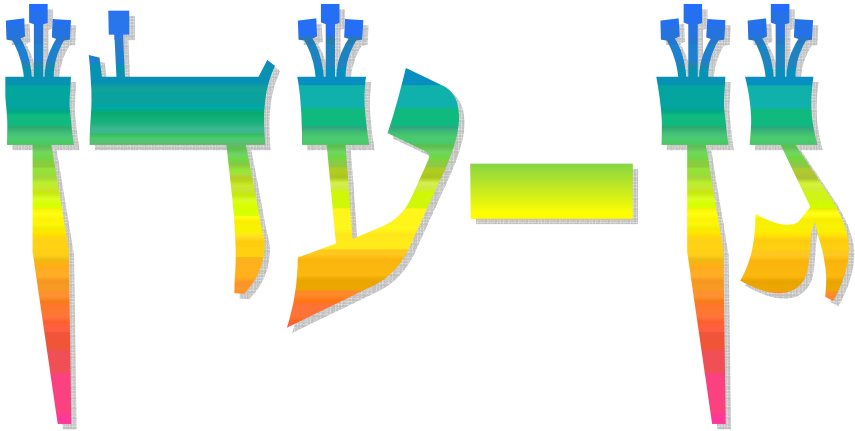

ספר המצוות הגדול

בביאור כוונות המצוות שבתורה
ודיני עניינים הנכללים בתוכו.

נכתב 2663 שנים לערך לאחר יציאת מצרים.

של החכם הגדול בתורה
בעם ישראל מבעלי-מקרא
אהרון בהר"ר אליהו ניקומודיאן זצ"ל
והוא מכונה בקרב חכמינו: "אהרון האחרון".

בעל ספר "כתר-תורה"
ביאור יקר ונחמד על התורה.

ובעל ספר "עץ-חיים"
פילוסופיה דתית.

נסדק לספריה האלקטרונית של

WWW.KARAIM.NET

3315 שנים לאחר יציאת מצרים

הנושא ופרקיו

ענין קדוש החודש, יג פרקים דף ג

הפרק הראשון :	ביום, בשבוע, בחדש, בשנה.
הפרק השני :	תשובות לטענות אבן עזרא.
הפרק השלישי :	בקבוץ המאורות.
הפרק הרביעי :	טענות נגד הרבנים בביטול הראיה וקביעת חשבון המולד.
הפרק החמישי :	דחיות המועדים אצל הרבנים. ב,ד,ו. ג,ה,ז. א,ד,ו. א,ג,ו. ז,ב,ד.
הפרק הששי :	התנצלות אבן עזרא בענין קדוש החדש.
הפרק השביעי :	התנצלות יתר חכמי הרבנים בענין קדוש החדש.
הפרק השמיני :	קדוש החדש ע"פ המולד אצל הרבנים. מולד בחור ומולד זקן.
הפרק התשיעי :	בהבדל שבינינו לבין הרבנים בענין ראית הירח.
הפרק העשירי :	קדוש הירח ע"פ ראית הלבנה לפי דעת חכמינו.
הפרק האחד עשר :	שבושי העדים בראית הירח.
הפרק השנים עשר :	בחודשים המסופקים שאין בהם סימן הקרבה אמיתי.
הפרק השלושה עשר :	הנתחייב בשביתה בראש חדש אם לאו.

ענין הבדל שנה משנה, יא פרקים דף יד

הפרק הראשון :	הבדל שנה משנה.
הפרק השני :	זעות הקראים והרבנים.
הפרק השלישי :	הקובעים שהבדל שנה משנה ע"י מהלך השמש ותשובות חכמינו ע"ה.
הפרק הרביעי :	ההבדל שבין שנה לשנה, תלוי באביב.
הפרק החמישי :	העיון באביב בחמישה דרכים.
הפרק הששי :	בצורת האביב.
הפרק השביעי :	בכמות האביב.
הפרק השמיני :	במקום בו ראוי להיות האביב.
הפרק התשיעי :	בתחילת האביב אם מראש חדש ניסן או מחמישה עשר בו.
הפרק העשירי :	הדעות החלוקות בענין האביב והקציר.
הפרק האחד עשר :	דין השנים הפשוטות והמעוברות.

ענין השבת, כ פרקים דף כב

הפרק הראשון :	בסוגי המעשה.
הפרק השני :	בפירוש פסוק : „ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך“.
הפרק השלישי :	בענין השביתה. שבת ושבטון.
הפרק הרביעי :	באסור מלאכה בשבת והיתרה בששת ימי המעשה.
הפרק החמישי :	במותחל והנולד.
הפרק הששי :	במוציא מרשות אל רשות.

- הפרק השביעי : בנוולד בלי חיבור המוליד.
 הפרק השמיני : ב"יח המעשים, כפי שסדרם רבי ישועה נ"ע.
 הפרק התשיעי : בפירוש פסוק, "לא תבערו אש בכל מושבותיהם".
 הפרק העשירי : בענין סוגי הבעור וההדלקה.
 הפרק האחד עשר : טעם הוצאת מצות הבעור בשבת מכלל המלאכות האסורות בו.
 הפרק השנים עשר : במלאכות שנעשות ע"י אחרים ונסמכות אלינו.
 הפרק השלושה עשר : בפרוש : "שבו איש תחתיו".
 הפרק הארבעה עשר : ברכיבת הספינה בשבת.
 הפרק החמישה עשר : בענין אסור ההנאה ממלאכה שנעשתה בשבת.
 הפרק הששה עשר : בדברים המותרים להעשות בשבת, על צד החוב או הרשות, ע"פ הכתוב, ההקש וסבל הירושה.
 הפרק השבעה עשר : בסכנת נפש דוחה שבת.
 הפרק השמונה עשר : בדברים המותרים להעשות בשבת כגון : הטיילטול האכילה והשתיה וכו'.
 הפרק התשעה עשר : בדברים שנאסרו בהקש מענין המן.
 הפרק העשרים : תכלית מצות השבת

ענין הפסח, ט פרקים דף לז

- הפרק הראשון : הפסח, ומאיזה מין הקרבתו.
 הפרק השני : בזמן הפסח. הכנתו, שחיטתו, אכילתו, ושרפתו הנותר.
 הפרק השלישי : מקום הקרבת הפסח ואכילתו.
 הפרק הרביעי : בראוי בהקרבת הפסח ואכילתו.
 הפרק החמישי : באיכות עשיית הפסח.
 הפרק השישי : הדין אם יקרה הפסח בשבת.
 הפרק השביעי : בהבדלים שבין פסח ראשון לפסח שני.
 הפרק השמיני : בהבדלים שבין פסח מצרים לפסח דורות.
 הפרק התשיעי : דעות בטעם קורבן הפסח.

ענין חג המצות, ה פרקים דף מד

- הפרק הראשון : בחמץ.
 הפרק השני : באזהרה, בבל ימצא ובבל יראה בשבעת ימי מצה.
 הפרק השלישי : במאמר : "שבעת ימים מצות תאכלו".
 הפרק הרביעי : באיסור עשיית מלאכה בראשון ובשביעי.
 הפרק החמישי : בביאור : "אך אשר יאכל לכל נפש".

ענין חג השבועות, ט פרקים דף נ

- הפרק הראשון : תשובות לטענות הרבנים, שמחרת השבת הוא מחרת יום טוב.
 הפרק השני : בהוכחות, ש"מחרת השבת" הוא מחרת שבת בראשית.
 הפרק השלישי : בטענות רב סעדיה הפיתומי, שמחרת השבת הוא מחרת יום טוב והתשובות עליהן.
 הפרק הרביעי : בדעת רבי יוסף נ"ע שהחזיק להיות המחרת בפנים והשבת בחוץ.
 הפרק החמישי : בהקרבת העמר.

- הפרק הששי : ספקות המחייבות לפי דעת הרבנים בענין מחרת השבת, והתשובות עליהם.
 הפרק השביעי : אם חג השבועות מתחייב בגלות אם לא.
 הפרק השמיני : בהקרבת הקרבן חוץ ממוסף היום.
 הפרק התשיעי : דעות החכמים בטעם חג השבועות.

ענין יום תרועה, פרק אחד דף נח

ענין יום הכפורים, ה פרקים דף נט

- הפרק הראשון : בקביעת יום הכפורים ליום כפרת עוונות.
 הפרק השני : טעם קביעת קרבנות היום הזה.
 הפרק השלישי : דעות החכמים בענין הארבעים יום שעשה משה רבנו ע"ה בהר סיני.
 הפרק הרביעי : בביאור כפרת כלל העוונות, בין אם בשגגה ובין אם בזדון.
 הפרק החמישי : במצות הכתוב, שיתענו כל ישראל בכל עת צרה.

ענין חג הסכות, ג פרקים דף סד

- הפרק הראשון : במצות עשיית הסכה.
 הפרק השני : במינים שנזכרו הן בתורה והן בעזרא.
 הפרק השלישי : טעם עשיית הסכה, ויום שמיני עצרת.

ענין שמיטה ויובל, הקדמה ד פרקים דף סו

- הפרק הראשון : בביאור פסוק : „שש שנים תזרע שדך” וכו' והתחלת המנין.
 הפרק השני : בביאור פסוק : „ושבתה הארץ שבת ל-ה'”.
 הפרק השלישי : במצות ספירת שבע שמיטות שהם מ"ט שנה.
 הפרק הרביעי : בביאור שמיטה ויובל.

ענין התפלה, ו פרקים דף סט

- הדבור הראשון : בחיוב התפלה.
 הדבור השני : במספר תפלות היום.
 הדבור השלישי : בעתי הבוקר והערב.
 הדבור הרביעי : במקום התפלה.
 הדבור החמישי : בביאור כיוון התפלה.
 הדבור הששי : במתחייב בתפלה.
 הדבור השביעי : בתקון המתפלל.
 הדבור השמיני : בתנאי התפלה.
 הדבור התשיעי : באיזה לשון ראוי להתפלל.
 הדבור העשירי : בענין התפלה.

הפרק הראשון :	ענין התפלה באמונת ידיעת האל ית' וקיום השגחתו.
הפרק השני :	קשרי הענינים בתפלות שתקנו חכמינו ע"ה.
הפרק השלישי :	סדר תפלת ראש חדש.
הפרק הרביעי :	סדר תפלת ערב שבת. סדר חצות, קטון וגדול, השחר, שבת, שבע שבתות, ושבת הלל הגדולה. תפלת ליל פסח, ויום חג המצות, שביעי עצרת, שבע שבתות, חג השבועות, תרועה (ראש השנה), שמיני עצרת, עשרת ימי רחמים, ויום הכפורים. בארבעת הצומות, צום העשירי, הרביעי, החמישי והשביעי, ימי הפורים, במילה, וצדוק הדין.
הפרק הששי :	במצות הציצית.

ענין השחיטה, כג פרקים דף פא

הפרק הראשון :	במזון האדם, מן הצומח ומן החי.
הפרק השני :	בסימני המינים, והאסורים לשחיטה.
הפרק השלישי :	אסור שחיטת העיקר עם הפרח.
הפרק הרביעי :	בענין ההרה.
הפרק החמישי :	אסור שחיטת הטרפה בין בהמה או חיה.
הפרק הששי :	אסור שחיטה בימים המקודשים.
הפרק השביעי :	האם היתר השחיטה הוא בכל מקום.
הפרק השמיני :	בהיתר השחיטה, דעות החכמים.
הפרק התשיעי :	באיכות צורת השחיטה.
הפרק העשירי :	בסימנים שיש לכרות אצל הנשחט.
הפרק האחד עשר :	בעשרת מנבלי השחיטה.
הפרק השנים עשר :	דעות החכמים בענין המליקה.
הפרק השלושה עשר :	במאכלת.
הפרק הארבעה עשר :	השוחט ותנאיו.
הפרק החמישה עשר :	בקדימת המזון מהניזון.
הפרק הששה עשר :	בגור ובסומא. ברכת השחיטה וכיסוי הדם. ושחיטת הבלתי מאמין הטמא ועוד.
הפרק השבעה עשר :	בביאור תכלית גוף הנשחט.
הפרק השמונה עשר :	באיסור הדם, דעות הקראים זהרבנים.
הפרק התשעה עשר :	באיסור החלב.
הפרק העשרים :	נגד היתר חלבי חולין.
הפרק העשרים ואחד :	בסוגי החלב.
הפרק העשרים ושנים :	החלב למינו.
הפרק העשרים ושלושה :	בענין גיד הנשה.

ענין טמאה וטהורה בחיים הבלתי מדברים, יז פרקים דף צח

הפרק הראשון :	במינים המקבלים טמאה.
הפרק השני :	בנבלת בהמה וחיה.
הפרק השלישי :	בטמאת רטיבות הנבלה.
הפרק הרביעי :	בטמאת השרצים והם שמונה.
הפרק החמישי :	בעוף הטמא ונבלת העוף הטהורה ושרץ העוף.

- הפרק הששי :** בכשרות הבהמה הטהורה. ואסור הגוסס, החולה והמוכה למוות.
הפרק השביעי : בנגיעה ובנשיאה.
הפרק השמיני : בביאור הנשיאה.
הפרק התשיעי : באוכל נבלה וטרפה, בין אם היא מטמאת במשא ובמגע, בין אם לא.
הפרק העשירי : בביאור הכלים המקבלים טמאה ובביאור פסוק : „וכל אשר יפול עליו מהם במותם, טמא” וכו’.
הפרק האחד עשר : בביאור סבת טמאת המאכלים בנגיעה.
הפרק השנים עשר : בביאור המשקים המקבלים טמאה. כגון יין, חלב, שמן, דבש, מי בורות, מי רמונים, וכו’.
הפרק השלושה עשר : בביאור פסוק : „וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא”.
הפרק הארבעה עשר : בביאור מעין, בור ומקוה מים.
הפרק החמישה עשר : כלל הדברים מתחלקים לשלושה : א) שאין מקבלים טמאה, ב) המקבלים טמאה, ג) מקבלי הטמאה ונטהרים.
הפרק הששה עשר : בדעות בעלי הקבלה העומדים כנגד התורה.
הפרק השבעה עשר : בעתי הטהרה.

ענין טמאה וטהורה בחיים המדברים, בזב, בנדה, ביולדת, ובעל קרי, י פרקים דף קח

- הפרק הראשון :** בזב.
הפרק השני : במשכב והמושב והמרכב.
הפרק השלישי : בביאור : „וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים”.
הפרק הרביעי : דין הנדה הזבה והיולדת.
הפרק החמישי : בביאור : „וכל אשר תשכב עליו בנדתה” וכו’.
הפרק הששי : בביאור : „ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו”.
הפרק השביעי : במשפט הזבה. ממאמר : „ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים” וכו’.
הפרק השמיני : בטמאת היולדת.
הפרק התשיעי : בביאור מאמר : „כימי נדת דותה תטמא” וכו’.
הפרק העשירי : במאמר : „ואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע” וכו’.

דיני נגעי צרעת, ז פרקים דף קטו

- הפרק הראשון :** בביאור מאמר : „אדם כי יהיה בעור בשרו”.
הפרק השני : בביאור דין השאת.
הפרק השלישי : על בהרת ושאת השחין — שאת לבנה.
הפרק הרביעי : בצרעת הנתק.
הפרק החמישי : בטהרת המצורע.
הפרק הששי : בביאור מדוע הסמיך הכתוב צרעת בגד, עם צרעת הקרחת והבגד.
הפרק השביעי : בנגעי בתיים.

ענין טמאת המת, יב פרקים דף קכא

הפרק הראשון :	בנפל.
הפרק השני :	בחלקי המת, מטמאים כמת.
הפרק השלישי :	בטמאת אהילה.
הפרק הרביעי :	בביאור הפסוק : „וכל כלי פתוח" וכו'.
הפרק החמישי :	בביאור : וכל אשר יגע על פני השדה".
הפרק השישי :	בטמאת המשא והקבר.
הפרק השביעי :	בדברים הנטמאים, מחמת אדם, כלים ואוחל.
הפרק השמיני :	הנטמא מחמת המת.
הפרק התשיעי :	בביאור : וכל הנוגע במת בנפש האדם ולא יתחטא את משכן ה' טמא" וכו'.
הפרק העשירי :	במי החטאת.
הפרק האחד עשר :	בפרה אדומה והשלכת עץ ארז, ואזב ושני תולעת.
הפרק השנים עשר :	דעות החכמים בענין טמאת המת בגלות.

ענין העריות, ט פרקים דף קכח

הפרק הראשון :	חלוקת בית ישראל בענין העריות.
הפרק השני :	דעות חכמי הקראים בענין העריות.
הפרק השלישי :	בשמות התורה וחלוקתם לשלושה סוגים.
הפרק הרביעי :	בתשעת הדברים שנלמד מהם האיסור לפי דעת רבנו שלמה הנשיא זצ"ל.
הפרק החמישי :	בחלוקת העריות לשלושה אפנים.
הפרק השישי :	בביאור האחד עשר פסוקים בענין העריות.
הפרק השביעי :	בביאור מאמר : „איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה אני ה'".
הפרק השמיני :	עקרי האסור בראיותיהם.
הפרק התשיעי :	הגופים האסורים לגוף אחד והם מחולקים ל-י"ז אסורים.
האסור הראשון :	אסור האיש על ששה שאריו.
האסור השני :	אסור האיש על דבקי שאריו.
האסור השלישי :	אסור האיש על שארי דבקי שאריו.
האסור הרביעי :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי שאריו, הנקבות זולת הזכרים.
האסור החמישי :	אסור האיש על שארי שאריו.
האסור השישי :	אסור האיש על דבקי שארי שאריו.
האסור השביעי :	אסור האיש על שארי דבקי שארי שאריו.
האסור השמיני :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי שארי שאריו.
האסור התשיעי :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי שאריו.
האסור העשירי :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי דבקי שאריו.
האסור האחד עשר :	אסור האיש על שארי דבקי.
האסור השנים עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי.
האסור השלשה עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי.
האסור הארבעה עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי דבקי.
האסור החמשה עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי דבקי דבקי, בעקרים בפרחים זולת הכנפים.
האסור הששה עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי.
האסור השבעה עשר :	אסור האיש על שארי דבקי דבקי דבקי.

סדר נשים, לא פרקים דף קמא

הפרק הראשון :	בקנין האשה.
הפרק השני :	במוהר.
הפרק השלישי :	בכשרות המוהר.
הפרק הרביעי :	חיוב הקנין ברצון.
הפרק החמישי :	חיוב הזווג בעדים ובשטר.
הפרק הששי :	דעות החכמים בענין קנין האשה.
הפרק השביעי :	בביאור תנאי הקנין. אין תנאי על הקנין בין מוקדם ובין מואחר.
הפרק השמיני :	אין הקנין תופס בעריות ואינה צריכה גט.
הפרק התשיעי :	בנשים האסורות חוץ מן העריות.
הפרק העשירי :	אין הקנין תופס באשת איש.
הפרק האחד עשר :	אין הקנין תופס ככנענית.
הפרק השנים עשר :	אין הקנין תופס בשפחה.
הפרק השלושה עשר :	אין הקנין תופס ביבמה.
הפרק הארבעה עשר :	אין הקנין תופס באשתו שנתגרשה ממנו לאחר שהיתה לאיש אחר.
הפרק החמישה עשר :	בנשים האסורות לכהן.
הפרק הששה עשר :	הקנין. הקדושין וכניסה לחופה.
הפרק השבעה עשר :	התנהגות האיש עם אשתו.
הפרק השמונה עשר :	בביאור המוהר המואחר.
הפרק התשעה עשר :	בשאר כסות ועונה.
הפרק העשרים :	בנכסי האשה.
הפרק העשרים ואחד :	דין המוהר במתגרשת בערות דבר.
הפרק העשרים ושנים :	בענין ההתאמה בין המזדווגים.
הפרק העשרים ושלושה :	דעות החכמים במשפט הגט, למאורשה ולבעולה.
הפרק העשרים וארבעה :	במומים וחלוקתם.
הפרק העשרים וחמישה :	בביאור מאמר : „וכתב לה" ספר כריתות" וכו'.
הפרק העשרים וששה :	בקצאת האיש באשתו.
הפרק העשרים ושבעה :	בביאור מאמר : „איש איש כי תשטה אשתו"
הפרק העשרים ושמונה :	בביאור מאמר : „וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה ושכב עמה" וכו'.
הפרק העשרים ותשעה :	במוציא שם רע.
הפרק השלושים :	דעות החכמים בענין היבום.
הפרק השלושים ואחד :	דעת בעלי הקבלה ורבי בנימין האוונדי ורבי יוסף הקרקסאני נ"ע.

ענין המילה, ז פרקים דף קס

הפרק הראשון :	במצווה במילה.
הפרק השני :	בעושה המילה.
הפרק השלישי :	בראוי במילה.
הפרק הרביעי :	בכלי המילה.
הפרק החמישי :	בצורת המילה.
הפרק הששי :	בזמן עשיית המילה.
הפרק השביעי :	תכלית מצות המילה.

בדיני הירושה, ה פרקים דף קסה

- הפרק הראשון : בביאור מאמר : „איש כי ימות ובן אין לו“.
 הפרק השני : בעתי הירושה.
 הפרק השלישי : דעות החכמים בענין ירושת הבן הבא מהיבוס.
 הפרק הרביעי : בביאור הירושים במות הפרחים.
 הפרק החמישי : בסוגי האחים הירושים.

בדיני נדרים, פרק אחד דף קעב

דין השבועה, פרק אחד דף קעד

דין הנזיר, פרק אחד דף קעה

ענין הנזיקים, פרק אחד דף קעו

הדבור במאמר לא תרצה.

בדיני מומים, פרק אחד דף קעט

השור והבור הבעור וההבער, ד פרקים דף קפ.

- א. דין נזק השור. ג. דין נזק ההבער.
 ב. דין נזק הבור. ד. דין נזק האש.

דין המלקות, פרק אחד דף קפב

דין ארבעה שומרים, ד פרקים דף קפב

- א. דין שומר חנם. ג. דין שואל חנם.
 ב. דין שומר שכר. ד. דין שואל שכר.

דין הגנבה, פרק אחד דף קפד

דין האבדה, פרק אחד דף קפה

דין ההלואה, פרק אחד דף קפה

דין הנשך והתרבית, פרק אחד דף קפו

דין קיום הדברים, פרק אחד דף קפח

דין השטר, פרק אחד דף קצ

דין הערב, פרק אחד דף קצ

דין התובע והמכחש, פרק אחד דף קצ

דין הקרקעות, פרק אחד דף קצב

דין חיוב השבועה, פרק אחד דף קצב

דין העדים, פרק אחד דף קצג

דין המכר והקנין, פרק אחד דף קצה

דין ההונאה, פרק אחד דף קצה

דין השכירות, פרק אחד דף קצה

דין המתנה, פרק אחד דף קצו

דין השותפין, פרק אחד דף קצו

דין דברים הנעתקים, פרק אחד דף קצו

הקדמת המניה והמוציא לאור

ברוך ה' אלהי ישראל הגולל חשך מפני אור ומשנה העתים לטובה אשר ציה. בימים האלה ובזמן הזה להקיר ולגדע את אשרת ממל הקנאה המקנא הנמועה בקרב שני בתי עם ישראל רבנים וקראים קנאת איש למרעהו המפרדת ביניהם משבת אחים גם יחד, והעיר לבב קצת מהכמי הדור באחינו הרבנים לחקור ולדרוש בתולדת הקראים לדעת מקורם ומחצבם ולשים לב בחבורי הכמיהם וספריהם, ולתבונן על מנהגיהם בבתיהם ובבתי מועדיהם וגם הדפיסו קצת מספריהם, והאלהים גם כן רצה את מעשיהם וישלח לפניהם איש את הרב החוקר הגדול בקדמוניות ישרון כמהר"ר אברהם ירו' פירקוויץ נ"י, וזה כשלישים שנה הנהו יוצא ובא לפני החכמים ודורשים אלה לסול להם המסלה ולסקל מאבן לבל ישלכו בהליכתם, וה' היה בעזרו והוציא מאפילה לאורה למרכה מחבורי הכמי הרבנים והקראים אשר נשכחו כמת מלב ברוב הימים, ועל ידם ביחד עם כל העתיקות הנמצאות בבתי ביבליאותיק שונים הופיע אור חדש גם על ספרות בני מקרא ועל תולדותיהם בימי קדם, ועל פיהם הכמי לב אלה אשר בזמננו כותבים ומחקים, מקיימים ומבטלים, כוננים ומותרים, ומחשבותיהם הולכים הלוך רצוא ושוב כמראה הבזק והולכים ומשתנים מיום אל יום ומשעה לשעה, ואך עד עתה עוד חסרו משקל ומאזני צדק ותהי האמת נעדרת מכלם, ואם כן אין לנו חשש לעת עתה אם ידברו שלום לנו או ידרכו קטנם דבר מר לנגדנו אחרי אשר דבריהם עומדים להשתנות והיה כי יקום דור חדש ויעסיקו עוד יותר בתולדת עם ישראל בכלל והקראים בפרט וישכילו עוד ויוסיפו דעת הנגה או ישנו פני דבריהם גם אלה וילכו ועב"ז עלינו להודות ולשבח לישרי לב אלה אשר כונתם רצויה למצוא דברי הפץ ולחקור שרש דבר נמצא בנו, ואין ראוי לנו להפוס אותם על דבריהם אשר לפעמים לא כן ידברו עלינו ועל דתנו יען כי את אשר תשים החקירה החפשית בפיהם אותו ידברו, ועל כן אנתנו רואים אותם לפעמים חפשי ידברו גם מן התלמוד והכמיו, אין זה אלא מקנאתם אל האמת, וכרוכים יהיו על וריזותם והשתדלותם הטובה כי לדבר טוב נתכוונו וכל מעשיהם לשם האמת והשלום נתקדשו*, ויש תקוה לאהריתנו כי על ידם יתבררו ויתלבנו הדברים וישב מצרף וספור כסף וזקק את דת הרבנות והקראות והכדיל את הכדיל והעופרת מן הכסף והזהב ודברי

(* והבשת על אלה אשר בלב ולב ידברו והאהבה והשנאה יקלקלו השורה, אך אלה גם כן בנקל יודעו וכל רואיהם יכירום כי הם זרע לא כרך ה' ואון מקיר תועק ככותלי ספריהם או במאמריהם המקוטעים ועל כן לא יקומו במשפט.

הקדמת המניה והמוציא לאור

ודברי אלהים חיים שהדברים הכדורים אשר ברוב הימים הוקבעו להלכה ולמעשה והכבידו את עול בית יוסף, ויצא לצורך כל יום ואז תבוא גם האחדות אל היכלה והוכן והנתיחה על סכנתה לשמחה לבב כל ישראל :

אך לא בקרוב בנות כתיים ועוד הזון למועד, ועל כן עדי הניע אלינו עת דודים אלה עלינו לעמוד על המשמר בעינים פקוחות ולעבוד בשדי התורה וההשכלה ולהוציא לאור תעלומות חכמה בדת ודין ולהדפיס את ספרי חכמי ישראל בכלל קראים ורבנים העתיקי יומין אשר הזקנה חופפת על פניהם ולהשתדל בכל כחנו לכל ידח מהם נדח ויאבדו מתוך הקהל לנצח חלילה :

ומאשר גדול כבוד הישישים אלה בעיני ובהדרת זקן אני מהדר את פניהם העירני לכבי גם אני לעסוק במצוה וטבין המון כתבי יד אשר לחכמינו ע"ה המצפים לתחיה אמרתי להוציא הפעם מאפילה לאורה את הספר הקדוש הזה הנקרא גן עדן והוא ספר מצות גדול לרבינו אהרן האחרון קדוש ה' בעל ספר עין חיים וכתר תורה נ"ע הנודע השם ולתחלה בין כל תופשי דורשי תורה ועל פיו יוצאים ובאים כל ענייני בדת ודין (ועל פי הארת לרבינו אליהו כשיצוי נ"ע) והוא אחד ואין שני לו בכל ספרי המצות לחכמינו ע"ה אשר ידבר ברחבה על כל מצוה ומצוה בלשון צחה וקלה וכל הדינים באו בו בשלמות ולא יחסר כל בו :

המהבר הקדוש ע"ה נולד בשנת חמשת אלפים ושישים ליצירה בעיר ניקסיד באוייא הקטנה ונקרא על שמה ניקסודיא וחיי בקוסידינא ושם חבר את ספריו ומת שם בשנת הקב"ט ליצירה כבן שבעים שנה ורבינו אהרן זה יותר שתייה חכם למד דעת את העם והבר שלשה ספרים בשלשה הלקי ידיעות התורה והאמונה. האחד הוא ספר עין חיים בפ"ל לוסופייה הדתית יקר מאד הברו בשנת ה' ק"ו ליצירה ובכל חקירותיו ודרשותיו הציב לו את השכל לשופט והתורה לקו ודברי הנביאים למשקולת וכל אשר יצא מנבוליהם צא יאמר לו, ואף לפני השכל הותיר את דברי התורה ועל כן הפעמים גם הרמ"כ"ם ז"ל לא זכה בעיניו יען כי נראה לו כהולך תועה לפעמים אהרי שבלו וגם מצאחו בקושרים עם היוני אריסטו והשיג עליו, וספרו זה נדפס במשך שבע שנים שתי פעמים הא' נדפס בלייפציג בשנת 1841 על ידי החכם הנוצרי פראנק דעליטש עם תוספות הרבה והקדמה כלה אומרת כבוד לבעליה, והב' נדפס בנולווא על ידי עדת בני סקרא יצ"ו בשנת 1847 עם כאור רחב ויקר מאד הנקרא אור להיים להרב רבינו שם היה יצחק הסכנה עולם צעיר נ"ע. ואחריו הבר את הספר הקדוש הזה הנקרא גן עדן בשנת הק"ד ליצירה בכאור המצות על פי הפשט הנכון בסדר ראוי וטוב ומען גם לב עליו הקבלה בכל מקום אשר יצאו סדר הפשט ומסכו על הקבלה לבד. ואחריו חבר את ספרו כתר תורה בשנת ה'קכ"ב ליצירה והוא כאור רחב על התורה והציב לו את המבחר לדונמא ויצא בעקבותיו אך לשונו באה ברחבה יותר מסנו ובמקומות הרבה משיג עליו גם על ספרים אחרים, וזולתי הספרים השלשה אלה עוד נמצאים מסנו למרכה פיוטים וסליחות ותהנונים שקולים וקצתם כבר נדפסו בהסדורים אשר בידנו ועוד נמצאים לו שירים בענינים שונים כעשרים במספר כתבם לחכמי דורו מן הקראים והנם תחת ידי אדמו"ר הרב הישיש והחוקר הגדול אברהם ירו' פירקוויץ נ"י, והוא הכמיחני בטובו למסרם בידי והיה אם האלהים יהיה בעורי ואוציא לאורה בקרוב גם את ספרו כתר תורה אוי אדפים גם את השירים האלה בראשו :

ועתה עוד אחת נשארת לי וגדולה היא עלי, להקריב תודתי ובדכתי קבל עם אל כבוד או"ר ראש החכמים ואב בית דין כמהר"ר **נחמן** הגביר היקר והשר הנעלה נ"י **בבוויץ**. וברכות יעטה מורה אשר היה בעורי ותמכני בעצתו ותמליץ טוב בעדי לפני כל קהלות בני סקרא יצ"ו ועל פי דברו באו אנשים הרבה מבני ציון היקרים על החתום וביוכים יהיו גם הם כי בעורתם יכולתי להפיק את נמני ולהדפיס את הספר הקדוש הזה ולתת אותו לפניכם היום ברבה נדפס בדפוס יפה ומשובח ובאותיות מאירות, והאלהים הוא יודע כמה עצמתי ויגעתי גם כהגהתי יען כי הספר הקדוש הזה הלך בבתיבת יד זה יותר מחמש מאות שנים ונעתק על ידי מעתיקים שונים חכמים ובווערים ועל כן כלו עלה קמשינים

הקדמת המניה והמוציא לאור

קמשונים וכמו פניו הרולים ואנכי לא נהתי ולא שקטתי עדי אספתי וקבצתי נוסהאות מנוסהאות שונות ועל פיהן הנהתי ובררתי נוסח אחד בעבור ההדפסה ובתוך כל הנוסהאות אשר בידי היותר נכונות ומהזקות לנאמנות היו אלה הארבע לבד : האחד הוא העתק הרב החכם רבינו יהודה מרולוי נ"ע כתוב על קלף באותיות מרובעות העתיקו בשנת ה'רמ"ה ליצירה בעיר קוסדינא בדמים יקרים על פי צווי אשה גדולה בימיו, ק ל י ב ת ש א ל ת י א ל שמה, אשר נשא לכה אותה בנדבה להקדישו לבית הנכסת לעדת הקראים אשר בקוסדינא להזכיר את שמה, כמוכח מן השיר הבא בסוף הספר מן המעתיק ז"ל* . ההעתק הזה הכיאו לי אדמו"ר הרב הישיש מוהר"ר אברהם ירו' פירקוויץ נ"י מקוסדינא בשונו ממסעיו בארצות הקדם אשר לקחו משם בתורת הלואה עד תום מלאכת ההדפסה, ברוך אברם לאל עליון אשר המציא לי כזה וברוכים יהיו גם בני עדת קוסדינא אשר לא מנעו הטוב מבעליו. והשני הוא העתק הרב רבינו כלב מרנו נ"ע העתיקו בשנת ה'רצ"א ליצירה בעיר לבנה (אקבורמאן) אשר על יד נהר מורלא (דניסטיר) ברומאניא, מצאתיו בבית עקד הספרים אשר לעדתנו פה. השלישי הוא העתק רבי מרדכי בכמה"ר יעקב הקלעי נ"ע העתיקו בשנת ה'תס"ו ליצירה בעיר קלעא. והרביעי הוא האחד המיוחד גם בין הארבעה אלה ומן השלשה הבי נכבד, והוא העתק הרב החכם מוהר"ר יצחק הסופר מהיר הלוצקי נ"ע העתיקו בשנת ה'תקי"ז ליצירה בעיר לוצקא והוא מעובון אדמו"ר כמהר"ר מרדכי החכם החזן בעל ספר פתח תקוה ותטיב דעת סלטנסקי נ"ע, והעניקני בו בנו אהובי וידידי כמהר"ר יצחק החכם החזן סלטנסקי נ"י. על ההעתק הזה סמכתי ואותו הנהתי בהגהה טובה ומדויקת בעזרת הברים משכילים פה בעירנו וממנו הדפסתי, וגם בעת ההדפסה לחם עצלות לא אכלתי ובכל כחי השתדלתי להצילו משגיאות וטעויות עד מקום שידי פגעת, ואולי גם אחר כל זאת עוד נשארה מה מהן מה אעשה כי עיני בשר לי ומחמר קורצתי גם אני והקורא הטוב לכב עמו הסליחה, וה' יכפר בעד.

הקטן יהודה בכ"ס יצחק ז"ל סאווסקאן

(* והנני נותן בזה גם את השירה הזאת לפני הקוראים לכבוד המעתיק החכם נ"ע ולכבוד האשה היקרה אשר חרדה את כל החרדה הזאת לזכר שמה הטוב מכנים ומבנות תנצב"ה.)

*ישרון עם בחירי אל תנו לב	במצותיו	וחקיו	הישרים
*הלא המה בספר זה כתובים	מכוארים	בדי מלים	יקרים
*ומלב אהרן הרב חקוקים	בעט ברזל	לבל יהיו	נזורים
*דמות כסף מווקק הם צרופים	בכור שכל	וכשמש	בהירים
*הדרם כל אנוש משכיל יחזה	וכל חכם	ומבין	הסתרים
*סאד *רמו *לכל *יודעים אמריו	בחבור	זה בעז	משפיל ומרים
ולפן שומעי שפעו יאוו	חזות	יפיו	כחתן סחדרים

ואשה מכנות שועים יקרה
 לחשקה בגריבות פזרה הון
 וקלי בת שא ל ת י א ל קרואה
 ונכתב על שמה עם רוב זריות
 להשאיר אהריה שם מאושר
 ונקדש להיות תמיד במקדש
 האיש כי יחליפנו ויסיר
 יהי גופו מקולל באדמה
 ולא יזכה חזות נעם ה'
 לגוי צדיק שהוא שומר אמונים
 מאושרת בתוך רוזנים ושעים
 לספר זה אשר הוא נר לחוקרים
 בפי כל איש זקנים עם נערים
 היות קדש ליוצר המאורים
 לזכר טוב לדור דורים ברורים
 והיכל אל לעיין בו נכרים
 מקום קדשו בבית נכרים זרים
 ונפשו בשאול תבלה כמסרים
 ואור ישעו בעת יפתח שערים
 כבוד גלות כיד שונאים וצרים

נכתב	נחתם	זה	הספר	בשנת	ה' ר מ "	ה	ליצירה
ובניסן	ראש	חדשי	שנה	בתשיעי	בו	יום	אל נורא
תוך	עיר נקרא	קיסנדינא	קיסנדינא	בין	מקדש אל	קדש	נקרא
בכפר	קהל	אנשי	לבב	הנודעים	אל	בבני	מקרא
שדי	יהיה	משנב	להם	משנב	אל ע	תות	בצרה

דרכיך ה' הודיעני אורהותיך למדני הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי :

אמת תורת ה' נאמנה בסוד חיי נשמות היא נתונה בהר קדש אלהים נאמרה עלי יד ציר אמונים אל הננה לישראל קדושי אל בחיריו להישירים בדרכי האמונה בעדן נן עצי חיי נשמות להשכילם בכל הכמה וכינה וצורי בין בסוד מעלה ומטה ליודעיה ושומריה מכינה ויודע וסבין תעלומות בהכמתו הקרה גם הכינה במצותיו וחוקיו הישרים כמו סלם עלות בשמי מעונה למען החיות רוח שפלים כבואם לחזות זיו השכינה משיבה באמת נפש יקרה להשכינה בשלום על מלונה אלי נוכח פני האל ה' וכאשר היתה אתו באמנה

דרך מצותיך ארוץ כי תרחיב לבי • שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוני :

אמר אהרן בן אליהו ז"ל אמנם שמתי כונתי • ומחשבת דעתי • לעיין בציוור שבלי • עודני בימי הבלי • לתור במקרה החכמה •

להציא לאור תעלומה • לדעת מה שטוב לאדם עודנו בחיים • להשיג אל שלמות החיים הנצחיים • להציל נפשו מני שחת • וישלח ידו לקחת • מפרי עץ חיי העולם הנעלם • ואכל וחי לעולם : כי הוא לבדו נוצר ונברא • במעלת הרצון והבחירה • מכל יושבי חלד • ועיר פרא אדם יולד • יען אשר נוצר מסגר מרובע • בנומר החומר אשר טבע • וארבעת רבעיו • לארבעת שבעיו • כתבנית המרכבה • מדעות בני אדם נשגבה • ואם המה הפכים • משוני דרכים • שתי וערב נארגים • על כן המה נסוגים : ואם ערובם בהבור ואוסף • וחשוקיהם כסף • צדק ושלוש נשקן • ורגבים ידובקו • כי כאשר יהיה האופן • בתוך האופן • מעשיהם מתוקנים • רוח החיה באופנים • ואל אשר יפנה הרוח ללכת • שמה יהיו המה מטיבי לכת • לא יסבו בלכתם • האופנים לעומתם • אלו הם כת החסידים • והמה יחידים : ואם איש אל עבר פניו ילכו • לא ידעו ולא יבינו בהשכח יתהלכו • רגליהם לרע ירוצו • וכברקים ירוצו • אשרי אנוש ינצל מהם • וחומא ילכד בהם : והנה תורת חכם מקור חיים • נתנה מאת ה' מן השמים • לישר את הנעקשים בנתיבתם • והמטים עקלקלותם • לסקל אורחותם • ולפלא מעגלותם • מרשע ועול תמנעם • ואל האמת והצדק תניעם • משאל ומות תרחיקם • ואל החיים והשלוש תדביקם : ע"כ יקרה תורת אלהי בעיני • ולשמוע תורה הטיתי אזני • לנדול מעלתה ולעוצם יקרתה • אשר דרכיה דרכי נועם • וכל נתיבותיה טוב טעם • להציל נפשי מני שחת לאור באור החיים • כי בה התחוקו יסודות האמונה • ונגלו רזי התבונה • בסדרי עניניה • ורמזי מצפוניה • במצות וחקים • ומשפטים צדיקים • חיים הם למוצאיהם • ושלוש רב לאוהביהם ; ולכן נפשי חושקת • ודעתי משתוקקת • להבין סתריה • בהגיון אמריה • ואם השגתי קצרה • וחיתה נפשי בעבודה ; ומפני ראותי דעות החכמים חלוקות • מהם כוזבות ומהם צודקות • לפי הרשום בכתב אמת • ותהי האמת נעלמת • והחלוקה רבתה וגדלה • בין בעלי מקרא ובין בעלי הקבלה • באמרם שהקבלה תורה בפירוש הפסוקים • וע"כ יתעו בדקדוקים : כי באמת הדבור למדבר • לא התקן כי אם שיהיה מליין כונתו לכל מבין וסובר • ואיך יהיה המליין • צריך למליין • וזה לא יהיה כי אם מפני הכרח כשרוצה להעלים • או ידבר במשלים • אבל דברים שאינם צריכים הסתר והעלם • אלא הדין נותן להיות הדבור מכוון ושלם : מפני הענשים • אשר יתחייבו לאנשים • איך ידבר הכתוב ברמיזות • ואין ראוי להעשות כזאת ; ודבר גדול מזה • על דברי כל נביא וחזון • באמרם שהקבלה תנצח • והכתוב צווח • לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם וכו' : על כן באתי אני מן הצעירים לימים • לעיין בדברי המחברים • ואע"פ שאינני כדי • אולי יעזרני שדי • להקל המאמרים • אשר דברו בהם המחברים בספרים • בצחצוח לשונם • וטעם הגיונם • ואחזה מהם נמוחות • ולשון עלגים תסחר לדבר צחות : ואולם בסדרי

דעות

[גן עדן] **אלף**

הקדמה

דעות החכמים • אביא דברי החולקים לבאר ענינים סתומים • כי דברי תורה • הם כמטרה •
ודעות המחברים • כהצי היורים • מהם מימינים • ומהם משמאלים • ומלאכי אלהים
יורדים ועולים • ומהם מורים על הנקודה בעצמה • בדעת וחכמה • וכל זה לא יודע רק
במופת ואות • כדי להראות האמת מן השקף • כאשר זה נודע לכל מבין וחוקר • ואולם
עדי הבחינה • הם שלשה דרכים באמונה • האחד כשיצדק הדבר במופת צודק • להחזיק
הבדק • והשני כשיצדק הדבר שהוא דבר סתר • בכמול הסותר • והשלישי כשיבחנו שני
הסותרים • לאיזה מעוט ספקות בדעות החוקרים • ע"כ יכריחני הענין להביא מדבריהם • כדי
להורות חולשת אמריהם • כפי אשר תשיג ידי • ואלהים יהיה עמדי :

אמת כי האדם נברא שלם בשלמותו האחרונה • ועם היותו שלם במושכליו צווה נ"כ כאמר
מרמזו הכתוב באמרו ויצו ה' אלהים על האדם לאמר וכו' • ואע"פ שצווה האדם
באולתו סוף דרכו וגורש מן ערן • כל שכן הנולד כעיר פרא צריך הרגל ולסוד עד עלותו
במעלות השלמות • ואמת כי המורגש יסוד המושכל • ושליטי ההרגש הם יישירו השכל
להשכינו במושכו כמאמר הנחכם מכל אדם החכמה תעוז לחכם מעשרה שליטים אשר היו
בעיר • הם חמשה חיצוניים וחמשה פנימיים • ועם שהם מישרים השכל נתיבותיהם עקשו להם
להמשך אחרי המורגש וישו אחרי דעות נבערות ורסיונות כוזבות אשר לא יסכים השכל
האמתי בהם • אלו הם סבות חליי הנפש • ובשביל זה המאורע נתנה תורה לישראל להופיע
דעת האמתי ולבטל דעת כוזבת • או להודיע סדר ישר ולהסיר העול • וע"פ אלו ארבעה
דרכים יסוב קו התורה • ואמת כי כל מורגש הוא מוגבל ולכן סבות חליי הנפש נגבלות • וע"כ
נתאחרה התורה להנתן מיום ברוא אלהים אדם על הארץ עד סוף זמן אלפים ותמ"ח שנה כדי
לכלול סבת כל מחלה • כי כן נאמר על ידי אב המון אברהם אבינו ע"ה ראש המאמינים כי
לא שלם עון האמורי עד הנה • ובכל זמן וזמן לפי סבת מקרה החולי היתה נתינת מצוה שהיא
מתקנת מרקחת רפואת החולי ההוא עד זמן משה רבינו ע"ה זך החומר ציר נאמן אב וראש
הנביאים והחכמים לכלול כלל סבות חליי הנפש • ועל ידיו כונה החכמה האלהית לבשר תורה
לתחתונים הם זרע אברהם עבדו בני יעקב בחירי אל : ואולם איך זכו ישראל בזו המעלה
מכלל אומות העולם אשר היו אז כבר נתבארה העלה בספר ע"ן ההי"ם • אשר בארנו שם
עקרי האמונה ושם בארנו שהתורה אשר נתנה ע"י משה רבינו ע"ה היא אמיתית קימת קיום
נצחי : ואמנם תורתנו כללה מצות שכליות ומצות תוריות • וכל אחד משני החלקים נחלק
למצות עשה ומצות לא תעשה • וצדקו הכמינו ע"ה אשר אמרו כן מצות התוריות הם אמים
ונהולים למצות השכליות • ומה נכבד דבר חמינו ע"ה באמרם כי מצות הדעת יפים תובע
להיובם • ומצות התורה חיובם תובע ליפים • וצד חיובם הוא היותם לאומים • והמכין יבין כי
בהיות המצוה השכלית לאחד מארבעת הדרכים שהקדמנו תהיה המצוה לעצמה ואין לבקש
מפני מה נצטוונו • אכן יש מצות שכליות אשר הסכים השכל האמתי בהם שהם תקנות
להורות סדר ישר או להסיר עול • ועליהם צריך לבקש מפני מה נצטוו • אמנם המצות התוריות
הם אמים ונהולים ועל כולם צריך לבקש מפני מה • ולקצת מקומות בקצת מצות בארה
התורה אופן לאוטם • והמעט יהא הקש על הרב כאשר הורה הכתוב כמאמר כללי ויצונו
ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלהינו • ונאמר למען תלמד ליראה את השם
הנכבד והנורא • ואולם תכלית אמתת היראה הוא להאמין יחוד אמתי יהוד השם יתברך אשר
הוא חיי הנפש הנצחיים שנאמר כי הוא חייך וארך ימך • לחייב לו שלמות אמיתית ולסלק
ממנו כל חסרון : סוף דבר בהתחייב מצוה השכלית מצד חיוב התורה הכל יהיה הולך אל
מקום אחד ליראה את השם הנכבד והנורא : ואולם יען שעקרי האמונה אלו הם להופיע
אמונת מציאות האל באמונת חדוש העולם • ולהאמין במציאות האל יתברך ויחודו מחוייב
בספורים העצמיים • וכי הוא משיגה בנמצאי מעלה ומטה • והכל הוזה ברצון אלהי אחרי
החכמה • וכי יש גמול ועונש ע"פ הדין • ואמתת הנבואה • ואמונת התורה • ולמהות עבודת
כוכבים מעקרה • הנה כל הגדה וכל מעשה וכל מצוה שבאה בתורה הוא מפני אלו העקרים
שסדרנו כדי לאמתם : ויען שאמונת הקרי פשטה בעולם בהאמינם כי כל הויה בעולם תלוי
בכחות הגלגל ולא עבר שכלם חוץ מן הגלגל • והאמינו שהגלגל הוא האלוה • אלו הם אומת
הצאכ"א הם בוני המנדל שנאמר הבה נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים • ולא למעלה מן
השמים • והאמונה הזאת מביאה כפירה גדולה בכל עקרי האמונה מפני שנמשכו אחרי
המורגש

המורגש • ע"כ רצתה התורה למהות זו הדעת מעקרה עם כל יחסיה • ויען שהדבר מורגש כי נמצאי ממה מתהיים בכחות הגלגל ומאמר התורה לעד ומסגד תכואות שמש ומסגד גרש ירחים • הידעת חקית שמים אם תשים משטרו בארץ • וידוע שהזמן נמשך אחרי התנועה והתנועה דבקה בגלגל ע"כ לפי התלות הפעולה בתנועת הגלגלים וכוכביהם ע"פ סבובם בזמן באותה התנועה • נהגו אמות הצאב"א לקדש הזמנים ולעבוד עבודה באותם הזמנים לפי הכה הזוהר ע"פ התכונה הריא באותו הזמן וזאת האמונה היא אמונת הקרי ומביאה לסלק השגהת האל יתברך אפילו לשלול מציאותו של שם יתעלה מכל חסרון ע"כ השתדלה התורה למהות זאת הדעת מעקרה • ואולם מצות שכאז בתורה שתלויות בזמן המעיין בהם יבצא ענינים נכוחים ורמזות עצומות • אכן מה שצריכין אנתנו לעיין בענין החדש והשנה אשר הם השנות הזמן שהם תלויים ע"פ המאורות • אשר אי אפשר בלי מנין חדשים ושנים כפי שהורית תורתנו הקדושה במאמר יהי מאורות ברקיע השמים :

ענין קדוש החדש

פרק ראשון

בזה שמצאנו ענינים משוערים תלויים בזמן • הם הרגע • השעה • היום • השבוע • החדש • והשנה • השמטה • והיובל • זעל כל אלו לא מצאנו שעור המנין לפי שעור תנועה שלמה מנקודה עד נקודה בלי תוספת ומרעת כי אם היום והחדש והשנה • ומצאנו שהתנועות שתיים לפי דעת חכמי התכונה הראשונים האחת ממזרח למערב והיא התנועה הכללית לגלגל העליון וכל הגלגלים נמשכים בתנועתו כחלק בכל והאחרת ממערב למזרח והיא התנועה הפרטית לכל גלגל וגלגל זולתי גלגל העליון ואולם היום תלוי ע"פ התנועה המזרחית שהיא כ"ד שעות אך החדש והשנה הם לפי התנועה המערבית כאשר יתבאר • וידוע שהגלגלים כדוריים והם שוים בתנועה תדיריה בלי שנוי והנה היום תלוי בשמש לפי תנועה מזרחית והחדש תלוי בירח לפי תנועה המערבית והשנה תלויה בשמש לפי תנועה המערבית וידוע שהתנועה הפוכות לא תצויר בה לא התחלה ולא תכלית שהדבר הכדורי אין לו התחלה ולכן התנועה שהיא דבקה בו אין לה התחלה ואולם התחלת היום והחדש והשנה תהיה בבחינת דבר אחר לא בבחינת עצמו • התחלת היום תהיה מעת זרוח השמש כנגד מוצק הארץ עד השלים כ"ד שעות לזריחה אחרת והתחלת השנה עת שתכנס השמש במזל טלה עד שתחזור לאותה הנקודה פעם שנית היא השנה וע"כ נקראה השנה שנה מטעם שניות והרוצה לעשות שנה מאיזה עת שתכנס השמש באיזה מזל

שירצה עד שוכו באותה נקודה יעשה אכן החסכמה נפלה מעת הכנס השמש במזל טלה וזה יהיה לעלות ידועות • והחדש יהיה לפי בחינת השמש והירח ואולם התחלת החדש באיזה צורה שיוכל לעשות התחלה עד שוכו אל אותו מקום יעשה • ולכן רבו הדתות באיזה צורה תהיה התחלת החדש • אכן חכמינו ע"ה ספרו שבע דתות בהתחלת החדש מהם אומרים משעת הקבוץ ומהם אומרים מעת הפרד הירח מהשמש ומהם אומרים בעת שתראה אחרי בוא השמש ומהם אומרים בעת שתראה עם השמש אחר הצהרים ומהם אומרים במלאת אננו ומהם אומרים מעת שתראה בפאת מזרח ולא תראה עוד ומהם אומרים מעת שתערב במזרח • וכל אלו הדתות בטלום חכמינו ע"ה והורו מה שהוא נכון מדין תורה • ואולם היות קביעות חדשים ע"פ הירח עזרנו מעם מכתב אלהינו במאמר יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים ולא דבר הנה הכתוב אלא על מה שהוא הכרחי בהבדל ולא החריש הכתוב מלהודיע מה שיאות מתועלתם והנה הורה בהבדל היום והלילה והוא תלוי בתנועת השמש המזרחית והורה בהבדל השנים שחם על פי תנועת השמש המערבית • ואחרי שהבדל החדשים בירח ולא בכוכב אחר ולא בשמש אי אפשר לשתוק הכתוב מלהורות • וכיון שאמר ולמועדים ולא הרמין על הבדל החדשים במאמר אחר ואי אפשר מבלי להורות יש לנו לומר שמאמר ולמועדים

מחלוק הדבור מפרק יוד מאורות • וכמו זה דברו הראשונים כי רבן יוחנן אמר בפתרון ויאמר אלהים יהי מאורות בעשה ירח למועדים ואמר לא נברא להאיר אלא לגלגל חמה א"כ לא נבראת לבנה אלא למועדים כדי לקדש בה ראשי חודשים :

פרק שני

מה שאמר אבן עזרא כמה שמען לחכמי הקראים ואלו היה הדבר למועדי ה' מכואר עוד הדבר גדול נשאר אם החדש עד טוב גלגל הלבנה לגלגל המזלות שהם כ"ז ימים ושבע שעות מונבלות ואם עד טוב גובה גלגל היוצא אשר מוצקו רחוק ממוצק הארץ ימצא או עד טוב גלגל התלי כדעת חכמים כי מהלך גלגל הגדול הפך זה באמת ובתמים • ודע שהכמי התכונה בחנו לירח שלש תנועות שתיים על צד האורך ואחת על צד הרוחב וכל אחת מאלו תשלים הקפתה ככ"ז יום ושבע שעות פחות או יתר כפי המהלך השווה לה • ותימה גדול לזה האיש באיזה צד צייר היות ענין החדש אם יסכים היות החדש תלוי בירח כאלו ההקפות ונסתפק פן יהיה באחת משלש ההקפות על איזה צד היה עולה כדעתו בכל הקפה מהם להיות החדש תלוי כי לפי זאת הכונה צריך לשמור מנקודה עד נקודה להשלים כ"ז יום ושבע שעות ואותה הנקודה מגלגל המזלות צריך היותה מעוינת תמיד בתחלת החדש שלא תשתנה שלא יבא פעם בארוכה ופעם בקצרה אבל תמיד יהיה על שעור אחד מונבל לא יוסף ולא יגרע כמו שהשנה תלויה בשמש לא יוסף ולא יגרע מנקודה עד אותה הנקודה • אך הירח לא ישמור אותה הנקודה מגלגל המזלות בפעם שנית כי פעמים מימין ופעמים משמאל לפי תנועת הרוחב • ועוד מאיזו נקודה ממעלות גלגל המזלות תהיה התחלת החדש עד שובו לאותו המקום אם יהיה הרצון בגלגל הלבנה בחזור לנקודת התחלתה ולא נכיר באיזו נקודה ובאיזו מעלה ובאיזה מזל תהיה התחלתה • ואלו השלמנו לו כזה יורנו באיזה צד תהיה התחלתה • ומה שאמר ואם עד טוב גובה גלגל היוצא אשר מוצקו רחוק ממוצק הארץ ימצא יורנו באיזו צורה תהיה השלמת ההקפה בגלגל ההקפה באחת משתי נקודות החציבות אם מן נקודת החציבות שיתחיל להתנועע לצד מזרח שהוא גובה

מורה על הבדל החדשים בירח כי אין לירח ענין מוסגל בלתי החדש • והנה הכתוב שקרא החדשים בשם ירחים ומאמר המשורר מעיר לעזור עשה ירח למועדים • ויש להבין מטעם זה השם שהוא אמור בענין החדש שמעם מועד מלשון ועד והיה זה בעבור שכנסת התועד הירח עם השמש יהיה קדוש החדש שכבר בארנו כי הדבר הכדורי אין לו התחלה ואולם בבחינת דבר אחר תצויר לו התחלה ובעבור שיש למאורות תועלות אחרות שהם סימנים בחלקי שעות היום בין ברביעיתו בין בשלישיתו בין בחציו שהוא עת הצהרים וכן נמי בחלקי הלילה • ולא יבחנו אלו הענינים כי אם לפי סימני המאורות ע"כ אמר והיו לאותות ואינו מרמז על מה שיעשה להם שנוי בקצת זמנים בדרך ונתתי מופתים בשמים ובארץ • ולא תשמע לדברי חולם חלום להיות מלת והיו חוזר אל היום והלילה הסמוכים שהרי היום והלילה קדם זכרם ביום ראשון והיה ראוי להיות מלת והיו באותו יום ולא אמר והיו אותות רק אמר לאותות שהם לסימני העתים ואמר ולמועדים ומה שמורה מלת ולמועדים זולתי מה שמורה מלת לאותות ע"כ באה ב"ו החבור • ולא תשמע לדברי האומרים שהיו נוסף ולמד לאותות נוסף והטעם אותות למועדים למועדי ה' המקודשים הטעם שיהיו מקדשים מועדי ה' בראיית הירח • עד שמהם הכרחו במאמר והיו שסובל להיותו צווי וסובל להיותו הגדה מה שאין סובל זה המקום כאלה הפירושים ומי הביאנו בצרה זאת להציע פירושים זרים באותיות נוספות • ואולם שמוש אות למ"ד ישמש לשני מענים למ"ד הקנין ולמ"ד הטעם בעבור היות המענה לחפץ ולתואנה לתואנה כמו לרחקה מעל מקדשי ולמ"ד החפץ כמו לשמור את בריתו לעמדה • וחכמינו פירשו זה הלמ"ד כמלת לאותות למ"ד החפץ והדין נותן כמו שישמש הלמ"ד כמלת ולמועדים כן ישמש כמלת לאותות וכמו שאי אפשר היות המאורות מועדים כן אי אפשר היות המאורות אותות א"כ תהיה הלמ"ד למשגת כמו הנה אנכי הילדים אשר נתן לי אלהים לאותות ולמופתים • ואמנם החכמים דמו מאמר והיו לאותות בדרך והיו לבני דודיהן לנשים שאין הטעם שכל אחד מן המאורות יהיה לכל אחד ממה שפרט רק הטעם בכל אחד כמה שראוי כמו שהרמזנו שהשמש יהיה לימים ושנים והירח יהיה לחדשים • וכדון אמר ר' ישועה ג"ע כי הירח לא באה עליו מצוה גלויה אלא הוא יוצא

כאיזו צורה יהיה הקבוצין באחת משלש צורות שהקדמנו :

פרק שלישי

אמנם הנמשכים בזה הדת רוצה לומר בקבוצין ונראה להם שנעורים מכה הכתוב הראיות שהביאו לא לעזר ולא להועיל. ועוד שהקבוצין האמתי לא יוכלו לשערו חכמי התכונה מצד מהירות תנועת הלבנה רק מצד הלקיות ולא בלקות השמש שכזה תקרה הטעות כפי שנוי המראה לפי שנוי האופק ולא יהיה בכל מקום בזמן אחד אך יראו אותו אנשי מקום אחד קודם אנשי מקום אחר אך בלקות הלבנה כהנו תנועת הלבנה מקבוצין לקבוצין זה יהיה כפי מהלך האמצעי ובוה נפלה הטעות בין חכמי התכונה בין אלמאטיון' מלך בבל החכם ובין תלמי המלך אך בקבוצין מעויין אמתי לא יוכל לדעתו רק אחר שיוסף מנות או שיגרע מנות כפי המהלך והכמי התכונה שהם האחרונים מתלמי השינו בחשבון תלמי ח' שניות יותר במהלך השמש האמתי בהדש אחד מקבוצין לקבוצין שהחשבון יוציא מהלך השמש מקבוצין לקבוצין כ"ט מעלות ו' רגעים ל"א שניות הוא הלוך האמתי לשמש בזמן חדוש הלבנה ותלמי כתבו כ"ט ו' כ"ג הילבך יהיה זמן שנת ההמה על חשבוננו זה פחות מהזמן שהגביר תלמי. ואולם הסומכים על הכתובים לקיים הקבוצין ומביאים ראיה ממאמר ולמועדים שלשון מועד מלשון ועד והועד מורה על קבוצין המאורות בלתי האור יש להשיב כי זה הועד אינו מורה בהתועד גרמי המאורות בלתי האור רק בהתועד עם האור כנגד המוצק כי כן אמר יהי מאורות ברקיע השמים להאיר על הארץ ובשעת הקבוצין הקבוצין אינו באיר כנגד המוצק והנה לא יאמר ועד רק כנגד המבט וצריך להיות זה על צד זה לא זה על גב זה הנה אומר הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו ויועדו יחדו וכן הכתוב אומר עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו כי או יראה אור הירח אחרי עריבת השמש כמו שהכתוב אומר את הירח וכוכבים לממשלות בלילה. והסומכים ממלת ידע שוורה על הקבוצין כענין והאדם ידע את הוה אשתו הנה לא תלה הכתוב הידיעה כי אם בבוא השמש והלא קבוצין המאורות לא יהיה בשעת בוא השמש כי אם יקרה בכל הלקי היום. והסומכים מפסוק תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו שוורה על

בית

נזכה ההקף או מן נקודת החציבות שיתחיל להתנועע לצד מערב שהוא שפל ההקף שאלו ההתחלות לגלגל ההקפה ואם בגלגל התלוי היות ההתחלה בראש או בזנב שאלו התחלותיו וראיה גמורה שאין רצון הכתוב לאחד מאלו השלש הקפות מפני שלפי הנראה כפי היוצא מחלוק הדבור היות החדש תלוי בירח הקיץ גם כן על איזו צורה יהיה החדש. ואולי זה האיש שבה כמה שטען ליהודה הפרסי אשר פירש כי החדשים הם החדשי המה ומשם הדש סתר דבריו בעבור שהועיל על איזה טעם נקרא חדש והוא בעבור חדוש אור הלבנה ואם כן לפי כונתו תהיה ההתחלה מעת התחדש האור ללבנה כנגד מוצק הארץ ועוד כמה נשען ונסתפק היות החדש תלוי באחת משלש הקפות אלו וכל אחת משלש הקפות אלו זמן הקפתה ככ"ז יום ו' שעות ואנחנו מצאנו הכתוב מונה החדש משלשים יום הנה הזמן שעשה נח בתיבה ועולים משלשים יום כאשר נבאר ומכתובים אחרים. ועוד מה שאמר ואם נסמוך על דעת התחברות המאורות גם הנה שלש מחברות מהברת בגלגליהם תיכונה ומחברת כנגד העליון באמונה ומחברת בשנוי המהוה ולא ידעו איזה יכשר משניהם הוה או זה והנה מהברת התיכונה הוא מהלך האמצעי שיש לשני המאורות כפי שעולה במספר המעלות ואע"פ שאין קבוצין אמתי שפעמים יש להוסיף ופעמים יש לגרוע שהמאורות כנגד שתי נקודות מגלגל המזלות ולפעמים יהיה קבוצם האמצעי וקבוצם האמתי בראש התלוי או בזנבו אכן מהברת שהיא כנגד העליון ר"ל קבוצין שני המאורות נגד נקודה אחת מגלגל המזלות ומחברת בשנוי מהוה והדבר ידוע שאלמלא היה גלגל הלבנה קרוב לשמש ורחוק מהמוצק לא היה שנוי מהוה אך בעבור התרחק גלגל הלבנה מגלגל השמש ושהוא קרוב מהמוצק ואע"פ שיראה קבוצין למאורות אין שניהם נגד נקודה אחת מגלגל המזלות אך יראה קבוצם בשנוי מהוה. ומה שטענו בתשלום ההקף הוא הדין לענין הקבוצין משם חדש כמה שהסכם כי הקבוצין לא יורה לחדוש ועוד שהקבוצין יפול בחלקי היום והלילה וצריך להיות מאותו החלק התחלת החדש ואם יפול הקבוצין בחצי היום הנה אם נמנה מאותו היום הנה נקריב הקרבן על זמן החדש שעבר ואם נמנה ממחרת אותו היום הנה עבר זמן ראש החדש ולא בא הרמז היות החדש בקבוצין עד שנחוש לבאר

על כסוי אור הלבנה מלת בחדש סתירה לדבריהם שהוא מורה על כסוי אור הירח ובהעדר אור הירח לא יאמר מכסה ועוד שמלת בכסה דבקה עם ליום הגנו ומעמו זמן וכן ליום הכסא יבוא ביתו שגמעו ליום מוזמן הוא לזמן רחוק שאין דאגה לבוא עתה אלו דברי הזונה עם הנואף מדאגת בעל הבית כאשר אמרה הלך בדרך מרחוק כי משעור החוק הדרך הגה הזמן שיבוא הוא משוער ע"כ אמרה ליום הכסא טעמו ליום מוזמן יבוא ביתו ואין טעמו לחדש ניסן שאינו ידוע אם הוא פשוט או מעובר . ואשר נשענו במאמר יהונתן מחר חדש לא יהיה הדבר ברור רק על פי החשבון סכלל היה הענין תלוי ע"פ השבון הקבוע . התשובה בזה יש לבארה בשער טענות ר' סעדיא . ואשר נשענו במאמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ר"ל יודעי השבון קבוע המאורות זה הפירוש בלי טעם ודין להקשות עליהם כי מה ההכרח להזכיר הגה בשביל זה הענין ולעלות אחרות אבל הראוי לסבור בעבור קבוע המחנה לצאת במלחמה וצריכים עצה והנהגה בעת לצאת ועת לבא במערכת המלחמה ע"כ אמר ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ויותר היה ראוי להתלות הדבר הואיל והוא ע"ד מצוה אל הכהנים והלויים שהם מורי התורה : טוף המאמר להיות החדש נבדל בירח שכן נודע מחלוק הרבוע מפרק יהי מאורות אכן על איוו צורה הרמזי הכתוב במלת ולמועדים שבהתועד הירח עם השמש ע"י האור כנגד המוצק כנגד המבט יהיה הבדל החדש בירח שכן אמר יהי מאורות ואחר כן אמר ולמועדים ומשם חדש יש להבין שלא כון הכתוב היות הבדל החדש בירח אלא בהתחדש האור ללבנה כנגד הרואים לא בכחינת עצמו שהרי גרם הירח הוא קיים תמיד והוא כדורי וכל הימים הצינו מאיר וחצינו מאפיל זולתי בכוא מוצק הארץ בתוך שני המאורות בראש התלי ובזנבו אז יהיה המאיר מאפיל אלא על שם החדש האור ללבנה מן השמש אחרי הפרדו כנגד מוצק הארץ מאז יש לחוש ואינו דבר נמנע שלא היו מבדילים בין חדש לחדש בחשבון קודם נתינת התורה כי כמו שלא היו מבדילים בין שנה לשנה רק בבוא השמש במול טלה וזה לא יתכן שיודע רק כתיבון והתורה גזרה היות הבדל שנה משנה ע"פ האיביב הנמצא בארץ ישראל וזו מצוה מחודשת כן נמי הדבר בראיית הלבנה

ואין כונתנו שלא היו מתנהגים מקודם בראיית הלבנה אלא היו דעות חלוקות כפי שהרמזנו . בשכבר נתבאר כי הדבר הכדורי אשר תנועתו שוה לא ימהר פעם ופעם יאהר רק שנוי התנועה שיראה יהיה כנגד המוצק ואין לו התהלה באיוו צורה יסכים המסכים לעשות בו התהלה יש לו לעשות . מהם היו עושים משעת המולד ומהם משעת הראייה אכן אחרי שבארנו שאומת הצאב"א אשר כללה את העולם אפשר כי עשו ההתהלה משעת המולד כפי שעולה להם בחשבון כגבור שבאותה העת יעשה שנוי בעולם השפל בחדוש אור ללבנה כנגד המוצק והיו עושים באותה העת אומת הצאב"א עבודות כפי הקם ודתם כי אי אפשר היות ההתהלה משעת קבוע המאורות כי אז תקדר הלבנה וזה הפך דעתם אלא משעת התחדש האור כאשר היתה התהלה החדשים מניסן בעבור תוספת האור . ראיתי לכתוב הגה מאמר בעלי הקבלה שאמרו בפרק אלו מטרפות ז"ל אמר ירח לפני הקב"ה אפשר לשני המלכים להשתמש בכתר אחד וכו' ולפי שאור הירח הוא נמשך אליו מהשמש לפיכך כנה האור בלשון כתר כלומר באור אחד לפי שבעת הקבוע הוא הירח נשרף ודבר ידוע כי שלשה ימים סמוכים לקבוע והוא באמצעם אינם ראויים להתהלה המלאכה וכבר צוה לא תעוננו לפיכך צונו עתה בקרבן שעיר בראש החדש כדי לדהות נזק שרפת הירח מכאן יש לך לדעת היך דעת הוברי שמים ומכיוצא כאלו הדעות נהגו אומת הצאב"א והיו שוללים השנתת השם יתברך מעולם השפל עד שהעידו מציאותו והיו אומרים כי הגלגל הוא האלוה . ויש לך לדעת כמה שדרשו במאמר לחטאת לה' שלא אמר כן לכל חטאת הרמזי שלא לכוין שהוא קרב לזולתו כי כשבאה התורה וכונה למחות זה החולי מעקרו היה רצון האל יתברך לבטל החוק ההוא שהיו מתנהגים בו לפי אותה הדעת קודם בוא התורה ולא כונה לא מעת הקבוע ולא משעת המולד אלא משעת הראייה וכן הקדים המאמר במאמר יהי מאורות להעיר היות התהלה החדש משעת הראייה כפי מה שהעירונו כאשר קדמה לו יתברך הידיעה כמה שיקרה . ומה שיש להבין שכל האמות היתה השתחיותם ממערב למזרח כפי שהיה עולה בדעתם כי השמש הוא האלוה והתורה הפכה המחשבה בשום ההשתחוויה כנגד המערב כן יש לחשוב שהיה תלוי ענין החדש לפי

לפי הדעות שפשטו על פי המולד וכשבאה התורה ואמרה החדש הזה מסלת הזה יש להבין שתלה הדבר ע"פ ראיית הלבנה אחר עריבת השמש ובמל דעת המולד שתלוי בחשבון כי אחר המולד תהיה ראיית הלבנה אחר עריבת השמש ולא באר באיזה צד הצורה בו כבאור מהלכט בעבור שנשען על מה שהיו נהוגים קודם נתינת התורה בראיית הלבנה כי כבר שנים וחדשים היו קודם נתינת התורה כמו שהם אחר נתינת התורה אך על חקת שונות והתורה כונה מה שהוא על צד הליאומ לישראל עם קרובו באמרו החדש הזה לכם ר"ח חוקם ופיעם כמה שהיו נהוגים ובאמרו לכם המגילם באחת מן הדתות אשר היו מתנהגים קודם והנה לעד מאמר המשורר עשה ירח למועדים שמש ידע מכואו ר"ל עשה ירח היות סימן לראשי הדשים מעת שהשמש ידע מכואו וכן אמרו הראשונים אעפ"כ שמש ידע מכואו שאין מונים ללבנה אלא משתשקע החמה וכן נאמר כירח יכון עולם ועד בשחק נאמן סלה שמלת עד יורה על היותו גלוי לעין לא שיהיה נסתר וכל ישראל פה אחד בהצתקה המשלשלת מדת השליח ע"ה שישראל היו מקדשים את החדש על פי הראייה ותכמי הקבלה מודים שישראל היו מתנהגים בקדוש החדש בראיית הלבנה כאשר דבריהם פשוטים במשנה ובתלמוד באין ספק אך אחר שנלו ישראל בארץ לא להם בכל לאום ולאום וקשת המראה תתחלף כפי אורך ורוחב המקום ויראה במקום אחד ובמקום אחר לא יראה ואנשי מערב יראוהו קודם אנשי מזרח ומהם עושים היום ומהם עושים למהר ונפל החלוקה בין ישראל על כן קמו חכמי התלמוד וחדשו לענין זה לקדש החדש בחשבון המולד כדי שיהיה החשבון שלם ושהו לכל והנה עמדו כנגד מה שכונה התורה למחות רושם עבודת כוכבים ועברו במצות התורה אשר אמרה לא תוכיפו על הדבר אשר אנכי קצנה אתכם היום ולא תגרעו ממנו :

פרק רביעי

יש להבין מעני שראו אחרוני הרבנים שדבר זה מרדות בדברי תורה להחליף דברי אלהים חיים כיוצא בזה מסיעת ירבעם בן נבט החדש אשר בדא מלכו רצו להצניעם ולהסיר מעליהם חשד המרדות

מאמר השני חוזר אל היום לא אל החדש ושם החדש יהיה בכלל החדש. ואם יקשה מקשה ואם לא היה היום השני חדש מה פעם להקבין שרי המלך לאכול עם המלך יש להשיב שיום השמחה מהרתו כיוצא בו בשמחה לא מפני שיום השני חדש וכיון שנתקבצו ביום החדש לאכול לפני המלך כבר המלך למניעת דוד כי לא טהור הוא אך ביום השני אי אפשר להיות לו עכוב מפני הטמאה כי בהערב השמש היה יוצא לידי טהרה ועל כן חשש ביום השני וכן כון דוד ואמר ושלחתי ונסתרתי בשדה עד הערב השלישית: ויש להקשות כי אחרי שכבר שאל אולי מפני טמאה נתעכב דוד ביום הראשון היה לו לסבור ג"כ מפני טמאה אפשר להתעכב גם ביום השני. אלא לא עלתה מניעה זאת בדעת שאל ביום השני רק ביום הראשון מפני השלמים אך ביום השני כיון שלא היו שלמים אין לו להכניע מפני טמאה וע"כ השש שאל לשאל: פונה שלישית. מן ענין המן הרע כי ההריגה בשונאיהם ביום אחד וזה לא יקרה בראיית הירה בכל המקומות ביום אחד. יש להשיב שהיה על מה שימצא על דרך אחד ואינו נמנע להיות ראש חדש כאחד בכל המקומות או יש לומר כי על ענין החדש יש דתות שונות זו מזו ועל דת המלך בהשבונו היה שיפול יום אחד בכל המקומות. ואולם מעשה מרדכי ואסתר לימי הפורים לא יהיה יותר מענין המועדים לפי הקרבתם בקביעות החדש: פונה רביעית. דברי ר' הנגיה שאמר כי בזמן עזרא לא מצאנו אלול מעובר ומאמרם כי אדר הסמוך אל ניסן חסר. יש להשיב שהרי מדברי המשנה והתלמוד שבזמן בית שני היו מקדשים על פי הראייה ואיך יתכן שלא ימצא אלול מעובר והואיל זה מאמר יחיד הוא במל והלא הכה אומרים שדברי יחיד במלים. ועוד יש לומר אחרי שראש חדש תשרי זמן מקרא קדש ואי אפשר שיתחלל היום עד בוא עדי הראייה על כן תקנו והיו עושים ראשון תשרי בזמנו אם נראה כה שעשו היה עשוי ואם לא נראה היו עושים שני ימים ראש חדש תשרי וכל זה להחמיר לא שזה מורה שהיו עושים על פי החשבון אכן על אדר הסמוך לניסן זה היה אחר שנתהדש החשבון ואלמלא היה החשבון מקדמת דנא היה להם לומר לא היה אדר מעובר לעולם אכן כיון שאמרו על אלול מזמן עזרא זה ע"פ התקנה

מבטלים דבריו מכל וכל אך היה מן הדין לעיין במענות אנשים אחרים אשר נראה לנו שאותן המענות חוץ מן האמת אך אחר שהכמינו ע"ה עיינו בדברי זה האיש כמה שרצה להעזר מן המקראות ואיך דברי רבותיו סותרים דעתו והקשות שהעמים לנמשכים אחרי הראייה כדי לבטלה יש לנו לעיין באלו הדברים כדי שישלם החפץ:

ואלו

הם פוגותיו וקשיותיו ושבושיו. אמנם הדברים אשר הכניסוהו בפוגה אלו הם. פוגה ראשונה ממאמר יהונתן מחר חדש ולא יהיה הדבר אמתי בלא ספק אלא ע"פ החשבון שאם ע"פ הראייה הדבר מסופק. יש להשיב כבר חכמי הקראים השיבו בזה תשובות. אכן מה שיש להשיב תשובה קרובה כי כמו שיש בענין החשבון לדעת ראש החדש בלא ספק כן יש על דעת הראייה דרכים שהם מורים ראש החדש על דרך האמת ויש מהם מורים קרוב אל האמת ואולם מה שהוא מורה על האמת אפשר לסבור כי אותו היום היה יום ל' ולא עשו אותו ר"ח ויום ל"א בלא ספק היה ר"ח ועל כן אמר יהונתן מחר חדש או שראו את הירח ופסקו הדין כי ראש חדש יהיה למחר או שהלך להם שלשה חסרים ופסקו הדין כי ע"פ הוא מלא או שהלך להם ד' מלאים ופסקו כי זה יהיה חסר או שקדמה סתירת הירח שני ימים וקרבו בדעתם כי זה חדש יהיה למחר: פוגה שנית איך אמר ויהי ממחרת החדש השני וזה מורה כי עשו ראש חדש שני ימים וזה לא יהיה כי אם כפי מנהג הרבנים בחשבון המולד לא על פי הראייה: יש להשיב ששני המאמרים שהם שוים כמו שיורה האחד צריך להורות האחר כי איך אפשר להיות שוים בצורתם ונחלקים בענינם כשאין מכריה הנה הכתוב אומר ולא אכל ביום השני להם וקודם זה אמר ויהי ממחרת החדש השני מלת ממחרת סמוכה אל מלת החדש ומלת השני תואר אל המחרת שאלמלא היה חוזר אל מלת החדש נמצא שמאמר מחרת יהיה חוזר אל יום שלישי של חדש והלא הכתוב אומר ולא אכל ביום החדש השני להם ועכ"פ הוא יום שני של חדש ועליו נאמר מחרת החדש השני ויום שני של חדש הוא הנקרא מחרת שיהונתן מרוב כעסו כשראה דעת אביו על דוד ולא אכל להם בו ביום וזה היה ביום שני של חדש וכמו שזה השני חוזר אל המחרת ולא אל החדש כן מאמר ולא אכל ביום החדש השני להם

השם לעשות על דעת ההקרבה • ויש להוסיף בזה התשובה כי בידוע יציאת הממאים לידי מהרה כבוא השמש ובעת שיהיו עבים ולא תודע ביאת השמש יש לדון בו ע"פ ההקרבה ואחרי שבידוע מצוה תלויה בזה אם שתקרה מניעה מרצון השם כן הענין בראיית הירח • ואין מענה שזה הספק יוצא אל האמת וזה אינו יוצא אל האמת כי יש ספקות אחרות שאינן על האמת ונעמוד על הספק כמו כבר לחם שנסתפק בין ממא למהור : קושיא ששית • ע"ד מיול כל ישראל כשהנו במדבר והיה הענין מסך עליהם איך יוכלו לראות הירח • יש להשיב על דרך השלמה אם נודה כי הענין היה פרוש עליהם מה המונע מלהשיב כי בשעת הראייה לענין הירח היו יוצאים בדרך מרחוק מתחת הענין והיו רואים הירח כי הנה לענין המן כשהיה נופל סביבות המחנה לשם אומר וחם השמש ונמס כל שכן שאין דעת התורה לפי קצת דעות כי לא היה פרוש עליהם מלמעלה אלא יהיה פירוש פרש ענין למסך כדרך ואת מסך פתח האהל • עד כאן סתירת פוגותיו וקושיותיו • ושבושיו : ואשר ישחית דבריו כי ישראל היו מתנהגים בחשבון מפני שהחשבון בנוי עם הדחיות ואנחנו מצאנו מן המקרא סתירת הדחיה וגם מצאנו במשנה וכתלמוד אשר הוא מתאמין בהם דברים שיוורו על סתירת הדחיות ועוד שיסוד העבור לקבוע שני ימים והנה בכתובים למאות כי ראש החדש יום אחד וסדר דבורם על שני חדשים מחללים את השבת שזה המאמר מכטל את החשבון אף מן המועשה שהיו מקדשים על פי הראיה כענין רבן גמליאל וחבריו :

פרק חמישי

אלו הם הדחיות שתקנו בעלי המולד • לא בד"ו פסח לא גה"ז עצרת לא אד"ו ראש השנה לא אנ"ו יום כפור לא זב"ד פורים • מה שמצאנו במקרא סתירת הדחיה הנה ענין עזרא ע"ה שהוא היה יסוד המעלה באחד לחדש הראשון שנאמר כי באחד לחדש שנפל הפסח בכד"ו מפני שראש חדש ניסן באותו הזמן אי אפשר היותו יום שבת כי בר"ח היה יום הנסיעה שנאמר כי באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מכבל ואי אפשר לחלל את השבת ואי אפשר היות ראש החדש יום אחד, בשבוע, מפני שנאמר ובאחד לחדש החמישי

גימל

התקנה אלא מקודם לכן היו מעברים • וכן לאדר הסמוך לניסן כיון שלא אמרו לעולם :

ואלו הם קושיותיו • האחת איך לא באה בתורה מצוה גלויה לקדש החדש בראיית הירח • יש להשיב כי אחרי שיש לנו שביל ודרך לדעת שהבדל החדשים בראיית הירח כפי הרמזים שהקדמנו מרצון המדבר בתורה מעקר בריאתו ובשם חדש שאשרו הכתוב אחרי שהסכימה בו התורה על ידי משה רבינו עליו השלום במאמר החדש הזה מה מעם לפצוח בו במצוה ועוד שאין ענין החדש בראיית הירח דבר שלא נהגו בו קודם נתינת התורה אבל דבר שהיו מתנהגים בו קודם לכן ובאה התורה והעמידתנו עליו בהערת זה המאמר : קושיא שנית • אם יהיה רצון הכתוב במאמר ולמועדים לענין החדשים למה לא אמר לחדשים אלא אמר ולמועדים הנושא דברים • יש להשיב שענין שם החדש הוא מעם התועד הירח עם השמש לקבל האור כנגד המוצק זה מעם חדש וקודם שיבאר הצורה בו איך יתקון עליו השם וע"כ אמר ולמועדים ולא אמר ולחדשים : קושיא שלישית • איך יעבור לצוות בראיית הירח ולא יראה בכל המקומות ביום אחד כי יראהו אנשי ארץ כנען קודם אנשי ככל • התשובה בזאת הקושיא תתבאר למטה מזה : קושיא רביעית • איך יצוה לנו בדבר אשר יהיה אצלנו בספק כי נקשור שיראה ולא יראה ונקשור שלא יראה ויראה ורוב החדשים נעשה אותם בספק • יש להשיב כי על כל מצוה שנצטוונו לא תלה אותם הכתוב שנשתמש בה על דעת הברור לכד אך יש בהם עתים שנשתמש בדעת ההקרבה וכן הדין בענין הירח שאם לא נזכה לראות הירח מפני מניעה אחרי שדעת ההקרבה סובלת האפשר אפשר שיראה ואפשר שלא יראה אם הקרבנו כי לא יראה מה שעשינו יהיה עשוי לפי הקרבתנו ואם נראה נעתקנו מן ההקרבה אל דעת הברור ואין מוזת הדרך דחיה ומניעה ואולם יש לנו מקום לבאר זאת התשובה באור מספיק : קושיא חמישית • איך יצוה לנו לבקש הירח והוא בעצמו יסתירוהו • יש להשיב במה שקדם לנו כי יש לנו מרצון המצוה להתנהג במצות באחת משתי הדעות בדעת הברור ובדעת ההקרבה יבזמן שיראה רצון השם לעשות על דעת הברור ובזמן שלא יראה משום מניעה רצון

השנה וזה מפני ספק הראייה : אופן רביעי לשברון הדחיה הוא אמרם בתשרי נברא העולם וזה סותר ללא אד"ו ראש השנה הוא אמרם בראש השנה היום הרת עולם והיום יעמיד במשפט כל יצור . וכבר הוציאו מתוך החלוק כי ראש השנה אם יום ראשון שהוא תחלת הבריאה אם יום רביעי שבו נבראו המאורות אם יום ששי שבו נברא האדם המצווה וזה שברון לא אד"ו ר"ה : אופן החמישי הוא אמרם מציעין המטות מכפור לשבת ולא משבת לכפור וזה סותר למאמר לא אג"ו יום כפור : אופן ששי ר' ישמעאל סבר שחלבי השבת שנתרו אין מקריבין ביום הכפורים וחלבי יום הכפורים קרבים בשבת ור' עקיבא סבר לא של שבת קרבים ביום הכפורים ולא של יום הכפורים קרבים בשבת ואפילו לר' ישמעאל דשאני ליה מוצאי יום הכפורים לשבת והכהנים זריזין הם ויודעים שחלבי שבת קרבים ביום כפור וזה סותר דחית לא אג"ו יום כפור : אופן שביעי הוא אמרם מגלה נקראת ביומה אשר הוא י"ד באדר . אמרו אם היה יום הראשון היה דתו כך וכך ואם היה יום השני היה דתו כך וכך וכולל כל ימי השבוע וזה סותר למאמר לא זכ"ד פור : (תמו הסתירות) . יש לתמוה לדברי המבהיל אשר אמר כי בכל מקום אשר אמרו חכמינו חל להיות כך וכך הוא ע"ד רדיפה ר"ל אלו היה נופל לא שיפול באמת כל זה לקיים כי החשבון היה מקדמת דנא . ואולם בדבר אשר לא יקרה להיות במה השתדלו החכמים לדין ולהורות יהיו דבריהם ללא תועלת וזה אי אפשר אבל באמת כל מה שאמרו וסדרו אם חל יום פלוני ביום פלוני הוא באמת ולא עוד אלא ספרו בדרך מעשה שחל בגון שספרו באמרם לולב דוחה את השבת בתחלתו וערבה בסופו וזה יורה שיפול ראש השנה ביום ראשון בשבוע וזה שברון לא אד"ו ראש השנה . והביאו דבר מעשה שחל ערבה בשבת כגון שאמרו פעם אחת חל שביעי של ערבה בשבת וכסו עליה ביהוסין אבנים גדולות מערב שבת הכירו בהם עמי הארץ ובאו ונגררום והוציאום מתחת האבנים בשבת לפי שאין ב"ד מודין שחבוט ערבה דוחה את השבת ערבה הלכה למשה מסיני . והואיל והביאו זה מצד המעשה בטלו דברי הפיתומי שאמר כי כל המקום שיאמרו חל מעמו ע"ד רדיפה . עוד הביאו ענין אחר מצד המעשה חל יום הכפורים להיות בשבת חלות מתחלקות בערב חל להיות בערב שבת שעיר של יום הכפורים נאכל לערב והבבליים

החמישי בא אל ירושלים שאם היה ראש חדש ביום א' לשבוע יהיה ר"ח אב בשבת נמצא שחללו השבת וזה אי אפשר . וכן אי אפשר היות ר"ח ניסן באותו הזמן יום שלישי מפני שאם יקרה יום שלישי ר"ח יבוא י"ב לחדש יום שבת והכתוב אומר ונסעה מנהר אחוא בשנים עשר לחדש הראשון . ואם יהיה יום הר"ח יום ג' נמצא שחללו השבת בשנים עשר לחדש מפני שיצא להיותו יום שבת והם נסעו בו מנהר אחוא . ואי אפשר היות ר"ח ניסן באותו הזמן יום חמישי לשבוע מפני כי אם יהיה ר"ח ניסן יום ה' לשבוע יהיה ר"ח אב ביום ד' וידוע כי בר"ח אב באו לירושלים שנאמר ובאחד לחדש החמישי בא אל ירושלים וכתוב ונבוא ירושלים ונשב שם ימים שלשה וביום הרביעי נשקל הכסף והזהב והכלים ונראה כי יום ד' לביאתם היה יום שבת ואי אפשר כי ביום שבת שקלו הכסף והזהב . יצא סכח זה הוכוח כי אותו ר"ח ניסן לא היה יום שבת ולא יום ראשון ולא יום ג' ולא יום חמישי כי אם נפל בבד"ו זאת היא סתירה גלויה לדחיות מן הכתובים . ועוד כי יסוד העבור לעשות ראש החדש שני ימים והכתוב אומר באחד לחדש הראשון כעשור לחדש בי"ד יום לחדש וזה משחית ליסוד העבור לפי מחשבתו לקבוע שני ימים . ואולם סתירת הדחיות מהמשנה והתלמוד כפי שמדרום הכמינו ע"ה . אופן אחד הוא אמרם במשנה בשביל הפסח העצמות והגידיים ישרפו בי"ו חל י"ז להיות בשבת ישרפו בי"ז וזה סותר למאמר לא בד"ו פסח : אופן ב' הוא אמרם עצרת שחל בשבת וזה סותר למאמר לא גה"ז עצרת : אופן ג' הוא אמרם קטון נמול לשמונה לתשעה לעשרה לאחד עשר לשנים עשר לא פחות ולא יותר ובה דבורם לשמונה ולתשעה הוא כגון שגולד בין השמשות וספק שהוא שמיני וספק שהוא תשיעי דין למול בשמיני שהוא תשיעי ולא בשמיני שהוא שביעי בעשירי באיזה צד כגון שחל להיות התשיעי שהוא שמיני שבת וספק לא . יעשה בשבת ימולו בעשירי שהוא יום ראשון לשבוע . חל להיות יום ראשון יום מועד יעשה ביום שני שספק לא יעשה במועד . חל להיות יום ראשון ראש השנה ספק נראה הירח ספק לא נראה יעשו שני ימים וספק לא יעשה במועד ימולו אותו יום שלישי שהוא יום י"ב ללילתו . וכפי סברתם זו וזה סותר ללא אד"ו ראש השנה ומראה שהיו עושים בראייה ולא היו עושים מועד אחר שני ימים כי אם ראש

ההבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שדעתם יפה וזה המאמר ראיה על המעשה האידך היו עושים ולא יוכל לומר שאלו ע"ד קצב ושעור הוא הדין בכל מה שנאמר חל להיות כך וכך. ואולם דברים שכתובים במשנה ובתלמוד שמראים כי ישראל היו מתנהגים על פי הראייה הוא אמרם על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי שבהם השלוחים יוצאים לסוריא ובהם מתקנין את המועדות וכשהיה בהם קיים מחללין אף על כלם מפני תקנת הקרבן. ואמרו בין שנראה בעליל בין שלא נראה בעליל מחללין עליו את השבת ענין בעליל שהוא רם שמים ומשקיף לעיני הכל. והלוקה בנייהם ר' יוסי אומר אם נראה בעליל אין מחללין עליו את השבת ואמרו מעשה שעברו יותר מארבעים זוג ועכבן ר' עקיבא בלוד שלח לו רבן גמליאל אם אתה מעכב את הרבים נמצאת מכשילן לעתיד לבוא וזה מחזיק דברי רבו ר' יוסי אם נראה בעליל שאין מחללין את השבת וזה יתבאר למטה. ואמרו מי שראה את החדש ואינו יכול ללכת מרכיבין אותו על החמור ואפילו במטה ואם צודה להם לוקחים בידם מקלות אם היתה דרך רחוקה לוקחים בידם מזונות שעור מהלך יום ולילה מחללין עליו את השבת ויוצאים לעדות החדש שנאמר אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם במועדם. אמר ר' יוסי מעשה בטוביא הרופא שראו את החדש הוא ובנו ועבדו המשוחרר קבלו אותו הכהנים ואת בנו ופסלו את עבדו וכשבאו לב"ד קבלו אותו ואת עבדו ופסלו את בנו. אמרו בראשונה היו מקבלים עדות החדש מכל אדם ומשקלקלו האפיקורוסים התקיני שלא יהיו מקבלים אלא מן המכירים. עוד אמרו בראשונה היו משיאין משואות ומשקלקלו האפיקורוסים התקיני שיהיו שלוחין יוצאין. ואמרו חצר גדולה היתה בירושלים ובית יעקב שמה לשם היו מתכנסין כל העדים ובית דין בודקין אותם שם וסעודות גדולות היו עושין בשביל שיהיו רגילין לבוא ובארו מי שהוא כשר לעדות החדש וכיצד שואלים את העדים שהם זוג ראשון בחקירה ושאר הזוגים בראשי דברים כדי שלא יצאו כפחן נפשי אמרו בראשונה היו מקבלין עדות החדש כל יום ל' פעם אחת נשתהו העדים מלבוא עד בין הערבים ונתקלקלו במקדש ולא ידעו מה יעשו אם יעשה תמיד של בין הערבים שמא יבואו העדים ואי אפשר שיקריבו מוסף היום אחר תמיד של בין הערבים עמדו ב"ד והתקיני

שלא יהיו מקבלים עדות החדש אלא עד המנחה כדי שיהא שהות ביום להקריב מוספין ותמידין של בין הערבים ואם באו עדים מן המנחה ולמעלה נוהגים אותו היום חול ולמחר קדש משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי ובית דינו שיהיו מקבלים עדות החדש כל היום כלו ואפילו באו עדים בסוף היום קרוב לשקיעת החמה מקבלין עדותם ומקדשים יום שלשים לבד. כשעייין באלו הענינים זה האיש סעדיא הפיתומי אמר כי זה היה דת לקצת אנשים אך לא לכלל האומה ודבריו גלויי הסתירה לפי הנראה ומכחיש האמת בידוע. כי לפי מה שבארנו דין היה לדעת מתי היה פרוק עול החשבון מצוארם לנשות אחרי הראייה והואיל ואלו הענינים שסדרנו הם עניני ב"ד אשר על פיהם היתה תלויה כל האומה איך הוא אומר כי זה היתה דת לקצת אנשים. עוד בראותו קושיות וסתירות שיתחייבו במולד חוזר ואומר כי אין הענין תלוי במולד רק בהשבון והלא בדבריהם אומרים אם יפול המולד ואם נפל המולד: סוף המאמר בדברי זה האיש לא מצאתי לתת טעם למה עושים ראש החדש שני ימים ולא למה תקנו הדחיות למאום קצת ימי השבוע ולבחור קצתם לפי העקר שתפש וכנראה בידוע כי לא הבין דברי רבותיו וזה די לו: ואולם החכם רבינו לוי העיר בוכוח זה האיש ואמר ולו היה הפיתומי די לו בטענתו בהעתקה והקבלה וכי יש לוקנים שיעשו בעצתם למועדים והשנים כאשר יראו כאשר אמרו כזה הדבר במקצת הדברים והוא בתוספת על החדשים והסרונם היה מציל מזו היגיעה ומן התשובה על זו כלו ולא עשה כן אבל כבד וכבד ממנו הדבר ורצה שיטעון בדברים ריקים: עד כאן מספיק בכמול דברי זה המהביל אשר ענה דעת רוח וימלא קדים בטנו אכן בענין סתירה העבור ואיך לא יתכן להסכים עליו יש לנו לבאר אחרי שנערער על דברי מי שמאמין כי ישראל היו מתנהגים על פי הראייה אבל העבור היה מועתק להם מן משה רבינו ע"ה להתנהג בו בגלות:

פרק ששי

אמנם אברהם בן עזרא בענין ההתנצלות אמר שלא באה בתורה מצוה גלויה בקדוש החדש בירח אכן הענין נמסר לב"ד באיזה צד שירצו אחרי עצה והסכמה יהיה עשוי. והעד על זה אף על פי שנמכים כי קדוש החדש

החדש בירח לא נתבאר בתורה באיזו צורה יהיה קדוש החדש אם כמולד אם בראייה וזה דבר גדול שאם במצות אחרות כנגעי צרעת שהם לאדם מיוחד ולפרקים מועמים בארה התורה בהם באור מספיק וקדוש החדש שיש עליו כרת באכילת חמין בפסח וענוי יום הכפורים והוא לכל ישראל הניחו בלי באור אין זה אלא בעבור שהדבר מסור לב"ד ואינו לדרך מעוינת אלא באיזו הסכמה יסכימו יהיה עשוי כיוצא במאמר רבותיו אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם אל תקרי אותם אלא אתם וכן נמי החדש הזה לכם ר"ל לב"ד יהיה הדבר מסור כיוצא בכס' והביא ראייה מענין חזקיהו שאחרי עצה והסכמה ותקנה עבר השנה' מכלל שקביעות שנים וחדשים יהיה על פיהם באיזו צורה שיוסכימו וכן אמרו אשר תקראו אתם אפילו מוטעין אפילו אנוסין אפילו שונגין' ואמנם מודה זה האיש שבזמן הבית היו מתנהגין בראייה כפי הסכמתם ואולם בגלות הסכימו שיהיו נשענים על העבור ואומר וכך קבלו בימי הנביאים ואין דבר אחר יותר טוב ממנו' סוף המאמר דעת זה האיש כי התורה לא עינה דרך אחת מכלל דרכי הירח רק כפי שיראה להם אחרי דעתם ואם כן שהוא מפי ה' שיהיה הדבר תלוי על פיהם מה טעם אנוסין מוטעין שונגין אבל מראה הדבר שיש להם יסוד מעוין במצוה ואותו היסוד אם יחליפוהו יאמרו מוטעין אנוסין שונגין' ואמר אברהם בן עזרא כי משה רבינו לא פירש בתורה איך נקבע שנים וחדשים שקר הניד כי הנה מלת חדש תורה על איכות הענין שהוא משעת התחדש האור ללבנה כפי שקדם לנו הבאור אין ספק בזה' ואולם הספק אם הוא משעת המולד או משעת הראייה ושקר שרצה הכתוב במולד שהוא פעם יתקדם ופעם יתאחר כפי המהלך האמצעי ואיך אפשר לקרוא הכתוב חדש ועדיין אינו חדש וכבר קדמה לנו המניעה מלהסכים הכתוב בענין המולד ואולם סתירת המולד תבוא מאחר כן אך ע"פ הראייה הוא בצורה שתראה אחרי עריבת השמש וכן הכתוב אומר את הירח וכוכבים לממשלות בלילה והנה אין ממשלתו כי אם ע"י האור לדרי הארץ לפי ראות עיניהם' ואמר כי לא באר הכתוב באור מוחלט בענינו כמו בענין הצרעת מכלל שדין קביעת החדש תלוי ע"פ בית דין אין הדבר כן ולא ראי זה כראי זה כי דין הצרעת לא קדמה בה הידיעה קודם נתינת התורה לא כלל ולא פרט וע"כ רצה לבאר באור מספיק אך לענין הירח קדמה בה הידיעה

באיכות צורותיו והתורה הסכימה באחת מהם' ע"כ התחילה במאמר החדש הזה ולא רצה לבאר פרטי זאת הצורה כי סמך על הסנהג כענין השחיטה' ואמר כי התורה לא בארה קביעת שנים וחדשים הנה הכתוב צועק שמור את חדש האביב וע"פ האביב היו מעבירים השנה או פושטים ואיך אומר כי על פי ב"ד הדבר תלוי ומה טעם למאמר הכתוב שמור את חדש האביב' והנה בענין קביעת החדשים בארה התורה במאמר חדש ובקביעת השנים בארה במאמר שמור את חדש האביב ומה אנו צריכים יותר מאלו המאמרים' ומה שהביא סיוע ממעשה חזקיהו שנאמר ויועץ המלך מכלל ע"פ ב"ד הדבר תלוי' אין הענין כן כי אין העצה לא לקביעת החדש ולא לקביעת השנה אלא לעשות הפסח בחדש השני שלפי דבריהם הלא עבר ניסן בניסן ולא הודו לו ואיך מביא סיוע לדבר מדבר שלא הודו לו' אעפ"כ מה אנהגו חוששים בין שהודו לו ובין שלא הודו לו לא מפיחם אנו חיים' ועוד כי לפי האמת חזקיהו ע"ה לא עשה עבור בשום פנים ולא עבר ניסן בניסן כפי שאומרים שהרי בבאור מוחלט אומר שעשה הפסח בחדש השני' אכן הנראה אחרי האמת כי מה שעשה חזקיהו אינו כדן פכה שני כי דין פסח שני אין עליו אכילת שבעת ימי מצה ומקרא קדש' אלא אכילת שבעת ימי מצה ומקרא קדש עושים בחדש הראשון אכן חזקיהו עשה בחדש השני מקרא קדש ואכילת ז' ימי מצה כנראה מפשטי הכתובים ואף על פי שאמרו החכמים כי בחדש הראשון לא עשו יושבי ירושלים מקרא קדש ולא אכילת ז' ימי מצה והעד על זה שאומר ויחלו באחד לחדש וביום ט"ז כלו ולמחרתו העלו עולות ושלמי תודה שצריכים להם חמין ואיך אפשר שהיה להם פסח שלא לעשות בעור חמין והנה נדחה הפסח כאשר הוא בחדש השני' ואין ראוי לפי דברי בה"ק לומר עבר ניסן בניסן כי הכתוב אמר חדש שני והנה עשו פסח בלא ככתוב ואין לסבור כי הענין היה תלוי בב"ד ומה שרצו עשו שאם הדבר כן אם כן כל המצות יהיו ברצונם להחליפם וזה אי אפשר ועוד שהם מעיידים בעצמם שלא הודו לו' אך מה שיש לומר במעשה יחזקיהו ע"ה כי יושבי ירושלים בחדש הראשון אכלו ז' ימים מצה ועשו מקרא קדש כי לא בא מאמר להורות כשם שנדחה הפסח נדחו גם אלו כי הפסח נדחה משום טמאת המקדש אבל מקרא קדש ואכילת ז' ימים מצה לאיזה אופן ידחו' ואם עשו גם בחדש השני

הלבנה ואמר לו כזה ראה וקדש וזה הדבר יהיה תלוי אליכם ולכל כיוצא בכם. ודין להקשות שאם היה בקבלה עליהם לעשות ע"פ הראייה זמן שיש סנהדרין ובזמן שאין סנהדרין להסמך על החשבון כשם שהעיר ענין הראייה על דעתם בתורה כן היה ראוי להעיר ענין החשבון או להניח שניהם או להזכיר את שניהם ולהזכיר כי ענין הראייה עד זמן פלוני ועוד על איזה אופן היה הרצון להעתיקם אל החשבון וכי כשם שהיו מתנהגים גליות ישראל שנעקרו ממקומן בזמן הבית דין היה להתנהג אנשי הגלות ולא ישענו על החשבון וכשם שנתנהגו אנשי בבל.

ובידוע כי זמן גלות היה ולא חששו על החשבון אלא היו נשענים על הראייה דין היה גם בגלות זה הזמן להתנהג על פי הראייה. ודבר ידוע הוא כי ישראל אם יצאו מן הגלות לא יהיו נשענים על החשבון וכל זה ראוי להתבאר ומה הפרש יש בין שתי הגליות כי בגלות בבל היו מתנהגים על הראייה ובה הזמן יהיו מתנהגים על החשבון. ועוד לא נתקן החשבון אלא אחרי זמן רב אחרי צאת ישראל בגלות וחכמי משנה וחכמי תלמוד על הראייה היו קובעים והנה ר' עקיבא עבר שנים וקבע חדשים חוצה לארץ ולא בחשבון ועוד כי יצחק נפחא שתקן החשבון הוא אמר על צד התנצלות לא לזדון ולא להכעים ואם הוא הלכה למשה מסיני מה טעם לאלו המאמרים צא ודע כי אין זה כי אם בדיאות לב. ואם היתה העלה כדי שיהיו כל ישראל עושים יום אחד הלא בגלות בבל שהיו ביניהם נביאים לא חששו בשביל זאת העלה ועוד גליות ישראל שהיו בזמן הבית כך היו מתנהגים על הראייה וזה די להם. אבל נראה ענין תחבולותם בזה לאמר הלכה למשה מסיני הוא כפי מנהגם בכל מצוה מתודשת מדברי מופרים לומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו ומעולם לא נצטוינו באותה המצוה בתורה אלא דעתם בזה אחרי שאנו מצווים לשמוע בכל מה שיגורו אפילו שיאמרו על ימין שמאל ועל שמאל ימין אל כל מה שיגורו כפי דבריהם על פי התורה אשר יורוך אל תקרי על פי אלא על פה. וידוע כי הכתוב באמור על פי התורה אינו רוצה בדבר שיבדו אותו מלבם אלא במה שהוא משרש התורה ואולם זה הדבר שבדו אותו מלבם שמוהו כמצות התורה ודבר פסוק מפי כל חכמי הקראים כי כל העתקה שאין לה סיוע מן הכתוב היא בטלה. ואולם האומרים שיש לסמוך בהעתקה לכד מבלי שיש סיוע מן הכתוב הנה החכם ר' טוביא נ"ע אומר במאמר

מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה יש לומר במעשה חזקיהו כי היה הוראת שעה כמעשה נדעון ואליהו מפי השם כמובן גם ביהודה היתה יד האלהים לתת להם לב אחד לעשות מצות המלך והשרים בדבר ה' כדי להחזיק ידי האמונה והעלה ידועה כי דרכי אחז אביו ידועים עליו נאמר גם סגרו דלתות האולם ועזבו מצות התורה וכן שבטי ישראל אחרי שהגלה ישראל ע"י מנחריב וכשהחל חזקיהו לטהר את בית ה' לא כלו רק עד ששה עשר לחדש והנה טמאת המקדש עכבתו לחזקיהו לעשות הפסח אכן בחדש הראשון עשו מקרא קדש ושבעת ימי מצה אבל אחר שהיה דבר השם לקבץ שבטי ישראל מאפרים ומנשה ושאר השבטים וכבר נשכחה התורה ונעתק הפסח מזמן ירבעם אל החדש אשר בדא מלכו ואם כן ישראל לא היו עושים בחדש הראשון לא אכילת שבעת ימים מצה ולא מקרא קדש ואם היו באים לעשות הפסח בחדש השני בלי שקדם להם אכילת שבעת ימים מצה ומקרא קדש איך היה הרבר ראוי. עוד אנשי ירושלם אע"פ שעשו מקרא קדש בחדש הראשון ואכילת שבעת ימים מצה איך היה ראוי לעשות עוד הפסח בחדש השני עם אותם הבאים ולהיות הבאים לבד עושים מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה עם הפסח ואנשי יהודה פסח לבד לא נראה הרבר טוב. ע"כ עשו כלם בחדש השני מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה כדי להחזיק ידי האמונה וכדי לחנכם ולהרגילם במצות האלהים וע"כ אמר גם ביהודה היתה יד האלהים. וכל זה יתבאר בענין הפסח באר היטב ועם כל זה לא עשוהו ככתוב ושם נאמר וינגע ה' את העם עד שהתפלל עליהם יחזקיהו ונענה עליהם. אם כן דין להאמין שמעשה חזקיהו היה להוראת שעה בדבר השם ואיך מביאים ראיה ממנו לומר על פי בית דין הרבר תלוי אין זה המאמר כי אם הבל ורעות רוח:

פרק שביעי

ואולם החכם ר' משה נ"ע אמר אמת כי ישראל היו עושים ע"פ הראייה מימות משה עד סוף זמן חכמי התלמוד ומאז סמכו על חשבון המולד וכן אמר שזה הלכה למשה מסיני שכל זמן שיש סנהדרין לעשות כפי הראייה ובזמן הגלות להמשך ע"פ החשבון והביא ראיה מן הכתוב באמור החדש הזה לכם ראש חדשים שהראה השם במראה הנבואה למשה צורת

המולד והוא כי חשבון המולד כפי שמחשבין אותו הוא על עיר ירושלים ע"פ מהלך האמצעי והנה לעתים נראתה הלכנה ביום שני והיתה נראית בכל העולם והקביעה היתה יום ג' וכן אומר אברהם בן עזרא כי אירע לשלושה חדשים קודם ניסן גם פעמים היתה הקביעה בתשרי ביום ה' ולא נראתה הלכנה לביל שבת כך אומר בן עזרא • אך מן משכילי הקראים ספרו בספריהם שהקרה זמן ונראה הירח בבקר במזרח ר"ל הישן והרכבים היו מתפללים זמירות של יום תרועה וזה היה בקוסדינא בזמן אלקשי"א או המלך בזמן שבאו אשכנזים בקוסדינא • אך בזמן אחר סופר ע"פ עדים נאמנים שנראתה הלכנה וקדשו הקראים ויום קביעת הרכבים היה לסחר וזה היה בזמן שבא ר' שמריא אלכסנדרוס בקוסדינא והכותב זה הענין ספר שאנשים מן הרכבים חששו ועשו בעור חמץ בערכות הקראים • והנה רבינו אהרן נ"ע ספר בספרו שהקרה כזה בסולבא"ט שנת ל"ט בפרט והיה לרכבים מולד תשרי והישן נראה בבקר בורוח השמש והראו אותה לרכבים • גם בזמנו זה הקרה כזה הענין גם ר' משה נ"ע הביא בספר זמנים שלו כי יש יום שקבעים בו פעמים יהיה הוא יום הראייה או קודם לו ביום או אחריו ביום ואומר כי יום הקביעה שיהיה קודם לראייה הוא כלא יהיה ואם כן הענין לא תהיה הקביעה ע"פ התחברות המאורות האמתי אחר שתקדם הראייה מן יום הקביעה • וככה אמר אברהם בן עזרא ואפילו במהלך האמצעי כי הנה בשנת גמר"ד במולד תשרי דוחין ואינן עושין ביום ד' מפני דחית אד"ו וקובעין בה' שהוא יום ג' ליום המולד במהלך האמצעי • וזאת טעות גדולה כי הנה בשעור שיעלה בו במהלך האמצעי בהתחברות המאורות עד קבוצם האמתי כפי שדקדקו חכמי התכונה לכל היותר להוסיף מנה במהלך השמש האמצעי עד מקומו האמתי קרוב לשתי מעלות מש"ס מעלות הנגלל ולגרוע מנה ממהלך הירח חמש מעלות הרי שבע מעלות יהיה בין הקבוץ האמצעי לקבוץ האמתי הפך זה לגרוע ממהלך השמש ולהוסיף במהלך הירח וזה יקרה כשהקבוץ יהיה בעת שהשמש במרחק הקרוב בנגללו ומרכזו נגלל הקפת הירח יהיה במרחק הרחוק מנגלל הנושא והירח יהיה בגובה נגלל הקפתו אשר יתנועע נגד נגלל המזלות ורודף לתנועת העליון :

ונחוק

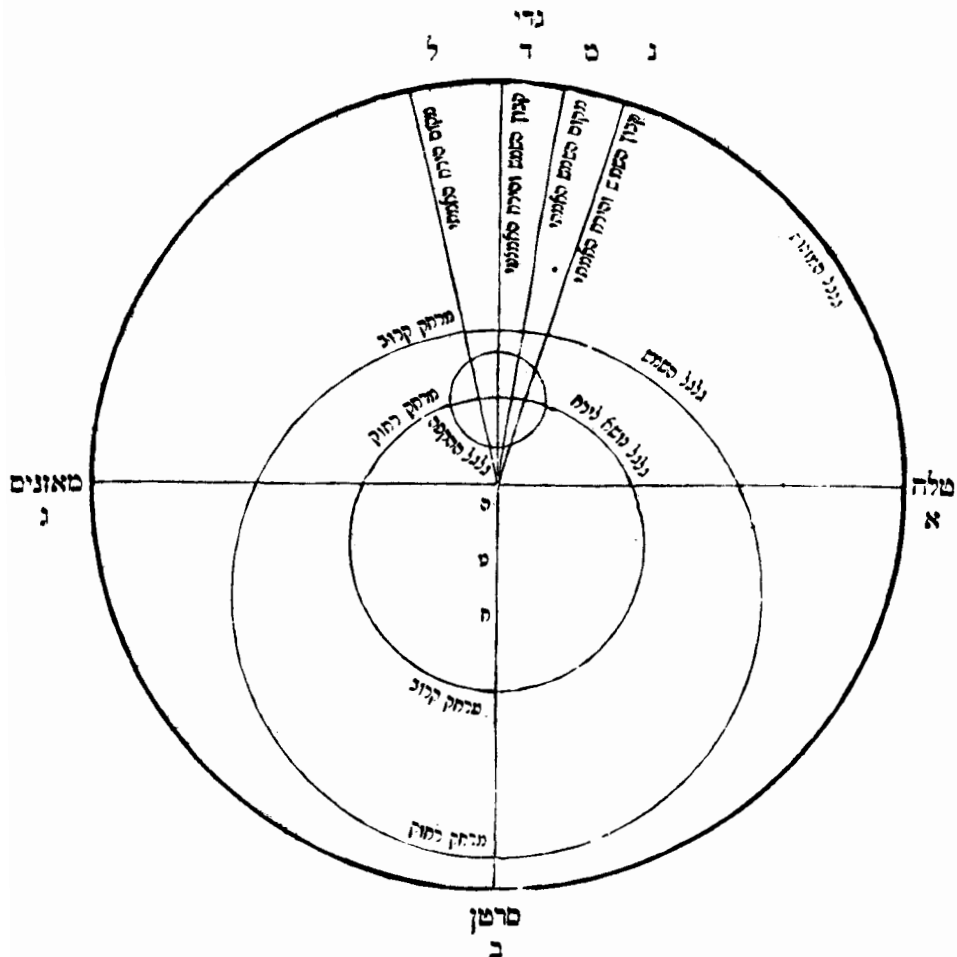
פסוק שאין זה אלא מפני שקצרה יד שכלם ממצוא כח מדין תורה • סוף המאמר אם הוא בהעתקה כפי שאומרים כשתבטל ההעתקה מעקרה יבטל גם זה • והכמינו ע"ה הרבו באורים לבטל ההעתקה מעקרה כאשר הוא האמת מה שאין לנו צורך עתה להעיר באותם המאמרים מאחר שזה הענין במל מצד עצמו אחר שאלו האנשים בענין התנצלותם הם חולקים • יש לדעת ולהבין שאין דבור אחד מהם אמתי אלא מדאנתם אשר לא יכלו לסבול מן החרפה והעברה בהיות הדבר הזה מדרות בדברי תורה ע"כ נתן תחבולה כל אחד בדרכי התנצלות כפי רצונו חולקים זה מזה כדי לישב הדבר ולא עלה בידם כאשר זה ידוע וברור לכל משכיל אשר יירא מן השם יתברך ויחמול על האמת : שבה לאל יתברך • ומעתה נשיב ידנו לכאר בשיחות המולד וכשלונו :

פרק שמיני

דרך אחד בשיחות המולד • ידוע כי קביעת החדש לפי דעתם על פי המולד והמולד יפול בכל חלקי היום ונתנו עליו גדרות אם יפול המולד משש שעות ולמטה תהיה בו ביום הקביעה ואם משש שעות ולמעלה תהיה הקביעה למחרתו ואם תהיה העלה הוא המולד איך אפשר לקבוע קודם שיהיה המולד ביום שיפול המולד פחות משש שעות זה אי אפשר כי הקביעה תהיה מזמן הישן בלי עלת המולד אף על היום אשר נפל המולד משש שעות ולמעלה והקביעה תהיה למחרתו ואם המולד הוא העלה איך הניח ההתחלה קרוב לשש שעות חול ואחרי כן קבע זה אי אפשר • מה שיפול לשש שעות ולמעלה ונדרחה קראוהו מולד זקן ומה שיפול משש שעות ולמטה ועושים בו קביעה קראוהו מולד בחור אבל לפי תקונם יש שני בחורים נדחים כזקנים בשנת סימן גמר"ד לית עבור שנדחה ובשנת סימן תקפ"ט מוצאי עבור שנדחה ושניהם במולד תשרי • ואולם להיות החדש בנוי מימים שלמים לא יאות רק על פי ראיית הלכנה כשתראה הלכנה בזמנה ובליל עבורו על הרוב שנראה אחרי הערב השמש והוא התחלת יום אמנם המולד לא כן וצריך לפי חקם להיות משעת המולד שהוא בחלקי היום וכונת התורה לא כן אלא מדתחלת היום : דרך שני בשיחות

והחוק צורה כדו-שיתברר במראית העין נעשה גלגל המזלות א"ב ג"ד ומרכזו ה' וגלגל השמש ומרכזו ה' וגלגל הירח ומרכזו ט' ומרכזו גלגל התקפה במרחק הרחוק של נושא וגוציא אלכסון ב"ד באלו המרכזים לגלגל המזלות מראש סרטן עד ראש נדי וזכה האלכסון יהיה קבוץ המאורות כשיהיה השמש בגלגלו במרחקו הקרוב והירח בנובה גלגל הקפתו בהיות מרכז גלגל התקפה במרחק הרחוק של נושא לפי מהלכם האמצעי וכשיבחן השמש והירח כל אחד לפי מקומו האמתי ימצא מקום השמש בגלגלו בשתי מעלות פחות חלק א' ממול נדי ומקום הירח האמתי אחורנית מקבוץ האמצעי בחמשה מעלות וד' חלקים שהוא כ"ה מעלות פחות ד' חלקים ממול קשת ואלם קבוצם האמתי יהיה בחצי מעלה שלישית ממול נדי בקרוב והנה קו ה' יהיה קבוצם האמצעי וקו ה' מקום הירח האמתי וקו ה'מ' מקום השמש האמתי וקו ה'ג' קבוצם האמתי :

וזאת היא הצורה

יודוע

שמחלק הירח ביום בתנועתו המערכתית
 י"ג מעלות ועשרה חלקים והנה הירח
 בין הקבוצין האמצעי עד הקבוצין האמתי קרוב
 ל"ד שעות ואם המולד במחלק האמצעי נפל
 בנמר"ד במולד תשרי ואז יהיה מקום השמש
 האמצעי הוא מקומו האמתי ואין לו מנה כלל
 ועוד השלים היום ט"ז שעות ולפיה ידחה יום
 הרביעי כאשר הוא . אכן ר' אברהם בן עזרא
 הודה בזה אם על הספק צריך להיות יום הכפורים
 ביום ה' לקביעתנו וכן אמר למה נעות החשבון
 בעבור יום א' . מכלל שהוא מודה שזאת הדחייה
 שלא כדון אך בעבור שבשאר הזמנים לא יהיו
 קובעים ביום רביעי ובוה הזמן יהיו קובעים ביום
 ד' ע"כ דתוהו גם בזה הזמן . ונראה מדבריו
 שהוא סובר אע"פ שחשבון זה מקולקל ומבלבל
 עמדו עליו כי לא יכלו לעשות דבר אחר טוב
 ממנו כך אומר וכן קבלו בימי הנביאים והם
 עצמם סודים שלא נתחדש זה החשבון אלא
 מסוף חכמי התלמוד זמן אביו ורבא הוא הדין
 לכל דתיה אשר נפל המולד בחצות ודוחים ביום
 שלאחריו אלא דנים אותם על הרוב אף על פי
 שיקרה וראוי להיות יום הדחייה יום הקביעה
 וראוי לסבור כי כמו שעשו יום קביעה ויום דחיה
 בניסן ובתשרי ואדר כך יקרה בשאר החדשים
 אלא תקנו הדחיות באלו החדשים מפני המועדים
 בעבור שתהיה הקביעה בעת קבוצין המאורות
 גם בנפול המולד בחצי היום שידחה למחר בעבור
 היות הלכנה בחצי נגלל הנכונה וזה אינו כלל
 אמת אלא אחרי הרוב על כן כל הרודה לקדש
 יום ראיה אחרי מולד הרבנים טועה שאינו
 הקרבה אמיתית . כי הנה בן עזרא אומר כי
 לפעמים יהיה בין המולד לעת השקיעה שש
 שעות ותראה הלכנה אך על חקת ידועות
 ופעם יהיה בניניהם ל' שעות ולא תראה אפילו
 נבכעות כי מהלכות הלכנה מפאת נגללה עם
 נגלל השמש משתנות וגם מפני אורך ורוחב
 המדינות : דרך שלישי בשיחות המולד .
 מרד גדול בידעם כי באלה הימים שהם ימי
 הדחיה היו מקדשים בזמן הראייה ועתה
 השליכו אותם לגמרי ועתה יקרה כהיום ויהיה
 קדש והם מחללים אותו ואם הם סודים שבטלו
 הראייה ונשענו על המולד ולא יקרה קבוצין
 אמתי באלה הימים וע"כ דוחים אלה הימים
 כבר בארנו שיחות דבריהם לא נשענו בזה כי
 אם על הרוב אלא יקרה וראוי להיות יום הדחיה
 יום הקביעה . ואמרם מפני מתיא בשביל יום
 הכפורים ומפני ירקיא בשביל ראש השנה אלו
 דברים ראויים לתנוקות כדי לישוב בהם דעת

ההמון והם מהתלים כנפשם כבר הפסח נופל
 בא' לשבוע ויום ו' וחג השבועות כמו כן לפי
 דתם : דרך רביעי בשיחות המולד . אחרי
 שחושבין ויוצא להם יום קביעה ותקנו ג"כ דחיות
 עד שיפגוש בקבוצין האמתי לפי דעתם כן בדין
 היה ראוי להיות עושים יום א' ולמה עושים ב'
 ימים והנה המצא דבריהם חלוקים כפי דעותיהם
 שקדמו בענין התנצלותם . ומדברי סעדיא
 הפיתומי שאומר כי אין קביעות חדשים על
 הראייה אלא על המולד רק על המולד לא
 הבנתי טעם לקביעת שני הימים אך מביא ראיה
 מענין שאול ויהי ממחרת החדש השני . ומדברי
 ר' אברהם בן עזרא שאמר כי על השבון המולד
 שכך יאות כי זה החשבון הוא במחלק האמצעי
 ומפני הספק עושים שני ימים ולמה אין עושים
 יום הכפורים שני ימים אשר כרת תלויו עליו .
 ואם מפני סכנת החולים החולה הוא פטור בדרך
 שמחללין השבת על החולה מפני הסכנה . ועוד
 ידוע כי לפי חשבון המולד כמו שיאות לפניו כן
 יאות לאחריו לפי התוספת והגרעון וכמו
 שקובעים יום השני מיום המולד כן צריך לקבוע
 יום הקדם מיום המולד . אך ר' משה החכם נ"ע
 סתר דברי סעדיא ואברהם בן עזרא מעקדם
 באמור כי עשיית הירח שני ימים הוא מפני
 מנהג בעבור כי בזמן הראייה היו עושים יום א'
 בארץ ישראל אך המקומות שלא היו יודעים
 יום שקדשו בירושלם וכל המקומות שלא היו
 השלוחים מניעים אליהן היו עושים שני ימים
 מפני הספק וכפי מנהגם הקדום אע"פ שעתה
 קובעים בחשבון וראוי להיות יום א' לא נעתקו
 מאותו המנהג אלא בני ארץ ישראל עושים יום
 א' כפי מנהגם והמקומות הרחוקות שני ימים כפי
 מנהגם בזמן הראייה אך בראש השנה בעבור
 שנהגו אפילו בירושלם לעשות שני ימים כפני
 הספק עושים גם עתה בני ארץ ישראל שני ימים .
 ראה מדברי זה החכם איך סתר דברי הראשונים
 לפי העלות שנתנו מעקדם . אך מה שראוי לעיין
 בדברי זה החכם אם כפני המנהג כבר בזמן
 הראייה אם מפני הספק לא היו מקלים יום שני
 מיום ראשון וכן הדין נותן אם מפני מנהג
 שלא להקל יום שני מיום ראשון . ועוד אם כפני
 מנהג לא היה ראוי לעשות בשום פנים יום אחד
 ראש חדש עתה כפי החשבון ואנהנו רואים
 שיש ראשי חדשים שעושים אותן יום אחד
 מכלל אינו מפני מנהג כי כפי המנהג כל ראשי
 חדשים בזמן הראייה בכל אותן המקומות שלא
 היו השלוחין מניעים היו עושים אותם שני ימים
 אלא בודאי ראוי להבין שזה הדת מצות אנשים
 מלומדה

אחת שני ימים ויבוא חדש אחר ויש להם למנות מן השני למצוא ליל זמנו וליל עבורו ועוד יעשו שני ימים ואם יחלו למנות מן השני ועוד יעשו שני ימים הנה אם ילך בזה המנהג יתקלקל הענין ואם היו מתחילים מיום ראשון למצוא ליל זמנו וליל עבורו עוד הדבר משובש והקושיא שמקשים שמהם יהיו עושים היום ומהם למחר הואיל וקדוש החדש יהיה על פי הראייה כפי העלה יהיה המעולל והלא יש לסבור כי מהרת המא היא בעריבת השמש ועריבת השמש תשתנה כפי המקום בשעות וכפי סבתם הנדה שערבה שמשו ויצאה לידי מהרה ושמשו עם בעלה אם תהיה הבחינה כפי עריבת השמש שתהיה בירושלם הנה זה שוכב עם הנדה וחייב כרת וזה אי אפשר אלא נותן התורה בדברים הקימים שאין להם שני בעצמם אלא יראה השנוי כפי המקום העמידנו כפי ערך כל מקום ומקום והנה בשבת עצמה מהם היו מקדשים בשעה ושליש שעה קודם אנשי מקום אחר פחות ויותר ונמצא שהם מחללין ולא כן הענין: דרך שנית מדרכי ההלוקה: שהם אומרים כשהיו עושים על הראייה ב' ד' היו מחשבין כדרך שהאצמננין מחשבין אם יראה הירח או לא יראה הירח בזמנו או בליל עבורו אין חוששין על הראייה ואם עלה בחשבונם כי יראה מצפים כל אותו יום לכוא עדים ואם לא באו עדים להעיד כי נראה מעברין את החדש שאין מקדשין אלא על הראייה בזמנו אבל בליל עבורו אין חוששין על הראייה ואם עלה בחשבונם כי לא יראה אפילו שבאו עדים והעידו כי נראה אין שומעין להם: מעשה שהיה ולא עלה בחשבונם להראות הירח והוא נראה עמד ר' פלוני ועפרה בעפר אמר ליה אי חצופה למחר אנו דורשים לך ואת עלית היום וזה תימא גדול שאם מפני שדינו בחשבוננו שיראה ולא באו עדים להעיד כי נראה אם מפני קטנותו אם מפני עבים דין להם לקדש ואם כן חשש יש על הראייה אם כדבריהם. אך אם יקרו עבים ב' ג' חדשים ולא יוכלו לראות את הירח אומרים כי קובעים חדש מלא וחדש חסר או חדש חסר וחדש מלא כפי החשבון אך אינם מקדשים והנה החדש אם עברוהו או פשטוהו מפני החשבון לא מפני הראייה קוראים אותו יום קביעה ולא יום קדוש וכנראה מדבריהם לא היו מקריבים קרבן ביום הקביעה ואם רצונם שאינם מקריבים קרבן אלא במה שיהיה ברור זה אי אפשר והם עצמם אמרו שמעברים את החדש אע"פ שבאו עדי הראייה בזמנו

מלומדה האל ירחיקנו מאלו הדעות:

פרק תשיעי

אמנם דרכי החלוקה שיש בינינו ובין הרבנים בענין ראיית הירח בעבור שהלבנה לא תראה שוה לכל העולם מפני שתשתנה קשת הראייה לפי המקומות ויש לו שנוי מראה שאינו כדון הכוכבים הקימים אשר אין לארץ שעור מורגש אצל אותם הכוכבים הקימים וכשיעלה יראה בעת אחת לכל העולם כלו אך הירח שעורו קמון משעור הארץ וע"כ תשתנה קשת ראייתו לפי המקום וע"כ יראוהו אנשי מערב קודם אנשי מזרח ולכן חכמי הרבנים אומרים כי קביעת החדשים לא תהיה כי אם לפי מקום ירושלם ואומרים כי הרחוקים מירושלם שאין השלוחין מגיעים אליהן מפני הספק היו עושים שני ימים מפני שלא היו יודעים איזה יום קבעו בירושלם. וחכמי הקראים ע"ה אומרים הואיל וקדוש החדש תלוי ע"פ ראיית הירח בכל מקום שתהיה ראיית הירח ראוי לקבוע כפי המקום ההוא. והנה תראה הלבנה לאנשי מערב קודם אנשי ארץ ישראל ואיך אפשר שלא לקבוע החדש בו ביום זה דבר שאי אפשר. ואין להקשות בזה שמהם יהיו עושים היום ומהם עושים למחר שהמצות נתנו לפי היכולת וכל אחד יהיה עושה כפי שיראה לו הלא אין קדוש החדש בראיית הירח מצוה מהודשת אלא מנהג קדום היה כפי שהעיר במאמר והיו לאותות ולמועדים ונותן התורה העמידנו בו ע"פ אותו המנהג שלא היה בהסגל מקום וזה כשאנחנו מפורזים בקצות הארצות אך בהיות ישראל נגבלים בארץ. ישראל כבר הראייה שוה לכל אותו המקום ולמד זה מזה ודין להספק ביום אחד. ועם השלום ידבר הלא תראה בענין האביב שהיא מצוה מהודשת המגילה בארץ ישראל כאשר יתבאר אך בענין החדש הניחו כפי שהיה מקודם. והנה גלות בבל אשר היו ביניהם נביאים והלא היו להם שנים וחדשים ואז ע"פ ראיית הירח היו מתנהגים ואם יאמרו כי היו נשענים ע"פ שיקבעו ב"ד בירושלם והיו עושים שני ימים מספק הלא אז הוגלו כל ישראל ולא היו ב"ד בירושלם וכמו שהניחה להם כן דין לנו להתנהג כמותם והם מודים על ר' עקיבא שעבר שנים וקבע חדשים בחוצה לארץ לא בחשבונם. ועוד אם הרחוקים עושים שני ימים מפני הספק הנה לא יהיו שלוחין מניעין אליהם מצד סרחן המקום ויעשו פעם

ע"ה אב וראש לכל הנביאים • מעשה שהיה פעם אחת מפני העבים ולא יכלו לראות הירח עד שעשו מלא אחר מלא ונודמן ונראה הירח בכ"ז לחדש וכו' ביום סתה בת רוה וספד עליה הנשיא הספד גדול אף על פי שלא היה מחוייב בכבודה וכל זה להראות כי אותו היום אינו זמן קביעה ואף ע"פ שנראה הירח להודיע כי ע"פ ב"ד הדבר תלוי וכיון שלא קדשוהו בית דין לא היה מקודש ואם נראה הירח ולכן טען הנשיא ואמר שאין הלבנה מתחדשת פחות מכ"ט יום ומחצה ושתי ידות שעה וע"ג חלקים כך אני מקובל מבית אבי אבא וכונתו במהלך האמצעי וכדי שנראה בכ"ז להראות להם מה שנעשה היה עשוי • ועוד אין לשנות מנהג שאין חדש פחות מכ"ט ולא יותר על שלשים ע"כ אמר זה המאמר לא שעליו היו מתנהגים : דרך המישית מדרכי החלוקה : אומרים כי ראיית הירח צריכה עדות כשלא ראוהו ב"ד אבל אם ראוהו ב"ד עצמם אם היה יום עדיין מקדשים שאין מקדשים אלא ביום אבל אם השך אפילו שראוהו ב"ד עצמם כליל שלשים ביום שלשים מושיבין שלשה ומעידין השנים בפני השלישי ומקדשין השלישה ואם לא ראוהו ב"ד צריכים לבוא עדים להעיד • ועדות הירח צריכה שני עדים כשאר כל הדברים שמתקיימים בשני עדים להעיד וצריך שלא יהיו מן פסולי העדות : ותולקים מהם אומרים שהקרובים כשרים בעדות הירח ומהם אומרים שאין מקבלין עדות החוש מן הקרובים אלא הקרובים הולכים להעיד שאם ימצא אחד מהם פסול יצטרף האחד עם האחר ויעידו' יוסי הכשיר הקרובים להעיד • מעשה במוביא הוא ובנו ועבדו המשוחרר ובו' כפי שקדם לנו הבאור • ואמר שהעדים מחללין את השבת להעיד ואפילו המזכים להם ולוקחים להם מוונות ואם מפני אורכ בדרך לוקחים כלי זיין • ואם היה העד חולה מרכיבין אותו על החמור מפני שהכתוב אומר אשר תקראו אותם כמועדם ולא כזולת מועדם • ואיך מפני צורך מעברין את החדש והצורך ההוא יהיה ערוף מחלול השבת וזה דבר שאי אפשר וכל אלו הענינים תקנת חכמיםם והתורה תהתל בהם • ויש חלוקה ביניהם מהם אומרים אם נראה בעליל אינם מחללים את השבת מפני כי הוא דבר אפשרי שיראה לכל העולם ומהם אומרים אפילו נראה בעליל מחללין את השבת עליו ועוד אומרים עדים שהעידו ואחרים באים אחרתם ונודע להם

בזמנו הואיל ואין החשבון נותן והנה עכור אותו החדש לא היה מפני ראייה אך מפני חשבון ואיך יעשו אותו יום קדוש • עוד מפני מעשה שפעם אחת אחרו העדים לבוא עד שעת המנחה כמו שסדרנו והנה עולה מזה שמעברין את החדש לא מפני ראייה כי הנה אם ראוהו בזמנו והעידו עדים והחשבון אינו נותן שיראה מעברין בהקרבת סימן החשבון כך אם החשבון נותן להראות ולא באו עדים להעיד כי נראה צריך לקדש בו מפני הקרבת סימן החשבון • ואולם סימני ההקרבה כפי דתנו אנהנו בני מקרא נבארים • כי מצות תוריות אע"פ שתלויות בדעת הברור כן תלויות בהקרבה וכשעושים בהקרבה עושים אך אם יודע בדעת הברור חוזרים מן ההקרבה אל דעת הברור והו רצון התורה על מה שצותה שאם לא כן הוא מרד במצות האל : דרך שלישית מדרכי החלוקה • הם אומרים שמקדשים מפני הצורך בין לעשות בזמנו בין לעבר ויהיה עשוי ואף על פי שעברו ובאו עדים ואמרו שראוהו בזמנו או שפשמנו את החדש ולא נראה מה שעשו עשוי וזה שלא כדון התורה • והנה ר' משה מפני שלא נראית לו זאת הדרך נכונה אומר כי טעם הצורך הוא העיון בחכמת התכונה כפי שצריך לעבר או לפשט : דרך רביעית מדרכי החלוקה • אומרים שקדוש החדש אינו תלוי רק בבית דין ועדים שראו את החדש ולא קדשוהו ב"ד לאמר מקודש אינו מקודש והלא ב"ד לא היו מקדשים אלא על פי ראיית הלבנה וראיית הלבנה היא העילה לקדוש החדש ואיך יהיה העלול עלה ואמר עזה תלוי בכ"ד לכד לקדש איך בדבר שתלוי ביכולת כל אדם שלם ההרגש יהיה מוטל לב"ד וזה אינו מפלאי המצות כי כפי כונתם אם עושים על דעת הברור מה צורך לב"ד ואם מפני שיקרה ויהיה היום מעונן בשעת ראיית הלבנה וצריך להשוכ ולקבוע איך ערכו הברור עם הסופק ותלום ע"פ בית דין אין כונתם בזה אלא להיות המצוה תלויה לרצונם אע"פ שהוא ברור לקדש ושלא לקדש כשם שאומרים שמעברים מפני הצורך וזאת היא מרדות גדולה ודבור מרה במצות השם החלוקה המועדים מוטלם והנה הכתוב צווח אלה מועדי ה' מקראי קדש אשר תקראו אותם כמועדם ולא בזולת מועדם ואם הם מגששים במלת אותם החלוקה המלה מהברתה ונקודה מפני הסרון ה"ו ירא ה' ויודרש כי בידוע מחליפין דברי השם הנאמרים מפי הנבורה ע"י משה רבינו

כי במה שראה הנד ולדבר המוגד אנהנו נושאים פנים לא לעצם המניה והיש מעולה מן האין • ולטוען שיטעון כי מאמר הכתוב לא יקום עד אחד באיש ואומר ע"פ שנים עדים יקום דבר ואין אפשר לקבל עדות הירה ע"פ עד א' • יש להשיב כי הדברים הנודעים יודעו בשלש בחינות ואלו הם המושכל המורגש והמפורסם והמקובל כולל שלשתם הרי ארבע בחינות וידוע כי הם נחלקים במעלה לפי בחינת האמת והשקר שהמושכל והמורגש במעלה ראשונה מן האמת החלק שכלו אמת והמפורסם במעלה שנייה מן האמת החלק שרובו אמת והמקובל במעלה השלישית מן האמת שהאמת והשקר בו בשוה • אך בהיות המקובל הוא מקובל באיש רצוי או מעדה רצויה יהיה במעלה ראשונה מן האמת ואולם אין ראוי לעמוד המקובל במקום המושכל כי המושכל משיג הרחוק והקרוב כאחד ובכל העתים כאחד בשוה ואין עדפנות לאיש אחד מאיש אחר ולא כן המורגש כי כל אלו המקרים יאותו לו ע"כ המקובל יעמוד במקום המורגש כן באר החכם ר' ישועה ג"ע והוא האמת • אכן ראיית הירח הוא מחלק המורגש ע"כ יכנס בגבול המקובל • ויהיכן שנושב אל זולתנו בירח ונעשה גם ע"ד הקרבה בעת שלא נוכל לעשות על דעת הודאי משום תואנה כן התואנות שהקדמנו והקרבה היא תהיה נולדת מן הכימנים הנקראים כראיות ומצאנו שמשתמשים בה בין במגד העולם בין בעניני המצות בהיות דעת הודאי נעדרת כאשר יתבאר • ועדות עד א' לא תהיה נופלת מן סימם הקרבה ודבר ידוע שיצא עד אחד עדוף משני עדים אלא כונת התורה כי לא יקום עד אחד אע"פ שהוא נאמן ביותר ואולם זה ע"ד הגבלה והסגלה בשני מקומות לחיובי האיש בין לעניני דיני נפשות בין בדיני ממונות שהרי הכתוב אומר בענין עבודת כוכבים ע"פ שנים עדים או ע"פ שלשה עדים יומת המת ואין אפשר להקיש שאר דברים בעבודת כוכבים ואמר במקום אחר לא יקום עד אחד באיש וכיון שאמר באיש הסגלו • וידוע כי לענין האדם בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות עצם הפעולה הוא רע וצריך לעשותו בעדות ברורה מפני שזה מורגש והדבר אשר בשבילו יעשה לו זה מוקרב וצריך ברור יותר בענין העדות אבל בין טמא לטהור בין אסור והתר או לענין קדוש החדש אם נראה הירח הם דברים שאינם רעים בעצמם אך הם דברים שתלויים במצוה • ומפני שהם דברים שיש

להם שהעידה הראשונים עוד באים ומחללין את השבת להעיד וחלוקה ביניהם : מעשה שהיה ועברו יותר מארבעים זוג עדים ועכבן ר' עקיבא בלוד ולא הודה לו רבן גמליאל אלא אמר אם אתה מעבב את הרבים נמצאת מכשילן לעתיד לבוא : דרך ששית מדרכי החלוקה • שהם אומרים שאין מקדשין בלילה כי אם ביום שאם ראוהו ביום ב"ט וקדשוהו קודם צאת הכוכבים בקודש ואם לאו מקודש למחרתו ולא כן כונה התורה שהרי הכתוב אומר עשה ירח למועדים שמש ידע מכוואו שמרמיז שהקדוש יהיה אהרי עריבת השמש והכתוב אומר את הירח וכוכבים לממשלות בלילה אך הנראה מדעתם מפני שתלו הדבר בבית דין וכל פעולות בית דין ביום :

פרק עשירי

ואולם דתנו בקדוש הירח על פי ראיית הלבנה כפי שהנורו לנו משכילינו והכמינו ע"ה זהו שהלבנה נסתרת כמו שני ימים ואחרי כן תראה אהרי עריבת השמש וזה הוא אהרי הרוב אבל פעמים יהיה פחות או יותר כמו יום אחד • והכמי התבונה אומרים כי בשתי נקודות ההפוכין שהן ראש סרטן וראש גדי יקרה ותהיה הסתירה יום אחד אך בשתי נקודות השווי שהם ראש טלה וראש מאזנים יקרה ותהיה הסתירה כמו ג' ימים ע"כ אמרו הכמינו שזה אינו ראה אבל הוא כראיה ע"כ אין ראוי לעשות חדש חסר שהוא כ"ט יום ולקדש יום שלשים אלא בראייה אך לעשות חדש כלא ל' יום ולקדש יום ל"א אין הוששים על הראייה שאין לך חדש חסר בכ"ט ולא יותר על שלשים • אם ראו את החדש בערב ל' מקדשים יום שלשים ומי שלא ראוהו סומך על מי שראוהו אפילו אם היה אחד ממכים על ראייתו לבד שיהיה שלם הדעת • בין איש בין אשה כשרים בראיית הירח מפני שכל אחד מצוה לעצמו וכל ישראל בחוקת כשרים ויסמוך האחד על דעת חבירו מפני יראת דינו לבד שלא יהיה חלק בדעתו בקדוש החדש מדעת הקראים לפי אחת מן הדעות שהקדמנו ושלא יהיה מקל במצות ממעוט דינו או שמבקש להשתרר במעלת הנצוח • אך אם הוא מרשעי ישראל והנודע מדרכו כי א"א שיכזב בראיית הירח הדין נוהן להסמך על ראייתו • ואין למעון שאם נשמע בדברו נהיה מכבדים אותו כי בשמוע הגדת המניד אין אנתנו מכבדים אותו

הדין בכל המצות נלכדות בספק אין ספק בזה. והראיה הגדולה מדין תורה שהש"ת צונו כי בהעדר דעת הברור מן השופט לעשות ע"פ ההקרה מן הגדת המגידים וזה לא יהיה בכירור אצל השופט שהרי הזהירו שלא ישען ע"פ עד אחד להיות ההקרה הזקה והראיה על זה כי עדות העדים בהקרה שהרי אם ידמו להם עדים אחרים תבטל עדותם. מכלל שעדות העדים בהקרה אל הדין שהיא נולדת מן הסימנים. וראיה לדבר שאמר יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו מפני שהדבר להיות אמתי אצל הדין הוא בהקרה מפי העדים וכשרצתה התורה להגביר הקרה בהקרה להיות הדבר מוחזק הסגילה הכתוב למקומות ע"פ שנים עדים כפי שקדם לנו הכאור. וכיון שמצאנו מכה התורה שדין לנו להתנהג על פי ההקרה ולמקומות בארה התורה להיות ההקרה מוחזקת בעדות השנים ולא בא המאמר ע"ד כלל אלא ע"ד הגבלה והסגלה מכלל כל דבר שיוצא מהגבלת המאמר ההוא אין אנהנו צריכים בו עדות השנים והדין נותן לעשות על פי עד אחד וגם בדרך ההקרה הנולדת מן הסימן כפי שקדם לנו הכאור. וידוע בהקרה כי יש עתים ויראה הירח ויש עתים ולא יראה מפני מניעות ועל כל פנים לא יצא הדבר מחלקים אם לקדש תמיד בראייה והדבר מנוע או לעשות הכל מלאים ואי אפשר נשאר הדבר שנעשה על דעת הקרה. אמנם מאמר בעה"ק לקבוע ולא לקדש זה בדיאות לב. ואם לדרך הקרה הדבר הלוי כפי שיקריב המקריב בסימן כ"ש שיעשה הדבר בעדות עד אחד אחר שמצאנו כי הכתוב הסגיל באיזה ענין יש להרויץ דין על פי שנים עדים:

פרק אחד עשר

אלו הם שבושי העדים בראייה הירח בזמנו. ידוע שהירה פעם נזכה לצפון ופעם נזכה לדרום ופעם אין לו רוחב כלל. אם היה מורגש כי הירח ברוחב צפוני והעד העיד כי ראהו ברוחב דרומי אינם עושים ע"פ עדותו הוא הדין אם היה ברוחב דרומי והעיד כי ראהו ברוחב צפוני או שהוא על קו השווה והעיד כי ראה אותו כאחד משני הרוחבים עדותו שקרית: דרך שנית בשבוש העדות. שאם היו לנו שלשה חדשים הכרים ע"פ הראייה ובא עד והעיד כי ראה הירח בהדש הרביעי

לו לאדם בינו ובין בוראו ע"כ יש לחוש אפילו על פי עד א' הלא תראה שאלמלא אמר איש א' שזה הבשר או זה הלחם ממא יש להשען על פי אורנו המגיד ויזהר מאכילתם הוא הדין אם אמר כי ראה הירח יש להשען על דבורו. ודבר החכם ר' ישועה נ"ע כי הירח לא באה עליו מצוה גלויה אלא הוא יוצא מחלוק הדבור מפרק יהי מאורות ולא חייב הכתוב עלינו בידה במצוה גלויה לעשות עליו על הדעת מזולת ההקרה ולא על ההקרה מזולת הדעת: ואשר הוא חוב כי נשא ונתן אותו עם זולתו מן המצות לעשות בדעת ובהקרה כדרך כל המצות מפני שדעת ההקרה קיימת וראויה להשתמש בה בין במנהג העולם בין בעניני המצות. ואולם מה שמצאנו במנהג העולם שהדעת שופטת להתנהג בדעת ההקרה במקום שאין שם דעת הודאי וגם כן בעניני המצות והוא הלקוח מדת השליח ע"ה. ואשר הביאו חכמינו ע"ה דמיון ממנהג העולם מתוך שלשה דרכים. הא' הוא שאנחנו אוכלים ממעמי זולתנו שאנו מקריבים שאין בהם סם המות כמית אף ע"פ שאין לנו ידיעה ברורה וזה בזמן הווה. והב' מה שמצאנו במנהג העולם שהאדם ירצה ללכת למדינת הים להרויח וזה אינו ידוע לו בכירור כי אם לפי דעת ההקרה ויעשה על פי הקרבתו וזה בזמן עתיד. והג' כי האדם אם ישגר את בנו ואת ממונו במקום יעצור שלומם שהגיעו אל אותו המקום ותנח נפשו אף על פי שאין לו ידיעה ברורה כי אם מן הסימנים וזה לזמן עבר. ואולם המוען כי אם מצאנו זה במנהג העולם לא יהיה זה בעניני המצות מענתו במלה כי הנה מצאנו אותו גם בעניני המצות וזה ידוע מדתו ע"ה ממה שאמר ביום וכחכם יאכל ומסחרת וכיון שתלה אכילתו למחרת. מכלל שלן בלילה ואיך אפשר שלא סרה עינו ממנו ואפשר שהוא מהור ואפשר שנממא אך נעשה על דרך הקרה שהוא במהרה. והנה יש דברים שתלויים בעניני המצות ונעשה בהם ע"ד הקרה מהם מה שהיה ע"ד. עובר ומהם מה שהיה ע"ד חוב. ומה שהוא ע"ד עובר כגון שנרצה לאכול משחימת זולתנו עם היותנו מקריבים כי הוא מאמין וזה לא יהיה בדעת ברורה כי אם על דעת ההקרה וזה על דעת עובר שאם לא נרצה לאכול אין לנו חיוב. אמנם מה שהוא ע"ד חוב לעשות הקרה כגון הנולד בין השמשעות וצריך להמול בשמיני ואותו יום השמיני אפשר שהוא שביעי ואפשר שהוא תשיעי ועכ"פ חוב לעשות על פי ההקרה הוא

בזמנו משבשים עדות אותו העד כי אין לנו יותר משלשה חדשים חסרים ולא יותר מארבעה מלאים כפי חמנתה כאשר יתבאר: דרך שלישי בשבוש העדות • אם ראינו הירח שחרית במזרח ובה עד והעיד כי ראה אותו ערבית במערב משבשים עדותו אבל אם תהיה ראיית הירח שחרית מסופקת כי אולי מצד התקשרות העבים נראית דמות לבנה ברקיע מקימים עדותו אלא אם אמר כי נראה בערב שלשים ובערב ל"א לא נראה מקדשין על ראיית שלשים כי בין כך ובין כך היה ראוי להראות בליל ל"א • מעשה שהיה ובאו עדים והעידו שראו הירח בזמנו ובליל עברו לא נראה וקבלן רבן גמליאל ור' הוסה אמר עדי שך הם היך מעידים על האשה שילדה ולמחר כריסה בין שניה אמר לו ר' יהושע רואה אני את דבריך אך לא הסכימו בדבריהם: אין ראוי לחלל את השבת כדי להעיד בראיית הירח או לעשות שום חלול מאופני החלול כגון לשלוח כתבים ע"י עופות וכיוצא בהם כיון שדעת ההקרבה ראויה וכשרה להשתמש בקדוש החדש ועוד שמצות שבת המורה ויתרה ממצות המועד ע"כ אי אפשר לחלל את השבת מפני קדוש החדש • יש זמן שיתקדו השמים עבים ולא נוכל לראות הירח ולעשות הכל מלאים אי אפשר כי אפשר אחרי עשות מלאים הרבה שתראה הלבנה בכ"ז לחהש וכן לעשות הכל חסרים אי אפשר כי אחרי עשות חסרים הרבה תראה בתוספת ימים עד יום ל"ג לחדש ודבר אפשרי הוא שיקרה ולא יראה הירח מצד מניעת העבים והדין נותן לבון באיזה צד נעשה • וידוע כי כמו שיקרה היום ולא תראה הלבנה בן קרה הענין בזמן הבית וראוי לחשוב באיזה צד היו עושים להתנהג גם אנחנו במנהגם • וכבר חלקנו חלוק הברתי כי אי אפשר זולתי זה אם שהיו עושים תמיד בראייה וזה אי אפשר מבלי שיקרה מניעות מלהראות ואם היו מניעות מלהראות אם שהיו עושים הכל מלאים או שהיו עושים הכל חסרים וזה במל כפי שקדם לנו הבאור • ואולם מאמר בעלי הקבלה שהיו מהשכין כדרך שהאצטמנינין עושים במהלך הירח וכפי שהיה מעלה החשבון מקום הראייה היו עושים אם חסר ואם מלא וכבר הודענו שהתורה מנעתנו להתנהג על דעת הוברי שמים עם כל יחסיה ועוד שהכתוב אומר הידעת הקות שמים אם תשים משטרו בארץ וכבר קדם לנו הבאור איך יקרה השבוש בזה • וראיה לדבר שזאת הדרך מנועה מדין התורה

הנה קביעת השנה תלויה במהלך השמש וכדי להשכיח התורה זאת הדעת מעקרה תלה הענין ע"פ מציאת האביב בארץ ישראל וא"כ נשאר הדבר לעשות על פי ההקרה כגון כל המצות אשר תהיה דעת הברור נעדרת מהן וראוי לעשות ע"פ דעת ההקרה • וידוע כי דעת ההקרה היא נולדת מן הסימנים ואמת כי דעת ההקרה מסגלות האפשר כי המחוייב והנמנע ידינם השכל שהם מוכרחים לעצמם אך האפשר סובל שני פנים ויש לו שלשה זמנים עבר ועתיד ובינוני ואפשר העתיד יחלק לשלשה חלקים אפשר על הרוב ואפשר על המעט ואפשר בשוה וכמו שיהיה הדבר אפשרי בבחינת עצמו כן יהיה אפשרי אצל ידיעתנו אכן לא יהיה אפשרי אצל ידיעתנו אלא מפני שהוא אפשרי בעצמו אך לא יתהפך זה לומר כי האפשר אצל ידיעתנו יהיה אפשרי בעצמו כי ימצא שהוא אפשרי אצל ידיעתנו מפני העדר הידיעה אך הוא מוכרח לעצמו באחד משני האפשרים • דמיון זה אמרנו מרם שיבוא ראובן בבית אפשר שיבוא ראובן בבית ואפשר שלא יבוא ואם בא ראובן בבית סרה האפשרות ההיא הכללית ונשאר מוכרח באחד משני האפשרים • ואולם האפשר אצל ידיעתנו גם הוא נחלק לשלשה חלקים שהם העובר וההווה והבא אפשר על הרוב ואפשר על המעט ואפשר בשוה וזה לא יהיה כי אם על פי הסימנים בין רב למעט בחזק ובחלשה והנה ענין הירח אשר לא יראה מפני מניעות הוא מוכרח על מה שהוא עומד עליו מחלקי כדוריותו שתנועתו שזה לא תוסף ולא תגרע אך תשתנה במיזור ובאיזור כנגד המוצק ולכן מפני העדר ידיעתנו כפי שקדם לנו הבאור מוכתיב הידעת הקות שמים תהיה האפשרות אצל ידיעתנו אם שיראה אם שלא יראה ודין להמשך אחרי האפשר על הרוב והידיעה הזאת תהיה נולדת מן הסימנים הם הנקראים כראיות ולא ראיות • ובאר ההכם כי אין הדבר שתלוי בהקרה בדין המושכל כי המושכל יהיה מוכרח בידיעתו אבל המוקרב אפשר למעיין שיגביר סימן או שיחלישנו ואפילו בלתי סימן אפשר שיגביר כונה וזה יהיה לעלה אם מפני תגבורת האוה אם מפני נצוח או מפני שרצונו בכך וכל אלו מדות מגונות אכן כשישאר הדבר אצל מטיבי העיין בלי נטייה לאחת מן הסבות יוליכו הדבר אל אשר יתרבו אליו רוב הסימנים ויהחכם רבינו ישועה נ"ע אמר בספר עריות אשר היתר והעדות בן האסור ואשר היתר והעדות בן ההתר • וכן

היום הזה בא נח וכנוי ונאמר מקצה המשים ומאת יום ותנח התבה בחדש השביעי בשבעה עשר יום לחדש על הרי אררט והנה מן שבעה עשר לאייר עד י"ז לתשרי הם קנ"א יום החדש מן שלשים שלשים ואם יהיה יום המנוחה שהוא י"ז בתשרי הוא עצמו יום ק"ן הרי יהיה החדש האחד חסר נמצא שארבעה מלאים וחדש אחד הבא אחרי הרביעי הוא חסר ע"כ אם הקרה ועשינו ארבעה מלאים נעשה החמישי חסר ואפילו בלי ראייה : אופן ד' הקרה ולא היה א' מן הסימנים האלה ונשאר המלא והחסר באפשרות הדיון נותן לעשות מלא מפני שהמלאים יותר מן החסרים ועוד שהחסרים יעשו בראייה והמלא אין הוששים על הראייה לא מפני שאם יעשה חסר אולי צריך להיות מלא ימצא בחדש אחד שתי קרבנות שהכתוב אמר ובראשי חדשיכם ולא אמר ובחדשיכם וכשם שאין ראוי להקריב קודם החדש כן אין ראוי להקריב בשני לחדש. הקרה והיה חדש אחר חדש עבים ואינם יכולים לדעת סימנים מסימני ההקרבה עושים מלא אחר מלא עד ארבעה חדשים כפי שהורו לנו חכמינו ע"ה מן המנהג כיון שיקרה ויהיו שלשה חסרים והמלאים יותר מן החסרים ראוי לעשות ארבעה מלאים ומענין נח ע"ה מצאנו שעשה ד' מלאים כפי שקדם לנו הבאור. ולא היו חדשיו חדשי המה עד שיהיה רצון מקצה המשים ומאת יום אינו י"ז בתשרי הוא יום קנ"א מפני שאמר מקצה והקצה הוא חוץ מק"נ כי יחסרו ב' ימים וד' שעות מפני ששנת החמה שס"ה יום ורביעי וחמשה חדשים יבוא בחלקם מן ה' ימים ורביעי ב' ימים וה' שעות וזה על מנת אם נוציא יום המנוחה מכלל המשים ומאת יום אלא אם יהיה יום המנוחה מכלל ק"נ יום יחסרו ג' ימים ושש שעות. וידוע כי אם נעשה ג' חסרים לא נעשה אותם אלא על פי הראייה ואם נעשה ארבעה מלאים לא נעשה אותם רק בסימן חזק מסימני ההקרבה אך כשאין לשם סימן הקרבה לעשות ד' מלאים לא יעשו ד' מלאים בסדר אחד מפני שיבוא ויראה הירח בתוך החדש. נראה לי כיון שלא נראה מפני מניעות ראוי ללכת אחרי הרוב להיות החדשים כסדרן מלא וחסר אך מפני שהמלאים יותר מהחסרים ראוי להיות שנים מלאים וא' חסר וראוי לסבור בענין נח שהאמצעי הוא החסר אלו הם אופני ההקרבה אך אם יהיו שנים סימנים מאלו מסימני ההקרבה שהסימן הא' מקריב להיות מלא והסימן האחר מקריב להיותו חסר איזה יתנבר משניהם כגון שחל

באר החכם הנזכר כי כמו שיוולד דעת המושכל מן המופת כן תולד דעת הקווי מן הסימן יואמר החכם ואם יפרדו שני הדברים מן אופן אחר והוא כי הידיעה העומדת על הראיה לא תהיה ולא תהיה גם הראיה ודעת הקווי יותמם עם היותו אפיסת הדבר שהוא כראיה יואופן ההבדל מפני שהמופת נולד מן הראיה ומן הדרישה ואי אפשר להמצא המופת והמושכל לא יהיה וכן להפך ודעת הקווי והסימן לא כן שאינו נולד מן הראיה ומן הדרישה ולכן יהיה הסימן ולא יהיה הקווי למען כי לא יבחר לעשותו. ואמר החכם וכבר הותמם בבעל דעת חזוק הפציו והמשכותיו במקצת העתות אל עשיית הקווי בעבור חזוק הפצין וההמשך לעשותו ויתחלק זה כי יהיה מן עול מצותו לעשותו אם לא ישיג בהפצין ובהחזוק ההמשכות אל גבול הכרח שלא יעשהו לאשר נכנס בו מן הספקות. וכח דברי החכם בזה שאם הקווי יהיה נמשך אחרי הפצין החופצין כי אפשר היות הסימן ולא יעשה הקווי מפני שאין לו קריאה ומשך פעמים יהיה מוכרח מן עול המצוה לעשות הקווי. וכבר העירונו איך זאת הדעת לקוחה מדת השליח ע"ה. ואולם קדוש החדש בזמן שלא תראה הלבנה הוא מזה המין שאנו מוכרחים להקריב איזה יום צריך לקדש מפני שמצות תלויות בו מקדוש זמנים שהיבכים כרת על אכילת חמץ ועל האכילה ביום הכפורים וצריך מעתה לבאר הסימנים אשר תתם בהם ההקרבה בקדוש החדש ואלו הם : ידוע כי אין אנהנו הוששים לראות הירח בליל ל"א כי אם בליל שלשים לבד לפיכך אם היו עבים ולא נוכל לראות הירח יש לנו להקריב אם תראה ואם לא תראה בסימן כיצד. איפן אחד מצאנו כי דרך הלבנה להיות נסתרת שני ימים ואחר כן תראה וזה אחרי הרוב כי ימצא פעמים יותר ופחות כמו יום אחד ע"כ אינו ראייה ודאית אלא הוא בראיה. וצריך לעיין בשורות הירח קודם זרוח השמש אם מעט ואם הרבה הרבו ויקריב זמן סתירתו פחות או יתר ואם ראוינו שהלבנה נסתרה ב' ימים יש לנו להקריב כי תראה הלבנה בערב יום שלישי לסתירתה : אופן ב' כי לא מצאנו מן המנהג יותר משלשה חסרים ואם עשינו ג' חסרים בראייה ע"כ הרביעי יהיה מלא ולא נחשוש על ראיית הלבנה אם תראה או לא תראה בזמנה : אופן ג' כי לא מצאנו יותר מן ארבעה מלאים וראיה מן הכתוב מה שנאמר על ידי נח שנח נכנס בתבה בי"ז לחדש אייר שנאמר בחדש השני בשבעה עשר יום לחדש בעצם

ועם שתי השעות כ"ח מעלות ושלשים חלקים וחמשים שניים ועכ"פ הלכנה היתה נראית בזמנה אם לא היתה מניעה אבל אם לא שרת שתי שעות עד שיצא השבון לקשת הראייה כ"ט מעלות עכ"פ לא היתה נראית בזמנה אלא אם יוציא החשבון מעשר ועד ארבעה עשר מעלות קשת הראייה אפשר שהיתה נראית ואפשר שלא היתה נראית על חקת ידועות אין דרך לזכרם ועל כן צריך לתפוש אלו שני הימים מספק ואם אינם יכולים לבחון הדבר מפני העבים עושים שני ימים מספק. באלו שני הימים יש חלוקה בין החכמים בחלוק הכרחי אם להפיל שני הימים כיון שהם בספק או לעשות שני הימים כאחד או לעשות הראשון ולהניח השני או לעשות השני ולהניח הראשון. ואשר מענו לתפוש יום א' ולא ב' ימים ולהיות האחרון ולא הראשון טענו במענות שהכתוב לא נזר רק יום אחד ולא שני ימים בכלל ספורי הזמן ואיך נעשה ב' ימים. יש להשיב שאין מנהג הכתוב לדבר בענינים המסופקים רק חורץ אחרי הדין על הברור. אך הואיל ומצאנו שהכתוב דן על הספק שאין שם ברור יש לנו לדין בכלל המסופקים כגון שאמר הכתוב בענין הגנב אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים אם זרחה השמש עליו דמים לו וזה שאולי היה רוצה להמיתו וזה אינו ברור רק על צד הספק ונפטר ההורג מפני הספק שהרי אין הדרוג מחוייב מות מצד הגנבה רק עונש סמוך והואיל ומצאנו הכתוב שדן על הספק דין לנו לדין בכל ספק. ומי שהחמיר לעשות על השני זולת הראשון מפני שהשני עכ"פ מן החדש והראשון מסופק כבר השיבנו שהכתוב אמר ובראשי חדשיכם ולא אמר ובחדשיכם וכשם שאין ראוי לתפוש קודם החדש כן אין ראוי לתפוש אחר החדש. והטוען כי המילה לנולד בין השמשות והשמיני ספק שהוא ז' ספק שהוא ט' וצריך להמול בשמיני שהוא תשיעי ולא בשמיני שהוא שביעי זאת טענה במלה כי לא רצינו לעשות הראשון זולת השני ועוד שאין המילה דבר שאפשר להעשות בשני ימים ועוד כי המילה מרצון הכתוב בתוספת הימים ולא בהסרוגם. והטוען כי סתם חדש ל' יום כגון ויכבו בני ישראל את אהרן שלשים יום אינה טענה כי בר"ח אב מת והלך החדש כלו שלם כאשר הוא שלשים יום אין מזה מונע לו להיות החדש בן כ"ט יום והכתוב מרמז כשאין מצוה תלויה בו ידבר על הרוב יותר משידבר על המעט. והמביא ראיה מענין

שהל אהר ג' חסרים ב' ימים סתירת הירח יום כ"ז וכ"ח בהיות השמים זכים והסימן הזה יורה לעשות החדש חסר ובעבור שהחדש אחר ג' חסרים בראייה הוא מלא והסימן הזה שיוורה להיותו מלא מתגבר על הסימן שיוורה להיותו חסר. ובן נמי חל אהר ד' מלאים להראות הירח ביום כ"ה וצריך לעשות שני ימים סתירה וכנראה שיבא החדש החמישי מלא והלא אין מן המנהג לעשות המשה מלאים והסימן הזה יורה לעשותו חסר ויתגבר על הסימן שיוורה לעשותו מלא :

פרק שנים עשר

יג מן החדשים המסופקים שאין להם סימן הקרבה אמתי ועבודה תלויה בהם והעובר חייב כרת החכמים החמירו לעשות אותם שני ימים כגון ניסן ותשרי. ביצד החדש שלא היה זמן הכ"ט צה להראות הירח ולא נראה או שלא היה אהרי ג' חדשים חסרים בראייה להיות הרביעי מלא או שלא היה אתר ד' מלאים בסימן חזק לעשותו חסר או שלא הצליחו לעיין סתירת הירח ב' ימים יום כ"ח יום כ"ט לעשותו חסר או החדש שלא ראו הישן ככ"ח לעשותו מלא אבל החדש שהיה הקודם ממנו חסר והגביר שזה יהיה מלא וביום שלשים נראה הירח עם השמש יהיה אותו היום עצמו לבדו מקודש. אבל אם היה הקודם מלא ולעשות מלא אחר מלא הדבר מסופק מקדשים יום שלשים אם ביום שלשים עצמו נראה הירח עם השמש יהיה אותו היום עצמו לבדו מקודש. אבל לא נראה עם השמש אלא אהרי עריבתו מחללין אותו היום ועושים למחר. ויש לדעת כי תנועת הירח בתנועתו המזרחית בשעה אחת ט"ו מעלות ובתנועתו המערבית ל"ה חלקים וכ"ח שניים וביום אחד י"ג מעלות ועשרה חלקים ול"ו שניים וידוע כי הירח לא יראה בהיות קשת הראייה בין השמש ובין הירח ט' מעלות ועכ"פ תראה בהיות קשת הראייה י"ד מעלות וכפי שדקדקן יהיה זה ההשבון בארץ ישראל וכשתראה בארץ ישראל תהיה הלכנה נראית בכל המקומות שבמערב ארץ ישראל שהן סמוכות אליה ואע"פ שהן גופות בשעור שלשים מעלות והנה ביום שלשים בערב אם נסיתו וראינו כי מעת שתשקע השמש עד שתשקע הלכנה עברו ב' שעות שמהלכה המזרחית שלשים מעלות ושעור יום שלשים במהלכו המערבית עם י"ד מעלות שהם קשה"ר

להעשות המלאכות ההרופות בחולי המועדים • ויש להשיב כי בחולי המועדים נאסרו המלאכות הרופות בעשייה מצד שנקראו מקראי קדש וראש החדש לא נקרא מקרא קדש • אך מה שמסתיעים מן הכתובים שנראה שמראים כי בראש החדש היתה להם שביתה ממלאכות הרופות כגון שאמר אשר נסרת שם ביום המעשה מכלל שיום ראש חדש אינו יום המעשה ונאמר כגור יהיה ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום החדש יפתח ונאמר כתי יעבור החדש ונאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת ונאמר והיה מדי החדש בחדשו וכל אלו הכתובים יורו כי נתחייבה שביתה בראש החדש • ומהם טוענים ואומרים כי לא נתחייבה השביתה בראש החדש ואם באו פסוקים שמראים שהיתה להם שביתה בראש החדש אין הענין אלא שהיו נמנעים ממלאכה מפני עסק השמחה בהקריב עולות ושלמים והנה שאלו יוכיח והציעו פסוקים שלא להראות היום השביתה מהם בראש החדש והביאו גם כן פסוקים מן הכתוב שבראש החדש היו נעשות מלאכות כגון שנאמר ביום החדש הראשון בא' לחדש תקים את משכן אהל מועד ונאמר ואת כל העדה הקהילו באחד לחדש השני וכן ויעל אהרן הכהן אל הר החר וכו' בחדש החמישי באחד לחדש ואם אלו היו במצוה הנה אוכר ויחלו באחד לחדש הראשון ונאמר כי באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה כמבבל ובאחד לחדש החמישי בא אל ירושלם וכל אלו יורו כי מלאכות היו נעשות בראש החדש • ומה שיש לנו לומר כי קביעות השנים וחדשים היו קודם בוא התורה ואי אפשר כי ביום ר"ח לא היתה להם שביתה כל שכן יום שהיה להם מדעת הוברי שמים כמו שקדם לנו כי מפני שרפת הירח לא היה ראוי בהתחלת מלאכה והתורה התמימה אם היתה מזהרת בעשיית מלאכה היה נראה שנעזרת דעת הוברי שמים על כן הניחה הענין ע"צ המנהג שהיו מתנהגים ולא מנעם כמנו אלא היו מתעסקים בשמחה ושובתים מן המלאכה לא ע"צ החיוב אלא אדרבא צוה התורה להעשות מלאכות ביום ראש החדש וע"כ תמצא הפסוקים מופלגים • היה מנהג ישראל כשקדשו את החדש כדי לדעת כל העיירות קדוש החדש היו תוקעים בשופר שנאמר תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו וזה מדרך המנהג לא מדרך המצוה :

נח כשלא היה הדבר ברור אצלו עשה החדשים שלמים כבר קדם לנו איכות הענין בו בשבוש זאת הדרך • ומת שמקשים כי אי אפשר להעשות שני ימים מאופנים • האחד מפני שהכתוב חייב מוסף אחד ואנחנו נעשה שני מוספים אין לזה מונע כיון שהכתוב דן בענין המסופק והנה בכור שנתערב בפשוט שהם שניהם קדש • ומה שאומרים אם תשמרו שני ימים מספק אין השמירה ההיא שמירה • יש להשיב אדרבא אם נשמור יום אחד מספק אין השמירה ההיא שמירה כי אפשר להיות היום האחד ותהיה שמירת היום ההוא נופלת אבל שמירת שני הימים אי אפשר לצאת לב השומר שלא יעשה האמת באחד משני הימים • ואם יאמר כי כל ימי החדש יהיו מסופקים שאין לך שני שאינו שלישי ולא שלישי שאינו רביעי • יש להשיב שכך יאות ובידוע שהלכ במוח כי אינו יוצא מן האמת הנה הנדה עצמה אם ראתה דם בין השמשות ותספור ראשון שהוא שני ותספור שני והוא שלישי ואין מזה מניעה כי האמת באחד משניהם • ועוד אם תראה בשמיני לספק אפשר להחשב שביעי והוא נדה ואפשר להחשב שמיני והוא זבה ושתי ההשבונות כדון להיות לה חמרי נדה וחמרי זבה • והדין נותן להשתמר לעצור שני הימים ואין להעדיף אחד מן האחר כשסברו אנשים באמרם שעל הראשון נתנו עליו חמרי לאוין רוצה לומר להזהר מעשות מלאכה והפילו חמרי הינין ר"ל להקריב קרבן ובשני נתנו עליו חמרי לאוין וחמרי הינין מפני שאומרים שהשני ערוף מן הראשון שאנחנו השוינו שניהם בחמר ואין להעדיף אחד מן האחר :

פרק שלשה עשר

אם יתחייב לעשות שביתה בראש החדש אם לא • נהלקו בזה ההכמים כי לא בא באור מוחלט בתורה מהם מקישין אותו בחולי המועדים כי כמו שאסור לעשות מלאכה חרופה בחולי המועדים אע"פ שלא נתבאר בתורה כי אם העסק בעבודת הש"ת להקריב קרבנות המוספים כן בזה וכמו שאסור לעשות מלאכות הרופות בחולי המועדים כן בר"ח כי לא נאסרו המלאכות הרופות זולת מלאכת אוכל ביום ראשון ואחרון מהמועדים על מנת שיהיו בתר

נשלם ענין קדוש החדש •

בשם אשר במזבו מעשה בראשית תמיד מחדש

הדבור בסימן אשר בו תבדל שנה משנה

פרק ראשון

שלמה אשר העמיד שנים עשר לתקופת השנה גם מהלוקת, הלויים לשנים עשר גם המן הפיל פור שנים עשר חדש • וכיון ששנת החמה יתרה משנת הלבנה י"א יום אלו היינו בונים כלל השנים משנים עשר חדש לאורך הימים ישוב ניסן השרי כאשר עושים הישמעאלים והכתוב אוכר הג הקציר הג האסיף מכאן יש רמז לעבר • ולמנות ימים לבנות השנה אי אפשר כי היא בנויה מחדשים ועכ"פ קודם הנתן התורה היו שנים וחדשים והתורה ספרה בהם והעירה גם במאמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים • צריך להעיר על איזו צורה היו מתנהגים להבדיל שנה משנה ובאיזו צורה הגיד היות הבדל שנה משנה מנקודת השווי במאמר ולימים ושנים וכמו שיאות הרצון באמרנו להבדיל שנה משנה מנקודת השווי כן יאות מכל איזה מזל ומכל איזו מעלה מן המזל לבנות את השנה וכן מצאנו השנים הנזכרות בדברי הנביאים מנקודה עד נקודה באיזו מעלה ממעלות הגלגל כפי הענין שהיה לפי הזמן • ואולם רצוננו לדעת איזה רצה במאמר ושנים אם שרצונו להבדיל שנה משנה בכוא השמש אל מזל מיוחד אם שרצונו כפי השנים הנזכרות במנהג העולם מנקודה עד נקודה • ואולם כשם שאין הרצון בענין ולמועדים אמור לענין החדש מנקודה עד נקודה ומאמר ולימים מעת אל עת אלא יש להם דרכים מעוינים כך רצה בענין ושנים בבחינת הזמן עצמו והנה אמרו שש שנים תזרע שורך אינו כמו שש שנים יעבוד • ומעתה צריך לדעת באיזה ענין היתה נבדלת שנה משנה קודם הנתן התורה • ואולם אומרים העת אשר תכנס השמש במזל מלה יורה להתחלת השנה ויהיה אותו החדש שנמצאת בו התקופה חדש ראשון וזה יורה מאמר ושנים והעד על זה חדש שני חדש שלישי על כן אם הל שלא תהיה התקופה נמצאת היו מעברין את השנה והיו עושים שנה י"ג חדש עד שתבואנה שנותיהם במהלך השמש אי אפשר וזלתי זה יגראה שתי נקודות השווי היו התחלות כל אחת מהן מנקודה עד נקודה שנה תמימה וכן מצאנו הסדר קודם הנתן התורה שניסן הוא ראש לחדשים כאמרו חדש שני חדש שביעי וכתוב עוד כל ימי הארץ זרע וקציר וקור והוב

כ"ש

שהורינו באיזה דבר נבדיל בין חדש לחדש ובאיזו צורה יהיה הדבר שבו נבדיל בין חדש לחדש מרצון המדבר בכתוב כן יש לנו להורות באיזה דבר תבדל שנה משנה • ואין ספק שכאן זו ההערה בתורה לקבוע חדשים ושנים במאמר יהי מאורות כאשר אמר והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים • וכשם שהורינו שהחדש תלוי במהלך הירח על ידי ועודו בשמש להתחדש האור בו אחרי הסתרתו כן השנה תלויה במהלך השמש בשנת שנה לאותו המקום שהחלה ממנו • וכבר בארנו כי הדבר הכדורי אשר תנועתו שוה אין לו תוספת ומרעת כי מכל איזה חלק שתתחיל עד שובו לאותו המקום הנה תהיה שנה תמימה ואולם אין לנו לסמן חלקי כדוריותו כי אם בבחינת גלגל המזלות לומר התחיל מחלק פלוני עד שובו לאותו המקום תהיה שנה תמימה אבל בבחינת עצמו לא תבחן הליכתו • וכשם שבארנו בענין גלגל הירח כי אחרי שהוא כדורי מכל חלקיו איזה שתצצה לעשותו התחלה עד שובו לאותו המקום יהיה חדש שלם כן הענין במהלך השמש שכל חלק והלק בבחינת גלגל המזלות עד שובו לאותו המקום תהיה שנה תמימה אבל נפלה ההסכמה בחלק א' מכל ההלקים • ואולם השנה נחלקת לארבעת פרקים שהם שתי נקודות השווי ושתי נקודות ההפוכין שהן ראש מזל מלא וראש מזל מאונים ושתי נקודות ההפוכין שהן תכלית הנמימות ראש מזל סרטן וראש מזל גדי ולכן אמרו החכמים ארבעה ראשי שנים הם ואלו הם החדשים ניסן ותשרי שתי נקודות השווי תמוז וטבת שתי נקודות ההפוכין אכן ראוי להבחין לפי רצון הכתוב איזה מהם רצה להיות תחלת השנה על פי ההסכמה • ואולם שתי נקודות השווי הן התחלות אמתיות יותר משתי נקודות ההפוכין כאשר יתבאר • ומצאנו שהחדש בנוי מימים והשנה בנויה מחדשים ואולם ידוע שאין ללבנה שנה כלל אלא היא תלויה במהלך השמש וימי השמש שס"ה יום ורביעי והחדשים שהם קרובים לפי אלו הימים הם שנים עשר חדש שעושים שני"ד יום ובעבור ששנים עשר חדשים שעושים שני"ד יום קרובים לשנת החמה שהם שס"ה יום על כן בנו השנה לשנים עשר חדש והכתוב מסייע הנה נציבי

מפני שאומר הכתוב ה'דשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי ואיזה חדש שמוציאה הארץ דשאים ועץ מלא פירות זהו תשרי מכלל שבתשרי נברא העולם שכל מעשה בראשית בצביונו נבראו ואיזה זמן שכל הדברים בשלמותן זהו תשרי וכל אלו הדברים הם סבורות ואין להקיש מעשה בראשית מהנחת העולם אכן המאמר מפני כי תוספת האור בניסן מראה שהעולם נברא בו הדעת נוטה ויש לאור יתרון מן החשך. כיתרון החכמה מן הסכלות וראיה בזה שבניסן נברא העולם כי בעת שכחשו אומת הצאב"א אשר כללה דעתם את העולם וכחשו חדוש העולם ורצה מורה צדק להופיע חדוש העולם על ידי עשיית הנפלאות אשר ע"י עשיית האותות יודע חדוש העולם היתה יציאת ישראל ממצרים בחדש ניסן אשר הוא הסבה בעשיית האותות ולכן תדמה יציאת מצרים כחדוש העולם על כן אמר אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים שתלה ידיעת מציאותו על ידי יציאת ישראל ממצרים שהוא כחדוש העולם והענין מראה שבניסן נברא העולם והנה בניסן כרת השם את אברהם ברית שנאמר ליל שמורים הוא לה ונאמר והנה השמש באה ותרדמה נפלה על אברם ובניסן יצאו ישראל ממצרים שנאמר היום אתם יוצאים בחדש האביב בניסן הוקם המשכן שנאמר ביום החדש הראשון תקים את משכן אהל מועד ובניסן עלו ישראל מכלל שנאמר באחד לחדש הראשון הוא יסוד המעלה מכלל ובניסן עתידין ישראל להנאל שנאמר כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות :

פרק שני

יצא לדעת כי חכמינו יר"א ספרו כי ישראל נחלקו לשלש דעות להבדיל שנה משנה. החלק האחד הם חכמי הרבנים אשר הודו כי רצון הכתוב להבדיל שנה משנה באביב ואולם הוסיפו דברים שלא בארה התורה והם התקופה ופירות האילן באמרם על ג' דברים מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן וגם כן הוסיפו דברים אחרים מהם קראום מפני הצורך ומהם קראום סעד לשנה כאשר יתבאר. והחלק השני הם קהלות אנשי ארץ שנער מבת הקראים אשר הם מאמינים כי הברל שנה משנה על התקופה לבד בבוא השמש במזל מלה ואינם מסכימים על האביב אך עתה רדפו אחרי השבון הרבנים לעבר או לפשט. והחלק השלישי

וקיץ וחורף וכשאמר זרע וקציר התחלתם מתשרי. עוד באמור קהלת הולך אל דרום וסובב אל צפון הנטיה אל דרום מתקופת ראש מאונים אך כשבאה התורה העתיקה הברל שנה משנה על ידי האביב שנאמר שמור את חדש האביב. ואמנם זה על פי יסודנו שהתורה כונה למחות רושם עבודת כוכבים שמסלקת השנה השם בעבור שבשעת הכנס השמש במזל מלה שהוא התקופה ומאותה נקודה תהיה תוספת האור ויהיה גם כן עירוב ביסודות כאשר מאמינים שעל ידי האור והחשך תהיה ההויה וההפסד והיו אמות הצאב"א עושים עבודות באותה העת לצבא השמים ע"כ העתיקה התורה להבדיל שנה משנה ע"י האביב כדי למחות רושם עבודת כוכבים. וכן הורה החכם ר' אבן יעריב נ"ע שפסוק שמור את חדש האביב בא והסיר לפסוק והיו לאותות כמו שבא פסוק קה את הלויים והסיר לפסוק קדש לי כל בכור. והנה התורה נתנה ניסן ראש לחדשים באמור החדש הזה לכם ראש חדשים ותשרי ראש לשממות וליובלים באמור שש שנים תזרע שדך והזריעה משיכנס חדש תשרי ונאמר בחדש תשרי בצאת השנה ונאמר וקדשתם את שנת החמישים שנה ונאמר והעברת שופר תרועה. ואולם לא יבנה חדש שביעי כי אם בכחינת החדש ראשון שאם אין ראשון אין שביעי והראשון לא יודע כי אם בבוא השמש במזל מלה באותו החדש ומאותו החדש נבנה החדש שביעי. מכלל אין בחינת בחדש השביעי להיותו ראש שנה לפי מהלך השמש בחלק מחלקו כדוריות לגלגל המזלות על כן לא תהיה התחלה אמיתית לשנה בכחינת הזמן כי אם החדש ניסן ואם הכתוב אומר בצאת השנה בחדש תשרי הכונה ידועה שאינו בראש החדש תשרי רק עד מ"ו בו שנאמר והג האסיף תקופת השנה והוא סוף אסיפת התבואה וראשית לזריעה וע"כ הושם תשרי ראש לשממות וליובלים אך ניסן הוא ראש השנה בכחינת הזמן אחרי שבניסן נברא העולם. ואולם כפי חלוק דעות החכמים באיזה זמן היתה בריאת העולם יהיה החלוק בראש השנה בין לחכמי הקראים ובין לחכמי הרבנים. מהם אומרים כי בניסן נברא העולם והעד על זה שתוספת האור אינו רק מניסן שנאמר ויאמר אלהים יהי אור מכלל שבניסן נברא העולם. וראיה אחרת שהכתוב אומר ותוציא הארץ דשא עשב מזריע זרע ועץ פרי עושה פרי אך איזה חדש שמוציאה הארץ דשא ואילן מוציא פירות זהו ניסן. ומהם אומרים שבתשרי נברא העולם

והאביב ופירות האילן ואלו הם מפני הגדלים שעדיין לא נולדו או שהם מעט ומפני הנוזלות שלא פרחו שיהיו מצויין לראייה או למי שנתחייב בקרבן העוף • כיצד אומרים השנה הללו צריבה עבור מפני התקופה והאביב ופירות האילן ואף מפני הגדלים שעדיין לא נולדו והנחלים שלא פרחו לא שהם העקר לעבר או לפשט שהרי אמר רבן נמליאל מהודעין אנהנא לכוון הנוזליא דרביבין ואמריא דעקרין וזמן אביבא לא מטא לא בדברי האחרונים שאמרו לא הגיע העמר מן החדש יביא מן הישן והנה מסכימים בדבר אשר לא דברו ה' ואולם בידוע מדברי הראשונים שהיו עושים על האביב לבד במאמר הכתוב שמור את חדש האביב איזה חדש שיש בו אביב ואמרו שמור את חדש האביב אביב לפסח ופסח לאביב ואמרו על שלש ארצות מעברין את השנה באביב על גב יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שנים מהם מעברין ועל אחד אין מעברין • ועוד מה שאמרו כי חוב לעבר שבע שנים מכלל י"ט שנים כאשר חייבו בדבורם • אד"ט בחו"י גו"ח וכל זולת אלה משנות המחזור פשוטות יחייב היות בקשם לאביב לא לחלוץ והם כהיום לא יבקשו האביב וזה יתום אשר אמרו בחשבון אד"ט ואולם על הרוב יבוא ע"פ האביב כאשר יתבאר • אבן ר' סעדיא הפיתומי אמר כי חשבון העבור היה קדום ועליו היו מתנהגים ישראל בזמן הבית כאשר אמר על חשבון המולד והנודע מדבריהם כי הם תקנות חדשות אך מפני שנראה לו כי כל זה מרד בתורה להחליף המצות עמד בזדון על הפרק להחליף אותם המאמרים שיש בדבריהם מורים כי לא היו מתנהגים על החשבון כפי שקדם לנו הבאור • והנה הם אומרים המלה נקראת באדר ראשון ואם תהיה השנה מעוברת תקרא באדר שני ואם תהיה בחשבון להם השנה פשוטה או מעוברת מה להם להסתפק • ועוד אמרו קדוש החדש ועבור השנה בשלשה דברי החכם ר' מאיר והכמים אומרים עבור השנה בשלשה נשאים ונותנין בחמשה ועומדין בשבעה ולהיות הנשיא ראש הישיבה אחד מהם וזמן הרוצים לא רצה הנשיא אין מעברין • צא ודע שעבור השנה אינו תלוי בחשבון והנה הם אומרים הגיע יום שלשים באדר ולא עברו אם נראה הירח בליל שלשים אינם יכולים משהתא לעבר כי אין מעברין ניסן בניסן ואם לא נראה וצריכים לעבר החדש ומעברין את השנה באותו יום וזה כנראה שאינו תלוי בחשבון • וכשראה כי

השלישי אנחנו כת הקראים המבדילים שנה משנה באביב לבד ואולם מי שהוא עתה בארץ ישראל וידו משנת במציאתו עושים על האביב והקהלות שהם החוקים מארץ ישראל ואין ידם משנת במציאתו סומכים על חשבון המחזור • ואולם החלק הראשון הם חכמי הרבנים אשר תברו עם האביב דברים אחרים שלא בארה התורה אלו הם הוא אמרם על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן על שנים מהם מעברין את השנה ועל אחד אין מעברין ובזמן שהאביב אחד משניהם הכל שמחים • נראה מכח דבריהם שאם היה האביב לבד ולא היו השנים התקופה ופירות האילן מעברין • כיון שאמרו ובזמן שהאביב א' משניהם הכל שמחים והנה עומדים בנגד הכתוב שמור את חדש האביב • ובאמנם ובאחד אין מעברין נראה אם לא היה האביב והיו השנים התקופה ופירות האילן אין מעברין ואיך יעשו על עומד התנופה ביון שלא היה האביב נמצא • ואולם בדברי האחרונים תמצא לבלול בענין עד שיוצא מכח דבריהם כי לא היו עושים רק על האביב לבד וזה ספור דבריהם • אמר ר' משה המימוני ז"ל על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן • כיצד בית דין מהשבין ויודעין אם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בניסן או אחר זמן זה מעברין אותה שנה יעשו אותו ניסן אדר שני כדי שיהא הפסח בזמן האביב על סימן זה סומכים ומעברים ואינם חוששים לסימן אחר • וכן אם ראו בית דין שעדיין לא הגיע האביב אלא עדיין אפל הוא ולא צמחו פירות האילן שדרכן לצמוח בזמן הפסח סומכין על שני סימנים אלו ומעברין את השנה אף על פי שהתקופה קודם ט"ז בניסן נראה מדבריו שאם עברה על התקופה מפני שנראה לא היה רק מסכת האביב וכן נמי אם עברה אפילו שקדמה התקופה לא היה כי אם מפני האביב • נראה שהאביב הוא העקר בעבור השנה וכל זה הפך דבריהם שאמרו על שלשה דברים מעברין את השנה • ואולם הביאו דברים אחרים שמעברין בשבילם מפני הצורך והעלו שבעה דברים לא שהם העקר בעבור • ואלו הם מפני הדרכים שאינם מתוקנים מפני הנשמים ואין העם יכולים לעלות ברנל ומפני הנשרים שנהרסו ומפני תגורי פסחים שאבדו בנשמים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ולא הגיעו לירושלם • והביאו דברים אחרים שקראום סעד לשנה המעוברת מפני התקופה

במזל טלה שהיא התקופה הדבור בזה יבוא מאופנים • האופן האחד מאמר הכתוב שאמר ולימים ושנים וכשם שהירה בעצמו מכדיל בין חדש לחדש בהצטרפו לשמש שיראה לעין אחרי הסתרתו וכן נמי השמש שמבדיל בין יום ללילה כנגד המוצק כן השמש מבדיל בין שנה לשנה ע"פ ויעודו במזל טלה וע"כ אמר ולימים ושנים וכמו שלא רצה באמרו למועדים ולימים שהוא מעת לעת שהוא ידוע ע"ד המנהג שיש להם התחלות מסומנות בעצם הזמן כן רצה באמרו ושנים מנקודה עד נקודה בסימן מהתחלה מוטבעת • והמופת בזה כי השנה בנויה מהדשים ואין הטעם כי כל שנה תהיה מי"ב חדש כי יחזור חדש ניסן תשרי מפני ששנת החמה יתרה על שנת הלכנה י"א יום ולהוסיף ימים על י"ב חדש אי אפשר כי השנה בנויה מהדשים ולא מימים ע"כ תקנו להוסיף חדש כפי שעור הזמנים בימים היתרים מה שהוא מכל שנה ושנה ופעמים תהיה השנה י"ב חדש ופעמים י"ג חדש והואיל ואנחנו אומרים חדש ראשון חדש שני הוא יהיה תחלת השנה וכל זה לא יודע רק ע"י הכנס השמש במזל טלה מכלל שהבדל שנה משנה הוא בשמש וע"כ אמר ושנים • ועוד שהשמש במהלכו לא יוסף ולא יגרע רק הוא ע"ד אחת וכן היו מתנהגים הקדמונים קודם זמן משה רבינו ע"ה ועל אותו המנהג העמידנו משה רבינו ע"ה • ומה שאמר שמור את החדש האביב אין הטעם שנבדיל שנה משנה על ידי האביב שהרי האביב פעם יתקדם ופעם יתאחר רק הטעם שהשנה יש לה ארבע תקופות וכדי להודיע תקופה אחת מארבע תקופות השנה על כן אמר שמור את החדש האביב הטעם התקופה שהוא בזמן האביב הוא חדש ניסן ומפני שאין האביב ככל המקובלת כאחד בשוה אמרו שהכונה כאכרו היום אתם יוצאים בחדש האביב הטעם כאביב של ארץ מצרים הכונה כדמות החדש אשר נמצא בו האביב בארץ מצרים והוא תקופת ניסן ובא כדרך יום הולדת את פרעה כאחד הפירושים ולא ראי זה כראי זה כי לא תענה הילודה לפרעה אבל האביב ימצא בכל זמן • ומי הביאנו בצרה זו לזכות זה בזה ואמנם אהרי שהזקה דעתם שבונת התורה להבדיל שנה משנה על ידי התקופה ומצאו פשטי הכתובים כרביזים כי הבדל שנה משנה על ידי האביב נתנו תחבולות להוציאם ממשמעם לישנם על פי דעתם שבו והביאו קושיות וכפקות אם הבדל שנה

הם מעברין מפני דברים אמר כי זה היה תלוי ע"פ רצונם לעבר או לפשט ושמו עקף הכתוב שהוא האביב עם מה שכדו מלכם בערך אחד והעלום ט"ז דברים • ואלו הם האביב והתקופה ופירות האילן מפני דרכים מפני גשמים מפני גשרים מפני תנורי פסחים מפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן מפני הגדלים והמלאים שעדיין לא נולדו מפני הגזולות מפני הטמאה • ואין מעברין בשנת רעבון ולא בשביעית ולא במוצאי שביעית מפני הצנה ומפני השלג ומפני גליות שלא נעקרו • והם בעצמם חלוקים בהם כי כפי שאמרו שעקר העבור על שלשה דברים על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן ואע"פ שאין הדין נותן לעבר מפני הצורך מעברין מפני תנורי פסחים מפני הגשרים מפני הדרכים מפני הגליות ומה שאמרו אין יעברין וכו' בשנת רעבון ולא בשביעית ולא במוצאי שביעית מפני שכל העם רצים אל הגרנות • וכנראה אע"פ שהדין נותן לעבר אין מעברין • וכשלא ניחה לאהלונים אומרים הכונה שאין מעברין בהם מפני הצורך והם עצמם מודים שאין מעברין לא מפני המלאים ולא מפני בני יונה אלא הם סעד לשנה המעוברת ולא מפני הצנה והשלג וגליות שלא נעקרו אף אין מעברין מפני הטמאה כפי שאומרים ומעברים מפני הטמאה דברי ר' יהודה ממעשה חזקיהו ופוסקים מדברי חכמים שאין מעברין מפני הטמאה שהרי אם הטמאים מועטין נדחין מהצה על מהצה עושים הטמאים בטמאתם והטהורים במהרתם רבו הטמאים ומועטין הטהורים אוכלין הכל בטמאהי ומה להביא ראיה ממעשה יחזקיהו שברצון ב"ד היה לעבר או שלא לעבר כיון שלא הודו לו על שעבר ניסן בניסן ועל שעבר מפני הטמאה • אלו שלא הודו לו עבר ניסן בניסן סתם מימי ניחון קצין דלתות הזהב • ואלו שהודו לו כתת נחש הנחשת נגר עצמות אביו במטה של חבלים נגז ספר רפואות • אע"פ שאין אנהנו חוששים בין שהודו לו ובין שלא הודו לו כי לא מפיחם אנו חיים • ובאמת כי אין ראוי לעיין בדברי זה המבהיל כי אינו עומד על דת מפני שרוצה לישר הענין ע"ד שרוצה ומחפץ הענין בדבריהם בזולת מה שכוננו וימצא הדבר בלתי מיושר וזה די לו :

פרק שלישי

אמנם האומרים כי הבדל שנה משנה הוא על ידי מהלך השמש בהכנס השמש

הסכות יעשה כחדש תשרי וזה יפיל מאמר וחג האסיף תקופת השנה צא ודע שאין הכונה במעם זה המאמר כי אם כמאמר בצאת השנה • ואיך יפול חדש תשרי חוץ מן התקופה מפני שאם תהיה תקופת ניסן בששה עשר בו ידחה לחדש האחר ויעשה ניסן וצריך למנות קפ"ז יום עד תקופת מאזנים מראש טלה עד ראש סרטן צ"ד יום וחצי ומראש סרטן עד ראש מאזנים צ"ב יום וחצי הרי קפ"ז ומששה חדשים קע"ז יום ע"ד ההקרבה יחסרו עשרה ימים משעור ימי התקופות על שעור ימי החדשים והנה יש לנו מחדש המעובר ששה עשר יום הנה תפול תקופת מאזנים בכ"ד לאלול נמצא שחג הסכות לא יפול בחדש תקופת מאזנים • ואמנם הספקות אשר הביאו לענין האביב אלו הם : ספקה אחת אמרו שהש"ת פזר את ישראל באמות ונאמר להם ושבת עד ה' אליהך ושמעת בקולו ואם המועדים יעשו על אביב ארץ ישראל ולשם לא יהיה אביב ארץ ישראל ולא יעשו המועדים והנה לא תהיה התשובה שלמה • יש להשיב ואלו השלמנו בזה יש לומר כי המצות נתנו לפי היכולת והתשובה תפול מהם ואפילו שלא יעשו המועדים • ומה שיש לומר כי המצות על דעת הברור ועל דעת ההקרבה וזו שהוא בארץ ישראל עושה על דעת הברור ואשר הם לארץ מרחוק עושים על דעת ההקרבה כאשר נבאר סימני ההקרבה : ספקה שנית אומרים כי האביב פעם יתקדם ופעם יתאחר מפני עלות והשמש הוא תמיד על מנהג אחד וחוב שיהיה הדבר תלוי על מוקד השמש שהוא תמיד על מנהג אחד • ויש להשיב כיון שירדה המצוה במציאת האביב להבדיל שנה משנה אין לחוש על ידי איזו סבה קודם או אחר האביב שמדרך הוב לעשות במציאת האביב הנה התורה טמאה הוב מפני הזיכות ואין לחוש איך באה עליו הזיכות אם מפני חולי אם מפני משא או מפני הרעור או מפני דבר אחר : ספקה שלישית • אומרים כי בשנת השמטה והיובל לא יזרעו ואיך ימצא האביב לעשות עליו • יש להשיב כי אפילו שלא יזרעו מן הספיה ימצא אביב הנה הכתוב אומר לא תקצרו את ספיה ונאמר אכול השנה ספיה ובשנה השנית שחים : ספקה רביעית • אם יהיה רעב ברעב שומרון איך יעשה • יש להשיב כי הכתוב לא דבר רק ע"ד שלום ועוד אם לא יהיה בשומרון יהיה בארץ יהודה אבל אם יהיה כמו רעב דוד אפשר שימצא האביב במקום זולת מקום :

הית

שנה משנה על ידי האביב • ויש למעון למי שזכר כי ע"כ אמה התורה שמור את החדש האביב כדי להורות איזו תקופה תהיה ראש השנה מארבע תקופות השנה • ולא יצא הדבר משני עינים אם שהיה קודם הנתן התורה שנים וחדשים כאשר אחר הנתן התורה או לא היה ושקר כי לא היה להם קודם לכן חדשים ושנים ושקר כי לא היה להם חדש מעוין שיהיה ראש להתחלת השנה • ולא יצא הדבר אם שהיתה תקופת ניסן או תקופה אחרת ואם היתה תקופת ניסן עצמה ראש החדשים מה בא הכתוב ללמד במאמר שמור את החדש האביב להבדיל תקופת ניסן משאר התקופות בדבר שהיו רגילים ואם לא היתה להם מקודם לכן תקופת ניסן כנראה שמאמר שמור את החדש האביב סותר למה שהיו מתנהגים מקודם • ואולם לא נודע כי תקופה אחרת חוץ מתקופת ניסן היה החדש ראש לחדשים כי אם ראש חדש ניסן אם כן מה בא הכתוב ללמד בדבר שהיו רגילים • ואשר מען באמור למועד החדש האביב שטעמו זמן מעוין לחדש האביב ור"ל התקופה ובאמת לא יודמן זמן אחר בכל החדש האביב וא"כ ר"ל הזמן שחל בחדש האביב שיצאו ממצרים הוא יהיה שמור לעשות בו הפסח וזאת היא התקופה ועליו אמר ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה וצריך להיות הזמן מעוין עם היות האביב מוקדם ומאוחר • ומה שיש להשיב כי הזמן יסמך אל האביב ולא האביב אל הזמן ואין זמן שיסמך אל אביב מה שלא יהיה אביב נמצא עם הזמן שהוא לא שאם יקרה שיסמך זמן אל ענין תמיד יהיה מתיחס הזמן אל הענין שהוא ואפילו שלא יהיה הענין ההוא נמצא עמו • והואיל ואביב לא יהיה רק בזמן ואינו רוצה במאמר למועד החדש האביב אלא הזמן שיהיה נמצא בו האביב • ואשר טען באמור וחג האסיף תקופת השנה הואיל ובאר הכתוב כשתכנס השמש במזל מאזנים הוא הדין להג המצות להיות בתקופת ניסן כשתכנס השמש במזל טלה • יש להשיב שאם מאמר תקופת השנה מרמז על עת הכנס השמש במזל מאזנים ומה יוקם מזל טלה בתקופת ניסן דין היה להשוות בין שתי התקופות • וידוע שאם תפול בין שתי התקופות מעשרים יום ולמעלה עוד הג הסכות יהיה בחדש תשרי ולא כן תקופת ניסן כי ידחה בחדש שני מפני שתשרי חדש שביעי נמנה ותחלתו מחדש ניסן ויקרה לפי מנין החדשים ולא תפול התקופה בחדש תשרי והג

השמש כפי שמורה פסוק והיו לאותות וע"י השליח העתיק הענין על ידי האביב ובטל פסוק והיו לאותות כמו שהסיר פסוק קח את הלויים לפסוק קדש לי כל בכור וזאת דעת החכם אבו ר' יעקב נ"ע. או שנאמר כי מה שיועיל פסוק והיו לאותות לא יועיל פסוק שמור את חדש האביב וא"כ לא סתר זה לזה אכן תועלת שניהם קיימת וזאת דעת ר' ישועה נ"ע. אין לחוש בדברי המהתל בנפשו הוא סעדיה הפיתומי אשר אמר בשביל הכמי הקראים יען שהם נשענים על הפשט ונמצא חדש האביב ואומר מאיזה כה אומרים כי חדש אביב לא נקרא חדש אביב אלא על שם כי השעורה אביב לא יהיה שם אביב כמו תל אביב. יש להשיב עליו כי אחר שאביב השעורה נמצא בחדש הזה באיזה הכרה יש לפסוק שטעם חדש אביב כמו תל אביב ולא יהיה הטעם על שם השעורה אביב. ועוד כי ירח בול ירח האיתנים ירח זיו לא נקראו באלו השמות רק על שם הפעולות ההוות באלה החדשים שירח בול על שם יכול הארץ וירח זיו על שם החדש האור וכן נמי ירח האיתנים חדש תשרי על שם הג האסיף וכן נמי חדש ניסן על שם האביב הנמצא בו. ומה שאמר הכהן ר' סהל נ"ע כי קודם בוא השליח ע"י האביב היו מבדילים השנים ומשה רבינו ע"ה הגיד על מה שהיו מתנהגים באמור חיום אתם יוצאים בחדש האביב ויש עליו שלש קושיות. האחת שאם היה המנהג לכל העולם להבדיל שנה משנה ע"י האביב הנה האביב לא יהיה שוה לכל העולם ונמצא שהשנים לא יהיו שוות לכל העולם ובאמור התורה שמור את חדש האביב צריך להמשך לפי כל מקום ומקום מצורת האביב הנמצא בו ויהיו חלוקים בחדש הראשון איזה הוא. והב' שאם קודם השליח היו מתנהגים באביב מה טעם למאמר והיו לאותות ולמועדים שזה המאמר תלה השנים במהלך השמש. והג' היאך לא הורה הכתוב קודם בוא השליח ע"ה שהיו מתנהגים באביב. ואם ימזעזעו מועד מפני שמאמר חיום אתם יוצאים בחדש האביב במשפט המגיד ומורה שכן היו מתנהגים קודם לכן צריך להבין שאם בן הדבר מה טעם למאמר החדש הזה לכם ראש חדשים והוא ע"ד מצוה ואם יצא מאמר חיום אתם יוצאים בחדש האביב בדרך הגדה כך הדין נותן להאמר שהגיד במה שהיה. אכן מה שראוי לבוא בדין המצוה הוא מה שאמר החדש הזה לכם ראש חדשים ועוד שאמר ע"ד

ספקה חמישית אומרים כי לא העיר האביב רק בשביל העומר ואחר שאין עומר במלה בקשת האביב. יש להשיב כי האביב לא נהיה בעבור העומר אלא בעבור הבדל שנה משנה: ספקה ששית אומרים כי ישראל במדבר איך היו עושים חדש האביב ולשם לא היה אביב ועב"פ אי אפשר שלא היו עושים על התקופה. והשיב החכם ר' ישועה שתי תשובות ולא ישרו בעיני. האחד כי מצות שמור את חדש האביב באה בשנת הארבעים סמוך לכיאתם לארץ והנראה כי מקודם לכן היו עושים במהלך השמש והלא הכתוב אומר היום אתם יוצאים בחדש האביב ונאמר ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה. והתשובה השנית כאשר נפל מהם סימן האביב נפלה מהם העבודה אל עשיית המועדים וזה אי אפשר שאם בן תפול ממנו גם בן עשיית המועדים כי אין לנו יכולת על מציאת האביב וזה אי אפשר ואולם התשובה תתבאר בפרקים הבאים:

פרק רביעי

אמנם האומרים שהבדל שנה משנה תלוי באביב נעזרים מן הכתוב במה שאמר שמור את חדש האביב ואמר אשר צויתך למועד חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ממצרים חיום אתם יוצאים בחדש האביב ואמר החדש הזה לכם ראש חדשים ונאמר ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה עולה מכל אלו הפסוקים כי בסימן האביב חייב להבדיל שנה משנה. אך מפני שמצאו פסוק והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים שהורה שהבדל שנה משנה שהוא תלוי בשמש וכפי שיסבול החלוק בענין אלו שני המענים ר"ל השמש והאביב נחלקו דעות החכמים אם שנאמר כי הזמן שהועיל פסוק והיו לאותות אותו בעצמו הועיל פסוק שמור את חדש האביב אם בן אינו סותר זה לזה אכן זה החלק יהלק אם שכן היו מתנהגים קודם זמן השליח ע"ה ר"ל ע"פ האביב המסכים במהלך השמש ובא משה רבינו ע"ה והורה בו במשפט המגיד כאמרו חיום אתם יוצאים בחדש האביב וזאת הדעת דעת ר' יוסף הקרקסאני ודעת ר' סהל הכהן יר"א. או שלא היו מתנהגים קודם לכן ע"פ האביב שמסכים במהלך השמש אלא אחד בוא התורה לא שבטל מאמר והיו לאותות וזאת דעת הלוי נ"ע. או נאמר כי קודם זמן השליח היו מבדילים שנה משנה ע"פ מהלך

ואם נמשך אהרי הכתוב שאמר שמור את חדש האביב נעשה השנה מאהר עשר חדש וזה אי אפשר • יש להשיב כי לא מצאנו שנה פחות משנים עשר חדש אמנם הכפך אינו כי אם בחדש שלשה עשר אם שנעשה השנה פשוטה או מעוברת מפסק שמור את חדש האביב ואם נקדם האביב לא נצא מחדש שהוא סוף שנים עשר חדש והוא י"ג כי כן אמר ראשון הוא לכם להדשי השנה וחדשי השנה אין פחות משנים עשר ולא יתרים על שלשה עשר • אך מה שיש להקשות כי אם יתאחר האביב מן התקופה ואנחנו נמשך אהרי המנהג כדרך השנים המתקנות כפי דבריו והנה לא ישיג האביב ואיך נביא עומד התנופה במחרת השבת • ועוד שאם האביב עם התקופה באחד מה מעם ולא הניח הדבר על המאמר והיו לאותות ולמועדים אלא נתן האביב במקומו • והחכם רבינו ישועה ג"ע אמר שפסקו שמור את חדש האביב לא הסיר פסוק ולימים ושנים אך כל אחד משני הפסקים יש תועלת בפני עצמו ושתי התועלות קיימות א"כ שני הפסקים לא סתרו זה לזה שתועלת ולימים ושנים תלויה במהלך השמש לסנהג העולם ותועלת שמור את חדש האביב תלויה לאופן העבודה בקדוש הזמנים א"כ לא יהיה סותר זה לזה • ובשרצה לתת מעם למאמר ושנים מזולת האביב אמר שהוא מנקדה עד נקודה בכלל מעלות הגלגל כשתתחיל ממנה עד חזור פעם שנית לה • וכשלא ניתה לו מלהסכים היות התחלה באחת משתי נקודות השווי כפי העלות שהקדמנו שדחתלת השנים מזמן הכנס השמש במזל מלה ואינו גלוי למנין החדשים לא רצה להשלים היות התחלת השנה תלויה לאופן התקופה בהכנס השמש בראש מזל מלה אלא נתן פנים אחרים ר"ל שהרצון מעת התישר היום והלילה או אם תקענו יתר במקום לסימן עד חזור בו פעם שנית מפני שלא באה מצוה עלינו להבריל שנה משנה בתקופה • ועוד שעת התקופה לא נוכל לדעת אותה בדקדוק ואלו צווינו בה היינו חייבים לעיין אל בעלי זאת המלאכה להקריב מאמנם אם ע"ד דעת הברור אם ע"ד ההקריב אבל אנחנו לא צווינו בה • ועוד שהענין קשה לדעת על התקופה ע"פ הדרך אשר הורו בה חכמי רבנוה שלא יבוא על האמת • ועוד אמר שאלמלא היה הרצון במאמר ושנים על התקופה מה פעם להסגיל לתקופת מלה מארבע התקופות שאם תאמר תקופת מלה

ע"ד מצוה שמור את חדש האביב וענין זה המאמר קודם למאמר היום אתם יוצאים בחדש האביב • ואולם רבינו יוסף הקרקסאני נ"ע אשר אמר כי מה שאמר הכתוב והיו לאותות זה המאמר מורה שהשמש יהיה מבריל בין השנים הדעת בו על ידי האביב אשר נזכר אהרי בוא השליח ע"ה מפני שהאביב נמשך אהרי מהלך השמש כי כאשר היתה מבריל בין החדשים בתגלותו לעין לא ע"צ החשבון שהוא בדרך נסתר כן השמש יהיה מבריל בין השנים בדבר שהוא יראה לעין ר"ל ע"פ האביב הנמשך אהרי מהלך השמש • ויש להשיב כי הכתוב לא הורה כי מאמר והיו לאותות יתא נתלה על פי האביב ועוד מפני שהאביב הלוק לפי המקומות והנה יהיה ראש שנה בכל מקום משתנה ואם תהיה התחלת השנה לפי אביב בל מקום ומקום הנה ישתנה גם השמש במצביו לפי בחינת כל מקום ומקום לראש השנה ולא יהיה ראש השנה במצב אחד מפני כי לא הוסגל מאמר והיו לאותות בבחינת מקום אחד רק לכל העולם כאחד • ועוד שבבחינת מקום אחד יתקדם האביב ויתאחר סמצב השמש ואם כן איך יהיה פסוק שמור את חדש האביב מסכים לפסוק והיו לאותות ואומר שכן היה המנהג קודם זמן השליח ע"ה שהיו מברילים בין שנה לשנה באביב • ואמנם דעת רבינו לוי הלוי נ"ע אשר אמר אמת כי ע"פ השמש היתה נבדלת שנה משנה קודם בוא השליח ע"ה במאמר והיו לאותות אכן אחר בוא התורה נתלה הברל שנה משנה ע"פ האביב אין זה המאמר סותר למאמר והיו אלא מסכים עליו כי בזמן אשר יבריל השמש בין שנה לשנה בו יהיה אביב ארץ ישראל כדרך השנים המתקנות ואם יתקדם או יתאחר האביב מפני הנרמת בכור המטר ואיחורו וחוס השמש וקריחת חזמן ולא נביט אל האביב אם יתקדם או יתאחר אלא על מה שהוא כדרך השנים המתקנות יהיה האביב בסמוך עם התקופה ואם כן לא יהיה מאמר שמור את חדש האביב סותר למאמר והיו לאותות אלא מסכים עליו • ויש להקשות שלא בא בתורה מאמר מורה להיות האביב מסכים במהלך השמש אלא אמר שמור את חדש האביב ואם יתקדם או יתאחר נעשה עליו ואין לנו להביט במהלך השמש שהכתוב לא תלה הענין רק באביב ואם לא נעשה עליו תהיה לנו יצואה מן הכתוב • ואם ימעיין כי יחול זמן ויקדם האביב בראש חדש אדר שהוא שנים עשר חדש כדרך שיפול ב"ג

מעלות וכל מעלה ששים חלקים וכל חלק ששים שניים שלישיים רביעיים • ואולם השמש יתנועע בתנועתו המערבית בכל יום נ"ט חלקים ושניים בתנועה אמצעיית עד שישלמו ש"ס"ה יום ורביעי ש"ס מעלות הגלגל • ואולם מפני שגלגל השמש יוצא מרכז ואין מרכז מרכז העולם ויש לו מרחק קרוב ומרחק רחוק בבחינת מרכז העולם ע"כ תשתנה התנועה במיהור ובאיחור בבחינת ארבעת רבעי השנה שהן ארבע תקופות השנה כי אף על פי שכל רבע תשעים מעלות לא תשוה התנועה שיש מנקודת מלה עד ראש סרטן כמה שיש מראש סרטן עד ראש מאזנים כי מראש מלה עד ראש סרטן צ"ד יום וחצי ומראש סרטן עד ראש מאזנים צ"ב יום וחצי והתקופות האחרות חסרות מה שעודפות אלו • ויש לדעת כי לפי בחינת תנועת השמש בהתישרו ונטייתו כון המכון תכונה שתשויה התנועות ע"פ התכונה לא שראו אותה התכונה בצורתה והרגישוה אלא מפני בחינת התנועה ציירו התכונה על כן אמרו שתי תנועות המזרחית והמערבית וזה אינו חלוף כחוש עד שיהיה מצד הנמנע כיון שהאחת הכרחית • ואם יבוא הכס אחר לכון תכונות אחרות זולת זאת התכונה לבד שתשויה התנועות דבריו יהיו מקובלים • והנה כמרוני אמר שאין לגלגל שתי תנועות וכון תכונה אשר תשויה התנועות ואמר שכל הגלגלים מתנועעים ממזרח למערב ונתן לכל גלגל שני סדנים וזולתי סדני העליון כרחוק שוה לא יתקרב ולא יתרחק אל סדן העליון וכפי רחוק סדן גלגל מסדן גלגל העליון יעשו עגולות קמנות מרכז אותן העגולות סדן גלגל העליון כשהם מתנועעים בתנועת העליון אכן הם שוקטים בתנועת הגלגל עצמו וע"כ יתאחר כן העליון באיחור סדניו וכפני שילאה להשיג תנועת העליון איחור כל יום ויום מן ש"ס מעלות הגלגל ישלמו בשס"ה יום ורביעי וזאת היא תקופת השנה לסדן הגלגל שיסוב עגולה סביב סדן העליון מפני שהוא שוקט בתנועת גלגלו ויתנועע בתנועת העליון ואם כן לפי סבוב הסדן אחורנית עד השלים העגולה תהא נטיית הכוכב והתישרו ולפי נטיית הכוכב מן השוה עד חזור לקו השוה ישלים הסדן עגולה אחת ועל שתי הנטייות צפון ודרום ישלים הסדן שתי עגולות ואחור סדן גלגל הכוכב אשר ישלים זן העגולה אחורנית אמר תלמי שחיא תנועה מערבית • והנה לא יהיה לעצם אחד שתי תנועות נגדיות על אשר

הקשה

יש לאומר לומר תקופת סרטן • וכנראה שיש להשיב כיון שאמר ולימים ושנים והסמיך ימים עם שנים שהם ממהלך השמש יתכן שהרמזי להתחלת השנה מתוספת היום שהוא עת הכנס השמש במזל מלה • ואולם העלות אשר נתן החכם ר' ישועה שיש לדעת תחלת השנה מאופנים אחרים מעת התישר היום והלילה או אם תקענו יתד במקום לסימן עד חזור בו פעם שנית אלו דברים מעוללים לפי נקודות השווי ומצד נטיית הצל והתישרו בבחינת המרכז למד תנועת השמש במהלכה בין שתי נקודות השווי בין לשתי נקודות ההפוכין שנקודת המרכז מופיעה לאיכות השמים ואפילו לשעורם וכל אלו הענינים סוג אחד יכללם • ובאמור רבינו ישועה כי שעת התקופה לא נדע אותה ע"ד אמת אמת הדבר • אמר בן עזרא כי הכמי הודו הוסיפו על רביעי היום חומש שעה • ותלמי וחבריו אומרים כי יחסר חלק משלש מאות ביום והבאים אחריו אמרו חלק ממאה וששה ואחרים אמרו ממאה ועשרה ואחרים אמרו ממאה ושלושים ואחרים אמרו ממאה ושמונים ולא מפני זה לא תבדל שנה משנה בתקופה כי אם לא ידעו השעה לא יסבלו היום • ובחדש תבדל שנה משנה לא בימים • וחכמי התכונה בארו כי יש לשמים שתי תנועות האחת היא תנועה העליונה שמשלמת תנועתה בכ"ד שעות וכל הגלגלים נמשכים לאותה התנועה ונקראת תנועה המזרחית ועוד יש לכל גלגל תנועה בפני עצמו שבה מתנועע ממערב למזרח והיא טבעית לו והקודמת הכרחית וזה אינו נמנע בדבר הכדורי כי אם תנסוהו לנענעו לפנים יהיה חוזר לאחור ואין זה חלוף כחוש מפני שהאחת הכרחית והאחרת טבעית לו ושמעון ר' ישועה נ"ע ממהלך הנמלה על הרחים הפך תנועת הרחים ואמר אפשר מפני שיש בין התנועות מנוחות כי יפרד הרחים בעת שיסוב ובין חלקי תנועת חלקיו יש מנוחות אבל בבחינת הגלגל כיון שאין לו חלקים נפרדים כמו שברחים ואין לו שכון אין לשם תנועה הפכית • יש לדעת כי הפילוסוף לא חלק תנועה מתנועה וגם המדבר לא חלק תנועה מתנועה ומפני שבכל יום חוזר אחורנית ע"כ גזרו שיש לו תנועה בפני עצמו הפך תנועה הכללית • ואולם גלגל הכוכבים הקיימים שהם שנים עשר מזלות שהארין באמצעו מפני שאין לארין שעור מורגש אצל אותם הכוכבים כי כשהלק זורה חלק שוקע ואין להם חלוף מראה והגלגל נחלק לש"ס מעלות לכל מזל שלשים

נקרא אביב. בתואר מוסגל ומאי טעמא כי השעורה אביב ועל שני הפירושים הקודמים אחר שייבש יקרא אב מצירוף בן או מצד שהוא בעצו. ועל פירוש אברהם בן עזרא הקודם לבד הוכח ואינו נראה כן כי על כל מין השעורה אמר כי השעורה אביב והכתוב אומר אביב קלוי באש גרש כרמל. אך לפי כונתנו בשביל הרמיכות יש לו תואר מוסגל שבשבילו יקרא אביב שמצד אשר אמר כי השעורה נראה ששלמה צורתה ומצד שקרא אביב נראה שהוא עדיין דבק ברמיכות שרשו. ויש מפרשים שנקרא אביב על שם הפעלה שנעשית בו באביב ואביב הוא כלי מנוקב כמאמר בעה"ק נתנהו באביב כדי שישלומי בו האור וכשיגיע הפרי בצורה אשר תעשה בו זאת הפעלה יקרא אביב ומצאוהו גם מלשון ישמעאל כשיעשה בו זו הפעלה. ר"ל שיקלה באש יקראו בשם אביבה והאמת כי אפילו שלא תעשה בו זו הפעלה יקרא בשם אביב והוא שם מוסכם עליו כי כן אמר אביב קלוי באש קודם שתעשה בו זאת הפעלה קראו בשם אביב. ויש להקשות כי כיון העלה יש לכל מיני דגן ולמה הוסגל שם אביב על השעורה לבד. יש להשיב בעבור שהשעורה האשית לכל מיני דגן ומה ששיגי מן החדש האדם תאב בו יותר מן הישן והמשוכח מן השעורה הוא הלח שיעשה קלוי באש ועוד מפני הצורך על כן הסכם שם אביב על השעורה חנה. אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים עשרים וכרמל בצקלוננו ולא נתלה שם אביב לחטים או למיני קמניות. מדין אמר רבינו לוי הלוי נ"ע שחכמי הרבנים צנדים לחכמי הקראים כדי להוציא עליהם דבה ואומרים כי יש בהם מי שיעשה האביב על הפול ועל העדשים וזה בדיאות לב מהם כי זה הדת לא נשמע בין הקראים וצור ישראל יריב ריבם. הלא תראה התולס עלינו שראו לדמות חדש אביב כמו תל אביב וכבר קדמה לנו התשובה. ועוד שאם חנ השבועות בכורי קציר חטים הנה העומר הוא ראשית קציר שעורים גם האביב הוא שעורים :

פרק ששי

הדבור בצורת האביב כבר בארנו מהכרח המאמרים ששם אביב הסכם על הרמיכות והרמיכות יש לעיין בה בשלשה דרכים. ועל פי השלשה דרכים יש שלש צורות מית

הקשה ר' ישועה נ"ע. וחלילה חלילה שבאתי לחלוק על דברי הרב. רק בעבור להועיל כי על איזו צורה הם מתנועעים אין לנו חשש לבד במצוא שעורי התנועה והיחסים הנתלים בערך שעורי התנועה שמוג אחד יכללם ע"כ באה התורה למנעם כפי העקר שהקדמנו מרושם עבודת כוכבים ותלה הכתוב להבדיל שנה משנה ע"פ האביב וע"כ אמר החדש הזה לכם ראש חדשים ולא נחוש אם תקדם התנועה או תתאחר מהאביב. כי הכתוב אמר שמור את חדש האביב והורה הכתוב להבדיל שנה משנה על פי האביב וצדק החכם ר' יעקב שאמר כי פסוק שמור את חדש האביב הסיר לפסוק ולימים ושנים :

פרק תמישי

יש לדעת שצריך לעיין בענין האביב בחמשה דרכים האחד במהותו והשני באיכותו והשלישי בכמותו והרביעי בזמנו והה' במקומו. אמנם שם אביב הוא שם מיוחד על השעורה וכן מצאנו הכתוב אומר כי השעורה אביב ועינו מענין אב אע"פ שהם שני עקרים ועינו בעוד שהפרי בקנה שלו ברמיכות שיש בקנה כמו האב אל הפרי ויקרא כן כשיושלם הפרי וימלא והוא צריך לבד שייבש אך כשהוא עומד בלהלוחיתו יקרא אביב ואם כן כל מין השעורה ישיג בצורת האביב ועל כן אמר והפשתה והשעורה נכתה כי השעורה אביב שמצד אשר התחיל שייבש מהרמיכות כי לא היה צריך דבר אחר על כן הוזהר ונאמר ואם תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש כרמל כי לא יקלה באש רק מצד שהוא רטוב. ואולם שם אביב לא מצאנוהו מיוחד רק על השעורה שאם בכורי קציר חטים בהג שבעות ראשית קציר העומר מן השעורים כי חמשים יום בין קציר השעורים לבין קציר חמטים ואומר עד כלות קציר השעורים וקציר חמטים ואומר בתחלת קציר שעורים. ויש מפרשים שנקרא אביב בעוד שהשעורה עם עצה מענין באבי הנחל עודנו באבו לא יקפף שטעמו עצי הנחל ויותר נכון להיות באבי הנחל עודנו באבו על שם שזוא רטוב ורענן ועוד פירש שהוא מנורת אב ר"ל שהעין אב לפריו ויקרא אביב על שם שהוא עם עצה. ור' אברהם בן עזרא פירשו מנורת אב שטעמו הקודם ע"כ יקרא מה שיבוא אחריו בכור מטעם בכורה ועל שלשת הפירושים נראה שאינו

וצריך לדעת אם שם אביב הסכם על ג' צורות או על צורה מיוחדת. ואמנם השלשה דרכים אלו הם אחרי המלא גננירי השעורה ולא יהיו צריכים רק שייבשו או שיהיה רטוב ביותר וצורתו תהיה כמו ירק עשב או שיתקשה הפרי מעט שיהיה שוה הרטיבות והיובש וצורתו תהיה בעת שיתחיל להיות לו דמות זהב והוא דמות פיסתק"י או שיתנבר היובש מן הרטיבות וצורתו תהיה דמות זהב. ועל שלשת הצורות האלה צריך לדעת אם על א' משלשתם נקרא בשם אביב או משלשתם נקראים בשם אביב ובעבור שאנחנו מסופקים באיזו צורה תקנוהו בעלי הלשון שבנו לדעת באיזו צורה נופל שם אביב מן אשוריו. והנה מצאנו שלש סמיכות סמיכה אחת ממה שאמר אביב קלוי באש גרש כרמל וכאשר נדע מאיזו צורה יבוא הכרמל הטוב נעשה עליו. וידוע כי הכרמל הטוב לא יבוא כי אם מן הדמות אשר תתחיל צורת הזהב בעבור שבהיותו לח ביותר מזו הצורה ישרף באור שתלך רטיבותו ולהיות היובש גובר עליו יותר מן הרטיבות כשיהיה כדמות זהב לא יבוא ממנו כרמל טוב. והסמיכה האחרת ממה שאמר והפשתה והשעורה נכתה ואם תהיה השעורה רטובה ביותר לא תפרט ר"ל בהיותו בצורת ירוק אך כשישיג בצורת פיסתק"י או בצורת זהב ויותר תפרט בצורת זהב משתפרט בצורת פיסתק"י אך בזה המקום לא תקרא בשם אביב ויהם אליה ההכאה אלא בעבור שעלה למעלה מן הירוק בהיות הרטיבות והיובש בו בשוה אשר תקבל ההכאה שאם עלה למעלה מזה מה טעם לתארו בשם אביב אלא היה אומר והשעורה נכתה לבד ועוד הקריאה אינה בעבור שהגננירי פרטים לבד אלא מצד הרטיבות ינוק הגננירי וישחת. וסמיכה אחרת ממה שאמר על העומר והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן. ומשנדע צורה אשר תהיה בראשית החדש אשר בה תשיג אל הקציר ביום י"ד נעשה על אותה הצורה. ואמנם מה שהוא בצורת זהב אין צריך לומר ישיג או לא ישיג כי באין פוגה ישיג אבל הדרישה תהיה בשתי צורות הראשונות ואם נדע איזו צורה ישיג אל צורת הקציר ביום ארבעה עשר עשינו על אותה הצורה והיא הנקראת אביב. וידוע כי בראש החדש אם תגיע השעורה בצורת פיסתק"י עד יום הנפת העומר קרוב לשלשה שבועות ימים ודבר יחזע זה כי עכ"פ ישיג. אך מה שהוא רטוב ביותר המסקה נפלה עליו ישיג או לא ישיג. והנה

החקירה במשא ומתן הוציאנו שנפיל שם האביב על צורת פיסתק"י ואם שם אביב מסופק על שלש צורות האמצעי הוא האמת בלא ספק ושתי הקצוות נשארו בספק ואנחנו נעשה על האמת כ"ש בהיות הסימנים אשר סדרנו מורים על האמצעי ולא נמשך אחר מי שאמר הואיל והשלש צורות הן מסופקות נעשה על כל אחת מהן כי הסימנים יעמדו במקום הראיות ונעשה במה שיקריבנו הדעת כי כמו שאנחנו מצווים לעשות הדבר בזמנו כן אנחנו מזהירים לעשותו שלא בזמנו והדבור תלוי בין צווי ואזהרה לא בין צווי ועובר. ואשר נשענו על הקציר שיגיע להביא העומר לעבר או לפשט והניחו צורת האביב דבריהם בטלים כי מצות האביב בראשה וצריך לדרוש עליה כי על האביב צריך לעבר או לפשט ועל כן נמה אל אשר יתרבו אליו הסימנים:

פרק שביעי

הדבור בכמות האביב. יש לדעת כי לא מצאנו שעורו בכתוב אלא ברדישה וחקירה מדרך התוצאה. יש להבין דרך קרובה כי הכתוב אמר שמור את חדש האביב כי בחדש האביב יצאת ולא יצא הדבור מאופנים אם שנאמר כי צריך להשיג השעורה באביב בכל גבולי ישראל או שישגיג גבול אחד או חלקת אחת מן הגבול או פאה אחת מן החלקה או שבלים מפורזים או בשבולת אחת. ואולם היות הרצון שתשיג השעורה באביב בכל גבולי ישראל אי אפשר שגבול אחד יבכר וגבול אחר יאחר ולא יהיו כל הגבולים באיכות אחת. ולהיות גבול אחד שהגיע באביב כל הגבול גם זה אי אפשר כי מה טעם בבכור כי בעת שיבכר אביב עד הגיע אביב אשר לא בכר יצא הראשון מתורת אביב ואם כן אינו רוצה שעורת גבול אחד באביב אכן הרצון בחלקת גבול א' בלי תחבולה שלא יעופר בגלל ושלא תהיה במקום גבוה אשר תמעט הרטיבות ותחל להצהיב ופאה מן השדה לא תספיק כ"ש היות שבלים מלוקטים או אפשר כל שכן שבלת אחת שאם העומר ראשית קציר ואי אפשר היות מלוקט שהרי כך. אומר שלא מלא כפו קוצר וחצנו מעמר שיהיה בדרך כריכות את השעורה ומעמר בבת אחת. ואי אפשר היות ספוק די עומר אחד שהרי אומר וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן וראשית הקציר בלתי הקציר וכנראה שהיה נקצר

יש מי שאמר כי ראוי להסמך באביב של מצרים מצד אמרו היום אתם יוצאים בחדש האביב והלא אביב של מצרים הוכה שנאמר והפשתה והשעורה נכתה ואמר והחטה והכנסת לא נכו. וידוע כי עבר זמן מזמן שהכתה השעורה שהרי אחרי כן היתה מכת הארבה ואחרי כן מכת החשך שלשה ימים ואחרי כן נאמר להם דברו אל כל עדת בני ישראל בעשור לחדש וכו' ותוך עשרה ימים אך אפשר להיות שלש מכות וידוע כי בין מכת הברד ובין מכת הארבה עד שישגי החטה עבר זמן שהרי נאמר והחטה והכנסת לא נכו ועב"פ המתין מכת הארבה עד שתשיג החטה שיאכל אותה הארבה ואת כל פרי העץ אשר הותיר הברד כי לא יאמר הותיר אלא לאשר הבה. ועולה מן הענין כי עבר הזמן עד שיעשה פרי ואם כן אביב ארץ מצרים קודם מן המאמר היום אתם יוצאים בחדש האביב ואפשר שיהיה זה על אביב של ארץ כנען על כן אמר היום אתם יוצאים בחדש האביב ועל כן אמר מקודם לכן החדש הזה לכם ראש חדשים ואחר כן אמר שהוא חדש האביב. וכן תלה הענין באמרו והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה ונאמר שמור את חדש האביב ואין המעם שמור זה החדש שיהיה חדש אביב בארץ מצרים שהרי קדם לנו הבאור בו. והואיל ואמר וחס האסיף וחס הקציר ואינם תלויים רק בארץ ישראל כבה חדש האביב אינו תלוי רק בארץ ישראל. ואולם הספק על ארץ סיחון ועוג שנחלקו החכמים אם היא מארץ הברית אם לא והאמת כי היא מארץ הברית שהרי בפרשת אלה מסעי פרט גבולות הארץ ונראה כי היא מארץ הברית. ודוד ע"ה אמר ונתן ארצם לנחלה ועוד אמר לסיחון מלך האמורי ולעוג מלך הבשן ולכל ממלכות כנען ונתן ארצם נחלה. ואם משה רבינו ע"ה עשה להם קריאת שלום יש מעם בדבר. ומה שיש לומר כי באמת השי"ת הבטיח לתת להם ארץ עשירה עממים וזה לעתיד אך בצאתם ממצרים הבטיחם על ארץ שבעה עממים ויש מעם לדבר שאמר מעט מעט אנרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ. ואמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך ומה שהיה בבונה עתה לתת להם היא נקדשה ועליה ראוי לסמך ומשה רצה להיותם בלם בעבר הירדן ומאמר ואך אם טמאה ארץ אחוזתכם זה המאמר כסברתם בעבור שלא היה המקום מוכחר למנחה. וידוע כי האביב לא יהיה משיג קודם כי אם בעבר.

נקצר גם זולת העומר וע"כ אמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וכל אלו מן השעורה החדשה ואם כן היו קוצרים אחרי ראשית קציר העומר באותו היום. ודבר ידוע הוא כי אשר הוא ראשית קציר הוא אשר הגיע באביב והואיל ובזמן קציר העומר היו קוצרים מן השעורה כפי שמרמזו הכתוב מכלל היה מגיע לו באביב ר"ל שעור העומר חולת העומר ע"כ אמרו החכמים שצריך להיות חלקה אחת וידוע כי החלקה תזרמן ותהיה גדולה ותזרמן ותהיה קטנה והאמת כי לכל מקום יש סכום למדוד השדות והכרמים חלקים כמו זרע חומר שעורים ועובר להיות האביב זרע חומר שעורים פחות או יותר אין לחוש ויסמך הזמן. עליו באמרו חדש האביב למועד חדש האביב כי כיוצא בזה השעור ראוי להסמך הזמן עליו. והנה אמרנו חדש האביב כאמרנו חדש הענבים שיסמך אל מעט ואל הרבה ומצאנו הכתוב משתמש בזה כאמרו כל ימי זוב ממאתה ואפילו במה שהוא מסמך הזמן עליו. ואחרי שהחפוש הוציאנו בשעור קרוב עמדנו עליו מפני שסמיכות ענין אל ענין אינה מתקן בעלי הלשון כי אם מתקן בעלי הדעת שתקן בעלי הלשון אינו כי אם כמלות מופרדות אבל סמיכות ענין אל ענין הוא לפי תקון בעלי הדעת ע"כ בהשיגנו צד הרצון לאנשי הדעת מסמך ענין אל ענין נעמידהו עליו. והואיל והחקירה הוציאנו בסימנים אל שעור קרוב נעמוד עליו כפי שקדם לנו הבאור בכמותו ועל זה יהיה ראוי לעמוד שאם יהיה מצד תחבולה עב"פ יהיה פרק בינו ובין מה שישגי אחרי כן שאם לא כן יהיה יום אחרי יום הולך ורב בלי פרק אם לא תהיה מניעה מצד הזמן מצד עלטת העבים ואז צריך להסמך הזמן עליו מתחלתו כאמרנו זמן הענבים שיהיה מזמן המצא הענבים וע"כ אמר ביום הנפת העומר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו כי מה שהיה אביב בראש החדש עתה נהיה יבש ויהיה לחם ושעורה השיגה בצורת האביב להעשות כרמל קלוי באש. מה שאמרו בעלי הקבלה על שלש ארצות מעברין על ארץ יהודה ועבר הירדן ועל הגליל. על שנים מהם מעברין ועל אחד מהם אין מעברין אין צורך. והכרה מביא להיות מעיינים באיזה מקום יהיה משיג קודם:

פרק שמוני

הדבור מאיזה מקום ראוי להיות האביב.

הקרקאסני נ"ע • אבל הפסח תלוי בחדש ראשון מכלל שהחדש לא יבתן שהוא ראשון רק מתחלתו וראיה לדבר שהכתוב אומר ביום יחד לחדש הראשון וצריך להיות הכרת החדש וראשון קודם בואו וכן אומר ביהוקאל בראשון כאחד לחדש ואם לא יהיה האביב נמצא עדיין לא יכירו חדש ראשון ואם כן הדבר נראה כי בסוף חדש אדר היו מסתכלים באביב ואם היה נמצא בראש החדש היו עושים אותו החדש ראשון ואם לאו היו מעברין את השנה כי לעולם צריך להיות הראיה קודמת לכה שהוא ראיה עליומי שסמך כי אין בקשת החדש ראשון כי אם כדי לעשות הפסח ואם יקדם מן הפסח צריך לעשותו ראשון אי אפשר כי ידיעת החדש ראשון מצוה בראשה וכל מי שדלג ביום ראשון אין הבדל בינו ובין מי שאמר כי ביום י"ד אם ימצא יעשה החדש ראשון ואיך יהיה הדבר וכל ישראל מצווים בעשיית הפסח ומתי היו עולים לעשות הפסח לפי דעת האומר כי ביום ארבעה עשר אם נמצא האביב היו עושים • אך לפי דעת האומרים שהפסח היה מוכן בעשור לחדש בפסח מצרים ע"כ בטלו דברי האומרים שאם יהיה האביב חוץ מיום ראשון עד יום י"ד לעשות החדש ראשון • מהם אומרים בג' לחדש כי מה שימצא בג' לחדש אין הבדל בין הראשון ובין השלישי ומהם אומרים בשבעה לחדש ודעתם בזה כי הכונה בבקשת האביב כדי שישגי הקציר עד יום י"ד לחדש ושנוי הזרע מן האביב אל הקציר יהיה בהקפת שבעה ימים וכי הוא קודם מן עשרה לחדש • ומהם אומרים בארבעה עשר בו ודעתם בזה שבקשת האביב אינה תלויה רק בעבור הנפת העומר והנפת העומר מן הלח שהוא האביב ואם כן אם יקדם האביב מן הפסח ביום אחד מספיק וכבר נתבאר שאין עבודת הפסח קובעת החדש ראשון רק ידיעת החדש ראשון מצוה בראשה על פי האביב ועל כן אמר ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה היום אהם יוצאים בחדש האביב החדש הזה לכם ראש חדשים • ויפה דקדק החכם ר' יוסף הקרקאסני נ"ע כי היום והחדש והשנה אשר יסמכו אל דבר הדין נותן אהרי האכת שימצא אותו הדבר בכלל שעורם זהו דרך האמת אך אם ימצא בקצת שעור אותו הזמן שיסמך לכללו וזהו על דרך מעבר • ומצאנו הלשון ידבר על דרך אמת ועל דרך מעבר ודברה התורה גם כן בזה השביל • אך מה שיש לנו לומר כי כשידבר המדבר אין ראוי לקחת אותו הדבור אלא על האמת

בעבר הירדן כל מה שהולך לפאת דרום ולא יהיה ראוי כי אם באביב של ארץ ישראל שהרי הכאת העומר הוא מארץ ישראל כפי שאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והכאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן ואיך אפשר להיות אביב קלוי באש תלוי חוץ מארץ ישראל :

פרק תשיעי

הדבור בזמנו ידוע כי חדש ראשון תלוי באביב והפסח תלוי בחדש הראשון והפסח לא יהיה כי אם ביום חמשה עשר בו ואם כן הדבר צריך לדעת אם שהאביב צריך להיות מראש חדש אם עד יום ארבעה עשר לחדש • ויש לדעת כי הזמן יש לו שעור כמו יום חדש ושנה ואלה הזמנים יסמכו למה שיש בהם או לפניהם לפי רצון המדבר בתורה • ואולם הנסמכים לפניהם כגון חג הקציר חג שבועות והנסמכים למה שיש בהם אם העדר ואם הוא קיום יהיה בחלק מחלקי הזמן שהוא כגון יום תרועה יום הכפורים שהם בחלק מהיום ויסמך היום כלו עליהם וכן יום זוב • ואפשר שיהיה בכלל חלקי הזמן שהוא כגון יום מטר שסובל היות היום כלו או חלק מן היום אכן מצד מכריח יהא ענין זה להסמך הזמן במה שנמצא בחלק ממנו אבל לפי האמת הסמך זמן אל ענין צריך היותו בכל חלקי הזמן שהוא אך בהמצא ראיה כי לא יתלה הזמן במה שימצא בחלק מסנו יהיה הדין נותן שיהיה נמצא בכללו • וידוע ששם החדש יפול על יום שנתחדש בו הירח וזהו האמת כמו שאמר מחר החדש לא החדש ולא שבת מתי יעבור החדש אך אם מצאנו ששלשים יום נקראים חדש בכל אותן המקומות יכול לפרש ששם החדש יפול על היום הראשון ואם השלמנו שיקראו שלשים יום החדש והוא ע"ד מעבר ואם כן באמרו החדש האביב צריך לתפוש האמת היות האביב נמצא ביום הראשון שאם הרצון אם ימצא חוץ מיום ראשון בכל ימי החדש שיסמך החדש אליו כפי דין המעבר הנה כטפורש אם ימצא האביב מחמשה עשר יום לחדש יסמך החדש אליו והואיל ויצא הציו בכלל לא יסמך החדש למה שימצא בחלק ממנו כי אם מדתחלתו ואם כן אין הכונה רק ביום א' לחדש • והדבר ידוע שאין החדש ראשון תלוי בפסח ואם קדם האביב מן הפסח במה שקדם יהיה החדש ראשון כפי מה שאומר

ההיא • אבל לפי דעת האומר שהשם יהיה נגזר מן הפעל היא הטעם שהוא ענין כריתה ועל שם הכריתה יהיה שם קציר ואם כן איזה דבר שיכרת יקרא קציר כגון שאמר זרעו חטים וקוצים קצרו בשדה בלילו יקצורו אע"פ שיש להם מענים אחרים כי מה שאמר וקוצים קצרו טעמו כריתה בעבור שאמר זרעו חטים ובאמרו בלילו יקצורו אין טעמו מן בליל חמץ יאכלו כי היא שתי מלות כמו עב מים והטעם בשדה בלי שלו יקצורו אכן הטעם לפי זו הכונה כשיכרת הזרע על איזו צורה שיכרת יקרא קציר בין לח בין יבש ואפילו שהוא לח ורטוב בצורת האביב ויקשה על זה כי מה טעם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן ונראה שהמענה בו כשיגיע הקציר בעתו :

ומעתה יש לדעת כי חכמי ישראל נחלקו לשלשה חלקים • החלק האחד הם

חכמי הרבנים שאמרו אמת כי האביב צריך שיבוקש קודם מראש חדש אכן מצות העומר להביא מן הלח בעבור מה שאומרים כי מה שאמר הכתוב ואם תקריב מנחת בכורים היא מנחת העומר מפני שאמר במנחת בכורים אביב קלוי באש גרש כרמל וצריך להיותו מן הלח • אמנם ההכרח אשר הביאם לומר כי העומר הוא מנחת בכורים מפני אופן אחד כי העומר לא נתבאר מה יעשה בו ואי אפשר זה • אכן כמו שנתבאר ענין שתי הלחם כן היה הדין להתבאר עומר התנופה מה יעשה בו ואי אפשר לומר כי הניחו בלי באור ע"כ אפשר לומר שבאורו הוא במנחת בכורים יוראה לדבר שמנחת בכורים אם תהיה זולתי העומר לא תצא משני ענינים אם שהיא באה קודם העומר או אחר העומר ואי אפשר שתהיה באה קודם העמר מפני שהכתוב אמר ראשית קצירכם על העמר ואיך אפשר שתהיה מנחת בכורים נקצרת קודם העומר מפני שהכתוב אמר ראשית קצירכם אל הכהן • ועוד שאם תוקרב קודם העומר ראוי שתאכל ליומה שהוא קדש קדשים והכתוב אמר ולחם וקלי וכרמל כי אי אפשר שהיא יוצאת מן הכלל כי לא יצאה באך • ואם היא באה אחרי העומר לא תקרא בכורים כי קדם לה הבאת העומר • ואולם עזרו בזאת הכונה בסברות אחרות שאומרים כיון שאמר מהחל חרמש בקמה מראה בעוד שהוא לח כאשר אמר כי תבוא בקמת רעך וקשפת מלילות בידך וחרמש לא תניף על קמת רעך וזה לא נאמר רק על הלח כי על היבש לא יאמר חרמש

האמת ולא נצא מן האמת אלא מצד מכריח על כן באמרו כל ימי זוב טמאתה אחרי שראינו כי אין מן המנהג להיות האשה רואה כלל חלקי היום אלא בקצתו בין בראשו בין באמצעיתו בין בסופו נאמר שדברה התורה ע"ד המעבר כפי המנהג כאמרונו יום ממר יום שלג שיהיה בקצתו ובאמרו התורה יום תרועה שיהיה בקצתו אך באמרו הדיש האביב אין לנו מכריח להוציאו מאמתו ע"כ ישאר על האמת וע"כ צריך שיהיה האביב בראש החדש כל שבן שיש לנו סיועים להיות האביב נמצא מראש החדש כפי שקדם לנו הבאור • וכבר נתבאר כי סמיכת דבר אל דבר אינו מהסכמת בעלי הלשון כי אם לפי תקון בעלי הדעת כפי רצונם להסמך ענין אל ענין כדון המעבר שאינו מתקן בעלי הלשון רק לתקן בעלי הדעת ע"כ תתחלק המסיכות בדרכים שונים :

פרק עשירי

יש לדעת כפי דעות החלוקות בענין האביב ענין הקציר באמרו כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן • שאם לפי דעת האומר כי האביב צריך להיותו נמצא מראש החדש והנפת העומר יהיה מחמשה עשר לחדש עד יום האחר ועשרים לחדש ואם ישיג האביב בראש החדש עד אותו הזמן ישיג בצורת קציר ע"כ יש מי שהורה מפני דוחק הקציר להיות האביב בצורת הוהב כדי להשיג הקציר • אך לפי פירושו כי האביב בתורה שיתחיל בצורת הוהב גם כן שישגי הקציר ויהיה שם קציר מוסכם בהשיג הזרע על צורה ידועה • אמנם לפי דעת האומרים כי האביב יבוקש עד יום ארבעה עשר לחדש לעשותו חדיש ראשון איך ישיג הקציר ביום חמשה עשר וזה אי אפשר על כן אמרו כי שם קציר על מענה אחר ויהיה ענין המלה ענין כריתה מטעם וקצרתם את קצירה שענינו לברות בריתותיה • הואיל ובא ממנו פעולה לא יצא הדבר משני פנים אם שהפעל יהיה נגזר מהשם או שהשם יהיה נגזר מהפעל • והנה אם נאמר שהפעל נגזר מהשם נאמר שהזרע כשישיג בצורת נודעה יקרא קציר כאמרו שלחו מגל כי בשל קציר עבר קציר כלה • קיין ועל כן תבוא ממנו פעולה באמרו וקצרתם את קצירה כי תקצור קצירך בשדך לא תכלה פאה שדך בקצרך על שם שיהיה הזרע בצורה

רק יאמר מגל כאמרו שלחו מגל כי בשל קציר • ומ'ש בי המוכחר ממין השעורים מה שיעשה קלוי באש עד שישלחו אותו קצתם אל קצתם על דרך מנחה כי היבש פחות הוא והוא מאכל הבהמות וע"כ צריך להיות מנחת העומר מן הלח ועוד שמלג עומר היא מדה כמו שאמר והעומר עשירית האיפה הוא ואינו מגזרת שלא מלא כפו קוצר והצנו מעמר ואם הוא עומר לא יהיה מרמזו רק למנחת בכורים • ועוד לפי פירושם שטעם קציר ענין כריתה ובאמרו ראשית קצירכם יורה על הנכרת ראשונה והלח יכרת קודם מן היבש • וחכמי הקראים השיבו להם על אלו המענות אשר הביאו להורות כי מנחת בכורים היא העומר באמרם כי באמור הכתוב וקצרתם את קצירה הטעם בנעת עת הקציר כאמרו שלחו מגל כי בשל קציר מפני כי שם קציר מוסכם על הזרע אשר יתבשל ויתיבש ונראה כי העומר מן היבש אע"פ שבגנב יהודה יקצרוהו רטוב בעבור שהחום מתגבר לשם פן יפרט הגרניר ולא כן קציר ההרים כי לשם ימצא הקור הטל ואחר שהעומר הוא מן היבש בהשיגו אל הקציר השלם איך יהיה הוא מנחת בכורים שהיא רטובה כאמרו אביב קלוי באש גרש כרמל • ומה שיש לומר כי לא נקרא קציר בעבור ששיגי הזרע בצורה ידועה רק נקרא קציר ע"ש שאז ראוי שיכרת וע"כ נקרא קציר על שם הפעלה כאמרו וקצרתם את קצירה ותבוא מלת קציר כטעם פועל כאמרו באסוף קציר בקמה • ואין לטוען לטעון ולומר כי כל רות יקרא בשם קציר כי העלות לא יוציאו אותם לשמות וכמו זה השם קראוהו חכמי הדקדוק שם מתגבר כמו שם אודם משום האדמימות ולא יקרא כל אדום אודם וכן אדם מאדמה ועופרת מעפר ואם כן לפי זאת הכונה לא יקרא קציר רק הזרע אשר יתיבש ואי אפשר שיששה יותר כי על הלח עדיין לא בא עת הקציר עליו • ואולם הכרח החלוק אשר חלקו חכמי הקבלה להורות שהעומר הוא מנחת בכורים אומרים אלמלא היה העומר זולתי מנחת בכורים לא יצא משני ענינים אם שמנחת בכורים היתה קודם העומר או אחר העומר ואם היתה קודם העומר הנה אין העומר ראשית קציר • ועוד אי אפשר שתוקרב קודם העומר כי צריך ביום שתוקרב להאכל שהמנחה קדש קדשים ותאכל ליומה והכתוב אמר ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו א"כ לא היתה נקרכת קודם העומר ואם אחר העומר הנה לא תהיה מנחת בכורים כי קדם לה העומר אם כן הכרח

החלוק מביא להאמין שהעומר הוא מנחת בכורים יומה שיש להשיב כי איך נתעצל הכתוב להורות בענין העומר שהוא מנחת בכורים או בענין מנחת בכורים להורות שהיא העומר שיכללם ענין אחד להדמות זה בזה ואם מפני שנקרא העומר ראשית קציר וזה מנחת בכורים ויהיה יחס ביניהם יש להבין כי לא יקרא הכבור בכור ע"ש שיכרת תחלה אלא על שם שישגי תחלה ואפילו שיכרת באחרונה לא יצא משם בכור ואם כן באמרו ראשית קציר לא יורה על הכבור שאם יהיה מרמזו על הכבור לא יצא משני ענינים אם שהרצון בו מה שיבכר תחלה בכל ארץ ישראל או שהרצון בו בכורי קציר שדה אחד ואולם להיות הרצון על הכבור אשר יבכר בכל ארץ ישראל אי אפשר כי מה שיבכר בכל ארץ ישראל אינו כי אם האביב הנמצא בראש החדש ועל כל פנים עד יום ארבעה עשר יהיה יבש ואם הרצון שיהיה בכור שדה איש אחד הנמצא ביום הנפת העומר לפי הצורך לא ידענו מה ההכרח ואם כן מאמר ראשית קציר יותר הדעת נוטה כפי שקדם לנו הבאור שיהיה עונה על האביב הנמצא בראש החדש ועתה הגיע אל הקציר השלם וע"כ אמר וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם • ועוד לפי כונתם לא היה ראוי להמצא ביום הנפת העומר יבש כי אם לה שאם יהיה יבש נמצא אין העומר בכור והנה הכתוב אמר ולחם וקלי וכרמל והלחם הוא מן השעורה החדשה לא מן הישנה כי החדשה תהיה באמור לא הישנה • ואולם להיות מנחת בכורים נקצרת קודם קציר העומר אי אפשר כי הכתוב אמר מהלח חרמש בקמה אבל היתה נקצרת וקרבה אחרי קציר העומר ולא יצא מתורת בכור אע"פ שקדם לה קציר העומר וכל איש מישראל מחוייב בראשית בכור ככתוב ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך מה שמנהגו להיותו לח ומה שמנהגו להיותו יבש והנה כל אחד מישראל יהיה מחוייב בראשית בכור • ואולם לא היה קוצר בכור השעורים אלא אחר קציר העומר ממנו מה שהוא יורה היה יבש וממנו מה שהוא מלקוש היה לח ולא היה מחוייב לתת לבנה רק בראשית בכור לא כל הכבורים שהרי נאמר כי נשא מקצת האנשים אל אלישע לחם בכורים והוא לא היה כהן • סוף המאמר עלה מכח אלו הענינים כי באמרו ראשית קציר אינו מרמזו על הכבור • ואם יקשה לומר שאם העומר היה מן היבש איך מנחת בכורים מתאחרת והיא מן הלח

שלח • יש להשיב כי לא ישינו כל המקומות כאחד אלא אפשר שיתאחרו קצות השדות להשיג אחרי הנפת העומר וממנו ילקח בכור וינתן לכהן ושאר הבכורים אם יתגרב יביא מנות בכורים ע"כ אמר ואם מנחת בכורים לה' שאינו חיוב • ואין מענה שאם אין העומר הוא מנחת בכורים איך לא נתבאר ענינו כמו שנתבאר ענין שתי הלחם • יש להשיב כי יש מן הנקרבים ענינם מבואר ויש מה שאינו מבואר והם למדים מן התוצאה נגון הכבור והמעשר ויהיה זה כמורה • ומה שאמרו כי המוכח מן השעורה הוא הלח מן היבש שהיבש הוא מאכל הבהמות וראוי להיות העומר מן הלח הנה מנחת שומה שהיתה קמה שעורים • ואין חוק משם חרמש כי הוא מוכל על הלח אבל מגל יהיה על היבש כי כלי אחד שקוצרים בו הלח והיבש ויש לו שתי שמות בנגון צאן ושה כבשה ורחל ושם עומר אינו מדה כי הוא כמעט גם בין העמרים תלקט שמעמו אסיפת השבלים הוא יקרא עומר כי שם עומר בהיותו מיוחס אל הקציר לא יהיה

בזולת זה הענין :

והחלק

השני הם חכמי הקראים אומרים אמת כי האביב צריך שיבוקש ביום אחד לחדש הראשון כפי הראיות שהקדמנו והעומר צריך שיהיה מן היבש לפי גלוי המאמר שאמר וקצרתם את קצירה שעונה נגעת הזרע אל הקציר ושם הקציר מוסכם לפי דעת הבהן ר' סהל נ"ע על הזרע ששינו בצורה ידועה שיוקצר וע"כ הסכים זה החכם היות האביב בצורת זהב כדי שישני הזרע עד מ"ו לחדש קציר שלם • והחכם ר' יפת הסכים להיות האביב קודם מן ראש החדש ולהיות העומר מן היבש והסכים היות האביב בצורה שיתחיל הזהב כפי שקדם לנו הבאור והוא ישיג אל הקציר עד יום חמשה עשר ואפילו שיהיה העומר מעט רטוב אין לחוש כי הוא לצורך השעה • הנה זה המין יקצרוהו בנגב יהודה והעומר הוא מונף והוא מקדשים קלים שהוא מונף ונאכל לזכרים ולנקבות כדון שתי הלחם שהם קדשים קלים • ולא יהיה העומר חמור משתי הלחם • ואע"פ שלא נתבאר תקונו ידענו אותו מן התוצאה שהיה נטחן והיו אופין אותו והיו אוכלין אותו בקדושה • והיא אינה מנחת בכורים כי היא קדש קדשים ונאכלת לזכרי כהונה ומנחת יתיד והיא מנחת נדבה ואינה ראשית בכור והיא קרבה אחרי העומר והעד שהיא מנחת יחיד ונדבה

שנכתבה בין קרבנות היחידים בפרשת ויקרא ונסמכת למה שאמר למעלה אדם כי יקריב מבם קרבן שהוא בקרבנות הנדבה אף על פי שקרבנות החוב נכללים עמם • ואין למעון כי מן השדה שנלקח העומר שהוא יבש אם היו מביאים מנחת בכורים נראה שהיה נקצר קודם העומר כי לא הוכשרה הבאת קרבן מנחת בכורים רק אחר העומר אם נזדמן למי שנזדמן והיא מנחת נדבה • ולא תאבה לשמוע לדברי מי שאמר שמאותו השדה אם היו לוקחים מנחת בכורים קודם העומר לא יקרא הוא ראשית קציר כי אם העומר אחרי שהשיג הזרע בצורה ידועה הנלקח ממנו הוא הנקרא ראשית קציר כי הכתוב אמר מהחל חרמש בקמה ואינו יוצא מזה המאמר מה שהוא לח • ועוד אם לפי דעתם כי העומר הוא מנחת בכורים בשנים המעוברות עכ"פ היה יבש ויהיה הקציר רטוב ואיך יהיה העומר מנחת בכורים גם באמור ולחם וקלי וזרמל והלחם הוא לחם השעורים ויהיה מן היבש • הנה ממעשה יהושע אשר נאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי ולא היה ישן כי כבר הישן היו אוכלים אותו מקודם לכן אם לא היה מן החדש מה טעם וקלוי והוא אביב קלוי באש ועל כל פנים אכלו מן השעורים גם העומר היה יבש כי אי אפשר היות העומר לח והם אוכלים לחם מן השעורים לגלוי אמרו ראשית קצירכם • ומי שאמר כי לשלשה ימים מן החדש אם יראה האביב יסמך החדש עליו ויהיה החדש אביב דעתו כזה כי הנראה בשלישי החדש כאלו הוא הנראה בראש החדש • וכן האומר בשבעה לחדש אומר כי אם ימצא בו האביב יספיק להמצא הקציר עד יום חמשה עשר בניסן ואומר כי תוך שבעה ימים יעבור שיעתק הזרע מאיכות לאיכות • ואם יהיה בשבעה לחדש אביב ימצא בחמשה עשר קציר וכבר שמענו מן החכמים כי זה לא ישיג אף כי הכרת חדש ראשון צריך שיהיה מראש החדש בראיות שהקדמנו שאם לא כן הימים שיש בין ראש החדש עד שיראה האביב איך נדין בהם לעתים מן השנה שעברה או מן השנה הבאה • והמביא ראיה כי תתאחר הראיה מן המוראה אע"פ שהוא מוקדם כמו שנתאחרה הידיעה בשו"ת מדיעת החדש העולם אע"פ שהוא מוקדם ואלו דברים בעלמא אך מה שראוי להאמין שהאביב צריך שימצא עם ראש חדש :

והחלק

עד ארבעה עשר לחדש שיסמך

באדר ותהיה השנה פשוטה ובשנה הרביעית יפול האביב בראש חדש שלשה עשר ותהיה השנה פשוטה ונעבר השנה החמישית ואם כן על הרוב כך ימצא הסדר • וכן במהזור תשע עשרה שנים שבע מעוברות ושתיים עשרה פשוטות ולא הורו על שתי מעוברות ולא על שלש פשוטות אלא פעם יעשו שתי פשוטות ופעם יעשו פשוטה אחת וכל זה שיהיו השנים בתקון והגשמים בעתם ולא קור ולא הום משונים • אך אם יקרה מצד שני הזמנים ותבואנה שתיים מעוברות ושלוש פשוטות נמשך לגלוי שמור את חדש האביב ולא נשגיה למהלך השמש • אך אם הקרה והיתה השנה מעוברת מפני שני הזמן מן הגשמים ואהרי כן נתישר הזמן ונראה האביב בתחלת שנים עשר מה נעשה • יש לדעת כי אין הבחינה רק בראש חדש י"ג והעיון אם יתאחר מראש החדש י"ג או אם ימצא בראשו אבל אם קדם אין לחוש כי כן אמר שמור את חדש האביב ר"ל חדש שצריך שיבוקש בו אביב • ואם ימעיין טוען כי השבוש לא בא רק בעבור השנה המעוברת שקדמה לו אך מה שנראה האביב בר"ח אדר בזמנו היה והוא ניסן והנה ההכרח מביא להיות שלש פשוטות • יש להשיב כי המצות לא נתנו רק אחר היכולת לפי ראות עינינו • וכזה הקרה כמו שספר החכם בשנה עשירית למחזור ובשנת י"ה ממנו לשנת שצ"ז למנין קרן ועירא שהיו על שלש פשוטות אך בשנה הקודמת מפשוטה השלישית כבר עברה ובעבור שנמצא האביב בראש חדש שנים עשר עשו בו פסח ובטלו הפורים וכבר כי השנה המעוברת שקדמה מזאת השנה היה ראוי להיות פשוטה והנה הן שלש פשוטות • ואולם אנחנו לא נצא מן הגלוי מכאבר שמור את החדש האביב אך בהיות קלקלה הזמן מצד יעודים רעים נעשה ע"ד הקרבה לפי מנהג השנים המתקנות ודעת ההקרה תעמוד במקום דעת הברור ואם נפלה הספקה בין מעוברת לפשוטה נלך אחרי המעוברת • ואולם אנחנו בגלות מצויים בבקשת האביב ולא נפלה זאת הבצוה מעלינו ע"כ מי שידו משנת במציאתו ר"ל בזמן הגלות מחוייב לקדש הזמנים על פי האביב אך אם אין ידם משנת במציאתו ר"ל הרהוקים מארץ ישראל הולכים ע"ד הקרבה מפני שכל המצות עומדות בדעת הברור ובדעת ההקרה והנה כשאין לנו דעת הברור נעשה על דעת ההקרה וההקרה היא דעת האפשר וסובל שני פנים ולנמות לאחד משני הפנים צריך בדרכי הסימנים

החדש עליו שמכר כי לא יבוקש האביב רק בעבור העומר ואם קדם האביב מהמשה עשר לחדש יהיה חדש ראשון ויעשה הפסח בו ייבא העומר • ומה שראינו כי זאת דעת הקרקסאני נ"ע אך ספר החכם ר' אהרן ב"ר ישועה כי זו הדעת היתה דעת רבינו יוסף הרואה נ"ע אך חזר מזאת הדעת באחרית ימיו והורה בראיה כי צריך שימצא האביב בראש החדש • ומדעת אלו החכמים אשר הורו כי האביב יבוקש עד יום ארבעה עשר לחדש מכלל העומר הוא מן האביב והוא בכור ונראה שדעתם בעומר הוא נכלל במאמר ואם מנחת בכורים • והכהן ר' סהל נ"ע הכריח בזה שאם תהיה השנה מעוברת מפני שהאביב נראה ביום ט"ז לחדש ועד הגיע זמן הפסח יעבור קרוב לחדש ימים וישיג אל זמן הקציר • ואם מצות העומר להביא מן הלח הנה הבכור לא יקרא בכור אלא מפני שקדם מן הכל ואיך יהיה זה העומר אביב ויקרא בכור • וכבר מה שמתביש עתה קדם בצורת האביב שיהיה בכור אם כן מה שהונף עתה עומר אינו בכור ואם יאמר כי יכרת הקודם מה שהוא בכור וישמר עד זמן העומר ויקרא הוא הבכור הנה מהחל הרמש בקמה • ומפני זה ההכרח אומרים כי אין מצות העומר מן הבכור רק מה שהוא יבש הוא ראשית קציר • ואם יש למעון שאם ישיג הקציר קודם זמן הפסח אם כן היו קוצרין אותו והיה נשמר ראשית הקציר עד יום תנופת העומר • יש מן החכמים אומרים כי לא היו קוצרים אף על פי שהשיג הקציר עד הגיע הזמן מפני אמרו מהחל הרמש בקמה אלא היו מאחרים הקציר ומדרך נס לא היה נשחת כענין ולא יחמוד איש את ארצך וכו' :

פרק אחד עשר

ואולם דין השנים הפשוטות והמעוברות דין פסוק הוא שלא היו נמצאות שתיים מעוברות ולא שלש פשוטות אלא לכל היותר שתי פשוטות ומעוברת אחת ונתנו העלה היאך שהאביב הולך ורודף למהלך השמש על הרוב והנה שנת החמה יתרה מן שנת הלבנה אחד עשר יום נמצא האביב עם ר"ח ניסן והרי השנה הלכה פשוטה באה שנה אחרת והסרון האחד עשר יום צריך להמצא באחד עשר לחדש שלשה עשר ואם כן תהיה מעוברת • הנה לקחנו עשרים יום באה השנה השלישית עד ראש חדש ניסן ימצא האביב בעשרים

בשנה המעוברת בשנת י"ז וי"ט שיקרה המערת: והנה בזמננו זה במחזור רס"ט שמענו כי בשנה רביעית מהמחזור מה שהיה לנו חדש אלול היה לאנשי ארץ ישראל מבקשי האביב חדש תשרי וזה היה מבלבול שנת י"ז וי"ט המעוברות וספני שיקרה החלוף לא נניח המצוה שאנחנו מחוייבים לעשות ע"פ הקרבתנו ואנחנו מקריבים היות סדר המחזור אמת יותר מהיות בלתי מסודר ונעשה עליו ואע"פ שאנשי ארץ ישראל יעשו בחלוף מה שנעשה אנחנו הדבר סובל שהם עושים בדעת הברור ואנחנו עושים בדעת ההקרה ודעת ההקרה סובלת שני דרכים ואיזה יכשר הזה או זה יהיה על פי הסימן ואם יבוא בחלוף לא תבטל המצוה מעלינו אלא מה שנעשה על פי הקרבתנו יהיה עשוי וברוך היודע כל נעלם:

אמר החכם רבינו ישראל המערבי נ"ע כי תקון המחזור הוא תקון התאנים הטובות שהיו מעולי בכל אשר נשאר אחריהם דור אחר דור הם אשר עמדו ותקנו המחזור בשבע מעוברות ושנים עשר פשוטות להקרבת זמן האביב על פי דעתם ולכן נמשך אחריו. והנה סימן לשבע המעוברות הוא פסוק בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ שהוא שבע מלות. וסימן לשנים עשר פשוטות הוא פסוק ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל שהוא שתיים עשרה מלות:

הסימנים. ואולם הסימנים אשר הורו החכמים להתנהג בנלות לעבר או לפשט אומרים כי צריך לעיין מנהג הארץ שהוא נמצא על איזו מתכונת מצמחי הארץ תשוה עם אביב של ארץ ישראל ובנעת אותו הצמח יהיה דן על אביב של ארץ ישראל וקור וחום הזמן והיות חמטר בזמנו. ואולם אלו הסימנים יתחלפו כפי המקומות ויקרה להיות חום בארץ ישראל ובמקום אחר יהיה קור ואין להשען באביב של ארץ ישראל. ואמרו שיש להשען בסימן התקופה להיות השנה פשוטה או מעוברת וכבר ידענו שהתורה מנעתנו מזה שמאמר שמור את חדש האביב בא והסיר לפסוק והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים. ואמנם חכמינו הורו לנו להשען בעבור הרבנים כפי שתקנו להיות במחזור י"ט שנה שתיים עשרה פשוטות ושבע מעוברות ושערונו ע"פ מציאת האביב לא ע"ד התקופה שאם ע"ד התקופה הנה שתי שנים מתחלת העבור יותירו כ"ב יום והנה תפול התקופה למעלה משה עשר יום לחדש ומן הדין היה ראוי לעבר השנה ולא עבר אלא השלישית וכן הששית. וזהו תקון העבור נ"ה י"א י"ד י"ז י"ט. אך אמרו חכמינו שיפול השבוע בשנה הרביעית ובמ"ו הפשוטות להיות מעוברות מפני שהתקופה באותה שנה תתאחר בסוף חדש תשרי ויתאחר האביב והורו החכמים לתפוש שני החדשים והאמת להמשך לפי אותו התקון כי ביותר יבוא פשוט משיבוא מעובר. וכן אמר החכם רבינו אהרן נ"ע

תם ענין הברל שנה משנה וענין האביב

הבינני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב • הורני ה' דרך הקדק ואצרנה עקב ;

הדבור במצות שבת

והמשפט כמו והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים ונדרבת למראה עינים ורעיון הלב כמו ואקום ואעשה את מלאכת המלך ומתוקנת במעשה הלב והעין בעבר ובעתיד כמו גם מתרפה במלאכתו ומוסכמת במעשה הנולד מדברים נקדמים כאמרו ויכל משה את המלאכה שנבנס בה הדלקת הנרות ובעור האש על המזבח • וכנראה לפי דעת זה החכם שכלוי מלאכה היה אהרי כבות האש כי לפי דעתו בעוד שהאש בוער לא כלתה המלאכה • ואמך זה החכם כי במאמר כל מלאכה לא תעשו נכללים כל המעשים ויצא מה שהוא בחוב להעשות בשבת כמילה והקרבן בראיה וכן נמי יצא בראיה אשר הוא בהתר להעשות בשבת כמו המלטול בענין המאכל והמשתה ואשר לא תעמוד הראיה על חובתו ועל התרו נשאר כאמור ממאמר כל מלאכה לא תעשו • ולדעת החכם הר"ר יוסף הרואה נ"ע ששם מלאכה יורה על תקון וכל מעשה מתוקן יקרא בשם מלאכה ולקח ראיה בזה מהמשך לשון בני אדם האומרים מה מלאכתך ויענה אורג או תופר ונראה שנמשך בזה לפי דעת בעלי הקבלה אשר הם סומכים לאנשי הלשון ואומרים ארבעים אבות מלאכות פחות אהת ואומרים העושה הצי מלאכה וכל העושה מעשה מתוקן יקראוהו בשם עושה מלאכה והמקלקל אינו חייב משום עושה מלאכה אך המקלקל על מנת לתקן סחוייב משום עושה מלאכה כגון הקורע על מנת לתפור • והנראה מדבריהם כי לא פטרו המקלקל מן העונש משום שאינו עושה מלאכה אבל משום שהוא עושה קלקלה אבל באמת הוא עושה מלאכה • והחכם הנזכר בין מה שהוא מתוקן בין מה שהוא מקולקל הביאם כאחד באמור וע"ד רחוקה מביא הקלקלה תחת התקון לאסרה משום שהוא עושה מלאכה באמרו כי נתיצת הבית צריכה תקון • והנה לפי דעת זה החכם מעשה שיש לו תקון נקרא בשם מלאכה ששם מעשה יורה על חדוש הפעל וקריאתו בשם מלאכה יורה על תקונו והנה

יעו היות מצות שבת מצוה תורית והתורה בנויה לפי חכמת המבטא צריכים אנהנו לעיין בענין המלות הנאמרות לענין השבת ואז יתבאר המכוון במצות השבת • ואולם מצאנו שהכתוב אמר דברים בשבת אשר הם נקראים בלשון מלאכה עבודה ומעשה אשר הם מותרים בששת ימי המעשה כאמרו ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות ואמר ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך • ואלו השלש מלות צריכים אנהנו לדעת אם שהם משמות הנדרפים ששלתם יורו לענין אחד אם שהם מפורשים שכל מלה ומלה תורה לענין מיוחד • ולהיותם משמות הנדרפים להורות שלשתם לענין אחד אי אפשר כי מה טעם להאמר במקום אחד כאחד כאשר אמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואם כן הם מפורשים • ואם הם מפורשים מה טעם וכאשר הזהיר לעשות מלאכה והעניש גם כן באמור כל מלאכה לא תעשו כל העושה בו מלאכה יומת לא אמר כמו כן על עבודה ומעשה אלא מנע אותם בשביעי ממלת שבות כאשר אמר ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות ולכמו כן אמר על המלאכה ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון • ואולם אהרי שנבאר טעמי אלה המלות רוצה לומר מלאכה עבודה ומעשה נבאר חלוק דעות החכמים איך לא נתבארו אזהרה ועונש בעבודה ומעשה ומה טעם שבות הנזכר אהריהם • ואמנם בטעם מלת מלאכה בה אמר רבינו סה"ל ז"ל שמלת מלאכה כוללת כל המעשים והעד שמצאנו שמושה במקרא לשבעה מענים מצאנוה נאמרת למיני אומניות כמו שנאמר וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה ונאמרת לענין תקון הספינות והליכתם כגון עושי מלאכה במים רבים ומשתמשת בהעתק הדברים ונשיאתם והנחתם כגון כל איש יבואו ויעשו מלאכה הן בחוץ מלאכתך ומשתתפת לענין הדבור

רק לפי מגמת הפיץ השואל והביא קושיות מדברי החכמים לכפל היות שם מלאכה מורה על מעשה מתוקן ממה שאמר ששת ימים תעשה מעשיך ואמרו שלא אמר בזה יותר מאשר אמר באמרו לא תעשה כל מלאכה ומכאן למדנו שמעשה ומלאכה אחד הם וממה שאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובגך והקמנים לא יעשו מעשים מתוקנים וממה שאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך באמרו תעבוד כלל המעשים שאינם מלאכות ובאמרו וביום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה כולל שני המעשים ויתחייב שאמר באמרו לא תעשה כל מלאכה בכל המעשים והחכם הנזכר החליש אלו הקושיות אע"פ שכאמין שכל מלאכה מעשה וכל מעשה מלאכה אך החכם הקרקסאני נ"ע הסגיל שם מלאכה על אומנות ושאר המעשים אסרם מן תעשה מעשיך כאשר יתבאר וכוונתי תדענה בפרק הכא ושם מעשה ועבודה יש מי שחברם עם שם מלאכה שיוזרו לענין אחד ויש מי שאמר בי מלאכה ומעשה אחד מפני שהם תלויים במעשה הלב והאברים אבל עבודה מוסגלת במעשה האברים לצד הינע והחכם רבינו ישועה נ"ע הראה שיש חלוקה בין החכמים לדתלות מלאכה במעשה הלב והורה שהברו מעשה עם עבודה כאשר הגיד הכתוב לעשות מעשהו זר מעשהו ולעבוד עבודתו נכריה עבודתו ושניהם נתלו באשר אין ינע לו ואם יאמר כי זה ע"ד מעבר עליו כבר באר כי המעבר צריך תוספת וגרוע ב"ש שמלת עבודה מצאנוה תלויה בלב כאשר אמר עבדו את ה' ביראה ועקר העבודה הוא בלב ואין ראוי להסגיל שם עבודה בעבודת האדמה לכך כי מצאנוה משתמשת בענינים חלוקים ותמצא בשלשה מענים בענין עבודת האדמה כמו עובד אדמתו ישבע להם ובענין שרות לעבוד עבודה כהאל מועד ובעבודת השם עבדו את ה' ביראה והנה נודע שטעם עבודה ומעשה אחד ויש לסייע בזה כאשר אמר במקום אחד ששת ימים תעבוד ואמר במקום אחר ששת ימים תעשה מעשיך והנה נודע שטעם מעשה ועבודה אחד ויפול על המתחל ועל הנולד ואולם שם מלאכה בא השבוש עליו כי יש מי שהפילו על הנולד והוא לפי סברת החכם ר' יוסף נ"ע אשר הסגיל זאת המלה על מעשה מתוקן ומעשה המתוקן לא יהיה במוחתל כי אם כנולד ואם כן לא בא תחת האזהרה אלא מעשה המתוקן והנרמית המתוקן אמור המעשים הנקדמים למלאכה יהיו רעים בטעם ובמענה אמור

והנה העושה מלאכה צריך להיות יכול להדש הפועל ויודע כדי לתקנו ואם כן כל מלאכה מעשה ולא כל מעשה מלאכה אך כשיהיה שומר או נזר או נוצר או שוער וישאל בשאלה מה מלאכתך וישיב שוער או נוצר והוא אינו מחדש ולא מתקן דבר אמר מצד שהוא לאנולת כסף כגון המלאכה המתוקנת יקרא בשם מלאכה ואינו באמת רק על דרך עובר וכן נמי מה שהביאו בעלי הקבלה בארבעים אבות מלאכות פחות אחת המוציא מרשות אל רשות עושה מלאכה יהיה זה על צד המעבר וכמו שהבדלנו מעשה ממעשה באסור משום מלאכה אע"פ שהם דומים לאופן אגרות כסף כן הבדלנו הוצאת הדבר מרשות אל רשות מההוצאה לרשותו בשם מלאכה וכל אלו שני הפנים ע"צ המעבר ומצד שנתרחב זה המעבר דינו כדין האמת והמעשה הנקדם מן המלאכה אע"פ שאינו מלאכה יהיה אסור יען שמכח אותו המעשה תבוא המלאכה ויש לומר כי תפישת הקולמוס לאומן בקי לכתוב בתיבה מתוקנת צריכה תקון עכ"ז נאמר כי אע"פ שלא באה מצות לא תעשה עליו מן הטעם והענין באסור המלאכה יבוא אסור אותו המעשה והעובר על חלק מחלקי אותה המלאכה יהיה מחוייב משום עושה מלאכה לא כדעת ב"ה שאמרו שאם לא השלים המלאכה לא יהיה מחוייב מפני שהכתוב אמר בעשותה אחת מצות ה' אשר לא תעשינה כי הכתוב אסר במקום אחר מאחת מהנה ויורה על חלק אך החכם רבינו ישועה לא הסכים על דעת רבינו יוסף נ"ע ששם מלאכה יורה על המעשה המתוקן אלא כל מעשה יקרא בשם מלאכה והביא הקושיא בזה משום שהיא משתמשת לענינים שאין בהם תקון בין משמוש הלשון בין מדברי הראשונים משמוש הלשון כמו שאמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם ויבוא תחתיו כריתת המגדנות מסכין ואם יטעון כי זה ע"צ המעבר בזולת מקומו השיב החכם כי חוק המעבר הוא בשיצטרך אל תוספת ואל חסרון ומקום זה אינו צריך תוספת וחסרון ע"י שיהיה דינו כדין המעבר ומעוט שמושו כמה שאינו ע"צ התקון לא ישימוחו מעבר ואשר הוא מדברי הראשונים שהכלילו בשם מלאכה דברים שאינם צריכים תקון כמו המכעיד והמכבה והמוציא מרשות לרשות ואם יטעון כי מדברי השואל מה מלאכתך והשיב לו אורג או תופר שהם מעשים מתוקנים ולא אוכל ושותה השיב בזה כי לא ישיב בזה התשובה

חסר מלאכה • אך רבינו ישועה נ"ע פסק ששם מלאכה משתמשת בכלל חלקי המעשים כאלו הקושיות שהקדמנו שאם הם משמות הנרדפים ויורו לענין אחד למה באה האזהרה בשם מלאכה לבד באמרו כל מלאכה לא תעשו ולמה אמר תעבוד ועשית כל מלאכתך ואמר שני המענים ולא הספיק באחד • ועוד אם הם מיוחדים במענה אחד מן הדין כמו שקרא בשם עושה דין אמת שיקרא עובד ולא מצאנו בכתוב ומה שאמר ולעבוד עבודתו נכריה עבודתו לא מצאנוהו פשוט כלשון :

פרק ראשון

הנראה לי שמעשה סוג גבוה תלוי במעשה האכרים בין שיעשה בענוי בין בלא ענוי בין שהוא מתוקן בין שאינו מתוקן • וכולל המותרת והנולד בין כללו בין פרטו ושם עבודה ומלאכה הם ספורי המעשים ולכל אחד יש תואר מוסגל וכפי חלוק אותו התואר יקרא בשם מלאכה או עבודה • ואם כן שם המעשה כולל המלאכה והעבודה כי אותו המעשה שיפול מן העושה לא ינצל מאחד משני הענינים ששם העבודה יורה בהעשות המעשה על צד היוב והכרח וע"כ נדחקו החכמים בששת ימים תעבוד ואמרו שהוא תלוי בחובות • ומהם תלוהו בעבודת האדמה ושניהם על צד ההכרח לא על צד שהענוי בהם גדול ובאמת שהענוי יהיה על מה שהוא על צד ההכרח אך לא יהיה שם העבודה מוסגל לאופן הענוי שהרי אמר עבדו את ה' בשמחה ועל כן נקרא העבד עבד לאופן העבודה שהוא מחוייב ומוכרח במעשה • ומה שיעיד על זה עדות נאמנה ועבודה לא יעבוד עוד ואין הטעם שלא יעבוד עוד באותה העבודה שהרי אמר ושרת את אחי רק שלא יהיה על צד החיובי אם תהפך ככל מה שנשתמשה זאת המלה לא תמצאנה רק בזה המענה • ושם מלאכה כנראה שטעמה כל מעשה שיפול על פי רצון הרוצה שיהיה לחפץ יקרא בשם מלאכה בין שיהיה מתוקן בין שאינו מתוקן והנה כל מעשה שיעשה האדם לא יעשהו כי אם על צד ההכרח או על צד הרצון וע"כ כלל שני התארים באמרו תעבוד ועשית כל מלאכתך ושם מלאכה לא תמצאנו רק כמה שיש לו חפץ ולכן אמר ואקום ואעשה את מלאכת המלך ונאמר כי בו שבת מכל מלאכתו ונקרא המלאך מלאך לאופן שהוא משלים רצון השולח ונאמר אם תשיב משבת וגלך עשות

פרק שני

דעות

החכמים בפירוש אלה הפסוקים כפי חלוק דעותיהם בפירוש מענה אלו המלות • יש מפרשים בפסוק תעבוד ועשית כל מלאכתך שמענה שני המאמרים לענין אחד בהיות עבודה ומעשה אחד • ובעבור שנדחקו כי אי אפשר היות שני המאמרים לענין אחד כי תחת תעבוד באו קצת מעשים ומקצת האחר תחת ועשית כל מלאכתך לא מפני שכל מאמר

ימים תעבוד וביום השביעי תשבות כחריש ובקציר תשבות והכתוב הורה באשר הוא מוכרח עליהם כל שכן באשר אינו מוכרח וסמך לדבר שמלת מעשיך תלויה באמרו באספך את מעשיך מן השדה ואם יהם לו בשעת ההתר זהו מדרך הלשון שידבר המדבר דברים ע"ש סופם כאמרו קחי רחים ומהני קמה כי יפול הנופל כמנו ואם על מה שהוא מוכרח הזהיר כל שכן במה שהוא מורשה • וראה לדבר ששת ימים תעבוד שנון בפסוק ששת ימים תעשה מעשיך שהאחד נאמר בכרית ראשונה וזה בכרית שניה וזה פירוש נאות יותר ממי שפירש כי תעשה מעשיך כולל כל המעשים ותעבוד יתלה בחוב או בעבודת האדמת ויהיה הרצון במאמר תעשה מעשיך יבוא בתוכם שינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך ונגר • גם מאמר האומר שמלת תעבוד כוללת כל המעשים אינו ראוי לקצור ו"ו מן כחריש ובקציר ואין סיוע מכפל תשבות שהראשון חוזר לכל המעשים והשני לחריש וקציר אך הראוי לומר ששאר המעשים נאמרו על צד התביעה • אמנם הכונה בוכרו ששת ימים כדי להזכיר יום השביעי שהוא שביעי לששת הימים והוראת התר המעשים בששת ימי המעשה לאמרם בשביעי כי כזה נעדר השביעי מן הששה ימים והרכו החכמים אופנים רבים בפירוש אלו הימים כפי דרך מפרשי הפשט • מהם אמרו בעבור שאמר זכור את יום השבת ע"כ אמר ששת ימים שהתלה בו הזכירה בששת ימים • ומהם אמרו להורות שהשבת אחר ששה ימים • ומהם אמרו להפריד את יום השבת שהוא לכבודו ובין ימי החול • ומהם אמרו הזכיר הששה ימים להורות כי מה שהוא מותר בששה הוא אסור בשביעי • והחכם אומר שהוא ידוע מן לא תעשה כל מלאכה לא מפני זה החבור • ומהם אמרו להורות כי לא תשלם המלאכה שהתחיל בששי בשבת וגם זה נמנע משום לא תעשה כל מלאכה • ומהם אמרו שיקל עליהם יום השבת כי יש להם ששת ימי המעשה • ומהם אמרו להחזיק ההתר אשר היה מן השכל • וגם זה מאמר הלוג שדמיו כדמיון האזהרה בתורה מן התועבות שהיו רעות מן השכל • ומהם אמרו להעיר כמו שמועילם בעולם הזה כן מועילם בעולם הבא בערך ששת ימים אל השביעי • ומהם אמרו לחתור המתילדים כצמיחת הזרע ובשול הממצת אם יתחיל בששת ימי המעשה בשבת כי המין האחד מן המהילדים באסור כדריכת הזיתים וכיוצא בו • ומהם

מהם אינו נאות להכליל את הכל וזה הפירוש בלתי נאות • ומהם אמרו כי מאמר תעבוד יתלה בחובות ועשית כל מלאכתך יתלה בעובר כו לא אמר תעבוד עבודתך כאשר אמר מלאכתך והעבודה הקדים העבודה על המלאכה תמידים ומוספים והקדים העבודה על המלאכה לכבוד השם • ומהם אמרו כי תעבוד יתלה בעבודת האדמה שנאמר עובד אדמתו ישבע להם והקדימה לעלות • ומהם אמרו שמלת תעבוד תתלה במותהל ועשית כל מלאכתך תתלה בנולד וזה לאופן רצוננו כי מלאכה תתלה במתוקן שכל מתוקן יהיה באמצעות כלים • והמעם שלא יתחיל מיום ששי להולד מלאכה בשבת כמו המחינה ודריכת הזיתים • ומהם אמרו כי עבודה היא אומנות קבועה ומלאכה אינה קבועה ואחרים אמרו בהפך • ומהם אמרו כי תעבוד יתלה באשר יעשה הוא בעצמו ועשית כל מלאכתך באשר יעשהו זולתו • ומהם אמרו כי שני המלות בהתר להצטרף החזוק באסור יאך מה שאמר האומר כי זה המאמר לא נאמר אלא להתיר המעשים ושם אותם במעלת התר שחימת, הבהמות, דבריו במלים • אמנם היות חזוק להתר הדבר מעט רחוק כגון שבאה האזהרה על מעשה הרע אע"פ שהוא מנוע מן השכל • ואשר אמר כי תעבוד יתלה בחובות ועשית כל מלאכתך כלל במלת כל אשר יעשה הוא ואשר יעשה לו זולתו ובא במאמר ששת ימים תעשה מעשיך והסגיל מה שיעשה לו משום אמרו למען ינוח שורך וחמורך ועל כן לא אמר כל מעשיך אך במאמר תעשה מלאכה כלל את הכל מה שכולל תעבוד ועשית כל מלאכתך ועל כן לא אמר תעשה מלאכתך • וזולת אלו הפירושים, הרכו החכמים באורים מאשר אין לנו צורך להזכירם • ומה שהעירונו הוא להעיר על חשש החכמים יאך מה שיש לנו לומר לפי שרשנו בפירוש המלות כי מאמר תעבוד תלוי במה שהוא מוכרח ועשית כל מלאכתך תלוי במה שהוא מורשה ע"כ הקדים תעבוד לאופן ההכרח ויחס המלאכה לו באמרו ועשית כל מלאכתך ובאמרו לא תעשה כל מלאכה כולל שני המענים שכל עבודה מלאכה יאך מה שאמר ששת ימים תעשה מעשיך אמר החכם הר"ר יוסף הקרקסאני נ"ע שבמלת מלאכה יבואו מעשים המתוקנים ובמאמר מעשיך שאר פעולותיו ואשר הוא מותר בשבת יצא בראיהו והראוי כי הנרצה בששת ימים תעשה מעשיך ממה ששם העלה למען ינוח שורך וחמורך יתחייב להיות הוא הנרצה בפסוק ששת

ותמה אמרו לחלק המעשים המותרים באמרו תעבוד ועשית כל מלאכתך לאסרם בשבת אמר ששת ימים • ויעבור לומר משום שהיה רוצה לומר כי ששת ימים עשה ה' ע"כ הזכירם לכבוד ישראל שהם מתדמים בשם ית' והזכירם קודם לבן • ואלו האופנים מהם קרובים ומהם רחוקים והמשכיל יבינם :

פרק שלישי

בענין השביתה הנזכרת בשבת כגון שבת שבתון ותשבות • מהם אומרים שהם שם מן התורה משום כי לא יבואו בתורה אלא יבוא הפתרון עמם • ומהם אמרו שאם היו מן הלשון היה ראוי לאסור כל המעשים • ומהם אמרו כי אין גלוי נעשה עליו משום כי הגלוי שבו צווי והסתר שבו אזהרה כמו החיו לכם • ומהם אמרו כי בשם שביתה נאסרו כל המעשים באשר אין בחינה אם הוא מן הלשון אם הוא מן התורה • ואולם מה שיש לדעת שהאומרים שהוא שם מן התורה לא יצדקו ומענתם שאמרו בעבור שבא עמו הפירוש אינה מענה והמסופת בזה שמלת שביתה היא מלה לא תעמוד כנפשה שאם היתה עומדת כנפשה היה ראוי לאסור כלל המעשים ואז לא היתה צריכה אל פתרון אלא בעבור שהאסור הוא בענינים מוסגלים ע"כ היא צריכה אל פתרון שהרי הכתוב אומר וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה • ואם שבת מלחדש דבר לא שבת מלגלגל השמים ע"כ יהיה צריך אחר מלת שביתה לזכור הפתרון בעבור שאינה עומדת כנפשה ולמקומות לא יזכיר המענה כבמסות • על מה שנתמש והחפץ יהיה נודע מרצון המדבר • אך לפי דעת החכם ר' יוסף ג"ע שאינה עומדת בעצמה ג"כ משום שהגלוי שלה צווי והסתר שבה אזהרה ולא נעשה על גלויה לבד רק תהיה צריכה אל באור מצד זו העלה והביא דמיון ממאמר החיו לכם שבאר המענה באמרו וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו וכן לא תחיה כל נשמה אשר הגלוי שלו אזהרה והסתר שלו צווי ולא הניחנו על גלויי אלא באר המענה באמרו חחרם תחרימם • כן הענין במלת שביתה שבאר המענה באמרו לא תעשה כל מלאכה אם כן באור זאת המלה לא יבוא קודם לה כי אם אחריה על כן לא תחזור מלת שבת לה' אלהיך למה שאמר תעבוד ועשית כל מלאכתך אלא למה שאמר לא תעשה כל מלאכה משום שזאת המלה לא

תעמוד בעצמה • ויש לך לדעת מן מאמר ויכל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה לא הספיק על וישבות ביום השביעי לבד משום כי אין המלה עומדת בעצמה וע"כ אפשר לשוב על כללו ועל פרטו וע"כ אמר אחר כן וישבות ביום השביעי מכלל מלאכתו אשר עשה • אם כן באור מלת שביתה לא יהיה קודם אלא יהיה מאחר וע"כ הוצרך בפסוק ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות לומר שאין מלת תשבות חוזרת למאמר ששת ימים תעשה מעשיך לשתי סבות • האחת לפי כונתו שמעשה כולל יותר מן המלאכה ואי אפשר היות מלת תשבות חוזרת עליו מפני שיש מעשים מותרים בשבת • והסבה השנית שמלת תשבות מעבר ולא נעשה עליו מפני שגלויה צווי וצריכה אל באור אחרי כן יואם נאמר שצריך לומר שתשבות ממעשיך הנה גם זה מעבר ר"ל תוספת מלה והנה נהיה למדים מעבר ממעבר וזה אי אפשר ע"כ נאמר שנשען בבאור מלת תשבות למה שנתפרש בבאור מלת שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה • ומי שנלחץ והשיב מלת תשבות למאמר למען ינוח לא ראי זה כי הוא עלה וצריך מעולל והיא מלת תשבות • ומאמר רבינו ישועה היות מלת תשבות חוזרת למאמר תעשה מעשיך שהוא מאמר כללי ובתוך שביתה המעשים ינוח גם כן שורך וחמורך הוא דרך סברא • אך לפי האמת מה שאמרנו כי פסוק ששת ימים תעשה מעשיך וששת ימים תעבוד במענה אחד מיוהדים בעבודת האדמה כמו שהרמזנו במאמר באספך את מעשיך מן השדה ואין המעם שיחד אלו שהוא לחוק או למעם אחר להקל המלאכות האחרות אלא המעם שאם על אלו שהוא מוכרח מנעו הכתוב הדין נותן להמנע מאשר אין לו הכרח • ויש לחוש בדבר כי בתחלת המצוה לא באה המניעה אלא מן המלאכות שהם לצורך המזון • ומה שאמר רבינו ישועה נ"ע שמלת שביתה אינה צריכה אל באור בענינה הדין עמו שהמעם נודע בעצמה ולא מפני שהגלוי שבה צווי והסתר שבה אזהרה תהיה צריכה אל באור ממה ישבות הדין נותן מפני שמלת שביתה מלה כללית ואם לא יבאר הדין נותן לקחת ענינה על דרך כלל ולא כן הענין מפני שיש ענינים שהם כדתר בשבת א"כ אינה עומדת כנפשה וע"כ תהיה צריכה אל באור ולמקומות יהיה מקצר הבאור והחפץ יהא נודע מרצון המדבר והדמיון במקום אחר וע"כ אפשר להיות המלה נסמכת אל מה שלמעלה ומחוברת אל מה שלמטה לא

כדעת רבינו יוסף ז"ל שהיא נסמכת אל מה שלמטה לכד ספני כי אם תהיה מחוברת אל מה שלמעלה יהיה פרסיו אל כללו ואל פרטו ויהיה צריך אל ראייה להסגילו שהמעם נודע שאם יהיה הקודם כלל או פרט מלת שבתה לא תוסיף ולא תגרע. והאומר כי מאמר תעבוד ועשית כל מלאכתך כולל ומאמר שבת מסגיל לא כן. שרבינו ישועה ג"ע מען שמאמר שבת גם כן כולל ומה שהוא על צד ההתר יצא בראיתו. ואנחנו נאמר שהמצוה יחידה מקודם לכן בכאור לא מנוף המלה עצמה ספני שהגלוי שבה צווי והסתר שבה אזהרה עלה מזה הכאור שלא נשען על דעת רבינו יוסף שמאמר לא תעשה כל מלאכה עונה לכאור מלת שבת כי מלת שבת שבה אל מה שאמר תעבוד ועשית כל מלאכתך כפי דעת רבינו ישועה ג"ע. ומה שאמר ר' ישועה כי מאמר לא תעשה כל מלאכה אמרו בעבור שיאמר אתה ובנך ובתך כי לא היה ראוי לחבר אתך שבת לה' אלהיך אתה ובנך ובתך. אך מה שיש לנו לומר כי לא אמר זה המאמר אלא כדי לחייבו בעשה ולא תעשה או נאמר כי ע"כ אמר שבת לה' אלהיך בעבור שמלת שבת תקנה המצוה והגבילה חוץ מדברים על כן אמר שבת לה' אלהיך למה שהגבילה המצוה. ואין באור מלת שבתה ומענה שלה היא לא תעשה הנאמר אחריו כי מעם מלת שבתה לשבות ממעשה שקדם לו וכן מצאנו באורה בכל המקומות ומאמר לא תעשה הוא שתהיה האזהרה ממעשה שקדם ותהיה אל מה שלא קדם כמו לא עשה כן לכל נוי ואיך יהיה מאמר לא תעשה באור למאמר שבת יעולה לנו מכל זה הכאור שמועם האומרים כי יש מעשים אמורים משום שבות:

פרק רביעי

לחוש במה שמדרה התורה כדי לאמור מלאכה בשבת והסמך התר המלאכה בששת הימים בששה מקומות. אמר בעשרת הדברים ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ונאמר בפרשת אלה המשפטים ששת ימים תעשה מעשיך ואמר בפרשת כי תשא ששת ימים יעשה מלאכה ובאחרית הפרשה ששת ימים תעבוד ואמר בפרשת ויקהל ששת ימים תעשה מלאכה ובפרשת אמור נאמר ששת ימים תעשה מלאכה. ויש לחוש כי השלשה פשוקים בצורה אחת והשלשה האחרים בצורה אחרת. ויש לסבור כי מה שנאמר בעשרת

אבות מלאכות פחות אחת ואלו הם: ההרישה הזריעה הקצירה העמור והדישה הזרייה והבירה והמחינה וההרקדה והלישה והאפייה הגזיזה הלבון הנפוץ והצביעה והטויה ועשיית הנירים והנסכת המסכות והאריגה והצביעה והקשירה והתרתה והתפירה והקריעה והבנין והסתירה והחכאה בפטיש והצידה והשחיטה וההפטיטה ההעברה ומחיקת העור והתוכו הכתיבה והשרוט והמחיקה וההכברה והכבוי וההוצאה מרשות אל רשות. כל אלו המלאכות וכל שהוא מענינם הם הנקראים אבות מלאכות וכל שהם בענין אב אחד הם נמנים אב אחד כגון החורש החופר העושה הריץ כלם אב אחד. ויש לאבות תולדות ותולדות של חורש כגון המשוה גומות וענין התולדה היא המתדמה לאב כגון המוחן שהוא אב מלאכה ותולדתו הבורת ירק כדי לבשלו שהוא דבר אחד ומחלקו לפרקים ואנחנו בארנו שכל מעשה רצוי הוא מלאכה. ואין טעם למאמרם שיש דברים אחרים משום שבות אחד המתחיל מלאכה ומשלימה ואחד המתחיל מלאכה ואם לא השלימה ורצוננו בזה בין שיהיה המעשה חלק מהמלאכה מלאכה בראשה בין שלא יהיה אותו החלק נקרא מלאכה אך הוא חלק מן המלאכה. אמנם מה שהוא מלאכה בראשה כגון הממלא כור של צורף עפר ואם הוא חלק מן המלאכה הוא מלאכה בראשה. ומה שהוא חלק מן המלאכה אך איננו מלאכה כגון המתחיל לכתוב ולא השלים האות. ושני החלקים האלה באים בלא תעשה. וחזין מאלה שני החלקים יאסר משום שהוא הקדמה לרעה כגון שאמר החכם נ"ע החולץ אם תהיה החליכה כדי שיהיה רכיל שהחליכה אינה חלק מן הרכילות וגם אינה מלאכה היא רעה משום שהיא הקדמה לרעה. ובעלי הקבלה לא הודו כי אם בחלק כשיהיה חלק המלאכה מלאכה כגון הרוצה לכתוב בנימן והוא כתב בן לבד שמספיק בהוראתו אע"פ שלא היתה מונתו לבן לבד. וכן אמרו שיהיה עושה מכל מלאכה שעור ואז יהיה חייב אלא שנים שהשלימו אינם חייבים כגון צבי שנכנס בבית אם יספיק האחד לסתום השער בגופו וסתמוהו שנים אינם חייבים אבל אם אינו יכול לסתום האחד השנים חייבים כמאמר הכתוב בעשותה אחת מכל מצותה' והכתוב עומד כנגדם באמרו ועשה אח מאחת מאלה ומענתו קצת המלאכה. וכדין אמר רבינו ישועה נ"ע כי רצונם לפמרו מהמיתה לא להתיר המעשה. פעם אחת נתוכהתי עם מבין אחד

הגרמה לו או שיהיה הנולד נופל בלי חבור אשר הוא הגרמה לו. ואולם זה החלק ר"ל הנולד בלי חבור המתחיל אשר הוא הגרמה לו יחלק. אם שתהיה הגרמה בניעה ואחר כן נבדל ממנו או שתהיה הגרמה בלי נניעה כלל. וע"כ אמר החכם ר' יוסף הרואה נ"ע שאמרו מקצת החכמים שמצות לא תעשה תתלה על ארבעה חלקים. האחת אשר יהיה במקום הכח. והשנית המתילד במקום הכח. והשלישית כי יתחדש למען דברים היו בעבורינו עם היותו נבדל במקום הכח. והרביעית כי יסמך אלינו בעבור כי ציונוהו. והחכם הנזכר לא העמיד מצות לא תעשה מדרך החקירה אלא על שני חלקים הראשונים. ולפי בחינת אלו שני החלקים שיוצאים לפי חלוק הכרחי שחלקנו נכללו שמונה עשר עושים שסדרם החכם רבינו ישועה נ"ע שמהם באסור מצות לא תעשה ומתם אינם באסור מצות לא תעשה כאשר נבארם:

פרק המישי

אמנם שני חלקים הראשונים שהם המותחל והנולד שהוא על ידי חבור כולל אותם שם מלאכה והעושה מלאכה בשבת בעדים חייב סקילה והעושה בסתר חייב כרת שנאמר מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה ואם בשגגה חייב חטאת. ואנחנו בארנו שם מלאכה על מה נופל והוא כל מעשה שיש לו חפץ בעשייתו כגון אריגה טויה חרישה קצירה וכיוצא בהם. וכל מעשה שיהיה נופל מרצון העושה לצד הנאה אע"פ שאין בעצמו של ענין כתום פועל גם הוא יקרא בשם מלאכה כגון השוער והשומר והנוצר וכיוצא בהם אע"פ שאין בענינם כתום מעשה חייב העושה לא לפי דעת רבינו יוסף הקרקסאני נ"ע שהנביל שם מלאכה באומניות וכלל המעשים אחרם מן ששת ימים תעשה מעשיך כמו שבארנו. ולא לפי דעת ר' יוסף הפקה נ"ע שהנביל שם מלאכה במתוקן וכלל שאר המעשים במתודע כגון השוער וזולתו עד שנלחץ בעושה קלקלה ואומר כי הקלקלה היא כשתהיה בתקון תהיה נכללת בשם מלאכה. ובאר כי המעשה המתוקן לא יהיה כי אם בנולד ואולם המעשה הקודם מן הנולד גם הוא צריך תקן כגון תפישת הקולפוס אל הנותב או יאסר משום שהוא משיג אל המלאכה ויקחתו מצות לא תעשה. ובעלי הקבלה אמרו ארבעים

דבר קל וזה לא יקרא עושה מלאכה וא"כ אינו בא בענין מצות לא תעשה כל מלאכה אבל הוא ענין בראשו והיה להם בהעתיקה עד זמן ירמיהו ע"ה ובזמן ירמיהו כשראה השי"ת שפרצו בדבר זה נתנו כמצות לא תעשה כל מלאכה כאשר אמר ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת • והראיה על זה כי המשא איננו מלאכה כאשר אמר אח"כ וכל מלאכה לא תעשו הודיע שזה זולת זה בעבור אות ו' על מלת וכל • ונהלוק המפרשים במלת מבתים • מהם אומרים שרצונו הוין כלל הבתים ר"ל שיוציאם במקום שאינו מושבת הוא האסור אבל במקום המושבת שיוציא אדם מביתו לבית חבירו מותר לו והראיה על זה שאמר והבאתם בשערי ירושלם • ומהם אומרים שרוצה בני הצר אהת שהוא ברשות אהת ויש הכולל בין העיר ובין הצר • והחכם ר' ישועה נ"ע לקח אסורו ממאמר אל יצא איש ממקומו והרצון שאם היציאה ממקומו תהיה אסורה שהמקום כולל המדינה ההוצאה מן הבית תהיה גם כן אסורה • ואין רצונו במשא הכבד כי נופל תחת כל מלאכה אבל רצונו בדבר קל כגון מפתח אזור כפר יהיה באסור על איזה צד ישאנו • ולי נראה שההוצאה מרשות אל רשות נכללת במלת מהלליה מות יומת ואם אמר כל העושה בה מלאכה ונכרתה וכא בלא ו' החבור כבר באר החכם שמעמו וכי כל העושה בה מלאכה יומת מכלל בענין החלול תכנס ההוצאה מרשות אל רשות • והנה תהלת הפסוק ושמרתם את השבת ונאמר בה אמר ה' השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת ונאמר ולא תוציאו משא מבתים ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו ואפילו הוציא קצת יאסר ממה שאמר זה יצא ראשונה • בעלי הקבלה הרבו דבריהם על המוציא מרשות לרשות והתנו שצריך לעקור החפץ מרשות היחיד להניחו ברשות הרבים אבל עקר ולא הניח או הניח ולא עקר אינו חייב וזה על מנהגם שצריך לעשות מלאכה שלמה ועל פי האמת יש לומר שהרצון לאיש לעקור ולא להניח ויש להניח ולא לעקור ואיך לא יהיה מחוייב • ואע"פ שלא עקר ולא הניח יהיה חייב משום מוציא וכן הזורק או המושיט החפץ מרשות אל רשות אחר חייב • מה שאמרו שצריך להוציא כדרך שהמוציאין מוציאין ואזי יהיה חייב אבל אם הוציא שלא כדרך המוציאין פטור כגון ששם סכין או ספר על ראשו והוציאו אינו מאמר נכון אלא אפילו הוציאו לתוך פיו יאמר

מהם איך נזרו חכמיו שאם לא השלים המלאכה איך לא יתחייב משפט והוא נלחץ והשיב אמת שהענין מכריח כי מחלל שבת יקרא העושה קצת מלאכה אמנם כך כתוב בפרק הזורק יען שזורק מפי הרב כמצאו בעשותה אהת מכל מצות ה' ואמר כי צריך להיות מלאכה שלמה ע"כ נזרו ואמר כי העובר בחצי מצוה אינו חייב וסברתי מדבריו שהוא כון כי כונתם שזה המאמר הפך כונת התורה • ביוצא בזה המאמר אמרו כל העושה מלאכה והמלאכה ההיא קלקלה אינו חייב אלא אם עשאה על מנת לתקן וזה המאמר במל שכל העושה מלאכה בין שהוא תקן בין שהוא קלקלה חייב • מה שאמרו בעלי הקבלה כי המתכון לעשות מלאכה ועשה מלאכה אחרת אם היתה מסין המלאכה שהיתה במחשבתו חייב כגון שכון להרוג את זה והרג את זה חייב אלא אם זרק אבן להרוג בהמה ועקר אילן פטור • ודעתנו שהוא חייב כיון שכון לחלל שבת וכן אמרו כל המתכון לעשות ונעשית ביתר על כונתו חייב בפחות מכונתו פטור • בעלי הקבלה נותני השעורים ככל הענינים כך נתנו שעור במלאכות והרכו דברים מאשר אין לנו צורך בהם להזכירם :

פרק ששי

אבן המוציא מרשות אל רשות כללו אותו בעלי הקבלה בארבעים אבות מלאכות פחות אחת ואע"פ שהיה להם בהעתיקה כפי שדרו הביאו ג"כ ראה מן הכתוב שההוצאה מרשות לרשות היא מלאכה ממה שאמר הכתוב איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש ואמר ויכלא העם מהביא ולפי פשט הנכון שלא נקרא מלאכה מצד שהוציאו מרשות אל רשות אלא על מנת שהיו מביאים נדבה בכל יום וע"כ אמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה וע"כ אמר לתרומת הקדש • אבן החכם רבינו יוסף נשען היות ההוצאה מרשות אל רשות מלאכה על מאמר ב"ה שהמוציא מרשות לרשות עושה מלאכה שהם היו קרובים אל אנשי הלשון אע"פ שלפי דעתו שם מלאכה מוסכם על מעשה סתוקן וכמו שנקרא מעשה שאינו סתוקן מלאכה משום לקיחת כסף עליו ובלקיחת הכסף נבדל מעשה ממעשה כן נשיאת דבר מסקום אל מקום אם יהיו שני המקומות רשות אחת אינו נקרא מלאכה אבל אם יהיו שתי רשויות נקרא מלאכה • רבינו יוסף הקרקסאני אמר כי ההוצאה מרשות אל רשות תהיה אפילו

מה שאמרו שצריך להיות המשוו למטה מעשרה טפחים אבל המוציא על כתפו אע"פ שהוא למעלה מעשרה טפחים חייב משום משא בני קרת שנאמר בכתף ישאו ואמרו מי שהיה משוי על ראשו והיה תופש בידו כדרך המוציאין חייב לא היה תופש בידו פטור. ודעתנו בין למעלה מאויר עשרה טפחים עד הרקיע חייב ולמטה עד לארץ לא כדעתם שאמרו למעלה משלשה טפחים. מה שהנבילו שמותר אדם למלטל בתוך ארבע אמות בשעורו. של אדם בפשוט ידיו ורגליו כרשות הרבים ממאמר שבו איש תחתיו שהרי נאמר ויניחוהו תחתיו ויעמוד ממקומו לא ימיש עד שהרחיבו מזה ואמרו כל עוד שאנשים מסודרים ארבע זה לתוך ארבע של חבירו מוציאין החפץ אפילו לכמה מילין. אבל המעביר חפץ מתחלת ארבע עד סוף ד' זה מחלל אבל בתוך ארבע מותר. וכן אמרו יען שהמרוכב כארבע אמות אלכסונו חמש אמות ושלושה חומשים המטלטל תוך חמש אמות ונ' חומשין פטור אלה הדברים שאין להם שעור. עוד אמרו שהאחד מטלטל החפץ בתוך ארבע ונה ועוד מטלטל בתוך ארבע ונה אפטר עד כמה מילין. עוד אמרו שאם מצא קנה או רומח בתוך רשות הרבים כשישא הקצה האחד ועוד ישא הקצה האחר לגלגלו עד כמה מילין אפשר. עוד אמרו אם היה משוי עליו וקדש היום והוא הולך עד מקום שירצה ויניחנו אינו חייב בעבור שלא נה בשום עת עד שיהיה כעוקר ומניח. עוד אמרו העוקר חפץ ומניחו על חבירו והיה הולך ואחרי שהלך מה שהלך עקר אחר ממנו זה הולך פטור שעקר ולא הניח או שזרק החפץ מרשות אחד לרשות אחר וקודם שיניח קלטו כלב או נשרף פטור מפני שלא נשלמה כונתו. עוד אמרו הזורק חפץ והוא קשור ועוד ימשכנו פטור או שזרק ועוד רין וקבלה פטור או שזרק וקבל איש אחר חייב ואם נעתק האיש וקבלה אינו חייב. עוד אמרו הזורק חפץ מרשות יחיד לרשות יחיד ורשות הרבים באמצע פטור אם עבר למעלה משלשה טפחים פטור אבל למטה משלשה טפחים ונה כמה שהוא חייב אף על פי שנתגלגל החפץ ונפל ברשות היחיד האחרת. וכן נמי הזורק מרשות הרבים לרשות הרבים ורשות היחיד באמצע והמעביר ארבע אמות ברשות הרבים זו עם רשות הרבים השנייה חייב מפני שארבע אמות בשתי רשויות הרבים מצטרפים מפני שלא נח החפץ ברשות שביניהם וכן אמרו הזורק המתכון לזרוק שמונה אמות

ונפל החפץ בארבע חייב משום שנעשית שעור מלאכה ככלל המחשבה כון בארבע ונפל לשמונה פטור וכן נמי המושיט מרשות היחיד לרשות היחיד ורשות הרבים באמצע חייב ואפילו הושיט למעלה מאויר רשות הרבים. עוד אמרו צריך להיות המקום שיעקור ויניח מעל גבי מקום שיש ארבעה טפחים על ארבעה טפחים וידו של אדם השוכה ארבע על ארבע. וכן אמרו עקר מים מעל גבי מקום חייב משום שהמים נחים במקום עקר דבר שהיה צף על פני המים פטור משום שהמים לא יקראו מקום לרבר. עוד אמרו ארבע רשויות והם רשות הרבים ורשות היחיד כרמלית ומקום פטור. רה"ר מדברות יערים שוקים ורהובות מקומות מכואות מפולשות רחב שש עשרה אמות באויר עשרה למעלה מעשרה יקרא מקום פטור. רשות היחיד ארבע על ארבע הקף גובה עשרה טפחים ואוירו עד הרקיע רשות היחיד. כרמלית ארבע על ארבע בגובה שלשה טפחים פחות מעשרה טפחים עד שלשה טפחים. מקום פטור פחות מארבע על ארבע בגובה שלשה טפחים פחות משלשה טפחים הוא כארץ. ואומרים רשות היחיד ומקום פטור מותר למלטל בכלם אפילו היה אורך כמה מילין. אבל רשות הרבים והכרמלית אין מטלטלין בהם אלא בארבע אמות ואומרים שאסור הכרמלית מפני שהוא דומה לרשות הרבים שמתחלף לרשות הרבים. והרבו דבריהם באלו השמות וצירופם היאך יתנהגו במלטול מרשות היחיד ומרשות הרבים לכרמלית או למקום פטור וכן מהם לרה"ר או לרה"ד וכן אם היה מקום פטור בין רשות יחיד לרשות יחיד או בין רשות רבים לרשות רבים ובין רשות רבים לרשות יחיד וכן אם היה כרמלית ביניהם על כיוצא באלו הענינים ובשעוריהם ושעורי דברים המוציאין הרבו דבריהם מה שאין לנו צורך להזכירם ולא העירונו בהם אלא להורות שאין כל אלה הגזרות לפי כונת תורתנו אלא אררבא פורצים הגדר לחלל השבת. ומה שלמדנו מדין תורה שמותר האדם למלטל בכיתו אפילו היה כמה רחוק הנה הכתוב אומר ואת כל העודף הניחו לכם למטמרת עד הבקר ואמר אכלוהו היום והאכילה היא למטול והוין מן הבית אין ראוי למלטל שיהו הלול השבת על כן פירש ירמיהו ואמר ואל תשאו כשא כיום השבת וכשאמר והכאתם בשערי ירושלים מלמד שבני הצר אתה מותר למלטל מבית זה לבית זה אלא מבתי הצר ארת אסור למלטל אל רחוב העיר ואל

להיות דולק בשבת ולהעגיל על חיתים להיות זבים בשבת המשקין ומדליקין את הנרות ואת המדורה מבערב והיא דולקת בשבת ומניחין קדרה על הנחלים או בשר על התנור ועל הנחלים ומתבשלין ואוכלים בשבת. וחכמי הקראים אוסרים כל זה כי אלו קוראים אותם כעשים נולדים ומעשה הנולד בכלל כל מלאכה לא תעשו מפני כי המעשים נחלקו לשני חלקים מותרל ונולד והנולד יחלק לשני חלקים כמבני מה שיוולד בחבור המתחיל וממנו מה שיוולד בלי חבור המתחיל כאשר בארנו. ואמת כי העושה באמת אינו כי אם מעשה המתחיל והנולד בחבור המתחיל אמנם הנולד בלי חבור המתחיל יקרא עושה מלאכה ע"ד עובר. ודין החכמים בזה כי בל מעבר אשר נתפשט ונשתמש כדון שמוש האמת יהיה נכלל במצות לא תעשה. והביא החכם ר' יוסף נ"ע בזה דמיון בגלוי ערוה אשר האמת שלו להסיר הכתר מעל הערוה ועין שנתודע שמושו בשכיבת האשה בא שמושו במצות לא תעשה על זה הדרך:

ומעתה נחפש דברי אלהים חיים כמשמעם

והוא כי הכתוב בפרשת כי תשא בפרק אך את שבתותי מחלליה מות יומתי כי כל העושה בה מלאכה ונברתה הנפש היא ואחר כך אומר ששת ימים יעשה מלאכה ולא אמר תעשה מלאכה כדרך שאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך בפרק זכור את יום השבת. ואי אפשר לומר כי בדרך מקרה דבר זה המאמר והפצו תעשה כפי שפירש רבינו ישועה נ"ע. אבל יש לחוש במאמר למה אמר יעשה ולא אמר תעשה והמלה מבנין נפעל ואינה מסגלת מה שנעשה אנחנו לבד אבל כוללת ג"כ המלאכה הנעשית מאליה וע"כ אמר יעשה. ובכן אמר וביום השביעי שבת שבתון להכליל מעשה שנתחיל בעצם היום ומעשה שנתחיל מיום ששי והוא יהיה נעשה ביום השבת מאליו. וכי לא רצה בזה המאמר באמרו ששת ימים יעשה מלאכה להתיר המעשה בימי החול והוא ע"ד חזק לפי דעת החכמים שדמוהו באזהרה על הרע עד שחששו ברתר המלאכה בששת הימים וצריך להיות כל ששת הימים עד סופם א"כ נראה שתשאר האש בשבת. ואמר החכם כי נקח מצות לא תעשה על חזוקה ויעבור לכבות האש קודם השבת ביום ששי כי לא רצה הכתוב בכל זה כי אם לאסרו בשבת והואיל ומלת יעשה שהוא כמבנין נפעל כולל מה שנעשה אנתנו והנעשית מאליה הוא הדין באמרו וביום

ואל השוק ועל כן אמר בשערי ירושלם הואיל ואמר מן הבתים אל החוב העיר ואל שוקיה. מכלל תוך החצר מותר להוציא כרשות אל רשות לא בכל העיר אע"פ שהוא מושבת ואע"פ שהוא מוקף אע"פ שבעלי הקבלה אמרו שצריכי' עירוב לטלטל מרשות זה אל רשות זה הם הורו שהוא מדברי סופרים אבל מדין תורה מותר לטלטל בלי עירוב אבל בכל העיר אין דבריהם אמת. וע"כ מי שהקיף גן או פרדס או כרם או דיר או שדה פתוח לאויר השמים אסור לטלטל בתוך לבד שהוא על שעור חצר. דין להסמך שעור החצר בהצר המשכן. וחצר סמוכה לחצר מטלטלים מזו לזו ואם הוקף על שם דירה מותר לטלטל בתוך. ולא תהיה ההקפה יותר משעור החצר וזה כגון חולכי מדברות ויאם התיר הכתוב הפלטול בבית צריך להיות בדברים שלא יהיו בלי המלאכות ולא בדברים מינעים את האדם שהשבת יום נופש ויום מנוחה ושכיבת האשה הוא באסור בזה היום כך הורו כל חכמי הקראים אבל בעלי הקבלה התירוה משום עונג וזה נגע ולא עונג וחכמי הקראים הרבו ראיותיהם. ומה שיש לנו לומר בדרך קרובה מה שמצאנו להיות האדם פרוש מן שכיבת האשה שקראו הכתוב קדושה שנאמר וקדשתם היום ומחר סתם ומשה ע"ה באר היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה הפך הקדש חול והכתוב אומר זכור את יום השבת לקדשו ואמר מחלליה מות יומת וכן נאמר ביחזקאל ואת שבתותי קדשו ונאמר ואת שבתותי חללו מאד ואם הכתוב באר מעם הקדוש והחלול שהוא מעשות כל מלאכה אין רחוק מלהיות השכיבה נקראת מלאכה אחרי שזה בנענוע ויגע ובדבר הקנוי בנתינת שכר ואינו כעין היוצא בהתר כי לא הורה מורה על זה. והסביאים מלשון עונג יתיר בל מה שהוא עונג וזה א"א. אף הביאו החכמים סמך מפסוק אם תשיב משבת רגלך שהערוה תקרא רגל ממאמר לשתות את מימי רגליהם ונאמר וכבדתו מעשות דרכך ונאמר ואיש אין בארץ לבוא עלינו בדרך כל הארץ אע"פ שיסבלו פנים אחרים אין רחוק מלהרמיו גם על זה הענין:

פרק שביעי

ואילם החלק השלישי מעשה הנולד בלי חבור המתחיל. כגון המתחיל מלאכה ביום ששי ונמרת המלאכה מאליה בשבת. ובעלי הקבלה התירו זה כגון לפתוח מים לגנה ולאסור הסוס אל הרחים לפחות וכן להדליק האש

תחת ששת ימים תעשה מלאכה והוא מלאכה הנעשית מאליה ועל כן לא אמר ולא תבערו בו"ז בעבור שהוא נכלל תחת כל העושה בה מלאכה יומת • מכאן למדנו שמצות לא תעשה כולל בין מה שנעשה אנחנו ובין הנעשים ע"י מי שהם ברשותנו ובין הנעשים מאליהם • מכלל הנעשים על ידי בהמה מתיחסים אלינו ואם עלל הכתוב בהנחת השור והעבד הלא העבד בעשותו מלאכה לעצמו אינו אמור עלינו ואם הכתוב אמר מעשים הנעשים על ידי מי שהם ברשותנו יהיה כמשפט התובע לאסור המעשים שנתחיל אנחנו והם נעשים מאליהם • ובאמת כי לא נכליל בזה כל המעשים הנעשים מאליהם כי יש מהם אשר פעלתם מעשיית ויש מהם אשר פעלתם טבעיית ורצון הכתוב אינו צריך לאסור כי אם אשר פעלתם מעשיית כגון לשום אבן על הזיתים ועל ההרצנים להוציא משקים בשבת או להכין רחים על ידי הרוח ולהכין המים להשקות הגן לא עירוב הסמנים ביורה ולא השלכת הילד בשלג וכיוצא בהם כהשלכת הורע על הארץ לצמח ובעור האש בעבור שלא יפול הספק עליו בעבור שפעלתו טבעית שמוש הלשון יחסו אל המתחיל אע"פ שפעלתו טבעית • וכן אמר רבינו ישועה כי יהיה חבור בעור האש עלינו מן הידוע ואין הבעור מלפנינו באמת יעבור שיהיה זה החבור על אופן שהוא היותנו רועים דבריה ויועצים עליה ומשקיפים עליה ויבטל על אופן אחר והוא כאשר לא יהיה שם דבר מן האופנים המוקדמים ותעתק ממנו אל זולתנו • ויש לחוש לדבר ההכם שאמר כי ע"כ הזכיר בעור האש מכל כיוצא בזה המין בעבור שתעבור בה הכריתה מיום ששי • וזה המאמר כמסייע כי אף על פי שפעלת האש טבעית היא מתיחסת אלינו • ויש לעזור בכונת רבינו ישועה כי בעבור שהיה יודע השי"ת אשר יקום בעצמו מי ימרה את זה ע"כ הסגילו באזהרה והביא דמיון כפי שאמר אחרי עשרת הדברים לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב בידעו כי הם יחמאו במעשה העגל • ויותר הדעת נוטה לסבור בעבור כי יחס אלו הפעולות אינו אלינו על האמת והיינו סוברים כי מצות לא תעשה לא תקח רק האמת ע"כ העיר הכתוב כיוצא באלו המינים אשר נודע יהוסם כיהוס האמת שיהיו נכללים במצות לא תעשה • ואולם אם הורה באסור הבעור מכל כיוצא בזה אפשר להגביר סברת ההכם רבינו ישועה עכ"ז יש לחוש כי אין כרוינם בבעור האש בלבד רק על כל כיוצא בזה המין אכן לפי כונתנו מכל כיוצא

השביעי שבת שבתון שכולל אשר נעשה אנהנו והנעשית מאליה וכנראה שאלו המאמרים תקון לשון ליחס המותחל והנולד אל העושה ובכן אמר כי כל העושה מלאכה ביום השבת מות יומת וכאלו זה הפסוק באור למאמר מהלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתהיוכל זה השתדלה התורה להורותנו שלא נקח מצות לא תעשה על האמת לבד אלא גם על המעבר אשר נתודע שמושו יבוא במצות לא תעשה והנה הכתוב אמר בפסח כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש ואמר בזה שני מיני המעשים כל שכן בשבת • ויש לדעת כי הכתוב כשטה מקומות הזכיר ששת ימים ולא הניח בשום פסוק מהם מלהרמז כל מלאכה שאינה מן האדם עצמו כי כל מקום אשר תולה הכתוב הפעלה כאמרו תעבוד ועשית כל מלאכתך ואמר אתה ובנדך ובתך ועבדך ואמתך ושורך והמורך וכל בהמתך ומה שאמר ששת ימים תעשה מעשיך ואמר למען ינוח שורך והמורך כמור וזה הפסוק נשנה באמרו ששת ימים תעבוד וביום השביעי תנשבות בחריש ובקציר תנשבות ובשלתם על מעשה אשר נעשה אנהנו ואשר יעשה לנו ובמקומות אשר אינו מביא כזו הצורה ואמר ששת ימים תעשה מלאכה או יעשה מלאכה להבלייל המלאכה אשר נעשה אנחנו ואשר יעשה לנו על ידי אחרים או הנעשית מאליה שהקש אחד יכללם ואם נאמר כי הנאמר בפרשה ויקהל הוא שנון פרק אך את שבתותי וזה יהיה ע"ד סברא כי מפני שיש דברים בפרק אך את שבתותי ולא נזכרו בפרשת ויקהל ויש דברים בפרשת ויקהל ולא נזכרו בפרק אך את שבתותי נאמר כי זה בזולת זה אך מפני שלא נאמר אך את שבתותי לישראל ולא הזכיר בפרשת ויקהל שזה מפי השם נאמר רק אמר אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אותם נאמר כי הוא הוא • ואם קצר דברים והוסיף דברים הכל תולכים אל מקום אחד ומעם אחד יכללם • והנה בעבור שאמר בפרק אך את שבתותי ששת ימים יעשה מלאכה וכונתו להבלייל מה שנעשה אנהנו ואשר יעשה לנו בין הנעשים על ידי צווי אשר הם ברשותנו והנעשים מאליהם בשבת שהם מוקשים אליהם בא בפרשת ויקהל ופירש ואמר ששת ימים תעשה מלאכה וכלל כמו שאמרנו ובעבור שלא נבין כי לא כלל אלא הנעשים על ידי מי שהם ברשותנו כמו שפירש בשלש מקומות באמרו ושורך והמורך וכל בהמתך בא ואמר אחר זה הפסוק בפרשת ויקהל לא תבערו אש שהוא נכלל

להודיע לזולתו אשר לבסוף יבחר אותו כמו הנני קורא לכל-משפחות ממלכות צפונה • התשיעי כאשר יניח העזרה כמו מה זאת עשה אלהים לנו • העשירי בהשליך הבעל חי לפני מי יטרוף אותם ר"ל לפני הארי • האחד עשר אשר ימנע מן האיש מאכל ומשתה וזה יהיה סבה למותו • השנים עשר שישמך מעשה הנולד אל עושהו אחר הפרדו כמו מי שירה החין לאדם אחד והכהו ואחר כך מת הנה תיוחס הפעולה אליו שהוא הרגו • ואולם אשר רצו לבטל מלהיות מעשה הנולד נסמך אל עושהו אחרי הפרדו הוא אמרם האיש אשר ירה החין לאיש וקודם שיוכה האיש מת המורה החין ואי אפשר היות המתים פועלים זה אי אפשר • ואמנם אחרי האמת ואפילו שמת המורה אליו תיוחס הפעולה לא כדברי המוען כי הפעל ייוחס אל החי לא אל המת כי היום אל שניהם כאחד בשוה בין אל המת בין אל החי מפני כי הדבר החדש לא יצא משימך אל פועל ולא יצא הדבר משני פנים אם שישמך אל השם אם שישמך אל המת ואם יהיה שקר שישמך אל השם ישמך אל מי שיוחס אליו :

פרק תשיעי

יט לדעת כי הכמינו ע"ה הזכירו כי השבת נזכרה בשלש עשרה מקומות ונתנו מעם לכל מקום ומקום למה נזכרה • ואולם העלה אשר נתנו להזכיר אזהרת השבת בפרשת כי תשא בעבור עבודת המשכן שלא נאמר כיון שאמר במתן תורה תעבוד ועשית כל מלאכתך הפצינו אסורים והפצי שמים מותרים בשבת על כן אמר ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון לאסור מלאכת המשכן ובעבור שמלת יעשה כוללת מעשה המותחל ומעשה הנולד והנולד אשר היו צריכים במעשה המשכן הוא צורך האש לפי שהיו צריכים מהתוך הזהב והכסף והנחשת ע"כ כשבא בפרשת ויקהל ואמר ששת ימים תעשה מלאכה אמר גם כן לא תבערו אש שלא תהיה נשארת האש ואע"פ שקדם לנו הבאור למה פרט בעור האש ממלאכות אחרות לא ימנע גם כן להיות לעלות אחרות ידועות • ואם בעלי הקבלה נחלקו על הבערת האש למה יצאה מן הכלל • מהם אומרים ללאו יצאה ומהם אומרים לחלק יצאה ורצונם בזה באמרם לחלק יצאה הוא מפני אמרו לא תעשה כל מלאכה והיה נראה

בזה לא יתנבר הספק רק בבעור האש על כן הוציאו בבאור ועוד שלא ימצא שם אחר מוסגל במעשה הנולד מכל וכל כשם בער מתחלתו ועד סופו באיכות אחת כמו שיתבאר מפני ששאר הענינים אפשר שיהיו על דרך אמת וע"ד עובר על כן הוציא זה בבאור • ומה שמען כי אי אפשר להיות זה בנין אב לאסור המעשים הנולדים אבל דעתו היותם באים במצות לא תעשה יותר נראים הדברים שהקדמנו :

פרק שמיני

ואולם החכם רבינו ישועה נ"ע סדר י"ח עושים ומכללם לא הורה שבאים באסור רק הששה ואלו הם • האחד מה שהוא מותחל ויהשני מה שהוא נולד בתכורי והשלישי המעשה הנופל בלי חבור כמו מחינת הפרך והמים והרביעי כדריכת היותים להוציא שמן • החמישי כפתיחת המים לגן • הששי שיהיה כהשקפת האיש אל הבמה לדוש ולהרוש • אין ספק שכל אלו באסור ויש להם יחס אל הפועל אשר התחיל אך אם יסיר הוא רשותו מהם ויסמיכו אל אחר תהיה מצות לא תעשה לוקחת למי שנעתקו אליו • אמנם המעשים האחרים אינם במצות לא תעשה מפני כי אין יחוסם אל העושה יחס נודע • ואלו הם האחד כגון שיהיה ע"צ הצווי כמו ויבן שלמה את הבית שהכונה האמתי הוא זולתו שהוא ישובה ויגונה • השני שישמך הענין אל הרוצה כמו הרצחת וגם ירשת • השלישי כאשר יניח המעשה כמו אז יבנה שלמה במה ר"ל שלא צוה בה וגם לא רצה אלא בעבור שלא מנע • הרביעי כאשר יניח החקירה כגון הטא ישראל בענין עכן שדין היה לישראל להקור אם מעל שום אדם בחרם • החמישי הסמכת ההריגה למי ישקה סם המות או להשליך באש ובשלג • וכבר באר החכם כי שמושו אע"פ שהוא מעבר אומר יחוסו נראה ביותר מן האמת • אכן יש הבדל באלה היחוסים כאשר תהיה פעלתו מעשיית יהיה יחוסו יחוס אמתי אכן אשר פעלתו היא טבעית כבר הורינו הפרק בין האש ובין שאר הדברים ששאר הדברים יהיה הכתום בהמשך הזמן ולא כן בעור האש ויהיה בעור האש לקוח במצות לא תעשה כאשר הרחבנו הבאורי הששי בעזרת האיש לזולתו בהריגה בנתינת העצה או הדיפת צרות כגון שאמר כי מאתי נהיה הדבר • השביעי שתהיה ההגרמה ממנו כאשר לא הפין כמו אנכי סכותי בכל נפש בית אביך • השמיני

נראה בעשותו מלאכות רבות בשגגה אחת לא יהיה חייב אלא הטאת אחת על כן הוציא ההבערה לחייב עליה ללמד שעל כל אחת ואחת יהיה חייב בשגגתו החטאת • אבל באמרם ללא יצאה הטעם בו שלא לענוש בשבת כגון מי שחייב מלקות או מארבע מיתות בית דין והוציא דין הרפה להקיש על כלם ואי אפשר אחת משתי חכונות • שאם כדי לחלק יצאה הנה הכתוב אומר כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה והרצון מלאכה אחת וכל שחייבים בזדונו כרת חייבים בשגגתו הטאת כפי דעתם • ולפי דעת האומרים ללא יצאה הנה כל השורף למחוייב שרפה בשבת חייב מלקות והם אומרים המבעיר והמכבה בכלל עושה מלאכה והוא מחוייב מות • יש לדעת כי מלת בעור מצאנוה משתתפת לענינים מצאנוה לענין כסלות כמו ואני בער ולא אדע בינו בוערים בעם • ומצאנוה לשון כהמות אנהו ובעירנו • ולענין השמדה ובערת הרע מקרבך • ולענין הדלקה ונרתיה לבער בערב בערב • ולענין שרפה מדוע לא יבער הסנהישרי נאמר והנה הסנה בוער באש שאל"כ נמצא שזה סותר לזה וזה א"א יודוע כי כל מלה משתתפת לא יודע ענינה כי אם מן המלות הסמוכות לה • הנה ממה שאמר בינו ידענו שמלת בוערים ענין כסלות וממה שאמר ובערת הרע מקרבך כמה שבא אחריו מ"ם למדנו שהוא השמדה אע"פ שימצא גם בלא מ"ם וכל בעור שיבא אחריו מלת אש בידוע שהוא ענין הדלקה או שרפה • ומדברי תועה שאמר שהוא לשון השמדה הנה אין מ"ם לפניו ועוד שבאה לפניו מלת אש • ואם מפני שמיצא ענין השמדה שלא באה במ"ם כמו ובערתי אחרי בית ירבעם מן הדין היה לו שלא לגזור המאמר אלא להיות שני הענינים בשוה ואם היה נוטה לאחד משני הענינים ספני שאי אפשר לתפוש שני הענינים מפני הכחוש שהיה על דרך בחירה והוא לא כן ידמה אלא גזור המאמר • וכדין הכריה רבינו ישועה נ"ע לגזור המאמר שהוא ענין הדלקה מפני מלת אש • ועוד שמן הדין היה להוציא בתורת עשה לומר תשאירו האש משיאמר אותו להיות הגלוי שלו אזהרה והסתר שבו צווי • והנה מה שאנחנו אומרים הוא על דרך אמת והוא הלך בדרך המעבר והדין נותן לגזור המאמר שהוא על דרך האמת כיון שאנחנו נעזרים מכה הכתוב מלפסוק שהוא על דרך המעבר ונראה לי כי לא עזר התועה לשומו לשון השמדה אלא מפני שתי סבות • אם מפני שכבר שלשון בעור הוא לפי פירושו ונראה לי שאם

פירשו לשון הדלקה בידוע שהם כהשו מה שכתוב בתורה והתירו הדלקת הנר • ואם מפני שחשב שלשון בעור ענינו הוא חבור האש במאוכלה והלא הוא בא באזהרת לא תעשה כל מלאכה באמרם המבעיר והמכבה בכלל עושה מלאכה ומה בא הכתוב ללמד ע"כ השש לבאר אותו ענין השמדה • והנה כנראה לפי דעתו שבעור האש בשבת הוא מצוה מנוף התורה כדי לאמת העתקתם והלא חכמו מודים שהוא מדברי סופרים ונדוע ג"כ כי מפני עלה חדשו זה הענין ר"ל הדלקת הנר ואיך יתפאר בדבר אשר הוא מכחיש לשתי הכתות להפך דברי אלהים חיים • ומעתה נשיב ידינו על הכודים מלבם להוסיף מצוה על מה שכתוב בתורה ר"ל הדלקת הנר ונאמר באיזה צד בארו ושערו היות הנר דולק בשבת האם הוא על צורת הפמור והם הייבדו וידוע כי בלתי החיוב לא ימנע אדם מזה מפני שנפשו של אדם תאבה בו ובלתי צווי יעשה דברים שהם מותרים וכן הכתוב אומר ומתוק האור וטוב לעינים ואם משום עונג הנה הוא כשאר דברים שיש להם עונג וכמו שלא נתחייב כל אחד מהם בראשו כך היה ראוי בזה • ואמנם לומר בעבור שהוא בא תחת האזהרה לכך חייבוהו אי אפשר כי הם אמרו המבעיר והמכבה בכלל עושה מלאכה ואיך אפשר להיות מאמר אחד סותר את האחר • אכן כנראה שדעתם באמרם המבעיר והמכבה דעתם בהתחלת ההדלקה אבל בהותרה היא בצורת הפמור לכך חייבוהו • ומעתה יש לנו להחליק ולבאר כי בין בהתחלת ההדלקה ובין בהותרה איכות אחת היא ולכן יהיו באים תחת אזהרת לא תבערו וכי האש בהיותה דולקת מהתחלתה ועד סופה היא תחת מצות לא תעשה :

פרק עשירי

ואמנם ענין בעור לפי מה שהבינונו שהיא מלה מוסכמת לענין הדלקה ולענין שרפה כי מה שאמר והנה הסנה בוער באש ואמר מדוע לא יבער הסנה והנה מלת בוער ענינה הדלקה • ומדוע לא יבער הסנה ענין שרפה מפני שלא תדמה סתירה אע"פ שסוכרים להיות בוער ענין שרפה ומדוע לא יבער הסנה כמו כן והטעם כי אע"פ שהיה נאכל עוד היה מוסיף החלקים בכנה • וכן מה שנאמר ויבער אש בלפידים ואח"כ ויבער מגדיש ועד קמה שהוא ענין שרפה וההבדל שיש בין שרפה והדלקה

פאסור כל מלאכה לא תעשו גם יאמר המוגרם
 מזאת המלאכה • והרביעי כי אם נהיה אנחנו
 במשפט המזהרים ממעשה זולתנו אשר אינם
 מיוחסים אלינו כגון שאמר לא תעשה כל
 מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך וכו'
 וכל שכן אשר יהיה מהגרמתנו הוא נתלה
 לנו ועל כן יהיה באסור להוציא האש כדי
 שתשאר בשבת אבל יתחייב לכבותה ביום
 השבת • ואולם באו בכתוב רמזים מתלים
 הבערת האש בעת הותרה אל הפועל הראשון
 כגון שאמר כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל
 גדיש ואומר שלם שלם המבעיר את הבערה
 כי המבעיר האש לא הבעיר לאכול האש
 הגדיש והקמה אלא לאכול הקוצים והבתוב יחס
 הבערת הגדיש אליו באסור שלם שלם המבעיר
 את הבערה • ואם ימעון טוען כי המבעיר את
 הבערה אינו חוזר על הדלקת הגדיש אלא על
 הדליקה הראשונה • יש להשיב שאם תהיה
 שרפת הגדיש כשרפת הקוצים ואין האשור
 מתחלף יהיו מתיחסים שניהם אל המבעיר
 כאחד ואין הטעם כי לא נתחייב בעונש אלא
 בעבור שלא שמר האש כדי שלא תשלוט
 בגדיש מפני שאמר מאמר גלוי המבעיר את
 הבערה ויחס פעלת האש אל הפועל הראשון •
 וראיה אחרת מפני שאמר ויבעד אש בלפידים
 והוא מורה לחדוש האש ומה שאמר ויבעד
 מגדיש ועד קמה הטעם אל הפועל שעשתה
 האש בשעת הותרה כי אי אפשר להחזיר מלת
 ויבעד אל זולת שמשון כי הנזכרים כעצמו של
 ענין הם חמשה השועלים והלפידים וזנבות
 השועלים והאש ומלת ויבעד, לא תכון להחזירה
 לאחד מאלו הנזכרים כי אם אל שמשון כאשר
 באה הטענה על השאלה באמרם פלשתים מי
 עשה זאת יענה זאת השרפה ויאמרו שמשון
 חתן התמני • ומלבד אלו המקומות יש שמסמך
 השרפה אל האדם כאסור ושרף את הפרה
 לעיניו ושרף את פר החטאת אשר לו • וכפי
 חלוק הדעות במלת בעור נחלקו הפירושים
 במאמר לא תבערו אש־שהאומרים טעמה לשון
 חבור כבר בארנו שזאת הדעת כמלה אכן
 האומרים שטעמה לשון דליקה מהם אומרים
 שרצה הדליקה הראשונה שהיא עם החבור
 וזאת דעת הרבנים וכבר בארנו הפסד זאת
 הדעת כי אין הפרש בין הדליקה הראשונה ובין
 תהווה בעת השלישית והרביעית • ומדגם
 אומרים שרצה במאמר לא תבערו הדליקה
 שיש בשעת הותר האש מפני שאומרים שאם
 רצה הכתוב הדליקה הראשונה הלא היא לא

והדלקה כי בתאר האש שהיא בוערת יהיה
 הטעם דולקת אך בתאר האש בוערת ותצא
 פעלתה אל אחר יהיה ענין שרפה • ויש חכמים
 שהשוו בין הדלקה לשרפה והאמת לא כן כי
 תוכל לומר הדלק האש ולא תאמר שרוף האש
 אע"פ שיסבול לומר הדלק הבגד כמו שיאמר
 שרוף הבגד והטעם כי כל הדלקה לא תהיה
 בלתי שרפה וטעם השרפה הוא פרוד ואכול
 בנשרף • ואשר דמו לומר ענין הבעור לשון
 חבור עד שיתנצלו באזהרת לא תבערו שטעמו
 לא תחברו עד שהוא עושה החבור מיום ששי
 ולא יהיה מחלל שבת לשוא נתנצל כי כל עוד
 שהאש שורפת במאכלה יקרא בעור מראשית
 ועד אחרית כאשר יתבאר ותתיחס אל המבעיר
 ואיך יהיה ענין לא תבערו לא תחברו ויהיה
 הרצון לעת התחבר האש במאכלה שהרי יהיה
 חבור ואם אין שם אכול לא יקרא בעור וצריך
 לדעת כי פרוד ואכול שתעשה האש במאכלה
 האם הוא ספועל האדם אם הוא מכה טבע
 האש שהטביע האל יתברך בו • והדבר ידוע כי
 הפרוד והאכול אינו כי אם מפעל האש לא
 מפעל האדם וצריך לדעת כי אפילו שאינו
 ספועל האדם יתיחס פועל האש אל האדם וידוע
 שאין הפרוד והאכול שתעשה האש במאכלה
 בשעת התחבר האש במאכלה ואין הפרש בין
 אותו האכול שעשה בעת התחבר האש
 במאכלה ובין שיעשה באחרית עתות הותרה
 הבדל • וא"כ לא יצדק מי שיסמך האכול
 הראשון ולא יסמך האחרון אחר ששניהם
 גקראים כאחד בשם בעור • וחוב שיהיה מאמר
 לא תבערו לוקח שתי העתות בין האכול
 שתעשה האש בהתחדשה ובין שתעשה בשעת
 הותרה דמיון הדבר מה שאמר ואת אשר
 תבשלו בשלו ואינו רוצה על התחלת בשולו
 אלא מה שיתבשל באחרית העתים הוא בא
 תחת ואת אשר תבשלו בשלו מכלל הוא תחת
 האזהרה ביום השבת • ואולם מתוך ארבעה
 דרכים הורה רבינו ישועה ג"ע להסמך בעור
 האש בעת הותרה אל האדם • האחד מפני
 שהכתוב אמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם
 ביום השבת וכפי שקדם לנו כי בכל העתים
 שהאש דולקת והיא כרשותנו נקרא אנחנו
 מבערים • והשני שאם יהיה כאסור לא תבערו
 אש כדי שלא להוציא האש בשבת והוצאת
 האש הגרמה לאכול ופרוד אשר הוא מוגרם
 להוצאת האש ואם ההגרמה תהיה כאסור גם
 המוגרם יהיה באסור • והשלישי שאם יציאת
 האש מן הכרול תהיה מלאכה והיא אזהרה

תהיה רק ע"י מלאכה והלא הוא אסור ממאמר לא תעשה כל מלאכה ואם כן מה רצה במאמר לא תבערו אש וזאת דעת חלושה שאם הדליקה שיש בשעת הותר האש עם הדליקה הראשונה שהיא בשעת צאת האש באיכות אחת למה לא יהיו נכללים הראשון והאחרון במאמר לא תבערו ואע"פ שהראשונה יוצאת מבח מלאכה • ומהם אומרים שמאמר לא תבערו כולל שתי דליקות בין בשעת התחדש האש בין בשעת הותרה שהכתוב יהם הבעור במאמר נגדיי באמרו לא תבערו אש וכלל זה המאמר בין בשעת התחדשה בין בשעת הותרה בין שהמציאה אחר ונתיחסה לו כלם כאים תחת מאמר לא תבערו וזאת דעת החכם רבינו ענן נ"ע • אכן החכם ר' ישועה נ"ע אומר שמאמר לא תבערו כולל שני המינים בין בשעת התחדשה בין בשעת הותרה מאסור לא תעשה כל מלאכה כיון ששני המינים הם איכות אחת ויחס אחד אל הפועל וזאת האיכות נקראת בשם מלאכה ונתיחסה אל פועל ע"צ הנודע א"כ המחדשה או המותרה או שמתיחסת אליו יקרא עושה מלאכה אע"פ שפעלת האש תהיה נעשית מאליה :

פרק אחד עשר

יש לחוש כיון שנכללו כל המלאכות להאכר במושבות מה טעם כשהוציא מצות הבעור בו מכללו הוזכר המושב בו והחכמים אמרו בו אופנים • מהם אומרים שזה בא לחזק ומהם אומרים שבא להועיל בעבור הבעור מפני שכבית המקדש היתה האש נמצאת באר כי במושבותינו היא אסורה ואין צורך בזה מפני כי גם שאר מלאכות היו נעשות במקדש • ומהם אמרו בעבור שחייב הכתוב שרפת עיר הנדחת ואי אפשר לכבותה בשיש ונמצאת שהיא בוערת בשבת ע"כ הוצרך הכתוב לומר בכל מושבותיכם להוציא עיר הנדחת שהיא תל עולם לא תבנה עוד עד שהרחיבו מוח לומר שאם בער איש במדבר אש והניחה דולקת בשבת אינו עובר משום מושבותיכם • ולזה אמרו כי שמשון אע"פ שהדליק האש בקמות פלשתים לא היה עובר במצוה ואם היתה שבת • אכן מה שראוי לבאר כי בעור האש כמו שבארנו אינה מפעולת האדם ולא תסמך אלינו אלא מפני שהיא ברשותנו וע"כ אמר מלת המורה לענין הרשות כאשר יתבאר אמתת מענה מלת מושב • ויש לנו להבין ממאמר כל מלאכה לא תעשו שבת היא לה'

בכל מושבותיכם שהוא לכל המצות ונאמרה במקום הזה מפני שקודם זה המאמר אמר ששת ימים תעשה מלאכה וזמננו שמלת תעשה כוללת המעשה אשר נעשה אנתנו ואשר תעשה מאליה ואשר תעשה מאליה לא תתיחס אלינו אלא מפני שהיא ברשותנו וע"כ הוצרך לומר הנה שבת היא לה' בכל מושבותיכם • ואם יטעון טוען שהרי הכתוב אומר כל מלאכה לא תעשו יש לפרש שזה כמו תקון לשון להקרא המעשה הנעשה מאליו מעשה שלנו והנה יהיה מאמר כל מלאכה לא תעשו נגדיי למאמר ששת ימים תעשה מלאכה ולא בא זה המאמר כדי להתיר המעשה בששת הימים ולא כדי להורות בעשיית החובות כפי שמכרו אנשים • ואולם אמתת המושב הוא על המקום אשר ישב בו האדם כמו שאמר וישב המלך על מושבו ואולם מצאנוהו שנאמר בהרחבה לאשר יש בו חלק מן הרשות והקנין והשכירות והשאלה ויש אשר הוא מוסבל לארץ ישראל כמו שאמר בכל מושבותיכם הערים תחרכנה והיו אלה לכם להקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם וימצא לכל העולם כנון בכל מושבותיכם תאכלו מצות כל חלב וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם • וכן הדבור בבעור באמרו לא תבערו אש בכל מושבותיכם שאינו רוצה המקום אשר הוא יושב בו • וכבר בארנו כי ע"כ הוכיח מלת מושב להחכים לאמתת הבעור לא שהבעור מותר לזולת המושב מפני שהכתוב לא נתן המושב תנאי באסור הבעור כי לא אמר אם תהיו במושבותיכם • ויש להבין כי בעלי ריבנו שמתירים הותר האש בשבת הביאו פוגות לאוסרי הותר בעור האש בשבת ואין לנו צורך לסדרם אחרי שמסדרם החכמים והשיבו עליהם החכמים מה שמספיק כדי שלא להאריך • עכ"ז מה שבארנו והורינו מה שהוא האמת מדין תורה מספיק למעיין לבטל כל קשיותיהם • יש שאלות ששאלו דרשי מצות אלהים החרדים אל דברו בענין בעור האש באמרם אם יתחייב שתוסר חמימות האש טרם השבת ולא הורה החכם באסורה • אמנם אם יהיה מוקד חזק בכח החום אשר בנתינת עין או בגד ישרף הורו באסורו כגון דשן עצמות הזיתים ומוקד הצורפים והזוכיית בהפלגת החום • ואומרים שיתחייב שלא יכרת האש מהם בסוף יום הששי אלא מבעוד יום זמן רחב • ובנראה לי שזה לצד חמרה פן יקרה ויסמך להם דבר ויתחדש הבעור לא לאופן שהפלגת החום ההוא יקרא בעור • יש לשאול אם תשאר אש בשבת בין בהכרה בין

שהוא עושה • ואין למעון כי איך נשכיר בתינו לאינם ישראלים בשבת והם ימשו בשבת וזה ידמה חלול שנהנה בשבת והנה כנראה שצריך שלא ישול שכר בשבת ואם הדבר כן נראה שאינו יוצא מרשותנו הבית ואסור להדליק בו אש • יש להשיב כי הבית נחשב כמִן קנינו בעת שהתנה עמו השכר ולמעין בשביל השכר רק אם עד זמן פלוני וזה יכשר ואע"פ שיש שבת בינות הזמן ההוא :

פרק שנים עשר

אמנם החלק הרביעי שתעשה מלאכה על ידי זולתנו ותסמך אלינו אם ע"י צווי אם ע"י עצה כפי שקדם לנו הכאור ב"ח עושים כבר החקירה הוציאנו שלא תסמך אלינו פעולת זולתנו ולא נהיה עוברים בלא תעשה כל מלאכה • וכבר באר החכם רבינו ישועה נ"ע בדבר מי שאמר כי יסבור כי אנחנו עושי מלאכה כאשר יעשה אותו זולתנו משום שאמר הכתוב לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ואמר שאין בו חזק אלא מעמו לא תעשה אתה מלאכה ולא יעשה בנך מלאכה עד שבאר כי אין אנו מזהירים אלא במשפט המזהירים כדי למנוע אותם מעשיית מלאכה והואיל ומניעת זולתנו מעשיית מלאכה אשר היא תלויה בנו לא החריש הכתוב מלבאר איזה הוא ואמר אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך אלא בארם מכלל עשיית זולתנו חמלאכה אינה באה תחת לא תעשה כל מלאכה וא"כ עשיית הגר מלאכה אין אנחנו הייבים למנוע אלא אם יהיה במקומנו שנאמר ונרך אשר בשעריך • אלא אם לא יהיה בשערינו ואפילו שנשכיר אותו במלאכתנו ויעשה אותה בשבת אין לנו חיוב ואין הדין נותן להקיש לבנינו כי לא יתכן להקיש אותם מקל וחומר ולא מנזהר שוה • ולמעון אשר ימעון כי האינם ישראלים מחוייבים בתורה ויהיה רע ממנו להחמיאם • יש להשיב כי לא נתקיים חיוב התורה על האינם ישראלים אך מה שאמר החכם כי לא דברנו זה אלא אשר חייבתו הראיה וגם אמרנו כי לא נכחש החזוק אשר יכשר כאשר אמרנו ובארנו כי מניעתם ממעשיהם וממעשינו יחדו בשבת יכשר • ויש להחזיק בזה כיון שנקרא זה היום יום שבת בלי התיחס וזהו קדוש היום שצריך מכל צד ופנה שלא יגרסו להעשות בו מלאכה • וצריך להיות ישראל במשפט המזהר מלת לאיני ישראל לעשות מלאכה בשבת כגון לתפור

בין ברצון בין בשננה איך יהיה הדבר • יש מהם אומרים כי האש בהיותה בוערת אנהנו עושים מלאכה בכל עת השארה וחוב שנכבה אותה וזה מאמר הלוש • אבל הראוי כפי שבאר רבינו ישועה נ"ע כי יחס הבעור אלינו בשעת הותר האש היותנו עושים מלאכה זהו על צד המעבר אבל הכבוי הוא מלאכה באמת והדין נותן לתפוש האמת משנתפוש המעבר ועל זה לא יתנו לבבות האש בשבת • אך אם תהיה האש נמצאת בשבת היהיה המקום שהאש נמצאת בו מחולל אם לא • ואומרים החכמים שזה יחלק אם יהיה המקום מושבת והאש נמצאת בשננה לפי דעת מי שמודה על אסור הותר האש בשבת יש להאמין כי האש לא חללה המקום אבל הוא כדון המושבת ואע"פ שהחכמים הורו באסור השמוש בו על צד השמור אינו נראה בעיני כל שכן בסור האש אבל אם תהיה האש בו ברצון כפי דעת הרבנים שמכשירים הותר האש בשבת אע"פ שהמקום מושבת הוא מחולל ואין ראוי לשבת ולעמוד בו אלא אם לא תתכן היציאה ממנו אך אין ראוי להשתמש בו ואין ראוי כי הוא לפי דעתו אינו מחולל ויהיה זה כדבר אשר נחלקו בו החכמים שזה מתיר וזה אומר אע"פ כן האוסר ישתמש בבית המתיר ככה יהיה בענין הותר האש • והשיב החכם כי אם יהיה אותו הדבר אסור בהגברה ראוי להשתמש בו כדמיון שהביא החכם מלקיחת הבשול מן הסיר בשבת • אך אם יהיה אותו האסור מגופי התורה באמת יהיה המקום מחולל ואין ראוי להשתמש בו • ואולם הספק אחר שתסור האש מבית הרבן היכשר להשתמש בו אם לא • החכם ר' ישועה אמר כי הטוב המניעה מכל זה והשמירה בו • יש שואלים אם תהיה האש במקום שלא ברשותנו היתכן להשתמש ברשותנו באורה אם לא • והתשובה אם יהיה זה בכונה אין ראוי ליהנות מדבר האסור אבל על צד שלא בכונה אין מניעה מזה • ויש שואלים אם יהיה ישראל שכיר לאינו ישראל לבער אש במרחץ האיני ישראל אם לא ירצה לכבותה איך יהיה הדבר • התשובה כי צריך שישא ידו ממנה וישיב תקונה על ידי אלתו כדי שלא תסמך אליו • ויש שואלים היכשר שנשכיר בתינו לאינם ישראלים והם ידליקו כם האש בשבת אם לא • התשובה בזה כי הבית יצא מרשותנו ע"י זולתנו בשכר שנתן וברשותו להשתמש בו על צד שהוא רוצה והוא כדון כל מלאכה

הכלים שאמר למען ינוח וכו'. ולא יכשר להוציא בהמה ברסן ולא במרדעת ולא כל כיוצא בו לכל בהמה כפי מנהגה. ובעלי הקבלה מנעו אפילו למכור לאינו ישראל בהמה גסה כדי שלא יעשה בה מלאכה בשבת וזה אינו מאמר מוסכם. ואם אמרנו בבהמה והוא הדין בעוף ואסור לשלוח כתב ע"י עוף. ואולם מה שיעשו בעצמם אינו חוב עלינו ואפילו ששלח אותם לרעות ותולשים עשבים ושותים מן המעינים שהם מקום מחולל רשות הרבים. ואסור לתת אותם אל רועה אבל דעייתם תהיה במקום מושבת כגון מכלא ורפתים ודיר שאם לא כן צריך שמירה ונהול ויבוא לידי חלול. ואפשר שיהיו צאנניו נמושים בחוץ מפני רבויים וישראל שומר אותם כמו ששומר פירותיו ואין זה חלול בו כי אינו מהנה את עצמו מה שאין לו דמיון זה כמו שנועל ביתו מפני הגנבים. והכתוב נתן אלפים אמה במדה חוץ לעיר וזה מגרש העיר וכן הכתוב אומר יהיה לבהמתם ולרכושם ולכל חיתם כמו שמותר לישראל ללכת בהם :

פרק שלשה עשר

מה שאמר הכתוב בפרק ראו כי ה' נתן לכם השבת על כן הוא נתון לכם ביום הששי להם יומים שבו איש תחתיו. אמר החכם רבינו יוסף ג"ע שהדבור מסופק אשר יהיה בזה הפרק מדוברים אם אנשי המדבר לבד או הם וזולתם. ואולם בעבור שאמר אחר זה המאמר וישבתו העם ביום השביעי ונכללה היציאה בשם שביתה וכשאמר שבת שבתון נכללה גם היציאה ואחר כי מה שכולל לא תעשה כל מלאכה הוא מה שכולל שם שבת כמו שנתבאר. והנה תהיה ההליכה תחת כל מלאכה ובוה הפרק נאמרו מלות כגון שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו אלו המלות ר"ל מלת ישיבה ותחת ומקום יש להם אמת ומעבר כאשר הכתוב אומר וינייהו תחתיו ויעמוד ממקומו לא ימיש והוא על האמת במקום הצר שהוא תופש. ונאמר ע"ד המעבר והארץ אשר תחתך ברזל וישאל את אנשי מקומה ינשאוהו אנשי מקומו ואינם על האמת. וצריך לדעת אם נקה אותם על דרך האמת אם ע"ד מעבר באלו המאמרים ר"ל במאמר שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו הנכון כי לא יתכן לקחת אלו המאמרים על אמרתם אם כפני הכרח מנהג העולם כי האדם צריך ללכת לנקבו ואי אפשר היות שבו איש תחתיו על אמתו. ואם

או לארז וכיוצא בהם אם לתתם לו על דרך משולה בתוך השבוע ואפילו אם עשה אותם בשבת אין הזק מזה. וצריך. אם יהיה שתוף ישראל עם אינו ישראל בדבר שהוא ביניהם להזהר בשותפות שלא יסבב לכתחלה להעשות מלאכה בשבת ליהנות בה. ואם עשה האיניו ישראל שלא מדעתו של ישראל אין שם אסור. ואין ראוי להתנות עם האיניו ישראל בדבר שהוא ביניהם בשותפות ששכר יום שבת יהיה לאינו ישראל ושכר יום ראשון יהיה לישראל כנגד השבת. וחכמי הקבלה מנעו מזה לעשות האיניו ישראל מלאכתם בשבת והורו שזה אינו מגוף התורה רק מדברי סופרים לצד חמרא כדי שלא יהיה קל לישראל לעשותם לעצמו ומנעו לתת ישראל לאינו ישראל סמוך לערב שבת לעשות לו מלאכה אלא צריך להיות מעת נתנו לאינו ישראל עד חשכת ערב שבת כדי לעשות אותה מלאכה. וכן אמרו אינו ישראל שעשה מלאכה בשביל ישראל לא יחנה בה ישראל כמוצאי שבת אלא שתעבור שעה בכדי אותה מלאכה אלא אם עשאה האיניו ישראל בשביל עצמו נחנה בה בשבת עצמו ואפילו נתן ישראל לאינו ישראל בתוך השבוע לעשות המלאכה והוא יעשנה בשבת צריך שיהיה בצניעה שלא יחשד כי נעשית בשבת מלאכת ישראל. דין תורה שלא יעשה האיניו ישראל מלאכה בנבולנו שנאמר ונרד אשר בשעריך אך אם הוא עושה מלאכה בחשאי או בסתר אין מניעה מזה כי כן אמר הכתוב בשעריך שיהיה גלוי בתוכנו. אך העבד והאמה אסור לעבוד עבודתו על כל צד ופנה אבל עבודתם לעצמם אין אנו מוכרחים למנעם. ומה שעשו עבדי שלמה לא היו עבדי קנין ואין עלת הכתוב שאמר למען ינוח למנעו אפילו במלאכת עצמו רק הכונה בו ממלאכתו והעד שלא הביא הכן והבת. והנה זה הפסוק כולל שלשה המינים ולא ראי זה כראי זה שהבן והבת יהיו מעשיהם אסורים מכל וכל ושל עבד ושפחה המעשים שלנו יהיו אסורים להעשות על ידיהם ושל עצמם אין אנו מחוייבים למנעם לבד שלא יהיה בנבולנו. והגר אנהנו מזהירים למנעו מן המלאכה בגלוי בנבולנו אבל כשיעשה בסתר ואפילו תהיה המלאכה שלנו לבד שלא נעייין בשעה שנתן לו לעשות בשבת. אבל הבהמה אסור לעשות על ידיה מלאכה ולא לתת לאינו ישראל לעשות בה מלאכה ואפילו שלא להנאתו או לשכור אותה זהו דין תורה שהוא המצוה לשביתת בהמתנו שאינה בעלת דעת ולא כן הכלים כי לא צווינו לשביתת

הסכים הקרקסאני נ"ע יובעלי הקבלה פירשו כי מאמר תחתיו על האמת והוא המקום שהוא תופש ארבע על ד' אמות והתיר לו לטלטל בתוך ארבע על ארבע. ואם כונתם להיות תחתיו על האמת במה שיתפוש גופו והוא ארבע על ארבע בהיות פשוט ידים ורגלים מאיזה כח לתפוש אלכסון מרובע ארבע על ארבע שהוא חמש אמות ושלושה חומשי אמה והלא אינו תחתיו באמת יאך במאמר אל יצא איש ממקומו הוא שלא יצא חוץ לתחום. וזה התחום הוא חוץ לשנים עשר מיל כפי שהיה תופש מחנה ישראל שנים עשר מיל אלא חכמיהם תקנו שהוא מה שהוא חוץ לעיר אלפים בכל רוח. וכך אומרים שאם יצא חוץ מאלפים סכין אותו מכת מרדות אלא אם הלך חוץ לשנים עשר מיל לוקה. והדבר ידוע כי רצון הכתוב הפך דעתם שלא נתן הכתוב גבול לתחום אלא אלפים חוץ לעיר. והנה הלויים לא היה להם רשות חוץ מן אלפים אמה ומה טעם אל יצא איש ממקומו שיהיה תופש חוצה מאלפים. אכן האומרים שתחתיו ומקומו במענה אחד אמר רבינו ענן נ"ע כי שבו איש תחתיו הוא מקום רשותו והתיר לו ללכת לאשר הוא מוכן לו כמו בית המדרש והכנסת ומה שהוא צריך לנקביו כי תחתיו כולל כמו והארץ אשר תחתך ברזל ונתן המדה שיש לו רשות ללכת אל מה שהוא תחת רשותו אלפים אמה כמו שקדם לנו הבאורי. אך באמרו אל יצא איש ממקומו אסרם לו ללכת בזאת המדה אל מה שאין רשות עליו עד שנתלק גם כן החכמים שאם תהיה היציאה כשרה במקום המושבת לכד או אם תהיה כשרה גם במקום המחולל ר"ל להיות האינם ישראלים נמצאים. ואולם אשר הוכרח לוטר כי לא תהיה היציאה מותרת כי אם במקום המושבת מפני כי מנע לצאת חוצה למחנה ואם לא היה מפני חלול המקום לא היה אופן לזה האמור ואמנם הוא צריך בתחלה להורות שהתיר ההליכה במחנה ישראל על מנת שלא יהיה שם אינו ישראל ולא תמצא ראייה. ומה שחייב כי ההליכה תכשיר גם הישיבה והאכילה והשכיבה וצריך גם כן להיות מושבת טען החכם ר' ישועה נ"ע כי אפילו אם יהיה המקום מושבת ר"ל תוך העיר לא יתכן לעשות כאלו המעשים כל שכן פתוץ לעיר בהיות המקום מחולל. ואולם מכל אלו הפירושים אשר פירשו החכמים ז"ל לא ישר אחד מהם בעיני. שהחכם רבינו לוי ב"ר יפת נ"ע אשר שם תחתיו ומקומו אחד ולקח אותם על פי הצד והנרחב ר"ל האהל והמדינה

ואם מפני הגדת הכתובים בצאתם ממקום כגון שנאמר בימי משה ויקריבו אותו המוצאים אותו מקושש עצים אל משה. ועכ"פ יש להבין שיצאו ממקום שבתם ללכת אל הנביא או לצורך אחר. וכן מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת מפני מה שנודע לנו מדת השליח ע"ה והוא אשר התחברו אליו כל ישראל כי אי אפשר היות אלו המאמרים על אמתתם. אעפ"כ ר' בנימין האוונדי נ"ע אמר כי מלת תחתיו על האמת וכן הודה עליו הקרקסאני נ"ע והכתוב אמר תחתיו ומקומו וצריך לדעת טעם אלו המאמרים על איזה כון המדבר בכתוב. ויש מהם אומרים כי תחת ומקום הם אחדים ענין כמעט ויניחוהו תחתיו ויעמוד ממקומו לא ימיש או שהם חלוקי ענין. ואלו שהם אומרים שהם חלוקים אומרים כי טעם תחתיו הוא ביתו ומקומו הוא המדינה כמו שהיה האהל והמחנה ויחס מלת שבו אל תחתיו ואזרת אל יצא מן המקום. ואולם החכמים פירשו פירושים באלו המאמרים. אמר רבינו יפת נ"ע שטעם יחס מלת שבו אל תחתיו להצטרף האדם אל ניהוה ור"ל לטלטל בביתו. ומה יהיה לקוח רמז ולא תוציאו משא מבתכם ביום השבת וממאמר אל יצא נודע בשרות היציאה אל המדינה שלא לטלטל. ורבינו סהל נ"ע אמר שטעם שבו כמו שבו לכם פה ור"ל במלת תחתיו האהל ואלו נשאר על זה היתה היציאה אל בית הכנסת או אל בית המדרש באסור אלא ע"כ אמר אל יצא איש ממקומו כדי להתיר יציאתו אל בית הכנסת. והנה אלולי מאמר אל יצא לא היו רשאים ללכת לבית המדרש ואלולי מלת שבו היה להם לצאת אפילו לדברים אחרים. ורצון זה ההכם ששמר מקומו כולל יותר מתחתיו אע"פ שנמצא המקום על הבית כמו ונתנו לו מקום וישב עםם ונמצא גם על הרחוב כמו וישאל את אנשי מקומו. ואלולי הראיות אשר הקדמנו לא היתה היציאה כשרה. אך רבינו בנימין האוונדי רצה במאמר תחתיו על האמת ממאמר ויניחוהו תחתיו ואולם יצא ממנו להכרח כפי שאמרנו מן הדרכים שהקדמנו ומאמר אל יצא אינו חוזר למאמר שבו שאם כן לא היה רשאי לצאת ממנו. אכן הרצון שהעיר במאמר אל יצא איש ממקומו עד איזה גבול יצא לידי צורך ולא יוכל לצאת ממנו יותר והוא העיר עם המגרש אלפים באמה סמך לדבר ומדותם מחוץ לעיר אלפים באמה ונאמר אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה במדה ובה הפירוש

המדינה ושהם במעלה אהת בענין הטלטול • וכדין אמר שאם תהיה מלת תחתיו על הצד והנרחב וכן נמי מקומו מאיזה כח להסגיל תחתיו על הצד ומקומו על הנרחב הואיל והם כאחד צריך להיות שניהם באיכות אחת והואיל ויש התר לטלטל בבית הוא הדין במדינה ושם הטלטול פירושו למאמר שבו • וידוע שמלת שבו אין הטעם בו שמורה להתיר הטלטול כי אמתתה מורה על ישיבת האדם במקומו ומעברה יורה ההתמדה • ועוד מה טעם למאמר אל יצא האם טעמה אל יוציא • אך מאמר רבינו ענין נ"ע נפלא להיות מלת שבו מורה התר ההליכה מביתו אל בית המדרש ואל זולתו שיש לו רשות ומניעת היציאה מן הבית באמרו אל יצא כשלא יהיה לצורך • זה שהכתוב לא הורה באלו התנאים שיציאה אהת על מנת תהיה מותרת ועל מנת תהיה אסורה • ודבר ר' בנימין עם מה שהסכים עליו הקרקסאני לא ראי להיות מאמר תחתיו על האמת • ועכ"ז צריך להיות תנאים שמאמר אל יצא להיות פירושו אל מה שרצה הכתוב במאמר שבו איש תחתיו ור"ל שלא יצא ממקומו כמו שהוא יוצא ממקום ישיבתו אל מה שיש לו הכרה כגון לאכול או ללכת אל בית הכסא ודברים אחרים • גם פירושו רבינו יפת הלוי ז"ל שפירש מלת שבו להתיר הטלטול בביתו כבר פירשנו אנהנו שמעם זאת המלה אינו מורה לענין התר הטלטול • גם ממה שנלחץ רבינו לוי בנו נ"ע ופירש טעם תחתיו ומקומו אחד כי הואיל שתחתיו לוקח הצד והנרחב וגם מלת מקום מאיזה כח להשים תחתיו על הצד ומקום על הנרחב ור"ל שלא יצא ממקומו אלא מכיתו וזאת הטענה עצמה לרבינו סה"ל כן מצליח יר"א • ואולם הנראה מדין החקירה כי אלו המלות שנזכרו ר"ל תחתיו ומקום אי אפשר שיהיו הלוקים בענינים וכבר פירשנו אותם כי הם נמצאים למקום הצד וימצאו למקום הנרחב • וכידוע שלא רצה הנה להיות אחד מהם על הצד ואחד מהם על הנרחב שזה המאמר בלתי מחוסם אבל צריך להיות אם שניהם על הצד ואם שניהם על הנרחב • ואם אי אפשר להיות הרצון הנה על האמת באלו שתי המלות לפי התואנות שהקדמנו אם על הנודע כודאי שהאדם מוכרח ביציאה ואם מן הגדת הכתוב ואם מן הקביון כפי שהקדמנו • ולחיות מנהג הכתוב לדבר באלו המלות זולת האמת כבר הוא משומש ונחרף ונודע • ואמנם תהיה החלוקה מה רצה באלו המלות אם על הצד ואם על

הנרחב ובאמת כי התואנות אשר הכריחנו להוציאם מן האמת לא העמידוהו על הצד אלא נתפשטו על הנרחב ואם כן הדבר אי אפשר להיות כאחד מהם על הצד וכאחד מהם על הנרחב אבל צריך להיות שניהם אם על הצד ואם על הנרחב • הדין נותן כיון שפצאנו הכרה כאחד מהם על הנרחב ר"ל מאמר אל יצא שהיו יוצאים מבתיהם ואהליהם הוא הדין במאמר שבו איש תחתיו ואם כן הדבר צריך לבאר כי באלו שתי המלות ר"ל תחתיו ומקומו רוצה בו המהנה או המדינה עם מגרשה כפי שקדם לנו הבאור • ומלת ישיבה ידוע שאם לא רצה במלת תחתיו האמת הוא הדין במלת ישיבה שלא רצה האמת אלא הרצון • גם ענין התמדה כמו שבו לנו בזה שבו ביריהו • והעד שאם היה רוצה בו האמת היה אומר אל יקום איש ממקומו וכן בא במקום אחר כשרצה הכתוב האמת באמור לא ראו איש את אהיו ולא קמו איש מתחתיו • ואולם מה שיש להקשות כיון שאמר שבו איש תחתיו מה טעם לומר אל יצא איש ממקומו אחר ששניהם כורים לענין אחד • ואולם החכם רבינו ישועה נ"ע השיב בזה כי טעמו ההזקק לשקוד במהנה על כן אמר אל יצא איש ממקומו אחר אמרו שבו איש תחתיו או שיהיה הרצון שהעובר בו יהיה עובר בעשה ולא תעשה מפני כי השכר תלוי בעשה והעונש בלא תעשה וע"כ אמר אל יצא אחר אמרו שבו • וכדין אמר החכם שאם הכשיר הכתוב ההליכה במהנה לא הכשירה על מנת אפיסת העובדי כוכבים ממנה אלא הרצון לאסור ההליכה עם מציאות האינם ישראלים יצטרך אל ראייה • ומאמר נהמיה ע"ה ובאים שומרים השערים ואומר והצורים ישבו בה אין למנוע מלבוא אינו ישראל בתוכם אלא כדי שלא להללם ע"י מכר וקנין במלאכה שהרי אמר גם בימים ההם ראיתי ביהודה דורבים גתות בשבת והוא לענין הלול מלאכה • והנה ההליכה כשרה בכל העיר עד שלא תצא מטעם ההנהגה וכשם שאנו שוכתים בבתיים ובחצרות ואע"פ שיבואו האינם ישראלים לא יכבדו מקום שביתתנו מטלטול כן נמי אם יעברו בגבולינו לא נמנע מללכת בו לצורך הכרה בעבודת השם • אבל לשאר הפצים כבר הוכיח מאמר הנביא בזה אם תשיב משבת רגלך עשות הפצין ביום קדשי כי אע"פ שההליכה מותרת בעיר ומגרשה לא תהיה לכל ענין שהוא הפין ולדרך טיול • אסור לרכוב על הסוס או על החמור ללכת במה שיש לו רשות או על העגלה

משום צער בעלי חיים והכתוב אומר למען ינוח שורך וחמורך ואפילו של נכרי כפי הרמיוות שהקדמנו • ויש לקחת רמז ממאמר אם תשיב משבת רגלך שההליכה ברנל מותרת ועוד שהכתוב אומר לבלתי שאת משא ביום השבת וכמו שאנחנו מחוייבים על שביתת עצמנו כך אנחנו מחוייבים על שביתת הבהמה לבלתי שאת משא • והנה הרכיבה תהיה אסורה בשבת ואפילו תוך ההצר משום למען ינוח ובעלי הקבלה אסרוהו משום עלה כדי שלא יכרות זמורה ולהנהיג בה את הבהמה • ואסור לעלות כאלין בשבת משום שהוא עוקר ותולש • ואם יצא חוץ לתחום אין לו לזוז ממקומו אך אם הוצרך ללכת לנקבו אם יוכל לעשות חפצו באותו המקום עושה ואם לאו הולך בדרך לעשות צרכו נכנס למקומו הולך לביתו • ראיתי מדברי החכם רבינו ישועה ז"ל שמדברי בעלי הלכות ראה שהציאה לא תהיה מותרת בתחום כי אם על ידי הערוב • ומדברי רבינו ענן נ"ע נראה שלא הבין מדבריהם כן • וכן ראיתי אני מדבריהם שאינם צריכים ערוב רק כדי למלטל בחצר ובעיר • ואולם דיננו שאין צריך להיות המקום מושבת כי לא הורה מורה עליו להכשיר הציאה דוקא במקום המושבת אבל בין מושבת המקום ובין שאינו מושבת הציאה כשרה :

פרק ארבעה עשר

רביבת

הספינה בשבת אין ספק שהיא אסורה • אך רכיבת הספינה קודם השבת לבוא עליו השבת והוא בספינה מצאנו מדברי הגדה הנביאים ע"ה כנון עבדי שלמה ע"ה שאמר ילכו נא עבדי עם עבדי וכמו שאנחנו שובתים בעצמנו כן אנחנו מחוייבים לשביתת עבדינו • והואיל ומצאנו שעבדי שלמה רכבו בספינה ולו היה באסור לא היה ראוי לרכוב הם בספינה • ולאומר כי הם היו מעיינים בכל יום ששי לדרת אל • נמל במטילי הברזל זה אי אפשר כי הולכי הים אין הדבר תלוי על רצונם לדרת ביום ששי אל נמל כי יבוא במהלך יום אחד עשרה ימים • ולמוען שיאמר כי העבדים האלו לא היו כי אם כמו ויהי כל אדם עבדים לדוד וע"כ כשר ללכת באניות • הנה יונה שהיה נביא ורכב על הספינה אלולי שלא היה הדבר בותר לא היה רוכב • ולאמר שהיה מקוה לצאת קודם בוא יום השבת זה אינו נראה אחרי שקול הדעת • ואולם בעלי הקבלה

פרק חמשה עשר

מי שעבר ועשה מלאכה בשבת אסור ליהנות מאותה מלאכה בשבת עצמו בלי ספק בין שיהיה בשוגג בין שיהיה במזיד ואפילו שעשה המלאכה אינו ישראל שאין אסור מלאכה עליו. אכן הספק בא אחר עבור השבת היכשר ליהנות ישראל מהם או לא והנדוע כברור כי מה שיתקן האיני ישראל בשבת הוא מותר לישראל אחר עבור השבת לבד שלא יהיה מה שעשה האיני ישראל בשבת מרצון ישראל לעשותו מעצם השבת. אבל ישראל שעשה מלאכה בשבת בשוגג אסור ליהנות אבל אחר עבור השבת מותר ליהנות אך אם עשהו במזיד אסור ליהנות באותה המלאכה אחר השבת והספק אם שיהיה אסור ליהנות העושה המלאכה לבדו עולמית או שיהיה אסור גם לזולתו ליהנות עולמית. והחכמים חלקו מהם אומרים כי כל דבר שנאסר מעשהו אכילתו יותר אסור והמור מן מעשהו והעד על זה בשול הגרי בחלב אמו ונאסרה האכילה והכמים מענו עליהם כי הנה הפרי המורכב נאסר מעשהו ולא נאסרה אכילתו וכן רבוע הבהמות מין שלא במינו ונאסר מעשהו ולא נאסרה רכיבתו והעד על זה שפרט הכתוב כלאי הכרם במאמר פן תקדש המלאה שהוא אסור לגמרי. והשיבו עליהם כי זה אינו אסור גם כן רק על הזורע ועל הנוטע או שהרצון שהם הקדש לכהן. מכלל אין מעשהו אסור הנאתו. אכן בבשול הגרי בחלב אמו באמרו לא תבשל ידענו שהרצון בו לאסור האכיל' והנה הבשול יאסר בגלוי המאמר והאכיל' כפי הנודע מרצון המדבר ואסור בהנאה ואסור המלאכה בשבת האסר בהנאה ולא ידמה אסור הבשול בחלב אמו כאסור המלאכה בשבת מפני שהאיני ישראל אם עשה מלאכה בשבת נהנה בה ישראל אחר עבור השבת אבל אם בשל הגרי בחלב אמו אסור על היהודי מפני שהכתוב דמה אסור הבשול לאסור האכילה אבל אסור הבשול בשבת מצות לא תעשה בראשה לא מן אסור האכילה. א"כ אין ראוי לומר כי כל דבר שנאסר מעשהו הנאתו אסורה מן מעשהו. והקשט אינו ראוי גם במאמר אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד שנאסרה השחיטה ותאסר האכילה כי לא נאסרה האכילה אלא מפני שהשחיטה מכשרת האכילה והואיל ונפסלה השחיטה נאסרה האכילה ע"כ יש לפסוק כי העושה מלאכה בשול במזיד בשבת אסור ליהנות בו אחר השבת אסור עולמי על

המבשל עצמו וכך הורו חכמי בעלי הקבלה אך לזולתו אומרים אינו אסור רק הוא בהתרי' וחכמי הקראים ראו באמורו והטוב להשתמר. והוא הדין לכל מלאכה הנעשית בשבת ע"י ישראל:

פרק שישה עשר

יש להבין שהתורה אסרה מה שאסרה וממין אותם האסורים מצאנו שהם נעשים בשבת מהם על צד החוב ומהם על צד הרשות וצריך לדעת אם שהם תחת אזהרת התורה ויוציאים בראיותיהם או שהתורה לא כללה אותם תחת האזהרה. ואנחנו פירשנו חלוק דעות החכמים באזהרת התורה. שמהם הגבילו שם מלאכה בענינים מוסגלים ושמו מלת מעשה כוללת כל שמושי האדם מאמרו ששת ימים תעשה מעשיך ובים השביעי תשבות וזה כיוצא בדברי בעלי הקבלה שיש דברים אסורים בשבת מהם משום מלאכה ומהם משום שבות והנה מה שאינו אסור בשבת יצא בראיתו. אך לפי דעת האומרים כי מלאכה ומעשה אחד על אחת כמה וכמה שיהיה מה שאינו אסור בשבת יוצא בראיתו ומקצת החכמים מצד משמע האזהרות לקחו רמז להתיר דברים בשבת כמי שאמר כי מאמר ועשית כל מלאכתך שהוא הדין באמרו לא תעשה כל מלאכה להורות כי מלאכתנו אסורה ומלאכת שמים בהרר וכבו שאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם להורות שבזולת מושבותינו הוא בהתר וכמו שאמר שבו איש תהתיו אל יצא איש ממקומו שטרמיז להלוך במקומו. ואולם זה אינו נודע מכה עצם המאמר כי לא התרנו זה אלא בעבור שהוצאנוהו מאמתתו מצד מורה אחר וכמו שהורה הנביא באמרו ולא תוציאו וכו' מבתיכם ביום השבת והורה הטר הכלטול בבתיכם וגם זה התתר אינו פרט מדין כה התורה. ולמעין אין ראוי לעמוד בהתר ענינים בשבת כאלו הרמיזות המסופקות. אבל מה שראוי להאמין כי כל הענינים הנעשים בשבת אם על צד החוב אם על צד הרשות מצד שלשה דרכים אם מן הכתוב ואם מן ההקש ואם מן הקבוצ הנודע מדת השליח ע"ה והוא אשר התחברו עליו כל ישראל. ואולם אם ידענו כל מה שהוא אסור מדין תורה כל הנשאר היה מותר ואם ידענו כל מה שהוא מותר כל הנשאר היה באסור אבל אחר שזאת הידיעה נעדרת והתורה דברה במלה כוללת ועם כל זה ידענו כי יש דברים מותרים בשבת נתחייבה הדרישה והחקירה

והחקירה מפני שהתורה דברה אזהרה כללית ויתחייב להחזיק בה מלבד אשר יצא בראיתו. ונתחלקו החכמים מהם מי עשה על הכתוב ועל ההקש ועל הקבוץ. ומהם מי עשה על הקבוץ ועל ההקש. ומהם מי עשה על הכתוב ועל הקבוץ והאמת לעשות על שלשתם. ואולם ההוכחות שהם נעשים בשבת כגון קרבנות המוספים וסכנת הנפש והמילה והפסח. אמנם קרבן שבת נזכר סדרו בשנת הארבעים בפרשת פינחס. והחכמים לא העבירו היות מאמר כל מלאכה לא תעשו אומר כל המלאכות חוץ מקרבן שבת כפי שפירשו ממאמר ועשית כל מלאכתך כאשר קדם לנו הבאוריזאם הוא כלל אי אפשר היות מאמר וכיום השבת סותר למאמר. כל מלאכה לא תעשו וגם לא העבירו היות מוציא מן הכלל פרט ואיחר הבאור ולא העבירו על השם יתברך הסתירה והעכוב אבל הראוי להאמין כי מאמר וכיום השבת נאמר אחר כל מלאכה לא תעשו כדון התנאי היוצא מן הכלל שהוא אחריו. ואולם איחר הכתיבה ואם היא מואחר בכתיבה מוקדם בדבור. ונראים דברי מי שפירש ואמר שהכתוב אמר וכיום השבת שני כבשים ולא אמר תקריבו או והקרבן להרמיו שכל כך יהיו הכהנים זרזים לעשות הקרבן בצניעה מפני קדושת שבת שאם היה יכול להעשות מאליה לא היה נמנעיואמנם מה שסדר יחוקאל ע"ה ששה כבשים להעשות בשבת אפשר כי נאמר כי משה רבינו ע"ה הרמיו במאמר עולת שבת בשבתו ונודע מצדיית השליח ע"ה מה שסדר יחוקאל ע"ה לעתיד לבוא. אמנם במוספי המועדים כבר גם מדרך הוב להעשות בשבת שהרי הכתוב אומר על עולת התמיד יעשה ונסכו. והכתוב לא הורה להעשות התמיד בשבת אכן ספר שיעשה מוסף שבת על עולת התמיד ולא בא מאמר בראשו שיוורה בעשיית התמיד בשבת ובעבור שאחר התמיד יעשה מוסף השבת ע"כ הזכיר על עולת התמיד. מכלל ששאר המוספים יעשו בשבת כגון עולת החדש והמועדים והואיל ואין הדין נותן להיות חיוב עשיית התמיד בשבת ממאמר על עולת התמיד אלא צריך להיות ענין אחר שמכחו מתמיד התמיד בכל הימים בשבת ובחול ואין לנו בה אלא לומר כי כל דבר המזומן במנין גוף הזמן ראוי להעשות בשבת ואחר שכל מוספי המועדים הם מזומנים במנין הזמן על דרך מצוה צריך להעשות בשבת. ואם יטען טוען גם בלוח המצורע והמזוי טמא מת בשלישי ובשביעי ונתינת בכורות. יש להשיב

בי אין אלו במנין הזמן והתמדתו בעין שהרמזונו כי מה שהקדמנו הוא בגוף הזמן אבל אלו מנין הזמן הוץ מגוף הזמן. ועוד כי אלו הוב מורהב שאם לא יעשה באותו הזמן יעשה לזמן הבא אהרי כן ולא כן המוספים שאם עבר הזמן במל הקרבן והכתוב אומר זאת עולת החדש בחדשו דבר יום ביומו. ועוד שהמוספים מחיוב הצבור ואלו קרבנות יחידים וקרבן יחיד נדחה וקרבן צבור אינו נדחה ועוד שיש מקרבן יחיד לכהן הלק שיהנה בו. אכן בשביל הפסח נחלקו דעות החכמים שאם יוקש כמו קרבנות הצבור ויעשה בשבת או שידחה מפני כי יש בו עסק מלאכה יתרה לצלות באש ושיאכל לכל איש. ואנחנו נדבר בו בענין הפסח אם יהיה האל בעזרנו. אכן בענין המילה יש לחוש אם תעשה בשבת אם לא ודעות החכמים נחלקות. מהם מתירים להעשות בשבת ומהם אוסרים. והאוסרים נמשכים לגלוי אמרו כל מלאכה לא תעשו והמילה היא מלאכה ומאמר הכללי לא חוציא הכתוב זה שיהיה בותר להעשות בשבת. ואחר שנשאר המאמר באפשרות וזה סותר לזה צריך לעיין בדבר בדין החקירה לשקול שני הדברים לראות איזה המור משניהם לעשות המור ולעזוב את הקל. וידוע שמצד אחד הושוו שתי המצות כי נאמר על מצוה זו מלת ברית והיתה בריתי בבשרכם ונאמר על השבת ברית שנאמר לעשות את השבת לדורותם ברית עולם אולם מצות שבת בא עליה ענש כרת על העובר וסקילה ומצות המילה לא בא עליה כי אם כרת לבד על הבוגר אבל לכן שמונת ימים לא בא משפט על מי שלא ימול אותו. והחכמים אומרים כי הצווים הם על הנדבות עם כל זה החכמים החמירו ממאמר ארוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת אע"פ שהוא מאמר מופלג. ועוד שמצות שבת באה בעשה ולא תעשה ומצות המילה בעשה לבד וא"כ נראה שמצות שבת המורה ממצות המילה. ועוד ראינו שהמילה נדחית מזמנה כגון דור המדבר שלא מלו. ואין ראוי להקיש המילה לדברים אחרים שהם מותרים בשבת והם ברשות ולומר כל שכן שתעשה המילה שהיא בחוב מפני שהם יצאו בראיתם. וראוי להשיב בענין דהיית המילה כי המילה נדחית מפני סכנת נפשות כמו שנדחית השבת מפני סכנת נפש אבל לא תדחה המילה מפני השבת. ואשר ראו לעשות המילה בשבת מפני שהיא מצוה קודמת מזמן אברהם אבינו ע"ה והתמידה שנאמר ונמלתם את כשר

עולתכם

ערלתכם והיתה לאות ברית. ובזמן משה ע"ה נתחדשה מצות שבת והדבר ידוע כי בזמן אברהם אבינו ע"ה שנתחייבה מצות המילה היתה נעשית מצות המילה ביום השביעי שהוא השבת וכשבאה מצות השבת אי אפשר שבאה להשבות את החוב ר"ל מצות המילה שלא היתה נעשית בשבת כי שאלמלא כן היה ראוי לבוא במאמר מוסגל לאסרו בשבת ובזמן שלא עשה הכתוב כן נשאר הדבר בחיובו מפני שהיא מצוה קודמת והוא הדין בפסח שהיא מצוה קודמת. ויש להקשות כיון שמצות הפסח קודמת גם התר מלאכת איבל ביום הראשון וביום השביעי של פסח הוא ענין קדום באמרו אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ויהיה ראוי להעשות בשבת. כי אין ראוי לדמות החוב במורשה. והמקשה שיקשה מפני שמצות המילה קודמת תהיה דוחה את השבת הנה מצות שבת קודמת מן המוספין ותהיה דוחה את המוספים. יש להשיב כי לא שמנו הקדימה עקב בדבור אבל בפועל ומפני שהמילה היתה נעשית ביום השבת קודם לכן בחוב אי אפשר שבמילה מצות שבת אשר באה אחרי זמן. אבל מצות שבת אם קדמה לא עבר זמן ולא היו נעשים המוספים ואחרי זמן נתחייבו המוספים ואי אפשר להיותם נעשים בשבת אבל משנצטוו מצות שבת לא עבר זמן המוספים אלא מיד נתחייבו המוספים. ואחרים ראו בחיוב המילה בשבת מפני שהמאחר סותר לראשון הפך ראית הדעת הקודמת ואומרים אחר שקדמה מצות שבת וסתר את אשר נאמר על ידי אברהם אבינו ע"ה וכן שמונת ימים ימול לכם כל זכר בא עוד משה רבינו ע"ה ואמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו וסתר לכל מלאכה לא תעשו. ויש למעון כי באותו המעמד הזכיר גלוח המצורע בשביעי והזאת טמא מת בשלישי ובשביעי לממאתו. יש להשיב כי אין ראוי לדמות החוב בעובר שאלו הענינים אפילו אם יאחרם בלי עלת השבת הדבר עובר אין לו מניעה מה שלא כן מצות המילה אבל מה שיש לומר כי גם מצות שבת נתאחרה בפרשת אמור ואם היו במעמד אחד כבר נתאחרה בדבור והוב היות עוד האחרון סותר לראשון. ואולם המוען שמצות המילה מלאכת שמים והוב להעשות בשבת והעושה אותה יהיה עושה הטוב אבל גלוח המצורע וכיוצא בו יש בו מן עסקי העולם והוא אסור בשבת והוא אופן מן הסדור.

ולחיות הקביון ראינו גם הוא אינו ראוי כי הנה הוגד בשביל קהלות שאינן מלין בשבת. ור' לוי נ"ע אמר כי היה בזמנו חכם ולא ראה להמול בשבת. וכן סדר ר' יוסף הקרקסאני נ"ע. ורבינו ענין יר"א אמר להמול סמוך למוצאי שבת כדי שתהיה הרפואה כהול. ובעלי הקבלה חייבו המילה בשבת מפני שמצות מילה עשה והשבת לא תעשה ועשה דוחה את לא תעשה והלא הם אומרים שעשה אינו דוחה את לא תעשה ועשה ומצות שבת באה בעשה ולא תעשה. והאמת מה שהקדמנו כי מצות המילה היא מצוה קודמת והיתה נעשית בכל ימי השבוע ואחזרת שבת לא בטלה ואין מענה מפני שנדחת בדור המדבר שתדהה גם מפני מצות שבת שזה נדחה מפני סכנת נפש וסכנת נפש דוחה את השבת. ולזכר שהוא מוקש למוספין שהן מוזמנין במנין זמן ודוחין את השבת אינו הקש אמתי שהמוספין אין להקדימן ואין להאחירן אלא המילה אם תדהה בשמיני תעשה בתשיעי. ואמנם מה שהוא הקש שלם הוא כי אחרי שהמוספים נעשים בשבת מפני שהם מצות צבור הוא הדין על מצות מילה שהיא מצות צבור שנאמר המול לכם כל זכר ותהיה נעשית בשבת וזה הקש שלם. ואולם אם המילה תעשה בשבת אין מכשירי המילה מותרים בשבת אחר שיש להם דרך לעשותם קודם השבת כגון תער אם לא נמצא או שהיה במקום אחר להביאו דרך רשות הרבים וכן נמי כמועד או שלא היו סממני הרפואה המילה נדחית כצדס כדי שלא תהיה סכנת נפש. אבל אחרי שנמול מפני סכנת נפש דוחין את השבת בסממניו אם לא יהיה ענין להיות בזולתם. והנולד בין השמשות ספק שנולד בשבת ספק שנולד כהול דוחין את המילה מפני שאין ספק נעשה בשבת ואם היה יום ראשון מועד נמול ביום שני שלא יעשה ספק בשבת ולא כמועד. כך פסק החכם רבינו בוביא העובד נ"ע אע"פ שדעת רבינו ישועה אחרת. והרחיצה לצאת לידי ברהה בשבת אסורה וכן נמי להזות טמא מת שיש לדחותם ולא תבטל המהרה ולא תהיה עבה במצוה:

פרק שבעה עשר

סכנת נפש דוחה את השבת. והוא נמי שטבע בים והדבר ידוע שאם לא יתפשנו אדם להעלותו יתנק וימות וצריך לחלל

ידוע בברור כסכנת מי שיפול ביום ואין ראוי לחלל השבת • כיוצא בו דליקה שנפלה בשבת אם יש שם אדם שיסתכן מחללין את השבת • ומחללין את השבת מפני סכנת נפש ולא מפני הפסד ממון • וכן נמי פרוץ נבעה מפני סכנת נפש מחללין את השבת להציל את הנפש אם נראה כי יש בו חיים מחללין את השבת עד שיוציאוהו ואם מצאוהו מת מניחין אותו עד שיחשיך • והמלחמה בשבת היא מותרת בעת שיבואו עליהם לסמים ואי אפשר להנצל מהם דין לעמוד על נפשם בשבת בכלי זין שאם יכירו הלסמים כי לא ישאו ישראל ידם עליהם יסכנו אותם בידוע • והנה גלות הפלשתי שעמד עליהם ארבעים יום כנגד מערכות ישראל אם לא היו עומדים ישראל על נפשם בכלי זין איך היה הדבר • עם כל זה באיזה צד שיוכלו להשמר מלחלל יש להשתדל אכן אם לא יוכלו להנצל ממלחמה יש רשות להלחם בשבת :

פרק שמונה עשר

הדברים שהם מותרים בשבת כגון המלטול בבית האכילה והשתיה ולצאת ברשות הרבים במלבושו • וצריך לדעת איך הם בהתר • אם מפני שלא כללה אותם האזהרה או שכללה אותם ויצאו בראיותיהם • ואולם לא מצאנו הכתוב שהוציאם באך והדין נותן שלא כללה אותם האזהרה ולא מפני שאינם מעשים אינם יוצאים מתחת האזהרה אלא מפני כי קודם שיזהיר הורה בהתרם כגון שאמר אכלוהו היום כי שבת היום לה' • ומצדיות הנביא למדנו שהוא מותר ביום השבת כגון המלטול ממה שאמר אכלוהו היום ומה שמנע מלהעשות בשבת הוא מה שהורה להעשות בשישי באמרו את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו • ובין האפייה והבשול ובין האכילה יש עניני מלטולים כגון ההרקה מן הפרור והעקת העוגות מן הכלי • וכיוצא בהם מסדור השלחן וההשמה ונשיאה בכלים הצריכים באכילה ושתיה וצאתם מן הבית ואי אפשר בלי לבוש הנה כשבאו הנשיאים אל משה והמוציאים את המקושש והגידו למשה וכן נאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת • ואמנם מקום המענה אם אלו הדברים צריכים הכנה מיום ששי אם לא • וידוע כי החכמים מהם שסמכו במאמר והיה ביום הששי והכינו הנאמר במן והקישו עליו לשאר דברים ועל כן צריכים אנחנו לסדר דעות החכמים באלו המאמרים

לחלל עליו יום השבת כדי להציל את הנפש זכן כל כיוצא בזה שהדבר ידוע כי עב"פ יסתכן מחללין עליו את השבת שהצלת נפש מצוה חמורה היא • ואם בעלי הקבלה אמרו על שלשה דברים יחרג אדם ואל יעבור על עבודת כוכבים ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים והמון החכמים אומרים כי בעברת מצוה קלה צריך שיהרג ואל יעבור אין הדבר נראה • אכן אם כון בעברת המצוה הקלה מצד מכריח לצד עבודת כוכבים יחרג כל שכן בעבודת כוכבים עצמה שהרי דניאל ע"ה וחבריו מסרו נפשם למיתה שלא יעבדו עבודת כוכבים • אבל מה שהכרו בעלי הקבלה גלוי עריות שהרי מצאנו ענין נערה בתולה מאורשה שנאנסה ולא דן הכתוב עליה שפיכות דמים אלא זכה אותה באמרו ולנערה לא תעשה דבר • עד שבוה בעלי הקבלה נתבלבלו ואמרו כי מאמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הוזה באמרם שזה בא ללמד ונמצא למד ור"ל במלת ורצחו יוצא לשלישי המעם בו שיקום איש על רעהו וכירחנו להרוג את הנפש יחרג ולא יתרוצה וכן נמי זה ששכב עמה מחוץ תאותו היה מת דין לו שימות ולא יעבור בעריות והדין הוא מה שאמרנו • והנה על שפיכות דמים הכתוב אומר אם במחתרת ימצא הגנב והוכה ומת אין לו דמים ונראה שהכתוב התיר להרוג מי שבין להרוג אותו • והמופת בזה שבסכנת נפשות מחללין את השבת במה שהוא ידוע בינינו דעת ודאי מעשה המילדת ביולדת ובריתת הטבור וכל צרכי הילד כדי שלא יסתכן וראוי להשיא דבר על דבר שאם על הולד דוחין את השבת הוא הדין בסכנת נפשות אך בהיות הדבר מסופק באותה הסכנה אין מחללין עליה השבת • כך פסק החכם ר' יוסף הרוואה נ"ע כאשר אמר וההליכה בשבת אסורה בעבור פחד בעבור כי יעבור שיצא אריה לאכול אותו ויעבור שלא יצא וכי יפול כים נכר כי הוא ימות כאשר נכר אם לא תעשה המילדת בילד המעשים שמדתה תעשה אותם בו לא יעמדו החיים • נאמר אין על זה פחד על מי ישב במדבר ותלך אורחתו חזק מן הפחד על מי יפול כים וזה גלוי • ועל כן עניני הרפואות לחולה מאשר הוא ספק נפשות אינו דוחה את השבת • ואין ראוי לשמוע לדברי בעלי הקבלה שאמרו לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם מפני שזה דבר מסופק אינו

המאמרים • ואולם חלוק דעתם שמהם אומרים כי טעם ההכנה טעמה שבל מה שצריכים ביום השבת להיות מוכן ביום ששי מכל עניני השלמול • ומהם אומרים שפירוש והכינו הוא את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואין ענינו כמה שצריכים בשבת להיות מוכן אלא מפני שאלו מלאכות אסורות בשבת כגון הבשול והאפייה כיון שאמר היציאה ללקט על כן העיר שיעשו ביום ששי • ומהם אומרים כי טעם והכינו אינו עונה כי אם על הלקיטה והמדידה :

ועתה

נחפש דברי אלהים חיים כמשמעם • והנה שתי דעות האחרונות תהבן בהם המשיכה מפני שכוכל אותה כח המאמר אמנם הדעת הקודמת היא מה שנמשך אהריה ההכב הכהן אבוסרי יר"א ואינו טובל אותה כח המאמר • אכן להיות הטעם במלת והכינו אם שרצונו ללקט ולמדוד שני העומר אם שרצונו בכאור את אשר תאפו ויותר נכון להיות עונה ללקיטת המן ומדידתו משיהיה עונה על האפייה והבשול מאופנים • האחד מפני שאמר מקודם לכן ולקטו דבר יום ביומו ואח"כ אמר והיה ביום הששי והכינו וכמו שהיה הרצון קודם לכן על הלקיטה כן החפץ במאמר והכינו על הלקיטה ועוד שאם הרצון במלת והכינו על האפייה והבשול מה טעם לומר אח"כ והיה משנה על אשר ילקטו יום יום שמן הדין היה ראוי לומר קודם והיה משנה על אשר ילקטו יום יום ואח"כ לומר והכינו כי אין מאמר את אשר תאפו אפו רק על העומר הנוסף כי בעומר ביום ששי הדין בו כדין שאר ימי השבוע ואין הטעם כי אחרי שהביאו מדדוהו ונמצא שני העומר לאחד כי מה טעם ויהי ביום הששי לקטו לחם משנה שני העומר לאחד • ועוד שאם היה פירוש והכינו את אשר תאפו אפו מה טעם לומר ויבואו כל נשיאי העדה וינידו למשה ואח"כ אמר להם הוא אשר דבר ה' שבתון שבת קדש לה' מחר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו והלא קדם לנו במאמר והכינו לפי כונתם ומה טעם לשנות הענין • מכלל אין מאמר את אשר תאפו אפו באור למאמר והכינו ואע"פ שנמצא ושלחו מנות לאין נכון לו והטעם למי שאין לו מבושל כי לא אמר לאין לו יזומה שהשלים רבינו ישועה ג"ע להיותו כולל שני המענים אי אפשר משני פנים • כי הלקיטה והמדידה טרם והבאה והאפייה והבשול אחר ההבאה • ועוד אם יהיה ענינו על הלקיטה והמדידה יהיה הטעם לשני

העומר ועל האפייה והבשול בשביל עומר של שבת כי עומר של יום ששי כיוצא בשאר הימים וממנו אפוי וממנו מבושל כנרסו שמו העם ולקטו ומהנו ברחים ונו' • ואמנם המנה במאמר את אשר תאפו אפו בשביל עומר של שבת מפני כי כמו שאמר הלקיטה והמדידה וההבאה בשבת כן אמר להם האפייה והבשול ואיחר אותם מפני כי בתחלה לא גלה להם הסוד למה אופן ילקטו ביום ששי לחם משנה וכבוא יום ששי גלה להם הסוד והורה להם לעשות ביום ששי מה שהוא אסור להעשות בשבת • ומעם כפל את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו טעמו מה שיש לכם לאפות בשבת תאפו אותו ביום ששי ומה שיש לכם לבשל בשבת תבשלו אותו ביום ששי מכלל שהאפייה והבשול אסורים בשבת • הנה למדנו מה שיצטרך בשבת אינו צריך קודם השבת לעשות בעבור השבת כי אם מה שהוא אסור להעשות בשבת לא שהטעם אם לא יהיה מוכן יהיה אסור להאכל בשבת או להשתמש בו בשבת • ויש להבין כי סמאמר את אשר תאפו אפו יאמר להניח תלהם בתנור או הבשול על המוקד אשר יכתים בבשול יאפילו אם כבתה האש והתורה אסרה הבשול בשבת הוא הדין להאמר כל דבר בשול בשבת כגון הכובש כבושים בשבת משום בשול ר"ל במלא או שדרכו להתבשל בשמש אמנם להתחמם מן השמש הפך לצנן המאכל עובר להעשות יאולם המולח כדי להאכל עובר • ויאמר להטמין בשבת בדבר המוסף בין בשבת עצמו בין קודם השבת להיות בשבת אך לעצור החמימות הדבר עובר • ואולם מן הדין היה ראוי לאסור ההטמנה מכל וכל כפי שהחמירו רוב החכמים מפני שפורצין בדבר זה מפני שאם יותר להטמין בדבר שאינו מוסף עוברים גם בדבר המוסף • והרבנים שהתירו להניח הבשול מיום ששי על גבי האש ומתבשל בשבת עצמו אך לשומרו בשבת עצמו אסרוהו בדבר המוסף כגון האש וכגון זפת וכל ומלא וסיד וחול או זוגין או מוכין ועשבים בזמן ששלשתם לחים ואפילו מהמת עצמם אלו הם הנקראים דבר המוסף • ויש דברים שאם טמן בהם התבשיל ישאר בחמימותו לבד ואינם מוסיפים לו בשול אלא מונעין אותו מלהצטמך כגון מוכין וזוגין ועשבים יבשים וכסות ופירות וכנפי יונה ונעודת ונסורת הרשים ושלהין (רצה לומר עורות של בהמה הנפשטין כי תרגום והפשיט את העולה וישלח וכן טעם איש שלחו חמים) ונו

כמו שהמן זמנו השי"ת בששי להיות בשבת הוא הדין לכל דבר שיצטרך בשבת צריך להיות מוזמן לאכילה וזה הפרי הנשרה לא היה מוזמן לאכילה בעוד שלא נשרה. וכן המים צריך להיותם תלושים מבעוד יום ביום ששי ולא יתכן אם יש לו באר בחצרו או מעין לקחת שהם נובעים ולא מימי גשמים שירדו בשבת כ"ש שיהיו מוגרים מבחוץ אל ביתו. ואסור לקחת משקה הפירות שזבובים בשבת מבית הברד כדמות שהוא דורך ואסור לרדות דבש בכורת שלו ומותר לשחוט מימי פירות לדבר מאכל ומותר לערב אוכל עם אוכל ועירובי תבלין כדי לאכלם וכגון להכניס מים שמן ומלח למבול מותר. פירות שהם למכירה אינם צריכים הזמנה מבעוד יום שהם מוזמנים בכל עת לאכילה ומותר לפצוע בשבת אגוזים שקדים ובטנים כדו לאכלם. דברים שהם ראויים לאכילה צריך להאכל אך מה שהם לענין רפואה אסור להאכליהו דברים שהם מועילים ברפואה ועם כל זה הם למאכל הבריאים מותר לאכלם אפילו מי שהוא צריך אותם לרפואה. מותר למלטל בשבת כלים שהם לצורך המאכל ולכדר השלחן וכלים ואהרי האכילה להצניעם שבל אלו ענינים שצריכים בין האפייה והבשול ובין האכילה ולא בא מורה באסורם. אך כלי מלאכות ודברים שאינם לצורך מאכל אסור למלטלם כגון כלי נגר כלי אורג כלי חייט וכיוצא בהם. אך לצורך מאכל מותר לו למלטל אבן לפצוץ אגוז עד שלא יצא מטעם ההנחה וסכין כדי לתתוך דבר מאכל ומצניע קערות וכוסות לצורך אכילה ושתייה ומותר למלטל מזון בעלי חיים כגון בהמות ועופות כמה שהם צריכים להספיקם. כלים שהם אסורים מחמת אסור כגון שנעשית בהם מלאכה בשבת או דברים מאוסים אסור למלטלם בשבת. מטלטל אדם במה שהוא ממלבושו וסנדלו ורחוק פניו ידיו ומצניע את עצמו בצאתו חוץ על ידי דבר. ואסור לתקן שום תקון בשבת חוץ ממה שהוא מתקן מאכל ומשקה ותקון המלבוש בעת שיאכל ובעת שילבש אשר אי אפשר להקדים בפי שהעירונו ואינו מציע את המטה בשבת. ואסור לאדם ללבוש כלי זין בשבת כגון שריו וכובע אלא מה שהוא מתקן מלבושו. וצריך להיות לובש בשבת לבוש צנוע ולא מלבוש המלאכות שזה הלול היום. והאשה לובשת בגדים ועדיים שבמנהגן להתנאות בהם כגון עגילים וחלאים ומבעת זעכמים ושהרונים. ואסור לכחול ולראות במראות בשבת ושלא יצבעו

זגני צמר ודברים אלו נקראים דבר שאינו מוסף. אבל אסרו להטמין בדבר המוסף אפילו קודם השבת כגון האש גזרה שמא תרתח הקדרה בשבת ויצטרך לגלותה עד שתנוח הקדרה ברתחתה ויכסה בשבת ונמצא טומן בדבר המוסף בשבת. אבל בדינו בין בשבת בין קודם השבת אסור. ואין להקשות מעניני הכבושים שמולחין אותם קודם ומתבשלים בשבת שכבר הבדלנו ביניהם בבאור מספיק. וחכמינו ע"ה יש מהם שאסרו להטמין בדברים שהם צריכים טלטול בשבת כגון המכיכה שכתבן מפני שאפשר שישבר דבר מסונו ונמצא מהלל שבת. והחכם רבינו ישועה נ"ע אמר לא נתקיים רוע נגיעתו בתבן עד אשר יהיה הוא המונע אבל החוב כאשר הקדמנו שלא להטמין בדבר המוסף איזה דבר שיהיה שלא יהיה מותר למאמר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלוי ואנחנו בעונותינו נכשלים בכל זה ואיני יודע מאיזה דור עבירה התחילה זאת העבירה ופורצים בדבר זה שמניחים התבשילים בתנור ורותח בבעובע אף שמישימים אותו בשבת עצמו ולא עוד אלא שמכניסין תבלין בשבת עצמו ומתבשלים ואולם אין השש במלח. אכן אם תהיה הקש כה שיתבשל כל צרכו יהא הרצון לחשוך החמימות לא שיתוסף לו שום בשול עובר ואפילו דבר קר כמו המים ותבשיל להתחמם אין מניעה מזה אע"פ כן יש חכמים שאסרו ההטמנה מכל וכל וחכמים התירוה והדין נותן שיהיה הענין כפי שמסדרנו. ואולם מהקשת הבשול אסרו לנגב הבגד שנשרת במים ע"י התנור:

פרק תשעה עשר

דברים שהיו כמן ונאסרו בשבת כגון הלקיטה והמדידה וההבאה מחוץ הביאו תחת והכיבו ונאסרו בשבת. והקישו החכמים בו פרי הנובל בשבת שלא ללקוט אותו. ואולם האומר כי לא נאסרה לקיטת המן בשבת רק ההבאה מחוץ באסרו שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו כגון רבינו בנימין האוונדי התיר לקיטת פרי הנובל בשבת בחצרו ואסר מה שיכול ברשות הרבים. אך האומר כי הלקיטה בעצמה נאסרה שהיא הבאה תחת מאמר והכיבו ואסר ללקוט אפילו מה שיפול בתוך חצרו. והאמת כי פירות שנשרו בשבת אינם אסורים מפני מאמר והכיבו ולא מפני שהלקיטה אסורה בשבת אבל הראוי להגביר כי

יצבעו פניהם • ובעלי הקבלה התירו לאשה כמבעת שאין בה חותם ולאיש כמבעת שיש בה חותם הטעם כפי החול לבישתם בשבת ואשרי המחמיר • ומי שיש במנהג המלך להיות לו נזר ואצעדה, ורביד זהב הוא בהתר • והנה כמה שהותר ללבוש הותר גם לצאת עמהם בשבת ברשות הרבים ולא יאכר משום נושא ומשום מוציא • אכן מה שילבש או שיתכסה על טעם להעתיקו במקום אחר או כדי להראות בדרך רשות הרבים הוא באסור בין מלבוש בין סנדל בין כל דבר • וכל דבר שאינו מתבשיט ואינו מלבוש הוא חייב • ויוצא אדם במוך שעל גבי המכה ובקליפת בצל ושום רק שלא יהיה קשור • והאדם יוצא לפנות עצמו ברשות הרבים ולוקח אבן סמוך לו ומקנה עצמו • פוסק אדם לאורחים אכילה ושתייה בשבת אך אינו נותן מתנה ולא צדקה ואינו מקדיש דבר בשבת ואינו נודר ואינו משלם נדרו שכל אלו דרך משא ומתן • וראוי למלטל ספרים כדי לקרוא וללמוד ואסור לקרוא בספרי רפואות בשבת • יש דברים שהם מותרים בשבת והם דומים למלאכות ואין התרם כי אם כמה שנתחברו עליו כל ישראל מדת השליח ע"ה והוא כמו לקשור קשר של אזור ושל מכנסים או להתירו ואם עשהו קשר של קיום אסרויסגירת שער הבית ונעילתו ופתיחתו ולתת עליו מסגר ולפתוח אותו ורהיצת ידיו ופנינו ומלטול הספרים לקריאה וכמי ששומר ביתו וידמה כמו הנוטר ומלטול השלחן והרקת המאכל ומזיגת היין עם המים ויכול מעשה שהוא בהתר ומסכתו תעשה מלאכה אסור להעשות גם כן הדבר המותר כגון מי שנפסד המפתח שלו אין ראוי לשכר המסגר כדי לפתוח שזה מלאכת החרש ופעמים יבוא בדרך הכרה כמו המושך ספסל ועושה חריץ או שטלמל עפר או טיט כרגלו אין זה המא עליו • דברים שהם אסורים ומותרים תלויים על ידי האברים ומשה רבינו ע"ה דבר בהם על דרך כלל והנביאים ע"ה הרהיבו באסורי הדברים שהם תלויים על ידי האברים • אומר הנביא אשרי אנוש יעשה זאת וגו' שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות כל רע ואומר אם תשיב משבת רגלך ואשר יתלה במעשה הידים מאמרו ושומר ידו מעשות כל רע שיש לו הסגלה במעשה האסורי אבל המגע בספרי הקדש ופירושיהם ומגע במאכל ומשתה והמלבוש כל זה בהתר ולסדר כלים הצריכים ולפתוח השער ולסגור • וכן אומר אם תשיב משבת רגלך שיש בהליכה דבר

שהוא בהתר כגון ההליכה לבית הכנסת תוך התחום ואל המדרש ואל מקום מאכל ומשתה וללבוש מצוה ההליכה בחיוב • ולבקר החולה ולנזם האבל וללכת אל איש נכבד לכבדו ולמקום צרכו כל אלו בהתר • אמנם ההליכה ע"ד טיול או ההליכה אל השוק הוא באסור ולזמן ביום השבת ללכת עד סוף התחום כדי לקצר ההליכה כחול במקום שהוא רוצה ללכת • ולהכשרת ההליכה בשבת הנה אומר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת • והדבור בדברי חלולים אסור כגון המכירה והקנין כי כן אומר ממצוא הפצך ודבר דבר • ובענין התפלה והלמוד ובדברי החובות הוא בחיוב • ובדברים המותרים יש לדבר שהרי אמר ויבואו כל נשיאי העדה ויגידו למושה בענין המן וכתוב ויאמר משה אכלוהו היום • ואסור ללמד באשר יש לו שכר ואסור להקדיש או להחרים ולא להעריך ולא להבדיל הקדשות ואין דנין בשבת שכל זה תלוי בדבור והם במקח וממכרו ואסור לו לאדם לדבר בשיחה בטלה כי כן אומר ממצוא הפצך ודבר דברי • ואסור הדין למדו החכמים זה משום שהוא נקרא בשם מלאכה ממאמר והמלאכה לא ליום אחד ולא לשנים • ואסור לדבר במיני סחורות, או אפילו להתיעץ מה יעשה בחול מה יקנה ומה ימכור ולהשוב השבונות אך לעסק דברי תורה • יש מן החכמים שאמרו יש לשיה בשבת בדברים שעברו אבל באשר ירצה לעשות אחר השבת אסור וזה כי המדבר לשעבר אינו מהנה לעצמו דבר וע"כ יהיה בהתר אבל בדבר שעתידי אפשר שיהא מהנה לעצמו דבר וע"כ יהיה באסור • אכן הדבור בעניני ההנהגה ומוסר ודרך ארץ יכשר ובדבר ראות העין בספרים ומה שהוא לדבר מצוה ומה שהוא עובר כמו הנטירה לביתו וממונו • והביאו החכמים ראייה מן מאמר נחמיה ומנערי העבדתי על השערים לא יבוא משא ביום השבת • ואסור לעיין בעניני הסחורות או בבנין ולא לכון מה יבנה מה יקנה ומה ימכור • גם לשמיעת האוזן לשמוע התפלה ודברי תורה ולדברים המותרים בשבת • אך לכון השמיעה בכזר וקנין ועניני סחורות ודברים בטלים הוא אסור • ואמרנו אם כן מפני שהשמיעה בהכרח ועל זה כלל באמרו ממצוא הפצך ודבר דבר • ולענין הריה מותר להריח בבשמים וזה עונג לכבוד השבת ועוד כי חוש הריח מתפעל ולא תבוא אזהרה עליו אלא כאשר יגמה • ואולם במקום שיש לו רשות למלטל יש לו לנמות להריח בבשמים • אך במקום שאין לו רשות

אשר ברא אלהים לעשות שזה היום נברא לעצמו ושכחו והבדילו משאר הימים היותו אות לישראל עמו וזמיער להטיב העיון בחקירת מופתי השכל להדוש העולם להורות על קיום המחדש הוא האל ית' שמו כאשר אמר כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם • ובאר בשני מקומות איך יהיה יום שבת אות לידיעתו ית' כאשר אמר בעשרת הדברים ביום המעמד כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ ואומר על כן ברוך ה' את יום השבת ויקדשהו ואומר ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ • ומשה רבינו ע"ה אמר בעשרת הדברים השניים וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלהיך משם ביד הזקה ובזרוע נמויה ע"כ צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת וכאן תלה טעם מצות שבת בעבור יציאת ישראל ממצרים • ואין מונע מהסכים שמצות שבת באה לשני טעמים • האחד מה שבארנו והוא בעבור הדוש העולם • והשני צוה שינוהו ביום השביעי בעבור שיהיו זוכרים השעבוד שהיה להם במצרים • ולמבין שיבין כי שני הענינים טעם אחד יכללם בעבור שענין יציאת מצרים כחדוש העולם כי לולי שהעולם מחודש ובכונת מכוון לא היה אפשר לשנות המנהג ולכן נהיו האותות בתוך עם אשר היו מתפארים בהכמת המזרות והיו מאמינים קדמות העולם ואחר שמענת האותות באה להם לבטל דעתם הספיקה המענה לכל העולם ולכן אין הבדל בין התלות הטעם במעשה בראשית ובין התלות הטעם ביציאת מצרים כי ענין אחד יכללם ובעבור היות זה הטעם גדול המעלה על כן החמיר מצות שבת בכל ענשי האזהרות והמחלל שבת כעובד עבודת כוכבים • על כן באה במעמד הר סיני בסדר אחר שקיים עצמו והכחיד זולתו באמרו זכור את יום השבת לקדשו עד שאמרו קצת ההכמים כי מצות שבת שקולה כנגד כל המצות סמך לדבר ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים ואמר ואת שבת קדשך הודעת להם ומצות וחקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך ובמקומות רבים הוכיחם בשביל מצות שבת כאשר אמר בעבור דור המדבר ואת שבתותי הללו מאד ואמר ואומר לשפוך חמתי עליהם לכלות אפי גם במדבר ותוכחות באו בשביל שבת בדברי הנביאים כאשר זה ידוע ואין להאריך • ובעבור שמצות שבת סוד טעמה מכוא לעולם הבא

לטלטל אסור לנמות בריה אך אם הוא על כרהו אפשר שיריה בלי שיגמה בריה • והכמים אמרו הצום בשבת משום שהכתוב אומר אכלוהו היום • ומקצתם התירו הצום בשבת ואמרו כי מאמר אכלוהו היום הוא רשות ולא חובה • והאמת כי הצום יאסר בשבת משום אמרו וקראת לשבת עונג והעונג הוא באכילה ושתייה כמו שיתבאר על כן אין ראוי לנדור נדר להתענות ואפילו שלא עיין את השבת אלא אמר שבוע או חדש סתם • ולא יעבור לצום בשבת ולא לזעוק ולספוד ולהתאבל ולבכות בשבת שהוא מקרא קדש ויום מועד ויום עונג ושמחה • וענין הכבי והאבל אסרתם התורה ממה שאמרה ושרט לנפש לא תתנו כבשרכם ואחריו אמר את שבתותי תשמורו מכלל האבל אסור בשבת • אכן בארבע תעניות שתקנו ישראל על שבר ציון וירושלם ושבר בית המקדש דנו ההכמים להעשות בשבת שעמד כנגדו שבר ציון וירושלם כאשר אמר והשבת כל משושה חנה חדשה ושבתה וכל מועדה ועל כן יהיה בחיוב להתענות בשבת כאלו הארבע צומות כיון שהם מוומנים בזמן וחייבוחו ישראל על נפשם ואין מניעה משום אמרו במן בשביל שבת אכלוהו היום שהרי יום כפור שהל בשבת חוב להתענות :

פרק עשרים

יש להבין שמצות שבת מצוה עליונה מן המצות העליונות שהרי הכתוב החמירה בכל חמרי הענשים במקילה וזכרת שנאמר מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה וזכרתה • וזכרה בשלשה עשר מקומות וזכרה בשם ברית שנאמר לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ובעבור שמודה מכוא לעולם הבא על כן נתחייב העובר בכרת מפני כי כל המכחש בשבת מכחש במעשה בראשית שהוא מסכים לחדוש העולם שהוא המעיר בחקירת מופתי השכל וכל המכחש בחדוש העולם מכחש במציאות השם ית' מפני שמציאות השם נקנית מידיעת חדוש העולם וידוע שהידוע מציאות השם דעת אמתית וההדבקות בו בשלול ממנו כמופתי השכל דברים המונעים והמבדילים בינו לבין השכל והיא אמתת חיי הנפש לעולם הבא על כן נתנה התורה טעם למצות השבת במעשה בראשית כאמרה ויברך אלהים את יום השביעי ויקדש אותו כי בו שבת מכל מלאכתו

ובנראה שהדבר עד למרחוק על כן מכשר על ידי עבדיו הנביאים שמתן שכר שומרי שבת בעולם הזה ערוף כאשר אמר כה אמר ה' לפרסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר הפצתי ומחזיקים בבריתי ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם וגו' ואומר אם תשיב משבת הנך עשות הפציד ביום קדשו וקראת לשבת עונג וגו'. מתן שכרן בעולם הבא אז תתענג על ה' והרכבתך על כמתי ארין והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר ואומר והיה אם שמוע תשמעו אלי נאם ה' לבלתי הכיא משא כשערי העיר הזאת ביום השבת ולקדש את יום השבת לבלתי עשות כה מלאכה וכאן בשערי העיר הזאת וכו' כלל אותה ההבטחה ואומר ואם לא תשמעו לקדש את יום השבת אמר והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם ונראה כי בשביל הלול שבת נתחייבו גלות. ראה כמה מעלת מצות שבת שהשומר מצות שבת כפי שנזרה ההורה זוכה ונוהל לשני העולמים העולם הזה והעולם הבאי וכפי שבארה התורה מעמי מצות שבת ראוי לזיוף מהשבת מי שנתן הטעם כי בעבור שכלל ימי השבוע סדורים בפי מערכת שבעת הכוכבים המסותרים ובעבור שיום שבת בנגד כוכב שבתאי וכל העושה מלאכה בשבת לא תצלה אותה המלאכה לפי מערכת הכוכב ההוא על בן צוה והזהיר לבלתי עשות מלאכה בשבת. ואולם במצות שבת נאמרו בתורה מלות השובות משובחות כגון ברכה קדוש זכירה שמירה ובדברי הנביאים כבוד ועונג. והנה שם ברכה הנאמר בשבת בעבור ששם ברכה תוספת על כן הוצרכו המפרשים לומר שטעם זה התוספת ברכה בעבור שומריה שיהיו מבורכים עד שתלוחז קצתם בענין המן שנמצא משנה על אשר ילקמו יום יום. ויש מפרשים בעבור שביום שבת מתוסף השכל משאר הימים שלא נברא זה היום להעשות בו מעשה למענו נאמרה ברכה בשבת. ויש אומרים בעבור שכל הענינים היו בפועל ביום השבת שלא היה בו דבר בבח לצאת לידי פעל משאר הימים שנאמר בהם ויהי ערב ויהי בקר אלא זה היום נקרא יום לבד על כן נזכרה בו ברכה שלא היה בו חסרון דבר. והראוי לסבור כי לשון ברכה הנזכרת הוא לשון שבח והצצה לומר שבח זה היום להורות העדה לקיום המוסף במציאותו יתברך לכך נאמר ויקדש אותו שלשון קדושה לשון הבדלה הטעם בו להיות זה היום נבדל משאר הימים בעשיית מלאכה וכן בא במפורש מעשה

שלשון קדושה בעבור כחוד עשיית מלאכה באמרו ולקדש את יום השבת לבלתי עשות בה כל מלאכה וההלול הפך הקדוש ונתבאר שההלול הוא עשיית מלאכה שנאמר מהללית מות יומת ונאמר ואת שבתותי קדשו הפך זה ואת שבתותי הללו מאד וזהו האמת. ואנשים הוציאו פרחים כגון לאסור התשמיש מזו המלה וכן לא יאות אכן להיותו נכלל בכלל המעשים שהם הלול היום אפשר ויהיה אסור משום מעשה משום כי במקום אשר רצה להביאו תחת טעם הקדוש בארו באמרו וקדשתם היום ומחר ואמר היו נכונים לשלשת ימים אל הגשש אל אשה ולא ימנע להיותו אסור מטעם המלה שאם הטמאה הפך המהרה והמהרה תובעת לקדושה והתשמיש הוא טמאה נמורה. אך אם יבוא על דרך הכרח אין בזה מניעה אבל לבוא בצודה יהיה אסור משום קדושת היום. ומהם אמרו הטעם להיב התפלה והקריאה בזה היום כגון שאמר מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה' וכן נאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת ואינו מטעם המלה. ומהם אמרו מטאמר לקדשו שלא לקרוא בספרי היצונים ביום השבת ולא בכתב וזולת לשון הקדש וכתב קדש. והחכמים השיבו שהרי קצת מספרי הקדש בתובים בלשון ארמי אמנם על הכתיבה דנו בו להשתמר. ויאות מאמר החכם שאמר שטעמו להשתמר בדברים המותרים בשבת שלא נרבה בהם אלא יהיה עניננו בהם על צד הספק ולא להיות הלוכנו ודבורנו ומנהגנו בשבת כמנהגנו בחול ונאמרה זכירה בשבת כאשר אמר וכד את יום השבת לקדשו וטעם הזכירה יהיה בלב ובפה כגון ומשא ה' לא תזכרו עוד ובלב כגון זכר את ושתו ואם בן היום זכירת השבת יהיה בלב ובפה לשבח וכבוד. ואולם כמאמר זכור את יום השבת פירשו החכמים ע"ה כי על כן אמר זכור את יום השבת בעבור שקדם זכרה במדבר סין או משום שהזכור בא בשבת עצמו על כן אמר זכור את יום כמו שאמר בפסח זכור את היום הזה ופירשו החכמים שהכונה להיות האדם זוכר את יום השבת בימי השבוע כדי שלא ישכח או שהרצון לזכרה ביום ששי כדי להביא ליום השבת או הטעם לגנות בדברים אשר יעלה מהם זכר השבת או הטעם כי השבת לא יעלה כי אם במנין זה תלוי בענין הזכירה שיהיו קווין לבוא בכבוד והטוב לאמר כי בעבור שעלל כי ששת ימים עשה ה' על בן אמר זכור ואם כן הטעם יהיה זכור זה היום שנקדש ספני מעשה

אבל יום הכפורים אם נקרא שבת הנה אומר מערב עד ערב תשבתו שבתכם אכן שם שבתון נאמר על החלק הנוסף מחול על קדש • והנה באמרו שבתון שבת קדש הטעם בו על החלק הנוסף מיום ששי ובאמרו שבת שבתון הטעם בו על החלק הנוסף מחלק ערב יום ראשון לשבת • ודבר מפורש שמוסיפין מחול על קדש כאשר אמר בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב של יום הכפורים טעמו להוסיף מחול על קדש הוא הדין בסוף היום • ובדברי הנביאים נאמרו כבוד ועונג ואין ספק שאלו נלקחים מרמזי התורה כאשר אמר על כן בדרך ה' את יום השבת ויקדשהו • ומכבוד השבת שאדם מצניע את עצמו ברחיצה וסיכה קודם השבת ומלבוש נקי כאלו הוא בא לקראת המלך וחייב התורה שיהיה האדם משתדל ביום ששי לכבוד השבת וכן נהגו ישראל מרחיצה וכבוס ותקון המאכל והאפייה והבשול בששי בשביל יום השבת ומכבוד היום העסק בתפלה ובקריאה וללכת אצל אנשי החכמה לדרוש בדברי תורה מלעסוק בשיחה בטלה כאשר נזכר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת והוא כבוד היום • והעונג הוא מנוחה מהעמל ולהכין מאכל ומשתה איש איש כפי בחו להתענג בשבת וכן הכתוב אומר לכל המרבה בתענוג שבת הנה שכרו אתו וכאשר אמר וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד ואמך אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך • וכל השומר שבת והמחמיר בה ומכבדה ומענגה כראוי וזכה בעולם הזה ומובטח בה' כי הוא בן העולם הבא ככתוב אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה ישומר שבת מחללו וזה החזק משער ומודיע שיורה להתנהג האדם על דרך חסרה • ונהגו ישראל בהכנס יום שבת לקדש את השבת בבוס של יין ובצאתו להבדיל בין קדש לחול בבוס של יין כאשר הוא מנהג ביד כל ישראל • ואם אין יין כפי המשקה שמתנהגים בכל מקום :

מעשה בראשית • ואמנם ענין השמירה כמעט הזכירה כי כל שומר וזכר ע"כ באה השמירה במקום הזכירה • ואולם מקצת החכמים אמרו זכור את השבת לפני בואה ושומר אותה בכואה וטעם השמירה בשבת כדי לקדשה מלחלל בי בן נאמר שומר שבת מחללו והשמירה באה תמיד במצות לא תעשה אעפ"כ החכמים אמרו שכולל עשה ולא תעשה בי כן נאמר ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם ויש לומר כמו שהעשייה מוסגלת בעשה ומצאנוה כוללת עשה ולא תעשה כגון שנאמר לעשות את יום השבת ונאמר וכי תשנו ולא תעשו את כל המצות האלה שכולל עשה ולא תעשה כך השמירה אעפ"כ שמוסגלת בלא תעשה נמצאת כוללת עשה ולא תעשה • ובארו החכמים שטעם השמירה להוסיף מחול על קדש עד שמהם פירשו כי בשביל אותו החלק הנוסף ביום ששי נאמר ויבל אלהים ביום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבות ביום השביעי מכל מלאכתו אשר עשה בעבור שהמעשה היה נעשה בעצם אותו החלק וזאת הכונה בטלה שאם בעצם אותו החלק היה השם עושה מלאכה איך הזהיר במאמר שמור לבלתי עשות בו כל מלאכה • והאמת שהטעם להיות שומר השבת כגון דבר יקר שלא יחלל • ואולם צריך להוסיף מחול על קדש בראיה מן הכתוב הנה הכתוב אומר שבת שבתון קדש לה' ואומר שבתון שבת וידוע ששם שבת חסוד ומעולה משבתון והעד על זה שיום המועד אשר הותר בו מעשה אוכל נקרא שבתון לא שבת מכלל ששם שבת חסוד משבתון מכלל ששם שבתון אינו נאמר לעצם היום אשר נקרא בשם שבת מפני שאי אפשר כי אחרי שהחסוד שבא להקל ואם בן שם שבת כולל ב"ד שעות לבד והוא מעת צאת הכוכבים עד יציאת כמותו וידעו בה"א הידיעה כי הוא הנודע בזה השם כאמרו זכור את יום השבת ואפשר בעבור שכבר נקדם זכרו במלה באמרו שבתון שבת קדש או להוסיף משוקע המין והוא שבת השם כאמרו את שבתותי תשמורו

נשלם באור מצות שבת לפי השנת קצר יד שכלנו

והכתוב אומר לכל תכלה ראיתי קץ רחבה מצותך מאד •

בשם אשר מעשיו לו עדים · נתחיל ענין המועדים והעיון בתהלה בענין הפסח

צריך בתהלה לעיין בענין הפסח · וענין הפסח יהיה בחמשה דרכים · האחד שהפסח מאיזה מין הוא · והשני באיזה זמן יעשה · והשלישי באיזה מקום יקרב · והרביעי איך יעשה · והחמישי מי יקריבהו ויאכל אותו · ובבחינת אלו הדרכים נדע כמה נבדל פסח ראשון מפסח שני · ופסח דורות מפסח מצרים :

פרק ראשון

הפסח הוא מן הכבשים ומן העזים שנאמר שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם מן הכבשים ומן העזים תקחו וזה נאמר בפסח מצרים · אכן בפסח דורות נאמר בפסח שעשו במדבר בשנה השנית ככל חקותיו וככל משפטיו יעשו אותו ולמד זה הפסוק כאשר יהיה פסח מצרים מן הכבשים ומן העזים כך יהיה פסח דורות מן הכבשים ומן העזים ואין הטעם שכל אחד יביא מן הכבשים ומן העזים אלא מי שירצה יביא מן הכבשים ומי שירצה יביא מן העזים וצריך להיות זכר תמים בן שנה ומקצת החכמים פירשו כי בזה נחלק פסח מצרים מפסח דורות · שפסח מצרים שה כבשים ושה עזים ממאמר שה תמים זכר בן שנה ויבטור שמצאו במשנה תורה וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר ובאה מלת ובקר בו' הלווי כנראה שהפסח כולל צאן ובקר · מכלל שפסח מצרים מחולק מפסח דורות שפסח דורות יהיה צאן ובקר ודעת הראשונה צודקת כי אחרי שנאמר בפסח מדבר ככל חקותיו וככל משפטיו ולא קדם מאמר וזכתה פסח לה' אלהיך מלמד שהפסח אינו אלא מן הכבשים ומן העזים אך מאמר וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר פירשו בו צאן לפסחים ובקר לשלמים ואמת הדבר אע"פ שאינו נראה כן לפי גלוי הכתוב אכן יש מקרא מפורש בענין פסח יאשיהו כאשר אמר וירם יאשיהו לבני העם צאן כבשים ובני העם הכל לפסחים לכל הנמצא למספר שלשים אלף ובקר שלשת אלפים אלה מרכוש המלך וכיון שאמר הכל לפסחים ואחרי כן אמר ובקר מלמד שאין הבקר נעשה פסח אלא שלמים · וכן באר אח"כ ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשים בשלו בס' דות · אלו הם שלמים ע"כ פירשו מאמר

פרק שני

בערב כבוא השמש מועד צאתך וכל עד שנהצו והלקן הזמנים ואמרו בערב אתה זוכה כבוא השמש אתה אוכל ומאימתי אתה יוצא מועד צאתך ממצרים ר"ל באותו זמן נעשה מותר ויוצא לבית השריפה מפני שהם אוננים אין שריפת קדשים ביום טוב אלא נשרף בבקר של ששה עשר כאשר יתבאר לפי מנהגם ומהרים פירשו כבוא השמש לצד מערב ור' אברהם בן עזרא השיב עליהם כי זה הפך השמש יצא על הארץ וככה ובא השמש ואם אין הדבר ככה יפרש לנו מה הפרש יש בין כבוא השמש של פסח ובין כבוא השמש של מקרה לילה והטוען שזה ימצא על הקירוב וכבוא השמש צוה יהושע שזה קירוב קודם בוא השמש הלא ימצא קירוב גם אחר בוא השמש כמו וכבוא השמש יבוא אל תוך המהנה ואלוהם מה שאנחנו בו ממאמר בין הערכים יהיה זה הקירוב אחר בוא השמש ולטוען שיטעון כי אין טענה הזקה למי שאומר שיהיה קירוב קודם בוא השמש אבל מה שמצאנו מוהזק הוא אחר בוא השמש מבעל קרי וככה יפורשו כולם וכנראה שזה הולק על דעת מי שאינו הולק הפסוק לשלישה הזמנים כפי מה שפירשנו לפי דעתם שהטעם כבוא השמש אתה אוכל אבל זה הולק עם מי שמהבר מאמר כבוא השמש עם שם תזכה את הפסח בערב ואלוהם לא מצאנו מן הכתוב שאחרי נטות השמש יקרא ערב והראיה שאומרים כי ינמו צללי ערב הטעם בו בעבור שנטוים הצללים לפאת מזרח על כן יקראו צללי ערב ואין הטעם עת שיעשו הצללים יקרא ערב כי אהרי שהוא סמוך לא יסבול המאמר שזה בזולת זה אכן מצאנו הכתוב נזר שעת ערב כבוא השמש וקודם זה העת יקרא פנות ערב והעד על זה והיה לפנות ערב ירחץ במים וכבוא השמש יבוא אל תוך המהנה מכלל שפנות ערב הוא קודם בוא השמש לא כדעת בעלי הקבלה שפנות ערב אחר הערב השמש ומעמו מתחלת הלילה יהיה רוחץ בעל קרי באיזה חלק מכל היום עד בוא השמש וכבוא השמש יהיה טהור אך פנות ערב קודם הערב וחייב הכתוב שירחץ בעל קרי באיזה חלק באותם העתים עד בוא השמש וכבוא השמש יהיה טהור והעד על זה וישב הים לפנות בקר לאיתנו וזו העת אינה אחר הבקר כי אם קודם הבקר כאשר אמר רש"י הצרפתי כאשר פנה הבקר לבוא הוא הדין לפנות ערב כאשר פנה הערב לבוא והנה מצאנו חתוב מורה שבין הערכים

הדבור במונו צריך לעיין בזה בארבעה דרכים זמן הכנתי זמן שהיטתו וזמן אכילתו וזמן שריפת הנותר ואולם זמן הכנתו נאמר בפסח מצרים בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית וזה התנאי יהיה לפסח מצרים אבל פסח דורות לא מצאנו הכתוב מורה שיהיה פסח דורות בזה התנאי ר"ל לחיות מוכן בעשור לחדש והעלה ידועה למה הקדים הכנתו בעבור שהיו ישראל משועבדים בגלות מצרים ולא היה להם צאן מוזמן לכל אחד להכינו כבוא המצוה לעתה ועוד שהיא מצוה מחודשת ולא היו רגילים ועוד שהמצויים אינם אוכלים בשר ולא היה צאן מוזמן ע"כ הקדים בהכנתו בעשור לחדש באמרו שישבו וקחו לכם צאן למשפחותיכם אבל פסח דורות לא כן אמנם זמן שהיטתו מצאנו הכתוב אומר ושהטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערכים ופסוק אחר אומר בארבעה עשר לחדש בין הערכים ועוד אומר שם תזכה את הפסח בערב וצריך לדעת מה טעם בארבעה עשר אם בין הערכים בעצם ארבעה עשר או הוין ממנו ואם הוא הוין ממנו מה טעם בארבעה עשר ואם הוא בעצם ארבעה עשר מה טעם שם תזכה את הפסח בערב כבוא השמש על כן אמרו בעלי הקבלה שבין הערכים הוא משעת נטות השמש לפאת מערב משש שעות ומחצה ביום ארבעה עשר שנאמר כי ינמו צללי ערב והם אומרים ששהיטת הפסח אחר עולת התמיד והקמרת הקמורת והעלות הנרות ועל כל אלו יש פסוקים מלאים שהם אחר שקיעת החמה ואומרים בשש שעות ומחצה מעלה התמיד ומקמיר הקמרת ומעלה הנרות ומשבע ומחצה שוהמים הפסח עד בוא השמש ואותו הזמן כלו יקרא בשם בין הערכים שהוא בין זמן נטות השמש וזמן בואו והלא הם אומרים אין רואין את הנגעים לא ביום המעונן ולא בצהרים ולא בשחרית ולא בין הערכים ומאימתי רואין את הנגעים משלש ועד תשע בשעה רביעית וחמישית ובשעה שמינית ותשיעית הנה שעה הששית והשביעית היא עת הצהרים ואם היה נקרא הזמן משעה שביעית היא בין הערכים היך אומרים ולא בין הערכים ועוד חוזרים ואומרים שמעיינים הנגעים בשמינית ובתשיעית מכלל אינו נקרא אותו הזמן בין הערכים ועוד שהכתוב צווח שהוא נעשה אחר בוא השמש כאשר נאמר שם תזכה את הפסח

הערבים הוא בשקיעת החמה שנאמר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים ואין ספק כי בשקוע החמה ידליק אהרן את הנרות ונאמר בפסח ושחמו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים והוא הדין • אכן הקושיט שהביאו בעלי הקבלה לבעלי מקרא שאם הפסח נשחט בין הערבים משקיעת החמה הוא תהלת ט"ו ומה טעם בארבעה עשר • ועוד משקיעת החמה עד הערב הנונה אשר נקרא בין הערבים הוא זמן קצר שעה ושליש שעה ואין ישחמו באותו העת כמה ראשים אלפים ורבבות • ועוד מה טעם לומר לא תזבח על המזבח דם זבחי כי אחרי שהזהיר בביעור ההמין בשבעה ימים בכל יראה וכל ימצא עכ"פ לא יהיה נמצא ומה טעם לא תשחט על המזבח דם זבחי אלא מלמד שהיה הפסח נשחט ביום ארבעה עשר זמן אשר היה נמצא ההמין והעיר שיעשו ביעור המזבח מבעוד יום • והשיבו בעלי מקרא על הקושיא הראשונה שתי תשובות • האחת שהלילה של המשה עשר נחשב עם יום ארבעה עשר כימי הקרבנות כאשר נאמר כבשים בני שנה שנים ליום תמיד את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים והוא נחשב יום אחד • והנה קדוש הזמנים וטהרת הטמאים כימי הבריאה מערב עד ערב שנאמר ויהי ערב ויהי בקר יום אחד וכימי הקרבנות מבקר עד בקר • ואם לדעת האומרים כי מאמר כבשים בני שנה שנים ליום אינו כולל הלילה הבא אחריו רק הקרבנות יהיו נחשבים ליום לבד • יש להשיב תשובה שנית כי אותה העת משקיעת החמה עד הערב נונה השמש נחשב עם יום ארבעה עשר והוא הנקרא בין השמשות ובאותה העת היה נשחט הפסח • ואם בזמנים המקודשים תופשים אותו הזמן הוא על צד השמירה אף ע"פ שהוא נחשב עם היום הקודם כאשר אומר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב והתשובה למי שאמר כי אותו הזמן צד ואין ישחמו אלפים ורבבות כמה ראשים באותו הזמן וקומן המזבח • יש להשיב שאין מזה טענה כי אפשר להשחט על ידי אנשים רבים להספיק והלא ראה לזמן אשר נאמר רק הכהנים היו למעט והיו תקונו שהיה מביא הפסח ושוחמו והכהן היה לוקח הדם במזרק ושופך אל יסוד המזבח ומפשיטו תוך העורה ומוציא החלבים ולוקח הגוף והולך לו ועל כן אמר בהעלות העולה והחלבים עד לילה שאם היה ביום ארבעה עשר היה לו לומר עד בוא

השמש אבל משמע זה מורה שהעלה תמיד ואיחר הלבי הפסח עד שעבר מן הלילה הרבה • והתשובה על מי שאמר שכתוב אמר לא תשחט על המזבח דם זבחי ויטבול היות שחיטת הפסח בעצם ארבעה עשר ועל כן חשש ואמר לא תשחט על המזבח דם זבחי • הנה כמוהו לא תאכל עליו המזבח והכל מורים שהפסח הזה נאכל בלילה • ומה שהביאו מענין יהזקיהו שנאמר שם והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור שאם אחרי שקיעת החמה הכל יוצאים לידי טהרה אבל מלמד שעדיין לא העריב שמש ושחמו עליהם הלויים • והחכמים השיבו כי הענין יורה שאכלו הפסח בלא כתיוב ונם נאמר ולא כטהרת הקדש ואחרי שהכתוב מורה שאכלו אותו בטמאה ועל כן התפלל עליהם חזקיהו ואומר וישמע ה' אל יהזקיהו וירפא את העם ואם הדבר כן למה לא היה עונה והלויים על שחיטת הפסחים לכל לא טהור על אלו אבל יהיה עונה על אותם שלא יצאו עדיין לידי טהרה ר"ל שלא העריב שמשם והנה מצאנו הכתוב מורה שערב וערבים אינו אלא אחר שקיעת החמה • שאם יהיה קודם שקיעת החמה מה טעם ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם • ועוד מאמר בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב שאם היה לפי כונתם צריך להיות טהורי היום וזה לא יתכן • ואולם הספק הוא בדקדוק אלו המלות ר"ל ערב וערבים שערב הוא לשון יחיד וערבים לשון שנים ועוד שנבטלת בין כרמיו שיש עת בין שני הערבים • והנה במלת ערבים נשמעו שלש דעות • יש מהם אומרים שערב וערבים אחד ולא שמו לב לטעם השניות ולא לטעם בין מפני שמצאו הכתוב אומר בין הערבים תאכלו בשר וכתוב אחר אומר בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ועוד כתוב אחר אומר את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים וכתוב אחר אומר ומקטירים עולות לה' בבקר בבקר ובערב בערב ועוד נאמר ובהעלות אהרן את הנרות בין הערבים וכתוב אחר אומר ומנורת הזהב ונרותיה לבער בערב בערב וככה בפסח ושחמו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים וכתוב עליו ויעשו בני ישראל את הפסח בארבעה עשר יום לחדש בערב בערבות יריחו וידוע שכל י"ם מורה לשנים ר"ל זוג כמו עינים ידים רגלים • ונמצא כזה שאינו מורה על שנים כמו ואור החמה יהיה שבעתים ונמצא ישלם שבעתים כפי דעת

ערבים האחד עריכת השמש והשני-ביאת אורו הנראה בעבים והנה יש ביניהם קרוב שעה ושליש שעה אז יבוא בעל קרי אל המחנה וידליק אהרן את הנרות . והוא עצמו אוכר בספר יס"ד מור"א יש מצות נעשות בין היום ובין הלילה כשחישת הפסח והדלקת הנרות וביאת הטמאים . וכן מבואר בפירושו התורה שהיה הפסח נשחט בעת שהיה מהשיך כדי שלא יראה מפני המצריים שלא היו אוכלים בשר והראיה הנבורה ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב ביום הראשון לבקר שיום הראשון מרמיז על יום חמשה עשר . מכלל הפסח היה נשחט בערב חמשה עשר . וזוה נלחצו בעלי הקבלה ואמרו שיום הראשון פירושו הקודם כמו הראשון אדם תולד כאשר יתבאר . וזה אזהרה למותיר בפסח הנרות כי והנותר ממנו עד בקר הוא בפסח מצרים . וטעם הפירוש שלא ילין מן הבשר אשר נשחט בארבעה עשר עד בקר חמשה עשר וזה פירוש מקולקל עד שהזרו מזה ואמרו שאינו מדבר רק על הגינת ארבעה עשר וטעמו ולא ילין מן הבשר אשר תזבח בערב שהוא יום ארבעה עשר ביום הראשון שהוא יום חמשה עשר עד בקרו של שני . ולמד שחגיגת י"ד נאבל לשני ימים ולילה אחד כדין זבחי שלמים . ואלו דברים שאין להם שעור אבל האמת שערב יום חמשה עשר פעם נחשב עם יום ארבעה עשר כימי הקרננות שהם כבקר עד בקר ונחשב עם יום חמשה עשר כימי הבריאה . אכן לזמן שחישתו נחלקו החכמים . יש מהם אומרים שהוא מעת שקיעת החמה עד סוף נגהו ומהם אומרים עד סוף הלילה והאמת לפי גלוי הכתוב שהוא נשחט בזמן שנקרא בין הערבים והחלבים היו נשרפים כלילה שנאמר ולא ילין חלב הגי עד בקר ונאמר בפסח יאשיהו בהעלות העולה והחלבים עד לילה הוא מזבח העולה-לא לפי דעת בעלי הנמרא שאומרים שחלבי הפסח לא היו נשרפים כלילה זולתי שהל יום ארבעה עשר שבת שנקטרים כלילה של יום טוב אבל אין מקטירין חלבי חול ביום טוב ולפי דעתם שהפסח נשחט ביום ארבעה עשר . אבל לפי דעתנו שהפסח נשחט משתשקע החמה כונתם במלה שאם לא בן מה טעם ולא ילין חלב הגי עד בקר . וכן דקדק ולא ילין לבקר זבח חג הפסח שהוא על החלבים שאם ילינו יפסלו . והלילה עד שיעלה עמוד השחר שנאמר על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר . והאמת שהיו זורקים הדם והיה נקטר החלב ואחר כך היו צולין ואוכלין .

מפרשים ואת הכבשה ישלם ארבעתים שהם ארבעה לבר . ובא גם כן זוג שאינו בלשון יי"ם כמו מלת עשרים ומלת פנים . אכן נמצא לשון יי"ם שאינו מורה שניות ולא רבוי כמו מצרים אפרים צהרים אע"פ יש למכין לשום טעם השניות שבצדים שני לכוש ואפרים שני למנשה . ואמנם אלו האנשים לא שמו למלת ערבים טעם השניות ע"כ הוצרכו מהם לבאר טעם השניות בזה אע"פ עם היות ערב וערבים אחד . ואמרו שמלת ערבים טעם השניות מורה לעת התערב האור והחשך והנראה כיון שמלת ערב מודיע הענין כגון ערב רב מה טעם למלת יי"ם . ועוד שבזה הפירוש לא יתקיים רק בשני קיומים אבל בקיום והעדר לא יאמר ערב והנה האור קיום והחשך העדר ועוד שמלת ערב הפך בקר מן לא יבקר הכהן וטעמו להבדיל בין הצורות . וכן הטעם במלת ערב עירוב הצורות ואם כן צריך לבער טעם השניות . ופירושו החכמים שמרמיז הכתוב שני ערבים האחד הוא עריכת השמש והשני הוא עריכת נגהו ויש ביניהם קרוב משעה ושליש שעה ועליו כרמיז כאמרו בין הערבים שמלת בין פעמים מורה טעם האמצעות ופעמים אינו מורה טעם האמצעות כמו בין השך לאור . ומה שהוא באמצעות כמו והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים . ובהיות המלה כוללת מספיק בבין אחד כמו בין עבותים היתה צמרתי ואין ספק כי גם אותו העת יקרא בשם ערב . וע"כ אמרו החכמים ז"ל שלשה ערבים ועל כן יקרא זמן אחד פעם בשם ערב ופעם בין הערבים והנה אין שום דחיה בזה . ואמנם רבינו אהרן כך מודה ור' לוי כך תודה . ואב"ן עזרא בזה הדרך דרך ברדפו אחרי פשטי הכתוב ואם החכם ר' משה חותני אומר שהטעה אב"ן עזרא לחכמי הקראים שאומרים שלשה ערבים הם ומשיב לו שרוב הכמינו לא הודו בזה ואב"ן עזרא תלה חמאמר לכל החכמים במפורש שאברהם בן עזרא לא הביא זה הפירוש להרשיעם וכי שהוא אינו מסכים בזה אבל רצונו להטעות הראיה שהביאו ממאמר עד הערב השלישית שאין הרצון בו שלשה ערבים הם ורצה הערב השלישי משלשה ערבים שהכונה בו ערב שלישי מיום הסתירה שהיו שלשה ימים וכן אומר ושלשת תרד מאד . אבל כנראה מדבריו שמלת ערבים נופל על שנים כמו אכנים רחים זהעד יפול באחת . וככה שמים שהוא מרמיז לשני מדני הנללל . ואמר והנה יש לנו שני

שישראל הבאים לחוג היו תוקעים אהליהם סביבות ירושלים ע"כ אומר הכתוב ובשלת ואמרת במקום אשר יבחר ה' אלהיך בו ופנית בבקר והלכת לאהליך וכן אומר הכתוב ביום השמיני שלח את העם ואחרי כן אומר וביום עשרים ושלשה שלח את העם שהראשון הוא שלוח אל אהליהם סביבות ירושלים כי אי אפשר לחלל המועד והשני שלוח למקומותיהם • לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שהיה לוקח פסחו והולך לביתו וצולחו ואוכלו והיה עושה זם טוב • ומה שאמר ופנית בבקר מעמו בקר של ששה עשר והלכת לאהליך שייך כל אחד לעירו והלא יש להם לחוג שבעת הימים במקום המבחר בכתוב שבעת ימים תהוג לה' אלהיך • ואמת שמקום הנבחר שני חלקים • האחד הקדש עצמו והשני המדינה אך מפני שמאמר ופנית בבקר והלכת לאהליך מורה שלא היו אוכלים כי אם בקדש ולשם כתוב בפסח יאשיהו בשביל הלויים והקדשים בשנו בסירות ובדודים ובצלחות ויריצו לכל העם זה מורה שהיה בלשכות הקדש :

פרק רביעי

מי הוא הראוי להקריב הפסח ולאכול אותו • בידוע שפסח מצרים נתחייבו באכילתו אנשים ונשים שנאמר במכסת נפשות איש לפי אכלו תכוסו על השה אבל פסח דורות לא נמצא מורה לחייבו בנשים אבל באנשים שנאמר יראה כל זכורך שזה השם מצאנוהו מוסכם לבוגרים שנאמר והכית את כל זמורה לפי הרב שאח"כ אמר מלבד הנשים והמק • ובעלי הקבלה חייבו הנשים בהקרבתו אבל אם נדחו בפסח שני הם ברשות • והחכם ר' אהרן נ"ע אמר בשביל בעלי הקבלה כי חייבו את הנשים בהקרבתו ואכילתו עליהן רשות • וצריך להבין כי אם נתחייבו בהקרבתו צריך להתחייב באכילתו ואם נתחייבו בראשון צריך להתחייב בשני אבל לא בראשון ולא בשני אבל אם הוא עליהן על צד הרשות לאכול אפשר ואינו נמנע • ישראל שהוא ערל אסור לאכול מן הפסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו וכשם שמילת עצמו מעכבת אותו כך מילת עבדיו ובניו שנאמר וכל עבד איש מקנת כסף ומלתה אותו אז יאכל בו • והו עבד שקבל עליו מצות שמאמר אז יאכל בו כמו שאפשר להחזירו אל העבד כך אפשר להחזירו אל רבן שהרי גר שנתגייר צריך להמול לו כל זכר

זמן אכילת הפסח בלילה עד הציו סמך לדבר ויהי בחצי הלילה וה' הכה כל בכור שישראל בלם אכלו הפסח עד העת ההיא אבל לפי גלוי מאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי איש מולל כל הלילה ועל כן חשש ואמר ולא ילין לבקר זכה חג הפסח ואמר ולא תותירו ממנו עד בקר ואחרי כן אמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו • מכלל קודם הבקר כשר להאכלי ולא כדעת האומרים שאחרי נטות חצי הלילה יקרא בקר בדרך שאמרו מאחרי נטות השמש לפאת מערב יקרא ערב • ומהם אומרים עד אשמורת השלישית בשכבר בפסח מצרים אכלו אותו בשתי ידות הלילה • ואולם זמן שריפת הנותר הוא בבקר יום המשה עשר שנאמר ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר בעלי הקבלה אמרו והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו שאין מאמר באש תשרופו דבק עם עד בקר אבל המעם הנותר עד בקר ינתן לבית השריפה וישרף בשישה עשר לחדשי וכן פירשו ומאימתי אתה שורף מועד צאתך ממצרים המעם כשישאר עד זו העת ינתן לבית השרפה • ופירשו מאמר ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד בקר נתן בקר על בקר ללמד שהנותר ישרף עד בקרו של שני • והם עצמם אמרו שזה מיוחד בפסח מצרים והם יצאו ביום המשה עשר וכי היו תופשים הנותר לשרפו ביום ששה עשר • ואולם לא פירשו זה הפירוש אלא לפי כוננתם שהפסח נשחט ביום ארבעה עשר וכמו שאין הלכו נשרף ביום טוב שיום ארבעה עשר חול הוא הדין בנותר • אבל לפי כוננתנו שהוא משתקע החמה גם הנותר ישרף ביום המשה עשר עד בקר לפי גלויו של כתוב שבזו הלילה היו מצות נוספות וזולתו :

פרק שלישי

מקום הקרכת הפסח ואכילתו • יש בהם המנהג מפני שקרבן פסח המור מזבחי שלמים שהרי הפסח נאכל כלילה לבד והשלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד והקרבתו במקום המובהר שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחת שערך שחיטתו בעזרה ושפיכת דמו אל יסוד המזבחה והקמרת אמוריו במזבוח • והיו לשכות סביב בית המקדש לשם היו צולין את הבשר ואוכלים אותו והנותר היו שורפין ובבקר השכם היו הולכים לאהליהם

ולא זולתם מפני שהשביעי שלהם חל בארבעה עשר וכפי דתם שהפסח ביום ארבעה עשר נשחט קודם שתשקע החמה ועל כן שאלו הם ואם יכשר להשחט עליהם לאכול בלילה ולקחו הרמז ממאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ממשכנע ולא יכלו לעשות הפסח מלמד שלא היו נמנעים אלא מן העשייה וכן נמי לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו ואולי מפני שסברו אנשים שמישאל ואלצפן היו וחל שביעי שלהם ב'ד אע"פ שמחלוקת היא בספרי מתי הוקם המישכן והנה הכתוב עלל מי שהוא טמא או בדרך רחוקה ודין להקיש על טמא מת כלל הטמאים בין זב בין מצורע בין בועל נדה שידחה לפסח שני ועל מי שיהיה בדרך רחוקה בין חולה בין אנוש או הכוש או שונג ועל כה מניעה שיש לו מלעשות הפסח ידחה לפסח שני ומי שהוא טמא יום יש לו למבול לאכול בערב פסח ואם לא טבל לא ידחה • וכן נמי טמא שבעה שיכול לצאת לידי טהרה לא ידחה לפסח שני וכן נמי מי שהיה יכול לגעת למקום המוכה ורשל ולא הגיע לא ידחה • וכמה היא דרך רחוקה מה שאמר הכתוב אך רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה וגו' ומפני הלול המועד וכן נמי שכון להתטמא לתחלה או ללכת לדרך רחוקה לא ידחה • והכמינו דנו שהכתוב דבר דבור משולה ואע"פ שעשה רע כיון שדבר דבור משולה מי שהוא טמא או בדרך רחוקה בין שרשל בין שיהיה על צד הכרה דין אחד שידחה לפסח שני ואע"פ שעשה רע בראשון אם לא עשה בראשון יעשה בשני וכן הודו בעלי הקבלה ואין זה אם נמנע ולא הקריב בשני שידחה בשלישי כי אלו שני ההדשים יכללם האביב והכתוב אומר שמור את חדש האביב • וצריך מי שנמנע בראשון שיהיה שלא ילכד בשני על ידי מניעה כי מצות הפסח מהוייבת בעונש • והנה לפי דעת בעלי הקבלה מי שהויד ולא הקריב הפסח בראשון אע"פ שהיה טהור ובדרך לא היה או שהיה באחד מאלו ורשל ולא הגיע לעשות הפסח אומרים שנדחה לפסח שני ואם לא עשה בשני יתחייב בכרת אבל אם היה הראשון במזיד ואפילו שנה בשני יתחייב בכרת ואם שנה בראשון והויד בשני לא יתחייב בכרת • וחכמי הקראים אומרים שאם היה טהור והויד ולא עשה פסח בראשון יתחייב בכרת

ואז יקרב לעשותו שנאמר וכי יגור אתך גר ועשה פסח לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו והכתוב אומר חקה אחת יהיה לכם וכו' • וכן נבר לא יאכל בו כגון הישמעאלים והמוסרים אף שהם מולים ותושב ושכיר אלו הם שהיו מולים וקבלו עליהם מצות כגון הנבעונים לא יאכלו הפסח שאם אלו ערלים כבר נאמר וכל ערל לא יאכל בו • וכן עזרא אמר שאלו מישראל שלא יאכלו בפסח של ישראל שאם היו עובדי כוכבים והם מולים הם בכלל כל בן נכר ואסור ערליהם הם בכלל כל ערל וכו' • הפסח אינו נאכל אלא לטהורים לכן מי שהוא טמא לא יאכל את הפסח מפני שהפסח נתחייב במקום מוכה שנאמר לא תוכל לזכות את הפסח באחד שעריך וכו' כי אם במקום אשר יבחר ה' וכו' וטמא אינו נכנס למקדש • ועוד שהפסח מעולה מן השלמים ואם על השלמים נאמר והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונאמר והבשר כל טהור יאכל בשר • הנה יהיה הטמא נמנע מאכילת הפסח על כן כמדבר בשנאמר למשה ע"ה ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו קרבו הטמאים למשה ע"ה ואמרו לו אנתנו טמאים לנפש אדם למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה' במועדו ובאה התשובה איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה שיעשה הפסח בארבעה עשר להדש השני בערב • והנה כאשר אמר הכתוב איש איש כי יהיה טמא לנפש פרט לטמא מת הוא הדין לכל הטמאים שהם טמאי שבעה כגון זבים ומצורעים ובעלי נדות שהנמטאים מחמת שרין או נבלה וכיוצא בהם שהם טמאים טמאת יום כבר הם לערב ארבעה עשר יוצאים לידי טהרה וכן נמי טמאי שבעה שחל שביעי שלהם ביום ארבעה עשר יוצאים לידי טהרה בערב ואם הם מחוסרי כפרה נשרים אל הפסח אחרי שלוקחים את ערובתם להקריב כפרתם • ואולם הכתוב לא פרט אלא טמא מת ויתכן מפני ששאלו אלו ע"כ פרט להם מפני שכזו הטמאה אפשר היות אנשים הגונים וע"כ שאלו הם ולא זולתם ואולם הוא הדין בזולתם • ויש כדמות ראייה כזה מפני שאמר והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה והטהור הוא הפך כל טמא אע"פ שיש למעון שאי אפשר לכלול זה המאמר יותר ממה שאמר למעלה • ואחרים לקחו הרמז ממה שאמר או בדרך רחוקה שהטמא יהיה בדרך רחוקה מן המקדש • ובעלי הקבלה אמרו ששאלו אלו

העוים שנאמר מן הכבשים ומן העזים תקחו • וצריך להיות זכר תמים בן שנה שנאמר שה תמים זכר ונו' ואחד מן החבורה מוליד את הפסח עמו אל העזרה והיה שוחמו הוא או לוי שהם הרגילים על השחיטה לכן נאמר והלויים על שחיבת הפסחים ולוקח הדם במזרק והכה שופך אותו אל יסוד המזבח ומפשיט את עורו תוך העזרה ומוציא אמוריו ומקטרים ולוקח את פסחו ומוליד אל חבורתו כאהת הלשכות והיו צולים אותו באשר הוא אהר שנתהוה ונקרוהו ואוכלים אותו אנשי החבורה הנמנים עליו ואזהרה עליהם שלא יאכלוהו נא ומכושל ונא האמור כאן הוא שאינו צלוי כל צרכו והוא הנקרא בלשון ערבי ני"י • ויש שפירשוהו מן והניא אביה אותה ומעם ובשל מכושל במים יש מי שפירש שלא יתבשל על ידי כלי בתוך מים רותחין על כן אמר ובשל מכושל במים • אכן הראוי לומר בו ע"כ אמר במים מפני שהבשול כולל הצלי שנאמר ובשלת ואבלת ונאמר ויבשלו את הפסח באש כמשפט על כן אמר ובשל מכושל במים • אזהרה שלא ישכרו עצם שנאמר ועצם לא תשברו בו • ואמרו החכמים בשביל מות הראש איך יצא אהר שלא ישברו עצם ואומרין שהיו מהסמין שפוד והיה נשרף העצם ומוציאים הסוה • ובעלי הקבלה אמרו שאין חייבין על שבירת העצם אלא שיש בו כוית בשר או מוח אבל אם אין עליו כוית בשר או מוח אין חייבין • ואזהרה שלא יוציאו מן הבית מן הבשר הוציא ר"ל מבית החבורה • ומציאת המין בשעת עשיית הפסח פוסל את הפסח • אחד השוחט ואחד הזורק ואחד האוכל בבעור המין שנאמר לא תשחט על המין דם ובהי • ובשעה שהיו אוכלים אותו על מצות ומרורים היו אוכלים אותו שנאמר על מצות ומרורים יאכלוהו ואם אין מצה ומרור לא יבטל מאכילת הפסח הוא הדין שאם אין פסח אוכלים מצה ומרור בחיוב אע"פ שאלו תנאי הפסח שהפסח עקר ואלו תנאיו והנותר מכשר ועצמות וגידיים היו נשרפים עד הבקר • ומהם אומרים שמשמע והנותר מרמזו על החלב ואינו נכון • ובכל עוד שהיו עוסקים על עבודת הפסח היו משוררים ומשכחים ומהללים בנפלאות הש"י שעל ידיהם הוציאו את ישראל מצרים שנאמר השיר יהיה לכם בליל התקדש חג וכו' • אמנם פסח מצרים היה נשחט בכל בית ובית והדם היה נשפך לסף והסף הוא כלי כגון שנאמר ואת הספות ואינו סף השער כי מה מעם וכבלתם בדם אשר

בספ

בכרת ולא ידחה לשני אבל אם היה טמא בראשון או בדרך רחוקה אע"פ שיכול להגיע לעשות הפסח והוא לא כון לעשות נדחה לפסח שני מפני שהכתוב לא הבדיל בין שונג למזיד בתנאי מניעת עשיית הפסח וע"כ ידחה לשני ואם לא עשה בשני בין בשונג בין במזיד יתחייב בכרת ויהאמת כי הכרת יהיה למי שהזיד ולא עשה פסח בין על ידי סבה בין בלי סבה בין בראשון בין בשני מפני שהשני תשלומין לראשון ומי שהזיד בראשון כהל מן השני • מי שנתנייר בין פסח ראשון לפסח שני לא יתחייב עליו פסח שני כדין הכמינו ע"ה כי הכתוב אמר והדל לעשות הפסח יראה לי כי פסח שני תשלומין לראשון מפני שלא חייב הכתוב לעשות אלא מה שהניח והוא הפסח ועל כן לא יתחייב על הגר שנתנייר בין שני הדשים לעשות פסח שני • בעלי הקבלה אמרו דברים רבים בשביל טמאי מת שאינם עולים מכה הכתוב • אומרים מעומין נדחין ואין מרובים נדחין שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים ולא אמר ויהיו ואם היו דברים טמאי מת כלם אוכלים הפסח בטמאה היו מחצה על מחצה אוכלין הטמאים בטמאתם והטהורים בטהרתם היו רבים טמאי מת עם הנשים אין טמאי מת עושין את הראשון ולא את השני לא את הראשון מפני שהן מעומין ולא את השני מפני שהשני רשות על הנשים ונמצאו הטמאים מחצה על מחצה ולא יעשו השני והיו רוב הקהל טמאי מת יעשו אותו בטמאה והזבים נדחים ולא יעשו בשני מפני שאין עושים פסח שני אלא אם לא נעשה ראשון בטהרה ושאר דברים אמרו מה שאין לנו צורך להזכירם אלא כדי להעיר היציאה מן הכתוב העירונו מה שהעירונו • והלא בפסח חזקיהו לשם אומר כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולון אשר לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל עליהם חזקיהו :

פרק המישי

איכות עשיית הפסח • מצוה לכל אחד שנאמר כל קהל ישראל יעשו אותו והיב למשוך שנאמר משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם יזרכים נמנים בראש אחד שנאמר ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב ונו' בין מן הכבשים בין מן

בסך ובו היה טובל על ידי אגודת אוזב ונותן על המשקוף ועל שתי המזוזות והוא היה נאכל למאד ולמהור שאז לא היה דין טמאה ומהרה וכתוב היו אוכלים אותו אנשים ונשים שנאמר במסכת נפשות • ויש בו הנאים שאינם מתנהגים לפסח דורות שנאמר וככה תאכלו אותו מתניכם הנורים נעליכם ברנליכם ומקלכם בידכם ובחפזון היו אוכלים אותו • והלב פסח מצרים לא ידענו מה היה לו וסדרך דעת נראה שהוא נאכל כי ישראל עדיין לא הוציאו על אכילת חלב והגוף הנשחט נקרא בשם פסח שנאמר ושחטו הפסח ונקרא בשם הפעלה באמרו ופסחתי עליכם • לכן האומר שהוא לשון עבודה מלשון ויפסחו על המזבח אי אפשר כי מה טעם ופסחתי עליכם גם אשר פסח על בתי בני ישראל • ויש אומרים מלשון פסח מפני שהיו בתי המצריים בינות בתי ישראל מעורבים והיה מדלג המשחית מבתי ישראל לבתי המצריים וזה אי אפשר שזה הענין יקרא דלוג והדלוג לא יקרא בשם פסח • אך הטעם בו לשון חמלה ורחמים מלשון פסח והמליט על שם שחמל על בכורי ישראל בראיית הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ולא נתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף • ולפי דעת האומר בתת חלק כנגד חלק על בן נקרא בשם פסח • והאמת כי על נוף הנשחט אינו פסח רק נקמה • אך לפי האמת היותו קימן לבתי בני ישראל כאשר אמר והיה הדם לכם לאות על הבתים שלא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף ועל זה נקרא בשם פסח על צד החמלה והרחמים שחם ותמל על בכורי ישראל • מצאנו כי עם הפסח היו נעשים שלמים מחולף מפסח מצרים וכן הרמז הכתוב וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר כאשר הרחבנו בו הבאור • ומצאנו אומר והקדשים בשלו בסירות • והדבר בספק מתי היו נשחטים השלמים כבר באר הכתוב כי אחר עולת התמיד של ערב לא היה נקרב דבר אחר כל הלילה שנאמר זאת תורת העולה היא העולה וז' כל הלילה עד הבקר וזאת הפסח שבא בבאור כי היה נשחט אחר עולת התמיד כמו שאמר ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל בין הערבים ונאמר שם הזבח את הפסח בערב כבוא השמש • ואולם על אלו השלמים לא דבר דבר מבואר • אכן מאמר הכתוב וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר ובתכחה שהבקר הוא לשלמים והנה הכתוב אחרו מן הפסח ולא יצא זה משני פנים • אם שנאמר כי בסצוה היה

עליהם אע"פ שלא באר לשחטו עם הפסח וחלבו היה נקטר כחלב הפסח בלילה כי אי אפשר בטרם יקטירוהו ההלב לאכול מן הבשר ויהיה זה כדון שלמי מצוה בתג שבועות • אם שנאמר כי שחיטת השלמים הוא ביום ארבעה עשר ואם האחריו באמרו וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר הקדים הפסח למעלתו אע"פ שהוא מואחר ובה כדרך אנכי עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה ואע"פ שבריאית הבהמה קודמת מבריאית האדם אהרו • וי"א אחר הבקר אע"פ שהוא מעולה מן הצאן כדרך אתה וביתך • והקטירו חלבי השלמים ביום ארבעה עשר קודם קרבן התמיד של ערב וכדון היו צריכים בפסח דורות השלמים מפני שבפסח מצרים כל אחד שחט בביתו והיה להם להספיק לכלם אבל פסח דורות שהיו כלם נקבצים למקום אחד והזמן צר והלבי כל הפסחים נקטרים למקום אחד ואי אפשר שלא היו מתקבצים בני חבורה אחת לאכול מה שיוצאים ידי חובתם • ועל כן היה להם השלמים שהיו נעשים לזמן רחב להספיק להם לאכול אף למי שאינם חייבים באכילת הפסח כמו נשים וקטנים וזה על דרך רשות ולא חובה :

פרק ששי

אם יקרה הפסח בשבת • מצאתי דעות החכמים נחלקות מהם הודו לעשות הפסח יום שבת ומהם לא הודו לעשותו בשבת וכל אחת משתי הכתות נחלקת לחלקים כפי שראה כל אחד שתשכון נפשו מדין החקירה • ואשר לא הודו לעשותו בשבת הנה הוגד בספרי החכמים שחכמי משנה לא הודו לעשותו בשבת ולא היו עושים הפסח בשבת אלא אח"כ קמו והודו לעשותו בשבת • ומהם אומרים שהיו דוחים אותו והדחייה תהיה כמנין ימי החדש שאם הוא עשירי לעשותו תשיעי עד שיהיה הפסח נעשה ביום ארבעה עשר וזה דבר חלוש • ומהם אומרים כשיקרה הפסח בשבת ידחה לחדש שני והלא הכתוב לא דחה הפסח בשני אלא לעלת הטמאה ודרך רחוקה ואם כן זאת הכונה במלה • ומהם אומרים שמצאנו הכתוב אומר שלשה פסוקים כתוב אחד אומר בארבעה עשר יום לחדש פסח לה' שלא הזכיר בין הערבים וזה יהיה כשחל יום ששי ביום ארבעה עשר וכתוב אחר אומר בארבעה עשר לחדש בין הערבים וזה יהיה כשיקרה יום ארבעה

ארבעה עשר והמשה עשר בימי החול וכתוב אחר אומר שם תזבח את הפסח בערב וזה יהיה כשיקרה יום ארבעה עשר בשבת להעשות כמוצאי שבת • והנה הכתוב אומר בפסח יהושע כשהיה יום ארבעה עשר שבת ויעשו את הפסח בארבעה עשר יום להחדש בערב בערבות יריחו • ומהם עזרו בזאת הכונה מאופן אחר שהכתוב אומר שם תזבח את הפסח בערב ואומרים כי אות ב"ת טעמה בעצם ופעם תעשה כמעט קודם ופעם תעשה כמעט אחר • והנה כשיקרה בימי החול יהיה הב"ת בעצמה ואם יום ארבעה עשר בששי יהיה טעמה קודם ואם יום ארבעה עשר בשבת יהיה טעמה אחר • ואולם דבר הכתוב על הרוב כמו ששת ימים תעבוד ויקרה ויהיה מועד בין ימי החול • ואלו הדעות הם כברות • ואשר הורו להעשות הפסח בשבת נחלקו לחלקים • מהם אומרים כי כאשר יום ששי בארבעה עשר לחדש אמרו כי ישחט ראש אחד ויזרק דמו ויקטירו חלבו כפי המנהג והגוף הנשחטו ישרף כמוצאי שבת • ומהם אמרו שני ראשים מן הכבשים ומן העזים וגם זו כונה בטלה כי אין הפרש כי אחר שיעשה מעשה אחד דין הוא שיעשו כלל המעשים • והעלה אשר הבריתה אותם היא שאמרו אם יחול יום ארבעה עשר בששי ותהיה השחיטה בששי תהיה הצלייה בשבת ואי אפשר משום את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו אבל אם יפול יום ארבעה עשר בשבת וישחטו בשבת להיות תקנו כמוצאי שבת עובר • וזה דבר שאי אפשר כי כאשר הקבע זמן בשחיטתו כך הקבע זמן באכילתו וכאשר שחיטתו הוכה כך אכילתו הוכה ואין ביניהם הפרש וכאשר יתחייב לשחוט בשבת לאכול במועד כך יתחייב לשחוט ביום ששי לצלות ולאכול בערב שבת • ואולם הם לא הכירו זה אלא מצד המעשה מענין יהושע שאמר וישחטו הפסח בארבעה עשר יום להחדש בערב ובלי ספק היה יום י"ד שבת • ואולם זמן שחיטת הפסח לא יצא משלשה דרכים אם שאותה העת נחשבת עם יום ארבעה עשר והנה שחטו הפסח בשבת אם שנאמר כי אותה העת נחשבת עם יום ארבעה עשר ועם המשה עשר וא"כ נפלה עוד השחיטה בשבת ואם שנאמר כי אותה העת נחשבת עם החמשה עשר והשחיטה היא בהמשה עשר ולא בשבת • אמנם אם יחשב עם יום ארבעה עשר הוא בימי הקרבנות • ויש להבין כי לפי שתי הכונות הקדמות יש לחוש כשום

עשיית הפסח בשבת בין אם יפול יום ארבעה עשר בששי או יום שבת אבל לפי הכונה השלישית אין לחוש אלא אם נפל יום ארבעה עשר בששי • והאמת היא הכונה השנית שזמן שחיטת הפסח נחשב עם שני הימים והוא הנקרא בין השמשות על כן יש לחוש אם נפל יום ארבעה עשר בין בששי בין בשבת • והנה על דעת מי שחייב אותו בשבת שיעשה כמשפטו וכתקונו • ובעלי הקבלה אמרו אם הקרה יום ארבעה עשר בששי היו שוחטין וזורקין ומקטירין וצולין מבעוד יום ובערב אוכלין ואם הקרה יום ארבעה עשר בשבת מוליכין פסחיהן בשבת והמאכלת בין קרנו או בין סוכך הצמר • ואם הקרה יום ארבעה עשר בשבת שלש כתות הנכנסות לפי דעתם כת אחת יוצאים בפסחיהם בחר הבית והשנית עומדת בחיל והשלישית עומדת תוך העזרה ובמוצאי שבת מוליכין פסחיהן לבתיהם וצולין ואוכלין • ואומרים כי מאמר ויעשו את הפסח במועדו שבת היה ויש סתירה לדבריהם כי הם אמרו שיום המישי יצאו ישראל ממצרים וכדעתם שאין בין שנה פשוטה לתחלת שנה אחרת פחות מארבעה ימים ואם היה ראש חדש ניסן בזמן צאתם ממצרים יום המישי איך אפשר להיות זה יום שבת • ואולם הסמיכות שהורו אלה שמחייבים הפסח בשבת אלו הם • אומרים משום קדימת זאת המצוה כמוצאת שבת כברית מילה והואיל וקדמה מצות הפסח מהשבת דין השבת בפסח כדון שאר הימים • ויש אומרים שהיא מצות צבור וכל מצות צבור היא נעשית בשבת והלא פסח שני יורה שהוא מצוה ליהודים והקרוב אל הדעת מפני שיש לו זמן מעוין מצד הזמן עצמו כעניני המוספין שנעשים בשבת וההתמדה בלי עבירה כאשר אמר כי תבואו אל הארץ ואמר ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה ואמר ושכרת את החקק הזאת למועדה מימים ימימה ואם יעבור זמנו יבמל הלא פסח שני כעין יום הראשון וזמנו • ואולם הדחיות לתואנות נודעות אך מפני שיש לו תליאה רבה מבעור אש ובשול צלי ותווצאה מרשות אל רשות יקשה הדבר עד יבוא ויורה צדק :

פרק שביעי

יש הבדל בין פסח ראשון לפסח שני • כי פסח ראשון יש לו מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה ולא בן פסח שני כי הפסח לבדו

מימות הפסח כאשר אמר וביום ששה עשר לחדש הראשון כלו ואח"כ אומר וישכם יחזקיהו המלך ויאסוף את שרי העיר וזה היה בשבעה עשר לחדש ועשה מה שעשה ואז אמר להם נשו והביאו זבחים ותודות והתודות אי אפשר בלי לחם חמץ מכלל היו אוכלים חמץ באורו הזמן. והנה משוי העכברי הוא וסיעתו הודו שאע"פ שיש פסח ראוי להקריב התודה בלחם חמץ והביא ראיה מקרבנות הנשיאים וממעשה יחזקיהו וחכמינו האמתיים ע"ה שברו מלעותו. אכן החרדים אל דבר השם נמלטו בזה לומר כי בחדש הראשון לא עשו שביתת חמץ. ומה שהורינו מדין תורה שאם ידחה הפסח לא ידחו מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה. ואין להביא ראיה ממעשה יחזקיהו כי בידוע ששבתה העבודה בבית ה' לנפרי בימי אחז אביו עליו נאמר גם סגרו דלתית האולם ויכבו את הנרות וקמרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל ואחר שמלך יחזקיהו מראש חדש ניסן צוה לטהר את בית ה' ולא יכלו לטהר אלא עד ששה עשר לחדש ניסן ומה נמנעו מלעשות הפסח מפני טמאת המקדש. ובידוע אי אפשר שלא חששו בשביל הפסח קודם זמנו וע"כ נאמר וישלח יחזקיהו על כל ישראל ויהודה ואנרות כתב על אפרים ומנשה לבוא לבית ה' לעשות הפסח וכל זה היה בחדש הראשון קודם זמן הפסח אי אפשר זולתי זה וכשלא הספיק לטהר את בית ה' בזמן הפסח נמנעו מעשות הפסח בחדש הראשון כאשר הורה הכתוב ולא יכלו לעשות הפסח בעת ההיא כי הכתנים לא התקדשו למדי והעם לא נאספו לירושלם. על כן ויועץ המלך ושריו וכל הקהל בירושלם לעשות הפסח בחדש השני וזה היה אחר שעבר זמן הפסח הראשון ואז שלח הרצים פעם שנית באנרות המלך ושריו ולא הורה הכתוב שלא עשה מקרא קדש בראשון ואכילת שבעת ימים מצה ואחר שנקבצו ישראל אומר וישחמו את הפסח בארבעה עשר לחדש השני והבקשה לא היתה לבוא כי אם לעשות הפסח לבד. אך הנאספים יען שלא היו רגילים לעשות בזמן שעבר מקרא קדש ושבעת ימי מצה מפני שדרכיהם ידועים איך היה ראוי לעשות הפסח לבד ולא קדם להם בחדש הראשון מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה על כן בכונתם לעשות את חג המצות בחדש השני נאמר גם ביהודת חיתת יד האלופים לתת להם לב אחד לששות מצות המלך והשרים בדרך ה' וכן

לכרו נדחה לחדש שני מצד המניעות שהורה הכתוב ענין הטמאה ודרך רחוקה. אכן שביתת המלאכה ואכילת שבעת ימים מצה אין להמנע מהם מצד שום מניעה על כן לא יתחייב בשני אלא מה שנמנע מן הראשון והוא עשיית הפסח והמביאים ראיה שהכתוב אמר שבעת ימים תאכל עליו מצות ושם תנאי אכילת שבעת ימים מצה על מנת אכילת הפסח אין הכונה שהוא תנאי רק בא הכתוב להורות מאיזה זמן תהיה אזהרת אכילת החמץ והוא מזמן אכילת הפסח והראיה על זה גלוי הכתוב באמרו ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח ולא הורה דבר אחר אלא המניעה מעשיית הפסח שאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה ועשה פסח לה' וגו' ואמר ולא ישאירו ממנו עד בקר ועצם לא ישכרו בו ולא הורה שיתחייב במקרא קדש ואכילת שבעת ימי מצה כי עשו אותם בחדש הראשון. מכאן יש רמז להתחייב המועדים בנלות הואיל ואלו אע"פ שלא הקריבו קרבן פסח לא נפל מהם מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה הוא הדין אע"פ שאין אנו יכולים בעשיית הקרבנות לא תפול פסח שמירת מקרא קדש ושבתתו ואכילת שבעת ימים מצה. ואולם מי שמחייב לחדש השני מקרא קדש ואכילת ז' ימים מצה למטא ולמי שהוא בדרך רחוקה כנראה שלא יחייבם לו בחדש הראשון. והנה אם יהיה טמא בחדש הראשון מותר לו לאכול חמץ ושלא יעשה מקרא קדש. אכן מפני שהוא בן ישראל ואי אפשר לחלל המועדים ולאכול חמץ אם לא יהיה נמצא ימשך הוא כדין כל ישראל. אם כן אלו מדרך ותור. אך מי שהוא בדרך רחוקה לא יתחייב לו מכל זה דבר עד שנלחצו בשביל אנשי הנלות ואמרו כי אין להם דחייה אע"פ שאינם מחוייבים בפסח ויעשו כלם בחדש הראשון אכילת שבעת ימים מצה וכל אלו דברי רוח. והמביאים ראיה ממעשה יחזקיהו כי עשו בחדש השני מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה ולא עשו בחדש הראשון לא לעזר ולא להועיל ואע"פ שנראה מן הכתוב כי עשו בחדש השני מקרא קדש ושבעת ימים אכילת מצה. ועוד כי בחדש הראשון לא הורה הכתוב אם לא עשו פסח שיעשו מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה. אלא אדריבא נראה מן הכתוב שאכלו חמץ כאשר אמר ויען יחזקיהו ויאמר עתה מלאתם ידכם לה' גושו הביאו זבחים ותודות וזה היה ביום שלישי

וטען הלל באכילתו ומכיאים עמו תגינה ואפשר שיבוא נ"כ בטמאה אם ימצא רוב הקהל טמאת מת • אבל פסח שני המין ומצה בבית אחד ושניהן דוחין את השבת ומעונין הלל בעשייתו ונאכל צלי בכית אחד על מצה ומרור ואין כותרין מהם ואין שוברין בהם עצם • ואשר בארנו הוא האמת :

פרק שמיני

הבדלים רבים יש בין פסח מצרים לפסח דורות אכן בקצתם נפלה הספקה אם ישוה פסח דורות לפסח מצרים אם לאו • והנה נוף הנשחט נתבאר בפסח מצרים שהוא שה כבשים ושה עזים • ובעבור שנאמר במשנה תורה וזכתה פסח לה' אלהיך צאן ובקר יש מי שאומר שפסח מצרים מחולק מפסח דורות בזה שפסח מצרים צאן לבד ופסח דורות צאן ובקר ואנחנו בארנו מה שהוא האמת • ונפלה גם כן הספקה אם נתחייב לפסח מצרים מקרא קדש ושבעת ימים אכילת מצה או לא • מהם אומרים כי לא עשו כפסח מצרים מקרא קדש שהרי בו ביום יצאו ונשאו משאות • וזה כלמד כי לא עשו מקרא קדש שהוא שביתת מלאכה וכן לא היה בחיוב עליהם אכילת שבעת ימים מצה כפני שאמר וישא העם את בצקו בטרם יחמץ ונאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענות מצות כי לא חמץ כי נורשו ממצרים ולא יכלו להתמחה וזה כלמד שאלמלא היו מניחין אותם היו אוכלים אותו חמץ • ומדם אימרים כי מקרא קדש בחיוב עליהם אך מה שעשו ויצאו ונשאו משאות כל זה היה במצוה עליהם כמו וככה תאכלו אותו וזנ' וטעם ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים ענות מצות כי לא חמץ טעמו כי נורשו ממצרים ולא יכלו להתמחה אין הטעם אם לא היו מנרשים אותם היו אופים אותו חמץ שאם כן אחרי שיצאו היה ראוי לאפות אותו חמץ • אבל טעמו אע"פ שגורשו ממצרים ולא יכלו להתמחה לאפות אותו מצה עוד אחרי שיצאו כל כך השתדלו ואפו אותו מצה ומאמר וישא העם את בצקו בטרם יחמץ כל זה בעבור שהיה להם במצוה אלא כנראה שבמצוה היה עליהם • ובדין אמר החכם שאלמלא היה עליהם במקרה אי אפשר לבוא בנפש כל העם לבוא כלם ביום שני במרחק על דרך מקרה • ואם כן וישא העם את בצקו בטרם יחמץ הטעם בו כי לא נשאו

וכל זה כדי להרגיל את ישראל כהנוך המצות על כן עשו כחדש השני מקרא קדש ושבעת ימי מצה ועל כן אומר ויעשו בני ישראל הנמצאים בירושלם את הנ מצות שבעת ימים בשמחה גדולה • נראה הדבר כי אע"פ שלא היה ראוי להעשות בחדש השני נתחייבו לעשותו ונמשכו גם כן עמהם יושבי ירושלם אך בעבור שהיו ביניהם אנשים מביני מדע כמצות אלהים ולא נחה דעתם בזה כי לא נתחייבו לעשות בחדש השני אלא מה שלא יכלו לעשות בחדש הראשון מפני טמאת המקדש והוא הפסח אבל מקרא קדש ושבעת ימים אכילת מצה עשו כדין תורה ולא ניחה להם לעשותם בחדש השני שלא כדין תורה על כן אמר וידבר יחזקיהו על לב כל הלויים המשכילים שכל טוב לה' ויאבלו את המועד וטעמו זבחי המועד • שבעת ימים מזבחים זבחי שלמים ר"ל שעשו החג שבעת ימים כי מה היה נראה להם לאותם הבאים שאם מורי התורה לא היו עושים וכל זה לא נעשה רק מפני יראת אלהים ועל כן הסכימה השכינה בזה הענין ועם כל זה על הלויים אומר ומתודים לה' אלהי אבותיהם כי הודוי לא היה בימי הפסח אלא מפני שנראה להם שעשו שלא כדין תורה ואלו המועד בעבור שאמר נשו והביאו זבחים ותודות בשבעה עשר לחדש הראשון הכונה בזמן שראוי כי לא בא מאמר מבואר אבל הראוי לסבור שהוא אחר עבור זמן שבעת ימי מצה • אין בין פסח ראשון לפסח שני אלא מה שלא יוכל לעשות כנון הפסח והנה הוא נשחט והחמץ יהיה נמצא הפך הפסח הראשון שנאמר לא תשחט על חמץ דם זבחי אבל אפשר שהלשכה אשר אוכל אפשר להיות לשם בעור חמץ ואין עמו מקרא קדש ולא אכילת שבעת ימים מצה • אבל שאר הנאי הפסח נעשים בפסח שני והכתוב חייב התנאים כאמר לא ישאיר סמנו עד בקר ועצם לא ישברו בו ואחר כך כלל הכל כאמר ככל חקת הפסח יעשו אותו • ובעלי הקבלה אמרו אין בכלל אלא מה שבפרט ואם היה לפי דבריהם דין היה להיות הכלל קודם ואח"כ הפרט אלא אחרי שפרט ואחרי כן כלל נראה כי הכלל כולל שאר הדברים • אך בעלי הקבלה אמרו שיש הפרש בין פסח ראשון לפסח שני • הראשון אסור בכל ימצא וכל יראה ואינו נשחט על חמץ ואין מוציאין סמנו חוץ לחבורה

מצרים והעלה בי ב' דברים מהולף פסח דורות מפסח מצרים ובי"ד שוה • האחד פסח מצרים מהולף מפסח דורות שפסח מצרים היה מוכן בעשור לחדש ואין ככה פסח דורות • השני מתן דמו של פסח מצרים על המשקוף ועל שתי המזוזות ודם פסח דורות היה נשפך על המזבח • השלישי חלב פסח מצרים לא ידענו מה היה לו ואתרי הפשט נראה כי היה נאכל כי לא הוזהרו על אכילת החלב וחלב פסח דורות היה נשרף במזבח • הרביעי שפסח מצרים היה נאכל בחפזון שנאמר וככה תאכלו אותו ונו' ואכלתם אותו בחפזון ונו' ופסח דורות היה נאכל בהשקט ובבטחה • החמישי שפסח מצרים לטהורים ולטמאים ופסח דורות נאכל לטהורים לבד שנאמר והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה וכו' • הששי פסח מצרים היה נאכל לאנשים ולנשים בחיוב שנאמר כמבכת נפשות וכו' ופסח דורות היה נאכל לזכרים בהנבה שנאמר יראה כל זכורך ונאמר ובשלת ואכלת לפני ה' אלהיך • השביעי פסח מצרים לא היה עמו הלל ושיר ופסח דורות היה עמו שיר שנאמר השיר יהיה לכם כליל התקדש הג' השמיני פסח מצרים לא היה עמו מקרא קדש ופסח דורות היה עמו מקרא קדש • התשיעי פסח מצרים לא היה עמו אכילת שבעת ימים מצה כמו שכתוב בפסח דורות לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות להם עוני ואנחנו בארנו דעתנו • העשירי פסח מצרים נשחט במקום חול ועל פסח דורות כתוב לא תוכל לזבוח את הפסח באחת ישעריך : ובארבעה עשר דברים השוו פסח מצרים ופסח דורות • האחד פסח מצרים היה מן הכבשים ומן העזים ולא מן הבקר וככה פסח דורות ומה שכתוב ובחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר באר יאשיהו שהבקר לשלמים • השני פסח מצרים היה תמים ר"ל בלי מום וככה פסח דורות • השלישי פסח מצרים היה נקבה וככה פסח דורות • הרביעי פסח מצרים היה בן שנה וככה פסח דורות שנה יהיה לכם ונאמר ככל חקותיו וככל משפטיו וזולת אשר יצא בראיה • החמישי פסח מצרים שלא יאכל נא ומבושל וככה פסח דורות • הששי פסח מצרים היה נאכל צלי וככה פסח דורות שנאמר ככל חקותיו וככל משפטיו וכתוב ויבשלו את הפסח באש כמשפט והקדשים שהם השלמים בשלו בסירות • השביעי פסח מצרים היה נאכל על מצות ומרורים וככה פסח דורות וכתוב בפסח שני על מצות ומרורים יאכלוהו

מן הבצק אלא מה שלא היה בא לידי חמוץ • ובעלי הקבלה אמרו שהטעם בו שלא הניחום שעור שיחמיץ החמץ ומה טעם ויאפו את הבצק ונו' כי לא חמץ וכו' • ופסוק והיה היום הזה לכם לזכרון מהם הביאותו לסיוע כי לא עשו בעת צאתם ממצרים מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה אלא מאז ואילך בעבור שאמר והיה היום הזה לכם לזכרון ואתריו אמר שבעת ימים מצות תאכלו • מכלל אז לא עשו פסח והטענה עליהם ממאמר יהיה לכם שבתון וזכרון תרועה • ומהם הביאותו לסיוע כי עשו בעת צאתם מקרא קדש ושבעת ימים מצה ועל כן אמר והיה היום הזה לכם לזכרון • ויותר הדעת נוטה שנתחייבו ביציאת מצרים מקרא קדש ואכילת שבעת ימים מצה כי כיון שקדם הצווי במאמר והיה היום הזה לכם לזכרון מעת שבא הצווי נתחייבו לעשותם • והטוען כי לא דבר לישראל בפרק משבו וקחו מענין המועד ואכילת שבעת ימים מצה כי אהרי יציאתם יש לומר כי באר להם אמנם קצרים הכתוב כאשר קצר רוב הענינים מענין הפסח ואלו היה לפי דעתם לא היה ראוי להקדים המצוה אלא דין היה שיקרה המקרה ואהרי כן יצוה ר"ל שיקרה שלא יאכל שבעת ימים חמץ ואה"כ יזהירו לדורות • אלא אהרי שקדם הצווי ודבר מפורש שנצטוו לאכול הפסח עם המצה מה המונע מבוא הצווי לאכול המצה שבעת ימים ולאופן זה הזכיר ויאפו את הבצק כי לא חמץ מפני שהוציאו את בצקם פן יבא לידי חמוץ על כן הודיע הענין • ועל פי אלו הדעות ההלוקות מצאתי דעות החכמים לחלקים • מהם אומרים כי לא נתחייבו יוצאי מצרים בשביתת מלאכה ואכילת שבעת ימים מצה • והחכם רבינו אהרן נ"ע אמר כי לא נתחייבו בשביתת מלאכה כי אם אכילת שבעת ימים מצה • והחכם ר' יוסף הקרקטאני נ"ע אמר כי יוצאי מצרים נתחייבו בשניתהם ר"ל שביתת מלאכה ואכילת שבעת ימים מצה • ובהכנתו גם כן נהלקו יש מהם אומרים שיהיה הפסח מוכן בעשור לחדש ובוה לא נתחייבו אלא יוצאי מצרים ואינו נהג בפסח דורות והו האמת כי לא בא הדבור כי אם סגלה ליוצאי מצרים כאשר באו דברים שמורים על צד הנחווין והמהור כמו שאמר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברנליכם ונו' :

והחכם ר' משה הוהני באר בכמה דברים שוה פסח דורות לפסח מצרים וכמה דברים אינו שוה פסח דורות לפסח

המלכים שהלך אברהם בארצם על כן הוציאו השם מאור כשדים ללכת ארצה כנען ולא היה מן האפשר שתתפשט אמונת אברהם בעולם עם היותו יחיד בדורו • הלא תראה מאמר המתפוגגים אחד היה אברהם ויירש את הארץ ואנחנו רבים • הלא תראה השתדלות אברהם אבינו ע"ה והשתוקקן מאהבתו את השם ית' לפשט אמונתו היה קורא לאנשי דורו לכל העולם ליחד את השם כאשר אמר ויקרא שם בשם ה' אל עולם ואומר ואת הנפש אשר עשו בחרן ובקשתו להשאיר אחריו זרע היא לאהבת יחוד השם כדי למסור להם יהודו של שם ית' במיזשכל ובמקובל להתפשט האמונה הזאת בעולם ולא תמחה • הלא תראה מה שהעיד עליו הכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בני ואת ביתו אחריו ונאמר זרע אברהם אודכי מרמזי שלא בקש היות לו זרע כי אם בעבור אהבתו ליחוד השם ונאמר כי ביצחק יקרא לך זרע ולשתי סבות אחר הענין להראות גבורת השם בעולם האחת עד שירבת זרעו של אברהם והשנית כי לא שלם עון האמורי עד הנה • והנה השם ית' גלגל וירד ישראל מצרים אל עם אשר היו מתפארים בהכמת המזרות כי בשתפיק המענה עליהם תפיק לכל העולם • וישראל יען שלא שמרו מה שהיה מסור להם מאברהם יצחק וישראל בדרכי העיון כאשר נאמר בשבילם על ידי יחזקאל ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטיאו ואומר לשפוך חכתי עליהם לבלות אפי בם בארץ מצרים ועל כן נתחייבו ענוי ושעבוד וכן אמר ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ולא הורה למי זעקו • והשם ית' למען זכות האבות כדי שיקרא שמו עליהם בפרסום יהודו גאלם על ידי אותות ומופתים והיו לוקים במה שהיה עומד כנגד דעהם והגים ית' נהג יציאת ישראל מצרים במה שהיה על צד הליאוט ליהודו הנה אומר כי עתה שלחתי את ידי ואך אותך ואת עמך בדבר ותכחד מן הארץ ואולם בעבור זאת העמדתך בעבור הראותך את כחי ולמען ספר שמי בכל הארץ רוצה לומר על ידי עשיית הנפלאות אשר אינם נעשים לפי טבע העולם וזה מורה על הכח והגבורה שיש לי כי בכחי אני מנהיג את העולם וברצוני לשנותו על איזו צורה שאני רוצה ואז תדע כי אני הוא ואין אלהים עמדי וזה אמרו ולמען ספר שמי בכל הארץ • ואדרי שככל כונתם על ידי עשיית הנפלאות

יאכלוהו • השמיני פסח מצרים ופסח דורות לא היה יוצא בשר מבית ההבורה הוצה שנאמר לא תוציא מן הבית מן הבשר הוצה • התשיעי בפסח מצרים כתוב ועצם לא השברו בו וככה פסח דורות וכתוב בפסח שני ועצם לא ישברו בו • העשירי בפסח מצרים כתוב ולא תותירו מסנו עד בקך וכתוב בפסח דורות ולא ילין לבקר זכה חג הפסח • האחד עשר פסח דורות היה נשחט בבעור חמין ופסח מצרים בבעור חמין על דעת רוב חכמינו ז"ל • השנים עשר פסח מצרים ופסח דורות לא היו נאכלים לערל ואם הוא ישראל וכתוב בפסח מצרים וילכו ויעשו בני ישראל כאשר צוה ה' את משה ואמר יחזקאל ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי הם דם מילה ודם פסח • השלושה עשר פסח מצרים ופסח דורות כל בן נכר לא יאכל בו ואפילו נמול כמו ישמעאל שכן כתוב זאת הקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו • הארבעה עשר פסח מצרים היה נשחט כארבעה עשר יום לחדש בין הערבים וככה פסח דורות • ואנחנו הרחבנו בו הבאור :

פרק תשיעי

יען שפשטה אמונה השקרית וכללה את העולם היא אמונת המאמינים לצבא השמים שהם המטיבים והמריעים והיו עושים להם עבודות על הרך כלל אם כפי שעור ממשלת המזל ההוא או הכוכב ולא כוננו שיש להם בורא שבונם ויהדם על מה שהם עליו עד שורה אור הגנוז אברהם אבינו ע"ה ויחד את השם ית' והאמין אמונה אמיתית כאשר אמר ברוך אברם לאל עליון קינה שמים וארץ והלק עם אנשי דורו ועמד כנגד דעתם ואין ספק שהם בקשו למחות זכרו מן העולם שלא תתבטל דעתם השקרית • והש"כ בעבור שקדמה לו הידיעה בכנין העיר והמגדל אשר בנו בני האדם לעשות להם שם להיות להם דת אהת והוק אהת פן יפוצו על פני האדמה וישתנה התוק ההוא ותתבטל דתם כלכל השם לישונם ולא הבין איש שפת רעהו עד שרבתה השנאה והקטטה ביניהם ונחלקו לארצותם בנייהם • הטעם שאם יתעורר מתעורר להאמין יהוד השם לעמוד כנגד דעתם אי אפשר שלא יעמדו כנגדו לעקרו מן העולם ואם ילך לאקלים אחר עם אנשים אחרים המתגרים עם אותם שיצא מהם יצל • הלא תראה איך גלחמו המלכים שיצא אברהם מארצם עם

הנפלאות והורה כי כל זה הנמצא יש לו בורא בראו וחדשו על מה שהוא עליו וקיים עצמו ויחודו בשמו המיוחד ולול דעתם הפחותה כאשר נאמר ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני ה' ורצה לבטל דעתם הסכלה במרוין חקם המכוער בהיכו עשיית הפסח שהוא באמת הפך חוק המצריים • ואולם בזה נשמעו שלש דעות ר"ל בשביל חיוב עשיית הפסח מה זה ועל מה זה • מהם אומרים כי זה החוק שלהם היה שהיו עובדים למול מלה כאשר אמר ר' ישועה נ"ע שהמצריים היו חושבים שארצם עומדת במול מלה ועל כן היה להם לאלוה ולא היו אוכלים בשר כבש • ומאמר הן נובח את תועבת מצרים לעיניהם מאמר משה רבינו ע"ה אך למצריים לא נאמר כן כי כיון שהיה להם לאלוה גם לא היו אוכלים בשר נדי עזים מפני מול נדי • או עוד הרמוז ולא יזכחו עוד את זבחייהם לשעירים שהשדים דמיון שעירים ובשבילו נאמר לפי קצת הפירושים כמעשה ארין מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו על כן נאמך כי תועבת מצרים כל רועה צאן ובשביל זה לא היו אוכלים בשר • ובסבתם כי מי שישמור זה החוק ינצל מן המות ומי שלא ישמרנו ימות • והשם ית' לסבל דעתם צוה לשחוט שה כבשים ושה עזים על הפסח להנתן דמו על המשקוף ועל שתי המזוזות על הכתים והדעת בו שירגישו המצריים עצמם בזה המעשה בראותם הדם • וצוה לאכול צלי כדי להנתן ריח הצלי להרגיש המצריים אע"פ שיש לומר לעלת המהירות יכול להיות הדבר לשתי סבות • והנה בעבור שהמשחית השחית ונגף בכורי מצרים שומרי אותו החוק ובכורי ישראל נצלו אע"פ שבטלו אותו החוק והמרוין שעשו בו בושו המצריים מדעתם הסכלה ועצתם הנבערה וירפאו המון עם ישראל מחולי זה • ומהם בוננו עשיית הפסח לעלה אחרת שמוענים על הדעת הקודמת שאלו היו נמנעים המצריים מאכילת בשר בשביל שמול מלה היה להם לאלוה מה טעם שאינם אוכלים בשר בקר • ועוד שנתנית הדם על המשקוף לא היה כדי להראות שהרי לא נתן על פתח ההצר אשר הכתים נמצאים בתוכה אך היה נתן על הכתים אשר בתוך ההצר • והסבה היתה בעבור שרצה השם ית' לנגוף בכורי המצריים רצה להציל בכורי ישראל וצוה להם לתת חלק כנגד חלק • ונתנית הדם על המשקוף כענין והתיות הו' וכל זה כדי לדעת המין הכללי כנתנו חלק כנגד חלק כי בקדושו לא יאמין • והנה זאת הכונה

בחלוף הכונה הקודמת • אך החכם רבינו אהרן ג"ע כלל שתי הדעות באיכות כונה אחת וזה אי אפשר • ואם היתה הכונה להנתן חלק כנגד חלק לא היה ראוי להסגל הנגף בכבורים ועוד להתחייב הכל באכילתו • אכן לפי הנראה שחיוב הפסח היה בעבור שמנהג המצריים היה שלא לאכול החי ולא כל היוצא מן החי • והיום אנשי הודו אינם אוכלים בשר וכך היו מתנהגים המצריים באותו הזמן • ובעבור שזה החוק המפורסם אליהם לפי שרש אמונתם הנבערה ע"כ צוה השם ית' לעבור כנגד החוק היותו במפורסם וכשתהיה העמידה כנגד החוק היותו תהא העמידה כנגד אמונתם על כן היה נתן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות להראות ששרש אמונתם שלא לשפוך הדם להכאיב החי ועל כן צוה לתת הדם על המשקוף על ידי אגודת אזוב שהוא מין הצמח והמביין יבין • ובשביל היות בתי המצריים בינות בתי ישראל צוה להיות הפסח צלי לצאת הריח ושיהיה נעשה בהשתדלות הלא תראה בצורתו להאכל עם מצה כל זה שיעשה במהירות ועם מרורים בעבור המהירות שהיתה להם בשעבוד מצרים • ושלא יוציא מן הבית מן הבשר חוצה להעתק מן בית אל בית כל זה ענין השתדלות • ושלא ישברו עצם ושלא ישאירו ממנו עד בקר ושלא יתמחמו בו יותר וינאמר וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם כרגליכם כדי לצאת בנחתין ומקלכם בידיכם לנהוג החמורים בשאת בזתם של המצריים :

אכן

בצאת ישראל בחדש ניסן ותלה הענין על פי מציאת האביב ולא במגת הכנס השמש כמול מלה כבר קדם לנו הטעם בו • ובשביל היותו קרוב בחדש האביב להכנס השמש כמול מלה על כן יצאו ישראל בזה החדש זמן שהיה שולט בו מול מלה שהוא כהם ומכמתם של מצריים ועוזר להם אדרבא לקו בו בעברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים עם היותם שומרים החוק שהיה להם מדין עבודת כוכבים שלהם • וישראל עם היותם מכמלים החוק ההוא נושעו ויצאו מתחת ידם כדי שיראו המצרים ויבושו מכל גבורתם ישימו יד על פה ואז ידעו ויבינו כי יד ה' עשתה זאת וקדוש ישראל בראה • ושלא יהיה הענין תלוי בשעת הכנס השמש כמול מלה אשר יתוסף האור ר"ל היום מן הלילה ושלא יהיה בראש חדש ניסן כהתוסף האור על הירח רק בעת שיתחיל להחמר • כל אלו רמזות עצומות לעמוד כנגד דעת המאמינים בצבא השמים

השמים שהם האלוה והיו להם עבודות תלויות באותם הזמנים כדי שלא יחשבו שהצלחת ישראל תלויה בכה המזרות על כן הוציאם בזו העת ר"ל יום חמשה עשר בניסן • ולהיות שבעת ימים שמעת צאתם עד יום שטבע פרעה בקריעת ים סוף עברו שבעה ימים לצאתם גם להיותם מספר שלם לחקף הירה להגלות הדבר ולהתפשט להפעל המחשבות ולהתחזק הדעות לעמוד כנגד אמונה השקרית • והשם ברוב החסיו התמיד זה הענין לדורות

וההטירו בענשים שלא ישכח זה הענין אלא בכל זמן יהיו הייבים לעשות אותו החוק שהחוק כאלו בכל זמן אנהנו רואים יציאת מצרים בעינינו וכאלו אנהנו היוצאים כאשר הכתוב אומר ולמען תכפר באזני בנך וכן בנך • ואמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך • ובעבור היות ענין קרוב שתחלה הנפש מאותו החולי החוק אותו החוק לרורות להסיר אותו החולי מעקרו ברוך שהורנו נפלאות מתורתו :

נשלם באיר ענין תג הפסח ברוך אשר על בתי אבותינו פסח נתחיל סדר תג המצות בשם אשר תנן לנו הקים ומצות

ענין תג המצות

מצוה לחוג בשנה שלש פעמים • והג שבעת ימי מצה אחד משלשה חגים שאמר הכתוב שלש רגלים תחוג לי בשנה • ונאמר שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך והייבים בראיון והגינה • וצריך לדעת מה טעם הראיון שאמר ולא יראו פני ריקם ומה טעם ההגינה • ואולם הראיון הוא על ידי קרבן עולה והזכרים הבוגרים הם הייבים שנאמר יראה כל זכורך וצריכים הם לעלות ברגליהם שנאמר שלש רגלים תחוג לי בשנה • ואולם לשון הגינה ענינה סבוב בהליכה מענין וחוג שמים יתהלך יחוגו וינועו כשכור • ואולם מצאנו שתופה לענינים שנקרא שם הזמן עצמו חג שנאמר בהגים ובמועדים ונקרא שם הזבח חג שנאמר אסרו חג בעבותים אע"פ שיש אומרים שמוסיפים צאן חג • ונאמר לענין הפעלה הזמן חוגג אוכלים ושותים והוגגים והנותם תחוגו • ועכ"פ צריך לדעת אם שזה השם לשלשה החלקים מגמורי השתוף או בהסבבה אם שעל חלק אחד מוסכם השם והשאר הם בהשאלה מצד הלשון או שהם על פי תקן המדבר בתורה להיות שם תוריי •

ואי אפשר לומר כי עצם הזמן היה נקרא חג מתקון הלשון מפני כי יש זמנים אחרים מקודשים ואינם נקראים בשם חג כגון יום תרועה ושמיני עצרת ולא על שם הקרבן כי הקרבן הקרב הוא שלמים אשר יקרא בשם חג והלא אין כל השלמים נקראים בשם חג • צא ודע שאין הענין והטעם כ"א על שם הפעלה על כן יקרא היום בשם חג וכן הקרבן בשם חג ועל כן נקרא גם הפסח בשם חג על שם שהוא כדון השלמים כאשר אמר זבח חג הפסח ואמר ולא יליון חלב חגי עד בקר • ואולם בטעם ענינה נחלקו המפרשים • מהם אומרים שטעמה החליכה אל המקדש שהיא ההגינה והא יתבן כי מה טעם אוכלים ושותים והוגגים • והכמינו ע"ה פירשוהו ענין סבוב והקפה מלשון חוג וחוג האמת • אכן החלוקה נפלה בענין הסבוב לאיזה דבר יהיה אם סביב ירושלים אם סביב המקדש או סביב המזבח • והאמת מכלם שהוא סביב המזבח דוגמת ואסובבה את מזבחך ה' • ולמעם זה הסבוב שהיו סובבים במזבח לא היה בלי קרבן וכל זה לא היה כי אם לטעם שמחה ועל כן נקרא הקרבן בעצמו בשם חג • וזו

בשני לאוין והגבול הוא ארץ ישראל בכללה ובגלות לוקה המקום שהוא ברשותנו . ואם נאמר שהבית חלוק מן הגבול נאמר שהחזיר להמצא בבתינו בין נסתר בין גלוי ועל הגבול שלא יראה . ואם כן יעבור מזה שיהיה ממון בגבול ולא יהיה נראה מפני שאמר ולא יראה לך שאור בכל גבולך ובזולת הגבול יעבור להיות נראה ויעבור מזה כי אחר עבור השבעה לקחת אותו . ואמר החכם רבינו יוסף נ"ע כי לא יכשר שנקח אותו כי החמור הוא טוב שנעשה אותו ולא נעשה על קל . ומה שיש לומר כי לא כון הכתוב כאלו הסברות אבל לא יעבור להמצא שאור בכל מקום בין בבית בין שלא בבית ועל כן אמרו בבתיכם מסתעף לשני מינים האחד שיהיה רצונו בית ממש והשני להורות על שהוא ברשותו ויהיה כולל בין מה שהוא בבית בין מה שהוא בגבול . ואולם אינו הקש שלם שנאמר שאור לא ימצא בבית ונאמר שאור לא ימצא בגבול נאמר לא יראה בבית ולא יראה בגבול . ולמה אינו הקש שלם שלא ימצא כולל את לא יראה ואין לא יראה אבל האזהרה לא יראה בגבול מפני שהגרים מתחייבים עליהם מצות אם ידורו בתוכנו ומכללם שלא יראה חמין בפסח ואולם אינם נאמנים שלא יהיה החמין נמצא בבתיכם ועל כן נאמר ולא יראה לך שאור וגו' . ואולם חמין של אינם ישראלים אם ימצא או אם יראה היהיה כא תורת האסור אם לא . בעלי הקבלה אמרו כי מה שאמר הכתוב ולא יראה לך כיון שאמר לך שלך אין אתה רואה אבל של הקדש ושל אהרים אתה רואה והקישו מן לא יראה ללא ימצא מגורה שוה שאור הנאמר בבית שאור הנאמר בגבול . והאמת הפך כינתם שהם חברו מלת לך עם מלת חמין והאמת שהיא מחוברת עם מלת יראה . והחכם ר' יוסף נ"ע הוציא טעם מדויק הלשון ואמר כי מה שאמר הכתוב לא ימצא ולא יראה לא נעשה על הגלוי כי אין לו גלוי שנשוב עליו עד שתבוא עליו מצות עשה ומצות לא תעשה כמו שאמר לא תעשה כל מלאכה שהמעם נודע בין אמרו עשה מלאכה ובין אמרו לא תעשה כל מלאכה ובל מאמר מאלו שני המאמרים מספיק לעצמו ע"כ יספיק מאמר כל מלאכה לא יעשה במקום לא תעשו אבל מאמר לא ימצא ולא יראה לא נתפוש אותם על גלויים ששאמר ולא יראה מצאנו יראה כל זכורך

ואינו על גלוי כי אם ההליכה והביאה אל המקדש וכן מאמר לא ימצא שאין אכחנו יכולים על התמצאה עד שיהיה ענינו לא תמציאנו אלא יהיה מעמו כמו לא ימצא כך מעביר בנו ובתו באש ר"ל להעביר המציאות ואם כן יהיה מסין המאמרים שהגלוי שלהם אזהרה והסתר שלהם צווי כמו לא תחיה כל נשמה שטעמו הרגו . וכן טעם לא ימצא כך מעביר שהמעם נמנע האינם ישראלים להמצא כאלו הענינים בתוכנו וכן נמי נמנע האינם ישראלים להביא חמין בגבולינו ועל זה נבער חמין האיני ישראל כמו שנבער חמין שלנו ולא נהיה חומסים לאינם ישראלים (וזה הדין נוהג אלא בארץ ישראל בזמן הבית) אם נשרוף חמין של אינם ישראלים כמו חמין שלנו שלא ימצא ולא יראה ויהיה דומה כמו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני . ואין טעם לטי שפירש שבעור עבודת כוכבים נודע ממקום אחר שנאמר אבד תאבדון את כל המקומות שלזה בא עשה ולא תעשה . כל שבעת הימים חייב לבער . ואסור לקבר חמצו של אינו ישראל על דרך פקדון או להפקיד ישראל חמצו אצל אינו ישראל ודעתו לחזור לקחתו אחר הימים כמו שעושים הרבנים ומערימים וטעם לא ימצא סובל שלא נחמין הבצק אלא נמחר באפייתו ולא נשאיר חמין אם נשכח אלא נבער אותו בתוך השבעה . ומה שאמר שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם בין שהם שלנו בין שהשכרנו אותו מן האינם ישראלים בין שלקחנו אותם על דרך שאלה . אלא בית ישראל ששכר האיני ישראל אין אנו חייבים בכעור החמין ממנו והוא מעת שיקבלנו עליו . ומדין תורה להפיש אחר החמין במחבואות ובחורים לבדוק להוציא מכל גבולו בכל מה שהוא יכול . וכעור חמין האמתי לשרפו באש . ואין טעם למי שאמר שיכטלנו מלבו כי מה טעם לא יראה ולא ימצא עד שנלחצו ואמרו שני דברים שאינם ברשותו של אדם ועשאן הכתוב כאלו הם ברשותו . ואלו הם כור ברשות הרבים וחמין בשש שעות ולמעלה ומה שאינו תחת היכולת שלא ימצא ושלא יראה הכתוב לא יחייב עליו החמין שהחזירה עליו התורה הוא ההווה מן חטים ושעורים . וכדין אמר החכם כי מה שיעשה ממנו מצה יעשה חמין וממה שיעשה חמין ממנו יעשה מצה והחכם רבינו יוסף הקרקסאני נ"ע אמר כי הרבנים אמרו חמשה מיני דגן שיעשה מהם חמין . ואלו הם הטח וכסמת ושעורה ושכולת שועל ושיפון . וכדין אמר החכם שאם יבחנו להעשות מהם חמין

ישם אומרים כי אע"פ שאינו ברשותו הכתוב עשהו ברשותו ואלו דברים בטלים • ואולם השביתה לא מצאנוה בשתופי עניניה שהוא מורה במטול הלב • והנה החכם רבינו אהרן נ"ע באר שתוף מלת שביתה בכמה ענינים נשתתפה • נמצאת לענין העתקת הדבר במקום למקום כמו וישבת את הסוסים • ובהעדר הענין לגמרי אך ביום הראשון תשבתו שאור מכתביכם ועמידתו מדבר שלא יפעלו וביום השביעי תשבות ויבשתיקת האיש מדוברו וישבתו שלשת האנשים • ואמנם לפי דעת אלו האנשים שמפרשים אותו ענין בטול מה טעם לומר לא ימצא ומה טעם לומר מכתביכם ואם יפרשו מלת בית רשות מה טעם לא ימצא מכתביכם ובין שהיא בטל אין רשותו עליו • ועוד ידעת כוננתם להקיש הבית מן הגבול והגבול מן הבית מכלל שרצונם בית ממש • והנכון לפרש מלת תשבתו טעמו בעור חמין ומה טעם אך ביום הראשון והלא החמין לא יהיה נמצא ביום הראשון שהכתוב אמר לא תשחט על חמין דם זבחי ושחיטת הפסח מתחלת חמשה עשר וצריך להיות בעור החמין קודם הכנס יום חמשה עשר ועוד שאומר שבעת ימים שאור לא ימצא מכתביכם והוא מתחלת השבעה על כן יש לפסוק כי בעור החמין בעצם יום ארבעה עשר ועליו אמר אך ביום הראשון תשבתו שאור מכתביכם ונעזר בזה החכם רבינו יוסף נ"ע באומר כי ה"א הידיעה מודיע ליום ארבעה עשר שקדם זכרו ומה שאמר מיום הראשון הוא יום חמשה עשר וזה אינו פשט נכון • אך על הלחץ אשר נלחץ החכם רבינו יוסף הקרקקאני נ"ע יש לעזור בכוננתו ממלת אך שיחיה טעם הוצאה מן הכלל פרט כי כיון שאמר שבעת ימים מצות תאכלו וחייבו באלו הימים מכלל שאר הימים הם כרשות ורצה להורות כי קודם יום חמשה עשר יש חיוב לבער החמין והטעם שיפורש ב"ת ביום כטעם קודם כאשר פירש החכם ר' אהרן נ"ע • ואני אומר שטעם הבי"ת כטעם קרוב כמו ויהי בהיות יהושע ביריחו שטעמו קרוב ליריחו והטעם אך ביום הראשון בעת קרובה ליום הראשון תשבתו שאור מכתביכם מפני שעתיד לומר אחרי כן שבעת ימים שאור לא ימצא מכתביכם • ובעור החמין יתחייב מדין תורה מיום ארבעה עשר • ויש מהחכמים שהביאו לו דמיון וישבות ביום השביעי שאמר בן עזרא שהטעם לא יבוא יום השביעי אלא והמלאכות מושבות • וכך ויכל אלהים ביום השביעי שכליו מעשה אינו מעשה וכן הטעם

יעשה מהם מצה אך שאר הזרעונים קמה שלהם אינו מחמין כגון דוחן ואורז פולים ועדשים ואפונים אינם מחמיצים אלא מסריחים • וכך אמרו כי חמשה מיני דגן אם לש אותם במי פירות אינן מחמיצין • וכל אלו הענינים אינם נודעים כי אם אחרי הבחינה :

פרק שני

האזהרה

בכל ימצא ובכל יראה הוא שבעת ימי מצה שנאמר שבעת ימים שאור לא ימצא מכתביכם מצות יאכל את שבעת הימים ולא יראה לך חמין ולא יראה לך שאור בכל נכולך • אך שביתתו נתחייבה ביום ראשון שנאמר אך ביום הראשון תשבתו שאור מכתביכם • ואין הכונה שהכתוב חיוב השביתה ביום הראשון לבד ולא בשאר הימים כדון היוצא פרט מכלל שהרי בכל הימים אמר שבעת ימים שאור לא ימצא • ועוד לפי משמע הכתוב באמרו אך ביום הראשון תשבתו שאור מראה כי ביום הראשון יהיה נמצא ועל כן ישביתו המשבית והלא הכתוב אומר שבעת ימים שאור לא ימצא מכתביכם ואמר לא תזבח על חמין דם זבחי ושחיטת הפסח בכוא השמש מכלל שביתת החמין יהיה קודם על כן נחלקו דעות החכמים • בעלי הקבלה אמרו שטעם אך ביום הראשון ביום הקודם ר"ל בארבעה עשר • והעלה כי מה ראה הכתוב להסגיל יום אחד מכלל שבעת ימי מצה בבעור חמין אם יהיה טעם השביתה בעור חמין • ובענין השביתה כולם כאחד בשוה על כן נלחצו לומר שיום הראשון הוא יום ארבעה עשר ופירשו ענין השביתה בענין מוסגל שלא יהיה כולל את השבעה ועשוהו ענין בטול והטעם ביום ארבעה עשר עדיין כשהוא ברשותו קודם השעה השביעית שכן שעה שביעית אמר החמין מן התורה כפי דעתם בזמן שחיטת הפסח מן באמר לא תשחט על חמין דם זבחי ובעור החמין יהיה מעת אמרו אשר מתחייב בשרפה טעם לא ימצא אלא קודם זה העת יהיה מענה אך ביום הראשון תשבתו המענה בו כשהוא ברשותו לבטלו מלבו לישומו כעפר וזהו טעם תשבתו לא שמטעם שביתה זו חייבו לברוק ביום ארבעה עשר שבדיקת החמין ביום ארבעה עשר חייבוהו מדברי סופרים אבל מתחלת שעה שביעית אין בטולו בשול שהרי הוא אמר בהנאה ואינו ברשותו • ואנחנו טעננו עליהם שאם אינו ברשותו מה טעם לא ימצא אע"פ

בתנור כדרך צלי אש והלא הכתוב אומר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עונות מצות ואינו מרמז על המצה אשר אכלו עמה הפסה ובל זה הגיד הכתוב כי כשיציאו בדרך לא היו להם תנורים ועשוהו על האש עונות מצות ולא נמצא מאמר שיחייבוהו כן לדורות כי כבר בארנו כי לא נתחייבה אכילת המצות בעבור שהקרה אלא במצוה היה עליהם כדי שלא יהיו מתמהמים ויעבור לעשותו בתנור ויעבור לעשותו על האש עונות. ואולם בעבור שנקרא לחם עוני נחלקו המפרשים. מהם אומרים שהמצה מאכל העניים שמצד ענים אוכלים את לחמם מצה בעת שיודמן לחם מצד רעבונם. ומהם אומרים שהוא לחם האורחים שמתענים בדרך כדרך שנאמר ענה בדרך כחי. ומהם אומרים שהוא לחם עני לפני החמין שהוא חזק. ומהם אומרים שנקרא כן על שם שהוא מענה את הנוף ומזיקו. ויש לפרש בו טעם אחר שנקרא לחם עוני הפך החמין שהוא מתוסף אבל המצה אינו מוסף בשעורו ובל זה בעבור שהיו סמיהים לצאת כל השבעה ימים על כן אמר שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים והטעם בשביל למהר לא האחריו להוסיף על מה שהוא עליו ע"כ נקרא לחם עוני שהוא אינו מוסף לבעליו דבר והעד על זה ששם עוני שם מקרה. ומה שאמר ושמרתם את המצות טעמו שלא יבואו לידי חמוץ והנכון שטעמו ושמרתם את חג המצות והעד את חג המצות תשמור שבעת ימים. אבל האזהרה שלא יבואו לידי חמוץ הוא מה שאמר לא תאכל עליו חמין על כן אנו נזהרים שלא נאחר הבצק לבוא לידי חמוץ על כל צד ופנה כי האחר מוליד חמוץ מעט עת אחר עת אלא משנלוש אותו נמהר באפייתו :

והבמי הרבנים נתנו סכום כמה ילושו שהוא שיעור מ"ג ביצים ושליש ושעור העושים. וזה לא יזיק לנו שאם יעמדו רבים וימהרו וילושו ויתחילו באפייה אין חשש בין רב למעט. והואיל וחזוב כרת יש על אכילת חמין ע"כ צריך להזהר ביותר. ואין מענה ממאמר וישא העם את בצקו טרם יהמין כי לשם נתן העלה כי גורשו כמצרים ולא יכלו להתמתמה לאפות המצה ועכ"ל לא חמין והגיד שזה היה על דרך הכרח מפני שהיו נהוצים לצאת וכל הכמהר באפייה הרי זה בשובה שעל זה עלל אכילת מצה ואומר למען

אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתים שלא יבוא יום ראשון אלא והשאור מושבת כן פירש החכם רבינו יוסף הקרקמאני נ"ע ולכל אחד מאלו הפירושים זה המאמר הורה לעשות בעור חמין טרם יום חמשה עשר שהוא יום ארבעה עשר :

נתנו כל ישראל ומצניעין כליהם ובגדיהם ומנהג טוב הוא בהעתקה אליהם דור אחר דור כי מהיוב התורה אינו כי אם להשבת החמין. ואם נשכה חמין ואחר השבעה ימים נמצא אינו באסור להאכל שהרי לא נאמר בהנאה אלא בזמן השבעה ימים מפני שהכתוב אמר תשכיתו שאור מבתים ורצונו להעביר חמין מרשותנו וכאלו אם נשכה אינו שלנו ואם נמצא אחר הפסח יהא דינו כדין הדגרים המורשים. אכן אם נשאר לכתחלה אסור להאכל. מה שעושים מלבון הבגדים ותקון הספרים ובל עניני הדבק שאינו עומד לאכילה ונפסד מטנו צורת החמין עובר לקיימו בפסח שהכתוב לא עלל עלה להשכית אלא מה שראוי לאכילה כאשר אמר אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתים כי כל אוכל חמין ועלל האכילה לא ענש הכתוב כרת עלינו אלא על האוכל לכד שנאמר כי כל אוכל חמין ונברתה אבל בלא ימצא ולא יראה חייב מלקות. ובעלי הקבלה אמרו אם החמיצו בשבעה ימים לוקה אבל אם נשאר לו מקודם לכן אינו לוקה מצד שלא עשה מעשה. והתימה מהם כי האוכל תערובת חמין אינו חייב כרת והלא הכתוב אומר כי כל אוכל מחמצת ונברתה וכו' :

פרק שלישי

אמר הכתוב שבעת ימים מצות תאכלו ונאמר ושמרתם את המצות והמצה ענינה הבצק שלא בא לידי חמוץ ומלמד הכתוב כי המצות יעשו ממין אשר יעשה חמין כאשר קדם לנו הבאור. והחכם רבינו ענין יר"א אמר כי ממה שאמר לחם עוני לא חייב הכתוב לעשותו כי אם משעורים שטעמו מאכל העניים וכן לא יאות כי טעם לחם עוני יש לו משמע אחר. ועוד אמר שתאפה המצה בין הערבים ממאמר בערב תאכלו מצות. ואולם טעם זה המאמר על האכילה לא על האפייה אבל האפייה אפשר שתהיה קודמת. ועוד אמר כי המצה אשר תעשה ראשונה עם הפסה תעשה עונה על האש ולא תאפה

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים לעלת המדבר כמו שאמר כי בחפזון יצאת מארץ מצרים :

אסור לעשות את המצות מחטים שרויים במים וצריכין הכלים שעושין בהם המצות הצנע מן החמץ • וצריך ללוש את המצה במים צוננים ומתוקים וכל משקין עובר ולא במי ים המלח • ואסור לבשל חטים או ריפות במים או לביבות או קמח או סולת כל אלו באסור אבל מצה אפוייה מותר לבשל • אכילת המצה בחיוב בכל שבעת הימים כאשר אמר שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עוני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים ועל עלה באכרו למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ותארו גם כן בלהם עוני וכל זה מורה לחיוב אכילת המצות בכל השבעה כי בכל מקום אשר עלל הכתוב מורה על חיובו • והסמך ההג עליו באמרו את הנ המצות כמו שהסמך תג הסכות לסכות וישיבת הסכה חובה בכל השבעה והוא הדין לאכילת המצות בכל שבעה ואמר ושמרתם את המצות כיוצא בו ושמרתם את השבת מה זה על צד החיוב אף זה על צד החיוב ונאמר שבעת ימים תאכל מצות כאשר צויתך ומגלוי ענין הצווי להורות על ענין האכילה • והטוען מלשון צווי שבא על בשר תאוה ויורה להתר כנון ונחת ואכלת כאשר צויתך וישוב על האכילה אשר היא התרה • השיבו ההכמים ע"ה שמענה צויתך אינו חזר רק על אכילתו בשער ולא בזולת השער • וי"ל שהחזר על מאמר ונחת ור"ל לאכול הבשר על ידי הזביחה שהיא שחיטת ישראל באמרו תזבח ואכלת • ואולם רבינו יוסף הדואה נ"ע דקדק בעיון שכלו והורה קושטא אמרי אמת במופת נאמן מדין התקירה על חיוב אכילת המצות בשבעת ימי הפסח שאמר כי כל צווי ממשמע הלשון מורה על חיוב • אכן כל לשון צווי אשר לא יורה לחיוב לא יצא משני ענינים אם מפני שיהיה קודם למצות לא תעשה או מפני שרוצה להזהיר מורה מה שהוא מותר בלשון צווי כנון ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עין הנן אכול תאכל ומעין הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וכנון שאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת לה' אלהיך ונ"ו והוא מתקדם למצות לא תעשה • ואם כן לא יבוא מענה הצווי על ההתר אלא בעבור שצריך להזהיר • והטעם השני שיבוא לשון צווי ויהיה

ענינו החר הוא מה שהיה קודם לכן מנוע מן השכל כשחיטת הבהמות וקנין העבדים • ואולם על שני החלקים אין אחד מהם קיים בזה המקום שלא בא אחרי צווי אכילת המצות אזהרה שיאמר שבעת ימים תאכל מצות וביום השמיני לא תאכל מצות • ועוד שלא היה מנוע מן השכל לאכול מצות באלו השבעה ימים ובאה התורה והתירה וכמו שאין מן הדין להתיר לאכול באלו השבעה ימים דבש כיון שהוא בהתר מן הדעת הוא הדין על אכילת המצות באלו הימים אם הוא החר • ומכאן יש להבין שלא אמר הכתוב שבעת ימים תאכל מצות אלא לחיוב • מכלל שאכילת המצות חיוב בשבעת הימים ואין הימים שכל היום יתחייב באכילתו אלא על דרך שהוא רגיל לאכול • והמצות נאכלים למדור ולטמא לנמול ולערל כחלוף הפסח שאין ראוי לאכול טמא וערל אלא מהור ונמול מיוחד • ואכילת המצות חובה בכל זמן ובכל מקום שנאמר בכל מושבותיכם תאכלו מצות • ומה שאמרו בעלי הקבלה שאכילת המצות בשבעת ימים רשות ואינו חובה מפני שכתוב אחד אומר שבעת ימים תאכל מצות וכתוב אחר אומר ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה • והנה כתוב אחד מחייבו בכל השבעה וכתוב אחר מחייבו בששה ימים לכך מכאן דורשין ואומדין דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא ר"ל יום השביעי שהיה בכלל החיוב ויצא מן החיוב לרשות באמרו ששת ימים תאכל מצות הוא הדין להיות לרשות לכל הימים אבל לילה הראשון חובה שנאמר בערב תאכלו מצות • וזה הפסוק דרשוהו למען אחר באמרם בי לא אמר ששת ימים תאכל מצות אלא להורות ששבעה מן הישן וששה מן החדש בעבור שמכרים כי מחרת השבת הוא מחרת יום טוב ואינו כן כמו שיתבאר • אבל הראוי לכבוד שמאמר וביום השביעי נקשר עם ששת ימים בו"ז החכור והטעם כמו שאכילת המצות חיוב בששת ימים כן חיוב ביום השביעי • ואולם לא הבדילו בראשו וחיוב אכילת המצות בו מצד התבוד אלא ללמד על דבר אחר כדי שיאמר עצרת לה' אלהיך כמו שיהיה היום הראשון בסגולתו באמר שם תזבח את הפסח בערב ובשלת ואכלת ובאמר מלאכת עבודה באמרו וביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו • ואם

ואולם על אכילת המצות באה מצוה מיוחדת עליו שנאמר בערב תאכלו מצות כפי מה שבארנו אבל על אכילת המרור לא באה מצוה מיוחדת עליו אבל חיובו על תנאי אכילת הפסח על מצות ומרורים יאבלוהו וכן נמי בפסח שני וכשאין פסח נפל חיוב אכילתו מן התורה אבל מסבל היררשים חיובו אכילתו מפני שיש לו עלה מיוחדת מפני שמררו המצרים את אבותינו במצרים ואין בעצם המרור ענין שתלוי בארץ אלא הוא תלוי על דבר שהוא הוצה מפניו על כן חיובו אכילתו בזמן הגלות :

נהגו ישראל וקרוין הגדת יציאת מצרים בליל המשה עשר וזכר ליציאת מצרים שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים בשעה שמצח ומרור סודרים • ומצוה לזכור אותה היום בו ביום שנאמר וזכר את היום אשר יצאתם ממצרים ובלילה מצוה נוספת שנאמר ליל שמורים הוא לה' לחוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם • והתמיד השמירה לדורות לזכור מעשיו ונסיו העצומים אשר על ידם הוציא את ישראל ממצרים להודות לשבח ולפאר שמו הגדול • וארבע שמירות נזכרו לעלת יציאת ישראל ממצרים שנאמר שמור את הדש האכיל ונאמר ושמרתם את המצות ונאמר וזכור את היום אשר יצאתם ממצרים ונאמר ליל שמורים הוא לה' :

פרק רביעי

משבעת ימי מצה היום הראשון והיום השביעי החזיר הכתוב מעשיית מלאכה שנאמר וביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם וכמו שהחזיר בשבת באמרו כל מלאכה לא תעשו כן אסר במועד ומה שאסור בשבת ככל מה שבארנו הוא הדין במועד חוץ ממלאכת אוכל שהתורה הכתיב במועד באמרו אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם והכתוב החכים להרמז המבוקש בענין אסור היום באמרו כל מלאכה לא יעשה בהם להרמז אשר נעשה אנהנו ואשר יעשה לנו • ועל כן לא אסר כל מלאכה לא תעשו כמו בשבת שבשבת הרמזו אסור אשר נעשה אנהנו ואשר יעשה לנו ממאמר ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתן

ואם בעה"ק הייבוחו בלילה הראשון ממאמר בערב תאכלו מצות הלא אומר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב וחיוכו בערב מבח זה הפסוק נקשר עם מאמר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב • וכשם שיהיה חיוב בערב כך יהיה חיוב עד יום האחד ועשרים לחדש בערב שאם לא היה אומר עד יום האחד ועשרים לחדש בערב ויהיה אומר בערב תאכלו מצות לכד היינו אומרים כיון שהוא חיוב בכל שכעת הימים מה טעם לחיובו בערב יום הראשון לאמר בערב תאכלו מצות אלא אחר שאמר עד יום האחד ועשרים לחדש אין הכונה אלא לחיובו בכל השבעה וכשם שבאר שתי הקצוות בבעור החמין באמרו כי כל אוכל חמין ונכרתה הנפש ההיא מישראל מיום הראשון עד יום השביעי כמו כן בא בחיוב אכילת המצות ואמר בערב תאכלו מצות עד יום האחד ועשרים לחדש בערב והזכיר שתי הקצוות • ויש לפרש שאם אכילת המצות חיוב בכלל השבעה הוא חוב מורחב לאכול בכל יום מצות מאיזה עת מן היום אבל באלו שני העתים יהיה חיובו צר :

והימים באלו השבעה ימים אינו אסור משום חיוב אכילת המצות אחר שאין הצום מערב עד ערב ואולם משום שהם ימי שמחה יהיה באסור • אבל בזמן הגלות אומר והשבתו כל משושה חנה הדרשה ושבתה וכל מועדה והפכתו הנזכר לאכלי אך כיון שהבטיחנו במאמר ואף גם זאת בחיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא נעלתים ונאמר ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך על כן צריכים אנהנו לקיים מצות התורה כפי היכולת ולמעלה מן היכולת • וצום מרדכי שאמר וצומו עלי ואז תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום אשר נראה שהוא בתוך שבעת ימי מצה ואין מכריה לחסכים שהוא אחר עבור זמן הפסח אחרו שיש חיוב באכילת המצות שבעת הימים • ויש מן החכמים אשר אמרו כי ישראל או היו בצרה גדולה והרבר היה נחויין לבוא אסתר אל המלך ועל כן עברו במצוה שהיא קלה כנגד סכנת נפשות • ומצאנו שהכתוב יחד זמן אכילת המצות לעלת הפסח כאשר אמר ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרורים יאבלוהו והיא בעבור שאכילת הפסח יש לו זמן מיוחד בלילה הראשון וחיוב אכילת הפסח עם מצות ומרורים • עתה בזמן הגלות בשאין פסח נתחיבו לאכול המצה עם המרור בלילה הראשון אע"פ שאין פסח •

שבתון • והנה כמו שאמר אשר נעשה אנהנו ואשר יעשה לנו בן התיר במעשה אוכל מה שנעשה אנהנו ואשר יעשה לנו באמרו הוא לבדו יעשה לכם • ובאלו הימים עצמם אמר כל מלאכת עבודה לא תעשו ונאמר וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה ועל אלו שני המאמרים לא הוציא מלאכת אוכל • ולא יצא זה משלשה פנים אם שנאמר שעניני מלאכת עבודה אינם כוללים יותר מן כל מלאכה אך מדין הסכמת הלשון אם שיהיה ידוע בנפשו אם שיודע מענהו מוולתו אם שנאמר שזו הסכמה תורית כי אע"פ שהוא טאמר טולל כל מלאכה לא תעשו הכתוב היותו כמו כל מלאכה • אך מפני שעל חיים אשר נאמר כל מלאכה אך ונאמר גם כן כל מלאכת עבודה ומפני שאי אפשר לעבור סתירה בדברי השם נאמר שמאמר כל מלאכת עבודה יצוק ביצוקת כל מלאכה אך • ואם יטעון טוען ומה לנו בזה ההסכמה הואיל והועיל כל מלאכה אך המכונן מה טעם לומר כל מלאכת עבודה ומה הכונה לזו ההסכמה • תהא התשובה מפני שהיה הכתוב רוצה לזכור מועדים לאמור בהם מלאכות ולזמיר בהם מלאכות כגון מלאכת אוכל אבל הועיל בהם במאמר כל מלאכת עבודה הסכונן בו כדי לקצר הבאור וכל מקום שזיכירנה יהא הרצון נודע • ואם שנאמר כי טאמר כל מלאכת עבודה אינו פחות מן כל מלאכה אכן מה שהוציא מלאכת אוכל במאמר כל מלאכה הוא הדין להיות הרצון במאמר כל מלאכת עבודה לומר אך אשר כדי שלא תעבור סתירה בדברי השם ית' וקצרו הכתוב • ואמנם לפי דעת האומרת שמענין טאמר כל מלאכת עבודה ידוע שהרצון בו הוין ממלאכת אוכל שיהיה ידוע בנפשו בשאר הלשונות • יש סיפירש שרצון ענין מלאכת עבודה טעמו מלאכה שיש בה ינע ועל כן נסמכה מלאכה אל עבודה כי מלת מלאכת תבוא סמוכה ומוכרתת בצורה אהת • ואקום ואעשה את מלאכת המלך סמוכה והלויים במלאכת מוכרתת • ואולם הטענה שלא יתבאר באמת שמעם עבודה מורה על הינע כאשר הרהבנו הבאור בענין שבת • ועוד שמעשה אוכל יש בו ינע ואיך יצא ממלאכת עבודה • והנה יש מלאכות שאין בהם ינע והם אמורים במועד ומנין יבוא אמרם מדין תורה • שאם ענין מלאכת עבודה מוטל במה שיש לו ינע והלא מה שהוא מוטל במאמר כל מלאכת עבודה הוא נכלל במאמר

כל מלאכה לא יעשה בהם והוא עצמו הנאמר בשביעי עצרת באמרו וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה • ומחם אמרו שמלאכת עבודה מוסכם על מלאכה שיש בה לקיחת כסף וכל זה בעבור שראו כי הוציא הכתוב מלאכת אוכל מה שאין בה הנאת כים כך אמרים בעלי הקבלה • והחכם רבינו יוסף ג"ע אומר ואם כן יתפור האדם בגדו בעבור שאינו עושה על לקיחת כסף וכפי דעתם שאם המלאכות אשר אין להם חסרון כים אמר הכתוב כל שכן זולתו וזו טענה בלא ראייה • ומחם אמרו שמאמר מלאכת עבודה חזוק במלאכות שיש בהם יניעה • ויש להשיב ועל מלאכות שלא יש בהם יניעה מנין אמרם • ואם ישיב ממאמר כל מלאכת ומשם שבתון מנין יבוא אמרם בהג שבעות שלא נזכר שבתון ומלאכה בו ואם כן אינו מאמר עומד בנפשו וגם לא יתכן שיהיה מתקון הלשון אשר מענהו יהיה נודע בזולתו מפני כי כאשר אמר כל מלאכה אך ואמר באותו היום כל מלאכת עבודה כיום השביעי עצמו אמר וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה • וכבר ידעת מדין השכל שאין הבדל בין אמרנו כל מלאכה ובין אמרנו מלאכה שמלת כל מחוקקת • והנה כמו שאמרנו כי כל מלאכת עבודה כמו כל מלאכה ויהיה מתקון הלשון נודע מענהו בזולתו הוא הדין במאמר וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה וזה אי אפשר מדין הלשון • ואולם החלק השני להיות מאמר מלאכת עבודה מתקון המצוה בתורה שישוה טאמר כל מלאכת עבודה כמו כל מלאכה אך טבוא סתירה בדברי השם הוא הדין לומר כן במאמר לא תעשה מלאכת שנאמר בעצרת • והלא ידענו שדין הסכמה התורית הוא להיות שם מועיל • והנה אם נאמר שמאמר כל מלאכת עבודה מוסכם מן התורה הוסכם להועיל לשאר מועדים שיש בהם אמר מלאכה חוץ ממעשה אוכל אבל מאמר לא תעשה מלאכה מה הועיל ועל כן אי אפשר להיות מאמר כל מלאכת שם מתקון התורה • אכן החלק השלישי להיות קשירת התנאה בכל המאמרים לפי דעת החכם רבינו ישועה ג"ע הדבר נראה כי אין הבדל בין אמרנו כל מלאכה ובין אמרנו כל מלאכת עבודה ובכל צריך קשירת התנאה ואין הטעם באמרו כל מלאכה לא יעשה שבתחלה אמר ואה"כ התיר במאמר אך אשר יאכל לכל נפש אך הכונה במאמר כל מלאכה לא יעשה הטעם חוץ ממעשה אוכל וטבוא תחתיו על כן אמר

אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו הוא שרצה להתיר במאמר הוא לבדו יעשה לכם בעצם יום המועד מפני שמחת היום • ועוד שזה המאמר אינו מסגיל על מי שלא הבין מבעוד יום רק כולל • ובאמרו אך אשר יאכל לכל נפש אין הטעם להכניס גם בעלי חיים בעבור שאמר הוא לבדו יעשה לכם • ואסור להבין בשביל אינו ישראל מפני שאמר לכם אלא אם הבין לעצמו אוכל האיני ישראל ממנו אם נודמן • וידוע שתקן המאכל צריך לענינים רבים על כן לא נראה שישא הענין להרהיב לפי הצורך לקצור ולדוש לפחון ללוש ולאפות ובלם יעשו בעצם היום וגם לשחוט ולהפשיט ולנתח ולבשל ולהוציא האש אם לא תהיה נמצאת ולשבר עצים וכיוצא בם • ויש מי שקצר להעשות לבד המלאכה אשר אהריה האבילה וכזה הוצרך לומר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם • וידוע כי כל מאמר המוציא מן הכלל פרט צריך לתנאים • האחד שיהיה בו מכלול התנאי כגון כי אם אך בלתי זולתי ובלעדי רק • ואם בא למקומות שצריך מכלול התנאי ואינו בתוב כגון וביום השבת שני כבשים בני שנה תסיבים שיצא מכלל אסור כל מלאכה לא תעשו • יש להשיב שזה אינו נכלל תחת כל מלאכה לא תעשו מפני אמרו ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך • והשני שיהיה אחריו שלא יהיה שם אחר הבאורי והשלישי שיהיה מעט בהרבה כמו כי אם לשאר הקרוב אליו שפרטם מכל ישראלי והרביעי שיהיה ממינו • על כן פירשו החכמים בפסוק שאמר כל בן נכד ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לכל בן נכד אשר בתוך בני ישראל כי אם הלויים שפירשו ולא כל איש אחר כי אם הלויים מפני שהלויים אינם נכללים בכלל ערל לב וערל בשר •

והנה

אם נמשך בהרחבת צורך המאכל לא יהיה כדן היוצא מן הכלל פרט מן כל מלאכה בעבור שיש רוב מלאכות בצורך המאכל וסח טעם אך אשר יאכל לכל נפש ואם כן יהיה הרצון כמה שיסבול לקצר המלאכה בצורך המאכל הוא יהיה הרצוי במאמר אך אשר יאכל לכל נפש • ולא יצא זה משיני ענינים שאם ידלג מן המלאכה אשר אהריה האבילה לעשות גם כן מלאכות אחרות דין לעשות בכל מה שצריך ואם אי אפשר זה בעבור שאמר אך אשר יאכל לכל נפש אין לדלג מן המלאכה אשר אהריה האבילה כי אין ראייה לעכבד על גבול אבל הרצון במאמר אך אשר יאכל לכל

אך אשר יאכל לכל נפש • והוא הדין באמרם למלאכת עבודה שרצונו בזה האסור הוין מסעשה אוכל וקצר הכתוב קשר התנאי שבטח על מה שקדם במאמר כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש • ואמרו זה סבא סתירה בדברי השם מפני כי פרק אלה מועדי ה' מקראי קדש הוין פרק החדש הזה והדין הוא להראות רושם במאמר אשר צריך קשור התנאה ועל כן החליף ואמר כל מלאכת עבודה שאם היה המאמר בצורה אחת לאמר כל מלאכה איך היינו מבדילים בין המועדים שיש בהם התר מעשה אוכל ובין שבת וכפור • ושלא תמעה הדעת כי אפשר שמאמר כל מלאכת עבודה מועיל בנפשו כלל המלאכות הוין ממלאכת אוכל על כן אמר בשביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה להעיר שהרצון בו בחסרון קשר התנאה •

פרק המישי

אכן יש סוברים שמאמר אך אשר יאכל לכל נפש אינו מרמז רק על הפסח שנתחייב להאכל בערב חמשה עשר מפני שבפסח נאמר במסכת נפשות והלא בפסח מצרים נתחייבו להאכל לכל הנפשות • אבל בפסח דורות נתחייבו זכרים הבוגרים לבד והיך אומר לכל נפש • ועוד שלא בא לחייב אלא להתיר • ועוד שלא בא ליחד על אבילות הלילה אלא על אבילות היום בכללו • ועוד שלא היה עסק מעשה אוכל בפסח לבד אלא היו גם כן מבשלים שלמים הנה בפסח יאשירו כתוב והקדשים בשלו בסירות • וגדול מכל אלה כי הפסח לא נתחייב רק בלילה של יום ראשון והנה כולל שני הימים באמרו כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם • ויש מי שאומר כי לא זה המאמר כי אם להורות בהתר האבילה כמו שהאבילה שאמר בשבת אבלוחו היום והלא הכתוב אומר הוא לבדו יעשה לכם ועוד שמאמר אבלוחו היום אינו מרמז על התר האבילה כי לא בא זה המאמר כי אם בשביל שאלתם לענין המן כדי שיאמר להם היום לא תמצאוהו בשדה • ויש מי שסבר כי מאמר הוא לבדו יעשה לכם אין הטעם לבשל ולאכול כי אם שיתקן עירוב ענינים שיאכלם כמו חומץ וסמן זה אינו מרמז רק על מי שלא תקן מבעוד יום בשול וזה לא יתכן • אבל הנראה מה שהורה בשבת להבין בששי במאמר את

תג שבעות היו נשחטים כעצם המועד הם שלמי מצוה ואין להקיש מהם לשהיית הרשות שהכתוב לא התיר אלא המלאכה אשר אחריה האכילה והיא הבשול. ואולם השחיטה קודם הבשול יש מלאכות הרבה כגון לשחוט לפשוט לנקר ולנתח. מה שאמר הכתוב הוא לבדו יעשה לכם הוא למעם הבשול והאפייה מה שהורה בשבת להעשות ביום ששי באמרו את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו. ואמרו לתקן במועד מה שיאכל בחול ואפילו בשבת שהכתוב אמר כל מלאכה לא יעשה בהם ואמר אך אשר יאכל לכל נפש ומלת בהם מתפשטת למאמר אך אשר יאכל לכל נפש. בשל להנאת המועד עצמו והותר מותר לאכלו בחול עשה לכתחלה אמרו להאכל. מה שאמרו בעלי הקבלה כל מה שאמרו בשבת אמרו במועד בין שהוא דומה למלאכה בין שהוא מביא לידי מלאכה בין שהוא משום שבות ויחדו שיש דברים אמורים משום שבות. הנה בתג המצות שלא נזכר שם שבות בהם לא שבת ולא שבתון מאין יאמרו ואם משום שנקראו מקרא קדש הלא חולי המועד נקראו מקראי קדש כאשר יתבאר:

אמור

לרקד הקמח ואמרו לשחוק תבלין ואמרו לשחוט ואמרו לצוד ולא הותר במועד אלא הבשול במכשיריו כי הבשול לא יתוקן אלא על ידי האש ואע"פ שלא נזכרה דתג האש כברור בין שהבשול לא יתכן אלא על ידי האש עכ"פ הותרה הבערת האש. ויש רמז מן הכתוב שאמר כל מלאכה לא יעשה בהם שזה המאמר כולל אשר נעשה אנחנו ואשר יעשה מאליה הוא הדין במאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם. וזה שהוא תלוי לענין המאכל אשר הוא נעשית כאלוהי זה הוא הבערת האש. ואולם המועד כי הבערת האש אינה נכללת בכל מלאכה ובשבת באה אזהרה עליה בראשה דבריו בטלים כי ההבערה היא מלאכה ואולם אם יצאה בשבת בראשה יצאה למעם נודע. והשאלה היתכן להדליק הנר במועד שלא לצורך המאכל. ויש להשיב כי אחר שהתיר מלאכה אוכל ומלאכת אוכל לא תהיה רק על ידי האש וקיום האש להתמיד לא יהיה רק על ידי הדלקת הנר ואפילו אם נתועל באור הנר אין אנחנו עוברים מזה. ואולם עם היות האש דולקת צריך גם כן להדלקת הנר לתקן המאכל כי אי אפשר בחשך. אמנם להעתיק הנר לצורך אור חוץ מן המאכל או להדליק בבית אשר אין בו צורך

נפש המלאכה אשר אחריה האכילה ואם כן מה טעם לוטר עוד הוא לבדו יעשה לכם ועל כן הוצרכו החכמים לתת טעם בזה. ואמר ר' לוי בה"ר יפת ז"ל כי יציאת פרט מן הכלל פעמים יהיה אחריו הכאור ופעמים יתאחר הכאור כמו וכיום השבת שני כבשים בני שנה שהוא נאמר בשנת הארבעים ויצא מן כלל לא תעשה כל מלאכה הנאמר בשנה הראשונה ועל כן אמר הוא לבדו יעשה לכם פן יראה שאפשר יציאת פרט אחר ולא הוציאו עתה אלא עכב הכאור כי אי אפשר לזוז המצווה מן המעמד אלא והוא ידע כל החפצים יש לו לתת טעם במאמר הוא לבדו יעשה לכם. ואמר כי הדבור בו ככל אשר תורה עליו השכל ובהא בו גם מצות התורה כמו הכפרנות והרציחה והטעם בו שהוא לחזוק לבד. או שיהיה הטעם שבמאמר הוא לבדו להועיל שלא יותר כל מה שצריך במלאכת אוכל אלא המלאכה אשר אחריה האכילה לבד ועל כן אמר הוא לבדו שמתל אך הבדיל מעשה אוכל מכלל המלאכות שהמלאכה מינים ומאמר הוא לבדו הועיל שלא להתיר כל מה שצריך מלאכה אלא המלאכה אשר אחריה האכילה. על כן בעלי הקבלה שהתירו ההוצאה מרשות אל רשות שאינה תלויה במעשה אוכל עשו שלא כדון ולא די שהתירו לעלת מעשה אוכל אלא גם כן התירו שלא לעלת מעשה אוכל והכתוב אמר אך אשר יאכל לכל נפש והם עצמם אמרו שההוצאה מרשות לרשות מאבות מלאכות. מה שאמרו בעלי הקבלה כי לא נאמר במועד ממלאכות התלויות במעשה אוכל אלא מלאכה אשר אם עשאה מבערב אין לה הפסד במועד אבל מלאכת אוכל אשר אם עשאה מבערב יש לה הפסד במועד מותר לעשותו במועד. ומזה נכרה יד תאותם על שכלם ואומרים כי השחיטה אם תעשה בערב יום המועד יש לה הפסד. וכן שחיקת תבלין שאנחנו ידענו כי אין בהם הפסד דבר ולא התיר הכתוב אלא המלאכה אשר אחריה האכילה והנה באמור לרקד הקמח ולשחוק תבלין ואם כדבריהם שהשחיטה מותרת הנה האסיפה ברנים הוקשה בשחיטה בבהמות שנאמר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דני הים יאסף להם ומצא להם ואם השחיטה מותרת גם האסיפה תהיה מותרת. ואין טענה משלמי הגינה שהיו נשחטים עם הפסח שנאמר וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר שהשלמים היו נשחטים ביום ארבעה עשר ונאכלים לשני ימים ולילה אחת ושלמי

צורך מאכל כגון בית הכנסת אמור • ואמר לכבבות הטר או האיש במועד שהיא מלאכה בראשה ולא לעשות ענין שמביא לכבבותה כגון להחכיר השמן או להתקן ראש הפתיל ואם בא להדליק וכבה אין להושיע שכבה דרכה שהכונה להדליק • אכן הכונה כשלא תהיה איש מצויה להדליק ממנה היתכן להוציא האיש בדרך שמוציאין • ויש מוענים כי אי אפשר להוציא האיש אמנם להדליק מאיש אחרת מצויה יען שהוצאת האיש מלאכה בראשה • ואולם יש למעון אם יפול המועד אחרי השבת לפי דתנו איך יהיה הדבר ואם ישמעון לא נבשל במועד ואמנם הכתוב דבר אחרי הרוב • והמענה בחג שבועות שלפי דתנו נופל תדיר אחרי השבת ובידוע כפי שבארנו יש בו מעשה אוכל ובשבת לא תהיה האיש מצויה ואיך יהיה הדבר ועל כן הוכרחו החכמים • ויש מוענים כי האיש היתה מצויה במקדש וממנה היו לוקחים האיש או מן המזבח לצורך זבחי שלמים שנתחייבו בו ביום • ועם ההשלמה אם היו לוקחים האיש מן המזבח זה לא יהיה רק בעיר ירושלים והלא הטר מעשה אוכל אינו כי אם בכלל ישראל ע"כ יש לפסוק שיבשר להוציא האיש במועד • ואולם הוצאתה לא תהיה על ידי דברים אשר יהיה בהם הלול המועד כגון להכות בכרזל האבן וביוצא בו • אך על ידי כלי זך קשה וזכוכית מלאה מים להניח אותה כנגד עין השמש עד שיהוויר וידליק הפשתן • בעלי הקבלה אין להם תואנה מכל אלו התואנות ואפילו אם יפול המועד אחר השבת כבר הם משאירים האיש בשבת על כן אסרו להוציא האיש במועד אלא להבעיר האיש מאש מצויה ובידוע כי חג שבועות אחר השבת כאשר יתבאר • יש להקשות שאם למדנו מכת הכתוב שלא תהיה אלא המלאכה אשר אחריה האכילה הנה יש מלאכות שאחריהן האכילה כגון הקנין ומי שיתלוש דבר מן הארץ שהוא ראוי לאכילה כשהוא והכורת ענבים מן הגפן • ויש להשיב שהכתוב לא הכשיר לעשות באמרו הוא לברו יעשה לכם אלא על המוכן שיאכל באמרו אך אשר יאכל לכל נפש והמוכן להאכל לא יהיה הפי אלא להכשירנו למאכל והוא הכשול והאפייה ואל זה מרמזו באמרו ושלחו מנות לאין נכון לו שהכונה קודמת לדבר אשר הותר שהוא הכשול והאפייה כענין הכן כחזן מלאכתך ועתה בשדה לך אחר ובנית ביתך • וכן נמי באמרו לאין נכון לור"ל שיקנה ויביא מדי לבשל וכן מה שאמר והיה ביום הששי

והכינו את אשר יביאו שזה מרמז על הלקיחה והמדידה כי כן אמר את אשר יביאו וההכנה כוללת כל מה שהביאו ויולא יתכן להיות מרמז על הכשול והאפייה כאשר כבר אנשים כי הכתוב אמר את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשל בשלו ואת כל העודף הניחו לכם למשמרת עד הבקר ומכלל שהכל לא נתבשל ואיך יתכן להיות מלת והכינו מרמזת לענין את אשר תאפו אפו וההכנה כוללת את הכל • וכן הכנים רבינו ישועה נ"ע שאין מלת והכינו מיוחדת למאמר את אשר תאפו אפו אלא מרמזת לדבר אחר וכברתו ידועה לקוראי דבריו • ואולם מאמר לאין נכון לו הרמז בו מן מאמר אך אשר יאכל ומה שלא נכרת ולא נתלש אינו נכון • נראה שבעלי הקבלה מכה זה אסרו המוקצה ביום טוב ולא אסרוהו בשבת כגון פירות העומדות לסחורה בשבת כחתר ובמועד אם לא ייחדם לאכילה הן מוקצה • וע"פ דעתנו שמאמר לאין נכון לו שלא היה להם דבר שהיה לו הכנה אל הבשול • והנה הנראה לפי דעתם שבעל הפירות לא יאכל ואחר ישאל ויאכל על צד הקנין כי הם תתירו המכירה והקנין במועד ובתהבולה אינם מזכירים דמים אלא פורע אחרי כן ועל כל ביוצא בזה נאמר שכתך בתוך מרמה במרמה מאני דעת אותי נאם ה' • ויש לדעת כי כלל המועדים שהם שני ימי הפסח הראשון והשביעי והג שבועות ויום תרועה והג הככות ושמיני עצרת • אלו ששה ימים כלם בצורה אחת בשבתת מלאכה והטר מעשה אוכל • אע"כ החכמים נחלקו בעבור שמצאו ביום תרועה שאמר לאין נכון לו אלמלא היה הטר לעשות מעשה אוכל היה עושה מי שהיה לו ולא היה אומר לאין נכון לו כי אלו היה מאמר ושלחו מנות מעמי לעניים היה ראוי לומר לאין לו אלא כיון שאמר לאין נכון לו מכלל הוא מרמז למי שלא בשל ולא אפה מבעוד יום כי אלמלא היה הטר באותו היום לבשל מה מעם למאמר לאין נכון לו • ואולם בארו שהעכו"ב היה מפני שהיה ראש חדש ומהם שערו שיראה הורה בזמנו והכין ומחם שערו לעשות אלול מלא ולא הכינו וכשנראה הורה בזמנו נשאר בלי הבנה • ולפי דעת אלו שמעם ההכנה על האפייה והבשול • מכלל שהבשול והאפייה אמורים הם ביום תרועה אכן היה ההתר להם להוציא מרשות אל רשות כיון שאמר ושלחו מנות • ופלפלו אלו החכמים להורות לכל זה מכה התורה ואמרו שהרי בחג המצות נאמר כל מלאכת עבודה לא תעשו שהיא כמו כל מלאכה אך

וְנֹאמַר גַּם כֵּן בָּזָה בְּיוֹם תְּרוּעָה כֹּל מְלֹאכֶת עֲבוּדָה וְדִין שֶׁתְּהִיָּה מְלֹאכֶת אוֹכֵל בְּהִתֵּר • וְכִיּוֹן שֶׁמִּצְוָה שֶׁמִּצְוָה שֶׁמִּצְוָה לֵאמֹר לֵאמֹר נִכּוֹן שֶׁזֶה מִרְאָה אִסוּר הַאֲפִיָּיָה וְהַבְּשׁוּל חֲלָקוֹ הַיּוֹמִים בְּמַעֲלָתָם וְאוֹמְרִים שֶׁחַג מִצְוֹת לִכְךָ לֹא נִקְרָא בְּשֵׁם שֶׁבִתּוֹן לְאוֹפֵן הַתֵּר מַעֲשֵׂה אוֹכֵל וְלֹא נִקְרָא יוֹם תְּרוּעָה שֶׁבִתּוֹן אֵלֹא לְאוֹפֵן אִסוּר מַעֲשֵׂה אוֹכֵל מְכַלֵּל שְׁשֵׁנִי יְמֵי הַפֶּסַח וְהַגְּשׁוּעוֹת שֶׁלֹּא נִזְכַּר בָּהֶם שֶׁבִתּוֹן שֶׁבָּהֶם הַתֵּר מַעֲשֵׂה אוֹכֵל וְהַהוֹצָאָה מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת בְּאִסוּר אֲבָל יוֹם תְּרוּעָה וְהַגְּשׁוּעוֹת דְּשִׁמְנֵי עֲצֵרֶת שֶׁנִּקְרָאוּ שֶׁבִתּוֹן מַעֲשֵׂה אוֹכֵל בְּאִסוּר אֲבָל הַהוֹצָאָה מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת בְּהִתֵּר •

וְאֵי תִּמְיָה בָּזָה אֵיךְ לִקְחוֹ רְאִיָּה מִדְּבָרֵי נְבִיאִים שְׁמוֹבְלִים פִּירוּשִׁים לְהוֹרוֹת עַל דְּבָרֵי תוֹרָה וּמֵאִיזָה כַּח מִדִּין תוֹרָה שֶׁשֶׁם שֶׁבִתּוֹן מוֹרָה לְאִסוּר מַעֲשֵׂה אוֹכֵל וְהֵלֵךְ שֶׁם שֶׁבִתּוֹן הוּא שֶׁם שֶׁל תוֹרָה וּבְאוּרוֹ צִדִּיק שִׁיחִיָּה עִמּוֹ כְּאִשֶּׁר נֹאמַר בְּשֵׁנֶת הַשְּׁמִטָּה שְׁנַת שֶׁבִתּוֹן יִהְיֶה לְאַרְצוֹ וְהִבִּיֵא בְּאוּרוֹ עִמּוֹ • וְעוֹד שֶׁהַהוֹצָאָה מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת מִנִּין תִּהְיֶה בְּהִתֵּר וְהִיא נִכְלָלָת בְּמִאֲמַר כֹּל מְלֹאכֶה • וְאֵם יֹאמַר כִּי הִיא אֵינָה נִכְלָלָת בְּמִאֲמַר כֹּל מְלֹאכֶה אֵלֹא אִסוּרָה בְּשֵׁנֶת שְׁמִטָּה שָׁבוּ אִישׁ תַּחְתּוֹ וְאֵם כֵּן לֹא תִּהְיֶה אִסוּרָה בְּיוֹם הַכְּפוּרִים וְכֵן לֹא יֹאֲוֹת וְאֵם הַדְּבָר כֵּן אִי אֲפֶשֶׁר שֶׁלֹּא תִּהְיֶה אִסוּרָה בְּיוֹם כְּפוּר אֵם כֵּן אִסוּר הוּא מִכֵּה כֹּל מְלֹאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ וְאֵם הִיא מוֹתֵרֶת בְּמוֹעֵד דִּין הִיא לְהוֹצִיאָת מְכַלֵּל כֹּל מְלֹאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶם • וְאוֹלָם מִה שְׂרָאוֹי לְפִסּוּק שֶׁמִּאֲמַר לֵאמֹר נִכּוֹן לוֹ הוּא מִרְמִיו לְעֵינֵי הַהִכָּנָה וְהוֹמוֹן קוֹדֵם הַמוֹעֵד כִּדִּי לְאִפּוֹת וּלְבִשָּׁל בְּמוֹעֵד וְהִיתָה הָעֵלָה כְּפִי שֶׁכִּפְרָנוּ מִצֵּד שֶׁהִיָּה רֹאשׁ חֲדָשׁ וְלֹא הִכִּינוּ מִה שִׁיחִיָּה לְהֵם בְּמוֹעֵד לְאִפּוֹת וּלְבִשָּׁל שֶׁמִּאֲמַר וּשְׁלַחוּ מִנּוֹת כְּכִר יִדְעַת עֵינֵינוּ שֶׁבְּשֵׁנֶת בְּנֵי הַצֵּר אַחַת מַעֲתִיקִים מִכִּית לְבִית וְעַ"כ אִסַּר וּשְׁלַחוּ מִנּוֹת בְּמַח שֶׁלֹּא יִקְרָה הַחֲלוּל • וְאוֹלָם הָעֵלָה שֶׁלֹּא נִקְרָאוּ יְמֵי פֶסַח הַרְאִשׁוֹן וְהַאֲחֵרוֹן בְּשֵׁם שֶׁבִתּוֹן וְכֵן חַג שְׁבוּעוֹת בְּהִוּוֹת יוֹדַע ית' מִה שִׁיחִיָּה מַעֲנִין מַחֲרַת הַשֶּׁבֶת עַל כֵּן לֹא נִקְרָאוּ יְמֵי הַפֶּסַח

וְהַרְאִשׁוֹן וְהַאֲחֵרוֹן בְּשֵׁם שֶׁבִתּוֹן וְכֵן חַג שְׁבוּעוֹת • וְאֵיִן מַעֲסָה לְדַבֵּר מִי שֶׁאִסוּר כִּי עַל כֵּן לֹא נִקְרָא חַג הַשְּׁבוּעוֹת שֶׁבִתּוֹן מִשּׁוּם שֶׁהוּא אַחֲרֵי הַשֶּׁבֶת וְאֵיִן כּוֹ שְׁבִיתָה מִמְּלֹאכֶה • וְכִמוֹ שֶׁאֵיִן הַבְּדֵל בֵּין שֶׁבֶת וּבֵין כֹּל מְלֹאכֶה לֹא תַעֲשׂוּ כֵּן אֵיִן הַבְּדֵל בֵּין שֶׁבִתּוֹן וּבֵין כֹּל מְלֹאכֶת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשׂוּ :

חֻלֵּי שֶׁל מוֹעֵד נִקְרָאוּ בְּשֵׁם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ שֶׁנֹּאמַר אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אוֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהִקְרִיב אֵשֶׁה לַה' עוֹלָה וּמִנְחָה • וְהוֹאִיל וְהוֹלֵי הַמוֹעֵד עִם הַיּוֹם הַרְאִשׁוֹן וְהַאֲחֵרוֹן בְּהִקְרַבְתָּ הַקְּרִבְנוֹת כְּאֶחָד מְכַלֵּל כֹּלֵם נִכְלָלִים בְּשֵׁם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ וְאֵם שְׁנֵי הַיּוֹמִים בְּשֵׁם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ בְּאִמְרוֹ בְּיוֹם הַרְאִשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ וְהַכִּנִּיל קִרְיָתָם בְּשֵׁם מִקְרָא קֹדֶשׁ בְּשִׁבְתֵּית הַמְּלֹאכֶה שֶׁשֶׁם קְדוּשָׁה מִצְאֵנָה גַּם כֵּן בְּשִׁבְתֵּית הַמְּלֹאכֶה כְּאִמְרוֹ וּלְקֹדֶשׁ אַתְּ יוֹם הַשֶּׁבֶת לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כּוֹ כֹּל מְלֹאכֶה • וְהַחֵכֶם רִבִּינוּ יוֹסֵף נ"ע בָּרַךְ כִּי בְעֵלֵי הַקְּבֵלָה אֵינִם קוֹרְאִים חוֹלֵי הַמוֹעֵד מִקְרָא קֹדֶשׁ וְאֵי רִאֲיוֹתֵי דְבָרֵי הַפּוֹסֵק שֶׁלֹּא אֲשֶׁר בָּרַךְ כִּי קוֹרְאִים אוֹתָם בְּשֵׁם מִקְרָא קֹדֶשׁ • וּמִן הַקְּרָאִים יֵשׁ קְהֵלוֹת שֶׁקוֹרְאִים בְּתַפְלָתָם עַל הָעֵינִן אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ וְכֵם אֵינִם קוֹרְאִים • וְנִרְאָה לִי לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינִם מְסַבִּימִים כִּי הֵם נִקְרָאִים מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ שֶׁהִרִי הֵם אוֹמְרִים פְּסוּק אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אוֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלֹא שְׁאוֹמְרִים פְּסוּק אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ בְּשֵׁנֵי הַיּוֹמִים הַרְאִשׁוֹן וְהַאֲחֵרוֹן וְהוּא לְהַגְּדֵלָה • וְהוֹרוּ הַחֲכָמִים בְּאִסוּר מְלֹאכֶת הַהִרְוּפוֹת בְּחוֹלֵי הַמוֹעֵד עַל צֵד הַחֲבֵרָה וְלֹא בְּרִאִיָּה נֹכַחַת מִן הַכְּתוּב וְנִרְאָה לִי לְעוֹזֵר כְּכֹנֶה זוֹ כִּיּוֹן שֶׁהַמִּצְוָה יִיחַד הַיּוֹמִים הָאֵלֹה בְּעֲבוּדַת הַקְּרִבְנוֹת בְּאִמְרוֹ אֱלֹהִים מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרָאוּ אוֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהִקְרִיב אֵשֶׁה לַה' מְכַלֵּל אֵיִן רְאוּי עֵלֵינוּ לְעוֹסֵק בְּמְלֹאכֶת אוֹמְנוֹת לֹא שֶׁהַמְּלֹאכֶה אִסוּרָה בָּהֶם אֵלֹא הָעוֹסֵק בְּאוֹמְנוֹת כְּדֹךְ שֶׁעוֹסֵקִים בְּשֶׂאֵר יְמֵי הַחֹל הוּא בְּאִסוּר :

נְשָׁלֵם סִדְרַת חַג הַמִּצְוֹת בְּרוּךְ נוֹתֵן חֻקִּים בְּטוֹב עֲצוֹת
נַחֵל סִדְרַת חַג שְׁבוּעוֹת הָאֵל לָנוּ אֵל לְמוֹשֵׁעוֹת

הדבור במחלת השבת • יש לדעת כי החלוקה רבתה בין הכמי הקראים ובין הכמי הרבנים שאנחנו אומרים מהרת שבת בראשית והם אומרים מהרת יום טוב • ואמנם נתבאר ששני דברים שסותרים זה את זה לא יצדק אחד משניהם אלא באחד משלשה דרכים אם מפני שיבוא לאחד מהם המופת וישאר האחר בטל • או שלא יבוא לאחד מהם המופת אמנם יצדק האחד מפני בטול סותרו כמופת • או שלא יבוא המופת לאחד מהם לא בקיומו ולא בבטולו • אמנם נענין לאיזה מהם יהיה מעוט ספקות יהיה הוא הצודק • ואולם הענין שאנחנו בו ר"ל מהרת שבת אע"פ שלא בא מופת אצתי שהוא שבת בראשית הנה בא המופת בבטול סותרו ר"ל שאינו מהרת המועד והוא כי לא מצאנו בכל הכתוב שנקרא המועד שבת וא"כ איך יתכן לומר כי מהרת השבת הוא מהרת המועד • ואולם קצת מועדים שיש בהם התר מעשה אוכל מצאנו שנקראו שבתון ולא שבת והפרש גדול יש בין שבת ובין שבתון כאשר נתבאר בענין שבת וכמו שאנו עתידים לבאר ואם כן איך נאמר כי מהרת שבת הוא מהרת יום טוביעד שנלחצו בעלי הקבלה להביא ראיה שנקרא המועד שבת והביאו הראיה משני דרכים מן הכתוב ומן ההקש ומה שלקחו מן ההקש הוא משני דרכים • האחד מדין נורה שוה והשני מדין קל והוסר • ומה שהביאו מדין נורה שוה הוא אמנם שהשבת לא נקרא שבת אלא משום שבינת מלאכה ואחרי שיש במועד שבינת מלאכה הוא הדין להקרא המועד בשם שבת • והבר הודענו שהשבת עדופה מן המועד שהמועד יש בו התר מעשה אבל ובשבת הוא באסור ואי אפשר שתלקח נורה שוה משבת למועד • ומה שלקחו מדין קל והוסר משנת השמטה שנקראת בשם שבת שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' והיתה שבת הארץ אומרים שאם שנת השמטה פחותה מן המועד בשבייתה ונקראת בשם שבת הדין להקרא המועד בשם שבת שהוא ערוף בשביית מלאכה • ויש להשיב ששביית שנת השמטה אינה בבחינתו רק בבחינת הארץ שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' כפי התנאים שלה ואיך אפשר להקיש בין שני דברים שאינם נכללים תחת מין אחד בקל וחומר • וכלל אומר כי שם שבת הוא שם

של תורה ואינו מן הלשון כאשר זה ידוע כי אם ישבת האדם ביום אחד זולתי היום הידוע שקראו השם ית' שבת לא יקרא שבת אבל מה שקראה התורה בשם שבת כגון יום שבת בראשית וקריאת יום כפור וקריאת שנת השמטה שבת אלו הם שמות התורה שלא נשתמש בהם דרך הלשון • ועם היותו שם מן התורה יש לו חלק מן הלשון ואינו שוה על הכל כאחד אלא כל אחד חלוק לעלתו שהשבת נקראת שבת לשביית השם ית' שנאמר כי בו שבת מכל מלאכתו ושבייתנו ועל כן נאמר את שבתותי תשמורו • ויום כפור לשבייתנו לכד וע"כ נאמר בו מערב עד ערב תשבתו שבתכם • ושנת השמטה לשביית הארץ שנאמר ושבתה הארץ שבת לה' ואם כן שם מן התורה בכל איזה מקום שיוסכם יש לו תנאים מיוחדים • והואיל ואין קריאת השם מן הלשון מצד זו העלה רק מצד התורה הנה במקום שיוסכם שם התורני שם יחנה ולא יעתק כמנו ולא יתכן העלה הוי"ן מאותו שנושא השם להמריד את השם כי העלות לא יוציאו אותם לשמות אבל למשפטים יכתים כל שכן כשיהיה שנוי בעלה איך אפשר להמריד עליו את השם • **סוף** המאמר מופת השכל הורה בזה כי אי אפשר להקיש על שם התורה ששם התורה דומה מצד אחד לשם האמת מן הלשון כי כמו שזה מועיל בהסכמתו כן זה מועיל בהסכמתו • וכמו ששם האמת אינו צריך תוספת וגרוע כן שם המוסכם מן התורה אינו צריך תוספת וגרוע • ומצד אחד דומה לשם המושאל מן הלשון כי כמו שאי אפשר להקיש על שם המושאל מן הלשון מפני שילך ממעבר למעבר ולא יהיה לו מעמד כן אי אפשר להקיש על שם התורה • ואם כן הדבר אין ראוי להקרא המועד שבת לא בהקש מן השבת ולא בהקש מן שנת השמטה והכתוב באמרו אלה תעשו לה' במועדיכם אומר מלבד שבתות ה' מכלל שהמועדים לא יקראו שבתות • ואי אפשר לומר כי שם שבת במועד הוא מושאל מן הלשון למה כי כשיהיה שם מוסכם מן הלשון ממנו מושאל אבל כשאין מוסכם מן הלשון איך יעשה ממנו מושאל • ועוד כי על המושאל לא תבוא ה"א הידיעה עליו ואחר שבאה ה"א הידיעה עליו מורה ליום שבת שנקרא קודם לכן שבת בהסכמת התורה באמור שבת היא לה'

טוב • ואולם הראיות שהביאו להורות שהרצון בו מחרת יום טוב לקצתם ראוי השחוק עליהם • אכן מכל מקום נזמר תסדר מה שראוי לחוש עליהם • והאופנים שהביאו להעזר מהם להודיע שמחרת השבת מחרת יום טוב ומחס להורות בכטול הסותר :

פרק ראשון

ואלו הם הדרכים אשר הורו שמחרת השבת הוא מחרת יום טוב • אופן אחד אמרו שהכתוב אמר שבעת ימים מצות האכלו וכתוב אחר אומר ששת ימים תאכל מצות והלוקף זה המאמר מורה ששבעה מן הישן וששה מן החדש מכלל שבששה עשר היו סופרים והוא מחרת יום טוב • וזכר פירשנו שדם פירשו בו פירוש אחר והוציאו עלה ממנו שאכילת המצות רשות באמדם דבר שהיה בכלל יוצא מן הכלל לא יצא ללמד על עצמו אלא ללמד על הכלל בלד ואמנתו פירשנו מה הכונה בו לומר ששת ימים תאכל מצות במה שקדם ועוד נעיר בו • אופן שני כי נדר שבת בתחלה ושבת באחרונה וזו יהיה אחרית המנין מועד חוב להיות תחלתו מועד וזה אינו הקש אמתי כי אחריתו בעצמו מועד וראשית המנין אינו בעצמו מועד אלא אחד המועד • אופן שלישי אמרו כי הכתוב אמר שבע שבתות כאשר יקרה להיות יום המועד שבת ואמר חמשים יום כאשר יהיה המועד בתני השבוע וגם זה אינו חלוק אמתי כי שבע שבתות אינם בהטבוע חמשים יום כי אם ארבעים השעיה יום והיה ראוי שישוה בל אחד משני המאמרים לכל אחד משני החלקים וזה אינו כן ועוד שבתוך מאמריו נראה שבת בראשית • אופן רביעי כי הכתוב אמר תספר לך תספרו חמשים יום וזה המספר הלוי בבית דין לא במנין השבועות של בריאה כי הוא מנין המזני • יש להשיב כי מנין שבעה שבועות גם מנין חמשים יום לפי הבריאה אינו כמנהג העולם והעם להיות מנין המזני • אופן חמישי אמרם שהכתוב אמר מנה ימים וקדש חדש זמנה ימים וקדש עצרת וזכו שחדש ביום ידוע כך עצרת ביום ידוע גם זו הקשה בקלקלת שהחדש אין היום ידוע מצד המנין כי אם על פי ראית חירח שחדי פעם יהיה חסר ופעם יהיה מלא אבל עצרת יהיה החס ידוע בחדש בתביעת המנין לפי דתם שהוא מחרת יום טוב ואין הוקש זה

לה' בכל מושבותיכם • ואולם יש לנו מקום מיוחד בחלוק שמות התורה על הדבור בעריות ושם נבארם • ואולם מה שהביאו ראיה מן הכתוב שקרא המועד בשם שבת מה שנאמר ביהוקאל וכי יעשה הנשיא נדבה עולה או שלמים נדבה לה' ופתח לו דרך את השער הפונה קדים ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו כאשר יעשה ביום השבת ואי אפשר שיהיה זה שבת בראשית מפני כי הדמיון אינו כי אם בעשית עולה ושלמים וידוע כי שלמים לא יעשו בשבת ומכלל הוא יום מועד • ויש להשיב הוואיל ושם שבת הוא שם מן התורה והסמכת שמות התוריות כללה אותם התורה צריך בתחלה להראות לנו בתורה באיזה מקום נקרא המועד בשם שבת ואולם לא ימצא • ועם ההשלמה מאיזה כח אמר כי הרצון מועד אם מפני שהשלמים לא יעשו בשבת הנה השלמים לא יעשו גם במועד ולא גזרה התורה לעשות שלמים כי אם שלמי מצוה כהנן שבועות שהם שני כבשים אם כן לאיזה דבר יהיה הדמיון אחר שהם שלמי נדר ונדבה ושלמי נדר ונדבה לא יעשו במועד לדברי הכל • ועוד שהשלמים והעולות איכות אחת בעשייתם ומה טעם לומר כאשר יעשו ביום המועד ודין להראות בסדר אותה הפרשה במה שצריך שישוה הדמיון אליו • והנה לא מציאנו שהזכיר הכתוב מקודם לכן אלא בשביל עשיית העולה בשבת שנאמר והעולה אשר יקריב הנשיא לה' ביום השבת • ואפשר להיות מאמר כאשר יעשה ביום השבת חזר לעשיית העולה לבד ואם יש חשש בשביל הקש העשייה שאמר ועשה את עולתו ואת שלמיו יהיה מיוחד הדמיון אליו בעולה לבד כמו הבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואח"כ אומר ואכלתם שם ואינו חוזר על העולה • ואמנם מה שיתכן לחזור מאמר כאשר יעשה ביום השבת הוא על פתיחת השער ממה שאמר מקודם וכיום השבת יפתח וביום החדש יפתח והעד בזה שאין הבדל בזה בין נדבת הנשיא ובין נדבת העם בימי החול דק בפתיחת השער הקדים העל כן יחזור מאמר כאשר יעשה ביום השבת כפתיחת השער • ועוד כי הכתוב לא הורה מקודם לכן היות שלמים נעשים במועד עד שיהזור כאשר יעשה ביום השבת עליו ואם כן במלה מענתם שיקרא המועד שבת מזה המקום זאלו השלמנו שהמועד יקרא שבת יש להבין מאיזה כח בעזרים שהרצון במחרת השבת מחרת יום

יום בהיות בששה בסיון ואייר מלא ואם אייר חסר יהיה בשבעה בסיון. ואולם כשיבנה בית קדשנו ונהיה עושים על פי הראייה ויקרה לזאת אייר מלא יהיה נופל בחמשה בסיון. אופן שמיני אומרים בעבור שבאה מלת והקרבנם עולה מלא בוא"ו מורה שהוא בששה בסיון וזה הסמך ראוי לתינוקות כי כמה מלאים וחסרים בלי סבה גורמת וזה כיוצא בהם. ומה שטענו להעזר מן ההעלקה באמרם עצרת שחלה בשבת בית הלל אומר יום טובות לאתריה ובית שמאי אומר יום טובות ביזמה. ואומרים לא נה"ז עצרת על סוד העבור והדבר ידוע כי אין העתקתם העתקה שלמה כי כבר הם נחלקים והרי הם מעידים שחדשו מעשים כאשר אמרו שלא לקיים דברי הביתוסין שאומרים עצרת אחר השבת מכלל ישראל הלוקים מקצתם דנא והם עצמם הלוקים מקצתם למקצתם וזקן אחד מהם היה אומר שמחרת שבת מחרת שבת בראשית הוא פינהם בן יאיר והיה אומר מפני שרצה השם שינוחו יום אחר יום ועד היום יש מהם מסופקים בזה עד שמקצת המועדים על הקראים במענותיהם אומרים שכתוב אחד אומר שבע שבתות כאשר יקרה להיות המועד שבת וכתוב אחר אומר תספרו חמשים יום כאשר יהיה המועד תוך ימי השבוע. והנה איש אחד חכם היה בזמננו זה מחכמי הרבנים ר' שמריא האיגרופומי והיה מודה שהשבת הנזכרת עד ממחרת השבת השביעית היא שבת בראשית על פנים זרים בעבור מ"ם השמוש שבמלת ממחרת והיה אומר כי כל יום מימי השבוע נכלל במשמע מלת מחרת השבת בעבור מ"ם השמוש ואין לעיין בדבריו עתה:

ואסדר הגדת וכוה מתוך ספריהם על החלוקה שיש בין הקראים ובין הרבנים מה שהיה המלך הכוזרי רואה בזכות הקראים וטען הרבן למלך הכוזר ואמר שלא לחלוק עם הקראים במה שהם טוענים עלינו מן המובן ממלת ממחרת השבת שהוא מיום ראשון ואחר כך נאמר שאחד מן הכהנים או השופטים או המלכים הרצויין עם דעת המנהדרין וכל החכמים ראה כי הכונה מן המספר התוא הוא לשום המשים יום בין בכורי קציר השעורים ובין בכורי קציר המים ושמירת שבע שבתות שהם שבע שבתות תמימות ונתן לנו דמיון בתחלת יום מהשבוע לומר אם יהיה מהחל חרמש בקמה מיום ראשון תנינו

זה מזה. אופן ששי אמרו כי הכתוב לא הסמך מחרת יום פלוני אלא ביום שיש בו מעשה אם כן מחרת השבת הוא מחרת יום טוב שהקרבנו הקרבן וזה מאמר חלוש שהדבר ידוע כי כלל השבעה ימים מיוחדים כלם בקרבן אחד ואיך יוסגל היום הראשון מכללם ואם מפני שהראשון נקרא בשם שבת גם השביעי נקרא בשם שבת והחבור מצדיקו. אופן שביעי אומרים כי מתן תורה היה בחדש השלישי ואי אפשר שלא יהיה כמו זה היום ביום ידוע מהחדש וזה לא יהיה כי אם כשיפורש מחרת שבת מחרת מועד. יש להשיב שזה לא יתלה ביום ידוע מן החדש אם מחרת שבת מחרת יום טוב אלא על מנהג העבור. אלא הקדמונים היו עושים על פי ראיית הורה החדשים פעם יבואו מלאים פעם יבואו חסרים ואיך יכון להיות ביום ידוע מן החדש וזה הדבור מושחת מאופנים. האחד כי יום מתן תורה לא היה בששה בסיון שהרי הכתוב אומר בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני ומיד אומר ומשה עלה אל האלהים והענין מקריב שהיה ראש חדש וכו ביום אחר היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה ונאמר כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני אם כן מתן תורה לפי הכתוב נראה שהיה בשלשה בסיון ואיך מוסיפים שלשה ימים ואומרים בששה בסיון. ועוד יש להשיב כי לא נודע לנו שכל יום אשר נעשה בו דבר פלא יהיה יום מועד והלא כמה נפלאות נעשו בימים ידועים ולא נעשו ימים טובים ועוד כי ביאתם מצרים עד שקבלו התורה אינו עולה כך שהרי הם אומרים שיום המישי יצאו ישראל מצרים והראיה שלהם שהכתוב אומר ויסעו מאלים ויבואו כל עדת בני ישראל מדבר סיני אשר בין אלים ובין סיני בהמשה עשר יום לחדש השני וכו ביום היתה התלונה והשם אמר להם בערב תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם והיה ביום הששי והבינו והוא יום ששי לירידת המן וששי לכריאה אם כן יום ראש חדש אייר היה יום שבת ויום ראש חדש ניסן יעלה שהיה ביום המישי ואם כן יום מחרתו היה יום ששי והם אומרים שיום שבת היה מתן תורה שנאמר וזכור את יום השבת לקדשו והיה בו ביום כגון שאמר וזכור את היום אשר יצאתם מצרים והנה עולה אחד והמשים

מבטל למאמר מהחל הרמש בקמה ועל כן אפשר לומר כי הוא מהרת יום טוב. ופירשו במהרת הפסח האמור ביהושע שהוא יום ששה עשר ואע"פ שהכתוב מודיע שמחרת הפסח הוא יום חמשה עשר ככתוב ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש ממחרת הפסח. אמרו שני פסחים הם פסח השם. ופסח ישראל פסח ישראל הוא יום ארבעה עשר ופסח השם הוא יום חמשה עשר וזאת כונה בטלה ששם פסח פעמים יתיחס אל הפועל ופעמים יתיחס אל הפועל והוא פסח אחד. ועוד אמרו כי מאמר מעבור הארץ הוא מן הישן ונקרא עבור בעבור שהוא מן השנה שעברה כאשר נקראת התבואה תבואה מפני שהוא מן השנה הבאה וזה מאמר בטל שהכתוב אמר מצות וקלוי וקלוי לא יעשה מן הישן. ועוד ששם עבור מתורגם על שם דגן האמור תמיד על החדש ומשמוש הלשון שהוא אמור עבור כשהוא עדיין בשבילי רמז לדבר ושכח עברתו יכלה. והטוען ממאמר מהחל תחל יתבאר בו הפירוש אחר כן. אופן שלישי מה שנועד לבטל להיות מהרת שבת שבת בראשית מפני שחלוק השבת על איזה רצה מכלל שבתות השנה והם חמשה חלקים. ואמר אם שתהיה השבת הראשונה אשר בא בה הצווי וזה בחדש השני כמדבר סין או השבת הראשונה בשנה או השבת הראשונה אחר בואם לארץ או השבת הראשונה אשר היא קרובה בפסח או השבת הראשונה בעת שיחפצו לקצור ובטל הכל ואמר אם כן הרצון בו המועד:

פרק שני

אמנם צריכים אנהנו לבאר שלא רצה בזה המקום כי אם שבת בראשית ואתרי כן נחזור לקיים איזו שבת רצה מכלל שבתות השנה מדרכי החלוק שחלק החולק ונאמר כי באמור הכתוב וספרתם לכם ממחרת השבת לא רצה בזה כי אם שבת בראשית מפני שאמר הכתוב שבע עבדות תמיכות תהינית עד ממחרת השבת השביעית תכפרו חמשים יום ואלמלא היה הראשון מועד דין היה להיות שבעה מועדים והשבת השביעית גם כן מועד ואנהנו לא מצאנו שבעה מועדים אלא בהיותם שבתות שהם שבת בראשית ישוה הענין בשלשת המאמרים להיות כלם שבת בראשית. אבל לפי דעתם שפירשו

תגיעו בספר עד יום הראשון להקיש ממנו שאם תהיה התחלה מיום שני נגיע עד יום שני והחל הרמש מונה אלינו בכל עת שנראה שהוא ראוי נתחיל בו ונספור בו וקבעוהו שיהיה יום שני של פסח ולא יהיה בזה סתירה לתורה והתחייבנו לקבלו לנו לתורה מפני שהוא מן המקום אשר יבחר ה' עם התנאים שהזכרנו ושמה היה זה בנבואה מאת הבורא ית' ויכול להיות ונהיה נקיים מכלבול המכלכלים עד כאן סדר דברי המתנצל. נראה מדבריו כי לשוא טרחו המורחים להעזר מן הכתוב שמחרת שבת הוא מחרת יום טוב ונחזור לעניננו. ואלו הם הראיות אשר נעזרו מהם וכבר בארנו סתירתם. ואולם אשר נעזרו בכמול סותרו. אינן אחד מה שאמרו שהיה ראוי שיפורש שבת אבל בעבור שיהיה בין המועד הראשון כן הג' המצות ובין הג' השבועות פעם חמשים יום ופעם עולה עד חמשים וששה והכתוב אמר חמשים יום לבד על כן פתרו אותו יום טוב. ואולם לא נתבאר מרצון הכתוב שתחלת אלו החמשים יום יהיו ממועד הראשון ואלו נתבאר היו כל המועדות בטלות ואיך אפשר לבטל אשר הוא במשפט הנודע עם מה שאינו נודע זה אי אפשר. ואם מפני שהורו במתן תורה שהיה בששה בסיון עוד הדבר בטל מפני שלא נתבאר מתוך התורה שמתן תורה היה בששה בסיון אלא אדרבא נתבאר הפכו שזו דעת מקולקלת כפי מה שבארנו שהוא אחד וחמשים יום מעת צאתם ממצרים כפי דעתם כאשר בארנו. ועוד כי לא יבוא בששה בסיון אלא על פי העבור אבל לפי מה שהיו עושים הקדמונים בראיית הירה פעמים יוסף ופעמים ינרע הנה יוסף כשהיה ניסן ואייר מלא ויחסר כשיקרה להיות ניסן חסר כי כן יאות על פי הראייה. אופן שני המנרה להעזר מענין יהושע בעבור שאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח. וכפי דת הקראים שיום ראשון היה אשר הוא מחרת שבת בראשית וספרו ואכלו בגלוי הכתוב ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח והכתוב אומר ולהם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה ואם כן בו ביום היה מועד והכתוב חייב לקצור העומר בו ביום שיתחיל לספור שנאמר מהחל הרמש בקמה וכו' והלא לפי דעת הקראים אמר לקצור במועד וגם כן ביום השבת ונראה שהיו קוצרים ביום ששי וזה

הראשון מועד נלחצו ופירשו האחרים שבועות • והלא הדעת נוטה יותר בפירוש אשר ישוה השם לשלשה המקומות לפי הסכמתו התורנית מבונתם שפירשו הראשון מועד מבלי המצא מרצון הכתוב להקרא המועד שבת כאשר קדם לנו הבאור • ולהקרא השבועות שבתות מאין עזר מן הכתוב להקרא השבוע שבת כל שכן שאין הרצון בזה לפי דעתם שבוע הבריאה כי אם שבוע מיום אל יום ורצון הכתוב בהפך שיש הבדל בין שבוע הבריאה ובין שבוע מיום אל יום מהסכמת הלשון כי כל מקום שירצה שבוע מיום אל יום מסמיכו אל יום כמו שנאמר שלשה שבועים ימים והנה לא אמר אלא שבעה שבועות מבלי הסמכו אל ימים מכלל הם של בריאה • ואין לטעון ממת לא שבוע זאת כי הוא סמוך ומלת וטמאה שבועים היה ראוי להיות מגזרת שבעה על פי מה שקדם ואמר וטמאה שבעת ימים אך הוא ממשקל חג שבועות ימים שענינו שבעת ימים ועם כל זה לא מצאנו הכתוב שקרא השבוע שבת אך במקום שיתלה השבוע בשם שבת הטעם מפני שהשבת תכלית השבוע כמו באי השבת עם יוצאי השבת לא שענינו שבוע וכן באמרו שבע שבתות שענינו שהם תשלומי השבועות ועל כן אמר תמימות תהייתה ר"ל השבתות עם ימות השבועות • ואין להעזר בעבור שאמר במקום אחד שבע שבתות ובמקום אחר אמר שבעה שבועות שהשבתות הם השמועות כי הכתוב אמר עד ממחרת השבת השביעית ושם מחרת לא יפול לא על שנה ולא על הדש ולא על שבוע אלא שבת ממש שהוא יום והמחרת בו יאות • ומה שמענו כי הכתוב אמר וספרתם לכם ממחרת השבת שבע שבתות וצריך להיות תחלת הספירה שבת וזה אי אפשר על כן יש לומר כי השבוע שבת בארו החכמים כי טעם וספרתם לכם ממחרת השבת מתפשט עד מאמר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום ומאמר שבע שבתות מענהו שבתוך אלו הימים יהיו שבע שבתות • ויש לומר כי טעם וספרתם דבק עם שבע שבתות וצריך להיות השבתות נספרות ואין מאמר שבע שבתות דבק עם מיום הביאכם עד שיהיה השבוע נקרא שבת אבל הוא ממין כמות המתפרק והביא בזה דמיון משמש לשון בני אדם כגון שתאמר מעת צאתם מצרים ועד כואם לירושלים שבע היות והחניה לא תהיה דבקה בעת

צאתם אלא אפילו הלכו מהלך יום אחד ואה"כ הנו החניה תהיה נספרת ביום צאתם • ובה הפירוש תהייתה השבתות נספרות ותהייתה שלש ספירות שבתות שבועות ימים זאת דעת הלוי נ"ע • אך הכתן רבינו סהל נ"ע אמר כי טעם שבע שבתות שבועות בעבור שדין מאמר שבע שבתות דבק עם מאמר מיום הביאכם ואמר שהספירות שתיים שבועות וימים ואם קרא השבועות שבתות על מנת שתשלום כל שבוע שבת בראשית והשבת משנת כל ימי השבוע בבאור שאמר וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומרי התנופה לא שכל שבעה ימים יקראו שבת כדעת בעלי הקבלה והעד על זה והיו לך ימי שבע שבתות השנים בעבור שנת השמטה שנקראת שבת • ולפי דעת זה ההכסם על כן אמר תמימות להכליל בקרו של יום חמשים כימי הקרבנות שהם מבקר עד בקר הפך דעת בעלי הקבלה שאמרו להיות עם לילותיהם על כן אמר תמימות • ונעזר זה ההכסם מסדר זו הפרשה שלא הזכיר שם שבועות כי אם שבתות ובמקומות אחרות הזכיר שם השבועות ולא הזכיר שבתות ואלו היו השבתות זולתי השבועות דין היה לזכרם בראשם הנה אבל הואיל ולא הזכירם מלמד שאין השבתות הוין כן השבועות • ואולם העלה אשר הוציאם הנה בשם שבת בעבור שהשבתות משלימות השבועות • והנראה לי לעזור לפי דעת הלוי נ"ע האדה בדמיון המשל שהביאונו שהשבתות הם שבת בראשית ומשיגים ימי החול עמהם בבאור שאמר מיום הביאכם כי מיום ההבאה נספרו שבע שבתות יהיו תשעה וארבעים יום והרי הם שבעה שבועות לא שכל שבעה יקרא שבת והעד על זה בי לא נאמר מחרת שבוע רק מחרת שבת שזה השם מוסגל ליום אחד אשר יאות לו צרוף ולכן אמר שבע שבתות שמשגיגים ימי החול עמהם ממאמר מיום הביאכם בעבור שהיה רוצה לומר עד ממחרת השבת השביעית ולא היה ראוי לומר שבת שביעית אם לא היה אומר שבע שבתות ואמר תמימות בעבור שהיה רוצה להוסיף יום אחד שהוא יום החמשים כאשר אמר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום עד שמחם אמרו כי באמור תמימות שלא תחסר שבת אחד מן המספר • ויותר הדעת נוטה עם הקרא המועד שבת והשבוע שבת עם התשלמה שלא יהיו שמות שבת הנאמרים בענין זה לשון נופל על לשון אלא מהכרח רב כשלא יהיה דרך לבלול אותם בענין אחדי אבל

ראשית קצירכם מהחל הרמש בקמה • ואולם לחזור מחרת השבת אל הפסח ואל הקציר המאמר סובל בעבור שאמר מקודם לכן שבעת ימים מצות תאכלו וְאַחֲרָיִזֶה הפרק אמר וספרתם לכם ממחרת השבת ויסבול היות מאמר מחרת השבת שהוא בשבעת ימי מצה או אמור בעבור שאמר כי תבואו אל הארץ ואמר וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הבית כי מחרת השבת מרמזו אל זמן הקציר וזה בעבור שהחכם רבינו יוסף ג"ע דקדק בה"א הידיעה אשר באה במלת השבת ידיעתה לאיזה ענין תורה מהלקי הידיעה: ואמר כי חלקי הידיעה הם להמשה דרכים אם שיהיה מדבר על הנודע כמו השמים והארץ שעל הנודע הכתוב מדבר שהם ידועים במראית העין והטעם בהיות כל אחד מהם אחד כמינו כמו השמש והירח והשמים והארץ כיון שאין השם כולל דברים רבים רק הוא מוככם לענין אחד ואע"פ שהוא אחד במינו הוא בשם המין ועל כן תבוא עליו ה"א הידיעה • ויש אשר יהיה ה"א הידיעה לשקוע המין בלו או רובו כמו והעוף ירב בארץ בין העוף הטמא לטהור • ואם לא תועיל ה"א הידיעה לאחד מאלו שני המינים ר"ל לדבר על הנודע או לשקוע המין תשוב אל זכור מקודם או אל זכור מואחר ואשר תשוב אל זכור מקודם תהיה זכירתה במלה או במענה • ואשר יקדם זכרו במלה כמו איש היה בארץ עוין אויב שמו שאמר אחרי כן והיה האיש ההוא תם וישר שידיעתה ה"א הוורת למה שאמר איש היה בארץ עוין • ויש אשר לא תהיה קרימת זכרו במלה ויהיה במענה כגון ויעברו בני ישראל בתוך הים ביבשה שרצונו בהיבשה וידיעתה שבה אל זכור מקודם במענה הוא מה שאמר נטה ירך על הים ובקעהו שענינו ובקעהו ליבשה • ואם לא תהיה ידיעתה שבה אל זכור מקודם תהיה שבה אל זכור מואחרי ואשר תהיה ידיעתה מואחר תבוא לאופנים אם שתבוא אחריה המלה עצמה כגון זכור את יום השבת לקדשו שאמר אחרי כן ויום השביעי שבת לה' אלהיך אם שתבוא אחריה מלת אשר כמו אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים או שתבוא אחריה אות ה"א כגון מי האיש הירא ורך הלבב ואם לא תהיה מלת אשר או אות ה"א תצא מתוך שני המאמרים כגון שאמר הטאו משקה מלך מצרים והאופה לאדוניהם למלך מצרים כיון שאמר לאדוניהם מה טעם שאמר עוד למלך מצרים • ואולם

בשתהיה לנו דרך לכלול אותם בענין אחד מה לנו לעשות אותם חלוקי ענין אשר יתחייבו באותם הענינים קשיות כל שכן שלא מצאנו זה השם אמור לאותם הענינים במקומות אחרות ואם הביאו מקומות להעזר מהם הם מסופקות כאשר בארנו והדין נותן להמשך אחרי כונה אשר ישונו כלל השמות לענין אחד ותכונ הכונה בלי סתירה הנה הכתוב בפרשת כי תשא אומר את חג המצות תשמור ואחרי כן אומר ששת ימים תעשה מעשיך וכיום השביעי תשבות אה"כ אומר חג שבועות להורות שחג שבועות אחרי שבת בראשית :

פרק שלישי

כיון שנתבאר כי אינו רוצה בזה המאמר באמרו ממחרת השבת יניפנו הכהן שהוא מחרת יום טוב • ר' סעדיא הפיתומי באשר ראה חלשת ראיותיו לקיים שמחרת השבת מחרת יום טוב רצה להעזר בכמול הסותר ר"ל לבטל שאין ההפך בו שבת בראשית ואמר שאלו היה הרצון בו שבת בראשית לא יצא הדבור יותר מחמשה חלקים ורצה לבטל את כלם עד שתשאר מחשבתו צודקת וזהו שאמר שאלו היה הרצון בו שבת בראשית מאמרו מחרת השבת לא יצא מחמשה חלקים כפי שסדרנו • אם הרצון בו שבת הראשונה לשנה או השבת הראשונה לביאתם לארץ או שבת הראשונה מעת בוא הצווי לענין שבת או שהרצון בו שבת אשר יש לה תליאה בפסח או שיש לה תליאה בקציר וכסברתו שהשחית את כלם • ואמת כי אין הרצון בו שבת ראשונה של שנה שהחבור יוביח שהפסח בחמשה עשר ויש שבת קודמת מן הפסח והלא סדר מחרת השבת מואחר מן הפסח • ולהיות שבת תהלת ביאתם החבור יוביח שהעם עלו מן הירדן בעשור לחדש ובחמשה עשר יהיה הפסח ומעת בואם עד זמן הפסח ארבעה ימים ויקרה להיות בהם שבת • ולאמר שהוא שבת שנצטוו בה תחלה הלא הוא בעשרים ושנים באייר שנאמר ויסעו מאלים זיבואו בל עדת בני ישראל אל מדבר סין אשר בין אלים ובין סיני בהרש השני בחמשה עשר יום לחדש ומיד וילונו ונאמר בערב תאכלו בשר ובבקר תשבועו לחם ונאמר והיה ביום הששי והבינו • ולפי שהבינונו מרצון וכתוב שבקשת האביב בתחלת חדש ניסן ועד זמן שנצטוו ישראל בשבת קרוב לשני חרשים וזמן הקציר קודם מזה הזמן ומה טעם

מאמר למלך מצרים קשורה במלת המאור ומלת לאדוניתם מורה לידיעת והאופה והמעם אשר לאדוניתם וכמו שהסמך מלת משקה וידעה במסיכותה באמרו משקה מלך מצרים כן ידע במלת והאופה עם מלת לאדוניתם • ופעמים יורה בהועלת עקב כאמרו הבא אל ביתי אכבדנו • ואולם ה"א הידיעה במאמר ממחרת השבת ניפנו הכהן ידיעתה אינה שבה אל הנודע מפני כי אינה אחת במינה ולא הורה לשקוע המין מפני כי אינו רוצה כלל השבתות ולא תשוב אל זכור מואהר כאחד מהסימנים שהקדמנו והוב שנאמר כי ידיעתה תשוב אל זכור מקודם ואם לא יהיה זכור במלה יהיה זכור במענה • ואמנם מעם המענה בזה המקום בעבור שהקדים בפרק הקודם שבעת ימים מצות תאכלו ואע"פ שהוא פרק מופרד תהיה ידיעתו שבה אל שבעת ימי מצה בעבור השבת שיש בשבעת ימי מצה • ולא נשאר שתשוב ה"א הידיעה במענה אלא למה שאמר וקצרתם את קצירה • ונראה באמרו ממחרת השבת ניפנו הכהן רצונו לומר ממחרת השבת המצואה בזמן הקציר ע"כ יש לחוש בדבר • ולא יצא הדבר משני ענינים אם שזמן הקציר והפסח כאחד או זה בזולת זה • ואם הקציר בזולת הפסח אם שיהיה קודם הפסח או אחר הפסח • ולחיות הקציר קודם הפסח אפשר מפני שעבור השנה תלוו באביב ודין שנה פשוטה שימצא האביב בראש הרש ניסן ואם לא ימצא מעברין ואמור אם לא נמצא האביב בתחלתו אלא אחר ראש החדש מעברין והנה ילך החדש והצי עד בוא זמן הפסח וכידוע שהקציר קודם מן הפסח ואם כן יהיה גם מחרת השבת קודם והחבור יוכיח כי יום הנפת העומר מואהר בסדר מן הפסח ואיך אפשר זה • ועוד שמאמר מהחל הרמש בקמה אינו עונה אלא בעצם המחרת ואם התחלת הקציר תהיה עצמו הנה השבת לא יהיה זמן קציר ואיך תהיה ידיעת השבת שבה למענה וקצרתם את קצירתו זכור סופר בספרי החכמים שאיש אחד שמו בכתא"ן היה זה דתו להסמך אל הקציר חוין מן הפסח והכלל נוצה הפרט • ואולם להיות מואהר מהפסח כפי שמורה החבור אי אפשר שהרי הכתוב אמר וקצרתם את קצירה ואם האביב נמצא בראש החדש הקציר ישיג עד המשה עשר בו ואיך יהיה מואהר מן הפסח על כן ההכרח מביא להסכים שידיעת מחרת השבת עונה במענה שבעת ימים מצות תאכלו ואם החבור יורה שהוא אחר הפסח ידיעת ה"א מורה בשבת שהיא בתוך שבעת

ימי מצה ואין מענה הואיל והוא בתוך שבעת ימי מצה למה אהרו אהריהם • התשובה לו כי לא יאות הסדר בזולת זה אחר שיום השביעי עצמו יהיה יום ההנפה כדעתנו • אכן לפי דעת בעלי הקבלה שאומרים בנששה עשר בניסן ולא יוזו תאות הקושיא • ואולם מה שמעננו כי לא ישוב אל שבוע הקצירה הנה הכתוב אומר ראשית קצירכם אל הכהן ואומר מהחל הרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות • יש להשיב כי כיון שהפסח נתלה על האביב כידוע שישגי לקצור בימי הפסח לאופן העומר ולפעמים יתאחר הפסח מזמן שישגי הקציר כפי שבארנו ואם כן יהיה טעם מהחל הרמש בקמה שלא ילקח על אמתתו אלא יהיה כטעם החלו הערמות ליסוד וכטעם ועינו החלו כהות שאינו מורה על התחלה אמיתית • ואם אמר ראשית קצירכם הטעם כשהיו קוצרים היו מזמנים ראשית קציר לאותו הזמן שהוא מחרת שבת • והנה הכתוב אומר ולחם וקלי וזכרם לא תאכלו וכלם מן החדש אעפ"כ החכם רבינו יוסף נ"ע אמר כי על דרך נס היו ממתנינים ולא היה נשחת הנודע כדרך ולא יחמוד איש את ארצו • ואם יטעון טוען הנה טעם ידיעת ה"א מורה שהשבת היא בשבעת הימים של מצה והנה יקרה ויהיה יום המשה עשר כאחד בשבוע ואם כן אנהנו בין שני דברים אם שנכנסים השבת ונוציא המחרת או שנכנסים המחרת ונוציא השבת וזה יבטל הוראת ידיעת ה"א שהורה שהוא במענה השבעה אם שנוציא המחרת ונכנסים השבת וזה בחלוק דת כל ישראל • והמשיב מפני שעבודה תלויה במחרת שהוא הנפת העומר צריך להכניס המחרת ונוציא השבת • החכם ר' יוסף נ"ע ההל"ש זאת הבונה כיון שמכח ה"א שבמלת השבת הורה במענה ידיעתו שהוא בשבעת ימי מצה איך יהיה רושם העבודה שבמחרת מחייב להכניס המחרת ולהוציא השבת ומן הדין רושם המענה היה מספיק להורות איזה שבת היא המבוקשת :

פרק רביעי

החכם ר' יוסף נ"ע החזיק להיות המחרת בפנים והשבת בחוץ והחזיק זה מן ההעתיקה המשלשלת אעפ"כ אמר שזה מחליש למה שקדם לנו מדקדוק ה"א שהורה ידיעת מענה השבת שבתוך שבעת ימי מצה ואמר שזה היה כדן כל היוצא מן הכלל שהורה

קדש להקריב אשה לה' עולה ומנחה והוא כולל ופרט וכלל ואחרי שהזכיר יום הנפת העומר בתוכם הוא מקרא קדש ודין היה לקראו בראשו מקרא קדש הואיל ולא קראו מכלל הוא בתוך שבעת ימי מצה נכלל והם נקראו מקראי קדש בראשם ונכלל עמם ועל כן לא קראו בראשו מקרא קדש • ובוה תבטל מענת ר' אברהם בן עזרא בעבור שלא הזכיר בפרשת אמור ראשי חדשים שהם אינם מקראי קדש • ואם ימעיין טוען שהולי המועד אינם נקראים מקראי קדש שקר הניד כי הנה הכתוב אומר אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קדש להקריב אשה לה' כאשר נתבאר • החכם ר' יוסף הקרקסאני נ"ע עזר בכונה זו שהנפת העומר בתוך שבעת ימי מצה שבפרשת כי השא כאשר הזכיר הפסח אחריו אמר ראשית בכורי אדמתך תביא להרמיז כי הנפת העומר בתוך שבעת ימי מצה לפי שדעתו במנחת העומר שהיא תקרא בכור ואין צורך • ראה שלישיית שמביאים ראה מן המעשה שיהושע ע"ה ספר ביום חמשה עשר עצמו והוציא השבת והכניס המחרת מפני שאמר ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח ומחרת הפסח הוא יום חמשה עשר עצמו לא כדברי הטועה שאמר ששני פסחים הם פסח השם ופסח ישראל אבל הוא פסח אחד כאשר נתבאר ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בהמשה עשר להדש הראשון ממחרת הפסח אם כן כנראה שאכלו ביום חמשה עשר מן החדש כאמרו ויאכלו מעבור הארץ מצות וקלוי וקלוי אינו מן הישן כי אם מן החדש והכתוב אומר ולחם וקלוי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם והוא הנפת העומר ועכ"פ צריך להיות יום חמשה עשר ממחרת שבת בראשית • והטוען שמן הישן היה מלת וקלוי מענה לו • ואשר טען בן עזרא כי יש הבדל בין קלוי ובין קלי שקלוי אינו מן החדש שהכתוב אומר ולחם וקלוי וכרמל ואומר כי מאמר אביב קלוי באש הוא הוואר דבריו חלושים • ועוד שמקודם לכן היו אוכלים מן הישן והעד הכינוי לכם צדה כי בעוד שלשת ימים אתם עוברים את הירדן • ועוד שאחרי עברם בעשור לחדש שנאמר והעם עלו מן הירדן בעשור לחדש עד יום חמשה עשר מה היה המונע שלא יאכלו מן הישן אבל כנראה כי בעברם לא מצאו ישן כי היה אצור בעירות ומן החדש לא היו רשאים לאכול עד נעת זמן להקריב עומר להתירו ואז שבת המן • ואם כן לפי אלו הסברות כנראה

שהוא

בו

שהורה עליו הה"א והוא שבתחלת הפרק אמר בראשון בארבעה עשר יום להדש בין הערבים פסח לה' וידוע שאי אפשר ששחיטת הפסח אינו תופש חלק מיום ארבעה עשר והואיל ויום ארבעה עשר נזכר הנה הה"א יוצא מהנראת מענהו עם היות הפסח ביום חמשה עשר • אכן ראיתי להורות שתי הכתות המורות היות הנפת העומר בתוך שבעת ימי מצה • ראה אחת אמר החכם רבינו ישועה נ"ע כי שמונה עשר מועדים הם הנזכרים בפרשת פינחס ואלו היה יום הנפת העומר יום בפני עצמו חוץ משבעת ימי מצה היה ראוי לזכרו בראשו והיו תשעה עשר יום והם שבעת ימי מצה וימי חג שבועות ויום תרועה ויום כפורים ושבעת ימי סכה ושמיני עצרת אלא אחר שלא הזכירו מכלל הוא בתוך שבעת ימי מצה • והשיב בן עזרא בזה שתי תשובות האחת כי כמו שהניח הנה הנפת העומר בן הניח ראשי חדשים בפרשת אמור אל הכהנים ואם כן אין ראיה מפני שהניחו ולא הזכירו מכלל הוא בתוך שבעת ימי מצה • וזאת התשובה במלה כי בפרשת פינחס כלל והנה זכר גם ימי החול אבל בפרשת אמור לא הזכיר רק הימים שהם נקראים מקראי קדש לבד • וראויה גמורה כי כל יום שיש בו שתי קרבנות אין מזכיר שניהם בסדר אחד אלא מזכיר האחד במקום אחד והאחר במקום אחר אבל כל יום שיש בו מוסף אחד מזכירו בפרשת פינחס והעד על זה מעשה יום הכפורים בפרשת אחרי מות וקרבן שתי הלחם בפרשת אמור והוא הדין בקרבן הנפת העומר בעבור שהוא בשבעת ימי מצה והיה להם קרבן בפני עצמו וקרבן העומר נוסף עליהם על כן הזכירו בפרשת אמור • ועוד כשם שקרבן שתי הלחם על יום שיש בו קרבן אחד בן קרבן העומר על יום שיש בו קרבן אחד • והתשובה השנית אמר כי אלו היה יום הנפת העומר תוך שבעת ימי מצה היה ראוי לומר מלבד קרבן העומר וגם זאת התשובה במלה כי כשם שיש בכל שבעת ימים שבת ולא אמר מלבד עולת השבת בן לא אמר תוך ז' ימי מצה מלבד עולת העומר ועוד כי עולת העומר קרבה אחר קרבן המועד והיך היה אומר מלבד עולת העומר • ועוד כי בחג שבועות שתי קרבנות קרבן היום וקרבן שתי הלחם ולא אמר מלבד זה אינו אלא שהכתוב מקצר • ראויה שנית שהכתוב בפרשת אמור לא כלל אלא מה שהם מקראי קדש כאשר התהיל אלה מועדי ה' והתם אלה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי

שהיא מחרת שבת בראשית • שבעלי הקבלה חולקים מהם אומרים הקריבו עומר ומחם אומרים לא הקריבו עומר וחלוקתם בעבור שלא כבשו עדיין לארץ והלא הכתוב לא התנה אלא בביאתם שנאמר כי תבואו אל הארץ כמו שתלה הפסח בביאתם לארץ כאמרו והיה כי יביאך ה' אלהיך וכמו שעשו הפסח אחרי בואם בן הקריבו העמר אחרי בואם • ואם יטעון טוען שזה קציר של אחרים והכתוב אומר והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן הנה הכתוב אומר וקצרתם את קצירה ואם בן בין קציר שלנו ובין קציר של אחרים ראוי על העמר כל שכן שנפרש שם קציר על הכריתה להיות שם מתגבר ואין השש בין שלנו בין של אחרים כי שניהם יתיחסו אלינו אחרי שנקצרהו אנהנו • ואמור שמענה וישבות המן ממחרת מלמד שהיה יורד ביום ארבעה עשר כי לא יאמר שביתה אלא אחר מעשה כמו וישבות ביום השביעי שרצונו מפעולת יום הששי כן זה לפי דעתנו שיום ארבעה עשר שבת • יש להשיב ואפילו לפי דעתם שיום מועד לא היה יורד המן ואם היה המחרת יום ששה עשר עוד הקושיא עומדת עליו אבל הכונה שבת ממנהנו שהיה יורד זהו יום שני לשבוע ועליו מורה באמרו וישבות המן ממחרתי ואין למעון שלפי דעתנו הפסח בערב חמשה עשר והוא נחשב עם יום חמשה עשר מחרתו כי כבר נתבאר בהוכר הלילה המחרת הוא היום הבא אחרי הלילה במפורש ויקם העם כל היום ההוא וכל הלילה וכל יום המחרת מכלל המחרת הוא היום הבא אחרי הלילה ומקרא מפורש הוא בתורה כמו שבארנו באמרו ויסעו בני ישראל מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחדש ממחרת הפסח • ור' אברהם בן עזרא טען לחכם גדול שהיה ברומה וחזק דברי רבותיו שהנפת העומר בששה עשר מענין יהושע שהשב בני מחרת הפסח הוא יום ששה עשר לחדש ניסן ואמר ולא ידע כי בנפשו הוא • ומה שמוענים כי אם יקרה יום חמשה עשר באחד לשבוע וצריך לספור והוא יום מועד שביתה מלאכה ואסור לקצור ועוד התסול שבת ואסור לקצור ואם כן יהיה נקצר מיום ששי וזה אי אפשר כי הכתוב אמר מההל חרמש בקמה תחל לספור שבעה שבועות :

ידן כי החכם רבי טוביא העובד נ"ע השלים היות העמר נקצר ביום המועד ולא כן דעת כלל החכמים והדין עמם • ואין מענה מכלת מהלל כי כמוהו החלו הערמות ליסוד

וענינו החלו כהות כאשר בארנו ואינו על דרך אמת • והלא בעלי הקבלה אמרו ששה דברים עשו אנשי יריחו על שלשה לא מחו להם החכמים ועל שלשה מחו להם • אלו שלא מחו להם החכמים מרכיבין דקלים כל היום וכוונתן את קריאת שמע וקוצרין וגודשין מלפני העומר ולא מחו להם • ואלו שמהו בידם מתירין נומזות (צ"ל פרחים העולים סביב האילן) של הקדש ואוקלים מתחת הנשרים בשבת ונותנים פאה לירק ומחו בידם החכמים • הנן במנחות בפרק ר' ישמעאל אנשי יריחו קוצרים לפני העמר כרצון החכמים וגודשין שלא כרצון החכמים ולא מחו בידם • פרק קימא לן במנחות דף ע"ג ראשית קצירכם ממקום שאי אתה מביא אתה קוצר ותבואת יריחו של עמקים היא ואינה כשרה למנחות אפילו לגדוש ולא היו מתירים להם החכמים דכולי האי לאשריבן להגדיש לפני העמר • מעתה עמד מאמר מהלל חרמש בקמה אינו רומז על תהלת הקצירה כי הכתוב אמר סתם בקמה ואמרם משום שתבואת יריחו לא היתה כשרה למנחות והלא במה שהולקים החכמים שיהושע הקריב עמר ויש אומרים שלא הקריב ואין החלוקה מפני שלא היתה ראויה למנחות אלא מפני שלא כבשו עדיין לארץ וכבר בארנו מבת החלוקה • החכמים לקחו רמז מן הכתוב שאם יקרה יום חמשה עשר באחד לשבוע שהקצירה קודם השבת הנה אחר שאמר את הג המצות תשמור ואמר ששת ימים תעשה מעשיך וכויום השביעי תשבות בחריש ובקציר תשבות ואח"כ הוכיח והג הקציר בכורי מעשיך והכניס שבת בראשית בין שני המועדים להודיע שהג שבועות לא יהיה אלא אחר שבת בראשית ועל כן אמר בחריש ובקציר תשבות להורות שלא יהיה העומר נקצר בשבת מכלל בנפול הפסח באחד לשבוע קציר העומר קודם ואם כן טעם מהלל חרמש בקמה על צד המעבר ואם יאות להיות על צד האמת אין הדייה מזה והעד על זה כי לא אמר תחל לספור המשים יום אלא אמר שבעה שבועות ואין חשש אם יקדם הקציר ביום ויומים ושלשה ימים • יש מן המתחכמים בזמננו זה שפירשו עד ממחרת השבת השביעית שבת בראשית בעבור שאמר ממחרת במ"ס השמוש זמן הדין היה ראוי לומר עד מחרת שמלת עד תורה לתכלית והגבלת ענין ואות מ"ס מורה להתחלה • והנה אמר עד ומ"ס והם דבר והפכו ע"כ חשש לפרש לתת טעם לשניהם שמלת עד תורה לתכלית הגבלה • אמנם אות

הקבלה יכול לספור ויביא ביום שני ואימתו שירצה לקצור תלמוד לומר כההל הרמש בקבה אינך רשאי לההל הרמש אלא ביום הספירה והם עצמם אמרו במסכת מנחות מצות העומר להביא מן הקרוב לירושלם לא כבר הקרוב מביאים מכל מקום מארץ ישראל • עוד מה שאמרו מההל הרמש בקמה יכול יקצור ויספור ואימתו ירצה יביא תלמוד לומר מיום הביאכם או מיום הביאכם יכול יקצור ויספור ויביא ביום תלמוד לומר שבע שבתות תמימות אימתי אתה מוצא תמימות בזמן שאתם מונין מבערב הא כיצד קצירה וספירה בלילה והבאה ביום • ואם תהיה מלת תמימות מורה להיות הימים עם לילותיהם מה יהיה במאמר ולא אין לבוא ביום תמים וזה התמימות אינו מורה על הלילה אלא על היום • ואין טענה ממאמר וירח בעמק אילון כי מאמר ולא אין לבוא טענה להם • ומה שאמרו להיות הספירה בלילה שהרי הכתוב לא אמר להיות הספירה בלילה אלא ביום והראיה ממאמר וספרתם לכם מסחרת השבת שמלת מחרת תמיד נופלת על היום וזולתי הלילה וזו ראיה נמורה שהספירה ביום ולא בלילה שימי הקרבנות מבקר עד בקר והעד את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים וקדם ואמר כבשים בני שנה שנים ליום והראיה שמלת מחרת נופלת על היום וזולתי הלילה כמה שנאמר ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם שטעמו מהנשף ועד הערב כלו ועד בוא הנשף למחרתם ר"ל מחרת שני נשפים • מכלל שמלת מחרת עונה תמיד על זמן היות השמש על הארץ והכתוב אומר מיום הביאכם ובעת הבאתה תהיה הספירה וההבאה בבקר גם הספירה בבקר • אכן מלת תמימות שפירשנו טעמו שבתות עם ימותיהם :

פרק חמישי

העומר שהיה נקרב כבר בארנו בענין האביב שהעומר הוא מן השעורים ושתי הכתות ר"ל בין חכמי הקראים ובין חכמי הרבנים מודים בזה כי בתחלה קודם קציר השעורים שנאמר עד כלות קציר השעורים וקציר החטים • אך מהלוקת יש לחכמי הקראים בין חכמי הרבנים שבעלי הקבלה אמרו מצות העומר להביא מן הלח וקצת מחכמי הקראים נצו אהריהם • אך רוב חכמי הקראים לא הודו להם ופירשו מאמר וקצרתם את קצירה

בנעת

מ"ם בעבור ששם שבת הוא שבת בראשית והמחרת יום ראשון ובידוע לפי דעתם שסופרים מסחרת המועד ומסחרת בכל ימי השבוע על כן כשיקרה ביום ראשון הוא עד מחרת וכשיפול בשאר ימי השבוע יאותו מכה שמושי אות מ"ם ממחרת ר"ל שהב אהרי המחרת • והנה לפי דעתם מה יעשו במאמר ביום זבחכם יאכל וממחרת שהרי ביום השלישי באש ישרף על כן פירשו חכמים שהמ"ם נוסף מפני שמלת עד מורה על תכלית ההגבלה • ואם יתאונן כי אי אפשר תוספת אות מבלי המעם אע"פ שנמצאו אותיות נוספות למאות שאם לא כן תתקלקל שורת הפירושים בידוע עם כל זה יש לתת טעם כי על כן אמר ממחרת בעבור שאמר תספרו חמשים יום ולעולם כל מספר הוא מונבל ויש לו שתי קצוות וכל אחת משתי הקצוות תהיה סוף והתהלה לאחרת על כן כל יום שיספר יהיה נרוע מהחשים יום כאשר מנהגנו לספור היום כמה ימים מספירת חמשים יום ועל כן אמר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם אשה לה' כדרך עד למרחוק למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים לפי עיון הדקדוק • ועל כן נלחצו בעלי הקבלה בפירוש פסוק עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם אשה לה' מאמר חמשים יום חכמהו עם והקרבתם והפסיקו במלת תספרו שאם לא כן יהיה נראה להספר יום החמשים לבד • ואמנם לפי הפשט עשוהו מקרא כסורס ור"ל עד ממחרת השבת שהוא חמשים יום תספרו • אך לפי כוננתנו יאות בפירוש כפי שהוא והראיה כי לא אמר וספרתם חמשים יום כמו שאמר וספרה לה שבעת ימים רק אמר וספרתם לכם ממחרת השבת וזה מראה שכל יום ויום יספור וכן למאמר ביום זבחכם יאכל וממחרת בעבור שיום הראשון אכילתו הובה והמחרת רשות שע"ז אמר והנותר בכשר ובלחם שטעמו אם הותר הנותר ועל כן אמר וממחרת להבדיל בין הובה לרשות כי אם היה אומר ביום זבחכם יאכל ומחרת היה נראה שחיוב לאכלו שני ימים ועל כן אמר וממחרת שיהיה נקשר למטה במאמר והנותר ממנו יאכל • ואולם כנראה לפי דעת זה המפרש שמאמר ממחרת השבת יניפנו הכהן שהוא שבת בראשית ואם כן יהיה יוצא השבת חוץ משבעת ימי מצה תמיד • ואנחנו לפי כוננתנו יקרה בעת שיפול יום המשה עשר באחד לשבוע ובעת הזאת יקדם קציר העומר ביום ששי • מה שאמרו בעלי

ונשני שלמי מצוה של חג השבועות ולוג של מצורע בעבור שהוא מונף עם האשם שהוא קדש קדשים. וחכמי הקראים אומרים שהיה האשם מונף קודם זריקה כי האשם קדש קדשים אחר זריקה הוא ואם הונף עם הלוג הוא קודם שיזרק דמו שלא היה עדיין קדש קדשים ואם כן גם הלוג אינו קדש קדשים. אך חכמי הקראים אומרים שהעומר מן וחצנו מעמר וצורתו בנעת אל הקציר ואותו העומר היה גדול משאר העמרים בעבור קרבתו לפני השם ית'. ועומר הסמוך אל קציר אינו מדה וזה ידוע. וכשהיה מונף היה נאכל לזכרים ולנקבות ולא באר הכתוב היאך יהיה תקונו אמנם קצרו ואפשר שהיו מוחנין אותו ולשין ואוכלין אותו בקדושה ונשאר ללמוד תקונו מן התוצאה כאשר הונח באור תקן הכבור והמעשר ונשאר ללמוד תקונם מהתוצאה והכתוב הזכיר לאכול מן החדש עד הביא קרבן העומר שנאמר ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם הקת עולם. וחלוקה בין החכמים אם שנאמר שלא לאכול לחם השעורים והחטים לבד אמנם שאר מיני הזרעונים כגון פול ועדשים וכיוצא בהם בתר. והנה יש מהם אוסרים אותם ממאמר וקלי ששם קלי נאמר על חטים ושעורים ועל פול ועדשים בענין ברזילי עם דוד באמרו וחטים ושעורים וקמה וקלי ופול ועדשים וקלי קלי השני מן פול ועדשים. ואחרים אומרים שהאמת כי לא אסר אלא של חטים ושעורים שנקרב מהם קרבן. ועוד נחלקו מהם אוסרים שהעומר אינו מתיר רק לחם השעורים בעבור שמצאו שתי הלחם בהג שבועות ואמרו עכ"פ לא יהיו נקרבים שתי הלחם אלא להתיר לחם חטים וזה אי אפשר שאם היו שתי הלחם מתירים לאכילה דין היה להורות אמרו קודם שתי הלחם והכתוב לא הורה דבר מזה אבל האמת שהעומר מתיר החדש לאכילה בין שעורים בין חטים ושתי הלחם מתירין להקרבת קרבן במקדש. אך העומר היה מתיר השעורים להקרבה שהרי העומר עצמו היה נקרב מן השעורים והוא מנחת בכורים אחרי העומר לפי דעתנו. אך חכמי הרבנים שאומרים כי מנחת העומר היא מנחת בכורים אוסרים כי אחרי קרבן העומר לא היה נקרב מן השעורים ואפילו מנחת קנאות וזה הפך האמת ואם העומר היה נקרב והוא מן השעורים

בנעת הקציר בתכונה ידועה והוא פועל נגזר מהשם. ובעלי הקבלה עשוהו שם נגזר מן הפועל ופירשוהו ענין כריתה בעבור הוראתם שהוא מן הלה עד שאמרו שהוא מנחת בכורים הנאמרת בפרשת ויקרא. הוא אמרם כיון שהשכה יום טוב של המטה עשר בניסן אמר להם הממונת בא השמש אמרו לו הין הין הין שלשה פעמים מנל זו אמרו לו הין קופה זו אמרו לו הין אקצור והם אומרים קצור קצור קצור שלש פעמים על כל דבר ודבר וכל כך למה מפני הכיתוסין שהיו אומרים אין קצירת העומר כמוצאי יום טוב אלא כמוצאי שבת בראשית. ואחד שבת ואחד חול היה נקצר העומר ושם עומר לפי דעתם אינו מן וחצנו מעמר אך הוא כלי מדה והיה בא משלשה סאין ושלשה בני אדם ושלש מנלות ושלש קופות. ביצד היו עושים שלוחי בית דין היו יוצאים מבערב יום טוב ועושים אותם כרכות במחובר לקרקע כדי שיהיה נקצר בעסק גדול קצרוהו ונתנהו בקופות והביאוהו לעזרה שנאמר והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן. ולדברי החכמים היו חובטים אותו תחלה חורין ובוררין ולוקחין והיו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו מצות קלוי מדעתם שהוא מנחת בכורים שנאמר אביב קלוי באש. נתנהו כאביב ואביב היה סנוקב כדי שיהא האור שולט בכלו שמתוהו בעזרה והרוח מנשבת בו נתנהו ברחים של גרוסות והיה גרוש שנאמר גרוש כרמל והוציאו סמנו עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה שנאמר והעומר עשירית האיפה הוא והשאר נפדה ונאכל לכל אדם. בא לו עשרון ונתן שטנו ולבונתו שנאמר ונתת עליה שמן יצק וכלל מלח והניף והניש וקמין והקמיר שנאמר והניף את העומר. והתימה הגדול בכל זה הסוד וראיות כאריות מדין תורה שאין העומר מנחת בכורים. והנה בן עזרא ברדפו אחרי הפשט הוא העומד כנגד דברי רבותיו והשליכם ארצה שאין העומר הוא מנחת בכורים והם עצמם המודים בחלשת דבריהם באמרם מפני הכיתוסין ובפי דעתם שהעומר קדש קדשים ונאכל לזכרי בהונה. ובעלי מקרא אמרו שהוא מקדשים קלים כיון שהוא מונף כי כל המונפים קדשים קלים הראיה וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות בני ישראל. וקדשי קדשים הם ארבעה לחם הפנים והמנחות והטאת ואשם. ובעלי הקבלה אמרו שמונה והוסיפו ארבעה אחרים ואלו הם עומר התנופה ושתי הלחם

הדעות ומהם סופרים שלש ספירות כפי שקדם לנו הבאר :

פרק ששי

ראיתי לבאר ספקות המתהייבות. לפי דעת הרבנים בענין מהרת השבת ואלה הן • ספקה אחת שטעם וספרתם לכם ממהרת השבת אשר אמרו שהוא יום טוב באמור התורגמן מכתב יומא טבא ואנחנו לא מצאנו שנקרא המועד שבת לא מן הכתוב ולא מן ההקש כמו שבארנו : ספקה שנית שאומרים שבע שבתות שבעה שבועות ולא עוד אלא שהם מיום אל יום וזה יקשה שאם יום שיש בו שבתה לא יקרא שבת אם לא יקראהו המצוה בתורה כל שכן לקרוא ימי המעשה בשם שבת ועל פי ההשלמה היה ראוי להיות השלום שבת • ספקה שלישית בהיות שם אחד והוא חלוק המענה כגון שם שבת שנתפרש כמענה מועד וכמענה שביע עם שיש דרך לשווא מעניהם בענין אחד ולא תהיה סתירה בדבר בהיות שבת בראשית : ספקה רביעית שאמרו כמאמר שבעה שביעות שהם שבועות מיום אל יום ומן הדין היה ראוי לומר שבועות ימים כמו שלשת שביעים ימים כפי מנהג הכתוב • ספקה המיטית שאמר עד ממהרת השבת השביעית ואומרים שרצונו עד ממהרת השבוע השביעי כפי שתרנגם המתרגם מכתב שבועא שביעיתא • וידוע מדין הלשון שאמרו ממהרת סתיהם אל יום לבד לא לשבוע ולא לחדש ולא לשנה : ספקה ששית כיון שהם אומרים שתדיר נופל בששה בסיון למה לא בארה התורה בכמה לחדש כמו שעשה בשאר המועדים • ואם ימעיין מוען הנה יום שמיני עצרת שלא אכר בכמה לחדש כמו שעשה בשאר המועדים אלא הסמיכו לימי הסכה • יש להשיב שלא ראי זה כראי זה שזה בבחינת חדש אחד ויום שמיני מצורף לימי הסכה לא כן הג' השבועות והיה הדין לבאר בכמה לחדש כיון שהוא בחדש אחד אבל לפי דעתנו שנופל כיום חמישי לחדש עד יום אחד עשר לחדש ואיך יבאר בכמה לחדש • ספקה שביעית שלא יאות להיות בששה בסיון אלא אם יהיה ניסן מלא ואייר חסר וזה לא יהיה אלא לפי סוד העבור ועל פי הראייה פעמים שניהם מלאים ופעמים שניהם חסרים פעמים כסדרן • והנה בהיות שניהם מלאים יפול בשבעה בסיון

איך לא היה נקרב אחרי כן מן השעורים • אמנם שתי הלחם היו מתירין להקריב מן החטה • ועם העומר היה נקרב כבש לעולה ומנחתו כפולה וזה לעלת התבואה ואפשר שגם שמנו היה כפול כדי לכלול את המנחה להספיקה אבל הנסך היה בשעורו • והעומר הוא מארץ ישראל והיזב הנזבד עליו ואם אחד יתנדב ויתננו נפטרו הכל • ואם לא השיג בארץ ישראל שיקנו מארץ פלשתים שהיא סמוכה לארץ ישראל כי אין הבדל בין יזורעו ישראל ובין שזרעו הנזים והעד יהושע שהקריב מארץ כנען אע"פ שלא זרעו אותה ישראל • מה שאמר הכתוב ולהם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם במה שאמר עד עצם היום הזה כרמיו כי אפילו לא הקריבו עומר מצד מניעת כגון שאירע שדפון או שנת בצורת ולא הקריבו עומר היום יהיה מתיר והקרבן יהיה קרבן של יום לא קרבן של עומר על כן בזמן הגלות אפילו שלא נקריב קרבן היום יהיה מתיר והעד על זה שאמר חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם וזה אינו תלוי להבאת העומר אלא למניעת האכילה עד עצם היום הזה • והיזב לנו לספור אפילו שלא נקריב העומר כי כן אמר וספרתם לכם ממהרת השבת ואמר מיום הביאכם ולא התנה הספירה על תנאי ההבאה כי אין הנה מלת התנאי אלא אמר הביאכם והוא מצד רצונו לומר יום המהושב להקרכת העומר על כן יתחייב עתה בגלות לספור ולעשות הג' שבועות ואע"פ שאין עתה הנפת העומר ולא הקרכת שתי הלחם • והספירה הנאמרת באמרו תספרו המשים יום וספרתם לכם שבעה שבועות תספר לך אין הבדל בינם ובין וספרה לה שבעת ימים כפי משמע המאמר • אמנם בעבור שספירת ימי הזבח אם תראה בתוך ימיה דם סותרת הימים הקודמים על כן אי אפשר שישווא אלו הימים עם ימי הנדה בספירתם • ועוד מקבוצין ישראל יש הבדל ביניהם כי מאמר וספירה לה שבעת ימים עובר בלב ואפילו בלי מנין מפורש בדבור אבל ספירת אלו הימים צריך למנות בכל יום ויום כפי שנהגו ישראל וכל זה נודע מקבוצין ישראל • והידוע מהם כ"ה יספרו אחרי התפלה מהם יספרו שתי ספירות האומרים שהשבתות הם שבועות והאומרים שהשבתות זולתי השבועות מהם סופרים שתי ספירות לפי אחת מן

ובחיות שניהם חסרים יפול בחטשה בסיון • ספק שמינית מעשה יהושע שאמר ויאכלו מעבוד הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי ומחרת הפסח הוא יום המשה עשר עצמו ובאמרו מצות וקלוי הגיד שהם אכלו מן החדש • ספק השיעית ההתקפה עצמה שהם נשענים עליה נפלה בה החלוקה שמהם אומרים שבת בראשית ומהם אומרים יום טוב כאשר נתבאר והעתקתם שבששה בסיון נתנה התורה נמצאת סתירה בדבריהם כפי שקדם לנו הבאור :

פרק שביעי

חג השבועות נסתפק לקצת אנשים אם יתחייב בגלות או לא יתחייב מפני שהכתוב תלה אותו לעלה והוא הנפת העומר כאשר נתבאר וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עומר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה • ואומר עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והואיל והנפת העמר אינה מתחייבת כי אם בארץ ישראל בשבת המקדש קיים על כן תפול עשיית חג שבועות בגלות • והכמי האמת השיבו תשובות נכוחות שהכתוב אומר וספרתם לכם ממחרת השבת וקודם לכן אמר ממחרת השבת יניפנו בהן מכלל שהזמן היה נודע וע"כ אמר וספרתם לכם ממחרת השבת ואחרי כן אומר מיום הביאכם והוא על דרך אשור לא ששם הספירה מתחייב בתנאי התבאה מפני שאין הנה מלות התנאי כי ואם כמו שאמר יום הכפורים בעשיית הקרבנות ביום הכפורים במה שהיה תלוי בשבת המקדש קיים • ואי אפשר שיפול יום הכפורים מאנשי הגלות אע"פ שנפל מעשה יום הכפורים מאנשי הגלות כן לא יפול חיוב הספירה אע"פ שנפלה הנפת העומר מפני שלא הזכיר הנה מלות התנאי ואם התחייב הספירה יתחייב חג השבועות • הנה הכתוב אומר ולחם וקלוי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם ללמד כי היום הוא יהיה סתיר החדש לאכילה על כן אמר חקת עולם לדורותיכם והספירה היא מחוייבת ואפילו בלי הקרבת קרבן העומר כי לא חייבו בתנאי הקרבת העומר והואיל והג שבועות תלוי על ידי הספירה יתחייב גם חג השבועות בגלות ונאמר ושמרת ועשית את החקים האלה • ואם נמצא שזה היום תלוי בדברים שהם תלויים בארץ

בהעדר הדבר ההוא לא תפול שמירת היום כגון שחג המצות תלוי לעלת הפסח כאמרו לא תאכל עליו חמין וכן יום הכפורים בעבור מעשה יום הכפורים והג האסיף כאמרו באספך מנגרך ומיקבך וכמו שאלו לא יבטלו בהעדר הדברים שהם נתלים בהם ככה זה היום • והנה זה היום מצאנוהו תלוי בדברים כגון שנאמר חג השבועות יום הבכורים חג הקציר וזה בחלוקה שאר כל הימים הסתיהמים לדברים אחרים כגון חג המצות חג הסכות שהמצות והסכות הם בעצם הימים אבל חג השבועות אין השבועות בעצם החג אבל הוצת ממנו ומתיהם אליהם • אך הכמים גלחנו לתקן ולישר הדבר באמור כי חג השבועות יען שימי הקרבנות מבקר עד בקר אשר תשלום תשעה וארבעים ימים עד בקרו של יום החמשים נמצא שיום החמשים לילו עמו כימי הבריאה תשלום שבעה שבועות על כן נקרא חג שבועות ועל כן נאמר בשבועותיכם תביאו ואלו דברים בעלמא כי צריך להספר בקר של יום הבא אחרי החמשים • אבל מה שבארו החכמים שזה טובל שני אופנים האחד שהב"ת ימצא בעצם וימצא במעם אחר וימצא במעם טרם וזה יבוא עם המצד ועם השם כמו בשבך ובקומך באכלכם מלחם הארץ שמעמו טרם אכלכם ובי"ת בשבועותיכם טעמו אחר שבועותיכם וימצא במעם קרוב כמו ויהי בהיות יהושע ביריחו שמעמו קרוב ליריחו • והשנית נאמר כי נסמך החג אל השבועות בעבור שהוא נודע בהם • אמנם באמרו חג הבכורים וחג הקציר אין הטעם כי בעצם היום הזה היה נקצר אלא כנראה שנסמך היום אל הדבר שלא היה נמצא בו כגון שנאמר חג האסיף • ויותר דעתי נוסה שלא נקרא חג הקציר וחג הבכורים אלא על מנת שהיה נקרב להם הבכורים בזה היום כי אין הטעם באמרו חג הקציר וזולתי אמרו חג הבכורים אלא על מנת קציר הבכורים כי כן נאמר וחג שבועות תעשה לך בכורי קציר חמין לא על מנת שהיה נקצר באותו היום אלא על מנת שהיה נקרב אמנם היה נקצר מקדם לכן והיה סעודת לזה היום להקריבו • ובעלי הקבלה קראוהו עצרת שלא כדון גורת התורה כאמרו לא נה"ו עצרת והמון העם גם כן נמשכו בזו הקריאה ולא כן האמת כי לא נקרא עצרת אלא שביעי עצרת של חג המצות ושמיני עצרת ונקרא מקרא קדש וחייב קריאתו בראשו שנאמר וקראתם בעצם היום הזה

שנים ואיל אחד ושבעה כבשים והלוקח החכמים אם שניהם כאחד או זה בזולת זה • ואשר אמרו כי שניהם כאחד הוא בעבור שלא הזכיר באחד המקומות מלבד כך וכך כמו שאמר מלבד חמאת הכפורים ועוד לא אמר בשביל מוסף היום והקרבנות אשה לה' • ודעתם כי לפי הרצון הוא אם שיקריבו שני פרים ואיל אחד עם שבעה כבשים או פר אחד ואלים שנים עם שבעה כבשים וזה אי אפשר כי

בכל אחד משני המקומות אינו מזכיר רק עשרה ראשים • ומהם אמרו כי מה שנוכר בפרשת אמור לפי הזמן היה והעד ויעש אהרן עד שנעזרו כי בעבור שהיו יודעים איזה יום יפול יום הקביעה והוא יום שבת ולא יקרה חג שבועות שבת על כן צוה להקריב גם שני כבשים לזבח שלמים • ובאמת כי אלו שני קרבנות קרבן אמור אל הכהנים הוא קרבן שתי הלחם על כן נאמר והקרבנות על הלחם ושני כבשים שלמים היו נאכלים על לחם התנופה והקרבן האמור בפרשת פינחס הוא מוסף היום ואם בעבור שלא אמר מלבד יהיה כמו שלא הזכיר בהג המצות בשביל יום שבת מלבד קרבן שבת • ואולם על כן אמרו חכמים כי על כן היה מקדים איזח משניהם אם מוסף היום אם קרבן שתי הלחם • ומהם אמרו להקריב קרבן שתי הלחם בעבור שנאמר בפ' פינחס וביום הבכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה' בשבועותיכם והואיל וקראו יום בכורים קודם שיזכיר המוסף מכלל קרבן מנחה חדשה קודם וטעם ב"ת בהקריבכם אחר הקריבכם וסדר הזכרת הקרבנות כסמיע כי קודם לכן הזכיר קרבן שתי הלחם ואחרי כן הזכיר המוסף ואין זאת טענה כי הנה העומר קודם בזכר ומאחר בהקרבה • והאמת כי קרבן שתי הלחם מואחר ע"כ לא אמר בפרשת פינחס מלבד קרבן שתי הלחם ואם לא אמר בפרשת אמור מלבד הוא בעבור שלא הזכיר עדיין קרבן היום וכאורו החכמים טעמים • מהם אמרו מפני שמוסף היום קודם ליום עצמו והלא מעשה יום הכפורים קודם מן מוסף היום • ואמרו טעם אחר מפני שבקרבן שתי הלחם יש שלמים והם קדשים קלים ובקרבן מוסף היום כלם קדשי קדשים וראוי שיהיה קודם • ומה שאמר הכתוב ועשית חג שבועות לה' אלהיך טעמו בהג שבועות ואמר מסת נדבת ידך אשר נתן יש מפרשים שהמעם מנסת מנזרת גם וטעמו הרמת יד ויש לומר מנזרת מס דבר שנתחייב בו אחד שנתנדב כמו מס משוער

הזה מקרא קדש ולא נקרא בשם שבתון • ואמרו מקצת החכמים כי בעבור שהוא אחר השבת ואינו שביתה ממלאכה על כן לא נקרא בשם שבתון ויותר טוב לומר מפני שידע השי"ת מה שיקרה בשם מחרת מן החלוקה על כן לא נקרא זה היום בשם שבתון :

פרק שמיני

בזה היום נתחייב להביא קרבן חוץ ממוסף היום והוא קרבן שתי הלחם הוא מה שאמר ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שתיים ואמר שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים לה' • וחייב הבאת שתי הלחם מארץ ישראל שנאמר ממושבתיכם תביאו והוא בכור קציר חטים שהיו מעתדים אותו לזה היום כדי להתיר החדש בהקרבה והוא מן המוכחר של סלת שנאמר סלת תהיינה חמץ תאפינה • ובזה יש חלוקה לשתי הלחם מן העמר כי העמר לא היה בא בתוקן ושתי הלחם היו באים מתוקנים וכל אחד עשרון וזה מהולף מלחם הפנים שלהם הפנים היתה החלה שני עשרונים ושתי הלחם כל אחד עשרון • ובעלי הקבלה אמרו ששעור אחד משתי הלחם ארכה שבעה טפחים וגבהה ארבע אצבעות ורחבה ארבעה טפחים ולחם הפנים היה שני עשרונים ועשרה טפחים אולי משום שלחם הפנים מצה והכתוב לא למד מזה דבר ולחם התנופה חמץ • ונסתפק להכמים שלחם הפנים חמץ או מצה והראוי להאמין כי הוא מצה והוא בעבור שימי הפסח אין ראוי להמצא חמץ בפסח • ועוד כי בעבור שלחם הפנים היה טושם חם שנאמר לשום לחם חם כיום הלקחו והיתה נתנת הלבונה בו ועכ"פ היתה נמסית והיא היתה נתנת למזבח ואי אפשר שלא היו נדבקים בה מן הלחם ואלמלא היה חמץ הנה הכתוב אומר כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו • ואולם לחם הפנים הוא קדש קדשים נאכל לזכרים ולחם התנופה קדשים קלים נאכלים לזכרים ולנקבות וקרבן הכתוב בפרשת אמור הוא קרבן שתי הלחם ומה שנוכר בפרשת פינחס הוא מוסף היום והעד על זה כי לא הזכיר בפרשת אמור מן מוספי המועדים דבר רק והקרבנות אשה לה' לבד אבל מוספי המועדים הזכרים בפרשת פינחס נראה שגם מוסף חג השבועות נזכר בפרשת פינחס ושם נאמר פרים בני בקר

מחרת שבת שבתוך ימי הפסח ולהיות שבעה שבועות יהיה מרמזו שרצון הכתוב היה לטהר אותם מהרה מוחלטת מן הטמאה החמורה על כן אמר בסוף היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה ונאמר וכבסתם בגדיכם ביום השלישי וטהרתם וכנראה ששבעה שבועות כדין שבעת ימי טמאה המורה שיצאו לידי טהרה וביום החמישים קבלו התורה :

י"ח מעיינים מבעלי הקבלה שלא הורו שהג שבועות נהיה לעלת מתן תורה כי הנה הימים שעברו מעת שיצאו ממצרים עד שיקבלו התורה עולים אחד וחמשים יום שלפי כונתם שביום המישי יצאו ישראל ממצרים וביום השבת נתנה התורה הנה יהיו אחד וחמשים יום מכלל שהג שבועות אינו למתן תורה . אכן הקרו לתת טעם בחמשים יום ואמרו בעבור שכלל תנועות שבעה כוכבי לכת ארבעים ותשע תנועות כדי לכטל דעת הוכרי שמים שאין הנתנת העולם תלויה בהם על כן אמר תספרו המשים יום שעלה למעלה מן מ"ט ויש לתת טעם למה שבעה שבועות כדי לכטל דעת האומרים בעבור שנמצאי מטה קשורים בארבעים ושמונה צורות הגגל שהיא מערכת העליונה ובעבור שהיו מאמינים באותם הזמנים תכלית המציאות עד אותן הצורות ולא היו מאמינים שיש למעלה מהם נמצא אחר על כן עבר למעלה מן מ"ח עד מ"ט שהם שבעה שבועות להורות שיש למעלה מהם נמצא ר"ל למעלה מן מ"ח צורות נמצא אשר אין תכלית לו שמכחו מתקיים כל זה הנמצא והוא המשינה ומנהיג לכל נמצאי מעלה ומטה והוא הקושר התחתונים בעליונים להתקיים אלו באלו בכונתו וברצונו ית' ברוך שכהו מלא העולם . ויש נותנים טעם כי על כן אמר שבעה שבועות להורות שכל הענינים חוזרים על מספר השבעה כנגד שבע מערכות . ועל כן סופרים שבעה ימים שהשביעי שבת ושבעה שבועות ושבעה חדשים שהשבעה רוכו ימים טובים ושבע שנים ושבע שמטות ושבע יובלים וכלם מתנגלים בשבע מערכות . ומה יש רמז כי כמו שהיומים תלויים לסדר הבריאה כך השבועות תלויים לסדר הבריאה ואומרים כי מקודם לכן ממשלת הכוכבים היתה על תקון סדר אחד אך מעת שיצאו ישראל ממצרים סדרם בדרך אחרת שתהיה ממשלתם חוזרת על מספר השבעה . ואומרים כי בזמן שיצאו ישראל ממצרים התחילו יובלות כוכב שכתי משבע יובלותיו ובשבע

משוער ונתחייב להביאם אחר המועד כי במועד עצמו מקריב הקרבנות שנזכיר אבל נדרים ונדבות בראיון אחרי היום :

פרק תשיעי

י"ט מצות שכארה התורה מעמם ומצות רבות הניחה אותן בלי באור הטעם . והנה בקדוש הזמנים לקצתם בארה התורה הטעם כגון חג המצות באמרו למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים ובהג הסכות באמרו כי בסכות הושבתי את בני ישראל . ואולם בהג שבועות לא בארה התורה הטעם בו על כן אמר בהג זה ושמרת ועשית את ההקים האלה . ואולם החכמים פלפלו בעיון שכלם ונתנו טעם כענין הספירה . הנה החכם ר' יוסף הרואה נ"ע אמר כי אלו הימים יש פחד על הורע ומספרם יקיין אותנו על אשר הלך מהם ועל אשר נשאר להיות וכי זה ימשוך אותנו לשאול מה' הרחמים ויוציאם בשלום מעלינו בתבואתנו ומובנתו בעבור כי הוא אמר ולא אמרו בלבכם נירא נא את ה' אלהינו עד אמרו שבועות הקות קציר ישמור לנו עת שימטיר ועת שלא ימטיר . ובעלי הקבלה אמרו בעבור היות זה היום מתן תורה וזמן צאת ישראל ממצרים עד זה היום המשים יום ועל כן צוה להיות סופרים הימים לחבב היום שנתנה בו התורה . ואנחנו רואים מפשט הכתוב כי יום המעמד אינו עולה בזה החשבון כי אחרי הפשט בשלשה לחדש היה המעמד כפי שבארנו ועוד כי אין כל יום שנעשה בו גם להעשות יום קדש . אך כפי שאנחנו רואים הסכמת אומנתו מסדר התפלות שמתפללים ביום זה לענין מתן תורה יש להעיר כי בידוע החכם ר' ישועה נ"ע פירש בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני שמאמר בהדש השלישי אינו מרמז על יום ראש חדש כי היה ראוי להיות שלשה ימים מיום צאתם ממצרים . אך מאמרו ביום הזה אינו מרמז שהוא ראש חדש אבל הידיעה אפשר שתשוב על יום שנמסעו מרפידים בו ביום באו מדבר סיני ואם כן ביאתם כנראה שהיה ביום אחד מן החדש איזה שהיה אע"פ שיש למעון כי למה לא באר הכתוב באיזה יום מן החדש היה מכל מקום עובר להיות הג שבועות יום מתן תורה איזה היום שיהיה מן החדש על סגת היות התחלת החמישים

ושבע יוכלותיו עוד חוזרים השבע מערכות והנה יוכל הראשון תלוי עוד לשכתי הוא הדין על השמטה הוא הדין על השבועות ועל החדשים • והנה היו שבעה שבועות מעת צאתם מגלות בסנולת כוכב שכתי עד יום מתן תורה וזה הכוכב מורה על טובה ועל רעה • אמנם טובותיו להורות על מעלה טובה וגדולה מורה על דת האמת ועל חכמה האלהית • והנה כשהתחילה מערכת כוכב שכתי השתתתו הלה על המצריים וטובותיו חלו על ישראל ועל כן קבלו ישראל התורה בתחלת ממשלת הכוכב ויצאו ישראל מצרים וכן חוזרים הלילה כי כן הכתוב אומר וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים כי על כן אמר שבע שנים שבע פעמים להיות מתנגלים השבע שבע פעמים • על כן אומרים כי בהשלים השבעה כוכבים כל אחד יוכלותיו ועוד יהזור כוכב שכתי להתחיל יוכלותיו תהא גאולת ישראל מהגלות כמו שנאלו ישראל מצרים • והנה שבו יוכלות כל הכוכבים שני אלפים ארבע מאות וחמשים שנה ועתה חזרו כלם ונכנסו יוכלות כוכב שכתי ועברו מאתים ושש עשרה שנה עד זמננו זה שנת חמשת אלפים מאה וארבע עשרה

שנה לפרט ומן הדין היה כמו שיצאו ישראל מצרים בתחלת יוכלותיו לצאת גם עתה • והנה עתה עברו שנותיו ואנחנו בגלות על כן אנחנו חוזרים לאמונת תורתנו כי הגאולה תלויה על פי התשובה כאשר הכמיחנו על ידי משה רבינו עליו השלום שנאמר ושבתי עד ה' אלהיך ושמעת בקולו ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך וגו' שענינו שימציא מנוחה לנשבים בעודם בארץ גלותם ואחרי כן אמר ושב וקבצך להוציאם מן הגלות • ואמנם יהי רצון מלפניו לקיים לנו ההבטחה הגדולה להעיר לבנו אל יחודו להישירנו בדרכי התשובה בהסיר המונעים כאשר אמר ומל ה' אלהיך את לבבך ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר ואז יחיש פדותנו וזמן גאולתנו • אך מה שיש לנו לומר כי ההערה בשמטות ויובלים שיש להם תלייה לענין הגלות והגאולה והעד שנהרב הבית בתום שבעים שמטות ועשו שבעים שנה ועוד נאמר על ידי דניאל שבעים שבעים נחתך על עטך ועל עיר קדשך • ואם כן הגאולה גם כן תהיה תלויה על פי ענינים אלו ואלהים הבין דרכם :

נשלם סדר חג השבועות בעזרת האל לנו אל למושעות
ונתחיל סדר יום תרועה כי עזי וזמרת יהוה לי לישועה

ענין יום תרועה

ענות אנכי שומע מכלל שענינה כולל • על כן מה שנכתב בקול בעלי הקבלה שענינה אם גנוחי גנוחי אם ילולי ילולי ושלושה שברים שהם גנוחי והלא הכתוב יחד זה היום לשמחה ועליו אמר אל תתאבלו ואל תבכו כי קדוש היום ובידוע שהכתוב לא הרמין שזאת התרועה היא קול השופר וכבר ידענו כי בכל מקומות שהזכיר הכתוב תרועה עם חצוצרה ועם קול השופר כננו בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר יכול

יום ראשון של חדש השביעי אשר נקרא יום תרועה צריכים אנחנו לדעת ענין שם תרועה אשר נסמך היום אליו ונאמר שענין תרועה מצאנוהו נאמר על הברת הרמת קול ומצאנוהו כולל הרמת קול שהוא לענין שמחה כננו וכל העם מריעים תרועה גדולה בהלל שהוא לענין שמחה והפך מה שאמר עתה למח תריעי רע • הנה אמר וישמע יהושע את קול העם ברעה ויאמר אין קול ענות נבורה ואין קול ענות חלושה קול

יכול להכריח על כל ביוצא באלו המאמרים אין שזאת התרועה היא קול השופר אלא היא תרועת קול הפה מחוכרת עם חצוצרה או שופר וחדע על זה בהרבה מקומות מצאנו לשון תרועה מיוחדת על הרמת שיר וזמרה כגון שאמר לנו נרננה לה' נריעה לצור ישענו נקדמה פניו בתודה בזמירות נריע לו הריעו לאלהים כל הארץ פצחו רננו וזמרו רנו שמים כי עשה ה' הריעו תחתיות הארץ הרנינו לאלהים עונו הריעו לאלהי יעקב . ומה שמצאנו תרועה מחוכרת עם שופר או חצוצרה אין המעם שקול חצוצרה או השופר היא תרועה כי קול חצוצרה או השופר היא תקיעה אבל התרועה היא הרמת קול מחוכרת עם התקיעה . ויש לדעת כי מה שאמר הכתוב בענין החצוצרות ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה ואם באחת יתקעו ונועדו אליך הנשיאים ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים קדמה ונאמר ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו מכלל שהתרועה חוץ מהכרת החצוצרה . ולמה שהקישו בעלי הקבלה יום תרועה עם יום כפור שהיא שנת היובל במאמר הכתוב והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ואמרו מה זו התרועה של שופר אף זו התרועה של שופר אם כן יום התרועה גם כן היא בשופר . ואנחנו בארנו המעם שהוא הרמת קול מחוכרת עם קול השופר וכן הכתוב אומר כי קול שופר שמעת נפשי תרועת מלחמה . והנה ביום תרועה אינו רוצה רק הרמת קול בשיר והלל כי אין לשם זכר שופר . ומה לנו להקיש דבר שהוא בחיוב בכל שנה ושנה ממה שנתחייב פעם אחת בחמישים שנה שהיא שנת היובל ולא די בזה אלא שהרחיבו תנאים בתקן השופר והם עצמם מודים שהברתו נסתפקה להם ולא ידעו איך היא . והנה הם על כל פנים התירו התקיעה בשבת ועל כל פנים אסרוה ואומרים כי כתוב אחד אומר יום תרועה וכתוב אחר אומר זכרון תרועה ורצונם אם נפל יום תרועה בחול הוא יום תרועה ואם נפל יום תרועה בשבת הוא זכרון תרועה . והלא הם התירוה על כל פנים ומה מעם לפירושים . נאב"ן עזרא אומר לולי הקבלה לא הבדלנו מן הכתוב בין ראש חדש ניסן לראש חדש תשרי . ואולם הכמינו ע"ה נחלקו מהם אומרים כי זאת התרועה על ידי כלים ולא הפדיוו בין שופר לחצוצרה כמו שהבדילו

בעלי הקבלה . ואלו גם כן נחלקו מהם אומרים כי התקיעה בחצוצרה היתה תרועה בשביל מוספי היום . ומה שאמר וכיום שמחתכם ובמועדי' ובראשי הדשיכם ותקעתם בחצוצרות ומה שהיו בשאר המועדים על המוספות עתה היו מריעים ואפילו השיגו בעולת התמיד של מועד מפני כי לא הסגיל באמרו על עולותיכם כי אם בעולת המוסף לבד והסגיל זה לאופן ששון ושמחה ועתה בגלות כיון שאין המוסף סר התנאי ועוד שאם על דרך שמחה עתה ערכה כל שמחה והשיר נהפך לקינה ועל כן כתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם שהוא בזמן הבית וכתוב אחר אומר זכרון תרועה והוא בזמן הגלות . ומהם אמרו כי זאת התרועה לא היתה אלא לעורר לבות בני אדם שכאו ימי התשובה לאופן יום כפור להכין כל אחד את לבו להתודות בעונותיו . ואם כן לפי זאת העלה כנראה בכל זמן התשובה מחוייבת בין בזמן הבית בין בזמן הגלות מתחייבים להריע כדי לעורר התשובה :

וכבר

הוגד בספרי החכמים שאנשים הייבו זה על נפשם והיו עושים אותו זמן ונמשך להם זמן ואחרי כן אסרוהו . ומהם אמרו כי אין זאת התרועה בכלים אלא על ידי שיר והלל כאשר יריעו האנשים בקדושה כמו שאמר וירע העם תרועה גדולה ויתקעו בשופרות שהורה שהתרועה זולת תקיעת השופרות וכן כתוב וכל העם הריעו תרועה גדולה בהלל ולא יתכן להריע בכלים אלא בראיה ובראיה נעדרת . ונראה שהיתה זאת התרועה מחוכרת עם תקיעת החצוצרות שהיתה ביום הזה עם המוספים ונב יעבור כי בכל ערי ישראל היו מתקבצים ומריעים בשיר והלל ויקרב כי זאת התרועה היתה בזה היום להעיר לבות בני האדם בדרכי התשובה ועל כן נאמר יהיה לכם שבתון זכרון תרועה ר"ל שיזכרו לפני השם דמיון לדבר והרעותם בחצוצרות וזכרתם לפני ה' אלהיכם ונאמר אשרי העם יודעי תרועה ה' באור פניך יתלכון והכתוב תלה הזכרון לפניו בין על ידי תרועה בין על ידי תקיעת חצוצרה כאשר נאמר והרעותם בחצוצרות וזכרתם לפני ה' אלהיכם ונאמר והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם :

ונרננו

כל ישראל טראש השנה ועד יום הכפורים שהם עשרה ימים נקבים בלילות ומתפללים עניני והדיום ותחנונות למצוא סליחה

פליתה לעונותיהם ואע"פ שבכל הזמנים צריך האדם להיות בתשובה אלו הימים ביותר האדם מפשפש במעשיו כי אי אפשר להיות חוזר בתשובה והחמא בידו • ויש יראי תמא ומתענים כל הימים וכל אלו הנהגות מצות כדי שיבוא יום כפור אשר הפגל לכפרת העונות ויהיו מוכנים בתשובה שלמה הכל למצוא סליחה וכפרה בכל מה שחמא כאשר כתוב כי ביום הזה יכפר עליכם למחר אתכם וכו' • וזה היום שהוא יום תרועה נקרא שבתון ומקרא קדש ולא נקרא בשם חג ויש בו אסור מלאכת עבודה זכר נתבאר בענין חג המצות איך יבוא במאמר כל מלאכת עבודה החר מעשה אוכל • זכאנו כי מה שאמר בעזרא ושלחו מנות לאין נכון לו שלא יורה זה המאמר באסור מלאכת אוכל במועד מפני שלא נאמר לאין לו שהרי נתבאר כי טעם זאת ההכנה אינו מורה רק לענין הקנין וההבאה מחוץ כמעט הכן בחוץ מלאכת זכר בארנו התואנות איך לא הבינו מפני שהיה ראש חדש • ונסתפק להם ועל בן נשאר קצתם בלי הכנה וכי זה המאמר באסור ושלחו מנות לאין נכון לו אינו מורה להתר ההוצאה מרשות אל רשות שהיא אסורה בשבת יען שזה היום שהוא מקרא קדש והוא ראש חדש לפעמים יקרה ויסתפק כשהיה השמים מעונן ואפשר שיראה ואפשר שלא יראה ולפעמים יקרה ועושים שני ימים ואם יקרה ויקדשו היום הראשון מספק ויראה הירח בליל יום שני ויעיד הירח משעורו ומדרכו כי עתה זכנו שיראה שומרים היום השני ואם עדיין תופש הראשון מחללין אותו להכין בשני ואם לא נראה גם כן בליל יום שני מצד מניעה ושמרו השני ובשני נראה הירח בעוד היום גדול והיה נראה משעורו שהוא בן שני ימים מהללין עליו את היום והיום הראשון הוא העקר • בבר אנטנו בארנו דרכי הראיות והסימנים שעליהם ראוי להסבך בקדוש החדש בפרקי ענין ראיות הירח ומשם יתבונן כל הענין ואיכות שמירת שני הימים כפי דעות החלוקות בדברי החכמים ומה שהוא ראוי להמשך אחריו ודאי • זה היום קראוהו קצת החכמים ראש שנה מה שלא מצאנוהו מן הכתוב ובעלי הקבלה קראוהו בן באמרם בתשרי נברא העולם וביניהם הלוקה בפי שכארנו אם בניסן נברא העולם ואם בתשרי נברא העולם ואנחנו הודינו בראיות נוצחות להיות בריאת העולם בניסן • אך מה שמתפללים הרבנים שיום זה הרת עולם שבו

נעתק הזמן מאיכות לאיכות וגם הוא יום דין על כן שם הענין בחצי המרובע השני באמצעות איכות אחת שהוא שלישי החדש והעשירי יהיה קדש כי רוח מלפניו יעמוק ואותו היום קבע להיות זמן ודוי העונות וכפרת זדונות • יתעלה ויתנשא שמו הגדול אשר ברוב רחמיו הגדיל חסדו לברואיו שאע"פ שהתשובה מהוייבת בכל עת קבע זמן על ידי ליאומים למהרם מכל פשע וזדון וחטאת לרשת חיי העולם הבא ככתוב כי ביום הזה יכפר עליכם למהר אתכם וכו' • על כן נהנו ישראל ומיום זה עד יום הכפורים קוראים אותם עשרת ימי רחמים והם ימי תשובה וקמים כלילות ומתפללים ודוים ותחנות לבקש מליחה וכפרה לעונותיהם להיותם ראויי מחילה ביום הכפורים :

שמחה ומקרא קדש ובעבור היות שתי נקודות השווי שתי תקופות ובכל תקופה ותקופה נעתק הזמן מאיכות לאיכות והוא זמן דין על כן בתקופת ניסן היה נעתק הזמן לאיכות ההויה ובתקופת תשרי היה נעתק לאיכות ההפסד וכדי להסיר זאת הדעת מעקרה שהזמן לא ייטיב ולא ירע עמד הכתוב כנגד החוק ההוא שלהם ועשהו יום שמחה • ויש לסבור סברה כי בעבור היות ההכנעה והשפלות עקרי ודוי העונות והיתה מדה טובה ואי אפשר להשבייתה על כן העתק הענין לזמן אחר אשר הוא בחלוף זה הזמן לבטל הדעת ההיא לכוון שזה הענין תלוי על ידי פועל אחר והיתפאר הנרון על החיצב בו ולא שם אותו במרובע שגם היסודות מתגלגלות ברביעי החדש והנה בהכנס הרבע

נשלם סדר יום תרועה ברוך יהוה אשר לו הישועה ונתחיל ענין יום הכפורים בשם המשגיח על כל היצורים

ענין יום הכפורים

בבאור הוציאה לעלה כאשר נתבאר לשם וכיון שאמר הכתוב הנה כל מלאכה לא תעשו הנה גם בעור האש באסור • אכן הוציאה חוץ לתחום לשם בארנו הכרח זחכם ר' יוסף נ"ע במאמר שבו איש תחתיו אם שהוא מיוחד לאנשי דור המדבר או להם ולזולתם ובאר החכם שבוה המאמר נאמר וישבתו העם ביום השביעי וכיון שנכללה מניעת הוציאה מן התחום בשם שביתה ונאמר בזה שבת שבתון גם הוציאה חוץ מן התחום תהיה נכללת במלת שביתה ולפיכך בארנו בענין השביתה שהיא כוללת מה שכולל מאמר כל מלאכה כפי שדקדקנו לשם ומספיק ועל כן ננזור אומר שבעור האש והוציאה מן התחום אסור במאמר כל מלאכה לא תעשו ומאמר שבת שבתון וכו' אם כן כל מה שאסור בשבת אסור ביום העשור • תוספת באה בזה היום במצות העניי שהוא

יום העשור לחדש השביעי קראו הכתוב מקרא קדש ושבת שבתון ולא נקרא חג ונאמר בו כל מלאכה לא תעשו כדון השבת ועל כן כל מה שאסור בשבת אסור ביום העשור אין ביניהם הבדל אלא במשפט שהעובר בשבת כמזיד חייב מקילה וברת שנאמר מחלליה מות יומת כי כל העושה בה מלאכה ונכרתה והעובר בזה היום חייב ברת לבד שנאמר וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה ונכרתה • ואולם דברים שנאסרו בשבת בפרט חוץ ממאמר כל מלאכה איך יהיה הדבר בהם כגון שאמר הכתוב בעור האש במאמר לא תבערו אש בכל מושבותיכם והוציאה חוץ לתחום במאמר שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו מנין יבוא אסורם בזה היום • ואולם שם בענין השביתה בררנו ובארנו שבעור האש נכנס תחת כל מלאכה לא תעשו ואם הוציאה הכתוב

נבלל תחת השביתה באמרו שבת שבתון היא לכם ועניתם את נפשותיכם שכל מה שתלוי באכילה יהיה אסור בזה היום מענין טלמולי הכלים שהם לצורך האכילה. הענוי שנאמר בזה היום הוא מניעת המאכל והמשתה שכל ענוי דבק בנפש הוא לענין הצום שנאמר עניתו בצום נפשי ונאמר ונפש נענה תשביע. ויש אשר נסתפקו אם יהיה הענוי דבק בנפש שהוא הצום שאמרו אם היה כל ענוי דבק בנפש הוא הצום לא היה ראוי לומר עניתו בצום נפשי שאם היה אומר עניתו נפשי היה מספיק שהוא צום מפני שכל ענוי דבק בנפש הוא צום. וזאת איננה טענה כי זה להרחבת המאמר ולהפלתו ואע"פ שהוראת אלו המלות לא תורה להסגולת הצום אלא נראה שהרצון על כל איזה ענין שתענה הנפש והעד מה שאמר הכתוב כל נדר וכל שבועת אסור לענות נפש. אך בשמוש הלשון לא מצאנוהו אלא מוסגל על הצום כאשר אמר למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע והנה צמנו וענינו נפשנו כפל מאמר והעד שאמר הן ביום צומכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנוגשו שמספיק על שני המאמרים ואין טענה ממאמר עניתו בצום נפשי שמעמו ביום צום שהיה ידוע להם ופתחות הכ"ל לעדות. והנה לא מצאנו ענוי נפש כי אם במניעת המאכל והמשתה כפי המפורסם בכתוב. ואולם להיות משמע אלו המלות מורה גם בזולתי זה אין מונע אך לא נתבאר לנו. אך מה שהרחיבו בעלי הקבלה לאסור דברים אחרים ממאמר תענו את נפשותיכם בכל מה שמצאו מלת ענוי לבד בלי צרוף נפש משתמשת אינם צודקים. ואלו הם המיכה ומניעת השכיבה ולבישת הסנדל ולרחוץ הלא הם עצמם הבדילו כי אין חייב כרת אלא על האכילה ועל השתייה לבד אכן מכל מקום צריך להתנהג בכל ענין שמענה הנפש לבד שלא יהיה בו חלול היום כי אלו הם ליאומי התשובה שבה יהיה כפור העונות. אך עקר משמע אלו המלות לפי רצון הכתוב הוא במניעת המאכל והמשתה על כן כל מי שעבר על מצוה זו חייב כרת כפי שאמר הכתוב כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה מעמיה. וצריך לכוון לבו בענוי נפשו שאם יצום בלי כונת הלב לא יועיל לו ועל כן יחס הענוי על הנפש שיעצור נפשו מכל הנאה נשמית סגולו משמע הכתוב שזאת המצוה תתחייב על הבוגרים

מפני שבא עליו כרת ועוד שזה יהיה לכפור עונות. אכן אנחנו מקבוצין ישראל שמענים את בניהם ואפילו שלא הגיעו לידי בנרות. ולהיות הקש מן השבת שאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך כך יהיה התקש ביום כפור במניעת מלאכה ואע"פ שעלל עשיית המלאכה ליום כפור משום שהוא יום כפורים וזאת העלה לא תכלול לפי שהוא זולת בוגר כך יהיה הדין בענוי נפש אך בזה צריך להיות הקמנים בפרק שלא יבואו לידי סכנה אבל בזה שסובל צריך להדריכו כדי לתנבו במצות. וצדק ההכם באמרו כי זה יהיה על צד התקון והליאום באשר ישיג מן הענוי לבנינו ותשכר נפשותינו בראותנו אותם. ועוד כי בעתי הצרה היו ישראל מכניסים בניהם ומפם עמם שנאמר וכל יהודה עומדים שם לפני ה' גם טפס נשיהם ובניהם ואמר קדשו צום קראו עצרה קבצו זקנים אספו עוללים ויונקי שדים וחייב הכתוב בזה הענוי לקחת הלקים מן החול משתי קצות היום כאשר אמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב תשבתו שבתכם לאופן שענוי נפש ימצא לפרקים אחרים בשאר צומות בחלקי היום שאוכלים בתלת הלילה. וזאת המצוה ר"ל מצות הענוי מחוייבת לישראל ולגרי צדק ולא לגרי שער שאם הם נמנעים מעשות מלאכה בגבולנו אינם נמנעים על האכילה בגבולנו :

פרק ראשון

זה היום נקרא יום הכפורים לאופן כפרת העונות שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו. ויש בכאן שאלות ששאלו חכמי התושיה ואלו הם. הואיל והסגיל זה היום לכפרת העונות והמעשים שנעשים בזה היום הייתה ענינו שמעשה יום הכפורים מכפר לבדו או המעשה עם התשובה שהיא בזה היום. ואם הרצון שהמעשה עם התשובה שהיא בזה היום מכפר והואיל והתשובה לבדה מכפרת מה טעם לצורך המעשה. ועוד אחר שהתשובה תתחייב בעת השני מן החטא מה טעם להסגיל זה היום. ואם זה היום ומעשהו הוא ליאום על התשובה הייתה לתשובת זה היום עדפנות לתשובת ימים אחרים ואם יהיה לזה היום עדפנות הייתה היום לבדו או היום עם המעשה שבו אמתת הליאום. ואם היום עם

מעשה יום הכפורים' אמתת הליאזט אחר שמעשה יום הכפורים יש מקומות מעויינות לזריקת דם פר ושעיר בבית שני כשלא היה הארון אך היה הדבר • ואולם בגלות כשלא היה מעשה יום הכפורים אך יהיה הדבר • ואמנם איזה עון מתכפר בזה היום אם השגנות או הדוגנות או שניהם יחד ואם העונות שהם תלויות במקדש אם מה שהם תלויות במקדש וזולת המקדש • ואם מכפר גם על עונות שהם בזולת המקדש יהיו מה שהם בין השם ובין בני אדם או מה שיש בין בני אדם אחד לחברו • ואולם להיות המעשה שיעשה בזה היום הוא המכפר בלתי התשובה אי אפשר כי העקר הוא התשובה כאשר באר החכם רבינו יוסף המאור הגדול ז"ע לשני אופנים • האופן האחד כי אחרי שמחילת העון בצורת הפטור ואפשר למחול עון ההוא על צד ההסד אי אפשר שיצוה מצוה לעשותה המצווה בשביל כפרת עונותיו שיהיה ערך שכן המצוה מכריע לערך נמול העונות כי אז לא יהיה קריאת אל המצווה בזה הואיל ומחילת העונות על צורת הפטור על כן צריך שתהיה המצוה היא בערך אשר תפיל כלל העונות ועב"ז יתחייב השכר שהוא נמול טוב ואיזו היא הנה היא התשובה גדולת המעלה יקרת העקר אשר בעשייתה כתקונה תפיל נמול כל העונות ויתחייב בה גם כן השכר מפני שהיא מצות עשה אשר יתחייב בה השכר כגון שאמר ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו • על כן אמרו החכמים שיש לה שני פנים פאת הוב ופאת היוב שפאת החיוב הוא בהפילה נמול הרע ופאת הוב שיתחייב בה השכר ועל כן יתחזקו בה קריאי המצווים להנצל מנמול הרע ולזכות בגמול הטוב • והאופן השני שאם זה הקרבן יתחייב בו שכר רב הנה ימצאו עונות מן הגדולות שלא ישוה ערך השכר אשר יתחייב בעשיית הקרבן בערך עונש נודל העון על כן אי אפשר להיות הקרבן הוא המפיל כלל העון אלא העקר לכל המעשה היא התשובה אשר בעשייתה היא מכרעת לכל פשע ועון והטאת ובה יתחייב גם כן השכר וכי היא נתחייבה מן הדעת ומן התורה צד חיובה מן השכל וצד חובתה מן התורה ופאת חובתה היא להיותה ליאזט והעד בזה שחייב בזה היום ענוי הנפש אשר הוא עקר להעשות התשובה כאשר אמר וגם עתה נאם ה' שובו עדי בכל לבבכם ובצום ובכבי ובמספר ואם כן הדבר מה טעם

במעשה יום הכפורים הואיל והתשובה מספקת על כן אמרו החכמים כי אלו המעשים אמים ונהולים לענין התשובה כי בלתם לא תקנן התשובה אלא אלו הענינים מתקנים ומישרים את התשובה על פי אמתתה כפי שראת בחכמתו ית' על פי האט והתקנה ואם נעלמו סודותם מעין שכלנו בידוע שהוא הרופא האמתי מסיר חלוי הנפש ואע"פ שלא נדע תקן הרפואה היא • ראיתי דעות החכמים חלוקות באלו הענינים שהם מעשה יום הכפורים • יש מהם אומרים בעבור היות הדעות הקדמות מאמינים אמונות סבלות והיה מאמונתם ומנהגם להקריב מיני בעלי היום וזהו מאמונתם להתקרב אל מי שהם עובדים לו וכשבאה התורה להורות האמונה האמתית לא מנע דרכי העבודות ההן לנמרי לא מפני שיש תכלית מכוונת לאותן העבודות אלא מפני שהיה קשה להעתיקם מאותו מנהג שהיו מכונים כי בו יתקברו • וטעם זאת הכונה הקשה בעיני מפני כי לא היה כל כך קשה להעתיקם מעצתם הנבערה כאשר העתיקם מאמונתם הסבלה • ועוד דין היה בתהלה לבאר איכות דעת העובדים אלו העבודות להורות זיוף מחשבתם הכוזבת והנה הכל הביא סבכורות צאנו ולנה כתוב וירח ה' את ריח הניחוח קודם התפרסם מה שהיה מאמונות הכוזבות • והיות הנקריבים שור שה כשבים ושה עזים נתן פרטי העלות כהיות שה כשבים כנגד עובדי מזל מלה ושה עזים כנגד ולא יזכו עוד את זבחים לשעירים וגם מן השור להיותם מגדילים את השור מפני שהוא סבת פרנסת האדם ורב תבואות ככה שור על כן שם אותם בשביל עונות עמו לבזותם ולהפחיתם לעמוד כנגד הדעת החיית המנונה כי אותו שהיה מעולה ומשובח באמונתם שם אותם בשביל כפרת עונות עמו לבזותם ולהפחיתם לעמוד כנגד הדעת החיית עד באן הגיע עיון זה החוקר • ומדברי חוקר אחר כי כל עניני הקרבנות תכליתם בעבור היות כל נמצאי מטה קשורים במערכת העליונה ועל פי מולד האדם יהיה מולו לטוב או לרע ועל כן היו מקריבים מיני בעלי היום לזבחם בתת כופר נפש תחת נפש כדי שינצל אותו החלק שיש על פי המערכת יעוד לרע לא שהמערכת תשחת אלא תעשה דרכה באותו הנזכר וזאת היתה תכלית הקרבת הקרבנות כך מאמין בכל מה שמדרה התורה מעניני הקרבנות • ונראה מכונת זה החוקר שזאת היתה תכלית מכוונת בהקריב הקרבנות

זכחו לאלהיכם בארץ • והנה אומר ויקח יתרו עולה וזבחים לאלהים כי עדיין לא השיג השם המיוחד ואע"פ שאומר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים על כן כשכונה התורה למהות אלו הדעות המזויפות מעקרן לא תמצא שיחם הקרבנות כי אם לשם המיוחד באמרו אשה לה' עולה לה' הטאת לה' • ואולם דברי הנבואה הורו שעניני הקרבנות אינם תכלית המבוקשת כאשר אמר החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה' ונאמר לא אקח כביתך פר ונאמר האוכל כשר אברים ודם עתדים אשתה ונאמר לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים על דברי עולה וזבח הירצה ה' כאלפי אלים ברבבות נהלי שמן ואם כן אין הכונה לפי דעת הקודמים שהם מזון השדים ולא לפי הדעה השנית שתשלים המערכת פעולתה אלא הכונה כפי מה שאספר :

פרק שני

אחרי אשר יצר השם את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים הנה בהיותו ישר לא יצטרך בעניני הקרבנות אמנם אחרי גטותו מדרך היושר יהיו אלה הקרבנות מתקנים אותו לשוב לקדמותו על כן יש לנו לומר שעניני הקרבנות הם אמים ונהולים להתעוררות התשובה • ואולם דרכי הליאות שיש בעניני הקרבנות דבר ידוע כי אין האדם הוטא כי אם מצד שתי הנפשות שהן נפש הצומחת ונפש החיונית והאדם נזון מהצומח ומהחי האלם והמוזן ישוב בטבע הנזון והנה בשעת הטאוי יביא מאלה ויתכפר • ובעבור היות האדם והחי האלם נכללים בסוגם הקרוב החי יתן אל לבו כי ההלב הנשרף תמור חלבו וכלל אברי הבהמה תחת אבריו ויכניע נפשו הבהמית להישיר נפשו העליונה לאור באור החיים כי הלב הדכא מעון לשכינה כאשר אמר מרום וקדוש אישכון ואת דכא ושפל רוח ונאמר זבחי אלהים רוח נשברה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה • ונראה לי שעל זה כון אב"ן עזרא באמור גם כן יתכן להיות מצוה אחת כעבור שני דברים כמצות העולה וכן בזה שתי הדעות הדעת הקודמת וגם זאת הדעת • אך המינים הנקרכים ממין הטחור להמצאם בקלות והענין מופלא בהיותם מינים פחותי ההרגש ועל כן תראה מאלה המינים יש מהם יותר השוב מחברו כי הנה

הקרבנות • אמנם סבלו קצת דעות ושמו הקרבנות הקרבנות לצד תכלית אהרת כנון מה שהיו עושים המצריים אשר היו זבחים והיו מכונים כי השדים מתקבצים לאכול הדם והיו מודיעים להם עתידות באמרם שהשדים יש להם ששה דברים שלשה בבני אדם ושלושה כמלאכי השרת • בבני אדם שפרים ורכים בבני אדם ואוכלים ושזותים בבני אדם ומתים בבני אדם • ושלושה כמלאכים בכנפים במיטה ובדעת העתיד • ואומרים כי אלו משני יסודות אש ורוח ועל כן מסין למעלה באויר לקבל עתידות משרי המולות • ואלו דברי רוח ודמיונות כוזבות ואין להם מציאות הזקה אבל צד המדהקה שעושים שודדים את דעתם ונראה להם שהם משינים אותם • וישראל כשהיו במצרים כל כך נתמלאה בטנם ממיט עבודת ביכבים של מצרים ולמדו נימוסיהם ובכן באה התוכחה עליהם ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו ונאמר ולא יזכחו עוד את זבחייהם לשעירים ונאמר יזכחו לשדים לא אלוה ולזה נאמר וזבח לאלהים יתם בלתי לה' לבדו ומכונת זה ההוקך כי סבלו בתכלית סבת הקרבנות • אמנם כבר בארנו דעתו בהם שלא היתה הכונה כי אם בתת נפש תחת נפש ולהיות כופר נפש וזהו טעם פן יפגענו בדבר או בהרב • והנה הוא מאמר מוחלט וטעם להזכיר הקרבנות קודם כל המצות כי השכינה תשוב אל מקומה אם לא ישמרו תורת העולה וכן היה • והלילה הלילה להצטרך לעולה וכן הוא אומר אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל זמלואה רק יש לו סוד • והעולה מכח זאת הדעת לא יעלם מן המבינים שדעתו בזה כי אם לא תעשה המערכת מה שנגזר על פי סבובה אי אפשר ואם לא יעשו הקרבנות לתת חלק תחת חלק אז לא תהיה השגחה אמיתית וזהו טעם בסוד השכינה • ואולם לפי זאת הדעת יתחייבו טענות והמשכילים יבינום ומה לנו להאריך • אך מה שיש להעיר בי בכל קרבן הנקרב לא מצאנו אשה לאלהים כי אם אשה לה' השם המיוחד והכתוב אומר וזבח לאלהים יתם בלתי לה' לבדו על כן יש לנו לומר כי כמו שסבלו המצריים הדעת האמתית וזכחו וזבחייהם לשדים כן סבלו אלו לזבוח וזבחייהם לפי כונתם כי המערכת תשלים פעולתה באותם הזבחים בתת חלק תחת חלק ועל כן אמרה התורה וזבח לאלהים יתם בלתי לה' לבדו בידעיה ופרעה אמר לבו

המקרב ויש שדקדקו בו עז אול מלשון אזלו בבהילו ופעמו עז הלך • ויש להפלא בזה שכתהלה הקריב החטאות ואהרי כן העולה לפי העקר שהרמזנו שכך יאות אהרי שהסיר צהנתו לראות פני השכינה ולהיות העולה אילים אילו של כהן ואילו של העם להיות הענין בשביל חטא ונשמה העליונה העולה למעלה בעבור מהיצות החומר כי דרך אחת לכל על כן העולה כלה נשרפה על מזבח העולה שהוא פתח אהל מועד ועל כן נאמר בו ריח ניהוח שהוא התעוררות לטהר הנשמה מסיני החסר דמיון הדבר כמו שזה הגוף נשרף כך צריך לברר וללבן מהיצות החסר • ואיכות התשובה ועניניה כבר בארנום בספר ע"ן החיים ודי :

פרק שלישי

ואם התשובה עם אלו המעשים שהם ליאותים לה מכפרת למה הסגל יום העשור מכלל הימים וכל שכן כי התשובה תתחייב בעת השני מן החטא כבר נתנו החכמים טעם בעבור היות זה היום מחילת העגל בקריאת שלש עשרה מדות כפי שאומרים • והנה יש חלוקה בין החכמים כמה ארבעים עשה משה בהר שמהם אומרים שעשה שלשה ארבעים בהר ומהם אומרים שני ארבעים ואעפ"כ אני רואה דעות החכמים שאהרי הפשט נראה שעשה שני ארבעים והנה מה יעשו במאמר ועתה אעלה אל ה' ובאמת שעליו מרמז בפרשת עקב ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום וארבעים לילה ובאמת שעל אלו היה עולה ויורד ואם כן האמת ששמונים יום נתענה משה ולפי זאת הכונה יצדק מאמר ואנכי עמדתי בהר כיסים הראשונים שלא היה עולה ויורד • אכן החשבון לא יעלה שהיה ביום הכפורים מתן הלוחות השניות כי שלשה ימים בינינו וביניהם שהם אומרים בששה כסיון נתנה התורה ואנחנו אומרים בשלשה כסיון בראיה מן הכתוב היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה וכתוב כי ביום השלישי ירר ה' לעיני כל העם על הר סיני נמצא שמתן הלוחות השניות לא היה בעשור לחדש • ויש מי שנתן המעם בעבור ששנה נכנסת בחמשה עשר לחדש כאשר נאמר וחג האסיף תקופת השנה ונאמר וחג האסיף בצאת השנה על כן הקדים יום הכפורים בחמשה ימים כדי שיהיו נקיים בהתהלת

הנה הבקר משובה מן הכבשים והכבשים מן העזים והעזים הם חדי ההרגש יותר על כן תמצאם חלוקים בקרבנות שהעולה תהא נקרכת ממין השור וממין הכבשים לפהיתות החטא וגם כן לחטאת ועל כן תמצאם נקרכים כפי המקריבים וכפי החטא • והעז בדרך היוב מיוחד לחטאת אך על דרך נדבה יעשה לעולה • והנה בשנת הצבור והמשיח ששנתם אינה מהתנברות תאוה הבהמית חייב להביא פר חטאת להיותו פחות ההרגש • אבל הנשיא שעיר ועם הארץ כבשה או שעירת עזים ששנתם מהתנברות טבעם חייב להביא מחדי ההרגש והנשיא למעלתו יביא שעיר • ואם תשהכל היטב כפרמי הקרבנות ימצא הרמז כלו שהכונה התוריית לדכא החומר ולהכניעו מתאות העולם ההדות כי לא נאמרו ונסדרו על דרך מקרה והמבין יבין מעניני התמורה שאם הוא עני להביא כפי יכלתו העשיר בשורו והדל בתורו והתכלית לדכא החומר ולהכניעו שיהעורר בדרכי התשובה :

הנה בענין מעשה יום הכפורים כדם פר ושעיר לחטאת כפי חלוק החוטאים • אמנם להקריב הכהן פר והקהל שעיר לחטאת כפי חלוק החוטאים לפי הרמז שהקדמנו והנה דמם נזרק לפנים והם נשרפים בחוץ לפי גדל חטאם • והשעיר המשתלח לעזאזל המדברה מיוחד לישראל ואין לכהן חלק בו שאי אפשר מפני שהוא מכפר על עונות גדולות הבאות מדוע תדוד החסר כאשר נאמר ותתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם ומפני זה לא נרצה לא לזבחה ולא לשרפה אלא הרחיקו הרחקה יתרה וגדולה ויושלך בארץ גזרה שאין בה ישוב ויתתך התיבות שבוה הדין צריך שיוסר מי שחטא בחטאות שהוא מכפר ככתוב ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה ר"ל עונש אלו העונות כאלו לפי גדל החטא לא ילקה פני שכינה ועל כן לא לקה לאיזה שעיר שנזדמן רק על פי הגורל ואמר לעזאזל המדברה טעמו למדבר עזאזל ונקדם כמו בכספייא המקום • ולדברי התועים שהוא שחד לסמאל ראש השדים הנה הכתוב אומר ולא יזכוו עוד את זבחהם לשעירים אלא אדרבא יש לומר כי מפני שהיה מנהגם זה לזבוח לשעירים כאשר נאמר ולא יזכוו עוד את זבחהם ועתה לזולל אותו המכון להם אשר הם מרמים כמו עזים נתנו השעירים בשביל עונם וחטאתם • ולהיות עזאזל שם מן עז על שם

בתחלת השנה מכל פשע ועון וחטאת להיות להם ברכה במעשה ידיהם • אכן עדיין צריך לתת טעם בעשרה וצריך להבין במה שהרמזנו ממה שקדם כי לא הקבע זמן ראש חדש תשרי אשר הוא תחלת הכנס השמש במזל מאזנים על דרך הקרבה לפי מהלך האמצעי והיה אז העתקת הזמן מאיכות לאיכות ר"ל מאיכות ההויה לאיכות ההפסד שהם החום והקור להתמעט זמן האור מזמן החשך מנקודת השווי וכפי שהרמזנו כי בזמן תוספת האור היו אמות הצאב"א עושים שמחות בן בזמן התוסף החשך על זמן האור היו מתענים והיו עושים עניני עבודות להם אמות הצאב"א והתורה התמימה כנונה למחות רושם עבודת כוכבים שרש האמונה ההיא ממה שהיה מכונן אצלם בהיות כל הענינים ההווים בעולם השפל תלוים בכחות הגלגליות לפי תנועתם והיו שומרים הזמנים הם שהם מזמנים כאותם השנויים ועם היות ההנהגה נראית לפי המפורסם אשר בסבתה התפעלנה הנפשות היותם על צד התשובה והיה קשה להפרד השאיר הענין ההוא והעתיקו על פנים שינסתירו התכלית המכוונת להם • והנה בן עזרא אומר אע"פ שיום ראש השנה הוא יום דין אסור להתענות ועזרא יוכיח ומתקן התורה העתיק ענין הענוי וצאצאיו בוולת זה היום ולהיות כצאת סוף המרובע עדיין לא היה יוצא מן המכוון שלהם לעמוד כנגד דעתם כי כמו שהשנה ארבע תקופות בן החדש ארבע תקופות ובכל תקופה יש העתקה מאיכות לאיכות והקף שלם הוא בשבעה ימים על בן תלה הענין באמצעות איכות אהת שאינו בענין נגדי כדי למחות רושם המחשבה ההיא ותלה הענין בסוף המשולש שהוא סוף המערכת מחברת הקטן • ועוד יהיה זה לעלה נודעת כי אע"פ שהתשובה מחוייבת בכל עת יהוד גם בן זמן על צד הליאוט שיתעורר אדם בתשובה על צד מצוה נוספת כי אע"פ שהוא מחוייב בכל עת אם לא יתחד זמן עוד לא יהיה מתקרב האדם אל התשובה בכלל השנה על בן יהודו זה היום עם כלל התקון שהורה על צד הליאוט וזה היום יהיה שזה ליחיד ולרבים בהתעוררם לענין התשובה • אכן אחרי שהתשובה מחוייבת בכל עת • ועוד הכתוב הסגיל זה היום בתשובה היש לתשובת זה היום ערפנות מתשובת ימים אחרים והחכמים הורו בזה שהשם ית' הכתיב לכפר על הטא

החוטא בזה היום באמרו כי כיום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל הטאתיכם לפני ה' תטהרו • וכנראה שהתשובה בזה היום עדופה מכלל הימים כי עכ"פ תעטר תשובת השב • ויש קושיא בזה שאם התשובה תהיה ראויה גם בזולת זה היום על כל פנים הדין נותן למחול אם כן מה יום מימים • יש לנו לומר יען שהסגיל זה היום מכלל הימים במצות נוספת שכלם יתחייבו בתשובה בזה היום יהיה מאמר כי ביום הזה יכפר עליכם על דרך הגדה כי השם יכפר עליהם כיון שיש עונש על מי שלא יעשה דרכי הליאוט לתשובה • אבל האמת אין הכדל בן תשובת זה היום לתשובת יום אחר על בן מי שאומר כי היום מכפר אין דבריו נמונים •

פרק רביעי

ומעתה

יש להבין שעל השננות לכד תהיה כפרה בזה היום או על השננות ועל הזדונות • ומדין השכל כיון שהתשובה מכפרת כלל העונות בהעשות התשובה בזה היום אין להבדיל בין שגגה לזדון ועוד שהתורה הורתה בזה באמרו לכל פשעיהם ולכל חטאתם והפשע הוא מוסגל על הזדון ואם הדבר כן היש הסגלה בכפרת זה היום במין מן העונות או שהוא מכפר לכל מיני העונות • והנה ראיתי הכתוב העיר כחלק ממין העונות עונות שהם תלוים במקדש בין בשגגה בין בזדון על טמאת המקדש ועל פסלות המקורבים שנאמר וכפר על הקדש מטמאות בני ישראל ומפשעיהם לכל הטאתם ונאמר וטהרו וקדשו מטמאות בני ישראל אכן על שאר עונות נאמר והנה יעיר הנעשה בפנים מכפר על עונות שתלויות במקדש ושעיר המשתלה בחוץ מכפר על שאר העונות • על כן בעלי הקבלה שחלקו ידיעות הטמאה ואמרו ידיעות הטמאה שנים שהן ארבע • היה לו ידיעה בראש ובסוף והעלם בינתיים • היה לו ידיעה בראש ולא היה לו ידיעה בסוף • לא היה לו ידיעה בראש והיה לו ידיעה בסוף • לא היה לו ידיעה לא בראש ולא בסוף וכך אומרים מי שהיה לו ידיעה בראש ובסוף והעלם בינתיים מתכפר בקרבן עולה ויזרד • היה לו ידיעה בראש ולא היה לו ידיעה בסוף יעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה בו עד שיודע לו הטא

ויבא קרבן עולה ויורד • אין לו ידיעה בראש אבל יש לו ידיעה בסוף שיעיר הנעשה בחוץ יום הכפורים מכפר שנאמר מלבד חטאת הכפורים על מה שזה מכפר זה מכפר מה הפנימי מכפר על מה שיש לו ידיעה אף החיצון אינו מכפר אלא על מה שיש לו ידיעה • לא היה לו ידיעה לא בראש ולא בסוף שיעירי רגלים מכפרים ושיעירי ראשי חדשים דברי ר' יהודה ור' שמעון אומר שיעירי רגלים מכפרים ועל מה שיעירי ראשי חדשים מכפרים על מה שראש את הטמא • ופשוט הכתוב אין שיעיר הנעשה בחוץ אלא על העונות שנאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל וכן ונשא השעיר עליו את כל עונותם אל ארץ גזרה • ונעשה יום הכפורים עם התשובה מפילים בין עונות שיש בין בני אדם ובין השם ובין מה שיש בין בני אדם אחד לחבירו • אכן מה שיש לחוש כי יש עבירות אשר לא תספיק התשובה לבדה אל המחילה אלא צריך על מנת להשיב מה שנתחייב להשיב הגול והקרבת הקרבן ועשיית הודוי על כן יש לומר כי בשובו בזה היום ויערב על עצמו להשיב מה שיתחייב תקובל תשובתו • אבל מה שיש בין בני אדם ובין השם התשובה מספיק מפני שמחילת העון על צורת הפטור • ואמת שהתשובה מפלת הנמול ואיזה גמול הוא מה שהוא בידי שמים אבל מה שהוא תלוי בבית דין ואפילו שישבו הם נפרעים • בעלי הקבלה חלקו העונות יש עבירות כגון העובר על מצות עשה אם שב איננו זו עד שמוחלין לו עבר על מצות לא תעשה שאין בה כרת ועשה תשובה התשובה תולה ויום הכפורים מכפר • עבר על מצות לא תעשה שיש בה כרת ומיתת כ"ד תשובה ויום הכפורים תולין ויטורין מכפרין ואינה מתכפרת עד שיבואו עליו יסורים • הלל את השם אע"פ שעשה תשובה והגיע יום הכפורים והוא בתשובתו ובאו עליו יסורים אינו מתכפר כפרה גמורה עד שימות אלא תשובה ויום הכפורים ויסורים תולים ומיתה מתכפרת שנאמר אם יבופר העון הזה לכם עד תמותון וע"פ דתנו שהתשובה מתכפרת ומפלת הנמול זולתי שלא יהיה תלוי בכ"ד • ויש לדעת שהתשובה מפלת כלל העונות ואם יהיו לאדם זכויות ועונות שקול המאזנים נתחייב מדין השכל ומדין התורה כמו שנתבאר בספר ע"ן החיים ואין שקול המאזנים ברב ובמעט אלא כפי גודל העון

כאשר נאמר כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה לו ונאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו • ואם תעשה תשובה התשובה תפיל כלל העונות וישארו הזכויות ואם לא יהיו לו זכויות זכות התשובה תספיק • כמה שיש לחוש אדות התשובה כי לא תהיה מקובלת אלא כשתעשה עם כלל תנאיה וליאוטיה • וכבר ידענו שמעשה יום הכפורים יש לו תנאים בהיות המקדש קיים וכהן גדול והארון שצריך הוויית דם פר ושעיר על הכפורת ולפני הכפורת • ואולם כשלא היה הארון במנוחתו מעשה יום הכפורים לא היה שובת אבל ההויה היתה אל מקום הארון כפני שהכתוב התמיד מעשה יום הכפורים באמרו והיתה זאת לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש ולפי זה הענין לא שבת מעשה יום הכפורים בבית שני אע"פ שלא היה הארון והעד על זה כי הנה חטאת המשיח והעדה דם מוקרב לפניו והיה מוזה לפני פרוכת הקדש • והנה כשלא היה הארון גם לא היה הפרוכת והלא בבית שני מצאנו שהקריבו הקהל חטאת ומן הדין שדמם הוקרב לפני אע"פ שלא היה שם ארון העדות עם הפרוכת אלא היה הדם מוזה לפני הארון • ואולם בזמן הגלות הגיון פיננו יעמוד במקום עשייתם כמו שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ונאמר ונשלמה פרים שפתינו • ומה שיש לומר כי בליאוטי התשובה בזה היום יש ענינים שהם תלויים בזמן שבת המקדש קיים ויש אשר כולל אנשי הבית ואנשי הגלות ואלו הם הודוי והענוי שנאמר והתודו את עונם ונאמר והתודה עליו את כל עונות בני ישראל ואמר והיתה זאת לכם לחקת עולם בחדש השביעי בעשור לחדש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו על כן התשובה תהיה ראויה ומקובלת כל זמן שנוכל לעשותה • מליאוטי התשובה לפי היכולת ועל כן בזמן הגלות בין שאנחנו יכולים על הענוי והודוי תהיה התשובה מקובלת • אמנם מצאנו מהגדת הנביאים שבטואי שפתינו יעמוד במקום הקרבת הקרבן בין שאמר ונשלמה פרים שפתינו תכון תפלתו קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב :

נהגו ישראל מראש חדש עד יום כפור והם עשרה ימים וקמים • בלילות ומתפללים ודוים ותחנות ומבקשים סליחה עד אור הבקר ומשפטים

ליהד התשובה עם כל תנאיה אלא באלו הימים שאירעו בהם צרות לישראל והיה הכונה כי מצד הטאם הל להם מה שחל ע"כ יחדו אלו הימים להתענות ולהתודות על עונותיהם. ואולם מה שראוי לעיין שאם אלו הצומות הקבעו מצד חרבן בית ראשון אחרי שנבנה בית שני ונבנתה ירושלם היתכן להתמיד עוד אותן הצומות והנה נסתפק מי שהיה ירא הטא בזמן שנבנה בית שני כאשר נאמר וישלח בית אל שראצר ורגם מלך ואנשיו ואמר האבכה בחדש החמישי הנוד כאשר עשיתי זה כמה שנים. ויש להקשות בזה הואיל וארבעה צומות היו מתענים למה פרט החמישי. ועוד למה באה התשובה בחמישי ובשביעי באמור כי צמתם וספוד בחישי ובשביעי וזה שבעים שנה ואחרי כן בארבע צומות באכרו צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגם כשבאה השאלה לצום או שלא לצום. התשובה באיזה דרך באה והתמיד אותם ר"ל הצומות או במלם לנמרי ויעדם לימים טובים וימי שמתה כאשר נאמר יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה. אמנם שאלו בעבור צום החמישי בעבור שצום החמישי מוסבל על שמירת המקדש וכשנבנתה חששו כי אולי אין ראוי מעתה להתאבל עליו ונשלם בנינו בשנה ששית שנאמר ושיצא ביתא דגא עד יום הלתא לירח אדר. היא שנת ששי ודעתם בשביל כלל הצומות. אמנם בעבור שבנין הבית היה עלה על שאלתם ועוד שצום החמישי הוא הגדול מכלם השאלה עליו תספיק לכלם שאלו עליו וכשבאה התשובה תבר עליו השביעי להעיר שהכונה על כלם אחת. ואולם לא זכר הרביעי כי הוא קודם החמישי ותפש השביעי שהוא אחריו על כן בא בענין החתימה וזכר ארבעתם כסדר. ואכת שהשאלה היתה אם יצומו ואם לא יצומו והתשובה באה מופלגת שלא יוכל המכין להבין הבנה שלמה אם שהתמידם או במלם. ואולם צריך לעיין במאמרים שאמר כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי הצום צמתוני אני וכי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האוכלים ואתם השותים. ומאמר הצום צמתוני אני יסבול שני בענים אם שהרצון באמר הצום צמתוני אני ר"ל אני צודתי אתכם לצום ועתה אתם מכבשים ממני לקייסם או לנבלם ואין מעם לזה הפירוש כי מה מעם וכי תאכלו וכי תשתו הלא אתם האוכלים.

ומשפטים במעשיהם לעזוב כל מעשה רע ולהוציא הגול מידיהם להיותם על ידי תשובה באלו הימים. וקצת יראי הטא מתענים מיום שני עד יום כפור. ומנהג טוב להיותם מתפללים ביום כפור כל היום מהבקר עד צאת הכוכבים מתודים ומתחננים למצוא פליחה על כל עונותיהם מפני שהיו עוסקים כל היום בזמן היות בית המקדש כמעשה יום הכפורים:

פרק המישי

מצוה מן הכתוב שיתענו ישראל בכל עת צרה שנאמר וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעותם בהוצרות ונזכרתם ואי אפשר מבלי ענוי ולעשות מה שראוי מתנאי התשובה. כל צרה שתחול לישראל לא תחול רק מפני עון לא כדברי התועים כי לא ידו ננעה בנו מקרה הוא היה לנו וכן מרמז הכתוב ואם תלכו עמי קרי והלכתי אף אני עמכם בקרי להוסיף סכה על סכתם וכן מצאנו הכתוב מרמז באמת התשובה להעזר מן צרה באמרו קישו צום קראו עזרה וכל הענין. ועל כן בבוא על ישראל צרה בין ליחיד בין לרבים ראוי להתענות לפני השם ית' ולהתודות על חטאיו הנה מה שראינו מענין מרדכי ואסתר מה שאמר וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים גם בענין הריגת שאול נאמר על אנשי יבש גלעד ויצומו שבעת ימים. ובידוע שאלו הצומות אינם מערב עד ערב כדן יום הכפורים כי מה מעם אל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום אלמלא היה התקון כך. ועוד מה שאמר ויצומו שבעת ימים אי אפשר שלא היו אוכלים בלילה. והנה מהערת הכתוב נעזרו ישראל ותקנו ארבעה צומות הם הנזכרים בספר זכריה כאשר נאמר צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי מפני שאמר והתודו את עונם ואת עון אבותם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי ועקר הדודי היא התשובה עם כל תנאיה. והנה אלו הם הזמנים שאירעו בהם צרות לישראל והם יום עשרה במכת ויום תשעה בתמוז ויום שבעה באב ויום עשרה באב ויום שלשה ועשרים בתשרי אלו מצאנו אשר הרמז הכתוב שאירעו בהם צרות לישראל. וביון שאמר הכתוב שבבוא צרה לישראל יהודו על עונם למצוא פליחה לעונותיהם והנה אין ראוי

פסקו שלא יצומו לחרבן בית ראשון בי כבר במלום אחרי שנבנה הבית • וחכמי הקראים אומרים כי לא נתבמלו אלא אדרבא התמידם כמו שקדם לנו הבאור • והתשובה מה שראוי לכבוד כי כאחד במלם או כאחד קיימם • והנה אין בשביל בית שני כי אם צום החמישי אבל צום הרביעי מה שאומרים שהוא שבעה עשר בתמוז שנשתברו בו הלוחות ויום שלשה ועשרים לחדש השביעי שנהרג בו גדליה וצום העשירי שמסך מלך בבל על ירושלים והנה השלשה צומות לעלות קדומות ואין יום שנחרב הבית הראשון נפל והשאר יהיו קיימים • ועוד כמו שיהיה צום העשירי מפני שמסך מלך בבל על ירושלים אחר שיום שרפת בית המקדש נפל אחר שנבנה הוא הדין צום העשירי שיפול כיון שנבנתה ירושלים • אמנם אחרי שכיום זה נחרב בית ראשון אחרי שאותו היום נהרב השני שניהם כאחד והדין נותן לתפוש אשר הסכימו בו נביאים ואין חלוק נוסף לפי דעת בעלי הקבלה אלא שהבית השני נשרף בתשעה לחדש אך והראשון בשביעי ובעשירי בו והחלוק בו מעט על כן אין להסכים שנשתנה דבר ממה שהיה או נפל • והעד כי אחרי שנחרב הבית הראשון ונבנה השני שלא היה להם תכלית הכטהון בבנינו כי אם מה שיבנה לעתיד לבוא מה שאמר כי מי בו ליום קמנות • ואם בשביל שאירעו מאורעות בבית שני יש להוסיף תקנות אחרות הלא כמה צרות עברו על ישראל ולא התמידו על זמנם צום • והנה צום הרביעי הוא תשיעי לחדש תמוז שנאמר בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויהזק הרעב בעיר ולא היה להם לעם הארץ ותבקע העיר • והרבנים אומרים שהוא שבעה עשר בתמוז שבו נשתברו הלוחות • והצום החמישי הוא חדש אב שנאמר בחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר ובחדש זה עצמו נאמר ובעשור לחדש • ונראה כי בשביעי התחילו כאשר סביבו ויום העשירי התחילו בבית עצמו כי אחרי שני המאמרים אומר וישרוף את בית ה' • והנה צריך לציין אלה שני הימים אכן הרבנים צמים כיום התשיעי בחדש החמישי שבו נחרב בית שני ועל פי דעתם אם נפל הצום של בית הראשון צריך להיות ימי שמחה כפי שיעד • כי לא יצאו משני דברים אם שהם ימי צום או ימי שמחה ואם אינם ימי צום

האוכלים ואתם השותים • ויש שפירשהו הצום צמתוני אני ר"ל הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכוף כאגמון ראשו אכן הרצון הלא זה צום אבחרהו פתח הרצובות רשע התר אנודות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקן • וגם זה הפירוש בלתי נאות כי היה לו לפרש • אכן יותר הדעת נוטה שהמעם באמרו הצום צמתותני אני ר"ל אני המתענה בצומכם או אני הנהנה באכלכם ובשתותיכם אלא בודאי אתם המתענים ואתם הנהנים אבל בצומכם לא ישיגני הוק ובאכלכם אתם לא תשיגני הנאה והמעם הואיל והצום הוא מדרכי ליאוטי התשובה אין ראוי להמנע מלצום • אכן העיר על איזה תקן יהיה הצום נאמרו והאמת והשלום אהבו ואלו שתי המלות כוללים כל סדר ישעיה הנביא ע"ה באמרו הלא זה צום אבחרהו פתח הרצובות רשע וכו' מה שכולל מלת האמת ומה שאמר הלא פרום לרעב להמך וכו' מה שכולל השלום • והכונה כי למה התמידם מפני כי כל מה שהוא מליאוטי התשובה אין ראוי להמנע והואיל והם בעצמם בהרו צריך להיות מקוים כי עדיין לא נתקיימה הבשורה העתידה לבוא כאמרו ועמך בלם צדיקים לעולם יירשו ארץ ונאמר והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר והתשובה לא תהיה אלא מפני עון אבל בחיות כלם צדיקים מה צורך להוסיף בליאוטי התשובה חוץ ממה שנזרה התורה על כן הבטיחם במאמר הנבואה שיבוא זמן צום הרביעי והחמישי והשביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים • אכן מאמר והאמת והשלום אהבו עונה שהוא צווי אבל היות לששון ולשמחה ולמועדים טובים הוא הגדה לעתיד • והאמת כי אחרי שהוא דרך הגדה אלו היה מאותו הזמן היה ראוי שלא יהיה חלוק בו כי המניד לא יניד רק על דרך אמת והואיל ואין אנוחנו עושים אותם היום יום שמחה מכלל שהוא הגדה לעתיד • ועוד שאנוחנו מצאנו אחרי זה הזמן שנתענו ביום עשרים וארבעה לחדש השביעי שהוא הצום השביעי מכלל שהוא הגדה לעתיד • והכתוב אומר סתם צום הרביעי וצום החמישי ואינו רוצה החדש בל" כי הנה חדש השביעי שלא היו צמים כל החדש אכן צמו יום עשרים וארבעה לחדש • על כן במה שנחלקו חכמי הקראים והרבנים שבעלי הקבלה

להם פאר תחת אפר שמן ששון תחת אבל וגו' . יש מישראל יראי המא שמקבלים ומתחננים ומתענים ימים שאינם קבועים לכל האומה אלא על דרך נדבה כנון שמתענים שלשים יום מיום תשעה בתמוז עד עשרה באב ומהם מראש חדש עד עשרה ימים בו ומהם משבעה עד עשרה בו . וכן נמי צמים מראש חדש אלול עד יום כפורים ככבדהם ארבעים יום שעשה משה בהר וביום כפור היתה קריאת שלש עשרה מדות . ומהם צמים תשעה ימים עד יום כפור . אכן מה שכתוב במגלה וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם ואלה הצומות יש מהם שצמים שבעים יום מן שלש עשרה לחדש ניסן עד יום עשרים ושלשה מן החדש השלישי מן הנזרות הראשונות שכתב הכן עד הנזרות שכתב מרדכי הספרים בהפך מפני שכל אותם הימים היו ישראל בצרה גדולה שנאמר ובכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך ודתו מניע אבל גדול ליהודים וצוב וכבי ומספר שק ואפר יצע לרבים ואולם לא היה לכל העירות כאחד . אכן מה שמורה דברי הצומות הוא לענין שאמרה אסתר וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום והיה זה בחדש ניסן כאשר הכתוב אומר . ואם כן אין הכונה באמרו דברי הצומות שהתמידם לדורות כי איך אפשר לצום בניסן בתוך המועדים אדות הפורים עד שנלחצו ופירשו הפסוק בפירוש זר ור"ל לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה וכאשר קיימו על נפשם ועל זרעם דברי הצומות וזעקתם ור"ל שאלו הימים קיימם מרדכי היהודי ואסתר המלכה ימי משתה ושמחה ודברי צומות וזעקתם באותו הזמן לא שדברי הצומות התמדו לדורות . אכן הכונה בפירוש הפסוק לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה תמור שהיה להם צומות וזעקה בשביל הצרה שבאה אליהם עתה נושעו ונצלו ועל כן קיימו עליהם ימי הפורים ימי משתה ושמחה להזכיר בהם חסדי השם להודות ולתת שבח לשמו הגדול אשר מציל עני מחוק ממנו כענין ומה ראו על ככה ומה הגיע אליהם . או שהרצון בפירושו כאשר קיימו הצומות על עתים שבאה עליהם צרה ונצלו כן קיימו אלה ימי שמחה בעבור ישועת השם שבאה עליהם והכונה בו בדברי הצומות אלו הם

צום הדין להיות ימי שמחה והענין לא כן עמדם . נהנו ישראל וביום שביעי ועשירי לחדש אב מתנחלים מנהג אבלות ויושבים על הארץ ויראי המא שוכבים על הארץ ואינם רוחצים ולא סכים ולא רוחצים בנדיהם מראש חדש אב . ומן תשעה בתמוז נהנו מקומות ואינם אוכלים בשר ומהם אינם שותים יין ובערב שביעי ועשירי באב אוכלים פת חרבה במלח ומים בדאגה ובשממון ומתפללים ומקוננים בשבר ציון וירושלים וחרבן בית המקדש כל היום וקוראים מעניני התוכחות הכתובות בספרי הנביאים ואינם קוראים לדברי תורה ויושבים במלים דוים ונאנחים . וכן מסור בידנו שכל העושה מלאכה באלו הימים אינו רואה ברכה במעשה ידיו . ואולם צום השביעי לא מצאנו בכתוב אלא שנאמר וביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בני ישראל בצום ובשקים ולא נתבאר לאיזה מאורע קבעו צום השביעי . ובעלי הקבלה אמרו שהוא צום גדליה בשלשה לחדש תשרי ולא מצאנו מסוואר בכתוב . אכן נתנו החכמים טעם לצום השביעי שהוא לכריתת המועדים עד שאמרו כי מן הדין היה ראוי ביום עשרים ושלשה וסברו אולי מפני שהיה יום שבת על כן דלג עד יום ארבעה ועשרים לפי דעת האומרים כי לא יצומו בשבת . והאמת שראוי להיות צום השביעי בשביל הריגת גדליה שנהרג ונכרת רגל ישראל מארצם כי זה היתה השמדה גדולה לישראל מארצם . והענין שתקנו להתפלל בזה היום הוא מסודר לענין זה ואם לא בא במבואר לאיזה יום מן החדש יש לומר אע"פ שהיה באיזה יום מן החדש תקנוהו ביום ארבעה ועשרים מפני שכל החדש מועדים ותקנוהו אחרי יציאת המועדים והצום העשירי שנאמר ויהי בשנה התשיעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש בא נבוכדנאצר וכל חילו על ירושלים . ואולם נהנו ישראל ומקבלים נחמה בעשור לחדש החמישי מפני שההבטחה בכנין בית שלישי היתה בו כיום שנאמר בנבואת יחזקאל הנביא ע"ה בעשרים וחמש שנה לגלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר . ואלו ארבע עשרה שנה שלמות מנקודה עד נקודה ונאמר כעצם היום הזה היתה עלי יד ה' אם כן הבשורה באה בו כיום עצמו שהוא עשירי לחדש החמישי על כן אנהנו מקבלים נחמה ביום הזה . יהי רצון ויתקיים הנאמר לשוב לאבלי ציון לתת

החמשה צומות • ואולם השם הבטיח שאלו הצומות יהיו לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים בביאת המשיח אכן ימי הפורים לא יבטלו כאשר קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם ואמר וזכרם לא יסוף מזרעם אלא הוב על כל ישראל לקרוא במגלת אסתר באלו הימים ולעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים שיתחייבו בהם ארבעה דברים • האחד להיותם ימי משתה שלא יצום בהם איש • השני להיותם ימי שמחה שלא יבכה בהם איש • השלישי ומשלוח מנות איש לרעהו • הרביעי ומתנות לאביונים • וחייבים לעשות שני הנמים כי בשלשה עשר לחדש אדר יושבי הפרזים הרנו לאויביהם ונזה בארבעה עשר בו ואנשי שושן הרנו ביום שלשה עשר ויום ארבעה עשר ונזה בחמשה עשר בו על כן מאז ואילך נתחייבו בין אנשי שושן בין יושבי הפרזים לעשות יום ארבעה עשר וחמשה עשר ימי פורים ונתחייבו וקבלנו עלינו יען שזה היה בזמן נביאים והסכימו בו נביאים :

אבן ההנוכה שאומרים הרבנים לא קבלנו עלינו יען שלא היו באותו הזמן נביאים וכמה נמים נעשו בכל זמן וזמן ואפילו בזמן נביאים ולא קבעו אותם ימי שמחה וזיהה

זה כיוצא בהם • אמנם מה שיפול מאלו הצומות בשבת נחלקו דעות החכמים מהם חייבום בשבת ומהם מנעום שלא יעשו בשבת ומהם העבירו • ואשר מנעו אותם אומרים שהכתוב קרא יום השבת יום עונג וצריך שלא יהיה בו ענוי • ועוד שמועד יום תרועה נאמר בו כי קדוש היום לאדונינו אל תתאבלו ואל תכבו ונאמר לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ועל כן לא יכשר לצום בשבת ובמועד • ואשר חייבוהו הוא בעבור שנאמר והפכתי הניכם לאבל ונאמר והשבתי כל משושה חנה חדשה ושבתי וכל מועדה • ומהם הכריחו סמטנות שתי הכתות בשוה ועל כן העבירו לצום או שלא לצום • ואשר העבירו לצום בשבת זוכים ויום כפור לאות שאם נפל בשבת חיוב לצום • ובעלי הקבלה אמרו היתה עיר שהקיפה אויבים או נהר או ספינה הנמרפת בים אפילו יחיד הנטרף מפני לסטים ומפני רוח רעה מתענים עליהם בשבת וזועקים ומתחננים בתפלות ואם על אלו התירו לצום בשבת כל שכן על הרבן הבית ועל שבר ציון וירושלם • אבל אין ראוי לגזור הענית בימים טובים ולא בראשי חדשים ולא כפורים :

נשלם סדר יום הכפורים שבת לאל מוחל וסולח לעוברים

ענין תג הסבות

הדבור בענין הסבה חלקוהו החכמים לשבעה דבורים • הדבור האחד מאיזה כח מדין תורה לעשות סבה • הדבור השני מאיזה דבר תעשה • הדבור השלישי מתי תעשה • הדבור הרביעי מי יעשה הסבה • הדבור החמישי במקום עשייתה • הדבור הששי מי ישב בה • הדבור השביעי באימות ישיבתה :

פרק ראשון

הדבור הראשון אמנם יש לדעת באיזה כח מן התורה לעשות סבה • החכם ר' יוסף נ"ע באר כי עשיית הסבה מן הכתוב בענין ולא בדבור ממה שאמר הכתוב הראשון אמנם יש לדעת באיזה כח מן התורה לעשות סבה • החכם ר' יוסף נ"ע באר כי עשיית הסבה מן הכתוב בענין ולא בדבור ממה שאמר הכתוב

שאינו עושה שמן ואלו היה בן היה ראוי לומר וכפות תמרים • ועוד שר' דניאל אלקס"י נ"ע אמר שפרי עין הדר יורג נאות להיות בכפות תמרים דמיון זה שאמר זאת קומתך הסתה לתמר • ואולם בענין ההדס אמרו שהוא ערבי נהל ונאמר בין ההדסים אשר במצולה ויאות להיותם ערבים • ור' בנימין נ"ע אמר כי על כן לא אמר ערבי נחל בעזרא מפני שאמר צאו הדר ומעכו עלו אתם הדר והביאו אשר נמצא בהר ונאנחנו נביא ערבי נחל והנה על צד הדוחק השווו שני המאמרים כאחד • ואולם החולקים עליהם שאי אפשר להיות שני המאמרים כאחד אומרים שבאמר ולקחתם אינו כורה לעשות הסכה מפני שלשון פרי עין מה יאות בעשיית הסכה ועוד שהוסף ונרע שהוסף שלשה מיני עלים עלי זית ועלי עין שמן ועלי הדרם ונרע ערבי נחל מכלל שאין שני המאמרים כאחד • והמועין שבאמר לעשות סבות ככתוב טעם זאת העשייה היא שמירה כמו לעשות את יום השבת או שבאמר ככתוב חזור לעצם כלה סבות לא למלה לעשות • ואולם יש לחוש בדבר שלא יצא זה משני פנים אם שבאמר ולקחתם ישוה למאמר צאו הדר או אינו שוה ואם הוא שוה לו צריך שיהיה בלי תוספת ונרע ואנחנו רואים שהוסף ונרע מכלל אינו שוה לו • ולא יצא הדבר בשני פנים אם שהמאמר היה לעשות סכה מכלל איזה מין שירצה לא שיתיה מאלו המינים בהסכל ואולם העיר בקצת וידעו זה ישראל מצדיית השליח ע"ה ובא עזרא והוסף ונרע או שנאמר שבאמר ולקחתם אינו בעשיית הסכה אמנם הוא למענים אחרים • ואולם יקשה הענין לומר שהמאמר לא היה על צד הסגלה ועל צד המצוה בלי תוספת ומנרעת ואם כן נראה שזה המאמר אינו עונה לעשות הסכה ואם בא בספר עזרא ואמר לעשות סכות קצת מאלו המינים לא יורה זה ששני המאמרים שוים כי לאופן שהיה צריך בעזרא לענין הסכה אמר ועלי כך וכך אבל בתורה בעבור שלא היה רוצה לאופן הכבוד לא אמר עלי כך וכך אלא אמר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל • והנה במאמר ולקחתם לכם פידשו בו מן הכמינו שהצדון בו לקחת פרי עין הדר כגון אתרוגין ותפוחין וזולתם בכפות תמרים שצריך תוספת ב"ת וענף עץ עבות וערבי נחל לעשות אותם אנודות לשמוח בהם באכילת הפרי ובטלמולו שאמר ולקחתם ושמתם •

זבעלי

מפני כי לא אמר תקחו ותעשו סכה אלא אמר ולקחתם לכם ביום הראשון ואחרי כן אמר ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים על כן נחלקו דעות הספרשים אם שבאמר ולקחתם לכם נאמר בדי להעשות מהם סכה וזה טעם בסכות תשבו שבעת ימים או שהרצון באמרו ולקחתם לכם ביום הראשון הוא לטעם אחר • אכן עשיית הסכה תלקח מהיוב ישיבתה שנאמר בסכות תשבו שבעת ימים • ואולם מי שמגביר הכונה על מאמר ולקחתם לכם שהוא כשביל עשיית הסכה הוא אמר שהכתוב לא הורה בעשייתה ואי אפשר שרא תבוא מצוה בעשייתה כגלוי הכתוב דין לומר כי זה תכתוב מורה על עשייתה • ויש לעזור בכונה זאת הואיל ואמר בעזרא צאו הדר והביאו עלי זית ועלי נפן ואמר לעשות סבות בכתוב מכלל שבתורה הורה בעשיית הסכה • הואיל ואלו המינים שבאמר ולקחתם נזכרו מהם מינים בעזרא במאמר צאו והביאו ואע"פ שלא הורה בפסוק ולקחתם העשייה יהיה הטעם בזה הלקחה הוא הכנת העשייה כמו ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית • ואם יהיה מאמר ולקחתם לתקין עשיית הסכה מה טעם פרי עין הדר על כן הוצרכו מהם ופירשוהו מטעם ותעש פארות המיון עץ עושה פרי שכולל אילני פרי ואילני סרק • ואחרים פירשו שמעמו מעץ פרי הדר ועל פי הפירוש הראשון על כן אמר כפות תמרים בלא ז"ו שאלמלא היה זולתו היה ראוי לומר וכפות • אמנם לפי הפירוש השני על כן הזכיר פרי עין שרצונו מעץ פרי בעבור שרוצה להזכיר אילני סרק על כן הזכיר פרי עין לענין כפות תמרים • ואם הכונה בו שפסוק ולקחתם לענין עשיית הסכה צריך להיות כל הנזכר בעזרא בפסוק צאו הדר הוא הנזכר בפסוק ולקחתם • והכמים הציעו פירושים לישב שני המאמרים כאחד כי כל הנזכר בפסוק האחד הוא הנזכר בפסוק האחר • ואמנם ההלוק שבצאנו ביניהם הוא כי ערבי נחל שנזכרים בתורה אינם נזכרים בעזרא ועלי זית ועלי עין שמן ועלי הדרם שנזכרים בעזרא אינם נזכרים בתורה ואם שני המאמרים כאחד צריך להשוות את שניהם על בן נדחקו ההכמים ואמרו כי פרי עין הדר כולל היות ועץ שמן מפני שמצאו ויהי בזית הודו והוד והדר כאחד • ואולם חלוק עלי זית מעלי עין שמן אמר רבינו ענין נ"ע ששניהם מעצי זית אמנם היות שני מינים זית שעושה שמן וזית

אשר אין להם תליאה בשכל ואמרו כי המצות אשר יש להם תליאה בשכל יעבור לעשותם גם האיני ישראל כגון עשיית מעקה והמצות אשר אין להם תליאה בשכל לא יעשה אותם כי אם ישראל כגון עשיית הסכה והציצית ושמיפת הכלים לא יעשו אלא על ידי מאמין והדבר נראה • והדבור החמישי במקום עשייתה • שאם אנשים הסגולוהו במקום מוכחר מפני כי חיובה עם ההניגה וההניגה תלויה בארץ וכבר בארנו שמצאנו דברים אחרים תלויים עם ההניגה אך אלו תלויים על הנאי ההניגה • ואולם חיובנום גם בזולת ההניגה כאשר נתבאר בכמה מקומות וזה כיוצא בהם ועל כן יתחייבו בגלות כבזמן הבית ואין להם הסרון הנאי שתלוי בארץ ואף כי אמר בזה למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל וכלל כלל הדורות בין אנשי הבית בין אנשי הגלות :

והדבור הששי היתחייב לכל אחד ואחד מישראל • דבר ידוע שאם הישיבה הייבת לכל אחד ואחד מישראל גם העשייה חייבת לכל אחד ואחד מישראל ואולם אם קדם אחד ועשאה נפמרו הכל כי גם היא מן המצות הנעשות כדי ולא כן הישיבה שכל אחו ואחד מחוייב לשבת בה • והכתוב חייבה על האזרחים ולא על הגרים שנאמר כל האזרח בישראל ישבו בסכות • והנה הפסח נתחייב גם על הגרים ולא כן הסכה ונתנו החכמים טעם כי השם סתר ונגן כפסח מצרים על כל הכשרים בדת אבל הענן היה מסך למחנה ישראל לכד ואולם הגרים היו באים בו על כן ביאת הגרים בסכה על דרך עובר ולא על דרך חיוב על דעת מי שאומר כי עשיית הסכה אינה כי אם לעלת הענן שהיה מסך לישראל כמדובר • אבל על דעת מי שאינו מסכים כי עשיית הסכה לעלת הענן אלא מפני שישבו בסכות כצאתם ממצרים נתן הטעם למה הוסגלו האזרחים מפני שהגרים תמיד יושבים פסכה ומה היה בא הכתוב לחייב • ויש לתת הטעם בעבור שהמצות נתנו לפי היכולת והסכות נתחייבו לאשר יש להם מקום נחלה כאשר נאמר בעזרא איש על ננו ובהצרותיו אבל הנר אין לו מקום נחלה ואיך היה מחייבו הכתוב :

והדבור השביעי באיכות ישיבתה • זאת הישיבה אינה על גלויה וצריך להיות יחס בין עלה לעלולה הואיל שאמר כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים

ובעלי הקבלה אמרו כי זאת הלקיחה היא ביד והנזכרים הם ארבעה מינים אמרו פרי עין הדר הוא אתרוג ודרשו בו הדר כאילו • ומאמר כפות צריך ו"ו וכפות אלו לולבין וענף עין עבות הוא הדם לאופן שהוא משולש בענפיו וזו מטעות כי הנה בעזרא אמר עלי הדם ועלי עין עבות מכלל שהם שני מינים • ועוד אי אפשר להיות עבות זה מורה לענין השלוש מפני שזה בקמץ העין ואשר יורה על השלוש מעשה עבות הוא בשו"א והוא בשקל שאור • ודברו בהם דברים ולא הורה הכתוב והוא שהכתוב אמר ולקחתם לכם ביום הראשון ויחד היום הראשון בלקיחה והם כללו כל השבעה ימים בענין מצות הלולב והשם יתעלה לבדו הוא יודע האמת :

פרק שני

הדבור השני אכן מכל מקום צריך להעשות הסכה ככמו אלה המינים אשר נזכרו במעשה כמו שאמר בעזרא צאו הדר והמאמר מחוכם כי אין הרצון להעשות מכל אלו המינים אבל הרצון מכל מה שירצה יעשה סכה לבד שלא יהיה ריהו רע והזכיר אלו הנמצאים לפי הזמן והמקום • והנה מה שמדר בעזרא עלי עין שמן זולתי עלי עין זית יש מי שפירש שהוא עלי אגוזים ואחרים פירשוהו עין שמדליק מתוך שמנו ואולם בעין עבות אמרו שהוא מין ארו כמז שאמר בין עבותים היתה צמרתו ואחרים אמרו שהוא אילן הכטנים ואל זה מרמזו כאמרו תחת אלה עבותה וצריך להעשות על שם סכה ואפילו היתה עשויה מקודם לכן כשרה • והדבור השלישי בעת עשייתה • הסומכים בעשייתה מן מאמר ולקחתם לכם ביום הראשון זה המאמר יורה בעצם היום והלא תקון הסכה הוא הלול המועד ואי אפשר להעשות עם מוכאי המועד ועוד שהכתוב באמור בסכות תשבו שבעת ימים ואלה הימים שלמים בראשיתם ושלמים באחריתם וצריך להיות הסכה מוכנת קודם בוא המועד • ואם נסכים שמאמר ולקחתם מורה לעשות הסכה כיון שמצאנו הבי"ת למענים כגון ויהי בהיות יהושע ביריהו והוא בי"ת הקרוב יהיה גם כן מאמר ביום הראשון בי"ת הקרוב שמעמו קרוב ליום הראשון • והדבור הרביעי במי יעשה אותה • החכמים הבדילו בין המצות אשר יש להם תליאה בשכל ובין מצרים

מצדים אשר הכונה בזה הישיבה הטעם לשבת ולשכב ולאכול ולשתות ולקרוא ולהתפלל כל מה שיעשה בכיתו • אכן לא יעשה בה מלאכות פחותות כי צריך ליקר המצוה ולפארה • וצריך שהעשה תהא השמים ותהיה בקומת בית בפתח ובמוזוה ואין צורך על הדפנות אם יהיו כותלי אבן או כותלי עין ותהיה כשעור שישתמש אדם לשבת ולשכב לא פחות אבל להוסיף במה שיוכל • עבר ולא עשה סבה בהתחלת הימים או עשה ונפלה יעשה כאמצע הימים ואפילו ביום האחרון יתחייב לעשות סבה ולשבת • והסומכים מן מאמר ולקחתם לכם ביום הראשון לאופן עשיתיה אומרים כי העשייה צריך להיות בתהלה • וכאמת כי הכתוב חייב הישיבה בכל השבעה והיוב עשיתיה מפני היוב ישיבתה ועל כן התחייב עשיתיה בכל עת מן השבעה כדי לקיים היוב הישיבה ונראה כי על כן לא הורה בעשיית הסבה שאם היה מורה עשיתיה היה מורה זמן העשייה והיה נראה כי באותה העת לבד התחייב עשיתיה על כן יתלה היוב עשיתיה מהיוב ישיבתה שכל זמן השבעה יש לו לעשותה :

פרק שלישי

התורה בארה הטעם בעשיית הסבה כאמור למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתו את בני ישראל • ונהלך החכמים מהם אומרים שמעם כי בסכות הושבתו מרמז על הענין שהיה מסך להם במדבר כנרמז פרש ענין למסך • ואחרים אומרים כי לא היה מסך אמנם טעם פרש ענין למסך מרמז על הענין שהיה מורה להם הדרך כאשר אמר ואיש להאיר לילה וענין אחד היה לא שבעה עננים כדעת המפרשים ולא שלשה עננים • ומה שאמר פרש ענין למסך שהמסך אינו מורה שהוא היה עליהם אבל יסכול שהוא היה לפניו כמו שנקרא הפרוכת פרוכת המסך והוא היה לפני הארון ולא עליו כי לא יקרא פרוכת המסך על עת נסעם לבד שהיה על הארון • אכן אמרו כי טעם בסכות הושבתו כי בצאתם מסצרים כשהנו בסכות עשו כל אחד סבה לעצמו לשבת להיות צל מחורב ועל כן נתחייבה עשית הסבה לומר • אמנם מה שיש לחוש

וַיִּן שמיני עצרת אינו מעצם חג הסכות ואינו נקרא חג רק עצרת ומעם עצרת פירשו בו החכמים שענינו ענין קהלה מלשון עצרת כוגדים והאמת שהוא מלשון עצירה להעצר בבית ה' יותר מבשאר המועדים • ואמנם פירשו החכמים כי בכל המועדים היו נעצרים אלא נתיחד זה היום בזה השם בעבור שאין בו ענין אחר להתייחס בו ועל כן נתיחס בשם עצרת • ויש להשיב כי הגה שביעי של מצות נקרא בשם עצרת וכנראה מפני שהיו עושים באלו הימים עצרה יתרה מפני שהיו סופי המועדים • ואמנם לרת טעם למה נתחייב בזה המועד שהוא

יום שנים ועשרים לחדש הוא בעבור שהחדש שמונה ועשרים יום מנקודה עד נקודה על דרך סהלך האמצעי ופחות כפי שהוא • והנה ימי החדש הם ארבע תקופות

וההקף האחרון מפני מעוט אור הלכנה בו לא היו עושים שמחה וימים טובים על כן צותה התורה לעשות ראש זה ההקף יום טוב וזהו יום שמיני עצרת :

תם ונשלם סדר תג הסכות ויום שמיני עצרת

ענין שמטה ויובל

שמטה ויובל הם מן המצוות שתלויות בזמן • וצריך לעיין בהם בתקון הזמן עצמו ומאיזה חדש התחלתם ומאיזה זמן התחילו למנות שמטה ויובל • ואם נתחייבו בגלות אם לא • והדברים שתלויים בהם • מהם בעבודת הקרקע ומהם בזריעה ונביעה • ומהם מה שתלוי בבני אדם מתנאי שמטה ויובל בהשמטת הכספים ובהשכמת הקרקעות ולדרור העבדים :

פרק ראשון

ואילם תקון הזמן הוא שאמר שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת את תבואתה • ואלו שש ושש אחדים הם כדרך תרה אבי אברהם ואבי נהור ואלו השנים דבקות זו בזו בין שזרע בין שלא זרע עולים בסדר • והשנה השביעית מהשש היא הנקראת שמטה שנאמר והשנה השביעית תשמטנה ונטשתה ונאמר ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' אלהיך שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור • ותחלת אלו השנים מתשרי על מנהג הזריעה שנאמר שש שנים תזרע שדך והזריעה מזמן תשרי • ועוד אמר והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ונראה שתקיעת השופר היא בהתחלת השנה כי אי אפשר היות זה אחר עבור חצי שנת היובל והנה תג האסיף תקופת השנה ועוד שאמר שם בצאת השנה • ומחלוקת יש בין החכמים שיש מהם אומרים שתחלת אלו השנים מניסן וראיתם וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו • ואם לא היתה התחלת מניסן מה יעם ולא נאסף התחלת

את תבואתנו אם לא זרעו אלא כנראה שזרעו וכשנבנם חדש ניסן ולא יכלו לקצור ועל כן אמר ולא נאסף את תבואתנו • וזאת ראייה חלושה שאם אסיפת התבואה קודמת מה מעם שיאמר קודם לכן הן לא נזרע • ועוד שאם היתה התחלת מניסן איך היתה זרע אדם בידעו כי לא יוכל לקצור • והמענה ממה שאמר תבואתנו הוא בעבור שאמר הן לא נזרע על כן אמר תבואתנו ר"ל הן לא נזרע וכשלא נזרע גם לא נאסף את תבואתנו תבואה שהיא שלנו • והחכם ר' יהודה דודי ורבי נ"ע הביא החלוקה שבין החכמים שמהם אומרים שמתשרי התחלת שמטה ויובל ומהם אומרים מניסן והוא הסכים לפי דעת האומרים מתשרי והביא כמה ראיות מכה התורה כפי שהקדמנו שאמר שאלו היתה התחלת מניסן היה אומר שדך לא תקצור וכרמך לא תבצור שבניסן יחלו לקצור ובאלול יחלו לבצור ובמרחשון יחלו לזרוע ובטבת יחלו לזמור הכרמים ואם כן היה נכון לומר באהרונה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כפי סדר עבודת האדמה • והראיה האחרת שאלו היתה התחלת

ובשנת היובל אימר לא תזרעו ולא תקצרו •
 ואולם על צד הדוחק ישובם החכמים עם
 היות החלת אלו השנים מתשרי שאומרים כי
 טעם השאלה לא היתה רק בשביל היובל
 שאם בשביל השמטה דין היה לשאול יותר
 ויותר על היובל והכתוב לא הורה בזה ולומר
 כי שאלו בעבור השמטה ובאה התשובה
 בשביל השמטה והיובל וזה אי אפשר • והנה
 הכונה באמרו וכי תאמרו מה נאכל בשנה
 השביעית אין מאמר כה נאכל דבק עם בשנה
 השביעית אבל הטעם מה נאכל בשמינית אם
 בשביעית לא נזרע ולא נאסף את הבואתנו
 על כן אמר וצוית את ברכתי לכם בשנה
 הששית ועשת את התבואה לשלש השנים
 הטעם בשלש השנים האלו הם מחצי שנה
 ששית כפי מנין שנות הבריאה בעבור היות
 התחלת הבריאה מאז והשנה השביעית שמטה
 והשנה השמינית שהיא היובל ומתחלת השנה
 התשיעית יזרעו ועד חצי השנה שהוא זמן
 ניסן ומחצית שנה תשיעית יקצרו וזה הוא טעם
 עד בוא תבואתה תאכלו ישן • והנה אלו
 השלש שנים הם על פי תקון הבריאה והוא
 מתחלת קציר שנה ששית • נתבאר עתה כי
 ניסן ראש החדשים ולמועדים ותשרי ראש
 לשמטות וליובלים • יצריך לעיין בחדש השביעי
 שהוא חדש תשרי באיזה יום מימי החדש
 תכנס שנת השמטה והחכמים נחלקו • המון
 העם קוראים יום תרועה שהוא אחד לחדש
 תשרי ראש השנה וכונת התורה מהמשה עשר
 לחדש תשרי שהוא זמן סכות כי כן נאמר
 וחג האסיף תקופת השנה ונאמר בצאת
 השנה באספך את מעשיך מן השדה ונאמר
 והעברת שופר תרועה בחדש השלישי בעשור
 לחדש ביום הכפורים ואי אפשר שקדם ראש
 השנה ועדיין לא נשתחררו העבדים • אמנם
 יאות לומר שהכרוז קודם חמשה ימים מראש
 השנה ונאמר במועד שנת השמטה בחג הסכות
 בבוא כל ישראל :

ואולם הדבור מאיזה זמן התחילו ישראל
 למנות שמטות ויובלים והוא מעת
 הכנסם לארץ שנאמר כי תבואו אל הארץ
 אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לה'
 והתחלת השנים לא מעת הכנסם לארץ כי
 אם מזמן שכבשו וחלקו שנאמר שש שנים
 תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך ואספת
 את תבואתה ונראה כי הוא סימן שחלקו והיו
 להם שדות וכרמים • וחלוקה יש בין חכמי
 הקראים ובין חכמי הרבנים • שבעלי הקבלה
 אמרו

התחלתה מניסן כבר היו נזרעים מקודם ואם
 כן מה טעם את ספיה קצירך לא תקצור
 שהספיה אינו מטדה נזרע אלא הוא מן
 הנזרעים הנזופלים בארץ בעת הקציר וישארו
 שם עד בוא זמן הצמיחה ויצטחו מאליהם
 מכלי הריעה וזריעה ועל כן הכמין הספיה
 אל הקציר באמרו ספיה קצירך ר"ל ספיה
 שיצא מנזרתי החמה התבואה מן הקציר
 ואלו היו השדות נזרעות היה לו לומר שדך
 לא תקצור ולא היה כזכור ספיה ואם היו
 בלי קצירה מה טעם וצוית את ברכתי לכם
 בשנה הששית ואם לא היו קוצרים ממה היו
 נזונים בשלש השנים • והראיה הגדולה מפסוק
 מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה בחג
 הסכות בהזכיר בחג הסכות ידענו בלי חלוקה
 וספק שהתחלת השנה מתשרי • ואמר ואחר
 בארי כל זה נשארו שני הפסוקים שצריכים
 באור ולא ראיתי לאחד מן המפרשים פירוש
 ישר כם והם וכי תאמרו מה נאכל בשנה
 השביעית והפסוק השני וזרעתם את השנה
 השמינית • ולדעת האומרים שתחלתם מתשרי
 היה ראוי לומר מה נאכל בשנה השמינית כי
 בשביעית יאכלו מה שזרעו בשנה הששית
 אם כן מה טעם מה נאכל בשנה השביעית
 ולכמו כן בפסוק השני שאומר וזרעתם את
 השנה השמינית והלא שנת היובל היא
 שמינית לשנת השמטה והכתוב מזהיר ויובל
 היא שנת החמישים שנה לא תזרעו ולא
 תקצרו את ספיהיה וזאת הספקה לא
 בארה אחד מן המפרשים • והנה נעזרים מאלו
 הפסוקים האומרים שתחלת אלו השנים מניסן
 שאומרים אלו היה מתשרי מה טעם וכי
 תאמרו מה נאכל בשנה השביעית כי אם היה
 מתשרי הנה מה שיקצרו בששית יאכלו
 בשביעית אלא הטעם בעבור שהיתה תחלתם
 מניסן הנה מה שהיה זרוע מן הששית לא
 יקצרו בשביעית ועל כן אמר וכי תאמרו מה
 נאכל בשנה השביעית ואמר ולא נאסף את
 תבואתה ר"ל מה שזרעו בששית • ומה שאמר
 וצוית את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת
 את התבואה לשלש השנים טעמו בהכנס
 ניסן בשנה החיא יצוה את הברכה והנה
 יספיק לשנה הששית והשביעית והשמינית
 ואמר וזרעתם את השנה השמינית ואמר עד
 בוא תבואתה תאכלו ישן ואלו היה הטעם
 בשביל היובל זה טעם ועשת את התבואה
 לשלש השנים מה טעם וזרעתם את השנה
 השמינית והלא השנה השמינית היא יובל

שהם היון מארין ישראל שכבשו ישראל • והאמת כשם שהשמטה נזהגת בארין נזהגת גם בכל העירות שהם היון מארין ישראל שכבשו ישראל כי כן אמר כי תבואו אל הארין ואמר ושבתה הארין מעמו לכל שהוא ברשותכם • ואולם אם תתנהג שמטה בלנות אינו נראה מכת הכתוב כי הכתוב אמר אשר אני נותן לכם המעם כי להיותם ברשותם :

פרק שני

מה שאמרה התורה ושבתה הארין שבת לה' הוא מה שפירש אהרי כן שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור • ועבודה שאמורה להעשות בארין כגון לחרוש ולזבול הוא מה שצריך בזריעה ונטיעה והחרישה אמורה שהיא על מנת לזרוע אבל מה שאינו תלוי לענין תבואה הוא בהתר כגון תפירת הבארות ומחצב האבנים וכל כיוצא בהם • ודין להקיש בשביתה את מיני קטניות וקרקת וכיוצא מקשואים ואבטיהים ובצללים ושומים ובכיוצא בהם בהקש ממה שאמר שדך לא תזרע וממה שאמר וכרמך לא תזמור להקיש עליו כל נטיעת אילן וכל פעולה שתלויה בעבודת האילן • ואם החכמים משם כרם כללו כל האילנים ממה שאמר ועד כרם זית יש מהם שפירשו בחסרון ו'ו' שמעמו ועד כרם זית והשאר בהקש • אמור לתקן הארין קודם שביעית להועיל התקן ההוא בשביעית • והכמי הרבנים אמרו בשנה הששית כמון לשביעית אמור לעבוד את האדמה • ולא נניח האיני ישראל לזרוע בשנה השביעית שנאמר ושבתה הארין שבת לה' שלא אמר תשבתו • מה שנשלם פרוי קודם שביעית ואפילו שבאה שביעית הוא ברשות הבעל כגון הבוט הזיתים וכיוצא בו • אבל מה שתוציא הארין בשביעית היא אמור להתיחד לבעל הוא הדין מה שעבר מן השמטה אל השנה השמינית שהוא לעניים מה שתוציא הארין מעצמה הוא הנקרא כפיה וענבי הגפן נקראו נזירים שנאמר ואת ענבי נזירך המעם שלא יזמר כדון הנזיר שלא יכרת שערו ואהרים פירשוהו ענין פרישות ר"ל שנפרשו לשנה שביעית והעשיר והעני באחד בו בעבד כאדונו הקרוב והרחוק כאחד כחי המדבר כחי האלם שנאמר והיתה שבת הארין לכם לאכלה וגו' ונאמר ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול • פירות שביעית הם לאכילה ולשתיה שנאמר והיתה שבת

אמרו שבע שכבשו ושבע שהלכו והכמי הקראים אומרים שבע שכבשו ושחלקו וראיתם ממאמר בלב בן ארבעים יצאה אנכי בשלוח משה עבד ה' אותי מקדש ברנע וכו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה עודני היום חזק כאשר ביום שלוח אותי משה בכחי אז ובכחי עתה למלחמה ולציאת ולבוא • והנה המרגלים נשתלחו בשנה השנית לצאתם ממצרים והיה אז בלב בן ארבעים שנה ועברו גם בן שמונה ושלשים שנה הנה שמונה ושבעים שנה ובעת שדבר עם יהושע בשעת החלוק אז היה בן חמש וששים שנה • הנה כנראה ששבע שנים הם מעת הכנסם עד שדבר בלבי ואמרו החכמים כי בשנה השמינית התחילו למנות שמטה • ואולם יש להקשות כי תחלת הנורל נפל ליהודה ועל בן טען בלב מה שמען ואי אפשר שחלק כל ישראל אז והכתוב אמר ויותרו בבני ישראל אשר לא חלקו ומאמר יהושע עד אנה אתם מתרפים אעפ"כ יש לומר כי כנפול תחלת הנורל מיד התחילו למנות והכתוב אמר שש שנים תזרע שדך ואין התנאי עד שיהלך כלם • ואולם אם היה המשך החלוק זמן לא ידענו זה בדקדוק ואולם היה זה פחות משבע שנים • ובעלי הקבלה לקחו הרמז באמרם שבע שכבשו ושבע שהלכו ממאמר בעשרים וחמש שנה לנלותנו בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחרי אשר הכתה העיר ואלו הארבע עשרה שנה הם שהיו שני הכבוש והחלוק וגוספו אחרי שחרב הבית להשלים היובל וע"כ אומר הפסוק בראש השנה שהוא החדש השביעי בעשור לחדש שהוא יום הכפורים • ומהם אמרו שראש השנה הוא עשור לחדש הוא היה מוצאי שביעית ותחלת יובל וזוה הרמז אמרו שבע שכבשו ושבע שהלכו • והכמינו ע"ה פירשו כיון שאמר בארבע עשרה הם שנים שלמות מעת אל עת • ועל כן אמר בראש השנה והוא בעשור לחדש החמישי בו ביום שחרב הבית באה הנחמה ועל כן אומרים אנהנו הנחמה בו ביום :

צריך לחבין אם שמטה ויובל מוסגלים לארין הקדושה או גם עירות שכבשו ישראל

הוציא לארין תהיה השמטה נזהגת יוגלו הכתוב הוא אמר כי תבואו אל הארין אשר אני נותן לכם ושבתה הארין אפילו היון מעבר הירדן • והחכם ר' אהרן נ"ע אמר כיון שאמר אשר אני נותן לכם כולל גם ארין סיוחן ועוני • ור' לוי בה"ר יפת ז"ל ראה לכלול גם עירות

והלווה פורע למלוה מקבל על מנת שלא יגיש
שהכתוב לא אמר להשמיט אלא מה שהוא
בהזקת משה ונוגש. וזה אינו נוגש. מי
שנמנע מלהלוות להכרו מפני שלא תשמטנו
שביעית עליו הכתוב אומר השמר לך פן
יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה
שנת השבע שנת השמטה ורעה עינך כאהיך
האביון והנה הכתוב אומר נתון תהן לו ולא
ירע לבבך בתתך לו והעובר על זה עובר
על עשה ועל לא תעשה. ואולם הבטיח
למקיים זאת המצוה שנאמר כי בגלל הדבר
הזה יברכך ה' אלהיך :

פרק שלישי

מצוה לספור שבע שממות שהם תשע
וארבעים שנה ולקדש את שנת החמשי'
שנאמר וספרת לך שבע שבתות שנים שבע
שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות
השנים תשע וארבעים שנה ונאמר וקדשתם
את שנת החמשים שנה וקראתם דרוז בארץ.
ומה שיתחייב בשמטה יתחייב ביובל מהנחת
זריעה וקצירה שנאמר לא תזרעו ולא תקצרו
את ספיחיה ולא תבצרו את נזיריה. ובשמטה
יש השמטת כספים וביובל השמטת קרקע
ודרוז העבדים. ואולם מה שאמר והיו לך ימי
שבע שבתות השנים אין המעם ששבע שנים
נקראים שבת אמנם שנת השמטה בלבד.
ומעם תשע וארבעים מעמו בתשע וארבעים
והסר בית השמוש כמו אתה ידך נזים הורשת
ותמעם. ונקראת שנת החמשים יובל ולא
נקראת שבת כמו השמטה ואומרים כי
נקראת יובל על שם השופר שנאמר והעברת
שופר תרועה ונאמר שופרות היובלים על
שם שהוא קרן האיל וקורין הערביים לאיל
יובל ומשום שתוקעין בו בקרן היובל נקראת
השנה בשם יובל. עבדים משוחררים ביובל
הם שנאמר בהם ועבדו לעולם וענין העבדים
יתבאר במקום אחר :

ארץ ישראל אינה נמכרת לצמיתות שנאמר
והארץ לא תמכר לצמיתות. לא ימכור
אדם מאחוזתו כלום אלא אם אין לו מה
לאכול שנאמר וכי ימוך אהיך ומכר מאחוזתו.
ולא ימכור כדי לקנות דבר או לפחור ולא
ימכור כל אחוזתו אלא חלק מאחוזתו שנאמר
מאחוזתו. ואם ימכור ימכור במספר תבואות
כדי שלא יהימוס אחד לרעהו שנאמר לפי
רוב השנים תרבה מקנתי ובכל עת שירצת
לנאיל

שבת הארץ לכם לאכלה. ובעלי הקבלה
אסרו פירות שביעית לזכרים אחרים הוין
מאכילה ושתייה ולסיכה ולהדלקת הנרות
ולצביעה. ואמרו שראוי לאכול מה שיהיה
אוכל ראוי לאכילה שנאמר לאכלה. ואמרו
כל זמן שיהיה המאכל נמצא לכהמה יהיה
מותר לאדם לאכול שנאמר ולכהמתך ולחיה
אשר בארצך אבל כשלא יהיה לכהמה יאמר
לאדם ואמר ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל
הית השדה וראוי להפסידו. ואין אוכלין
פירות שביעית הוין משביעית ואנהנו
בארנו דעתנו. אין אוספין. התבואה שנקרא
ספיה בשביעית במטורות אלא לוקח כל אחד
די ספוקו של כל השנה מן השדה ואוכל
שנאמר מן השדה תאכלו את תבואתה :
יש מצוה נוספת בשמטה להשמיט משה
כל איש באהיו שנאמר וזה דבר
השמטה שמוט כל בעל משה ידו ואמר ואת
אהיך לא תנוש כי קרא שמטה לה' וכל זה
חסה התורה הואיל ולא תבוא הועלה לאדם
מעבודת האדמה על כן חייבה התורה
השמטת החוב. ונאמר מקץ שבע שנים
תעשה שמטה וזה הקץ עשאוהו בעלי
הקבלה סוף בעבור שנאמר מקץ שבע שנים
במועד שנת השמטה והוא אחר שבע אף זה
אחר שבע ואומרים המלוה בתוך שביעית
נובה חזכו כל השנה ובשתשקע החמה בליל
ראש השנה של מוצאי שביעית עבר החוב.
ואימרים ששמטה משמטת בסופה ויובל
בתחלתו. וחכמי הקראים אומרים שהוא
מתחלה כנון לכל תכלה ראיתי קין ואומר
ונמוש את השנה השביעית ומשא כל יד
והוא בעצם השביעית לא במוצאי שביעית.
ובזמן שיובל נוהג להשמטת קרקע גם השמטת
כספים נוהג בשביעית. המלוה על המשכון
אינו משמיט כשיהיה החוב כנגד המשכון
ואם יהיה החוב יותר על המשכון נשמט.
והמתלה דינו בבית דין בשמטותיו אינו
נשמט שהדבר תלוי בבית דין והכתוב אומר
את אהיך תשמט ידך והוה אינו עם אהיו
כי אם בבית דין ובית דין. שחתכו דין
לגבות מעות הרי הוא כפרוע ואינו נשמט.
וכל תביעת דין במלוה שביעית. משמטת
ומה שהוא בתורת מלוה שביעית משמטת
אבל תביעת שומר ושותף אינו משמטת.
וכל המתנה בשעת הלואתו שלא תשמיט
שביעית תנאו במל שכל המתנה על מה
שכתוב בתורה תנאו במל. כשעברה שביעית

משהתחילו ישראל למנות שמטות ויובלים • וכדעת בעלי הקבלה שאומרים שבע שכבשו ושבע שהלקן אומרים כמל השבון זה משהרב הבית ומעת שעלה עזרא ע"ה בבית שני שנה שביעית לבנינו התחילו למנות ומצאת שנה זאת שנה שביעית משמטה אהרונה משבע שמטות של יובל • וכפי דעת האומרים כי משהרב הבית הראשון לא כנו יובלים אלא שמטות לבד משבע שבע שנה זו שנה רביעית מן השמטה :

פרק רביעי

בענין שמטה ויובל יש להפליא במהשבת הלב לדעת מעמם • ואמת שנשננו עניניהם בהפלאה ההנהגה במצות תורות • הנה בענין השמטת האדמה מלרוע בידוע תתחוק האדמה להוסיף התבואה גם האדם העובד אותה ינוה שהשביעי לדברים הטבעיים יש לו הנבלה אל התכליות גם להשמטת כספים כיון שאין נשיאה ונתינה בעבודת האדמה לעזוב משא איש לאחיו כשאין מה לפרוע והנה מנעו מכל וכל גם דרוו העבדים ביובל רמז לדבר ומבן המשים שנה ישוב מצבא העבודה יזכור שאין זמן יותר מממני ישראל מזמן היובל ע"כ צותה התורה בשנת היובל השמטת הקרקעות ובתים שלא תמכר הארץ לצמיתות כי זה הענין גדול בקבוץ ישראל איש אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו שלא התקלקל המשפחה • ומעם השביעי יש להבין כי כל גשם בעל שעור ושיגנו חכמות בין כמות המתדבק בין כמות המתפרק ובעבור שלא השיג הקף מן ההקפות פחות משבעה ע"כ עמדו דרכי המערכות על שבעה מבטים והנה חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה • ולהיות זה המבוא הסתה לפי דעות הצאב"א בהיות כל ענין תלוי על פי המערכות ולא השיגו שיש לכל המערכת מנהיג ע"כ בצוותו שבע שנים להיות השביעית שמטה צוה גם כן לכפור שבע שמטות שהם ט"ו שנים ולקדש שנת המשים שאין לה תליאה בעצם השבעה אלא חוץ מן הז' להשכיל ולהבין נפש היודעת כי יש למעלה מן המערכת מנהיג שבו תלויים כל הענינים בין נמצאי מעלה בין נמצאי מטה כהוט חסדו המתנה ובשער טובו הפתוח ברוך שהורנו נפלאות מתורתיו ויש חכמים שנתנו מעמים איש איש כפי אשר נשאו לבו והם ידועים לסבינים :

לנאל ינאל עד שנת היובל אם השינה ידו ואם אין לו ובא נואלו הקרוב אליו ונאל את ממכר אחיו • ולא ימכור פחות משתי שנים שנאמר כי מספר שני תבואות הוא מוכר לפחות שתי • דין תורה שאם השביח הקונה את השדה כשתזר ביובל פורע המוכר את השבח לקונה באילנים ובכל דבר • מכר את השדה והקונה מכרו לאחר המוכר הראשון נואל מיד הכל • אם מכרו במעוט והקונה מכרו ביותר מהשב לפי המעוט • מכרו ביותר והקונה מכרו במעוט מהשב לפי המעוט • וביובל ישוב לבעל הראשון ולא לאשר קנהו מאתו אלא לאשר לו אחות הארץ ואינו מוכר שדה אחזה ונאל החצי כי כן נאמר ומצא בדי גאלתו ר"ל גאלת כל הממכר • בית הנמכר מחוץ לעיר הומה נחשב כשדה הארץ שנאמר ובתי החצרים כשדה הארץ יחשב אך בית שהוא בתוך העיר אם ננאל תוך שנים עשר חדש ננאל ואם לא ננאל תוך שנים עשר חדש לא ינאל עוד שנאמר וקם הבית אשר בעיר לצמיתות לקונה אותו לדורותיו לא יצא ביובל :

דין אחר יש ללוים שכתו ערי הלוים גאלת עולם תהיה להם אבל אין להם רשות למכור שדה מנרש עריהם שנאמר ושדה מנרש עריהם לא ימכר • ומה שנאמר לירמיהו ע"ה קנה לך את שדי אשר בענתות פירשו החכמים שכית היה בתוך העיר ונהרם ונהיה למחרשה ועל כן נאמר קנה לך את שדי אשר בענתות שענתות עיר היתה שיעיר הומה לא יעשה כדין המנרש והמנרש לא יעשה כדין עיר הומה והדין אינו אלא לפי המקומות וערי הלוים בתי ערי אחוזתם ואם נהרם העיר לא יעשה מנרש ואם הוקף המנרש לא יעשה כדין עיר הומה ומדין תורה שלא ימכור לוי אלא ללוי שנאמר ואשר ינאל מן הלוים הואיל והוציא קנייתם בשם נאולה ויש לומר שטעמו אם מכר לוי לישראל ונאל אותו לוי נואלו של מוכר עוד ישוב ללוי הראשון ביובל • ודיני אלו הענינים שבין לוי לישראל הם תלויים בארץ ישראל לבד שנתנה בכרית לאברהם ונתהלקה לשבטים ושאר מקומות דין ישראל ודין לוי אחד • שנה זו שאנחנו עומדים בה שהיא שנת חמשת אלפים מאה וארבע עשרה שנה ליצירה היא שנת המישיית השמטה שלישית מן היובל שהוא יובל ג"ג

תם ענין שמטה ויובל ובו נחתם סדר המועדים

בשם אשר לו נאות תהלה אתהיל לכתוב באור ענין התפלה

ידרוש לה' אלהי ישראל יזמת ונאמר בדניאל שמסר נפשו לסכנה באמרו וזמנין תלתא ביומא בעא בעותה ואלולי שיש עונש בעויבת התפלה לא היה מוסר עצמו לסכנה. והאמת בי אם מסר עצמו לסכנה לא היה בעבור יראת העונש אלא בעבור שהיה הרצון לקיים שורש הדת על ידי התפלה על כן מסר עצמו לסכנה ולא בעבור חיוב התפלה פן יתחייב בעונש בי ענין התפלה היא מצות עשה ואין על מצות עשה עונש אכן חיובה יתבאר על ידי הנאים האחרים. ואולם ענין התפלה זולתי ענין ההודאה שההודאה בעין שנאמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו ואולם ההודאה לא תתחייב בכל עת אלא יש לה עתים כאשר אסר ההכם בעת שנוי המעשים ובעת ראית המעשים המופלאים ונעימות ובעת האכילה והשתיה וההצלה מעון וההצלה ולא יקראו אלו תפלות אלא הודאות. ואולם התפלה תהיה ליראת נוק ולתקות נמול. ליראת נוק כמו שאמר עבדו את ה' ביראה ולתקות נמול כמו שאמר עבדו את ה' בשמחה :

הדבור

חשני כמה הם התפלות בכל יום מהערת דברי הנביאים יכתוב אחד אומר ולעמוד בבקר בבקר להודות ולהלל לה' וכן לערב ונאמר להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות ועוד נאמר ערב ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי ונאמר חצות לילה אקום להודות לך ונאמר באשמורות אהנה כך ונאמר שבע ביום הללתיך. ולכל הנאמר בפסוקים הראשונים הודיע זמן מעויין אבל במאמר שבע ביום הללתיך לא הורה זמן מעויין. וחכמים בארו שחשבע אלו הם ערב ובקר וצהרים וחצות לילה הם ארבע תקופות היום ומה שאמר באשמורות אהנה כך אלו הם שלש אשמורות ממאמר הכתוב ראש האשמורת התיבונה ויש מי שמתחייב להתפלל חשבע ויש מי שמתחייב בארבע באמרו חצות לילה ויש מי שמתחייב בשלש באמרו ערב ובקר וצהרים. והנה מצאנו תפלת נשף שנאמר

בענין התפלה בארז החכמים עשרה אופנים
ואלו הם : הדבור הראשון בחיוב היש

לדעת כי האופן בחיובה ספאת הדעת וספאת המשמע. ואמנם חיובה ספאת הדעת הוא מפני חיוב הודאת המנעים שיתחייב עלינו להודות ולשבח למי שיקדים לנו כל טובה והואיל והשם ית' וישתבח שמו הגדול המציאנו מאפס והחינו וקיימנו וחנו לנו שכל זבינה וחינו ונשמטנו תלויים על ידיו בכל עת ובכל שעה ובכל רגע ובידו לשמרנו מכל פגע רע ולחונן לנו כל טובה על כן אנתנו מחויבים להודות להלל ולשבח לאל ית' בכל יום ובכל שעה ובכל רגע יען שהחינו וקיימנו ומהינו ומקיימנו לחונן לנו כל טובה ולשמרנו מכל פגע רע ונוק כי האל ית' הוא הנמצא החסיד בתכלית ההסידות וכל אשר המציא המציאו על צד החסד הנמור. וגם אחרי אשר יצר את האדם ישר והמה בקשר השכינות רבים ואין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יהטא ויתחייב נמול הרע על מעשיו הרעים והואיל ועונש העון על צד הפטור אחרי אשר לא ישיגהו חזק בעזיבת הנמול ותועלת בעשותו הנמול אלא חיובו כדי לישר ההנהגה אשר תכלית הרצון בקיום המציאות אשר המציא בחסדו הרב והגדול כיון שהבקשה והתהנהגה הוכשרו בינינו בהעביר הנמול הוא הדין לאל ית' וישתבח כשיתודה אדם על עונותיו בשוכו השוכה שלמה הבקשה והתהנהגה יעבירו הנמול. ואולם מה שמציאנו חיובה ספאת המשמע הוא מן הכתובים מדין תורה שאמר לשכנו תדרשו ואמר ועבדתם את ה' אלהיכם והעבודה היא התפלה ואמר ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם ואמר שלמה המלך ע"ה להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה יומם ולילה לשמוע אל הרנה ואל התפלה ואמר בשביל אנשי הגלות והתפללו אליך דרך ארצם ונאמר וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי וכן מצאנו הנביאים והחסידים שהיו מתפללים וידועים הם ומהם לקחו חיוב התפלה מחמת העונש ממה שאמר באסא וכל אשר לא

נדוע זמנם כגון צהרים נשף ואשמורת :

הדבור

הרביעי במקומה • הכתוב נלה זה באמרו לשבנו תדרשו ואמר נבואה למשכנותיו אבוא בירך בעולות ויבוא בית ה' וישתחו ונאמר כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים • אכן מצאנו הכתוב הראה התפלה גם כזולת בית המקדש ואפילו הוצה לארץ כאשר אמר ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת ואמר וקראתם אותי והלכתם והתפללתם אלי ואמר שלמה ע"ה והתפללו אליך דרך ארצם ונאמר ואהי להם למקדש מעט כי אפילו בגלות יש לי בהם השגחה לשמוע תפלתם בעת קראם אלי • ואם החכם הרחיק להיות מאמר למקדש מעט בשביל בתי כנסיות שיש להם בגלות עוד אינו רחוק כי הואיל ובעבור בנין הבית מדבר • ובאמת כי הבית אינו מקדש כי אם על מנת התמדת השגחתו לשם לשמוע תפלת כל מתפלל כאשר אמר והיו עיני ולבי שם כל הימים כן נמי כל מקום שיחידו ישראל להבנם ולהקהל לשם הוא מקדש מעט וקראו מעט למעוט ההשגחה בו והעלה ידועה • ואמר במקהלות ברכו אלהים במקהלים אברך ה' וזהו טעם הבניסה • וצריך להיות אותו מקום שיחידו ישראל להתפלל טהור מכל טנוף וגאול וטמאה • והנה כתוב והצנע לכת עם אלהיך ואמר ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרריך ואמר והטהרו והחליפו שמלותיכם :

הדבור

המשישי בהקבלת המתפלל במקדש כנגד המערב כאשר היה הארון במקדש לצד מערב והשער היה מפאת מזרח וממנו היו משתחווים קרמה לשמש לצד האמינם לצבא השמים ואברהם אבינו ע"ה כדי לבטל דעתם יחד השתחוויתו לצד מערב וכן נאמר וצבא השמים לך משתחווים ואחר שנבנה המשכן כך יסדו משה ע"ה • ונגה הכתוב למי שהיתה השתחוויתם קדמה לשמש לצד האמינם לדעות זרות ואכר בשביל הרחוקים מן המקדש והשתחוו להר קדשו ואפילו מי שהוא במערב בית המקדש במקום רחוק השתחוויתו כנגד המקדש במזרח • ואמר לאשר הם בגלות והתפללו אליך דרך ארצם ואמר בדניאל וכזין פתיהן ליה בעלתיה נגד ירושלם • על כן צריכה כל כניסה לעשות הלונות מכוונות כנגד המקדש ולא נמצא מכל ישראל הולק על זה זולתי מה שהועד בשביל משוי העכברי שבכל מקום שהיה מתפלל הקבלתו כנגד המערב ואפילו אם הוא במערב

קרמתי בנשף ואשועה והם יותר משבעה • ועל כן יש שפירשו מאמר שבע ביום ענין רבוי בעיני שנאמר כי שבע יפול צדיק וקם עד עקרה ילדה שבעה שבע כהמאתיכם • והמעוט שאין למטה ממנו הם ערב ובקר שהם עתי הקרבן שנאמר ולעמוד בבקר בבקר להודות ולהלל לה' וכן לערב מפני שהם עתי זמן הקרבת הקרבן • אכן בכל קרבן מוסף היו מתפללים כאשר אמר ובעת החל העולה החל שיר ה' וההצטרות עד לכלות העולה הנה בעוד שאברי העולה נשרפים עד כלותם השיר היה משורר • והנה היו לוקחין חלק מן היום והלק מן הלילה עד שרפת העולה • והנראה כי תפלות ערב ובקר הם החובות והשאר על דרך נדבה • ואם אמר דוד הע"ה ערב ובקר וצהרים גם נאמר בדניאל וזמנין תלתא ביומא בעא בעותה כשם שהתמיד החוב מפני קיום הדת וסכן עצמו הוא הדין על הנדבה • מה שאמרו בעלי הקבלה שאין ראוי להתפלל בערב שבת תפלת נדבה מפני שאין מקריבין בשבת נדבה בידוע כי בשעת הקרבת הנדבה היו מתפללים התפלה • והנה אם כליל שבת לא היו מקריבים קרבנות נדבה גם בשאר הלילות לא היו מקריבים קרבנות נדבה כי בין קרבן ערב לקרבן בקר לא היו מקריבים דבר שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר והכתוב אומר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי ובשבת עצמו נתקן השיר שנאמר להניד בבקר חסדך ואמונתך בלילות :

הדבור

השלישי בעתי בקר וערב • הקרבן כי עת הבקר מעת התחיל הנונה של שמש הוא עת עלות קרבן בקר • וערב הוא מעת הערב השמש • ואולם אמרו החכמים ששעור עת התפלה יהיה כשעור עלות הקרבן ואם נמצא בעזרא ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מהצית היום נגד האנשים והנשים והמבינים ואזני כל העם אל ספר התורה וכנראה כי היה מתהלת היום וכי הם הקריבו שני מוספים מוסף החדש ומוסף המועד ואי אפשר שיהיה אלא זמן נרחב • ואפשר לומר כי מקצתם היו עוסקים בענין הקריאה ומקצתם היו עוסקים בעסק הקרבן כאשר היה בזמן הפסח שמהם שוחטים ומהם מהללים ומהם מתקנים הפסח וכבר נאמר מעלות השחר עד צאת הכוכבים והם היו נפטרים משתי התפלות והעוסק במצוה פטור מן המצוה • ואולם עתי תפלת נדבה

לפני מלך מלכי המלכים בורא העולם כנו
וכי היקבע אדם אלהים • ועל כן צריכים כל
תלמידי החכמים הנמצאים בכל דור להכיר
בורים עמי הארץ ממלאכה הזאת כי לא דבר
ריק הוא וזה הענין תמו למבינים • ולהיותם
טהורים כי לא לפנינו חנף יבוא • ולהיותם
מכונים כי תפלה בלא כונה כגוף בלא נשמה •
ואם לכל בר ישראל ככה לשלוח צבור לא כל
שכן ואם לא כן הכתוב צווה ארור עושה
מלאכת ה' רמיה :

הדבור השביעי בתקון המתפלל • צריך
שיהיה צנוע בתקון לבושו שנאמר
והטהרו והחליפו שמלותיכם ונאמר וקדשתם
היום ומהר וכבשו שמלותם • וצריך כשרוצה
להתפלל רהיצת ידים ורגלים שנאמר ורחצו
אהרן ובניו • ממנו את ידיהם ואת רגליהם
ונאמר ארחץ בנקיון כפי ונאמר אשר יצק
מים על ידו אליהו • והתפלה תמור העבודה
וצריך שיהיה מכוסה הערוה שנאמר אשר לא
תגלה ערותך עליו וצריך שיהיה בעל ידיעה
שיהיה יודע לכו שהוא כאשר ולכה הוא
מאשר מפני שאשורי השם ית' נחלקים לשלשה
חלקים בהם לנפש ומהם לעלה ומהם לא לנפש
ולא לעלה שלא יהפוך ספורי הנפש לספורי
העלה וכן להפך שלא תהיה בהם אמונה
כזבת ולא ידיעה נעדרת שאם לא כן יהיה
כעובד זולתו ויהשוב כי העבודה פונה אליו
שזה לא יתדיין שמשתתף עם השם זולתו
ולא שמקצר בהשגתו ולא שמישנו בחלוקה מה
שהוא אלא מעדיר מציאותו ית' מכל חסרון
ואין לך עבודה כוכבים למעלה מזאת מפני
שכל עובדי עבודת כוכבים יהשבה אמצעית •
לכן צריך המתפלל שיהיה שלם בידיעתו
ועב"ז צריך שתהיה לו כונה שאם לא כן מה
תועיל לו תפלתו והוא עומד לפני מי שחוקר
לבבות ובוהן כליות ואם לפני מלך בשר ודם
צריך להיות דבריו בכונה שאם לא כן יהרהר
לו כל שכן לפני מלך מלכי המלכים • ועל כן
צריך שירחק מכל דברים שחופזין אותו כגון
שיהיה שבור וכגון שיהיה לבו פגוי בכונה
אחרת או שיהיה צריך לנקבו ויהיה לבו
טרוד וכל כיוצא בזה אבל צריך להיות בכונה
שלמה וכל שכן מי שהוא שלוח צבור שהכל
נשענים לפי דעתו • על כן כל כניסה
שאינ בה תלמידי החכמים אשר דעתם
שלמה להיות דעת כל הכניסה ידיעה
כללית הנה כתוב אוטם אזנו משמוע תורה
גם תפלתו תועבה :

הדבור

לה

במערב ארץ ישראל :

הדבור

הששי במי שהוא הייב בתפלה
הוא הבוגר בין איש בין אשה
וזקטנים כדי להנכם ולהרגילם בתפלה •
והחלוקה בין החכמים על הטמא אם תתחייב
עליו התפלה • וגם הטמא על שני חלקים
אם שיהיה טמא מהמת עצמו או מהמת דבר
אחר • ודנים החכמים כי מי שהוא טמא
טמאת עצמו אפילו בטמאה קלה הוא יהיה
נמנע יותר ממי שנטמא מהמת דבר אחר
אפילו טמאה חמורה כגון טמאת מת • ועל כן
יש קהלות שמונעים את בעל קרי שיתפלל עד
שירחץ ואין השש אם לא העריב שמשו •
ויש מהם מונעים התפלה מן הטמא מכל וכל
שדנים התפלה כמו הקרבן וכמו שאין הקרבן
ראוי להקרבו טמא כן אין ראוי להתפלל
והכתוב אומר ותיטב לה' משור פר • וכדין
השיב החכם שזה הדמיון אינו מפני קדושתה
רק לאופן שהוא מכפר כמוהו • סוף דבר כי
מי שהוא מלוכלך בטמאה בין מהמת עצמו
בין מהמת דבר אחר תהיה התפלה אסורה
ממנו ואף אם הוא ממונף בטנוף מן הטמאה
והכתוב הורה בזה ולא יראה כך ערות דבר
ושב מאחריך אבל אחרי הנקוה מן הטמאה
תכשר ממנו התפלה • ויש לדעת הואיל
ומציאנו הכשרתה בגלות וישראל בגלות הם
טמאים והתפלה היא ראויה מהם יכשר גם מן
הטמא הוא הדין על הקריאה • עכ"ז יש לחוש
פי טמאה מטמאה יש הפרש ואם ישראל
בגלות טמאים הוא מצד הכרח כללי אבל
כשיהיה הדבר מהכרח פרטי דין לחוש להזהר
מתפלה כי זה הענין תכליתו הוא תמור
הקרבן אשר הוא על ידי הכשר ותקון מהרה
ועתה כתוב ונשלמה פרים שפתינו אשר כל
מקום שיחדו ישראל לעבודת השם הוא תמור
העבודה הקדושה ובשביל זה נאמר ואהי להם
למקדש מעט • על כן התפלה תכלול תנאים
דבוס כגון שיהיה המתפלל בר דעת ומבין
בכל מה שהוא מדרך החיוב בשרשי התפלה
שהענינים מופלאים באופניהם מיסודי התורה •
אמנם בעבור שישראל נפלו בגלות ודחקה
שעה את הכל ואבדה תורה מכינינו בעונותינו
ההכרח מביא ועומדים בתפלה בורים ועמי
הארץ ולכד כמו צפצוף העוף יוצא מפייהם
מה שמתפללים לא תכלית מכוונת בתפלה
ולא בטמארים ובוה נלכדים המחזיקים בזה
המנהג הפחות ברשת חטא עצום שאם לפני
שליש צריכים להעמיד מכוון דברים כל שכן

הדבור השמיני בתנאי התפלה העמידה וההשתחויה וברובה וברעה וקידה והנפילה ונשיאת ידים ופרישת כפים והשוואת רגלים ונשיאת עינים והרמת קול התפלה והשבת וקריאת וצעקה וגם תפלה בלחש ואפילו שרא ישמע קולו כי כן נאמר בהנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וזאת תפלת יחיד • ואולם העמידה כגון שאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם ולעמוד בבקר בבקר בדרך עיודנו עומד לפני ה' • וההשתחויה ביראה ובאימה על שם שנאמר נבואה למשכנותיו נשתחוה להדום רגליו וכל הקהל משתחוים • וזאת ההשתחויה שחה הראש כי כן נאמר אחרי כן ובכלות להעלות כרעו המלך וכל הנמצאים אתו וישתחוו והראשי ההשתחויה זולתי הכרעה ונאמר והשתחוו להדום רגליו והשתחוו להר קדשו בואו נשתחוה ונכרעה • והכרעה להדביק הכרעים בכרכים זאת היא הכרעה ובכן נאמר כרעו המלך וכל הנמצאים ואחרי כן הכריבה כאמרו נכרעה לפני ה' עישנו ונאמר על המלך שלמה ויברך על ברכיו ונאמר על דניאל והוא בריך על ברכותי • והקידה לשום קדקדו בארץ • והנפילה על אפיו כגון וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם • וזו יהיה על שני פנים אם שיהיה מנביאי ה' הטעם לבקש בקשה ואם יהיה מוזהם הטעם על צד דמיון הכשת בענין אחר בשתי ונכמתו להרים אלהי פני אלוך • כל אלו מורים שפלות והכנעה לפני האדון להודיע חסרוננו אצל שלמות האדון שלא יהיה מתקשט בקומתו הזקופה אשר נעך בה מבעלי היים אלא להראות עצמו מבעלי היים שאין להם מעלה • ואולם נשיאת היד בענין שאו ידובם קדש דמיון להרמוז כי לו יאות השבח והמחלה • ופרישת כפים כגון שאמר ופרש כפיו אל הבית הזה דמיון ששואל רצון וטרף מוצרו • ונשיאת עינים כגון אלוך נשאתי את עיני באלו תהלתני ותקותי תלוים עליך כגון שנאמר הנה בעיני עבדים אל יד אדוניהם בעיני צפחה אל יד נברתה כן עינינו אל ה' אלהינו עד שיהנו • ואולם הרמת הקול כגון שנאמר קולי אל אלהים ואצעקה קולי אל ה' אועק דמיון להשמיע רצונם אל השם ית' ואע"פ שהוא יודע רצון השואל בלי דבור ראה אחרי התקון שיהיה בהרמת קול וכל זה על צד הליאות שתהיה מהשבתו ודבורו כאחד להשמיע אחד לאחר תוקף תהלתו כגון שנאמר ויועקו בקול גדול קומו ברכו את ה' • אבל

היחיד יש לו לעשות תפלה בלחש רק שיהיו דבריו מהותכים כי דברים שבלב אינם דברים רק מהשבות :

הדבור

התשיעי באיזה לשון ראוי להתפלל המתפלל • יש מן החכמים שלא הכשירו להתפלל כי אם בלשון הקדש ובה צריך להרגיל הואיל ולשוננו שפה ברורה שאין בה שמות מוסכמים לדברים המנונים רק כגם שמות נגזרים כפי הפעלות שבהם והכתוב אומר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כלם בשם ה' ושם ה' הוא הנקרא בלשון הקדש על כן ראוי להתפלל בלשון הקדש • וחכמים מפני שמצאו דניאל ע"ה שהתפלל בלשון ארמי הכשירו להתפלל בכל לשון • ויש מוענים כי לא התפלל דניאל אלא לצורך שיבינו הכשרים • ואולי יש למעון שלשון ארמית קרובה ללשון הקדש ועל כן אם התפלל דניאל בלשון ארמית אין ראיה ממנו להתפלל בכל לשון אבל הראוי להתפלל בלשון הקדש שהרי בזמן עזרא שחזו מדברים לשונם מעורבת מלשון אשורודית גנה אותם הכתוב ובעשו עליהם החסידים בזמן ההוא כל שכן בענין התפלה :

הדבור

העשירי בענין התפלה • ענין התפלה הוא שבה ותודאה ודוי בקשה ותהנה ויש לחוסף צעקה וקריאת כגון קולי אל אלהים ואצעקה אלוך ה' אקרא • והשבת הוא לשבת לשם יתברך בשכחו היקרים ולהודות לו בחסדו הנדולים שהמציא את העולם ומעמידו בחוט חסדו ואחרי כן יש לו להתודות על עונותיו או לשאול שאלה כפי צרכו על צד בקשה ותהנה וזה דין שיהיה לכל אדם לצאת ידו חובתו • וכן למדנו מדברי הנביאים ע"ה בהתפללם כגון דניאל ע"ה כאמרו אנא ה' האל הגדול הגבור והנורא ואחרי כן השיג בודוי העונות שאמר הטאנו ועונו הרשענו ומרדנו וכו' ואחרי כן אמר מה שחל להם מצד עונותיהם והצדיק הדין והשלים בתהנה בעניני הודאות • ויש מזמורים כוללים שלשתם כגון תפלה למשה ויש מזמורים מיוחדים לאחד הענינים • עד הנה נשלמו העשרה תנאים :

פרק ראשון

עקר

גדול ושורש חזק ענין התפלה באמינות ידיעת האל ית' וקיום השגחתו • והנה בכל דור ודור היו להם תקונים בעניני תפלותיהם

אבל עתה ששבת משוש לבנו אומרים הקרבן ואחרי כן השיר כי לא יוכלו לומר אותם בעת אחת • ואולם נחלקו בענין התפלה מהם ראו להתפלל פיוטים בפי הרצוי אליהם מהכמת לשונם ומהם לא ראו להתפלל כי אם מדברי נביאים ולא ראו להתפלל פיוטים • והראשונים טוענים לאחרונים כי הנה הם מתפללים מדברי נבוכדנצאר ודריוש ואע"פ שאינם דברי נביאים כמו משבה ומרוכס ומהדר למלך שמיא וכנון אתוהי כמה רברבין וכנון משויב ומציל ועביד אתין ותמהין • והאחרים כי לא יתכן להתפלל פיוטים הנה הם אומרים מתודים אמתו לפניך ה' אלהינו כן אמרתם כי פשענו והטאתינו עלינו :

סוף המאמר שראוי להתפלל משני המינים לבד שיהיה בלי שגג וטעות • ואמת שהחכם רבינו ישועה נ"ע הכשיר תקון הלשון לאל ית' ואם אינם דברי נבואה כמופתים נאמנים אחר אשר התכלית בתקון הלשון בין מדברי נבואה בין מזולתה הודעת החפץ לבד והכשיר תקון השמות לאל ית' באמרו ודע כי המענה שיוליכנו לעשות שם לזולתו ית' הוא קיים בו ואלו אמרנו כי אנו צריכים לתקן לו שמות יותר מזולתו היה כשר מפני שלא תתם בו ההרמוזה ועכ"ז צריך להיות התקון מן הבנה שלמה וידיעה אמיתית שלא ישגי חסרון ודבור סרה לאל ית' כאשר קדם לנו זכרון זה הענין בפרק הקודם • אכן רצוני להתל על שועלים קטנים מחבלים כרמים פורצים הגדר בהשמיעם לאונם ערבות צפצוף לשונם ושולחים פיהם בפיוטיהם כמה שאין בהם השגת ידיעה ונלכדים כרשת חטא עצום דשנתם עולה זדון מקוצר השנתם ומעוט הבנתם וחושך שפתיו משיבול בי גם אויל מחרש חכם יהשב אוטם שפתיו נכון • אכן הנשענים בקריאת השמות לאל ית' מדברי הנביאים לבד הנה מדברי בעלי הקבלה אשר אמרו דנהית ההוא קמיה דר' תנינא ואמר האל הגדול הנבור והגורא האדיר החזק היראוי והעזוז וא"ל ר' הנינא וכי שלמתיה לתושבתהיה דמוך השתא אנן הכי קמייאת דאמרין אלמלא דאמרנהי משה רבינו ע"ה ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנהי בתפלה אנן לא הוה יכילנן לממרנהי ואת אמרת בולי האי ואולת' משל למה הדבר דומה למלך שהיו לו אלף אלפין דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף והלא נגאי הוא לו • והחכם ר' ישועה נ"ע השיב בזה כי אחרי שהשם ית' קרא שמות לעצמו כן

תפלותיהם מזמן אדם עד זמן משה ע"ה ומזמן משה עד זמן דוד ע"ה • ודוד תקן המשמרות והכר ספר תהלות כאשר כתוב ואלה אשר העמיד דוד על ידי שיר על כן זכה מה שזכה להיות מזרעו תמיד מושלים על כסא ישראל כמו שזכה אברהם אבינו ע"ה בקיום זרעו שהם עם ה' בעבור שפרסם אמונת האל ית' בעולם כן זה בעבור שיסד התהלות שהם נקימים ההשגחה האישית • והחן שהוחן להיות מזרעו מושלים הוא עצמו מורה לעולם ההשגחה האישית • ואחרי שיכד דוד ע"ה אלו התהלות והתודאות בהם היו משוררים ומתפללים כל מי שהיה צריך להתפלל כאשר אמר בדברי דוד ואסף החוזה כי כל מה שתקן תקנם כפי צורך כל מבקש בין לעניני שבה והודאה בין לענין בקשה למחילת עון בין על טובות והסדים שגמל השם ית' לישראל עמו בין מה שהמציא מעניני המציוא' בין בקיום השגחתו ית' בין לבטל דעת כל מורד בהשגחה בין מה שהקרה מענין הגלות מצערם וצרתם מה שחל עליהם ואיך יגאלם השם ומה שיעשה באויביהם וצריכה בין כל מי שילכד בצער והשם ית' יצילנו • כל אלה תקנם דוד המלך ע"ה משיח אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל מהזברים ומזומנים כפי צורך כל מבקש והעד על זה הנה מזמור אלהים באו גוים בנחלתך שהוא אמור לאנשי הגלות וכן מזמורים רבים כיוצא בזה • ואם לא יאמרו אותם אנשי הגלות לשוא הברם מחסבר זה אי אפשר • והנה זאת היתה תפלת כל מתפלל אם שיאמר שיר ממה שהכיר או מה שיעלה בלבו כפי צורך השעה לשאלתו ובקשתו • אכן אחר אשר גלו ישראל בארץ לא להם ושכחו לשונם עד שלא יכלו להוציא כל המבקש להם בלשונם מפני שקצרה לשונם בהתערבם בישמעאל ופרס זיון ואדום ושאר האומות ונולדו להם בנים ובני בנים ונתכלבלה לשונם והיתה שפת כל אחד מהם מעורבת מלשונות אחרות כלשון עם ועם ומפני זה היה כל אחד מקוצר בלשונו לשאול הפציו או להגיד שבחיו של שם ית' עמדו הכמי האמת הם התאנים הטובות ותקמו תפלות מזכירים שבחיו של שם יתעלה ועניני ההודאות והויים שאלות ובקשות והיא ערוכה כפי הכל למדו אותה ותהיה תפלת המקצר בלשונו כתפלת יצה הלשון • והוסיפו גם תפלת הקרבן והסוסף כזכינו בתוך התפלה כי בעת היות בית המקדש קיים כשהיו מעלים הקרבן היו משוררים

משלשת הלִקְי המציאות גדול ומעולה ממנו כי לא ישתבה המשובח בגדולה רק לאשר הוא אחריו לא לאשר הוא שלישי ורביעי במעלה וכן נאמר מאין כבוד ה' גדול אתה וגדול שמך בגבורה הטעם לשלול הדמיון לו ית' מאשר עומדים לפניו ואחריו כן תארו הגבור בבחינת הגלגל • וכן צריך שיתואר כי כל המעיין זאת המסכה בתנועה המתירה הנוראה אשר לא יכולה המחשבות איך בב"ד שעות תקוף זאת החקפה • ונאמר על צד ההשלמה דגה השמש אשר בגלגל הרביעי תקוף כ"ד אלק מיל בב"ד שעות כאשר שערו בעלי שעורי הרחקים האין זה הפלא ופלא כל שכן הגלגל העליון ולכן יתואר השם ית' עליו בגבורה וכן נאמר השמים מספרים כבוד אל שביכולתו וגבורתו מסבב הגלגל ואח"כ תארו בשם נורא בבחינת העולם השפל שהוא עולם ההווה וההפסד וכן צריך שיתואר כפי השנויים הנקרים עליו • ואחר שאלה השלשה תארים החוקים בבחינת שלשת הלִקְי המציאות איך יחדום בבחינת הלִקְי אחד וכן לא יאות • ולזה כון הכתוב לשלול כל האמצעיים בינו לבניו ית' כי הלִקְי ה' עמו האלהים אם לא כונו לכך בהיות הסבה קרובה ורחוקה ועל כן יחדו שלשה התארים בבחינת הלִקְי אחד מהלִקְי המציאות וזאת היא אמונת שתי רשויות ונחזור לעניננו • אכן מה שמתפללים מדברי הנביאים לא תצא הכונה משני פנים אם שנאמר שהמתפלל כאלו הוא המחבר אותו המאמר לפי הרצונו שלו או ישען המתפלל על פי כונת המחבר וכן מצאנו כתוב בדברי דוד ואסף ההווה ועל פי כונה הראשונה אין ראוי להזכיר שם המחבר המזמור כי יראה כמגיד שפלוגי היה משורר אכן על פי כונה השנית ראוי להזכיר שם המחבר • והלא מצאנו מזמורים שאי אפשר שלא יזכר שם המחבר כגון שאמר שיר המעלות לדוד • ובארנו החכמים כי אם ימצא בהם דברים שאינם ראויים למתפלל יקשור בלבו שהם על דרך ספור למי שראוי באותם המאמרים ואם יש בהם עתידות יהיו על דרך שאלה ובקשה לשם ית' • ויש מין אחר שיביאו מקצת מעשיות הכונה להדמות באותם הענינים כגון ויברך דוד וכגון מעשה יחזקיהו ויאמר יחזקיהו המלך והשרים ללויים להלל לה' בדברי דוד • ונהגו ומחברים פסוקים מפה ומפה שיהיו נוגעים בענין ומתפללים אותם :

יאות מוולתו לקראו בשמות הואיל ותכלית שתי הקריאות טעם אחד יכללם והוא כדי להודיע לאחרים הפצם בשלמותו יתעלה מכל חסרון וכמו שזכרנו ממנו ית' כן יבשר מוולתו שאם ימנע ממנו אהנו היה נמנע גם ממנו ית' וכדין השיב • ובנות בעלי הקבלה יסאלו לא אמרם משה רבינו ע"ה ולא זכרם כלל ואלו לא העתיקום אנשי כנסת הגדולה ממקומם ולא התפללו בהם כלל נראה כי מפני שהעתיקום אנשי כנסת הגדולה ממקומן על כן הם מתפללים בהם • והנה שלש ברכות ראשונות שתקנו בתפלתם הן מעין אלו השלשה תארים רצוני לומר הגדול הגבור והנורא • והאמצעיות גם כן הן מעין הראשונות כאשר אמרו בברכה ראשונה אל עליון נוטל הסדים טובים אע"פ שהוא אל עליון השגתו משגחת עד כוניה קלה שבעולם והוא האדם • וגומל הסדים טובים ומדתו לא כמדת בשר ודם כי מהת בשר ודם כשמגיע לגדולה לא ישניה בקלים • קונה הכל וזוכר הסדי אבות אע"פ שהכל שלו הסדי אבות זוכר ובוחר בהם משאר בני אדם ומביא נאולה לבני בניהם למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומנן כל אלה מגדולתו • בברכה שניה פירש מה היא גבורתו הוא שאמרו אתה גבור לעולם אדני מהיה מתים אתה רב להושיע גבורתו לא בגבורת בשר ודם שגבורת בשר ודם היא להמית ולהפיל ולמחויץ וליקח שבי • אך הקב"ה שהוא מחיה מתים וסומך נופלים ורופא הולים ומתיר אסורים • בברכה שלישית פירש מה הוא נורא הוא שאמר אתה קדוש ושמך קדוש וכן כתוב קדוש ונורא שמו והוציאו גם כן אמצעיות מעין הראשונות כאשר בארו • והנה הם בפירוטם יחדו אלה השלשה תארים בבחינת העולם השפל ולא כן עולה מכה אותה הפרשה כי בראשית אותו הפרק אמר הן לה' אלהיך השמים ושמי השמים ור"ל השמים הם המלאכים ושמי השמים הם הגלגלים אחריו כן אמר הארץ וכל אשר בה ואמר רק באבותיך השק ה' וכמו שיחס אלו השלש עולמות לאל ית' כן יחס השם ית' לאלו השלש עולמות ואמר כי הוא אלהיכם הוא אלהי האלהים ר"ל אלהי המלאכים ואמר אדוני האדונים ר"ל אדון הגלגלים ואחריו כן תארו בשלשה התארים כפי התייחסו לשלש עולמות באמרו האל הגדול הגבור והנורא שתארו גדול כנגד עולם העליון ר"ל עולם המלאכים וכן צריך שיתואר הואיל ואין לאחד

פרק שני

יען

ראותי קצת אנשים מהמשתדלים בזמננו זה למצוא דברי הפנין ומקוצר למודם אינם מבינים קשרי הענינים בתפלות אשר תקנו חכמי האמת ומפני הכרה החיוב שמתהייבים בתפלה יקשה להם להיותם מתפללים ואינם מבינים מה הם מתפללים ואיך הענינים נקשרים זה אחר זה כאשר סדרום המסדרים • על כן העירתיני רוחי לכאר קצת רמזים בתקון התפלה יסדרי עניניהם כאשר יסדרום חכמינו קדושי עליון חכמי האמת ע"ה • ואולם התפלות שתקנו חכמי האמת לא יצאו מדרכי הכתוב כי מן הכתוב לקחו כל הרמז ומדרו כל מה שהייב להם דעתם משכה והודאה ודוי בקשה ותהנה • וצריך כבוא המתפלל להתפלל להשתחוות לשם ית' אפים ארצה כאשר אומר נבואה למשכנותיו נשתחוה להדום רגליו ואומר בואו נשתחוה ונברעה נברכה לפני ה' עושנו וכשהוא כורע ומשתחוה מתחיל להתפלל • ותקנו להתחיל החזן לשבח לשם ית' בלשון ברכה באמרו אברכה את ה' ותקנו להתחיל זה המזמור למעמים מפני שזה המזמור תקנו דוד ע"ה בהוצה לארץ ועל כן מפני שאנחנו בגלות בהוצה לארץ תקנו זה ועוד מפני שמתחיל בלשון ברכה ולשון ברכה ענינו השבח לשבחו ולפארו בתכלית השלמות וכולל כל מיני השלמות אשר בהם נבדל סכל נוצר ונברא שהוא נמצא קדמון מבלי ראשית ותכלית ורחוק מן הגשמות וממשיגי הגשמות והוא מיוחד יהוד אמתי בלי חבור והרכבה מאין שותף לו ית' מכל הפרון כל אלו כוללם לשון ברכה על כן מתחיל בלשון ברכה ומשלים תמיד תהלתו בפי • והמזמור הזה נכבד ומעולה בהעירו סבות שבהם מתחייב האדם לשבח ולפאר לשם ית' לעבדו בלבב שלם מפני שהיו ושמירתו תלויים בידי השם בכל עת ובכל שעה ובכל רגע לפרנסו ולהחיותו • ומפני שיש בו תקות גמול ויראת עונש כגון שאמר עיני ה' אל צדיקים ואניו אל שועתם ואמר פני ה' בעושי רע להכרית מארץ זכרם ומשלים לתקות גמול אחרון פודה ה' נפש עבדיו והותם בברוך ה' לעולם אמן ואמן • וכבר כללנו שבחיו של שם ית' במלת ברכה אשר הם נלקחים מעיון השכל מצד מעשיו שהוא העולם בכללו • ולא נקרא העולם עולם אלא מפני שהוא מחודש שלשון עולם לשון הדוש מגורת בן מי זה העלם וכיון שהוא

מחודש צריך אל מחדש ולפועל ממציו ומקיימו הוא האל יתעלה • שהוא נבדל ממנו בשלמותו ית' בכל מיני השלמות על כן אמר אמן ואמן ר"ל אמן בבחינת מה שמתחייב בשלמותו ית' ואמן במה שמתחייב לעולם שצריך לו מצד שהוא מתחדש ממנו ואח"כ עומדים ומתפללים כגון שנאמר ולעמוד בכרך בכרך להודות ולהלל לה' וכן לערביזמתפללים תפלה שהתפללו עולי בבל תאנים הטובות כגון שאמר יוקם על מעלה הלויים ישוע ובני קדמיאל וכתוב ויזעקו בקול גדול קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם עם פסוק אתה הוא ה' לבדך והמסדרים ירחמם אל בהרן להשים אלו הפסוקים ראשית תפלת היהוד והתימתי שהם מורים לאמתת יהוד האל ית' כי במאמר קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם מרמזי על קיום המחודש מצד היות העולם מחודש על כן אמר ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה שהוא מרומם ומעולה בכל מיני השלמות כי כך יאות בבחינתו ית' • והבר המסדר עמו פסוקים מסבימים בענין הפסוק באמרו שאו ידיכם קדש ברכו עמים אלהינו במקלות ברכו אלהים בה' יצדקו ויתהללו יראי ה' תללוהו • ומורים אלה הפסוקים כי ברב עם הדרת מלך ובכנלה לאומת ישראל ונותן הטעם כי אע"פ שהוא גבוה על כל גבוהים ומתנשא לכל מתנשא הוא שומע תפלת השפל שבשפלים באמור כי לא בזה ולא שקין ענות עני ומפני שהוא שומע תפלת כל מתפלל ע"כ מתחייבים כלם להתפלל לו ית' באמרו שומע תפלה עדיך כל בשר יבואו כי שומע אל אביונים ה' ואומר שמע ה' קולי אקרא שמע ה' והגני • ומפני שהפסוק השני הוא אתה הוא ה' לבדך מורה ליהודו ית' וכי כל הנמצא הוא המציוא על כן מחבר פסוקים דומים לענינו • ורעיוני המסדר בטוב השבילו ודעת שפתיו ברור מללו ועל כן הציע זאת התפלה בתהלה לקיים היהוד מפני שידעת דעת בעלי הקבלה במה שתקנו בסוד תפלותיהם ותהלותיהם שהם מתפללים שמאמינים בשתי רשויות באמרם בעבור היות הסבה קרובה ורחוקה והו סוד מטטרון שקוראים אותו ה' הקטן שהוא מנהיג העולם השפל שהוא נקרא שכל הפועל שנותן הצורות לכל נמצאי ממה בעולם השפל שהוא עולם ההויה וההפסד ועליו מפרשים פסוקים הנאמרים כגון ארוממך אלהי המלך ברוך ה' צורי המלכ ידי לקרב הוא תהלתך והוא אלהיך והתגדלתי ותתקדשתי

שהם עולם ההויה וההפסד ועולם הגלגלים ועולם המלאכים כאמרו ה' בהכמה יסד ארץ ה' בהשמים הסדך ומביא פסוקים כולם מתחילים בעם המיוחד להורות שכלם נמצאים ממנו ית' • ואח"כ ה' בשמים הכין כסאו כרמיז בתיבת הכסא עם משרתים • ואמר ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים הרמיז כי מעלה ומטה אין כמוהו • ואם יש אבל כרמיז יום המיתה ויום התהיה כאשר הוא סוף כל האדם שהם תלויים על ידיו כאמרו ה' מוסית ומחיה ה' העלית טן שאול נפשי ואמר כי בכל הנמצא אין כמוהו כאשר אמר ה' אין כמותך מאין כמותך ה' מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה • ובעבור שהיה רוצה להעיר למציאות המלאכים שהם מרוצים אמר וצדקתך אלהים עד כרום אשר עשית גדולות ואמר מי כמוכה באלים ה' מי כמותך נאדד בקדש הורה בזה שהמלאכים מודים לאל ית' מי כמוכה • ואם כן הכונה בכל זה הסדר מדברי הנביאים שהשם ית' נבדל משלשה חלקי המציאות והוא ממציא ומעמיד וכלל בזה המין העליון מן המלאכים ואיך תסכול הדעת במין למטה מהם להיות נעבד חלילה לנו מזה על כן בא המסדר והפליא בסדרו לבטל המחשבה ההיא להאמין יהוד אבותי מאין שותף לו ית' • ובשסדר פעולותיו של שם ית' מכללם שהוא מערים ויוצר אור ואלו הם עתי תתפלה על כן התחיל לתת שבה לאל ית' כאמרו ה' אלהי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא שאלו הם מפלאי השם ית' ומעשיו • ואמר תשת השך ויהי לילה מונה מכפר לך יום אף לך לילה אתה הכינותה מאור ושמש שבאמצעותם מאיר ומחשיך • ותוהם כי גדול אתה ועושה נפלאות אתה אלהים לבדך ויהורה שהוא לבדו ית' מנהיג זאת המציאות • ואמר היהוד האמתי בדרך מופתי השכל אתה הוא ה' לבדך אתה עשית את השמים שמי השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה הימים וכל אשר בהם ותלה כלל הפעולות בכחו של שם ית' כאמרו ואתה מחיה את כלם • ובעבור שבנראה יש פעולות תלויות על ידי האמצעיים אמר שהם כגרון ביד החוצב בו ועל כן אמר וצבא השמים לך משתחיים • סמוך לזה אומרים גם אנחנו נעבוד את ה' ר"ל כמו שצבא השמים עובדים כן אנחנו נעבוד את ה' אלהינו • ומעם העבודה להודות לאל ית' שכל מה שהמציא בחסדו המציאו ותלוי בכחו על כן סדר אח"כ את רב חסד שהוא מזכור הודו לה' כי טוב כי לעולם

והתקדשתי מה שלא כונה התורה בכל זו הכונה אלא עמדה כנגדה ויחדה יהוד אמתי • אך אנחנו המאמינים ביהוד אמתי יהוד האל ית' שרצון התורה טובב בזה לקיים היהוד ולבטל השניות כאשר העירונו בפסוק כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים שרצון בו אלהי חמלאים ואדון הגלגלים לא שרצונו על האילים והפסילים שזה אינו שבה שישתבב שחוא אדון העצים והאבנים • וכמה פעמים שנה אין עוד מלבדו להורות יהוד אמתי • ואחר כל אלו המאמרים האפשר להאמין שניות לאל ית' ושתפנה התפלה בזולתו ית' חלילה לו עד שבאח מצוה בתורה להאמין היהוד באמרה שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד • כי ספוריו של שם ית' עלה נחלקים יש מהם אשר אי אפשר להשען בהם במאמר הנביא כגון מציאות השם ית' ע"י ספור יכול ויודע מפני שידועת מציאות השי"ת קודמת בהכרח מאמות הנביא אבל באמות יהודו ית' אין הכרח לשום ידיעת יהודו ית' קודם אמות הנביא על כן אע"פ שהכרח העיון מורה כמו שנדע את מציאותו ית' מדין השכל כן בהכרח מופת נדע יהודו מדין השכל עוד המתרשל שלא ידע אותו מעיון השכל יש לו להשען במאמר הנביא מה שלא כן בידיעת מציאותו כי ידיעת מציאותו מוכרחת קודם אמות הנביא ולא כן ידיעת יהודו על כן באה מצוה היהוד בתורה במאמר שמע ישראל וכו' • ומסבה זו אשר הקדמתי מדעת בעלי הקבלה מסוד תפלותיהם ותהלותיהם על כן יסד המסדר תחלה שורש היהוד מדין תורה שכולל סכל ומעיון ואחר כך מדין השכל כאשר יתבאר על כן פתח במאמר שמע ישראל ועל כן הסמך לו האמינו בה' אלהיכם ותאמנו האמינו בנביאיו והצליחו שזה המאמר על דרך מצוה תוריית לפי שענין התפלה מחוייבת מן הדעת ומן המשמע ועל כן אמר ה' אלהינו ה' אחד שהשם הראשון מורה שהוא מחויב המציאות לבדו והשני שהוא המציא כל הנמצא לא ברעת הקודמים שאומרים שיוצר בראשית הוא חסכה הקרובה ועל כן סמוך לו ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור ודור כפי שנאמר בתורה זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור שאמרו זה שמי לעולם מראה שמצד הרוש העולם יחייב העיון שהוא מחוייב המציאות לעצמו ובאמרו וזה זכרי לדור דור מראה שהוא ממציא כל הנמצא ומעמיד העולם השפל על צד ההויה והפסד ועל כן סמוך לו רצה לסדר שרשת חלקי המציאות

יעלוֹלה־שיב שבות ירושלי' ולבנות בית המקדש לשוב העבודה על סכנתה וחותרם ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ואה"כ עומד ומתחיל מזמור לענין הגאולה שהוא מזמור הבו לה' בני אלים הבו לה' כבוד ועוז. שהוא סכאר מבנין המקדש וביאת הכבוד וחותרם ה'. עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום. ובעבור שבעת הגאולה ישירו לאל שיר חדש כאשר אמר ביום ההוא יושר השיר הזה בארץ יהודה אומרים מזמור מה שנאות לפי רצון התפלל אם לשבח אם לבקשה אם לשמחה אם להפך וחותרם ברוך ה'. ואחרי כן אומר מזמור תפלה למשה אשר זה המזמור כולל איך בהר השם בישראל והוא מעון להם ואיך מעירם לענין התשובה באמרו ותאמר שובו בני אדם והזכיר כמה שחל להם מענין הגלות באמרו כי כלינו באפך כי כל ימינו פנו בעברתך ומבקש מהשם סליחה להנחם מהרעה שהביא עליהם לגאלם והוא זמן קץ הישועה כאשר נאמר יראה אל עבדיך פעלך ואומר ויהי נועם אדני אלהינו עלינו וחותרם ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ואה"כ מביא פסוקים מורים לענין בקשה כגון אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא כבודך זכור ה' מה היה לנו וכיוצא בהם ומרמז שאנו פועל ידך ואתה גואלנו ויש לך לרחם עלינו כאמרו כי אתה אבינו והנה בחומר ביד היוצר בן אנו בידך. ואם יש אבל מחבר זכור גא כי בחומר עשיתני זכור בי רוח חיי למעם ההויה והתפסד שהם תלויים לפי רצונו ית'. ומזכיר מענין הגלות וחרבן בית המקדש ושבר ציון וירושלם באמרו ערי קדשך היו מדבר בית קדשנו ותפארתנו. ומבקש שיוציא עמו מהגלות בעבור קנאת עמו וחלול שמו וחלול תורתו וחלול בית המקדש ואומר העל אלה תתאפק ה' וחותרם בבקשת סליחה ומחילה באמרו שוב בחרון אפך שוב למען עבדיך השיבנו ה' אליך ברוך ה' לעולם אמן ואמן. והנה אחר שהשלים הקרבת הקרבן והתחיל ענין הודו בעבור שפסקה העבודה בחרבן המקדש מצד עונותינו והורה שניב שפתינו ירצה תמור הקרבן וכי יש עתיד לחזור העבודה על סכנתה והורה לקום להודות בענין הגאולה והעיד בענין התשובה בעבור שעל ידי התשובה תבוא הגאולה וסדר פסוקים בשביל חלול שמו וחלול תורתו וחלול מקדשו שיקנא בשבילם ויגאל את ישראל וחותרם. כל הסדר נקשר זה בזה. ואחרי כן מסדר חמש קדושות כנגד חמשה הוסיפי תורה והמעם בו

לעולם חסדו שהוא הודאה אמיתית שכל מה שהמציא בחסד הנמור המציאו ומקימו והיתה הסבה בהזכיר זה המזמור לאופן לתת הודאה לשם ית' בכל מה שהמציא גם להזכיר יציאת מצרים אשר חייב הכתוב לזכרה כל ימי חיינו כאשר אמר למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. כל ימי חייך. וכי יציאת מצרים הוא כמו בריאת העולם על כן חברה עם בריאת העולם. ובעבור שמספר בה דברים מעשיים כיציאת מצרים וכי הוא מורה השגחה אמיתית כמופת הרגשי כבחירתו לאומת ישראל וחותרם בברוך ה' לעולם אמן ואמן וזאת שחתם מענין השבח הכללי וההודאה הכללית התחיל בבריאת היום שהוא מעשה כל יום ויום להורות ההשגחה האמתית שמאמתת הנבואה אשר באמצעותה חיוב הקרבן ומזכיר מזמור שהוא מורה לכהרות האל לישראל וחייב עבודתו עליהם היא עבודת האל על ידי הקרבן ואומר מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ עבדו את ה' בשמחה ואומר כל המזמור ומתחיל ראש דברך אמת שהוא מורה לאמתת התורה ומסדר ענין הקרבן וידבר ה' אל משה לאמר צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי שהוא הקרבן והקטרת הקטורת והעלות הנרות שהם עבודות המקדש. ומזכיר ולעמוד בבקר בבקר להודות ולהלל לה' וכן לערב. ואומר מזמור מקום השיר שהיו משוררים בעת הקרבת הקרבן ומתחיל מזמור תהלה לדוד ארומסך אלהי המלך עד סוף הספר ששה מזמורים מסודרים לששת ימי המעשה בכל יום ויום מזמור אחד וחותרם ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ואחרי כן נופל על פניו ומתודה בענין ויפול על פניו ואומר על צד הקינה ועתה מה נאמר אלהינו מפני שחרב בית המקדש ושבתה העבודה. ואומר שבת משוש לבנו על זה היה דוח לבנו על הר ציון ששםם ואומר אם אשכחך ירושלם ומבקש מחילה וסליחה וזכרה על עונותינו וחרבן המקדש וחותרם ברוך ה' לעולם אמן ואמן. ואחר כן אומר מזמור ה' קראתיך הושה לי שהוא מעיר כי ארשת שפתינו לענין הקרבן תהיה מקום הקרבתו כגון שאמר תבון תפלתי קמחת לפניך משאת כפי מנחת ערב ואומר פסוקים מורים שרוח נמוכה מקום הזכה כגון שאמר זכחי אלהים רוח נשכרה לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה. ומבקש היטיבה ברצונך את ציון תבנה חומות ירושלם אז תחפוץ זכחי צדק עולה ובליל אז

והקדושה הרביעית בשביל ספר וידבר והוא פסוק ברוך כבוד ה' ממקומו • ובעבור שכונת הספר במנין ישראל שהם שנים עשר שבטים להיותם ארבעה דגלים שישראל דומים לעולם העליון כתרומים לארבעה פני המרכבה שהם שנים עשר מזלות יצב גבולות עמים למספר בני ישראל • והנה ארבע חיות המרכבה וארבע פנים לאחת הרמז כי שלשה שבטים שהם דגל אחד הנה ארבעה פנים לאחד כי בני לוי נחלקו לארבעה ראשים שמשו ואהרן ובניו כמורה והנה ארבעה פנים לאחד • והנה סדרי כלל זאת הפרשה ועניני הדגלים והמשכן והארון והכבוד ששוכן בו כתרומים לעניני המרכבה והמשכילים יבינום ויעבור שזה הפסוק אמור לענין המרכבה על כן אמרוהו בענין זה הספר ועל כן אמר ברוך כבוד ה' ממקומו דמיון המרכבה שמורה על הרוכב • והקדושה החמישית לספר החמישי הוא ספר אלה הדברים והוא פסוק שמע ישראל יובחר המסדר זה הפסוק בעבור שזה הספר הוא משנה תורה רצה ליחד את השם שאין לו שום שנוי מכל מיני השנויים לא שנוי דעת ולא שנוי רצון אלא הוא מיוחד יחוד אמתי כמופת השכל בזה הסדר לא במאמר נביא כאשר הסבמנו בענין היהוד שימכול היות לשם על פי מאמר נביא ועל כן סמך לו האמינו בה' אלהיכם ותאמנו • אבל ספני שהיה הרצון הנה לעמוד כנגד הכתוב כמופתי השכל על כן יצדק זה הפסוק להיות הנה על פי מורה שכלי ועל כן תכון המלה ר"ל מלת שמע על פי שתי הכונות בסדר היהוד היות ענינה ענין קבלה ובסדר הקדושה ענינה ענין הכנה ומה שעור בזה היות הפסוק עצמו מעצם הספר • והנה בכל קדושה וקדושה מקדימים פסוקים כפי חפץ המתפלל על פי הזמן והרצון אך חותם באותם הפסוקים מעין הקדושה לחבר בין השלבים דמיון שאומר ואל מי תדמיון אל ואל מי תדמיוני ואשׁוה יאמר קדוש ואתה קדוש וכן ונאלך קדוש ישראל נואלנו ה' צבאות כיוצא בזה הסדר הקדושות ואחרי הקדושות אומר הודאה אהד אלהינו גדול אדונינו קדוש ונורא שמו לעולם ועד • ומסדר ארבע הודאות ה' אלהינו אל אחד אמת ותורתו רתמיסה אמת ומקדשו בית התפלה אמת ונביאיו אמת ומצותיו וחקותיו ועדותיו ומשפטיו וכל דבריו אמת וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים וכו' ואל תצל ספי דבר אמת עד מאד וכו' ואומר יודוך ה' כל מעשיך וחסדיך יברכוכה • ואמר מלכות שמים ברוך אתה ה' אלהי

כי בתחלת התפלה כאשר התחיל לברך ולשבח את השם ית' הכונה היתה בזה השבח שהוא נבדל מכל הנמצאים ורחוק מן הנשמות וממשיני הנשמות וכל צרכי הנוף כיון שכל אלו אפשרי המציאות והוא לבדו נבדל בחיוב המציאה אי אפשר שיכללם נדר אחד וכל זה הבננו מתוך עיון פעולותיו וחייבוננו שהוא שלם בתכלית השלמות ויחודו יחוד אמתי שזהו השבח האמתי שראוי לשבח לשם ית' ואחרי זאת האמונה נתאמתה גם כן אמונת התורה אמונה שלמה והתורה דברה כלשון בני אדם ונראים עניניה שהם עומדים כנגד מה שהורה השכל מאמתת שלמותו ית' מכל חפרון וכל שכן כי סדרה עניני הקרבנות ובעבור סדר הקרבן האמור בתפלה רצה המסדר להורות שהשם ית' נבדל תכלית ההבדל מהנאות הנשמיות לא ישיגהו השג נופני אלא כל אלו הענינים אשר סדרה התורה מהשנות הנשמיות הוא כדי להבין השומעים • וכל סדר הקרבנות הם צורך השפל על כן בא המסדר לסדר חמש קדושות כנגד חמשה חומשי תורה כל קדושה וקדושה תורה ענינה מעין הספר ההוא • הנה בשביל ספר בראשית אומר ואתה קדוש יושב תהלות ישראל שענינו אתה נבדל נצחי שמלת קדוש תורה על הפרשה והבדלה ומלת יושב תורה על ההתמדה והנצחות הטעם שאם העולם מחודש כאשר תורה במאמר בראשית ברא אלהים השם ית' קדמון נצחי נבדל מכל הנמצאים ופירוש הפסוק ואתה קדוש שאתה קדוש יושב לעולם אתה תהלות ישראל • והקדושה השנית לספר ואלה שמות בעבור שענין הספר בשביל יציאת ישראל ממצרים אומרים בקדושה פסוק נואלנו ה' צבאות שמו קדוש ישראל שענינו נואל לישראל וכנהו ה' צבאות בשביל צבאות ישראל שנאמר והוצאתי את צבאותי את עמי ותארו בשם קדוש על הבדלה והפרשה • והקדושה השלישית לספר ויקרא בעבור שכזה הספר מסדר עניני הקרבנות אימר שלוש קדושה שהוא פסוק קדוש קדוש קדוש ה' צבאות להורות על תכלית ההבדלה והפרשה מכל צרכי הנוף שכל אלו הנקרים אינם להנאת השם ה' מכל חפרון אבל כל אלו הם לצורך השפל • ובעבור שהוא משיגה בעולם השפל השגחה פרמית ויודע אמתי ונהולי בראויו בשעת המאס הלאיטם ונהלם ומהרם מנאולי החומר וזאת היא תכלית תקון הקרבנות לא שהם להנאת השם יתעלה מכל חפרון •

ה' מלאביו נבורי כה ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' כל מעשיו רמיון ברוך יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני אלהים • ומחבר עמו מזמור ה' אלהי גדלת מאד הוד והדר לבשת • כי בידוע להוקרי האמת ששני המזמורים כאחד ורמזים יש בזה המזמור לפי העת כגון עומה אור כשלמה תורה השמש יאספון יצא אדם לפעלו וחותרם יהי כבוד ה' לעולם ישכח ה' במעשיו וחותרם ברוך ה' אלהים אלהי ישראל ועומד ומסדר היהוד ובהגיע למקום שאומר תשת השך והי לילה בערב אומר בבקר ברוך היוצר אור ובזרא השך והוא מהשנא עדניא וזמניא כפי הסדר המסודר לענין היוצר • ומשלים היהוד ואומר רב הסד ומסדר ענין הקרבן ובמקום שאומר בערב ובהעלות אהרן את הנרות אומר בבקר והקטיר עליו אהרן קטרת סמים מפני כי בבקר צריכים הנרות תקון והטבה ובערב הדלקה לבערם כמשפטימסדרים אחרי הקרבן מזמור בכל יום ויום כנרמו ולעמוד בבקר בבקר להודות ולהלל לה' וכן לערב מקום השיר שהיו משוררים בעת עלות הקרבן ומתחילים ביום ראשון ה' מלך גאות לבש סדר אותם המזמורים עד ה' מלך תגל הארץ • וכיום ששי מזמור ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ כפי מה שנאות לבריאת היום ויושב ואומר ודוי ועתה מה נאמר אלהינו ומשלים הודוי ומתחיל מזמור אמרי האוינה ה' בעבור פסוק ה' בקר תשמע קולי • ומחבר פסוקים מרמזים על עת תפלת הבקר ואומר ותיטב לה' משור פר מקרין מפרים שניב שפתינו יהא מקום הקרבת הקרבן • ובעבור כי אהרן קרבן הבקר יכשר להביא קרבנות נדרים ונדבות כי בין קרבן ערב ובקר אין מקריבים קרבן אבל בין קרבן בקר וערב יש להקריב על כן מחבר פסוקים ואבואה אל מזבח אלהים אל אל שמחת נילי ואומר ואזכחה באהלו זבחי תרועה נדרי לה' אשלם נגדה נא לכל עמו ואומר וערכה לה' מנתת יהודה וחותרם השיבנו ה' אליך ונשובה שמבקש להשיב העבודה על מכונתה בשוב ישראל לארצם כימי עולם וכשנים קדמוניות • ואחרי כן מסדר המזמורים שהם בקשה למחילת עונות ולבקשת הישועה להוציאם מן הגלות והם מזמורים משובחים כגון מזמור המה ה' אונך ענני כי עני ואביון אני ומזמור חנני אלהים כחסדך • הנה במזמור המה ה' אונך אומר חנני ה' כי אליך אקרא כל היום • ואומר במזמור חנני אלהים כחסדך מה שמרמז מקרבנות הגדבה

אלהי ישראל אבינו מעולם ועד עולם לך ה' הגדולה והגבורה וכו' שכולל שבחיו של שם ית' שבהם משתבח בבחינת כל חלקי המציאות עולם העליון והאמצעי והשפל • ואומר ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך • ונופל על פניו ארצה ואומר תהנה בך בטחו אבותינו בטחו ותפלטמו יהי לבי בחקך למען לא אבושיאומר כי לא על צדקותינו אנחנו מפילים תתגנינו לפיכך כי על רחמך הרבים • ומבקש מליחה ורחמים בעד ירושלים ובעד עמו ישראל ואומר ה' שפעה ה' מלחה ה' הקשיבה ועשה אל תאחר למענך אלהי כי שמך נקרא על עירך ועל עמך • ואומר שוב סחרון אפך וחותרם ברוך ה' לעולם • ועושה תפלה בלחש כמו שמצאנו הרמז מן חנה הצדקת באמור רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע וזאת תפלת יחידים שמבקש כל אחד כפרה על עונו ננעו ומבאובו שיביט אליו ברחמים לפרנסו די צרכיו שלא יבוש בחייו ומבקש מליחה על עצמו וביתו ובניו בפסוקים מורים לאלו הענינים ולשלום כל ישראל ואחרי כן מתפלל החזן בקול רם חזק ויאמץ לבכבם ואתם חזקו ואל ירפו ידיכם לענין בנין ירושלים וקבוץ כל ישראל באמרו בונה ירושלים ה' בורא ניב שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב כלומר שלום למי שישפ מזמן קרוב ושלום למי ששב מזמן רחוק וחותרם ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום וחותרם ברוך ה' לעולם אמן ואמן • ועוד עושים תפלה בלחש כל אחד ואחד לקרש שמו הגדול ויגדיל תורתו ויבנה מקדשו ובנין ציון וירושלים וקבוץ ישראל וביאת בן דוד משיח צדקנו וכהן שהוא משיח צדק ומסדר פסוקים מרמזים לאלו הענינים ואחרי כן נפטרם מן התפלה ומשתחווים לשם ונותנים שלום אחד לאחד וחוזרים ויושבים הזקנים כלפי העם והעם פניהם כלפי הזקנים שהם בעלי תורה ולפניהם בניהם ותלמידיהם ואחרי כן יוצאים מן הכנסת וחולכים להם לבתיהם וזהו תקון תפלת של ערב :

סדר

תפלת בקר • ובבקר השכם נכנסים בבית הכנסת כורעים ומשתחווים • וחזן הכנסת מתחיל יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם ממזרח שמש עד מבוא מהולל שם ה' דומה הענין לפי העת • ומתחיל בענין בלכה כמו שבארנו ומחבר מזמור ברכי נפשי את ה' כי בהקיצו משנתו נפשו פנויה מכל עמקים ומברכת ומשבחת לאל ית' וחתימתו ברכו

לב ומשבר רוח תלילו • ואחרי כן מחבר פרק
יהי מאורות עם פסוקים דומים לענין ואומר
מזמור הרנינו לאלהים עזנו בעבור תקעו בחדש
שופר בכסא ליום חנוני ומסדר מזמורים סרמיזים
לענין המאורות וצבא השמים כגון הללויה
הללו את ה' מן השמים הללויה הללו אל
בקדשו וחותם הושיענו ה' אלהינו ומשלימים
כל התפלה כסדר • ובבקר בהגיע למזמור
חנוני אלהים כחסדך מוסף ודוי ה' אלהי
ישראל צדיק אתה כפי תוספת המרי • ואומר

מזמור הללויה הללו את שם ה' הללו עבדי
ה' שעומדים בבית ה' הקדמה למזמור כי אני
ידעתי כי גדול ה' וזה המזמור משובח ומעולה
לענין הנאולה כמו שנאל את ישראל
ממצרים שינאלם גם מזו הגלות כאשר
אמר כי ידיו ה' עמו ועל עבדיו יתנחם עזבי
הנוים כסף וזהב מעשה ידי אדם כמותם יהיו
עושיהם וכו' וחותם המזמור ועומד ואומר
שמת נפש עבדך כי אליך ה' נפשי אשא
שגם זה המזמור לענין הנאולה • ובעבור שרוצה
לסדר ענין החדש בקרבן עוד מסדר שבח
והודאה וסדר מעשיי לאמת ההשגחה ומסדר
הקרבן • וענין השבח הוא מזמור ה' אורי וישעי
וכו' שהוא שבח לענין הנאולה • וההודאה
מזמור אודך בכל לבי • וסדר מעשיי לאמת
ההשגחה ענין השירה כי התורה לא תתאמת
רק באמונת ההשגחה וענין הקרבן הוא ענין
תורני • ומסדר אחרי השירה מזמור אשרי נשוי
פשע בעבור על זאת יתפלל כל חסיד אליך
לעת מצוא דק לשטף מים רבים אליו לא
יעז ומזמור רננו צדיקים בה' בעבור כונס
כנר מי הים נותן באוצרות תהומות • וחותם
הושיענו ה' אלהינו וכו' ומתחיל ה' בציון גדול
ברוך ה' אלהי ישראל וכו' • משבח ומברך את
השׁי"ת אשר נתן את התורה ומאשר את
התורה באמרו כי ישר דבר ה' ראש דברך
אמת אתה צוית פקודיך גל עיני ואביטה טוב
אתה ומטיב וכו' ומתחיל הקרבן ובראשי
חדשיכם וכו' והורגם בפסוק וביום שמחתכם
ובמועדיכם ובראשי חדשיכם כי בכל המוספים
היו תוקעים בחוצרות • ואומר שיר כי בעת
החל העולה החל שיר ה' והוא מזמור הרנינו
לאלהים עזנו וכו' סרמיז לענין החדש תקעו
בחדש שופר ונפול על פניו ואומר ודוי ובעת
החל העולה החל שיר ה' והחוצרות ועתה
מה נאמר אלהינו ומחבר פסוקים חדשיכם
ומועדיכם שנאה נפשי לאמר מתי יעבור החדש
והשבתי בל משושה חנה חדשה ושבתה וכל
מועדה

אז תחפוץ זבחי צדק עולה וכליל שהם נקרכים
ביום • ואחרי כן אומר מי אל כמוך נושא עון
הרמו כלו למחילת העון ונאולת ישראל מן
הגלות • ועומד ואומר מזמור אליך ה' נפשי
אשא המורה לנאולת ישראל • והיה זה
המזמור מסגולת תפלת היום כאשר
אומר הדריכני באמתך ולמדני כי אתה אלהי
ישעי אותך קייתי כל היום • ואחרי כן אומר
מזמור הראוי וחותם כל התפלה כדרך שהותם
בערב :

פרק שלישי

סדר תפלת ראש חדש • אם יקרה להיות
ראש חדש מוספים אחר מזמור הבו
לה' בני אלים פסוקים סרמיזים לענין חדוש
הירח ומתחילים הענין נר לרגלי דברך ואור
לנתיבתי המעם התורה התמימה היא המאירת
עינים ללכת בדרכי יושר • פתח דברך יאיר
מבין פתיים הרמו כלו על התורה אשר דרכיה
דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום במאמר יהי
מאורות ועל כן מסוך לו מפר אותות בדים
וקוסמים יהולל רמו על תבודים מלבם לשנות
מצות התורה שהתורה הישירתנו לקדש
החדש בראייה וכך מודים גם בעלי הקבלה אלא
החליפו הכתוב וכדו מלבם לקדש החדש
במולד כיוצא בזה החדש אשר ברא מלכו •
סמוך לו משיב חכמים אחר ודעתם יסכל כי
אפילו על המולד עצמו אינם מתנהגים על
המולד האמתי מפני שזה הדבר עמוק להשינו
על בוריו ועד עתה מדקדקים עליו האצטגנינים
ולא יוכלו לעמוד על בוריו • והנה הם מתנהגים
לקדש המולד במהלך האמצעי והמולד האמתי
פעם יתקדם ופעם יתאחר למה שהוא במהלך
האמצעי • הנה בזמננו זה שנת חמשת אלפים
מאה וארבע עשרה שנה ליצירה בתדש תשרי
אשר הקרה לקות השמש בשש שעות של יום
אשר שעת הלכות הוא הקבוץ האמתי והמולד
שלחם היה בשמנה שעות של לילה על כן
גאמר משיב חכמים אחר ודעתם יסכל • וסדר
פסוקים לזיף מחשבת האצטגנינים • וחבר
מאמר על הרועים חרה אפי שבאמת שזה
חטעות לא היה כי אם מן גדולי האומה
וחרמיז שעונש עתיד לבוא עליהם באמרו על
הרועים חרה אפי ועל העתודים אפקוד בעת
שתבוא נחמה לישראל כאמרו כי פקד ה'
צבאות את עדרו ואת בית יהודה רמו לדבר
חנה עבדי ירונו ממוב לב ואתם תצעקו ככאב

כל הענין המסודר • ואומר התמיד עם מזמור שיר ליום השבת והותם בהעמדה ודוי אם אשכחך ירושלם ובקשת מחילה שוב מהרון אפך וכו' • ואומר קדושה בקצרה ואומר ארבע הודאות והודאה המישיית ושבתותיו המקודשות אמת והותם התפלה והיה הרצון שלא להאריך בתפלה מפני שאינם מדליקים נר וכשתדלים לברך את השבת על השלחן בעוד נוגה היום לבוא עיניהם בתקון כמאכלם ומשקיהם :
סדר חצות הקטון • ובהצות לילה קמים ואומרים חצות הקטן • מתחיל ואומר מזמור אברכה את ה' ועומד ואומר היחוד של עשרת ימי החמیس שהוא בלי מעריב ויוצר עם תוספת פסוקים ומשלימו כאשר נבארהו • ואומר הודאה כאשר היא מסודרת והותם • ואהרי כן מסדר פסוקים לענין אזרה והותם • ואהרי כן מסדר פסוקים מענין תשובה והותם • ואהרי כן מסדר פסוקים לענין תוכחה והותם • ואהרי כן מסדר פסוקים ליום המיתה והותם • ואהרי כן מסדר פסוקים ליום הדין והותם • ואומר ודוי והותם • זהו חצות הקטון :

סדר חצות הגדול • אך חצות הגדול מאריך בענין התוכחה ומסדר פסוקי הבטחה למחילה שהוא מוחל וסולח ואין זולתו ומסדר פסוקי תשובה ומשלים בודוי ובקשה :

סדר תפלת השחר • אמנם תפלת השחר מקדימים הקדמה כוללת ענין אזרה ותוכחה ותשובה לפי קשר הפסוקים גם לענין העת כגון אלהים אלי אתה אשרך להגיד כבקר חסדך עורה הנבל וכנור וכיוצא בהם והותם יומם יצוה ה' חסדו אברך את ה' אשר יעצני • ומתחיל מזמור אברכה את ה' בכל עת ומשלימו • ואהרי כן מסדר מזמורים עם הקדמותיהם אם לענין היום אם לענין הפרשה אם לעלה לענין מילה אם לענין שמה או הפכה והותם הושיענו ה' אלהינו ברוך ה' אלהי ישראל ברוך ה' לעולם • זהו סדר תפלת השחר:

סדר תפלת הבקר של שבת • ובבקר השכם מתחיל תפלת חובה עם פסוקים הראויים כגון אדני שפתי תפתח ימלא פי תהלתך וכו' או לפי רצון המתפלל לחבר פסוקים הראויים אם להאריך אם לקצר או פיוט הראוי מחובר לפסוק תהלת ה' ידבר פי ויברך כל בשר • ואומר ברכי נפשי את ה' והותם ברוך ה' אלהים אלהי ישראל • ועומד ואומר היחוד כפי שהוא מסודר עד שמע ישראל • מכנים פסוקים נאותים אל אותו החבור אם להאריך אם לקצר ואומר שמע ישראל

מועדה ערבה כל שמהה וכו' כאלו הפסוקים וכיוצא בהם המורים לענין החדש • והותם בענין בקשת מחילה שוב מהרון אפך ואהרי כן אומר לא האמינו מלכי ארץ כל יושבי תבל כי יבוא צר ואויב וגו' וקם ואומר אלהים באו גוים בנחלתך שצריך בזה הסדר לומר בעבור ששבתה העבודה בקרבן המוסף והיה זה מפני שנתחייבו גלות ונחרב המקדש • ועוד מבשר לענין הגאולה • ובכל המועדים אומרים מזמור למה אלהים זנחה לנצח משום שאנו צורריך בקרב מועדיך שרפו כל מועדי אל בארץ • ויום ראש חדש אינו מועד על כן אומרים מזמור אלהים באו גוים בנחלתך שהוא דומה לענינו • ואהרי כן מסדר מזמורים מרמיזים לענין המאורות הכתובים בערב ומזמור השמים מספרים וגו' עם מזמור ה' אדונינו מה אדיר שמך בעבור כי אראה שמיד • ואומר קדושה ובקדושות מחבר פסוקים מרמיזים לענין החדש ומסדר פרק ואהבת את ה' אלהיך למעלת היום וכנראה שדין לומר בכל הימים זה הפרק ערב ובקר כאשר מתנהגים קהלות אחרות • אבל אני סובר כי מפני עלה קצרוהו לאופן מה שכוננו בו בעלי הקבלה רצו להרחיק המחשבה ההיא והמבין יבין • ואומר ארבע הודאות והודאה המישיית וראשי חדשיו בראיית הירח אמת • ומסדר ההלל הללו את ה' כל גוים וכו' כסדרו מפני שכל יום שנתחייבו אנשי הבית קרבן מוסף בזמן המקדש נתחייבו אותו היום אנשי הגלות במוסף הלל ושבה על דרך ונשלמה פרים שפתינו ואומר ההלל והותמים התפלה כמנהג :

פרק רביעי

סדר תפלת ערב שבת • בערב שבת בעוד היום בששי באים אל בית הכנסת בהשתחויה וכריעה להוסיף מחול על קדש שמירה לשבת • ומתחילים הקדמה שלח אורך ואמתך המה יחנוני וכו' ואומר מזמור מה ידירות משכנותיך מפני שרגילים היו להתועד במקדש בשבת משאר הימים לכך אומר זה המזמור על השתוקקות אהבה וחבה להתפלל לשם ית' ואומר היחוד ראשי עינינו בפסוקים ראויים ואומר שמע ישראל ומתחיל ה' שמך לעולם עד מאין כמון ה' ואומר כי גדול אתה ועושה נפלאות ומשלים היחוד ורב חסד ומהבר לענין קדוש השבת ויכלו השמים והארץ וכל צבאם

כחסדך הרמזו כמה שיעד בפסוק ויעב בצר לו עד ה' אלהי ישראל ויבקשוהו וימצא להם • ומאשר לשם ית' בנושא עון להביא הגאולה לישראל ואומר הושיעה את עמך וברך את נחלתך • ואומר עם זו יצאתי לי תהלתי יספרו כי אחרי שמחל להם ונאלם הנה מספרים תהלתו אחרי שהוציאם מן הגלות והביאם אל ארצם כאשר אמר לספר בציון שם ה' ותהלתו בירושלים • ועומד ואומר מזמור כי אני ידעתי כי גדול ה' שהוא מורה לנאולת ישראל עם מזמור אליך ה' נפשי אשא כאשר בארנו ענינו וחותרם • ואחרי כן אם רוצה מסדר קצת הפרקים אשרי תמימי דרך כי הנושעים הם צדיקים • ובעבור שרוצה לסדר חמוסף ונעתק מפרק אל פרק מתחיל על חומותיך ירושלים הפקדתי שוטרים כאלו שסדרי התפלה כמו החומות וכמו כן הפרקים • וענין הפרקים לאשר התודו ונמחל להם ונושעו בנאולה העתידה ועל כן מאשרם אשרי תמימי דרך ואומר גם כן שירי המעלות וחותרם הושיענו ה' אלהינו כאשר תקנם המסדר • חלוקים הפרקים בכל יום ויום מימי השבוע עם שירי המעלות שלהם • אחרי כן מתחיל מזמור אליך ה' נפשי אשא עם מזמור ה' אורי זישעי אם ירצה עם הקדמותיהם והוא תמור שבה היחוד כמו שהרמזנו • ואומר הודאה אודך בכל לבי • ואם ירצה אומר מזמור אליך ה' אקרא צורי גם מזמור קולי אל אלהים ואצעקה שיש להם חבור לענין השירה אם ירצה עם הקדמותיהם • ומתחיל שירת ויושע ה' ומשלמים השירה כפי הצורך שבארנו • ומחברים מזמור אשרי נשוי פשע ומזמור רננו צדיקים בה' כפי שזכרנו • כל זה הסדר מענין השירה שהוא ענין מעשי לאמת ההשגחה כפי מה שהעירונו לאמת התורה • וחותרם הושיענו ה' אלהינו שכל מה שסדר הוא לענין ישועה ומרמז גם על הישועה העתידה לבוא לישראל • ומתחיל באשורה התורה האל תמים דרכו • ומתחיל הענין מעניני האזהרה על השבת • ואומר המוסף וביום השבת שני כבשים וכו' • ומתחיל מאשר ומשבח מעלת השבת באמור ועל הר סיני ירדת • וכי יש שכר רב בעולם הזה לשומריה ומקיימיה כאשר אמר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה • הנה שכרו רב בעולם הזה ועצום בעולם הבא כאמרו אז תתענג על ה' • ומשלמים ענין זה ואומר מזמור שיר ליום השבת כי כן אומר ובעת החל העולה החל שיר ה' והחצוצרות ואולם לא היו תוקעים הצוצרות

ישראל ומתחיל ה' אלהינו בוראנו • ומוסיף פסוקים לענין היחוד שראויים להורות על היחוד ומסיום היחוד ואומר ההודאה ומהבר לקדוש היום זכור את יום השבת לקדשו • ואומר טוב הודות לה' להבר ענין הקרבן עם מזמור ה' מלך ירננו עמים • ונופל על פניו ואומר ודוי גדול בתוספת פסוקים הראויים לתוכחה כללית וחותרם שוב מהרון אפך • ואחרי כן מחבר המזמורים אמרי האזינה ה' עם סדר הפסוקים ומזמור הט"ה ה' אונך אם ירצה עם הקדמותיהם • גם מזמור תפלה לעני כי יעטוף שגם הוא בקשה ותחנה למחילת עונותיהם • ואומרים עוד ודוי גדול אלהי בושתי ונכלמתי ומחברים בו הודאה לשם ית' מזמור הללויה הללו את שם ה' מי ימלא גבורות ה' • ואומר זכרני ה' ברצון עמך וכו' ועומד ואומר אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך כל המזמור • והודוי הראשון הוא כמה שחל עליהם מצד עונותיהם מעניני הגלות וחרבן המקדש בעבור שכינת העבודה ובטול התמיד ושכר ציון וירושלם כאשר יורה כל הסדר • והנה מחבר מזמורים שהם בקשה ותחנה ואחרי כן מחבר זה הודוי אשר סדרו יורה שאין להם לשאת פנים מצד רוב עונותיהם וגדול אשמתם • ונותנים הודאה לשם ית' כי כל מה שחל עליהם כדין חל • ומשלמים מזמור אבותינו במצרים לא השכילו ומורה כי מה שחל להם לא חל אלא במריונם וקושי לבם הערל • וכשמשלמים המזמור עם תוכחות אחרות מחברים חבור ואומר אליה ימים רבים תשבי לי שמורה כמה שיקרה לעתיד כגון שאמר ואומר אליה ימים רבים תשבי לי לא תזני ולא תהיי לאיש • ואמר וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת וכו' והורה כי הם יעלו על ידי תשובה כאמרו וישב בצר לו עד ה' אלהי ישראל ויבקשוהו וימצא להם • ומחבר הסדר כי מפני עני ישראל שאין להם עצור ועוזב ידיו ה' עמו ועל עבדיו יתנחם • ומחבר הכשורות העתידות לבוא לישראל שהם בשורות נאמנות ומאשר לשם ית' מי אל כמוך נושא עון ועובר על פשע לשארית נחלתו בעבור זכות האבות כאמרו וזכרתי את בירתי יעקב וגו' לנאלם נאולה נמורה עולמית כאשר אומר זכור עדתך קנית קדם וגו' וחותרם ויושב ונופל על פניו ומתחיל עוד ודוי גדול אנא ה' ברחמך הרבים וכו' וסדר זה הודוי בהודאת החטא כי בקשת המחילה על החטא מפני הרחמים וכל זה הקדמה למזמור חנני אלהים

אלהי מעזי למה ונחתני הרצון שכטחוננו בשם ית' . ואומר למה התענו ה' מדרכיך ר"ל מפני שאתה מתאפק לענוש הרשעים על רשעם נראה שאין השגחה עליונית על כן אמר טוב למען עבדיך . ומספר בגדולות ובנפלאות שעשה השם ית' לישראל מהשנתתו הרבה עליהם ואומר פגעת את שש ועושה צדק בשביל משה ואהרן בדרכיך וזכורך כשהיית קוצף הן אתה קצפת מפני שהמאנו והם היו עומדים בפרץ לפניך אמנם עתה אין קורא בשמך מתעורר להחזיק בך וזה מפני עון כאמרו כי הסתרת פניך ממנו ותמוגנו ביד עוננו אמנם יש לך לחוס עלינו מפני שאנחנו מעשי ידיך על כן אל תקצוף ה' עד מאד כי ערי קדשך היו מדבר בית קדשנו ותפארתנו העל אלה התאפק ה' . ומזכיר קנאת הלול שמו וחלול תורתו וקנאת הלול מקדשו וקנאת הרפת עמו בית ישראל ומזכיר מקוה ישראל מושיעו בעת צרה הואיל ואנחנו נשענים עליך למה תהיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון למה תהיה כאיש נדהם כנכור לא יוכל להושיע ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא אל תניחנו . ומחבר מזמור עד אנה ה' תשכחני נצח נתן הסבה מפני שמחת אויבים כאמרו פן יאמר אויבי יכלתי והותם . ומתחיל הקדושות ומחבר בכל קדושה פסוקים לפי רצון המתפלל אם נוגעים לענין פרשת היום או לענין שבת או לענין מה שהוא רוצה והותם הקדושות ואומר שמע ישראל ואהבת את ה' אלהיך . ואומר ארבע הודאות והודאה המישיית ושבתותיו המקודשות אמת . ואומר כי כה אמר ה' רנו ליעקב שמהה וצהלו בראש הגוים לבקש ישועה מהשם באמרו הושע ה' את עמך . ואומר מלכות שמים ויושב ומתהנן יהי לבי תמים בחקיך . ומבקש ועתה ה' אלהינו אשר הוצאת את עמך . ומצדיק דין השם ית' כאמרו ה' ככל צדקותיך ישוב נא אפך והמתך וכו' . ומשלים שוב מהרון אפך שוב למען עבדיך השיבנו ה' אליך ואומר תפלה בלחש ואחרי כן אומר קומה עזרתה לנו . ומשלים התפלה בסדרה והותם . ואומר תפלה בלחש שנית ואחרי כן קמים ומשתחוים לשם ית' ונותנים שלום איש לרעהו וחוזרים הזקנים שלפני התבה ויושבים כלפי העם והעם פניהם נגד הזקנים . ואם יהיה ראש חדש בשבת הדין נתן להשלים התפלה עד מזמור רועה ישראל . ואחרי כן אומר סדר החדש כי לא יתכן אחר קרבן התמיד לומר קרבן, ראש חדש כי הודוים לא תקנום המסדרים

הצוצרות על כן לא הייב המסדר לומר וביום שפחתכם אכן מאשר ובעת החל העולה החל שיר ה' המעם בעבור השיר ולא בעבור הצוצרות . ואחרי כן יושב וגופל על פניו ואומר ובעת החל העולה ואומר הודוי ועתה מה נאמר אלהינו ידענו ה' רשענו ומסדר יעודים רעים אשר חלו עלינו מפני שהפרנו מצות שבת ומספר שיר החזורים והמנגנים הבהנים שהם מורי התורה היתה במעל הזה להלל השבת כאמרו כהנייה המסו תורתי ויחללו קדשי בין קדש לחול לא הבדילו ובין הטמא לטהור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם ומסיים כל הודוי בבקשת מהילה שוב מהרון אפך והותם . ומתחיל המזמורים שהם בקשת תהנה למחול על עונותיהם כגון מזמור קולי אל ה' אוזעק עם מזמור ה' שמע תפלתי והותם הושיעה את עמך לענין הנאולה . ואומר הקדמה רעה עמך בשבטך צאן נחלתך למזמור רועה ישראל האוינה נוהג כצאן יוסף . והיתה הכונה בעבור שסדר בתוכחות הנביאים והכהנים אשר הם רועי ישראל ומורי התורה כאלו נאמר זה המזמור על צד הבקשה שיהיה רועה נאמן להם ככתוב אני ארעה צאני ואני ארביצם . ועוד שמסדר על הפורענות שבאו לישראל מצד עונותיהם וכי הוא יעוררם אל התשובה לקרב ימי הנאולה בביאת המשיח וזהו טעם כל המזמור סמוך לו רצית ה' ארצך שהוא מורה אמתת הנאולה . ואחרי כן מחבר פסוקים לשבח מעלת משה רבינו ע"ה ולמעלת נבואתו כאשר סדרו בסדר בחדס ואמת יכופר עון בעבור להזכיר מזמור תפלה למשה . וכבר הקדמנו הבאור בטעם זה המזמור שהוא מזכיר שבחו של שם ית' והשגחתו עלינו והוא מעוררנו אל התשובה להנצל מדין יעודים הרעים לבקש ממנו לשוב אלינו ברחמים לגאלנו גאולת עולם כאמר יראה אל עבדיך פעליך ויהי נועם אדני אלהינו עלינו . ואחרי כן מחבר פסוקים על דרך בקשה כדי שיהמו רחמי השם עלינו לזכור הברית כאמרו אל תנאץ למען שמך הבט לברית . ולחמול עלינו מצד ענינותנו כגון אל ישוב דך נבלם . ולקנאתו בשביל אויבינו כגון שאמר קומה אלהים ריבה ריבך . אל תשכח קול צורריך . ושיזכור הרפתם אשר הרפתו כגון שאמר זכור ה' הרפת עבדיך . ושיזכור היסורים שעברו עלינו כגון שאומר זכור ה' מה היה לנו . ולקנאתו בשבילנו מפני שאנחנו מעשה ידיך כחומר ביד היוצר . ומסדר אומרה לאל סלעי למה שכחתני כי אתה

וזה הוא הסדר • מתחיל אלהים ה' חילי ומחבר פסוקים הראויים לפסח • ואחרי כן אומר הודאה כגון מזמור הללויה אודה ה' בכל לבב ומזמור הודו לה' כי טוב • ואחרי כן אומר מזמור לענין המעשה ויקרא רעב על הארץ ואומר אזכור מעללי יה ומהכר פסוקים על כלל המעשה • ומסדר עשר סכות ויציאת ישראל מצרים אם לענין מעלתם והשגחת השם עליהם • וחברו פיוטים סרמיוזים לעשר סכות ויציאת ישראל מצרים גם כן בענין מעלתם והשגחת השם עליהם • ואומר פיוט אזכיר פלאות אל עם איום מרום מראשון ולענין השגחת השם עליהם איך נהלם ושבחם פיוט מה דורך סוד • ולענין גלות פיוט אני ישנה ולכי ער • ולענין גאולתם פיוט ברוך אל הפודה הגואל בחסדו • וחותם אשרקה להם ואקבצם • ואחרי כן מתחיל ברכו עמים אלהינו ונתן שבח הודאה לשם ית' איך גאלם ונהלם ומתחיל ברוך אלהינו אשר עשה נסים ונבורות כל הפרק בנסים שעשה עמנו ונתן לנו את התורה • אחרי כן מתחיל בן יהי רצון מלפני ה' אלהינו ומסדר כל הפרק כדי שיוציאם מהגלות וחותם ונפשי תגיל בה' • ומתחיל ביאת המשיח בפרק גילי מאד בת ציון בכלל פרק חוה הוית • וחותם מגדיל ישועות מלכו • ה' יחתו מריבו • עם מזמור הללויה הללו עבדי ה' • ואחרי כן מתחיל רני ושמחי בת ציון כי הנני בא בעבור קבוץ ישראל בארץ הקדושה ומחבר פסוקים כלל הפרק בקבוץ ישראל עד וידעת כי ה' אלהיך הוא האלהים האל הנאמן ושאר הסדר • זהו סדר ההלל הגדול בשבת הגדול :

פרק חמישי

ואולם זמני המועדים תחלתם הפסח • בערב כשבאים אל הכנסת החזן משתחוה ומתנפל ומתחיל הקדמה ה' אהבתי מעון ביתך עם מזמור מה ידידות משכנותיך לאופן ביאתם לימים טובים אל המקדש ואומר יראה אל אלהים בציון • ועומד ואומר היהוד והודאה וסדר הבריאה והתמיד ודוי ובקשה בענין הגאולה לשוב העבודה על מכונתה • ומתחיל קול שאון וכו' להשפלת גוג ומנוג ונאולת ישראל שהוא הקדמה למזמור הבו לה' בני אלים • ואומר ה' בציון גדול שבח התורה ומתחיל בחדש הראשון וכו' • ואומר שה תמים זכר בן שנה ומשלים הענין בשביל הפסח • ואומר מזמור הודו לה' קראו בשמו בעבור השיר יהיה לכם כלי

רק לפי עניני הקרבנות • והנה בקרבן התמיד סדר הודוי הראשון ועליו חברו פסוקים ופרק על משמרתי אעמודה • וראיתי אני דניאל בעבור ומעת הוסר התמיד גם הודיעני ה' קצי אדות קץ התמיד • גם מאמר אלי כבתולה תנורת שק • ואיך אפשר להפסיק ביניהם ולומר מוסף של שבת :

תפלת שבע שבתות

כסדרי השנה שיש להם תוספות לפי ענין הזמן כגון שמוספים על השבתו' שיש מפסח עד חג שבועות שאומר' על הודוי הראשון על משמרתי אעמודה בשביל הקץ לאופן שהם שבע שבתות הספירה גם מוספים מזמור מי ימלא נבורות ה' עם אבותינו במצרים ופרק ואומר אליה גם אחרי ודוי השני מוספים מפרק צאן אוכדות היו עמי אלהינו הקם לנו גם התימט מזמור רועה ישראל ביום ההוא כרם חמר ענו לה • גם בשבתות שהם מן השעה בתמוז עד עשרה באב מוספים תפלות שמתפללים בסדר שבעה ובעשור של אב כאשר הם מסודרים • אכן בשבת כשיושבים אחר חתום התפלה מוציאים התורה וקוראים הפרשה ואדם השוב בעל תורה מתחיל באשור התורה ומתחיל הפרשה וכאלו הוא הקורא מפני כבוד התורה • אלא נהגו ואחרי קראו הפסוק הראשון עומד בחור אחד הגון וקורא הפרשה וכשמשלים מהכר אשורים על התורה וחותם • וקוראים ההפטרה המסודרת • ואם ירצה לדרוש דורש מה שיבוא בלב הדרשן וכפי ענין היום אם לשמחה אם להפך או לענין היום וכשמשלים מאשרים אותו מי כהחכם ומי יודע פשר דבר והחכמה מאין תמצא וכיוצא בהם • ואחרי כן עושים תפלת צהרים עם מזמור תהלה לדוד ואומרים קדושה בעבור הפרשה ואומרים קריאת שמע ומלכות שמים ומשלים התפלה בברכת ישראל ברוך ה' אשר נתן מנוחה לעמו ישראל וחותם • ויוציאים והולכים לבתיהם למעודי וכתחלה מקדש את השבת על היין ומברך על היין ועושה המוצי' ואוכלים ובסוף מברכים ברכת המזון ומחבר מענין שבת וחותם :

שבת ההלל הגדול

ובחיות שבת הגדול הסמוכה לפסח אומרים הלל הגדול • והמעם כי בעשור לחדש היה נמנה הפסח שנאמר בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית ועל כן נהגו ואומרים הלל הגדול בשבת זו הסמוכה לפסח אדות יציאת ישראל מצרים

כליל התקדש חג עם מזמור הללויה הללו אל בקדשו וכו' . ואחרי כן אומר הודאה לזכר נפלאותיו הללויה אודה ה' בכל לבב . ופרק כה אמר ה' גואלך קדוש ישראל על דרך תוכחה המעם כי מצד עונם לקו ושבתה העבודה ושמת המועדים כאשר אמר והשבת כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדה ולאופן המחליפים והממירים קדוש הזמנים בראיית הירה . ואומר ודוי שמוע שמעתי אפרים מתנודד וכו' . ואח"כ אומר הורני ה' דרכך הבינני ואצרה תורתך . שגם מה שאנחנו מקדשים הוא בספק . ויש סדורים מורים לומר בזה המקום הנסתרות לה' אלהינו . שניאות מי יבין לאופן שקדוש הזמנים תלוי על פי ראיית הירה והענין מסופק לרוב העתים על פי הראייה . ומסדר אשור התורה הורני ה' דרך הקיך ואומר הענין . ומזמור אורב ה' שערי ציון בעבור יראה כל זכורך ויושב ואומר הודוי על דרך קינה פסוקים שמורים על שביבת ההגים ושביבת עולי רגלים . ומבקש מחילה שוב מהרון אפך . ועומד ואומר מזמור למה אלהים זנחת לנצח בעבור שאנו צודריך בקרב מועדיך . גם מזמור הודינו לך אלהים הודינו בעבור כי אקח מועד . ומזמור שמחתי באומרים לי בעבור עולי רגלים . ואומר קדושה וקריאת שמע וארבע הודאות גם הודאה חמישית והג הפסח אמת :

ובבקר

מסדר התפלה בהקדמה ראויה עם מזמור ברכי נפשי את ה' . ועומד ואומר היחוד שנוכר בשבת ומוסיף פסוקים לפי ענין היום ומוסיף פסוקים בענין היוצר גם בסדר ההודאה מסדר עד להשלים שבע השתחויות ומשלים ההודאה עם סדר הבריאה עם פסוקים מרמיזים למעם הבריאה והתמיד ויושב ואומר הודוי כמו שנוכר בשבת . ומזמור אמרי האזינה ה' עם הקדמתו ומוסיף פסוקים כגון משא דומה אלי קורא משעיר בעבור אמר שומר אתא בקר שמעיר לענין התשובה ומזמור הטה ה' אונך ענני עם הקדמתו . ואומר שירו לה' שיר חדש ומוסיף פסוקים שמרמיזים להשפלת גוג עם מזמור הכו לה' בני אלים . ואומר ה' עוזי ומעזי ומנוסי ביום צרה . ומוסיף לבנין הכית והיה באחרית הימים נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים . וזאת היא הנאולה השלמה ותמיד מזכירים אותה ערב ובקר . אך בארך התפלה מרמיזים גאולת ישראל ויציאתו מן הגלות כאשר מרמיזים בפרק מי אל כמוך . ולכן ראיתי קהלות שבבקר מזכירים מזמור הכו לה' כסדרו

ויושבים ומביאים עד פרק מי אל כמוך ואומרים אליך ה' נפשי אשא . אכן בערב מזכירים לבד גאולת גוג . וזה הכלל כי על כל סדרי התפלה יש להזכיר מלחמת גוג שהיא הנאולה השלמה אך כשרוצה להאריך מוסיף ומרמיז גאולת הגלות כאשר זה ידוע למבינים . ואח"כ יושב ואומר פרק כי כה אמר רם ונשא עם מזמור תפלה לעני . הקדמה לודוי אלהי בשתי ונכלמתי כפי המעם שהזכרנו בשבת מסדר כל הודויים . ועומד ואומר מזמור כי אני ידעתי . ומנהג טוב הוא לסדר הפרקים לכלל ימי השבוע . גם רבינו אהרן נ"ע חבר פסוקים נאותים לכל פרקי יום ויום . ואומר המזמורים עם הקדמותיהם והשירה עם התוספותיה עד בוא בפרק כה אמר ה' גואלך שהוא לענין תוכחה עם ודוי שמוע שמעתי . ואומר אשור התורה וענין היום עם הקרבן ומהכר פסוקי שירה דמיון ובעת החל העולה החל שיר ה' . ואומר מזמור גדול ה' ומהולל מאד נאות לענין ויושב ואומר ודוי לשביבת הרגלים ויעודים הרעים שבאו עליהם . ומביא פרק ולא אותי קראת יעקב מפני בטול הקרבן . ואומר עורה למה תישן ה' להזכיר מזמור למה אלהים זנחת לנצח ואחריו הודינו לך אלהים למעם שהזכרנו ומזמור הודו לה' קראו בשמו ואומרים הנבואה שהיא מרמזת להשפלת גוג ומגוג . ומשלים התפלה ואומר שבת משוש לבנו על דרך קינה . ואומרים הטל שזה הזמן צריך אל הטל וענינו מסודר משבח והודאה ומעשה ובקשה ותחנה . ואומרים הקדושה וחמש הודאות בהודאת אמנות היום . וקודם אמור מלכות שמים אומרים ההלל מן בצאת ישראל מצצרים נוגע לענין היום וחותרים התפלה והולכים לבתיהם למעוד ומברכים בתחלה לקדוש היום ומברכים על היין ומועדים ואחרי כן מברכים ומביאים מענין היום וחותרים . ככה סדרי כלל המועדים והלופיהם כפי עניניהם :

והנה

בשביעי עצרת מוציאים התורה וקוראים בשירת אז ישיר משה לאופן קריעת ים סוף שהיה בו ביום ומפמירים ותשר דבורה . ואומרים קדושה מפני קריאת התורה . ואחרי נטות השמש קוראים שיר השירים : ובענין העומר אחר קדושת המועד אומר מזמור לה' הארץ ומלואה שבה . ומזמור אשרי איש ירא את ה' אודות תאנים הטובות יסודי עולם אשר עמדו על פי הרשום בכתב אמת . ואומר אשור התורה ומתברר אל תלכי לדבר רע ננאי סותרי הכתוב הרשום בכתב

חדש מחבר מנבואת זכריה מה שיהיה לעתיד בזמן חג הסוכות • וסדר הקרבן בכל יום להפחית מקרבן העולה פר אחד צריך בכל יום להשלים היום השביעי בשבעה פרים ודעו :

יין שמיני עצרת אינו חג ומתפלל בסדר עד הקרבן עם מזמור לך דומיה כי אינו חג • ודויו של זה היום כדויו יום תרועה וכשמגיע בענין הקדושה אומרים הגשם מפני שזה הזמן תחלת הזריעה וצרכים גשם • וסדר הגשם בעבור שצריך להזכיר מזמור אלהים משפטיך למלך תן והוא מספר בענין המטר כאמרו ירד כמטר על גו על כן מקדים פתיחת גילי מאד בת ציון שהוא ביאת המשיח • ובעבור שעל ידי המשיח יהיה קבוץ ישראל מחבר כל הסדר כראוי עם מזמור אלהים יחננו ויברכנו והותם במזמור אלהים משפטיך למלך תן • ואחרי כן מתחיל לשבח לשם ית' אברכה את ה' ומחבר ענין ירידת המטר שתלוי בכחו ית' ומסדר פסוקים בעניני ההבטחה לנתינת הגשם בעתו והשפעת הכרחה כל פסוקים שנמצאו במקרא מרמזים על זה והותם וכל הגבעות תתמוגגנה • ומתחיל עושה גדולות הנזכר באיוב שהוא מזכיר מנפלאות המטר בהיותו והותם ונבלי שמים מי ישיבי • אחרי כן מזכיר הודויו על ידי בקשה ותהנה אלהינו ואלהי אבותינו אל תוכיחנו באפך לתת לנו גשמי ברכות והותם במזמור הללויה כי טוב זמרה אלהינו המרמז בהיות המטר ותת הארץ פריה • ואומר קדושה והותם התפלה בסדר ההודאות וההלל • ואחרי כן מוציאים התורה וקוראים בסדר המועדים ומפטירין ויכלו את הימים ואומרים קדושה בעבור הפרשה והותמים :

תקנו המסדרים ובשבע שבתות עד חג שבועות כשם שיש תוספת בתפלה מצד החלוק שבינינו ובין בעלי הקבלה תקנו ואחרי נשות היום קוראים הפרקים :

ובתנן שבועות אומרים סדר צאן אובדות היו עמי אודות חלוקה וחלוק שיש בינינו ובין הרבנים לענין מחרת השבת • והנה מגנה הרועים שהם היו רועים והחליפו הכתוב ומכשר בכיאת המשיח וכי הרועים הרעים אשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה יכרתו יגעו • ומה שיש בזה היום קרבן היום וקרבן מנחה חדשה פסקו החכמים שיקדם ענין היום והוא הראוי כאשר קדם לנו הבאור בענינו • ובענין מנחה חדשה מזכירים ודוי הראוי לפי ענין הרעב • ועומד ואומר רועה ישראל האזינה • ואומר פרק ביום מהרי אתכם מכל עונותיכם שהיא בשורה בענין השבע שלא יתן להם הרפת דעב אדות קרבן שתי הלחם • ומחבר הקדושות לענין מתן תורה • ומשלימים התפלה ומוציאים התורה וקוראים בעשרת הדברים ומחברים פסוקים לאשור התורה והחכמה מאין תמצא בעבור מתן תורה לא שמתן תורה היה בזה היום אלא לאופן שמתן תורה היה קרוב לזה היום • ומפטירים תפלה להבקוק הנביא ואומרים קדושה בעבור קריאת התורה והותמים ואחרי נשות היום קוראים סדר רות כפי ענין הזמן :

אמנם בעשרת ימי החמים זהו הסדר שקמים בלילה והולכים בכנסת ומתחילים מזמור אברכה את ה' בתקון ההזן פסוק והעם פסוק • ועומדים ואומרים היהוד ומוסיפים פסוקים הראויים עד ה'משמים השקוף בלי סדר יוצר ומעריב כי אין העת נותן • ואחרי כן מסדר סדר בשביל צרות שעברו על עם ישראל והשם ית' יצילם ויושיעם כי אין עוד מלבדו • ואינו מביא סדר הפסוקים הנאמרים בענינים ההם אלא מרמז בפסוקים אהרים על כן מחליף כל פרק ופרק • פרק וה' מציון ישאג עם פרק ה' עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה • ומפרק ה' שמעתי שמעך יראתי • ומפרק ה' איש מלחמה מרמז לענין אכרת גוג ומנוג • והיה

אמת בשפיל מהלוקת הרבנים בענין מחרת השבת שהם אומרים מחרת יום טוב ומכחישים הכתוב שרצונו מחרת שבת בראשית • ואומר הענין והקרבן ומזמור לך דומיה תהלה אלהים בציון נאות לענין התבואה באמור לבשו כרים הצאן ועמקים יעטפו בר יתרועעו אף ישירו • ויושב ואומר ודוי על צד התוכחה בענין הרעב במניעת המטר ויושב הארץ שהם סבות הרעב וספור בוא הרעב מצד עונותיהם • ועומד ואומר מזמור אלהים באו גוים בנחלתך • ומחבר ענין הכשורה ויען ה' ויאמר לעמו • ואומר קדושה והותם :

תקנו המסדרים ובשבע שבתות עד חג שבועות כשם שיש תוספת בתפלה מצד החלוק שבינינו ובין בעלי הקבלה תקנו ואחרי נשות היום קוראים הפרקים :

ובתנן שבועות אומרים סדר צאן אובדות היו עמי אודות חלוקה וחלוק שיש בינינו ובין הרבנים לענין מחרת השבת • והנה מגנה הרועים שהם היו רועים והחליפו הכתוב ומכשר בכיאת המשיח וכי הרועים הרעים אשר לא יתן על פיהם וקדשו עליו מלחמה יכרתו יגעו • ומה שיש בזה היום קרבן היום וקרבן מנחה חדשה פסקו החכמים שיקדם ענין היום והוא הראוי כאשר קדם לנו הבאור בענינו • ובענין מנחה חדשה מזכירים ודוי הראוי לפי ענין הרעב • ועומד ואומר רועה ישראל האזינה • ואומר פרק ביום מהרי אתכם מכל עונותיכם שהיא בשורה בענין השבע שלא יתן להם הרפת דעב אדות קרבן שתי הלחם • ומחבר הקדושות לענין מתן תורה • ומשלימים התפלה ומוציאים התורה וקוראים בעשרת הדברים ומחברים פסוקים לאשור התורה והחכמה מאין תמצא בעבור מתן תורה לא שמתן תורה היה בזה היום אלא לאופן שמתן תורה היה קרוב לזה היום • ומפטירים תפלה להבקוק הנביא ואומרים קדושה בעבור קריאת התורה והותמים ואחרי נשות היום קוראים סדר רות כפי ענין הזמן :

וביום תרועה מסדרים התפלה ואומרים ענין החדש • ואחרי כן ענין המועד עם מזמור כל העמים תקעו כף הריעו לאלהים בקול רנה נאות לענין ודוי שאינו מרמז לענין החג כי זה היום אינו מן החגים • ומסדר חמש הודאות בהודאת אמנות היום והותם כמנהג עם ההלל :

גם בסדר הסכות מתפלל כמנהג מענין היהוד ודוי וכל הסדר אלא בסדר שירו לה' שיר

שני מתחיל סלח לנו אבינו כי חטאנו ואומר פסוקי תשובה • ודוי אוי נא לנו כי בעזות מצחנו במקום אלהי בושתי ונכלמתי • ואומר ודוי תחנון וסליחה וחלוי • ועומד ואומר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם • ומהבר פסוקים דרשו ה' בהמצאו במקום אנא ה' ברחמיך הרבים וגו' ומסדר תחנון וסליחה וחלוי וחותם במזמור יענך ה' ביום צרה • ומתחיל תפלה למשה ואומר קדושה וחותם התפלה :

ובבקר

מתחיל התפלה • ומוסיף בודוי הראשון פיוט הלא על כי אין אלהי בקרבי ופיוט אפס ארון ננועים בענין יום הכפורים וגם כדי להרחיב הודוי • ובמזמור הנני אלהים כהסדך מסדר פיוט אתה אלהי יוצר גולם לבדך וחותם אנכי אנכי הוא מודה פשעך למעני • ועומד ואומר פסוקי תשובה במה אקדם ה' ננוע במעשה יום הכפורים • ואומרים הטאנו • וכפי שספר החכם רבינו אהרן נ"ע שהסדורים הראשונים מורים לסדר פיוטים בחלוי הראשון ובשני מה נדבר ובשלישי אלהינו בושנו מאד ולא נראה לו אבל תקן לומר בראשון מה נדבר במקום ועתה מה נאמר ובשני שיאמר אלהינו בושנו מאד במקום אלהי בושתי ובשלישי שיאמר ה' ננך כל תאותי במקום אנא ה' ברחמיך הרבים ומסדר סדר ישר ממעשה כהן גדול • והנה אלו השלשה ודויים מורים על העתיד בבחינת כל איש במה שהטא למצוא כפרה לעונותיו • והנה בראשון מסדר בודוי מה נדבר מן הנקמות שיחולו לו על עונותיו לעתיד לבוא • ובודוי אלהינו בושנו מאד מקדים סדר סלח לנו אבינו כי חטאנו וסדר ויטרו ויטרו בך • ומסדר הטא האברים כאמרו הטאנו לפניך בראש ועוד מסדר אלהינו בושנו מאד ואומר חלוי • ובשלישי מסדר פסוקי תשובה ואומר אוי נא לנו כי בעזות מצחנו וחתם עשרת הדברים עם ודוי ה' ננך כל תאותינו ואומר חלוי • ועומד ואומר כי ביום הזה יכפר עליכם ואומר תחנון נאות לענין יום הכפורים ואומר חלוי • ויושב ואומר כי בהר קדשי בהר מרום ישראל אודות מעשה יום הכפורים שהיה נעשה בזמן בית המקדש אשר היה הכהן הנרול בא במקום העבודה • ומוציאין התורה וקוראין במעשה יום הכפורים כהן אחד כאשר הוא מסודר • ואומר מזמור לך דומיה תהלה אלהים בציון • ויושב ואומר ודוי • ואם ירצה אומר צאן אובדות היו עמי ומזמור רועה ישראל האוינת ומזמור רצית ה' ארצך • ואומרים קדושה בשביל

מעשה

למ

וזהו ה' למלך על כל הארץ כי אז יהיה יהוד אמתי בפי כל היצור וחותם אתה הוא ה' לבדך ונופל על פניו • ואחרי כן עומד ואומר פסוקי תשובה הראויים וחותם ברוך ה' אלהים אלהי ישראל • ואחרי כן מתחיל לה' אלהינו הרחמים והסליחות כי מרדנו בו ומסדר פסוקים מורים על המרי ועל העון שנפלו מידינו וכי השם הוא הצדיק אמנם יש לנו להשען על רחמיך כי ירבה לסלוח • ונהגו ומסדרים פיוטים חטאנו תוכחה ודוי תחנון וסליחה כל אחד לפי הענין והשם הנקרא עליו • ואחרי כן אומרים סליחה בחלוי משה רבינו ע"ה אשר בקש מהשכינה והודיעו סדר דרכיו שבהם מנהיג העולם • כאמרו הודיעני נא את דרכיך ובשעת חטאם קורא לאל בעדם בזו הקריאה והשם ית' יענה לקוראיו ואלו הם ה' ה' אל רחום וחנון כל הסדר לפי התקון שסדרו וחותמים בפסוקי לה' אלהינו הרחמים והסליחות וכו' :

ובערב

יום כפור מקדימים קריאת אשרי נשוי פשע עם שאר החבור בעבור שהם מזומנים היות ע"ה תשובה מאשרים לשבי פשע היות תשובתם בלב שלם ומהללים לשם ית' עם ששה המזמורים ממזמור ארוסמך אלהי המלך עד סוף הספר כל הנשמה תהלל יה הללוי • ואומרים מלכות שמים שהוא מקבל לשבי פשע וחותם בבשורה כי אלהים יושיע ציון ויפרם מהנלות באמרו פדה אלהים את ישראל • הושיעה את עמך • ומתחיל התפלה ומתפלל היחוד והודאה וסדר הבריאה והתמיד ויושב ואומר הודוי ומזמור ה' קראתיך ומשלים המזמור בחבור אל תם לבי לדבר רע מעורר לענין התשובה באמרו יהלמי צדיק חסד ויוביחני שמן ראש • ולעלה הזאת מתחיל לך עמי בוא בחדריך בעבור שמשלים ואתן אדם התתך ולאומי' תחת נפשך והנה אומר ונלתה הארץ את דמיה ולא תכסה עוד על הרוניה ואינו מתחיל שירו לה' שיר חדש כשאר המועדים שכל זה התעוררות אל התשובה • ואומר מזמור הבו לה' בני אלים עם פרק ה' תשפות שלום לנו כי אחרי מלחמת נוג יהיה שלום שלום וכתוב וישב עמי בנוה שלום • ומסדר התפלה עם הענין כסדר ואומר הודוי וכרוב עונינו • ומזמור למה אלהים זנחת לנצח עם הודינו לך אלהים • ואחרי כן מסדר שלשה חלויים • החלוי הראשון עם פסוקי תשובה עם עונינו ענו בנו • ופיוטים חטאנו תוכחה ודוי תחנון וסליחה ואומר חלוי • ואמנם כנראה שהם כנגד שלשה הודויים • הודוי הראשון במקום ועתה מה נאמר אלהינו • ובחלוי

הראשונים :

ובארבע צומות שקבלו ישראל עליהם תקנו תפלות הראויות בכל יום לפי המקרה שהקרה • והנה בצום העשירי סמך מלך בבל על ירושלים על כן אומרים אחרי מזמור הבו לה' בני אלים אוי לי על שברי פסוקי קינות • ואחרי כן מצדיקים לשם ית' הצור תמים פעלו ואומרים ענין היום והיה כי תמצאן אותה רעות רבות לפי הנאות בענין המצור • ובבקר מוסיפים ענין ואתה בן אדם שים לך שנים דרכים ובחבר חבור נאות על ביאת האויב והמצור :

ג בצום הרביעי בשנלכדה ירושלים מאריך בעניני הקינות בפסוקי מי בכס יאזין זאת פלמים מחרב עם מזמור זכור ה' לבני אדם אוי לי על שברי וצדוק הדין הצור תמים פעלו והענין משא גיא חזיון אודות לכידת ירושלים ולכידת המלך ומחבר פסוקי קינה • ובבקר אומר מזמור ה' אלהי ישועתי • ופסוקי קינה אחי מעלי הרחיק • ואומר ענין משא גיא חזיון גם מוסיף ענין ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה שהוא מכאן במשל איכות לכידת ירושלים והמלך ופסוקי קינה עם מזמור אלהים באו גוים בנחלתך • ומה הצום השבתות שיש עד עשרה כאב יש הוספת לעניני קינה בתפלה כאשר הם מסודרים • גם הקינות בכל שבת אחרי נמות היום אומרים שירת האזינו ותוכחה מן הנביאים • ואומרים קינה כסדר המסודר :

וצום החמישי מתפללים בשבעה לחדש כמנהג צום הרביעי • ואומרים הענין כי מעלו אבותינו שמכאן ענין שרפת המקדש ונלות ישראל • ומזמור למה אלהים זנהת לנצח אודות שרפת המקדש • ובעבור נסיעת הכבוד והרבן המקדש מתחיל ואומר פרק אבותיכם איה הם בישיבה • ועומד ואומר אלהים כאזינו שמענו שמספר מעלת ישראל ואיך נתחייבו גלות מצד עונותיהם • גם פרק כסא כבוד מרום מראשון שמכאן מעלת המקדש ושכינת הכבוד ואיך נחרב עד שנסדר פרק עונותי את ביתי • גם מחבר סדר אלך אשובה אל מקומי שהוא נסיעת הכבוד ומסיימים התפלה ויושבים כל היום בכנסת ואומרים שירת האזינו וקינות ותוכחות הראויות לענין הגלות :

ג בעשירי לחדש מתפללים כמו בן אלא שבזה היום מחליף בפרק כי מעלו אבותינו ובחדש החמישי בעשור לחדש שעל הקורם אומר בשבעה לחדש • ובבקר מוסיף פרק

מעשה יום הכפורים וחותם התפלה בחלוי • ותקנו ובוזה היום אומרים קדושה אחר והיה באחרית הימים אודות התמיד מה שלא עשו בן במועדים אחרים וכמו בן בשבת • ונראה משני שבזה היום נעתק לענינים אחרים מענין הודאת המא ודוי עונות ע"כ אומרים קדושה ועוד שבזה היום מאריכים בהרבה ענינים • אך יש לחוש מה הטעם כי בכל קרבן צדיך לסדר קדושה ולמה כשיהיה מוסף אין אומרים קדושה על התמיד • ויש לומר מפני שהמוסף מחובר אחרי התמיד מיד שנאמר על עולת התמיד יעשה ונסכו • ואחרי כן מתחיל עם זו יצרתי לי תפלת המועד ומסדר כל סדר המועד ומסדר כל הפרקים עם כל שירי המעלות שיהיה מהור בלי חמא וגם כדי להאריך התפלה • והנה מתפללים כל היום לאופן שכל היום היה כהן גדול עוסק במעשה עבודת הקרבנות • ומשלים העבודת עם הענין ומזמור גדול ה' ומהולל מאד עם ודוי הרצוי לזה היום ומשלים התפלה כדרך המועד ואומר הלל ואחריו חלוי וחותם • ואולם המסדרים תקנו תפלות והאריכו בתפלה כדבריהם היקרים ובמעניהם הישרים ומסדרו גם תפלת צהרים • ובעבור שהיום אין אנו מתפללים אותם הלואי יפסיק להתפלל מה שסדרנו על כן הנחתים מלת הטעם אכן מכל מקום לא יבצר הטעם כי ממה שהרמזנו יודע מה שלא הרמזנו • והנה סדרו מאחרי חתימת התפלה לומר רחמים וידועים הם כי אחרי ששבו ונסלח להם מבקשים רחמים • ואומרים סליחה גדולה כאשר מסודרת במעשה העגל והודאת היחוד האמתית ומקלל לאשר תארוהו בתמונות ושעור קומה ומאמיני השנים • ואומרים שמע ישראל יהוד אמת בלא שנוי וחלוק • ומשלים החלוי ובוזה משלים התפלה במזמור יענך ה' ביום צרה • והנה סדרו שלשה הלויים בלילה ושבעה הלויים ביום הרי עשרה הלויים כנגד עשרת ימי רחמים • והנה מתחיל התפלה מעלות השחר ומשלים עד צאת הכוכבים • ואולם אם יקרה להיות יום כפור בשבת אומר המסדר לקרוא הפרשה אחרי השלים תפלת המועד וההכנס רבינו אהרן נ"ע נתן טעם שאי אפשר מפני שמקודם לכן קורא מעשה יום הכפורים ואחרי כן אם יקרא הפרשה הנה יהיה מקדים המואחר ומאחיר המוקדם לפי סדר התורה ונראים דבריו וזה לפי החוק שלנו שמתחילים התורה מניסן אבל לפי חוק קהלות אחרות שמתחילים התורה בתשרי יהיה כפי שסדרו

מזרע עמלק ואחרי כן קמים ואומרים שבח לשם ית' עם פסוקים ראויים שהוא מציל עני מחוק ממנו ושונים ומשלשים ברכתו של השם ית' . גם זכר הצדיקים מרדכי ואסתר לברכה . וזכר הרשעים המן וורש אשתו לקללה . והתם שבבח ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הרב את ריבנו וכו' והוה השבח האמתי . ומשלים בברכת כל ישראל ואתם קהל הקדוש עם ה' וכו' :

ובבקר מוסיף מזמורים כגון אלהים אל דמי לך . ומזמור אל נקמות ה' וקורא המגלה וסדר השבח . וכן מתפללים ביום שני בצורה הזאת ומוסיף מזמור אלהי תהלתי אל תהרש :

ובענין המילה בתחלה מברכים ומשבחים לשם ית' מעין האבר שהמצוה

תלויה בו ומתחילים נר' לגלי דבריך . באשורו אחזה רגלי . ומרחיב בשבחו של שם ית' אודות צורת העובר בבטן אמו מדברי דוד המלך ע"ה גם מדברי איוב באיכות יצירתו ומשלים בשבח השם ית' בית ישראל ברכו את ה' . ה' זכרנו יברך . ומשלים בפסוק נדיבי עמים נאספו . ומיחד אין כאל ישורון . ויחוד עם ישראל בחקים ומצות והתם במזמור הללויה כי טוב זמרה אלהינו . ואחרי כן מביאים הנער . ואם מביאו אב הנער אומר החון אשרי כל ירא ה' בעבור אשתך כנפן פוריה וגו' ואם מביאו אחר אומר מזמור ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ בעבור מפי עוללים ויונקים יסרת עון .

וכשמתחיל לעשות המילה אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו כמצותיו וצונו להמול בשמיני וכו' . ויש להבין כי זאת הברכה מורכבת לפנים ושלא לפנים . וידעת דעת בעלי הקבלה אודות היות הסבה קרובה ורחוקה ואומרים לפנים ברוך אתה אודות הסבה הקרובה ואומר אשר קדשנו שלא לפנים על הסבה הרחוקה ואומרים זאת הכונה שאמזנת הברכה לפנים ושלא לפנים בעבור היות סבה קרובה ורחוקה . והוה סוד מטטרון אשר על ידיו נתנו הצורות . ונקרא בפי הפילוסופים שכל הפועל שעל ידו מתנבאים כל הנביאים ועל זה הטעם פרסיו סוד זאת הברכה אשר תורו בספריהם . אך אנחנו המאמינים ביהוד אמתי ושאינן אמצעי בינינו וביני ית' בנתינת תורתו התמימה והנאמנה אין כונתנו ככונתם . ועוד ראיתי החכמים מחכמי אומתנו שסדרו זאת הברכה כגן

פרק ומדלות העם ואת יתר העם ענין הראשון כתוב בראשונים וזה כתוב בירמיה ומסיים התפלה כמנהג שסדרנו . ואחרי כן מסדרים השירה וקינות ותוכחות . ובאהרית היום אומרים קינה קול על שפיים ששמע ועומד ואומר זכור ה' מה היה לנו והתם המאום מאסת את יהודה ויושב ומתחיל הנהמות אורך ה' כי אגפת בי נחמו נחמו עמי יאמר אלהיכם שבעצם היום הזה באה הנהמה בכנין המקדש כאשר אמר בראש השנה בעשור לחדש בארבע עשרה שנה אחר אשר הוכתה העיר . וסדר הנחמות כלם בקבוץ ישראל כלו ובנין העיר והמקדש על מכונו ומשלים כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולששחה וכו' :

אך בצום השביעי הענינים שסדרו המסדרים כענין בה אמר ה' עולל יעוללו כנפן גם בענין הבקר אינו פרסיו רק מה שחל עליהם מענין הריגת גדליה בן אחיקם ושארית גלות הנשואים על ידי ישמעאל בן נתניה אע"פ שאין אנו יודעים באמת שזה הצום על איזה ענין נתקן אך בעבור שהריגת גדליה כזה החדש השביעי והכתוב אינו מבאר יום מעוין תקנו סדר ענינו כזה ר"ל בחדש השביעי היה הצום לזו העלה או לעלה אחרת :

וימי הפורים בעבור הגאולה שהיתה לישראל וכי ישראל נתחייבו לעשות אותם ימי שמחת תקנו תפלת הראויה לפי הענין . כי בערב אחרי מזמור הכו לה' בני אלים אומרים פסוקים אלי אתה ואורך שהם לשבח ולהודאה שמצילם השם ית' מצרה . ומנעימים בקול ערב כשמחת הנער הנמול כאלו עתה נולדו בעבור שנושעו מאותה הצרה . ואומרים מזמור הללויה אודה ה' בכל לבב משום זכר עשה לנפלאותיו . ומזמור אשרי איש ירא את ה' אודות מרדכי שהוא האמין באלהיו וסבל זהשם ית' הצילו . ואומרים פסוק ה' הפיר עצת גוים עוצו עצה ותופר בעבור עצת המן . ומסדר ענין כי המן בן המדתא אודות מה שהוקרה . ואחרי כן מסדר מזמורים הראוים להשפלת הרשעים וגאולת עבדיו . כגון שנין לדוד גם מזמור אודה ה' בכל לבי אספרה כל נפלאותיך גם מזמור למה ה' תעמוד ברחוק ומשלים התפלה . ואחרי כן יושבים וקוראים המגלה בהקדמותיה כאשר היא מסודרת ומשלימים שאו ידיכם קדש . ואחרי כן קוראים אודות ענין עמלק שהמן

כגון החכם ר' אהרן נ"ע והחכם ר' יהודה האבל ז"ל אשר הוא הביא דעת בעלי הקבלה בזאת הברכה והורה מעותם • ועוד סדר זאת הברכה הוא מה שיוצאת מתקון הלשון שהיא מורכבת לפנים ושלא לפנים • ואולם מה שקבלנו במעם זאת הברכה להיות מעם זאת הברכה מרחקת הגשמות כי כל דבר נשמי עומד במקום אחד ועל כן אפשר להיות לו פנים מיוחדים אכן מה שאינו גשם אינו נמצא במקום ועל כן יצדק לדבר עליו לפנים ושלא לפנים כי לא יקיפהו גבול • ומתחיל הודו לה' קראו בשמו ונו' • וחותרם ויעמידה ליעקב לחוק לישראל ברית עולם • ואחר השלימו הברית מביא פסוקים מורים לענין ברית הברית כגון ויאמר הנה אנכי כורת ברית • גם את בדם בריתך • שובו לבגדון • ואעבור עליך • וחותרם ברוך אתה ה' כורת הברית וקורא לנער שם • ואומר רפאות תהא לשררו ושקוי לעצמותיו ונותן הודאה לשם ית' הודו לאל השמים • ומברך לישראל תרבינה שמחות בישראל • וחזור ומברך לנער פלוני הקטן גדל בתורה ונו' וחותרם כשזכינו למילתו נוכח לתורתו ולחופתו ומוליכים הנער • ויושב וקורא פסוקים שנאמרו אדות המילה • ועומד ואומר בקשה בשביל ברית מילה כגון אל תנאץ למען שמך • הבט לברית • ומזכיר שבר ציון וירושלם כאמרו אם אשכחך ירושלם • ואומר שוב מחרון אפך • ויושב ומתחיל נחמת רני עקרה לא ילדה • ומסדר פסוקי נחמה מעירים לענין יולדת וילדיה שהם משל לענין כנסת ישראל וכל הדומה לענין הנחמה וחותרם :

ובענין

צדק הדין סדרו סדר ישר שבתחלה מצדיקים לאל ית' ברוך שדינו דין אמת ומשפטו משפט אמת • ומתחיל הצור תמים פעלו ונו' עם כל הפסוקים הדומים לו ואחרי כן מבאר היאך הוא דן בצדק מפני שאינו מוותר ממה שראוי אחרי הדין אלא דן דין אמת על כן אמר וה' אלהים אמת הוא אלהים חיים לפני זעמו מי יעמוד • ועוד נותן סבה אחרת מפני שאינו נושא פנים ואינו מקבל שוחד אלא דן דין אמת כאשר אמר כי ה' אלהיכם הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים • כי אפשר גם לאדם שלא יהיה מוותר אך מפני שוחד אפשר להטות משפט על כן אמר אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד כי משתי הסבות האלו יהיה המיית הדין והשם ית' לא יעות הדין כלל לא בנשיאת

האילן ברוך בורא פרי העין • ועל מיני תבואה ברוך בורא מיני תבואה • על כל דבר לפי ענינו • וכל אלו העינים מסודים לאיש מפי איש להתנהג בהנהגה זאת ואין לדקדק בכל זאת כי על כל פנים מהוויב לברך מרם שיהנה בכל ענין כי בכרכתו זאת מקיים מציאות השם ית' לבני אדם כפי מה שהוא משובח בתכלית השלמות ואחרי כן יהנה ממעשה ידיו • בעלי הקבלה מנו רוב ברכות והאמת כי מחוייב האדם לשבח לשם ית' בצאתו ובכואו בשכבו ובקומו • ואמר חדשים לברקים רבה אמונתך ואמר בכל דרכך דעהו והוא יישר אורחותיך • ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

פרק ששי

במצות

הציצית • הכתוב אומר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת • וענין ציצית כמו ויקחני בציצית ראשי והרצון בו החושים הנשארים בסוף האריגה כעין שער הראש ואין הבדל בין שיהיו כנוף הכנף ובין שיהיו נדבקים עליו ועל כן אמר ועשו להם ציצית ולא אמר ונתנו שיהיה נתן עכ"פ מבחוץ ולא אמר ממנו יהיו כעין שנאמר ממנו קרנותיו להורות בין שנעשו אליו מבחוץ בין שהיו ממנו הוא אהר • ואמר ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת ולא הורה הכתוב מנין החושים ולא הורה גם כן שהתכלת הוא חוט בתוכם כי הכתוב אמר פתיל תכלת והפתיל אינו חוט רק הוא פתול משלשה חוטים לפחות כגון שנאמר נפתולי אלהים נפתלתי עם אהותי • ומאמר וקצץ פתילים חוטים על שם סופם יקראו פתילים • ולא הורה הכתוב היות עליו קשרים ולא מנין קשרים אך מנין חוטים ומנין קשרים ידעום בעלי הקבלה בהעתקה כפי שאומרים • ועוד שבקבלה זאת הם הולקים שהם אומרים שמונה חוטים וחמשה קשרים ובית הלל אומרי' בשלשה חוטים ושנים קשרים • ובאמרו והיה לכם לציצית כיון שאמר והיה ולא אמר והיו עונה על הפתיל והעד שאמר לציצית עם למ"ך המשיג שאין טעם והיה חוזר על הציצית אלא על הפתיל שהוא סמוך לציצית או שהטעם שהפתיל יהיה גם הוא לציצית ולשון ציצית מלשון מציץ מן החרכים לשון ראייה • לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו והיה שאין התכלת מעכב את הלכך ואין הלכך מעכב

מם

צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא • ומרמז על הבדל הנפש מן הגוף כאמרו וישוב העפר על הארץ כשהיה • וכשמכניסים אותו בכור אומר קמון וגדול שם הוא וכל שיקרה לו סמוך למיתתו ואחרי הפרד הנפש ממנו וכואו בקבר כל הענין שיש בספר קהלת • והתם שיש לו לתת דין ומשפט לפני השי"ת באמרו כי את כל מעשה האלהים יביא במשפט וגו' סוף דבר הכל נשמע את האלהים ירא וגו' • וכשבאים לעשות אבל נותנים נהמה וענין הנהמה לבשרו בתחית המתים ולנחם לב האבלים • ומתחילים בענין המיתה מפרשת קהלת • וכשמשלים הענין מתחיל אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלם ברחמים והתם בנחמת ציון וירושלם ומביא פסוקי נחמה • ואחרי כן מביא זכרון הנאסף היך ינערהו השם מעפרו ויעוררהו משנתו בתחית המתים ויתן חלקו וגורלו עם הצדיקים וינחם את לב האבלים • ומברך על היין וטועמים האבלים כה יעשה בשבעת ימי האבל • אך בשאר הימים מתחיל אלהינו ואלהי אבותינו שוב אל ירושלים ברחמים • אכן בשבת קוראים לפני האבל מספר איוב אך אינם עושים אבל ומתחילים בענין איוב אז נדברו יראי ה' • ואם הוא אדם השוב אומרים טוב שם משמן טוב כדי לנחם לב האבל שאם הם יסורי אהבה ירבה שכרו ואם הם יסורי עונות וטוב לו מאד :

מהוייב

כל אדם לשבח לשם ית' בכל מה שיהנה קודם שיהנה ואחרי שיהנה כי כן מצאנו עליו שצריך לברך קודם באמרו כי הוא יברך הובח ואחרי כן יאכלו הקרואים • ואחרי האכילה אומר ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך • שכל ענין מצד עצמו מראה גדולת הפועל על כן מהוייב האדם לתת שבה לשמו ית' ככתוב יודוך ה' כל מעשיך והסידך יברכוכה • כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו • ממאכל ומשקה וכל ענין הנאת ריח ובריאה • והנה על היין ועל הלחם מברך בשמם ועל שאר העינים ברוך שהכל ברא לכבודו • ואולם על היין ועל הלחם אומר המוציא לחם מן הארץ ויין ישמח לבב אנוש • ואולם יש חלוקה בין בית שמאי ובין בית הלל על איזה מהם יברך תחלה • והמנהג על היין שעליו נאמר אשר כי ישמחו אלהים ואנשים • ועוד על הלחם אומר תכליתו באהרונה ולחם לבב אנוש יסעד • ועל מיני קטניות ועל מיני זרעונים מברך ברוך בורא פרי האדמה • ועל פרי

תכסה בה ולא תקרא כמות אלא מה שהוא למעלה מן הכל ולא יש ארבע כנפות רק על הטלית • ואולם יתחייב לאנשי הגלות כמו שיתחייב לאנשי הבית הנה דבר אל בני ישראל לוקח את הכל • ומה שאמר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם ויתחייב עליהם • ואולם כיון שתלה הכתוב עשיית הציצית בפתיל תכלת ויש ספקה על פתיל התכלת הישאר גם עשיית הציצית • והחכם רבינו יוסף נ"ע באד ממשמע הפרשה לחייב הציצית ואמר הכתוב אומר ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם לדורותם והיא מצוה בעצמה • ואחרי כן אומד ונתנו על ציצית הכנף פתיל תכלת והיא מצוה אחרת • ואחרי כן אמר והיה לכם לציצית מלת והיה חוזרת על הציצית לא על התכלת ואפילו אם נאמר כי הציצית היא כוללת גם התכלת תקרא ציצית כיון שיחד שם ציצית בלתי התכלת באמרו ועשו להם ציצית אחר שאמר והיה לכם לציצית חזור אל הציצית המוקדם זכרו • וכבר בארנו שאינו נראה כן מכה הפשט כי שם ציצית הוא שם נקבות כמו אך שם הרגיעה לילית ומאמר והיה הוא לשון זכר וכן מה שאמר וראיתם אותו וצריך להיות חוזר על לשון פתיל תכלת והוא אינו נקרא ציצית ולכוד המשיג במלת לציצית מורה כי הפתיל סמוך אל הציצית מכאן למדנו כי הרצון אינו כי אם על הפתיל תכלת או יהיה הרצון שגם הפתיל יהיה גם הוא לציצית • וממה שבאר תכלית תקנת זאת המצוה באמרו וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ונראה כי תקון הראייה היות פתיל תכלת על הציצית ונראה שהיוב לעשות זאת המצוה בזה הצורה כשנלחץ החכם בזה ואמר על דרך פחות יהיה לעשות הציצית בלי פתיל תכלת על דרך נדבה • ויותר נראים דבריו שאמר כי עשיית הציצית היא חובה ועשיית התכלת גם היא חובה ואם לא תהיה ידועה בכרור על דרך קרוב נדע אותה ותכלית הכונה על הצכע ואין הבדל בין היותו שש או משי או צמר לבד שלא יהיה אמור שעטמנו ואע"פ שיש חכמים אומרים שהוא ידוע בכרור על צד ההשלמה אמרנו שהוא בדרך קרוב • וכבר נתבאר בכמה מקומות שאנחנו מתנהגים במצות על דרך דעת ועל דרך קרוב ובמקום שלא נוכל לעשות על דרך דעת אנחנו עושים על דרך קרוב • ואין תקנת זאת המצוה עד שיהיה בדרך דעת בלבד אבל תקנתה תכשר אע"פ שהוא בדרך הקרבה וזאת המצוה חייבת לאנשים בוגרים ולא לנשים ולא לקטנים ולא לשוטים •

מעכב את התכלת שאחרי עקר זה הכתוב רמו שהעקר הוא התכלת וכולם מודים שהציצית הוא לבן אע"כ בעלי הקבלה אומרים אם יהיה משאר צביעות יכשר לבד שלא יהיה שחור שמראהו קרוב למראה התכלת • ודעתנו קרובה להיות מראה לבן כיון שיחד הפתיל הנוסף במראה תכלת וסימנך אם יהיו חטאים כשנים כשלו ילבינו • ואמת שהתכלת כמראה הרקיע • ומה שאמרו בעלי הקבלה שהתכלת האמורה בתורה הוא צמר צבוע בדם דג חלון ובארו היאך תהיה צביעתו בסממנים ידועים וכל זה ידועים כפי שהם מסכימים בקבלתם • ולא די להם כל זה אלא אומרים שהתכלת הוא צמר נתן עם הפשתים והסמיכו דבריהם מן קשר לא תלכש שעטמנו צמר ופשתים יהיו גדילים תעשה לך ר"ל לעשות גדילים מצמר ופשתים והיה ראוי שיצא באך כדון כל היוצא מן הכלל פרט והם עצמם אומרים שאי אפשר לעשות מן צמר ופשתים מפני שחייב הציצית הוא ביום ואולי יתעטף כלילה ונמצא נלכד בדבר אסור משום וכגד כלאים שעטמנו לא יעלה עליך • ולהיות התכלת צמר אינו נודע מכה הכתוב • ומה שהביאו חכמינו ע"ה כדמות ראייה שהתכלת אינו צמר כי מה טעם וקצין פתילים לעשות בתוך התכלת שהזכב לא יהיה לנואי אם יעשה בתוך הצמר והשש וההשש על מה שכתוב בתורה כי הם אמרו תכלת האמורה בתורה • ומה שהביאו לסתור דבריהם מדברי הנביאים כגון תכלת וארגמן מאיי אלישה תכלת וחור כנראה לי שאין צורך • ואני תמיה לחברינו שהם מכת הקראים איך נמשכו בתקון הציצית אחר תקון הרבנים אשר כל ענין שהם מתקנים הוא על צד הקבלה אישר אנו חולקים עליה במנין חוטים וקשרים כמנין ציצית תרי"ג מצות אשר אין דעתנו מסכמת בענין זה • עוד שמלת ציצית חסרה יו"ד כל שכן בהתערב בתקנה זאת אסור מן התורה שהוא אסור שעטמנו • אכן הנראה מכה התורה לפי מה שפירש הר"ד יוסף נ"ע כי תקון הציצית הם החוטים הנשארים מסוף האריגה ואין להם שעור ואין הבדל בין שינתנו עליו ובין שיהיו מסוף האריגה להנתן על אותם החוטים פתיל תכלת • ואם יעשהו האיני ישראל הוא בהתר אבל נתנית הפתיל צריך להיות על ידי ישראל ואינו צריך קדושה כי הוא לצורך הראייה לבד וצריך להיות חבנד הנוכר הוא הטלית והוא במצות הכאור שנתבאר ענינו במשנה תורה גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר

בהתחברם כמזג שזה אבל ימצא מין האדם חלוק באישיו בהמצא יתרון וחסרון בתכונותיהם לפי התגבר טבע איש אחד מאיש אחר לארבעת טבעיהם ותכונות הנפשיות נמשכות כפי טבע התגברות הטבעים וימצאו חלוקים במדותיהם כמעט שהם נגדיים זה לזה אף על פי שיכללם מין אחד מה שלא כן בחמר השמימי אשר אין לו נגד והפך בעצמו והוא מתמיד נצחי בלי הפסד על כן צוה נותן התורה עשיית ארבע ציציות בכסות כנגד ארבעה הטבעים שהורכב מהם גוף האדם והתחבר פתיל תכלת עם כל אחד שהוא תואר הרקיע שמרמז על החומר השמימי להרמז שאם גוף האדם מורכב מהפכים ולא כן החמר השמימי שמצד שאין בעצמו הפך אין בו שנוי • הנה יש לו לאדם כשיראה פתיל תכלת שמרמז על גוף השמים שאין לו הפך ושנוי שהוא הפך החמר השפל הם הארבעה טבעים אשר הורכב מהם גוף האדם לזכור את כל מצות ה' אשר נתנו לישראל לישר הנעקשים באורחותם ונלוזים במעגלותם להיותם כאיש אחד בלי שנוי וחלוק על כן סמוך לו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם למען תזכרו ועשיתם את כל מצותי והייתם קדושים לאלהיכם אני ה' אלהיכם • ברוך ה' לעולם אמן ואמן :

זהסומא אינו פטור מן לבישת הציצית כיון שאמר וראיתם אותו שהמעם שמעורר הראייה אצל אחרים והוא חיוב כיום ולא בלילה ממה שאמר וראיתם :

ומנהג ישראל ללבוש הטלית בשעת התפלה וכנראה מדין הפשט שצריך ללבושו בשעת הנשיאה והנתינה בשוק ובעניני עסקיו כי כן אמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תתורו אחרי לבבכם וגו' • ואולם לשון ראייה משתמשת תמצא לשון הבנה ולבי ראה הרבה חכמה ודעת וראיית עין • והחכם הכדיל כי כל מקום שרוצה ראיית הלב יתאר הדבר כגון וירא אלהים את האור כי טוב וכשלא יתואר הדבר הוא ראיית עין והנה לא תאר והנה הוא ראיית עין והכתוב כלל את שניהם באמרו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם • אני רואה מכוונת התורה שזאת הציצית צוה אותה נותן התורה היות על צד נהול וליאוש כאשר אמר וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ולא בארה התורה צד נהולה וליאומה אע"פ כן מהקרבת דעתנו נעיר אופני נהולה וליאומה ולא אשימם בדרך גזרה אלא נשיא הענין עליו יען שהוא ענין חשוב ומחשבה צודקת וצריך בלב רודפי צדק מבקשי ה' • כעבור שנוף האדם מורכב מארבעה טבעים אשר נמשכו אחר כל אחד שתי אכיות ואינם שוים

נשלם סדר ענין התפלה בשם מרומם על כל ברכה ותהלה

בשם אשר שחקים כדוק נמה אהל לכתוב ענין שחימה

גל עיני ואבימה נפלאות מתורתך

שלא יובן רצונו מיד וזה יהיה לעלה או שיהיה דבר אחר הנרצה חוץ ממה שיורה הדבור והוא הנקרא משל מצד עומקו של נמשל או שרוצה להסתירו • אכן הדבור שיבוא מן מצוה או מזהיר צריך להיות הדבור ההוא מתוקן ומחוכם על פי הרצון שלו שיוכן רצונו שאם יקצר דבורו יהיה נותין הפצו מן המצווה או מן המזהר ועכ"פ כל אזהרה וצווי תחת יכולת המדבר לבארו שאם אין ביכולתו לבארו לשוא יצוה יזהיר כל שכן בהיות הדבור ההוא בהתראה ועונש אל המצווה שאם לא יתבאר רצונו בדבורו לשוא יהיה מעניש וזה אי אפשר על כן יש לנו להאמין בכל מה שכללה תורתנו הקדושה ממצות ואזהרות צריך להמייך אחרי מה שיורה דבורו בצווי או באזהרה לפי גלויו של כתוב שכבר בארנו כי זה אינו מצד הנמנע שלא יתבאר • ועוד אם יהיה רצונו חוץ ממה שיורה דבורו יהיה נותין חפצו ועוד העונש לא יבוא מן הדין שיכול המצווה לומר עשיתי ככל אשר צויתני • ואפשר שיהיה המדבר מדבר בדבור מחוכם אמנם השוטע יקחנו על פנים שלא רצה בהם המדבר וזה החטא יהיה לאופנים • וכן אמר ר' ישועה נ"ע כי זה העקר כאשר יתקיים לא ישאר הלוקף אלא מפאות • ואמנם סבת אופני החלוקף יש לנו מקום לבארם בספר עריות כפי שצריך להעיר כאשר העיר החכם הנזכר בספר עריות בהכשרת השמות עם כל זה אמר אבל ההוב עלינו החפוש והפלפול והחקירה ובאור האמת מן הבטל • אך כשיהיה הפירוש ההוא מה שלא יסכול משמע הכתוב זהו מדרות כל שכן בהיות הפירוש ההוא סתירת הכתוב בנגלה • ואמרם הקבלה הנצח זה המאמר לא יכולוהו לבות המשכילים • ומי היה המכריח למדבר הואיל ויש ביכולתו לבאר רצונו באור מספיק לדבר דבור שיורה פנים אחרים ורצונו על פנים אחרים זה מה שלא יסבלוהו דעת כל משכיל • ומה שהוסיפו על הכתוב בידוע שהכתוב

ברוך השם אשר הורנו נפלאות מתורתו וישר מסלתנו לנחותנו בדרך אמת להאיר עיני שכלנו אל יחודו למען תחכם הנשמה לדבקה בשם הנכבד והנורא כאשר הוא סוף כל האדם • ומפני שנפש החכמה לא השלם רק על ידי הגוף והגוף לא יוכל לעמוד רק בכחות הנפשיות על ידי כלי הגוף • כפי מה שצריך לעמוד עליו על כן הוחתנו לו אלו הכחות הנפשיות • ומפני שלא היתה הבונה למצוא אלו הכחות תכליתן כי אם להעמיד הגוף כדי שתשלם הנפש החכמה כי היא הראויה והמכוונת למצוא תכליתה על כן באה התורה במצות והוקים לתת גדר לכל כחות הנפש שלא תהיה ההשתדלות למלאות תאותן לכל המבוקש אליהן כי לא תשבע עין לראות ולא תמלא אוזן משמוע אלא לפי הצורך לבד ואפילו מה שצריך יהא לפי מה שבונה החכמה האלהית שהוא על צד הליאומי ומכללם כח הזן שמזון האדם מהצומח ומהחי האלם • ועיונו עתה בחי האלם שיש עליו אסור והתר וכל זה תלוי על פי גזרת התורה שאין להם תליאה בדעת כי מצות התורה נחלקות לשני מינים מצות שכליות ומצות תוריות וכל אחד משני המינים נחלק לשנים עשה ולא תעשה ואחרי שזה הענין אשר אנחנו בו הוא מין המצות התוריות צריך על כל צד ופנה שנשען על התורה • וידוע כי התורה היא בנויה באמצעות הנבואה ע"פ הכמת המבטא כדי להודיע לנו רצון האל ית' וידוע לכל משכיל כי הדבור הוא המליין בין איש לאיש לדעת האדם הפין הברו בהיות הדבור מתוקן ומחוכם על פי רצון המדבר והמדבר ההוא צריך שיכון דבורו על פי רצונו ואז יובן רצונו שאם לא יהיה דבורו על פי רצונו יהיה נותין חפצו • אמנם פעמים יהיה רצון המדבר לקצר דבורו כמקום שלא תקצר ההבנה כי תכלית הדבור אינה כי אם להודיע החפץ • ופעמים יהיה רצון המדבר לקצר דבורו

והוא הנקרא כפי הכל אבר מן החי ומה שאמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה לא אמר זה המאמר אלא כדי לומר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו שהרי אמר כירק עשב נתתי לכם את כל והוא יורה לעבר כי לא אמר אתן או הנני נתן • ואם אמר בפסוק הקודם ומוראכם והתכם יהיה על כל חית הארץ וחתם ובכל דגי הים בידכם נתנו לא ירחק היות זה הפסוק מובל פירוש בעבור היות נה יחידי בדורו שלא ישלמו בו החיות והעיר גם כן על אופן היותם מזון לו על כן אמר ובכל דגי הים בידכם נתנו ומורה לשעבר וכדי להסגיל היות אכילת החי על ידי שהיטה אמר כל רמש אשר הוא חי או יתכן שנאמר כי לא אמר זה המאמר אלא בעבור שאמר מקודם לכן לנה להחיות אתך על כן אמר עתה כל רמש אשר הוא חי וגו' והשחיטה היא מלאכה נודעה ביד האומה מסכל הירושה כי ישראל עומדים על שלשה דברים על הכתוב ועל ההקש ועל הקבוץ כמו שהקדמנו ואמר שלמה המלך ע"ה הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת ועם כל זה לא ינצל מה שיוודע מן הקבוץ שלא תהיה בו ידיעה גם מצד התורה • ואמנם על ידי נה באה השחיטה והיה נמשך זה הענין אכול החי על ידי שחיטה עד בוא נתינת התורה וכשבאה התורה נתנה גדרות וסייגים והנה על פי הגדרות והסייגים שנתנה התורה יש לעיין במלאכה הזאת ואולם הם המשה דרכים בהכרח מפני שכבר נתבאר בהכמת המכוע שכל מה שיתפעל צריך ארבע סבות והם החומר והצורה והפועל והתכלית ובעבור שזה פועל גשמי ולא יפעל הגשם רק על ידי כלי על כן צריך לעיין בהמשה דרכים לענין השחיטה • הדרך האחד מהו הנשחט ואיך תהיה צורתו • והדרך השני מה היא צורת השחיטה • והדרך השלישי איך תהיה צורת השוחט והדרך הרביעי באיזה כלי תפול השחיטה ומה היא צורתו • והדרך החמישי הכלית זה הנשחט שהיא האכילה • ואמנם רצוננו בבאור אלו החמשה דרכים לשחיטת החולים אבל לא לשחיטת הקדשים כי לשחיטת הקדשים יש בהם פנים אחרים בשלשה דרכים מאלו החמשה והם החומר והפועל והתכלית אך בצורת השחיטה והכלי נכללים הכל כאחד ויש להם תוספת שני דרכים הזמן והמקום • אכן רצוננו לכאר אלה החמשה דרכים שמידנו בהמשח שערים :

שהכתוב הזהיר שלא להוסיף ולא לגרוע בכתוב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם היום ולא תגרעו ממנו והוא הדבר אשר כל ישראל מודים עליו אך מה שבודים מלבם ואומרים שזה הלכה למשה מסיני זה מנהגם להגדיל מאמדם ולהחשיבו להטיל אימה בלב השומעים ומה היה ההכרח שלא יכתבם משה בתורה אלא למסרם בקבלה על כן יש לנו לשוב אל התורה ולהסמך על מה שכתוב בתורה ועל מה שיוולד ממנה מן ההקש בהקש הכרור ובהקש היוצא מן החפוש ועל הנודע מצדיית השליח ע"ה והוא אשר התחברו אליו כל ישראל ונעזרים גם כן מכה הכתוב והוא הנקרא סבל הירושה • ראיתי לפרשן אחד מהם כשרצה לפרש התורה אמר כי בשני הספרים הראשונים יש לי לבאר כפי מה שיורה הכתוב על פי שסובל המאמר אך בשלשה הספרים התנה שלא יטה ממה שפירשו רבותיו מכאן יש לנו לדעת כי הם עצמם מודים שאין מפרשים המצות לפי רצון הכתוב רק כפי מה שיעלה ברוחם והשם למענו יורנו בדרך זו נלך :

פרק ראשון

י לדעת שמוזן האדם מן הצומח ומן החי האלם כי צריך להיות המזון עם המזון תחת סוג אחד בהכרח והכתוב הניד במ על צד הודעה כמו שאמר על הצומח הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע וגו' ואינו התר כפי שסברו אנשים מפני שאמר ולכל חית הארץ וגו' וחי האלם אינו בעל דעת שיהיה צריך התר ועל החי המדבר אמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וירדו בדגת הים וגו' והעד על זה שהניד בהם קודם ברוא האדם באמרו וירדו בדגת הים ולא על ידי נח הותר הכשר מאמרו כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה שהרי נאמר ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם ונאמר והכל הביא גם הוא מבבורות צאנו ומחלביהן ולנה אמר מקודם לכן מן הכהמה המהורה תקח לך שבעה שבעה ומן הבהמה אשר איננה מהורה וגו' ואם לא היו אוכלים בשר מה טעם לאלו המאמרים • ואמנם היו אוכלים בשר על איזו צד שהיו רוצים לא על ידי שחיטה אך כשבא זמן נה בעבור העבירה שהיתה בזמנו כאשר העירונו בספר ע"ן החי"ם מנשוא פנים לחי המדבר מה שהיה על צד הליאום צוה להאכל על ידי שחיטה ואמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו

פרק שני

ידוע

שעל ידי נח נתבאר במאמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה וכלל כל החי כפי שהוכן בראשית הכריאה • ועל ידי משה רבינו ע"ה הסגיל אשר יאכל ממיין הכהמה המהורה על ידי סימנים והם שנים סימנים מעלה גרה ופרסה שסועה באמרו כל מפרסת פרסה ושוסעת שמע שתי פרסות מעלה גרה בכמה אותה תאכלו • והיות שנים סימנים ולא שלשה נבארתו בספר זמאה ומהרה • ובעלי הקבלה שאמרו סימנים אחרים שאין לו שנים למעלה ובשרו וחלבו שתי וערב אוטרים חוץ מן הערוד ואם כן אין הנבלה אמתית • ואולם מצאנו הסגל במהורים היות לו קרנים ואונו בשירי במנו אך מפני שאין בכלם לא הזכירם • ונתבאר בפרשת ראה שזם עשרה מינים שלשה ביתיים ושבע חיות ברא ואלו הם שור שה כשבים ושה עזים איל וצבי ויהמור ואקו ודישון ותאו וזמר • ויש מינים אחרים מהורים בסימנים ולא נתבאר בשמות אך במאמר כללי באמרו וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שמע וגו' אע"פ כן החכמים בארו שאין מין אחר חוץ מאלו העשרה ומפרשים הו"ו נוסף שהוא באור למה שאמר למעלה ומן העוף מה שאמרה התורה בארץ והאחרים הם בהתר ולא נתן סימנים כמו שנתן בבהמות • ואשר מלאם לכם לתת סימנים העלה אשר הכריחה אותם היא באמרו אי אפשר שלא ישתתף כל מין מהור בענין אחד ומיין הממא בענין אחד • והביא החכם תשובה לסלק עלתם כי האדם הוא מין אחד וכדין העריות מהם באמרו ומהם בהתר • והביאו עלה אחרת מפני שנאמר למינו והמין יכלול אישים חלוקים אינם נקראים בשם ההוא כי אם לא כן מה מעם למינו • ויש להשיב כי לא רצה במין אלא מה שנקראים בשם ההוא אע"פ שהם אישים חלוקים ונקראים גם כן בשמות אחרות כשם צאן שכולל כבש ועז וכן נמי שה והעד שהזכיר בפרשת שמיני עשרים עופות ובפרשת ראה עשרים ואחד ונכללה הדיה בשם איה בפרשת שמיני ובפרשת ראה ואת האיה והדיה למינה ובא כמו ולו צאן שלשת אלפים ואלף עזים • ויש מהם אוטרים כי באמרו למינו שידמו הכל בענינו ויהיו באמור והשיבו החכמים שהיה ראוי להאמר על הנשר לבד וידמו הכל אליו והלא המין לארבעה מהם ואם ישיב ויאמר כנגד ארבעה מיני סימנים שהם

זפק וקרקבנו נקלף ואצבע יתרה ושאינו דורס ואוכל ואלו היה כן היה ראוי להיות קיומים ואלו מהם קיומים ומהם העדר ואנחנו לא מצאנו סימן מהרה שיהיה העדר לא בכמה ולא בדג • ועוד שמהם לקחו מן המהור באמרו מה תורים ובני יונה ומהם לקחו מן הממא באמרו מה נשר ועוד בלבד דבריהם ואמרו אם יהיה העוף דורס והיו לו כל הסימנים הוא באמור ואם לא היה דורס והיה לו סימן אחד הוא מהור ואלו דברי רוח כי התירה לא נתנה סימנים נסתרים כי אם נגלים בכמה ובדג ומתי ישחט עד שיראה הסימן ואם אין הסימן תהיה השחיטה לבטלה • ויש מהם שנתנו סימנים אחרים בהיות שואף המים ומאכל אפרוחיו ולקחו דמיון מן התורים והיונים • ואולם לא תשמע לדברי הנותנים סימנים לדעת המין המהור כי דעת התורה כללה דעתם ומפני שקצרה לשוננו עתה בנלות אין אנחנו מכירים המין המהור אכן מה שנשאר ידיעת קצת שמות מן הכתוב ומה שנודע מסבל הירושה כגון היונים והתורים והשלו והקורא וברבורים והתרנגולים והאווזים שכך קבלנו איש מאיש שהם מתגדלים בכתיהם והם בהתר אך מה שיטופק הוא באמור • בארו החכמים שהדברים נחלקים לשלשה דרכים חוב אמור ועובר והדבר שיטופק בין אמור ועובר דנים אותו לחמרת האמור כגון אסורי העריות ואסורי מאכלות שנשתפק אם הוא אמור או עובר דנים אותו לחמרת האמור • ואם יתערב חוב ועובר דנים אותו לחמרת החוב כגון בכור שבא בתוך עדר נקדשו הכל • ואם יתערב אמור וחוב אין דנים אותו לחמרת החוב כגון שנתערב שור נגח בתוך עדר אמור להרוג את הכל אע"פ שהריגת שור נגח חוב אלא אכילהם תהיה באמור מפני שהל אמור על עובר ואם כן עוף שנשתפק אם הוא מהור או אינו מהור חוב לעמוד מאכילתו • והנה כל עם שידענו מהסבת לשוננו ולא נזכר בסדר אלו האסורים שנתבארו בשמות יהיה בהתר ולכן אם נדע כי תרנגול שם מוסכם מן לשוננו נאמר כי הוא בהתר יען שלא נזכר שמו בתוך אלו האסורים • וכל המינים האלו שסדרנו נשחטים לבד מן המוכה וההולה והנוסם שנאמר זאת החיה אשר תאכלו ואחרי ששם חי משתתף יכול לקחתו על כל חלקי השתוף ואם כן זה המאמר מורה שהשם לא התיר אכול החי רק על ידי שחיטה שלא תהיה סבה אחרת לסותו שהכתוב כך אמר תזבח ואכלת וחיון מן הנרבע והמסית אדם

אפרוחים או בצים להוציא ביצי הרוח ואמר בדרך ככל עץ הוא הדין בים שנאמר הנותן בים דרך ובמים עזים נתיבה :

פרק שלישי

אסור

לשחוט העקר עם הפרה ביום אחד שנאמר ושור או שה אותו ואת בנו

לא תשחטו ביום אחד בכל מקום ובכל זמן בין בקדשים בין בחולים בין שנשחט בין שנהרג האחד השני לא ישחט ואפילו אם האחרון חייב סקילה לא יסקל • ומלת אותו כולל האם והאב כמו שהבן כולל זכר ונקבה והבן הוא יהם אחד לאב ולאם כמו עבד ואדון ואם לא יודע האב כמו שיודע האם שהשם ית' צונו במה שנדע לא לפי דעת ר' שלמה הגרפתי שאמר שכולל האם ולא האב • והשוחט הפרה אחר שנשחט העקר וכן להפך הוא החייב אבל הראשון פטור ואם שוחט אחד שחט הראשון והשני על הראשון פטור ועל השני חייב • וכן שנים ששחטו כאחד אחד העקר ואחד הפרה שניהם חייבים • רצה אחד לשחוט הפרה או העקר והלך אחד ושחט האחד לכתחלה הוא החייב והשני פטור אם לא ידע השוחט השני שנשחט הראשון ואחר שהשחיטה היא המכשרת האכילה אם תהיה השחיטה נתעבה גם האכילה נתעבה • ובארו החכמים כי כל דבר אשר נאסר מעשהו אכילתו יותר חמור ממעשהו ועומד כנגדם פרי המורכב שנאסר מעשהו ולא נאסרה אכילתו • ואומרים כי בשול שנתכשל בשבת לא יהיה אסור להאכל אחר עבור השבת והראיה כי אין כל דבר שנאסר מעשהו אכילתו יותר חמור ממעשהו כי במקום שיהיה רוצה לכאור אסור האכילה לא החריש הכתוב מלבאר כמו שאמר ולא תותירו ממנו עד בקר ואחרי כן אמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה ר"ל פן יאסר עליך כאסור הקדש • והנה יש מהם שהתירו את שניהם ומהם מי שאסר את שניהם והביא דמיון ערות אשה ובתה לאב ובנו שנאמר ערות בת אשת אביך כי בגלוי ערות השנית נאסרה הראשונה • והתימה בזה כי אע"פ שהכל מודים באסור שחיטת השני מהם לא ראו באסור אכילתה כל שכן על הראשונה שאין הדעות חלוקות באסור שחיטתה והדגמיה אשר הביאו לא ראי כי אחרי שנלקחה השניה נאסרה הראשונה בשכיבה אחרי כן אבל השכיבה שקדמה קודם נשיאת השניה בהכשר ומה

אדם כשזר ננה שאלו מחוייבים סקילה ובהמת עיר הנדחת ובהמת מועל בחרם שהם מחוייבי שרפה ואסורים בהנאה ובהמת זובח לאלהים יחרם לפי דעת קצת החכמים שהוא ככלל החרם • והמענה בפרשת שופטים שלשם אומר וילך ויעבוד אלהים אחרים והעבודה היא שזכה או הקמיר או השתחוה ולשם אומר והוצאת את האיש או את האשה ולא בהמתם • ומין אחר עגלה ערופה שאינה צריכה שחיטה ואסורה בהנאה ושעיר המשתלח וצפור של מצורע המשוולח חי והוא כשעיר המשתלח בחלוף דעת בעלי הקבלה שאמרו באמור התורה כל צפור טהורה תאכלו להטיר משלתה של מצורע ומה שיהיה מן החי האלם תקרובת לעבודת כוכבים אסור להשחט והוא מעת שיעשו בו מעשה לשם עבודת כוכבים הנה הכתוב אומר לא האכל כל תועבה ואומר כי תועבת ה' אשר שנא עשו לאלהיהם וכיון שנאסרה אכילתו נאסרה שחיטתו ויש מין אחר שהוא אסור בשחיטה כגון מה שהוא הסר זמן מעת הולדו בשבעת ימים מיום הלידה ממאמר שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן אשה לה' ונאמר כן תעשה לשורך לצאנך שבעת ימים יהיה עם אָמו ביום השמיני תתנו לו ואין השבעה ימים מעת אל עת • ואע"פ שזה המאמר לענין קרבן ממעם מאמר יהיה עם אמו אין הכדל בין שיהיה קדש בין שיהיה חול ואם כן הוא אסור להשחט בשבעת ימים והוא הדין על אמו שאסורה לשחיטה בשבעת הימים מיום הלידה שנאמר תחת אמו ואם הכדילו מאמו מי שהכדילו או מתה אמו אסור לנו לשחטו שהכתוב הורה בהשארותו ממאמר יהיה • ואם יש לנו לעלל עלה לאופן החמלה זהרהמים אע"פ ששלשה מינים לכד נאסרו באמרו שור או כשב או עז הוא הדין להקיש כלל הבהמות ולא הזכיר אלו אלא בעבור עלת הקרבן אך למין העוף נודע הכשר הפרדו מאמו שנאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך אכן להשחט תוך השבעה לא נודע הכשר • ואסור לקחת האם ולעזוב את הבנים כי ישחתו היא והם אך לקחת הבנים ולשלוח את האם בין שהיא מעופפת עליהם בין שאינה מעופפת ואם הכתוב אמר רובצת דבר בהווה ודין אחד בין במזומן בין מה שאינו מזומן כגון אווזים ותרנגולים אע"פ שאמאי כי יקרא קן צפור כי דבר הכתוב במה שאינו מכיר ובסין הטהור דבר הכתוב שבהם פרט ואמר

לא תחוסם שור בדישו • ואולם העלה אשר תכריהנו להקיש מה שאינו כתוב ממה שכתוב כי אחרי שהזכיר שור ושה במה שהזכירם ויעוף כמו כן הזכירו לאופן אשר הזכירו וחיות ברא לא הזכירם מכל וכל מכלל שכלם מוקשים זה מזה • ואם כן עולה לנו מכה אלו הדברים שאסור לשהוט בעופות הפרח עם העקר ביום אחד בין האב ובין האם שלצ פטרו אלא על שלוח האם לבד באותו יום שלקח הבנים :

פרק רביעי

ההרה גם היא אסורה שלא תשהט משום אותו ואת בנו מעת שנוקקה עם הזכר הטפה הריא מעת שבאה ברחמה נתנה צורה לדם הרחם והוא בחזקת חי כי כן אמר תוצא הארץ נפש חיה למינה אבל האשה קודם נתון הזרע צורה אין האשה טמאה טמאת לידה ואם כן בהכמה מעת שתהר הטפה הריא תקרא בהמה ממאמר תוצא הארץ אבל האדם אחר השלים הצורה שכן אמר וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה אם כן בהכמה ההרה לא תשהט משום אותו ואת בנו כי העובר במעי אמו נקרא בן שנאמר ויתרצצו הבנים בקרבה ואומר העוד לי בנים במעי ואין מענת הטוען טענה שזה נקרא על שם סופו כמו ובגדי ערומים תפשיט כי הדבר הנקרא על שם סופו אינו נמצא בקריאתו כלל אבל כשיהיה נמצא צריך שיתואר לפי המצאו ואם כן כיון שנקראו בנים והם נמצאים במעי אטם אינם נקראים על שם סופם אבל השם מוסכם עליהם ואם כן הוא נכלל תחת אותו ואת בנו אע"פ שאמר לא תשהטו והעובר אינו נשהט רק מת • ככר אנהנו הכללנו על כל איזה צד שיפסד ויהייב אסור שניהם כי פעולה אחת תכללם • ועוד שהכתוב לא הרשה להפסיד חתי אלא על צד שנהיה זה מפני זה ואם ימות העובר בלי שהיטה הנה הוא נבלה ואסור להאכל ועוד שהוא מטמא את אמו ואסור להאכל • אבל בעלי הקבלה האומרים כי העובר אבר אחד מאברי הבהמה איך אמרו במאמר וברתו גם שניהם לרבות הולד מכלל שהם שני עצמים • ועוד שהם נכשלים בלשונם באמרום שהיטת אמו מטוהרתו ושם אם שם הצירוף מכלל שיש לה בן • והם אומרים אפילו שמת העובר קודם השחט הבהמה יבשר אחר שהוא אבר מאבריה

משנשהטה

ומה שהוליד לא יפסל ולא כן שחיטת הבהמה הראשונה כי אין לשחיטת הראשונה פועל אחרי שחיטת השניה אבל השחיטה שקדמה היא בהכשר ועל כן תהיה אכילתה מותרת ואין אופן לאסור אכילת הראשונה • אמנם המתירים את האחרונה לא ידעתי מה הביאם לזה ואם מפני שמצאו דבר שנאמר מעשהו ולא נאסרה אכילתו כפרי המורכב והמסורס כאמרו וכארצכם לא תעשו יש להשיב שפרי המורכב אם הותר לא הותר רק מדרך ההקש בראיה מן הכתוב כי אחרי שאמר כלאי הכרם במאמר פן תקדש המלאה עכ"פ השאר יהיו בותר שאלו היה מחריש מזה הכל היו באסור מכה ההקש ומאמר ולא תותירו ואח"כ אמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו אין הכונה כי לולי זה המאמר היו אוכלים אותו בשכבר אכילתו הוסגלה במאמר אחר בלילה כמו שאמר ואכלו את הבשר בלילה הזה • אמנם על הנותר הורה לו תקנה מה יעשה לו ועל כן אמר והנותר ממנו עד בקר באש תשרופו • ועוד יש להשיב כי השחיטה מכשרת האכילה וביון שנתעבה השחיטה גם האכילה תהיה נתעבה ולא כן הפרי המורכב והמסורס כי מעשהו טמאים ואינו מכשיר ולא ידמה המתמים עם המכשיר ולא ידמה זה למאמר לא תבשל גדי בחלב אמו שבתו האכילה ולא מפני שנאמר מעשהו נאסרה האכילה אלא טעם לא תבשל בטעם לא תאכל ועל כן מי שבשל ביום שבת או ביום כפור לא יאסר אחר עובר השבת אלא אם שהט בשבת אסור להאכל ואם כן מה שראוי לפסוק כי אכילת האחרון אסורה ואם שחטו שניהם כאחד תהא אכילת שניהם אסורה ואם נשהט הראשון לכתחלה תהיה אכילתו באסור לא שהשיטה עובר והייב והנשהט יהא בהתר • ואין הבדל בין ששהט העקר קודם והפרח אחרי כן או ששהט הפרח קודם והעקר אח"כ והכתוב אומר ושור או שה אותו ואת בנו לא תשהטו ביום אחד • והוא הדין לחיות ברא שהרי כשרצה להבדיל העוף בענין אחר ר"ל במאמר שלח תשלח את האם כדי לפטרו ממאמר שבעת ימים יהיה תחת אמו אכן לא פטרו שישחט ביום אחד מבאן למדנו כיון שפטרו את העוף לשלח את האם כנראה פן יאסר מכה ההקש מכלל שחיה ועוף מוקשים לשור ושה כי הכונה לצד החמלה כעין שנאמר לא תקח האם על הבנים לא תחרוש בשור וכחמור יהרו

תשע חדשים הוא צריך שחיטה להתירו שלא תועיל בו שחיטת אמו ולמה לא יהיה גם הוא טרפה הואיל שהוא אבר מאבריה • ינחו על משכבותם הכמינו ע"ה אשר חקן מאלו הדברים וכיוצא בהם ועמדו על הרשום בכתב אמת ואסרו את ההרה ואין ספק על מה שהוא עובר שלה מהיותה נכלל במאמר אותו ואת בנו • אמנם אם נמצאת טפה ברהם אם יהיה נדון במאמר אותו ואת בנו כבר הורינו על זה כי מעת קבלת הזרע הוא בכלל בהמה וכן אמרו בעלי הקבלה על האדם מתי נמרה צורתו ואמרו לארבעים יום אבל על הבהמה לא עמדו על מנין הימים • ועוד אמרו הבהמה כשהפילה מפה פמרה לכא אחריה מן הבכורה • והנה צדק הכמינו בזה שהוא מעת נפילת הזרע ואם התורה אמרה לא תשחטו דברה על הרוב בהפסד החי על ידי שחיטה ובהמה שהיא חשודה להריון אסורה לשחיטה אך אם נשחטה ונמצאת טהורה היא בהתר להאכל כי המחשבה נברה שאינה הרה ממה שיגיבד שהיא הרה שהאדם חס על ממונו ויראת החטא בנגלה • אך אם כון לשחטה עם מהשבתו שהיא הרה ונמצאת טהורה שחיטתו נתעבה והיא בחזקת נבלה כדון שאמרנו למי ששחט בשבת • אך אם נשחטה הבהמה יוצא העובר חי איך יהיה דינה אם נפסד בו ביום נאסרה הבהמה כי מעשה השחיטה הפסיד את שניהם והכתוב אומר לא תשחטו ביום א' • אבל החכם ר' שלמה הנשיא נ"ע אומר שהוא נמנע לחיות מפני שחיטת אמו ואחרי ששחיטת אמו היא סבה למותו אסור לשחטה ממאמר אותו ואת בנו • ועוד שהוא אם ימות הוא נבלה ומטמא את אמו ואסור להאכל והכתוב לא תורה להשחית את החי אלא על צד שנהיה זה מפני זה • והכמינו ע"ה אמרו כי באכילת הקבוצ ששה דברים אסורים ואלו הם חלב ונבלה ודם וגיד הנשה ואותו ואת בנו ולא ישלמו הסימנים כי לא העלה גרה ואמרו שזה השער האחרון אין הוא כן בעבור כי הוא ית' התיר שחיטתו ביום שמיני ללידתו ואם הוא חי לא העלה גרה • וכבר בארנו שחיות כרא מוקשים על זה וההרה בבהמה וחיה לא תשחט אבל לא בעוף כי אין בכמן העוף חי כי הביצה דבר נקפא והתורה אמרה לא תשחטו • ואמרנו שאסור אותו ואת בנו נדה בבהמה וחיה ובעוף אע"פ שפרט במאמר ושור ושה והכמינו

מב

משנשחטה הבהמה מותר הוא להאכל ועט ההשלמה יהיה זה כמו אבר המדולדל ובשר המדולדל וביצי המסורם שהם אסורים להאכל אחרי שחיטתם וכן נמי העובר בעוד אמו בחיים יהיה אסור להאכל שאם הם יש בהם קצת חיים ועם כל זה נאסרו וכל שכן שהוא סת' והתירו השליל ממאמר בבהמה אותה תאכלו ר"ל מה שיש בתוך הבהמה מה שלא יורה כן מהות הלשון וכן אמרו אפילו נמצא בה סוס או חמור מותר באכילה שכן אמרו כל היוצא מן המהור טהור ומן הטמא טמא :

וישמע ענין שהקרה בשנת חמשת אלפים צ"ט ליצירה כפי שספר הרב ר' משה חותני נ"ע בהבור שחבר ששני אנשים שם האחד יודא פפא ושם השני משה בן דוד סבני הרבנים קנו כבשה אחת ושחט אותה ר' נתן ב"ר הלל ונמצא בקרבה חזיר והתירוהו ואכלוהו כפי דין רבותיהם כל היוצא מן המהור טהור ומן הטמא טמא • ומה שמכנו אך את זה לא תאכלו ממעלי הגדה וממפריסי הפרסה ר"ל אם נמצא בכמן החזיר כבש שהוא ממפריסי הפרסה וממעלי הגדה שלא יאכל ומנין להם זה הפירוש הזר והנמחר כי בידוע שפירושו עונה אם שיהיה על האסורים ויהיה יו"ד ממפריסי נוסף או שיהיה מרמז על כל מין ממפריסי הפרסה ועל כל מין ממעלי הגדה והוציא פרט מן הכלל במלת אך את זה לא תאכלו • ועוד אם כל מה שימצא בתוך הבהמה הוא בהתר למה בארו במאמר השקועה מרמזו על בהמה בעלת שתי שדרות שהיא אסורה ואינו דין שתהא מלת השקועה חוזרת למלת הפרסה ואף שמצאנו ושוסעת שמע שתי פרסות ואם כפי דבריהם היה ראוי לומר ואת הנמל אם לא יהיה נכלל למאמרים הקודמים • ועוד אמרו אם נמצא בה עוף אפילו שהוא מין טהור הוא אסור • ועוד אמרו אם שלמו חדשי העובר אינו צריך שחיטה אבל חלבו אסור ואם לא שלמו חדשיו חלבו מותר וגיד הנשה אסור ומעולם לא שמענו להיות בהמה אחת בעלת ארבעה גידי הנשה • ואם נולד והוא תולך על הארץ מהם הצריכוהו שחיטה ומהם אמרו אפילו הוא חורש בשדה אינו צריך שחיטה • ועוד אמרו אם הוציא אבר אחד העובר בין החזירו בין שלא החזירו אחרי שנולד הוא באסור משום אבר כן החי והחלב הפא ממנו באסור משום שבא מכל האברים • ועוד אמרו נשחטה בהמה והיא מרפה אם העובר בן

בענינו מבאמר אחר סמוך לו כמו שאמר בשדה כי טעם בשדה הנה להופיע ענינו שמעמו לאסור את הנטרפת מחית השדה ומציאותו על הרוב היא בשדה והשתכל אמרו וכשר ולא אמר ובהמה כי כיון שנטרפת היא בשר ואינה בהמה ע"כ צדק לומר ובשר שהרצון בו היה ועוף שכן נאמר וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באורה וכנר • ואין בעוף אופני הטרפה שכורים מלבם ונותן התורה בעבור שידע מה שיקרה מן המוספים על כן אמר בשדה להופיע ענין הטרפה ומאמרו ואנשי קדש תהיון לי להתרחק מן נאולי חיות הטרפות • ואמת שהכתוב לא הרשה לשחוט אלא אשר הוא בריא שנאמר ואת החיה אשר תאכלו ונאמר ע"י נח כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה ואע"פ שרצון הכתוב באמרו הי שהוא מרגיש יסכול היותו מורה על בריאותו ועל חזקתו כגון כי חיות הנה ואם כן יהיה אסור החולה ואולם לא יבחן זה רק על ידי סאכל ומשקה לא בדבר נעלם אשר לא יודע רק אחרי השחיטה והמורה לא הכשיר השחיטה רק להאכל ואם תאמר אכילתו אחרי השחיטה לשוא יהיה הכשר השחיטה והכתוב אמר תזבח ואכלת והרביק האכילה אחרי השחיטה בלי אמצעות דבר אחר • ואם יטעון טוען כי אפשר שתפסל השחיטה ויאמר הנשחט אינה טענה כי הכתוב לא ידבר רק אחרי הכשר השחיטה שאינו צריך אחרי תמימות השחיטה הכשר אחר שנאמר תזבח ואכלת והכתוב אמר להאכל הטרפה אפילו לגר לא כמו הנבלה שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה אבל על הטרפה אמר לכלב תשליכון אותו • יגוהו על משכבותם חכמינו עליהם השלום הדולכים בנתיב הרשום בכתב אמת :

פרק ששי

בל המינים נשחטים בין ביום בין בלילה וזולתי הימים אשר נאסרה בהם המלאכה חוץ ממה שכא על צד החיוב מהקרבת הקרבנות בזמן המקדש ואין שוהטין במועד כי אין בין השבת ובין המועד זולתי מלאכת אוכל בראיה מן הכתוב אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם שלא הותרה אלא המלאכה אשר אחריה האכילה • ומה שטען אב"ן עורא שיש טענה לבני מקרא להתיר השחיטה במועד מן הכתוב בהג שבועות

אמרו שדבר הכתוב בהווה • ואין להקשות על צמר ופשתים שאין הדין נהנה בכל שני מינים כי בפרשת קדושים אמר וכנר כלאים שעמנו לא יעלה עליך וכלל כל שני מינים והנה בא ופרט ואמר צמר ופשתים וחוב לעמוד על זה • ועוד שאין צד רחמים להיות עלה אחת שוה לכל כמו שיש להי האלם • הנה הכתוב אמר כי תפגע שור אויבך הוא הדין על הכל • לא תראה את המור אחיך או שורו והוא הדין על הכל ונפל שמה שור או המור והוא הדין על הכל :

פרק המישי

אסור לשחוט את הטרפה בין בהמה בין חיה בין עוף שנאמר ובשר בשדה טרפה לא תאכלו ולא הותרה השחיטה אלא בשביל האכילה וכיון שנאסרה האכילה נאסרה השחיטה והיא הדרוסה מחיה ועוף ונאמר וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באורה וכנר לא כדעת בעלי הקבלה שאומרים שמונה עשרה טרפות כי הם בעצמם מודים שהדרוסה היא מכה הכתוב והיא דרוסת היד ולא הרגל ולא השן והלא נמצאת טרפה בשן כגון שאמר טרף בפיה ואומרים טרפת חיה ועוף במה שיש במנהגו לטרוף בין בהמה בין עוף וכשאר טרפות אומרים הלכה למשה מסיני • אך המתחכמים שהם רוצים להוציא את הכל מכה הכתוב ומפרשים ענין טרפה שהוא חולי מלשון כי הוא טרף וירפאנו אם יש לו לב יש לו להבין שלא אמר טרף אלא בעבור שאמר למעלה כי אנכי כשחל לאפרים וככפיר לבית יהודה אני אני אשא ואלך אמרוף ואין מציל ע"כ אמר טרף ועל כן אמר בשדה ודבר על ההווה ברוב והוא הדין על הנטרפת בעיר לא כדברי המהביל על כן אמר בשדה ר"ל אפילו הוא חורש בשדה מצד חולי יהיה אסור להאכל כי לא יביל שמעו זה הפסוק זה הפירוש חזר והנמחר ואנחנו יודעים שבוה המאמר ר"ל ובשר בשדה טרפה לא תאכלו כלל טרפת העוף וטרפת בהמה שהרי לענין העונש רוצה את שניהם במאמר נבלה וטרפה לא תאכלו שבראשית הפרק אמר אשר יצוד ציד חיה או עוף סכלל שנאזהרה כלל את שניהם ואיך אמר זה המפרש שמאמר בשדה ר"ל אפילו חורש בשדה סכלל לא כלל העוף • ועם היות זה המאמר נלוו ההסכמה סינוד הענין הנוק סכל חלקי השתוף עור

לא תאכלו ועל כן הקדים הזמן מן הבקר •
סוף המאמר אסור לשהוט במועד :

פרק שביעי

אם יש רשות לשהוט בכל מקום • יש דעות הלוקות וכבר ידענו כי על ידי נה הרשה להאכל בשר על ידי שחיטה שנאמר כל רמש אשר הוא חי לכם יהיה לאכלה ואמר אך בשר בנפש דמו לא תאכלו וכשבא גוהן התורה יחד למקבלי התורה מינים מוסגלים כפי שקדם לנו זכרם ולא הורה דבר יורר על שחיטתם אלא נשאר הדבר כמו שהיה קדם לכן היות רשות לשהוט בכל מקום • אך בהיות ישראל במדבר יחד שלשה מינים שור שה בשבים ושה עזים להשהוט במקום מופגל להאכל קדשים שנאמר איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או בשב או עז במחנה או אשר ישחט בחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו וזה הפסוק הורה שאסור לשהוט מאלו השלשה מינים חוץ מאהל מועד אבל שאר המינים נשאר כפי שהיו נהוגים מקדם לכן • ובזמן היות המחנה נאסרו אלו להשחט כי אז היה מחנה חוץ למחנה וחוץ למחנה יתכן שלקה כל העולם כדרך מחוץ לגבול עיר מקלטו • והנה בזמן המדבר מי שהיה בבבל לא היה לו רשות לשהוט חולים ואם משמע מחוץ מורה למקום קרוב מן המחנה משמע הענין מורה לכל העולם • ומי שאמר כי ממאמר למען אשר יביאו בני ישראל נאמר למי ששחט אז חולים בבבל אינו מאמר נאות כי כשם שהגביל מחוץ למחנה כן ראוי להגביל מאמר למען אשר יביאו ואולם לא דבר מאמר מחוץ שהוא מורה בקרוב המחנה אלא בעבור שכל ישראל לשם היו ודבר מאמר שיועיל בעד שהם במחנה וחוץ למחנה ר"ל בקרוב לא לפי דעת מי שאומר כי אינו רוצה כל העולם במאמר מחוץ ואלו אמר מאמר כולל כל העולם היה המאמר בלתי תועלת כי אחרי שאין לשם ישראל מה בא לאסור אבל הענין יורה זה והעד שדבר בהרחק המקום באמרו כי ירחק ממך המקום מכלל בהרחק המקום לא היה רשות לשהוט חולים והמבין יבין כי העלה ידועה ולא יובחז עוד את זבחייהם לשעירים ולמחות זה החולי מעקרו בשביל חיה ועוף שהיו נשחטים חוץ למזבח צה לכמות דם כי דם אלו השלשה מינים בחיות קרבנות

שבועות ושני כבשים בני שנה לזבח השלמים יש להשיב כי אלו שלמי מצוה שהרי ראה אמרו בני שנה ואמרו שני ואמרו קדש יהיו לה' לכהן שלא היו נאכלים כי אם לכהן ומנין יש להתיר החולים • ועוד שאין הקשטו נבונה כי כבר רבותיו אמרו חל חג שבועות בשבת ישחטו שלמי צבור ואם יש לו להקיש משחיטת שלמי צבור שחיטת חולין יש לו להתיר שחיטת החולין בשבת וזה מה שאי אפשר • ומה שכתוב וכתת פסח לה' אלהיך צאן ובקר פירשו קצת החכמים שפסח מצרים מן הכבשים ומן העזים ופסח דורות צאן ובקר אמנם לדעת רוב החכמים ע"ה אין הפרש בין פסח מצרים ובין פסח דורות וזה האמת ופירשו צאן ובקר צאן לפסחים ובקר לשלמים והעד פסח יאשיהו והקדשים בשלו בסירות • וכבר ידעת דעת החכמים ע"ה שהפסח היה נשחט בערב חמשה עשר ואם כן כפי זה הענין יש לו התר לשהוט במועד • ואפשר להשיב בזה תשובות כי אפשר שהיה זה תלוי במצוה בדין שלמי מצוה של חג השבועות וחלבי השלמים היו נקמרים בלילה בחלבי הפסח משום שכתוב ולא ילון חלב הני עד בקר • והאומר שהיו לנים עד הבקר ואחר עולת הבקר היו מקמרים החלבים שנאמר והקמיר עליה חלבי השלמים זה המאמר חלוש שהרי אין בשר השלמים נאכל טרם הקמר החלבים כמו שידעת הכונה מן בני עלי • אכן התשובה הנכונה שהשלמים היו נשחטים קודם הפסח ומה שהקדים הכתוב הפסח מן השלמים למעלתו ולא לזמן שחיטתו זבא כמו אנכי עשיתי את השמים ואת הארץ את האדם ואת בהמה והקדים האדם מן הבהמה למעלתו ולא לזמן בריאתו ואמרנו זה בעבור שהשלמים לא היו נשחטים בלילה שנאמר ואת תורת העולה היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר • אך אני תמיה איך נחה דעת החכמים שיהיה צאן לפסחים ובקר לשלמים והלא חגיגת הפסח צאן ובקר ולא בקר לבד ויותר טוב שיהיה צאן ובקר הנזכר חגיגת הפסח אך הפסח היה נדע כמה שנזכר שה תמים זכר בן שנה ובענין זה נאמר ויבשלו את הפסח באש כמשפטם והקדשים בשלו בסירות ויותר טוב היות מאמר צאן מסתעף לפסחים ולשלמים והבקר לשלמים כדרך כל חלב שור ועז ונ' • החלב היא אסורה משור ושה ולא מחיות ברא והדם מכל וכל שנאמר וכל דם

לקבנות היה נשפך במזכה וכיון שהיתה תקנה שלא יראה דם אלו השלשה מינים על כן יהרס במדבר להאכל כלם קדשים ועל כן אסר להאכל חולים כדי שלא יצטרך בכסוי דמם סכלל חוץ מן המשכן היה אסור לשחוט שלשה המינים בין בקרוב בין ברחוק מפני שדמם היה נשפך שנאמר על הארץ תשפכנו כמים • וזיה ועוף היו שוחטים במחנה וחוץ למחנה והעד השלו שהיה נשחט במחנה אחרי שהוקם המשכן ולא היה נשחט תוך העזרה ועוף שהיה נשחט תוך העזרה לא היה נאכל אלא נשרף • ואין טעם לדברי בעלי הקבלה שאמרו במוקדשין הכתוב מדבר מפני שאמר להקריב קרבן וכנראה לפי דעתם שלא נאסרו החולים במדבר אם מאמר איש איש מבית ישראל אשר ישחט וגו' אמור במוקדשין והלא הם עצמם אומרים שנאסרו החולים ואם כן אין מאמר זה אמור במוקדשין • אכן על המוקדשין יש מאמר אחר כגון ואליהם תאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם אשר יעלה עולה או זבה ומה שאמרו עוד כי השחיטה לחולין נאסרה במדבר אלא היו נוהרין ואוכלין בידוע על פי דבריהם שהיו אוכלים הנבלה כי בצאת נפש הבהמה בלי שחיטה היא נבלה ועוד שהדם היה נבלע באברים על ידי נחירה והכתוב אומר אך בשר כנפשו דמו וגו' ואומר רק חזק לבלתי אכול הדם • ויש לדעת כי אחרי שבאו ישראל לארץ הקדושה והרחיב גבולם שנאמר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך הוא גבול שבעה עממים ואמרת אוכלה בשר כי תאווה נפשך לאכול בשר בכל אות נפשך תאכל בשר ר"ל בשר חולים והורה הטעם כי ירחק ממך המקום ולא תוכל לאכול שלמים אמר וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך בכל אות נפשך ומשמע כאשר צויתך מרמז למאמר רק בכל אית נפשך תזבח ואכלת בשר בכרכת ה' • והלא אכילת הבשר היא רשות ולשון צווי הוא חיוב אלא שזה סובל פירושים אם שיהיה חזר שיאכלנו על ידי שחיטה למה שאמר תזבח ואכלת בשעריך או שיהיה פירושו שיאכלנו חולים בשער ולא בבית הבחירה והוה הקרוב לפי משמע הכתוב וחזר למה שאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר ושתי הפרשיות כאחת ואין מאמר צויתך מורה בענין שיפגיל אכילת החולים בשער בין היותו

לאכול הבשר על ידי שחיטה בין היותו מורה שיאכלנו חולים ולא שלמים • אך בפרשה הקודמת אמר למעלה לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו ומרמזו שלא היה להם חיוב במדבר להקריב קרבנות כי אם אחרי בואם לארץ כמו שמרמזו איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו מלמד שהיה ברשות אם רצה וזהו איש כל הישר בעיניו יעשה ולמה כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה שאז יהיה בחיוב כאמרו והיה חמקום אשר יבחר ה' ואומר שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולותיכם וזבחיכם שאז יהיו בחיוב והזהיר שלא יקריבו במקום אחר כאמרו השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה ואחרי כן אמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר בא עתה להתייר בשר חולים שאמר במדבר באמרו ואל פתח אהל מועד לא הביאו להקריב קרבן ואמר ואכלת בשר בכרכת ה' אלהיך אשר נתן לך בכל שעריך הם ערי ישראל ואמר הטמא והטהור יחדו יאכלנו כצבי וכאיל משום שבמדבר היו אוכלים אותו שלמים ולא היה רשאי הטמא לאכלו • אבל עתה זבחי חולים רשאי הטמא לאכלו כמו צבי ואיל שיש עליו רשות לאכלו הטמא והטהור שלא יהיה בתורת קדשים • וכמו שנתן הטעם בחיוב הקרבת הקרבנות בעבור בואם אל המנוחה ואל הנחלה כן רצה לתת טעם למה התייר בשר חולים באמרו כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך כאשר דבר לך ואמרת אוכלה בשר ונתן הטעם כי ירחק ממך המקום ואמר וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשעריך ובאר כי לא התייר בשר תאווה רק בהרחק המקום סכלל מי שיהיה רחוק מירושלם יש לו לשחוט בשר חולים והרחוק מצאנו עליו סמך אך רחוק יהיה ביניכם ובינו כאלפים אמה במדה ואדוניהו שחט חולים קרוב לירושלם • ואין הטעם באמרו בשעריך תאכלנו אלא כדי לאסור החולים במקום הבחירה כמו שאמר ואל פתח אהל לא יביאו להקריב קרבן כי באמרו להקריב קרבן אמר החולים בבית הבחירה על כן אמר בשעריך תאכלנו הרצון בשעריך התר החולים ולא במקום המובחר כי כמו שאמר הקדשים חוץ ממקום המובחר באמרו רק קדשך וגי' כן

התרתו בשערים ובמדינות ומאמר כי ירחיב טורה התרתו בשדות שנקראים גבול ואנחנו כבר בארנו ששני המאמרים כאחד שהרי כשם שאמר הנה בשעריך תאכלנו כן אמר הנה ואכלת בשעריך עולה לנו לאמר כי הבשך הותר בזמן נה על ידי שמיטה ולא היה הסגל במקום בין לקרבן בין לחולים וכשבא משה רבינו ע"ה נאסרו החולים בהיות מכה והייבם לשחוט במקום מיוחד לאכלם קדשים וכשבאו לארץ חייב להם הקדשים במקום מיוחד ונאסרו החולים במקום המובהר במה יקרוב לו והותר לכל העולם :

פרק שמיני

אבן החכמים ע"ה מתוך המאמרים הנזכרים באלו הפרשיות שסדרנו מהם אסרו לשחוט בגלות ומהם התירו ויש לאלו ולאלו ראיות ואנחנו כפי קשר המאמרים עזרנו לפי דעת המתירים והוא האמת כפי שהוכחה אנחנו והמובן מדברי ר' שלמה נ"ע כי בין היות מחוץ למחנה קרוב למחנה ובין היותו כולל כל העולם אין מאמר וזבחת רשות כי כשלא יהיה כולל כל העולם מה רשות יהיה וצריך המקום הרחק ואם יהיה כולל כל העולם לא יהיה כולל רק כשיהיה מחנה וכשאין מחנה בטל פנימי ודיצין ולא יאמר הוץ לדבר נעדר ולא יהיה אסור בשר חולים לכל העולם כמו שהיה מקודם לכן אם כן בין כך ובין כך אין מאמר וזבחת מבקרך רשות אלא כדי לאסרו במקום המובהר ומאמר ואכלת בשעריך אינו חיוב לאכלו בשערי לבד אלא כדי להאסר בשערי ירושלים אבל הוא מותר להאכל לכל העולם • וההכס ר' אהרן נ"ע אומר כבר נאסר בשר חולין במדבר והתירו לכשיבואו בארץ ונתן העלה כי ירחק ממך המקום ואמר וזבחת מבקרך ומצאנך ומה שאמר ואכלת בשעריך אין הטעם שלא יהיה התר לאכלו במקום המובהר אלא כדי לומר לא תוכל לאכול בשעריך רק קדשיך אשר יהיו לך והנה לפי דעת שני החכמים מאמר ואכלת בשעריך יוצא ממשמעו • והדין נתן לחקור ולדעת איזה ענין הכריח לצאת מאמר ואכלת בשעריך ממשמעו ולדעת איזה דעת משתי הדעות צודקת אם שתהיה הכונה לאסרו במקום המובהר או שיהיה הרצון כדי לומר לא תוכל לאכול בשעריך רק קדשיך ונו' • והנראה כי התקן אשר תקן שיהיו ישראל מתנהגים במדבר ממה שאמר למען אשר יביאו בני ישראל

כן אמר החולים במקום המובהר באמרו בשעריך תאכלנו והוציא שער ירושלים כי ירושלים לא נחלקה לשבטים והיא שער ה' שנאמר בעיר אלהינו • עיר אלהים קדוש משכני עליון • וכן אמרו החכמים ירושלים לא נחלקה לשבטים וזמון אברהם אבינו ע"ה היה נודע המקום ליהודים כנרמו ויחל שלמה לבנות את בית ה' • ואין הטעם שבשר חולים הותר בשער וזולת שערי ישראל יהיה לכל העולם באסור כמו שיתבאר שהכתוב לא ידבר רק על דרך שלום וכמו שאמר איש איש מבית ישראל אשר ישחט וכו' ואע"פ שאמר מחוץ למחנה מורה למקום קרוב למחנה ואינו רוצה כל העולם ועכ"ז הוא אסור לכל העולם באותו הזמן אלא דבר הכתוב במה שצריך לדבר כי לא היה אז ישראל במקומות רחוקות עד שיכללם כן אמר הנה בשעריך ולא אמר מאמר שיכלול הוץ מן שערי ישראל כי אם היה אומר כן כאלו היה מכשר להם קלקלה אבל בין שערי ישראל בין הוץ משערי ישראל שמיטת חולים בהתר כי כן אמר כי ירחק וזבחת וכמו שאין הזבחה הסגל בשערי כן אין האכילה הסגל בשערי כי אם התירו • והזבחה על תנאי הרחבת הגבול לא הסגל בגבול אף שכבר הורינו שלא היה מאמר בשעריך תאכלנו אלא לאסרו בבית הבחירה לא לאסרו הוץ משערי ישראל לכל העולם כי בית הבחירה קודם במאמר בשעריך ולא כל העולם וכו הנתן באמרו רק קדשיך אשר יהיו לך ונו' • והנה שתי הפרשיות נקשרות זו בזו לאסור חולים במקום המובהר ולאסור קדשים הוץ מבית הבחירה • אכן לפי דעת בעלי הקבלה אשר בארו מאמר לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים דרך הגדה אמור לבאי הארץ בשני הכבוש והחלוק שהותרו להם הבמות ולא תהיו עושים ככל אשר אנחנו עושים שהמזבח כשר להקריב אשמות וחטאות אלא תהיו עושים איש כל הישר בעיניו אין קשר הפסוקים מורה זה שהרי מקודם לכן אמר כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיכם מכל שבטיכם ואהרי כן אמר לא תעשון ככל ונו' ואיך יהיה זה הגדה על זמן הביאה לארץ רק הוא אזהרה כמו שבארנו • ועוד מה שאמרו כי מאמר רק בכל אות נפשך תזבח אינו אסור אלא על קדשים שנפל בהם מום ואנחנו כבר הורינו קשר הענין ר"ל שהוא בשר חולים לא כדעת המלמד שחלק מאמר רק בכל אות נפשך מן כי ירחיב ואמר שזה מורה

ישראל ולא יזכרו עוד את זבחים לשעירים כלל אותה הפרשה לא סדרה על תנאי ולא על זמן ואמנם לולי מאמר לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים ונ' לא היינו יכולים לשנות ענין ממה שמדר על כן צדק מאמר רבינו אהרן נ"ע שהוא התר ר"ל מאמר וזכות ספקך ומצאנך מסכרת רבינו שלמה הנשיא נ"ע שאמר שהוא כדי לאסור זביות חולים במקום הבחירה • אך לפי דעת ר' אהרן נ"ע שהתיר החולים גם בירושלם אינו מאמר נאות כי התתר אינו רק בהרחק המקום שנאמר כי ירחק ממך המקום על כן היה צריך לסדר סדר אחר והוצרך להתיר החולים מה שאמר ולחייב הקרבנות מה שהיו ברשות ונתן גבול לשחיטת החולים באמרו כי ירחק ממך המקום ושעור הרוחק הרסונהו לשחוט חולים • וכמו שאמר הקדשים בוולת בית הבחירה כן אמר החולים כמה שקרוב לבית הבחירה ואם כן הנראה בשעור הרוחק שהוא לא היו שוחטים קדשים ולא חולים שהקדשים היו בבית הבחירה והחולים חוץ שעור הרוחק הוא אך במאמר ואכלת בשעריך להוציא ממשמעו צריך אל מורה • ויש לדעת השער יתכן להיות שער כל בית ובית או שיהיה עונה לשער העיר ונמצא מאמר שער נאמר על המדינה שנאמר כי ימצא בקרבך באחת שעריך • כי תשמע באחת עריך • אמנם להיות הכונה בשער הבית או בשער העיר אי אפשר כי מצאנו הכתוב הגיד בזולת השער שמעשה נדעון ומנוח ששחטו חולים כפי שהרמז ר' שלמה הנשיא ע"ה כי לא עשאו בתורת קרבן אם כן יהיה הרצון באמרו בשעריך כענין באחת שעריך והם ערי ישראל ואמנם נלוו של כתוב מורה שלא יאכל בזולת שערי ישראל ואם כן יהיה אמור בגלות מפני שבכל מקום שיזכור שעריך הוא ארץ ישראל והמוען מן אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והוא זולת ארץ ישראל אמר המלמד שזה אמור לכהנים אשר בבית ה' ויהיה בשעריכם רמז לארץ ישראל אמנם בני הגולה הוא כעבור הצום ואחרים אומרים שזה מרמז לשער המשפט ואין הבל בין ארץ ישראל ובין זולתה לפי דעתם •

ועתה

נחפש דברי אלהים חיים כמשמעם ונאמר אם יהיה הרצון לחייבו בשערים לבד היה ראוי להיות כל העולם זולת שערי ישראל חלק אחד שיהיה בשר חולים באמר ואנחנו מצאנו זולת שערי ישראל שני חלקים בית הבחירה ושאר כל העולם והנה בבית הבחירה יהיה אמור משום קדושה

ולכל העולם משום פמלות ואך אפשר היות מאמר אחד מספיק לאמרו לשני המקומות זה אי אפשר אבל צריך ככל אחד משני המקומות מאמר מוסבל שלא יעשה בו חולים אלא בשערים והואיל ולא מצאנו מאמר אחר זולת זה המאמר לאסרם בבית הבחירה דין לנו שנאמר שזה המאמר מוסבל לאסור החולים במקום המוכרח לא לאסרם לכל העולם • אבל יש לנו להקשות כי למה לא אמר מאמר מורה לאסור לכל העולם זולת שערי ישראל אם היה רוצה לאסור לכל העולם זולת שערי ישראל ולא עמדה הראיה כי הנשחט והנאכל חוץ מן הגבול והשער הוא נבלה על כן יש לנו לומר שמאמר כי ירחיב ומאמר ואכלת בשעריך אינם תנאי להתירו בגבול ובשער לבד כי אינם עומדים בראשם אלא כאשר הרמזנו כדי לאסרם במקום המוכרח ובעת שאין אמור כולל כל העולם נשאר שהוא כדתר במאמר זאת תחיה אשר תאכלו על המנהג הקדום שהוא בדתר בכל זמן ובכל מקום ואינו צריך להתר אחר ואם נזכרו החולים בתוך הקדשים אין הטעם כי בזמן היות הקדשים יהיה התר החולים אלא כדי לאסור החולים במקום הקדשים • ואם ימוען מוען ולמה לא אמר מאמר שיכלול כל העולם כדתר החולים אלא אמר בשעריך תאכלנו כבר בארנו העלהיוותר הדעת נוטה לפי סברת ר' שלמה הנשיא נ"ע שנאמר זה המאמר לאסרו במקום המוכרח כי האסור יהיה אז בעצמו של דבר ממאמר רבינו אהרן נ"ע שאמר כי טעם ואכלת בשעריך כדי לומר רק קדשך כי האסור יהיה אז בזולת עצמו וזה לא יתכן מפני כי מה שהוא זולת עצמו הוא נדע בעשה באמרו שמה תביאו ונ' ולא תעשה שאמר לא תוכל לאכול ונ' ומה צורך למאמר בשעריך תאכלנו אלא כדי לאסור בירושלם שהוא שער ה' וכמו שאמר לשחוט חולים בירושלם במאמר כי ירחק כן אמר גם כן להאכל באמרו בשעריך תאכלנו • ומזה יש להבין כי בשעור הרוחק שהוא שלא היו רשאים לשחוט חולים ולא קדשים לא היו אוכלים חולים רק קדשים ר"ל שלמים על כן הוצרך לומר בשעריך תאכלנו שהוא אמור לאכלם בירושלם אך חיה ועוף היו שוחטים ואוכלים בירושלם ואם כן לא תהיה הכונה במאמר בשעריך תאכלנו לאסרם חוץ משערי ישראל לכל העולם על כן ראוי להאמין כי בגלות יש לנו רשות לשחוט חולים ולאכול ויש ראיה על אכילת בשר בקר וצאן בגלות ממאמר

על דרך תודה שיצליחו כדרך ויבין משה מזבח והלא אחר המלחמה עשהו שאול וגם זו כונת במלה • ויש מן החכמים אומרים שזה המזבח בעבור חולים והוא האבן ובעבור ששחטו מקודם לכן בלי מזבח על כן אמר הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם וישמו זה פירוש לא תאכלו על הדם • ויש קושיא לדבריהם כי מה טעם אותו החל לבנות מזבח אם היה מן המצוה ובדבר שהיו רגילים איך שנו והלא מן הפסוק לא מצאו עזר שהחולים צריכים מזבח ואם מפסוק ודם זבחך ישפך הלא הוא אמר על השלמים ומאמר לא תאכלו על הדם אין ראיה שמורה על זה ר"ל החולים הנאכלים בלי מזבח ואינו ידוע לא מן הכהוב ולא מן הקבוץ ולא מן ההקש וענין שאול יסבול החלוקה אם כן בטל שיהיו החולים צריכים מזבח עד שיוסגל היותו בשער להאמר חוץ מן השער ויהיה אמור בגלות • אכן מה שיש לנו לומר כי מאמר לא תאכלו על הדם כולל כל מה שהזכירה התורה שלא להשחט והלא ראה מה שאמר לשוחט במדבר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך והנה התורה הזכירה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד והעובר ושוחט ואוכל הוא אוכל על הדם ובוזה הענין אמר ויעט העם אל השלל ואמר וישחטו צאן ובקר ובני בקר ועברו על אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד ועל כן נאמר הנה העם חוטאים וזה לא הוקרה אלא בעבור שהיו נפוצים ועל כן אמר גולו אלי אבן ואמר ושחטתם בזה לעשות הסגל במקום והיו מעיינים שלא ילכדו על ידי הטא בידוע ואמר פוצו בעם להקריב איש שורו ואיש שיהו וזאת הכונה יותר ראויה כי לא היו שונגים כל כך ישראל אם לא היה ראוי לזכות חולים וזכחו חולים או אם היו צריכים מזבח ולא עשו אכן שגו על זאת העבירה ועל כן בארו בבאור בקר ובני בקר שזה היה החטא ואלו היה דבר אחר היה מבאר וכל מה שבארו החכמים הם סברות • אכן מה שיש להקשות הוא מאמר אותו החל לבנות מזבח ואם אינו חוזר על גולו אלי אבן לא הורה שבנה ולא הורה שהעלה דבר וזה אי אפשר אבל הראוי לומר כי כל מקום מיוחד לשחיטה יקרא מזבח ואין הבדל בין חולים ובין קדשים ובעבור שיחד שאול מקום לשחט כדי שלא ילכדו בחטא קראו מזבח וזה אינו מן המצוה רק על דרך עצה וכל מקום שהיו הולכים במלחמה והוקרה להם זה המקרה היו מיחדים מקום וע"כ אמר אותו החל לבנות מזבח לה' ר"ל שלא

יעברו

כל חלב וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לאזרה ולגר שמושבותיכם כולל לכל העולם אף ע"פ שמצאנו מלת מושבותיכם מוסגל בארץ כמו מושכותיכם תביאו והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם • אזרת הדם אינה תלויה בארץ לכד שבבר היה ועוף היו שוחטים חוצה לארץ על דעת הכל • ואחרי שמפני הדם אנחנו נאמין שמושבותיכם כולל הארץ וחוצה לארץ וחבר החלב עם הדם והחלב הוא אמור משור ושה שאמרו בחוצה לארץ מכלל ששור ושה מותרים בחוצה לארץ מכלל שבשר בקר וצאן מותר בגלות • ואין שחיטת חולים צריכה מזבח כפי שמביאים ראיה מן ודם זבחך ישפך על מזבח ה' אלהיך וזוה הודחקו להסגיל שחיטת חולים בארץ כי זה הפסוק אמר לענין השלמים אך על החולים אמר על הארץ תשפכנו כמים ואיך יהיה צריך מזבח • והאומרים כי הוא דם שטיפה הנה ודם זבחך ישפך והוא דם שחיטה ואינו דם שטיפה • והמביאים ראיה מענין שאול שנאמר הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם ואמר גולו אלי אבן ואמר אותו החל לבנות מזבח ונתן זה באור למאמר לא תאכלו על הדם זאת ראיה חלושה כי איך יודע הדבר הנעלם ר"ל היות חולים צריכים מזבח ממה שחזא נעלם ממנו ר"ל מעשה שאול כי זה המאמר יסבול פירושים • מהם אומרים כי החטא שלהם מפני שהיה הארון לשם ולא היה ראוי לשחוט חולים והם שחטו על כן אמר הנה העם חוטאים לה' לאכול על הדם כדרך דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ועל כן אמר גולו אלי אבן ואמר פוצו בעם להקריב איש שורו ואיש שיהו ואמר ושחטתם בזה ועל פי זאת הכונה נחלקו דעות המפרשים • מהם אומרים שזה נעשה מזבח להקריב שלמים ועל כן אמר אותו החל לבנות מזבח ויש שתי קושיות כי העם היה בא מן המלחמה ואפשר שהיו טמאים ואיך אפשר לאכול שלמים ועוד שהיה לילה והכתוב אמר היא העולה על מוקדה על המזבח כל הלילה ועל עולת הבקר היו מקטירין חלבי השלמים ועוד מה טעם לומר אותו החל לבנות מזבח ואם כן אותה האבן לא היתה מזבח לשלמים • ומהם אומרים עשהו מחיצה לשחוט חולים כדרך כי ירחק טמך המקום ואם הוא מחיצה אינו מזבח ואם כן מה טעם אותו החל לבנות מזבח ואמרו בזה שתי כונות • האחת כי בנה בפנים מן האבן לזכות שלמים שהתורים וכבר בטלנוהו • ומהם אומרים

יעברו במצות השם ועל כן אמר לה' • והבמות לא היו לשחיטת החולים אלא על הקדשים והנה פותר להקריב בבמה עד שיבנה הבית כאשר הוכיח על ידי שלמה לבמה אשר נבנעון ואמר אלקי עולות יעלה בבמה ההיא ואמר כי לא נבנה בית לשם ה' מכלל אחר אשר נבנה הבית ואמר הבמות ועל דרך תוכחה היה אמר עוד העם מובחים ומקטרים בכמות :

סוף

המאמר כל העובר בכל מה שהגבילה התורה בין מקדשים בין מחולים הוא אוכל על הדם הנה השוחט קדשים הוץ מן המקדש נחשב לו שדם שפך כגון מי שאמר זאת לשם עולה ושחטה לשם חולים היא אסרה שהקדישה בדבור כגון שאמר ואם מודה אהותו יקדיש איש לה' וכן כל הקדשים כגון שאמר זאת להמאת או לאשם או לפסח אע"פ שיש לפסח זמן מוגבל משום שבעליו מפרישו בכל עת שירצה אכילתו אסרה משום קדושה בזמן שיש בית המקדש ויש לקדשים מעלות ידועות לשם בבית הבחירה בין לשחיטתם בין לזריקת דמם ואכילתם ואין ראוי לשנות מה בזה לזה וכל זה אינו מרצון כוננתו לבארו • ומי ששוחט במקום המוכהר בזמן שאין המקדש על מכונתו הוא אוכל על הדם כמו שהוכיח ליושבי החרבות אחרי שנחרב המקדש שהיו מקריבים קרבנות ואמר על הדם תאכלו ועיניכם תשא וגו' מכלל אחרי שנחרב הבית אין קדושה נהנת בחי האלם ועתה בזמן הזה ר"ל בזמן הגלות אסור לשחוט ולאכול חולים בירושלם עיר אלהים קדוש משכני עליון אלהים יכוננה עד עולם סלה אמן :

פרק תשיעי

הדבור

על איכות צורת השחיטה • יש לדעת כי המכשיר אכול החי הוא השחיטה ועל ידי נח הזהיר שלא להאכל אלא על ידי שחיטה באמרו כל רמש אשר חי לכם יהיה לאכלה והורה שהוא חי ולא מת כי אחר שאמר כל רמש הורה שהוא חי ומה טעם לומר אשר הוא חי אם לא כון לכך ואחרי כן הורה איך יאכל החי ואמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו מעמו כשהוא חי לא יאכל ר"ל כשנפשו עמו על כן אמר אך בשר בנפשו דמו והוא הנקרא בפי הכל אבר מן החי אלא אחרי צאת נפשו • ואמר המת מיתת עצמו וגם אסרו כשהוא חי עכ"פ הכשיר אכילתו בצאת נפשו על ידי פעולה כאשר באר בנפשו דמו

לא תאכלו ונקרא הדם נפש בעבור שקיים הנפש על ידי הדם בעבור כי המקור שיש בו דם תחתיו יש מקור אחר נבוב שבו רוח החיונית מתהלכת תחת מקור הדם ונאמר במקום אחר כי הדם הוא הנפש ועל ידי הפעולה ההיא תהא תמצית שפיכת הדם ותמצית הדם אינה כי אם מן הגרון והפעולה ההיא הנעשית בגרון היא כריתת סימני הצואר שהם קנה ושט ושני ורידים שעל ידי אלה הארבעה סימנים תהא חסרת חי החי ושפיכת דמו וצריך לכרות ארבעתם והיא הנקראת שחיטה כי באמרו אך בשר מיעט חסרת חי החי ושפיכת דמו בפעולה הקלה כאחד והיא השחיטה בכרות אלו הארבעה סימנים שבשחיטת קנה ושט לבד תצמער הבהמה למות וכן נמי בכריתת הורידים לבד תצמער הבהמה אך בכריתת הארבע סימנים כאחד לא תצמער הבהמה: מכלל נאסרה הנחירה והעקור שאמרו חכמי הרבנים כי במדבר היו נוחרים ואוכלים ומאו בזמן נת היתה נהנת השחיטה בכל דור ודור ונאמר זה באברהם ויקח את המאכלת לשחוט את בנו ובא משה רבינו ע"ה והעמיד את דבריו על התקן ההוא שהיה מקודם לכן ואמר ושחטו הפסח ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל ושחט אותה לפניו וזאת המלה ידועה מהסמכת הלשון כי הכריתה הנעשית בכל אבר מאברי החי יש לה שם בפני עצמה כגון הכריתה הנעשית בעור החופה את העמרה נקראת מילה וכגון עריפה חבורה פצע קצוץ וכיוצא בהם כך השחיטה ענינה היא כרות ארבעה הסימנים • ויש לעזור בזה שאין רצון הסתיר להאכל על ידי שחיטה אלא כריתת אלו הארבעה כמו שבארנו שאם הוסיף לכרות יותר מאלו מה שאין אליו צורך יפסל הנשחט מכלל השחיטה נגבלת באלו הארבעה כלם • וידוע כי מצות עשה בתורה על שלשה דרכים • הדרך האחד שלא היתה מקודם לכן כלל כגון הזיית מי המאת • הדרך השני שהיתה נעשית מקודם לכן אלא התורה הוסיפה עליו תנאים כגון העולה • הדרך השלישי שקבע זמן כגון אכילת מצות ז' ימים • וכבר היו אוכלים מצה על דרך מקרה מקודם לכן אבל עתה הגביל זמן והשחיטה אינה מהחלק האחד שלא היתה נעשית מקודם לכן ולא מהחלק השני שהוסיף תנאים ולא מהחלק השלישי שקבע זמן אלא נשאר כמו שהיתה מקודם לכן • ואמרו בעלי הקבלה שחיטה כשרה מאן אל און לכרות קנה ושט ורידים וזה האמת המועתק ביד ישראל שישראל עושים

עומדים על שלשה דברים על הכתב ועל ההקש ועל סבל הירישה • וענין ההשיטה כשאר הדברים שהשיריתנו התורה על פי המנהג כמו קנין האשה וקדוש החדש • ובעלי הקבלה הוציאו מקום השיטה מעצם המלה שכרתו המלה לשנים ואמרו מקום ששה חמהו כלומר מקום שכוּפף ראשו מלשון וישח אדם • ומהם אומרים מקום ששה חמהו כלומר מקום שמוציא הדבור מגזרת או שיח לארץ ותורך • ועל הזכיחה אומרים מקום שזב חמהו ואלו דברים בעלמא כי ירמו שאין המילה ידיעת ענינה מעצם המלה כן זאת אך התורה בארה רושם מקום השיטה כאמרה ושפך את דמו ושפיכת הדם אינה כי אם מן הגרון בשני המקורים שהנפש תלויה בהם ואין ראייה מענין ומלך את ראשו ממול ערפו שאמרו מול העורף הוא פני הצואר שתפול בו השיטה ותהיה בו המליקה ולא אמרו כלום כי המליקה היא בסוף העורף ולא בצואר והעד שמלת מול נאמרת לרואה זה את זה והעד והוא יושב ממולי מול הגלגל שלא יהיה מתויד ביניהם דבר עכ"ז הואיל ובאר שהמליקה באחורי הצואר שהוא העורף עכ"פ השיטה היא בפני הצואר ומורה התורה בא וסייע באכול החי ע"י שיטה בטאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת ואמר זוכחת ואכלת בשר כאשר צויתך • ועם היות מלת צויתך סובלת אופנים יכול להיות הטעם אכול החי ע"י שיטה במה שאמר הזבח ואכלת • אכן לא פירש ענין השיטה ואיכותה מפני שאם המלה נמשכת לפי הסכמתה לפי מה שהיה נודע להם מבעלי הלשון מה טעם לבאר ענינה כמו שאין הכרח לבאר על מלה מוסכמת בענינה • ובארו החכמים שמקום השיטה ממבעת הגדולה עד למטה ממנה מעט • ומהם אומרים עד הוין כנף הריאה בלבד שלא יגע בריאה הוא מקום השיטה ולא במבעת הגדולה עצמה שאם נפלה השיטה בה תהיה פסולה • ומבעת הגדולה היא שאין לה חריץ כשאר טבעות הקנה אלא מסכיבותיה עצם אחד ואיכות אחת • ובעלי הקבלה אמרו שאם נפלה בה השיטה כשרה ובפי המבעת שני חוטים ואפילו נפלה השיטה בחוטים כשרה לכד אם שייר למעלה מן החוטים כמלא החוט שהרי שחט משפוי כובע ולמטה והניח ממבעת הגדולה על פני כולה ושפוי כובע הוא הבשר שסותם למעלה את פי הקנה ואם לא שייר למעלה מן החוטים פסולה והיא הנקראת הגרמה • ועוד אמרו אם שחט שני שלישים והגרים

פרק עשירי

השיטה הכשרה צריך לכרות הארבעת
 סימנים

כשעור גדלו וקמנו וזה לפי דעת מלמדינו ע"ה אכן רבינו שלמה הנשיא נ"ע הספיק השחיטה על כריתת רוב הסימן ונראים דבריו. אלו הדברים שיקרו בשחיטה נומים מיושר השחיטה ועכ"ז אינם פוסלים את השחיטה כגון ששחט את הסימנים בעוות לא על טור אחד ישר ואם נכרתו הסימנים עכ"פ השחיטה כשרה ויכונן שתפיש השוחט את העור שבפאת הצואר והביאו בפני הצואר ושחט עליו ונשחטו הסימנים כדרכם וכשהניח העור ונראה חתוך העור בפאת הצואר עם כל זה השחיטה כשרה. וכגון שנפתל העור ושחט את הסימנים ונהיו שני הורים בעור ומקום הנפתל בלי חתוך השחיטה כשרה. וכגון ששחט השחיטה כקולמוס אם לא יצא כגבול שהנבלנו בסימנים השחיטה כשרה:

פרק אחד עשר

הדברים המפסידים את השחיטה בכמות ואיכות ואנה. הם עשרה דברים ואלו הם. האחד כגון ששחט את הסימנים ונשאר סימן אחד מארבעה סימנים שהם קנה ושט ושני ורידים שלא נתבארה שחיטתו ואין צריך לומר שהניחו לגמרי השחיטה היא פסולה והנשחט בהזקת נבלה. ובבאור השחיטה הכמים אומרים שיפתח חור מכל אחד מן הסימנים אע"פ שלא ישחוט את כל הסימן השחיטה כשרה. ורבינו שלמה הנשיא נ"ע דעתו שהשחיטה הראויה היא בכל הסימן אף על פי כן דעתו נוהה בשחיטת רוב הסימן. ובעלי הקבלה לא הכשירו שחיטת הסימן אלא ברובו והכשירו שחיטת הסימן אפילו בשלשה התוכים או שנים שחתך בסימן אחד כדי לצרפם ברוב הסימן לבד שיהיו ההתוכים על קו שווה בחקף הסימן. אך מה שהכשירו השחיטה בשני סימנים שהם קנה ושט והניחו הורידים הפך מה שנודע מדת השליח ע"ה ששחיטת הבהמה בשפיכת דמו כפי שקדם לנו הבאור ועל זה המאמר יש ביניהם הלוקף ואוסרים אשר נשחט בלי שחיטת הורידים אך מה שאומרים ברוב א' בעוף ושנים בבהמה ממאמר כאשר צויתך כבר קדם לנו שבוש זה המאמר: השני כשהתחיל השוחט לשחוט ולא נמר השחיטה אלא תוך השחיטה איהר הבאבלת על צואר הבהמה זמן נרחב כשעור שחיטה קודם השלימה ואח"כ השלים השחיטה או שהנביה ידו בכל שהוא אהר שרתחיל אפילו

סימנים שהם קנה ושט ושני ורידים ואם נשאר אחד מהם בלי כריתה השחיטה פסולה אבל בעלי הקבלה אומרים צריך לשחוט קנה ושט ואינם הוששים על הורידים ויש ביניהם הלוקה. שמהם אומרים צריך לשחוט ארבעתם ומהם אומרי' השנים קנה ושט לבד וכך פוסקים ואומרי' כי שחיטת הורידים לא יהיה רק בעוף שצולחו כאשר הוא אבל השה מנתחו ועם המלה יוצא הדם והדין עם האומרים שצריך לכרות ארבעתם לא על דעת שאומרים שהיה מנכב הורד בקיין לשפוך את הדם אם לא נשחט וידוע שעקר השחיטה לשפוך את הדם ושפיכות הדם הוא בשחוט את הורידים וכיון שפוסקים על שחיטת קנה ושט ושחיטת הורידים טפלה להם שחיטתם פסולה. וכבר ידעת מדין השכל שהשחיטה אם תספיק בשחיטת קנה ושט לחוסף עליהם אינו נראה מדין השכל שדעת התורה הישירתנו להקל על הבאב וחוב לעמוד על מה ששערה התורה האלהית ואם נוסף על אותו השעור נהיה מנבלים את השחוט והכתוב אומר לא תאכלו כל נבלה ולא עוד אלא על העוף הכשירו שחיטתו ברוב סימן אחד לבד באמרים שכתוב הטיל העוף בין הבהמה שהוכשרה בשחיטת שני הסימנים ובין הדג שנפטר מן השחיטה והנה פחתוהו מן הבהמה והעלוהו מן הדג והכשירו אותו בשחיטת סימן אחד ואנחנו לא כן נאמין כי הסכמת המלה על הכל כאחד וצריך לשחוט גם כן בעוף ארבעה סימנים. ואין להקשות ממה שאמרנו כי אמרת השחיטה היא לכרות את הסימנים כלם לגמרי ועוד אם יכרת מכל אחד דבר וישאר דבר מספיק על השחיטה כן יהיה הדבר בכרות סימן ובהניח סימן להספיק על השחיטה. יש להשיב שהחכמים בארו שאם תפול השחיטה בכל אחד מן הסימנים ותהיה לו כריתה נגלית מבוארת אע"פ שלא נכרות כל הסימן מספיק על השחיטה ואין בזה מה שהוכרחנו בכרות קצת הסימנים וישאר קצתם מפני כי הסימנים אין אחד מהם תלוי באחר ובכרות אחד מהם לא יהיה מספיק על האחר אע"פ שלא נכרת אבל הסימן האחד בכרות קצתו מספיק על כולו והשחיטה כשרה. ובעלי הקבלה נתנו גבול רוב אחד בעוף ושנים בבהמה ורובו של אחד מהם כמוהו סמך לדבריהם ממאמר כאשר צויתך ואנחנו העמדנו הדבור בהיות כריתה נגלית מבוארת אבל כשאין הכריתה נגלית מבוארת השחיטה פסולה והכריתה על הגדול ועל הקטן יהיה

השחיטה פסולה • אמנם לפי דעתם אם החליד במעוט הכשירה ומהם דנו אורו בספק והחמירו ואמנם אין מענתם טענה שאם נשאר המעט השחיטה כשרה ועל המעוט בין שישהה בין שיחליד אין חשש בו • ואנחנו פסקנו אם שהה במעוט אחרון אע"פ שהכשירה ברוב הסימן השחיטה פסולה בעבור תוספת צער על הבהמה והוא הדין אם החליד שנעשית שנוי פעולה מן השחיטה הראויה כי דבר שהוכשר בשחיטה אסור לעשות בו דבר אחר וזולתי השחיטה בשעת השחיטה ואע"פ שבלתי שהיית המעוט הכשרה השחיטה והנה בשעת השחיטה בשחיטה הוכשר לא בדבר אחר ודומה שחיטת מעוט הסימן ככריתת העור לצורך שהיית הסימנים : הרביעי שנשכמו הסימנים או אחד מהם ממקום הכורס בין מעקך הלחי בין בחכורס בצואר ואע"פ ששהטם השחיטה פסולה והוה הנקרא עקור • ויש מבעלי הקבלה שאומרים עקור פסיקת הגרנת ולא כן הוא אלא הוא נקרא נתק ולא עקור : החמישי כגון שכרת הסימנים או אחד מהם ככריתת הצנן בלי הולכה ובלי הובאה ולשון שחיטה היא המשך בהולכה והובאה והוא הנקרא דרסה : השישי כגון ששהט למעלה ממקום השחיטה ר"ל במבעת הגדולה השחיטה היא פסולה ותקרא הגרמה בכחיתת הקנה ולשון הגרמה מלשון גרם המעלות ור"ל במבעת העליונה שבמבעות מפני שהוא אינו מקום שחיטה ומקום שחיטה הוא בפני הצואר מקום שישות • ובעלי הקבלה אומרים אם שהט במבעת הגדולה ושייר מלוא חוט למעלה על פני כלה השחיטה כשרה שהרי שהט למטה משפוי כובע • ואכרו עוד אם שהט שני שלישים והגרים שלישי בין שיהיו שני החלקים יחד בין שהיה מוגרם ביניהם השחיטה כשרה שהרי שהט רוב הסימן בהכשר אלא אם הגרים שני שלישים ושחט שלישי בין שיהיו שני החלקים יחד בין שהיה שהוט ביניהם השחיטה פסולה ויש מהם שפוסקים שאם הגרים תהיה השחיטה פסולה וכדעתנו שלא תפול השחיטה כלל במבעת הגדולה ואין הגרמה בושט שהרי השחיטה הכשרה למטה מתרביץ הושט : השביעי כגון ששהט בבית הבליעה הוא הנקרא תרביץ הושט ושעור בית הבליעה כתפישת יד ואם נפלה השחיטה בו השחיטה פסולה אלא מכית הבליעה ולמטה השחיטה כשרה ושעור יד לבהמה נסה והכל לפי גדלו וקטנו ובעלי הקבלה אומרים כדי ארבע אצבעות ומהם

אפילו בכריתת העור בין במזיד בין באונס בין בשוגג ואחרי כן חזר ושחט בין במקום שהוא בין במקומות אחרות בין הוא בין אחר השחיטה היא פסולה כל שכן כשהתחיל בסימנים וזאת היא הנקראת שהייה שלא תצטרף הכריתת הראשונה עם האחרונה • ובעלי הקבלה אומרים שעור שהייה שתגביה הבהמה ראשה ותרביצנו והכל לפי גדלו וקטנו בין בהמה בין עוף ואכרו עוד כדי שחיטה ואינם אומרים שהייה אלא בושט עד שישהט הרוב אבל בקנה אין שהייה כלל אלא אם שחט מעוטו ושהה חוזר ושחט בין במקום שהוא בין במקום אחר שהרי קנה שנפסק חציו והוסף במה שהוא השחיטה כשרה אם כן על שחיטת העוף אין שהייה בקנה כלל אחר שבשחיטת סימן אחד שחיטתו תספיק על העוף • אך בבהמה ששהט רוב הקנה ושהה במעוט ואחר כך שהט הושט שהייה פסולה ואיזה היא שהייה כשרה כגון ששחט בסכין שאינו חד ואין בו פנימה אפילו מוליך ומביא בל היום שחיטתו כשרה לבד שלא ישהה וכן גמי אם היה שוחט במעוט הקנה בסכין רע והיה מוליך ומביא זמן רב עד שיתחיל הושט הוא הנקרא שהייה כי ההולכה וההובאה היא במעוט הקנה כגון שיעשנה ביד או ברנל כיון שאינו מועיל לענין השחיטה אך אם שהט רובם כאחד ולא שהה ובמעוט שהה בושט ובקנה הכשירו שהייתו אעפ"כ מהם העמירו הדבר ההוא בספק ואנחנו כבר פסלנו כל כריתת שתהיה אחרי השהייה בין קודם שתספיק השחיטה בין אחר שתספיק השחיטה בעוד שלא תצא נפשו שאם קודם השלים השהימה שהה נהיו שתי פעולות במות החי ולא תצטרף הראשונה עם האחרונה ואנחנו רוצים בפעולת השחיטה קשר ההמשך בלי הפסק והו טעם השחיטה והכריתת האחרונה אחרי שנשלמה השחיטה להוסף כאב על החי כבר לא הכשיר אכול החי אלא בכאב השחיטה לבד : השלישי כגון ששחט במאכלת דקת הראש ונכנס ראש המאכלת משום מקרה תוך הסימנים בין מפני סוכך הצמר בלכת המאכלת ונקב בין העור ובין הסימנים השחיטה היא פסולה שמעם השחיטה בארנו שהיא משיכה וזאת נקראת חלדה ובעלי הקבלה אומרים אפילו החליד תחת הצמר או תחת המטלית שהיה הצואר קשור פסול • אך מה שנאמר אנחנו בהיות המאכלת דקת הראש ולא יחזק הרעיון שלא החליד או תהיה

אמרו כדי תפישת שתי אצבעות : השמיני אם משך הסימנים למעלה ונפלה השחיטה על העור במקומה אלא הסימנים נשחטו שלא במקומם השחיטה פסולה • והנה בארנו הבשר השחיטה חוץ מראש כנף הריאה והוא הדין בושט מקום שהוא כנגד חוץ מראש כנף הריאה והוץ מאותו המקום למטה השחיטה פסולה • ובעלי הקבלה אומרים בושט עד מקום שישעיר והוא המקום שיתחיל להיות המאכל פרצים : התשיעי כגון שהוליד והביא המאכלת והגיע עד המוח השחיטה פסולה • ואין צורך לומר אם התיו את הראש הפך דעת בעלי הקבלה שאמרו שאם התיו את הראש בבת אחת שחיטתו כשרה ובלבד שיהיה אורך המאכלת כשעור שנים מצואר הנשחט : העשירי אינו משלשה מאמרים שהקדמנו אלא מקרה שיקרה בסימנים השחיטה בהם פסולה כגון שנפסק קנה או נקב ושט או ורד השחיטה בהם פסולה • וכן נמי אחרי שהתכם במאכלת ונתקו מאליהם בלי התך המאכלת השחיטה ההיא פסולה וזה יהיה מפני חוקת הבהמה שנטתה ראשה ובשעת פעלת השחיטה נתקו הסימנים במקום השחיטה מאליהם בלי התך המאכלת • אמנם מאמר בעלי הקבלה שאמרו קנה שנפסק חציו והוסיף במה שהוא השחיטה ההיא כשרה אינו נראה זה המאמר כי לא יאמן מותו מחייו בפסיקת הגרגרת אך בפסיקת רוב הגרגרת הפסילו השחיטה בו אך בושט אמרו היה נקב במה שהוא השחיטה פסולה ואומרים כי היה נקב מפולש ששתי קליפות יש בושט חיצון אדום פנימי לבן או היו בשניהם שני נקבים זה שלא כנגד זה אסור להאכל :

פרק שנים עשר

י לדעת שנתחייבנו אכול בשר בקר וצאן על ידי שחיטה הנה הכתוב אומר וזבת מבקר ומצאנך כאשר צויתך וזיה מוקשת אל הבהמה ממה שאמר אך כאשר יאכל את הצבי ואת האיל כן תאכלנו • ועוף הוקש לחיה ממה שאמר אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסתו בעפר • והנה ידענו ששפיכת דם על ידי שחיטה • ומצאנו שחיטה בעוף ממה שנאמר ושחט את הצפור אע"פ שאינה נאכלת כגון פרה אדומה עם כל זה מצאנו בעולת עוף וחטאת עוף שהזכיר הכתוב מליקה כגון שאמר

ותבוא בצפורן בחלקות איננה פגומה ואז כשרה לשחוט כי לא יצער בעל חי שכבר בארנו כי לא הרישה לשחוט את החי אלא בתקל הכאב וכל ענין אשר יוסיף כאב הוין מכאב השחיטה הנעשית בקלות יפסל הנשחט על כן יאמר לשחוט במאכלת פגומה • וכן מצאנו בענין המילה ותקח צפורה צור ונאמר עשה לך הרבות צורים וכתוב לענין שחיטה ויקח את המאכלת לשחוט את בנו ואמר המאכלת בה"א הידיעה כי היא מוסגלת למלאכת השחיטה וכן ראוי להיות מאכלת השוחט מוסגלת למלאכה הזאת לכד • וראוי להיות המאכלת ארוכה כפל דוחב מקום השחיטה לפחות ותהיה גם כן ישרה שלא תהיה נטויה על פיה כמו המגל ולא נטויה על גבה ויהיה פיה יוצא מקו היושר ולא תהיה אונרת מצדדיה עד שיהיה אורך פי המאכלת על צד הרוחב ולא תהיה קצה המאכלת צר כמו שיפורד שמא יקרה וינקוב ותהיה חלדה בנשחט ולא תקרא השחיטה ההיא שחיטה כפי מה שנתבאר בדבור השני בצורת השחיטה ומאכלת הבהמה הנסה אינה ראויה לשחיטת העופות כשליה ובני יונה כי שמא יתיו את הראש ויאסר הנשחט ולא יאכל • ואמנם מה שאסרנו בהיות המאכלת דקת הראש שלא ישחוט ובמאכלת שתשהט בהמה נסה שלא ישחט העוף אין הכונה אם ישחט בהם יפסל הנשחט אפילו שהשחט כשרה אבל אם השחיטה כשרה לא יפסל הנשחט אבל אין ראוי לעשות כן • ואין שוחטין לא בקרום הקנה ולא כעצם ולא בשן היה ולא בהרש ולא בזכוכית ולא בשאר מתכות כי אם במתכת של ברזל כי אי אפשר שלא יפנם ואין שוחטין במאכלת פגומה ויש לומר ויהיה הסכין ארוך והפגם בקצהו שלא יגיע לצואר הנשחט קושר הפגם ושוחט • והמאכלת שאינה חדה אע"פ שאינה פגומה פסולה היא לשחיטה מפני צער בעלי היים ולא כמו שאמרו בעלי הקבלה סכין שפיה חלק ואינה חדה הואיל ואין בה פגם שוחטין בה • ואמרו עוד לבן את הסכין באור ושחט בה שחיטתו כשרה • והשוחט שני ראשים נכח אחת שחיטתו כשרה • וכן שנים שאחזו הסכין משני צדדיו ושחטו שחיטתם כשרה • אבל שנים ששחטו ראש אחד בשני סכינים שחיטתם פסולה • השוחט שלא ברק המאכלת ושחט ואחריו כן ברק המאכלת ונמצאת פגומה שחיטתו פסולה וצריך למנוע השוחט ההוא מלשחוט כי אינו נאמן על השחיטה • ברק ולא היתה פגומה ושחט ואחריו

מה

כן

המליקה שתעשה בקרבן תמור השחיטה • נחלקו חכמי הקראים לשלש דעות בעוף שיאכל במקדש • הדעת האחת היא דעת ר' ענין נ"ע אומר כי אין הבדל בין מה שתעשה במקדש ובין חוץ מן המקדש הוא במליקה והלא הותרו אומר ושחט את הצפור האחת ולא הורה שום מורה שיאכל העוף במליקה עד שהכריחו מזה וכשמצאו העוף חברו עם החיה ואמר אשר יצוד ציד היה או עוף אמרו כשם שהעוף במליקה כך ציד היה במליקה והנם מביאים ראיה מדבר שלא עמדה עליו הראיה וכבר בארנו שיחות זה המאמר בראש הפרק וכאשר לא היה לזה ר"ל לדעת זו עקר בכתוב תלמידו ר' ענין נ"ע שבו אל השחיטה ומי שנשטר מהם תחת הספק אינו אוכל לא מלוק ולא שחוט • והדעת השנית דעת ר' בנימין האוונדי נ"ע שאמר כי מצאנו שתי פעולות על העוף מליקה ושחיטה ואיזה יהפוך יעשה משניהם בין שחיטה בין מליקה והלא המליקה לא מצאנוה רק בקרבן והשחיטה בזולת הקרבן וכמו שאין ראוי להחליף דבר הכתוב בקרבן להניח המליקה ולעשות השחיטה בן אינו ראוי במה שאינו קרבן להניח השחיטה ולעשות המליקה • אכן החלק השלישי כפי שאנחנו מתנהגים כי מה שהוא זולתי הקרבן שיהיה נאכל על ידי שחיטה • ויש לתמוה על דעת חכמים אשר חלקו על מאמר ושפך את דמו חוץ מן השחיטה שאומרים כי היו כורתים שני גידי הירך והיה נשפך הדם ואם קודם השחיטה לא הורה הכתוב כן להעשות פעולה בחי קודם השחיטה כי לא יאמנו חייו ממותו ועוד אחר שחיטה אם קודם צאת נפשו הוא צער בעלי חיים בלתי מורה ברור מן הכתוב ואם אחר צאת נפשו הוא כמעשה הנתיחה ואין הכתוב מורה משמע זה המאמר ולא עוד אלא שהשפיכה מצאנוה על דם הזביחה כמו שאמר ודם זבחיך ישפך ונאמר רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים ומרמזו על מה שאמר וזכתת מבקרך ומצאנוך :

פרק שלשה עשר

הדבור באיכות הכלי אשר בה ישחט הנשחט • הכלי ר"ל המאכלת אשר בה ישחט הנשחט מן הדין שתהיה חדה וחרופה בלי פגימה וכשרוצה לשחוט בתהלה ישחינה ואחר כך יבדקנה השוחט ואם תלך

בשני עקרים • האחד לשלול ממנו ית' אופני הצורך והשני שהוא יודע בכל ידוע אם טוב ואם רע ולא יסבל בשום ענין • ואלו שני השרשים מעקרי היחוד הם העקר והשרש להצדיק פעולותיו וגזרותיו של השם ית' שלא יפול ממנו שום חסם והוא אל אמונה ואין עול וכל זה צריך שיצדק בסופת אחרי עיון השכל והואיל ופסקנו הדין בהכרח מופתי השכל שלא יפול ממנו שום חסם ועכ"פ נשאר שיהיה זה הכאב לאחד מארבעה פנים היפים לצאת מהיותו חסם • וצריך לדעת איזה הוא מארבעה פנים היפים • ואולם שני הפנים היפים שהם המניעה ודחיית כאב לא יעברו עליו ית' כי באופן המופת שסלקנו ממנו אופני הצורך בו בעצמו נרחיק להיות פעולותיו על צד המניעה ודחיית כאב • ואולם לא נשאר ליפות זה הכאב רק באחד משני פנים היפים שהם ההועלה והחוב כי אי אפשר שני פנים האחרים אפילו בכחינת החי עצמו כי שחיטת החי אינו דחיית כאב גדול בכאב קטן ולא למנעו מלהכאיב זולתו • ואמנם שני הפנים שהם החוב וההועלה בחנו החכמים אחרי עיון שכלם והישירוהו על צד ההועלה ולא על צד החוב מפני כי לא יכשר הנה ענין החוב כי לא הכאיבה הבהמה חי זולתה עד שתתחייב הכאב על כן הביאם החלוק ההכרחי בהשחית כלל הפנים לחייב אופן ההועלה ודרך ההועלה הוא לתת לו תמור ר"ל לחיותו אחרי ההפסד ולהמציא לו מנוחה ואם הוציאוהו מהיותו חסם בתמור אחר שלא יעדיף ממה שהפסיד הנה יהיה בתורת השוא ועל כן אמרו שהוא ליאוש למצויים לירוא ממי שהתיר הכאב להי וכבר אנהנו הרחבנו הבאור בספר ע"ץ החיים שמהם יפרוהו מפני גזרת מלך שהוא הוין מארבעה פנים היפים ומהם שמוהו משער החוב בפנים זרים ומהם פטרוהו מכל ענין שיפרוהו כדי שלא להשוותו עם הי המשכיל ומהם מעטו הועלתו שלא ישוה עם הי המשכיל אשר הועלתו יתרה ושמו הועלתו ממין תועלת העולם הזה זהו ענין התמור • ויש לך לדעת כי כל אלה הדעות לא הורה באהת מהם מאמר נביא ולא מופת השכל הורה עצמו על זה הענין אלא מהכרח להצדיק גזרת האל שלא תהיה על צד החסם זה אומר בכה וזה אומר בכה כמו שנראה לכל אחד מהתישבות דעתו • ומרבית הכמינו ע"ה הודו בתמור והאמיניהו כדי ליפות זה הכאב ואמרו כי מי שלא יאמין בענין התמור שחיטתו

כן בדק ונמצא פגומה יש לחוש כי על השחיטה נפגמה והשחיטה פסולה • בדק ושחט ואחרי כן נשתמש הסכין בדבר אחר ואחר כן בדק ונמצא פגום השחיטה כשרה כי הפגימה בסכין אולי היתה בדבר אחר והסכין שנתגאל מגאולי אינם ישראלים אסור לשחוט בה • ואשר נתגאל בשחיטת בהמה אשר נתנבלה אסור לשחוט בה :

פרק ארבעה עשר

הדבור מי הוא השוחט ומה צורתו • צריך לדעת מי הוא הראוי שיקרר אל המלאכה הזאת • ויש לדעת כי המלאכה הזאת צריכה אמונה ותקון ולכל אחד מהם יש ידיעה ומעשה ועל איכות הידיעה והמעשה יש נגאי ושבח ועל פי הגנאי והשבח ימשכו הגמול והעונש ואלו אינם ראויים רק על הבוגר אשר שלמה דעתו • על כן יש לפסוק כי זאת המלאכה אין ראוי שתפול ממי שאינו בוגר כי אחרי שבמלאכה הזאת תלויות מצות והמצוה לא תתחייב רק למי שהוא בוגר אשר יקבל הגמול והעונש ועל כן אי אפשר שתפול רק מן הבוגר הפך מאמר בעלי הקבלה שאמרו חרש שומה וקטן ששחטו ואחרים רואים ששחטו כהוגן שחיטתם כשרה כי לא תתלה פעולת הפועל באשור זולתו ולא בהכשיר זולתו רק בכחינת הפועל עצמו • ואולם האמונה אשר זכרנו שיש לה ידיעה ומעשה הידיעה היא לדעת איך הכשיר ית' לאכול החי על ידי השחיטה • אכן דעות החכמים נחלקו באיכות הידיעה הזאת לפי צורך השחיטה שאומרים כי השחיטה היא כאב לחי וכל כאב הוא רע וכל רע הוא חסם אם לא יהיה על אחד מארבעה פנים היפים שהם הועלה חוב דחיית כאב ומניעה • ועל כן היו נמנעי' קצת מאמות העולם אכול החי וכל היוצא מן החי כמו המצריים וההודיים מפני שלא היו מאמינים בנבואה ואולם לא נעשה השחיטה בהי אלא ברשיון המרשה בכח הנבואה ועל כל פנים הוא כאב והכאב הוא רע וצריך לדעת אם הכאב ההוא חסם או אינו חסם שהוא לאחד מארבעה פנים היפים אשר יוציאנו מהיותו חסם ועכ"פ אנהנו מוכרחים כי אם הוא חסם שלא נעשהו • ואולם מאמר הנבואה הכשיר השחיטה ועכ"פ צריך להישירו שלא יהיה חסם ועכ"פ צריך לעיין מקודם לכן כי המרשה ההוא לא יעשה חסם וזה לא יבנה רק

שאם לא יהיה מצד התועלה להישירו על צד החוב להוציאו מהיותו חמס ואומרים כי חיי החי הם חסד וכאלו הם פקדון ובעת שירצה יקחנו על איזה פנים שירצה וזה לא יהיה חמס :

פרק המשה עשר

אך מה שיש לומר כי יש לדעת כי המזון קודם מן הנזון קדימה טבעית והנה מזון החי האלם הוא עשב האדמה ועל כן קדמה בריאת הצומח מן החי ומזון החי המדבר מן הצומח והחי האלם ועל כן קדמה בריאתם וכן הורה הכתוב כמו שקדם לנו הבאור ואמר כירק עשב נתתי לכם את כל וכמו שאין לעשב תמורה כן אין לחי האלם תמורה והואיל ונהיה זה מפני זה איננו חמס כי לכך המציאו ולכך נברא אך עכ"ז שלא להשחיתו אלא על צד שנהיה זה מפני זה והנה בעקר בריאתם הרצון להתמיד המינים כי כן אמר למינהו למינו ונותן התורה אמר וזכחת מבקרך ומצאנך וזלתי האדם שלא נאמר בו למינו אלא אישיו צריך שיהיו קיימים ועל כן אומר שופך דם האדם באדם דמו ישפך • אךן מה שיש להושי בשביל אשר הכשיר אכול החי על ידי שהיטה להקל הכאב בהוציא נפש החי לתקנה מנשוא פנים לשמירת מין האדם והוא ליאומט למצווים והכשר השחיטה הוא הליאומט לא השחיטה עצמה שאם היתה השחיטה היא הליאומט היתה השחיטה בחיוב כי הליאומטים כלם הזכות כפי שבארו משכילנו ע"ה • וצריך מי שיקרב אל מלאכת השחיטה שיהיה נאמן ביהודו ית' ואמונת שלוהו ודברו הנאמן כי לא דבר ריק הוא אלא שיש לו צד חכמה ויהיה נזהר במלאכתו להקל בכאב החי שאם לא יהיה נאמן בעקרי האמונה לדעת תכלית מה ששערה החכמה האלהית הנה תהיה הפעולה ההיא בתורת השוא וזה אי אפשר • ולא תשמע לדברי בעלי הקבלה שאמרו וכי מה איכפת ליה להקב"ה בין מי שהוא שוחט מן הצואר למי שהוא שוחט מן העורף הוי אומר לא נתנו המצות אלא כדי לצרוף בהן את הבריות שנאמר אמרת ה' צרופה • ודעתם שאין תכלית לפעלת השחיטה במה שהוקל לכאב החי אבל שמוהו בתורת השוא ולא תאבה ולא תשמע לדבריהם כי יחסו חסרון לאל ית' מכל חסרון • ועל כן צריך לדעת

נבלה • וכדין אמרו שאם יכחיש התמור ולא יישיר זה הפועל בפנים אמתיים להוציאו מהיותו חמס בידוע שהוא מיחס לאל ית' העול והחמס חלילה לאל מרשע • ויש מהכמינו ע"ה שלא נהה דעתם להודות בענין התמור להיזהר אפשרי שאם אל האדם האמינו בו לחיותו אחרי המות מפני הכרח להצדיק פעולותיו של שם ית' ועצמו של ענין גם כן מעיר לעזור מפני החלק השכלי אשר אינו בן הפסד ואין ראוי להקיש מחי המדבר לחי האלם הנה שלמה ע"ה הרחיב נקבי המשכית בהלו נר מחשבתו על קדקוד זאת הדעת בספר קהלה בהכדיל מותר האדם מן הבהמה כאשר יודע עם התכוננות • והחכם רבינו יפת הלוי המלמד הגדול נ"ע אמר בפירוש קהלת בפסוק אמרתי אני בלבי • וזה ישבר דברי בעלי ספרים ההיצוניים אשר אומרים שיש לבהמות שלום טוב תחת כאב השחיטה ואין ספק שזאת הדעת נולדה מחכמי המחקר מהכרח אמונות אשר הוכרחו לאמתם והתחייבה להם זאת הדעת ומצאוה חכמי ישראל ונמשכו אהריה אמנם החכם רבי משה סר מזאת האמונה גם החכם רבינו אהרן נ"ע הרחיק זאת האמונה כאשר אמר למי שמאמין כי יש לכאב הבהמה חלף ותמורה ואמר ואנחנו לא נאמר כזה יען כי אם נאמר זה יוליך לנו לומר כי כל בעלי חיים אשר תצא רוחם מהמה אם מהם אם מהמהם או מיד בני אדם שיתן להם האל המורת הכאב כמו שיאמרו מחכמי הדעת • ואשר גרמם ומשכם אל זה הדבר שלא ירשיעו להקב"ה למען כי הוא צדיק ולא יעשה הרע ולמען שיקדישוהו מן הרע דברו אשר דברו • גם החכם רבינו אהרן נ"ע עור בדברים ואמר כי כל דבר הנתן בעבור עונש או גמול טוב המקבלו צריך שידענו על איזה דבר נותן לו ואם לאו לא יראה לו שישתעשע ממנו ויהיה לשוא וצריך עוד לדעת המשלם וכל אלה לא יאותו לחי האלם • וזה דומה למאמר רבינו יוסף נ"ע שהכריח לעבדאי אשר אמר כי הרוח החוטאת מן האדם תכנס בבהמה ועל כן נגזרה בהם השחיטה ושמוהו מדרך החוב • ואמר שאלו היה כן היה ראוי לדעת הבהמה על מה היא נענשת גם מאשר ראיתי דעות נקיות רחוקות לקבל ההמעאה לא נהה דעתם בדתת הזאת • סוף המאמר האמת תעיד על עצמה עכ"ז יש מן החכמים אשר חששו

ידעת כל ענין ששערה החכמה האלהית במה שאמר ומה שהתיר ומה שחייב ואז יקרב אל המלאכה הזאת • וכנראה כי מאמיני התמור אע"פ שהוציאוהו מהיותו שוא מפני ששמו אותו מכלל ליאומי המצויים בבחינת עצמו מהיותו המס לא יספיק ענין התמור אהרי שלא יהנה יותר ממה שהפסיד • וכנראה כי לא ינצל ממענת שהשם ית' המציאם ועומדים בחסדו ובכל עת שירצה לקחת החסד לא יהיה עושה רע ואם כן זאת המענה תספיק להוציא המעשה מהיותו המס מכלתי נתינת התמור • ואמנם מי שלא יתנהג על הצורה שאסר והתיר וחייב כאלו הוא שופך דם כאשר העידה התורה במאמר איש איש מכית ישראל אשר ישחט שור או כשב או עז ואמר דם יחשב לאיש ההוא דם שפך • וידוע שהזמן נחלק לשלושה חלקים מזמן אדם עד זמננו זה מזמן אדם עד זמן נח היו אוכלים החי על ידי איזו צורה שהיו מוציאים נפשו ומזמן נח הכשיר אכול החי על ידי שחיטה להקל הכאב לתקנה לשמירת מין האדם והיה זה עד זמן משה רבינו ע"ה וכשבא משה רבינו ע"ה העמידנו באיכות השחיטה כפי שהיה המנהג קודם • אך התורה נתנה גדרות וסגינים על חי האלם איוה יאכל ואיוה לא יאכל • ועל הגוף הנשחט איוה יאכל ואיוה לא יאכל וכל זה כפי שראה.נותן התורה לליאומי המצויים והואיל והכשר אכול החי על ידי שחיטה הוא ממאמר הנבואה יש להוש איך יצא זה המעשה מהיותו שוא מכלל מי שלא יפילנו על זו הצורה להוציא המעשה מהיותו שוא אין ראוי לאכול משחיטתו ואין צריך להורות באסור אכילת שחיטת מי שאינו מאמין בנבואה כי אין אצלו הבדל בין שיאכלנו על ידי שחיטה בין שיאכלנו באחת ההכורות • ואסור לאכול משחיטת מי שהשיג את השם ית' בהשגה נעדרת או שהאמין בו אמונה כוזבת כי לא יהיה נאמן ביחודו ית' לשלול ממנו אופני הצורך ופעלת ההכל והיא פעולה שאין לה תכלית כל שכן שחיטת מי שאמין וולתו ית' מכל החסרונות • ואומרים בעלי הקבלה שחיטת אינו ישראל נבלה ומטמאה במשא • ואולם מה שבא על ידי משה רבינו ע"ה להגביל את החי האלם ממה שאסר וממה שהתיר הכל הוא על צד הליאומי למצויים • ומי שלא יפיל השחיטה על פי כונת התורה אסור לאכול משחיטתו אע"פ שהפיל השחיטה בלי שיהם חסרון לאל

ית' וכן תלה הכתוב השחיטה על הנבל בדין תורה כאשר אמר תזבח ואכלת וזבחת ואכלת בשר כי המנומה באכילה הוא המנומה בשחיטה ואמנם קדם לנו המאמר כי מלאכת השחיטה צריכה אמונה ותקון והאמונה כוללת ידיעת יהוד השי"ת ואמונת ההשגחה ואמונת התורה ומי שיכפור באחת מאלו שחיטתו נבלה והאמונה הזאת יש לה ידיעה ומעשה ויחלקן אלה השני מינים לארבעה חלקים • יש מי שיש לו ידיעה ומעשה ויש מי שיש לו ידיעה ואין לו מעשה • ויש מי שיש לו מעשה ואין לו ידיעה • ויש מי שאין לו ידיעה ולא מעשה • והנה מי שיש לו ידיעה ואין לו מעשה כגון שמבטל המצות ומתרשל באמרי דתו שחיטתו נבלה כי יהוד בענינים שתלויים בענין השחיטה ומעשיו הרעים גם כן יעידו על אמונתו המקולקלת • ואין מאמר בעלי הקבלה נכון שאסור ישראל שנשתמד ושחט בסכין בדוק בפני אחרים וראו שהשחיטה כשרה ראוי להאכל • ומי שיש לו מעשה ואין לו ידיעה כגון מי שהוא ירא חמא ושומר המצות בכל יכלתו אם אין לו ידיעה אסור לאכול משחיטתו מפני שאינו יודע להוציא.גזרת השם ית' מהיותו שוא אין צריך לפסול שחיטת מי שאין לו ידיעה ומעשה כי ידוע הוא • הנה נשאר חלק אחד מי שיש לו ידיעה ומעשה שהפול מסנו מלאכת השחיטה כל שכן בהיות הידיעה להוציא פועל השם מהיותו שוא במופת השכל • והתקון גם הוא כולל ידיעה ומעשה והידיעה היא כל מה שמדרנו מענינים שתלויים בנשחט וצורת השחיטה והמעשה היא פעלת השחיטה • ואולם הרצון בידיעה מי שיהיה יודע מה שראוי בענין השחיטה ומה שראוי להשחט ומה שאין ראוי להשחט והשחיטה שהיא ראויה ואיוה דבר מפסיד את השחיטה • והמעשה צריך להיות השוחט בעל זדוע זריז במלאכתו ואז יקרב אל מלאכת השחיטה כי מי שהוא יודע מה שראוי בענין השחיטה ואינו יכול לשחוט אסור לשחוט • ומי שיכול להפיל השחיטה בצורתה ואינו יודע עניניה גם הוא אסור לשחוט :

פרק ישיה עישר

בבר

קדם לנו בפרקים הקודמים שצריך השוחט להיותו בוגר ויהיה גם כן משכיל יודע כי יש בורא בעולם אהרי שאכילת

את זה לא תאכלו ואם ירצה לומר אשר קדשנו במצותיו וצונו הרשות בידן על סגת שיהיה הפין וצדיית השוחט אל השחיטה ר"ל כי השם צוה לרוצה לאכול בשר שישחט ו אחר כך יאכל שנאמר תזבח ואכלת בשר כמו שנתבאר בחלק השני • והרוצה לשחוט בהמות רבות ברכה אחת מספקת לכלם ובלבד שתהיינה כל הבהמות נמצאות לשם לפני המכרך • וכן השוחט היה ועוף ראשים הרבה במקום אחד מכרך ברכה אחת ושוחט והולך בלבד שלא ידבר ואם דבר והפסיק חוזר ומכרך עוד כי הפסיק הדבור שנאמר כי תמצא איש לא תברכנו וכי יברכך איש לא תעננו כי ברכה אחת הספיק את כלם ובלבד שיהיו הנשחטים ממין אחד אם בקר וצאן אם חיה ועוף וכסוי אחד לדם חיה ועוף בברכה אחת מספיקה • ולא ישחט היה ועוף על כלי ולא על אבן ולא על עצים ולא בבגד ולא בעור ולא בשאר הדברים ולא במים ולא בשאר הדברים הנוזלים כמו השמן והיין אלא בעפר בלבד שנאמר ולא שפכתהו על הארץ לכסות עליו עפר ואמר לבתלי הכסות ואם נפל הדם בדברים הנאמרים למעלה חייב לכסות ואם בדברים הנוזלים כמו מים והלב כל זמן שמתאדם צריך לכסות ואם לאו פטור מלכסות • שהט במקום ונבלע הדם ואין רושם הדם נראה פטור מלכסות כי מה יכסה כי הכתוב אמר וכסהו ואם אין הדם נראה מה יכסה • ודם השחיטה הוא הראוי להכסות ולא דם ששל צואר הנשחט ולא דם רחיצה אלא אשר ישפך בשחיטה ונותרי הדם כי כך אמר ושפך את דמו ולא דם שבמאכלת אלא אם לא יטוף דם אחר ראוי לכסות דם המאכלת וכן אם שחט וכסהו הרוח פטור מלכסות וכן אם כסהו איש אחר נמנע השוחט מן שבר מצות הכסוי • אבל אם נפסלה שחיטתו שלא תאכל אינו חייב לכסות את הדם כי דמו כדם הנהרג כי כן אמר הכתוב אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר • ואולם אם שחט ראשים הרבה ונפסל אחד ראוי לכסות דם כלם אחר שאין עונש למכסה דם ראוי לכסות דם הנפסל בשחיטתו לפי עקר המחשבה שיש בכסוי הדם • והמכסה לא יכסה לא בחול ולא בסיד ולא בקמח ולא בשאר הדברים כמו שכרי חרש או בורניך או בעצי פשתן או כנסורת עצים • סוף דבר לא יכסה אדם כי אם בעפר ובשחיקת זהב שנאמר עד אשר דק

לעפר

מ

שאבילת החי הכשרה על ידי שחיטה במאמר הנבואה וידיעת השם ית' קודמת מאמונת הנבואה ולהאמין גם כן על אופן הכשר השחיטה שיש תכלית מכוונת איננו על דרך השוא ולהאמין גם כן שיש תורה מן השמים ולא נתנה לתועלת נותנה כי אם לתועלת מקבליה וכל דרכי גדרות וסיוגים באסור זהתר שבאו בחי האלם שבבלם יש תכלית מכוונת • אחד ישראל ואחד גר צדק כשר בענין השחיטה כאשר אמרה התורה ואיש איש מבני ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר • ואשה שידעה דברים שהתנינו בשחיטה לא תשחט לכתחלה אע"פ שמכשירים גם את האשה קצת החכמים כאשר עשתה צפורה המילה ובעבור שמצאו גם כן ולאשה עגל מרוב בבית ותמהר ותזכהו הכשירו גם את האשה ואולי יהיה ותזכהו כמו ויאסור יוסף מרכבתו ובאמת אין ראוי לאשה לקרבה אל המלאכה הזאת רק אחר צורך רב אם אין שם איש כמו צפורה שלא היה שם זולתה כי משה אדונינו ע"ה היה חולה שנאמר וירף ממנו ולא יתכן להיות וירף ממנו חוזר לנער כי אין צווי לקמן ומאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה לבוגר הוא • והכוסא לא ישחט ואם שחט וראו אחרים שחיטתו שחיתתה כשרה תאכל • ומי שאחותו רוח רעה והשכור ומי שנתבלבלה דעתו לא ישחט עד שתתישב דעתם משום שזאת המלאכה צריכה למעשה הלב להישיר גורת השם שלא תהיה בדרך השוא • ולמעשה האברים להשכיל את ידיו במלאכת השחיטה לא בדעת בעלי הקבלה שאמרו ששחיטת חולים אינה צריכה כונה אלא אפילו אם שחט כמתעסק או דרך שחוק או שזרק סכין לנעצה בכותל ושחטה כהלכתה הואיל והשחיטה במקומה ושעורה הרי זו כשרה • אמנם כשירוצה השוחט לשחוט יתפוש בידו הימנית המאכלת ובידו השמאלית סימני צואר החיה שהם קנה ושט ושני ורידים ופניו אל פאת ירושלם ואז יברך את השם בלבו וכפיו וזאת היא הברכה : ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו והתיר לנו לשחוט בהמה טהורה או חיה טהורה או עוף טהור • ומעם אשר קדשנו אשר הפרישנו כמעם קדש לי כל בכור שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי • ואמר זאת החיה אשר תאכלו אך

אם כן שחיטת מי שאינו נאמן באמונת יהוד האל ית' ואמתת הנבואה ואמונת שלוהו באמונת התורה שהייתה נבלה ושלמה המלך ע"ה אמר זכת רשעים תועבה • והטמא אינו נמנע מלשחוט החולים אם יאכלנו הוא וממא זולתו כמוהו כי כן אמר אהרי מאמר וזכת מבקרך הטמא והטהור יחדו יאכלנו • וידוע שטמא תזבח ואכלת עם השלם ידבר אע"פ שכל אחד מישראל מגומה בדבור כל ישראל בחזקת כשרים • ואמנם מי שאינו שלם אצל אחרים אלא נראה לו לפי ראות עיניו יש לו לשחוט ולאכול הוא בעצמו ומי שלמטה ממנו במקום שאין לשם מי שמכיר חסרונו • אבל בעוד שיש לשם מי שמכיר חסרונו שגנתו עולה זדון ושחיטתו האכר אפילו לו לעצמו כל שכן לאחרים יולא אמרנו זה הטמא משולה לכל מי שיהיה שיש לו רשות לשחוט אבל כוננתו במי שיאמין להתלות המצוה על ידיו :

פרק שבעה עשר

הדבור החמישי מה תכלית הגוף הנשחט • בבקשת תכלית הגוף הנשחט כבר בארנו שהחי הותר להאכל על ידי הכשר שהייתה אך בזולת הכשר השחיטה החי אסור להאכל כשהוא חי לכן נאסרו ביצי המסורס משום אבר מן החי אך היוצא מן החי כגון הביצה והחלב מצאנו הכתוב שספר בהתרם על הביצה אומר כי יקרא קן צפור לפניך בדרך אפרוחים או ביצים ועל החלב אומר ארץ זבת חלב ודבש והלב ודבש אינם אסורים משום אבר מן החי ואפילו לא נגמר הביץ ונפל מותר להאכל וביצה אם נמצא דם על קשר הזרע אסור להאכל • וביצים צלויות על ידי אינו ישראל אסורות להאכל • אך אם השליכים באור אפילו לא יעשה כס שום פעולה אחרת אינם מותרות וביצים שנתכסלו עם ביצים טמאים גם הם אסורות להאכל • וביצת הטרפה אסורה אם נגמרה בעוד שהיא טרפה אך ביצת והלב החי הטמא אסורים שהכתוב אמר מבשרם לא תאכלו ואמרו החכמים ע"ה כל היוצא מהם כחיהם • אך בעלי הקבלה הורו באסור ביצת העוף הטמא והלב החי הטמא ממקום אחר על ביצת העוף הטמא מטמא ואת בת היענה ובאסור החלב מטמא ואת הגמל ואלו דברים בעלמא אך מטמא מבשרם לא תאכלו יותר טוב להורות באסורם

לעפר ועפרות זהב לו ובאפר גם כן שנאמר מעפר שרפת החטאת וצריך להיות דק מפני שאמר עפר ויורה על דוק וצריך שישפך בארץ שנאמר על צחית סלע שמתהו ולא שפכתהו על הארץ • והשוחט הוא עצמו יכסה שנאמר וישפך את דמו וכסו בעפר וצריך לכסות בידו או במאכלת שיש בידו לא כרגלו כדי שיהנוג כבוד במצוה ויבדק ברכת כסוי הדם ויאמר ברוך אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על כסוי דם החיה הנשחטת או העוף הנשחט ואחר כך יכסה • ואם נתגלה חייב לכסותו על כן לא יתכן להשחט על כף האדם ויכסה בכפו האחרת בעבור שנמצא כי עפר אתה • והשוחט אשר לא נתן פניו נגד ירושלם אין חשש עם היותה מדה טובה אלא אם לא ברך ושחט השחיטה פסולה וכן אם לא כסה הדם לא יאסר הנשחט משום כי זאת המצוה בראשה • אמנם המקל במצות התורה כאשר קדם לנו הבאור ואשר אינו סומך בתורה אחת אשר צונו משה רבינו ע"ה ואמר כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וחקותיו הכתובה בספר התורה הזה ולא בתורת הפה כי אינו נאמן שלא קלקל בין במחשבה בין במעשה ואע"פ שהפיל שחיטתו ראויה הואיל ולא כון מהשבתו ומעשהו על פי שהוכשרה מלאכת השחיטה שחיטתו פסולה • אבל המגלה פנים בתורה והמבזה מצותיה את השם הוא מגדף ושחיטתו נבלה כמו שקדם לנו הבאור והוא בכלל הנאמר וזכיהם כלהם אונים כל אוכליו ומאור • ושחיטת עובדי כוכבים נבלה והאוכל עובר בלא תעשה שנאמר וקרא לך ואכלת מזבחו • ואולם פסקנו המאמר כי כל שחיטה שהיא נופלת מן השוחט שהוא ואין אמונתו על פי שהכשירה והישירה התורה בין מדרך האמונה בין מדרך תקון השחיטה כפי שסדרנו בפרקים הקודמים עם היותה במקומה ובשעורה היא נבלה והכתוב אומר לא תאכלו כל נבלה כל שכן שחיטת מי שמגלה פנים בתורה ומכמל המצות כל שכן המתרגל במה שהוא חייב כל שכן שחיטת מי שכופר בעקר מעקרי האמונה כל שכן שחיטת עובדי כוכבים הלא תראה שלא הכשיר הכתוב השחיטה במה שהותר לו לאכול אלא לישראל עצמו שנאמר רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר וזכת מבקרך ומצאנך ואכלת בשעריך ולמי שכא עמם בתורה מן העובדי כוכבים שנאמר ומן הגר הגר כישראל אשר ישחט •

בשר אין הרשות תלוי בתנאי התאווה אך מפני שהאכילה תלויה בכח התאווה אמר כי התאווה ורצונו שלא ישחט. החי אלא על מנת להאכל שאם לא כן יהיה נדון כשופך דם כאשר נאמר למי ששחט במחנה במדבר דם יחשב כי כל מי שלא ימשך כפי שגזרה התורה על החי האלם כאלו הוא שופך דם. ואמנם יש לו לאכול הנשחט באיזו צורה שהוא רוצה אם ליבש הבשר ויאכלנו אם לצלותו או לבשלו וכל אלו הפעולות אהרי המלוח כמו שיתבאר אבל כשהוא בשר בלי שיעשה לו אחת מאלו הפעולות אמור להאכל משום אך בשר בנפשו וכו'. ומהנוף הנשחט אמרה התורה הדם והחלב וגיד הנשה וגדי בחלב אמו מהם אסורים מכללם ומהם אסורים מקצתם ונתחיל לבארם :

פרק שמונה עשר

אסור הדם כבר בא בתורה. וצריך לדעת אם דם החי שהוכשר בשרו על ידי שחיטה לבד יהיה באסור כדעת בעלי הקבלה כגון דם בהמות היות ועופות או שיהיה גם כן דם חגבים ודגים אשר אין הכשרם על ידי שחיטה. וצריך לדעת כי אסור הדם בא בארבע פרשיות בשמונה לאוין. האחד בפרשת ויקרא כגון שאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו. השני בפרשת צו שאמר וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם. השלישי בפרשת אחרי מות כל נפש סכם לא האכל דם. הרביעי שנאמר עוד בפרשה זאת בסמוך ואמר לבני ישראל דם כל בשר לא תאכלו. החמישי שנאמר בפרשת ראה רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים. הששי שאמר עוד בפרשה זאת רק חזק לבלתי אכול הדם. השביעי שנאמר עוד לא תאכלנו על הארץ תשפכנו כמים. השמיני שנאמר עוד לא תאכלנו למען ייטב לך. אכן מה שנאמר בפרשת ויקרא כל חלב וכל דם לא תאכלו היה נראה לנו בידוע שאמר כל דם בעבור שלא פרט באיזה מין יהיה הדם אסור. ואחרי שבא בפרשת צו ובאר המינים שיאסר מהם הדם ואמר וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם לעוף ולבהמה והזכיר גם כן עונש לאוכל מכלל שבאמר וכל דם אינו כולל דם כל בעלי חיים ומה טעם לסלת כל והיינו אומרים שרוצה לכלול כל דם שיוצא מן החי כגון דם אברים דם שחיטה ודם רחיצה והיינו טוברים כי לא יאסר דם

אחר

באסורם וכיון שנאמר היוצא מן החי הטמא מכלל היוצא מן המהור הוא בהתר ועל כן ספר בהם הכתוב. אבל הדבש היוצא מן הטמא ר"ל הדבורים הוא בהתר בידוע שאין הדבש מתמצית גופם רק ממה שמקבין מן העשבים. ומה שהורו בעלי הקבלה בהתרו מטמא אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף אין משמע הכתוב מורה זה ועוד שאסרו דבש הצרעה משום שנקרא בשם טמא. אך מה שיש לנו לומר שהאומה ידעה בהתר אלו הדברים מצדיית השליח ע"ה והעתיקו אותם האומה דור אחר דור וכי שהכתוב ספר בהתרם. וצריך כשמבדילים הדבש מן הדבורים שלא יבדילו על ידי חמום ורתיחה מטמא אל תשקצו את נפשותיכם מפני צאת לכלוך השקין על הדבש ואז יכשר להאכל הדבש. ואזהרת הנבלה אזהרה מן התורה מטמא והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה. ולא תאבה לשמוע לדברי בעלי הקבלה שמתירים אכילת הנבלה באחד מששים על מין במינו ואחרים אסרוה במה שהוא על מין במינו ר"ל בשר טמא על בשר מהור וכשאינו מין במינו בנותן טעם וחלוקה ביניהם שיש מהם אומרים שגם הוא אחד מששים ואין יצדק מאמרם הואיל והם חולקים שכל אלו הדברים הם עצמם מודים שהם דברי קבלה ואין להם סיוע מן הכתוב. ומה שהביאו אסמכתא מטמא הזרוע בשלה מנששים כעורים קיר. ועוד אמרו אכילת הנבלה כשעור זית אבל אחר שאמר הכתוב והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה וכו' לא תאכלו כל נבלה אפילו במה שהוא ואפילו אם נתערב בכל מה שנתערב הכל אסור מדין תורה. ונבלת בהמה טהורה היא אשר תמות מיתת עצמה שנאמר וכי ימות מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה. ובפרשת אחרי מות אומר וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרח ובגר וכולל נבלת בהמה ונבלת עוף ואשר נפסלו בשחיטה מן הדרכים אשר בארנו הכל נבלות וצריך להזהר באכילתם אמנם מה שהוכשר בשחיטה כשרה הוא הראוי להאכל. והכורת בשר מן הנשחט קודם צאת נפשו כאוכל אבר מן החי והנשחט עצמו אסור כמו שנתבאר. אבל מה שיש לו לעשות בנשחט הוא אחרי צאת נפשו ואין רצונו על מה שחייבה התורה מעניני הקרבנות ומה שהלוי לאופן מצוה אכן רצונו במה שהכליתו להאכל והוא על צד הרשות כמו שאמר כי תאווה נפשך לאכול

אשר תאכל כל דם כולל דם בעלי חיים המותרים באכילה הוא הדין שאמר בפרשת ויקרא כל הלב וכל דם לא תאכלו וכולל גם כן דם שימצא בתוך הביצה שאם לא תהיה ארוגה בתוך הביץ קולף הדם ואוכל הביצה ואם ימצא הדם על קשר החלבון או החלמון הוא קשר הזרע של זכר והביצה אמורה להאכל מפני שהאפרוח נוצר והכתוב חייב שנהיה מזהירים להשתדל בהסרתו מן הבשר כי לכך נאמרה אכילה בדם בעוד שיאכל הבשר בלי מלח ואמר ולא תאכל הנפש עם הבשר וצריך בתחלה להניח השחוט עד שימצה דמו בטוב ואחרי כן יעשה נקור הבשר להוציא המקורות שבהם הדם כמו שיש לנו בהעקתה • ואחר כך ימלח הבשר במלח שלא יהיה לא דק ולא עב עד שימס הדם לצאת מן תוך הבשר כי אם יהיה דק מאד מיד ימס ולא יעבור תוך הבשר שימס הדם • וצריך כשימלחהו להיות בכלי נקוב או על גב פשוטי כלים כדי שעת צליה להוציא ממנו הדם אשר ימצה מן הבשר שאם לא כן יהיה הדם עוד נבלע בכשר ולא יהיה המים שיוצא ממנו מהול בדם ונשאר עם הבשר אלא יהיה יוצא מן הור הכלי ואח"כ ירחצנו היטב עד שיוצא המים זך ואח"כ יבשלנו או יצלנו או ייבשנו ויאכלנו • ואמנם צריך שיזהר כשיבשלנו כל הנוהר היטב באכילת הדם קודם לכן ירתיח המים ואחרי כן ישליך הבשר במים ויוצא הקצף בהרתחה היטב כי החום שואב מהתוכו להוציאו ומיד הוא צף על פני המים • אך אם יתן הבשר במים קרים או פושרים מתבשל הבשר מעט מעט מבהוין ונעצר הדם בפנים אך הצלי האש שואב הדם ילא ישים תחתיו דבר לקבל מה ששואב האש ממנו שהוא תערובת שומן ודם ואסור הוא ועל דם רהיצה הזהירה התורה כל כך באמרה רק חזק לבלתי אכול הדם כי יקל על האדם להתרשל במצוה זו ועל כן הכטייה העונש בשלש מקומות שאמר והנפש אשר תאכל כל דם ונכרתה הנפש וגו' ונאמר ונתתי פני בנפש האוכלת ונאמר כל איכליו יכרת ויש לפרש כנגד דם האברים דם שחיטה דם רהיצה • ואסור להאכיל את האיניו ישראל הדם מאזהרת בני נח שנאמר אך בשר בנפשו זמו לא תאכלו והכטייה הכתוב גם בשכר באסרו לא תאכלנו למען ייטב לך • ובשביל נקור המקורות של ראש לאופן שהם רחבים הספיק בהם המלח לבד להוציא הדם בלי נקור

אחר זולתי דם הנזכרים כאשר אמר באסור החלב גם חלב שור וכבש ועז לא תאכלו והזכיר גם כן העונש ולא יאסר חלב זולתי חלב אלו הבהמות הנזכרות כן רצה גם באסור הדם על אלו הנזכרים לעוף ולבהמה מכלל באמרו וכל דם לא תאכלו עונה על כל מיני הדם היוצאים מן החי • ומה שהזכיר בפרשת ראה בשני מקומות אין ספק כי בעבור שהזכיר בשר תאוה ורצה לבאר שלא יהיה הדם נזרק על המזבח הזהיר באכילתו באמרו רק הדם לא תאכלו כדי לומר על הארץ השפכנו כמים רק חזק לבלתי אכול הדם ונראה שלא הורה באלו המאמרים באסור הדם רק דם בשר תאוה • אך בפרשת אחרי מות אמר ואיש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בתוכם אשר יאכל כל דם ונתתי פני בנפש האוכלת • ויש לדעת כי בזה המקום הזכיר עונש והכתוב לא יעניש אם לא הזהיר אם כן האזהרה קודמת בפסוק כל הלב וכל דם לא תאכלו ובאמרו וכל דם לא תאכלו בכל מושבותיכם ואחר ששם פרט לעוף ולבהמה גם זה עונה על דם העוף והבהמה ואולם שנה המאמר הנה לאופנים כדי להכליל הגר ולהלק הדם לשני חלקים דם שיכוסה ודם שלא יכוסה וכדי להכליל שתי עלות באסור הדם דם המינים שמהם נקרבים למזבח באמרו ואני נתתיו לכם על המזבח מפני שהדם משכן הנפש ולהזכיר עוד עלה באסורו באמרו כי נפש הבשר בדם היא ולאמר שהדם הוא הנפש • ומפני אלו העלות הזכיר גם כן עונש אוכל הדם באמרו כל אוכליו יכרת ואולם אמרו כי נפש הבשר בדם היא מפני עלה כדי לאסור דם בעלי חיים שאינם נקרבים למזבח ויש לנו לומר בתתו העלה שנפש כל בשר בדם היא ואמר כי הדם הוא הנפש ואי אפשר לאכול הנפש מינה והיא הנפש הבהמית והואיל והעלה שזה בכל חי שקיום נפשו בדמו היא באסור להאכל הדם והוא • ומכאן נאסר דם דגים והגבים ואע"פ שלא הזכירם בשם מפני שאין דמם יוצא בשחיטה אך באכילת בשרם ואמר כי נפש כל בשר בדם היא והדגים בשר הם שנאמר מאין לי בשר ואמר הוצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם • והגבים הם שרין העוף מכלל פסוק וכל דם לא תאכלו כולל דגים והגבים ודמם יוצא במלוח ואע"פ שהזכיר לעוף ולבהמה הזכירם שהם העקר לפי שהם נשחטים והעד שאמר כל נפש

נקור • אך העוף לאופן שהוא חלול ומקורי
הדם מריקים הדם על ידי מלח אינם מנקים
אותם • אמנם הכבד והמהול אומרים החכמים
ע"ה שלא יתבשל אלא צלי אש יאכל אחר
נתוחם ומלוחם מפני שמבוע הדם בהם ואהרי
שיצלה אם ירצה יתבשל ואין צריך להסיר
מקורי הכבד כי אהרי שהם רחבים מריקים
הדם והמקורים הדקים כשנחתכים מריקים
הדם על ידי מלוח וכשיצלה אותם מחתכם
והחום שואב את הדם לא כדעת בעלי
הקבלה שאמרו כי אם יפרוש הדם מן הכבד
יהיה אסור משום הדם אלא בעודו בכבד
אינו אסור משום דם ועוד התיירוהו אם
יתבשל באש בהומץ בלי מלוח מפני שאינו
פולט ודם שבתוכו התיירוהו וזה דבר דלא
אפשר כי אם לא יפרוש הדם ממנו יהיה
בהתר ואם יפרוש יהיה באסור והלב אם
נתבשל קודם שיקרע להוציא דמו אסור להאכל
לא כדעת בעלי הקבלה שאומרים כי אחרי
שנתבשל קורעו ומוציא דמו ונאכל מפני שהלב
חלק כשבולעו כך פולטו • ויש לדעת כי מפני
היות נקל מרוב השפיעם לאכול הבשר
ותתעצלם להוציא הדם והדבר נופל על ידי
גדולים וקטנים אנשים ונשים הרבה התוב
לאוין וענשים והבטיח גם כן בשכר מה שאין
כן בשאר לאוין שבתורה להיות בני אדם
זהירים הרבה והבטיחם להתמדת זרעם וטובתם
כמ"ש למען ייטב לך ולבניך :

פרק תשעה עשר

כבר העירונו בפתחת ענינו זה כי התורה
בנויה באמצעות הנבואה לפי חכמת
המכמא ולפי בחינת הדבור יהא נודע רצון
המדבר וצריך שיהיה שומע הדבור ההוא נבון
לחש להבין מליצתו כאלו הוא עצמו המדבר
הדבור ההוא ובאיזו מחשבה יהיה עומד
בהוציא הדבור ההוא • ואם אפשר היות
דבור אחד ישוה לעינינו רבים אי אפשר בלי
תוספת ומנרעת לפי בחינת הדבור ההוא אל
האמת וצריך להיות המעיין שוכן נפש לקבל
איזו כונה ראויה לדבור ההוא בלי נטיה לאחת
הסבות המטעות ואז יבחן הענין האמתי מן
הבטל • וידוע כי החלב בא אסור בכתוב
בשני מקומות בפרשת ויקרא חקת עולם
לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם
לא תאכלו ובפרשת צו כל חלב שור וכשב
ועז לא תאכלו • וישראל נחלקו לשלש דעות

שחלב נבלה כיון שאינו בהתר להאכל משום נבלה האוכל חלב נבלה יהיה עובר משום אוכל נבלה ולא יהיה חייב כרת משום אוכל חלב על כן הזכירו כדי להכלילו בכרת אך במה שאמר יעשה לכל מלאכה ואכול לא תאכלוהו כדי שלא נחמיר עליו מפני שהל אסור על אסור ונאמר כמו שיהיה אסור באכילה יהיה אסור במלאכה ואפשר לסבור כי על כן אמר יעשה לכל מלאכה כדי שלא נכון כיון שנאמר באכילה יהיה אסור בהנאה • ויש לחוש אחרי שהחקירה הוציאתנו שהכונה בחלב חולים מה טעם להזכיר בזה המקום אסור חלב חולים ויש לתת הטעם בעבור שהחלב עקר הסכמתו לשומן חלבן כפי שהוא ידוע המכסה ואשר על הקרב וחלב שעל הכליות וכבר הורינו שהעלה באסור החלבים מפני שהם קרבים למזבח וגזרה שוה לכל הקרבים שאין אחד מהם יתר ועדוף מזולתו והואיל והשלשה האחרים שהם הכליות והזיתרת והאליה לא יקראו חלב כצד הלשון אכן מן התורה ידענו שהסכימה שמות לדברים אשר אינם לפי תקן עקר הלשון כמו חמאת ואשם ושלמים ומזואים וכיוצא בהם וקרא גם את אלו השלשה חלבים כמו שנבאר בהברעת דעת הרבנים כאלו תקן הלשון לשון כי אחרי שפרטם קראם בשם חלב כאמרו כל חלב לה' וכבר ידע במה שנבאר בפירוש העריות כי השמות המוסכמות מן התורה ידמו אל השמות המוסכמות מצד הלשון בענין אחד כמו שיועילו שמות הלשון אחרי הסכמתם כן יועילו שמות התורה אחרי הסכמתם להודיע לאחרים חפצם וכל מקום שיאמר חלב אחרי שהוסכם על הששה מהסכמת התורה יהיה כולל ששה מן הכבש והכשה מן הבקר והעז • אך שלא ימצא הבעז מקום לחלוק ולומר כי שם חלב אם הוככם על זולת השלשה על הקדשים לכד תהיה ההסכמה אבל בחולים לא כן על כן הזכיר אסור חלב חולים בסמוך אל הקדשים במה שהיתה ההסכמה להקרא חלבי הקדשים שפרטם בשם חלב כאמרו כל חלב וכל דם לא תאכלו כי כמו שתהיה ההסכמה על הקדשים להקרא בשם חלב אמר חקת עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם כל חלב וכל דם ואשר חקת עולם לדורותיכם למצוא המוען מקום לאמר שבכל מושבותיכם עונה על הדם ועוד שאמר חקת עולם לדורותיכם וכל זה המאמר כולל בין זמן הבית בין זמן הנלות ובזמן הנלות אין קרבנות לאסור חלב קדשים ומה שבין באלו המאמרים בא בפרשת צו ובאר ואמר בשביל החלב כל חלב שזר וכשב ועז והורה שהחלב אינו אסור רק מאלו השלשה מינים מפני שמאלו המינים נקריים החלבים במזבח כאשר אמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' ונכרתה ואין הרצון באמרו אשר יקריבו ממנה קרבן לה' מן הבהמה עצמה שפקריבים ממנה קרבן יהיה החלב אסור להאכל מפני שאינו דבור מהובם לפי זאת הכונה כי אין לך בהמה קרבה לקרבן שאין החלב נתן למזבח וכיון שהחלב נתן קרבן אנה ימצא החלב להאכל ושימצא קרבן בהמה שינתן החלב ולא ינתן הבשר נמצא או שינתן החלב והבשר אבל שינתן דבר אחר זולתי החלב לא נמצא ואין יכון המאמר באמרו כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' נראה שדבר אחר היה נתן מן הבהמה קרבן והאוכל חלבה יהיה חייב כרת כי אם היה עונה מאמר אשר יקריבו על החלב הקרב מן הבהמה היה ראוי לומר כי כל אוכל חלב אשר יקריבו קרבן לה' לא שיאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' :

סוף

המאמר יותר טוב היה ראוי לומר כי כל אוכל חלב הקרב ונכרתה לא שיאמר כל חלב שזר וכבש ועז ולא שיאמר כי כל אוכל חלב וכו' ואם חלב הקרב יהא באסור לכד מה טעם וחלב נבלה וחלב טרפה יעשה לכל מלאכה כי אחרי שהנבלה והטרפה באסור גם חלבם באסור ומה בא הכתוב ללמד ואם מפני שחלב חולים בהתר שלא נדון שהחלב נבלה בהתר על כן בא לאסרו זאת הכונה לא יחשבנה רק מי שדומה לאוכל עשב • אך לפי כוננתו יש לישב הענין כי בעבור שהחלב חולים באסור והאוכל חייב כרת שלא נחשוב

ולתי החלב נתן מן הבהמה אשה לה' לא החלב עצמו כי מלת יקריב מקרה וצריך לעצם נושא מקרה ההקרבה וכיון שקדם העצם ר"ל החלב היה ראוי להשיא מקרה ההקרבה אליו כי מלת אשה גם היא תואר ואם לא

היה מזכיר העצם היה המקרה נשוא על התואר אלא כיון שהזכיר העצם צריך מקרה הפעולה והתואר שיהיו נשואים על העצם וכיון שאמר מן הבהמה ועוד אמר אשר יקריבו ממנה והורה לשני עצמים ולא יכבול הענין היות שניהם שבים לעצם אחד אבל הראוי לומר שמאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה רוצה המין כגון שאמר מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן וכבר קדם לנו כי לא היה ראוי לאסור חלב הקרב כמו שלא יאסור דבר מן העולה: ספק: אהרת למשוי. שהכתוב אמר וחלב נבלה והלב טרפה וכו' וזה יחייב התר חלב זולתו שאינו נבלה ולא טרפה וזאת ראייה בטלה כי יש להקשות עליו ואלמלא לא אמר והלב נבלה מאיזה כח היה לנו בתר לאכול חלב הנבלה הלא היינו אוסרים אותו כשאר גוף הנבלה שגם החלב הוא נבלה אבל לאיזה אופן הזכירו כיון שהוא אסור כבר קדם לנו הפירוש בו. ועוד שאם היה הפצו לאסור מה טעם מאמר יעשה לכל מלאכה: ספק אחרת למשוי. משום כשתתיר בשר תאווה הזכיר אסור הדם לבד ולא הזכיר חלבו ולוא היה החלב אסור היה מזכיר אסורו. והתשובה בשכבר הזכיר אסור החלב באלו הפרשיות בפרשת ויקרא ובפרשת צו אמנם הזכיר בפרשת ראה אסור הדם לבד בעבור כי ישראל היו במדבר נוהרים מלאכול חולים והיו אוכלים זבחייהם שלמים כדי שלא ישפך הדם בחוץ רק במזבח וכשכאו ישראל לארץ נתייר להם לאכול חולים ורצה להזכיר שדמו ישפך בחוץ ובעבור שהיה הצורך כדי להזכיר שפיכת הדם על הארץ שאינו צריך מזבח הוצרך להזכיר גם כן אסורו ועל כן הזכיר אסור הדם לבדו באמרו רק הדם לא תאכלו על הארץ תשפכנו כמים ועל כן לא הוצרך להזכיר אסור החלב בשכבר הזכיר אסורו בפרשיות ויקרא וצו. ואולם במה שעזר אב"ן עזרא הרבן אחרי משוי העכברי להתיר חלב חולים מדין תורה באמור כיון שהזכיר אסור החלב בפרשיות הקדשים מכלל שהחלב אינו אסור רק מן הקדשים. כבר אנהנו הזכרנו העלה אשר הכריחה להזכיר אסור חלב חולים בתוך הקדשים ובארנו שבהכרח הוא חלב חולים מה שאין

חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' לבאר שחלבי חולים כמו חלבי קדשים שהם הששה והחמשה ועל כן פרט שמות המינים מפני שאינם שוים באסור החלבים:

פרק עשרים

אמנם

מה שנסתפק משוי העכברי והתיר חלבי חולים הוא משלש ספקות. האחת מפני שאמר הכתוב כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' ואמר כי לא דבר הכתוב זה המאמר אלא כדי לאסור חלבי הקדשים לבד. ובמל רבינו יוסף הקרקסאני נ"ע זה המאמר כי באמרו מן הבהמה טעמו ממין הבהמה לא מן הבהמה עצמה כמוהו שאמר הכתוב ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קדש והטעם ממין הבהמה ודקדקן החכמים בזה כי אחרי ששם בהמה בכלל ובפרט שתי הכונות יתכנו לה אם בכלל ואם בפרט זולתי שיש ראייה להסניל אחת משתי הכונות ולולי הראייה אשר הסנילה מאמר ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' היינו לוקחים אותו על הפרט כמו שהיינו לוקחים אותו על הכלל אלא אחרי שאמר ואם המר יסיר בהמה בבהמה הורה כי ענינו על הכלל ולא על הפרט ואמנם בפסוק כי כל אוכל חלב מן הבהמה כמו שיסבול הפרט כן יסבול הכלל אמנם להסנילו על הכלל מפני שאמר מקודם לכן כל חלב שור וכשב ועז והוא כולל לחולים ולקדשים. אכן יש לטוען שיטעון אמת שאמר כל חלב שור וכשב ועז כלל ויהיה האוכל חלב חולים עובר בלאו אבל מאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה יהיה מרמז לחלב הקדשים שיהיה חייב כרת אכן לא יצדק הטוען בעבור שאנהנו אברנו שזה המאמר סובל שתי אמתות והוב לקחה את שתייהן בעוד שלא תמצא ראייה להסניל אחת משתי האמתות עכ"ז בעזרת השם במה שהקדמנו מן הפירושים נראה הענין כי לא כון הכתוב בזה המקום כי אם להולין כפי שנראה מעצם הפסוק שהרי בארנו כי אם היה רצונו לאסור חלב הקדשים לבד היה לו לומר כי כל אוכל חלב הקרב או שיאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו אשה לה' כי החלב עצמו נתן אשה. ואין יכון המאמר כי כל אוכל חלב מן הבהמה אשר יקריבו ממנה אשה לה' בגראה שדבר אחר

שאינו לנו צורך לשנות המאמרים • אמנם מה שפירש במה שנאמר כצבי וכאיל שאומר כי לא דמה הכתוב בשר הולים כצבי וכאיל אלא בעבור שצבי ואיל חלבם מותר להיות ההולים חלבם מותר ודין היה לו להבין כי לא דמהו הכתוב כצבי וכאיל אלא בעבור שאמר הטמא והטהור יחדו יאכלנו בעבור שבמדבר לא התיר להם בשר הולים כי אם בשר שלמים והזהיר שלא יאכלנו טמא עתה אחרי שהתיר בשר תאוה הצורך לבאר שטמא וטהור יחדו יאכלנו שלא תהיה מניעה לטמא מלאכול כמו שבשר צבי ואיל נאכל לטמא ולטהור ואין הדמיון שוה בכל עניניו והלא זה דמו טכוסה וזה נשפך על הארץ ואם יאמר שזה נתבאר אבל בשאר עניניו יהיה דומה כבר התורה הייבה נתינת הזרוע והלחיים והקיבה מן הבחמה הטהורה ואינם חייבים לתתם מן צבי ואיל ולא די לו שדבריו כחרש הנשכר אלא התהלל שחלק עם קראי אחד ונצחו עד שהזר אותו הקראי ופצו שפתיו שבועה להסמך בדבריו בעלי הקבלה מן העת ההיא • וצריך להעיר לענין השאלה ותשובת זה האיש • וזאת היא השאלה האליה אסורה מן התורה אם לא • ויען ויאמר אב"ן עזרא אמת כי האליה תקרא בשם חלב אבל רבותיו התירוה ואסרו כל חלב דעתו בזה שהחלב אסור מדברי קבלה וזה שקר גמור כי רבותיו מה שאסרו לא אסרוהו רק מן התורה כאמרו בתורת כהנים אסור החלב ממאמר כי כל אוכל חלב מן הבחמה אשר יקריבו אין לי אלא חלב תמימים תראויים ליקרב חלב בעלי מומין מנין תלמוד לומר מן הבחמה ואין לי אלא חלב קדשים חלב חולים מנין תלמוד לומר כי כל אוכל חלב אם כן למה נאמר אשר יקריבו ללמד שדוקא חלב שבמותו בשר ליקרב אסרתי לך יצא חלב שעל הדפנות נראה כי מה שאסרו הם לא אסרוהו רק מכת התורה ואמר כי האליה תקרא חלב ובטל דברי רבותיו שאינם מסכימים כי האליה תקרא חלב • ועוד שהם לא התירוה מן ההעתיקה אלא כפי דעתם מכת התורה כאשר אסרו באמור הכתוב כל חלב שור וכשב ועז דבר שהוא שוה לשלשתם והאליה היא אסורה מן הכבש לבד ונראה כי מה שחשב על אלו האנשים כשמענוו כלו הפך דבריהם • אז ענה הקראי ואמר הלא כל חלב אסור מן התורה שנאמר כל חלב וכל דם לא תאכלו ותראיה על זה שאמר חקף עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם ודעתו

בזה כיון שאמר חקף עולם לדורותיכם כנראה שיהיה אסור בגלות • השיב בן עזרא ואמר שהוא דבק לאסור חלב קדשים וטען שמאמר חקף עולם אין ראיה שכולל זמן הגלות כשאין קדשים והביא דמיון מן ולהם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקף עולם לדורותיכם בכל מושבותיכם ואומר שזה אינו כולל זמן הגלות כי אלו היה כולל זמן הגלות לא היה ראוי לאכול להם כי לא הקרבנו עומר • ודין היה לו לעיין שמאמר בכל מושבותיכם מענה גדולה שאינו רוצה על חלב קדשים רק על חלב חולים כי חלב קדשים אינו נמצא בכל המושבות רק חלב חולים הוא הנמצא בכל המושבות • ומה שאמר במאמר חקף עולם על הכתוב בעומר שהוא על זמן הבית ולא על זמן הגלות לא דבר נכונה שחקף עולם דבק במניעת האכילה לא בהבאת הקרבן והכתוב הלא מניעת האכילה לשתי סבות באמרו עד עצם היום הזה ואמר עד הביאכם ונתן הזמן והקרבן כי בזמן הבית היה בחיוב הזמן והקרבן ובזמן הגלות יחייב הזמן לכד • והנה יהיה חקף עולם מתמיד ולא נאכל להם כן החדש עד זמן הספירה שנאמר ולהם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה הוא הדין באסור החלב • אחרי כן ענה הקראי שהכתוב כל חלב שור וכשב ועז כולל חלב חולים • והשיב בן עזרא ענם זה דבק עם חלב זבח השלמים והעד כי כל אוכל חלב מן הבחמה וגו' להוציא חלב כל בשר שאינו קרב לשלמים והנה סתר דברי רבותיו שהם כוללים השלשה לכד מהלב חולים והוא מכיל כלם כהלכי השלמים והביא וחלב נבלה וחלב מרפה ומה שכתוב בבשר תאוה כצבי וכאיל וכל ראיותיו הפוכות כמו שבארנו • ובסוף אמר אז פקח הצדוקי את עיניו ופצו שפתיו שבועה שלא יסמך על דעתו בפירוש המצות רק ישען על העתיקה הפירושים • ותמיה אני לאותו הקראי איך חזר מפני דברים שהם בנויים על תוהו לא לפירוש בעלי הקבלה ולא לפירוש בעלי מקרא שאם עמד כנגד דעת הקראים עוד לא הסכים לדעת רבותיו במה שפירשו מדין תורה לפי דעתם אלא החליף דעתם וסתר פירושיהם ואיך השלים הקראי להיות רבן בדברים בטלים שלא זכה אותם בחלוקתו ומאיזה כה ומאיזה הכרה ודין היה לו ללכת לפי דעת משווי העכברי אחרי שהודה שדברי בעלי הקבלה הפך דעת כונת התורה

ויותרת הכבוד יהיו נקראים בשם הלב והואיל והם הנקראים בשם הלב והתורה אמרה כל הלב שור וכשב ועז לא תאכלו כולל את כלב אשר הם מן הלשון ואשר הם מן התורה כפי שהורה שגם שם של תורה כולל להלבי הולין כפי שבארנו בפסוק חקת עולם לדורותיכם כל הלב וכל דם לא תאכלו והזכיר זאת

האזהרה אצל הקדשים כדי שתהיה הסכמת התורה פושטת גם להלבי הולים ובכל מקום שיבוא לאסור ההלב יהיה כולל הששה והחמשה וע"כ כשבא הכתוב ואמר כל הלב שור וכשב ועז כלל את כלם בין של לשון בין של תורה וכדי שלא ימצא החולק מקום לומר כי לא אסר זה המאמר אלא מה שהם בעקר הלשון אמר אשר יקריבו כדי להעיר שזה השם הוא כפי שהוסכם באותם הנקרים בהלבי קדשים על כן בראותם בעלי הקבלה חזקת המענות האלו רצו לעמוד כנגד שבכל אשר יש לנו כח מדברי תורה שנקראו אלו השלשה בשם-חלב לבאר בתחבולות ההבל כי אינם נקראים בשם הלב שיקשה בעיניהם אם הם נקראים בשם חלב • ועוד • שהכתוב אמר אשר יקריבו והם מתירים אותם • ויש לנו לערער למערער בעז"ה • וראש החולקים הוא סעדיא הפיתומי אשר עמד לחלוק כנגד דעת הקראים והכמינו ע"ה כבר שברו מלעותותיו • אכן יש לנו לעיין בדברים ואולם המקומות אשר נזכרו אלו השלשה בשם חלב ר"ל האליה ויותרת הכבוד והכליות הוא אמרו הלבו האליה תמיסה ואמר בענין העוים ואם עז קרבנו והקטיר הכהן המזכה לחם אשה לריח ניחוח כל הלב לה' והוא שב למה שפרט למעלה ואמר בהטאת כהן משיח ואת כל חלב פר החטאת ירים ממנו זה הכלל ואהרי כן פרט אלה המאמרים וזולתם מאשר אין לנו צורך להזכירם יורו כי כלם יקראו חלבים ואין הריבון על השלשה לבד שהשם להם בעקר הלשון ואמר וישימו את החלבים על החזות ואלמלא לא היו נקראים אלו החלבים למה אמר ומסל המצות אשר לפני ה' לקח חלת מצה אחת והלה לחם שמן אחת ורקיק אחד וישם על החלבים ועל שוק הימין ואלו לא היו נקראים בשם חלב כמו שאמר ועל שוק הימין היה ראוי לפרוט גם אותם שאינם נקראים בשם חלב בשמם כפי דעתם • וכשראה זה הלחין רצה להוציא עלות ותואנות להוציא הכתוב ממשמעו שלא יזכו בהם האוסרים ולא עלה בידו • ובתהלה ראוי לחלוק עמו כי מה ראה להוציא אלו

הכתובים

מח

התורה ואנחנו כיד אלהינו הטובה עלינו סתרנו ובטלנו דברי משוי וכל ההולכים אהריו כי כל דבריהם לא יועילו כי תהו המה :

פרק אחד ועשרים

אנחנו האומרים כי התורה לא אמרה רק שלשה חלבים שהם הסכסה את הקרב ואשר על הקרב ואשר על הכליות והתירו הכליות ויותרת הכבוד והאליה כבר יצאו מנורת התורה מפני שרצון התורה כפי שבארנו שלא הזכיר אסור ההלב אצל הקדשים אלא לאסור מן החולים כל הקרב כדין חלב ואיך נזרו אומר כי מה שהוא בעקר הלשון הוא יהיה באסור לבד • ולא עוד אלא שהם אומרים כי לא אמר הכתוב אשר יקריבו ממנה אשה לה' אלא לאסור חלב ששמותו קרב יצא חלב שעל הדפנות שהוא דומה לחלב מכלל אשר אינו דומה לחלב הבדילו ממאמר אשר יקריבו וגם מפני שאמר חלב והם אינם קרואים חלב מן הלשון והלא הכתוב בכמה מקומות קראם בשם חלב והם עצמם אומרים כי מה שאמרה התורה ואת כל חלב פר החטאת לרבות לשתי הכליות ויותרת הכבוד ואם משם חלב נפטרו אלו השלשה ר"ל האליה ויותרת הכבוד והכליות איך הוצרכו בהתר האליה מן הכבש ממאמר כל הלב שור וכשב ועז דבר השווה לשלשתם והאליה אינה קרבה רק מן הכבש וכפי כונתם היותרת ושתי הכליות יהיו אסורים שהם דברים השווים לשלשתם ואם כן חזרו עוד בשם חלב • ואני אומר שלכך פרט ואומר כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו לאופן שאינם שוים שלשתם באסור החלבים שאם כדי לפרטם מחיה ממאמר אשר יקריבו היינו לומדים זה שאם היה אומר חלב סתם אדרבא עתה היה מוצא החולק מקום הנצוח ונותן התורה כון בזה לכך בארם • מכלל משם חלב גם כן אסורים ובאר הכתוב שאינו שם של לשון כי אם אחרי התקון שהסכימה התורה כפי שקדם לנו הבאור ממאמר אשר יקריבו שאם כדי לפרטם מחיה כבר באר שמותם והכתוב לא הספיק בזה שנכללים בשם חלב אלא גם כן פרט לאחד מהם בשם חלב כמו שאמר חלבו האליה תמיסה והואיל והאליה לא תקרא בשם חלב מתקון הלשון שהרי החלב צורתו שיש לו קליפה דקה והוא נקלף בקלות והוא נקרא בשם חלב וגם שתי הכליות

יצהר הלב תירוש מכל הלבו את מקדשו אבל שתקרא האליה בשם הלב הוא הסכספה מפאה אהרת כמו שקדם לנו הבאור וכל מקום שיזכור שם הלב משולה תהיה נכללת גם האליה בשם הלב ומה יעשה בפסוק ואת כל הלבו ירים ממנו את האליה ואת החלב והאליה נכללת תחת מלת ואת כל הלבו ירים ממנו ואחר שהיא נכללת בזה המקום תחת שם הלב תהיה נכללת גם כן במאמר כל הלב שור וכעב ועזי . ואין טענה ממאמר החלב והאליה כי אלז האסורים מהם השם העצמי שלהם בשם הלב ומהם בשמות אהרות ועוד נקראים בשם הלב מדין תורה על כן מצוה התורה פעם יקראוהו בשם העצמי שלו כשיפרטם ופעם יקראוהו בשם התורה כשיכללם . ועוד מפני שהאליה אמורה כן הכבש אף ע"פ שנכללה בשם הלב עוד פירש אותו בשמו כמו שבא בדמיון זה יהודה וישראל אף ע"פ שיהודה נכלל בשם ישראל עוד הזכירו בשמו וכן ולו צאן שלשת אלפים ואלף עזים . ועוד עם ההשלמה היה ראוי בכל המקומות שלא יקצר הלשון מלהורות כי האליה לא תקרא בשם הלב . עוד הקשה ואמר שאם שם הלב כולל הכליות ויותרת הכבד והאליה עם החלבים האהרים אין יתורגם בלעזי . ויש להשיב לו כי כמו שהזכיר שם הלב בקדשים וכוללם כמו שתקראוהו לעים תקראוהו הנה . ועוד שזה השם שם של תורה ואין יתורגם אל עלני לשון באיזה יחס כמו שלא יתורגם חמאת ואשם ומלואים על דרך הסכסכת עלני לשון כן גם זה . עוד מה שהקשה לו במה שספר הכתוב ואת החלבים מן השור ומן האיל האליה והמכסה והכליות ויותרת הכבד אחרי כן קבין הכל ואמר ושימו את החלבים על החזות וכנראה שהם נקראים בשם הלב וזה נתן תחבולות בעוד שאין מכריה לו מדין תורה ואמר כי בהתחבר שני דברים האחד רב והשני מעט זוכר הרב והמעט נכלל עם הרב . וכן הנה אם הכליות ויותרת הכבד והאליה נכללים בשם הלב לא מפני שהם נקראים בשם הלב רק נכללו עם החלבים שהם הרבים והביא דמיונות מן הכתוב כמו שאמר והאנשים רועי צאן ואחרי כן אמר וצאנם ובקדם ואמר רועי צאן מפני שהצאן הוא הרוב וגם מזה לא הרויה כלום כי יוכל המוען להשיב כי בשם שנכללו הכליות ויותרת הכבד בשם הלב בענין קדשים כן יהיו נכללים במאמר כל הלב שור וכעב ועזי . ואם יאמר כי לשם פרטם ובהכרה נאמר שהם נכללים כן

הכתובים ממשמעם כי עכ"פ כל דבר שיצא ממשמעו יהיה מפני שתי עלות אם מפני שהוא עומד כנגד השכל או מפני שיש מן הכתוב סותר לו יותר הוק ממנו . וכבר ידענו כי זה אינו עומד כנגד השכל ועוד מן הכתוב לא מצאנו סתירה לאלו המאמרים . ואם ישען הוא בהעתקתו להוציא אלו הפסוקים ממשמעם בידוע כי הם עצמם לא סמכו על ההעתקה שהשלשה לבד יהיו באסור רק מדיוק הפסוק שאמר כי כל אוכל הלב מן הכהמה אשר יקריב ממנה קרבן לה' שהועיל לנו כי האסור עלינו יהיה כמו הנקרב ומשם הלב הנגיל הכתוב אלו השלשה לא זולתם ואיך עמד להוציא הכתוב ממשמעו בעוד שאין שום מכריה . ועוד עם ההשלמה היה לו לחלוק עם מי שמאמין בהעתקה כפי דעתו שהלב חולים מן ההעתקה אבל אנו מה הוששים בדבר שלא נאמין לחלוק עמנו באלו המענות . והנה כונתו שאלו השלשה יקראו הלב וכשמצא הלבו האליה תמימה אמר שרצונו הלבו והאליה עד שלא יכנס תחת אזהרת כל הלב שור וכעב ועזי והביא דמיונות אהרות בחסרון ו"ו כמו אדם שת אנוש וזולתם רבים וזה לא יושלם לו כי באיזה כה מכריה יוסף הו"ו עד שלא תקרא האליה בשם הלב שאם אין הרצון היות האליה נקראת בשם הלב היה ראוי לומר חלבו ואליה או החלב והאליה וכיון שיש לו מניעות אם ישען בפשט הכתוב מי הביאנו בצרה זאת . ואין למעון ממאמר איש שלחו המים שלא אמר ומימיו שהמעם שלחו אל המים . ועוד אם אין הלבו עונה על האליה הנקדשים יהיו שבעה כי אמר חלבו ואינו כולל מה שאחריו ואמר האליה ואחרי כן פרט החמשה הרי שבעה . ואם יאמר כי במלת חלבו כולל החמשה ואחרי כן אמר האליה ועוד חזר ופרט החמשה היה ראוי לומר אחרי האליה את החלב המכסה שלא יאמר ואת החלב המכסה וכשלא נחה דעתו בזאת הכונה מכלי היות חלבו חוזר על האליה באר כי שם חלבו הנאמר על האליה מעמו טובו כמו כל הלב יצהר שלא יהיה כמעט שם הלב שהוא שומן לכן האסור להאכל לפי דעתו ויהיה שם אחד בשתי לשונות כמו חמור חמורותים ולא יהיה נכלל בשם כל חלב שור וכעב ועזי . וכפי דעתו כשאמר באשר יזכר הלב הכעב שאם אין האליה נכללת בשם הלב עם האהרים היה ראוי לומר כאשר יוסר הלב הכעב וחלבו ועוד שפירש כל הרב טעמו טוב וכל טוב יתואר על דרך עובר בשם הלב ויהיה גם כן בלוי כמו שאמר הלב

נאמר שגם הנה אמר אשר יקריבו ממנה אשה וכל הנקרב ממנה אשה יהיה נכלל בשם הלב • אכן מה שיש להשיב כיון שהוא כולל ואחר כן פורט ושם הכלל יהיה למה שהוא בפרט כיון שהזכיר שם החלבים היה ראוי להקדים אשר שם חלב הוא העצמי להם שהוא המעולה לפי דבריו והכתוב אומר ואת החלבים מן השור ומן האיל האליה והקדים האליה מן השאר ואומר ואת שתי הכליות ואת החלב אשר עליהן • ועוד הקשה במאמר וחלב נבלה וחלב גרפה ואמר שהכתוב אמר יעשה לכל מלאכה ואם הכליות נכללים בשם חלב מה מלאכה יעשה בהם ולפי קשיותו הנה האליה תקרא בשם הלב שהיא תעשה למלאכה • ואלו קשיות ראויות לתינוקות • סוף המאמר כל דאיותיו בנויות על תוהו כי אהרי שלא נתחזקה דעתו באיזה מכריח יוציא הכתובים מסשניעים • ואמת כי הדבר יתחזק משני פנים אם שהוא בעצמו יצדק במופת או בכטול סותרו יצדק כיון שלא יסבול פנים אחרים • וידוע כי זה האיש ר' סעדיא לא זכה שיצדק באחד משני אופני הצדק • אמנם צדקו חכמינו ע"ה בפי שהוכחנו במדר המקראות מכה הכתוב בלי נמיה לאחת הסבות המטעות שבח לאל ית' בהודאת האמת • אמנם בהלב צבי ואיל אי אפשר לדין באסורו אחרי שהכתוב אמר זולתי הנקראים בשם הלב מעקר הלשון כגון האליה וזוורת הכבד והכליות ולא נקראו בשם חלב אלא מדין תורה ואיך אפשר להקיש החיות בבהמות הקדשים ואם יאמר כי החולים הוקשו בקדשים וכן יוקשו החיות וכמו שאמר באסור הדם וכל דם לא תאכלו ובא בפרשת צו ובאר לעוף ולבהמה ועכ"ז הקשנו הדגים ושרין העוף כן כיון שאסר החלב באמרו כל חלב וכל דם לא תאכלו ובא ופירש כל חלב שור ובשב ועז יש להקיש גם חלב חיות כראי יש להשיב כי לא הוקשו החולים בקדשים בקריאת שמם חלב מדין תורה אלא ההסכמה התורית פשטה גם להלבי חולים כפי שנתבאר מקודם לבן • ולכן אין ראוי להקיש חלב חיות בחלב בהמה כי אין הדין נותן להקיש בשם התורה אבל בשביל הדם הוא אחרי תקון הלשון וצריך להקיש עליו לכל כיוצא בו כיון שהמלה כללית באמרו וכל דם אע"פ שפרט לעוף ולבהמה אין הכינה מפני שהם נשחטים יהא דם הנשחטים לבד באסור שהרי אמר אחרי כן כי כל נפש אשר תאכל כל דם וכלל כל ששמו דם לאסור • אך צבי הבא מן העז

פרק שנים ועשרים

אמנם החלבים שפרט הכתוב הם האסורים והם ידועים כאשר באר מקומותיהם

ואי אפשר להתערב עמהם דברים אחרים תחת האסור כגון השומן שיש בבני מעים או שעל הצדדים אשר צורתו כצורת החלב אשר יש לו קליפה דקה ונקלף במהרה והכתוב אומר החלב הסכסא את הקרב שהוא חלב דק שמכסה ואין דבק דבוק עצמי ואמר ואשר על הקרב והוא הדבק דבוק עצמי וידועים הם • מכלל פרט לבני מעים שאין שמנם אסור מפני שאינם נכללים בשם קרב וחלב הכליות והכליות עצמם נודעים וכמו כן האליה בסימן פרקה • ואמר האליה תמימה לעומת העצה יסירנה באמרו תמימה לאופן שכל החלבים מסומנים וננבלים כאשר הם אבל האליה היא מחוברת על כן הוצרך לומר תמימה שלא יוסיף ולא יגרע ונתן הסימן לעמת העצה • ויש מן המפרשים שפירשו במלת העצה שהוא סוף חוליות השדרה וזה לא יתכן כי מלת לעמת מורה שמלת העצה אינו עונה סוף חוליות השדרה אבל הראוי להורות סוף ממה שהוא לעמתו הוא הנקרא העצה לא סוף השדרה עצמו נקרא עצה • אך בעלי הקבלה שפירשו עצה מנורת עצה שהעצה בכליות ורוצה לומר יסיר האליה ממקום שהוא לעמת הכליות ויפה דקדקו בעבור מלת לעמת אך בשם עצה להתליף התנועה ולחיות מורה על הכליות לא ראי זה • אך מה שנראה כי הסכמת הלשון בשם אליה הוא הדבר העודף מאחורי תחי לא הדבר שאינו עודף

ישראל את גיד הנשה אשר על כף הירך • בשביל שלא נכתב בסדר המצות יסכול להיותו הגדה ויסכול להיותו צווי משום שצורת זה המאמר מצאנוהו על שני המענים לא תאכל כל תועבה צווי שורך טובה לעיניך ולא תאכל ממנו הגדה • ואם יהיה הגדה יסכול שיהא משמע בני ישראל כולל האמת ויהיה כולל גם כן המעבר ממענה עד היום הזה שנזכר בזמן משה שלא היו בני ישראל האמתיים אז כהיים • אך אם יהיה צווי ממאמר משה יהא משמע בני ישראל כולל המעבר לבד ובעבור היותו טובל להיותו הגדה וצווי על כן הייבוננו הכמינו ע"ה להזהר בו אע"פ שמשמע עד היום הזה מורה להפסק עד הזמן ההוא • יש שפירשו אותו מן היום כמו עד היותי על אדמתי ויותר טוב שיהיה הגדה שקבלו בני ישראל זה עליהם לזכרון על הנסיון שנוסה יעקב אבינו ע"ה בכתוב וישר אל מלאך ויוכל ויהיה כולל האמת והמעבר ממענה עד היום הזה משנוציא המאמר ממשמעו להיותו צווי ויהיה עד במקום מן • והעד שנזכר בפסוק במקום המעשה ואין מאמר עד היום מורה להפסק כי צורת זה המאמר נאמר בהרבה מקומות להתמדה ודבר זה קבלה ביד האומה שנוהרים בו • אכן הספקה נפלה אם נוציא גיד הנשה מן בהמה ועוף או מן בהמה לבד מפני שהכתוב אומר אשר על כף הירך והסנילוהו במה שיש לו כף אך העופות אין להם כף ולא אסרוהו מהם • ובעלי הקבלה אמרו כי כל עוף אשר יש לו כף יהא ממנו באסור • וחכמי הקראים מהם אסרוהו מן הבהמה לבד ולא מן העוף מפני שהסגל הכף בבהמה מפני שלשון כף יורה לעומק • ובאמרו אשר על כף הירך הרצון בו כף שהירך בו ובאמרו ותקע כף ירך יעקב ר"ל הסרת הכף מן הירך • ומהם אסרוהו משני המינים ר"ל מן הבהמות ומן העופות ואומרים ששם כף אינו מורה על עומק ולא מקום מן הירך נקרא כף ולפי זה האופן יהא אסור מכלל המינים שבכלם יש ירך והאמת שבכלם יש ירך והכף זולתי הירך ומלת ותקע ראייה שהיא הסרה ולא נאמרה החסרה על הירך רק על הכף מפני שההנעה היתה בכף לא בירך שנאמר ויגע בכף ירכו • והחכם רבינו ישועה נ"ע אמר המקום שהירך בו אפילו על העוף קראו כף ואומר כי קמנות הכף לא יורה שיחת המצות • ויש לעזור באסורו אך לא כדעת החכם

עודף ואיך אם כן יהיה הרצון עד מקום שבנגד הכליות • אכן הרצון כפי שכאמר שהוא סוף השדרה והורה מקום הסוף במאמר לעמת העצה וראוי לסבור שמלת העצה מנורת עוצה עיניו שהוא ענין סתימה ר"ל לעמת מקום שמותם והוא פי המוצא ונקרא בשם פעולתו כדרך לשון העברי כי אין בלשון העברי שם מוסכם על דבר מנונה כי אם כלם נגזרים כפי פעולותיהם ועל כן נקראת לשוננו לשון הקדש • אמנם על יותרת הכבד דעות החכמים נחלקות איזה היא • ובעלי הקבלה אמרו היא היריעה שבעקר הכבד נטויה ודבקה אל הצדדים • וחכמי הקראים אומרים הוא כמו לשון דבק בכבד סמוך אל המרה והוא עצמו כבד אבל נראה בנוסף על הכבד • אמנם הכתוב מצאנוהו במקום אחד אומר ואת היותרת על הכבד ובמקום אחר אומר ואת היותרת מן הכבד וצריך לעיין באמתת הלשון כי לא יאמר לשון נותר כי אם למה שהוא ממינו לא למה שאינו ממינו ואיך אפשר להיות עונה למה שהוא נטוי מעקר הכבד ונדבק אל הצדדים כי אינו סמין הכבד ועוד שהכתוב אומר ואת היותרת מן הכבד ובשביל זה הוצרכו בעלי הקבלה שיהיה גם כן חלק יתר מן הכבד ומי הביאנו בצרה זאת ולהיות בשביל הלשון שהוא כמו חלק יתר על הכבד יותר טוב ומה שאמר על הכבד כבר ידעת מהלך חי האלם ובדרך הלכו יהא אותו הלשון למעלה על הכבד בלי ספק על כן כתוב אחד אומר מן הכבד וכתוב אחר אומר על הכבד • אכן לשומן המעים ושומן מעי שמוציא הפרש אין מורה לאסורם וכן נמי על חלב הצדדים • ובעלי הקבלה אמרו חלב שהבשר חופה אותו אינו אסור אכן חלב המתנים סמוך אל הכסלים הוא באסור מפני שהבהמה בעת הלוכה נראה שאין הבשר חופה אותו • אכן על חלב הצדדים ראיתי קהלות נוהגים באסורו מפני שהכתוב אמר כל חלב סתם וקהלות שאינם נוהגים בו באסור • ואולם דעת התורה ידועה ואשרי המחמיר • ואין חוששין בחיות החלב עם הבשר בעוד שלא יפרד אכן אחר שיפרד אסור לערבבו וכן נמי הדם עם הבשר והמחמיר תבוא עליו ברכה :

פרק שלישה ועשרים

אודות גיד הנשה אשר נזכר אסורו בתורה בפסוק על כן לא יאכלו בני

ובין שאינו נקרא כף • אך הכתוב דבר כפי הנושא והדין נותן לדין הכל כפי מקרה הצליעה • ואם תקשה הוצאתו אומר רבינו ישועה נ"ע • כי המצות נתנו כפי היכולת ומה שראיתי בבני דורי שחותכים ממנו מעט מן העיף ונראה להם שיוצאים ידי חובתם והאמת שצריך שיחתך מעקך הכף ואסור לאכול הבשול אשר נמצא בו ניד הנשה :

החכם הנזכר כי לא היה נמנע מן ההכמים שלא לקראו משום קטנותו בשם כף • אכן מה שיש לומר כי אין האסור משום קריאתו בשם כף אלא לאופן הצליעה כי כן נאמר והוא צולע על ירכו ונתן העלה ואמר על כן לא יאכלו בני ישראל את ניד הנשה וכו' ויען שהצליעה לכל חי תבוא מרושם אותו המקום והוא באסור והגיד הוא האסור לא הכף עצמו ואין חשש בין היותו נקרא כף

נשלם ענין הלכות שחיטה בשם אשר שמים כדוק נטה

ענין טמאה וטהרה

שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני כל אמוני

הביני ואצרה תורתך ואשמרנה בכל לב

לנו למצות השכליות והמעט יהא הקש על הרב ואם תקצר דעתנו למקומות במצות התוריות ולא נשיג באיזה צד הם לאומים לנו יש לנו להשען בהכמת המצוה • כי לא דבר ריק הוא ממנו ושומר פתאים ה' • דמיון לחולה אשר אינו יודע איכות מחלתו וסבת מחלתו והרופא נתן לו מרקחת כפי המחלה לרפאתו והוא אינו יודע איכות המרקחת ובאיזה צד תרפא המחלה מן המרקחת והוא עכ"פ יתרפא כן אנחנו בשמרנו המצות שהם לאומים לנו כ"ש בבאר התורה איכות הלאומי במצוה מעויינת • ואמנם בענין אשר כוננו לבאר מענין טמאה וטהרה יש לך לדעת כי הנפש הקדושה אשר היה מהכרח ברצון אלהי להשלים גוף טבעי ושתשלם מחמת הנשמיות כיון שהגוף מורכב מדברים ננדיים כשתשוה ההרכבה כמזג שוה אז תמצא הנפש מנוח • אך בהתגבר אחד על האחר תבואנה סדות סגנונות שהם מחיצות

לנשמה

ממ

אמר אהרן בן אליהו מה יקרה תורת אלהינו אשר

שערה מצות וחקים להישירנו בדרך עין החיים לשלוח ידנו לקחת מפרי עין החיים לאכול כדי לחיות לעולם בסוד חיי הנשמות כי אורח חיים למעלה למשכיל ית' ויתנשא שמו אשר חכמתו כללה סבת כל מחלה אשר יחלה הגוף ומפני חלי הגוף תחלה הנשמה ותקן ספר רפואות בכל מיני מרקחות לפי איכות כל מחלה ומחלה להרפא הגוף ממדות המנוגות כי רוח ה' תניחנו למצוא הנפש מנוח להשקיף באשנבי השכל לראות יח בארץ החיים • וכבר בארנו בספר ע"ן החיים כי מצות התוריות הם אמים ונהולים למצות השכליות בין שהן תקון הגוף להישרת ההנהגה בין שהן תקון הנפש להישירה באמונות אמתיות • והתורה לקצת מקומות בארה במצות התוריות באיזה צד הם לאומים

וכל המתגאל בטמאה מטמא את נפשו והכתוב אומר ולא תטמאו את נפשתיכם • והפרישות מהטמאה שהיא טמאת החומר מביאה לידי פרישות ממעשים הרעים וממדות הטגונות הבאות מפני יתרון החומר והפרישות ממדות הטגונות מביאה לידי קדושת הנפש מן הדעות הרעות וקדושת הנפש מביאה לסלק מהשם ית' הנשמות וכל משיגי הנשמות וזו היא קדושת השם על כן אמר הכתוב והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' אלהיכם :

פרק ראשון

כל הנמצא מתחת נלגל הירה להמש מעלות • היסודות הדומים הצומח החי והמדבר • והנה המדבר המת שלו טמא ומטמא והחי שלו יטמא מעצמו ויטמא מזולתו • והחי האלם המת שלו טמא ומטמא זולתי השחוט כראוי הוין מאפר הפרה והשחוט יטמא מזולתו והחי שלו לא יטמא מעצמו ולא מזולתו זולתי שיעיר המשתלח • והצומח הנאכל בשיעשה בו שנוי מבריאות לא יטמא מעצמו אלא יטמא מזולתו ומה שהוא בבריאות לא יקבל טמאה • אמנם הצומח והדומם אשר יעשו כלים יקבלו הטמאה ומה שלא יעשה מהם כלים לא יקבל הטמאה • אכן היסודות הם אינם מקבלים טמאה אך הם מטהרים את הטמאים כגון האש והמים והעקר המים ומכל אלו מה שיעשה עבודת כוכבים הוא טמא ומטמא נמצא כי עינות הטמאה הם מן החי והמדבר הוין מעבודת כוכבים שהוא מכללם ונמצאו הטמאות למיניהם לארבעה עשר מינים • האחד המת מן החי האלם מן העוף ומן הדג ומן השרצים הוין מן שכנה שרצים • השני המת מן בהמה וחיה • השלישי המת מן ארבעת מיני בהמה מן בעלי סימן אחד ושמנה שרצים • הרביעי אפר הפרה • החמישי שיעיר המשתלח • השישי המת מן האדם • השביעי המצורע • השמיני הוב • התשיעי הנדה • העשירי הזבה • האחד עשר היולדת • השנים עשר דמי טוהר • השלישה עשר שכבת זרע • הארבעה עשר עבודת כוכבים • אלו הם עינות הטמאה ומטמאים לזולתם בשבעה דברים על ידי אכילה נגיעה נשיאה אחילה תוך ועליו ויחס • יש מהעינות מטמאים על ידי אחד או על ידי שנים או על ידי שלשה או על ידי ארבעה כמו שיתבאר כל אחד במקומו • ומקבלי הטמאה אלו הם • אדם וכלים אוכלים ומשקים • ואלו נחלקים

לנשמה העליונה ומונעים אותה משתצא לידי פועל וזאת היא טמאת הגוף שמטמאת את הנפש הקדושה • והנה כל טמאה היא מצד יתרון החומר ויש לנו להבין כי בעוד שהנפש קדושה מנאולי החומר אז תהיה שלמה נמצא מזה שהשם ית' אשר הוא שלם בתכלית השלמות יהיה נפרד ונבדל מן הנשמות וממשיגי הנשמות וזהו טעם והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' וזהו לאוטנו אשר צונו ית' להתרחק מן הטמאה • אמנם החי המרוב אע"פ שהוא מעון לשכינה מפני יתרונו טמא ומטמא כל שבן אחרי מותו נמצא ערוף בטמאה והוא אב אבי הטמאה •

ומה שיעיד על זה עדות נאמנה משה רבינו ע"ה שהוא זך החמר משובי הרכבתו המעיד להשוואת מדותיו וזכה במעלה אשר לא יזכה ילוד אשה על כן לא ידע איש את קבורתו ובעבור היות החי האלם נבלל עם האדם תחת סוג אחד לפי המרם הקרוב מטמא כמותו טמאה קלה ולא כהיו מפני שאין לו יתרון טבעים כמינו רק כלו טבע אחד ואינו כמו האדם אשר ימצא לו היתרון • ותראה אדם אחד מחולף מאדם אחר במדותיו כאלו אינו נבלל עמו תחת מין אחד והנה הטמאה ההמורה בו מצד היתרון • אכן החי האלם אינו מטמא אלא מאשר הוא המר על כן טמאתו קלה ובל זה בא להראות פחיתות החמר ואי אפשר שאין בכל מה שטמאה התורה ממנע ומאכל כמה שהתיר ומה שאמר רמיוות עצומות אך אחרי שידענו מדרך כלל שרצון התורה שנתרחק מן הטמאה להיותנו קדושים מפני שהשם קדוש כאשר נאמר והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' נמצא שאנחנו מהוייכים להתרחק מן הטמאה ואין הענין מפני שענש הכתוב על טמא שאכל את הקדש וטמא שנכנס למקדש מכלל שטמאה בהתר בזולת זה • אבל הטמאה היא באסור שמעמה וענינה הרחקה והרחקתה אסור כללי • ועל כן צריכים אנחנו להתרחק מן הטמאה אע"פ שאנחנו בנלות מתנאלים בנאולי הטמאה במה שהוא על צד ההכרה שהרי הכתוב הכמיחנו באמרו והושעתי אתכם מכל טמאותיכם ואין תשועה אלא מאשר הוא על צד ההכרה על כן מהוייב האדם להזהר בכל מאודו אע"פ שהוא בנלות כי מה טעם התשועה שאם הטמאה היא בהתר • ועוד איך יהיה נושע אם הוא מתטמא במזיד כי אם מה שיביא מדרך הכרה כאשר הרמיו הכתוב

כבוס על הבגדים שהוא הדין רחיצה על האדם ובעבור מצאם המפרשים פרק ולא לה תטמאו שאמר על סין המפרים ואינו שומע והנושא מנבלתם ועל הולך על כפיו אמר והנושא את נבלתם נחלקו • מהם אומרים כי סין המפרים מי שיגע בנבלה יטמא והנושא חלק מן הנבלה יטמא אלא הולך על כפיו מי שיגע בנבלה ומי שישא כל הנבלה יטמא • ואמת כי הכתוב החמיר המפרים מן ההולך על כפיו כאשר החמיר על ארבעה מינים שלא נגע בהם שיש בהם סימני טהרה • ואב"ן עזרא אמר שפסוק ולא לה תטמאו חוזר על ארבעה מינים שהזכיר מקודם לבן והזהיר בנגיעתם • אבל פסוק כל מפרס' פרסה ופסוק וכל הולך על כפיו יהיו נכללי' במאמר והנושא את נבלתם וכן לא יאות מפנים רבים כי מה טעם להשים מאמר ולא לה תטמאו פרק בפני עצמו אם היה מחובר למעלה ועוד היה ראוי לתור וכל מפרסת פרסה בו"ו החבור • והסימנים לפי דעת החכמים הם שנים מעלת גרה ופרסה שסועה • ומרם אומרים שלשה מעלת גרה ופרסה ושסוע • והאמת שהם שנים כי אלו היה הפרסה הוין מן השסוע סימן היה ראוי להביא המפרים לבד עם אותם הארבעה שהזהיר בנגיעתם אך בעבור שלא היה הסימן שלם לא הביאו עמהם ועוד מפני שהיה קצת סימן החמיר עליו מן הולך על כפיו ובאר כי נושא חלקי הנבלה יטמא אבל על הולך על כפיו אמר והנושא כל הנבלה יטמא • ומרם אמרו שתי הפרשיות למדות זו מזו לכדנו להולך על כפיו מן ולא לה תטמאו שהנושא קצתו יטמא ולמדנו ולא לה תטמאו מההולך על כפיו שנושא כל הנבלה יטמא וזה לא יתכן שאם נושא הפרטי יהיה טמא כל שכן הנושא כללו • ועוד שאינם כדין פתיחה והתימה ללמוד מן הפתיחה להתימה ומן ההתימה לפתיחה כי הפתיחה עצמה מבארת טעם ההתימה שאם נושא קצת הנבלה יהיה טמא כל שכן נושא הכלל ומה טעם להתימה • ועוד מה שקרא אותם כמעט פתיחה והתימה אינם באור למה שבאמצע שהם החיות והבהמות עד שיהיו כדין פתיחה והתימה אבל הם מבארים למי שיטמא מהם והרוצה להשוות שני המאמרי' פירש בפסוק והנושא מנבלתם אהת מנבלתם ודין לנו לבאר חלוק דעות החכמים בשם נבלה • דעת ההכם רבינו עגן נ"ע כי הנבלה כאשר היא בבנינה תקרא נבלה וחלקיה לא יקראו בשם נבלה כי מה שהוא בבנין החיים ויצאו חיים היא תקרא נבלה ופירש על הנוגע בנבלתה

יש מהם יוצאים לידי טהרה ויש שאינם יוצאים לידי טהרה • היוצאים לידי טהרה הם האדם והכלים והם בנד ומעשה עזים שהוא השק וכלי עור וכלי עין וכלי המתכות • ומה שאינם יוצאים לידי טהרה מהכלים כלי הרש וכלי זכויות וכלי אדמה ותנור וכירים ואוכלין ומשקין ומכשירי הטמאה באוכלים ומשקים לקבל הטמאה על ידי ממש"א • (והם מים מלח טהינה מאכלת אש) והדברים הנטמאים מן עינות הטמאה ומן בעלי העינות ויוצאים לידי טהרה יש מהם נטמאים טמאת יום ויש מהם נטמאים טמאת שבעה • והנטמא מן עינות הטמאה כגון הנטמא ממת אדם ודם ראשון של גדה ויולדת • והנטמא מן בעלי העינות כגון מרכב ומושב ומשכב ובגדי זב וזבה ונדה ויולדת ושל מצורע והמצורע עין הטמאה כלם טמאים טמאת שבעה לפי דעת החכמים אכן יש לנו לבאר והיוצאים לידי טהרה על ידי המים והערב השמש • והמתכות על ידי האש ועל טמאת מת צריך אפר הפרה ועל טהרה מצורע רם צפור על המים וזאין מן בעלי העינות טמא יום רק בעל קרי אך כלם טמאתם הטורה כפי חלוקתם • ואלה המתטמאים מן בעלי העינות שיוצאים לידי טהרה המצורע והזב והנדה והזבה והיולדת :

פרק שני

בנבלת

בהמה וחיה • מצאנו הכתוב שדבר בנבלת בהמה ארבעה פרקים • האחד פרק ארבעה מינים שיש להם סימן מסימני טהרה כגון נמל שפן ארנבת הזיר ועליהם אמר הכתוב מכשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו ולא הורה לנוע משפט הטמאה מפני שהזהיר על הנגיעה • ופרק שני ולא לה תטמאו זהם כל מפרים פרסה והם הסוס והחמור והפרד ואמר הנוגע בנבלתם יטמא והנושא מנבלתם יטמא ולא הורה איכות טהרתם • ופרק שלישי וכל הולך על כפיו והם אריה וכלב וכיוצא בהם ואמר הנוגע בנבלתם יטמא והנושא את נבלתם יטמא ולא הורה גם כן איכות טהרתם • ופרק רביעי וכי ימות מן הבהמה מת בהמה טהורה שהנוגע בנבלתה והנושא את נבלתה יטמא עד הערב והאוכל ולא הורה איכות טהרתם • ולמדנו משפט האוכל נבלה שהיא רחיצה במים שנאמר וכל נפש אשר תאכל נבלה ומרפה שהוא רחיצה במים מכלל שנקיש הנוגע והנושא מן האוכל שהוא רחיצה במים והכתוב חייב

בנבלתה שיהיה גוף שלם ופירש על הנושא מנבלתם חלק מן הבתמה. ובעלי הקבלה אמרו כי נבלה תקרא האבר הפורש מן הגוף. ונחלקו בראיותיהם ואמרו ששם נבלה נאמר לכל הגוף משום שאין לה הלוף והאבר שאין לו הלוף יקרא נבלה והיא הקיבצת עצם ובשר וגידיים יצא הבשר שיש לו הלוף אינו מטמא וזה דבר ר' יוסי. ור' עקיבא הביא ראיה מן ההגדה על איזה דבר נופל שם נבלה כגון הנבלה שאכלה האריה כי לא נשאר רק עצם ובשר וגידי ולחלוח תקרא בשם נבלה. ור' יהודה הקרוש לקח ראיה משם בתמה מה בהמה קיבצת עצם ובשר וגידיים אף האבר שכולל עצם ובשר וגידיים והם עצמם אמרו בשביל העור עבודתו מטהרת אותו והלא העור אינו מטמא בנגיעה ומה צורך שעבודתו מטהרת אותו. ושבו ואמרו כוית בשר מן הנבלה מטמא ומהם אמרו כי הנבלה שם יאמר לכלל ותאמר להלקי הבתמה לכלל כגון שנאמר לא תלין נבלתו על העין ועל הלקי הנבלה נאמר לא תאכלו כל נבלה והנפש אשר תאכל נבלה שאינו רוצה כלל לבד אלא כלל ופרט שאי אפשר באמרו והאוכל מנבלתה שיהיה חלוק מן והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה והרצון באמרו והאוכל מנבלתה נבלה שהיא חלק מן הבתמה כן הנוגע מה שאמר והנוגע בנבלתה בין לכללה בין לפרטה יקרא בשם נבלה ואין הבדל בין שיאמר מנבלתה ובין שיאמר בנבלתה ומדין כל דבר שאינו נופל על פי שלמותו יקרא נבלה הנה הפרי שלא הגיע לשלמותו יקרא נובל בן הלקי החי שיש בהם חיים אם יסורו החיים יקראו נובלים ואין הבדל בין הכלל ובין הפרט ובאמרו אשר תאכל נבלה על מקצת רצה שהאכילה קצת אחר קצת ועוד שהיא בשר לא עור ולא עצם. והחכם רבינו יוסף נ"ע אומר שהשמות הם על שני חלקים יש שם שיהיה נאמר בכלל ובפרט כשם זהב ויש שם נאמר בכלל ואינו נאמר בפרט כשם דרכמון. והנה שם נבלה אם יהיה בשם דרכמון צורך מאמר ר' ענן נ"ע מטמא בעלי הקבלה שאם יהיה שם כללי לא יהיה פרטי ואם ירד מן הכלל דין להיות לכל הלקי הכלל ומה טעם לקרוא מה שהוא בשר ועצם וגידיים נבלה ולא יקרא גם הבשר לבדו נבלה. ור' יוסף הקרקסאני נ"ע הלך אחר דעת בעלי הקבלה וההלוקין מן דעת הקראים והאמת נוכחת. אך ר' ענן נ"ע מה שאמר כי הגוף אם יכרת ידו לא יקרא הגוף

נבלה בעבור שנשהת הבנין והנוגע בו לא יטמא אין כן דרך בעלי הלשון כי אם יכרת ידו או רגלו עדיין יקרא בשם נבלה כבר מצאנו שמת אדם נקרא מת כללו וחלקיו יטמאו בנגיעה כמו שאמר או בעצם אדם. ואם יאמר כי טמאת מת טומאה חמורה דין פסוק הוא מדין העכל כי המצוה שהיא מצות לא תעשה לכלליה היא מצות לא תעשה לפרטיה. ואם הזהיר אדם להבירו לא תאכל כבר לחם זו ואותו הכבר נעשה פתים ויצא משם כבר מי שאכל מן הפתים עובר על אוהרת אכילת הכבר כן זה כל שבן שבארנו ראיה ברורה שההלוקים יקראו בשם נבלה. אך מה שיש לחוש מה טעם לומר במקום אחד והנושא את נבלתם ובמקום אחר והנושא מנבלתם. ולפי דעת רבינו ענן נ"ע שהחמיר על המקצת והקל על המקצת. אך לפי דעת ר' יוסף נ"ע שמסכים כי הטמאה לכלל ולפרט כאחד מה טעם ואומר כי פרק ולא לה טמאו בתחלה אומר מנבלתם ובאחרית אומר את נבלתם ללמד מאחד לאחר שמטמאים בכלל ובפרט אין טעם כי בזכור הפרט קל והומר לכלל. ועוד אם דן על הנושא דין הוא לדין על הנוגע בזה הדין. והאומרים ששם נבלה בכלל ובפרט מה טעם לומר מנבלתם ואע"פ שיש מפרשים אומרים שמעמו אחת מנבלתם למה שנה הכתוב ולא מצאתי טעם. ונראה לי לומר כמו שאמר הכתוב האוכל מנבלתם ולא אמר והאוכל את נבלתם ודבר הכתוב על ההווה כי אי אפשר להאכל כלל הנבלה בבת אחת כן אמר והנושא מנבלתם מפני שבזה רוצה הסוס וההמור ואי אפשר לשאת את כל הגוף על כן אמר הכתוב בדבר ההווה על פי המנהג שהסת מסין אלו הבתמות יהיה גדול הגוף אבל ההולך על כפיו יהיה קטון הגוף וגדול על כן אמר והנושא את נבלתם אע"פ שהנושא קצת יטמא ויקרא גם כן נבלה וקידם הכלל מן הפרט במה שאפשר. והטוען מן בעלי הקבלה שעוורת שהביאו ממדין לא היו טמאים אע"פ שהיו שחיטת עובדי כוכבים יש להשיב כי משל ישראל היו. וכסא שן שעשה שלמה המלך ע"ה איננו שן שנהב שלא היה מטמא רק אפשר שהיה מן שיש כמו שאמר ואת כל בתי השן והבתים בנויים מאבני שיש. ובעלי הקבלה טמאו הבשר לבד הפורש מן המט בנגיעה באמרם כוית מן הבשר מטמא אבל החלב אינו מטמא מפני שמצאו הכתוב אומר וחלב נבלה וחלב טרפה וכו' ואין הכוונה שאינו

שאינו מטמא שאם הותר למלאכה הוא מטמא והנה הכתוב אומר ולאלה תטמאו וצריך לדעת כי כמו שהרשה לגעת בחלב כן הרשה לגעת בנבלה כי לא יוכל להוציא החלב אלא על ידי נגיעתו בנבלה וכמו שיטמא בנבלה כן יטמא בחלב :

פרק שלישי

כל

רטיבות הנבלה מטמאות • ואלו שאינם מטמאים מן הנבלה הקרנים והטלפים בהיותם דבקים בנבלה מטמאים לנוגע בהם ובהבדלם אינם מטמאים אלא אם יבדלו עם עקריהם שהם מוציאים דם מטמאים והראיה על זה שהרי מצאנו הכתוב על הזב אומר והנוגע בבשר הזב ופרט למה שאין להם הרגשת חיים • ואבר הפורש מן החי אינו מטמא ובעלי הקבלה אמרו מטמא על מנת אם יהיה עצם ובשר ונידים ויהיה שעורו כזית ואם יהיה אבר שלם אפילו פחות מזית וזה דנו אותו בין מן החי בין מן המת אבל בשר מטמא מן המת כזית לא מן החי • אמנם הראיה שלנו כיון שמת האדם היא טמאה הטורה והביא עצם האדם שהוא מטמא והסגיל שהוא של מת באמרו או במת או בעצם אדם או בקבר • שהביאו בין המת ובין הקבר מכלל שעצם החי אינו מטמא ואין הבדל בין הלח ובין היבש ועוד שעל בהמה טהורה אומר וכי ימות מן הבהמה ועל השרצים אומר כל הנוגע בהם במותם מכלל שהאבר מן החי אינו מטמא • ואם יטעון כי הכתוב אומר והנושא את נבלתה ומלת נבלתה בכנוי ונראה שהיא מיוחסת לדבר וזולתו עד שיהיה חלק מיוחס אל הכלל הנה לא תלין נבלתו על העין ורוצה הכלל באשר הוא • והיוצא מן הטמא טמא כגון חלב ורטיבות שלחם באכילה לא בנגיעה כי כן אמר מבשרם לא תאכלו ובנבלתם לא תגעו ר"ל כל היוצא מבשרם ומה הוקש ביצת העוף ומצאנו הדבור בנבלה לפרקים ונקיש לאחד מן האחר שהרי הביא ארבעה מינים מהם נמל ושפן ארנבת וחזיר והביא בפרק ולאלה תטמאו הסוס והחמור ולכל הולך על כפיו האריה והכלב ולכל הולך על ארבע שנהבים • ובכי ימות מן הבהמה בהמה וחיה טהורה ואין הבדל בין מתים מיתת עצמם בין הרוגים בין הנוקים בין טרפות בין שחוטים וזולת המין הטהור אם נשחט שחיטה כשרה אבל נשחט שחיטה

פסולה היא טמאה כמו שכתה מעצמה ומטמאים במשא ובמגע ובאכילה • ובאר על הנושא ועל האוכל כבזבזים זולתי הנוגע ויש לבאר על זה בפרקים הבאים • ומטמאים אדם וכלים אוכלים ומטמאים והזכיר האוכל הנושא והנוגע בבהמה טהורה כי כל אלו אפשריים לבהמה טהורה והזכיר הנושא והנוגע לאלה תטמאו שהוא מזהר לאכילה בהם על כל צד אבל לבעלי סימן אחד בין שהזכיר שלא נגע בהם לא הזכיר הנושא והנוגע אבל כלם שוים לענין המטמאה במגע ובמשא ובאכילה • ובאמת כי הנוגע בודין בהזיר חייב מלקות ובשנגה חייב קרבן ועובר בעשה באמרו מטמאים הם לכם שיורה הרהקה מן הנגיעה וכן בפרק ולאלה תטמאו ואמרו מטמאים המה לכם שהנוגע בהם עובר בעשה • לא כפי דעת רבינו יוסף נ"ע שזה תקון הלשון ר"ל מאמר מטמאים המה לכם תקון לשון למאמר ובנבלתם לא תגעו וכל מקום שיאמר מטמאים המה לכם יהיה אזהרה על הנגיעה תדע זה בטופת כי אזהרת הנגיעה לא תהיה לטמאת הדבר שיגע בו רק לטמאת הנוגע כאמרו בכל קדש לא תגע וזה אינו מופת אמתי כי לא הזהיר אלא כדי לחייב במשפט כיוצא בו באמת לא תגע בו יד ולא יגעו אל הקדש אבל בפרק וכי ימות מן הבהמה לא אמר מטמאים המה לכם שהרי הרשה להטמאת בהם באמרו וחלב נבלה וחלב טרפה • והאומר כי באמרו ולאלה תטמאו הרשה להטמאת בהם מפני הדגש זה לא יתכן אלא הניד שאם יגע בהם יטמא כאמרו וזכיהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו :

פרק רביעי

הדבור

בשמונה שרצים • בפרק וזה לכם הטמא בשרץ השורץ מצאתי שהחכמים נחלקו בהם • מהם אמרו כי אין האסור תנאי-בהם רק בשמות • ומהם אסרום מתוך סימן והסימן הוא שיש להם כף ואצבעות והסמיכו פסוק וזה לכם הטמא לפסוק וכל הולך על כפיו • ויש להקשות בדבריהם כי למה באר שמותם הואיל והם נכללים בפסוק ולכל הולך על כפיו וטענו מפני שמציאות אלה בבתים יותר • ומהם אמרו כי אלה השמונה מכלל שרצי הארץ בעלי כף ואמרם מפני הסימן בחבור פסוק וזה לכם הטמא לפסוק וכל הולך על כפיו והזכיר גם שמותם

כמו שעשה בבהמות המהורות • והמענה כי הזכיר שמות הבהמה לעלה מפני שהם של ישוב ושל מדבר מה שאין בן בשרצים ועוד כי הסימן שנתנו בשרצים אינו קיים בתנשמת ואין ראוי להסמך בסימן אשר לא נזכר בתורה כי פרק וזה לכם הטמא עומד בראשו וראוי להסמך בשמות באסורם • ואין מענה מטמא והצב למינהו שחלקי מיניו אינם נקראים בשם צב ולולי סימן איך נאסור כי אפשר שחלקי מיניו יקראו בשם צב כשם עורב ובשם שהתורה אסרה העוף בשמות בן השרצים נאסרו בשמות • ובאסור השרצים נשען במה שמצאנו האמה מסכמת עליו כי לא נשמעה בהם מחלוקת כמו בעופות כמאמר ר' יוסף ג"ע ואין ספקה בין שמונה השרצים ובין זולתם באסורם אבל החלוקה בינם לבינם בקריאת שמותיהם ויש מהם שהם ברורים בשמותיהם כמו העכבר והחולד וצב מהם ידועים מן לשוננו ומהם מן לשון ערב שהיא קרובה ללשוננו • והספקה נפלה באנקה וכה נסמך במה שהאמה מסכמת כמו שנמשכנו בדברים רבים על המשך ההעתיקה מסכל היררשים כי לא נשמעה בו מחלוקת ואין סתירה על מה שכתוב בתורה וכמו שנשעננו על מינים שאינם מטמאים מהגדת נביא כמו עכביש וקליגור"ש ועקרב בן נסמוך בהודעת אלו השמונה שרצים כמו שמצאנו הגדת האמה מה שאין הלוקה כי היתה להם דעת הכלל ודעת הפרט ונפלה השגגה בפרט ונשארה דעת הכלל ואם לא נדע כח ואנקה על מה נופלים מהלוקה העצמים הנושאים אלו השמות • ואלו הם שמונה שרצים העכבר ידוע מלשוננו והולד וצב ידועים מלשון ערב אלכול"ד ואלצו"ב והצב הוא כולל והתנשמת ידועה אינפיצ"ה ואנקה וכה ולטאה הם טושמטיט"ן כאוקר"ש בקופרדידי"ן • ואמר זה לכם הטמא בשרין השורץ על הארץ והסמך זה אל הארץ כדרך שהסמך הדגים אל המים ושרץ העוף בן הסמך. זה אל הארץ לא להתיר מה שלא ישרוץ על הארץ כגון שאמרו חכמי הרבנים שהצב שני מינים ממנו על הארץ וממנו על האש ואם ישיגנו האויר ימות והראיה על זה שאמר אלה הטמאים לבם בכל השרץ ולא הסמיכו אל הארץ לאסרו מכל וכל • ואלמלי היה התנאי לשרוץ על הארץ היה מזכירו ומה שלא ישרוץ על הארץ טמא וטמאתו על איזה צד שתצא נפשו מטמא בין בשעת צאת נפשו בין אחרי

כן • ואין מענה כמלת כמותם שרוצה בשעת מיתתם והראיה על זה שאול ויהונתן הנאהבים והנעימים בהייהם וכמותם לא נפרדו שאינו רוצה בשעת צאת נפשם אלא כולל גם העתים אחרי מותם ומטמא בנניעה ואינו מטמא במשא כי לא אמר והנושא את נבלתם וזה מבטל דבר מי שאמר שהוא נכלל תחת וכל הולך על כפיו • ואמת שהנושא את השרין טמא טמא שאמר וכל אשר יפול עליו מהם כמותם יטמא אלא אינו מעון כבוס בנדים כמו נושא נבלת בהמה • ובעלי הקבלה אמרו נבלת שרין מטמא כעדרה בשר ועצם ונידים ואם הוא אבר שלם פחות מעדרה מטמא ואין צורך אבל בכל שהוא מטמא מן השרין • ואמר כמותם הורה בזה אם מתו ואם נהרגו ועדיין הוא מפרכס אחרי שאין תקות היום ממנו מטמא דמיון בהמה שהומה שעדיין מפרכסת ואם נגע בו הטמא נטמא באיזה צד אם הותו ראשו או נכרת בתוך שאין לו תקות היום בשעה קמנה • והנה על מין הבהמה נאמר שם נבלה לכל בעלי סימן אחד באמרו מברשם לא תאכלו • ועל מפרים ואינו שוסע באמרו וכל הנושא מנבלתם • ועל נבלת בהמה טהורה וכי ימות מן הבהמה והאוכל מנבלתה • ועל שמונה שרצים וכי יפול מנבלתם • ועל הדגים ואת נבלתם תשקצו • ועל שרצי עוף אומר וכל שרץ העוף שקץ הוא לא יאכל • סמוך אומר לא תאכלו כל נבלה • ובנבלת עוף טהור אמרו החכמים על מה שאמר הכתוב והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה שכולל נבלת בהמה ועוף שאמר למעלה אשר יצוד ציד היה או עוף וחייבו הכתוב ברהיצה וכבוס מלמד שכל מה שנאסר באכילה מעון כבוס ורהיצה אע"פ שאינו מטמא במשא ובמגע והקש אחד יש לכל הנאסר באכילה לבד שכלם נקראים בשם שקץ ודין אחד יש להקיש שכל מה שנאסר באכילה מעון כבוס ורהיצה :

פרק המישי

וייש מינים אחרים שאסרם הכתוב באכילה כגון העוף הטמא ונבלת העוף המהור ושרץ העוף חוץ מה שהתיר ונבלת הדג ורמשי הים וחיות הים והשרץ השורץ על הארץ וזולתי שמונה שרצים ורמשי האדמה כל הולך על ארבע עד כל מרבה רגלים וההולך על גהון • ואמנם העוף הטמא עשרים ואחד שנזכרו בשמותיהם מה שאמר ואת אלה ת שקצו

אע"פ שהם חלוקים בצורתם כלם נקראים בשם עורב. אך מפני שאנחנו סבלים בשמות מה שנודע לנו מסבל הירושה יהיה לנו בהתר ומה שנסתפק בהם הם תחת האסור ונבלת הדג הטהור בארו החכמים שהכשרו בצאתו מן המים חי ואפילו יהיה מותו על איזה צד שיהיה כמו שאמר אם את כל דני הים יאסף להם ומצא להם ושם הכשרו הבהמות בשחיטה אבל אם יהיה מותו במים שהוא בית חייו הוא יקרא נבלה ואין. מעם שאם יהרגנו העובד כוכבים יקרא בשם נבלה רק הוא נדון כדון טמאת אוכלים. יש מי שמסתפק במאמר כל אשר לו סנפיר וקשקשת שיהיה לו אחד מהסימנים ואומרים הפך זה וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת אחד משני הסימנים ואינו נראה כן שיהיה זה הפך ר"ל הפסוק השני הפך הראשון מפני שהראשון חיוב והשני שלילה ועל השלילה אם יהיו שני דברים יתכן להיות הרצון באחד מהם אבל על ההיין יחייב להיות השנים ועל כן לא יתכן לפי זאת הכונה להיות הפסוק השני הפך הראשון ומשום שהפסוק השני הוא נושא למה שנאמר מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים ורוצה בו שאין בהם אחד מן הסימנים ואפילו אם הכונה בפסוק השני אחד מן הסימנים אין השני הפך הראשון מפני חלוק הנשואים ואם כן הפסוק הראשון מתיר מה שהוא בשני סימנים ומה שהוא בסימן אחד מנין הוא באסור. יש להשיב כי מן ההיין למדנו לאו. אך לפי דעת ההכם ר' יוסף נ"ע שאמר כי אינו קיום והכחדה משום כי יש להם חלק שלישי ורביעי. יש להשיב כי אחרי שבארנו כי הדבור בנוי בחיוב שני הסימנים הכחדתו בהעדר היות שני הסימנים ואין להם חלק שלישי ורביעי מכלל אשר הוא בסימן אחד הוא באסור. וההכם ר' יוסף נ"ע אמרם על צד הספק כי אמר כשם שלא יהיה בנאמנות אשר ימות בים תחת לא תאכלו כל נבלה כן תהיה העברתנו לאשר הוא בסימן אחד ויש מן החכמים שאסרום מן הקבוץ. וחכמים אמרו באסור אשר הוא בסימן אחד כי הכתוב אמר אשר לו סנפיר וקשקשת ואלו היה במציאות כמו שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת שיהיה לו קשקשת ולא יהיה לו סנפיר עוד יהיה הדבר מסופק כי היינו מקשים אותם כמו הבהמות אשר נאמרו אשר הם בסימן אחד כל שכן שלא ימצא בדנים אשר יהיה בקשקשת ולא בסנפיר.

ועוד

תשקצו מן העוף זולתי התנשמת שהוא בין העוף ובין השרץ ומטמא במגע. ושרץ העוף כמו זבובים ויתושים ודבורים זכיתצא במ שהם עפים הוא מה שאמר כל שרץ העוף תהולך על ארבע והשרץ השרוץ על הארץ. חוץ משמונה שרצים אשר הוא מה שאמר זה לכם הטמא בשרץ השרוץ על הארץ שהם שמונה שרצים שהכבימה האמה בידיעתם והשאר נשאר אסורם במאכל שאינם מטמאים במגע ובמשא רק באכילה עליהם אומר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ. והדג הטמא מה שאין לו שני סימנים רק סימן אחד מפני שאמר כל אשר יש לו סנפיר וקשקשת במים בימים ובנחלים אותם תאכלו מכלל אשר הם בסימן אחד הם אסורים ומה שאין אחד מן הסימנים שני מינים מה שאמר וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת באמרו מכל שרץ המים רוצה בו חיות הים כמו הנמיה ותמסה שיוצאים מן המים ורועים בחוץ. ובאמרו כל נפש החיה אשר במים שקץ הוא לכם כגון שאר רמשי הים ורמשי האדמה כגון שנאמר וכל השרץ השרוץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל הם הנאמרים כל הולך על נחון כמו נהשים ותולעים ואין הבדל בין ששורצים על הארץ ובין שאינם שורצים מפני שאמר על הארץ שהרי אמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ לבד וכולל השאר תולעי פירות. וכל הולך על ארבע כגון נמלים ועקרבים עד כל טרבה רנלים הם מינים ידועים כגון שיש לו רנלים מראשו ועד זנבו כל אלו אינם מטמאים במגע ובמשא רק הם אסורים באכילה ואם מטמאים באכילה יש לנו לבאר. אך מה שנסתפק בנבלת העוף הטהור ונבלת השרץ הטהור ונבלת הדג הטהור איך נדע אותם לאסורם ונאמר כי אחרי שהוכשר העוף הטהור להאכל והכשרתו על ידי שחיטה אם לא ישחט וימות על איזה צד שימות הוא נבלה ויש מי שנסתפק על העוף הטהור שתלה התרו בסימן כמו הרבנים שאמרו שיש לו זפק וקרקבנו נקלף ואצבע יתרה ושאינו דורם ואוכל באמרו מהנשר מהתורים. ורב ענן הנשיא נ"ע אמר ששואף המים ומאכיל אפרוחיו מה שאין לי צורך להזכירם. והאמת כי רצון הכתוב שתלה התרם בשמות והמוען כי אמר במקצתם למינהו וחלקי המין לא יקראו באותו השם ואך יתלה התרם בשם אין סיוע למאמרו כי רצון הכתוב שיקרא חלקי המין בשם אחד כמו שם עורב שחלקי המין

דעוד שהכתוב אמר כל אשר במים והטליל מאשר הוא בשני הסימנים מכלל אין הבדל מה שהוא בסימן אחד או שלא יהיה לו סימן אחד שהם באסור • והחכם ר' טוביא ג"ע אומר כי הכתוב התיר אשר לו שני סימנים ואשר לו סימן אחד עומד על אשר בדעת על האסור ואין צורך כי ההתר שקדם על כל הדגים במקום הדעת • ושרין העוף אחרי שפסקו החכמים בחכשר אכילתם שיתנו אותם במים הקש על הדג שיצא מן המים אל האוויר הארבה מן האוויר אל המים • ואני אומר על כל איזה צד שיוציא רוחו כמו שאמרנו בדג • וחכמינו דנו על הקל שבבענינים והוא מים חמים אבל מה שימות מיתת עצמו הוא יקרא נבלה והוא תחת לא תאכלו כל נבלה כל מה שיקרא שמו נבלה • ושרין העוף הוא לארבעה חלקים האחד שנאמר כל שרין העוף ההולך על ארבע שהוא הולך ואינו עף כגון קליגור"ש וכיוצא בו • ומה שהוא עף ואינו הולך כמו זבובים וצרעה ויתושים • ומה שיש לו כרעים והכתוב חלקו לשני חלקים מה שיש לו כרעים והוא בהתר ויש מה שיש לו כרעים והוא באסור כי אלמלא היו הכרעים סימן טהרה לא היה ראוי לבאר שמות הטהורים אלא כיון שאמר אך את זה תאכלו מכל שרין העוף ההולך על ארבע אשר לו כרעים ואמר את אלה מהם תאכלו מפלוני ופלוני מכלל יש בעל כרעים והוא באסור ועל כן באר שמותם • והרבנים שנותנים טעם עוד סימן בארבע כנפים וקרסולים וארבע רגלים וכנפיו הפות את רובו סימן הטהרה שקר נכאו • ואנחנו כיון שנשכלנו בשמות כלם אצלנו באסור • והאומרים אשר לו כרעים כתיב וקרי לאו מלמד שפעם יש לו כרעים ופעם אין לו כרעים והוא זמן אסור וזמן מותר אלו היו הכרעים סימן הכשר היה מאמרם נכון • וכל אלו מטמאים באכילה לא במשא ולא במוע ואם יאמר אומר למה לא אמר בכל אחד מהם והאוכל מנבלתם יבכס בגדיו • יש להשיב כי צריך האדם לעיין במליצות הדבור כי על כל מקום שיביא מצות לאו לא תכוא מצוה על מצוה כי אחרי שאסרם מן האכילה איך היה דן על האוכל במשפט הטמאה הנה על ארבעה מינים שאסר הנגיעה בהם באסור ובנבלתם לא תגעו לא דן על הנוגע בטמאה והאפשר כי הנוגע אינו טמא כמו הנוגע בשאר בהמות טמאות אלא הכתוב לא באר משפט מומאתו והקש ויחייב •

והלא ראה נבלת בהמה טהורה אסר והאוכל מנבלתה יבכס בגדיו והחכמים נתכלכלו לאיזה צד תהיה אכילת הנבלה זה אומר בכה וזה אומר בכה והאמת נוכח שהתורה דברה על השוגג כיון שהבהמה הטהורה המתרת אם נתנבלה אפשר שיטעה אדם ויאכל בדבר שהיה רגיל ועל כן אומר והאוכל מנבלתה • אך כל שאר הנבלות נבללות במאמר לא תאכל כל תועבה ובסוף אומר לא תאכלו כל נבלה על כן הראה משפט האוכל מאלו הנבלות שסדרנו אך דין נבלה כל האוכל מכל הנבלות כדון האוכל נבלת בהמה טהורה סמכו החכמים במשפט זאת הטמאה כיון שהכתוב אומר על שרין הארץ אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרין השורין ואומר ולא תטמאו בהם ונטמאתם בהם ואומר ולא תטמאו את נפשותיכם וזאת הטמאה צריכה טהרה • והשרצים שטמאה התורה באכילה לבד בפסוק וכל השרין השורין על הארץ ושקין הוא לא יאכל בין שישורין על הארץ בין שלא ישרוין על הארץ מפני שלמטה אמר סתם בכל השרין השורין • והטוען כי למעלה אמר השורין על הארץ ואם למטה אמר אל תטמאו את נפשותיכם בכל השרין השורין ולא אמר על הארץ ואומרים הרבנים כי בטח הכתוב על מה שאמר בראשונה ואין שרצי הפרו באסור • יש לו להבין כי לא אמר הכתוב השורין בארץ רק על הארץ וכולל גם מה ששורין זולת הארץ והם אמרו קשות שהיתה בארץ והתליעה התולעים אסורים ומה פרק יש בין תולעת הקשות ובין תולעת הפרו כיון שאמר בכל השרין השורין לבד :

פרק ששי

הבהמה הטהורה הכשרה על ידי שהיטה וכן העוף אלא אם תמות מיתת עצמה או תהרג היא נבלה והטומס וההולה והמוכה למות שנאמר זאת החיה אשר תאכלו שתחיה בריאה ואם נשחטו כל אלו הם נבלות ואשר נפסלה שהיטתו נבלה • ויש אשר נשחטה בלי פסלות והיא נבלה כגון מה שלא שלמו לו שבעת ימים שנאמר שור או כשב או עז כי יולד והיה שבעת ימים תחת אמו והוא הדין על האם כי כן אמר תחת אמו בעוד שהולד חי • ומי שישחט העקר והפרה מה שישחט באחרונה כיון שהשהיטה היא המכשירה והיא פסולה על האחרון היא נבלה

נבלה • נראה ממי שעשה לכתחלה לשחוט העקר והפרח קודם שישהטם אחד מהם אם היתה כונתו לכך שניהם נבלות • וכן הרהר אם נשחטה שחיטה כשרה היא נבלה משום אותו ואת בנו • והחכמים החמירו כי אפילו שיצא העובר הי כיון שבין להמיתו השחיטה נתעבה והנשחט נבלה כיון שהשחיטה היא המכשירה והיא נתעבה הנשחט יהיה נבלה • והרובע והתרבע מה שאמרה התורה ואת הבהמה תהרגו ששחיטתה היא הריגתה והיא נבלה כיון שלא הכשרה לאכילה היא נבלה • ובהמת עיר הנדחת שהשחיטה לא תכשירה לאכילה והיא נבלה ושור ננה והנשחט לעבודת כוכבים וכל אלו התנאים עומדים על העוף הויז מן ההריון מן הביצה ושחיטתם קודם יום השביעי כי כן נאמר שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך ולא מנע ששחיטתם :

פרק שביעי

צריכים אהנו לדעת על איזה ענין יהיו

מטמאים לזולתם ואלו הם • נגיעה ונשיאה ויהם ועליו תוך ואכילה • באלו ששה דרכים משינים הטמאה • ואולם בנגיעה נחלקו החכמים אם הוא בבינוני או בלא בינוני • ואם היה בבינוני אם צריך שיהיה הבינוני מקבל טמאה ואם צריך שיהיה הבינוני אחד או יותר מאחד • אמנם הנגיעה אם היא בבינוני מצאנו הכתוב במקומות על הנגיעה בבינוני אבל מה שהוא בלא בינוני זה מה שאין צריך להזכיר נאמר במקום אחד הן ישא איש בשר קדש ונגע בכנפו והוא בבינוני ונאמר וילך האיש ויגע בעצמות אלישע והיו בינוניים ביניהם ר"ל תכריכי המת ומה שנאמר על המלאך ויגע בבשר והוא נגע בקצה המשענת ואע"פ שיש מי שנותן על אלו המקומות מליצות שיעשו אותם נגיעה בלא בינוני לא יושלם להם • אבל באמת שהנגיעה תמצא בבינוני ובלא בינוני אע"פ שהבינוני הוא על צד המעבר באמרו הנוגע כולל האמת והמעבר אחר שישתמש המעבר כדן האמת כי באמור האיש נגע פלוני לפלוני אין הבדל בין שנגע בו בבינוני בין בלא בינוני כל שכן שמצאנו בענין חגי שאל נא את הכהנים תורה לאמר הן ישא איש בשר קדש בכנף בגדו ונגע בכנפו אל הלחם ואל הנזיד ואל היין ואל שמן ואל כל מאכל היקדש ויענו הכהנים ויאמרו לא ואמר אם יגע טמא נפש בכל

אלה היטמא ויענו הכהנים ויאמרו וטמא • וכאשר היתה השאלה בקדושה בבינוני כן היתה השאלה בטמאה בבינוני שאם לא היתה השאלה כאחת מה טעם השאלה • והנה הורו כי הטמאה היתה בבינוני והקדושה תהיה בלא בינוני ועל זה אבד ולא יגעו אל הקדש ומתו מלמד שהנגיעה בלא בינוני ואולם בכל מקום שרוצה האמת לבד צריך לבאר • והנה מצדיית הנביא ידענו כי הנגיעה בקדש בלא בינוני באמור לנושא הארון בכתפם בסומות ואחרי כן יבואו בני קהת לשאת ואחריו אמר ולא יגעו אל הקדש ומתו מלמד שהנגיעה בלא בינוני ואם כן יתחייב לטמאת בגדי הנוגע משום בינוני כמו שטמא בגדי הנושא • ואם יטעון טוען למה לא באר הכתוב בכוס בגדים לנוגע כמו שבאר לנושא • יש להשיב מפני שבמלת נוגע נכנסים הכלים מה שלא כן בנושא ולא עוד אלא לפי דעת מי שאינו אומר בבינוני למה טמאם בנושא ואם יאמר מפני שהם מיוחסים אליו הוא הדין בנוגע מצד היחס והנה בענין הזב שטמא הכתוב בגדי הנוגע • ואם יטעון טוען ומה טעם להזכיר הנושא כיון שכל נושא בבינוני נוגע בבינוני הואיל ואין עדפנות לנושא בכוס בגדים • יש להשיב בין נושא לנוגע מפאה אחרת כי הנוגע יהיה משיני הטמאה בבינוני מקבל טמאה ולא כן בנושא כי אפילו בלא בינונים מקבלים טמאה יהיו משינים הטמאה • ואם יטעון טוען כי מה הבדל יש בין בינוני לבינוני כיון שזה וזה יקרא נוגע על צד המעבר • יש להשיב אחרי שהורינו שמלת נוגע כולל האמת והמעבר והסגלנו על הקדש שהוא נגיעה בלא בינוני למה שידענו מצדיית הנביא ע"ה כן יש להבין שעל הטמאה רוצה בבינוני מקבל טמאה מצדיית הנביא כמו שמצאנו שטמא הכתוב בגדי הנוגע לזב מצד היותם מיוחסים אליו • ומה שבתוך הכלי כפי דעת מי שאמר שהוא מטמא מאורו ויש להגביר המחשבה מפני שהוא נוגע בבינוני ולא הרמז תוך בכלי אלא שדבר הכתוב בהווה הוא הדין אם נגע מחוץ ואם יאמר אומר כיון שהנוגע הוא בבינוני מה טעם שאמר הכתוב בטמאת מת כל הורג נפש וכל נוגע בחלל • ויש בזה הפסוק שתי קשיות שאם הנוגע בבינוני מה טעם לומר כל הורג נפש והוא נוגע בבינוני וכי יעלה על דעת שעל ההורג בחץ הכתוב מדבר ואם כן אחר שהורג בכלל נוגע למה הוציא הכתוב בבאור ולא עוד

אלא שאם הרנו בדברים שאינם מקבלים מטאח ואיך הם משינים המטאח • יש להשיב לסבין שהורג אינו בכלל נוגע אלא בכלל נושא והעד על זה שלא הזכיר במטאח את נושא והנושא את המת מטאח עכ"פ מקבל מטאח הקש שאם באהל הוא מטאח בנושא קל וחומר • ואם ההורג בכלל נושא ועל כן מטאח בבינוני שאינו מקבל מטאח והנה על הנוגע צריך להיות המטאח בבינוני מקבל מטאח על ידי חבור ואפילו אם יהיו אמצעיים מה שיהיו לבד שיהיו מקבלי מטאח הנה הכתוב אומר וכל נוגע בחלל והנה תלך המטאח עד שלשה שהחלל מטאח את הנוגע בבינוני והנוגע מטאח את הבנדים ועל מטאח יום ומטאח שבעה משפט אחד יש בין בבינוני בין בלא בינוני הנוגע משפט אחד יש בין לנדול בין לקטן לצורה ולשוננו • והרבנים פטרו את הקטן מלהמטאח ורבינו ענין נ"ע פטר את השוגה ועל פי האמת כלם נכללים והראיה על זה ה"א הידועה שבמלת הנוגע לא יועיל רק לשקוע המין בה"א והעוקף ירב בארץ :

פרק שמיני

הנושא אין הכדל בין נושא הנבלה עצמה בין שנשא בדבר בינוני כי הנה הנושא מצאנוהו בבינוני ממה שאמר ונשאו הקהתים שנשאו הארון במוטות והכתוב אומר ולא יגעו אל הקדש ומתו בין שיהיה הבינוני מקבל מטאח בין שאינו מקבל מטאח בין שישא בכתפיו בין בידיו ואפילו שלא יהיה עליו כגון שישאנו בחבל או במקל כלם בשם נושא והנה ההנעה בשם נשיאה וכן אמרו הבמי הרבנים אשר מודים כי אין הנניעה אלא בלא בינוני אומרים הוב שהניד דבר במקל מטאח וזה אינו כי אם בכלל נשיאה • וכן אמר ר' יפת נ"ע כי הנוגע אינו עושה פעולה במה שיגע בו אלא כל אחד נוגע להברו ולא כן הנושא כי הנושא עושה פעולה בנשוא ועל כן המנוגע דבר בכלל נושא • היה המהור בכף מאונים אחד והנבלה בכף מאונים האחר והכריע המהור את הנבלה יהיה מטאח וכל נושא הוא מעון כבוס בנדים • היה בין הנושא ובין הנבלה אמצעיים שלא היו מקבלים מטאח הוא מטאח הפך הנוגע שהנוגע צריך אל בינוני מקבל מטאח • והשרץ אינו מטאח במשא

פרק תשיעי

הכתוב

השוה בין אוכל כל נבלה בין נבלה שמטמאת במשא ובמגע זבין שאינה מטמאת והשוה ביניהם בענין האכילה כמו שבארנו בפסוק כי כל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה וכלל בזה המאמר נבלת בהמה ונבלת עוף שנאמר בראשית הפרק אשר יצוד ציד חיה או עוף • ובנבלת בהמה כולל נבלת בהמה טהורה וחיה טהורה ומטמאה • ושרץ שמטמא במגע ובמשא • ובנבלת עופות טהורים ומטמאים נבלת דגים טהורים ומטמאים • ונבלת שרצים שאינם מטמאים במגע ובמשא • לא כדעת בעלי הקבלה שאומרים שזה הפסוק מוסגל בנבלת עוף טהור שזה אינו פשוט נמור כי אחרי שהקדים זכר בהמה ועוף ומשני המינים יקראו מתייהם בשם נבלה למה לא יהיה שם נבלה כולל את שניהם ולא עוד אלא בפרק ובי ימות מן הכהמה אמר והאוכל מנבלתה עד שהתלוצצו בדבריהם ואמרו שזה המאמר לאוכל נבלת העוף מפני שאוכל נבלת בהמה נכלל בנושא מה יעשו בנבלת שרץ לפי דעתם שאינו מטמא במשא אם אכל מטמא אחרי שאין נגיעת פנים נגיעה ונס אינו כמד אוכל מטמא מפני שהכריעו ואמרו שהאוכל הוא נוגע ומה טעם לומר עוד והאוכל ועל כן הסגילוהו על נבלת עוף והלא בדבריהם שיש אוכל ואינו נוגע מפני שנגיעת פנים אינה נגיעה כגון שהכניסו בתוך בליעתו של חבירו מקום שמטמא בנבלת עוף אע"פ שאין לזה טענה יכול האומר לומר שמפני זה אמר והאוכל ואם יאמר יהיה טמא משום נושא ואחר שאמר והנושא מה טעם לומר והאוכל • יש להשיב לכך אמר והאוכל מפני שאם אכל ועדיין התיבות הנבלה בקרבו יצא בערב לידי טהרה על כן הוצרך לומר והאוכל ובכן אמר וכל נפש אשר תאכל נבלה וטרפה ונשנית מטמאת אוכל נבלה כדי לומר ואם לא יכנס זכשרו לא ירהץ ונשא עונו • ועוד לפי דעת בעלי הקבלה שהטרפה אינה מטמאה במגע והיא כוללת בהמה ועוף היוכל לומר כי הוא מוסגל בעוף • והנה האוכל נבלת בהמה מה שמטמאת במגע ובמשא בשעת אכילתה מטמאה כמשפט מטמאת הנוגע וכדין מטמאת הנושא • אך האוכל נבלת עוף מטמא הוא זבנדיו לבד • ואם תאמר איך כלל את שניהם ויש להם ענינים חלוקים • יש לומר כי חברים לאופן צאתו לטהרה בערב אע"פ שנבלת

בהמה ועוף בכמנו • והזכיר טרפה אע"פ שהוא בכלל נבלה משום שיש לה חומר הנבלה שבנבלה אומר לגר אשר בשעריך ותתנגח ואכלה או מכור לנכרי ולטרפה אומר לכלב תשליכון אותו • ולדעת האומרים כי אינו רוצה הנה אלא נבלת עוף טהור מה יעשה במאמר הכתוב ולא תטמאו את גפשותיכם ואומר ולא תטמאו בהם ונממתם במ שהוא למטמאת האכילה לאותם שאינם מטמאים במגע הכתוב לא הורה הטהרה במה ובעלי השעורים אמרו כוית מן נבלת העוף מטמא באכילה לא תאבה ולא תשמע כי אפילו המרק מטמא הנה כשנגה הכתוב אותם אמר ומרק פגולים בליהם והאוכל בין מיד בין שונג מקבל הטמאה • ואין טענה כי הוא באזהרה וכבר נתבאר כי אע"פ שעברו שמחויב מפני שעבר במצות לא תעשה מחויב ענין הרחיצה והכבוס ודין אחד על הכל • הנה בארנו שמישני הטמאה הם ששה דרכים הנגיעה והנשיאה ועליו ותוך והאכילה והיהסיהודברים שמקבלים הטמאה הם ארבעה מינים אדם וכלים אוכלים ומשקים • האדם יקבל הטמאה על ידי נגיעה ונשיאה ועליו תחת הנשיאה והאכילה • הכלים יקבלו הטמאה בנגיעה ועליו ותוך • ובגדי האדם מצד היחס כשהוא נושא ואוכל • המאכל והמשקה יטמאו בנגיעה ועליו ותוך :

פרק עשירי

הכתוב

רצה לבאר איזה מן הכלים יקבל מטמאה ואמר וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא מכל כלי עץ או בנד או עור או שק כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם ואין שם כלי מוסגל על העץ אבל הבנד והעור יקראו בשם כלי והאותו שאמר בשבי מדין וכל כלי עור • והנה אמר או עור ורצונו שהוא כלי עור והנה באמרו מכל כלי כלל ופרטו עץ או בנד או עור או שק ואחרי כן אמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם • וזה המאמר יסתעף לשני סעיפים להיות באור למעלה ולכלול גם כן ענינים אחרים שלא פרטם הנה אלא בפרשת שבי מדין באמרו אך את הזוב את הכסף ואת הנחשת • וזה מפני שבא ללבאר כי מאלו המתכות יש שיעשו כלים ולא ישומשו ולא יקבלו מטמאה כגון שנקראו עכברי הזהב כלים על כן אמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם ר"ל כלים שיעשו מאלו המתכות וישומשו הם יקבלו מטמאה •

אך הקדומים שנאמרו בפרט ולא יעשו כלים אלא שישימשו ויהיה גם כן מאמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם כאור למה שאמר מכל כלי עץ ועל כן בא באות ו' להכדיל כמאמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם ושם שני תנאים בקבלת הטמאה שיקרא בשם כלי ושיעשה בו מלאכה לא שבא להסביל • ויש מפרשים שבארו מאמר אשר יעשה מלאכה בהם באור ונכול אשר יקרא כלי וזה לא יתכן כי הנה הדלת תעשה למלאכה ולא תקרא בשם כלי עד שתקבל מטאה • וגם אינו הסגלה שאם היא הפגלה מכלל שיש כלים לא יעשה בה מלאכה ולא יתכן שיקרא כלי דבר שלא יעשה בו מלאכה • וכל זה בלבד מאמר אשר יעשה מלאכה בהם בעבור שגראה להם הכתוב מרמזו בעוד שהם כלים לא על המרהם קודם שיעשו כלים אכן מאמר אשר יעשה מלאכה בהם אות ב"ת סיכל בזה המקום היות ב"ת הכלי או ב"ת העוד וזה מבטל דעת הרבנים שלא טמאו מן כל כלי עץ אלא מה שיש לו בית קבול וכנראה שהכתוב בוללם באיכות אחת בין שיש לו בית קבול ובין שאין לו בית קבול ואמנם הענין יחלקו לארבעה חלקים יש שלא יקראו כלים ולא יעשה בהם מלאכה • ויש שיקראו כלים ויעשה בהם מלאכה • ויש שיעשה בהם מלאכה ולא יקראו כלים • ויש שיקראו כלים ולא יעשה בהם מלאכה • וסבבל אלו לא רצה הכתוב בקבלת הטמאה אלא מה שיקרא כלי ויעשה בו מלאכה • ואם נמצא דבר שיעשה בו מלאכה ולא יקרא כלי לא נטמאהו כמו הדלת ואם נמצא דבר שיקרא כלי ולא יעשה בו מלאכה כמו עכברי הזחב לא נטמאהו על כן שב הכתוב אחר שאמר מכל כלי עץ ואמר כל כלי אשר יעשה מלאכה בהם • ולא תאבה לשמוע לדברי מי שאמר כי על כן אמר אשר יעשה מלאכה בהם להכליל כלי המחובר משתי חתיכות כי מלת בהם הוזרה למלת כל ובאמרו אשר יעשה מלאכה בהם אין הטעם שאם נעשה בו מלאכה אז יהיה מקבל טמאה רק הטעם מעת שיהיה ראוי להעשות מלאכה ומאימתי יהיה ראוי לקבל הטמאה אחר שיושלם הכלי ואם לא יושלם הכלי וכשהוא בלתי שלם ויהיה עוד ראוי לעיין מלאכה אחרת יקבל הטמאה כיצד סיר אשר הקרקע שלו כדמות קערה יהיה ממא טשום קערה הוא הדן אם נשבר ועדיין ראוי לעיין המלאכה הוא מקבל טמאה וחכלים ההם בין שיהיו משמשו בין שיהיו

שמשו שמשו בין בשעת מלאכה בין שלא בשעת מלאכה מקבלים מטאה • היו דברים שאינם מקבלים הטמאה ונתחברו בכלים גם הם מקבלים מטאה • היו כלים שהם בנויים בבנין אינם מקבלים מטאה כד שהם בנויים אינם מקבלים מטאה על כן טמאו החכמים הסולם הנעתק ולא טמאו הסולם המסומר • שכרי הכלי שהם מקבלי טמאה אחר שקבלו הטמאה הם טמאים אע"פ שכמלו בשם כלי כי הנה הכית המגורותן נתצו עדיין הם טמאים • ארבעה עשר דברים נזכרו בתורה שמקבלים טמאה ששה מינו מתכות וכלי עץ ובגד ועור ושק ומעשה עדים וכלי הרש ואוכלים ומשקים • ויש לך לדעת כי כלים הנעשים מאבנים וכלי זכוכית ועצמות וקרנים ומלפים ואילני הים ועורות העוף ועצמו הדג ועצמו הבגד הנעשה מצמר הים וצמר העוף כלם מקבלים טמאה שהכתוב לא תלה קבלת הטמאה רק בקריאת השם • והנה כאמור הכתוב מכל כלי אשר יעשה מלאכה בהם נכללו כל אלו כמו שנכללו המתכות • ואם יאמר אומר כמו שפרט בשבי מדין היה ראוי לפרוט הנה גם לאלו • יש להשיב שהכתוב לא יפרט אלא למה שימצא ברוב לפי הרוב אלא בשבי מדין לאהילת המת יטמאו הכל • והנה מצאנו שבעלי הקבלה נהלקים מדעות חכמי הקראים באלו הדברים שהזכירה התורה שהם מקבלים טמאה ודין לנו לכאדם בפרט בדרך קצרה מקום החלוקה • אמנם על ששה מיני מתכות אין ספק וחלוקה בהם שהם מקבלים טמאה כשהם כלים על מנת שיעשה בהם מלאכה ומה שהוא על דרך עדי לאדם יטמא כדן הלבוש כגון אצערה וצמיד טבעת עגיל וכיוצא בהם • ואמר כל כלי עץ וכלי עץ כולל מה שיעשה מן העץ ומן הענפים ועלי האילן וקליפות האילן והגומא והקנה ואילני הים כגון קורל שיהיו כלים להעשות בהם מלאכה מקבלים טמאה אבל כמו הספינות והעגלות אע"פ שיעשו בהם מלאכה לא יקראו כלים ולא יקבלו מטמאה ואין טענה מן מאמר ובכלי גמא על פני הים כי לא נאמר כלי אלא מפני קטנותו וקלותו הוא באמת כמו כלי כדי למהר • ואין החדל בין שיש להם בית קבול בין שאין להם בית קבול שהם מקבלים טמאה לבד שיעשה בהם מלאכה בין שהיה מטלטל בין שלא היה מטלטל וזולתי שלא יהיה בנוי לבנין וכל זה תלוי לבעלי הלשון אם יקראוהו בשם כלי ויעשה בו מלאכה יטמא ואמר או כגד זה

מטמא אוכלים ומשקים באוירו רק הכונה שתנאי הטמאה בכלים על ידי שלשה משיגי הטמאה בנגיעה ועליו ותוך • והזכיר נגיעה ועליו כפי ערך משיגי הטמאה לדברים שהם יצאו לידי טהרה והוא הדין לכלי הרש ואוכלים וכשרצה הכתוב להבדיל בין היוצאים לידי טהרה ובין שאעם יוצאים לידי טהרה הניח תנאי אחד שהוא התוך והזכירו לכלי הרש עם האוכלים ואלו הפסוקים למדים קצתם מקצתם • ומה שהזכיר למה שיוצאים לידי טהרה הוא הדין למה שאינם יוצאים לידי טהרה והראיה הנמורה על זה שהרי בענין הזב כשהזכיר כלי הרש וכלי עץ לא הסתיר אחד מהם בתנאי מיוחד אלא הכלים בענין אחד בשער הנגיעה באמרו וכלי הרש אשר יגע בו הזב ישבר וכל כלי עץ ישמך כמים וכלל אותם במענה אחד על כן יש לנו לומר שאלו הפרשיות למדות זו מזו • והנה כלי הרש נטמא בנגיעה ועליו בין בתוכו בין נגבו וכן כלי עץ וכלי מתכות בנפול שרין בתוכו מטמא כל אשר בתוכו וכן אומר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא וכל כלי הרש וכלים אחרים אם יהיה השרין באויר הכלי לא נטמא הכלי ולא כל מה שבתוכו שהכתוב אומר אשר יפול מהם אל תוכו ונפילה תורה על סמיכותו בו הוא הדין על כל מה שבתוכו שאינו על מה שהוא תלוי באוירו אלא שהם סמוכים בו על כן אין מאמר האומר נכון כי הכלי שבתוך כלי הרש צריך שיהיה כלי הרש גבוה ממנו ואז יהיה טמא ומה שבתוכו אינו טמא אבל בין שיהיה החיצון גבוה מן הפנימי בין הפנימי גבוה מן החיצון הכל טמא בין שהשרין בפנימי בין בחיצון ואפילו היה צמיד פתיל בתוכו אינו מציל כי זה המאמר בראשו באמרו כל אשר בתוכו יטמא • לא לפי דעת הרבנים קל והומך מן אהילת המת שמציל בצמיד פתיל שיציל גם מן השרין ודין חכמים בזה כי אם יגע השרין מחוץ את הכלי טמא כל מה שבתוכו וזה נמשך לצד היחס בבגדי הנושא • והנה אם הזכיר הכתוב תוכו הוא לפי המנהג כי לא יפול השרין אלא אל תוכו והוא הדין אם נגע בצדו ומשמע הכתוב אינו מורה אלא שיהיה השרין עם המאכל בתוך הכלי אמנם החכמים החמירו בזה והדין להשמר • ואמר כל אשר בתוכו יטמא כל דבר המקבל טמאה אעפ"כ החכמים הורו בזה כי אינו רוצה רק אוכלים ומשקים כעבור שאמר אחר זה מכל האוכל

יורה בין שהוא ארוג בין שהוא לבד לא בהיותו מטמא ולא בהיותו בלתי מטמא אך בהיותו בלתי תפור יקרא בגד כגון שאמר ופרשו עליו בגד ארגמן • ולא תשמע לבעלי השעורים שהוא בשלש אנבעות על שלש אנבעות והבגד בין שיהיה מפתחים מן מוך זמן משי וקנבוס בגד שיעשה מהם יקבל טמאה ומה שיעשה מצמר הים הפך דעת בעלי הקבלה שלא יטמאוהו • ואחר שחתם מה שיעשה מן הצנונה אמר מה שיעשה מן החי ואמר או עור אחד מה שיעשה כלי ומה שלא יעשה בו כלי אם ישומש כגון שאמר במקום אחר או בעור או בכל מלאכת עור והוא מה שיהיה עור לבדו או עור עם השער • הוא הדין מה שיעשה מקרני החי ועצמותיו הוא הדין מעור ומעצם העוף ומעור ומעצם הרג כל כלי שיעשה מהם מקבל טמאה • אבל העצם ואפילו שלא יהיה כלי בהכשר שהיית הכהמה מקבל טמאה • ולא תאבה לשמוע למאמר בעלי הקבלה כי באמרו וכל מעשה עוים הוא מרמז לכלים הנעשים מקרני העז ומעצמותיו והוא הדין לכל בהמה והוציאו עצמות הדג והעוף הוי"ן מכנף העזניה וביצת הנעמית ואינו כן אבל הוא לפי דין הכמינו קדושי עליון ע"ה חכמי האמת והצדק שמרמז לצמר עוים והוא במקום שאמר במקום הזה או שק • מכלל שהחכמים בין חכמי הקראים בין חכמי הרבנים הסכימו על בגד צמר ובמקומו אמר בשבי מדין וכל מעשה עוים מכלל שהוא על צמר עוים • והנה באמרו שק לא רצה אלא הארוג והלבד ומה שהוא צמר או מטמא אינו מקבל טמאה הוא הדין לשער העוף ושער הבהמה ושער הים שהוא פינמולון הכל מקבלים טמאה • ולא תאבה לשמוע לדברי הרבנים אשר דביאו העור אשר מן הנבלה כאמרם שפעלתם מטהרת אותם מכלל יטהר העצם והבשר כעבור העבודה וזה לא יתכן • ומה שאמרו על שנאמר בשבי מדין וכל כלי עור אינם של מדין כי אם של ישראל • והוא כשהופשט מקבל הטמאה ומהרתו הוא לשם כלי ולשמוש לא לאכילה כי אחר שנשחט הכשר לטמאה • כלי הרש מקבלים טמאה בין שיש להם תוך בין שאין להם תוך • ואין טענה ממה שאמר הכתוב וכלי הרש אשר יפול מהם אל תוכו כי לא אמר זה אלא כדי שיאמר כל אשר בתוכו יטמא ואותו השבורו ואין התוך תנאי בטמאתו כשסברו חכמי הרבנים שמתטמא מתוכו ולא מנבו והוא

האוכל אשר יאכל עד שאמרו כי אינו רוצה באוכל רק אשר יהיה רטוב במים ואז יטמא מן הכלי שיבלע הרטיבות וזה לא יתכן שאלו היה רצון הכתוב זה לא היה ראוי לומר כל אשר בתוכו יטמא ורצה כל דבר מקבל טמאה ועוד לומר מכל האוכל אשר יאכל אלא לומר אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אלא אחר שאמר כל אשר בתוכו יטמא ורצה כל דבר מקבל טמאה ורצה לבאר אשר לא נתבאר והוא האכל שגם הוא מקבל טמאה והוכיח אשר יבוא עליו מים לאופן הכשרו בקבלת הטמאה לא לענין הרטיבות ודין אחד לכלי הומר שלא צלו אותם באור וכלי אבנים וכלי גללים וכלי זכוכית שהם עשויים מן החול כלם כדין כלי הרש ודבר הכתוב בהווה בכלי הרש שהרי תנור וזכרים שהם נעשים מחומר וטאבנים טמאים הכתוב והוא הדין על הכלים אחר הכלי שנשתמש ואחד הכלי שלא נשתמש כלם מקבלים טמאה מדין תורה וצריך להזהר בזה והזהיר הכתוב בשבירתם שלא יצטרכו אותם ושבריהם אינם צריכים לכלי אחר כי הכתוב העמידם על השבר ולא הורה ששבריהם מהרתם אלא הוא כדמיון ושברה כשבר נבל ווצרים והעמידו בזה ולא הורה הכתוב להשליך הישברים אל מקום טמא כדין אבנים המנוגעות שהאבנים יש להם טמאה המורה על כן צוה להשליכם אל מקום טמא :

פרק אחד עשר

האיבלים

מקבלים טמאה בנגיעה ועליו ותוך על מנת שיבוא עליהם מים במאמר הכתוב מכל האבל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים והוא נקשר למה שאמר למעלה וכלי הרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא ואין מכל האכל הנאי בטמאת כלי הרש משום שבלוע מן הרטיבות ויטמא כי הכתוב הורה בזולת זה המקום טמאת כלי הרש בלי אמצעות מאכל ואינו תנאי בטמאת המאכל משום שהוא בתוך כלי הרש שהרי המאכל יטמא בנגיעה ועליו ותוך אלא הורה בתנאי נוסף מסכת תוך וברך בארנו שאלו הפסוקים למדים זה מזה ובין שהורה בנגיעה ועליו ואחר כך העתיק תנאי תוך בכלי הרש ואמר כל אשר בתוכו יטמא וכלל כלל הדברים שהם מקבלים טמאה וזהו הפסוק התחלת לדברים שאינם יוצאים

ל ידי טהרה הביא האוכלים שגם הם אינם יוצאים ל ידי טהרה בקבלם הטמאה על ידי הכשר המים באמור מכל האוכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים ואמר אשר יאכל אשר ראוי להאכל והורה שאם לא יבוא עליו מים אינו מקבל טמאה ואנו לסדרן מן לאו הדין ומתוך לאו . מתנאי המים המכשירים המאכל לקבל טמאה כשהוא נתלש ואם אינו נתלש אם יגמר ולא יהיה צריך מהבורו ויהי עליו מים יקבל טמאה זה וכי יותן מים על זרע אבל מה שיבוא מצד המטר אינו מכשירו בטמאה אך אחרי שנתלש מכשירו בטמאה על כן אמר אשר יבוא עליו מים בין במהשבה בין שלא במהשבה . והכמי הקבלה אומרים שישבעה משקים הם מכשירים האוכלים לקבל טמאה ואלו הם . המים והיין והחלב והרכש והדם והטל והשמן ששכלם מצאו לשון שתיה אבל מי פירות אינם מכשירים והאמת הכל מכשירים לטמאה כי אף ראיתי הכמי הקראים כי ספרו בשביל הרבנים שדינם במי פירות שמתטמאין ואינן מטמאין ואנו ראיתי הפסק שלהם ואומרים כי אינם מתטמאין מי פירות . מאמר הכתוב שאמר אשר יבוא עליו מים אין הכדל בין שכאו המים עליהם מבהוין בין שיצאו מנוף המאכל והמלח בכלל המים הבאים עליהם ובעבור שצאו החכמים יציאת מימיהם על ידי שחיטה כגון הענקים והזיתים ועל ידי טחינה כגון השומשמין יציאת השמן שלהם ועל ידי שחיטה כגון שהיטת בעלי חיים הבהמות והעופות והאש מוציא המים והענין העולה מהם הוא המים וכן אמרו בעלי הקבלה שאם יצק מים על מים המים עמוד היציקה מתטמא עם המים הקרים בעלות ענן החמימות ומתערב עמהם . ובעבור היות אלו סבות להכשר הטמאה שהוא המים על כן קראום חכמינו ע"ה מכשירי הטמאה ובאמת אינו כן רק שהם אמצעיים להכשר הטמאה שהוא המים ואלו הם המים והמלח והאש והטאבלת והטהינה והשהיטה . ואלו המכשירים על ידי המים הם על גדולי הארץ אמנם על בעלי חיים מעת שישחטו וזהו הכשר המאבלים . והדנים הואיל אסיפתם מקום שהיטתם אחרי שימותו מקבלים טמאה לא אחרי אסיפתם כי אחרי אסיפתם אם הם חיים וישבו אל המים יהיו . מה שראינו מאמר הנבואה שסדר על ענינים מקבלי טמאה והם כהם מה שיש להם שני מכריאתם כגון שאמר על טמא מת ונגע בכנפו אל הלחם ואל

זרוע והורה כי מה שהוא זרע בבריאתו שלא נעשה בו שום שנוי בין באש בין במהינה בין במלוח בין שיוקלף בין שיתעפש או ישחה לא יטמא אלא בנתנית מים עליו. אבל כה שישתנה יטמא ביציאת מימיו ובנתנית מים עליו לכד כי או יקרא מאכל לא בשם זרע אבל מה שהוא שלם לא יטמא רק בנתנית מים עליו. ומה שאמר זרע זרוע הם שני הלוקים זרע הם החטים והשעורים לפי גלוי הלשון זרע רב תוציא השדה וזרוע הם הפולים והאפונים כמובן ויתנו לנו מן הזרועים ומאמר אשר זרע אשור שלהם במהרתם ואם יתן עליהם מים כשהם שלמים יקבלו טמאה חוץ מן האגוזים והשקדים כשהן בקליפתן אע"פ שינתן עליהם מים לא יקבלו טמאה אלא בנעת המים בפרי שלהם כי כן הכתוב אומר זרע זרוע אשר יזרע ר"ל ואשר יזרע לא כשיותן על הקליפה אלא אם יתך הפרי שלהם כגון התפוחים כשיכרתו נטמאו במימיהם. והנה למדנו באמרו וכי יותן מים על זרע שהזרע כשהוא בשלמותו לא יטמא אלא בנתנית מים עליו אבל אם יתעפש יצא כתורת זרע וגם לא יקבל טמאה כי לא נתן מים עליו. ונראה לי שזה ספק כי לפי גלויו של כתוב הקליפה מצורפת ואין הבדל בין רך וקשה וראוי לפסוק אם יהיה השומר רק בחוקת מאכל יהיה מקבל טמאה ואם לאו אינו מקבל טמאה. אין המים מכשירים את הזרע לקבל טמאה אלא אחרי שיותלש הזרע. ובארנו כי אם הגיע באיכות שאינו נהנה מן הקרקע שהוא כמו הנתלש הוא מקבל טמאה בין שינתן עליו מים ברצון בין שלא ברצון ועל כן אמר יותן אך אם ירדו נשמים על הקמה אינם מכשירים שעל כן אמר אשר יזרע שהגיע באיכות שזרוע :

פרק שנים עשר

כל המשקים מקבלים טמאה כגון יין וחלב ושמן ודבש ופי פירות כגון מי רמונים וכיוצא בהם באמרו וכל משקה אשר ישחה בכל כלי יטמא. ולא תשמע לדברי האומרים שהם שבעה משקים לבד מים יין שמן חלב דם דבש טל בעבור שיצאו בלשון שתיה כי לא בא דבר הנבואה ללמדנו בענין המהרה לכך יצאו אלו בלשון שתיה והלא אומר מעסים רמוני אם כן כל מי פירות מקבלי טמאה ולא יתכן להיות רמוני שם עיר עד שיהיה

ואל הנזיד ואל השמן ואל היין ואל כל מאכל היטמא ויאמרו יטמא. אך על גדולי הארץ דין תורה הבאת המים עליו והמלח בכלל המים והאש כמו שבארנו בהוצאת מימיו. אך ההכמים הקישורו באופן אחר כאמרם כי המים הם מטהרים ומכשירים הטמאה הוא הדין על האש שהוא מטהר ומכשיר גם כן הטמאה ואנחנו נכאר שאין האש אמתת המהרה והנה כל עניני קליות כלם מקבלים טמאה. אך המחיתה לא תהיה בלתי הוצאת המים כגון הענבים והותים. והנה על האש ועל השחיטה אי אפשר שיהיו בלתי הוצאת המים על כן אין הלוקה בהם. אך המחיתה יש דברים שעל ידי יוצאים מימיהם כגון מהינת השומשמן והחרדל והשקדים ואגוזים ובריתת האבטיחים אך מהינת ההמה הורו התכמים שאין הקמה מקבל טמאה מפני שבמחינתו אינם מוציאים מים אך אם ינתן עליו מים או יקלה יקבל טמאה ואם לא יהיה בו אחד מאלו ויוטחן לא יקבל טמאה. והחכמים דנו אותו כמו עפר נראה מזה שאין המחיתה מכשרת אלא מפני שמביאה מים יצאו החטים שאינם סביאים מים. ויש קושיא בזה מן הפולים והאפונים כשיוטחנו להיות קמה אין המחיתה סביאת מים. והטוען שהוא מאכל כבר הכתוב לא הכשיר מאכל בקבלת הטמאה רק על ידי המים הוא הדין מה שאמר הכתוב וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע ואח"כ אמר וכי יותן מים על זרע הקישו התכמים בזה כי דין היה לומר קודם וכי יותן מים על זרע שלא יאמר וכי יפול מנבלתם אלא מה למדנו מזה. והשיבו שלמדנו מזה באמרו אשר יזרע שיטמא הקלוי והמלוח אע"פ שלא נתן עליו מים ואלולי שאמר בן לא ידענו. ויש קושיא בזה כי הנה האגוזים והשקדים אם יוקלפו לא יוצלחו לזריעה ובידוע שיצאו כתורת זרע ואיך יהיה הדבר עליו אם שיקבלו הטמאה ומים לא נותן עליהם אם שלא יקבלו הטמאה והם לא יוצלחו לזריעה אך החטים כשיוטחנו יצאו משם זרע ונכנסו בשם מאכל. ומה שיש ראוי לפסוק על שנוי אלו המאמרים כי מה שאמר מכל האוכל אשר יאכל הוא הענין אשר ישתנה מבריאתו להיות מאכל ועל כן אמר אשר יבוא עליו מים בין שיבוא מעצם המאכל בין שינתן עליו יצא הקמה שאינו מקבל טמאה ואופני הוצאת מימיו הקדמונים. וממה הבינונו שבאמר מכל האוכל למה שנשתנה מבריאתו בעבור שאמר וכי יפול מנבלתם על כל זרע

שיחיה עמים על היין אע"פ שאין צורך וכל המשיקים מקבלים טמאה ומכשירים לטמאה הוין מן המים שמבשיר את הטמאה ואינו מקבל הטמאה ולא תשמע לדברי האומרים שאמרו מפני שנטמא המשקה הכשר האכל לטמאה אלא כמו שהיה האכל בשלא התחבר עם המים בלי מקבל טמאה מן המים שנשם שכל הדברים כשהם כבר יאמרו אינם מקבלים טמאה מן המים כשהם כבר יאמרו ולא תשמע לדברי בעלי הקבלה האומרים המים כשיתולשו הם טמאים ומטמאים את המאכל אלא אם יתן המאכל למים שלא יתלשו אינם מכשירים לטמאה כי באמת הוא מכשירים לטמאה ומאמר וכל משקה אשר ישתה אינו כולל המים שאם יהיו המים נבללים כמאמר וכל משקה כשם שהמים טמאים כשיתולשו בבלי ראוי להקיש גם כל המשקים משום שאמר וכל משקה אשר ישתה בכל בלי יטמא וידוע כי בין המים והמשקים פרק שאם השוה אותם בכלי לא השוה כזולת הכלי ואך יהיו נבללים יחד ועוד שאם המים מקבלים טמאה אך יטהרו הטמאה ואם טענו בעלי הקבלה כי לא יטהר הטמא במים תלושין כעת שנדבר בטהרת המים לטמא נבאר כי המים התלושין מטהרין הטמא ועוד אם מפני שנטמאו המים נטמא המאכל דין היה לזכור קודם לכן טמאת המים ואחרי כן יזכיר טמאת האוכל אשר נטמא במים והו שאמרה התורה אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור אין הכוונה מפני שטמא המים על כן באה התורה ואמרה זה משתי סבות שאם כן היה ראוי להיות פסוק אך מעין אחרי פסוק וכל משקה אשר ישתה ועוד שאין פסוק אך מעין ובור נכלל תחת וכל משקה עד שיצאו באך ומה שאמר הכתוב וכל משקה אשר ישתה טעמו הראוי שישתה ודבר הכתוב על התווה כמו שאמר אשר יאכל ומה שאמר בכל בלי מפני שאמר וכלי חרש אשר יפול מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא והסמך מכל האוכל וכל משקה שהם בתוך כלי חרש ר"ל מאהיל כלי חרש השרין והמאכל או המשקה ואמר על המשקה בכל כלי כי לא יחיה כלי חרש מאהיל השרין והמשקה אלא בהיות המשקה בכלי והוא יהיה תוך כלי חרש שאם לא כן יהיה השרין עם המשקה יחד ואם כן מה בא הכתוב ללמד ואין הכוונה שכלי חרש מטמא מאורו אוכלין ומשקין ולא כלים שהרי אמר בכל כלי איזה כלי שיחיה והכלי אינו

מתטמא מחמת המשקין שננטמו תוך כלי חרש אלא גם הכלי מתטמא בראשו לא מחמת המשקין כדעת בעלי הקבלה ולמחפש שיאמר כי רצה באמרו בכל כלי כיון שאמר למעיה וכלי חרש שלא יהיה בו הסנהה שכלי חרש מתטמא מתוכו ולא כלי אחר על כן אמר בכל כלי וכבר בארנו קשר משינוי הטמאה ואך חלקם הכתוב והפסוקים למדים זה מזה והכתוב כיון שבא לסדר דברים שמקבלים טמאה ואינם יוצאים לידי טהרה ולכלם אמר נטמא עוד אמר וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא תנור וכירים יותין והם ידועים אין האוכלים והמשקים מטמאים דברים אחרים אלא אם כן היה לכלוך שיאמר המלוכלך היה כלי חרש שבלע טמאו היה כלי עין מטהרין אותו מן הכלוך אם אינו יכול לצאת נשאר בטמאתו מאמר בעלי הקבלה שעור האוכל כביצה שמטמא אוכל אחר ומשקה וידים וכביצה וחצי שקוראים אותו חצי פרס שמטמא לאוכל ומשקה בכל שהוא מטמא אוכל ומשקה וכלים ושותיה אלו הדברים שאין להם שעור והראיה שהביאו שהמשקה מטמא כלים כשהם שאמר וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא מלת יטמא חוזרת על המשקה ולא על הכלי ועל כן אמר יטמא שאינו יוצא לידי טהרה אמנם הכלי נטמא מן כל אשר בתוכו יטמא לא מחמת שננטמו המים

פרק שלשה עשר

אחר

שהשלים כלי חרש ואוכלים ומשיקים שננטמאו ולא יצאו לידי טהרה אמר עוד וכל אשר יפול מנבלתם עליו יטמא והלא מקודם לכן אמר בזה הלישון אלא בעבור שהביא ענין כלי חרש והביא טמאת התוך ועוד רצה להביא טמאת תנור וכירים שאין להם טמאת תוך על כן אמר עוד וכל אשר יפול עליו מהם כמותם יטמא ואמר מקודם וכלי חרש שיש להם תוך ואין משתמשין בכלי חרש אע"פ שנקרא כלי כנרמז וישב ויעשהו כלי אחר אך מה שמשתמשין בכלי חרש הם תנור וכירים ואלו אין להם תוך על כן חזר ואמר כל אשר יפול עליו מהם כמותם יטמא כי קרקע שלהם אינו מעצם התנור והכתוב דבר בהווה ואחר שיתוקן התנור יקבל טמאה בין שישמש בין שלא ישמש כי השם הוא המבשיר לטמאה והוא הנעשה מחמר וכן נמי הכירים שהוא מוקד הכשול אך מה שהוא בניו

התוך • ואחרי כן הביא דברים שאינם מקבלים טמאה והרחיק קבלת הטמאה מהם על ידי משיני הטמאה במשפט התוך באמור אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוגע בנבלתם יטמא כמו שפירשנו והביא משפט עליו באמור וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע • אך במשפט הנגיעה החריש כי אי אפשר להיות טהור מפני הלכלוך וכל זה עשה מורה צדק והפליג הענינים בצורה הזאת שיהיו למדים אחד מהברו ומאמר ונוגע בנבלתם יטמא בפסוק אך מעין ומאמר ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם לא נזכרו אחרי כן כי אם לעלות ידועות כמו שפירשנו • ולפי אלו השלשה חלקים הזכיר משפט הנפילה עליו שלשה פעמים :

פרק המישה עשר

בלל הדברים לא יצאו משלשה חלקים • החלק האחד שלא יקבלו הטמאה וכבר הרמזנו כיוצא בזה הסין • והחלק השני שיקבלו הטמאה ולא יצאו לידי טהרה כגון אוכלים ומשקים וכלי חרש ותנור וכירים שהם כלי חמר • והחלק השלישי שיקבלו הטמאה אבל יצאו לידי טהרה כמו שבארה התורה אדם וכלי עץ וכלי מתכות ובגד ועור ושק • הדברים שיקבלו הטמאה ולא יצאו לידי טהרה כגון אוכלים ומשקים וכלי חרש וכלי חמר בנין תנור וכירים בין שהם נטמאים מעין הטמאה או מטמאה חמורה כגון אדם ומרכב ומושב ומשכב שנטמאים זולתם הם טמאים ואינם מטמאים זולתם זולתי אם נטמאו מדם ראשון של גדה ומסת וכלי חרש כשהן משכב ומושב ומרכב שהם מטמאים זולתם • אך הנטמאים מן הממאות שנטמאות מטמאת יום אין אותו האוכל והמשקה מטמאים זולתם לא אדם ולא כלים ולא אוכל ולא משקה זולתי אם נחלכלך אוכל ומשקה מהם • וכלי חרש או כלי עץ שבלע מן האוכל הטמא והמשקה הטמא הם טמאים • וכלי עץ שאינו יכול לבלוע מה שבלע גם הוא ככלי חרש שאינו יוצא לידי טהרה • וטמאת האוכלים והמשקים אסור אכילתם והכלים אסור שמושם לא מצד שהם מטמאים הנה האוכל נקרא טמא לאסור אכילתו כגון שנקרא שרץ העוף טמא לא יאכלו לאסור אכילתם והנה הוא אסור להאכל לטהורים לא על מנת שיהיו מטמאים כמו כן בשמוש הכלים שהם אסורים להשתמש לא שהם מטמאים ועל כן תמצאם מתהוקים

מלהטמא

גג

בנוי טמאים לא יקבל טמאה הוא הנקרא פורזן ואמר יותין כמו שאמר על כלי חרש שבירה ואמר טמאים הם וטמאים יהיו לכם ר"ל טמאים הם כשהם בנויים כאשר אמר וכל אשר יפול עליו מהם כמותם יטמא ושאר וטמאים יהיו לכם ר"ל שברים שלהם הוא הדין על שברי כלי חרש כמו שפירשנו :

פרק ארבעה עשר

הכתוב אמר אך מעין ובור מקוה מים וכבר אמר למעלה כל הנוגע בהם כמותם יטמא • וכלל כלל הדברים בין אשר הם כבריאתם ובין אשר אינם כבריאתם ואחרי כן הסגיל כפרט דברים נסגלים שמקבלים הטמאה כאשר נתבאר לאותן שישתנו כבריאתם • ואם היה סחריש בזה היינו מכירים כי הדברים שלא ישתנו כבריאתם לא יקבלו הטמאה ולא שתק בזה אלא על צד הוזק אמר עוד אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור • והמעין הם המים הנמשכים כגון שאמר ומעין מבית ה' יצא עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר בזה רצה מהרת מים מפני שהם הולכים אך באמרו ובור מקוה מים רצה המים העומדים ומהר גם כן המקום שיש בו המים ר"ל הבור לא המים כי המים נטמאים בשרץ כיון שאינם הולכים אלא עומדים אולי יטמאו מהם מפני לבלוכו אלא הם לא יקבלו הטמאה אבל יהיו טמאים מפני הלכלוך • ואמר ונוגע בנבלתם יטמא רצה בזה כשם שאינו מקבל טמאה כך אינו מאחיל לעלת תוך אלא אם ימצא השרץ בתוך המים עם דבר אחר יטמא על מנת שיגע בו בעבור שדבר הכתוב בור שיש לו תוך • אך על דברים אחרים שאינם מקבלים טמאה ואין בהם עלת תוך אמר וכי יפול מנבלתם על כל זרע זרוע שהם כבריאתם לבר שיאסר אינר נתלכלך • ואנחנו בארנו מה שיאות בפירוש אלה הפסוקים ומה הוא הסכון מהם • וכל הענינים שמקבלים טמאה בתלוקיהן לא בארם הכתוב רק בשרצים מפני שהם נמצאים ברוב כבתים ויקרו הטמאות מסבתם בכל החלקים שמשנינים הטמאה ומהה הבאר יהיה ההקש בכל הטמאות • ובהה חסר בתחלה באר הדברים שמקבלים הטמאה ויוצאים לידי טהרה והביא משיני הטמאה נגיעה ועליו ואחרי כן הביא אותם שמקבלים הטמאה ואינם יוצאים לידי טהרה במשפט

מדם • זה הכלל מה שפסקו החכמים כי כל מה שהוא נטמא מעין הטמאה הוא אסור לטמא ולטהור ועינות הטמאה כבוארות • אך הנטמא מן טמא מטמא שאינו עין הטמאה הוא אסור לטהורים ומותר לטמאים החמור בהסרתו והקל בקלותו אסור שלא יאכל הוב עם המצורע זהו דין תורה אך לטהורים הוא באסור • והנה הכתוב שהורה שבירת הכלי שנגע בו השרץ או הוב שאם מפני טמאת הקדש הנה מזהיר שלא יגע הקדש בטמא ומה טעם בשבירתו אלא כדי לאסור שמושו הוא הדין באוכלים ומשקים רק כלי שטף הורה במהרתם ואלו הם שיוצאים לידי טהרה שיצטרכו אותם הטהורים :

פרק ששה עשר

אך מה שמתחזקים בעלי הקבלה בתנבורת תאותם להתיר לאכול את הטמאים ולהשתמש בטמאים הפך כונת התורה ומסתייע' בדברי תורה בהפכם דברי אלהים חיים וזהו הכשלון שלהם ברצונם להעזר מן הכתובים מן מאמר אשר לא דברו ה' • הנה הם אומרים כל שאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ משלשה דברים וגם הם מפני אסור הביאה • ואלו הם שלא תדליק נרו ושלא תמוזג ניסו ושלא תציע מטתו והכתוב אומר וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל מטמא לנפש כדי שלא ישתמשו עם הטהורים שאם מפני המקדש הנה מטמא יום שהוא מטמא למקדש לא היה יוצא ובטמאת המקדש אחד מטמא יום ואחד מטמא שבוע ויותר מזה שהם אומרים על מה שנאמר בבשר תאוה הטמא והטהור יחדו יאכלנו כצבי וכאיל ואומרים שאוכלים בקערה אחת ולא כן רצון הכתוב אלא בעבור שאמר הכתוב על הטמא בשר שלמים והתירו על הטהור אמר בבשר תאוה שהוא כהתר על הטהור ועל הטמא ואין על הטמא כרת באבלו בשר תאוה כאשר יש לו כרת באבלו מבשר שלמים וזהו רצון הכתוב לא זולת זה • ולא עוד אלא שאמרו בטמא ובנבלתם לא תגעו ברגל בלבד ואנה זכרון הרגל בענין זו האזהרה עד שאמרו שאינו לוקה בזה הלאו ומה הבדל יש בין לאו זה לשאר לאוין וכפי דבריהם יהיה גם האוכל בזה המשפט היוכל לומר שיש הבדל בין מכשרם לא תאכלו ובין ובנבלתם לא תגעו וצריך לומר כי זולתי הרגל מותר לו לאכול כמו שמותר לו לגעת זולתי

מלהטמא כלי חרש או כלי חמר או אוכל או משקה ושאלמלי לא היה לאופן האסור מה טעם להקרא בשם טמא והם אינם מטמאים זולתם כי כל טמא יום אינו מטמא זולתו ומה טעם לומר על כלי חרש ואותו תשבורו שאם היה הטעם לטמאת המקדש מה טעם לומר ואותו תשבורו • ועם ההשלמה היה נדון כשאר הטמאות כגון אוכלים ומשקים שלפי דעתם מותרים להאכל לטהורים והיו משתמשין בהם הטהורים כמו שהם מובלים בטמאת אוכל ומשקה היו מתטהרין מטמאת כלי חרש אם היו הם מתטמאים והם היו מטמאים האוכל והמשקה והם היו מטמאים את האדם אלא כיון שצוה בשבירתם אסורים להשתמש • אך כל כלי עין אם הורה במהרתם לא מפני שהם מטמאים אלא להכשר צרכם אבל כלי חרש לא כן ועל כן צוה בשבירתם • והנה הטמא עצמו אפילו שהוא מטמא טמאה חמורה אסור לאכול מה שננטמא מן השרץ זהו דין תורה כי כל המתטמא טמאת יום אינו מטמא דבר אחר אלא פוסל את הקדש ואם הוא אוכל או משקה אסור להאכל ולהשתה ואם הוא כלי אסור להשתמש בו • אין אדם מטמא יום מטמא אוכלין ומשקין כמו שאמרו הרבנים שהוא מטמא אוכלין ומשקין • ולא כלים טמאים טמאת יום מטמאין אוכלין ומשקין • ולא אוכלין מטמאין אדם אוכלין ומשקין • ולא משקין מטמאין אדם אוכלין ומשקין וכלים כפי שמדרו בעלי הקבלה והם מעידים על עצמם שכל אלו מדברי סופרים חוץ מן הכלי שטמאת את האוכל • והראיה שלהם ממאמר וכלי חרש באמרו כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל וכו' וכבר בארנו שהאוכל לא נטמא אלא לעלת תוך והנה הוא ראשון לטמאה ואינו שני והקישו האדם בכלים והאמת נוכחת כי לא רצה בטמאת המאכל אלא בהיותו מיוחד עם השרץ בכלי אחד לא אחרי שיפורש הכלי מן השרץ • וכמו שאמורים על הטהורים כן אסורים על הטמאים שלא יאכל הטמא מאכל שננטמא מן השרץ והכתוב לא הזכיר טמאת אוכלים בטמאת אדם מפני שלא יאסור אותם על הטמא עצמו כי מה שיאכל הטמא כבר יגעהו ויטמאהו ויאכל אותו אך הוא אסור לטהורים כי לכך יקרא טמא כי אחר שאינו מטמא מה הטעם לקריאתו טמא אלא לאופן האסור לטהורים אך מה שיגעו הטמאים עצמם לא יהיו חמורים בטמאת עצמם ר"ל משקים ורטיבות היוצאות

זולתי הרגל וזה אשר לא דברוה' . והם עצמם אומרים בשוליהם ומלוחיהם ושלוקיהם באסור ושבו ותתירו . ודין להם לקחת מוסר מן מעשה החסידים הראשונים הנה דניאל הנביא מישאל ועזריה ע"ה שמסרו עצמם לסכנה מלהתלכלך בנאולי עובדי כוכבים והלא זה לא היה לעלת טמאת המקדש וקדשיו הלא תראה מן תוכחות הנביאים לישראל על צד היותם עוברים דין תורה מה שאמר השם ליחזקאל ואתה קח לך חטים ושעורים ופול ועדשים ודוחן וכוסמים ואומר בגללי צאת האדם תעונינה לעיניהם . והנה הנביא צועק הנה נפשי לא מטמאה ואחרי כן אמר ונבלה וטרפה לא אכלתי הנה באסרו לא מטמאה הוא מטמאת זבים וזבות וזנות ועל כן אמר ונבלה וטרפה לא אכלתי בנ"ו להכדיל ואחרי כן נתן את צפיעי הבקר ואמר לנביא ככה יאכלו בני ישראל את לחםם טמא בנים . הנה מאמר הנביא יסתעף לשני סעיפים באמרו הנה נפשי לא מטמאה מה שיקרה מטמאת בני אדם ובאמרו ונבלה וטרפה לא אכלתי רומזו למטאת בעלי חיים והש"ת מנעו מטמאת בני אדם והם גללי צאת האדם ונתן לו את צפיעי הבקר כנראה שהקל מן הטמאה וזה סרמ"ז הכתוב שיהיה בהכרח . אך המתנאלים בגללי צאת האדם הם המתנאלים ברצון ומתירים כל טמאה . אך מה שדמה בצפיעי הבקר הם עדת הקראים המשתדלים בענין טמאה וטרה וכמה שיתנאלו הוא על צד ההכרח כמו שהוכרח הנביא ואי אפשר זולתי זה ועל כן ראוי לו לאדם שישתדל בכל כחו שינצל מן הטמאה כמו שהכרח הנביא וענין הנביא רמז עצום ומי שיש בכהו להנצל מנאולי הטמאה והוא מטרפה ידרש בעונו . ואין ראוי לו לאדם אם יוכרח בקצת הטמאות ויתנאל להקיש בכיוצא בו דיתירנו אך מה שיש ביכלתו דין לו להזהר והנה הכתוב אומר ככה יאכלו בני ישראל את לחםם טמא בנים ואינו סרמ"ז הכתוב על עצם שהוא אב הטמאה רק אמר לחםם דבר אוכל שהוא מקבל טמאה וזה מראה שהחולים אשר קבלו הטמאה אסורים להאכל שהרי ישראל כגולה אין להם להזהר מטמאת מקדש וקדשיו ואין להם עליית רגל וכיון שהיה להם בהתר אכילת חולים שנמסאו מה טעם זו התוכחה אלא כנראה בודאי שישראל מזהרים מעניני הטמאה וכן הוכיחם הנביא באמרו ובאשור טמא יאכלו וכולל כל דבר שיקרא שמו טמא והוא שם כלל ואינו רוצה למקצת חוץ

מסקצת שאם כן היה מסגיל וזה על צד הגדה מה שיקרה להם כדרך ועבדתם שם אלהים אחרים . אך הנביא יחזקאל מרנב תקפו התאמץ להראות התעוררות החסידים הן יהיו מתאמצים בכל כחם להנצל מהטמאה והשם ית' יהיה מסייעם . וכנראה מפשט אלו המאמרים שאכילת הטמאות באזהרה מדין תורה ואין לו מי שיזיד להתיר . וכבר ידעת כי מצות התורה אמים ונהולים ומה שנדע כי הוא מלאוטנו דין לנו להזהר בכל כחנו וזהו אמת לאוטנו כי כל נאול טמאה הוא מצד מנוף החמר וכל המשתדל שיהיה פרוש ממנוף החמר יביאהו לידי פרישות והפרישות יביאהו לידי קדושת הנפש המהורה והזכה לאור באור החיים וכן הכתוב מעירנו והתקדשתם והייתם קדושים כי קדוש אני ה' להדמות בשם ית' הנבדל מכל חומר ואינו נוף ולא כח בנוף והכתוב מבטיחנו במה שאנחנו מוכרחים בנאול הטמאה באמרו והושעתי אתכם מכל טמאותיכם . והמקשים מטמאת מת להקל הטמאה בשאר הטמאות שהותר האדם להטמא בבת אדם שהיא טמאה חמורה קל וחומר בשאר טמאות יש להם להבין שהמצות מופלגות ואין מקישין להקל אלא מקישין להחמיר . ועוד שקבורת המת מצוה בראשה שנאמר כי קבור תקברנו ביום היות . ויש להם להבין איך הוזהר הכהן מלהטמא בבת וכהן גדול והגויז בשאריהם והמכין באפר הפרה שנקראת מי חטאת יבין דבר :

פרק שבעה עשר

כבר בארנו שכלל הדברים נחלקים לשלשה חלקים . דברים שהם אינם מקבלים טמאה והם הבהמות והעצים והמתכות והאבנים והצמר והפשתה והשני וצמר גפן וקנבוס כל זמן שלא נארנו אינם מקבלים טמאה . ומהם שמקבלים טמאה ואינם יוצאים לידי טהרה והם כלי חרש וכלי חומר תנור וכירים וכלי אכנים וכלי זכוכית מוקשים לכלי חמר והאוכלים והמשקים אשר אינם כבריאתם שנאמר מכל האכל אשר יאכל אשר יבוא עליו מים וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא . ומהם דברים שמקבלים טמאה ויוצאים לידי טהרה והם האדם והכלים והם חמשה מינים . בגד הוא הארוג משי ופשתן ומוך וקנבוס בגדי הלבד ושם בגד כולל בגד צמר או עור כולל כלי הקרנים והעצם והמטלים וכלי עץ כולל הסלים והקנים

והקנים וקליפת העץ ועלי האילן והטמא
 זכלי כל עשב וכלי מתכות • וכבר בארנו שאלו
 הם כללים ובארנו פרטים וכל אלו יוצאים
 לידי מטרה במים והערב השמש • על הכלים
 אומר במים יובא ומטא עד הערב • וכל החכמים
 תודו בזה כי במטא קלה הרחיצה קודמת מן
 הערב כי אחרי הרחיצה אומר ומטא עד הערב
 זאינו מדין מטארה המורה שהרחיצה דבקה עם
 הערב השמש כמו שיתבאר ועם כל זה
 הרחיצה תהיה סמוכה לערב מאין למדנו זה
 מן רואה קרי כי על היוצא מסנו שכבת זרע
 ברצון אומר ורחץ במים ומטא עד הערב
 וכולל לשוכב בצדייה ורואה קרי בלי ספק
 כמשנה תורה אומר לרואה קרי והיה לפנות
 ערב ירחץ במים וכבוא השמש יבוא אל תוך
 הסחנה • ודבר ברור כי פנות ערב סמוך לערב
 והוא באור למה שאמר ורחץ במים ומטא עד
 הערב ואע"פ שפנות ערב עד תחלת הערב
 אין ראוי להיות הרחיצה בערב כי אמר עד
 הערב והוא מעת הרחיצה וצריך להיות זמן
 בין הרחיצה וכין הערב שאין מעם עד מעת
 הרחיצה כמו שיתבאר רק הוא הוין מעת
 הרחיצה כך מורה משמע הכתוב מכאן למדנו
 כל מקום שיאמר הכתוב במטארה ורחץ במים
 ומטא עד הערב הרחיצה תורה בפנות ערב
 והוא בעת אחת קודם מן ביאת השמש הוא
 הדין לטהרת כל הכלים זהו דין תורה במה
 שאמרה במים יובא ומטא עד הערב • אין
 הבדל בין קודם הרחיצה בין אחר הרחיצה
 עד הערב השמש אלא שהרחיצה מכשרת
 לצאת לידי טהרה בערב ואם נגע אחר
 הרחיצה במטארה עוד יצטרך לרחיצה • צריך
 שלא יהיה לטובל בין אדם בין כלים חוצץ
 בינתים שלא ישינו בו המים נגון זפת ודונג
 או חמר או משיחה כמו וורוניקי' אלא אם
 יהיה אותו החוצץ מעצם הכלי אינו מונע
 הרחיצה כי כאשר קבל הטמאה בן יקבל
 המהרה לכד שלא יהיה מקום הסתר בולע
 משמנות שאינו יכול לצאת ולא יתכן שיניע
 לקצתו המים ולקצתו לא יניע כי לא תעלה
 לו רחיצה • כל כלי שבלע משמנות אם יכול
 להוציאה יוצא לידי טהרה ואם אינו יכול
 להוציא אותה החלאה אינו יוצא לידי טהרה
 אך כלי מתכות אם אינו יכול על ידי שטיפת
 המים יוצא באש ככתוב כל דבר אשר יבוא
 באש תעבירו באש וטהר וכן הכתוב אומר
 והעמידה על נחליה ריקה למען תחס וחרה
 נהשתה ונתכה בתוכה מטארה תתום הלאה

ואחרי כן יהצנו ויערב עלי השמש ועלי
 הכתוב אומר כל דבר אשר יבוא באש תעבירו
 באש וטהר נגון כסף וזהב נהשת וכרזל וכל
 אשר לא יבוא באש תעבירו במים נגון הבדיל
 והעופרת • אך ראיתי מה שנהגים העם כי
 כלי הנחשת שנטמאו שורפין אותם באש
 ומשמשין בהם לשעתם וכלי כסף וזהב אפילו
 שנגעו משתמשין בהם המהורים וזה הפך דין
 תורה כי הכתוב בן אמר מאמר כללי כל כלי
 אשר יעשה מלאכה בהם במים יובא ומטא
 עד הערב • ואין טענה ממה שאמר הכתוב
 אך את הזהב ואת הכסף את הנחשת ונ"ל
 ואחרי כן אמר כל דבר אשר יבוא באש
 תעבירו באש וטהר שהטעם בזה המאמר
 שיוציא הלכלוך על ידי האש כי אם לא יוכל
 על ידי המים שהרי הכדיל והעופרת לא יוכל
 להביאם באש וירחצם במים חיים לפלוט
 הלכלוך אך כלם צריכים כבוס עם הערב
 השמש והעד על זה שבתחלה צריך להסיר
 הלכלוך ואחרי כן לטבול • הנה אומר וכבס
 בגדיו והבגד הוא בכלל במים יובא וכנראה
 שבתחלה מכבסו ואחרי כן טובלו ואין הבדל
 במהרת המים בין שיכניסנו במים בין שיוצק
 עליו המים לבד שלא ישאר מקום שלא ישיגו
 המים • והמים שיטבול בהם צריך שיהיו מים
 חיים שהם מים מתוקים כאשר יתבאר בפרק
 הזב • ואין הבדל בין היותו חם או קר שכבר
 בארנו שהוא אינו משתנה מטבעו והתום הוזה
 קר לטבעו ולא יקבלו המים מטארה אלא
 כשישתנה סמראיתו • על כן המהרה צריך
 להיות במים חיים שלא נשתנו סמראיתם אי
 מעט או ריחו ואין הבדל בין חם ובין קר
 בין שיבוא הוא במים או שיוצק מים עליו
 ונאמר על האדם ורחץ בשור במים והוא
 שיוצק המים עליו ונאמר בכלי במים יובא
 ורומז על הטבילה ויוקש זה מזה והמהרה במים
 שוטפים והוא הראוי יותר כאשר יתבאר
 בפרק הזב כי שמה באור המים • יש להשתה
 מהקש השכל במאמר במים יובא להוציא
 דברים שלא יקבלו מטארה נגון כלים שהם
 לבנין מסומרים אינם מקבלים מטארה שהכתוב
 אמר במים יובא על כן חכמי הקראים טמאו
 הסולם הנעתק ולא טמאו הסולם המסומר שאינו
 יכול שיבוא במים • והנכון שאם הוא כלי
 ויעשה בו מלאכה יטמא ויקבל טהרה גם
 מהרו בגדי העור שהם עם צמרם אשר ישחרו
 כבואם במים והכתוב אומר כל דבר אשר
 יבוא באש תעבירו באש וטהר וכל אשר לא
 יבוא

וצריך להיות על פי הכונה • ואסת מאמר החכם שאמר כי מאמר התורה כמים יובא וכל כלי עץ ישטף ואותו תשבורו הנזר וכירים יותץ הם הודעה ואינם צווי רק לאדם יהיה הצווי הנה הכתוב אומר ואם לא יכבש ובשרו לא ירחץ ונשא עונו אם יגע בקדשים כשם שמעיד בתהלת הפרשה הטמאת מקדש וקדשיו ואיך אפשר להיות הרחיצה בלי כונה והכתוב אומר במים יובא וכו' ורחץ בשרו במים יורה להיותם על צד הכונה :

יבוא באש תעבירו במים הרצון בזה המאמר שישאר באיכותו שלא יפסד כי על כן אמר אשר יבוא באש מכלל כל דבר שיפסד על ידי האש או המים אינו מקבל טמאה • צריך ברחיצת המים שתהיה הכונה לענין טהרה אבל אם אינו בכונה אלא על צד המקרה לא תעלה לו טהרה והאומר כי באה לו הטמאה בלי כונה וכן תהיה הטהרה כי אמר וטמא ואמר וטהר ושניהם על דרך אחד וזה אינו נכון מפני כי הטמאה היא משפט והטהרה אינה משפט ואיך אפשר להשוות שניהם כאחד

נישלים באור ענין טמאת החיים שאינם מדברים ונחל מועתה לכתוב באור ענין טמאת החיים המדברים

והקדים הנדה ואחרי כן הובא שאין זכה אלא אחרי נדה • וחתם טמאת בעלי חיים המדברים במאמר הכללי ולאיש אשר ישכב עם טמאה • והתחיל פרשת אחרי מות שני בני אהרן נראה שבאותו יום הזכר טמאת המת • שהרי פרה אדומה חוקת תורת המת נראה מן הכתוב שאז נצטווית שנאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן שאם היה מקודש לכן היה ראוי להיות על ידי נדב ולא אחרי כן משום ולא יטמאו את סנהידם • ונראה לפי סדר הכתוב כי כלל הטמאות אז נאמרו לפי הסדר והואיל וטמאת החי המדבר לארבע מערכות ונקדים על פי זה הסדר הזב והזבה והנדה והיולדת :

פרק ראשון

מה שקראה התורה שמו זב הוא הנאמר איש איש כי יהיה זב מבשרו • מה שיוזב ממקום מוסגל הוא האבר הנודע לא מכל איזה מקום שיוזב ועל כן נקרא שם זב שם של תורה ועל כן אמר מבשרו לא כפי דעת בעלי הקבלה כי על כן אמר מבשרו שיהיה סחמת בשרו כי הזוב הבא מהמת שבעה דברים אינו טמא ואלו הם ספני דלוג ספני מראית פנים היפים ספני הרחורר ומפני רוב המאכל והמשתה ומפני כובד המיניא ומפני החולי • ודבריהם על הראיות מקולקלים

נד

יש לדעת כי בעלי חיים המזכרים בענין הטמאה נחלקים לארבעה דרכים • החלק האחד טמא משכב ומושב ומרכב וארבעה הם הזב והזבה והנדה והיולדת • החלק השני טמא קלה והיא שכבת זרע • החלק השלישי טמאת מצורע • החלק הרביעי טמאת המת • ויש לסבור מפני מה החל הכתוב ביולדת ויש לומר שאין העלה סחמת טמאת דם הלידה שהרי לפי סדר הטבע היא אחרונה מן הנדה והלא הכתוב אומר כימי נדת דותה תטמא ונראה שהנדה קודמת מן היולדת אלא רצה הכתוב לבאר איך האדם מטמא מתהלת בריאתו וסדר לידתו תחלה שיולדתו טמאה הטמאה שסדרה התורה שאין הטמאה משום הדם מפני שאם ראתה דם קודם הלידה לא תהיה טמאת שבעה ושבעים אלא משעת הלידה ועוד שהפליג הכתוב בין הזכר ובין הנקבה • ויש להקשות שאם היולדת טמאה משום הילד מה יהיה משפט הילד בטמאה ואנחנו נבאר אותו במקומו • ואמנם סדר הכתוב ענין ילידת האדם וכן יוסו יתמא בצרעת ועל כן הזכירה ובשביל שהזכיר ננע הצרעת הזכיר גם ננעי בנדים וננעי בתים ואחרי כן הזכיר הזב שנם זה החולי יקרה לקטון ומשום עון יקרו אלו שני ההלאים והקדים הזכר מן הנקבה • ולאופן שהזכיר הזכר רצה גם כן לחתום בטמאתו הקלה שהיא שכבת זרע ואחרי כן הזכיר טמאת הנקבה

כי אם היו שתיים מחמת בשרו ואחת מאלו מצטרפת אבל מלת בשרו הוא כנוי על האבר הנודע. וכבר באר איכות הטמאה שהוא רר בשרו או החתים בשרו והסגילו ממימי רגלים ושכבת זרע. וככל זמן שתהיה זאת האיכות מחייב הטמאה לא שהרצון אם תהיה זאת האיכות מחמת בשרו יהיה טמא שהרי הכתוב אמר וזאת תהיה טמאתו בזובו ולא הסגיל והכתוב הזה הורה איכות הטמאה שהיא רטיבה נודעת יוצאת מהאבר הנודע ונתן לה שני סימנים רר והחתים. ורר הוא מן לשון ויורד רירו אל זקנו והוא לובן דמות שכבת זרע אלא שמצד חולי הפסיד צורתו והנה האיש מתטמא בלובן והאשה באודם. ובאמור רר הורה שהוא רך ביורה וכאמרו החתים הורה שהוא עב והותם פי האבר. ובעלי הקבלה אמרו דמותו כמו הכצק של שעורים ורירו כלובן הביצה המזורה ושכבת זרע כלובן הביצה הנקשרת. אך הזוב בא כלי תאוה נגד ויוצא על כרחו ואינו יכול להשוך והתורה בארה איכות הזוב בטמאתו והוא כמה שהוא ולא שערה לו בשום דבר. אך בעלי השעורים דברו דברים אשר לא כן אומרים אם ראה ראייה פחות מטבילה וספוגי נדונית ראייה אהת ואינו טמא בראייה אהת אלא הוא כבעל קרי. ראה שתי ראיות הוא טמא וצריך שבעה נקיים ואינו מחויב קרבן. ראה ראייה שלישית מחויב קרבן בין שראה בשעה אהת בין שראה אותם שלשה ימים רצופים דין אחד לבד שלא יפסיק יום שלם בין הראיות. עוד אמרו ואם ראה ראייה כשעור טבילה וספוגי עולים לו שתי ראיות והוא טמא אלא אם ראה ראייה אחת כשתי טבילות ושני ספוגים עולים שלשה ומחויב בקרבן. ועוד אמרו אם ראה ראייה בתוך ימי הספירה והיא סותרת לראשונות אינו מחויב קרבן ואם ראה אחר השלים הספירה אפילו בליל שמיני אם היו הראשונות שתיים מחייבות טמאה ואלו שלש מביא על אלו קרבן ואם היו הראשונות שלשה מביא עליהן ואינו מביא על האחרונות ויתר דברים זולת אלה אמרו והם דברים שאין להם שעור ואין לנו צורך להזכירם ומה שבארנו להרמזי שאלו דברים נוטים כמה שגזרה התורה. משפט הזוב כל זמן שהוא רואה זוב אינו מחשב הימים אלא עד שיפסק הזוב ואחרי כן סופר שבעה נקיים הוין מיום הפסקה ובשמיני מביא קרבן. ראה קודם השלים השבעה נקיים סותר את הכל והוזר

וסופר. והנוגע בזוב הזוב אינו טמא רק יום אחד וכן נמי הנוגע בזוב ואפילו שכב הזוב עם אשה לא טמאה רק טמאת יום וכן המהור השוכב עם הזבה אין לו הבדל בין ימי זובו ובין ימי ספירתו ואפילו עבר זמן מזמן ספירתו אהרי שלא מבל מטמא הרי הכתוב אומר וכל אשר יגע בו הזוב וידיו לא שטף במים שהפסקו הזה אינו מורה אלא על זמן שעבר מספירתו ולא מבל עדיין שאם בזמן זובו אי אפשר וכן בימי ספירתו אלא בזמן שראויה לו רחיצה והטעם לרהוץ נופו ואפילו שלא הביא קרבנו אינו מטמא והוציא נופו בלשון ידים כגון וטהר ידים יוסף אומין או שהרחיצה בידיו. הזוב מטמא בהיותו לה ויבש שהרי הכתוב אומר וכי ירוק הזוב במהור וכי עלתה על לב שהוב ירוק במהור והיה ראוי לומר והנוגע ברוק הזוב אלא על כן אמר ירוק הזוב להורות שבחיותו לה הוא כטמא וכן שאר משקיו שהם רטיבותיו. אף על פי כן בעלי הקבלה אמרו השעה משקין הם של זב שלשה מהם הזוב ומימי רגליו ושכבת זרע והרוק אבות הטמאה ומטמאים אדם וכלים. ושלשה טמאים ואינם מטמאים אדם אלא מטמאים כלים ואלו הם דמעות עיניו ודם מגופתו והלב האשה. ושלשה טהורים ואלו הם זיעתו וליחה סרוחה והרעי מפני שכל אחד טאלו שותת ויורד. והכמינו ע"ה אמרו אינו ראוי להשוות הרוק עם הזוב שהזוב הוא עלת הטמאה והרוק הוא עלול. אך מה שיש לנו לומר כי כל הרטיבות מוקשות על הרוק ואינם מטמאים אלא בהיותם להים. אבן הזוב עצמו אשרו טמא שנאמר מכשרו זובו טמא הוא כלמד שהוא טמא מטמא בין יבש בין לה כי אין להקיש מן הקל להמור. כה שאמרה התורה והנוגע בבשר הזוב פירשו החכמים כי זה המאמר מורה על נגיעה בלא בינוני מפני שהנגיעה בשאר מקומות הוא כבינוני שאם לא כן מה טעם לומר בבשר הזוב וזה לא יתכן כי בשאר טמאות הנגיעה היא כבינוני ועל הזוב יהיה בלא בינוני. ואחרים פירשו כי זה המאמר מורה על התיבת בשר שנכרת ממנו והנוגע בו יהיה טמא משום נוגע הזוב וטענו להם כי כמו שיהיה הזוב נטהר כן תהיה התיבת בשר נטהרת וזאת הטענה בלתי טענה כי הנה הרוק והזוב מטמאים ואינם יוצאים לידי טהרה. אבל הראיה שתורה להתזקק זאת הכונה בעבור שהזכיר הרוק והוא דבר נבדל

שבעה אלא לכל הפחות שמונה ימים ואיך יהיה טמאת המשכב הכי ראוי להיות לו שבעה נקיים ולכן הדין נוהג מדרך החפוש להיות טמאתם טמאת יום • והמביא ראייה מן מאמר בטמאת נדתה אינו מורה הדמיון על הזמן רק על חומר טמאתו שמטמא הנוגע והנושא • והנה סדר הכתוב המשכב ומרכב ומושב והורה בטמאתם ואמר כל המשכב אשר ישכב ולא אמר כל אשר ישכב להורות לא כל מה שיקרה שישכב רק מה שהוא מיוחד למשכבו ואמר ואיש אשר יגע במשכבו ואמר על המושב והיושב על הכלי אשר הוא יושב עליו ר"ל המיוחד למשכב והמיוחד למושב ואשר ישכב עליו והורה בזה כי אפילו היו בין אלה משכבים הכל טמאים ואפילו היו בין הזב ובין המשכב דברים שאינם מקבלים טמאה • ואמר ואיש אשר יגע במשכבו ואמר והיושב על הכלי אין המעם כי הנוגע על הכלי אינו טמא שהרי על הגדה השוה בנייהם אבל מפני שרצה הכתוב לקצר ההריש השוכב מן המשכב והנוגע מן הכלי ולמד זה מזה ומה שאמרו לזה אמרו לזה • ומה בין נוגע לשוכב שהנוגע אם יהיה בכינוני להיות הכינוני מקבל טמאה הוא טמא אבל היושב או השוכב אפילו הדברים שאינם מקבלים טמאה הוא טמא ואחרי כן הזכיר המרכב באמרו וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב ודינו כדין משכב ומושב ועל כן החריש ממשפטו כי אלולי היה מאמר כל הנוגע אשר יהיה תחתיו חוזר על המרכב היה ראוי לומר וכל הנוגע במרכב אלא כיון שאמר וכל אשר יהיה תחתיו כנראה שזה המאמר הלוק ויסבול זה המאמר פירושים אם שיהיה המעם באמרו וכל זונגע • בכל אשר יהיה תחתיו כולל המשכב והמושב והמרכב ועל הפסוקים הראשונים באר האדם הנטמא ממנו מפני שאמר וכבס בגדיו וכוה המאמר כלל שאר דברים הנטמאים כלים אוכלים ומשקים שאינם יוצאים לידי טהרה כי אמר יטמא לבד • ומה שפירשו כנוי תחתיו שב אל המרכב וי"ל מי שיגע בכל אשר תחתיו הזב יטמא הוא ולא בגדיו או שיהיה רומז באמרו בכל אשר יהיה תחתיו שאר דברים חוץ משכב ומושב ומרכב אע"פ שאלו כיוצא בהם עכ"ל פרט המקצת כמשפט הכתוב ואחרי כן כולל וכלל על הנגיעה אדם וכלים וזה לא יתכן כי יהיה גם ראוי להורות בטמאתם ואחרי כן בטמאת הנוגע או שיהיה הרמז באמרו תחתיו

מן הזב כך הכשר דבר נבדל מן הזב והוא כולל נבדל ושאינו נבדל • ויש להקשות אחרי שהבשר והרוק הם דברים חלק מן הזב למה הקדים המשכב והמושב מהם • יש להשיב מפני שאלו מוכרחים אל הזב על כן הקדימם לאופן שהם טמאים והקדימם מפני שיגע בבשר או ברוק שהוא על דרך עראי • ולאופן שבאר טמאתו באר שהם אבות הטמאה ונראה שהם מוקדמים מן הבשר והרוק על כן אחר המרכב מן המשכב והמושב ולא בדעת מי שאמר שרצה להקל טמאתו שהנוגע במשכב ומושב מעון כבוס בגדים והנוגע במרכב אינו מעון כבוס בגדים שכבר פסקנו שכל נוגע מעון כבוס בגדים ויש לנו לבאר והעד על זה שהמרכב כמשכב ומושב שלא הזכיר מרכב בגדה ובזבה מפני מעוט שמושו והוקש במשכב ומושב :

פרק שני

התורה

סדרה המשכב והמושב והמרכב ואמר בכלם יטמא ולא הורה זמן טמאתם ונחלקו החכמים • מהם אומרים כי אין להם טהרה כמו כלי הרש שאמר עליהם יטמא לבד ואינם יוצאים לידי טהרה ודבריהם בטלים מפני כי בגדי הזב עצמם היוצאים לידי טהרה וכן משכבו ומושבו לא יהיו יוצאים לידי טהרה • ואחרים אומרים יש להם טהרה אמנם נחלקו אם שיש להם טמאת יום או טמאת שבעה • והאומרים כי יש להם טמאת יום אומרים כי אפילו המשכב ששכב הזב בסוף טמאה יהיה מטמא במגע והזב עלת הטמאה במשכב ואיך אפשר שהעלה תצא לידי טהרה והעלול יהיה טמא טמאת שבעה ואחרים אומרים שהם טמאים טמאת שבעה כי לא מצאנו טמא מטמא שהוא בטא יום אלא טמא שבעה • אך הכמי הרבנים פסקו שהם הנקראים מדרס שמטמאים לנוגע ואין להם טמאת שבעה • אך החפוש יוציאנו לפסוק שטמאתם טמאת יום כי הכרה גדול יש במאמר הכתוב שאמר כל המשכב אשר ישכב עליו הזב וכולל מה ששכב אפילו ביום שביעי ואם יאמרו איך הם מטמאים יש להשיב כי לכך באר הכתוב עם היותם טמאים טמאת יום מטמאים לנוגע בס • ומה שיש להתחזק זאת הכונה הנה משכב הזב שאם שכב עליו בימי זובו ואחרי כן הניחו איך יהיה משפטו • והנה אין לזב טמאת

תחתיו ר"ל באשר יהיה הזב תחתיו כי כמו שטמא מה שתחת הזב בן טמא מה שעליו והמקשה כי היה ראוי שיאמר וכל הנוגע בכל אשר יהיה עליו יש להשיב כי הדבור מיוחד אל הזב ור"ל מה שעליו הזב ומה שתחתיו הזב עליו ותחת בערך הזב • ובעלי הקבלה פירשוהו מסתעף לשני הפירושים שיהיה מאמר בכל אשר יהיה תחתיו מיוחד על המרכב והלך הכתוב נגיעת המשכב מנגיעת המרכב שעל המשכב יהיה טעון כבוס בנדים ועל המרכב לא יהיה טעון כבוס בנדים ויהיה עוד פירוש בכל אשר יהיה תחתיו חוזר למה שלמעלה מן הזב וקראוהו מודף ר"ל שעל גבי הזב הנוגע בו יהיה טמא ולא יהיה טעון כבוס בנדים וחלקן מה שעליו ותחתיו לשני חלקים מה שעליו כלם ולד הטמא שאין מהטמא מי שיגע בו ומה שיהיה למטה ולא נגע בהם הזב כלם טהורים הוין מן האדם שהוא ראשון לטמא ומשכב ומושב ומדבק כי מאמר וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו הוא כולל מה שפרט ומה שלא פרט והעד על זה מה שאמר אחר זה והנושא אותם יבסם בנדיו ועד כאן לא הזכיר הנושא ואם בן הוא כולל מה שפרט מקודם לזה • וכמו שאין על הנשיא חלוק בן אין על הנגיעה חלוק וכולל המשכב והמושב והמרכב ומה שתחת הזב ועל הזב ואין חלוק אלא בכבוס בנדים במה שלא הזכיר כבוס בנדים ואנחנו העברנו שיש בכלם כבוס בנדים • אך מה שיגע הזב הוא טמא ואינו מטמא • דקדקו החכמים ע"ה אם יש לסופר משכב ומושב ומרכב • ומהם אומרים כי אין לסופרים משכב מרכב ומושב מפני שהכתוב אומר על הזב כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זוכה ובזמן שאין לה זוב אין לה משכב ומושב והכמים השיבו להם שהזכה שני חלקים כמו שאמר ואתה כי יזוב זוב דמץ ימים רבים בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה • והחלק השני אין לה ימים רבים רק יום אחד והיא מוכאת בפסוק כל ימי זוכה והכתוב לא ידבר שקר • אכן כח זה המאמר ר"ל ימים שתלויים בטמא מני הזוב שאם לא בן לא תהיה מטמאת בימי ספירה והלא הכתוב צועק ואמר וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים שהוא טמא וטעון כבוס בנדים וכה זה הפסוק לימים שהם חוץ מימי הספירה כל שכן בימי הספירה ועוד בהשלים ימי הספירה

חייבו כבוס בנדים שנאמר וכבס בנדיו ורהין כשדו במים היים וטהר מכלל שהוא טמא ומטמא בימי הספירה • ואם יאמר אומר כי עדיין ימי הספירה לא הוזכרו רק אחר פסוק ואם טהרה מזוכה וספרה לה שבעת ימים ואך יהיו נכללים ימי הספירה במאמר כל ימי זוכה • יש להשיב שהכתוב משלים ענין אחד ועוד סתהיל ענין אחר והנה אם לא הזכיר משפט הימים רק אחרי בן אין השט כי רצה הכתוב להשלים ענינים הנטמאים מהמת הזכה ואחרי בן לבאר משפט הימים הנה מאמר וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים מן הדין היה ראוי להזכיר אחר מאמר וכי יטהר הזב מזוכה וספר לו שבעת ימים לטהרתו וכו' אלא שרצה הכתוב להזכיר דין הנגיעה וע"כ הקדימו עכ"ז נראה נכח הפשט שהכתוב לא הכליל הרואה זיבות עם הסופר כשער אחד שחרי הזכיר הכתוב דברים הנטמאים מהמת הזב ואחרי בן הזכיר הסופר וחייבו ברהיצה וכבוס בנדים ואין מורה זה להשוותו עם רואה זיבות כל שכן שאמר הכתוב וכי יטהר הזב מזוכה ונראה שהסופר פחות מן הרואה וימי הזכה הקישים הכתוב כימי הנדה ואי אפשר שיהיו נכללים גם ימי הספירה אחר שהכתוב הקל אותם • ונראה שאין הסופרת עושה משכב ומושב כי בן אומר כל המשכב אשר תשכב עליו כל ימי זוכה כמשכב נדתה וכו' • וכשתחיל לספור צריך רהיצה כי כל עת שלא יהיו מן הזיבות הוא מטמא בנגיעה והנמא יתחייב כבוס בנדים עולה מזה שאם שטף ידיו במים למי שיגע יתחייב רהיצה ולא כבוס בנדים כמו שטמא את בנדיו וצריכים כבוס הוא הדין למשכבו ומושבו שהם טמאים ואינם מטמאים כמו שבאר הכתוב דברים הטמאים מהמת הזב משכב ומושב ובשר ורוק ומרכב ולכלם פרט האדם הנוגע ובמאמר וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו כולל דברים אחרים בן על הזב עצמו אומר וכל אשר יגע בו הזב וחוזר על האדם אחרי בן פרט דברים אחרים דברים שהם יוצאים לידי טהרה מכלי עין שישטף וכלי הרש שישכר ואלו הדברים הזכרו הנה ראשי דברים בשכר הם נתבארו בענין טמאת השרץ אלא מפני חלוק הטמא עוד בארם • ויש להקשות למה שנה במאמר והנוגע בבשר הזב כי כמו שהטהור נוגע בטמא בן הטמא נוגע בטהור מדרך הפך ולמה אמר הכתוב וכי יגע הזב בטהור

בטהור פירשו החכמים שבא הכתוב לכאר בדבר אחר כי כל ימים שלא יטהר הזב במים קודם ספירתו יהיה מטמא למי שיגע ויתחייב בבוש בנדים כמו שבארנו • אך אם ירחין יתחייב מי שיגע בו רחיצה ולא כבוש והוציא הכתוב טהרה נופו בלשון ידים אם מפני שהטהרה בידיים או מפני שהוציא נופו בלשון ידים כמו וטהר ידים יוסף אומין • ובעלי הקבלה אמרו כיון שמצאו נגיעה מן הטהור אל הטמא ואומרים כי הנגיעה בלי מתויד אלא בשר בכשר ואם נגע על ידי אמצעי אמרו שאינו מטמא ולא נחה דעתם שאם הגיעו על ידי אמצעי שלא יהיה מקבל טמאה כפי דעת הקראים לתת כבדו עליו החמירו אותו לענין הטמאה וקראוהו השט והוציאוהו מן הכתוב מחמת נושא ומחמת נוגע על כן הטהור שהשיט את הטמאה טמאוהו וכיון שמצאו הנגיעה מן הטמא לטהור בזב דנו להשט הזב את הטהור שיהיה הטהור טמא ודנו זה הדין לזב וחבריו זולת כל הטמאות ועל כן אמר וכי יגע הזב בטהור • ובאמרו וידיי לא שמף במים פרט לבתי הסתרים כמו שידיו גלויים לכן הזב שהשיט את הטהור בכתי הסתרים אינו מטמא אותו וחקישו לזב הנדה והזבה והיוולדת :

פרק שלישי

מה שאמרה התורה וכי יטהר הזב מזובו יסבול זה המאמר שני פנים אם שיהיה כשיכרת הזוב מן הזב והוציאו בלשון טהרה כרפואת המצורע שהוציאו בלשון טהרה • או שענינו שיש לו רחיצה כשיפסק הזוב ממנו וזה לא יתכן כי הבדל יש בין ימי הזוב ובין ימי הספירה כאשר יתבאר בפרשת יולדת • ואמר וספר לו שבעת ימים לטהרתו גם זה יסבול שני פנים אם שיהיה ענינו שתהיה הספירה אחר טהרתו מן הזוב וזה לא יתכן כי היה לו לומר סטהרתו אם שיהיה פירושו לטהרתו שעתיד לצאת לידי טהרה בסוף שבעה ימים נקיים ואומר וכבס בגדיו במים שבגדיו יוצאים לידי טהרה בין שלבש מתחלת טמאתו או בין ימי טמאתו ואומר ורחין בשרו במים חיים וטהר ומים חיים ר"ל הסתוקים כי הנה הכתוב אומר וימצאו שם באר מים חיים ר"ל מים הראויים לשתיה אי אפשר היות טעמו מים נובעים מפני שכל באר נובע ומה בא ללמד • ועוד משה

במים את כל בשרו וטמא עד הערב ואי אפשר כי אין בעל קרי נכלל בזה וכיון שפירש על בעל קרי מה שקדם לנו הבאור הוא הדין לכל מי שיצא ממנו שכבת זרע וזה דומה למאמר הרבנים כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא • מכלל לכל טמא יום שכתוב עד ורחץ במים וטמא עד הערב צריך להיות סמוך לערב כאשר יתבאר • אמנם לטמא בטמאה חמורה לא מצאנו הכתוב שכאר זמן הרחיצה לוב ולזבה לנדה וליוולדת • אך מצאנו בטמא מת מה שאמר הכתוב ורחץ במים וטהר בערב ולא אמר וטמא עד הערב אלא הדביק הרחיצה עם הטהרה בערב מכלל שהרחיזה עד קצה הערב מכאן למדנו לכל טמא בטמאה וזמורה היות רחיצתו דבקה בערב כגון הזוב והזבה והנדה והיוולדת • נראה שמשכב ומושב ומרכב אע"פ שטמאתם טמאת יום כיון שהם מטמאים אין דינם כדון שבארנו בטמא יום כי הנה הכתוב לא הזכיר טהרתם ואי אפשר לומר כי אין להם טהרה אבל יש לנו להקיש איתם בכנדי הזוב כיון שאמר עליו הכתוב וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו ובארז החכמים שהוא אמור במה שיהיה הזוב תחתיו רומז לכנדיו הפך ובגד בלאים שעמנו לא יעלה עליך ואמר יטמא סתם ובא ובאר שכנדי יטמאו ויטהרו עמו הוא הדין למשכבו ולמרכבו כמו שאמר הכתוב וכבס כנדי ורחץ בשרו במים וטהר והדביק בכוס כנדי עם רחיצת גופו וכבר בארנו כי רחיצת גופו הוא עד קצה הערב מדרך הקש וכנדי גם כן תחת רחיצתם באותו העת הוא הדין על משכב ומושב ומרכב וטהרה רחיצתם בעת יציאתם לידי טהרה • בעלי הקבלה דברו דברים שונים ואמרו שכל הייבי טבילות טובלים ביום חוץ מנדה ויוולדת שטבילתן בלילה • ולא ידעתי טעם למה הבדילום משאר הייבי טבילות ונראה לי מפני שאמר שבעת ימים תהיה בנדתה ואומר ביוולדת בימי נדת דותה טמא להיות שלמים באחריות בטמאה מבלי רחיצה נראה שטבילתם בלילה וכבר בארנו שבתהלת הערב צריך להיות טהורה שהכתוב לא ידבר שקר כי אמר שבעת ימים תהיה בנדתה וכפי דעתם ימטך לה זמן חוץ מן השבעה וזה לא יתכן מכלל שהרחיזה דבקה עם טהרת הערב לצאת לידי טהרה • ומה שחברו הזוב והזבה עם שאר הייבי

פרק רביעי

מה שבארנו ממשפט טמאת הזוב הוא הדין בנדה זבה ויוולדת • ויש לנו לבאר

ענין כל אחד מאלו מה שכונה בו התורה • הכתוב הקדים הנדה מן הזבה כי לא תודע הזבה אלא אחרי הנדה ועל כן הקדימה הכתוב אמר ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה בכשרה ושם הכתוב משפט טמאתם בהם הפך האיש כי האיש מתמטא בלובן והאשה מתמטאת באודם כאמרו דם יהיה זובה בכשרה והדם ידוע הוא טמא שהסכימו אנשי הלשון שהוא אדום וכן הכתוב מגיד עליו כאמרו אדומים כדם • ומה שתראה האשה שחור טמאו החכמים שאמרו שהוא דם נשרף ואין הפרש בין שיהיה עין הדם עכום או יהיה נוטה אל הלבנות ואפילו אם יהיה אדום במה שהוא דינו בטמאה אבל אם תראה האשה עין לבן לגמרי או ירוק מה שאין עינו נוטה אל אודם החכמים טהורו כי לא הכלילה התורה על כל מה שתראה האשה מאותו המקום שיהיה טמא אבל בארה לו צורה מעויינת והוא עין הדם ואם תראה ותסתפק אם הוא דם או אינו דם תשב מספק ותבדל מן המהורים ומן הטמאים כך דנו החכמים • אבל מה שכתו בעלי הקבלה לאמר חמשה מראות הן שמתמאות את האשה ואלו הם • האדום והשחור והכרסום וכמימי אדמה וכיון המזוג והגבילו גם אלו הדמיונות בשעור שלא יוסף ולא יגרע שאם יוסף יהיה טמא ואם יגרע לא יהיה טמא כגון שאמרו שהאדום הוא כדם ההקזה היוצא ראשון ונותן אותו בכוס ומקף בו הסטילית ור' יוסף באר כי דבורם הוא דם ילך מן נקף שני עד נקף ראשון יהיה באצבע בחור אין לו אשה ולא ננע אותה באצבעו הקטנה והשחור שהוא כעין הדיו היבש • ועל הכרסום הוא שמביא הכרסום הלח בנוש

ויש חכמים אומרים שאין הבדל בין דם ראשון לדם שני אע"פ שמשעת ראות דם ראשון תהיה מטמא שבעת ימים דמיון לרואה שכבת זרע ביום אחד וראה שכבת זרע ביום אחר לא הוסיף הראשון על השני אלא כלם משפט אחד ואין כח לדבריהם ואולם בפסוק ותהי נדתה עליו נבאר הטעם. והנה מן הדם הראשון מטמא שבעת ימים אבל הדם השני והשלישי הנוגע בו יטמא מטמא יום והראשון הנוגע בו יטמא מטמא שבעה. והחכמים בארו במלת נדתה שלשה פירושים אם שיהיה נדתה שם הדם ור"ל בשבילו תהיה מטמא מטמא שבעה או שהטעם בעבור שהדם יש לו שני משפטים משפט כל דם שתראה ככל ימי השביעה אינה מוספת על השבעה אבל הזבה משיפסק הדם סופרת שבעת ימים נקיים על כן אמר שבעת ימים תהיה בנדתה אין לה לספור שבעה נקיים ויהיה פירוש נדתה שם כולל לכל דם שתראה תוך השבעה. או יהיה הטעם בנדתה ענין הרחקה מלשון ומתכל ינידותו ולפי שני הפירושים החלוקים יהיה קשר וכל הנוגע בה יטמא אם יהיה נדתה שם על הדם מכלל שבעת ימים תהיה בנדתה משפט שלה על כן אמר וכל הנוגע בו' הלזוי. אבל אם יהיה טעמו הרחקה הו' נוסף כי לא אמר שבעת ימים תהיה בנדתה ר"ל תהיה רחוקה אלא כדי למטמא כל הנוגע בה ואם כן הדם הראשון מטמא מטמא שבעה ועד שלא העביר האשה הכתם ההוא הוא מטמא שבעה לנוגע והשני והשלישי מטמא מטמא יום שהרי יוצאת במהרה אהרי השבעה מדם הראשון ואין אפשר שהנוגע בשני ובשלישי יהיה מטמא מטמא שבעה. והרבנים לא הבדילו בין דם ראשון לדם שני שכלו מטמא מטמא יום. עתה אם תרגיש האשה הדם במקורה מאז היא מטמא שנאמר דם יהיה זובה בכשרה ואם תראה האשה ולא תרגיש מקודם לכן כל המהרות אם נגעה מקודם שתראה מטמאת מעת שתקריב בנפשה כי נטמאה וכיצד יהיה משפטה כבר יש לנשים לכל אחת ואחת חק ידוע שתראה דם נדותה וקרוב לזמן נדותה בודקת עצמה כמון ואם תראה דם ולא תרגישה תקיה מטמאת המהורות שנגעה מזמן הפקידה שמא אהר שפקדה עצמה נטמאת ואם לא פקדה עצמה תתפוש היום שהיא מקוה לראות. ובעלי הקבלה אמרו מפקידה לפקידה ומעת לעת דעתם בזה ביום עצמו שפקדה ולא ראתה

עפר שעליו ונטל מן הברור שלו הקנה האמצעי שבקנה שכלו דמיון קנה משלשה קנים שלשה עלים ומקיף בו הדם לעלה האמצעי שבקנה וראה בו. וכן משלשה קנים שלשה עלים ומקיף בו הדם לעלה האמצעי שבקנה וראה בו וכן מימי אדמה גומל מבקעה אדמה ונותן עליה מים עד שיעלה המים על העפר כקליפת השום ומעברו בבלי ומשער בהם לשעתו כשהן עכורין ואם צללו חוזר ומעבר. וכן בין המזונ חלק אחד מן היין של ארץ ישראל השרוני חי וחדש ושני חלקים מים ואם היה טראה הדם עמוק ממנו או כהה ממנו הרי הוא טהור עד שיהיה כמזוג בלבד. וכן לארבע מראית הראשונות אמרו אם היה הדם כמראה דם ההקזה ושאר העינות המתדמות או עמוק מהן הנה מטמא ואם לאו טהור. אך אם יהיה מורכב בין שתי עינות הוא טהור ואינו מטמא. ואומרים כי האשה היתה טראה הדם אל הכתן והוא היה מטמא ומטהר והדין נותן שאם יהיה תלוי במאמר כהן אחר רצונו למטא ולטהר היה תלוי בכהן. או אם היה מפלאי הדינים היה תלוי בכהן אבל אלו ענינים מורגשים ואפילו בור שלם ההרגש יוכל להביר לטהר ולטמא ואם היה זה כנגע הצרעת שתלוי בכהן דין היה להתבאר בתורה. ואם יאמר כי מאמר בין דם לדם יורה על זה אין משמע זה הכתוב טורה לזה כי לכך חותם דברי ריבית בשעריך ומעמו בין דם זכאי ובין דם חייב והרי בשיקשה הענין ליושבי שער אמר וקמת ועלית אל המקום כי כן אומר כי יפלא בסך דבר למשפט ואין יהיה תלוי לכל בראה עיני הכהן. ואחרי שזה תלוי בדומיות אל ההרגשה אינו מפלאי הדינים ואין ישענו בדבר מסופק ועוד אם הדבר תלוי בכהן אין אומר או אל השופט אשר יהיה בימים ההם. ואלו דברים סתירתם גלויה ברעת נגלית בתהלת מחשבה שהכתוב אומר דם יהיה זובה בכשרה ולא אמר בכשרה כמו שאמר בזב מכשרו. זובו על כן גזר החכמים כי באמור בכשרה ולא אמר בכשרה מלמד שאם תרגיש האשה במקורה ואפילו שלא יצא לחוץ תהיה מטמאת מעת ההרגשה ואמר שבעת ימים תהיה בנדתה כיון שאמר דם יהיה זובה בכשרה שאינו רוצה רק הדם הראשון אשר בגלגל תטמא שבעת ימים והדם הראשון נקרא נדתה על כן אמר שבעת ימים תהיה בנדתה.

נוגע לנוגע אך בעבור שלא היה רצונו אלא להשוות שוכב ויושב על הנוגע קצר הדבר ואמר בנגעו בו יטמא עד הערב שהרי על הזב אמר ואיש אשר יגע במשכבו והיושב על הכלי להשוות מאחד לאהר • ובטלת הוא יש שם נפתר שקדם זכרו וקודם זה המאמר מצאנו שמות שנזכרו והם הדם והאשה ומשכב והכלי והנוגע ובגדיו והזמן ועל כן רבו הפירושים בזה הפסוק • ור' דוד הנשיא נ"ע אמר כי נאמרו שבעה עשר פירושים בזה הפסוק אך הראוי בפירוש זה הפסוק שיהיה מרמז על הנוגע שהוא קרוב כי לא יתכן להרמז לדבר אחר מכלל השמות שהרמזנו אשר קדם זכרם ואין לנו פניות להזכיר סתירתם • אכן החכם ר' יוסף נ"ע הסכים בזה שיהיה מרמז על הנוגע ופירש בו פירושים אחרים זולת פירושו • וגם אמר כי אם יהיה מאמר אחד סובל שתי אמתות ואינן נכששות דין לקחת כללם ואם הן נכששות ראוי להקור ולדרוש איזה הוא האמת מכללם כי אי אפשר להאמין שני דברים מכוששים אחד לאחר כמאמר אחד וכדין אמר • ולא יתכן לומר כי ע"כ אמר בנגעו בו שאם דעה על המשכב ולא נגע בו לא יהיה טמא מפני הכתוב כי דין הטמאה לא נלמוד רק מן הכתוב ומתי לא היה רוצה לטמאת אלא מי שהוא נוגע היה מהריש עליו הכתוב כמאמר הנוגע במשכב ובכלי ולא היה מוכיח מי שעלה על המשכב ונגע בו שהוא מאמר יותר חמור אלא כדי לעלות כבונתנו מי שעלה על המשכב ולא נגע בו שיהיה טהור ובזה אין לנו צורך כי היה נשאר על אשר היה בדעת בטהרה • צא ודע שאין הכונה בכך אלא כדי שלא נחמיר עליו יותר מן הנוגע ועל כן השווהו עם הנוגע שהוא חייב כבוס ורחיצה ועד הערב ואע"פ שלא הזכיר עליו כבוס ורחיצה שהרי בידוע שאין הבדל בין נוגע לנוגע • ובעלי הקבלה אמרו אינו רוצה על המשכב כשיגע בו הטמא אלא אפילו היו על המשכב דברים בין מקבלים טמאה בין שאינם מקבלים טמאה אפילו אלף בינוניים המשכב מקבל טמאה וכן אין המשכב טמא את הטהור השוכב עליו עד שיגע בו אלא אפילו אלף בינוניים הוא מקבל טמאה שהכתוב אומר והיושב על הכלי • וראוי לעיין בהפלאות זה המאמר איך אומר בנגעו בו מפני שהם שתי עלות שאם מפני הנגיעה יהיה טמא מה טעם עלת על ואם מפני על מה טעם הנגיעה (ועל) אלא מה שראוי לסבור שעלת הנגיעה (ועל)

ראתה ביום עצמו פקדה שנית וראתה תופשת למפרע מפקידה ראשונה אלא אם עברו שנים או שלשה ימים תופשת למפרע כ"ד שעות סעת לעת • ואמרו ארבע נשים דין שעתן ואלו הן • בתולה מעוברת ומינקת וזקנה • אך האשה שהיא מקלקלת בנדתה צריכה לבדוק בכל עת עצמה • והצנועות שבישראל בין מקלקלות בין שאינן מקלקלת בודקות עצמן והיו הטוב שאין החשש מפני הטמאה לבד אלא שלא יקרב בעלה אליה שהטא עצום זה שבזוגו חייב כרת ובשנתנו חייב הטאת • ושבעת ימים שהיב הכתוב עליה הם הסרים בראשיתם ושלמים באחריתם ומשפטה כמטמאתה כמשפט הזב ועל כן החריש הכתוב ולא פרט כמו שפרט כזב עכ"ו אמר ראשי יבירים להקיש אותה אליו והעד על זה כי אי אפשר היות פרק בין זב לזכה והכתוב הטהור כמטמאת הנדה עם הזכה שנאמר כל ימי זוב טמאתה כימי נדתה תהיה טמאה היא ועל כן מה שאמרנו בזב מרוקן ורטיבותיו הוא הדין על הנדה ואמר בכל אשר תשב עליו בנדתה :

פרק חמישי

אמר הכתוב ובל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא ובל אשר תשכב עליו וכו' ולא אמר אשר שכבה אשר ישבה להורות במה שהוא מיוחד למשכבה ולמושבה וזה לא יתכן כי כך יאות לדבר בלשון זאת המצוה אלא אשר תשכב ואשר תשכב מאשר הוא מקבל טמאה יהיה סמומא כי בין מה ששכבה עליו לפי העת ובין שהיה מיוחד לה מיוחדם הוא אליה שהוא משכבה ומושבה ועל הזב אמר ואיש אשר יגע במשכבו ואמר והיושב על הכלי כדי להקיש שאין הבדל בין שוכב ויושב לנוגע והעד על זה שעל הנדה במה שנאמר על הזב והיושב על הכלי אמר על הנדה ובל הנוגע בכל כלי וכדי שלא נאמר מכלל שהשוכב על המשכב והיושב על הכלי של נדה יש לו משפט חמור מן הנוגע על כן בא להשוותם כמאמר ואם על המשכב הוא או על הכלי שבאמת כיון שאומר על מורה על שוכב על המשכב ויושב על הכלי ולא הורה להם משפט יותר על הנגיעה באמרו בנגעו בו יטמא עד הערב • וכי יעלה על דעת כאשר אמר יטמא עד הערב יש לו רחיצה לבד ואין לו כבוס בנדים והלא מקודם לבן שפט על הנוגע כבוס בנדים ומה הבדל יש בין

ישכב איש אותה מרמזו לאשה שקדם זכרה לא כן אלא חוזר לטעם זואשה ואין משפט טמאה על השכיבה אלא על הדם ואין הבדל בין שוכב עם האשה בדם ראשון ובין אם נגע הדם הראשון זולת שכיבה • אך מנהג הכתוב לדבר בזו הנזרה במה שימצא על הרוב כגון שאמר לאשה לשוכב עם אשה שכבת זרע שאין הבדל בין ששכב עמה בשכבת זרע בין שנעשה בשכבת זרע בלי שכיבה והנה כל דבר המתגאל בדם ראשון הוא טמא שבעת ימים מעת שינקה בדם הראשון כי כל זמן שלא ינקה לא יתחילו שבעת ימים רק מעת שינקה בדם ראשון על כן האשה שרואה דם תנקה עצמה ובגדיה ומשכבה בדם ראשון ואח"כ יטמא שבעת ימים פריצות גדולה ומנהג רע ראיתי אני לקהלות רומניאה שהאשה כשתראה דם במשכבה כל עוד שלא יתלכלכו משכבה ובגדיה ממהרת ויורדת ממשכבה ופושטת בגדיה להוותם טהורים וזאת עברה במצות התורה ואיני יודע מאיזה מנהג באה זאת ההנהגה • אבל הראוי מעת שתראה הדם להיות כלם טמאים ומטמאים וצריכה האשה להתנהג ולהזהר כמו שהקדמנו איך ראוי להתנהג • בעלי הקבלה הבדילו בין דם ראשון לדם שני ואמרו כי הנוגע בהם יטמא יום אחד ולכל הדמים משפט אחד לנוגע אבל יש מבדיל בין נדה לזבה ויולדת כפי משפטן שהם בעלי העינות ואומרים כי הנוגע לנדה או לזבה ויולדת טמא שבעה בין שבא עליה בתחלת ימיה בין באחרית ימיה הפך מה שסדרנו אנחנו וזה מה שאי אפשר כי הנה הבא על הזבה איך יהיה דינו שהיא לפחות יש לה שמונה ימים ולו יהיו שבעה • ועוד היולדת נקבה ויש לה שבועים ימים והבא עליה טמא שבעה ואיך יהיה הענין וכן הדין היה ראוי על הכתוב לבאר בעבור הלוקח זמני בעלי עינות הטמאה על הבא לכל אחת ואחת והכתוב לא פרט שום דבר אלא לבא על הנדה וחייבו שבעה בעבור התלכלכו בדם ראשון • אמנם זולתי דם ראשון אין הבדל בין שוכב לנוגע רק שאם בא בודון יהיה חייב כרת ואם בא בשגגה חייב הטאת • ובעבור שכלם נתרמו בנדה אמר על הזבה כימי נדתה תהיה ועל היולדת אם כימי נדת דותה תטמא • ועל היולדת אם יטמא טמאת שבעה הנוגע בדם לידתה יש לנו לבאר • אמנם ראיתי שר' יוסף הפקח נ"ע ור' דוד הנשיא נ"ע השוו בין דם ראשון

ועל הזכירו בזב ובנדה לא הזכיר רק הנוגע והקשה הנדה לזב ללמד מאחד לאחר שזב דן ליושב על הכלי ובנדה לנוגע בו ואין אנחנו צריכים תוספת יתרה אלא אמנם רצה הכתוב להקל במה שנותן הדין להחמיר על כן אמר בנגעו בו כיצד כי עלת על לא תהיה המורה מן הנגיעה מפני שהנגיעה הוא על ידי בינוני מקבל טמאה ואפילו על ידי בינוני שאינו מקבל טמאה על כן בא להזכיר שתי העלות ר"ל על ונגיעה שאין להוסיף המשפט • ואם תאמר ואיך אמר יטמא עד הערב ולא הורה כבוס בגדים יש לומר להכליל דברים אחרים שהם חוין מן האדם כגון כלי עין כאשר הזכרו בזב או נשען על מה שקדם כי אין הבדל בין נוגע לנוגע •

פרק ששי

אמר

ותהי נדתה עליו מרמזו על האשה הנקדם זכרה באמרו דם יהיה זובה בבשרה ונתלכלך השוכב עמה ועל כן אמר ותהי נדתה עליו הוא הדם הראשון הנקרא נדתה ועל כן אמר וטמא שבעת ימים משכבת הדם הראשון היא טמאה שבעת ימים כי לא רצה הכתוב על הבא עליה בתוך ימי נדתה שהרי הוא באוהרה וחייב כרת ואיך ידין עליו משפט • דמיון שהביאונו בכבלת חזיר ונמל שהזהיר בנגיעתם ולא הורה משפט כלל על הנוגע ועוד איך יתכן על הבא עליה בתוך שבעת ימי נדתה להיותו טמא שבעת ימים והיא יוצאת לידי טהרה בשני ימים או ביום אחד ולא יתחייב בטמאת שבעה בשביל השכיבה רק בשביל הדם • אבל השוכב בדין הנוגע ואפילו נגע בדם זולת הדם הראשון ושם נדתה על הדם הראשון לא על הטמאה כגון שאומר שבעת ימים תהיה בנדתה ואומר ימי נדתה כימי נדתה ואם תאמר שהכתוב אומר וכל אשר השב עליו בנדתה ר"ל בטמאתה שכולל השבעת ימים המעם בו כימי נדתה כי איך אפשר היות נדתה זמן הטמאה ומה מעם כימי נדתה והוא סמוך ולעולם כל סמוך זולת עצם הנסמך ואם כן אין מלת ותהי נדתה תשובה למאמר ואם שוכב ישכב אותה שאם כן היה אומר ויהיו ימי נדתה • אבל התשובה היא וטמא שבעת ימים ור"ל אם תהיה נדתה עליו ר"ל הדם הראשון יטמא שבעת ימים • והמקשה אחר שאמר ואם שוכב

התוספת והנרוע תחת בלא עת נדתה ומה טעם ימים רבים ועוד מה טעם שאמר או כי תזוב על נדתה • ועוד שתי נשים רואות דם ביום אחד האחת תהיה נדה והאחרת תהיה זבה שהאחת תראה לפי זמנה והאחרת כהלוף זמנה והן תחת שעור אחד שהאחת תהיה נדה והאחת תהיה זבה וזה לא יתכן • ומהם אומרים כי עת נדתה הוא העת אשר תראה דם ראשון ואחרי זו העת יקרא לא עת נדתה ועל נדתה ואע"פ שהזמן הבא יאמר לו עת נדתה ועל נדתה לא רצה אלא במה שהוא דבק שאם לא כן האשה תהיה נדה זמן אחד ואחרי כן תהיה זבה תמיד כל זמן שתראה דם שהוא על נדתה והוא לא עת נדתה כי מה הבדל יש בין אם תהיה ריאה בלא הפסק ויבוא זמן נדתה ותהיה זבה ובין שפסק סמנה ואחרי כן ראתה שלא תהיה זבה שאם יוציאנו מן הדבק מה הראיה לעמוד על גבול על כן הכרחו לעמוד על הדבק וכיון שאכרו כי עת נדתה הוא ראיית הדם הראשון נחלקו • מהם אומרים כי עת נדתה הוא היום הראשון כלו ואם תראה ביום השני הוא לא עת נדתה הוא היום השני ולא העת אשר הוא אחר עת הראייה הראשונה אע"פ כן במאמר ימים רבים ועל נדתה אכרו כי על כן אמר ימים רבים במאמר על נדתה לסבור כי כל דם שתראה אחרי זה הוא דין אחד והוא מוקדם ומואהר שהרצון ואשה כי יזוב זוב דמה בלא עת נדתה ימים רבים או כי תזוב על נדתה ור"ל שלא תבדיל בדמי ימים רבים כמו שמבדלת בנדה בין דם יום ראשון ושני • ומהם אמרו כיון שאמר בלא עת נדתה וע"פ דבריו מה טעם או כי תזוב על נדתה ואופרים כי על נדתה רוצה הראייה לכד אחרי הראייה הראשונה ומה שאמר ימים רבים בלא עת נדתה תופש מן היום השני • ואני איני כוחן ממשות בזאת הדעת הואיל ואמר באמרו על נדתה עת השנית מן עת נדתה מה לו ולא יקה העת השלישי והרביעי וכלם על נדתה ומה טעם להגביל עתי היום ולא יום זולתו • ועוד שאומר ימים רבים בלא עת נדתה מן היום השני והלאה ואם ביום השני לכד איך יפורש ימים רבים ואלו דברי רוח • ועוד איך יפורש עת נדתה לזמן ראיית הדם ודבר ידוע כי שם נדתה הוא על הדם הראשון אך זמן שיסמך על הדם אינו כי אם שבעת הימים כמו שאמר שבעת ימים תהיה בנדתה כימי נדתה

לדם שני והאמת מה שבארנו ופסקנו • ואמר לכו על נדה כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא ולא הורה שהוא מטמא לנוגע • והכמי הקראים הקישוהו לנדה וכמו שהחריש מטמאת מושבו כך החריש מטמאת הנוגע בו אבל דין אחד יש לנדה ולכו על אותה מן רטיבותיו ומרכבו ומושבו • והכמי הקבלה אמרו אחר שאמר ותהי נדתה עליו אלו החריש ולא אמר כל המשכב אשר ישכב עליו יטמא הייתי דן שהוא כמשכב שהוא מטמא לנוגע בו • אבל כיון שאמר עליו יטמא ולא הורה שהוא מטמא מכלל נתקן מטמאה חמורה למטמאה קלה שהוא טמא ואינו מטמא • ונראה הדבר מפני כי כשהזכיר משכב ומושבו לנדה ולזכה לא החריש מלהורות שהוא טמא ומטמא אע"פ שדמחו בנדה צא ודע שמשכבו אינו מטמא אלא הוא טמא כשאר כלים שנוגע • בעלי הקבלה הגבילו ונתנו שעור לענין מטמאה אמרו שבת יום טמאה בגדות ובת עשר בזיכות ובת שלש ויום אחד מטמאה את בועלה והאיש בן יום סתמא בזיכות וכן תשע ויום אחד מתטמא בכיאת הנדה • ואנחנו אומרים אחר שאין השכיבה עלת הטמאה אלא הדם וראשון אבל בשאר הדמים כדן הנוגע ומה לנו לשעור זמני הכועל והנבעלת :

פרק שביעי

משפט

הזכה נזכר בפסוק ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים ופירשו החכמים כי התהיל הכתוב בה ואשה כי יזוב זוב דמה שאם היה אומר וכי יזוב זוב דמה היה נראה כי אינה נחלקת מן הנדה • ובעבור שהזכה שם בפני עצמה לכן אמר ואשה אף על פי שהזכה אחרי הנדה ואמר יזוב זוב דמה מהזכר אל מה שאמר ואשה כי תהיה זבה ללמד שבצורת דם שמתמאת הנדה מתמאת הזכה ומה הפסוק נחלקו המפרשים בענינו על כן צריכים אנו לחלקו בחלוק שיסבול זה הפסוק אשר נחלקו בו החכמים ולהראות באיזה נטה אנחנו • ונאמר שהכתוב אמר ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים בלא עת נדתה וראוי להבין מלת נדתה על מה תאמר ועליו נבנה • יש מן המפרשים שאומרים שנדתה הוא דם ראשון ורצון הכתוב שיש לאשה זמן קצוב בו תראה נדתה ואם לא תראה באותו הזמן תקרא זבה וזה לא יתכן כי יש אשר תוסיף ויש אשר תגרע מזמן הקצוב ואיך אפשר להיות

נדתה תהיה ואם כן באמרו עת נדתה אינו כי אם זמן השבעה ובאמרו בלא עת נדתה הוא זולת זמן השבעה ונחלקו החכמים לשתי דעות כפי שיסבול אות ב"ת אם שהוא ב"ת הכלי או ב"ת העור והאומרים שהוא ב"ת הכלי כגון ר' יפת הלוי נ"ע ובנו ר' לוי נ"ע שיהיו ימים רבים בכלל בלא עת נדתה והטעם שיקח השמיני והתשיעי וזולתם ובאמרו או כי תזוב על נדתה מרמזו על יום השמיני לבד שאם תראה בו דם תהיה נדונת זכה ויהיה בלא עת נדתה מוקדם שיהיה כולל שני החלקים ימים רבים ועל נדתה ואיך תפש זה החכם יום השמיני וכו' תהא נדונת זכה כיון שבלא עת כולל חוץ מיום השמיני והיה לו לתפוש אם עת אחד אהרי השבעה או עתים יותר ולמה הגביל יום אחד אומר זה החכם כי לענין הטמאה ימים אתה מונה ואין אתה מונה שעות • ואם יקשה עליו אדם אחר שיום השמיני הוא המכתים בזכות מה מעם ימים רבים • השיב זה החכם כי על כן אמר ימים רבים אפילו שיבוא לה וסת נדתה ועדיין לא פסק הדם תהיה נדונת זכה כי ימים רבים כולל אפילו עד יום מותה • ועוד הקשו לו כי כך תורה הכתוב היות זכה אחרי נדה זצריך שלא יהיה זמן טהרה ביניהם ואיך יתכן שתטהר מן נדתה ותנע/ בטהורים זכרשים ואחרי כן תהיה זכה והוא אומר יהיו טהורים משום שטהרה שאם תאמר לעולם אחרי הטהרה היא נדה ולא זכה הנה גם מצאנו נדה אחר טמאה כגון האשה אשר תראה דם בסוף ארבעים לזכר ובסוף שמונים לנקבה בין בתחלת יום ארבעים ואחד שמונים ואחד בין בסופם וכמו שתהיה נדה אחר טמאה ואחר טהרה כן תהיה זכה אחר טמאה ואחר טהרה ואין הבדל בין בתחלת יום השמיני בין בסופו כי ראיית הטמאה בסוף יום השמיני נמנה היום כלו • עוד הקשה ואמר שהכתוב אמר על נדתה וזה הדבור לא יצא משלשה פנים אם חבור דם בדם או חבור דם בזמן או חבור זמן בזמן • ואמנם חבור דם בדם לא יתכן מפני שאם רצונך דם שראתה בשביעי אינו נקרא נדתה רק הדם הראשון • וחבור דם בזמן לא יאות בלשון רק חבור זמן בזמן שהשביעי זמן נדות והשמיני זמן זיבות עכ"ז יקשה לזה החכם כי למה לקח השמיני חוץ מן התשיעי בלא ראייה • אך מה שנלחץ זה החכם הוא בעבור שרצה היות ימים רבים נגבלים

נקיים וקרבן ואם יום ראשון או שני ימים שומרת יום אחד וטובלת ויוצאת לידו טהרה ואינה צריכה קרבן בפירושים זרים וזהו בהעתקה להם כפי שאומרים ואינו מכת הכתוב אלא אדרבא הכתוב עומד כנגדם • והכמינו ע"ה אמרו אלו היה מאמר אמת לאחד עשר יום היינו עושים גם אנחנו אבל אחר שאין העתקתם אמתית ועוד שיש סתירה בכתוב על כן שבנו על מה שיאות מכת הכתוב • והרבנים עצמם שבו במה שגורה התורה וממה שיש להם בהעתקה ושמו כל הנשים כהזקת זבות שסופרות שבעה ימים נקיים ואין להם לא נדה ולא זבה קלה קטנה כפי דתם והם עוברים על מאמר לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו • אך לפי דעת הכמי הקראים הנמשכים אחר פשט הכתוב מכל הכונות אשר בארנו המאמר הקרוב על שני הדברים אשר התנתה התורה ימים רבים בלא עת נדתה או כי תזוב על נדתה שטאמר או כי תזוב על נדתה גם הוא בלא עת נדתה • אך בארנו בין שתזוב ימים רבים ובין הדם הדם הראשון שתזוב על נדתה הוא במשפט אחד ובא הכתוב להפריש שאין דינה כדן הנדה שמראייה ראשונה סופרת שבעה ימים נקיים ואין הכדל בין ראיית יום ראשון על ראיית ימים רבים כי משיפסק הדם סופרת שבעה נקיים שנאמר ואם טהרה מווכה וספרה לה וכו' על כן אמרה התורה שני דברים • אמנם משפט הויכות בהתחלתה בענין אחד ר"ל שהוא היום השמיני • אך חלוקת החכמים בין שיהיה הראייה בהתהלת השמיני שנוגע בשביעי בין שיהיה יום השמיני כלו • אמנם מה שראתה בתהלת השמיני בין היות דמי השמיני סמוכים עם דמי השביעי בין היות דמי השביעי סמוכים עם זמן השמיני אין החלוקה בין החכמים שהיא זבה • אכן החלוקה כי אחר עבור תהלת השמיני מה שתראה כל יום השמיני היא זבה או נדה וכבר בארנו ההכרעות בין שתי הכתות ואין לנו צורך לשנות בהם • אכן מה שיש לנו לבאר דין הכהן ר' סהל נ"ע יותר ראוי שיהיה דבוק בדם השביעי וההבדל שבינם כי מה שתראה אחר עבור תהלת השמיני דין הכהן שהוא דם נדות והנוגע בו מטא שבעה והיא נדה ואינה סופרת שבעה נקיים • והלוי אומר כי מה שתראה כל יום השמיני היא זבה והנוגע בו יהיה מטא יום והיא סופרת שבעה נקיים

וראית

אמר כי כל הקראים לא התחלפו על מי נגע דמה בשמיני ובשביעי אבל היא זבה על הנלי מטאמר או כי תזוב על נדתה אבל אם תראה בשמיני אחר שנכרת דמה בשביעי הוא תחת העצה והחפוש אם שנלך אל אשר יוציאנו החפוש או שנקח הדבר כחזק להחמיר אך במאמר בלא עת נדתה אע"פ שנתחלפו החכמים כי לא מצא טעם נאות ולא מצא תנאי נוסף על מאמר או כי תזוב על נדתה • ולי נראה שהורה הכתוב ענין שלא היינו מבינים אלמלא לא הזכיר והוא כמו שדן הכתוב בדם נדה הראשון שהוא זולת השני ואמר שבעת ימים תהיה כנדתה היינו דנים גם אם תראה האשה דם זולת השבעה אולי יהיה ערפנות לראשון מן השני על כן אמר ימים רבים שכלו כדון אחד בין הראשון בין השני בין השלישי ועל כן אמר ימים רבים רק יום השמיני לכד לא תהיה זבה על כן אמר או כי תזוב על נדתה בין ביום אחד אחר נדתה בין בימים רבים היא זבה • ואמר ר' יוסף נ"ע כמו שהשליכו הקראים תנאי אחד והיא בלא עת נדתה כן השליכו הרבנים תנאי אחד והוא או כי תזוב על נדתה מפני שהם אומרים אחד עשר יום בין נדה לתחלת נדה הלכה למשה מסיני בעבור שלא הורו כזה בראית הכתוב עד שדברו דברים זרים ואומרים ימים שנים רבים שלשה ואם תראה באלה השלשה ימים רצופים היא זבה גדולה והייבת שבעה נקיים וקרבן אבל אם תראה יום אחד או שני ימים היא זבה קטנה ושומרת יום אחד בלבד • ראתה בשמיני שומרת בתשיעי ראתה בשמיני ובתשיעי שומרת בעשירי ראתה בשמיני ובתשיעי ובעשירי סופרת שבעה ימים נקיים וחייבת קרבן עד שאמרו כי אלו הם ימים רבים אחר עת הנדות שהוא לא עת נדתה • אמור בשמיני בתשיעי בעשירי אלו הם ימים רבים והיא זבה גדולה וסופרת שבעה ימים נקיים וזו זבה הסמוכה לנדה • ראתה באחד עשר היא תחלת נדה • אך אמרו או כי תזוב על נדתה הוא כשראתה בתשיעי לנדתה וסופלת מנדתה יום אחד על כן אמרו אחד עשר יום בין נדה לנדה • ואלו דברים אין משמע הכתוב מורה בשום פנים • סוף המאמר דעתם במאמר בלא עת נדתה הוא על אחד עשר יום שבין נדה לנדה שהוא זמן זיבות וזהו אם ראתה ביום שנים עשר היא תחלת נדה ואם תראה באלו הימים שלשה ימים רצופים היא זבה גדולה והייבת שבעה ימים

זראיתי לר' טוביא הסעתיק נ"ע שספר כי היו מתנהגים עד זמנו על דעת הלוי ודעת הכהן היתה נראית לו יותר ראויה • וראיתי לר' אהרן נ"ע שדעת הלוי נראית לו • אמנם ספר כי העם היו מתנהגים כמנהג זולתי שתי הדעות כי כל עוד שלא תטבול האשה אפילו עד יום תשיעי וראתה דם תהיה זבה וזה אינו דין תורה כי אין הטבילה מבדלת בין גדה לזבה ולדעת הכהן לא היתה אלא על העת שצריכה טבילה והוא סוף יום השביעי בין שטבלה בין שלא טבלה אחר עבור העת ההיא היא נדה ולא זבה • ומה שראוי לפסוק הואיל והדבר מסופק לתת עליה חמרי נדה וחמרי זבה מה שתראה כל יום השמיני ורוחצת מן הדם הראשון שתראה בשמיני כי כל זמן שלא תרחץ ממנו תהיה מטמא משעת הנגיעה מטמא שבעה ולתת עליה ספירת שבעה ימים נקיים בדין הזבה לקחת הדבר בחמרא כך ראיתי שדן לוי בן יפת • ור' יוסף הרואה נ"ע אמר ואשרי המחמיר • ואמר כל ימי זוב מטמאת בימי נדתה תהיה מטמא היא הואיל והסופרת יש לה שבעה ימים נקיים דמיונה כחומר הטמא לא בימים ר"ל שטמאת משכב ומושב ומרכב והם מטמאים אחרים וצריכה שבעה ימים נקיים ואחר תטהר וטהרתה במים חיים כמשפט הזב והקש אחד לכל טמא חמורה כי כמו ששתק מן הזבה בענין טהרתה ונשען כמה שנתבאר על הזב כן החריש על הגדה ונשען להקיש עליה על הזב :

פרק שמיני

היולדת

הכלילה הכתוב במשפט מטמא הגדה שנאמר בימי נדת דותה תטמא ואין מטמאת מפני הדם שרואה עם הגדה רק מפני הלידה שהרי מטמא הכתוב שבועים לנקבה ואשר יקרה ותטמא האשה קודם הלידה ביום ויומים ותחלת השבעה והשבועים מעת הלידה לא מעת שראתה דם • ומי שאומר כי לא מצאנו יולדת מבלי דם ואפשר שתהיה מטמא מפני הדם ומפני הלידה כבר הראינו שיחות זה המאמר ועוד כבר סופר על משפחת דורקטי שאין על הנשים דם בתולים ודם גדה ודם לידה • ומה שראוי לפסוק על דעת מי שאומר כי דם ראשון מטמא שבעה תטמא המילדת מטמא שבעה כל עוד שלא תראה דם קודם הלידה אלא אם תראה דם קודם הלידה תטמא

פרק תשיעי

מה שאמרה התורה כימי נדת דותה תטמא וטמא שבועים כנגתה אין ההקשה בימים

והאומרים שהיא בשער הטמאה אחד בין בשבעה בין בשלשים ושלשה מפני שנאמר בזאת וטהרה במקור דמיה ונאמר בנדה והיא נלתה את מקור דמיה ונאמר תשב בדמי טהרה והישיבה היא עכוב הנגיעה מן הפתורים ומה שנאמר בדמי טהרה אין הטעם שהם טהורים אלא הטעם דמיה שמנקים אותה לצאת לידי טהרה ונאמר וטהרה ממקור דמיה והכמים אומרים דמים שנכנסו בבטנה בעודה הרה והיתה טהורה וע"כ אמר דמי טהרה ואין מאמרם נכון ומה שנאמר בכל קדש לא תגע סהם אמרו מפני שזאת תחלת הטמאות על כן הזהיר מן הקדש וזה אינו מאמר נאות כי לא הזהיר אלא למה שהוא בשלשים ושלשה לא שהיא תוך השבעה והשבעים ויעוד קודם נושא ונוגע את הנבלה והם מזהירים מנעת הקדש ומכירת המקדש ומהם אמרו שמעם הקדש הוא על המעשר שהוא חוצה מן המחנה שנאמר בערתי הקדש מן הבית והמקדש הוא מחנה ישראל נאלו דברים מברות והם דברים מסופקים ויעוד מה טעם להפליג השבעה מן השלשה ושלשים והשבעה דמם בדמי הנדה והשלשים ושלשה קראם דמי טהור ולפי זאת הדעת צריך להיות לכלם אשור אחד ויעוד לומר בכל קדש לא תגע הסגל על שלשים ושלשה ימים שהם ימי טהור חוץ מן השבעה והאומרים שהיא בטמאה חמורה בשלשים ושלשה יותר מן השבעה מפני שמאמר בכל קדש לא תגע טעמו בכל טהור מן מענה ויהיו כלי הנערים קדש שמעמו טהורים והנה היא אסורה לנעת בטהורים והמקדש הוא מחנה ישראל כי אחר שהיא חוצה למחנה מה טעם ואל המקדש לא תבוא והיא חוצה למחנה והמקדש בתוך המחנה וזאת דעת חלושה ויותר רחוקה מהדעות הראשונות ואמנם חכמי הרבנים טהרות והתירוה לבעלה אפילו שופכת דם כנהר והדם אם נפל בכבר של תרומה לא טמאו והרי הוא כמבול יום שאסור לאכול מן התרומה עד שיעריב שמשו לאכול מן הקדש עד שתביא כפרתה ולא חייבו לה טבילה בסוף ימי טהור אלא הזמן מכשירה להביא כפרתה ולאכול מן הקדש וחלוקה ביניהם שמהם טמאה בנדה להמנע מן הדלקת הגר והצעת המטה ומזינת הכוס וכל זה שתמנע מן השמיש המטה ואשר פסקו לפי הכונה הראשונה לא ניתח לאחרונים עד שהייבו הטבילה בסוף ימי טהור הואיל

ומטמאת

בימים אלא כחמר הטמאה שהרי אמר וטמאה שבועים כנדתה ויעוד אמר על הזבה כימי נדתה תהיה טמאה היא מלמד שהקישוה בחמר הטמאה שהיא מטמאה משכב ומושב ומרכב ועושה אותם אב הטמאה ואחרי שהפליג הכתוב שלשים ושלשה ימים מן השבעה וששים וששה מן שבועים אי אפשר היותם בשער הטמאה אחד כי מה טעם לומר על שבעה ימים כימי נדת דותה טמאה ובעבור שהפליג הכתוב אלה הימים ר"ל שלשים ושלשה וששים וששה ודברה תורה מלות מסופקות נחלקן החכמים מהם החמירו השבעה והקלו השלשים ושלשה ומהם החמירו השלשים ושלשה והקלו השבעה ומהם השוו אותם בשער הטמאה ואשר החמירו אותם השבעה מן השלשים ושלשה סמכו ואמרו הואיל והפליג הכתוב השבעה מן השלשי ושלשה ואמר בהם כימי נדת דותה טמאה להקישוה בחמר הטמאה ואמר על השלשים ושלשה ככל קדש לא תגע מלמד שזאת באה במחנה שאם היתה הוץ למחנה מה טעם בכל קדש לא תגע אלא מלמד שזאת באה במחנה ויעוד שהכתוב קראם דמי טהור מלמד שהקל אותם מן הטמאה הראשונה ואשר קראם דמי טהור לא רצה שהם טהורים אלא כערך הטמאה הראשונה אך לא בארה התורה איכות מטמאה אם היא כמטמאת בעל קרי או פחות או יותר אך החכמים הקישוה לסופר זב ואני רואה סבב הכתוב שנראים הדברים הואיל וזאת נכנסת במחנה אי אפשר שלא פיתת הכתוב מטמאותה שאם היא בשער הטמאה אחד והכתוב אמר ולא יטמאו את מחניהם צריך שלא תכנס במחנה גם זאת וזאת לפי הראיה שהביאו נכנסת במחנה מכלל הקל אותה מן הטמאה הראשונה והכמים הקישו אותה במצורע המטהר שנאמר עליו וישב מחוץ לאהלו שכעת ימים כי קלת הטמאה היא להכנס במחנה ותהיה נפרדת מן הטהורים משום שהיא מטמאת אותם אחר אשר נאמר תשב בדמי טהרה שהרי המטהר בשבתו חוץ מביתו מטמא את בגדיו ומהם הקלו טמאתה שמשכבה ומושבבה מטמאים ברחיצה לא בכבוס ומהם אומרים שנמטמאים ואינם מטמאים והכמי הרבנים אמרו על המטהר שאין לו משכב ומושב שמטמא אך הם מטמאים שהרי בגדיו טמאים ואין לקחת ראייה הואיל וטמא בגדיו מכלל שמשכבו ומושבבו מטמאים אך להיותם טמאים הדין נותן

בעבור שהאזהרה מנניעת הקדש מכלל אינה מטמאת הטהורים • אבל הכונה על קדש עובר בלאו ומחוייב אבל באמת שהיא מטמאת את הטהורים נראה לי שלא נתחייבו אלה הארבעה כפרה אלא מפני שהם באים במחנה והם טמאים ולא כן הנדה שהיא חוץ למחנה ועוד שהיולדת לא חייבה הכתוב להביא כפרה אלא בעבור ימי טוהר לא בעבור השבעה והשבועים שכן אומר הכתוב ובמלאת ימי טהרה הדין נותן שאלו הארבעה טמאים ראוי שיוקש אחד מאחד וכן רואים חכמי התושיה הפוסקים אחרי חפוש והקירה ודין להתנהג עמם על צד החומרא והחזוק הוואיל ודברה התורה דברים מסופקים • אך כבואם אל המחנה נראה שיש להם רחיצה הקש מן המצורע ונאמר על הזב וכי יטהר הזב מזובו ואם תאמר כי לא נתבאר ביולדת יש להשיב כי אולי על כן אמר בדמי טהרה וכן נמי בסוף ימי טהרה לא הזכיר לה רחיצה כמו שלא הזכיר בראש ימי טהרה • מה שנאמר על הזכר בדמי טהרה ובנקבה על דמי טהרה בעבור שעל הזכר ימים מועטים אפשר שלא יפסק הדם אלא על הנקבה רוב ימים ויפסק הדם על כן אמר על הזכר בדמי ועל הנקבה אמר על דמי ובאמרו דמי טהרה אין הטעם דמים טהורים כי אחרי דין הלשון הסמוך חוץ מעצם הנסמך ואינו כדרך בני בליעל אחרי שיש לו פירוש נאות לפי תקונו ור"ל דמים שמוציאים אותה לידי טהרה שהיא תנקה מלידה מבטן ומהריון מפני שמלת טהרה שם מקרה מצטרף לה ואינו תואר על דמי וכן נאמר וטהרה ממקור דמיה • יש מן החכמים שאמרו על דרך סברא כי לכך אמר בכל קדש לא תנע מפני שדמה אותה בשבעה ימים כימי נדת דותה תטמא ואחרי הנדה יש זבה כדי שלא יעלה על דעת שהיא זבה אחרי השבעה ותספור שבעת ימים נקיים וחייבת קרבן לבוא אל המקדש על כן אמר בכל קדש לא תנע • ובעבור שאמר הכתוב ארבעים לזכר ושמונים לנקבה יש שתי דעות האחת מפני שהזכר יבש בטבעו ועל כן תפסק הליחה בקרוב והנקבה ליחה בטבעה ועל כן יארכו הימים להפסק הדם והליחה על כן שם ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה • והדעת השנית אומרת מפני שצורת הזכר נגמרת בארבעים ואחד יום והנקבה בשמונים ואחד יום על כן תהיה הטמאה כפי זמן תשלום הצורה :

ומטמאת את הקדש ואנחנו רואים כפי דינם שטבול יום אינו צריך טבילה אחרת לאכילת התרומה אלא הערב השמש ואין להבשרת הקדש רק הבאת כפרה אם היה מחוייב כפרה אלא אינו מחוייב טבילה והואיל וחייבה התורה טבילה בסוף ימי טוהר אין טבילה רק מטמאה כי המושב לנניעת החולים אינו צריך טבילה לפי דעתם לנניעת הקדש • ויש לחוש בדבר שמכלל היא טמאה ואין להם ראייה נכוחה לטהרתה כדינם הואיל והם חולקים • אכן מה שיש לנו לומר אחר שזאת מחוסרת כפרה היא כדין כל מחוסרי כפרה וארבעה הם מחוסרי כפרה • וצריך להיותם שוים כדינם • ואלו הם הזב והזבה היולדת והמצורע כל אחד מהם שני מינים בטמאה שיש זב ומופר זבה ומופרת מצורע ומטהר הנה יולדת ידמי טוהר • וכאשר מצאנו דין טוהר בסופר ומופרת מפורש שהיא באה במחנה אבל על איכות טמאתה החקירה הוציאתנו שהיא לטמאת משכב ומושב כמו שטמאים בנדים והם אינם מטמאים אחרים ועל המטהר מצאנו שבא כתוב מפורש שהוא במחנה ובאר איכות טמאתו שטמא בנדיו ועל דמי טוהר הקיין במאמר בכל קדש לא תנע שהיא באה במחנה ולא בארה התורה איכות טמאתה ודין לנו מדין החקירה להקיש אחר מאחד • ומה שראוי לפסוק שאין בין טמאה ראשונה לטמאה שניה אלא ביאת המחנה • שעל טמאה ראשונה אמר ולא יטמאו את מחניהם ואין מענה ולא יטמאו את מחניהם משום שהם נוגעים את הטהורים אלא שטמאים בביאה אלא בטמאה שניה אינם מטמאים • ועוד שאין עושים משכב ומושב אב הטמאה אלא שהם טמאים לכך הקש לבנדיהם וזהו ההבדל בין טמאה לטמאה ומאמר הכתוב שאמר על המטהר וישב מחוץ לאהל שבעת ימים למדנו אמור ביאת האשה ר"ל שלא ישכב טמא עם טהורה ונאמר ביולדת תשב בדמי טהרה וטוהר זה המאמר מניעתה מביאת איש ונאמר עליה וטהרה ממקור דמיה ונאמר על הנדה והיא גלתה את מקור דמיה ומן שווי המלות למדנו אמור הביאה ואין מאמר וטהרה לביאתה באיש רק לאכילת הקדשים כי הרחיצה הכשירה לביאתה באיש והנה תאר הימים במקור דמים והרחיצה הכשירה לביאה והכפרה לאכילת הקדש ואמר בכל קדש לא תנע בעבור שהיא באה במחנה ואין הכונה

פרק עשירי

לפי דעת הרבנים שאומרים שכל היום ראוי למכילה בתהלת הלילה עד הערב השמש יאמי שפירשו והיה לפנות ערב תהלת הלילה י לא תאבה לשמוע להם ואפילו עבר אותו העת צריך כיום אחר שיהיה עוד לפנות ערב י יש מן החכמים שאומרים שלא רצה במשנה תורה אלא לבעל קרי י ויש להשיב שבעל קרי הזכר בפסיק ואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע שהרי מי שהוא ברצון הזכר בפסוק ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע ונאמר לזה ורחצו במים וטמאו עד הערב ונאמר לראשון ורחץ את כל בשרו צא וזע הואיל ששניהם שוים בסלת רחיצה ולאחד מהם נאמר והיה לפנות ערב ירחץ במים סבלל ששניהם לפנות ערב י וזאת התשובה תפיל טענת מי שאמר כי אל סנהה קטון צריך פנות ערב י ויש תשובה אהרת על זה שבעל קרי אינו צריך רחיצה אלא בעבור המקדש ואם על סנהה קטון צריך פנות ערב אל המקדש למה לא יהיה צריך פנות ערב ונמצא סנהה קטון עדוף סן המקדש ולא עוד אלא מי שרחץ באיזה עת שנזדמן לא כפנות ערב ונזדמן אל סנהה קטן לא יכנס במחנה עד שירחץ כפנות ערב י האשה ששכבה איש אותה שכבת זרע היא טמאה והלא ההקש יחייב שאם הבגד שנפל שכבת זרע עליו הוא טמא הוא הדין לאשה אלא למד הכתוב האשה ששמשו עם איש והיה שכבת זרע היא טמאה כי אע"פ שפרשה ממנו ולא נתלכלכה משום שהורה כהן כי נגיעת בית הסתרים אינה נגיעה אלא היא טמאה משום השמוש אע"פ כן הכמינו ע"ה אמרו אי אפשר בלי לכלוך סבלל מצד הלכלוך היא טמאה י אכן אחרי האמת אלו לא נתלכלכה היא טמאה כך עולה סכח הכתוב ואם שמשו בלי שכבת זרע אינם טמאים :

לא מצאנו מבעלי עינות הטמאה במין האדם שתהיה טמאתו קלה רק מי שיצא ממנו שכבת זרע שנאמר ואיש אשר תצא ממנו שכבת זרע ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב ואינו עושה משכב ומושב ומרכב ואינו מטמא דבר אחר י אכן הנוגע בשכבת זרע טמא כטמאת מי שיוצאה ממנו והיא טמאה בעוד שהיא ליחה והראיה סמא שאמר הכתוב כי תצא ולא אמר כי יגע בשכבת זרע ולא תארה בשם טמא כעין שנאמר על הזכ מבשרו זוכו טמא הוא י ועוד שנאמר וכל בגד וכל עור אשר יהיה עליו סבלל ששכבת זרע אינה טמאה רק בלכלוך לבן י הכתם אשר לא יעבור מן הבגד אינו מעכב הבגד מטהרתו כי אמר ורחץ ולא אמר וקרע כמו שנאמר על צרעת הבגד י ומה שאמר הכתוב אשר תצא ממנו שכבת זרע ר"ל אשר תצא ממנו בלתי רצונו ובאמרו ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע קלמד אשר יצא ממנו ברצון והם שני מינים י הטפה שיוצאת רטיבות לבד אשר לא יתם ולד סמנה וטפה שיתם ולד סמנה ושניהם נכללים בסלת שכבת זרע שהוא ענין שפיקות מלשון ונבלי שמים מי ישיב ואינו רוצה רטיבות שיוצאת עם השתן י ואמר ורחץ את כל בשרו ולא אמר ורחץ בשרו למד שלא תספיק הרחיצה כאבר שיוצאת ממנו שכבת זרע לבד אלא הרחיצה תהיה לכל בשרו י ואמנם הטהרה היא כערב אבל זמן הרחיצה לא הורה הכתוב מתי תהיה סבלל היום ובמשנה תורה הורה שהיא לפנות ערב ופנות ערב הוא זמן סמוך לערב כנגד זה לפנות בקר לשם אומר ויהי באשמורת הבקר ואמר כי פנה היום לערוב ואומר וכבוא השמש יבוא אל תוך הסנהה י לא

נשלמו דיני טמאה וטהרה בזב נדה וזבה ויולדת ובעל קרי

ברוך יהוה צורי

ואחל לכתוב דיני נגעי צרעת בשם החונן לאדם דעת

משימטי ננעי צרעת נתבארו כתורתנו הקדושה באיוו צורה צריך הכהן לטמא ולטהר י והנה על האדם מצאנו ננעי הצרעת לשבעה חלקים ואלו הם י שאת ספחת בהרת של עור ובשר שאת ובהרת של סכוח שאת ובהרת של שחין ושאת של קרחת ונבתת והנתק של ראש והזקן והתורה בארה סיסנים באיזה צורה יהיה שאת לכל אחד

אחד

יפשה אחר המהרה יהיה מטא אך אם צמח שער שחור משבוע ראשון יהיה טהור שהשער השחור סימן טהרה בנתקים • בעלי הקבלה אמרו ארבע מראות ננעים בהרת וספחתה שאת וספחתה • והלא ספחת אחת נזכרת אלא דקדקו שמעם ספחת טפלה והורה שהיא ספחת של בהרת מכלל שיש ספחת לשאת ובתורה לא נזכרו אלא שלשה שמות בהרת ספחת ושאת • דרשו במאמר והיה לננע צרעת שהיא רביעית והלא לא נזכרו בתורה רק שלשה פרקים שאת ספחת ובהרת ואלו היה מאמר לננע צרעת בראשו והיה ראוי לזכור הפרק שלו רק מאמר והיה לננע צרעת הוור לכל אחת סאלו השלשה אף כי אמרו ארבע מראות ננעים בהרת עזה כשלג • כהה מוזאת כצמר הלבן היא השאת • כהה מוזאת כסיד התיכל היא ספחת הבהרת • כהה מוזאת כקרום ביצה שהיא תחת הקליפה היא ספחת השאת • והמעין היטב ידע בלבול דבריהם כי היה ראוי להפוש מן הבהרת לרדת עד קרום הביצה או להפך אלא מה עשה הכתוב תפש מן המראה השנית שהיא כצמר הלבן שהיא השאת ואהרי כן השלישית שהיא כסיד התיכל שהיא הספחת אהרי כן דלג על הראשונה שהיא עזה כשלג שהיא הבהרת וכמו שהיא שלישית בכתוב כן היא שלישית למראה תלמוד לומר לבנה היא שאין למעלה הימנה ואדרבא יש לומר מצד פחיתות המראה על כן תארם בלובן ואהרי כן הור עוד אל הרביעית שהיא כקרום ביצה במאמר והיה לננע צרעת ואומרים למטה מקרום הביצה הוא הבהק • עוד אמרו כי סימני המטאה שלשה שער לבן ומחיה ופשוין והכתוב באר השלישה סימנים כל אחד לפרק אחד שער לבן על הבהרת פשוין על הספחת סי • : על השאר והם אומרים כל אחד מאלו הסימנים יהיה סימן מטאה לכל אחת מארבע מראות ולא כן רצון הכתוב אלא לכל אחד מן הננעים סימן מוסל מה שאין לוולתו • עוד אמרו כי העומק כעומק החמה מן הצל ואינו ענין הפירה והעומק לא יהיה אלא מצד לבנונית והלא לפי דינם כקרום הביצה יהיה עמוק והוא אינו לובן חזק אף על הבהרת שהיא ספחת לבנה אומר ומראהו איננו עמוק מן העור • עוד אמרו כי מה שאמרה התורה לבנה אדמדמת על הבהרת של שחין ושל מכוה הוא הנקרא פתוך וזה יהיה לכל אחת מן ארבע מראות ושער

לכל

נת

אחד מאלו ההלקים ועכ"ז יהיה בדבור הכהן כמו שיתבאר • סימני הבהרת שלשה הלובן והעומק ושער לבן • כשיהיה עם הלובן עומק או שער לבן סחלימו מיד אלא כשיהיה הלובן לבדו מסנירו וזו היא ספחת והראשונה בהרת הוא הנאמר עליה וראה הכהן את הננע ושער בננע הפך לבן ומראהו עמוק מן העור • והראה שזו בהרת ממאמר ואם בהרת לבנה ועמוק אין מראה מן העור מלמד שגם היא בהרת לבנה כי לא שלל ממנה אלא העומק ושער לבן • והספחת היא הנזכרת במאמר ואם בהרת לבנה בלי שער ולובן וצריכה הסגר שבוע אחד ואם פשתה סחליטין אותו ואם פשתה וכתתה פוטרין אותו • אלא אם לא פשתה ועכ"ז עמד בעיניו הננע נותנין לו הסגר שבוע שני ואם פשה סחליטין אותו או אם לא כהה ואם כהה אחרי שלא פשה מטהרין אותו ואם שב ופשה אחרי המהרה אינו צריך הסגר אלא סחליטין אותו • והשאת היא הנזכרת בפסוק ננע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן וראה הכהן והנה שאת לבנה בעור ואשורה בלובן ושער לבן להיות נשואה מעור הבשר וסימן מטאתה כמחית בשר חי כשאת אך אם צמחה הצרעת בכל הגוף ואין בו בשר חי טהור וכיום הראות בו בשר חי יטמא ואם שב הבשר החי ללבן עוד טהור הוא • שאת ובהרת של שחין בין בהרת של שחין ובין בהרת של עור בשר שזאת אדמדמת וסימן המטאה במראה בעומק ושער לבן אך אם אין עומק ושער לבן והמראה כהה צריך הסגרה ואם פשה מטא לא פשה טהור וההסגרה שבוע אחד לבד • שאת ובהרת המכוה היות לבנה אדמדמת בעומק ושער לבן לא היה בה שער לבן ועומק והיא כהה צריך הסגרה שבוע אחד ואם פשה הוא מטא ואם לא פשה יהיה טהור • ושאת של קרחת ונכחת כי כן סימן מטאתה היות לבנה אדמדמת • ההבדל בין שאת וספחת ובהרת השאת היא נשואה מן העור והבהרת עמוקה מן העור והספחת שזה עם העור • והנתק של ראש וזקן סימניו בשער צהוב ודק ועומק ואם אין לו אלו הסימנים צריך הסגרה שבוע • ואם ראה כסוף השבוע ולא פשה הנתק ואין לו לא עומק ושער צהוב צריך גלוח סביבות הנתק והסגר שני שבוע אחד ואם יראה כסוף השבוע השני ולא פשה ואין לו עומק יהיה טהור ואם

לכל אחת מארבע מראות מעין האודם הם אומרים ארבעה טיפין דם בכוס הלכ פתוך של מראה ראשונה והמשה טיפין של מראה שניה ושנים עשר טיפין של מראה השלישית וששה עשר טיפין של מראה הרביעית • ודברו דברים מה שלא דברה התורה ונתנו שעור לנגע הצרעת שהוא כנרים שהוא שש שעורות אורך ושש שעורות רוחב פחות מזה לא יהיה צרעת • ודברו דברים בשעור המחיה והשער ומנהגם ידוע בענין השעורים מה שלא רמזה התורה ואין לנו לעסוק בדבריהם יותר • אך מה שהרמזנו הוא להעיר שעור יציאתם ממה שגזרה התורה אך אנחנו נמשך אחר הפשט להורות דין תורה בנגעי הצרעת :

פרק ראשון

הכתוב אמר וידבר ה' אל משה ואל אהרן בעבור שנגע הצרעת תלוי לכל מראה עיני הכהן על בן הכליל הדבור עם אהרן ואמר אדם כי יהיה בעור בשרו ואמר אדם להכליל איש ואשה שהם מתטמאים בנגעים ואמר שאת או ספחת או בהרת ואין זה הפרק כולל זולת המיוחדים מפני שתלה ענין הצרעת במראה הכהן וחייב הקרבן לכל וכל זה תלוי על המיוחד והזכיר שאת ספחת בהרת והיה לנגע צרעת חוזר לכל אחד משלשה הנגעים • ומעם שאת שהיא נשואה מעור הבשר וספחת שאינה לא נשואה ולא עמוקה ובהרת שהיא עמוקה מעור הבשר • והלל הכתוב בבהרת ממה שהשלים כמנהג הכתוב ואמר והובא אל אהרן הכהן או אל אחד מבניו הכהנים כיון שלא אמר אשר יעמוד תחתיו מכלל שהכהנים המשנים ראויים לדין כנגעי הצרעת • ואמר והובא אל אהרן שאם לא יבוא ברצונו יובא בעל כרחו וראה הכהן את הנגע בעור הבשר שהיא בהרת כי כן אמר ואם בהרת לבנה • ויש אומרים שהיא כהה כיון שאמר ואם בהרת לבנה הפך מאמר בעלי הקבלה שהיא עזה כשלג ויש לומר שגם היא לבנה אם לא באר הכתוב ידענו זה מן מאמר ושער בנגע הפך לבן • ומה שאמר ושער בנגע הפך לבן מלמד שהיה בו שער ונהפך ללבן לא עצמח עתה ומראה הנגע עמוק מן העור כמעט חפירה והמעם בהיות אחד משני הסימנים יהיה טמא שאם בהיות שניהם יהיה

טמא הנה בהעדר אחד מהם לא הורה משפטו וזה אי אפשר מכלל שסימן אחד משניהם מטמא • ואם יאמר אומר והיה ראוי לומר מאמר ומראהו איננו עמוק מן העור או מראהו איננו עמוק יש לומר שאם היה אומר או מראהו הייתי דן שאם בסימן אחד יהיה טמא בשני סימנים צריך שיהיה לו משפט יתר ועל כן אמר ומראהו וכן נמי בשלילת שני הסימנים שאמר ומראהו איננו עמוק מן העור ושערה לא הפך לבן ולא אמר או שערה לא הפך לבן מפני שהייתי אומר כי בסימן אחד היה צריך הסגר ואנחנו כפי שבארנו הוא טמא מוחלט וזה בהכרח מפני שאם בהמצא שניהם ההלית ובהעדר שניהם הסגיר ובהעדר אחד מהם לא יצא משלשה פנים אם הוא מוחלט או מוסגר או פטור • ולהיותו פטור אי אפשר מפני כי בהעדר שני הסימנים יעדו להסגר ובהעדר אחד מהם יהיה פטור ולהיותו מוסגר אי אפשר כי הכתוב לא יעד להסגר אלא בהעדר שני הסימנים מכלל שהוא טמא מוחלט בסימן אחד ואם אין אחד משניהם רק הלוכין לבדו יעדו להסגר שבעת ימים שנאמר ואם בהרת לבנה היא ועמוק אין מראה מן העור ושערה לא הפך לבן והסגיר הכהן את הנגע שבעת ימים • תמיה אני לבעלי הקבלה אשר אמרו שהעומק אינו סימן טמאה ועוד חזרו ואמרו שכל נגע שאין לו עומק אינו נדון נגע והכתוב אומר ומראהו איננו עמוק ואם ראהו בשביעי ולא פשה ולא כהה ועמד בעיניו מעמו בשעורו מלשון ולא כהה כם שהרי אמר לא פשה ולא אמר ולא פשה אלא הוא באור למה שאמר עמד בעיניו ואין המעם במראהו מפני שאם יהיה זה במראהו יהיה מעם והיא כהה במראהו ויהיה מעם מפני שעמד על כן יהיה צריך הסגרה שבוע שני ומפני שכהה בשני אחר שלא פשה יהיה טהור מכלל אם עמד בעיניו בשני מה משפטו יהיה צריך הסגר שבוע אחד והלא לא מצאנו הסגר יותר משתי שבועות והכתוב לא באר אם עמד בעיניו בשני מה משפטו ולא אם כהה בראשון מה משפטו והכמים אומרים כל זמן שהוא עומד בלראוהו צריך הסגר • והאמת מכה המאמרים הוא מה שנבאר כי אחרי שטהרו אם כהה בשני הוא הדין לטהרו אם כהה בראשון • אך אם עמד בשני במראהו אם בראשון יעדו להסגר בשני יהיה מוחלט כמו שנפרש בצרעת בתים • בעלי הקבלה אמרו

אמרו שמאמר והיא כהה הטעם בו במראהו זבפי דבריהם איננו נראה כן מדין החקירה שאם יהיה זה הכהוי למטה מקרוב הביצה אפילו אם פשה הוא טהור ומה טעם והיא כהה ולא פשה ואם הטעם בו שהיתה עזה בשלג ונעשית כקרוב הביצה שהרי בדבריהם אין עזות הכראה ולא כהיותה לאחד מארבע כראות סימן מטמא אלא השער והפשוין והמחיה ואע"פ כן ראיתי לפרשן אחד מהם שסתר את דבריהם באמרו האחד אם עומד במראהו או פשה יהיה טמא • ולפי הפשט אם לא פשה וכהה בהסי • שבוע שני יהיה טהור שכן אומר וטהרו הכהן מספחת היא זבבם בגדיו וטהר יעדו בכבוס בגדים והוא מטמא אדם וכלים כיון שנסגר • וזאת המהרה היא מהרה שלמה לקדש וקדשיו אינו מהוייב למה שנתפרש בפסוק זאת תהיה תורת המצורע ואומר ואם פשה תפשה המספחת בעור אחרי הראותו אל הכהן לטהרתו וזו ראייה על דעת מי שאומר כי הפשוין לבד מטמא ולא עמידת מראהו שהרי לא אמר או שב למראהו ואמר ונראה שנית אל הכהן אין הטעם במאמר שנית אחרי המהרה עד שיהיה פעם שלישית רק הטעם קודם המהרה שנראה פעם שנית ונמחר ואם פשתה אחרי כן יטמאנו הכהן מצורע מוחלט • וקראו מספחת מלשון זנספחו על בית יעקב עיניו האסיפה והקבוץ ביון שאמר והיא כהה ולא פשה שהרי היא נכללת בשם כהרת שנאמר ואם כהרת לבנה היא • ולשון כהרת מלשון בהיד הוא בשחקים שהוא ענין שטי מראה ואינו לזבן כי על כן אמר כהרת לבנה ותארה בלובן ועל כן לא שם אותה פרק בראשה :

פרק שני

החל דין השאת פרק בראשו ואמר ננע צדעת כי תהיה באדם וטעם שאת שהיא לזבן נשוא מן העור וקראה ננע צדעת זאמר והובא כחבריו והנה שאת לבנה והיא הפכה שער לבן ר"ל מפני שהיה המקום לבן בהפך גם השער שהיה בה לזבן ופרט למקום שאין בו שער כגון ראשי האצבעות וראש הערוה והכף שאלו מקומות אין בהם שער ובמקום שאין שם שער אם היה לזבן אשר כדמותו יהפך השער ללבן יהיה מורה לסימן המטמא אמר ומחית בשר חי אין הטעם שבשער הלבן ובמחיה יהיה טמא רק במחיה

לבד אם כן מאמר והיא הפכה שער לבן היא הרצון שתאר המקום שלא יזמנא המחיה אלא בלובן אשר יהפך השער ללבן ואין לבנות השער סימן מטמא שאלו היה סימן מטמא היה אומר הנה כמו שאמר בכהרת ושערה לא הפך לבן והנה אפילו שיהיה השער לבן זולתי מחיה אינו טמא כי כן אמר כלו הפך לבן טהור הוא • והאומר שהרצון בו או מחית בשר חי לא דבר נכונה והנה צריך להיות בשר חי בתוך השאת שכן אומר ומחית בשר חי בשאת • ובעלי הקבלה אמרו שאין רצון הכתוב באמרו והיא הפכה שער לבן ומחית בשר חי בשאת להיות שער ומחיה על השאת רק שהרצון שלא יהא סימן מטמא עד שיכיל המקום שער ומחיה ומחית בשר חי כטעם חרוש ואינו מלשון די ימחא בידיה כדעת ספרשים • ולמה נקראת נושנת מפני שהלובן קדם ובעלית הבשר החי הליחה המלבנת נסתרה תחת הבשר החי ואלו נגלה הלובן יהיה טהור כי יצא חולי הצרעת מן הצרוע • אך מפני שנמחר על כן נטמא ונראה כי הוא טמא משום הליחה שנסתרה ולאופן זה נקרא צרעת נושנת לא מפני הבשר החי כי הוא דבר בריא אך מפני שנסתרה הליחה ואומר לא יסגרנו כי טמא הוא ר"ל אינו צריך אל פשוין • ואומר ואם פרוה תפרח הצרעת פריחה זו לשון פרישות ר"ל אם נתפשט או הלובן וכמה גם כן הבשר החי בשאת על כן אמר את כל עור הננע אין הטעם כל בשר האדם רק טעמו בשר החי שיהיה בשאת כי כן אומר עור הננע ואמר קראשו ועד רגליו טעמו מראש הננע ועד סופו לא מראש האדם ועד רגליו באמור לכל מראה עיני הכהן ר"ל כיון שהשאת נטמאה במחיה ועל השאת היא מראה עיני הכהן לטמא אותה אם תמצא בה מחיה ואם פרוה תפרח הצרעת ר"ל הלובן לכל מראה עיני הכהן ר"ל על מקום המחיה שבמחיה שטמאו יטהרנו כיון שהפך כלו לבן ולא נמצא בכל המראה והיא מחיה כי הכהן לא יעיין רק מקום הננע • אך המפרש שאמר לכל מראה עיני הכהן שפרט מקומות שאין הכהן ראוי לראותם כגון ערות האדם והשת ושל אשה כמו כן • ובעלי הקבלה אמרו שפרט לבית הכתרים שאין הכהן נוקק לראותם ופרטו גם כן מקומות שלא יטמאו בננעים תוך העין ותוך האוזן וכיוצא בהם • וחכמים אומרים כי אם היה מקום שאין ראוי לראותו הכהן אם היה

היתה אשה היה שואל לנשים ועל פי צורה שהיו מנידות היה מטמא ומטהר • ואחרים אומרים שהיו עושים חור כנגד מקום הנגע והיה מעיין הכתן • ואם חזר אותו הלובן ונללה בו בשר הי עוד יטמאנו ועוד אם הלובן וטהרנו הנה הורה הכתוב בזה ארבעה שנויים הוא הדין לכמה שנויים שישתנה יטמאנו ויטהרנו • ואמנם ואם היה כלו בשר הי הוא טהור ואם היה כלו לכן טהור • ואם היה בשתי מראות בשר הי בלובן הוא מטמא • אומרים החכמים שמה השליך הכתוב שער החומר שאם בקצת לובן יהיה מטמא בלובן כלו כל שבן וכונת הכתוב להפך :

פרק שלישי

על כהרת ושאת השחין תאר אותם הכתוב שהשאת לבנה והכהרת לבנה אדמדמת ובאר איכות הכהרת בלובן השער ועומק נאמר ואם יראנה הכהן והנה אין בה שער לכן אם כהה להסניר הפך המספחת שבמספחת אם כהה פוטר ואם עמד בעינו בראשון סנירו • והנה אם כהה בראשון סנירו ואם לא פשה מטהר ואם פשה מטמא ולא הורה שאם עמד בעינו ולא כהה מה משפטו אם יסניר או יחליט או יפטור והדין נותן אם על כהיו סנירו מה שפוטר במספחת כל שבן אם עמד בעינו שיהיה מהליט • ונראה מכח הכתוב שיש שלשה סימנים בכהרת השחין השער הלבן והעומק ועמידתו בעינו ונראה שהפשוט מטמא אחר ההסנרה • יש לשאול אחר שרפת השאת הכהרת אך באר דין הכהרת ולא באר דין השאת • יש מהם אומרים שמאמר ואם יראנה הכהן דין השאת וזה אי אפשר מפני שכל מה שבאר בה הפסוק מפשוט וכוונת ושלילת לבנות השער והעומק אינם כי אם דין מספחת הכהרת ועוד שהותם בכהרת נאמרו ואם תחתיה תעמוד הכהרת ואם יהיה זה הפסוק אמור בשאת על כהרת אם אין עומק ושער לכן לא תפרש דינה ועוד יאומר ושפלה איננה מן העור ואחר שהיא שאת אך יאמר ושפלה איננה • אך מה שיש לומר שהכתוב באר דין כהרת השחין מפני שיש שנוי מן כהרת עור ובשר שהיא אדמדמת והסניר שביע אחד אם כהה אין דין השאת אחד על בן המדיש הכתוב ולא באר דין השחין וזה שתיים ואם תחתיה תעמוד הכהרת לא

פרק רביעי

בצרעת

הנתק שנה הכתוב המאמר ואמר ואיש או אשה ואומרים החכמים בעבור שיש שנוי בין איש ואשה בצרעת הנתק על בן שנה המאמר שהנתק יהיה לאיש בראש ובין ואשה על הראש לבד אמנם חזקן בכלל צרעת עור בשר וכן הסרים או הראש שאינו מעלה שער משום שנשרה מפני משיחה ואינו מעלה שער הוא בכלל צרעת עור בשר • ונתן סימן הנתק בעומק ושער צהוב דק מתחלת מטמאו ואמר הכתוב ואם אין בו שער צהוב או עומק ועי"ז אין בו שער שחור יעדו להסנרה שבעת ימים ואמר ואם לא פשה ואין בו עומק או שער צהוב זה המאמר מלמד שכל אחד מאלו הסימנים מורה במטמא ואפילו אהרי ההסנרה וכן הכהרת • והראיה שכל אחד מורה במטמא כיון שהפשוט אהרי ההסנרה מטמא בלי עומק ושער צהוב ובשלילת סימני המטמא פרט שלשתם ואחד מן השלישה הפשוט כמו שהפשוט לבד מטמא בן כל אחד מהעומק ושער

בעור בשרם בהרות בהרות כחות לבנות ואינו נדון בטמאה ולמה לא השלים הכתוב נגעי הטמאה ואחר כן יביא מה שהוא נדון בטמאה. יש להשיב מפני שעד כאן מה שהזכיר הכתוב כולל איש ואשה אבל בענין קרחת ונבחת מוסגל באיש וזלת אשה על כן הקדי' הכתוב בהק' מטמאת קרחת ונבחת יוהב'ק הם הבהרות שהם כחות והם נרגרים נראים לאדם מהם שהורים ומהם לבנים וכלם טהורים ואחר שהם שני מינים שהורים ולבנים למה הזכיר הלבנים ולא השהורים מפני שעל הלבנים יפול השד הטמאה ולא כן השהורים. וכן אמרו בעלי הקבלה בהק' הוא טהור הוא ממנו טמא והנה הלבנים שהם כהים ונקראים בהק'. ובהק' פירושו לפי מקומו כיון שקראו בהרות לבנות ואמר כחות לבנות בעין המספחת באהריתה ודן בטמאתם מפני רבויים על כן אמר בהרות בהרות רבוי וכפל. ואמר ואיש כי ימרט ראשו קרח הוא טהור הוא המגיל האיש מן האשה מפני כי על האשה לא תהיה קרחת כי הליחה נוברת עליה הפך הזכר ועל כן לא תמצא קרחת בנשים. ואמר קרח הוא טהור הוא אין ההפ'ן טהור מן נגע הנתק מכלל יהיה טמא מסכות אהרות שהכתוב לא דן בטמאתו אלא בחלוף העין שהוא לבן אדמדם נשוא מן העור לא במריטת השער אלא במריטת השער יהיה טהור. ויש להקשות הואיל והטמאה בסימנים מה טעם להורות בטמאתו יש להשיב כמו שחשש על בהרות לבנות פן יפול חשד להקיש בטמאתו כן השש הכתוב על מריטת הראש שאם מפני השער הצהוב יהיה טמא אולי על המריטה יהיה צריך הסגר על כן אמר שהוא טהור ואין טעמו טהור אלא מטמאת הנתק שהרי הורה הכתוב סימן טמאה על הצרעת נבחת וקרחת שהיא שאת לבנה אדמדמת על כן אמר כמראה צרעת עור בשר שאינו נקרא נתק אלא שאת לבנה אדמדמת ונגעי עור בשר שאת לבנה ולא נתק אלא הנתק על הראש או הזקן מקום השער. וההבדל שבין מריטת הראש ובין הנתק אשר יעדו ושואן צריך לו בשער שחור ובעומק אבל הצורה אשר יעד להסגרה והוא ההבדל שהנתק הוא נפילת השער בשנוי המראה שהוא לובן אבל מריטת הראש יהיה מפני מעוט הליחה ונטייתו אל היובש ואחרי כן אם יהיה בקרחת או בנבחת נגע

לבן

ושער צהוב מטמא והכתוב אוסר בפשיין לבד לא יבקר הכהן לשער הצהוב. ובשבוע ראשון אם עמד בעינו ולא היה בו סימן טמאה ועכ"ז אין בו שער שחור שהוא סימן טמאה בנתק יעדו לגלח שער סביבות הנתק. ואם היה בו שער שחור בשבוע ראשון היה יוצא לידי טמאה שהרי קודם שיסגר אם היה בו שער שחור לא היה נסגר כלל משום שלילת סימני הטמאה והעדר סימן הטמאה יעדו לשבוע שני לתגלחת והסגר שבעת ימים. ואלו שלש עשרה יום שהם שתי שבועות הם שלשה עשר יום וביום שביעי של שבוע שני אם לא היה בו סימן טמאה ועכ"ז אין בו סימן טמאה וטהרו הכהן מפני שאין הסגרה יותר משתי שבועות. לא לפי דעת האימרים שקצר הכתוב צמחה שער השחור מן השבוע השני והסגירו אחרי כן אך הכתוב טהרו ואפילו בלי צמחה שער שחור אין הסגרה יותר משתי שבועות ואחרי הטמאה עוד אם פשה יהיה טמא אלא אם הוא עומד בעינו ובו שער שחור יהיה טהור. ויש להקשות שאם פשה ועוד שער שחור צמח בו אך יהיה דינו. יש להשיב שאם יפשה יש בו חולי הצרעת שהיא ליחה סרוחה ומעולם לא יצמח בו שער שחור אך אם יצמח שער שחור בודאי נרפא הנגע ומעולם לא יפשה. אין טעם לדבר האומר שבשני סימנים מטמא ובסימן אחד מסגיר. נראה לי שלא אמר זה הפירוש אלא מפני שלא הסגיר במאמר והנה אין מראהו עמוק מן העור ושער שחור אין בו שיאמר גם כן ושער צהוב אין בו משום שבוים שביעי אמר ולא היה בו שער צהוב מכלל גם כן בתהלה לא היה בו שער צהוב והשער הצהוב אין הרצון בו שהיה שחור והצהוב שהרי לכך נקרא נתק שנשר השער מן המקום שהוא ולאופן זה צריך הסגרה. ואמר ושער שחור אין בו הוא הדין לשאר דמיות אלא דבר הכתוב על הרוב ועוד אחר שאמר ולא היה בו שער צהוב מה טעם והתגלה ואת הנתק לא יגלח כיון שאין בו שער מה טעם לא יגלח על כן ראוי לפרש במאמר ואת הנתק לא יגלח שהרצון בו על השער הסמוך אל הנתק שיהיה הנבלה וסימן בעבור הפשיון לבחון אם יעבור השער או לא יעבור על כן אמר ואת הנתק לא יגלח ושער צהוב דק כמשמעו. ובעלי הקבלה אמרו שהוא קצר ולקוי זהו טעם דק וצהוב מלשון נהשת מוצהב הכתוב אמר ואיש או אשה כי יהיה

נמ

בני אדם שלא יתמטאו ואין זו הקריאה כל ימי חלומו כמו שאר התנאים רק בצאתו לבד • ואמר כדד ישב מהיץ למחנה מושבו גם הוא דרך העצבון והיננו שאם מפני מטאה היה יושב עם מטאים. אהרים אלא הוא על צד העצבון כדרך מפני ידך בדד ישבתי כי זעם מלאאתני בי מה שחל עליו לא הל אלא ממעשיו הרעים ומצד עונותיו ויתאבל וינחם ממה שחטא וישוב בתשובה שלמה וירחם השם עליו וימחול על פשעיו וירפאהו מחליו דכתיב וישוב אל ה' וירחמהו • והמעייץ בנגעי צרעת יבין רמזים עצומים כי הנה ביתרוני החמר להראות הכונה האלהית פחיתות החמר במי שיקרה לו אותו היתרון טמאו כמו שעברה לנו ההערה בכמו זה הענין • ואמנם בזה הענין רוצה לומר בנגעי צרעת העיר לנו להבין בעבור כי כל מדה שיש לאדם בין טובה בין רעה נמשכת אחרי ארבעת מבעיו • והמפליא לעשות חנן לאדם רוח עליונה הוא השכל האלהי להדריכו בדרך ישרה ואם ישתעבד החמר אל השכל וימית תאותיו הבהכיות ויישיר מבעיו אחרי נתיב יושר זהו לפי כונה האלהית ואם יתגברו הטבעים לעור עיני השכל ותהי טרוצתם רעה וגבורתם לא כן אשר מצדם יהיה כל פשע ורשע עון וחטאת יש בכח השם לשנות הטבע לנגעו בנגע הצרעת ולהמיתו הנה אם יהיה החטא כשני כשלו ילבין • ואולם מלת שקערוות טעמו שהורות לפי דעת מפרש אחד יוקרקות או אדמדמות כנגד לבנה שהורה אדומה וירוקה ברוך שהורנו נפלאות טורתו • ונגעי בגדים ונגעי בתים הם הערה לאדם • אמרו החכמים בתחלה לוקה האדם בנגע בית ואם לא יחזור למוטב לוקה בנגעי בגדים ואם לא יחזור יהיה לוקה בגופו עד שיכנע וישוב בתשובה שלמה והשם ישלח דברו וירפאהו • ודבר ידוע ממה שסופר בהגדות נבואיות מה שחל לנגע הצרעת לאנשים גדולים ויקירים הנה מרים הנביאה מה שהוכיחנו הכתוב לזכור ולא נמה מדרך היושר באמרו זכור את אשר עשה ה' אליהך למרים בדרך • ועויה החסיד ונהוי נער אלישע מפני הטא שנפל מידיהם אשר לא נשא פני שרים • אסור לקצץ ננעי הצרעת כגון שיִקצץ המהיה או יתלוש השער שנאמר השמר בנגע הצרעת לעמור מאד • ואם הלש סימן מטאה קודם שיראה אל הכהן או בתוך הסגר טהור ואם אחר החליש

לבן אדמדם נדון כמראה צרעת עור בשר • ואמר איש צרוע הוא טמא הוא מטא ימטאנו הכהן בראשו ננעו ר"ל ננע עור הבשר • הקרה על הראש בין שקדמה טריטת השער ואמר כמראה צרעת עור בשר שיהיה לבן אדמדם ובסימן המראה יהיה טמא • וההבדל שבין קרה ונבח שהקרה ימרט השער עד חצי הראש והגבה סמוך לפניו לבד על בן אסר ואם ספאת פניו ימרט ראשו נבח הוא ואין סימן מטאת ננע קרחת ונבחת כי אם כמראה לבן אדמדם היא שאת שכן אמר כמראה צרעת עור בשר ואלו אמר כנגע צרעת עור בשר היינו מבינים שיהיה טמא בסימנים כנגע צרעת עור בשר אלא אחר שאמר כמראה ותלה הכתוב כמראה לבד ועור בשר יהיה טמא כמראה ועל כן אמר כמראה צרעת עור בשר • ואמר בראשו ננעו שאינו נדון כנגע הנתק אחר שאין בו שער ואם כן לא יהיה טעם כמראה צרעת עור בשר עונה על לבנה אדמדמת שהרי לא מצאנו ננע עור בשר שנמטא כמראה לבן אדמדם אלא על כהרת שחין ומכוה ואם כן יהיה טעם כמראה צרעת עור בשר כמו שעור בשר נמטא כמראה כן קרחת ונבחת טמאתה כמראה • ולא יקרא בשם נתק אשר סימניו ידועים והוא במקום שער שנמרט מצד הלוכין אלא זה יקרא בשם שאת יען שהיה במקום קרחת ונבחת שנמרט מקודם לבן השער מפני יובש הליחה ועל כן לא אמר ומטא אותו הכהן שהוא משונה משאר הננעים שאינו בפשויון שכמראה לבד נמטא כי אלו לא היה מאמר ומטא נשוא על המראה היה ראוי לומר ואם טמא כי ראית הכהן הוא אם להחליט או לפטור ואין ראוי לפסיק במאמר ומטא ולפיכך לא אמר ומטא אלא אמר טמא הוא טמא ימטאנו הכהן כי צרעת הראש הוא ולפיכך יש לו משפט אחר • ואמר והצרוע אשר בו הננע אינו רוצה למוסגר כי אם למוחלט • בנדיו יהיו פרוצים לא כל בנדיו מה שלובש ומה שאינו לובש כי אם מה שלובש ולא גם כן כל תפירות הבגד אלא כדרך האבלים • וראשו יהיה פרוע אם שיהיה הרצון לנדל השער מן ופרע לא ישלחו וכל אלו דרך אבלות בדרך ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם אל תפרומו • ועל שפם יעטה כדרך ולא תעטה על שפם שהוא דרך אבלות • ומטא טמא יקרא זה יהיה לבד בצאתו ללכת הוין למחנה שמכריו כדי שיתרחקו ממנו

זוא במטאתו עד שירפא מכל וכל • המצורע במטאתו כמשפט הזב שמתמא משכב ומושב ומרכב שהם מטמאים אחרים והוא מטמא בכל משיגי המטמא • וחטא יתרה יש במצורע שמתמא בביאה הקש מן הבית שמתמא לבא אליו שהדירה שיושב בה המצורע היא מטמא שנאמר מחוץ למחנה מושבו :

פרק המישי

מהרה המצורע מצוה מן התורה שנאמר והובא אל הכהן • כשם שמצוה למטאו כן מצוה למהרו בין בארץ בין בחוצה לארץ זולת כל ענין אשר הוא תלוי במקדש אבל אשר אין לו תליאה במקדש יהיה ראוי להעשות בין בארץ בין בחוצה לארץ בין כשבית המקדש קיים בין כשאין בית המקדש קיים שאלו היה תלוי בארץ היה מבאר כמו שבאר בנינו בתים באמרו כי תבואו אל הארץ ונ' • והספק נכנסה אם יש מטמא ומהרה למצורע בנלות • והעלה אשר בשבילה נכנסה הספקה היא מפני שטמאת המצורע ומהרתו תלויה בכהן הראיה על זה כי בכל ענין ודבר בדין טמאת המצורע תלוי על הכהן כאשר זה נודע וראה הכהן וטמא הכהן טמא יטמאנו הכהן • ואין למעון כי טמאת הצרעת אינה רק בסימנים ואיך יהיה תלוי בכהן שאם מפני שהוא יודע עיניו מטמא ומהרה הנה אם יהיה חכם מישראל היתכן לדין בטמאה ומהרה זה לא יתכן • אבל מה שראוי לפסוק כי אע"פ שהטמאה בסימנים לא תהיה טמאה רק במאמר הכהן וכהן שאינו יודע סימני טמאה ומהרה והכם מישראל יודע יודיע לכהן והכהן יטמא או יטהר • והראיה שכל טמאת צרעת תלויה במאמר הכהן הנה על צרעת הבתים אומר וצוה הכהן ופנו את הבית ואומר לא יטמא כל אשר בבית מכלל אע"פ שהסימן עלת המטמא יהיה תלוי גם במאמר הכהן • ועתה בנלות כיון שאין בהן ידוע שהוא מבני אהרן שהרי בזמן בית שני בשהיו כהנים כשכקשו כתבם המתיחה ולא נמצא ויגואלו מן הכהנה וזה היה בזמן שבית המקדש קיים כל שכן עתה בנלותנו • אך לפי הנראה אם יהיה בהן מיוחס עתה יש לו למטא ולטהר ואמר זאת תהיה תורת המצורע ולא אמר זאת תורת המצורע מפני שתורתו מבארת קרבנו ואמר ביום מהרתו ואין טעמו כמו וכי יטהר הזב מוזבו שהוא

ענין רפואה שהרי אומר כי נרפא ננע הצרעת מן הצרוע והוא עבר רק בתהלת יום מהרתו שיוצא מטמאה המורה לקלה כנגדה • ומענה והובא אל הכהן יובא דבורו על ידי שליח שהרי אומר ויצא הכהן • וזכר לקחת המשה דברים שתי צפרים חיות מהורות ועין ארו ושני תולעת ואזוב וכלי חרש במים חיים • ואמר שתי צפרים חיות ואין הטעם חיות ולא מתות שהרי אמר ושחט ואין טעמו בריאות ולא חולות שהרי אמר ושלח את הצפור החיה על פני השדה אמנם טעמו שתהיינה מדבריות שכן אמר ושלח את הצפור האחת • ואמר מהורות ואין ראוי להיות סמין המוקרב כדרך פרה אדומה כי היה ראוי לומר שתי תורים או שני בני יונה כמו שבאר בקרבן עני ואומר וצוה הכהן ולקח למטהר איזה שיהיה יקח בשביל המטהר וכן וצוה הכהן ושחט מלמד שהלוקח והשוהט זולת כהן ומאמר את הצפור החיה ונ' יהיה פועל הכהן כי כשהצורך להיות על ידי איש אחר אמר וצוה פעמים • ומים חיים הם מים מתוקים • ואחת משתי הצפרים נשחטת איזה שירצה משתייהם במקרה או הברורה משתייהן ורוב חכמים אומרים שהוא בנוול כדרך שני שעירים של יום כפור ואלו היה כן היה מבאר • ושוחט אחת על המים ומוצה הדם על המים ולוקח השלשה מינים וכורך הארו עם האזוב וקושרם עם שני תולעת • ויש אומרים שקושר גם הצפור וטובלם • והאמת שהצפור אינו נקשר עמהם שכן אומר וטבל אותם ואת הצפור החיה מלמד שהיא אינה נקשרת עמם ועוד צריך שישלח והנה טובלם במים חיים ובדם הצפור השחוטא בפעם אחת ומוזה על המטהר מן הצרעת שבע פעמים ואהרי כן משלח את הצפור החיה על פני השדה ואם חזר עוד משלח עד שישלח ולא יהזור דמיון שעיר המשתלח ששלח אל ארץ נזרה שהוא נושא עונות בני ישראל והולך לו כך זה הצפור כאלו לוקח ננע הצרעת והולך לו • אמנם על השחוטא לא הורה הכתוב מה נעשה בה ואין ראוי לומר שהיא נאכלת לשם חטאת כי לא הורה דמה במזבח ולא לשם חולים כי לא נתכסה דמה • אבל אומרים החכמים כי היו חופרים בארץ וקוברים אותה או היתה נשרפת • בעלי הקבלה אמרו מאמר וזה אשר לא תאכלו על זה עונה ופירושיהם ידועים • ואחרי שיוזה מנלחו כדרך שמנלחין מביבות הזקן ושאר מקומות ומכבם בגדיו ורוחץ ונכנס למחנה

ש'אם פשה קראו סמארת מלשון סארה כמעם כליון והם הלוקי עקר • ואם לא פשה אלא עמד בעיניו קראו פחתת כיון שאינו פושה ואמר בקרחתו או בנבחתו • בעלי הקבלה אמרו קרחת אלו הם השחקים נבחת אלו הם העדשים שמנכיה שערו וזה לא יתכן שהנכה הוא מי שימרט שערו מפניו • ויש מפרשים קרחתו אהורי הבנד נבחתו פני הבנד כנון שהקרה אחרי הראש • ואם כהה ממראיתו אהרי שכבס יקרע מן הבנד וישרף אותו הקרע הוא הדין אם כהה בראשון אע"פ שלא כבס יתחייב שיקרע מן הבנד מקום הנגע אלא אם הלך לו הנגע יכבס ויטהר ואם תראה עוד בבנד אהרי הקרע אומר באש תשרפנו את אשר בו הנגע ואינו מרמז על כלל הבנד אלא על מקום הנגע עם גבולו על כן אמר את אשר בו הנגע אלא אם כבס וסר מהם הנגע וכובס שנית וטהר • והכתוב הזכיר המשה דברים מן הנטמאים והם כנד צמר או כנד פשתים או שתי או ערב ואינו רוצה שתי וערב כשהוא ארוג רק שיהיה כל אחד בפני עצמו והמכין יבין אסור שעטמו בצמר ופשתים שעל אלו שני המינים יהיה מצטרף מראה הצרעת וכדי שלא יפסד הבנד בהצטרף שתיו עם ערבו על כן אסר אלו שני המינים רק כמין אחר לא יצטרף • ואמר או בעור כשלא נתקן עדיין ואסור או בכל מלאכת עור כמו כר וכסת • אם היה הנגע ירקרק ופשה אדמדם אינו פשיון שהפשיון צריך שיהיה ממינו שזולת מינו אינו מצטרף ובין שפשה הנגע בתוכו שהיה בתוכו מקום נקי או רוצה לו אהרי הוכבס הבנד והור הנגע במקום אחר הוא נדון שבו פושה ופורח • אין טעם לדבר האומר שאם פשה כלו ירקרק או אדמדם או ששב כלו ירקרק או אדמדם אינו טמא • הבנד שיש בו הנגע הוא עין הטמאה שמטמא על ידי כלל משיני הטמאה ובסגולה שמטמא כאהל :

למחנה גדול זאינו מטמא כביאה למחנה טמאים כמו שאמרו קצת החכמים כי לא נקראו הטמאים מחנה ומאחרי בואו למחנה יושב מחוץ לאהלו שבעת ימים וביום השביעי סגלה את כל שערו מה שפרט הכתוב בתנולחת שניה וחותם ואת כל שערו יגלה אפילו מה שהוא בבתי הסתרים ומבכס בנדיו פעם שניה ורוחץ בשרו במים וטהר וביום השמיני מביא קרבן המפורש בכתוב • ושבעה ימים הראשונים שלמים בראשיתם והסרים באהירתם והאחרונים הסרים בראשיתם ושלמים באהירתם • והנה מטהרה ראשונה להכנס במחנה שלא יטמא כביאה אבל הוא מטמא אדם וכלים שהרי מטמא בנדיו וטהרה שניה להשתמש במתורים וקדרים :

פרק ששי

הסמוך

הכתוב צרעת הבנד עם צרעת קרחה ונבחת מפני שצרעת קרחת ונבחת במראהו כן נמי צרעת הבנד ואמר והבנד כי יהיה בו נגע צרעת בכנד צמר או בכנד פשתים אלו שני המינים יהיה הכתוב • ואין להקיש כנד מוך וקנבוס ומשי מפני שאם אמר מין אחד היינו מקישים האחרים ואע"פ כן בדרך רחוקה אלא אחר שפרט שני המינים אין להקיש דבר אחר הוין מאלו שני המינים ואין לומר כי בכנד הכתוב רוצה מפני צבע המראה שהם ירקרקות או אדמדמות שהרי אומר או בעור או בכל כלי עור ומה טעם בכל כלי ואין הטעם עד שיהיה העור כלי אינו מטמא כי מה טעם או בעור והעור צריך שיהיה מהכתמות המהורות כיון שהוא יוצא ליד טהרה והוא הדין על הצמר • והנה אין הטעם שיהיו לבנים ואם יהיה ירקרק באדמדם או אדמדם בירקרק מה בכך • ואם יהיה הבנד אדום שיהיה הנגע אדמדם עמוק מן האדום ועל כן אמר ירקרק או אדמדם ככפל האותיות שהאדמדם עמוק מן אדום וירקרק מן ירוק • לא מצאנו בנגעי כנדים שיהיה מוהלט מתחלתו אלא אחר הסגרה וסימני הטמאה על שלשה דרכים אם פשה בשבוע ראשון ישרף ואם לא פשה אלא אם כהה לכד יקרע מקום הנגע או שכהה ופשה יכבס ויסגר שבוע שני ואם לא שנה סמראיתו אע"פ שלא פשה או שפשה וכהה פשיון וכהוי שני ישרף ואם עמד בפשיון וכהוי הראשון יקרע • ואמר פחתת לשון פחיתות

פרק שביעי

נגעי

בתים תלאן הכתוב בניאתם לארץ שנאמר כי תבואו אל הארץ ואמר ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתם מלמד שהנגע יחול ברצון השם על צד היסור ותלה הדבר בארץ מפני שארץ ישראל אינה מקבלת לעושי הרע כנרמז ולא תקיא אתכם הארץ ואמר בבית ארץ אחוזתם היא ארץ כנען

יִקַּח וְטָהַר אֶת הַבַּיִת • ואם ישוב הנגע ופרה כבית פריחה זו לשון צמיחה ואינו מלשון פשיון והתפשטות כענין ואם פרוה תפרה הצרעת בעור ובא הכהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת לשון אכול וכלוין ולשון פשה זה אינו לשון פרישות אלא ענין צמיחה וגלוי כי אין משמע זה המאמר רק אהרי הטוה את הבית על כן אמר ונתן את הבית את עציו ואת אבניו וזה הפסוק מלמד שאין הצרעת נגלית אלא בבית שהוא בניי מעצים ואבנים • בעלי הקבלה בלבלו פרשה זו שהיא אמורה בנגע הבית בפירושים מקולקלים ואשר בלבלם לשון פשה שאומרים בפסוק וראה הכהן והנה פשה שאינם עושים אותו לשון צמיחה עד שיהיה משמע הפסוק אהרי הטוה את הבית אלא רוצים בזה היות משמע המלה פרישות ושמיחות ופסוק זה צריך שיהיה אמור בסוף שבוע שני מכלל העומד בעינו בסוף שבוע ראשון מסגירין אותו ובסוף שבוע שני חולץ וקוצה וטה כמו אם פשה בראשון ונותן לו שבוע שלישי ואם חזר נותן ואם לא חזר טהור • והנה הוסיפו תנאי שלא בארה התורה ר"ל העומד בעינו והלא העומד בעינו בבהרת של מספחת שהתנתה התורה אומרים שאין עמידתו בעינו סימן טמאה ובהותו אינו סימן טהרה והנה הוסיפו תנאי זה שלא בארה התורה ואם רצו לקיים זה התנאי נוח להם אם היו מקישים אותו מנגע הבגד כמו שעשו קצת מן הכמי הקראים מלהחליף ולבלבל סדר המקראות • ואם בלבלם לשון פשה שהוא ענין פרישות שהוא אמור על המוסגר דין שיבלבלם לשון ופרה שהוא אמור על החזור באמת ולשון פריחה מצאנוה על השאת לשון פרישות באמרו ואם פרוה תפרה הצרעת וכמו שלשון ופרה לשון צמיחה כזה המקום כך לשון פשה במקום זה לשון צמיחה • ועוד שהם אומרים שאם נגלה הנגע במקום יאמר פושה :

ומעתה

נבאר לפי דעתם איך תקנו סדר המקראות • אומרים שמאמר ובא הכהן הוא בסוף שבוע שני שמקישים ביאה משיבה שאומר ושב הכהן ביום השביעי מה שיבה בסוף שחולץ וקוצה וטה ונותן לו שבוע כך לביאה זו בסוף שבוע שחולץ וקוצה וטה ונותן לו שבוע ופסוק זה לא היה ראוי להכתב הנה אלא פסוק ונתן שאין נותן אלא החזור ופסוק ובא הכהן אינו אמור על החזור

אלא

סמך

בנען וכולל גם ארין סיהון ועונג אע"פ שאמר כי תבואו למד הכתוב שלא יהיה דין ננעי בתים אלא אהרי בואם לארין ובא אשר לו הבית ואמר בנגע נראה לי בבית לא יפסוק הדבר שהוא נגע אלא יאמר מאמר מסופק בנגע כי לא יקרא נגע אלא במאמר הכהן • וצוה הכהן ופנו את הבית זה הפסוק מורה כי אע"פ שהיה נגע מטמא לא יטמא אלא אהרי דין הכהן על כן אמר וצוה הכהן ופנו את הבית שאם על דרך רהמנות שלא יטמא כל מה שיש בבית בעל הבית היה עושה זה ועל דרך חוב לא יכשר כי הדבר מסופק אם טמא ואם טהור • ונראה מן הכתוב כי עד שיאמר הכהן להסניר אינו מטמא שהרי אומר ויצא הכהן אל פתח הבית מכלל אע"פ שדן בטמאה עד שיאמר אינו טמא ואם כן למה אמר הכתוב כי קודם בוא הכהן וצוה ופנו היה לו לומר בעודו בבית לצוות לפנות אלא מלמד שאם יצוה לפנות אחר שיראה כאלו אומר שהוא טמא ויטמא מה שבבית • וראה את הנגע והנה הנגע בקירות הבית שקערוות ירקרקות או אדמדמות מעמו קים ושורות ואין לו דומה • והמפרש טעמו שהורות אם הוא תואר צריך שיקדם המתואר והיה ראוי לומר או ירקרקות • ובעלי הקבלה האומרים שטעמו שוקעות רירות צריך שיקדם המתואר ומה טעם שיאמר עוד ומראיהן שפל מן הקיר דומה לו עמוק מן העור סמוך לו אומר ושפלה איננה מן העור ויצא הכהן מן הבית אל פתח הבית והסניר את הבית מלמד שאין הבית טמא עד שיאמר הכהן שהוא טמא ואין הסנירה בבית רק בנגע אם יפשה או לא יפשה שהרי אומר והבא אל הבית כל ימי הסניר אותו • והנה אין מחליטין צרעת הבית מתחלתה רק אהרי הסנירה כצדעת כנדים ועל צרעת בתים מסניר ונותן לו שבוע ואם פשה חולץ וקוצה וטה ואם חזר ביום השביעי וראוה והנה פשה וצוה הכהן והלצו את האבנים אשר בהם הנגע להשליכם אל מקום טמא שלא יצטרכו אותם • ואת הבית יקציע מלשון קציעות שיסיר הקליפה ואינו מלשון מקצוע רק טעמו שיקח הקצה שלהם • ולקחו אבנים אהרות והביאו אל תחת האבנים ועפר אחר יקח וטה אמר זה לשון יחיד למד זה שאם היו שנים בתים ולהם קיר אחד בניניהם ונראתה הצרעת מפאה אחת שניהם חייבים להלחץ ולבנות • אמנם המיחה בעפר יהיה לבעל הבית אשר בו הנגע שנאמר ועפר אחר

הולעת ומים חיים אל כלי כההרת האדם • והנה מציאנו מערכות טהרת ננעי צרעת על שלשה חלקים • שהאדם צריך הזאה וכפרה • והבית צריך הזאה לכד • והבגדים צריכים כבוס • יש לחוש לעומד בעיניו בסוף שבוע ראשון אם לא פשה ובתורה לא נתפרש דינו והכמים אומרים שננע הבית יהיה בצורה שנתבארה בתורה כי בסוף שבוע ראשון על כל פנים יפשה ועל כן לא בארה התורה את העומד בעיניו ואם לא יפשה ואין זה הפירוש נראה כי על כל פנים היה מוחלט מתהלתו ולא היה צריך אל הסגר כי טעם ההסגרה על צד הפשיון אם הין ואם לאו ר"ל אם יפשה ואם לא יפשה ואחר שדן הכתוב על הפשיון דין היה לו לבאר על העומד במראו ולא פשה • ויש הכמים שאומרים שיש לדין לעומד במראו ואם לא יפשה לא כפירוש בעלי הקבלה אלא הקש שננעי בגדים כדן שננעי בגדים שזה ידקק אדם זה ידקק או אדם • יש להקיש זה מזה וכי הכתוב הברם במאמר אחד כאמרו ולצרעת הבגד ולבית והכתוב פירש בננעי בגדים שלשה ענינים על הפשיון איך יהיה דינו ולעומד במראו איך יהיה דינו ואם כהה איך יהיה דינו וכיון שנתפרש דרך אחד בננעי בתים ר"ל הפשיון מה חלוק יש בדינו מפשיון ננעי בגדים שבתחלה מסגירו ואם פשה בסוף השבוע שורף אותו ולא פשה אלא עומד במראו בסוף שבוע שני או כהה ופשה ואין צריך לומר שעומד במראו ופשה שורף אותו ואם כהה קורע מקום הננע ושורף אותו והבגד מכבסו פעם שנית ויוצא לידי טהרה הוא הדין אם כהה לבד בראשון שקורע ומכבס ומטהר אם חוזר אינו צריך הסגרה אלא מיד ישרף • והנה מה שדן על הבגד שרפה דן על הבית חליצה וקיצה וטיחה ואם חוזר ינתן • והנה תהליף הכתוב משפט ננע הבית לננעי בגדים הוא הדין לשאר הכימפטים כזה תהליף ואם לא נתבארו בתורה ההקש יחייב כיצד אם נראה בביתו ננע מכניו שבוע ואם פשה בסוף שבוע חולץ וקיצה וטה ומטהרו ואם חוזר נותן עמד במראו בשבוע ראשון מסגירו שבוע שני ואם עמד במראו בשבוע שני חולץ וקיצה וטה ואם חוזר נותן • כהה הננע בראשון או בשני חולץ אותו האבן שבו הננע אלא אם הלך הננע אינו צריך חליצה והדבר נראה אם כהה אין הננע צריך טהרה בצפרים ואם

אלא לעומד בראשון ופושה בשני • ובמאמר ואם בוא יבוא הכהן וראה והנה לא פשה הננע בבית אחרי הטוה את הבית וטהר את הבית כי נרפא הננע אומרים משמע זה אינו חוזר למאמר ואם ישוב הננע ופרה בבית אחר חלץ את האבנים שאם אחרי הטוה איך יאמר והנה לא פשה אלא משמע זה הפסק אמר לעומד בשבוע ראשון ושני ולא פשה וטח ונתן לו שבוע שני ואם חוזר נותן ואם לא חוזר טהור • וגם כן פירוש הפסק ואם בוא יבוא בסוף שבוע שני וראה והנה לא פשה אלא עומד בעיניו וטח ואחרי הטוה אם לא חוזר וטהר את הבית כי נרפא הננע בחליצה וטיחה ואם חוזר נותן • הנה הוציאו מכל וכל פירוש אלו הפסקים ממשמעם שהכתוב אומר והנה לא פשה הננע אחרי הטוה אומר פשיון אחרי הטיחה ורצונו לשון צטיחה כמו שפירשנו נגד שאמר ובא הכהן וראה והנה פשה הננע • וכפי שאנחנו רואים משמע הכתוב כי העומד בראשון ופושה בשני לא נתפרש בתורה דינו וכן העומד בראשון ובשני ופושה בשלישי לא נתפרש בתורה דינו • אכן הנראה לנו ממשמע זאת הפרשה כי כשנראה הננע מסגירו ובסוף השבוע רואהו אם פשה חולץ וקיצה וטה ואם לא חוזר טהור ואם חוזר טמא • ואם ישוב הננע ופרה בבית טעמו צמח בין באותו מקום בין במקום אחר יאמר שיבה הוא טעם ובא הכהן וראה והנה פשה טעמו צמח זה הפסק אמר על ההוור טיד נותן שנאמר ונתן את הבית וכיון שהורה לענין טמאה אומר והבא אל הבית כל ימי הסגור אותו והוא השבוע ראשון יטמא עד הערב ולא חייב לו כבוס בגדים ועל האוכל ועל השוכב חייב כבוס בגדים והלא בגדיו נטמאים בן מאמר ולא יטמא כל אשר בבית א"כ אינו רוצה בבגדים שהוא לובש בעודו בבית אלא אחרי צאתו ולבש בגדים אחרים יהיה מטמא אותם ולא כן הבא זהו דין תורה • ובעלי הקבלה אמרו הזכיר שוכב עם אוכל שיהיה השוכב כשעור אוכל אכילה משוערת שלא יהשב בחוקת והבא ואחרי כן אמר ואם בוא יבוא הכהן וראה והנה לא פשה אחרי הטוה וטהר את את הבית כי נרפא בחליצה וטיחה הפך ובא הכהן וראה והנה פשה והלא מכה זה המאמר שמורה בטמאתו אם חוזר היינו לומדים טהרתו אם לא חוזר אלא להסמיך טהרת הבית כהזאה בשני צפרים ועין ארו ואזוב ושני

הקדישם מן הנתק • אך מה שיש לומר במאמר לכל נגע הצרעת בעבור שננעי האדם שני הלוקים שכלל הגוף חלק אחד והראש והזקן וצרעת קרחת ונבחת נכללות במאמר לכל נגע הצרעת • ואחרי כן אמר ולצרעת הבגד ולבית והשלים הלקי הצרעת ואחרי כן שב לבאר ולפרוט מה שכלל במאמר ולכל נגע הצרעת ואמר ולשאת ולספחת ולבהרת ובאלו שלשה שמות נכללות צרעת עור בשר וצרעת שחין ומכה וצרעת קרחת ונבחת והקדים השאת ואחרי כן הספחת ואחרי כן הבהרת כפי שהקדים בהם מאמר הכלל הפך מה שהזכיר בדינים ואומרים החכמים שהשאת קשה בדינה מהספחת וכן הספחת מהבהרת ועל כן הקדישם בסדר הכלל אך כשסדר משפטים הקדים מה שהוא קל בדינו שהוא הבהרת ואחרי כן הספחת שהיא פרה הבהרת ואחרי כן השאת • אך כפי שמדר הכלל בהתחלה כן סדרם בתמימה :

בהה בשבוע שני צריך טהרה בצפרים שהרי מטמא בעמידת מראהו בראשון אע"פ שלא הוחלט ואינו קוצה וטה אלא הולין האבן אשר בו הנגע ואם הזר גותין הבית כמו שקורע נגע הבגד ישבה מן הבגד ואם חד בו שורפו • וזאת הדעת בדרך ההקש יותר נראה בדעתי • ובסוף התם בננעי צרעת מאמר כללי בפסוק זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ומאמר לכל נגע הצרעת אינו מולל נתק בעבור שבא בו"ו מכלל שאינו נכלל ואם אינו נכלל מה טעם לכל נגע הצרעת אחרי שמבאר כל אחד ואחד • ויש חכמים אומרים כי מה שלא נתבאר בפרט נכללים במאמר לכל נגע הצרעת והם צרעת שחין ומכה וקרחת ונבחת עד שמדוחק אמרו הזכיר ולנתק אחר מאמר לכל נגע הצרעת כמו שנתבאר משפט הנתק אחר משפט שחין ומכה והלא אמרו שמאמר לכל נגע הצרעת כולל גם של קרחת ונבחת ואך

וברוך חונן לאדם דעת
בישם שופט צדק ואמת

נשלם ענין ננעי צרעת
ונתהיל כדר מטמא המת

מכה ההקש • המת שמטמא זה שיצאה נשמתו לגמרי שנאמר בנפש האדם אשר ימות ואפילו שהוא נוסס עד שתפרה נפשו ונשמתו זה הוא דין תורה • אך החלל אפילו שהוא מפרנס הוא מטמא באיזה צורה הוא כגון שנכרת ראשו או שמעוהו בנתים עליו הכתוב אומר וכל אשר תע על פני השדה בחלל חרב • והחלל שני מינים חלל שפרחה נשמתו וחלל שנהרג ועדיין לא יצאה נשמתו ואומר ונאק נאקות חלל שמוציא הנשימה זאינו יכול להשיבה שאם על מי שמת לגמרי שהרי אומר או כמת וכי יעלה על דעת מה שאומר הכתוב הנגע כמת על מי שמת מיתה טבעית ולא על מי שנהרג אלא רצון הכתוב כמו שאמרנו • ואחד מת ישראל ואחד מת האיניו ישראל מטמא בכלל משיני המטמא הראיה על זה ממה שאמר ואתם חנו מהוץ למהנה כל הורג נפש וכל נוגע בחלל שנאמר על הריגת אנשי מדין • לא כדעת בעלי הקבלה שאומרים עובד כוכבים שמת מטמא במגע ולא באהל והביאו ראיה שבמגע

המת מטמא בכלל משיני המטמא אשר בארנו אותם ומטמא גם כן באהל ולא נתבאר במטמא המת רק הנגיעה והאהל • הנגיעה כמו שנאמר הנוגע כמת • והאהל שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל וכלל משיני המטמא מוקשים למטמא המת כמו משא ותוך ועליו ויחס • ואמנם אופן ההקשה בשני פנים • האופן האחד שאם הנבלה שהיא מטמאת מטמא יום ומטמאה בכלל משיני המטמא והמת שהוא מטמא מטמא שבעה לכל שכן • והאופן השני שאם המת מטמא באהל שהוא יחס דחוק המשא לכל שכן שיהיה מטמא במשא והראיה הגמורה שיש לנו להקיש הנה בידוע שלא באר במשפט מטמא המת אלא הנגיעה והאהל • ובספור שבי מדין מטמא את ההורג ואף ההורג טמא מחמת נוגע שהרי אומר וכל נוגע בחלל ולא מחמת אהל וזרין גותין שתהיה מטמא ההורג עולה מכה פרשת מטמא המת • זאנחנו כבר בארנו שההורג בכלל נושא ובאמת שהוא עולה

בהשלמת צורתו לבוא בו הנשמה בארבעים ואחד יום לזכר והנקבה בשמונים ואחד יום ומהם אומרים בתשלום ארבעה חודשים וחצי והראיה כי הנשמה לא תבוא כי אם בהשלמת צורתו כי כן אמר המדבר ברוח הקדש באמרו אשר עושיתי בסתר רקמתי בתחתיות ארץ גלמי ראו עיניך ואומר הלא כהלב תתיכני וכנבינה תקפיאני עור ובשר תלבישני שזו דבר הרוח • ואחרי כן אומר היים וחסד עשית עמדי • וכן נוצר אדם הראשון שנאמר וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה ואחרי כן אמר ויפה באפיו נשמת היים • ובתחית הממים אומר ויקרם עליהם עור מלמעלה כלל אותה הפרשה ואחרי כן אומר מארבע רוחות בואי הרוח ופחי בהרוגים האלה • אבל לפי דעת האומרים מוזן שתראה בו צורה אנושית תהא כיאת הנשמה מפני שהכתוב אומר אדם כי ימות באהל וכיון שנראתה בו צורה אנושית לא יצא מהיותו הי או מת ואם אינו הי הוא מתייהאזכרים כשהוא נולם ונפל היתה בו נשמה והעד שיש לו תנועה ועוד שההרהר מצד רוח תפיל סכלל שיש בו הרגשת היים ומאמר הכתוב היים וחסד עשית עמדי אחרי תשלום הצורה אין הכונה רק כל זמן היותו בהריון והעד ופקודתך שמרה רוחי שמכלל רוח היתה בו • ולא ראי יצירת העובר כיצירת האדם ותחית הממים אכן בענין היותו והתנועה יש לטעון כי האשה תתפעל ולא תוכל להתזקק העובר • אכן הכמי המחקר הורו אם יש בורע נפש או אין ואם מתחדשת לו מהוץ או נולדה בו והעלה העיון שיש מכות הנפש מתחדשות באנוש אחרי כן ויש כחות שהן בורע והן הכחות שהן נתלות באברים והן על הזרע ככה והן מכות הנפש הזן והמגדל • והנה בהתערב הזרע עם דם האשה יתכוננו האברים על פי הכונת כחות הנפשיות ואלו לא היה לו כה נפשיות לא היו מתכוננין האברים על פי תכונת הבניתן וציוון ואין אלו הכחות פועלות לאברים כי אחרי שהאברים מקבלים לאלו הכחות איך יהיו פועלים כחם שאלו היה כן היה ראוי להוציא הכחות מכלתי כלים ויה אי אפשר • אמנם הדאוי להאמין כשהכלים מתפעלים הכחות יהיו יוצאים לידי פועל ופועל האברים יהיה כזו הצורה בתערב זרע האיש עם דם האשה כנוסר ביאה ומתאסף דם האשה עם זרע האיש מצד דוחק השלבת הזרע והמסכת אותו המקום כי כך דמיון החכמים אותו המקום

שכסנע אומר הנוגע במת לכל נפש באמרו לכל נפש כולל גם כן מתי האינים ישראלים • ומה שהביאו ראיה כי מה שאמר על הנוגע במת לכל נפש אדם ולא נאמר על אדם כי ימות באהל לכל נפש שהרי יש לדעת בפסוק הנוגע במת ובפסוק וכל הנוגע בהלל לא בא להורות משפט הטמאה אלא החטואי כמי נדה כיון שהזכיר תקון מי נדה רצה לזכר גם כן מי הם הצריכים אותם ועל כן הזכיר הנוגע במאמר קצר להורות החוב עליו אם לא יתחטא • אך משפט הטמאה אינו כי אם מפסוק זאת התורה אדם כי ימות באהל ועל הנוגע אומר וכל אשר יגע על פני השדה ולא הזכיר בזה הפסוק נפש אדם וכלל ישראל ואינו ישראל הוא הדין גם בפסוק אדם כי ימות באהל • ועוד שמאמר נפש אדם מצאנוהו לישראל לבד מכה שאמר אנחנו טמאים לנפש אדם ולא היו אלא מתי ישראל והמביא ראיה ממאמר ואתם חנו מהוין למחנה כל הורג נפש וכל נוגע בהלל ולא אמר וכל בא אל האהל • יש להשיב כי לא היה לשם מי שנמטא באהל מה שלא הרג ולא נגע בהלל מפני שהכו את כל זכורה וכן כל אשה יודעת איש וכלם מצווים להרג שנאמר ועתה הרגו כל זכר בטף ועל כן לא הוצרך לומר וכל בא אל האהל שבו מת מפני שאין טמאה הלה על טמאה שנאמר אדם כי ימות באהל ואמר כל אשר יגע על פני השדה ולא הוצרך לומר וכל אשר יגע נפש כדי להכליל גם הנוגע במת באהל מפני שכבר נמטא באהל ומה צורך להכלילו בטמאה על הנגיעה :

פרק ראשון

הנפל טמא ככלל משינוי הטמאה כמת ואינו טמא אלא אחרי ביאת הנשמה מפני שהאמת נכוחה שלא יהיה הנפל טמא אלא אחרי ביאת הנשמה שכן כתוב בנפש האדם אשר ימות כי קודם שתבוא בו הנשמה הוא כאבן דומם והמסכנו מעונש נפש תחת נפש כי כן אומר ויצאו ילדיה לא נפל אשת כל חזו שמש • ודעות החכמים נחלקו לשלש דעות בכיאת הנשמה מהם אומרים משישתנה הזרע עם דם ויהיה נולם אדום תהיה בו נשמה • ומהם אומרים משתראה בו צורה אנושית • ומהם אומרים משתשלם צורתו • ודעות החכמים

בו חיות • הקבר מטמא בכלל משיני הטמאה כיון שהשוהו בנגיעה עם המת • ולשון קבר מצאנוהו בדרך ספור שהוא העפר הכרוי כמו שאמר בקברי אשר בריתי לי או בסלע התצוב כמו שאמר הוצבי מרום קברו • ואם יהיה קבר המת ועליו ציון הנוגע בציון מקום שכנגד המת יהיה טמא בין בקבר בין בצדדיו יהיה טמא בין שהיה בקבר מדברים מקבלים טמאה בין שהיה מדברים שאינם מקבלים טמאה כיון שנקראים בשם קבר מטמאים כל זמן שהמת בתוכו • המת שהרקוב הרקב שלו מטמאי והקבר שהוא בתוך מערה הנוגע במערה לא יהיה טמא וכן נמי הנוגע על הציון שעל המערה והארון שהמת בו נדון בקבר :

פרק שלישי

בלל משיני הטמאה על איזה צד הם משינים הטמאה כבר נתבאר • בטמאת הנבלה ועוד נוסף בטמאת המת טמאת אהילה וצריך להרהיב הבאור על איזה צד טמאת אהילה מפני שהכתוב אמר אדם כי ימות באהל והטעם בו בכל איזו מיתה שימות ואין הבדל בין שעת צאת נפשו בין אחרי יציאת נפשו בין שבת באותו האהל בין שהכניסוהו מת באותו אהל ואין הבדל בין כללו של מת או אבר מאבריו ואפילו חלק ממנו במה שהוא טמא באהל • ודעות החכמים הלוקות במאמר אהל • מהם אומרים כי שם אהל מוסכם על אהל יריעות שנאמר אהלי שדד וכל מיתרי נתקו וכן ובית לא תכנו כי באהלים תשבו וזה מה שאין להלוק • אמנם על הבית שיקרא אהל מהם אומרים שהוא על צד ההסכמה ומהם אומרים שהוא על צד ההשאלה כגון שאמר וישכן באהליהם שבתי ישראל ואהל רשעים איננו ושם אמות רוחב מפה ומפה רוחב האהל שהוא ההיכל • והנה האומרים שהוא על צד ההשאלה על הבית מביאים ראיה מן מאמר ובית לא תכנו כי באהלים תשבו • ואשר אומרים כי הוא על צד ההסכמה אומרים שזה בא כדרך ולו צאן שלשת אלפים ואלף עזים שהעזים נכללים בשם צאן אלא אחרי שיחד אלו בשם עזים נראה כי שם צאן מוסכם על הכבשים לבד ולא כן • והנה לפי דעת האומרים כי שם אהל על צד ההשאלה אל הבית אומרים כי במאמר אדם כי ימות באהל אינו רוצה רק האמת נראה שהמת בבית אינו מטמא • והאומרים

המקום ההם כחום הברזל בצקת עליו מים ושואף אותו • והנה נלקח חלק אוירי בזרע אל דם האשה ומתחלל בדם ועושה בעבוע כגון שעושה המפוח לזוככות והבעבוע הראשון הוא הלב שהוא משכן החיים והוא ראשית האברים ומשלים כל אבר ואבר כפי הראוי לו ואתרי כן נפסד אותו החלק האוירי • ואמנם אין רצוננו לדקדק בענין זה אכן להורות בענין שאנחנו בו על איזה צד יטמא הנפל משום מת • ומה שראוי להאמין שהנפל יהיה מטמא משום מת מעת שיעשה בו אבר הלב שהוא משכן החיים כי אע"פ שהורינו שיש בזרע כח נפשית הוא כח ואינו בפועל ואין ראוי לכון כיון שהוא מוכן לקבל מכלל הגיע אליו אלא מעת שנייע אליו :

פרק שני

חלק מן המת מטמא במה שהוא כמת שלם בכלל משיני הטמאה הראיה על זה מן הכתוב שאמר וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר וכיון שאמר או בעצם והעצם חלק מן המת ומטמא הוא הדין בכל חלקי המת ואין לדין כי אחר שהזכירו בנגיעה מכלל שמטמא בטמא ואינו מטמא באהל כי אחר שהזכיר בטמאת אהל המת לבד ובנגיעה הזכיר החלל והמת והשוהו • ואין מטמאין באהל אע"פ שלא הזכירם בו הוא הדין על העצם • בעלי הקבלה אומרים חלק מן המת שמטמא שעורו כזית ופתרו דבריהם בעצם שאמרו אפילו כשעורה מטמא כמגע וכמשא אך לא באהלי ואמרו שאבר מן החי מטמא ואינו כן שהרי הכתוב אמר בנפש האדם אשר ימות ועוד בהזכיר חלק מן הגוף הזכיר בין המת ובין הקבר שנאמר או בעצם אדם או בקבר הוא הדין בדמו ורטיבותיו סמך לדבר שאמר בנפש האדם והדם נקרא נפש שנאמר כי הדם הוא הנפש • ומה שאמרו בעלי הקבלה שמאמר בחלל חרב שהרצון בו על אבר שפלטתו החרב שהרי אמר כל נוגע בחלל או במת אמנם שערו וצפרניו כשהם דבקים במת מטמאים למי שיגע בהם אם נפרדו עם שרשיהם מטמאים אך כשלא יתחכו עם שרשיהם מן המת נראה שאינם מטמאים לפי סכרת החכם ר' יוסף ג"ע אחרי שהכתוב כשפרט קצות הגוף לא פרט אלא דבר שיש

והאומרים שהוא על צד ההסכמה בבית אומרים שלא רצה בשם אהל כי אם המקבל טמאה באמור וזהו על האהל והבית שהוא בנוי מעצים ואבנים אינו מקבל טמאה • והאומרים אמת כי לא רצה הנה אלא אהל של יריעות אך הבית יהיה מוקש אליו לטמאת מה שבתוכו צריך להקישו בכל עניניו שאם הקישו בעבור טמאת יום צריך להקישו שיהיה טמא ויהיה צריך לטהרה וכן לא יאות • אך מה שנאמר אנחנו שדין אחד יש בין האהל ובין הבית מצד שהם מאהילים את המת עם דברים טהורים שאם מפני שהם מקבלים טמאה היה ראוי כשיצא המת שיהיה טמא באוירו ולא כן הענין • הלא יש להקיש מן הקבר שהוא טמא בין שהוא מקבל טמאה בין שהוא אינו מקבל טמאה • ואם יאמר אומר ולמה הזכיר אהל ולא הזכיר הבית • יש להשיב שהכתוב ידבר לפי רוב הנמצא בזמן ובעבור שישאל היו יושבים באהלים במדבר על כן אמר אדם כי ימות באהל הלא תראה בשרפת הפרה שאמר סהוין למחנה וזה המאמר כפי הזמן כי לא היה תדיר מחנה לישראל לומר חוץ למחנה ואחר שהאהל מקבל טמאה הצריכו לטהרה ולא כן הבית • ואין להקיש בית שבו המת מן הבית המנוגע כי זה הנגע בעצמו של בית והורה עליו מורה • ואלו היה הבית מתטמא מן המת היה ראוי להטמא מן הנדות ומן הזיבות יש להקיש מזה כל דבר שמאהיל את המת עם דברים טהורים בין שהוא מקבל טמאה בין שאינו מקבל טמאה כבר בארנו שהמת טמא באהל בין כלו בין קצתו ואפילו אצבעו בפנים והמת כהוין ואפילו השער שלו בפנים לכד שיהיה השער במת • הקרה שהוא עם עמודים בלי כותלים מביא הטמאה אבל כותלים בלי תקרה אין לשם טמאה אלא אם יש כותל שפוע והמת תחתיו • מביא הטמאה לדברים הטהורים שתחתיו • אם היתה תקרה ולה מקום פתוח והמת סכוון כנגד המקום הפתוח לכד כל שהתה התקרה טהורים אלא אם היה במה שהוא תחת התקרה מה שתחת התקרה טמאים • היה המת תחת התקרה ודבר טהור סכוון כנגד המקום הפתוח מן התקרה הוא טהור היה במה שהוא מן הדבר הטהור תחת התקרה הוא טמא • היה באהל שבו המת מחיצה אמור כותל המת בפאה אהת ודברים טהורים בפאה אהרת הם טהורים שהכותל מבדיל • היה בכותל הלון פתוח הוא מביא

את הטמאה • וכן חלון בין שני בתים אין הבדל בין שהיה כלו פתוח או קצתו ושעור הפתח אין לנו סמך לדעתו כמה צריך להיות עד שיביא את הטמאה ובעלי השעורים אומרים שעור טפה על טפח מביא את הטמאה פחות מכאן אינו מביא • ויש לעמוד בזה המאמר כיון שבהכנסת היד וביציאתה יקרא יוצא וכא צריך להיות בשעור הכנסת היד על כן בשעור טפה על טפח יהיה החלון מביא את הטמאה מבית אל בית • ואני אומר פחות מזה השעור אם יעשה לשמוש יהיה מביא את הטמאה מבית לבית הרי הוא אוסר וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא הוא • הוא הדין אם היה מקום פתוח בין אהל לאהל מביא את הטמאה עולה מזה הדבר אם יהיו אהלים מחוברים זה לזה וזה לזה ובין כל אחד ואחד חלון ר"ל סקום פתוח לכלם תהיה הטמאה • היה בית ועליה על גבו וארובה ביניהם דנו החכמים אם יהיה המת בבית כל מה שבעליה מטמאים ואין צריך לומר אם היה המת נגד הארובה • היה המת בעליה מה שבבית נגד הארובה מטמאים ושאר מה שבבית טהור מפני כי כל מה שתאהיל התקרה עם דבר הוא יהיה כמא מדין תורה למדנו כשהמת באהל כל מה שבאהל וכל מה שיכנס באהל יהיה טמא שנאמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים • אך מן התוצאה מכח דין תורה מה שראוי לדין בהכרא דנו החכמים בטמאתו וראוי לדין כי כמו שדנו להיות המת בבית יען שהאהילה התקרה שבעליה לכית כנגד הארובה ומטאו כל מה שבעליה הוא הדין אם היה המת בעליה והקרת העליה מאהילה המת עם אויר הבית נגד הארובה שיהיה כל מה שבבית כמא • היה דבר מותרם את החלון שבין שני בתים או את הארובה מה שהמנהג לכתום בו בין שהוא מקבל טמאה בין שאינו מקבל כמא הוא מבדיל שהרי לא טמא הכתוב לנוגע באהל שבו המת טמאה שבעה אלא טמאת יום ואיך לא יהיה מונע את הטמאה • אבל אם יהיו כלים או אוכלים שאין המנהג לסתום בהם אינם מונעים את הטמאה כמו שנבאר בפסוק וכל כלי פתוח • מה שאכרו בעלי הקבלה מה שיהיה בו חלל טפח על טפח ברום טפח זה נקרא אהל ויהיה מביא את הטמאה אינו אמת שהרי יריעות עזים ונקראים אהל על המשכן והם דבקים עם יריעות

הנעשה לאהרן בשבעת ימי המלואים לפי דעת חכמים שנוקד דמו במזבח התיצון ונשרף והנה לא למדנו שהחטאת הנזקק דמה כהוין שתאכל מן פסוק וכל חטאת אשר יובא מדמה רק מן הכהן המהמא אותה יאכלנה • ובעלי זאת הכונה אשר לא ילמדו מן הבעור קיום נחלקו בפירוש זה הפסוק • מהם אומרים שזה המאמר חזוק כמו אל תגזול דל בי דל הוא וכי בזולת דל הוא בחר אלא הוא חזוק וכן בהריש ובקציר תשבות והלא הוא נכלל בכל מלאכה אלא שזה חזוק וגם זה חזוק כי מאמר וכל כלי נכלל במאמר וכל אשר באהל אלא מאמר וכל כלי פתוח הוא חזוק • והחכם רבינו לוי נ"ע אמר שזה היה נתכן באשר אם היה עליו ראייה אם מן השכל אם מן התורה כמו אל תגזול דל כי דל הוא • ואשר אין עליו ראייה מן מקום אחר עליו תכנס הכריתיה שנברות עליו ויהיה הדבור בו כמו הדבור בכלל שנקח אותו על כלו אם לא יצא ממנו דבר בראיה • ואמר ר' יוסף פירוש אחר שזה המאמר אינו חזוק אבל מורה על אהל שיש בו נג ואין לו קירות מתפרות והורה בזה כי באמרו אדם כי ימות באהל מורה על אהל שיש לו נג וקירות והיינו מבינים כי אם יהיה נג בלי קירות אולי לא יהיה מטמא ועל כן אמר וכל כלי פתוח למטאות את אהל שיש לו נג ואין לו קירות • ונראה לי שאין זה הפירוש נכון כי במאמר אדם כי ימות באהל לא תורה אלא בטמאת מה שבתוכו ובמאמר וכל כלי תורה על טמאת הבלי לכד לא על מה שיש בתוכו והנה לא ישונו שני המאמרים ואיך יתכן להיות שני המאמרים נאמרים על האהל • ועל דעת האומרים שאפשר לדעת מן הבעור קיום הנה אנהנו למדנו מבח התורה שיש לקחת מן הבעור קיום ומן הקיום בעור מן מאמר לא תתעב אדומי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי נר היית בארצו ואמר בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבוא להם בקהל ה' מכלל דור ראשון ודור שני לא יבוא • מכאן למדנו שיש ללמוד מן הבעור קיום והוא הדין בזה המקום • ואין למעון מן ענל הנשרף לאהרן • ופר חטאת הנעשה לאהרן בשבעת ימי המלואים על דעת חכמים שהם הוראת שעה כי ההפך על פי מורה • וטען רבינו יוסף בי עם ההשלמה אם יש ראוי לדעת מן הבעור קיום זה המקום אינו מובל כי הבעור אינו רק על הבלי עצמו והקיום כמו כן עליו יהיה ואם כן מה שבתוכו יהיה מטמא

ידיעות שיש משור שהם המשכן • ואמרו בשפוע האהל אשר לא יהיה שם הלל מופה שלא יהיה מטמא באהל אבל טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת וזה בטל מאמר אדם כי ימות באהל • כח זה המאמר דקדקוהו על שלשה דרכים אם שיהיה האדם אהל על המת או המת אהל על האדם או האדם והמת תחת האהל אחד • וזה האחרון הוא דין תורה אך הראשונים יוצאים מכה דין תורה • ואמר כל הבא אל האהל בין אדם בין כלים שהביאה מצאנוה על החי ועל הנקפא על החי והבאים זכר ונקבה ועל הנקפא כי באו שמה המים ובאות בקיר ההיכל • ודין אחד בין שבא כלו בין שבא קצתו אפילו הכנים אצבעו למדנו זה מן זה יצא ראשונה שהרי אמר ויהי כמשיב ידו • נראה לדין בזה אפילו אם נכנס דבר מיוחד אליו כגון אם נכנס קצת כנרדו כדין הנניעה שאם נגע כנרדו נטמא הוא והבא תחת האסקופה הנעדר הוצה מפתח הבית טמא • ואחר שאמר כל הבא אל האהל אמר וכל אשר באהל ולמדנו מזה שני דברים האחד כי מטמא וכל אשר באהל היינו מבינים שאם בא קצתו לא יהיה טמא ועל כן אמר כל הבא אל האהל • והשני כי כשאמר אדם כי ימות באהל שלא נבין כשמת באהל יהיה טמא אבל הבא מחוץ אינו מטמא על כן אמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל להקיש מזה לזה להכליל מי שמת בבית ומי שבא מחוץ אחר • כשמת בבית והאדם הכנים קצתו בבית ונטמא הננוע בו בחוץ טמא בטמאת יום שאין האהל טמאה משתלשלת כדין הנניעה שהיא משתלשלת :

פרק רביעי

בפסוק וכל כלי פתוח מצאתי דעות החכמים הלוקות לשני חלקים • מהם אומרים כי אחרי שאמר וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים מה טעם לומר וכל כלי פתוח ואין הטעם למהר מה שבתוך בלי הסתום מפני שהם אומרים כי לא נלמד מן הבעור קיום ולא מן הקיום בעור שהרי בפסוק וכל חטאת אשר יובא מדמה אל הקדש פנימה לא תאכל באש תשרף אלמלא היינו לומדים מן הבעור קיום היה ראוי שאם לא יובא דמה לפניו שתאכל והנה מצאנו ענל הנשרף לאהרן כיום שמיני למלואים ולא תוקרב דמו לפניו ופר חטאת

והתורה בארה שהכסוי לא יהיה מציל את הטהור במאמר וכל כלי והתורה בארה כי אם יהיה המת מכוסה שלא יהיה מונע את הטמאה והעד על זה הקבר שהנוגע בו או המאהיל יהיה טמא • יש לתמוה כי איך יכוננו דברי מי שאמר שטמאמר וכל כלי חווק למקצת מה שנכלל במאמר וכל אשר באהל ומה הרצון בפתוח וזולת פתוח ולולי שיש רצון מכוּקש לא היה נאמר זה המאמר • ומה שיש לנו לומר בעבור שטמאת המת עדופה מכל הטמאות וכי המת אב אבי הטמאה ונעדרה במושיגי הטמאה בטמאת האהל בא הכתוב הזה להורות כאשר אמר וכל אשר באהל כי מה שהיה מגולה לאויר האהל יהיה טמא טמאת מת אבל מה שהוא מכוסה ולא יהיה משיגי אויר האהל לא יהיה טמא לבד שלא יהיה הכסוי כלי מקבל טמאה שעל כל פנים מה שכתובו יהיה טמא ומה שבתוך הכלי יהיה נחשב עם הכלי והורה זה הכתוב שהטמאת מצד האהל אינו משלשל הטמאה בדין הנגיעה שמשלשלת הטמאה • לכן אם יהיה אהל בתוך אהל שבו המת האהל שכתובו מציל את הטהורים אם הוא סגור וכן נמי אם תהיה ערמת חטים או תבן בתוך הבית וכתובו כלים ומאכלים טהורים וחכלי שבתוך הכסוי יהיה טהור כשלא יהיה דבק בכסוי שהוא מקבל הטמאה כי אז יהיה טמא טמאת יום • אך אם יהיה בין הכסוי ובין הכלי דבר שאינו מקבל טמאה יהיה טהור כפי העקרים שפירשנו בשער משיגי הטמאה • מכח זה הפסוק יש לנו להוציא שלשה דברים מצילין את הטהורים אך אינם מונעים את הטמאה מהמת טמאת הקבר כגון שיהיה אהל בתוך אהל שיש בו מת אם יהיו דברים טהורים באהל הפנימי מצילין מן הטמאה ואם היתה הטמאה בבית הפנימי מה שבבית החיצון יהיו טמאים אלא אם היו שני אהלים בתוך אהל אחד והמת יהיה בתוך אהל האחד מה שבו ובאהל החיצון טמאים ומה שכאהל האחד שבתוך הגדול טהורים • היתה הטמאה בחיצון מה שבשניהם טהורים ומה שהוא בצמיד פתיל מה שכתובו נצולין מטמאת מת אך אם הם דבקים בכסוי טמאים טמאת יום ואם אינם דבקים או שיש ביניהם דבר שאינו מקבל טמאה הם טהורים • אך אם היה כתובו טמאה אינו מונע את הטמאה מלהטמאות מה שבבית • היה דבר בלוע בתוך ערמת חטים או תבן או לבנת או עפר או כיוצא

טמא מן מאמר וכל אשר באהל וזה אינו מאמר חזק כי אם הכלי יהיה טהור משום שהוא מכסה הוא הדין על מה שכתובו שהוא בכח הלמד מן הבעור קיום • ומענתו ששען כי אם היה רוצה להורות במהרתו דין היה לומר וכל כלי סתום אשר יש עליו צמיד פתיל טהור הוא • ומען ר' לוי כי על כן לא אמר וכל כלי סתום משום כי הכלי הסתום יש ממנו שיהיה טמא טמאת יום והוא כשהיה הכלי נוגע בעלף וממנו יהיה טהור כשהיה בין הכלי ובין העלף דבר שאינו מקבל טמאה ועל כן לא אמר וכל כלי סתום • ואולם פירוש הפסוק וכל כלי פתוח לשון פתיחה מצאנוהו בלשון העברי לשני מענים המענה האחד לשון גלוי כמו חרב פתוח רשעים והעד על זה שאמר צמיד פתיל עליו ור"ל כלים שהם בתוך קפות מתפרות וצמיד מלשון חרב מצמדת ופתיל מלשון פתילים • ויש חכמים אומרים שזה כלי חרש כיון שאמר טמא הוא ולא הורה במהרתו וזאת אינה מענה כי כמו שאמר כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים כיון שהורה זמן הטמאה נשען עליו • אך חכמי הרבנים אמרו שזה כלי חרש שתטמא מאוירו ואין שתטמא מגבו דין היה על הכתוב לבאר שהוא כלי חרש שהרי בשרצים בארו כשם כלי חרש וכוכ כמו כן ולא הורה בו גם להטמאות מאוירו והנה איך סתם השם • ולא עוד אלא שאמר וכל כלי פתוח ועוד שאמר לשונות זרות צמיד פתיל ומנין ללשון העברי שיש על פיו מיט לסתמו שיקרא צמיד פתיל • אכן מה שראוי לפסוק בזה כי בכח הכתוב יש ללמוד מן הבעור קיום • ומה שמען ר' יוסף נ"ע שאם הכלי יהיה טהור אם יהיה סתום משום שעליו יהיה קיום הבעור ומה שהוא בתוך הכלי ראוי שיהיה טמא מן מאמר וכל אשר באהל אינו מאמר נאות משום שאם הכלי יהיה טהור אם יהיה מכסה הוא הדין על מה שיש בתוך הכלי שהוא מכסה ויהיה טהור • והמוען כי היה ראוי לומר וכל כלי סתום אשר יש צמיד פתיל עליו אינה מענה בידוע הכסוי עצמו יהיה טמא והנוגע בו יהיה טמא טמאת יום והיך היה אומר וכל כלי סתום • אך המקיש לומר כמו שהוא מציל את הטהור כך יהיה מונע את הטמאה ואמר כי המת אשר יכוסה בתוך הבית במכסה מה שבבית יהיה טהור אין מאמרו נכון שענין הטמאה מכל צד ופנה כי אינו נודע כי אם מן התורה

להחזירה והוא מטמא במגע לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שזה המאמר על אבר מן החי שפלמטו החרב כי מפני שנגע בו על ידי הרב נטמא אינו כן רצון הכתוב שהרי אומר כל הורג נפש וכל ניגע בחלל ואומר כל הנוגע בחלל או במת או בקבר • והנה הם טכח זה המאמר כפי שפירושהו דנו הכלים שנגעו במת במת שהנוגע בהם טמא טמאת שבעה ואמרו דברים אינם דין תורה כגון שאמרו אדם שנגע במת ואדם בכלים הם טמאים טמאת ז' שנאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי וטהרתם והלא אינו רומז על הבגדים שנגעו הם מתהלת טמאתם אלא אפילו ביום השביעי הם נוגעים בהם איך תהיה טמאתם שבעה משעת נגיעתם • וכן אמרו כלים שנגעו במת ואדם בכלים וכלים באדם כלם טמאים טמאת שבעה והסמיכו מן טמאת הלל הרב מפני שאדם נגע בהרב שנגע במת והוא מטמא בגדים ואנחנו בארנו רצון הכתוב בזה ואין החרב נדון כמת אבל הכונה בזה שהנגיעה משתלשלת כשלא פירש מטמאיו כפי דין שפירשנו בענין הנגיעה ומפני שהכתוב הצריך למי שנגע בחלל חרב כבוס בגדים על כן אמרו כלים שנגעו במת ואדם בכלים וכלים באדם כלם טמאים טמאת שבעה וכבר בארנו הרצון בו וכל אלו המאמרים חוץ מדין תורה אבל רצון הכתוב שנגיעת המת משתלשלת כשלא פירש מטמאיו אפילו בכמה בינוניים היא חשובה נגיעת מת לכד שיהיו מקבלי טמאה • אך אם פירש מטמאיו אינו מטמא לנוגע בו אלא טמאת יום דין תורה כמו שנפרש במאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת הטמא עד הערב • אך הם הצריכו טמאת שבעה במי שאינו מחויב טמאת שבעה והצריכוהו במי הזיה ואינו דין תורה • וגם למי שמחויב טמאת שבעה פטרוהו כמו שבארנו בשלשול הנגיעה בטמאה ואמר או במת כסדר כי קודם יהיה חלל ואחרי כן יהיה מת ואומר או בעצם וכבר בארנוהו למעלה ואמר או בקבר וגם הוא נתבאר :

פרק ששי

צריכים אנחנו לדעת מכה זאת הפרשה כלל משיני הטמאה והנה טמאת אהל מפורש מטמא אדם כי ימות באהל וטמאת מנע מטמא וכל אשר יגע על פני

סב

בו שאינו מקבל טמאה הוא טהור ואם היתה בתוכם טמאה אינו מונע אלא אם היה הבלוע בדבר מקבל טמאה שאינו כסוי הוא טמא • לא כדעת בעלי הקבלה אשר אמרו מה שבתוך הלבנה אינו נצול מפני שהם פירשו צמיד פתיל על פנים אחרים כמו שידעת • אלא אם בלע כלב או חיה או שום חי דבר מן המת ונכנס בתוך האהל אינו מטמא מה שבאהל עכ"ו אמרו אם אקף הכלב פיהו תחת האילן טמא את המהור • נראה אם מת אותו החי שאכל את הטמא קודם שיעכלנו ונכנס באהל מטמא מה שבאהל • והכמי הרבנים נתנו שעור לעכול הכלב שלשה ימים ובשאר החי יום אחד נראה שאם בלע עצם והוציאו דרך בית הרעי מטמא שאין עליו שני • ומנין שהבלועין מונעין את הטמאה הנה אומר והנפש אשר תאכל נבלה וטרפה באזרה ובגר וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב ואפילו אם הנבלה בתוך מעיו ועדיין לא עוכל הוא יוצא לידי טהרה מלמד שהבלוע בחי מונע את הטמאה על כן הרה שמת עוברת במעיה אינה מטמאה לא בנגיעה ולא באהילה אבל היא טהורה אע"פ שנקראת בשם קבר כגון שנאמר ותהי לי אמי קברי היא על דרך מעבר אלא אם נפתה הרחם ונגלה מסנו דבר הוא מטמא באהל ואם הכניסה תהיה את ידה ונגעה בו טמאה טומאת שבעה ומטמא באהל טמאת ספק כי אי אפשר בלי גלוי באויר שבבית מרחמה :

פרק המישי

אמר הכתוב וכל אשר יגע על פני השדה מה הטעם לומר על פני וכי בזולת פני השדה הנוגע בו לא יהיה טמא ואין הדבר כן אלא בעבור שהחלל והקבר והעצם רוב מציאותם אינו כי אם בשדה והכתוב ידבר לפי רוב הנמצא • ומכח זה המאמר אנחנו לומדים כי המת בבית מטמא באהל ועל כן אמר על פני השדה שהוא גלוי באויר העולם • ויש אומרים להוציא העובר כמעט אמו שאינו מטמא ועל כן אמר על פני כי באהל לא תועיל הנגיעה כי בלתי הנגיעה הוא טמא כי הנגיעה לא תועיל רק למה שהוא חוץ מן האהל ואמר בחלל חרב וזא הדין בחלל רומח והחלל כבר בארנוהו שהוא עדיין בתמצית החיים שהרי נאמר ונאק נאקות הלל שמוציא הנשימה ואינו יכול

השרה וטמאת משא לא נזכרה במפורש אך מקל וחומר מטמאת אהל למדנו אותה ומכח דיוק הפסוקים הנה מה שפירשנו במאמר כל הורג נפש מחמת נושא נטמא • ועוד שמצאנו טמאת המת בוקעת ועולה כגון טמאת הקבר כי אפילו נבנה הציון עד לרקיע מטמא הפך הנבלה • וטמאת השרץ שאמר וכל אשר יפול עליו מהם במותם יטמא טמאתם יורדת ואינה עולה וטמאת המת אם היא עולה מן הדין שתהיה יורדת על כן מה שאמרו בעלי הקבלה שטמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת הדין בטמאה רצוצה הדין מהומר טמאת הקבר אך מה שאמרו בשעור פהיתות טפה החלל אינו מאמר אמתי ומן הצדדים כדן הנגיעה • אך טמאת הקבר מטמא מסביבותיו כדן הנגיעה רק שבוקעת ועולה שהקבר משפם בפני עצמו יש לו ומאחר שעל המת דן עליו הכתוב כהשגת הטמאה ביהמים רחוקים הדין להקיש עליו כלל משיגי הטמאה הפליאה התורה בטמאת המת בהרחקות יתרות מכלל הטמאה • וכבר ידעת שכלל התורות אמים ונהולים כפי שהוא האמת • ובעבור שדרישת המת מתשע תיעבות כמו שאמר הכתוב ושואל אוב וידעוני ודרוש אל המתים היושבים בקברים ובנצורים ילינו הלא עם אל אלהיו ידרוש בעד החיים אל המתים והתורה כונה להרחיק תכלית ההרחקה על כן העדיפה במשיגי הטמאה באהל ובקבר • ברוך השם אשר תקצרתה הדעות מהשיג אמתת כונתו :

פרק שביעי

הדברים הנטמאים מהמת אדם וכלים

ואהל אובלים ומשקים שנאמר והזה על האהל ועל הכלים ועל כל הנפשות אשר היו שם והוציא כלי הרש אובלים ומשקים שאינם יוצאים לידי מזוהה אומר על האדם הנוגע במת לכל נפש האדם ואינו הרוצה חוץ מן השונג כאשר אמרו אנשי דת ענין י"ע מפני שדמיונו כמו כל העושה בו מלאכה יומת שהוא מוסגל בצורה חוץ מן השונה מפני כי מלת העושה משקוע המין • אך השונה יצא בראיה מפני שהמשפט לא יתכן אלא על הצורה חוץ מן השונה ומלת יטמא אינו משפט עד שיהיה מוסגל בצורה אבל הוא אשור שהרי הוא כולל הדברים הנקפאים ויהיה השונה כיוצא בהם ועוד שהקמן מקבל טמאה והוא אינו צודה מטמא כל הבא אל

האהל • ואמר והזה על האהל ועל הכלים ועל כל הנפשות אשר היו שם וכולל קטן וגדול שונה וצודה • והאדם שנטמא מן המת בנגיעה משלשל את הטמאה כשלא פירש מטמאיו אבל אהרי שפירש יהיה מטמא למי שיגע בו טמאת יום שנאמר וכל אשר יגע בו הטמא יטמא והנפש הנוגעת תטמא עד הערב • אבל אם באהל או מחמת נושא אפילו אם לא פירש מטמאיו מטמא טמאת יום למי שיגע בו • ואינו מאמר נכון שאמרו שטמא כלים מן מאמר וכבסתם בגדיכם ביום השביעי אחרי שפירש מטמאיו כי זה המאמר נודע שהבגדים טמאים מצד שהם מיוחסים אליו הכלים טמאים טמאת שבעה כשנטמאים מחמת המת וכבר נתפרשו בשבי מדין שנאמר וכל כגד וכל כלי עור וכל מעשה עוים וכל כלי עץ תתחטאו וכל אלו כבר פירשנום למעלה בטמאת השרץ ואינם מטמאים כלים אחרים טמאת שבעה כמאמר בעלי הקבלה ולא אדם שיטמא הוא כלים טמאת שבעה • הראיה שהביאו מן מאמר וכל אשר יגע על פני השרה בחלל חרב שהחרב שנגע בכת והאדם שנגע בחרב ונטמא טמאת שבעה ועשו החרב כמת שהוא אב אבי הטמאה שהרי אנתנו פירשנו הסכוון לפי רצון הכתוב • אבל האמת לפי כונת התורה הכלי אחרי שפירש מטמאיו אינו מטמא רק טמאת יום והזה דין תורה • האהל שהמת בו כמטא לנוגע בו טמאת יום שהרי בארנו שטמאת אהל מת אינה משתלשלת אבל הבא בו הוא יהיה מטמא שנאמר אדם כי ימות באהל כל הבא אל האהל וכל אשר באהל יטמא שבעת ימים נהלקו החכמים לפי משמע זה הלשון • מהם אמרו כי האהל אינו מטמא מה שבתוכו אלא בשעה שימות המת כמו שקדם לנו הבאור ובארנו כי אין כן רצון הכתוב כי אין תחבולה בלשון לדבר זולתי זה הלשון והלא על הנזיר אומר וכי ימות מת עליו בפתע פתאום וכי אם ישליך מת עליו לא יפסל ובן כל אשר יפול עליו מהם במותם שאינה טעם בשעת מיתתם כן זה אינו בשעת מותו • ולא עוד אלא אחר שאמר אדם כי ימות באהל אמר כל הבא אל האהל עד שמה סמכו חכמים כי יהיה מטמא האהל שמת בו אדם אע"פ שנעתק המת ממנו ואיך יתכן להיותו נקשר בשעת מיתתו וגם זו בונה משוכשת כי הכתוב אימר והזה על האהל ועל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ומזוהה

השביעי ואומר וכל בנד וכל בלי עור וחברם בהזאה בשלישי ובשביעי • מה שאמר הכתוב הוא יתחמא בו ביום השלישי מרמז על הנוגע הנקדם זכרו שנאמר עליו וטמא שבעת ימים ואומר הוא יתחמא בו ביום השלישי וביום השביעי ואחרי שבעת ימים הוא להפרשה מן המת הוא הדין על השלישי והשביעי להפרשה מן המת וגם מה שאמר ואם לא יתחמא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר גם הם להפרשה ואין הטעם לא יטהר לעולם אלא הטעם עד שיתחמא • ומי שעבר עליו זמן מעת ההפרשה יספור שבעת ימים ויוזה בשלישי ובשביעי והעד משבי מדין שאמר ואתם חנו' מהוין למחנה וגו' ואומר תתחמאו ביום השלישי וביום השביעי והיה זה אחרי שובם מן המלחמה לא מעת ההפרשה ואם תאמר ואיך לא בארה התורה כל זה בפרשת זאת חקת התורה • יש להשיב שהכתוב לא ידבר רק על רוב הנמצא והוא מעת ההפרשה וככה פרשת שבי מדין למדנו שמתאמר לא יטהר טעמו עד שיוזה שלישי ושביעי ואם כן גם זה מכה פרשת זאת חקת התורה אלא בעבור שהיה מסתעף הכאמר כאר בשבי מדין אחד משני הסעיפים והוא הרצוי באותו המאמר • ובעלי הקבלה אכרו אם היה עם הארץ ועבר עליו זמן מפורש שבעה ימים ואם היה חכם כל עוד שעבר עליו שלשה ימים אבל כל איזה זמן שיהיה מתחמא וסופר ארכעה ימים משעת הטויו ומתחמא ויצא לידי טהרה • והכמים פירשו בשנון מאמר ואם לא יתחמא שאלולי זה הפסוק היינו מכינים שאם נמנע בהזאה אחת משתי הזאות ויצא לידי טהרה אבל אם עבר השלישי או השביעי משום שבת או מועד בלי הזאה בהזאה אחת ויצא לידי טהרה ואלו דברים בעלמא זאינו כן • אבל גלויו של כתוב בדמיון מאמר כל אשר יש לו סנפיד וקשקשת ואחרי כן אמר וכל אשר אין לו סנפיד וקשקשת ואפילו בחסרון סימן אחד יהיה טמא • אמנם הרצון בשנון זה המאמר הוא על צד החזוק בעיני שלא יהשוב חושב שטהרת טמא טמאה חמורה אינה אלא בשביעי ואם עבר השלישי ולא הוזה כיון שאינו יוצא לידי טהרה ואינו מקל ממאתו אין השש אחר שהשביעי הוא זמן הוזה וזמן מבילה לצאת לידי טהרה על כן שגן המאמר והראיה כי אין ראוי להיות לפי גלויו של כתוב שצריך להיות תמיד שלשה להפרשה ויצא לידי טהרה שהרי אם היה שבת

על שהיו בשעה שהיה בו המת ואפילו אם לא מת המת בו אלא נעתק אליו אחרי כן אלא דבר הכתוב בהוזה על הרוב • אמנם כלי חרש אובלים ומשקים אינם יוצאים לידי טהרה ועל כולל אובלים ומשקים הנטמאים מחמת המת דעת חכמים נוחה ששאר דברים שהם אסורים להאכל אפילו לטמא מת בי כך פסקנו כי כל אוכל שנטמא מעין הטמאה לא יאכל אפילו על הטמא משום שהאדם יצא לידי טהרה והם אינם יוצאים לטהרה • ואין למעון ממאכלו כי לא ישוה העלול עם העלה • הנטמא מחמת המת אדם וכלים הם אבות הטמאה ומטמאים בנניעה לבד והנטמא מהם טמא טמאת יום ולא פירש דבר אחר משינוי הטמאה עליו וכבר נתפרשו בדברי הני דברי אובלים הנטמאים מטמאת מת שנאמר הן ישא איש בשר קדש וגו' ונאמר וכי יגע טמא נפש בכל אלה היטמא ויאמרו יטמא :

פרק שמיני

הנטמא מחמת המת באחד משינוי הטמאה הצריכו הכתוב לצאת לידי טהרה על ידי מי חטאת שנאמר הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות הוא יתחמא בו ונאמר זהוה על האהל ועל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם ועל הנוגע בעצם או בחלל אחד האדם ואחד הכלים שצריכים הזאה בשלישי ובשביעי הנה הכתוב אומר הנוגע במת ומלת הנוגע משוקע המין וכולל האדם והכלים ואע"פ שאמר אחרי כן וכל הנוגע במת בנפש האדם ולא יתחמא את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מעמיה ונראה שהוא מוסגל על אדם אינה טענה כי בין הכלים בין האדם על האדם נתלים והוא העובר ועליו יהיה הכרת ולכל היותר הכתוב אומר ועל הנפשות אשר היו שם וכולל הקטן ואם לא יתחמא הקטן אינו חייב כרת ויהיו הכלים כמו הקטנים במאמר הוא יתחמא ועוד שאמר והוזה על האהל ועל הכלים ועל הנפשות אשר היו שם וכשם שהנפשות בשלישי ובשביעי הוא הדין על הכלים כי מאמר אחד יכללם ואחרי כן אומר והוזה הטהור על הטמא ביום השלישי וביום השביעי וחמאו ביום השביעי וכנס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב ואם יהיה זה מוסגל על האדם ולא הורה שום מורה שההזאה על הכלים לבד • ואומר בשבי מדין ואתם חנו' מהוין למחנה ואומר ביום השלישי וביום

פרק תשיעי

מה שאמר הכתוב וכל הנוגע במת בנפש האדם ולא יתחטא את משכן ה' מטא ונכרתה אין הטעם שאם לא יתחטא מטא את משכן ה' ונכרתה רק הטעם שלא יחשוב שאם יטבול יטהר ואפילו בלא הויה כי הוא לא יצא לידי טהרה והייב כרת אם מטא את משכן ה' אם לא יטמא את משכן ה' ואפילו שלא יתחטא לא יהיה חייב כרת ואפילו שהוא מפרה דבר השם במאמר הוא יתחטא • ואמנם מי נדה לא זורק עליו אינו דבק עם ונכרתה כי אם עם מאמר את משכן ה' מטא • ואמר מטא יהיה עוד מטאתו בו תוספת זה המאמר להורות שאינו מטא למשכן ה' לבד רק הטעם שהוא מטא לחולים ועל כן אמר מטא יהיה ומאמר עוד מטאתו בו כי לכל הטמאים בלי טבילה הזכיר דינם שחייבים כרת במיזד אבל על מטאת המת בעבור שהסגל טהרתו כהויה כאר עליו המשפט ואין הטעם שהוא מטא למקדש ולא לחולים כי אלמלא לא הזכיר מלת ונכרתה היינו אומרים כי לא הזכיר המשכן אלא בעבור שהוא מטא למשכן אלא אחרי שהזכיר מלת ונכרתה מלמד שלא הזכיר מלת משכן אלא בעבור משפט הכרת מכלל שהוא מטא לחולים על כן אמר מטא יהיה עוד מטאתו בו • רבים הקשה להם מה טעם עוד מטאתו בו אחר שחייבו כרת שנראה להם שהכרת היא הריגה בבית דין ופירשו כי יהיה מטא עד שיהרג • ומחס בארו שאם היה בגלוי הייב כרת אבל אם עשה בסתר לא יהרג על כן אמר עוד מטאתו בו ואלו ידעו טעם כרת לא היו מפרשים כאלו הפירושים • הסוזה באפר הפרה צריך טבילה בשביעי אחרי ההזאה סמוך לערב ויוצא לידי טהרה שנאמר וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב • הסוזה בשלישי ובשביעי ולא טבל אם טבל אפילו אחר כמה ימים עולה לו ואומר • ואיש אשר יטמא ולא יתחטא כדי להכליל הנטמא באהל שגם הוא חייב כרת כי כרת הקודם הוא על הנוגע • ואין הבדל בין אמרו משכן ובין אמרו מקדש אחד ישראל ואחד הנגד שחייבים באפר הפרה שנאמר והיתה לבני ישראל ולגר הנגד בתוכם להקת עולם ואין לאיגם ישראלים בהזאה תועלת לצאת לידי טהרה • לא תועיל הטבילה זולתי הטהרה ולא הטהרה זולתי

שבת ויום רביעי מועד הנה ההויה עברה עד יום המישי ומאז יספור ארבעה ימים אלא אם עבר זמן יותר מן ההזאה הראשונה לא תפול ההזאה הראשונה אלא מובל להזאת שביעי אי זה זמן שירצה אחר עבור ארבעה ימים ויוצא לידי טהרה • ור' יוסף נ"ע אמר אם אין לו מניעה צריך מוזן ההפרשה שיספור ואם עבר ולא הוזה לא יצא לידי טהרה אלא עד שיטמא במת אחר ויספור ויוזה אלא אם היתה לו מניעה כל עת שתסור המניעה סופר שבעת ימים ויוזה שלישי ושביעי ויוצא לידי טהרה כפי שלמדנו משבי סדין • והאמת כפי שפירשנו כי בין שהיתה לו מניעה בין שלא היתה לו מניעה ונמנע מלספור מוזן ההפרשה סופר שבעה ומתחטא שלישי ושביעי והכתוב לא ידבר מרמה רק על דרך שלום • וכבר הורינו כי בהכרח יבוא בחלוקה הכתוב ואם כן אחרי עבור זמן מעת ההפרשה יתחייב שיספור ויוזה שלישי ושביעי ויוצא לידי טהרה • ודמיון מוב דמה ההכנס זה כמו המילה שנתחייבה בשמיני ואם עבר זמן השמיני לא יפול חיוב המילה אבל יתחייב להסול גם אחרי השמיני • אין טעם לדבר האומר שמאמר וכל הנוגע במת בנפש האדם ולא יתחטא כיון שלא אמר שלישי ושביעי מכלל אחר עבור שלישי ושביעי יוזה פעם אחת שהרי הורינו חיוב הזאות שלישי ושביעי מכח משמע הכתוב ומסחות שבי מדין ומה שיש לנו לומר מי שהיה סופר מוזן ההפרשה ובאה לו מניעה בשלישי מוזה כרביעי ועולה לו ומאז סופר ארבעה ימים ומוזה ועולה להזאת שביעי ואם עבר אפילו כמה זמן מעת ההפרשה ואחרי כן הוזה עולה לו להזאה ראשונה ואם הוזה הזאה ראשונה ויספור שבעת ימים ויוזה עולה להזאת שביעי ויוצא לידי טהרה • לא הוזה הזאה אחרונה לא תועיל הזאה ראשונה אלא אם נתאחר אפילו כמה זמן ואחרי כן הוזה עולה לו להזאת שביעי • לא הוזה הזאה אחרונה לא תיעיל לו הזאה ראשונה כי מה שיחייב פסוק האחד הוא מה שיחייב פסוק האחר • והנה למדנו מדין החקירה שאם עבר שלישי ושביעי להפרשה חייב שיספור שבעת ימים אחרים ויוזה בשלישי ובשביעי ויוצא לידי טהרה ואם הוזה שלישי ושביעי ועדיין לא טבל לא יצא לידי טהרה ;

ויהיה רואהו שנאמר אל נוכח וכו' ואל מהוין למחנה היה מוציא ושוחט ובזמן בית המקדש מהוין להר הבית זהו שנאמר והוציא אל מהוין למחנה אינו הפך איש איש אשר ישהט שור או בשב או עז שזה לא נאמר אלא לגבי חולים שצריכים לאכול אבל מה שהיה לצורך עבודה היה תלוי בצווי לעתו לפי הרצון • ואהרי בן שורף אותה השורף לעיני הכהן שנאמר ושורף את הפרה לעיניו • והיתה נשרפת כאשר היא על עורה שנאמר את עורה ואת בשרה ואת דמה על פרשה שרוף בדמה הנותר ולא הזכיר חלב כי אחר שאמר על פרשה כולל כל בני קרבים שלא היתה נבקעת • ואין טעם כי היה החלב בולע את האפר כי לא היה החלב יותר מן שומן הפרה • וכיון שדחל להתבקע הפרה קרבה היה משליך הכהן עין ארו ואזוב ושני תולעת אל תוך שרפת הפרה ולא אהרי השרפה היה משליך כי מה טעם והשורף אותה וכבס בגדיו ומאחר השלכתם היה נטמא השורף • מכלל בתוך השרפה היה משליך לא קורם ולא אחר והיה משליכם בבת אהת • ואי אפשר לומר שבבלי נחשת היו שורפין אותה כי מה טעם ואסף איש טהור • ואי אפשר היותה בבלי אלא על גבי המערכה והיה אוסף אברים הנשרפים בלי אפר העצים ועל כן אמר ואסף :

פרק אחד עשר

היות

הפרה אדומה והשלכת שלשתם עין ארו ואזוב ושני תולעת מלמדים ענין גבוה שקטון וגדול מות ירעם כי קטון וגדול שם הוא והוא טעם הארו והאזוב • והיות הפרה אדומה והיא נשרפת החי יתן אל לבו להכניע הפרה האדומה אשר מכהה יאותו מדות כנונות לעור עיני השכל • והנה זאת אדומה בטבע מורה על ההרכבה הטבעית בראשית היצירה • הנה מאמר דוד שאמר הן בעון חוללתי וכו' ר"ל התחדשות הזרע מה שיש בכח הטפה להתהפך מלובן אל אודם כי סבת היותו הוא סבת הפסדו ועל כן אמר ובחטא יחמתי אמי ר"ל כח התערבות זרע האיש בדם האשה ועל כן אמר הן אמת חפצת בטוהות ובסתום חכמה תודיעני • ומלת אמת מורה על שווי ההרכבה • ואמר ובסתום חכמה תודיעני ר"ל לענין פרה אדומה מרמז שהוא ענין סתום ולא נתפרש טעמה בתורה אמר

חכמה

סג

זולתי הטבילה וצריך להקדים ההזאה קודם הטבילה כי כן אמר ורחץ במים וטוהר בערב ובהזאה אומר וטמא ביום השלישי וביום השביעי ואהרי בן אומר וכבס בגדיו ורחץ במים וטהר בערב ומאמר וכבס בגדיו כולל בגדים שנמטמו עמו בשעת אהילה ונגיעה ובגדים שלבש אהרי כן שהם טמאים טמאת יום ואינו עושה משכב ומושב כשאר טמאי שבעה שלא הורה עליו מורה :

פרק עשירי

מי הטאת הנזכרים כטהרת טמאת המת הם מי אפר הפרה שנאמר עליה ויקחו אליך פרה אדומה תמימה והיא צריכה מקום מוכתר ובהן משוה • והכמים אומרים שהפרה טמעי כהן גדול אלא זאת נתנה על ידי אלעזר שנאמר ונתתם אותה אל אלעזר הכהן כדי לחנכו בחיי אביו • אמנם המקום הוא שנאמר והזה אל נוכח פני אהל מועד והפרה היא מהוייבת על הצבור שנאמר דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה תמימה והיא מן המצות הנעשות כדי קדם אחד והביאה נפטרו הכל • ואמר פרה שלא תהיה עגלה ארא גדולה ואמר אדומה ר"ל אדומה בשערה • ובעלי הקבלה אמרו נמצאו לה שתי שערות שהזרות או לכנות פסולה ושהיו קרניה וטלפיה שהורים או לבנים פסולה ושהיו קרניה וטלפיה אדומים כמו גופה וכן לא ימצא • אמר תמימה מלת תמימה חוזרת לאדומה ר"ל שהיתה תמימה באדמימות או שהיה הרצון תמימה מן המוסים ומה שאמר אשר אין בה מום הוא חזוק • ואחר שקראה הכתוב הטאת ראוי להיותה כשרה בכשרותה לקרבן שלא תהיה אתגן זונה וכחיר כלב או נרבעת וכל דבר הפוסל אותה • אמר אשר לא עלה עליה עול ואפילו בשאר עבודות אם משכה פסולה ואם עלה עליה עול אפילו שלא משכה פסולה הפך עגלה ערופה • ואמר והוציא אותה אל מהוין למחנה ושחט אותה לפניו המוציא הוא השוחט ואינו אלעזר כי אמר לפניו ולכן הוצרך לומר ולקח אלעזר הכהן ולא אמר ומכל כי לא היה נתן אל כלי אלא היה נשפך על גבי המערכה והיה לוקח מדמה באצבעו הימני שבע פעמים ועל כל הזיה והזיה היה לוקח באצבעו כי אמרו שבע פעמים הוא חוזר על הלקיחה ועל ההזיה • והזה אל נוכח פני אהל מועד במזרחו של אהל

הכמה תודיעני והיאך תודיעני הכמה התמאני באווב ואתהר במי הטאת ואשים לב אדות פרה הנשרפת להעיר בשרפת והכנעת המרה האדומה אשר היא סבת כל נגע וכל מחלה לנפש המשכלת ואז אמהר • ואמר תכבסני ומשלג אלבין • ואמר תשמיעני ששון ושמהה זהו מעלת רוח הקדש שהוא על ידי מצווע המרה האדומה כמתנצל בזה המאמר שמהה הכה יבואו מדות עליות ומדות תחתיות ורצה להתנצל במדות הפחתיות להדבק במדות עליות • ואמנם בשני התולעת שהיא פעלה מעשיית מורה לענינים מעשיים הבאים מסבת זה הכה הנח כתוב אם יהיו המאמנים כשנים כשלג ילבינו ולפי שתי הסבות טבעים ומעשים תהיה ההואה בשלישי וגשביעי שהטבעי בשלישי לפי שהטפה נהפכת מלבן אל אורח בסוף יום השלישי • וכשביעי מפני שכל מטאח המורה טהרתה בשביעי ומעשים רעים הם מטאח המורה • ולאופן ההרכבה הטבעית החי האלם נכלל עם החי הדובר על כן הנוגע בחי האלם יטמא מטאת יום על כן הנוגע באפר הפרה טמא בטאת יום ואינה מטמאת רק אחר השלכת שלשתם להעיר הכונה שאם נתנה זאת הפרה לטהר יציר החומר מסני טנוף החטא שהיא מטאח המורה כי כפרת החי המדבר בחי האלם הנח היא מטמאת המהורים כדן כל חי האלם שהוא מטמא מטאת יום • ולאופן שהשורף יטמא עד הערב על כן אמר ואסף איש טהור • אין כל העוסקין בפרה מטאים כגון השוחט והמזה דמה כמו שאמרו בעלי הקבלה שאם היה אומר לעסק מלאכה אחת היא מטא אולי בדרך רחוקה היינו מקיטין את הכל אלא מאחר שבאר ליותר מאחד מלמד כי כל מה שבאר הוא המחויב כמטאח וכבוס • תמיד אני מבעלי הקבלה איך אמרו שהשורף והאוסף טבולי יום והכתוב הורה שהיא צריכה טהרה כמו שבאר והניח אותה אל מחוץ למחנה אל מקום טהור ולא עוד אלא שאמר ואסף איש טהור ואיך יתכן שיהיה טבול יום והכתוב קרא לטבול יום טמא שנאמר ורחין במים וטמא עד הערב ולא מצאנו ככתוב שנקרא בשם טהור ואיך יהיה רוצה הנח כאמרו ואסף איש טהור לטבול יום והלא אין מצוה מן התורה שיהיו שמשי הפרה וכליה טבולי יום והם אומרים כשהיו רוצים לשרוף פרה היו מטמאים שמשיה בשרין והיו טובלים ואתרי בן עושים את

הפרה וכל זה מצד קנאה כדי לעמוד כנגד דעת מי שהיה עומד לנגדם שאין טבול יום ראוי לשמש את הפרה ורחיון היו בשרפת החטאת כעין שנאמר ושהט אותה לפניו ושרף את הפרה לעיניו • ולא היו עושים מלאכה אחרת ואם נפסלה היו לוקחין אחרת ולמחויין לטהנה היתה מונחת במקום טהור • ואמר והיתה לעדת בני ישראל למשכרת שלא תפסל אלא תהיה בטהרה כאזהרת החטאת על כן אמר הטאת היא ושלא יכלה אפר הפרה מעדת ישראל אלא ככלות זאת לעשית אחרת • וקראם מי נדה טעמו מי הויה ואמר והיתה לעדת בני ישראל ולגר הנר בתוכם הקת עולם וזהו גר נדק • ואין האינים ישראלים באים בזה המאמר כי הם לא יצאו לידי טהרה אלא אם יכנסו כדת ההויה תועיל להם • ואמר ולקחו לכבא מעפר שרפת החטאת שהיו לוקחין במנה והיו נותנין אל כלי ועליו היו נותנין מים כתוקים שנאמר ונתן עליו מים היים אל כלי • בתחלה היה נותן האפר ואחריו כן המים והיה לוקח אווב וטובל במי הטאת ומהו על הטמא ויהיה זה בכונה ולא במקרה שנאמר ולקח ונתן וטבל ואם היה במקרה לא תעלה לו הוואה • והרטו באווב שאם היה הולך כנאוה ישפל כאווב • והיה טובל איש טהור במים ומהו על הטמא ולא היו כהללין אותם המים על דבר אחר שאם כן היו פסולים לתווה בהם • הגיע לטמא במה שהוא עלתה לו הוואה • המוזה לא יהיה צריך כונה שהרי אמר ועל הנפשות אשר היו שם וכולל קטון וגדול • ובהוואה אהת אם הוזה על במה בני אדם ועל הכלים תעלה להם הוזה שנאמר והוזה על האהל ועל הכלים ועל הנפשות • ואמר וטבל במים איש טהור אחרי כן אומר והוזה הטהור על הטמא ומרמיז על הטובל שהוא טהור • אין צריך להקיש מזה שהמים שירחין בהם הטמא שיהיו על ידי איש טהור שזה מהמת טהרת האפר ואין ראוי לטמאת האפר קודם שיווה על כן אמר והוזה הטהור על הטמא שהרי אמר ורחין במים ולא הורה שיהיו על ידי איש טהור ועוד שהמים בעצמם אינם מקבלים מטאח ואיך יהיו צריכים לאיש טהור • ומה טעם שישנה ויאמר והוזה הטהור אחר שאמר וטבל איש טהור מפני שהיינו אומרים כי הטבילה צריכה הזאת טהרה ולא המוזה אחר שהיא מטמאה למהורים על כן אמר והוזה הטהור על הטמא • אך בלקיחת

אפר הפרה לפחות שנים שכן אמר ולקחו לטמא מעפר שרפת ההטאת כגון מצורע בגלוח ראשון כשיזזה בשלישי ובשביעי אינו מקל טמאתו אלא מכשירו לצאת על ידי רחיצה עם הערב השמש לידי טהרה • היה זה או נדה והיה טמא מת מכשירין לו בהזאה לצאת לידי טהרה מטמאת המת כי כן אמר ולקחו לטמא אין צריכין להזות אלא לטמא מחמת המת טמאת שבעה • אך בעלי הקבלה שטמאו טמאת שבעה שלא מדין תורה כגון כלים או אדם שנגעו בכלים שנטמאו במת כגון החרב שעשו אותו כמו המת או כלים הנוגעים במת כמת שהרי עצמם אברו שאין הנזיר מנלח עליו • מי הטאת מי שנגע בהם יטמא עד הערב ולא אמר כבוס בנגים מפני שכולל אדם וכלים אך המזה מוסגל באדם ועל כן הצריכו כבוס בנגים ואחד הנוגע מן האדם או המזה בכבוס בנגים • זבאת מי הטאת קודם שיעשו מצותן מטמאין אבל אחר שתווו אינן מטמאין וכן נבי אם נפסלו אינן מטמאין רק מה שהם כשרין להזאה כי אמר ומה לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שהמזה אינו טמא זר"ל כל העוסק בהם להזות אינו טמא אלא מה שאמר ומה ר"ל הנושא כדי הזאה יהיה מטמא בנגים והנוגע אפילו במה שאינו כדי הזאה יהיה טמא ולא יהיה מטמא בנגים • בי מאיזה מה מן הכתוב הורו שטמא ומה על הנושא זאת לשון נכריה ושפה זרה והלא האוסף טמא והלוקח ומה לא יהיה טמא :

פרק שנים עשר

אחר

שכארנו שתקן אפר הפרה צריך מקום מיוחד זכהו ובגלות אין אנו יכולים לתקנם דעות ההכמים הלוקות לשלשה הלקים בטמאת המת • מהם אומרים שאין טמאת מת כגלות זהם בעלי דת ענין ג"ע מפני שטהרת טמא מת תלויה באפר הפרה כמו שאמר ואם לא יתחטא ביזם השלישי וביזם השביעי לא יטהר ובזמן שיש אפר הפרה אז תהיה טמאת מת זעודי כי בן הכרם הכתוב באמרו זאת חקת התורה והחקה היא הפרה שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם • והתורה היא טמאת המת שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל והכתוב לא חייב טמאת מת אלא במציאות

מן התנהגות. יש להשיב שזה מאמר קודם והעד על זה דבר אל בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע כי הצרעת שם מן הלשון והיו יודעים מהו הצרוע אבל דיני הצרוע בין להסגיר בין להחליט בין לפטור היו על ידי כהן ועל כן אמר כל צרוע וכל זב כי עדיין לא נתבארו דיני הצרעת שאם לא כן אלא דיני הצרעת נתבארו קודם מאמר וישלחו מן המחנה הלא כדיני הצרעת נאמר בדרך ישוב טחווין לטהרה מושבו ומה מעם למאמר וישלחו מכלל שמאמר וישלחו מן המחנה קודם לענין פרה אדומה. ומה שאמרו שהטמאה סחוכרת אל הטהרה כנפול הטהרה תפול הטמאה הנה הפסח סחוכר עם הטעות ואם נפל הפסח לא נפל חיוב הטעות. ואם תאמר מפני שהטמאה תלויה באפר הפרה ובהכרת הדבר יסוד הנתלה בו רוצה לומר בסור אפר הפרה שנתלית בו טמאת המת תסור גם טמאת המת. והסביא דמיון שמהרת הטמא תלויה במים וכשלא ימצאו מים תסור טמאתו וזה לא יתכן הוא הדין אע"פ שאין אפר הפרה לא תפול טמאת המת. ואם מפני שהטמאה הגבלה עד שבעה וזה ילך בלי גבול אחר שאין ביכולת לעשות מי נדה ואם כן לא תהיה טמאת מת בגלות. יש להשיב כי יצא טמא ויצא מנכול זמנו ועוד יהיה טמא לא כל מי שיצא מנכול זמנו כבר נטהר. ואם מפני שיש דברים שנתחייב בהם בגלות כגון הקריאה והתפלה ואם יהיה טמא לא יעשה אותם כיון שלא יצא לידי טהרה ואם כן לשוא חייבם ושלא נהייב עליו השואר הדין נותן לומר כי לא חייבם אלא על סנת שאין טמאת מת בגלות. יש להשיב כי אלו הדברים אינם אסורים על הטמא ונשאר טמא מת בטמאתו אחר שאינו יכול לצאת לידי טהרה והכתוב התמיד הטמאה באמרו ואם לא יתחטא וכו' ואומר עוד טמאתו בו ואומר כי מי נדה לא זורק עליו טמא הוא. ומהם אומרים כי הטמאה לא תהיה רק במקדש בעבור שאמר כי את משכן ה' טמא וכשאין מקדש אין טמאה. ויש להשיב על זאת הדעת כי הנה אמר בשאר הטמאות והזרתם את בני ישראל מטמאתם ולא יסותו בטמאתם בטמאת את משכני וכיון שאין משכן תפולנה כל הטמאות וזה לא יתכן כי אין הטמאה תלויה במקדש לכך ולא יחד המאמר במשכן

אלא בעבור משפט הכרת. אך הטמאה תהיה גם בזולת המשכן. ומהם אמרו כי כאשר תהיה הטמאה בגלות כך תהיה הטהרה בגלות בלי מי נדה והם על שלשה חלקים. מהם אומרים שיטבל במים ויקרא פרשת מי נדה וזה המאמר בלי מעם. ומהם אומרים כי מי נדה יטהר למקדש וקדשו על אשר אמר את מקדש ה' טמא כי מי נדה לא זורק עליו. אבל הטהרה לזות המקדש הוא ברהיזה כגון שאמר וכבס בגדיו ורהין במים וטהר בערב וזאת הטהרה לזולת המקדש מעום שהם מוכרחים עם האמינם שיש טמאה בגלות מכהרים להאמין שיש טהרה בעבור דברים שהם סחוכים עניהם כגון התפלה והקריאה בספרי הקדש עלי כן אומרים כי מי נדה הצריכם הכתוב בעבור המקדש אך בזולת המקדש תהיה הטהרה במים. וכבר בארנו כי לא הסגיל הטמאה במקדש אלא בעבור הכרת לא בעבור שהטמאה בעבור המקדש לכך וגם כן בארנו כי ההכרה אשר הביאם לחייב טהרה בגלות אינו הכרה כי הקריאה והתפלה אינם נמנעים מן הטמא. עד כאן סאלו הדעות החלוקות לא עכדנו על עקר הדבר. אך מה שראוי לפסוק והוא לפי סכרת ההכסר' יוסף המאור הגדול נ"ע במה שבאר ואמר כי הטמאה תהיה בגלות מטלת הנוגע ששוקע הדין ואמר וטמא וחייב הטמאה לכל המין ומאמר הוא יתחטא חוזר למאמר הנוגע במת ואינו לוקח כל המין אך הוא חוזר אל היכול על מי נדה ודם אנשי הבית שהרי חייב הכרת על מי שלא יתחטא באמרו וכל הנוגע במת בנפש האדם ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה ולזה התמיד הטמאה כאשר אמר עוד מטמאתו בו וזה אינו כולל בעלי הנולה אשר אינם פשיגים במי נדה אלא על אנשי ארץ ישראל כן יהיה מאמר הוא יתחטא לאנשי ארץ ישראל ואם כן מאמר ואם לא יתחטא ביום השלישי וביום השביעי לא יטהר אינו כולל יותר מן מאמר הוא יתחטא אלא כמו שזה המאמר מוסגל לאנשי ארץ ישראל כן זה המאמר מוסגל לאנשי ארץ ישראל והעד על זה כי לא אמר ומי לא יתחטא או ואשר לא יתחטא וכולל מה שכולל מאמר הוא יתחטא ואם כן נשאר בעלי הנלות תחת מאמר הנוגע במת וטמא וטהרתם מוקשת משאר טמאי שבעה כגון זב וזבה כמו שהוקשה הגדה בהשלמה אם נאמר כי מאמר

זה המאמר לדעות בני אדם בשביל המקדש שיש עליו כרת ישאר הדבר עד יבוא יורה צדק כי המקדש ואם נהרב בקדושתו הוא עומד שנאמר והשמותי את מקדשיכם • אך אנחנו צריכים להטהר כמה שהוציאתנו החקירה מטמאת המת במים ממאמר הכתוב וככם בגדיו ורחין במים וטוור בערב • והשם ית' למען שמו הגדול והקדוש יקרב זמן גאולתנו וישלח מורה צדק להסיר מסוה מעל רעיונינו בתורתו לאמר זה הדרך לכו בו • ויקיים עלינו נואם הננאם על ידי נביאו וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם :

יככם בגדיו ורחין בשרו במים וטהר בערב נקשר למאמר זהוה הטהור על הטמא שהוא נקשר לבעלי ארץ ישראל אלא אם נאמר כי זה כדמיון כל מלאכת עבודה לא תעשו והקרבתם אשה לה' שמאמר כל מלאכת כולל לבעלי ארץ ישראל ולבעלי הגלות ומאמר והקרבתם אשה לה' מוסגל לבעלי ארץ ישראל • ונראה מדעת זה החכם כי הנטהר בגלות אם היה כהיום מה שהוא במעלת הקדש היה לו לנעת בו כי מי שהוא נמנע מן המקדש יהיה גם כן נמנע כמה שהוא בזולת הקדש וכל מי שיש לו רשות לנעת בזולת הקדש שתהיה לו רשות לנעת בקדש • ואם יסופק

נשלם סדר מטמא וטהרה בשם השי"ת אשר בראשית ברא

ובעזר אשר עיני כל יצור אליו תלויות נתחיל סדר אסורי עריות

לשלמה אלהים משפטיך לסלך תן וצדקתך לבן מלך

אל תוך לבבי מה מאד נשמרו
שכלי וכמעט יום ליום גברו
תמיד חקוקים לאשר נקשרו
השכיל בשמעה את אשר בחרו
הרב ישועה כאשר נמסרו
לוח סגור לבי הלא נסגרו
על כל אשר אתן והם יקרו
באו בכור שכלי ושם נעצרו
עמי ברית שלום ולא סררו
שכל ובינה מבלי יסורו
לכתוב יסודיהם אשר בוארו
תמיד ועל מצחי הלא יאירו
תמיד ואליו באמת נהרו

*אמנם יסודי האמונה באמת
*הובאו בתוך לבי ונחקקו עלי
*רצו כרות עמי ברית שלום היות
*נפשי הלא חשקה ואמנם נכספה
*בין עניני תורה אלהית בחוון
*נכבי יסודות העריות הם עלי
*אצתי קנות אותם לסלאת הבחיר
*לכן קניתיים בדמי לבי עדי
*יען מצאתים כי מנכשים לעשות
*השקף לבבי וחקקתיים שם כדי
*ובכן העירני לבבי באמת
להיות חקוקים הם עלי **לכ אהרן**
מזיו בכור אל חי להאיר עורים

היא צריכה לכל אשר בארץ מתחת נלגל הירח
לקיום נופה • ובאמת שבהשיג האדם את עצמו
ישג את כל הנמצא מתחת נלגל הירח אם כן הוא
צריך לכל אשר בארץ • והנה אם השי"ת שלחה
להתקיים להשלים את הנוף הארצי ושתשמור
עצמה בלתי שתתלכלך בנאולי החומר
להשלימו בידיעתו ית' לשוב אל מקומה
הנפש אם לא שמרה הנה עצמה אלא נתלכלכה
בנאולי החמר הנה תהיה נזופה ומגורשת
ממקום שחוצבה וזהו מעם ונכרתה הנפש
כרמות הסעיף שנכרת מן האילן ולא יורה
הכרת להפסד כי הנפש בעצמה היה ולא
תמות וזהו מעם כי תולעתם לא תמות •
ומאהבת השי"ת את אברהם אבינו ע"ה בחר
בורעו אחריו וקראו בנו בכורו להנחילו שני
העולמים העולם הזה והעולם הבא והשניה
בתשועת נפשותיהם ונתן להם תורה משוערת
בשעור הנעלה מכל שעור והתיר להם
להשניה ולהתענג בדברים הארציים החר
משוער המספיק להשלים הנוף הארצי של
ישמפוח תענוגים הגופיים בשכולת מיסיהם
ואמר לה אסור משוער המספיק להושיע
הנפש להשלים עצמה בידיעתו ית' כחמת
הנשמות לשוב אל מקומה בלי נאול והלאה •
והנה תורתנו כללה מצות שכליות ומצות
תוריות שהם קיום הנפש קיום יחוד השם
וקיום השגחתו • ומצות מעשיות בשעור
משוער להנהיג זה העולם השפל להיות נתיב
יושר

אמר אהרן בן אליהו יען היות השכל
האנושי שהוא
נשמת האדם חלק עליוני אשר חוצב סודרי
קדש לבוא בתוך ארמון המרי להשלים נומר
החומר שהוא הנכבד והמעולה מכל נמצאי
מטה ובלתה לא היה נשלם ולהשלים עצמה
בידיעתו ית' סחמת הנשמות להיות דעת
אלהים בארץ להיות בכור ה' סלוא העולם
שעל ידו סתפשטת ידיעתו ית' בעולם
השפל שהיא נקודה אמצעית בתוך הענולה
כרמות במן האדם ומשכן השכל לעד הוא
הלב שהוא באמצע הנוף הפך מה שלמעלה
על כן אמר שלמה המלך ע"ה הנחבם מכל
אדם נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי במן
ר"ל שנשמת האדם הוא נר ה' שבו
סתפשטת ידיעתו בהקירת וחפוש עניני העולם
השפל • וידוע שהעולם בכללו נחלק לשלשה
הלקים שכלי וגלגלי ועולם ההויה וההפסד •
וכמו שלא יתקיים השפל כי אם עם העליון
כן לא יתקיים העליון כי אם בשפל כי כל
הנמצא כלו כאיש אחד נקשר קצתו בקצתו
וביון שהשפל לא יתקיים כי אם בהשגחה
אלהית ככה העליונים שהם קיימים בהשגחה
אלהית • ובאשר הפליא השם מעשיו הביא
חלק עליוני בתוך ארמון המרי להשלימו
ושתשלים עצמה בידיעתו ית' סחמת הנשמות
כי כל זה לא היה נשלם כי אם בחברת
הנפש עם הנוף והנה בחברת הנפש עם הנוף

ישראל • ויש דין לעיין בזה כי אמרי העריות יש מהם חייבי מיתות בית דין וכלם נכללו בכרת ואי אפשר לחייב כרת למי שאינו חייב כרת או לפטור מי שהוא חייב כרת מן הכרת וזה מה שאי אפשר מפני שנושאים שם ה' לשוא כי אומרים כה אמר ה' וה' לא דבר להמית נפשות אשר לא תמותנה אך בדבר שפתים בלי שכל ובינה ונוקשו ונלכדו כי אל ה' זדו • ואני לא אתערב לעצמי להכנס בענין החלוקה והכרח מאמר לבד מה שיבוא בשתוף הדברים להבדיל בין מאמר למאמר • אך הפצי ורצוני לסדר עקרי האסור וראיות העקרים ונופים האמורים לפי אותם העקרים על פי דעת החכם רבינו ישעיה נ"ע בלי להיסין ולא להשמאל ואהיה כמעתיק הדברים כפי הלמוד שקבלתי מרבותי וממלמדי השם יניחם בנ"ע כפי אשר השיג ידי ואלהים יזיה עמדי ומהנהג אתחיל ואל השם אקוה ואוחיל :

פרק ראשון

יש לדעת כי חכמי ישראל נחלקו בענין העריות לשני חלקים • החלק האחד הם חכמי הרבנים • והחלק השני הם חכמי הקראים • אמנם חכמי הרבנים דרכו על הכתוב לבד ולא הקישו בעריות אע"פ שהם אומרים שניות לעריות הן אסורות מדברי סופרים לא מן הכתוב ולא מן ההקש ואלו הם עשרים נשים ואבאר אותם להודיע שעור מאמרים • אחת אם אמו עד למעלה בלי הפסק • שנית ואם אבי אמו בלבד • שלישית ואם אביו גם זו בלי הפסק אפילו אם אם אם אביו עד אדם הראשון אסורה • רביעית ואם אבי אביו בלבד • המישית ואשת אבי אביו וזאת אין לה הפסק למעלה • ששית ואשת אבי אמו בלבד • שביעית ואשת אחי האם בין מן האב • שמינית ואשת אחי האב מן האם • תשיעית וכלת בנו וזו אין לה הפסק למטה • עשירית וכלת בתו בלבד • אחת עשרה וכת בת בנו בלבד • שתים עשרה וכת בן בנו בלבד • שלש עשרה וכת בת בתו בלבד • ארבע עשרה וכת בן בתו בלבד • חמש עשרה וכת בן בן אשתו בלבד • שש עשרה וכת בת בת אשתו בלבד • שבע עשרה ואם אם אשתו בלבד • שמונה עשרה ואם אבי אשתו בלבד • תשע עשרה ואם אב אם אשתו בלבד • עשרים

יזר לדרך שביליה ולאחז מעגליה להסיר מטה מעל רעיוניה עד תעבור ממנו לראות יה בארץ החיים כי ארח חיים היא למעלה למשביל • ויש לדעת כי מצות התורה נחלקות לשני חלקים מצות הדעת ומצות התורה • מצות הדעת כגון הנגבה והרציהה וכבוד הורים • ומצות התורה כגון השבת והמילה ונלו עריות • וכל אחד מאלו שני החלקים נחלק עוד לשני חלקים מצות עשה ומצות לא תעשה • ואמרו החכמים כי מצות התורה לאוטים למצות השכליות והאזהרות התוריות השחתות למצות לא תעשה של דעת • וזה אמת כי כל מצוה או אזהרה השכלית אי אפשר לשאול עליהם מפני מה נצטוו מפני כי הן טובות או רעות לעצמן ולא כן מצות התורה ואזהרותיה כי עליהן צריך לבקש מפני מה נצטוו • וראיה לדבר מאמר הכתוב ולא תתחתן עם בתך לא תתן לבנו שהוא במכואר השחתה באמרו כי יסיר את בנך מאהרי • ומצות עשה התוריות שהוא ליאוש במאמר התורה במכואר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר ואמר למען תלמד ליראה את ה' אלהיך • ויש להקשות בזה אהרי שמצות שכליות עקם בשכל למה נכתבו בתורה • יש להשיב בעבור שבאה התורה להורות במצות התורה רצה נותן התורה להיות התורה שלמה משני המינים ר"ל מצות הדעת ומצות התורה • ועוד אחרי שמצות התורה ליאוטים למצות הדעת אם לא היתה כוללת אותם התורה מיני היה נודע שמצות התורה ליאוטים למצות השכל • ותשובה אחרת כי אחרי שבא הכתוב לענוש למי שעובר במצות השכליות אם לא היה מזהיר אך היה מעניש • ותשובה אחרת כי אע"פ שמצות הדעת כלליהם ופרטיהם עקם בשכל אע"פ כן יש להם פרטים יוצאים מצד התורה מה שלא תורה הדעת בהם על כן צותה התורה בהם • אמנם מצות התורה כלליהם ופרטיהם הם מנוף התורה אין להם עקר בשכל ועל כן תתרבה החלוקה בהם מפני שכבר ידעת כי המאמר האחד יסבול פנים רבים חלוקים ונשאר אותו המאמר כמטרה ודעות מפרשי אותו המאמר כחצי הירורים מהם סימיני' ומהם משמאילי' ומהם מורי' אל הנקודה בעצמה ועל כן תתרבה החלוקה בין החכמים • וענין אמורי עריות הוא מזה המין שאסור העריות הוא מינוף התורה ואין להם סבוא בשכל על כן רכתה בהם החלוקה בין חכמי

העשרים ואם אב אשתו בלבד • נמצאו מהשניות שאין להן הפסק ארבע • השלש עד למעלה והאחת עד למטה • וידוע שיש מאלו השניות שהן אסורות מדין תורה בהקש גזרה שזה והוא הנקרא בפי החכמים הקש הערך • ויש לתמוה מדבריהם איך נתנו סכום בשניות והדין נותן להשתלשל • ועוד שהבת עצמה לא אסרה אלא מהקש גזרה שזה ואינה כתובה ואיך תהיה בלתי שניה לה והם עצמם אמרו במסכת יבמות בתו עקר מדרשא אתיא כאשר נבאר איך אסרה מן המדרש עב"ז אמרו אל תהי גזרה שזה קלה בעיניך שהרי בתו אחת מגופו ולא למדנו הכתוב אלא כגזרה שזה אתיא • והנה גם הם מקשים בעריות כאשר נבאר מפני שהבת עצמה אינה נזכרת בכתוב ואסרה מדין גזרה שזה שאם תהיה הבת מדברי סופרים איך תהיה בלתי שנייה לה • ועוד אם הבת יוצאת מכה ההקש איך הכניסוהו בדין והלא הם אומרים שאין דנין לבא מן הדין ר"ל ליוצא מכה ההקש • אך ראיתי בדבריהם יען שהיא יוצאת מגזרה שזה הוא מכה הכתוב ואיך אסרה מגזרה שזה מפני שהם אומרים שהכתוב אימרו ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותך כי ערותך הנה ונאמר גם כן ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא מה מלת הנה הנאמרת פה ואמר הבת עצמה כך נמי מלת הנה הנזכרת בפסוק ערות בת בנך או בת בתך • ואמר לא תגלה ערותך כי ערותך הנה וחוב להאמר הבת עצמה עד שהכניסוהו במשפט מצד ההקש באמרם שהכתוב אמר ערות אשה ובתה והזכיר באן שלש דורות ואמר בענין המשפטים ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא נאמר להלן זמה ולהלן זמה מה בכאן עד שלש דורות אף באן עד שלש דורות ומאחר שהשוו פסוק ואיש אשר יקח עם פסוק ערות אשה ובתה כמלת זמה והשוו גם כן פסוק ערות אשה ובתה עם פסוק ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותך כי ערותך הנה • כמלת הנה יהיה פסוק ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה שזה עם פסוק ערות בת בנך או בת בתך ואם כן הקישו מזמה לזמה ומנהג להנה כאמור ובמשפט • ואמרו גם כן הקש אחר בענין הצרות באמרם בפסוק ואשה אל אחותה לא תקח לצרור ואמרו מה אשה זו שהיא אשת אחיך והיא אחות אשתך

והייבים על זדונם כרת ועל שנתם המאט ואמר צרתה קל וחומר בכל נשים שהייבים על זדונם כרת ועל שנתן המאט לאסור צרותיהן • ודרשו במלת לצרור לא צרור לא היא ולא צרתה • והנה צרותיהן אסורות צרות צרותיהן מגין מן כפל ר"ש לצרור • והיותן חמש עשרה נשים פומרות צרותיהן וצרות צרותיהן מן ההלצה ומן היבום דרשום מן שלוש ההין מפיין יבמה יבוא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה • ואלו דברים שאין להם שעור • והתימה מהם כי זה ידמה מן הקש הערך והם שמוהו טקל וחומר וכנראה לי שאמרו קל וחומר בעבור שזאת האשה אסורה כהיי אחותה ופמורה במות אחותה וכל הנשים הן אסורות בין בהיים בין במות • ויש לתמוה גם כן שהיא אסורה כהיי אחותה לבד וצרתה וצרת צרתה אסורות כל ימי העולם והיא אסורה כהיי אחותה כשנפלה לפני אח בעלה ביבום כי כך אמר לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה כהיי כאלו אמר הנה עליה ונאמר כי ישבו אהים יחדיו יבמה יבוא עליה ממלת עליה השוו בין שני הפסוקים כאלו כמלת עליה שאמר כהיי אשתו התייר כמלת עליה אחרי מותה וכאלו זה הפסוק כלומר ואשה אל אחותה אמור לשני אחי שנשא שתי אחיות ומת האחת מהם ונפלה אשתו אצל האחר ביבום ואומר לו הכתוב אם אשתך בהיים אל תשאנה אלא היא פמורה מן ההלצה ומן היבום ראה עד איזה שעור הפליגו דבריהם וקיימו ההקש בעריות כמה שהבחישו עד שצרת החמות אסורה מפני מראית העין ודי זה לדבריהם • והראיה אשר הביאו לבטל ההקש בעריות אמרו ואלו היה ההקש קיים בעריות כיון שאמר אחי האב ומהקש אנהנו לומדים אמר אחי האם היה מן הדין כיון שאמר אחות האב לשתוק מאכור אחות האם והיינו לומדים אסורה מדרך ההקש וכן נמי כיון שאמר אשת אחי האב מקל וחומר היינו לומדים אמר אשת האב והיה על הכתוב ראוי לשתוק מאסורה וכן נמי אחר שאמר הכתוב על בן האיש בת אשת אביו כאמרו ערות בת אשת אביך היה ראוי לשתוק על בת אשתו לעצמו כי היה בא מקל וחומר אלא אמר ערות אשה ובתה לא תגלה • והתשובה עליהם שענין אחד ימצא אסורו בכמה מקומות והשבת יוכיח שנמצאה האזהרה בשלשה עשר מקומות יש גם כן בעריות אסורים יש אסורים מאופן אחד ויש אסורים

בניהם נפש אהת • הראיה שלהם על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו לבשר אחד ואם כן שארי הבעל האחד יהיו אמורים אל הבעל האחר • וכן אלו נשא הבעל האחר אישה אחרת תהיה אותה האשה לבעל אחר אהות ואמרו דברים שלא ישוערו בשכל ועמדו על גבול עד ארבעה גופים בלי ראייה ר"ל אישת בעל אשתו תהיה אהותו ואסרו שאריה לו ואין להם ראייה לעמוד על זה הגבול אלא לפי העקר שלהם חוב ללכת אל יותר מזה • והראיות אשר הביאו על היות איש ואשתו במעלת נפש אחת מן פסוק על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו ומפסוק ערות אשת אביך ומפסוק ערות אביך ומפסוק ערות אחי אביך ומפסוק ערות אשה ובהה ומפסוק ערות אשת אחיך שכל אלו יורו שלא שם ערותה ערותו או בתה בתו אלא מצד שהאיש והאשה במעלת נפש אחת • וכבר בארנו שהחכם רבינו ישועה נ"ע השיב עליהם ואין צורך לבאר התשובה עליהם כי דעתנו לקצר • והדעת השנית דעת החכם רבינו יוסף נ"ע ודעת החכם רבינו ישועה נ"ע תלמידו אשר דרכו על הכתוב ועל ההקש לבד ר"ל בהקש הברור ובהקש היוצא מן הפיוש לא הקש על הקש כדעת המרכבים • ועל פי שלשה דרכים יבוא האסור בעריות אם מן הכתוב אם מן ההקש אם מן הקבוץ והוא אשר התחברו עליו כל ישראל • אע"כ יש אסור מן הכתוב לבד ויש אסור מן ההקש לבד אבל אין לך אסור מן הקבוץ לבד אבל יהיה עמו אם מן הכתוב אם מן ההקש כמו שיתבאר בסדר הענין • ואמנם ההקש אשר דרכו בו שני החכמים יר"א הוא על עקר השאר לא מתוך קריאת שם ולא מתוך הפך כמו שדרכו זולתם מפני שהמצוה ברוך הוא כך התהיל במלת שאר באמרו איש איש אל כל שאר בשרו והוא סוג גבוה כולל כל מה שאחריו ואין שום אסור נוצל מעלת שאר ואע"פ כן פסוק ערות בת אשת אביך אין אסורו משום שאר יש לומר שגם הוא נכלל תחת עלת מלת שאר • וכבר ידעת שמלת שאר כוללת דברים חלוקי הפנים • יש שאר אמתי כגון הששה שארים ויש שאר השאר ונקרא שאר כמו שיתבאר • ונאמר שגם בת אשת האב נקראת שאר והוא שם של תורה ונאמר שנקראת שאר להשוות ברוע הקריבה בינה ובין שאר האמתי כמו שנקראת אהות ומולדת אם כן כל האמורים נכללים תחת מלת

אמורים משתי ראיות ויש אמורים משלש ראיות עד שהאם אסורה יותר משבע ראיות והם עצמם אמרו שהאם אסורה מתוך שהיא אם ומתוך שהיא ערות אב עם כל זה הם הקישו בעריות כאשר קדם לנו הבאור :

פרק שני

אמנם החלק השני הם חכמי הקראים אשר קיימו ההקש בעריות ונעזרו מצד הכתוב מפני שהכתוב לא אסר הבת עצמה באסור ערות בת בנך או בת בתך ולא הזכיר הבת עצמה ואם בת הבת אסורה קל והומר הבת • והנה הכתוב הניח לנו מקום להעיר להקש קל והומר וגם כן במקום אחר אמר ערות אהות אביך ואמר וערות אהות אבך ואסר אהי האב באמרו ערות אהי אביך ואי אפשר שאהות האם תהיה אסורה ואהי האם לא יהיה אסור כמו שאהי האב אסור ואם כן הניח לנו מקום להעיר לגורה שוה • וגם מדרך דעת כי האסור על חברו גם הוא אסור עליו ר"ל אם יהיה אסור לחברו מפני עלה ואותה העלה תהיה קיימת כי גם האסור יהיה מתקיים בו • דמיון הדבר ערות בת אשת אביך והוצאנו מזה עקר ואמרנו כי לא אסר הכתוב אלא מצד היותם שני שארים על שני שארים ואם כן כל שני שארים אמורים על שני שארים זהו מדרך דעת שאמר החכם • וחכמי הקראים נחלקו לשתי דעות • הדעת האחת דעת המרכבים • והדעת השנית דעת החכם רבינו ישועה ודעת החכם רבינו יוסף נ"ע • אמנם דעות המרכבים הם שנתנו עלות לאסורי העריות אינן אמיתיות • ושמו האיש והאשה במעלת נפש אחת ואסרו לו שארי אשתו לעצמו כמו שאסרו לו שארי עצמו כאלו שארי אשתו שאריו והלכו מהקש אל הקש ומן רכוב אל רכוב אע"פ שהם חלוקים בראיותיהם מין אחד יכללם ואומרי' שדרכי האסור מן הכתוב ומן ההקש ומתוך קריאת שם ומדרך הפך • ואמנם הראיות שהביאו לקיים שהאיש והאשה במעלת נפש אחת והן שש ראיות והן מבוארות בספר ר' ישועה נ"ע שחלק עמהם ונצח אותם כי צדיק היה בדבריו וכל מעשה תקפו ונכורתו הנם כתובים על ספרו הישר • ואופן הרכוב שאמרו זהו שאם נשא אדם אשה נהיה הוא והיא נפש אחת וכן אותה האשה אלו נשאת לאיש אחר נהיה הוא והיא נפש אחת ואם כן שני הבעלים מצד האשה שבאה

אסורים לשני צארים כשום האחה דין היה להאמר שני אחים שאולים לשני אחים שאולים כשום שעלת האחה קיימת בשתי הפאות וכן לא יאות סכלל שמן השם לא נלמוד אסור ולא נקיש עליו אלא מקום שיחנה השם שם יחנו האסורים והרוצה לאסור האחים המעברים לשני שארים חייב להביא ראיה במקום אחר הוין מזה המקום • הלא תראה באמר החכם בדבור ענין צרת בת אשת האב לכן שאמר כי הכתוב לא אסר בעל בת אשת האב לכן והיה כא מזה אסור אשתו ואיך נאסור אותו עם אפיכתו וכל זה כי נתנשא ממנו עלת השאר • ומה שהביא החכם דבינו ישועה נ"ע אסור אהים המעברים לאב משם אה באסרו ערות אהי אביך לא תגלה אין עלת אסורם משם אה רק מעלת שאר כמו שיתבאר שאין הסכמת שם אה עליהם להורות על האסור רק הסכמת השם עליהם שיהיה נכר בהזכרו • וכבר אמר רבינו ישועה נ"ע שתי עלות בקריאת אלו השמות העלה האחת שקראן באלו השמות להורות ברוע הקריבה כי הקרב באהותו המעברת כקריבתו באהותו האמתית ובל הקרב באשת אהי אביו כקריבתו בדורתו האמתית ועל כן קראה בשם דודה • והעלה השנית שהכתוב אהר שאמר בת אשת האב קראה אהות כל זה שכל מקום שהוא רוצה להזכיר בת אשת האב לא יהיה אומר רוב מלות ר"ל בת אשת אביך אלא באסרו אהותך תהיה גם היא נכללת • והלא בפסוק ערית אהי אביך כשרוצה להכליל אהה המעבר לא הזכיר מלת שאר בזה הפסוק אמנם נכנס בשם אה כמו שהוסכם בפסוק ערות אהי אביך כשרוצה להכליל אהה המעבר ומקום שיוסכם השם לא יועתק ממנו אלא שם לבד יהנה האסור ולא נקיש כי שם של תורה כשם המושאל מן הלשון וכשם שלא נלך מן מושאל אל מושאל כן לא נקיש על שם התורה • ועוד כשם ששם המושאל יהיה לצד דמיון בדבר אחד מן שם האמת ולא יתכן מצד דמיון בדבר אהד להקישו על כללו ואם כן אם הסכמו שמות התורה בעניני העריות כדי לדמותן ברוע הקריבה באמתיים לא יתכן אם הסכמו לזה הצד לבד לקחת אותם ככל הלקי שמות האמתיים ודבר החכם כי העלות לא יוציאו אותם לשמות אבל למשפטים יכתים • ומאמר החכם השם אהיות ולא הזכרה רק בת אשת האב בשם אהות ונראה העתקת השם מזה לבת בעל

שאר או משום שעלת אסורה משום שאר ואין שום אסור נוצל מעלת שאר שהוא אסור שני שארים על שני שארים • וכן נמי פסוק ערות אשה ובתה שהם הדבקים בשאר מן ההקש השוה והקש הערך מן ערות אשת אביך ואם כן כל האסורים סכל צד ופנה הוא לעלת שאר כמו שיתבאר בסדר עקרי האסור ועל כן פתח המצוה בעקר שאר באמרו איש איש אל כל שאר בשרו • ואם באו לקצת פסוקים שמות מוסכמים לקרובי בשר בלי מקומם הנודע מן תקון הלשון החפין בהם לתוספת וחזוק רוע האסור אך העקר הוא עלת שאר סכלל לא זולתו כפי שבאר משכילנו הרב רבינו ישועה יר"א אם כן מתוך קריאת שם לא נלמוד אסור • ואם ישאל שואל אהר שהאסור מתוך עלת שאר מה צורך בקריאת אלו השמות כשם מולדת ואהות לבת אשת האב ודודה לאשת אהי האב • יש להשיב שהחכם רבינו ישועה נ"ע הרחיק התליאה שהשם יורה באסור והביא ראיה על זה ואמר שאם היה השם מורה באסור היה ראוי שיקראנה בשם ואח"כ שיאסור אותה ולא כן עשה מתקן התורה אלא קודם לכן אסר ואח"כ קרא בשם באסרו ערות בת אשת אביך לא תגלה והאסור עומד עד הנה ואח"כ קראה בשם ואמר מולדת אביך אהותך היא לא תגלה ערותה ואם כן אין השם מורה באסור • ואם היה השם מורה באסור לא היה משתדל החכם להוציא עלה לאסורם מתוך עלת שאר לאמר מצד שהם עקר ופרח על עקר ופרח ורם שני שארים על שני שארים • ואמר החכם נהיה מזה אסור עקר ופרח על עקר ופרח יחייב לטרוד אותו על כל אשר ינהג כנהגו • נראה שמכח ענין השמות שאין להוציא מהם עלה ולהקיש באסור על זולת מקומם • ועוד שאם היה השם מורה באסור היה ראוי כמו שאסורים אשה וכת בעלה לאיש וכמו אם היה עלת אסור בת בעלה משום שהיא בת לה כמו שקראה הכתוב היה ראוי להאמר אשה וכן בעלה לאיש וכמו והוא בהתר מפני שאין בהם חבור מעצם עלת שאר לבוא האסור מעלת שאר כמו שבא האסור מתוך עלת שאר אל אשה וכת בעלה לאיש ובנו • צא ודע שאין אנהנו לוסדים מן השם אסור ואם נלמוד מן השם אסור ונאסור שני אחים שאולים לשני שארים כעבור שנקראו בשם אה כן לא יאות משום שהנשא עלת השאר סהם שאלו היו שני אחים שאולים

בעל האם אין להקשות מזה משום ששתיהן באהת ובאלו בחזק האחת נכרת האחרת ;

פרק שלישי

מאחד

שהעירונו שמות התורה עם שם המושאל מן הלשון נבאר מקצת מעט שמות של לשון על דרך חכמת ההניזון שיובנו שמות התורה ובכמה חלקים יבואו ובאיזה אופן יתחברו ובאיזה אופן יתפרדו . וידוע שהשמות נחלקים בלשון הקדש וכן בכל לשון לשלשה סוגים מפורשים נרדפים ומשתתפים . המפורשים שיהיה שם מיוחד לכל ענין מיוחד כדי שיוכר ויובדל כל אחד מהברו אע"פ שהם נכללים תחת סוג אחד כגון אדם סוג חסור וכן נמי אב אה בן אע"פ שאלו שלשתם נכנסים תחת שם שאר . הנרדפים שיהיו שמות רבים לענין אחד כמו אורח מסלול נתיב שביל וכן נמי קריבה ננישה נגיעה . המשתתפים שיהיה שם אחד כולל ענינים רבים ואלו נחלקים לשמונה חלקים . מהם גמורי השתוף ומהם מוסכמים ומהם מסופקים ומהם מושאלים ומהם השם הנאמר בכלל ובפרט ומהם יחסיים ומהם מועתקים ומהם נגזרים . אמנם השמות שהם גמורי השתוף כגון שם גד האמור על הכובב העורבים לגד שלהן ועל בן יעקב ועל העשב הנקרא כוסברתא והוא כזרע גד לבן שבל אחד ואחד חלוק מעצם חברו ואין להם שתוף רק בשם לבד . והמוסכמים בשם ובענין שם שיהיה מורה לענין מקיים העצם ואותו הענין המקיים העצם יהיה נמצא לענינים רבים חלוקים או יהיה השם ההוא הנאמר בהסכמה לכלם ואין קודם אחד לחברו בקריאת השם כגון שם הי האמור על האדם ועל העוף ועל הדג וזה השם יהיה נאמר על הסוג ועל המין בהסכמה שהמין יקרא בשם סוגו והם מוסכמים בשם ובנבול וכן נמי יהא נקרא איש אחד בשם מינו בהסכמה כמו שם האדם והסוס שיאמר על הכלל סוס ועל האחד סוס וידמה לזה מלת שם שאר שהוא שם כולל עצמים רבים ויאמר לכל אחד מהעצמים בשם שאר . ומהם מסופקים כגון שם אדם שיאמר על פלוגי החי ועל המת ועל המצוייר בכותל שהוא דומה למשותף הנמור ודומה למוסכם שהוסכם עליהם השם מפני ענינים שנתיהדו בו שני ענינים והוא ענין שאינו מקיים העצם והוא מפני צורה מקרית התארית . ושם ערוה

הנאמר על מקום התורף באמרו לא תקרב לגלות ערותה ונאמר מי ערות הארץ באהם לראות הוא דומה לבשותף הנמור שענין האחד בלתי ענין האחר והוא דומה למוסכם מפני ענין מקריי והוא ההסתר כי כמו שצריך האדם לכסות ערותו כן ראוי לבסות הולשת הארץ היא . והשם הנושאל שיהיה שם אחד מוסכם בעקר הנהגתו כגון שם אריה שנאמר על מין מבעלי חיים ומפני שום מקרה ממקרו נמצא לעצם אחר נקרא בשמו כגון שנקרא יהודה בשם אריה מפני הגבורה מפני שלישי נבור בכמהה וזהו צריך תוכפת ורצונו כגור אריה יהודה . והשם הנאמר בכלל וכפרט כגון שם כוכב האמור על המין ויאמר על אחד וכן נמי שם חציר שאמור על כלל המין המצמייה הרים חציר ויאמר על עצם עשב אחד ואת החציר הוא הנקרא כורת בערבי . והשם המועתק שם שיהיה מוסכם בעקר הנהגתו ואחרי כן נעתק לענין אחר מפני דמיון או בלתי דמיון והיה השם מותמד על שניהם על אותו שהועתק ממנו ועל אותו שהעתק אליו כשם משקל שנאמר לענין ששוקלים בו והוא משהו הדברים . ואח"כ הועתק לענין הפיוט שהוא יבוא על דרך שזוי והשם יהיה מתמיד על שניהם . וההבדל שבין השם המועתק ובין השם המושאל שזה מתמיד וזה אינו מתמיד . וכן נמי שם ערוה שם מוסכם על ערות האדם ובעבור שמקור האדם צריך הסתר כל דבר שצריך הסתר יעתק אליו השם ועל כן אמר כי ערות הארץ באהם לראות . והשם היחסיי כמו שתאמר מן קרח קרחים ומן לוי לויים שהשם להם מן קרח ומן לוי . ושמות הנגזרים כגון שתאמר מהכמה חכם ומאדמה אדם ומשהרות שחור . ואלה שני מיני השמות ר"ל היחסיים והנגזרים יבואו בתוספת אותיות כאשר זה נודע . ושמות התורה כמו שם הלב וחמאת ועולה ואשם וזודה וערוה ומולדת ואחות ושאר . במצאנום נחלקים להלכים כפי מערכות שמות המשתתפים של לשון כשם חלב האמור על חלב הלבן ועל חלב השחור כגון הכליות ויותרת הכבד שהוא דומה למשותף הנמור שאין לו חלק מן הלשון . ושם שאר נאמר לבת אשת האב שהיא נכללת תחת פסוק איש איש אל כל שאר בשרו שאין לו חלק מצד הלשון . ואמר המשביל שמלת איש איש אל כל שאר בשרו הוא כולל דרדוק והקרוב מן עקרים ופרחים וכנפים חנין מאשר יצא בראיתו מדרך התורה . ובת הדודה היה חוב להיותה

להיותה אסורה ממוק זה * ועוד אמר זה האומר כי שם השאר אמת על הקרוב ועל הרחוק ממי ישוב אל היחוס מן דרך התורה ואמר על שניהם שם שאר זה בהסכמת הלשון וזה בהסכמה תוריית * ויש שמות של תורה והם על דרך המוסכם מן הלשון כגון שם שאר הנאמר בעריות ויהיה גם כן נקרא מן התורה מצד עלה תוריית ונאמר שאותו השם יהיה מן התורה ולא נאמר שהוא מן הלשון אע"פ שהוא מוסכם מן הלשון מפני שתי סבות * האחת מפני שמצאנום ששם שאר להלכים כמו שיתבאר שאר כהונה שאר נאלה שאר נחלה שאר ערוה ואלו היה שם של לשון היה ראוי לכלול מה שהסכמת השם עליו והואיל והוא מוסגל מפני עלה התוריית שהאסור הוא עלה תוריית והתיר הקרוב כגון בת הודו ואמר הרחוק כגון בת אשת האב נמצא שהשם הוא תורי * ועוד שם שאר מצאנוהו כולל מה שהוא מן הלשון ומה שהוא מן התורה ואי אפשר שיצא שם אחד מפי גותן התורה ויהיה חלוק המענה מקצתו מן התורה ומקצתו מן הלשון אלא מכל צד ראוי שיהיה אותו השם תורי * ויש מהם שם של תורה על דרך הספוק כשם ערוה שנקראת האשה ערוה לאיש כמו שאמר ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא וכהיות הערוה מיוחסת אל האיש הוא שם של תורה שאינו רוצה ערות עצמו אלא האשה תקרא ערוה לאיש או ערותה ערותו ועל שני הדרכים מצד אחד דומה למשותף הנמסר ומצד אחר דומה לשם המוסכם מצד דבר מקרי שהוא ההסתר כמו שיתבאר * ויש שמות תוריים שהם על צד ההשאלה מן הלשון כשם עולה שנקראת עולה מצד שעולה כלה לגבוה ויש להם הנאים תוריים וכן שם ערוה אם נאמר שהוא שם מוסכם על מקור האשה בהסכמת הלשון ועל כולל גופה מן התורה משום שצרכה הסתר משום ננאי * ויש שם של תורה שהוא על דרך שם מועתק מן הלשון כמו שם מולדת ואהות לבת אשת האב * ויש שם של תורה שהוא כמו שם היהסי כשם דודה לאשת אחי האב שקראה דודה * ויש שם של תורה שהוא נגזר כשם ערוה מן כי את מקורה הערה * והנה מצאנו שמות התורה למערכות מהם גמורי השתוף ויש מהם מוסכמים ויש מהם מסופקים ויש מהם מושאלים ויש מהם מועתקים ויש מהם יחסיים ויש מהם נגזרים * אמנם

כללם נגבלים לשלשה חלקים * יש שמות של תורה שאין להם חלק מן הלשון והם גמורי השתוף והמועתקים והיחסיים * ויש מהם שמות של תורה שיש להם חלק מן הלשון והם המושאלים והנגזרים והמסופקים * אע"פ שהם נכללי עם גמורי השתוף ר"ל המסופקים * ויש מהם מן הלשון ומן התורה * והנה שמות התורה נצד אחד דומים לשם המוסכם מן הלשון ומצד אחר דומים לשם המושאל מן הלשון * אמנם הצד שהם דומים לשם המוסכם מן הלשון הוא כמו שיועיל שם של לשון בהזכרו שילך לב השומע אל מה שהוסכם מן התורה והם מתמידים אל מקום שיהנו ומצד אחר דומים לשם המושאל ר"ל שני החלקים הראשונים כי כשם שאין לך רשות ללכת מן מושאל אל מושאל כן אין לך רשות ללכת להקיש על שם התורה אלא מקום שיחנה השם שם יהנו האסורים והשם לא יעתק ממזכו * ואם כן איך נקיש על שם התורה עד שנלמוד ממנו אסור * אמנם מן החלק האחרון שהוא מוסכם מן הלשון ומן התורה יש להקיש ממנו כמו שקיימו ההקש בעריות הכפי הקראים משם שאר * אם כן נודע מכל צד ופנה שהאסור בעריות הוא בעקר שאר באמרו איש איש אל כל שאר בשרו והוא סוג גבוה והפרטים נמשכים אליו באמרו שאר אביך היא שאר אמך היא שארה הנה זמה היא :

פרק רביעי

אמנם

הדרכים שנלמדו בהם דרכי האסור בעקר השאר הם תשעה דרכים כמו שיסדרם ובארם ההכם רבינו שלמה הנשיא ז"ל * הדרך האחד יקרא הקש הערך הוא הנמשך בפי החכמים גזרה שוה כגון שאמר הכתוב אחי האב באמרו ערות אחי אביך לא תגלה וכדרך גזרה שוה למדנו אסור אחי האב * הדרך השני הקש קל והוכר כגון שאמר הכתוב בת הבת קל והוכר הבת עצמה באמרו ערות בת בנך או בת בתך לא תגלה ערותן וקל והוכר הבת * הדרך השלישי הקש מעלה כתובה כגון ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח שארה הנה זמה היא והודיע באסורן מתוך עלת שאר והנה עלת השאר כתובה * אך אני זוכר עת הלמוד כשהייתי עוסק לפני הרב מורי ורבי ר' יוסף נב"ת בכ"ר מיכאל נ"ע בספר העריות של רבינו ישועה ז"ל מסר לי דרך עלה כתובה ודרך עלה מוצאה

ויקרא אלפחיו ר"ל משמע הדבור כגון שאמרנו
אבות האמות מאמרו אמך היא לא תגלה
ערותה • והדרך התשיעי כי האסור על הברו
גם הוא אסור עליו מדרך דעת ר"ל שאם ערות
בת אשת האב אסורה מתוך שני שארים על
שני שארים והעלה תהיה קיימת במקום אחד
לענין אסור אם המצא אותה העלה במקום
אחר הוב להיות גם הוא באסור :

פרק המישי

על אלו הדרכים אמר החכם כי הדבור
בעריות לשלשה פנים • האחד אשר
יכרות על אסורו למען גלוי הראיה אם בן
הכתוב אם מן ההקש ואם מן הקבוצין והוא
אשר התחברו עליו כל ישראל • והשני אם
יכרות על התרו למען נשיאת הראיה מאדו
שלשה הפנים ונשאר על אשר היה בדעת על
ההתר • והשלישי מה שיהיה היתר והעדוף בו
הוא האסור והיתר והעדוף בו הוא ההתר
ולא ישוב אל ראייה נוכחת והבשיכה תהיה
אליו ובוזה החלק התרבה החלוקה אע"פ שיש
גם על ההלקים הראשונים מפירושי החכמים
מה שישא על הכתוב ומה שלא ישאחו גלוי
ופשומו ויהיה השווי באסור והמרכבנות תהיה
על הראיה שזה מביא אסורו מתוך ראייה
אחת וזה מביא אסורו מתוך ראייה אחרת
או שמפרש הפסוק על פנים שאינם לפי
האמת • אמנם לפי החלק השלישי אשר
היתר והעדוף בו ההתר והיתר והעדוף בו
האסור לפי זה העקר נחלקה דעת החכם ר'
ישועה נ"ע מדעת רבינו יוסף ונספר הענינים
אשר נחלקה דעת ר' ישועה נ"ע ואלו הם
שהחכם ר' ישועה ור' יוסף מודים באסור זכר
על זכר שיצעד על אשתו מפסוק ערות אחי
אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב והורה
הכתוב כי אסור האיש על דודו ישוב אל
אשתו וכן נמי מפסוק ערות אשת אביך לא
תגלה ערות אביך היא • ואלו הן ארבע נשים
חאסרות משום תליותן באנשיהן • אשת האב
ואשת הבן ואשת אחי האב ואשת האח והקשנו
מאלו שכל אסור איש על איש שיצעד על אשתו •
אמנם החכם ר' ישועה נ"ע אמר שגם אסור אשה
על אשה יצעד על בעלה מה שלא הורה ר' יוסף
נ"ע • ורבינו ישועה לבדו דרך בזה הדרך לא על
דרך המרכבים מפני שהם אסורים באסור
זה בשום האיש והאשה במעלת נפש אחת •
אמנם ר' יוסף נטה מזה כי אמר שזה הקש
על

מוצאה ואמר כי דרך עלה כתובה כגון מה
שאמר הכתוב ערות אחות אמך לא תגלה
כי שאר אמך היא • ודרך עלה מוצאה כגון
ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך היא
בעבור שהזכיר בפסוק הקודם מלת כי קראה
עלה כתובה ובפסוק השני בעבור שלא הזכיר
מלת כי קראה עלה מוצאה והיה צריך לומר
כי שאר אביך היא • וכן דעת החכם רבינו
אזרן באסורו כי ערותך הנה עלה כתובה
ובאסורו ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו
לא תקרב דודתך היא אמר שהוא עלה מוצאה
שרצונו כי דודתך היא • ואני כשעיינתי בספר
רבינו ישועה נ"ע בהביאו דרך העלות הכתובות
והעלות המוצאות בסדר מאמריו הבינותים
בדרך אחרת ובסגולה אמר דבור אחד בספור
דברי החכמים ואמר שהכתוב אמר ערות אשה
ובתה לא תגלה ואלו נשארנו על זה היינו
סומכים בעקר אסורו מדרך עלה מוצאה ר"ל
היינו אסורים אשה ובתה מתוך היותן שאר
ומתוך שאמר את בת בנה ואת בתה לא
תקח שארה הנה זמה היא • הנה סמכנו על
העלה הכתובה והיא מלת שארה ואפילו בהסרון
מלת כי קראה עלה כתובה אם כן אין כונת
החכם בשביל מלת כי בין היותה כתובה בין
שלא תהיה כתובה • והמשתכל באגרת של
ר' שלמה הנשיא ע"ה שישגר לר' אהרן יבין
שדעת שני החכמים לפי מה שאמרתי אני
ושם כתוב והנודע מעלה מוצאה כשהרמזנו
לעיל בזונה וחברותיה • אך החכם רבי והותני
ד' משה ע"ה אמר דרך אחרת בשביל מלת כי
בין היותה נכתבת עלה כתובה וכשלא תהיה
נכתבת עלה שאינה כתובה שבאמת מלת כי
מבררת העלה והאמת עמו • והדרך הרביעי
הקש מעלה מוצאה כגון שאמר הכתוב ערות
בת אשת אביך לא תגלה והוצאנו מזה עלה
ואמרנו שהם אסורים מתוך שהם עקר ופרח
על עקר ופרח והעקר והפרח הם שני שארים
ואם כן אמרנו שהעלה באסורם מתוך היות
שני שארים אסורים על שני שארים וזאת
עלה מוצאה והקשנו על זה אסור כל שני
שארים על שני שארים • והדרך החמישי הוא
הכתוב ר"ל מה שבא אסורם מבואר בכתוב •
והדרך השישי מה שהוא נודע מלת השליח
ע"ה והוא אשר התחברו עליו כל ישראל כגון
אסור השישה שארים כגון האם והאחות והבת •
והדרך השביעי מה שהוא אסור מדרך הנכרה
כגון אחי האב המעכר שהוא אסור בהנכרה
כמו שנבאר • והדרך השמיני הנודע מכת הדבור

על הקש ואנחנו מתנהגים על כתוב והקש לבד ואמר כי אסור איש על איש אסור אשתו הקש הוא על הכתוב • ועוד אם נאמר כי אסור אשה על אשה יצעד על בעלה הקש הוא על אסור איש על איש שיצעד על אשתו הנה הוא הקש על הקש ואנחנו מתנהגים על כתוב והקש לבד • והחכם ר' אהרן עזר אחריו ואמר כי לא יתכן אסור אשה על אשה שיצעד על בעלה ואמר שהנקבות אינן נכללות תחת הצווי ואמר ועליך לבחור האמת כי הוכר בערה ופועל והנקבה נפעלת ואינה פועלת והכן זה • עד שערעד למצוא סתירה בדברי החכם ר' ישועה ואמר ר' אהרן נ"ע שהחכם ר' ישועה אמר כי אסור לאשה בעל בת אשת אביה ויאמר על בת אשת האב בעל אמה ואמר רבינו אהרן לא יצא אל אסור אסור אחר מתוך דבריו שהבין החכם במאמר ויאמר על בת אשת האב בעל אמה ולא אמר בעל בת • בעל אמה • ולא רצה רבינו ישועה לאסור לבת אשת האב בעל בת בעל אמה ולכן קצרו כאלו נראה לו שהחכם ר' ישועה אמר שאסור נקבה על נקבה שיצעד על בעלה במקומות הולך ממנו • ואני החוקק לא נראה לי שאפשר להיות המאמר שסדר ר' אהרן על פי כונת החכם ר' ישועה על זה הקצור בלי אסור ויאמר על בת אשת האב בעל בת בעל אמה עד שעיניתי בספר ר' ישועה נ"ע במקום שילקח ר' אהרן זה הלשון ומצאתי כך ויאמר על בת אשת האב בעל בת בעל אמה ונסתפק לי הענין במאמר החכם עד שמברתי לעיין בספר הערויות שהיה סוסף בו רבינו אהרן וראיתיו כן כמו שכתבו ר' אהרן בלי אסור בעל בת • ובאותו הספר עצמו היה עוסק ר' משה חותני נ"ע והנה בחוץ בעל בת והנה מפני מעות הספר סבר ר' אהרן נ"ע כי החכם ר' ישועה בלבד דבריו ולא כן הענין • אמנם מה שאמר ר' אהרן והבין כי התיר צרת בעל בת אשת האב לכן נתין דבריו שאין האסור משתלשל סך נקבה אל נקבה כנראה שצריך לומר כי התיר אשת בעל בת אשת האב לכן ונהיה בלבול בכתיבה מתוך שני המאמרים • אמנם מה שאמר החכם ר' אהרן שר' ישועה נתין דבריו יען שהתיר צרת בת אשת האב לכן וזהו טעם הנתיצה שמקודם לכן אסר בעל בת אשת האב לבת • ועתה אומר ר' ישועה ולוא נאמר בעל בת אשת האב לכן היה בא ממנו אסור אשתו ואין נאסור אותו עם

אפיסתו ונראה שיש סתירה בדבריו כי הנוף אשר אסר מתוך הפנש נקבה על נקבה התירו ולא כן כמו שיודע עם התבוננות מפני שבעל בת אשת האב אם יהיה אסור על הבת על הבן הוא באתר • וכבר ר' אהרן שאם לא יאסר בעל בת אשת האב על הבן גם לא יאסר על הבת ועל בן אסר שנתין דבריו ולא כן החכם שכונת ר' ישועה על הבן יהיה באתר ולא על הבת כאסרו לא אסר בעל בת אשת האב לכן ולא אסר לבת ואם כן לפי האמת אין סתירה כדבריו רבינו ישועה כי בת אשת האב תהיה אסורה • לכן היא עצמה אבל לבת יאסר בעלה משום שאסור אשה על אשה יצעד על בעלה • אבל מנין יאסר בעל בת אשת האב על הבן עד שתאסר אשתו שהיא צרת בת אשת האב • והכרח החכם כזה לקיים שאין שני אהים שאילים אסורים לנוף אחד מפני שאין בו עלת שאר השב אל היהוס וכנראה שהחכם ר' אהרן הרכיב כונה מה שאספר שכיון אם יהיה בעל בת אשת האב אסור לבת הוב שיהיה אסור לבן ואם יהיה אסור לבן חוב להאסר אשתו שהיא צרת בת אשת האב והנה הלך מן רכוב אל רכוב כדעת שכבר ר' אהרן בעל ספר הדרשות באגרת ששלח לר' שלמה הנשיא נ"ע והנשיא באר לו מקום הטעות כאשר הוא מבוואר באגרת • ואמנם כונת החכם ר' ישועה עיבת אשת האב תהיה אסורה לכן משום שאסור זכר על נקבה עומד עליהם ואסור נקבה על נקבה הולך על בעליהן ואסור זכר על זכר ילך אל נשיהם • והנה אם תהיה בת אשת האב אסורה לבת אסורו ילך לבעליהן משום אסור אשה על אשה שהולך לבעליהן ואם נאמר בעל בת אשת האב אסור לבת מנין יאסר על הבן עד שילך אסורו אל אשתו ותאסר צרת בת אשת האב לכן לא זה הדרך ולא זה העיר • וכזה הבלבול הקרה לו בצרת החמות ואמר ור' ישועה אמר כי אשת האב צרה לאם ובעבור השתתפותה לאם באסור חוב שתהיה אשת בעל האם אסורה וסתר דבריו בצרת החמות זה תורף דבריו • כסבור ר' אהרן כמו שצרת האם מאיש אחר אסורה על הבן משום השתתפותה עם האם כך תהיה אסורה על הבת ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה והנה תאסר על התתן צרת החמות מפני שהיא אסורה על אשתו וכבר ידענו שדעת החכם ר' ישועה באסרו אשת האב כישום היותה

ואשת בן בעלה ולא כן אשה ובת בעלה כפי שנתבאר לעיל • ומה שאמר החכם ר' אהרן משום שהזכר מערה ופועל והנקבה נפעלת כבר החכם ר' ישועה נ"ע באר והכניס הנקבות עם הזכרים תחת הצווי ואמר ואם במשפט הכליל לשתי הכתות יחד אם מן הדעת אשר בבירור או בשניהם יחדו וכה דכריו בזה יען שהנקבות והזכרים נכללים תחת המשפט ר"ל בעונש באמרו באש ישרפו אותו ואתהן עכ"פ אפשר שיהיו שניהם נכללים תחת האזהרה כי אי אפשר שיעניש בלי שיהיה ועוד שמצאנו הכתוב ייחס הפעולה אל הנקבה כמו שייחסה אל הזכר כאשר אמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו וזאת ראייה חזקה ואף שמצאנו שייחס הפעולה אל הנקבה באמרו הן שכבתי אמש את אבי ואמר אם מן הדעת אשר בבירור הדעת בו כאשר התאוה אל הזכר להתחבר עם הנקבה כן יש תאוה אל הנקבה להתחבר עם הזכר ואם כן האזהרה תהיה למי שיתחזק עליו כח התאוה ואמרו או בשניהם יחדו חזרו אל הנזכרים • ומה שאמר החכם ר' יוסף כי זה הקש על הקש באר החכם ר' ישועה שזה אינו הקש על הקש אחר שהזכרים מוקשים מעקר הכתוב כך הנקבות מוקשות מעקר הכתוב כי הן נכללות באזהרה עם הזכרים והכתוב מוציא בלשון זכרים בעבור שהזכר גובר על הנקבה כמו איש איש כי יקלל אלהיו אע"פ שמצאנו ותדבר מרים ואהרן במשה נאמר הוציא הכתוב בלשון נקבה בעבור שהיא היתה עקר המעשה • ויש לומר כי מנהג הכתוב בראשית או באחרית יצא בלשון זכר או בלשון נקבה כפי הנסמך אליהם כמו ותדבר מרים ואהרן גרי ביתי ואמהותי לזר תהשבוני אע"פ שמצאנו ונאסף שמחה וגיל מן הכרמל שפירושו דבר שמחה • ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין שהן היו העקר • סוף דבר מנהג הכתוב בהכליל זכר ונקבה תחת הצווי מוציא הכתוב הצווי בלשון זכר ואם כן לפי דעת החכם ר' ישועה בהפגש זכר עם נקבה האסור עומד עליהן ובהפגש זכר על זכר האסור הולך על נשיהם • ובהפגש נקבה על נקבה האסור הולך על בעליהן • ויש חכמים שהורו באסור נקבה על נקבה מפקוס ערות אשה ובתה כי אמרו אע"פ שאסורן מצד היות שני שארים על גוף אחד יש להוציא עלה ולומר מצד שהבת אסורה על אמה ואסור נקבה על נקבה על

היותה צרה לאם הוא בעבור שעקר אסורה בכתוב משום היותה נתיית באב באסור ערות אשת אבין לא תגלה ערות אבין היא • ואמר החכם שנוכל להוציא אסורה בתוך אופן אחר גזוה משום היותה צרה לאם היאך שהבן עם אמו שני שארים ויאסרו על גוף אחד והנה אם תהיה האם נשאת לאביו יהיה בנה אסור עליו משום שני שארים על גוף אחד ואסורו עליו ילך אל אשתו שהיא צרה לאם • והוא הדין אם נשאת האם לבעל אחר הוין מאביו אשתו שהיא צרת אמו תהיה אסורה עליו • והנה זאת הצרה תהיה אסורה לבן לא לבת עד שילך האסור לבעלה ותאסר צרת החמות והביאו החכם בזה הדמיון להורות כשם שאם נשאת האם לבעל אחרו הבעל יהיה אסור לבן וילך האסור אל נשיהם משום שאסור זכר על זכר ילך אל אשתו כן אם נשא הבן אשה תהיה אמו אסורה עליה ואסורה עליה ילך אל בעלה משום שאסור אשה על אשה יצעד על בעלה ועל כן עלל החכם משום היותה צרה שהאסור משתלשל מנקבה אל נקבה ובאלו באמרו משום היותה צרה כאלו אמר מן יפגש אסור אשה על אשה ויצעד על בעלה ואם כן יאסרו לבעל אחד ר"ל אשת הבן ואשת כעל האם שהיא צרת האם יאסרו לבעל אחד מפנישת נקבה על נקבה שיצעד לבעליהן • והנה על הבן תאסר אשת בעל האם שהיא צרת אמו וכן תאסר אשת הבן על בעל האם של הבן משום אסור נקבה על נקבה וכן גם כן תאסרנה להנשא לבעל אחד כי אסורן יצעד לבעליהן וכל זמן שישא שום אדם אחת מהן יאסר על האחרת וכן להפך ר"ל להתן היא אסורה אשת בעל האם ולא כן הדבר אלא היא בחרת והואיל ונשאו לבעל אחד תהיה הצרה אסורה לבן על כן עלל בכלת צרה ואם הצרה תהיה אסורה לבן לא תהיה אסורה לבת מפני שאם הבת תהיה אסורה לבעל אמה מפני אסור שני שארים על גוף אחד האסור יהיה עומד עליהם בעצמם משום שהוא אסור זכר על נקבה ומנין שהאסר לה אשת בעל אמה עד שילך האסור אל בעליהן • ותאסר צרת החמות ואם כן לא סתר דבריו • וכמו כן אל הנקבה תאסר לה אשת אביה משום שני שארים על גוף אחד ואסורה לאשת אביה ילך אל בעלה אמנם על הבן יהיה האסור עומד על אשת אביו לבד מפני שהוא אסור זכר על נקבה • אבל אשת הבן לא תאסר על אשת אביו על כן יהיה בחרת הנשוא אשה

תעוננו • ואנשי ארץ כנען מעוננים היו וכתוב כי הגוים האלה אשר אתם יורשים אותם אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו וכו' • והנכון שיהיה מאמר וכמעשה ארץ כנען נקשר עם פרשת העריות משום שהכנענים היו דבקים בשארים ר"ל שהיו נושאים קרובותיהם והראיה בזה אחרי שהפרישם מן העריות אמר אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה ותקיא הארץ את יושביה • ויש לומר שכלל הפרשה דבקה לענין העריות וזה היה מעשה מצרים שהוקן היה נושא אשה קטנה והיה משביר נער לבוא עליה וזה הנקרא קדש וזה מה שהזהירה התורה לא יהיה קדש והראיה על זה תמות בנוער נפשם וחיתם בקדשים שהנוער כנגד קדשים כאשר נפשם כנגד חיתם וכתוב וגם קדש היה בארץ • והיות המצריים משתתפים בענין העריות סמך לדבר ותענבה על פילגשיהם והכנענים היו דבקים בשארים כמו שבארנו • אמנם בעלי הקבלה אמרו כמעשה ארץ מצרים שבמצרים היה איש נושא איש וכמעשה ארץ כנען אשה נושאת לאשה למעשה חרודין וכעשה זה אסרוהו תבטינו ע"ה בחקש מן ואת זכר לא תשכב משכבי אשה • ואמרו כי בן אמרו הרבנים נשים המסלסלות זו בזו ומלת המסלסלות טעות היא בכל הספרים כי הם המסלסלות אמרו • והראוי לומר כי כל הפרשיות הקודמות והאחרונות מזה הפרק הם מעשה ארץ מצרים ומעשה ארץ כנען • ואם בן תהיה הפרשה הזאת נקשרת כאשר היא למעלה ונקשרת כאשר היא למטה ועל בן אמר ושכרתם את חקותי ואת משפטי תעשו אשר יעשה אותם האדם והי בהם אני ה' ר"ל חקותי ולא הקות המצרים משפטי ולא משפטי המצרים כי בעשות האדם זה השעור ששערה התורה יורש היו העולם הבא שהם החיים התמידים ועל בן הזכיר שם המורה על הקיום ואמר אני ה' ר"ל שתהיה הנפש קיימת כמו שאני קיים ואחריו אמר איש איש אל כל שאר בשרו החל לבאר כמה יהיו החוקים לרשת היו העולם הבא :

פרק שביעי

אמר איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערות אני ה' • בירשו החבטים כי כל מקום שיאמר איש איש אותו הענין

על בעלה נאמר בעלה ר"ל בעל האם על הבת וזאת הראיה הלוושה • ונבדלה גם כן דעת ר' ישועה מדעת ר' יוסף בענינים אחרים כאשר תמצאם לפנים :

פרק שמיני

מעלתה נגזם לבאר האחד עשר פסוקים שהם בענין העריות על צד הפשט פסוק אחר פסוק ולבאר כל עקרי אמור העריות מאיזה מקום נלקחים וכחות ראיותיהם • וקודם שנהל מפסוק איש איש אל כל שאר בשרו נאמר שמתחלת הפרק לא אמר וידבר ה' אל משה איש איש אל כל שאר בשרו אלא קודם זה הפרק אמר וידבר ה' אל משה לאמר כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וכמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה לא תעשו ובחקותיהם לא תלכו • ויתכן לומר שזאת הפ' התחלה לפרשת העריות ואפשר שתהיה זאת הפרשה נקשרת לפרשה הקודמת ונקשרת ג"כ למטה לפרשת העריות • אמנם אם תהיה נקשרת לפרשה הקודמת הוא מה שאמר כמעשה ארץ מצרים • והפרקים הקודמים ממנו הם איש איש מבית ישראל אשר ישחט שור או לשב או עז במחנה או אשר ישחט מחוץ למחנה ואל פתח אהל מועד לא הביאו דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרת האיש ההוא מעמיו • ואחרי בן מוכיר בעבור הדם איש איש מבית ישראל ומן הגר הגר בישראל אשר יצוד ציד היה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסחו בעפר ואחרי בן אימר כמעשה ארץ מצרים ונאמר כי מאמר כמעשה ארץ מצרים מחובר עם הפרקים הקודמים • ונאמר ידוע כי אבותינו היו כחיותם במצרים עובדי עבודת כוכבים היו שנאמר ואומר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו ובגלולי מצרים אל תטמאו והיו גם כן זוכים לשדים על פני השדה אשר דנו איתם השומטים שהם כדמות שעירים שנאמר ולא יזכרו עוד את זבחיהם לשעירים שמת עיד מורה שכן היו עושים מקדם זה שאמר כמעשה ארץ מצרים • ואפשר שיהיה גם כן כמעשה ארץ כנען שהיו הכנענים שוחטים על הארץ והיו יושבים על הדם ואוכלים הבשר וחושבים שהשדים אוכלים הדם כאלו הם והם בחבורה אחת על שלהן אחד זמרוכ האחה ביניהם מנידים להם העתידות על בן כתוב לא תאכלו על הדם לא תנחשו ולא

נשואים אחרים באסורי העריות כביאה ואמרנו
 בליאה שאין הקיץ עומד כנגד אסורי התורה
 כמו שיתבאר • ויקרה לראשונים פגע האסור
 שלא יהיו הנשואים מקיימים משום שקרה
 להם פגע האסור • ויש לנו מצד הכתוב סיוע
 כאשר אמר ואיש אשר יקח את אשתו זאת
 אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן
 שמן הדין ראוי להיות ואת אחת מהן והיא
 אשר לוקחה בעברה אלא כלל שתיהן משום
 שאם לקח השנית ולא נפטרה הראשונה אלא
 גם אחרי כן נתחבר עם הראשונה תהיה גם
 היא חייבת בשרפה ועל כן אמר ואתהן •
 ואמר לא תקרבו לנלות ערוה וזמלת ערוה
 שם נגזר מן כי את מקורה הערה והוא שם
 מוסכם למקום התורף וענין המלה תורה לדבר
 מטונה שצריך הסתר וחשאל מזה לכל ענין
 שצריך הסתר כמו שאמר כי ערות הארץ
 באתם לראות שרצונו הלשת אנשי הארץ
 שראוי שלא תגלה הלשתה אלא תהיה נסתרת
 ואפשר שממלת תגלה למדנו שמלת ערוה ענינה
 גלוי ור"ל גלוי אביך לא תגלה אתה • ובעבור
 שכל ענין מטונה מנוגה צריך הסתר נקרא בשם
 ערוה הדבר המנוגה להיותו צריך הסתר ולפי זה
 האופן יהיה שם ערוה נאמר לכל הענינים
 בהסכמה ולא יהיה זה מושאל מזה והוא יביא
 למקומות שם של תורה כמו שיתבאר • ואמר
 אני ה' שם הקיום לכד בלי שם אלהים שכל
 הפורש מן העריות יהיה דבק בשם ולא יהיה
 צריך בדין הדין ומעמד הר סיני לעד שאמר
 אל תגשו אל אשה ואפשר שנאמר שהוא
 כמעט איום ור"ל מי שלא יהיה פרוש מן
 העריות אני ה' שאפרע ממנו ואמר ערות
 אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא לא
 תגלה ערותה • החל שאר הקרוב מכל השארים
 והוא ערות אב וערות אב הרצון בו אשתו
 כי שם ערוה בהסכמה אל הזכר יהיה החפץ
 בו אשתו כמו שיתבאר בפסוק השני ובהסכמה
 אל הנקבה יהיה הרצון בו עצמה • ובערות
 אב אינו רוצה אשת האב בעבור שאמר וערות
 אמך כי האם וגל אשה שנשא האב במעלה
 אחת מכה האב ואין אחת מוקשת על
 האחרת • ועוד אם נאמר שבערות אב רצה
 אשת האב זולתי האם הנה הקדים הרחוק על
 הקרוב וזה אי אפשר אע"פ כן יש לומר כי
 יש אם שאינה ערות אב והיא המזונה • ואי
 אפשר שיהיה רוצה האב עצמו כמו שאמר
 בעלי הקבלה באמרו ערות אביך אביו ממש
 עד שאמרו מי שבא על אביו חייב משום שבא
 על

הענין יהיה על האקראי כמו איש איש כי
 יהיה זה איש איש כי יקל אלהיו • ואחרים
 אמרו משום כי אסורי העריות כוללים הזכר
 והנקבה על כן אמר איש איש והלא מצאנו
 איש איש כי יהיה זה והוא מוסגל על
 הזכרים • ואחרים אמרו משום שאסורי העריות
 שני מינים שאר ושאר השאר או שאר השב
 אל היחוש ושאר הדבוק על כן אמר איש
 איש • ויש לומר מפני שיש נופים אסורים מן
 הכתוב ויש אסורים מן החקש על כן אמר
 איש איש • ואמר אל כל שאר בשרו מפני
 שהשאר שני מינים שאר שהוא שאר אמתי
 ושאר שהוא שאר השאר כמו שיתבאר שזה
 הפסוק הוא סיג כולל מה שאהריו והפרט הוא
 שבאר אהריו שני המינים ודין הכלל בדין
 הפרט • ואמר שאר בשרו כמו אדמת עפר
 ששאר ובשר הם אחד כי אמר במקום אחד
 בשר אתן להם ובמקום אחר אמר אם יבין
 שאר לעמו • ואחרים אמרו בשרו הוא אשתו
 שנקראת בשרו שנאמר והיו לבשר אחד וזה
 לא יתכן להקדים שאר הדבוק משאר היחוש
 ויש לומר שאמר שאר בשרו בעבור שהשאר
 מצאנוהו לארבעה דרכים וכלם חלוקים זה
 מזה • שאר בהונגה שאר נחלה שאר גאולה
 שאר ערוה וזה שם של תורה על כן ככל
 מקום שמזכירו מבאר מה ההפך בו שאלו היה
 שם של לשון היה מניח הבאור כפי מה
 שהוסכם לבעלי הלשון • ועוד היו הכל שוים
 ולא היו חלוקים זה מזה ובה המקום בעבור
 שהיה רוצה בישאר ערוה אמר שאר בשרו
 אע"פ שמצאנו בישאר גאולה מישאר בשרו •
 ויש אומרים שרצונו באמרו בשרו שהוא
 שארו ושאר בשרו הוא שאר שארו ואמר
 לא תקרבו לנלות ערוה וידענו כי הקריבה
 קדמת מן הגלוי ומצאנו הגלוי קודם מן
 הקריבה באמרו ערות אחי אביך לא תגלה
 אל אשתו לא תקרב • ומצאנו גלוי לכד
 באמרו ערות אביך לא תגלה • ומצאנו קריבה
 לכד באמרו ואל אשה נדה לא תקרב מכלל
 שענינם אחד שהם כנוי על המעשה ונאמר
 כי הקריבה תורה במעשה הדודין והגלוי כנוי
 השכיבה • ור"ל ישועה נ"ע אמר רע לנלות
 הערוה משום שהיא הקדמה לרעה והתחלה
 לה • ואפשר שנאמר כי על כן פתח במלת לא
 תקרבו כי כל מי שנמצא בשעת הצווי נלבד
 באסורי העריות לא קרב אל אשתו ואף על
 פי שמקודם לכן היו נשואיו בהבשר וזה מורה
 לנו שאם יהיו נשואים בהבשר ואחרי כן יהיו

גט רק למי שנבעלה כי כן כתוב כי יקח איש אשה ובעלה זעזע בידם כפני שהכתוב לא אמר ובעלה אלא שדבר הכתוב בהווה כי לא ימצא אדם לאשתו ערות דבר רק אחר שישאנה ויבוא אליה אלא אם לא בעלה צריך להנתן גט • ויש לנו ראיה על זה שהקנייה אפילו שלא נבעלה צריכה גט כי אמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר ואמר מלת היות ופלת היות רוצה הארוש כי מצאנו היות על הארוש שנאמר כי היתה נערה בתולה מאורשה לאיש ואמר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות הנה נמצא על הקנין נתינת הגט • והטוען שאם לא נכתב השטר לא ינתן גט גם זה הדבר בטל כי שם האישות נתקיים לה בעת הקנין לא משנכתב השטר • ועוד שהשטר לא ידענו אותו מן הכתוב רק מן הגט עצמו כי כמו שהשלוה בכתב מן תהיה ההנמכה בכתב ואיך ישוה מה שיוצא מן כח הכתוב עם הכתוב • והנה אם זנית אשה לאיש ואהרי כן נשאת לאחר וכת או גרשה זה האחר אינה אסורה לראשון מכה התורה אך כדרך הגברה • וכן נמי אם היתה נשואה ואח"כ זנית לא תהיה אסורה לראשון מכה התורה אך כדרך הגברה ממאמר הכתוב אחרי אשר הוטמאה שושבינה נקראת מפאה מכה שנאמר אשר טמא את דינה אהותם • והאבת שהטמאה חוזרת בעבור הקנין כדן התורה • ואמרו החכמים על זה האחרון שזנית אשתו תחתיו אסורה לבעל ולבעל וכן הבעל צריכה גט ספק לדבר וארא כי על כל אודות אשר נאפה משוכה ישראל שלהתיה ואתן את ספר כריתותיה אליה • ונאמר מנשי דוד אף ע"פ שבא אבשלום אליה היו יושבות על שם דוד וכן נאמר שאם זנית על אחד ואהרי כן זנית לאחר אינה אסורה לראשון כדן תורה אלא אסור כל אלו כדרך ההומרא • אלא אם קדש אדם אשה ובא אחר וקדשה אין קדושי השני תופשין ואינה אסורה לראשון אלא אם שכב עמה האחרון תהיה אסורה לראשון ולשני כמו שבארנו • וצריך הראשון לתת גט והשני לא כדן תורה • והאשה כשתהיה נשאת לרצונה אז תהיה הקנין קנין והעד על זה נקרא לנערה ונשאלה את פיה • ויש טוענים כי זאת השאלה היא אם תלך עם העבד כי כבר מקודם לכן נתן הקנין כנזכר ויוצא העבד כלי כסף וזהב • ואחרים אמרו בשהתיה קטנה נתלה הענין ברצון אביה ואחרי

על אביו ומשום שוכב זכר עם זכר והם לא ידעו ולא הבינו כי שם ערוה יאמר כמה שהוא לפנים והאחר יקרא שת ובאמרו ואת זכר לא תשכב רצה על מקום השת ושם ערוה יאמר למקום אשר לא תבון הביאה עליו • ואמר וערות אמך לא תגלה ואהרי כן שכ לבאר מה רוצה במלת ערוה המיוחסת אל האם ומה רוצה במלת ערוה המיוחסת אל האב ואמר על ערות האם שרוצה עצמה באמרו אמך היא לא תגלה ערותה • אמנם בערות אביך באר ואמר שהרצון בו אשתו באמרו ערות אשת אביך • ומה הפסוק למדנו שהאיש אסור על שאריו והאסור על הזכרים ישוב על נשיהם ועל הנקבות כן בעצמן • ובאמרו אשת אביך ר"ל הקנייה לו לא מה שכא עליה דרך זנות כי היא לא תקרא אשתו וזה מה שלא יוכל לטעון בו קבוץ ולא העתקה שהרי הרבנים התירו מוונת האב לבן • ונעורנו מן הכתוב שלא תקרא אשת איש רק הקנייה שהרי מצאנו המאורשה שנקראת אשת איש באמרו על דבר אשר ענה את אשת רעהו ולא תקרא אשת איש רק מפני הקנין לא מפני השכיבה שהרי נאמר במפתה אחרי השכיבה מהור יפהרנה לו לאשה • והקנין הוא המוחר הנתן לאשה וענין המוחר לשון קשור מלשון אחר מהרו והכתב עליו יהיה והעדים עליו יהיו • והאשה מצד אחד תדמה לדברים הנקנים שצריכים בתב ועדות ולא תועיל השבועה בקנין האשה כי אחרי שנקנית שלו היא • אמנם מה שתהיה בשבועה לכך שוה החכם בשומרת יבם באמרו ואין צורת שומרת יבם אלא בצורת אשה ששבעה שהבא עליה לא יאמר עליו שבא באשת איש אמנם אם לא לקחה הוא ידרש בעונו בשבועתו וחייא פטורה מכל וכל ואם כן מה תועיל השבועה אין למעלה ממנה • אמנם מה שנהגו עדת חכמי הקראים ואומרים בברית הר סיני וכחקי הר חורב וכו' הדעת בו כשנשוא האיש אשה לוקחים מהם שבועה שיהיו עומדים בדת הקראים ולא יסמכו על הקבלה והלא בשטר כתוב לשמור את מועדי ה' המקודשים בראיית הירח ובמצאית האביב כך באר החכם ר' אהרן נ"ע ודעתי תדענה בסדר נשים • והגט לא ינתן רק למי שהיא לו לקנין שהרי המפתה אינו צריך לנתינת גט • ועוד שאם נשאת המפתה לאחר וכת אותו האחר או גרשה לא תאמר לראשון מכה התורה • והמוענים כי לא ינתן

בה ותהיה אסורה משתי עלות ר"ל משום הקנין ומשום השכיבה • אמנם משום הקנין הקרא אשת איש ולא משום השכיבה כי העלות לא יוציאו אותם לשמות אבל למשפטים יכתים • והואיל ועלת השכיבה קיימת על המזונה והתפוושה והאנוסה תהיין גם הן אסורות לבן ואנשים ראו באסורן מפסוק ואיש ואביו ילכו אל הנערה • ור' יוסף נ"ע אמר כי זה מורה על רוב הזנות ועל פרוע מוסר שהיה להם אעפ"כ י"ל שזה מורה על שהיה עון גדול בי על רוב הזנות כבר פרסם בטקסם אחר • אמנם יש חכמים שראו באסורן מפסוק לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו שהמזונה והאנוסה והכפותה נכנסות במלת כנף • והחכם רבינו ישועה נ"ע אמר שמלת כנף לא תורה באסורן מפני שמלת כנף חוזרת על אשת האב משום שמצאנו כתוב אחד אומר ארור שוכב עם אשת אביו כי גלה כנף אביו ואם יהיה כנף רובו על התפוושה יהיה משמע הפסוק ארור שוכב עם אשת אביו כי גלה ערוה אחרת וזה אינו מאמר סתוקן • אעפ"כ רבינו שלמה הנשיא נ"ע אמר כי רבינו ישועה בפירושו התורה שלו בפרשת כי תצא באר כי מלת כנף רובו על המפוושה ועל התפוושה • ואני אומר שענין כנף מלשון ולא יכנף עוד מורד שפירושו ולא יסתר וכן ופרשת כנפך על אמתך • והנה מלת כנף מורה על הסתר כמו מלת ערוה שהיא תורה על גלוי שצריך הסתר • וכמו ששם ערוה יפול על אשה הקנויה כן נמי מלת כנף • ועוד שהאשה לא תקרא כנף לאיש אלא האיש כנף לאשתו כנרמז ופרשת כנפך על אמתך • ותהיה תכונת הדבור לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו פי' לא יגלה כנף אביו מעליה ומאסור אשת האב שהיא צרה לאם הוציא החכם ר' ישועה עלה באסור צרת האם מאיש אחר וזלת האב כי נאמר אחרי שנאסרה אשת האב משום האב יש להוציא עלה ולומר שהיא נאסרה משום שהיא צרה לאם ויבוא מזה אסור שני שארים לנף אחד כיצד האשה ובנה שני שארים ואסורים להנשא לנף אחד וכיון שאביו בעל אמו הוא אסור על אביו משום שהוא בעל אמו ואסור זכר על זכר ינוש אסור אשתו שהיא אשת אביו שהיא צרת אמו • וכן נמי אלו נשאת האם לבעל אחר וזלת אבי הבן אותו הבעל יאסר על הבן ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • והנה האסור אשת בעל האם על וכן שהיא צרת אמו מאיש אחר וזלת אביו

ואחרי שתבגור יהיה לרצונה ואחרים בין קטנה בין בוגרת הרצון על אביה כמו שהאב מפר נדרי בתו הבוגרת וכן נמי וכי ימבור איש את בתו לאמה • ועוד שכמפוושה כתוב ואם טאן ימאן אביה לתתה לו ותלה הרצון על אביה • והאמת כי האשה אחרי שתבגור יהיו נשואיה תלויים גם לרצונה • וזמן הבגרות נזכר בכתוב שדים נכונו ושערך צמח • והנה אמתת הקנין מתקיים בשלשה דברים המורה והרצון והעדים שכן כתוב ויאמר בועז אל הזקנים וכל העם עדים ושם כתוב וגם את רות המואביה אשת סחלון זהו אמתת הקנין • ומאמר בעלי הקבלה בסוהר בכתב ובכ"א סקדש בכל אחד לבד שיהיו שם עדים אינו אמת כי אם בסוהר לפי דין תורתנו • והנה אם יהיה קנין באסורי העריות אין צריך שינתן גם כי אין הקנין עומד כנגד אסורי התורה • אמנם אם יהיה אותו האסור מדרך הגברה אמרו החכמים שינתן גם וקורין אותו גם של שונג • אמנם על אסורי לאוין ועל הייבי עשה אמרו החכמים שינתן גם ואין הנה מקום באורם • וחכמי הקראים פסקו כי אין שום תנאי עומד כנגד הקנין בעת נתינתו ולא יבטל הקנין כי אם בנט על פי ערות דבר שהתנתה התורה • ומה שכתוב כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל אותם הדברים הם כמו עריות לישראל וכמו שאין הקנין מתקיים בעריות כן אם יבטלו ישראל דברי הברית אין הקנין תופש כי הם כמו עריות לישראל ואפשר גם כן שהרצון באסורו כי על פי הדברים האלה יהיה מתקיים הקנין ואם לא יתקיים התנאי הקנין יבטל בנט בהיות אותם הרברים כמו ערות דבר • ומצאנו שאומר וראו כי על כל אודות אשר נאפה משוכה ישראל שלחתיה ונו' ;

נשוב

לענינו ונאמר החכם ר' ישועה נ"ע אמר במלת אמת היא ר"ל עקר היא ועקר עקרי הוא עקרי ואסרו מזה אמות האמות • ואשת איש תקרא בין בחיים בין במות • אמנם מה שאינה מאסורי העריות תהיה פטורה להנשא אחרי מות אישה • ואשת האב ואשת האח אינן אסורות משום אשת אב ואשת אח רק מצד היותן שרות אב וערות אח • ועל אסור המזונה והתפוושה והאנוסה של אב הוציא החכם עלה באסורן מדרך הגברה כי אשת האב אם נאסרה משום הזנות אשת אב יש להוציא עלה ולומר משום שגשתמש האב

והרביעי מק"ו לאשת האב לפי שאמר ערות אשת אביך והאם בזה ביותר אע"פ שתמצא אם ואינה אשת אב והיא המזונה והתפוסה • והחמישי לפי שהיא ערות אב אסורה • והאם ערות אב והמזונה אינה ערות אב • והשישי כי היא שאר לבן והכתוב אמר איש איש אל כל שאר בשרו והאם שאר לבן על כן היא אסורה • והשביעי מקל והומר משום ששאר השאר אסור באמרו ערות אהות אמך קל והומר אמך והשמיני שאם אם האם אסורה קל והומר האם באמרו ערות אשה זכתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה ואמר ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא • אם שיהיה ערות האשה ערותו או שהאשה בכלל ערוה לאיש ונאמר ערות אהותך בת אביך וכו' הלך מן העקר אל הכנף והכר נקבה אל נקבה אחרי אשת האב או מפני שהאה אסורו ישוב אל אשתו והאחות קרובה מן אשת האב • ואמר בת אביך או בת אמך ואשר מן האב ומן האם יוצאת מהם בעלה ועוד שהיא נלקחת מן קל והומר ואמר מולדת בית מפרש מה שאמר למעלה בת אביך ומולדת הוין היא בת אמך כיצד שכת אביו ונשאת אמו לאיש אחר וילדה מסנו בת זאת היא מולדת הוין • ויש אומרים מולדת בית בת שנולדה שהיתה אמה ממשפחתו או מולדת הוין שהיתה ממשפחה אחרת ושבים לבת האם בלבד • ויש אומרים מולדת בית שנולדה בהכשר מולדת הוין שנולדה בזנות הוין מן הדרך הנכון כמאמר בזונה פעם בחוין פעם ברחובות ואח"כ אסר ערות בת בנך וכו' והלך מן הכנף אל הפרה כפי המנהג שהאחות קודמת בזמן מן הבת על הרוב והיה מן הדין להזכיר הבת עצמה אלא בעבור שהזכיר האחות והיא צאר ושאר השאר הסמך לה בת הבת שהיא שאר השאר והבת עצמה יוצאת מקל והומר • ועוד שהכתוב הניחה להעירנו על שהקש קיים בעריות כן בזה הפסוק למדנו שהאיש אסור על שאר שארו ואמר כי ערותך הנה יש מהם מוספים מ"ם ופירושו מערותך הנה אם מערות האיש עצמו אם מאשתו שנקראת ערותו והנה בהסמך הערוה אל האשה יהיה הרצון בה עצמה כמו שפירשנו • הנה באחד משני הפירושים או אשתו אשר היא תקרא ערותו או ערותה תקרא ערותו ונאמר גם כן כי הכנים נקראים ערוה לאב מזה הפסוק באמרו כי ערותך הנה • ואמר ערות בת אשת אביך לא תגלה מולדת

אביך

וכן נמי תאמר אשת הבן על אם הבן ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה ועל כן יאסר בעל האם על אשת הבן משום היותה צרה לאם • וזאת היתה השתדלות ההכנס לאסור אשת בעל האם לבן משום היותה צרה לאם מאשת האב כל זה לקיים מה שתוך הכתוב על אסור אשה על אשה שיצעד על בעלה על כן אמר משום היותה צרה • אמנם על צרת אם האם מאיש אחר וזולת אבי האם ההכנס ר' ישועה הוציא עלה באסורה ואמר שהכתוב אמר ערוה אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא לא תגלה ערותה ומאמרו אמך היא כאלו אמר עקרך היא והאם היא עקרי ועקר עקרי היא עקרי ועל כן אמר אמות האמות באמרו אמך היא וכיון שנאסרה צרת האם מאיש אחר משום שהאם הוא עקרי ואם האם שהיא עקר עקרי היא בעקרי גם כן תאסר צרת אם האם מאיש אחר וזולת אחי האם כאשר נאסרה עלי אמי וצרתה • וההכנס ר' יוסף נ"ע עמד מאסורה ואמר כשם שבאמרו הכתוב ערות בת אשת אביך ואינו רוצה בת אשת אבי אביך כך אינו רוצה באמרו ערות אשת אביך והקשנו ממנה צרת האם מאיש אחר אינו רוצה אשת אבי האם להקיש ממנה צרת אם האם מאיש אחר ואם אסרנו צרת אם האם הנה יהיה זה הקשה על הקשה ורכוב על רכוב משום שצרת האם מאיש אחר היא מוקשת על אשת האב והנה אם נאסור צרת אם האם מאיש אחר הנה היא תהיה מוקשת על צרת האם מאיש אחר וזהו הקש על הקש • וההכנס ר' ישועה אימר אלו היה אסורה וזולת מן העלה אשר הוצאתי אני היה זה הקשה על הקשה ורכוב על רכוב אבל העלה אשר הוצאתי אני באסור צרת אמי מאיש אחר היא משום היות אמי עקרי ועקר עקרי בעקרי ועל כן תאסר צרת עקר עקרי מאיש אחר כצרת עקרי :

סוף דבר דעת ההכנס משתדלת לקיים עקר

אסור אשה על אשה שיצעד על בעלה מכה התורה • ומה שאמר ר' יוסף נ"ע בבית אשת האב שאינו רוצה בת אשת אבי האב כבר ההכנס רבינו ישועה ראה באסורה מפסוק ערות אחי אביך כמו שיתבאר • והנה אסור האם יבוא מאופנים אחד מהם מן הכתוב וערות אמך • והשני הנודע מדרת השליח ע"ה והוא אשר התחברו עליו כל ישראל • והשלישי מדרך הקש לפי שאמר ערות אביך והאם יעם הבן כמו האב עם הבן לפי שהיא עקר לו כאב •

אבותך בת אביך • והורה בזה שתהיה אהובתו
בת אביו מהאשה הקנויה לו והתירו לכן בת
מוזנת האב שהיא מאביו ולמה לא יעשו כן
באהותו שהיא מאמו שבאה לו על דרך זנות •
ועוד אם היה רצון הכתוב בזה למה לא הביא
שני הפסוקים מהזכרים אלא הביא באמצע
שני הפסוקים ערות בת בנג • ומה אמרו
ששנה אסורה שתהיה אסורה משום אהובתו
ומשום בת אשת אביו ואלו דברים שאין
להם שעור • ואהרי כן אמר ערות אהות אביך
לא תגלה כי שאר אביך היא שהיא שאר
השאר וחבר אהות האב ולא אחי האב שרצה
להביא נקבה אצל נקבה • ועוד שאם היה
מוזכר האה אסורו היה הולך אל אשתו •
ואהות האב קרובה מאשת אחי האב ועל
עלה מצד שהיא שאר השאר • ואחר שהזכיר
הדודה הזכיר המשרפת שהיא אהות האם
שגם היא שאר השאר באמרו ערות אהות
אמך לא תגלה כי שאר אמך היא ואחר
שהזכיר הנקבות שישוּב האסור אל עצמן
הזכיר הדוד שהוא אחי האב באמרו ערות
אחי אביך לא תגלה והודיע כי אסורו ישוב
אל אשתו • והביא אחי האב אצל אהות האב
והאם שהן שאר השאר שלא היה מן הראוי
להזכיר אסור הבן לדלג מן הרחוק אל הקרוב
והנה הלך מן הקרוב אל הרחוק ומן הרחוק
אל הקרוב ואמר אחי האב ולא הזכיר אסור אחי
האם והוא יוצא מנורה שזה כי אחרי שאהות
האם הוא באסור אחי האם למה לא יהיה
באסור והנה מקום להקש גורה שזה להודיע
שהקש קיים בעריות • ובאר החכם רבינו
ישועה נ"ע בפסוק ערות אחי אביך שרוצה
לכלול בו אחיו המעברים בעבור שלא הזכיר
מלת שאר להסניל כמו שהזכיר באהות האב
ואהות האם שאר ואמר שאר אביך היא שאר
אמך היא בעבור שהאח המעבר נקרא אה
מתקון התורה כמה שבאר בערות בת אשת
אביך שתקן לה תקן שם וקרא אהות
וכל מקום שהזכיר שם אה בלי מלת שאר
יהיה רוצה החמשה אחים האמתיים ומי
שאינם אמתיים בין מה שיש להם השם מתקן
התורה בין מה שיהיה להם השם מדרך הלשון
כשם חלב באמרו כל חלב וכל דם לא
תאכלו שכולל החלב האמתי שהוא לכן והחלב
השחור שהם הכליות ויותרת הכבד שנקראו
בשם חלב מתקן התורה ובאמרו כל חלב
רצה בו בין מה שהוא מתקן הלשון בין מה
שהוא מתקן התורה • אם כן באמרו ערות

אביך אהותך היא לא תגלה ערותה • אחר
שאמר הכתיב השאר עצמו שהם האב והאם
ואמר שאר השאר שהם האהות ובת הבת
ואמר הדבק בשאר שהיא אשת האב ואמר
שאר הדבק בשאר ויש לנו להוציא עלה ולומר
כי לא אסר הכתוב בת אשת האב אלא
משום שהיא שאר לאשת האב ואם כן כל
שאר לאשת האב אסור ואם כן כל שני
שארם אסורים לשני שארים מפני שהאב עם
הבן עקר ופרח ואשת האב עם בתה עקר
ופרח שהם שני שארים על שני שארים ואם
כן כל שני שארים יהיו אסורים לשני שארים
האסור על הנקבות כן בעצמן ועל הזכרים
הולך על נשיהם • וקרא האהות מולדת אביו
כאלו בקריאת השמות דמה ברוע הקריבה
כאהות האמתית • ובת בעל האם היא מוקשת
על בת אשת האב וכאלו היא בתובה ועל כן
תקרא גם היא בשם אהות מן התורה ונתעצל
הכתוב להזכירה והנה הן חמש אהיות • אהות
מן האב ומן האם • ואהות מן האב ולא מן
האם • ואהות מן האם ולא מן האב • ובת
אשת האב • ובת בעל האם • ואפשר שנאמר
שקריאת בת אשת האב בשם אהות הוא
תקן תורה והוא י"ש של תורה כמו שנתבאר
תועלתו כי בזכרו שם אה ולא יסנילנו בשם
שאר יהיה כולל החמשה אחים ולא נאמר
שקרא אהות כדי לאסור ממנה מה שיאסר
מן האהות האמתית כי מן השם לא נלמד
אסור שהרי אסרה ואחרי כן קראה בשם
והאסור עומד בה קודם קריאת השם והלא
צרת אהות האמתית אסורה וצרת אהות
המעברת מותרת כמו שאמר החכם כי אלו
אסר הכתוב בעל בת אשת האב היינו אומרים
כי אסורו ילך אל אשתו שהיא צרת בת אשת
האב ואיך נאסור אותו עם אפיסתו • ועוד
אלו היינו לומדים מן השם אסור היה ראוי
להאמר לי אהותי המעברת לאהותי המעברת
והחכם התירה ואמר והנה לא תאסר אלי
אהות המעברת לאהותי המעברת אשר תתנהג
עמה מנהגה עמנו אע"פ שהיא תאסר מפאה
אחרת • והנה לא יהיו שני אחים שאולים
אסורים לגוף אחד כמו שהזכיר החכם רבינו
ישועה נ"ע כל שבן לשני שארים כל שבן שיהיו
אסורים לשני אחים שאולים אחרים ומי שרוצה
לראות באסורם צריך להביא ראיה לדבריו
חזין מן המקום אשר אנהנו דוברים בו •
ובעלי הקבלה אמרו כי זאת האהות שהיא
בת אשת האב היא הנזכרת באמרו ערות

אשת האב בין בת אשת האב בין בת בעל האחות בין בת אשת הבן בין בת בעל האם בין בת בעל הבת בן היה ראוי לומר כיון שהנכרנו ואמרנו בן אשת אבי האב מפסוק ערות אחי אביך שהוא שאר הדבק בשאר השאר בן היה ראוי להקיש מזה לאסור כל שאר הדבק בשאר השאר ויאסור מזה שאר אשת הרוד שהרוד הוא שאר מפסוק ערות אחות אביך וערות אחות אמך לא תגלה כי את שארו הערה • וכל שני שארים אסורים על שני שארים אלא מאחר שבני הרוד האמתי בותרים על כן יותרו שארי אשת הרוד ובני הרוד מן הדין היה ראוי להאסור משום שהם שאר השאר כי אחרי שאביו נקרא שאר לבן אחיו כמו שהודענו נמצא בנו שהוא שאר שארו של בן אחיו וכל שאר השאר הוא באסור • ועוד ראה אחרת שנוף ושאר שארו נקראו שני שארים באסור ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לגלות ערותה שארה הנה זמה היא • והראיה בזה ששאר השאר הוא שאר • ואם נשיב סרעף את בת בנה שהוא שב אל בתה ילך מזה ששאר שאר השאר נקרא שאר ואם כן בת הרוד תקרא שאר לו • ועוד על צד ההשלמה שאם שאר שאר הדבק בו יהיה באסור שאר שאר שארו למה לא יהיה באסור • ובאמר החכם המורה שבת הרוד שאר נקראת שאמר לא ראינו ולא שמענו שישא אדם אשה ותקרא שארו זולתי אם היתה בת דודו • והנה מזה תאסר בת הרוד לאיש מפסוק איש איש אל כל שאר בשרו • אך לולי התנאי שבת הרוד מוצאה מתוך האסור בהתר היתה אסורה וזה התנאי הוא הנודע בין ישראל כלם והם מתחברים עליו כי בת הרוד מותרת וכן בת הרודה ואינן אסורות גם מספור הכתוב ותהיין לבני דודיהן לגשים ולא אמר דודיהן בלי יו"ד להורות שבאסור לנשוא שני אחים שתי אחיות • ומאמר וישאום בני קיש אחיהם קודם נתינת התורה היה אע"פ שיש לתקנו כי היה בנו ובן בנו של אחר ונקראו בנים לקיש • וראיה אחרת שבת הרוד היא בהתר ממאמר הכתוב ערות אחי אביך לא תגלה ולא החריש הכתוב בזה שאם היה מחריש היינו אסורים בן הרוד מטלת ערוה שבן האיש יקרא ערוה לאביו ממאמר כי ערותך הנה אלא באר ואמר אל אשתו לא תקרב בלא ו' להורות כי האסור עליך מן ערות אחי אביך היא אשתו לכך על.

אחי אביך רצה בו לאסור אחי האב המעברים כשהוא בן אשת אחי האב שהוא אח מעבר לאב הפך דעת החכם רבינו יוסף נ"ע שגמד מאסורו ואמר כי אינו אסור והוציא מזה עלה ואסר גוף ושאר שארו על שני שארים שהאיש ואב אביו גוף ושאר שארו על אשה ובנה שאם נשא אבי האב את האשה בנה נהיה אח מעבר לאב באסור ערות אחי אביך וזה העקר בהגברה מן החכם ר' ישועה נ"ע • ועוד יש לומר ולסויע באסורו משום ששאר השאר הוא שאר ממאמר הכתוב ערות אחות אביך וערות אחות אמך לא תגלה כי את שארו הערה כיון שאמר שארו ולא אמר שארם ישוב אל המזהר והנה נקרא שאר השאר שאר אע"פ שיש לומר כי בא כדרך וצדיקים ככפיר יבטח שישוב לכל אחד ואחד מן עקריו • ואחרי שהנכרנו שאחות האב נקראת שאר לבן אחיה מאסורו כי את שארו הערה הנה יהיה האיש ושאר השאר כדמות שני שארים וכל שני שארים אסורים על שני שארים מעלה המוצאה שהוצאנו מפסוק ערות בת אשת אביך ואמרנו כל שני שארים על שני שארים • והודיע כי אסור אחי האב ילך אל אשתו משום שאסור זכר על זכר ילך אל אשתו • וקראה דודה להודיע שכל הקרב בה כקריבתו בידותו האמתית • ומהם אמרו שהוא שם מעבר מן הלשון ור"ל בתוספת אות לומר כדודתך כפי דרך המעבר וזה המאמר לא יתכן מפני שמצאנו ואיש אשר ישכב את דודתו ואין ראוי לומר את כדודתו • ואחרים אמרו כי קראה דודה כדי לאסור ממנה מה שיאסר מן דודה האמתית ולהתיר ממנה מה שיותר מן דודה האמתית בעבור שבני הרוד בהתר ובני אשת הרוד איך יהיו באסור וזה המאמר לא יתכן כי מן השם לא נלמוד אסור • ועוד שבת אשת האב נקראת אחות והיה מן הדין לאסור ממנה מה שיאסר מן אחות האמתית והלא צרת אחות האמתית אסורה וצרת אחות המעברת מותרת כמו שנזכר • ומאמר רבינו ישועה כי הכתוב לא אמר אחד משארי אשת הרוד והיינו מקישין עליו בלל שאריה והואיל ולא אמר אחד משאריה נשאר בלל שאריה בהתר וזה המאמר אינו נראה אחרי האמת כי כמו שאמר הכתוב בת אשת האב והוצאנו ממנה עלה לאסור שאר הדבק בשאר ואמרנו כל שאר הדבק בשאר והדבר אחד בכל ששה שארי האיש בין בת

נוף ושאר שארו להיות אסורים לנוף אחד האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים ילך אל נשיהם • ואין הבדל בין אשה ובת בתה בין אשה ובת אהותה כצד שהן שאר השאר ואמר שארה הנה זמה היא ומלת היא תשוב אל הלקחה באמרו לא תקח כי השמות בכת הפעלים :

פרק שמיני

מערתה נתהיל לכאר עקרי האסור בראיותיהם • העקר הראשון אסור

האיש על שאריו שהם ששה והם אביו ואמו ואהיו ואחותו ובנו ובתו ממאמר הכתוב ערות אביך וערות אמך לא תגלה ערות אהותך ערות אשת אהיך ערות בלתך והבת לא נזכרה ויוצאת מקל והומר שאמר הכתוב בת הבת קל והומר הבת אסורה • ואם בת אשתו אסורה לו באסור ערות אשה ובתה לא תגלה קל והומר בתו אע"פ כן הבת עצמה יוצאת ממנה במלה • האסור על הזכרים הולך על נשיהם ועל הנקבות בן בעצמן מכח זה העקר • וראיה אחרת שכל אלו השארים אסורים מפסוק איש איש אל כל שאר בשרו • וראיה אחרת מקל והומר שאם שאר השאר יהיה אסור קל והומר השאר באמרו ערות אהות אביך וערות אהות אמך ואמר שאר אביך שאר אמך היא קל והומר השאר • וראיה אחרת שאם הדבק בשאר יהיה אסור באמרו ערות אשת אביך קל והומר השאר • וראיה אחרת מקל והומר שאם שאר הדבק בשאר יהיה אסור קל והומר השאר • והנודע מדת השליה ע"ה והוא אשר התחברו עליו כל ישראל כי הששה שארים הם אסורים ואין לאדם לחוש בענין מי שאומר כי אחרי שמצאנו ראיה חזקה מצד התורה מה לנו להביא ראיות חלושות • יש להשיב שזוהו הריפות דעת כדי להחדד השכל היאך ילקחו המופתים מדרך החפוש על צד ההקש • העקר השני אסור שאר השאר באמרו ערות אהות אביך וערות אהות אמך ואמר שאר אביך היא שאר אמך היא ערות בת בנך או בת בתך והטרדנו העלה הזאת על כל שאר השאר ואמרנו אותו האסור על הנקבות בן בעצמן והאסור על הזכרים יצעד אל נשיהם ממאמר הכתוב ערות אחי אביך ואמר אל אשתו לא תקרב הראה כי אסור ישוב אל אשתו • וראיה אחרת שאם שאר שאר דבק יהיה אסור קל והומר שאר

בן אסר אל אשתו לא תקרב ולא אסר ואל אשתו לא תקרב ואחרי שבני הדוד הם בתרד בני אשת הדוד לכל שכן • והנה זה העקר שהוציא החכם ר' ישועה בהגברת הוא אסור נוף ושאר שארו יהיו אסורים על שני שארים הוא בעקרים ובפרחים זולת הכנפים • שארי האיש ודודו אינם אסורים לשני שארים כי הנה שארי הדוד שהם בנו ובתו אינם אסורים כל שכן שארי דבין • ואמר ערות בלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה הורה שאסור הבן הוא אשתו משום אסור זכר על זכר אמנם האיש גהיותו אסור על הבת האסור עומד עליה ואיך יאסר עליו חתנו עד שילך אסורו לאשתו • ואמר רבינו אהרן ג"ע כשם שבלתו אסורה עליו כך חתנו אסור עליו וילך אסורו אל אשתו אע"פ כן יש לכבוד דבר רבינו אהרן ג"ע כי אחרי שחלל ואמר ערות בלתך ולא אסר ערות בנך יש לומר שיהיה אסורה משום שהיא דבק שארו באמרו ערות בלתך לא תגלה וזוהו הצד יאסר החתן ויהיו שני שארים אסורים על נוף אחד ואסור החתן ילך אל אשתו • ועוד עלל עלה באסור הכלה ואמר אסורה משום שהיא אשת הבן והאב אסור על הבן ואסורו ילך אל אשתו • ואמר ערות אשת אחיך לא תגלה ערות אחיך היא זמה שפירשנו באשת הבן הוא הדין באשת האב • וחכמי הקבלה אומרים כיון שאמר הכתוב אשת אחי האב אסור אשת האח יבוא מקל והומר • והתשובה עליהם כי אסור אחד יבוא מצדדים רבים כמו שבארנו באסור האם • ומה שהפרישו זאת האשה מכלל הנשים אסורי העריות בתנאי היות אשת האב ודע האב והאמת שהכל בדרך אהת ואינם תלויים על תנאי • ואמר ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח לנלות ערותה שארה הנה זמה היא ורצה הכתוב לאסור שני שארים על נוף אחד • ואשה ובתה היותם שני שארים עלה מוצאה וכל שני שארים אסורים לנוף אחד • מה אשה ובתה אשה ואחותה אשה ואמה אשה ואביה אשה ואחיה אשה ובנה האסור על הנקבות עומד עליהן ועל הזכרים הולך אל נשיהם • ואחרי כן אסור את בת בנה ואת בת בתה והיא שאר שארה וקבצן הכתוב בעלת שארה והיא עלה כתובה ואם בן שאר השאר נקרא שאר • והנה אסור על האיש לשאת עקד ופרהו או עקר ופרה פרהו שהוא נוף ושאר שארו והוא הדין בכל

שני שארים על גוף ושאר שארו בהגברה שהנביר החכם ר' ישועה נ"ע ממאמר הכתוב ערות אחי אביך לא תגלה בהכניסו אחים המעברים של אב במלת אחי אביך בעבור שלא הזכיר מלת שאר כמו שהזכיר באהות האם ואהות האב ואם כן שם אח כולל האמתי והמעבר ואם יהיה כולל המעבר לא יבוא אסורו משם אח כי מן השם לא נלמוד אסור אך תקון השם עליו שיהיה נכר בהזכרו בשם אח כאשר נתוכחה האמת מקודם לכן שמן השם לא נלמוד אסור אבל האסור בזה המקום יבוא מתוך היות גוף ושאר שארו אסורים לשני שארים שהאיש וכן בנו אסורים לאשה ובתה או לאשה ובנה שזה הבן הוא אח מעבר לאב והאסור על הנקבה בה בעצמה ועל הזכר הולך אל אשתו על כן אכר אל אשתו לא תקרב וכן הדין בכל ששה שארים • ויש לקחת אסורם מראיה אחרת משום שאיש ושאר שארו נקראים שני שארים ממאמר הכתוב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח שארה הנה זמה היא וקרא הכתוב גוף ושאר שארו בשם שאר באמרו שארה הנה ואם כן כל שני שארים אסורים על שני שארים כמו שנתבאר בפרק הקודם • וזה העקר יהיה בעקרים ובפרהים וזולת הכנפים ר"ל גוף ושאר שארו שהרי אשה ובת אחותה מותרות לשני שארים והיה זה יוצא מתוך האסור מפני שכני הדוד מותרים ובני אשת הדוד איך יהיו כאסור • תמו העקרים הששה :

פרק תשיעי

מאתר שבארנו העקרים בראיותיהם נכאר הגופים האסורים לגוף אחד על דרך כלל ואחרי כן נשים הכללים בפרקים לכאור ככל כלל וכלל הפרט שלו :

(א) אסור האיש על ששה שאריו והם אביו ואמו ואהיו ואחותו ובנו ובתו • משום שהאיש אסור על שאריו האסור על הנקבות עומד בהן ועל הזכרים יצעד על נשיהם :

(ב) אסור האיש על דבקי שאריו משום אסור שני שארים על גוף אחד על הנקבות בן בעצמן האסור ועל הזכרים יצעד על נשיהם ויאסרו הצרות צרת האם וצרת הבת וצרת האחות :

(ג) אסור האיש על שארי דבקי שאריו משום אסור

שאר שארו באמרו ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה • וראיה אחרת ששאר השאר נקרא שאר באמרו ערות אהות אביך וערות אהות אמך לא תגלה כי את שארו הערה וישוב אל המזהר • וכן נמי מה שאמר ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח ואמר שארה הנה זמה היא • וקבין הכתוב בין גוף ושאר השאר בשם שאר ואחר ששאר השאר נקרא שאר אסורו יצא מן איש איש אל כל שאר בשרו • העקר השלישי אסור האיש על שני שארים ממאמר הכתוב שאמר ערות אשה ובתה לא תגלה שהאשה ובתה שני שארים כאשר עלל הכתוב שארה הנה זמה היא ואסורים להנשא לגוף אחד מה אשה ובתה מה אשה ואחותה אשה ואמה אשה ואביה אשה ואחיה אשה ובנה האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • וגם כן שלש הנשים שנאסרו אשת האב ואשת האם ואשת הבן אע"פ שיש לומר שהן אסורות מתוך שהן תלויות בבעליהן יש לומר שאמורן מתוך היות שני שארים אסורים לגוף אחד • ויש לקחת אסורם מקל וחומר שאם גוף ושאר שארו אסורים לגוף אחד ממאמר הכתוב ערות אשה ובתה קל וחומר שני שארים אסורים לגוף אחד • העקר הרביעי אסור האיש על גוף ושאר שארו ממאמר הכתוב ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה לא תקח שארה הנה זמה היא ועלל הכתוב במלת שאר ואם כן כל גוף ושאר שארו אסורים לגוף אחד • ויש לקחת ראה בפסוק ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב אע"פ כן יש לומר שאשתו נאסרה משום שהיא נתלית בבעלה יש לומר מצד היות גוף ושאר שארו אסורים לגוף אחד והנה מה אשה ובת בתה מה אשה ובת אחותה • העקר החמישי אסור שני שארים על שני שארים ממאמר הכתוב ערות בת אשת אביך • והנה אשה ובתה שני שארים אסורות לאיש ובנו שהם עקר ופרח על עקר ופרח • העקר והפרח שני שארים והנה עקר אסורם מצד היות שני שארים אסורים על שני שארים • וכל שני שארים אסורים על שני שארים • והנה אשה ובתה אסורות לאיש ובנו מה אשה ובתה מה אשה ובנה אשה ואחותה אשה ואחיה אשה ואביה אשה ואמה האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם • העקר הששי אסור

ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה :

(טו) אסור האיש על שארו דבקי דבקי שארו שארו דבקי הנקבות זולת הזכרים משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה :

(טז) אסור האיש על שארו דבק דבק הנקבות זולת הזכרים משום אסור שני שארים על גוף אחד ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה :

(יז) אסור האיש על שארו דבק דבק הנקבות זולת הזכרים משום אסור גוף ושאר שארו על גוף אחד ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה : תמו כללי הנזכרים האסורים :

ומעתה נביא הפרקים ונבאר בכל פרק ופרק על פי סימני הכללים בפרק מוצמד לכל סימן פרטי הכלל שלו :

פרק ראשון

אסור האיש על ששה שארו • אסור האיש לקחת אמו ואחותו ובתו ואשת אביו ואשת אחיו ואשת בנו • משום שהאיש אסור על שארו על הנקבות בעצמן האסור ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ששה גופים :

פרק שני

אסור האיש על דבקי שארו • אסור האיש לקחת אשת אביו • ואשת בעל אמו • ואשת אחיו • ואשת בעל אחותו • ואשת בנו • ואשת בעל בתו • משום היות שני שארים אסורים לגוף אחד ואסור זכר על זכר ישוב אל אשתו • כלל זה הפרק ששה גופים :

פרק שלישי

אסור האיש על שארו דבקי שארו • אסור האיש לקחת אשת אב אשת אביו • ואשת אח אשת אביו • ואשת בן אשת אביו • ואמה ואחותה ופתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים אסור הנקבות בעצמן עומד ואסור הזכרים ישוב על נשיהם • כלל זה הפרק ששה גופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב אשת ואשת

אסור שני שארים על שני שארים על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם :

(ד) אסור האיש על שארו דבקי דבקי שארו הנקבות חוץ מן הזכרים משום אסור שני שארים על שני שארים : (ה) אסור האיש על שארו שארו משום שהאיש אסור על שאר שארו האסור על הזכרים יצעד על נשיהם ועל הנקבות בן בעצמן :

(ו) אסור האיש על דבקי שארי שארו משום אסור גוף ושאר שארו על גוף אחד האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • ויאסור וזרות צרת אם האב • וצרת אם האב • וצרת בת האב • וצרת בת האב • וצרת בת האב • וצרת בת האב :

(ז) אסור האיש על שארי דבקי שארי שארו משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים האסור על הנקבות עומד בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם :

(ח) אסור האיש על שארי דבקי דבקי שארו שארו הנקבות זולת הזכרים משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים :

(ט) אסור האיש על שארי שארי דבקי שארו משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם :

(י) אסור האיש על שארי דבקי דבקי שארו שארו הנקבות זולת הזכרים משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים :

(יא) אסור האיש על שארי דבקי משום אסור שני שארים על גוף אחד האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם :

(יב) אסור האיש על שארי שארי דבקי משום אסור גוף ושאר שארו על גוף אחד האסור על הנקבות עומד עליהן ועל הזכרים הולך על נשיהם :

(יג) אסור האיש על שארי דבקי שארי דבקי הנקבות זולת הזכרים משום אסור שני שארים על שני שארים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה :

(יד) אסור האיש על שארי דבקי שארי דבקי הנקבות זולת הזכרים משום אסור גוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים

אסורים על שני שארים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שלשה נופים : אסור על האיש לקחת אם אשת בעל אהותי ואהותה ובתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שלשה נופים : אסור על האיש לקחת אם אשת בעל בתו • ואהותה ובתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שלשה נופים :

פרק חמישי

אסור האיש על שארי שאריו • אסור האיש לקחת אם אביו • ואשת אביו אביו • ואם אמוי ואשת אביו אמוי • משום היות האיש אסור על שאר שארו האסור על הנקבות בעצמן עומד ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

אסור על האיש לקחת אחות אביו ואשת אחי אביו ואחות אמוי ואשת אחי אמוי • משום היות האיש אסור על שאר שארו על הנקבות בעצמן האסור ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

אסור על האיש לקחת בת אהותי ומשום היות ובת אהותי ואשת בן אהותי ומשום היות האיש אסור על שאר שארו על הנקבות בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

אסור האיש לקחת בת בנוי ואשת בן בנו • ובת בתו • ואשת בן בתו • משום היות האיש אסור על שאר שארו על הנקבות בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

פרק ששי

אסור האיש על דבקי שארי שאריו • אסור על האיש לקחת אשת אביו • ואשת בעל אם אמוי • משום היות נוף ושאר שארו אסורים על נוף אחד ואסור איש על איש יצעד על אשתו • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

אסור על האיש לקחת אשת אחי אביו ואשת בעל אחות אביו • ואשת אחי אמוי ואשת בעל אחות אמוי • משום היות נוף ושאר שארו אסורים לנוף אחד ואסור איש על איש יצעד על אשתו • כלל זה הפרק ארבעה נופים :

ואשת אחי • ואשת בן אשת אחיו • ואמה ואחותה ובתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים • אסור הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים ישוב אל נשיהם • כלל זה הפרק ששה נופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב אשת בנו • ואשת אח אשת בנו • ואשת בן אשת בנו • ואמה ואחותה ובתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים אסור הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים ישוב אל נשיהם • כלל זה הפרק ששה נופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב בעל אמו • ואשת אח בעל אמוי ואשת בן בעל אמוי ואמו ואחותו ובתו • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים האסור על הנקבות בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ששה נופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב בעל אהותו • ואשת אח בעל אהותו • ואשת בן בעל אהותו • ואמו ואחותו ובתו • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ששה נופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב בעל בתו • ואשת אח בעל בתו • ואשת בן בעל בתו ואמו ואחותו ובתו ומשום היות שני שארים אסורים על שני שארים האסור על הנקבות בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק ששה נופים :

פרק רביעי

אסור האיש על שארי דבקי דבקי שאריו הנקבות וזולת הזכרים • אסור על האיש לקחת אם בעל אשת אביו ואחותו ובתה • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה נופים :

אסור על האיש לקחת אם בעל אשת בנו • ואחותו ובתו • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים • ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה נופים :

אסור על האיש לקחת אם בעל אשת אחיו • ואחותו ובתו • משום היות שני שארים אסורים על שני שארים ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה נופים :

אסור על האיש לקחת אם אשת בעל אמו • ואחותה ובתה • משום היות שני שארים

זה הפרק ששה גופים :
 אסור על האישה לקחת אשת אב בעל בת בנוי
 ואשת אח בעל בת בנוי ואשת בן בעל
 בת בנוי ואמה ואחותה ובתה • משום היות
 נוף ושאר שארו אסורי' על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן
 בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה
 הפרק ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב אשת בן בתוי
 ואשת אח אשת בן בתוי ואשת בן אשת
 בן בתוי ואמה ואחותה ובתה • משום היות נוף
 ושאר שארו אסורים על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן
 בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה
 הפרק ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב בעל בת בתוי
 ואשת אח בעל בת בתוי ואשת בן בעל
 בת בתוי ואמה ואחותה ובתה • משום היות נוף
 ושאר שארו אסורים לשני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן
 בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה
 הפרק ששה גופים :

פרק שמיני

אסור האישה על שארי דבקי דבקי שארי
 שאריו • אסור על האישה לקחת אם
 בעל אשת אב אביו ואחותו ובתוי • משום אסור
 נוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים ואסור זכר על זכר
 יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה גופים :
 אסור על האישה לקחת אם אשת בעל אם אביו
 ואחותה ובתה • משום היות נוף ושאר
 שארו אסורים לשני שארים בעקרים ובפרחים
 זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על
 בעלה • כלל זה הפרק שלשה גופים :

אסור על האישה לקחת אם בעל אשת אב אביו
 ואחותו ובתוי • משום היות נוף ושאר
 שארו אסורים על שני שארים בעקרים ובפרחים
 זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על
 בעלה • כלל זה הפרק שלשה גופים :

אסור על האישה לקחת אם אשת בעל אם אביו
 ואחותה ובתה • משום היות נוף ושאר
 שארו אסורים על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה
 יצעד לבעלה • כלל זה הפרק שלשה גופים :
 אסור על האישה לקחת אם בעל אשת בן בנוי
 ואחותו ובתוי • משום היות נוף ושאר
 שארו

אסור על האישה לקחת אשת בן אביו • ואשת
 בעל בת אביו • ואשת בן אביו • ואשת
 בעל בת אביו • משום היות נוף ושאר שארו
 אסורים על נוף אחד ואסור איש על אישה יצעד
 על אשתו • כלל זה הפרק ארבעה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת בן בנוי • ואשת
 בעל בת בנוי ואשת בן בתוי ואשת בעל
 בת בתוי • משום היות נוף ושאר שארו אסורים
 לגוף אחד ואסור איש על אישה יצעד על אשתו :
 כלל זה הפרק ארבעה גופים :

פרק שביעי

אסור האישה על שארי דבקי שארי שאריו •
 אסור על האישה לקחת אשת אב
 אשת אביו ואשת אח אשת אביו
 ואשת בן אשת אביו ואמה ואחותה ובתה •
 משום אסור נוף ושאר שארו על שני שארים
 בעקרים ופרחים זולת הכנפים על הנקבות
 בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה
 הפרק ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב בעל אם
 אביו ואשת אח בעל אם אביו ואשת בן
 בעל אם אביו ואמה ואחותו ובתוי • משום אסור
 נוף ושאר שארו על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים אסור הנקבות בן בעצמן
 ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק
 ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב אשת אב
 אביו ואשת אח אשת אב אביו ואשת בן
 אשת אב אביו • ואמה ואחותה ובתה • משום
 היות נוף ושאר שארו אסורים על שני שארים
 בעקרים ובפרחים זולת הכנפים האסור על
 הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם •
 כלל זה הפרק ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב בעל אם אביו
 ואשת אח בעל אם אביו ואשת בן בעל
 אם אביו ואמה ואחותה ובתה • משום היות נוף
 ושאר שארו אסורים על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן
 בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה
 הפרק ששה גופים :

אסור על האישה לקחת אשת אב אשת בן בנוי
 ואשת אח אשת בן בנוי ואשת בן אשת
 בן בנוי ואמה ואחותה ובתה • משום היות נוף
 ושאר שארו אסורים על שני שארים בעקרים
 ובפרחים זולת הכנפים האסור על הנקבות
 בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה

אסור על האיש לקחת אשת אב אב בעל אהותו • ואם אב בעל אהותו • ואשת אב בעל אהותו • ואם אב בעל אהותו • ואשת אב בעל אהותו • ובת בן בעל אהותו • ואשת בן בת בעל אהותו • ובת בת בעל אהותו • משום היות גוף ושאר שאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים על הנקבות בן בעצמן האסיר ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב אב אשת בנוי ואם אב אשת בנוי • ואשת אב אשת בנוי • ואם אב אשת בנוי • ואשת בן בת אשת בנוי • ובת בת אשת בנוי • בעקרים ובפרהים זולת הכנפים משום היות גוף ושאר שאר אסורים על שני שארים האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים : אסור על האיש לקחת אשת אב אב בעל כהו • ואם אב בעל כהו • ואשת אב בעל כהו • ובת בן בעל כהו • ואשת בן בת בעל כהו • ובת בת בעל כהו • משום היות גוף ושאר אסורים על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים :

פרק עשירי

אסור האיש על שארי שארי דבקי דבקי שאריו • אסור על האיש לקחת אם

אב בעל אשת אביו • ואם אב בעל אשת אביו • ובת בן בעל אשת אביו • ואשת אביו • משום היות גוף ושאר שאר אסורים על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אם אב בעל אשת אחיו • ואם אב בעל אשת אחיו • ובת בן בעל אשת אחיו • משום היות גוף ושאר שאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אם אב בעל אשת בנו • ואם אב בעל אשת בנו • ובת בן בעל אשת בנו • ובת בת בעל אשת בנו • משום היות גוף ושאר שאר אסורים לשני שארים בעקרים

שאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה גופים :

אסור על איש לקחת אם אשת בעל בת בנו • ואחותה ובתה • משום היות גוף ושאר שאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שלשה גופים :

אסור על האיש לקחת אם בעל אשת בן בתו • ואחותו ובתו • משום היות גוף ושאר שאר אסורים על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור זכר על זכר יצעד על אשתו • כלל זה הפרק שלשה גופים : אסור על האיש לקחת אם אשת בעל בת בתו • ואחותה ובתה • משום היות גוף ושאר שאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שלשה גופים :

פרק תשיעי

אסור האיש על שארי שארי דבקי שאריו •

אסור על האיש לקחת אשת אב אב אשת אביו • ואם אב אשת אביו • ואשת אב אב אשת אביו • ואם אב אשת אביו • ואשת בן בת אשת אביו • ובת בן אשת אביו • ואשת בן בת אשת אביו • ובת בת אשת אביו • משום היות גוף ושאר אסורים על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים האסור על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים :

אסור על האיש לקחת אשת אב אב בעל אמו • ואם אב בעל אמו • ואשת אב בעל אמו • אמו • ואם אב בעל אמו • ואשת אמו • ובת בן בעל אמו • ואשת בן בת בעל אמו • ובת בת בעל אמו • משום היות גוף ושאר אסורים על שני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים על הנקבות בן בעצמן ועל הזכרים הולך על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים : אסור על האיש לקחת אשת אב אב אשת אחיו • ואם אב אשת אחיו • ואשת בן בת אשת אחיו • ובת בן אשת אחיו • משום היות גוף ושאר אסורים לשני שארים בעקרים ובפרהים זולת הכנפים על הנקבות האסור בן בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם • כלל זה הפרק שמונה גופים :

הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אשה. בן אחי אשתו.
ובת אחי אשתו. ואשת בן אחות אשתו.
ובת אחות אשתו. משום היות גוף ושאר
שארו אסורים לגוף אחד האסור על הנקבות בן
בעצמן ועל הזכרים יצעד על נשיהם. כלל זה
הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אשה בן בן אשתו ובת
בן אשתו ואשת בן בת אשתו ובת בת
אשתו. משום היות גוף ושאר שארו אסורים
לגוף אחד האסור על הנקבות בן בעצמן ועל
הזכרים יצעד לנשיהם. כלל זה הפרק ארבעה
גופים :

פרק שלשה עשר

אסור האיש על שארי דבקי שארי דבקי.
אסור על האיש לקחת אם אשת אב
אשתו ואחותה ובתה. משום היות שני שארים
אסורים לשני שארים ואסור אשה על אשה
יצעד על בעלה. כלל זה הפרק שלשה
גופים :

אסור על האיש לקחת אם אשת אח אשתו.
ואחותה ובתה. משום היות שני שארים
אסורים לשני שארים ואסור אשה על אשה
יצעד לבעלה. כלל זה הפרק שלשה גופים :
אסור על האיש לקחת אם אשת בן אשתו.
ואחותה ובתה. משום היות שני שארים
אסורים לשני שארים ואסור אשה על אשה
יצעד לבעלה. כלל זה הפרק שלשה גופים :
אסור על האיש לקחת אם בעל אשתו.
ואחותו ובתו. משום היות שני שארים
אסורים לשני שארים ואסור אשה על אשה יצעד
על בעלה. כלל זה הפרק שלשה גופים :

אסור על האיש לקחת אם בעל בת אשתו.
ואחותו ובתו. משום היות שני שארים
אסורים לשני שארים ואסור אשה על אשה
יצעד על בעלה. כלל זה הפרק שלשה גופים :

פרק ארבעה עשר

אסור האיש על שארי דבקי שארי דבקי שארי
דבקי. אסור על האיש לקחת אם
אב אשת אב אשתו ואם אשת אב אשתו.
ובת

עיינ

בעקרים ובפרחים זולת הכנפים ואסור זכר
על זכר יצעד על אשתו. כלל זה הפרק
ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אם אב אשת בעל
אמו. ואם אם אשת בעל אמו. ובת בן
אשת בעל אמו. ובת בת אשת בעל אמו.
משום היות גוף ושאר שארו אסורים על שני
שארים בעקרים ובפרחים זולת הכנפים ואסור
אשה על אשה יצעד על בעלה. כלל זה
הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אם אב אשת בעל
אחותו. ואם אם אשת בעל אחותו. ובת
בן אשת בעל אחותו. ובת בת אשת בעל
אחותו. משום היות גוף ושאר שארו אסורים
על שני שארים בעקרים ובפרחים זולת הכנפים
ואסור אשה על אשה יצעד על בעלה. כלל
זה הפרק ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אם אב אשת בעל בתו.
ואם אם אשת בעל בתו. ובת בן אשת
בעל בתו. ובת בת אשת בעל בתו. משום היות
גוף ושאר שארו אסורים לשני שארים בעקרים
ובפרחים זולת הכנפים ואסור אשה על אשה
יצעד על בעלה. כלל זה הפרק ארבעה
גופים :

פרק אחד עשר

אסור האיש על שארי דבקי. אסור האיש
לקחת אשת אב אשתו. ואשת אח
אשתו. ואשת בן אשתו. ואמה ואחותה ובתה.
משום היות שני שארים אסורים על גוף אחד על
הנקבות בן בעצמן האסור ועל הזכרים יצעד על
נשיהם. כלל זה הפרק ששה גופים :

פרק שנים עשר

אסור האיש על שארי דבקי. אסור
על האיש לקחת אשת אב אב
אשתו. ואם אב אשתו. ואשת אב אם אשתו.
ואם אם אשתו. משום היות גוף ושאר
אסורים לגוף אחד האסור על הנקבות בן בעצמן
ועל הזכרים יצעד לנשיהם. כלל זה הפרק
ארבעה גופים :

אסור על האיש לקחת אשת אחי אב אשתו.
ואחות אב אשתו. ואשת אחי אם אשתו.
ואחות אם אשתו. משום היות גוף ושאר
שארו אסורים לגוף אחד על הנקבות בן בעצמן
האסור ועל הזכרים יצעד על נשיהם. כלל זה

פרק שבעה עשר

יצעד על בעלה • כלל זה הפרק שמונה גופים :

ויש לך לדעת כי בכל מקום שדלגנו לשאר השאר בין בעקרים בין בפרהים בין בכנפים • יש לך לעלות מעלה מעלה ולרדת מטה מטה לענין האסור אין לך לעמוד על גבול אמנם מה שהגבלנו אהנו בזה הבאור הוא שמצאנו הכתוב שהלך עד שאר השאר לבד :

אסור האיש על שארי שארי דבק דבקו אסור על האיש לקחת אם אב בעל אשתו ואם אם בעל אשתו ואחות אב בעל אשתו ואחות אם בעל אשתו ובת אב בעל אשתו ובת בת בעל אשתו • משום היות גוף ושארי שארו אסורים לגוף אחד ואסור אשה על אשה

נשלם וגם נחתם עלי יד **אהרן** לכלל יסודי העריות לאסור יען היות נקל לכל משכיל אשר אם החכמים הם התמום מקרוב כל מי אשר יקרב לפנים לחזות על בן העירני לבני ואחי להיות הקקים על כתבי זה בכך

ספר כתבתיו להיות מפתח בהם אסרום כל נבוני רוח ישכיל בכל סתום היות פתוח במ הם אשר לא יוכלו לפתוח בפנים אשר סוגר ואין פותח סובל עדי כל צפנת פענח ובכך קראתיו **צפנת פענח**

נשלם סדר העריות שבת ליוצר עליות ותחתיות ואתחיל להעתיק סדר נשים ומבטחי ביהוה* אשים

סדר נשים

גל עיני ואבימה נפלאות מתורתך

השם טוב מאד והשם לא יעדיר הטוב חנן לכל אחד משלשת חלקי המציאות כפי ששערה חכמתו האלהית להספיק בהמשך מציאותו • וידוע כי השנוי ימצא בארבעה מאמרות • במאמר העצם ובמאמר הכמה ובמאמר האיכות ובמאמר האנה • וידוע כי השכלים הנבדלים לא ימצא בהם השנוי באחד מאלו המאמרות • ועצמי הגלגלים לא ימצא בהם השנוי רק במאמר המצב שהוא תחת סוג האנה • וגם זה השנוי אינו בענין מיושב העצם על כן לא יקרה בהם שנוי בעצמם אם כן אלו שני חלקי המציאות המושך מציאותם כפי שחנן להם השם ית' בעצם מציאותם בלי היות בהם שנוי וחלוף • אמנם העולם

אמר אהרן בן אליהו ידוע לכל משכיל כי

כל אשר פעל ה' למענהו הוא נחלק לשלשה חלקים שכלי וגלגלי ועולם ההויה וההפסד • ואמת כי כל נמצא מאלו השלשה חלקים צריך אל הפועל במציאותו על שני אופנים • האופן האחד להמציאם מן ההעדר אחר שנתקיים כי כל נמצא זולתו ית' אפשר המציאה בבחינת עצמו וכל אפשר המציאה בבחינת עצמו לא ישוה עם מחויב המציאות בפני עצמו במציאות • והאופן השני בהמשך קיום מציאותו • והשם ית' אחר שברא את העולם ורצה להמשיך מציאותו בחוט חסד המתוה משער טובו הפתוח כי כל אשר עשה

העולם השפל יקרנו השנוי בארבע סאמרות והשנוי שני מינים במה ממנו ובמה אליו • ואמנם על השנוי במה ממנו לא היה שום נמצא ספרטי העולם השפל אלולי השנוי במה אליו • והשם ית' רצה בהמשך מציאותם על כן שם כח בתולדת כשיפסד זה יתהוה זה והעולם יהיה מתקיים • וידוע שהעולם השפל מיוסד בארבע שרשים אשר הם לא ישתנו כלליהם מפני שהם במקומם וכל אחד מהם שומר צורתו • אמנם פרטיהם אפשר שיבוא השנוי בהם וילבש האחד צורת חברו כשיצא בזולת מקומו מצד מכריח שיכריהו • ואחרי שהכללים עומדים אינם צריכים כח תולדת כי המשך עמידתם עומד כפי הכונה האלהית בכללם ואחרי שהיתה הכונה האלהית היות הנשמה העליונה קשורה בניפים שלטמה והיא נקשרת על ידי אמצעיים והם דומם וצומח וחי ומדבר ולכל אחד יש לו מציאות בפני עצמו והיו לארבעה ראשים שם לכל אחד כח לשמור מינו • אמנם הדומם עירובו אינו הויה כי בהתערב היסודות אין אחד מהם נפסד ולא כלם נפסדים וגם אינם קיימים בעת הערוב כמו שהיו קודם אבל הם נמצאים בו בכח והוא זולתן בפועל ועל כן היה היותם סתמיד בהמשך מציאותם כי בהתערבם היסודות לא יגבר האחד לאחר בתכלית כי זה היה לנוצח הויה והפסד לנצוח ולא היה המשך מציאותם סתמיד וגם אין התערבות כהותם בצמצום כי לא היתה נעשית מהם צורה אחת • אמנם עירוב השני ננדיים הוא שיהא כח האחד מהם אינו גובר בתכלית אבל הוא נוצח ונצוח ואז יולד ביניהם דבר אמצעי אלא שהוא נוסח בהכרח למטבע הנוצח • אמנם הצומח החי והמדבר כיון שיש להם הפסד לגמרי לולי ההויה לא היה נמצא אחד בעולם • והכונה האלהית בהפך על כן שם כח תולדת לכל אחד לשמור מינו ובפי השיבות הצורה היא השיבות הכח ההוא • והנה כח המוליד שיש בצומח אינו כמו שהוא בחי שהוא על ידי חבור זכר ונקבה • ומה שהוא בחי המדבר הוא מה שבחי האלם שהם משתתפים בכח המוליד לפי חמסם הקרוב • אבן לפי השיבות החי המדבר כיון שזה חכה הושם לו לשמירת מינו כפי ששערה ההערה האלהית מעת אכול האדם מעין הדעת ולא יודמן איזה זכר על איזה נקבה על דרך מקרה כמו בהמות כי היה זה גורם להתנרות מין האדם קצתם לקצת

העולם השפל יקרנו השנוי בארבע סאמרות והשנוי שני מינים במה ממנו ובמה אליו • ואמנם על השנוי במה ממנו לא היה שום נמצא ספרטי העולם השפל אלולי השנוי במה אליו • והשם ית' רצה בהמשך מציאותם על כן שם כח בתולדת כשיפסד זה יתהוה זה והעולם יהיה מתקיים • וידוע שהעולם השפל מיוסד בארבע שרשים אשר הם לא ישתנו כלליהם מפני שהם במקומם וכל אחד מהם שומר צורתו • אמנם פרטיהם אפשר שיבוא השנוי בהם וילבש האחד צורת חברו כשיצא בזולת מקומו מצד מכריח שיכריהו • ואחרי שהכללים עומדים אינם צריכים כח תולדת כי המשך עמידתם עומד כפי הכונה האלהית בכללם ואחרי שהיתה הכונה האלהית היות הנשמה העליונה קשורה בניפים שלטמה והיא נקשרת על ידי אמצעיים והם דומם וצומח וחי ומדבר ולכל אחד יש לו מציאות בפני עצמו והיו לארבעה ראשים שם לכל אחד כח לשמור מינו • אמנם הדומם עירובו אינו הויה כי בהתערב היסודות אין אחד מהם נפסד ולא כלם נפסדים וגם אינם קיימים בעת הערוב כמו שהיו קודם אבל הם נמצאים בו בכח והוא זולתן בפועל ועל כן היה היותם סתמיד בהמשך מציאותם כי בהתערבם היסודות לא יגבר האחד לאחר בתכלית כי זה היה לנוצח הויה והפסד לנצוח ולא היה המשך מציאותם סתמיד וגם אין התערבות כהותם בצמצום כי לא היתה נעשית מהם צורה אחת • אמנם עירוב השני ננדיים הוא שיהא כח האחד מהם אינו גובר בתכלית אבל הוא נוצח ונצוח ואז יולד ביניהם דבר אמצעי אלא שהוא נוסח בהכרח למטבע הנוצח • אמנם הצומח החי והמדבר כיון שיש להם הפסד לגמרי לולי ההויה לא היה נמצא אחד בעולם • והכונה האלהית בהפך על כן שם כח תולדת לכל אחד לשמור מינו ובפי השיבות הצורה היא השיבות הכח ההוא • והנה כח המוליד שיש בצומח אינו כמו שהוא בחי שהוא על ידי חבור זכר ונקבה • ומה שהוא בחי המדבר הוא מה שבחי האלם שהם משתתפים בכח המוליד לפי חמסם הקרוב • אבן לפי השיבות החי המדבר כיון שזה חכה הושם לו לשמירת מינו כפי ששערה ההערה האלהית מעת אכול האדם מעין הדעת ולא יודמן איזה זכר על איזה נקבה על דרך מקרה כמו בהמות כי היה זה גורם להתנרות מין האדם קצתם לקצת

פרק ראשון

אבן

כונת התורה בקנין האשה • יש לך לדעת כי מצות התורה סובבות על חמשה דרכים • אם שתעמוד התורה כפי ענין שהיה נוהג מקודם לכן כגון קנין האשה וקדוש החדש • אם שתבטלנו מכל וכל כגון קדש וקדשה וכיוצא בהם • אם שתחליף הענין ותשים דבר אחר במקומו ממה שהיה נוהג מקודם לכן כגון היבום שהיה כממש והעתיקו באחי משפחה אם שתניחנו כמו שהוא אבל תחליף תנאינו כגון העולה • אם שתורה ענין שלא היה נוהג מקודם לכן כגון מצות מילה והשבת • אמנם בענין זה נמשכת התורה כפי ענין הראשון והשני ואמר לנו קדש וקדשה והעמידתנו על הקנין • ואופן הקנין כפי שהגידה תורתנו שאין האשה נקנית אלא במוהר והוא כסף וברצון ובעדים עם הכתב והו האמור כמוהר בכתב וכביאה שהעדים בכח הכתב והרצון בכח הכרית שהוא הביאה

ומתן וכן ממאמר דוד באמרו ואנכי איש רש ונקמה וכן טענת שאול ידענו זה באמרו אין הפין למלך כמוהו כי אם במאה ערלות פלשתים שאין הטעם שאינו רוצה כמוהו כלל אלא רצה דבר שיעמוד במקום המוהר • ועוד מדין השכל ידענו כי אי אפשר שהשוה בת נשיא או בת מלך לבת הדיוט אחד • אכן מה שאמר כמוהו הבתולות לא יהיה זה על שיעור אלא על צד הדמיון יש לו מענה אחר לענין ההרמות כיוצא בה במשפחתה כפי המנהג • ומי שנשען על עונש התפוושה אין לו מסעד כי הוא עונש ומוהרה למד מן ולו תהיה לאשה • אמנם המוהר עולה ויורד לפי שיוונה במשפחתה כפי המנהג ובמעלתה לפי הרצון ולפי הזמן • ונראה לי כי אי אפשר אהת משתי הדעות לא לפי הדעת הראשון שיהיה שיעור אחד לכל ולא לפי הדעת השנית שאין שיעור מכל וכל • אבל מה שראוי לעמוד עליו כי יש שיעור שאי אפשר לרדת ממנו ויש גם כן להוסיף על אותו השעור כפי החשיבות וכפי הרצון ומאמר כמוהו הבתולות מרמז על השעור שאי אפשר לרדת ממנו הואיל ומפותה היא • והשעור לקחוהו הכמינו מן שיעור עונש האנוסה שהם המשים כסף על דרך רמז שגם מוהרה חם המשים כסף • והנה עונש מוציא שם רע מאה כסף שהוא נדון כדון נגב שנים ישלם שרצה לאכול מוהרה והקש אחד יש בין מוהר המוקדם ובין מוהר המואחר • ועוד ממה שאמר כמוהו הבתולות ולא אמר כמוהו הנשים מכלל שמוהר האלמנות זולת מוהר הבתולות • לפיכך אם ארשה בחזקת בתולה ופרע לה דמי בתולה ונמצאת שכובו או מוכת עין קודם הנשואין יש לו לגרש ואם רוצה לקיים מפחית ממוהרה • נמצאת מוכת עין אחרי שארשה יהיה מוהרה שלם ואם לא יהיה לו שיעור מה טעם להסגיל כמוהו הבתולות • ומכח זה המאמר למדנו שיש מוהר לאלמנות ויש לו שיעור והנה לא הזכר בכתוב ואם כן עלה בידנו שהוא נשען על מנהג ישראל והדין בעקר ותוספת כדון מוהר הבתולות • אמנם בעלי הקבלה אינם קוראים מוהר אלא אותו שקוראים בעלי מקרא מוהר מואחר ועליו הם חולקים אם מדאורייתא אם מדרבנן • וחלוקתם בזה מפני שהחכמים מדרבנן אומרים שהמוהר הוא אינו מדין תורה כי כל כסף האמור בתורה יש לו שיעור והוא כסף מוויקק והואיל וזה אין לו שיעור מן התורה מפני שמוהר הבתולות מאתים וזוי כסף מדינה שיש

הביאה ממאמר ואבוא בברית אותך שאמתה הברית היא הסכמת הרצון ואין אחד מאלו מספיק על קנין האשה כי אם שלשתם יחד ובעבור שאין עקר כל זה בתורה אלא לפי מנהג הקדום על כן אומרים כדת משה וישראל הטהורים והקדושים • ולא כדעת בעלי הקבלה שאומרים בשלושה דברים האשה נקנית בכסף בכתב ובביאה וכל אחד מספיק על הקנין לבד שיהיה בעדים • והכסף שאומרים לפי דעתם אינו נקרא מוהר • והכתב אינו כטעם עדות אבל הטעם שיהיה כתוב בו הרי את מקודשת לי בזה ונותנו לה בעדים ומספיק לה בקנינה • והביאה הוא לענין שביבתו עמה בעדים מספיק לה לענין הרצון כי אמרו שאמרה התורה כי יקח איש אשה ובעלה הטעם שולבעילה קונה אותה • ובקנין האשה בכסף הקישוהו מענין לקיחה שמלת לקיחה מצאנוה לענין האשה ומצאו לקיחה על כסף שנאמר נתתי כסף השדה קח ממני מה לקוחין אלו בכסף אף לקוחין אלו בכסף • והכתב לקחוהו מן הגרושין מה הגרושין בכתב אף הקנין בכתב • אמנם לפי דעת בעלי מקרא הקנין יתקיים על ידי שלשה דברים כמוהו וברצון ובעדים כי בלי רצון לא יתקיים הקנין אלא היא בחזקת תפוושה ובלתי העדים היא בחזקת מפותה •

פרק שני

אמנם המוהר מצאנוהו בכתוב שמספר עליו באמרו מהו ימהרנה לו לאשה ופירש באמרו כסף ישקול כמוהו הבתולות • ואם יהיה דבר מועמד במקום הכסף יכשר אלא דבר הכתוב בהווה • ובעלי הקבלה לא קראוהו מוהר אלא אמרו האיש קונה את האשה בפרומה ובשוה פרומה מפני ששם כסף נאמר על פרומה באמרו ויצאה הנם אין כסף אבל לא פחות מפרומה • אכן חכמי הקראים קראוהו מוהר ולשון מוהר מלשון אחר מהו שפירושו ענין קשור ויש הבדל בעקר זה בין בנין הקל ובין בנין פיעל • ובשעור זה המוהר נחלקו החכמים מהם אומרים יש לו שיעור מאמר כמוהו הבתולות שאם אין לו שיעור מה טעם לומר כמוהו ואמרו כי שעורו הוא הנזכר בתפוושה ונתן האיש השוכב עמה לאבי הנערה חמשים כסף • וחכמים אחרים אומרים כי אין לו שיעור וחזק מה שאמר הרבו עלי מאד מוהר

והבינתו שהאשה נקנית בו ועל האחרון אמרו כדי שלא תהא קלה בעיניו לגרשה כדעת בעלי הקבלה ולהיות לה ספוק בזמן גרישתה ובזמן אלמנותה ואומרים שזה הענין תקנת חכמה • ובכך לא יקשה עלינו שכל כסף הנזכר בתורה יש לו שעור וזה אין לו שעור אהרי שאנחנו אומרי' שהתורה העמידתנו עליו ר"ל על המנהג שהיו נוהגים קודם בוא התורה כמו שהרמזנו • על כן צדק מאמרם שאין הזורשים זוכים בו אלא כותבים אותו על הבעל ועל כן נקרא בשם כתובה והוא פורע בזמן גרישתה ובזמן אלמנותה הפך דעת בעלי הקבלה שהזורשים זוכים בו אהרי שנכתב כי גם האשה אינה זוכה בו אלא אהרי שנכתב • ולפי דעת בעלי סקרא יש לבאר ובשעורו כיצא במה שדברנו במזהר המוקדם כמו שנבאר במקומו • והמזהר לא יזכה בזולת האשה לא אביה ולא זולתה אלא יזכה אביה עמו דברים אחרים ויכתב בנידוניותיה • ומאמר אבותינו הלא נכריות נחשבנו לו כי סכרנו על צד הנגאי בהשלמה היות ויאכל גם אכול את כספנו על חלוף הצאן • ומאמר שאול כי אם במאה ערלנת פלשתים על מנת לתת לה תמורה דבר אחר • ואין מענה מעניש התפוסה ועונש מוציא שם רע כי אהרי שנשאה היא הזוכה במזהרה לפי דעת כל בעלי סקרא • ואם ימעון טוען מן וזכי יסכור איש את בתו לאמה • התשובה זהו ההבדל בין שפחה הרופה ובין אשת ברית • וכל שכן כי החכמים אמרו כי הנמכרת אין אביה זוכה בדמיה אלא מפני שאביה איש עני ימכרנה ויקח בעות ויקח נכסים בה • ואין ראוי לותר במזהר כי אמר לעבוד האשה עם בעלה בלי מזהר כי תהא בעילתו בעילת עמ • וכפי הדעות החלוקות יש שנוי מנהגים לקהלות בני סקרא יש קהלות שלוקח האב המזהר כלה ומפזר במנו על הנדוניא שלה והשאר על האב • ויש קהלות שמוסיפים על המזהר ומוציאים בנדוניא שלה • ויש קהלות כגון קהלות רומני"א נוהגים מנהגם לפי שתי הדעות שהאב זוכה על הקנין אם ישיאנה האב אבל מה שינתן לה מאהרי כן על צד מיוע המזהר הוא לכת והאב נודר בנידוניתה כמו שיתבאר מנהגם הפשוט • ומפני עניות המקום נהג מנהג שנותן מן המזהר קצת עד שיתקיים האמור והוא שזוכה בו האב ואהרי כן מוסף לה הוא ובני משפחתו ובה שינתן בידה הוא הנקרא מזהר מוקדם :

בה כ"ה זוזי כסף צרוף כזוקק וכל זה לא נזכר בתורה ועל כן אמרו שאין המזהר מן התורה • והאומרים מדאורייתא שהוא מן התורה אומרים שגם השעור נזכר בתורה באמרו כמזהר הבהלות ולקחו כ"ף מן כמזהר וה"א מן הבהלות שהם כ"ה מרמזו על כ"ה זוזי כסף צרוף כזוקק שהוא מזהר הבהלות כי אומרים כי לא נוספו האותיות אלא לדרוש • והכמים הקובלים אומרים לא נלמוד מן הגימטריאות אלא סמכו שהוא כ"ה זוזי כסף צרוף על מאתים כפי המטבע שהיה בעת שתקנו הגימטריאות והיות ר"ש ספר על ר' מזהר שהם מאתים זוזי כסף והקש על המשים סלע של אנוסה רק של אנוסה כסף צרוף ושל כתולה כסף מדינה • אך מה שפירשו על כסף ישקול כמזהר הבהלות הוא מרמזו על עונש התפוסה שהוא המשים סלע כסף כזוקק ואין הבדל בין האנוסה ובין המפותה אלא שהאנוס פורע מיד והמפתה לכשיוציא • ואולם אם תקנו מאמר במזהר הבהלות בדרך רחוקה בהכרח פירשו על מאמר מזהר ימהרנה שישאנה ויכתוב לה כתובה • וכלכול יש בדבריהם שהם כותבים בשטריהם שהוא מזהר בתולים ועוד מפרשים שחושש לה מזהר כדי שלא תהא קלה בעיניו לגרשה ולא עוד אלא כי הנושא אשה בלי מזהר ביאתו על דרך זנות ואיך אומרים שהוא מדברי סופרים • אך לפי דעת בעלי סקרא כל זה מיושר על הסמקה שאומרים ששני מזהרים הם מזהר מוקדם ומזהר מואחר הראשון הוא מזהר בתולים והשני כדי שלא תהא קלה בעיניו לגרשה • והראשון שקוראים בעלי הקבלה כסף שנקנית בו האשה נאמר מזהר ימהרנה לו לאשה ועליו נאמר כסף ישקול כמזהר הבהלות ואין עליה קנס האנוסה מפני שהיא מפותה • ואע"פ שהכמים אומרים שבמאמר במזהר הבהלות בא הראשון והאחרון אינו כן כי לא הושם האחרון אלא לאופן שמור וזאת אינה צריכה שמור משום כי לא יהפך אביה לתתה לו • והשני לקהוהו החכמים מן מאמר ויצאה הנם אין כסף שהוא המזהר המואחר והשימוע שהוא תקנת החכמים אל יסביר שלא נזכר בתורה והחכמים תקנוהו אבל הכונה בזה כמו שהמזהר המוקדם הוא מה שהיו נוהגים קודם בוא התורה ובאה התורה והעמידתנו עליו כן המזהר המואחר היו ישראל מתנהגים קודם בוא התורה ובאה התורה והעמידתנו עליו • אך בפני שהעמידתנו התורה על איפנים חדשים דקדקו החכמים על הראשון

פרק שלישי

צריך

להיות הקנין משלו ותחת רשותו
שלא יהיה גנוב או נוזל ועשוק ואברה
כי הם אינם שלו ואם קנה בם בין במזיד בין
בשונג קנינו כלא היה שבעליהם זוכים בהם
אע"פ שיש תשלומין על הנגבה והומש על
הגז קודם שישלם דין תורה אינו זוכה בם •
אמנם האברה שלא נכר בה בעל והיא כמעשה
המותר • אמנם הנגבה והנוזל אם לא יש בעל
ישונו לכהן בזמן הבית ובזמן הגלות שאין
כהן ידוע לפי דעת ר' יוסף נקנו לו ביאוש
והם מותרים לו ואם קנה בם קנינו קנין ונראה
לי שזוכים בהם הנזונים מן הלשכה • וצריך
שלא יהא קנינו מדברים שהם אסורים בהנאה
כגון חמין כפסח ושור הנסקל ולא מדברים
שהם אסורים מהמת קדושה כגון הקדשות
של בית שאם קנה בם במזיד קנינו כמל ואם
בשונג קנינו קיים ומשלם קרן והומש ומביא
איטם שנאמר ואת אשר המא מן הקדש ישלם •
ויש הקדשות שאסורים לאיש אחד לקדש בם
ומותרים לאיש אחר • לוי מקדש במעשר ראשון
ואין ישראל מקדש בו לכד שנפל בו בירושה
מאבי אמו • וכהן מקדש בתרומה ובמעשר מן
המעשר ובבכורים ולא לוי וישראל • ואם נפלו
בהם בירושה מקדשים שיש להם למכרם למי
שהם ראויים לו ולא בדברים שנתיהדו באכילה
כגון קדשי קדשים וקדשים קלים ומעשר שני
לישראל שנתיהדו באכילה ושניה לישראל ולא
בשאר צרכים • וראוי לקדש במלוה והעד
מיעקב שעבד בשביל רחל ולא היה רצון לבן
נשאר במלוה בידו וכו' נקנית לאה • והנה
המוכר את בתו לאמה בשעת היעוד אינו
צריך ליתן כלום רק הקנין בתנאי כסף מקנתה
זרואי לקדש על ידי דמי שבירות כאומר אני
קונה את זאת בשכר עבודתי היום או החדש
כמו שמצאנו יעקב שקדמו נשואי רחל על
עבודתו שנאמר ונתנה לך גם את זאת בעבודה
אשר תעבוד עמדי :

בהנו

שלוח סבלונות הבעל לאשה והאשה
לבעל אם שלה הבעל סבלונות
לאשה אע"פ שלא נתן קנין הוששין והחמירו
עליהן שהן בחזקת קנין בין שנהגו לשלוח
סבלונות קודם הקנין בין אחר הקנין ולא כן
הסבלונות ששלחה האשה לבעל • ובענין המוהר
בשטר הכתוב מצאתי שלשת תקונים • התקון
האחד אומר והמוהר שהתניתי וקצבתי וקיסתי
לה על נפשי מוהר בתוליה האמור בתורה

כראוי לה אתן ואם היא אלמנה כותבין לה
מוהר כבודה • והקון אחר כאמור בתורה כראוי
לה אתן • ויש עוד תקון וכראוי לה אתן •
אמנם הוראת התקון הראשון באמרו האמור
בתורה כראוי לה אתן זה המאמר סיבל
להורות עקר המוהר בתורה וסיבל להורות שעקר
המוהר על המנהג הקדום כמו שהזכרנו ובה
התורה ועמדה עליו • וראוי לעמוד על האופן
השני מפני כי לא מצאנו עקר המוהר בתורה
אבל מצאנו שהגיד עליו הכתוב באמרו מוהר
ימהרנה לו לאשה ומאמר האמור נקשר עם
מוהר בתוליה אבל אשר אמר על השעור
כראוי לה אתן אינו נקשר עם מאמר האמור
בתורה מפני כי לא נזכר בתורה שהוא לפי
הראוי אלא אדרבא מאמר כמוהר הבתולות
מורה על קצב ואע"פ שלא נזכר אלא מפני
שמצאו הגדת הכתוב שעולה ויורד כגון ענין
מיכל על כן נתנו על זה המאמר יציאה ממשומו
ואנחנו העמדנוהו על הקצב הפחות מפני שהיא
מפותה הקש מן עונש האנוסה • אבל מאמר
כראוי לה אתן מענהו לפי המנהג הפשוט כפי
שהוא נודע מהגדת הכתובים • וענין אמרנו
האמור בתורה ר"ל שהסכימה התורה עליו •
אמנם תקון מאמר כאמור בתורה כראוי לה
אתן מלת כראוי נקשרת על מלת כאמור
ונראה מכה זה המאמר שהמוהר ושעורו עקרו
בתורה שהשעור נשוא על המוהר ובהמצא
הנשוא בתורה ימצא גם הנשוא ואנחנו בארנו
מה שעולה מכה הכתובים שאין המוהר ושעורו
עקרו בתורה • אמנם תקון מאמר כאמור
בתורה וכראוי לה אתן הובדל באות ו"ו השעור
מן המוהר ואם כן מאמר כאמור נקשר עם
מוהר בתוליה כפי כוננתו ומאמר וכראוי עוד
נשאר כפי כוננתו על השעור אך לא יאות
קשר הלשון לפי כונה הנכונה מפני כי באמרנו
כאמור בכ"ף הרמיון כנראה שעקר המוהר
בתורה ואנחנו בארנו שאין עקרו בתורה • ועוד
אות ו"ו סבדיל המאמר והלא למעלה אומר
והמוהר שהתניתי וקצבתי וקיסמתי ומדבר על
השעור ואי אפשר להבדיל מלת כראוי באות
ו"ו • וידוע כי זה המוהר הנזכר בשטר
הוא המוהר המוקדם כי הוא הנקרא מוהר
בתולים :

פרק רביעי

צריך להיות הקנין ברצון בלי מברח ואונס
בשהיא בוגרת שאם לא יהיה ברצונה
היא

הקנין קנין ברחל ואע"פ שהיה גם רצון רחל • ואם יטעון טוען הואיל ולא היה רצון יעקב איך קשר הקנין • יש להשיב כיון שקדם הסוחר ולא היה רצון לבן ברחל נשאר פשוט הלואה ואחר שהביא את לאה ונתרצה יעקב הרצון ההוא הכשיר נשואיה על ידי הסוחר שהיה ללבן על צד הלואה • והסכמת החכמים נפלה שאם ישיאנה להיות גם רצון הבת אם תהיה בת דעת מבחנת בין טוב ובין רע שאם לא תרצה או יהיה מצד ההכנס • ואין הכדל בין קטנה לבוגרת שתהיה על רצון האב ממה שאמר ובי ימכור איש את בתו לאמה ולא הבדיל בין קטנה לבוגרת כי הנה בענין הנדרים בהפרת נדריה בודאי שהיא בוגרת שהקטנה אין לה נדרים והסמיכם הכתוב אל האב בהפרת נדריה זולתי אם תהיה אלמנה ונרושה שאין רשות האב עובר עליה • ולא כדעת בעלי הקבלה האומרים שהקטנה ברשות האב ואין הבוגרת ברשות האב אלא עושה לרצונה • היתה אלמנה או נרושה ואפילו שהיא קטנה אינה תלויה ברשות האב • ויש לנו להלק חלקים ואלו הם • אם שתהיה הבת קטנה או בוגרת אם יש לה אב או אין לה אב הרי הם ארבעה חלקים ואלו הם אם שתהיה הבת קטנה ויש לה אב • אם שתהיה קטנה ואין לה אב • או שתהיה בוגרת ואין לה אב או שתהיה בוגרת ויש לה אב • אמנם בהיות הבת קטנה ויש לה אב הרצון על ידי האב להשיאה לבעל ואם רצה הבעל לנרשה בעוד שהיא קטנה אביה מקבל נרושיה עד שתבגור ואם פת האב אחרי שהשיאה קודם שתבגור והיא בקטנותה מבתין לה עד שתבגור לקבל גטה כי כן נאמר וכתב לה ספר בריתו ונתן בידה ויצאה מבתו והלכה והיתה לאיש אחר זמן שהיא ראויה להיות לאיש אחר ראוי להתגרש • אמנם אם תבגור האשה אחרי שהשיאה אביה בעוד שאביה חי היא מקבלת נרושיה ואם כן אחרי שאביה מקבל נרושיה בעוד שהיא קטנה יש לו להשיאה לבעל אחר אחרי שתתאלמן או תתגרש • לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שהיא יעודה לסיאון כי כן הכתוב אומר ויצאה מבתו והלכה והיתה לאיש אחר ונראה שהויתה הויה אחר שיצאה בין על ידי עצמה בין על ידי אביה • וכיון שאין נרושי הקטנה על ידי עצמה כך הויתה לאיש אחר אינה על ידי עצמה • ככלל קדושיה אחרי שנתגרשה על ידי אביה • שאם יאמר נרושיה על ידי אביה ואין לה הויה כלל עד שתבגור

היא בחזקת אנוסה ועל האנוסה הוא אומר ולו תהיה לאשה אחרי שאנוסה אם רצתה אבל אם לא רצתה אפילו שבא עליה אינה אשת איש • ואם יהיה לה אב בין קטנה בין בוגרת הרצון תלוי לאב • והמביאים ראיה מן נקרא לנערה ונשאלה את פיה אינה ראויה כי כבר הם אמרו הנה רבקה לפניך קח ולך • אבל הרצון לשאול לה אם תרצה ללכת עם העבד מיד או אם תרצה לשבת אתם ימים או עשור • ואין צריך לומר על האיש כי כמו שאם תקבל האשה הקנין בלא רצונה הוא כלא היה כן גם על האיש שאם הכריח מכריח אותו לתת קנין לאשה בלתי רצונה הוא כלא היה כי כל זה הוא מצד ההכנס הפך מאמר בעלי הקבלה שהאשה מתקרשת לרצונה והאיש בעל רצונו • ואין טענה ממאמר ולו תהיה לאשה שזה על צד התקנה והעונש מדין תורה אחר שהכאיש שמה בהכרח ואם לא יקנה אדרכא הוא מצד ההכנס והכרית לא תקרא ברית רק בהסכמת רצון שניהם ונאמר אכן בנדה אשה מרעה והכנידה תמצא בהפרת ברית • אמנם האיש אין הרצון תלוי על ידי אחר רק לעצמו וצריך להיות בוגר • אבל קמן שעשה זונג קנינו כלא היה • והאשה חלוקה יש בין החכמים מהם אומרים כי הרצון תלוי על ידי האשה אם בנדה ומהם אומרים כי הרצון תלוי על ידי אביה • והדעת השנית הביאה ראיה מן פסוק ואם מאן ימאן אביה לתתה לו שתלה הכתוב הרצון ברשות האב ואפשר לטעון על זאת הראיה טוען כי אחר שהכאיש את שמה ברצונה הואיל ומפותה היא ובא כאב בלב אביה וחוב להדוף הכאב מלבו ועל כן תלה הכתוב בזה המקום הרצון על ידי האב והביא ראיה במה שבא בהגדת הכתוב שהבת ברשות האב אפילו למכרה ממה שאמר וכי ימכור איש את בתו לאמה • ועוד בפרשת נדרים שתלה הפרת נדר הבת ברשות האב • אמנם מה שבא בספור כלב ונתתי לו את עכסה בתי לאשה וכן שאול למרב בתו יכול לומר האומר שהיה הדבר ברצונה והנה מיכל שרצתה בדבר שהרצון היח תלוי בידה יכול לומר מפני שידעת כי רצון שאול עליו והעד שהיה רוצה אותו במרב על כן הסכימה גם היא • ומכל אלו הספורים אין להכריע רצון אחת משתי הפאות אבל יכול להיות רצון שניהם ר"ל האב והבת • והעד שהקנין תלוי על רצון האב הנה יעקב אבינו מה שעבד ברחל כונתו בשביל רחל ובעבור שלא היה רצון לבן רק בלאה לא היה

האב אין הטעם שאם לא תרצה הבת יכריחה
 האב אבל שיהיה עם רצונה בשכב מפותה
 היא וסייע החכם שזווגה על רצון אביה גם
 עם רצונה מפני שעל גרושה יש לרצונה
 כתום ואין יהיה זווגה בלי רצונה • אמנם
 בהיות הבת בוגרת ואין לה אב הרשות בידה
 להזדווג לאיש וזמן הבגרות וסימניו הוא להיות
 שער למקום הידוע צומח ושדים נכונים כמו
 שאמר ואעבור עליך ואראך והנה עתך עת
 דורים הוא מאמר שדים נכונים ושערך צמה •
 אמנם בהיות הבת קטנה ואין לה אב או
 שנתאלמנה מזוג אביה בעוד שהיא קטנה
 וסת אביה אין זווגה זוג ואינה צריכה גם
 זווגה כלא היה • ובעלי הקבלה יעדה
 למיאון שהיא ממאנת ויוצאת אפילו משמשת
 לפניו ושעורה עד בת שש אפילו מבחנת
 אינה צריכה מיאון • ומבת שש עד בת עשר
 אם מבחנת ממאנת ומבת עשר עד שתבגור
 מבחנת ולא מבחנת ממאנת וזה החלוק מפני
 שהמיאון צריך גם של מיאון כדבריהם ולפי
 דעתנו צריך הודאה קודם שתבגור אם לא
 רצתה בו ואינה אסורה בקרוביו והוא אינו
 אסור בקרובותיה • אך אם עשה עמה זוג
 בעוד שהיא קטנה ובגרה והיא רוצה בזווגה
 אינה צריכה קנין אחר ואין ראוי לעשות כן •
 ולכן ראוי להעשות הזוג מאחרי שתבגור
 להיות רוצה בזווגה והוא זמן הבגרות כפי
 שבארנו • ואם זווגה אמה או אחיה בעוד
 שהיא קטנה אין זווגה זוג מדין תורה •
 שליה האב או האשה או שעשו פקידים לקבל
 בעדים הקנין קנינם קנין אלא חזרו האב או
 האשה קודם קבל השליח או הפקיד הקנין
 בעדים במל קנינם • הרצון שמשלים את הקנין
 צריך להיות כדי דבור ואם חזר בו קנינו קנין
 וזהו שאומרי' בקנין האשה ובכביאה והכביאה היא
 לענין הסכמת הרצון כמו שאמר ואבוא בבית
 אותך לא כדעת בעלי הקבלה שאומרים שהיא
 השכיבה :

נהגו

ישראל להשיא את הקטנה אמה ואחיה
 ואע"פ שאין קנינם קנין שלם על צד
 תקנה שלא יהיו היתומות להפקר • נראה לי
 בעוד שהיא קטנה אם נשא אחד מקרובותיה
 או אחד מקרוביו אם נשא אהת מקרובותיה
 זאת תצא ממונו ותלך לה והבא אליה בעוד
 שהיא קטנה לא יהיה נדון שבא באשת איש •
 קטן שעשה קנין אין קנינו קנין והוא הדין
 בשוטה וכן נמי זוג פקה לשוטה :

האיש

עב

מה טעם ויצאה מביתו והלכה והיתה • ואם
 יטעון טוען שהרי נדרי האלמנה או הגרושה
 אינם תלויים ברשות האב • יש להשיב
 שאנחנו לא תלינו הרצון על ידי האב אלא
 קודם שתבגור לקבל גרושה אבל אם בגרה
 היא המקבלת וכן נמי אחרי גרישתה על ידי
 אביה קודם שתבגור תלויה ברשות האב אבל
 אחרי שתבגור בזמן גרישתה היא לרצונה
 ואין רשות האב עובר עליה בזמן היות לה
 נדרים כל עת שהיא אלמנה או גרושה יצאה
 מרשות האב • ופסק ונדר אלמנה וגרושה כולל
 לאשה שנתאלמנה או נתגרשה בזמן הבגרות
 שהרי הנדר אינו רק לבוגרת וכולל זה הפסוק
 לאותה שנתגרשה או נתאלמנה ואחרי כן
 יצאה לידי בגרות ונדרה • אמנם בהיותה
 בוגרת ויש לה אב הדבר תלוי על רצון
 שניהם ואין הבדל בין קטנה לבוגרת רק
 שהבוגרת צריך להיות עם רצונה כי בלי
 רצונה הוא על צד החמס • והנה מצאנו נדרי
 הבת תלויים על רשות האב ובאמת שהיא
 בוגרת כך זווגה תלוי על רשות אביה •
 ובעלי הקבלה לא העבירו רשות האב על
 הבוגרת ואם כן הדבר למה אמרו שעל נדרי
 המאורשה הבעל והאב מפירים • ואם כונתם
 בעוד שהיא נערה שקדושה תלויים על רצון
 אביה מפני שהם הבדילו בין קטנה לנערה
 ובין נערה לבוגרת כי עד בת שתים עשרה
 נקראת קטנה ומבת שתים עשרה ויום אחד
 עד ששה חדשים נקראת נערה כשתביא
 סימנים ומבת שתים עשרה וששה חדשים
 שלמים תקרא בוגרת ואנחנו לא מצאנו
 הבדל בין נערה לבוגרת והכתוב אומר
 ושבה אל בית אביה כנעוריה והאלמנה נקראת
 נערה שנאמר מן הנערה הזאת • ומאמר
 החכם ולו חפץ אביה לתתה לו ונפל בלבה
 דבר שנאה אחר שכבו עמה ואמרה לא
 אחפוץ אותו לא היינו מכריחים אותה כי
 זה יהיה כאב ודחיית כאב חוב • אין כח
 מאמר החכם כי זוג האב הוא כלא היה
 כי עם ההשלמה זווגה ברצונה היה שאם לא
 כן איך שכב עמה והיא כדמות אנוסה ועוד
 שנפילת השנאה אחר שכבו עמה כמו שאמר
 החכם • מכלל שזווגה היה ברצונה וכח
 מאמר החכם שיש לה זכות להתגרש בנט
 אם תרצה ואמר זה הדבר להחליש דעת
 החכם שהביא ראיה מפסוק ואם מאן ימאן
 אביה לתתה לו שתלה הכתוב הרצון על ידי

האישי שעשה זווג עם האשה או עם אביה

צריך להיות בעדים ובשטר כשאר דברים הנקנים וצריכים שטר ועדים • וכתוב ואתוב בספר ואחתום ואעד עדים וזווג האשה ביותר שאם לא תהיה שם עדות הוא כדן המפותה וסיני גדול עשו אותם המתקנים בזה הענין להיות אותו הזווג כפרסום בעדות לפי השרשים שבארנו בתחלת הספר וכתוב ויקח בועז עשרה אנשים • אמנם השטר יש מן החכמים שהקישוהו מן הגרושים ואמרו כשם שהמגרש בכתב כך הקונה בכתב ואין דבריהם חזקים מפני שנראה לי כי לקחוהו מדברי בעלי הקבלה מה שבארו שהאשה נקנית בשלשה דברים במזהר בכתב ובביאה והכתב שאומרים הקישוהו מן הגירושים ודעתם בזה שהכתב עצמו מגרש כך הכתב עצמו קונה • ואנחנו אין זה דעתנו שלפי דעתנו המזהר הוא עקר הקנין והעדים עליו יהיו והכתב עליו יהיה לא שספק בעצמו • ואיך יתכן להיותו מוקש מן הגרושים עד שמקצתם אמרו כי מקום שלא נכתב השטר אינה צריכה נט כנון המאורשה וזה משפט מעוקל כי הכתב מוקש מן הנט ואיך דינו מן המוקש אל העקר וכאמת כי צריכה היא נט כמו שיתבאר • ובעלי הקבלה כותבים השטר ואין דעתם שהוא הכתב הנאמר במזהר בכתב ובביאה מה שרוצים בו לפי דעתם אך קוראים אותו בשם כתובה מפני שכותבים בו המזהר שיתחייב הבעל לאשתו אשר אנחנו קוראים אותו מזהר מואחר ולענין המזהר יקרא כתובה מפני שאינו משלם אותו לשעתו אלא כותב אותו עליו ואינם רוצים בזה השטר הנאמר במזהר בכתב בביאה וכבר בארנו איכות הענין בו • אמנם אנחנו קוראים השטר בתב כי הוא מכר שהזווג היה במזהר ורצון ועדים ויקרא כתב ולא כתובה • אך שם כתובה אינו מוסכם רק למה שיתחייב האישי לאשה מן המזהר ונדני האשה שתכנים מבית אביה שיקבלם הבעל באהריות וכותבים אותו לאופן זה יקרא בשם כתובה כמו שיתבאר • ובעלי הקבלה אמרו בלתי כתובה תהיה בעילתו בעילת זנות ורצונם על המזהר המואחר • וגם אנחנו אומרים בלתי כתובה בעילתו בעילת זנות ורצוננו על המזהר המוקדם • והתבדל בין שני המאמרים נתבאר • ויש קהלות נהגו לכתוב מן המוקדם זולתי המואחר •

וקהלות נהגו ומשלמים אותו מיד וכותבים אותו כמוצא נדוניא מפני שהמזהר הוא לאשה כמו שנתבאר • והאופן אשר יחייב בזווג האשה הכתב כפי שבאר החכם כי הדברים נקנים מהם ברצון בלבד הוא המכר והקנין במאכל ומשקה ומלבוש ובספ וזהב שהם מטלטלים • אבל הבנינים והקרקעות והשדות צריכים עם הרצון כתבים כאשר ידענו מענין ירמיה הנביא ע"ה בקנין שדה הנמאל כמו שאמר ואקנה את השדה מאת הנמאל ואהרי בן כתוב ואתוב בספר ואעד עדים • ולא יתקיים מקנה השדות והכתבים בזולת כתב ועדים • וכן זכר לעתיד לבוא שדות בכסף יקנו וכתוב בספר והתום והעד עדים • והאשה אינה פחותה מן השדות אבל היא יתרה הרבה בזה • לא יקנה לזמן מוסבל ומגבל שתהיה כדברים המטלטלים אבל היא קנין עולמי לאשת ברית ויתחייב עליה שטר ובו עדים ונאמר שילקח זה מן המנהג בענין המזהר • והדבור בעדים הנה הכתוב אומר על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר והזווג אחד מהם וכן עשה בועז שלקח עשרה אנשים ואמר עדים אתם היום ואע"פ שהוא על הנאולה אמר וגם את רות המואביה כי בעת שיארש איש אשה לקבץ קהל למענה והוא להיות בפרהסיא הזווג אשר יתלה בזווג כפי העקר שהקדמנו • והעדים ראוי להיותם כשרים בני ברית • ומהנהגה האמתית להיות הזווג אצל בעל תורה מכין ככל ענין אמור שיהיה הזווג כשר נצל מכל ענין אמור • הנה עלה בידינו כי ענין הארושין הוא הוא בשלשה דברים • האחד המזהר השני הרצון והשלישי עדים וכתב • והחכם רבינו יוסף פירש כי זווג שיהיה על ידי שבור ושומה הוא כלא היה כמו המכר והקנין ולי גראה כי צריך נט מספק אך אם יתקיים צריך קנין אחר :

פרק ששי

אמנם מצאתי החכמים הראשונים אשר

בארו בבטח דברים נקנית האשה בדבריהם חלוקים זה מזה • שר' בנימן האוונרי נ"ע אומר שהאשה נקנית בחמשה דברים בארישה בלקיחה במזהר בברית וכעדים והביא ראיה לבלם מן הכתוב • זר' יאשיהו הנשיא נ"ע הביא ששה דברים ואלו הם • במזהר ובעדים ובכתב ובביאה ובקדושין ובקנין •

זר' יהודה האבל בעל אשכול הכופר אומר
 בשישה דברים במוהר וארוש וככתב ובעדים
 וברית וביאה שנאמר ואשבע לך ואבוא
 בברית אותך. נראה שאין שום מאמר מאלו
 הסדרים שבארנו מדברי החכמים סותר למה
 שהקדמנו שבשלושה דברים האשה נקנית
 אך הביאה ר' יהודה אומר לענין השכיבה.
 ואם החכמים הותירו יותר מהשלושה כבר
 ידעת שאנחנו לא דברנו רק על הקנין שהוא
 אמתת הארוש ושם ארוש ענינו אסור כי
 בקנין אסרה לכל איש זולתו ושי"ן וסמ"ך
 משתמשין והוא כמו כבש כשב. אך החכמים
 הוסיפו הנשואין והשבועה וסדרו יותר
 מהשלושה והאמת ידועה. אמנם ר' בנימין
 האוונדי מה שאמר בארישה אין דעתו
 שהקנין חוץ מעצם המוהר ועל כן הבדילו
 בפני עצמו כדעת הרבנים. אמנם הלכיהה
 היא תורה על הנשואין כמו שיתבאר והמוהר
 הוא עצמו הארוש והברית מורה על הרצון
 והביא העדים בכח הכתב כי שניהם כח
 אחד. אך מה שסדר ר' אישיו הנשיא ששה
 דברים עשה העדים והכתב שני דברים והם
 דבר אחד. ומה שאמר ובביאה היא ביאת
 הברית שהוא אמתת הרצון כפי שבארנו
 והקדושין הם לענין הנשואין שהקדוש ענינו
 הפרשה והיוד על ידי קבוצ קהל כמו שיתבאר
 שאינו מורה לקיום עצם הארוש. והקנין
 הוא מורה על השבועה שאינו מורה לקיום
 עצם הזווג רק לחזוק כמו שנבאר. נמצא
 שהארוש הוא מתקים בשלושה דברים במוהר
 ורצון ועדים עם הכתב. אך הנשואין צריכים
 יחוד והפרשה והו טעם הקדושין. אמנם
 השבועה היא לחזוק לבד כאשר זה מבואר
 ברברי החכמים. אך אין האשה נקנית לבד
 בשבועה כאשר בארו החכמים. וכמו שאמר
 החכם ר' ישועה ואין צורת שומרת יבם אלא
 כצורת אשה נשבעה להנשא לאיש וגם נשבע
 הוא היותה לו לאשה והרצון בזה שאין
 שום אסר על ידי השבועה שאם נשבע הוא
 שתהיה פלונית אשתו ונשבעה היא שיהיה
 פלוני אישה אין שום אסר בזה ואינה אשת
 איש והבא אליה אינו בחזקת שבא על
 אשת איש. אלא הנשבע לקחת אותה לו
 לאשה ולא עשה תנאי הארוש היא פטורה
 להנשא לכל איש והוא ידרש בשבועתו. אכן
 ראיתי להחכם רבינו אהרן נ"ע שהזכיר בשביל
 אנשים שהיתה דעתם כי השבועה היא
 אמתת הארוש וגנה את דעתם. אמנם נתן

קודם למעשה אם לא יתקיים התנאי לא יתקיים הקנין. הששו החכמים בדבר זה כי אי אפשר שיהיה הקנין ואי אפשר בלי תנאי כפי מה שנהגו בתנאי כתובה ואם לא יבטל הקנין כבטול התנאי יהיו פרוצין בדבר זה ואין ראוי לעשות לרמות אחד את חברו ועל כן נהגו ומשביעין למתנה בקנין קונה שמים וארץ לעמוד על תנאו ויהיה מחויב לכך. ואם יש לו ואינו רוצה לשים מבריחין אותו לקיים שבועתו. הביא הזמן וירד מנכסיו ואינו יכול לשלם תנאו ישאנה על כרהו ואין לו זכות לגרש כי לא הרשתה התורה לגרש אלא מפני ערות דבר:

פרק שמיני

אין הקנין תופש בעריות ואינה צריכה גט אלא היא אחרי נתינת הקנין כמו קודם נתינת הקנין. ודקדקו החכמים מנין לנו מדין תורה שלא יהיה הקנין תופש בעריות ובארו מקצת החכמים מאחרי שמצאנו לשון לקיחה באזהרת העריות כמו שאמר את בת בנה ואת בת בתה לא תקח והיא תורה על הקנין כמו שנאמר אותה קח לי יהיה משמע הענין שלא יהיה הקנין תופש לא יהיה עליו עונש. ואנחנו מצאנו במשפטי העריות עונש על הלקיחה ואיך יעניש הכתוב במה שאין לו כתום ועוד שהלקיחה מצאנוה מדין תורה. על הנשואה באמור הכתוב ומי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה. ויותר טוב שכל לקיחה האמורה בעריות היא על הנשואין. ובכך נאמר בפסוק האחרון בעריות שיהיה הקש על הכל. אמנם הקנין אינו תופש וכל הקונה אחת מן העריות לא עשה כלום ואין עליו עונש מדין תורה. אמנם הראיה על זה ר"ל שאין הקנין תופש מה שמצאנו בכלל אזהרת העריות אשת איש באמרו ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע. ואין הקנין תופש באשת איש כראיה מן הכתוב ויצאה מכיתו והלכה והיתה לאיש אחר לכשתצא מרשותו אחר כך תהיה לאיש אחר. נמצא כל זמן שהיא אשת איש אין קנין אחר תופש בעריות חוץ מן הנדה שבידוע שבשעת האזהרה היא אשת איש וגם לא יהיה הקנין תופש בה. ודין העריות עומד על כתוב והקש ומח שהוא כהקש הברור כדין הכתוב. וכבר בארתי בספר אשר תקטי. על העריות עקרי אסורי העריות מה שהם מן הכתוב ובהקש הברור

ואמר בשאלות המקדשות ואמרו כי לא היתה עליהם מצוה שלא יקחו אשה אלא על דרך נשיאה אלא היתה נשיאתם על דרך הדעת וברעת לא יתחייב השבועה וקדושים. וכבר ידעת שהחכמים בארו שהמורה המואחר לא הושם לה אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו לנרשה הנה תכלית הכונה שעשו מייג לקיום הקנין בין מענש הנפש בין מענש ממון:

פרק שביעי

אין שום תנאי עומד על הקנין בין מוקדם בין מואחר. כיצד האומר על מנת שאני כהן ולא נמצא כהן על מנת שירצה אבי ולא רצה אביו קנינו קיים. באיזה קנין אין התנאי קיים. כל האומר מעכשיו אני קונה את פלונית על מנת כך אלא אם לא אמר מעכשיו אלא אמר אם ירצה אבי אני קונה את זאת כשיתקיים התנאי יתקיים הקנין בהקש מדין הגט הקישו החכמים את הקנין שאין בו תנאי כמה שאמר הכתוב ספר בריתות ולזה נקרא ספר בריתות שהוא דבר הבורת בינו לבינה וזהו מעם הבריתות שלא יהיה על הגט שום תנאי באמרו את מנורשת ממני ופטורה לכל העולם חוץ מפלוני שאינו גט בשר שזה לא יקרא ספר בריתות לא ברעת בעלי הקבלה שמעם לשון בריתות שלא יכתוב במחובר. ובוזה הדין הקישו על הקנין מן הגרושין מה הגרושין אין שום תנאי עומד עליו כך הקנין אין שום תנאי עומד עליו. ואין ראוי להשען על דעת בעלי הקבלה שאמרו על תנאי מוקדם אם הפעתו יהיה הקנין בטל. ואם על תנאי מואחר אמר לה מעכשיו כשיתקיים התנאי יתקיים הקנין למפרע והם עצמם אמרו קודם שיתקיים התנאי אם בא אחר וקדשה יהיו קדושי שניהם תופשים מספק. וראוי להכריע שאם זנית קודם שנתקיים התנאי מה משפטה האם ימתינו עד שיתקיים התנאי והיו קדושה נמורין ותהרג או אחרי שזנית תחיה נדונה כפטורה כיון שלא נתקיים התנאי עדיין והתנאי צריך שיהיו לו ארבעה תנאים שיהיה קודם למעשה ושיהיה מן האפשר ושיקדים הין על לאו ושיכפיל תנאו כפי שהתבאר בתנאי בני גר. וכל האומר מעכשיו הרי המעשה קודם לתנאי ולזה אמרנו כשיהיה המעשה קודם ר"ל הקנין ויש להם תנאי כשלא יתקיים התנאי לא יבטל הקנין. אבל אם התנאי

והביא את אישמו • ולא תשמע לדברי בעלי הקבלה אשר אמרו שהיא לוקה ברצועה של בקר ממאמר בקורת תהיה • ואכרו את השפחה משום שהכתוב הוזה העבדים עם החמורים כאמרו שבו לכם פה עם החמור שאלו דברים שאין להם שעור • ולא עוד אלא שמהרו את החמור בכיאת השפחה באמרם החמור שנשא את השפחה הולד הבא ממנה אחר שתשתחרר יהיה כשר ולזה אמרו הכסף מטהר את החמורים • ומה שראוי לנו לומר שלא נתחייב הבא עליה כאשם אלא מפני שבא על ערוה אסורה שאין הקנין תופש בה ולכך נתחייבו אנשי בית שני שנשא נשים נכריות מפני שלא היה הקנין תופש בהן כאשם כמו שאמר ואשמים איל צאן על אשמתם • וכיון שהוקש הבא על הכנענית באשם שפחה חרופה כשם שאין הקנין תופש בכנענית כך אינו תופש בשפחה ונראה שלא נתנו להן גט כמו שאמר להוציא כל הנשים והנולד מהן בעצת ה' כי עדיין הן בכנעניותן והכתוב אומר כי העם ישראל לא נבדלו מעמי הארצות • והנביא אומר ובעל בת אל נכר והנולד מן הכנענית הוא כנעני ואין להפלא איך יצא זרע ישראל לכנענית שהרי הכתוב אומר ומזרעך לא תתן להעביר למוֹלֵךְ ואומר כי יסיר את בנך מאחרי ואומר בה' נגדו כי בנים זרים ילדו ועל כן אומר והנולד מהן בעצת ה' ר"ל שהם כדון המתניירים • ויש נשים שאסורות באסורי לאו והקנין תופש בהן ומגרש בנט ואלו הן אלמנ' לכהן גדול גרושה וזונה והללה לכהן גדול ולכהן הדיוט ממזרת לבן ישראל וממזר לבת ישראל ומואבי ועמוני לבת ישראל וכת עמוני ומואבי לבן ישראל אחד זכרים ואחד נקבות לא כדעת בעלי הקבלה עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית כמו שיתבאר • וכת ישראל לפצוע דכא וזרות שפכה וגרישת האיש לאישה אחרי שאורשה לאיש אחר והיבמה קודם שתהלוך • ועל אלו הנשים הקנין תופש וצריך גט למה מפני שלא בא אסור עליהן אלא על הנשואין מפני שאמר לא יקח ולא יבוא והעד שהביאה היא בנשואין ממאמר יעקב הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה כי אי אפשר רק לענין השכיבה • ועוד מה שאמר לא יבוא פצוע דכא וזרות שפכה שאינם ראויים לשכיבה ומה בא הכתוב לאסור ואם כן לא בא שום אסור על הקנין שאם יאמר אומר שאם הנשואין הם באסור עקרו שהוא הקנין איך יהיה תופש • התשובה

תתגרש

הכרור ומה שהם בדרך הנכרה והם ששה עקרים • העקר הראשון אסור על האיש ששה שאריו • העקר השני אסור האיש על שני שארים • העקר השלישי אסור האיש על שאר שארו • העקר הרביעי אסור האיש על גוף ושאר שארו • העקר החמישי אסור שני שארים על שני שארים • העקר השישי אסור שני שארים על גוף ושאר שארו בעקרים ובפרחים זולת הכנפים • אמנם החמשה עקרים הם מן הכתוב ומן התקש הכרור ואסור איש על איש שיצעד על אשתו • ועל כל אלו אין הקנין תופש • אמנם העקר השישי הוא מדרך ההנברה שהוא אסור שני שארים על גוף ושאר שארו בעקרים ובפרחים זולת הכנפים • ואסור אשה על אשה שיקרה על החמשה עקרים שהם מן הכתוב ומן הקש הכרור ואין צריך לומר בעקר השישי הוא מה שאמר ר' ישועה מדרך הנכרה • אכן יש אסורים בעריות אשר צריכים גט כמו מי שנשא את האם ואח"כ בא אל הבת האם צריכה גט משום שמשואיה היו בהכשר כפי שבארנו בספר העריות שאסור לבוא עליה כיון שפגע בה פגע האסור • וכן מי שנשא שאר דבק שאריו הקנין שקדם בה כשר וצריך גט אחרי שפגע בו פגע האסור • אמנם האסורים שאסרו בעלי הרכוב וכל היוצא מכה דבריהם אשר בטל אותם הר"ר ישועה בספרו הידוע הוא ספר העריות בראיות ברורות שהן שואגות כאריות אין להשוש בהן שהקנין בהן שלם ונשואין ראויין וכל המגרש צריך גט שלם • והיו מן העריות יש ארבע נשים שאין הקדושין תופשין בהן • והן אשת איש ואישה אל אחותה משום צרור וכנענית שגם אלו מחוייבי כריתות והשפחה • אבל אשת איש נתבאר שאין קדושין תופשין בה • ואשה אל אחותה בהקש כמו שבארנו • ועל הכנענית אומר בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך והרי היא בכלל דין העריות שנאמר ומזרעך לא תתן להעביר למוֹלֵךְ כפי שבארנו החכמים • ואמת שהקנין צריך לאשת ברית ולמדנו שהשפחה אין הקנין תופש בה והוא הדין בעבד לבת ישראל כי הנה בשפחה חרופה הדמים שנתן לה לעבוד עד זמן להנשא מאחר כן כשתשתחרר כי בעוד שהיא שפחה אינו תופש שהרי אומר בקורת תהיה לא יומתו כי לא חפשה • ואין זה אלא מפני שהיא שפחה אין הקנין תופש בה והבא עליה יתחייב כאשם משום שיש לה תליה באיש שאם כן היה להגם כן משפט והכתוב אומר

עדין

ממש ועל כן אמרו שהן אהיות בדין • אך מי שנמשך מן הקראים שהן אהיות ממש אמר כי לא לסדנו כזה האסור לא צווי ולא התר • ואם יקשה מקשה שהכתוב התנה בצרור ובחיה מכלל שאהרי מותה בהתר • אמר כי בחיה אסורה מן הכתוב ואהרי מותה מן ההקש • וחכמי הרבנים אומרים שהן אהיות ממש משום שאומרים כי לא בא אסורם בתורה כי אינם אומרים בהקש ואומרים על זאת האזהרה זונג הויב זונג התר • ועל זונג הויב אומרים כי משמע הכתוב ר"ל מאמר ואשה אל אהותה אמור על שני אחים כי נשאו שתי אהיות ומת אחד מהם ונפלה אשת האחד ליבום שהיא אחות אשתו והכתוב הזהיר במה שאמר יבמה יבוא עליה ואמר הנה לא תקח לצרור לנלות ערותה עליה בחיה והקישו מעליה לעליה כמו שבארנו בספר ערוות • ואומרים על לא תקח לצרור לא צרור ר"ל לא היא ולא צרתה ועושים צרור שם עד שאמרו צרת צרתה מכפל רי"ש לצרור ואלו דברים שאין להם שעור • והיה לפי דבריהם לומר לנלות ערותן ועוד שמלת תקח בקטין מופסק מכלל שמלת לצרור אינה בעבור הצרה • אמנם הסבון מדעת חכמי הקראים להאמין שזה נאמר לפה שהן אהיות בדין אחר אשר האמתיות אסורות בהקש מדין ערוה ואין הנה מלת תנאי כי לא מצאנו דין אסור הערוות אלא אחד בחיים ובמות והרצון כזה שאסור על האיש לשאת אשה אל אהותה לאופן צרור ולפי זה צריך לכאר צורת הדבר מה שיאות מכה הפסוק כי הוא מופלג בפירושו • ואמרו החכמים פירושים חלוקים ואין הרצון לסדרם כי הכונה לקצר • והמכון אחר עיין אסתי שהכתוב רצה לאסור לשאת איש שתי נשים בעת שיהיה שם צרור • ואין הכונה שאם לא תהיה רוצה הראשונה יהיה אסור לשאת השניה שכבר הכשיר הכתוב נשיאת שתי נשים כאמרו אם אהרת יקח לו כי תהיין לאיש שתי נשים אלא על מנת שלא ירע שאר כמות ועונה והוא הרצון באמרו הנה לא תקח לצרור לנלות ערותה שהצרור הוא שינע ממנה חקה ועל כן אמר בחיה כענין ותהיין צרורות עד יום מותן אלמנות חיות • ואין הצרור דבר חלוק מן גלוי הערוה אלא הרצון יהיה לה צרור בגלוי ערוה אחרת כשימנע ממנה חקה ועונתה • ואם תהיה הכונה לענין הצרור במניעת חקה לבד בין קודם נשיאת אשה

תתגרש בנט אך על היבמה בא ובאר שאין הקנין תופש כמו שאמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר וההויה נאמרת על הקנין שנאמר ויצאה מביטו והלכה והיתה לאיש אחר • וחכמי הרבנים דקדקו בזה המאמר שאם יהיה על צד הנדה לא יהיו הקדושין תופשין בה ואם הוא אזהרה יהיו הקדושין תופשין בה • ואני הפשתי בדברי חכמי עדת הקראים ולא מצאתי מפלט על איזה הקנין תופש ועל איזה לא יהיה הקנין תופש אך מדרך כלל אומרים כל אשה שבא אסורה בתורה אין הקנין תופשימי שבא לכאר בפרט לא יצא ממה שהפרישו בעלי הקבלה זולתי היבמה שנחתק עליהם אם הקנין תופש או אינו תופש כמו שבארנו • וחכמי הקראים פסקו שאין הקנין תופש :

פרק תשיעי

צריכים

אנחנו לכאר איכות צורת אלו הנשים אשר סדרנו אסורם קוין מן הערויות והנה הכתוב אומר ואשה אל אהותה לא תקח לצרור ודקדקו החכמים בזה כי בזה הפסוק החל באות ו"ו להכדילו מן הערויות מה שלא עשה כן בערויות שלא רצה הכתוב בזה שאר קרוב מן הערויות כי בתחלה באר שהוא אסור עולמי כלי תנאי ועתה החל ובאר מה שהוא לפרקים ועל כן לא החל כמלת ערוה • אמנם כמלת אהותה רבו הפירושי' מהם אומרים שהם אהיות אמתיות • ומהם אומרים שאולות • ומהם אומרים אשה וכת אהותה או אשה וכת אהיותיהם אומרי' בנות שני אחים ומהם אומרים אהיות ביניקה ומהם אומרים אהיות בדין • ומה שיש להוש מכלל אלו הכונות אם שהן אהיות ממש או אהיות בדין כי האהיות האחרות כמעט התכוננות תתבאר סתירתן ורצוננו לקצר • אמנם חכמי הקראים אומרים כי אינן אהיות ממש כי הכתוב מדין ההקש אמר אותן כגורה שוה וקל והוכר גורה שוה מן ערות אשה וכתה אסור שני שארים על נק אחד וקל והומר שאם בת אב אבי אסורה בת אבי לא תהיה אסורה • ועוד אלו היה רוצה כאחות ממש היה אומר ערות אחות אשתך • ואין לטעון מן ערות אשה וכתה כי אלו כל אחת מצטרפת להברתה בשם אחד ולא כן האב עם הבת • ועוד כי לא הוכר משפט הבא אליהן בפרשת קדושים ככאור כמו שהוכרן הנה ככאור מלמד שאינן אהיות

תופש בה • היו קדושי ראשון בספק ונקיטת לשני הראשון מנרש בנט והשני קונה בקנין אחר • האשה שהלך בעלה בדרך מרחוק בין שהיה בארוש בין שהיה בנשואין ובאה שמועה כי מת והיא נשאת לאהר ואחר כך בא האיש אם לא שכב עמה האחרון קנין השני בטל והזרת לבעלה הראשון • בא אליה השני אסורה לראשון ולשני אסור עולמי ותצא בנט משניהם ותנשא לאהר • וקצת החכמים שלא הוציאו מעשה דוד ממשמעו אומרים תצא בנט מן הראשון ותנשא לשני • והכמים פסקו שהיא אסורה לשניהם משום שכבר נזרו אומר על דרך השדור שמוזנת האיש אם נתקדשה לאהר שהיא אסורה לבעלה הראשון • ואם כן הבעולה שבא עליה איש אחר ועדיין קנין הראשון תופש ואחר ביאת השני א"כ תהיה אסורה עליו מדין תורה • מי שבא על אשה בדרך זנות האשה אינה אסורה לאיש אחר עד שתפטר ממנו בנט הנה דין המפוחה שלא הייכו הכתוב רק דמי הנאת שכיבה • ובכל ספרי החכמים הפשתי ולא מצאתי מי שיחייבנה בנט אך בענין אסורי ערוה הכניסוה בהגברה כפי דעת ר' ישועה נ"ע • עשתה האשה או האב שליח קבלה לקדשה לאיש וקודם שיבוא הקנין בידה נתקדשה לאהר ולא נודע הענין איזה קנה ראשונה אחד נותן נט ואחד נושאה היה ודאי ומסופק קודם הודאי לנשאה • קבלה האשה קנין ולא נודע למי נתקדשה החשודים בענין קודם החשוד יותר והשאר נותנים נט • קבלה הקנין ואינה חושדת אנשים אסורה היא לכל העולם • כל מקום שאמרנו אהר נותן ואחד נושא והשאר נותנים נט כשלא יהיו הם שארי ערוה שאז כולם נותנים נט • כל קנין מספק צריך נט מספק • איש שהלך לסדינת הדרך או הים ולא באה שמועתו לא מת ולא חי או נשמעה שמועה מסופקת כי מת היא יושבת כך עד שיוודע בברור ואם לא יודע יושבת עד יום מותה • מי שנשתמד אשתו פטורה להנשא לאיש אחר שהוא נחשכ כמת שנאמר ויאשם בכעל וימות • ובעלי הקבלה לא פטורה אלא בנט ואם כן הדבר אם יהזור איך הצריכוה בכתובה חדשה והוא כשיכפור בעקר אבל אם עבר במצות גדולות הוא פרשעי ישראל ועדיין אשתו היא • קבלה היא הקנין סבורה היא שהקנין לפלוני והמסר הקנין אומר שהוא מפלוני אחר אם העידו עדים על דעתה אין הקנין תופש ואם

שנית בין אחר נשיאתה הוא באסור • אבל אם לא ימנע ממנה חקה בין שתהיה הראשונה רוצה בנשיאת השנית בין שלא תהיה רוצה אין זה צורך כי אופן הצרור הוא במניעת חקה לא שיהיה ענין הצרור תלוי על רצונה כי כן לא יאות לדבר הכתוב בדבר הרחוק במציאות כי מתי תהיה האשה רוצה בזוג בעלה אשה שנית ועוד עצמו של דבר אסור ואם תהיה רוצה ואין לחוש ברצונה אחרי כונת הכתוב • ובעבור שהיו האסורים הראשונים בחיים ובמות על כן התנה הנה בחיים • ואם יקשה המקשה כי אמר בהייה ואם תהיה גרושה ועדיין היא בחיים איך יהיה הענין התהיה נשיאת אשה שנית אסורה • יש להשיב כי אופן אסור לקחת השנית הוא כאשר יהיה למנוע מן הראשונה חקה בגלוי ערות השנית אבל אם תהיה גרושה אין מניעת חוק ממנה לא יהיה שם אסור • נראה שאם נשאה לכתלה אין הקנין תופש ואם לקחה על תנאי התורה בלי צרור ותפש הקנין ואחרי כן בטל התנאי ינרש בנט • והתנה עליה הכתוב בשני דברים האחד צרור בגלוי הערוה והשני בחיים והמעם שלא יהיה צרור לראשונה בגלוי ערוה אחרת בחייה ונראה שאם יהיה לה צרור במותה אין לחוש • ואיך יהיה לה צרור אחרי מותה עד שהוצרך לומר בחייה זה אי אפשר • יש לומר שלא מפני זה הוצרך לומר בחייה אך מפני שאלמלא לא היה אומר בחייה היה עולה שהוא אסור עולמי • ומלת צרור לא היה נופל על הראשונה אלא על שם האחרונה כענין וכעסתה צרתה • והטוען טקמצות לא תקה שהוא מוספק ויהיה האסור על כל אופן הנה לצרור בל"ד המשיג והסגיל כגלוי הערוה לא על שם שהיא צרה לה להיות אסור על כל אופן :

פרק עשירי

אין הקנין תופש באשת איש אהת מאורשה ואחת בעולה ממה שהכתוב אומר כי יקה איש אשה ובעלה ואמר וכתב לה ספר כריתות ואמר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר וכאמרו והיתה מורה על הארוש כי כן מצאנו הכתוב אומר ואשה כי תהיה מאורשה לאיש ועליה אומר ושנאה האיש האחרון או כי ימות האיש האחרון מלמד בעוד שהיא בעולה או מאורשה אין קנין אחר

ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר והוא זרע הקדש ין אמנם אם תתנייר ראויה להנשא נדין בת ישראל והעד הנה השבויה ממה עזכתוב אוסר וראית כשביה אשת יפת תואר כי אחרי שמכאר משפטה לענין הגרות מענין גלוח שערה ותקן צפרניה והסרת שמלותיה אוסר ואחרי כן תבוא אליה ובעלתה מלכד שכל גיורת משפטה כן • וענין הרחיצה והזיית מי נדה לקוח מן אתם ושביכם ואמר הכתוב אם ירצה לנשאה לו לאשה יהיה אחרי אלה התנאים ואחר שישאנה ויבוא אליה היא כבנות ישראל והזהיר לבלתי סבור ולבלתי התעמד אחרי ביאתו שכבר לא בא אליה אלא אחרי ששהררה ואוסר הכתוב תחת אשר עניתה • ונסתפק לחכמים שמכח זה המאמר אמרו חכמים שהיא בתולה ואינה בעולה בעל ואין להם ראייה מזה שאינה בעולה בעל כי אפשר שהיא מאורשה • ויש מי שאומר כן כי הענוי ימצא בבעולה מדכתיב נשים בציון ענו בתולות בערי יהודה • ויכול להשיב שהענוי ימצא על הבתולה אמנם על הבעולה כשבא עליה בהכרח וזאת האשה אין ראייה שהיא בתולה ועוד אין ראייה שבא עליה בהכרח אחרי שקדשה אם כן מה טעם משמע תחת אשר עניתה על כן פסקו החכמים שהוא חוזר על גלוח השער כמו שאומר ואסרונוהו לענותו • ונשאר הספק כי החכמים לא פסקו שלא יסבור ולא יתעמר בה רק אחרי ביאתו ומה טעם עלת הכתוב תחת אשר עניתה שחוזר על גלוח השער ושאר עניניה מכלל אחר שעשתה התנאים וזה לא רצה לנשאה מה יהיה משפטה ולא מצאתי טעם לזה • אכן הנראה לי כי האיש שרצה לנשאה לשחררה בעשות לה משפטי המהרה מפני שאין מהרת העבד והשפחה בעוד שהם עבד ושפחה אלא הם עבדי התנחלות • והואיל שרצה לנשאה ורוצה להטבילה מכלל שחררה ועל כן אומר ושלחתה לנפשה ומכור לא תמכרנה בכסף שאם אחרי הנשואין היא כדן בנות ישראל ומה בא הכתוב ללמד רק הטעם אחרי ששהררה לקבל דין המהרה ונחם עליה באמרו והיה אם לא תפצת בה ואומר ושלחתה לנפשה הטעם כו שתהיה פטורה מן העבדות לא שהטעם בו לתת לה גט להנשא לאיש כי מה טעם לנפשה • וראיה לדבר שאין מהרת העבד והשפחה במשפט מהרת הנרי' המשוחררי' השפחה הנתנת לעבד עברי שהחכמים פירשו שהוא גר צדק ואומר אם אדוניו יתן לו אשה ועכ"פ היא א"א להיותה כנענית ואומר האשח וילדיה

ואם לא העידו על דעתה היא צריכה גט מספק שמא בתחלה רצתה בדבר ואח"כ נטתה דעתה ממנו ואם רצתה בו יהיה בקנין אחר • וכן נמי האיש שקנה אשה והמוסר נתנו לאחרת אם העידו עדים כדעתו שתיהן פטורות • איש שנתן קנין בפני עדים ונראה לעדים שברצון שלם נתן הקנין והוא אוסר לבתחלה נתתי בהעברה לא לעשות הקנין צריך לתת גט ואם רוצה לשאת נותן קנין אחר • איש שנתן קנין למסרו לאשה המוסר אם החליף הקנין ונהיה טעות בעדות אין הקנין תופש אם העידו עדים שנתחלף ואם אין עדים צריך גט • מי שקנה אשה ונסתפק אם את האם קנה או את הבת קנה נותן גט לשתייהן • וכן נמי אם הקנה הענין לשתי אחיות שנסתפק איזו קנה משתייהן • וכן נמי אם הקרה לאיש ובנו או לשני אחים אע"פ שכל אלו אסורי עריות צריך להנתן גט • אשת האיני ישראל אסורה משום אישות כי הנה מצאנו ליוסף ע"ה אמר ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת והמאתי לאלהים ואומר באשר את אשתו :

פרק אחד עשר

אין הקנין תופש על הכנענית שהכתוב מנע כפי סברת קצת חכמים ממאמר הכתוב ומזרעך לא תתן להעביר לטולך • ולקצת האמות אמר לא תתחנן בס בתך לא תתן לבנו ובתו לא תקח לבנך ואמר כי יסיר את בנך מאחרי והעלה בכל נכרית אחת ולא הסגיל אלו אלא מפני שהיו קרובים לישראל להתערב עמם ואוסר כל אלו נשאו נשים נכריות ויש בהם נשים וישימו בנים לא קראן נכריות אלא שהיו עדיין בכנעניותן והנה לא היה הקנין תופש בהן על כן אוסר להוציא כל הנשים ראייה לדבר שאמר הכתוב ואשמים איל צאן על אשמתם • ולא הוקש זה הקרבן אלא מכועל שפחה הרופה שחייב הכתוב על הכועל איל אשם והשפחה עצמה לא תהיה קנויה עד שתשתחרר אע"פ שמעות שנתנו לעבודה ולהקנאה אוסר הכתוב בקורת תהיה לא יומתו כי לא הפשה ומדין השואת הקרבן כמו שאין הקנין תופש על השפחה כן אינו תופש על הכנענית • וכבר בארנו דין הולד הבא ממנה כיוצא בו בן השפחה שאינו כדן בן המשוחררת • אכן בענין העריות למשפטים יכתים ואומר כי חלל יהודה קדש

וילדיה תהיה לאדוניה שהיא מעבדי התנחלות • ולא תאבה לשבוע לרברי מי שאמר שתשאר לו עד שתשלים זמנה והלא אין משמע הכתוב מורה זה :

הם אומרים במאמר וכי יסכור איש את בתו לאמה בקמנה הכתוב מדבר אע"פ שדעתנו שזה המאמר כולל הקמנה והבונרת כמו שבארנו • ואומרים על לא תצא כצאת העבדים בראשי אברים • והאמת שעבד כנעני יוצא בשן ורגל ועבד ישראל כדן ישראל ואומר אם רעה בעיני אדוניה אשר לו יעדה והפדה ר"ל אם הורע בעיניו קודם בוא זמן יעודה שאמר לקיימה עמו יפדנה ויבקש ממנו כסף מקנתה ומלת והפדה בין שתחזור לאב בין שיהיה לאדון עומד כנגדם • ועוד מה מעם על ועבדך שש שנים אם זאת נפדי' ויוצאתי • ואומרים במאמר ואם שלש אלה לא יעשה לה שלא ישאנה הוא ולא יפדנה ולא ישאנה בנו • ויצאה חנם הטעם לפי דעתם אם הניעה קודם זמנה בשש לידי בנות ויצאה חנם ואיך אפשר לקנותה האדון סכום שש שנים בידעו כי אם תרע בעיניו והיא תבנור קודם זמנה ויפסיד מעותיו והכתוב במאמר ועבדך שש שנים אין סבדיל בין קמנה לבונרת • ובמאמר אין כסף אמרו בשתשלים זמנה עדיין שהיא נערה ולפי הפשט אין מזה המאמר חלוק זמן ולא חלוק גופים שיהיה הרצון ויצאה חנם קודם שש על הבונרת אין כסף בסוף שש על הנערה • ובפסוק ואיש אשר ישכב את אשה שכבת זרע אמרו היא שפחה כנענית הוציא שפחה והציה בת חורין מן מאמר והפדה לא נפדתה • והטעם שטבלה טבילת שפחות והיא מעבדי התנחלות ונתנת לעבד עברי הבא אליה כשלא נשתחררה עדיין בעוד שהיא לעבד עברי חייב אשם והוא תלקח אלא אם לא תהיה לעבד עברי אין שם חיוב כיון שלא הפשה שאין קדושי עבד ושפחה קדושין • ואמת שזה הפסוק הוא הנרמז בפרק וכי יסכור והזכירה הנה להורות לבא אליה קודם היעוד שאם לא כן מה בא הכתוב ללמד על שפחה שהיא מעבדי התנחלות אם היא פדויה או משוחררת והכתוב אומר אם אדוניו יתן לו אשה והוא אומר אהבתי את אדוני את אשתי • ועוד באסרו נהרפת לאיש שהוא עבד עברי ואיך הבא אליה לא יומת אלא ישלם אשם • והכמי הקראים אומרים כי הרצון במאמר וכי יסכור איש את בתו לאמה בקמנה ובונרת הכתוב מדבר לא כאלמנה ולא כנרושה • ולפי העקר שבארנו האלמנה והנרושה קודם שתבנור תלויה ברשות האב בנשואיה אבל בכמירתה הדבר מסופק • ואמרו במאמר לא תצא כצאת העבדים

פרק שנים עשר

אין הקנין תופש בשפחה ראויה לדבר ממה שאמר הכתוב וכי יסכור איש את בתו לאמה ואמר כפרשת קדושים ואיש אשר ישכב את אשה והיא שפחה נהרפת לאיש ואמר והפדה לא נפדתה או הפשה לא נתן לה ונראה אע"פ שקדמה נתינת המעות לו עוד אינם תופשים בעוד שהיא שפחה מלמד שאין הקנין תופש בשפחה רק בעבד ככתוב אם אדוניו יתן לו אשה וכן נמי עבד לבת חורים אין הקנין תופש • ומצאנו השפחות לשלשה חלקים • האחת היא מכות התושבים שהם שפחות התנחלות והיא הנאמרת אם אדוניו יתן לו אשה • והשנית היא הנאמרת וכי יסכור איש את בתו לאמה ובפרשת קדושים נתבאר ענינה שהבא עליה קודם שתפדה או קודם שתצא לידי הופש אינו חייב מות • והשלישית היא הנאמרת בכי יסכר לך אחיך העברי או העבריה אמנם זאת לא נזכרה כדן עבד עברי כפרשת ואלה המשפטים • ויש לומר שהיא הנזכרת במאמר אם בעל אשה הוא שאשתו גם היא נמכרת עמו אם מפני עניות או מפני ננבה על כן הוצרך לומר ויצאה אשתו עמו שאם אין אשתו נמכרת מה מעם ויצאה אשתו עמו • והאומר על כן הזכירה להיות מוונתיה תלויות על האדון אין משמע הפסוק מורה זה • ואם הזכירה בעבור שאמר אם אדוניו יתן לו אשה מה מעם ויצאה אשתו עמו • וכי עלתה על דעת שתשאר אשתו לאדון כמו השפחה הנתנת לו על כן אמר ויצאה אשתו עמו אלא מלמד שנמכרת גם כן האשה אם מפני ננבה או מפני עניות והוא הדין כשהיא לעצמה בלי בעל • ובעלי הקבלה אמרו היא הנזכרת בפסוק וכי יסכור איש את בתו לאמה ואיך אפשר מפני שזאת תלויה על תנאים ולשם אומר כי יסכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ובסוף אומר ואף לאמתך תעשה כן לענין הענקה לבד והמעין בענין ירמיהו יבין דבר • ועוד שהכתוב אינו סבדיל בין קמנה לבונרת במאמר כי יסכר לך אחיך העברי או העבריה

והפדה לא נפדתה או חפשה. לא נתן לה • וכאמרו כי לא חפשה כולל שני הענינים שהפדיון קרוי מלשון חופש ולמד לנו הכתוב שהבא אליה קודם הפדיון או קודם החופש יתחייב באשם • ואמר בקורת תהיה מן לא יבקר הכהן שהדין לחפש שאם נפדית או חפשה יהיה חייב מות • ונראה לי שהיובב האשם מפני שהיא מאסורי ביאה והעד על זה שלמדנו על מה שכתוב בעזרא על אשר הושיבו נשים נכרות באמרו ואשמים איל וצאן על אשמתם מפני שהן בנעניות ויש להן אסור ביאה ובאמת בי הבא עליה לא אסרה לאדוניה • והחכמים אומרים שאם פתה היא כדן המפונה ואם אנסה היא כדן האנוסה וצריך לשחררה והעונש לאביה • ודעת בעלי הקבלה בארנוה וכמו שאין קדושי בן הורין תופשין בשפחה בן אין קדושי עבד תופשין בבת הורין • ומצאתי זעות החכמים בענין העבדים נחלקים לשלש דעות • דעת בעלי הקבלה אחת ודעת בעלי מקרא לשני חלקים הרי שלש דעות • דעת בעלי הקבלה שאומרים כי העבדים הם לשלשה חלקים • האחד הוא הנאמר ונמכר בנכרתו והוא הנזכר כי תקנה עבד עברי ונמכר לישראל ועובד עד שש ובשביעית יוצא ואם לא ירצה לצאת יהיה נרצע ועובד עד היובל • ובאמת שהנה חלוק יש בין שיש לו אשה שהוא עד שש ובין שאין לו אשה ואדוניו נותן לו אשה ובצאתו האשה וילדיה תהיה לאדוניה ואם לא ירצה העבד נרצע ועובד עד היובל • אך בפרשת ראה לא חלק בין שיש לו אשה ובין שאין לו אשה אם ירצה שיחיה נרצע והשפחה הנזכרת בפרשת ראה או העבריה היא הנזכרת בפרשת משפטים ובי ומכור איש את בתו לאמה וזאת אינה נרצעת • והשני הוא הנמכר מעצמו עד היובל ואין אדוניו נותן לו אשה ואין צריך העניקה ונמכר לנר תליטב והוא הנזכר בפרשת בהר סיני • והשלישי הוא מעבדי התנחלות הטובל לשם עבדות והשפחה • ודעת הבני הקראים שהלקו העבדים לארבעה חלקים • האחד הוא הנזכר בפרשת משפטים כי תקנה עבד עברי ואומרים שהוא גר צדק • ואשר מטכם לומר כזה מפני האשה הנתנת לו באמרו האשה וילדיה תהיה לאדוניה שהיא כדן קדש וקדשה והכתוב אומר לא תהיה קדשה מבנות ישראל ולא יהיה קדש מבני ישראל על בן אומרים שהוא גר צדק ובאמת כי אין זאת לעבד עברי דין קדש וקדשה אבל ענין

רק אם תמכר תמכר על מנת שתנשא ותמכר לישראל • אבל שפחה שהיא זולת בני ישראל יכשר שתמכור נפשך בין שתהיה אלמנה בין שתהיה גרושה בין שתהיה בתולה ותמכר לשרות בלבד • ואחרים פירשו שאינה נמכרת עד שש רק עד איזה זמן שרצו ואחרי כן תנשא • ומאמר לא תצא בצאת העבדים מעמו לא תשתעבד מעבודת עבדים אבל יש לה חלק מן הכבוד הואיל שעתידה להנשא • ואמר אם רעה בעיני אדוניה אשר לו יעדה והפדה יש מפרשים שמלת והפדה החזירה אל האב והמעט קודם היעוד ומה מעט לעם נכרי כי מה בנידה יש מן האב לבת • ואם יהיה הזור אל הארון המעט יהיה יוצא לשלישי ר"ל לבקש כסף מקנתה והנה אם לא יחזו נשואין מה מעט לא ימשול למכרה בכנרו בה כי אם לא יחזו נשואין לא יאמר בניה • ואם הרצון אחר היעוד מה מעט אם רעה בעיני אדוניה אחר שיעדה לעצמו יפדנה ולא יבקש כסף מקנתה ולמה אמר לטון פדיון בעבור שיעדה בזמן שעבודה קודם נעת זמן החופש על בן אומר לא ימשול למכרה בכנרו בה כשרוצה לגרשה בעבור שיש לו תלויא במעות על בן הזהיר • ובה הפירוש אומר רבינו אהרן ג"ע שאחרי שיעדה פדויה היא ועוד שמצות היעוד קודמת למצות פדוניה ומה בא הכתוב ללמד אלא שזה הפדיון ספור ליעוד • והנה הכתוב אסר היעוד שהוא קודם ביא זמנה ולא היעוד אשר אחר ביא זמנה כדי להזכיר שלא לבגוד למכרה ומעט לעם נכרי לאיש נכרי שהאב מוכר משפחה לשפחות ולא הארון בעבור שפדאה קודם זמן נשואיה ועל בן אימר ואם לבנו ויעדנה במשפט הבנות יעשה לה ר"ל שלא יאמר כי יש לה תלויאות השעבוד שאם בא זמנה יעשה לה כדן הבנות ואחרי כן אימר ואם אחרת יקה לו שארה כמותה ועונתה לא ירע ואחרי כן אומר ואם שלש אלה לא יעשה לה עונה על שאר כסות ועונה ואומר ויצאה הנם אין כסף ר"ל אם לא יעשה לה שלש אלה ורוצה להתגרש אין לה מותר מואחר • וכן יפת אמר אפשר שיהיה הרצון אין עליה ולא לה ר"ל באמרו ויצאה חנם אין עליה מכסף מקנתה ובאמרו אין כסף לא לה מן מותר המואחר ויפה פירש מפני שנוי המאמר • וכל זה הפרק תלוי על אשר נפדה קודם זמנה שאין לו זכות הואיל ונשא • ובפרשת קדושים כולל שני הזמנים באמרו

שזוה בשש • ואם יאמר אומר שאם זאת הפרשה כוללת בין הנמכר מעצמו בין שמכרוהו בית דין ולא הבדיל רק למי שאין לו אשה ואדוניו נותן לו אשה והוא הנרצע ועובד עד היובל והוא הנמכר בפרשת בהר סיני היך אומר לשם וכי ימוך אחיך ונמכר לך • התשובה יש לומר שזאת המכירה אחר שש ודין אחד לנמכר בבית דין או הנמכר מעצמו שנכללים בזכי ימוך אחיך וכתוב ופן אורש וננבתי • אמנם קדושי עבד איך הם תופשין בשפחה נכאר מאחרי כן בפרקים הבאים :

פרק שלשה עשר

היבמה אין הקנין תופש בה ממה

שהכתוב אומר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר ומלת היות מורה על הקנין • והכמי הקבלה אומרים שנסהפך להם אם קדושין תופשין בה או אין קדושין תופשין בה ונתנו טעם שאם יהיה מאכר לא תהיה אשת המת דגדה אין קדושין תופשין בה ואם יהיה דרך אזהרה יהיו קדושין תופשין בה והוא האמת לפי יסודנו שבארנו • וזאת היבמה הכמי הרבנים אומרים שהיא אשת אה האמתי ויש גם כן מהכמי הקראים שאומרים שהיא אשת אה האמתי על פנים אחרים כבנימין האוונדי נ"ע שאומר שהיא ארושת האח האמתי כי לפי דעתו אין אזהרת ערות אשת אחיך רק על הנשואה • ור' יוסף הקרקאבני יר"א אומר היא שמת בעלה עליה בלי ולד כדעת הרבנים • ומה שיש למעון עליהם כי אשת אה נאמרה בעריות בין מאורשה בין בעולה ואין תנאי עומד בעריות ואינו כתנאי היוצא מן הכלל פרט • ולהיות אחות בדין אי אפשר כי מה טעם לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר • על כן פסקו החכמים שהוא אה משפחה כגון שאומר כי ישבו אחים יחדו ואומר להקים שם המת על נחלתו שהוא ישוב בנחלה שהוא נחלת הארץ ועל כן במל היבום בגלות • והאומרים כי מן מאמר לאיש זר מלמד שהוא אה ממש אדרבא מלת זר מורה שהוא אה משפחה שאם היה אה ממש מה טעם לאיש זר וקודם בוא התורה היה הענין תלוי באחים ממש ואחר בוא התורה היה הענין תלוי באחי משפחה וענין רות לעד ואם לא זכר יכום וחליצה • ולדעת הכמי הרבנים שיש נשים לא חולצות ולא מתיבמות ויש חולצות ומיבמות ויש חולצות ולא מיבמות ויש מיבמות ולא חולצות.

ענין קדש וקדשה יש לו טעם אחר כמו שנתפרש במעשה יהודה ויראה יהודה ויחשבה לזונה ואומר איה הקדשה היא בעינים על הדרך והבא עליה נקרא קדש • ונראה לי כי לא דנו החכמים זה בדין קדש וקדשה אלא מפני שמצאו דברי המתרגם ארמית שהקדש והקדשה היא ביאת העבד והשפחה העבד מי שהציו עבד והציו בן חורים וכן נמי בשפחה שהציה שפחה והציה בת חורים ועל פי דעתם על אלו לבד אמרו שאין קדושין תופשין • והשני עבד שמכרוהו בית דין מפני שנמכר ונמכר כנכתו נמכר כמדת שגב בין ישראל בין גר צדק • והשלישי הוא העבד הנמכר בפרשת בהר סיני ישראלי שמוכר עצמו עד היובל • והרביעי הוא מעבדי התנחלות • והדעת השנית מדעת הכמי הקראים היא דעת ר' אהרן נ"ע שהלק העבדים לשני חלקים והוא האמת • כי הנמכר בפרשת משפטים כולל בין מי שנמכר מעצמו בין שמכרוהו בית דין והעד בפרשת ראה שאמר כי ימכר לך אחיך העברי או העבריה ועבדך שש שנים ואינו נסגל למי שמכרוהו בית דין כפי דעת בעלי הקבלה כי מה טעם או העבריה והם אומרים אין אשה נמכרת כנכתה שהכתוב כולל האיש והאשה באיכות אחת אע"פ שהם חולקים האשה מן האיש באיכות אחרת כי אומרים העבריה היא הנמכרת וכי ימכור איש את בתו לאמה ואינו נסגל לגר צדק כדעת בעלי מקרא כי מה טעם אחיך ועוד לחברו עם העבריה ובידמיה כתוב לבלתי עובד במ ביהודי אחיהו איש • והנה לא חלק הכתוב כי אם בין מי שיש לו אשה ובין מי שאין לו אשה כי מי שאין לו אשה אדוניו נותן לו אשה ואם רוצה לעמוד יותר ממש נרצע ועובד עד היובל ובזבל יוצא הוא ובניו • והשש לומר ובניו מפני שאמר האשה וילדיה כי מה טעם לומר הוא ובניו עמו הוא הנמכר בפרשת בהר סיני ולא הזכיר תהלת ענין זה העבד בפרשת בהר סיני מפני שלא היה הרצון כי אם לענין השמטת היובל לדרור קעבדים מפני שבפרשיות משפטים וראה באר תהלת ענינם וחתם ענינם באחרית באמרו ועבדו לעולם ובפרשת בהר סיני פירש ענין מה שחתם • ודין אחד לגר צדק ולישראל ואין הפרש בין שמכר עצמו בין שנמכר בבית דין • ואם ימעון טוען כי אם יגנוב יותר ממה ששזה בשש • התשובה שהין תורה הוא שלא ימכר יותר ממש אע"פ שגנב יותר ממה

חולצות והכתוב לא התנה בן • ופה שנשענו
כמאמר ואשה אל אחותה הלום בלי פתרון
ואינה פטורה אלא אחרי יבום אם יגרש ואחר
הליצה אינה צריכה גם והבאי עליה קודם
שתהלין אינה אמורה אלא משום לאו •
והיבם אם רוצה ליבם יקדש קדושין ואחרי
בן ישאנה :

פרק ארבעה עשר

הקונה אשתו שנתגרשה ממנו אחר
שנשאת לאחר אין הקנין תופש
ולא ישאנה אלא יגרש בנט שנאמר לא יוכל
בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה אחרי
אשר הוטמאה מלמד שאסרה בנשואין ועקר
הטמאה תלוי בנשואין עם כל זה הכמים אסרו
לאיש האשה שנתגרשה ממנו ואורשה לאחר
אע"פ שלא בא השני עליה מראית הכתוב
שאמר ויצאה מביטו והלכה והיתה לאיש
אחר שלשון היות מורה על הארוש כמו
שהכתוב אומר כי תהיה נערה בתולה מאורשה
לאיש • לא כדעת ר' בנימין האוונדי שאומר
כי על הבעולה הכתוב מדבר כי בין על
הבעל הראשון בין על הבעל השני הקנין
מעכב ומאמר אחרי אשר הוטמאה יורה על
הרחקה • ואם זנית אשתו אחרי שגרשה היא
אסורה עליו מדרך הנברה שעקר הטמאה
מצאנוהו על השכיבה שנאמר ואיש את רעהו
טמא ואין הבדל בין אנוסה לשונגת ובין שהיא
ברצון והעד אשר טמא את דינה אהותם •
ולא הבדיל הכתוב ביניהם רק בשביל חיוב
המתה והוא הדין לשונגת שהיא כדין
האנוסה • ואין לטעון על נשי דוד כי הן
העידו אחת לאהרת על מהרתן ויש להקריב
ברעת כי שעת המלחמה היתה והם עמלים
בירחים להמלט ואין אפשר בשעה כזו לבוא
על אשה • והעד על נשי דוד שהניה לשמור
הבית שהיו צרות עד יום מותן אלמנות
היות ואליהן לא בא • והמביאים ראייה מן
היא לא נתפשה שהאנוסה מותרת לבעלה
אינו פשט נכון • ומדרך הנברה להאמר לאיש
אשה ששכב עמה דרך זנות ואחרי כן זנית
לאחר אי נשאת תהיה אסורה לראשון • המסור
אסור לבת ישראל וכן ישראל למסורת אחד
זכרים ואחד נקבות והקנין תופש וצריך לגרש
בנטי • ואיזה הוא מסור הנולד מאסורי ערוה
בהייכי כריתות חוץ מן הגדה ראייה לדבר לא
יקח איש את אשת אביו ואחרי אומר לא

יבוא מסור • מכלל שהמסור הוא הבא מן ערוה
אסורה • גם הנולד מספק כגון ספק קדושין
וספק שנתגרשה יהיה מסור מסופק • ומה שיש
באסור ערוה ספק בין החכמים הנולד מסור
מספק ושתוקן ואסופי ספק מסור • ואיזהו
שתוקן שאין אביו ידוע • והאסופי שאין אביו
ואביו ידועים • וחכמים בארו שעד דור עשירי
אסורים מפני שלא אמר בו לעולם כמו שאמר
לעמוני ומאבי והאמת שהוא לעולם אע"פ
שלא אמר כן שאם לא כן היה מבאר כמו
שבאר בארומי ומצרי • ואין טעם לדברי כי
שאמר שהוא שם אומה • אמנם פצוץ דבא
זכרות שפכה מפני שיחות כלי התשמיש •
והוא הדין מי שאינו מורה כחץ והנולד
בביצה אחת והטומטום והוא הדין לאילנות
מדרך הפך • ומן המתניירים עסון ומאב
אסורים לעולם אחד זכרים ואחד נקבות והקנין
תופש וצריך לגרש בנט • ומאמר בעלי הקבה
טואבי ולא מואבית עמוני ולא עמונית הגה
הם אסורים על ארומי ומצרי אחד זכרים
ואחד נקבות • אכן מה שהביא החכם רבינו
אהרן נ"ע ממה שאמר בעזרא גם כימים ההם
ראיתי את היהודים אשר הושיבו נשים
אשדודיות עמוניות מואביות ואזכר כי אין
הגנות בעבור שהניהו לשון הקדש כי לשון
אשדודית לכד הזכיר אבל מה שהזכיר עמוניות
מואביות לא הזכיר רק מפני אסור ביאתן
והכתוב אומר מן הגוים אשר אמר ה' לא
יבואו ככם ואתם לא תבואו בהם • ובאמת
כי אין הכונה מפני הלשון ולא מפני לא יבוא
עמוני ומאבי רק מפני שהן בכנעניות כי כן
אמר הושיבו נשים נכריות שאם נתניירו בה
טעם לקראן נכריות ומה טעם לאסור אותן
שהיו זולתי עמוניות מואביות והנה השבויה
תוכיה • ואולם חבר זה הענין במעשה שלמה
המלך ע"ה ולשם כתוב עמוניות מואביות צדניות
התיות • ואם הבונה משום לא יבוא עמוני
ומאבי אסור מן הגוים אשר אמר ה' לא
יבואו ככם מה טעם צדניות התיות אם נתניירו
רק הטעם בזה הפאמר באסור מן הגוים אשר
אמר ה' וגו' הוא מה שכתוב בתורה לא
תתחתן עם בתך לא תתן לבנו וכו' לא תקח
לבנך כי יסיר את בנך מאחרי וכתוב ויהי
לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו • וכל
זאת האזהרה לא היתה רק כשהן עדיין
בכנעניות ועל כן קראן נכריות כי לא היתה
גירותן שלמה • הלא תראה כי בעת שהזכיר
בעזרא וימצאו כתוב אשר לא יבוא עמוני ומאבי
לא •

הקבלה אמרו הנשים האסורות לכהן אם שבב עמה כהן נעשו הללות כגון אלמנה שבעל אותה כהן גדול נעשית הללה ואסורה לכהן הדיוט שנאמר ולא יהלל זרעו בעמיו שעמיו היא אשתו ואינו פשט נכון שהבעל לא יהיה הלל והנבעלת תהיה הללה • אבל מה שראוי להאמין שחללה היא שמהללת עצמה בשוקים וברחובות והנולדת מאסורי לאוין של כהן שנאמר ולא יהלל זרעו בעמיו הנאמר לכהן גדול והוא הדין לכהן הדיוט • וכל זונה חללה ולא כל הללה זונה • והגרופה אסורה לכהן באמור ואשה גרושה מאישה ממי שראוי להיות אישה ולהוציא מי שהיא גרושה מאשה אחרת כגון שתי נשים שנפלו ליבום והאחת פוטרת להברתה • ויש אומרים על כן אומר מאישה שהכהן מהזיר גרושתו ובא כמו והם אנשים לא תאכל • ולא כן אלא היא אסורה עליו כי אין טעם להסגיל איש מאיש ממאמר מאישה בין שיהיה כהן עצמו בין שיהיה זולתו • ובעלי הקבלה אמרו ריח גמ פוסל בכהונה כגון שאמר זה גמך שאת פמורה לכל העולם חוץ מפלוגי שאינו גמ כשר • והאלמנה אסורה לכהן גדול שנאמר אלמנה וגרושה והללה זונה את אלה לא יקח ומותרת לכהן הדיוט ולעתידי תהיה אסורה לו אלמנת ישראל שנאמר והאלמנה כי תהיה אלמנה סכהו יקחו יש אומרים כן היה לשעבר • ויש מצות עשה תלויות לכהן גדול שנאמר כי אם בתולה מעמיו יקח אשה שתהיה בתולה ושלא תהיה נזוהר ושבויה ושתהיה בחורה לזמנה שנאמר והוא אשה בבתוליה יקח שלא יקח אשה שהלכו הבתולים שלה ומוכת עין אסורה לו • ואלו השתים חוץ מן האלמנה אסורות מכה עשה • ולכלל אסורי לאוין שהקדושין תופשין וצריך לנרש בנט אם נשאו • אמרו בעלי הקבלה אלו שנואות לשם שנאמר כי תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה אמרו וכי יש אהובה ושנואה לשם אלא אלו הן אסורי לאוין והנכון שהאהובה ושנואה בעיני בעלה • אמנם אלו אסורי לאוין יהיה הנולד מהם פגום ויהיה כעין האסור ההוא מה שיהיה אם עמוני עמוני אם מואבי מואבי אם ממזר ממזר אם חלל חלל • ומי שאינו מוליד הוא זונה בעולם :

פרק שישה עשר

ישראל ונותנים קנין האיש לאבי האשה או לשלוחה על פי עדים או לאשה

נתנו
עיה

לא הורה להבדל מן הנשים רק הורה שנבדלו מכל ערב שלא יהיה בועד אחד :

סוף

המאמר אני רואה שאין שום הוזהר מכלל אלו המאמרים בין ממה שכתוב בעזרא בין ממה שכתוב בשלמה לאסור נזוהר עמונית ומואבית • אכן מאמר התורה לא יבוא עמוני ומואבי הוא אסור לענין הנשואין כמו שאמר מן הגוים אשר אמר ה' הם לא יבואו בכם וגו' וגם באמרו לא יבוא פצוע דכא אחד זכרים ואחד נקבות כמו שאמר לא יבוא ממזר בקהל ה' שהוא אחד זכרים ואחד נקבות • ומחלוץ וכליוץ שלקחו מואביות העלה ידועה שהיו חוץ ממקום • ואם בעבור בועז כפי דברי בעלי הקבלה היבום מצות עשה ודוהה את לא תעשה אע"פ שאין לנו צורך והם אומרים שלא קדשו אותן רק שדוכין היו • אך מה שיש לנו לומר כי דברי רות ידועים באשר תמותי אמות וכו' כי נעמי היתה מדחת אותן בכל כחה ורות דבקה בה • ואדומי ומצרי דוד ראשון ודוד שני מן הילודים אסורים שנאמר בנים אשר יולדו להם דוד שלישי יבוא להם בקהל ה' והקנין תופש וצריך לנרש בנט אחד זכרים ואחד נקבות • וזה לאו הוא הבא מכלל עשה שאומרים החכמים מן הקיום ביעור • אכן הנבעונים נראה לי שנאסרו מפני עבדות ממה שאמר יהושע שיהיו הוטבי עצים ושואבי מים וכתוב ויתן אותם דוד לעבדות הלויים ועל כן נקראו נתינים והכותיים הם עובדי כוכבים ואסורים לבוא בישראל :

פרק חמשה עשר

נשים אחרות אסורות לכהן • אשה זונה והללה וגרושה וגם האלמנה לכהן גדול והקנין תופש וצריך לנרש בנט • והזונה היא התפוסה והמפותרת • ובעלי הקבלה אמרו הבא על הפנויה שלא לשם אישות לא עשאה זונה אבל המוסר את בתו שלא לשם קדושין עשאה זונה • והרצון שאי אפשר להיות קדושין כגון האסורים שהקדמנו שהן אסורי ביאה בין שהקדושין תופשין בין שאינן תופשין חוץ מן הנדה • ויש מחכמי הקראים שהודו בזה והאמת מה שהקדמנו והכתוב אומר הכזונה יעשה את אהותנו • והחללה היא שחללה עצמה בשווקים וברחובות במזר וקנין והמשרתת • ויש אומרים שהחללה היא שנולדה מאסורי לאוין של כהן ממה שאמר ולא יהלל זרעו בעמיו והשבויה ובעלי

לאשה עצמה ואין ראוי לעשות כן וזהו הנקרא ארושין . וכבר אמרנו שמעם ארוש אסור שהענין בזה אסורה לכל העולם . וכשנתנו עומד ומשתחוה כנגד הר הבית ונתנו . והסכמתם היא הברית על זה אומר הכתוב על כי ה' העיד בינך וביני אשת נעורך אשר אתה בגדת בה . ראה לדבר שהארושין הם על ידי נתינת דבר ממאמר דוד אשר אישתי לי כמאה ערלות פלשתים שהם מקום המוהר על זה אמר שאלו אין הפין למלך במוהר כי אם כמאה ערלות פלשתים שהם מקום המוהר טבלל הקנין על ידי המוהר . ומשעת נתינת הקנין היא אשת איש גמורה עליה הכתוב אומר על דבר אשר ענה את אשת רעהו . ואחר הארושין נהגו ועושים שבועה שלוקחים מן החתן ונותנין על ידי הכלה קצת מן המוהר לעמוד בתנאי הארושין כבני ישראל הטהורים והקדושים . וקודם עשית השבועה לוקחים מן אבי הנערה או מן פקידה למה שידור לה מן נדניה . וזאת היא השבועה שנהגו ועושיין :

בברית

הר סיני ובהקי הר חורב אני פלוני בן פלוני מארש ומקדש את פלונית בת פלוני היות לי לאשה על טהרה וקדושה כמוהר בכתב ובביאה כדת משה וישראל הטהורים והקדושים . ונהגו להשבע בברית הר סיני סמך לדבר ואשבע לך ואבוא בברית אותך נאם ה' אלהים ותהיי לי . ואין ראוי לבוא עליה כשהיא בארושין קודם שיעשה נשואין על זה הכתוב אומר ופי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה עד שיעשה כניסה לחופה . ומי שבא על ארושתו הוא פגום . כניסת החופה היא בקבוע עשרה אנשים הנונים ראה לדבר מן בועז שלקח עשרה אנשים שנאמר ויקח עשרה אנשים מזקני העיר . ואע"פ שעונה על הנאולה לשם אומר וגם את רות המואביה אשת מחלון קניתי לי לאשה :

נדגו

ישראל ובשעת כניסת החפה עושים שבע ברכות ובתחלה מברכין ואין הברכות הם הנשואין אלא הכניסה לחפה . והעד על האלמנה שאינם עושים רק כניסה לחפה ולא יעשו שבע ברכות . ואם יעשו שבע ברכות ולא יעשו כניסה לחפה אין לשם נשואין עד שיעשה כניסה לחפה על כן אין ראוי לעשות נשואין בעוד שהיא נדה . ואם עשו שבע ברכות אינן נשואין גמורין עד שיעשו כניסה לחפה . על כן נהגו קהלות

רומני"א ועושים כניסה לחפה בלי שבע ברכות וארו הם הנקראים קדושין ונותן לה על ידה קצת מן המוהר מידו לידה ואומר פסוק וארשתוך לי לעולם . ואם היא אלמנה אומרים פסוק אל תיראי כי לא תבושי וגו' . ואם היא גרושה אומרים לא יאמר לך עוד עוובה . ואם החר האשה שנכנסה בתולה ועושים שבע ברכות קודם שתלד להלל על בתוליה כי נראה להם פנימה גדולה ואע"פ שאין צורך כי שעת נפילת הזרע יורה על מה שיקרה לעובר במעי אמו עד שיוולד ועת שיוולד יורה על זמן ימי היו על כן רוצים לכרך קודם שתלד . והיות הברכות שבע לקחם ההכמים מן התורה מן שבע ברכות הכתובות בפרשת וארא . מן והוצאתי אתכם והצילתי אתכם וגאלתי אתכם ולקחתי אתכם והייתי לכם והבאתי אתכם ונתתי אותה לכם . ובפרשת אם בחקותי שבע ברכות עד ואולך אתכם קוממיות שהם עשרים ושמונה ברכות . ומנין לנו לומר ברכות בנשואין הנה ממה שברכו קרובי רבקה לה באמרם אהותנו את היי לאלפי רבבה . ומה שברך יצחק ליעקב בלכתו לקחת אשה ואל שדי יברך אותך . וכן מה שנאמר לבועז והיי ביהך כבית פרץ וגו' . ובשרוצים לעשות שבע ברכות ואין לשם קדושין מוליכין את החתן תוך הכניסה ועומד אחד ואומר התנאים והכל שומעין ואחרי כן מוליכין את החתן אצל הכלה ועושים קדושין כמוהר עם פסוק וארשתוך לי לעולם וגו' . ושניות זה הפסוק רובו לשתי הבריות ברית הבתובה בפרשת ואלה המשפטים ובפרשת בהר סיני עליה הרמזו אלה דברי הברית . אכן כשלוקחין החתן מכותו להביאו בכנסת לוקחין אותו מעוטף בטלית ומביאים אותו כמזמורים ראויים לענין משיה . והולכים ומביאים את הכלה בפרק אשת חיל מי ימצא עם פגובן מצא אשה מצא טוב . ומעמידין את הכלה עם שושביניה ועומד אחד וקורא את השטר כפי מה שהוא מסודר וכל העם שומעים והשטר כתוב למנין בריאת העולם ומורה הזמן והמקום ושם החתן ושם אביו ושם הכלה ושם אביה בכל עניני תנאי התורה . ואחרי כן לוקחים קרובי הכלה את השטר והותמים הזקנים . ויש מקומות ונהגו והותמים עשרה אנשים מן הזקנים . ויש מקומות ונדגו כותבים נדוניותיה ומנהג טוב הוא ויקרא כתובה . ויש מקומות ונהגו ואין כותבים אלא נשענים על מה ששמעו מן תנאידם . ואחרי

נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה •
 ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו •
 ובברכה רביעית בעבור יצירת הוה • והותם
 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם יוצר האדם •
 ויש חותמים נוצר האדם כי בן כתוב ויקרא את
 שם אדם ביום הברא • ומביאים פסוקים
 מורים על יצירת הוה כפי שהם מסודרים •
 ובברכה המישית הותם ברוך אתה ה' אלהינו
 מלך העולם המשמה ציון בבניה • הואיל
 והמולידים נבראו זכר ונקבה והתכלית להוליד
 ולדות לקיום המין והמכוון במין האדם הוא
 ישראל כאשר הכתוב אומר כל הנקרא בשמי
 ולכבודי בראתיו ואומר וראו כל עמי הארץ
 כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך על כן הסגיל
 קיום מין האדם בקיום עם ה' ומביאים
 פסוקים מרמזים על זה כאשר הם מסודרים •
 ובברכה הששית הותם ברוך אתה ה' אלהינו
 מלך העולם משמח התן ובלה להתהבר אותם
 הולדות זכר ונקבה על קיום מין האדם כאדם
 והוה ומביאים פסוקים מורים על שמחת התן
 ובלה כללית • ובברכה השביעית הותם גם כן
 ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם משמח התן
 עם הכלה לאלה הפרטים • ומביאים פסוקים
 מורים על שמחת ההתן עם הכלה ומטעימים
 החתן והכלה מן הברכה ואומרים פסוקים
 שמה מים מבורך יהיו לך לכדך אילת אהבים
 מצא אשה מצא טוב ומצא חן ושכל טוב •
 ואהרי כן מעלה שבר ציון וירושלם ומשים
 אפר על ראשם באמרו אם אשכחך ירושלם
 אם לא אעלה את ירושלם • ואהרי כן אומר
 כה אמר ה' שבתי אל ציון בנהמת ציון
 וירושלם והותם בשיר המעלות בשוב ה' את
 שיבת ציון • ומכרכים ההתן והכלה ומוליכים
 ההתן והכלה בזמירות נעימות כאשר הוא
 מסודר ומכניסים אותם בהפה • ואהרי כן
 יושבים ושמחים עם ההתן אחיו רעיו ואהוביו
 וכן עם הכלה אחיותיה ורעותיה שבעת ימים
 שנאמר מלא שבוע זאת • וכשבת שהוא
 בתוך השבעה מוליכים ההתן בכנסת ומוציאים
 התורה וקוראים בענין ואברהם זקן בא בימים •
 ומנהג טוב הוא שיהיו ישראל צנועים מנשיאת

נשים נכריות :

מנהג

טוב ראיתי לקהלות בעלי מקרא
 שמתקנים שושבינים בשעת כניסה
 לחפה והם פקידים עליהם על בתולי הנערה
 להוציא את השמלה שלא להוציא שם רע
 עליה ובתורה כתוב ואלה בתולי בתי ופרש
 השמלה אלו הם השושבינים ומנהג טוב הוא :

בן עזר המברך ולוקח את ההתן ואת השטר
 עם קצת מן סוהרה ונותן לידי הכלה נגד כל
 ישראל היות בידה לראיה ולזכות עם פסוק
 וארשתיה לי כמו שהקדמנו והוה המרמז על
 הכרית השנית • ומחל המברך קודם החל
 שבע ברכות ומברך את ההתן ואת הכלה
 בפסוקים הראויים ויתן לך האלהים מטל השמים
 וגו' • ויאמרו כל העם אשר בשער והקניק
 עדים יתן ה' את האשה הבאה אל ביתך
 כרהל וכלאה וכו' ויהי ביתך כבית פרץ וכו' •
 ואחר כך לוקח כוס יין ומברך על היין ומתחיל
 גתת שמחה בלבי וכו' • ומברך על היין ברוך
 אתה ה' אלהינו מלך העולם המצמיח נפן מן
 הארץ • ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם
 הנותן לנו ששון ושמחה ובורא פרי הנפן
 אמן • והנה ברך על הצומח שהוא תחלת
 החיות והזכר המשובח ממין הצומח מפני
 שהוא משמה אלהים ואנשים • והצומח קיום
 החי וקודם במציאות • ומסבל יורשים הוא
 לברך על היין והיות הצומח קודם מן החי • כך
 הוא מסודר כמעשה בראשית ועל כן מוקדם
 בברכה כי איך אפשר המצא החי ומוזנו
 עדיין לא יהיה נמצא • ועם ברכת היין מברכים
 שבע ברכות • ואחר כך מברך על שהכל בראת
 לכוודך וכל סדר הברכות למעם הזונו שהוא
 קיום החיות • ומדרו הכמינו ע"ה לכל ברכת
 פסוקים הראויים ומופיעים לענין הברכה •
 והרצוי בזאת הברכה באמרו ברוך אתה ה'
 אלהינו מלך העולם שהכל בראת לכוודך
 רוצה בו על שהמציא את העולם בלו סבליו
 עד פרטיו בהחלת בריאתם וכן המשך קיום
 מציאותם מהם מהמידים כאשר נמצאו מהם
 הווים ונפסדים והביאו פסוקים מרמזים על זה
 כגון פסוק אנכי עשיתי ארץ ואדם עליה
 בראתי אני ידי נטו שמים אף ידי יסדה ארץ
 וגו' • ואהרי שהורה בבריאת העולם כל
 הנמצא תורה על מה שהוא מתמיד כאשר
 נמצא באמרו קורא אני אליהם יעמדו יהרו •
 ולמה שהוא מתמיד על ידי החיות וההפסד
 אומר פסוק שאמר כה אמר ה' גואלך ויוצרך
 מכטן וגו' • ואהרי כן רוצה לבאר המולידים
 איך היתה תחלת בריאתם והותם בברכה
 השלישית ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם
 יוצר האדם • וכזה מרמז נפיהת הנשמה על
 האדם והביא פסוקים מרמזים בזה כה אמר
 האל ה' בורא השמים הוא האלהים וכו' • לא
 הנהו בראה לשבת יצרה • ואומר כה אמר ה'
 בורא השמים ונומיהם ורקע הארץ וצאצאיה

לוותר שאם לא כן נמצא שלא תשתמש כלל :

חיוב האדם להשיא את בתו כאשר מצאנו מן המנהג ומספור הכתוב ויתן לה כממונו כפי כחו • כת האב ויש לה אחים אחיה עומדים במקום אביה לסתיר לאחותם הנה ברכקה כתוב ויען לבן ובהואל • וכן באסרו והיה כי יבואו אביהם ואחיהם והשוה האב והאחים • ומצאנו שבני יעקב הששו על אחותם וכן אחי דינה שאסרו הכוונה יעשה את אחותנו • ולקחנו את בתנו והלכנו • פת האב והניח ממון וכת הנשא הבת ואחר כך יירש הבן ונשואיה כפי הראוי לה להנשא לא יותר מדי ולא לפטה מן הראוי ביותר • ואם לא יהיה ממון אלא כמה שתנשא הבת הנשא היא וישאר האח כך אפילו שואל על הפתחיים • לא היה מספיק לבת אם היה ממון לאח מספיק לאחותו מכיוס וחוב לו לסתיר לאחותו • היו שתי אחיות שהאחת נשאת בחיי אביה נשארה השנית אחרי מות אביה אם יש ממון יותר מדאי הפנויה נשאת והשאר יחלק לשתיהן ואם לא היה רק כמה שיספיק לה לזקקת את הכל • אין לה לשנית למעון להוציא עליה כפי שזכתה הראשונה בחיי אביה או אמה אלא מה שראוי והשאר יחלק • לא רצה הבן בית דין ויכריחו ויאצילו חלק לבת ויכריחו לבן לסתיר לאחותו : לא היה לה את הקרוב יותר מחוייב • הגה הכתוב אומר אחד מאחיו ינאלנו או דודו או בן דודו ואין לבת חלק מן הירושה אלא כדי להסתר • וכן אם נשארו בנות הרבה חולקות בשוה אין לשם דין קדימה מגדולה לקטנה • נדר האב לאחת מהן ונתחייב לבעלה ועדיין לא נשאת נוטלת את המודר ואחר כך חולקות הנשארות • ובעלי הקבלה אמרו שהבת נוטלת עשור נכסים והטוב מה שאמרנו :

פרק שמונה עשר

כבר בארנו שהמזהר המואחר הושם לאשה על צד שמור כדי שלא תהא קלה בעיניו לגרשה ולהוציאהי ולהיות לה ספוק בזמן גרישתה ובזמן אלמנותה • מדין תורה למדנו המזהר המואחר מן מאמר ויצאה חנם אין כסף ובארו ההכמים שזה תקנת הכמה • ועוד על המוציא שם רע שחייבו הכתוב מאה כסף שדינו כדון נגב משלם כפל כי רצה לאכול מותרה המואחר שהוא מחוייב לה כי הראשון השינה לידה • אמנם השבויה והנחרפת אין לה

נתנו לעשות בניסה לחפה ביום רביעי בבקר השכם של יום המישי ויצאים לבית דין • ואין ראוי לעשות בניסה ביום ששי בעבור אסור הביאה בשבת • ואין ראוי לשאת את התרה מפני סבת (נ"א סכנת) הולד • והשפחה כשתשתחרר היא נקראת פילגש והפילגש היא שבא עליה בלא נשואין • והשבויה כבר נתבאר עניניה ומשפט אחד יש לכל גיורת מן גולה שער וזכרית צפרניה והסרת השמלה כמו שדן הכתוב לענין השבויה במהרתה והואת מי נדה מן אתם ושביכם • אע"פ שיש הכמים אומרים כי אותם הנזכרים בשבויה אינם לענין טהרה אלא כדי למאוס אותה ואינו פשט נכון • אבל זווג האשה אל העבד לא יצטרך אל המזהר כל עקר אבל צריך להכתב כתב זווג והאדון יעמוד בצרכיהם ואם יבחר העבד לצאת גרשנה והיא שפחה כאשר היתה בתחלה וילדיה ילידי בית לאדוניה :

פרק שבעה עשר

צריך האדם להתנהג עם אשתו על צד השלום והרחמים וההנינה ולא יטיל אימתו ביותר עליה ולא יתנהג עמה על צד אכזריות • הנה הכתוב אומר נוטל נפשו איש חסד ועוכר שארו אכזרי • אלא יהיה חבורו עמה מתוך שמחה ואהבה וחבה • והנה סדרו הבסיני ע"ה בשטר איך צריך להתנהג האיש עם אשתו והאשה עם בעלה שיהיה הושש לכבודה ביותר ולא ילכלכנה במלאכות בזויות אם ידומשנת כפי כחו במאמר ואתנהג עמה וכו' • והחכם רבינו ישועה נ"ע בענין זהו לבשר אחד אמר אחר שאינו כשר אחד באמת ואינו מרסיו גם על שיעשו ולד אחד שהוא כשר אחד הנה מרסיו שיהיה האדם חס ומרחם לאשתו כעצמו ויחשוש לכבודה ככבודו ויותר לפי הראוי לה ואם קריאי השכל ימסבותו שיהיה חס עליה בא גם הכתוב וסייע ואם יהלשו קריאי השכל יהיה מוכרח מצד קריאי התורה • וכן האשה תהיה נוהגת בכל כבוד וחשיבות לבעלה ותהיה הוששת לכבודו כמלך ושר ונשמעת לו בכל עת שירצה ונדרתה על פי רצינו ולא תסרה את פיו • אין ראוי לבעים האדם על אשתו יותר מדאי אלא כדי התראה אם שכרה כלים מפלי בית או טמאה כלים או מין מאכל בימי נדתה שלא מדעתה ואם אין זה מן הדין מפני שלום הבית יש לו

לכן אשוב ולקחתי דגני בעתו ותירושי במועדו • היתה מורדת לבעלה ואינה רוצה להתקיים עמו או מורדת לכיאתו אליה מטרין לה ואם לא התרית מנרשה ואינו משלם מוהר כלל וכל הוצאה שהוציא עליה לוקח אותם ומן נדוניותיה מה שתפשה תפשה אבל אינה יכולה להוציא ממנו מה שהוא מחויב לה באחריות • ואם הוא מורד בה משלם מפרוטה ומעלה מה שהוציא עליו והיא אוכלת מה שהוציא הוא עליה ומשלם מוהרה • נראה ממנה הפשוט כי הנרושה יתחייב לה המוהר משעת הארוש והאלמנה משעת ההכנסה ומנהג טוב הוא שהוא על צד השכור • ועל המוהר המוקדם כבר בארנו שיש לו שעור אין לרדת ממנו מן ההקש ובעת שיכתוב יש שמוסיפים כפי נדוניותיה וכפי השיבותה ומי שיגרש בלי שום תואנה נהגו ומכפילים שעור המוהר שיש עליו • וכל אלו הענינים על צד תקנה שמורה בו הדעת להשתמר מלגרש • מעת שתתאלמן האשה זוכה במוהרה המוהר אם מתה האשה מיד אחרי בעלה היא זוכה בו • ואין למעון כי יורשיה אינם זוכים בו כי היא צריכה להוצאת תכריכים ולקבורתה ואין להביט אפילו היה לה ממון גדול • מתו כאחד ואין ידוע אם קודם ממנו אם אחריו אם בעולה תקרא בשעת מיתתה והוצאתה עליו ואם אלמנה יתחייב לה המוהר • ואם שהה הבעל עם אשתו ולא הוליד ממתין עד עשר שנים ואחרי כן לוקח אשה להוליד הנה באברהם כתוב ויהי מקץ עשר שנים לשבת אברם • ואם העקוב מן הבעל מתגרשת ולוקחת מוהרה • ואם העקוב ממנה אינה זוכה במוהרה האחרון :

חייב האדם לקנאת באשתו ואם קנא אסור לו לשכב עמה עד שיטהרנה במי שוטהי ובזמן הזה שאין מי שוטה מגרש ונוטלת כתובתה ואין משביעין אותה לטהרה כי לא תלה הכתוב טהרתה ע"י שבועה וע"י שבועת אלה לבד רק על ידי מי שוטה • האנוסה אינה מותרת לבעלה שהשכיבה בזולת בעלה נקראת טמאה והשכיבה באונס נקראת טומאה שנאמר אשר טמא את דינה אחותם והמביאים ראייה מן והיא לא נתפשה להתירה לבעלה אי אפשר שמאמר לא נתפשה משמעו שלא נתפשה על ידי בעלה כי שכבה ואם תתגרש נוטלת מוהרה :

לה מוהר מואחר • נהגו מקומות לכתוב המוהר המואחר בשטר הוא הנקרא כתובה ומקומות לא נהגו לכתוב ולא יתחייב האיש במוהר המואחר אלא אחרי שיכתוב • מקום שנהגו לכתוב ומקומות שלא נהגו לכתוב אלא אחר שיעשה כניסה לחפה ובשעור מוהר המואחר והתוספת שלו כדן מה שבארנו במוהר המוקדם • הבדל יש בין מוהר המוקדם למוהר המואחר שהמוהר המוקדם משיג לידה והמוהר המואחר כותב אותו לה • והבדל אחר יש שעל מוהר המוקדם יורשים זוכים בו ועל המוהר המואחר אינם זוכים בו מפני כי לא הושם מוהר המואחר אלא על צד שמור לה • נראה אם לא זכה לשלם מוהר המוקדם כלו וכתב אותו חוב עליו והיורשים זוכים בו לתבעו מן הבעל • ומתי האשה זוכה במוהר מואחר בזמן אלמנותה או בזמן גרישתה • יש נשים שאינן זוכות במוהר מואחר והן נשים שהם מאסורי לאוין והדין נותן לגרש אותן לא יתחייב עליהן מוהר • ואשה שיש לה מעוט דין שעוברת על מצות התורה כגון מהללת שבת ומועד וכגון שמאכלת הנבלות והטמאות לבעלה ושאינה נטהרת מטמאתה בזמן נדותה ומשמשת מטתה בנדתה שצריכה אזהרה ואם לא הוזהרה יוצאת בלי מוהר מואחר • ואשה שאינה צנועה כבנות ישראל הכשרות ומבזה את יולדיו ומקללת אותם והולכת בפריצות ומשחקת עם הפריצים שבה צריכה התראה ואם לא תקבל התראה יוצאת בלי מוהר • ואשה שיש לה מים אם נולד לה אחרי שישאנה אם רוצה מקיימה ואם אינו רוצה כשגרש משלם מוהרה • אבל אם היה המום קודם אם היתה לו בו ידיעה מקיימה על כרחו ואם רצה לגרש משלם מוהרה • אבל אם לא היתה לו בו ידיעה אם רצה מקיים ואם לא רצה מגרש בלי מוהר מואחר • ואשה שהיתה שכובה בעדות ואסרו לו שהיא בתולה ולא מצאה בתולה ואין צריך לומר אם זנית תחתיו מגרש בלי מוהר מואחר • ואם היתה שוטה מקודם ונעלם ממנו מגרש בלי מוהר • ואם נשתמית אחר שנשאה משלם מוהר שלם אם יגרש • ואשה שעושה מעשים שמראים שהיא זנתה ואין ראייה ברורה שזנית אינה צריכה התראה אלא מקנא ואם לא קנא מגרש ומשלם מוהרה • ואם נגלה לו שזנית ואין לו עדות אסור לקיימה עמו מגרש ומשלם מוהרה אבל אם יש לו עדות שזנית אינו משלם ואפילו שום דבר מנדוניותיה • הנה הכתוב אוסר

פרק תשעה עשר

כבר בארנו דין מוהר המוקדם והמותי

המוהר

עו

ועל הכסות יש תמורה שאם יהיה עני מפני עניותו כזון פהות וכסות פהות ואם עשיר כפי עשרו • ועל עונה אין תמורה אך יש למעט כפי כחו • ואם אין עונתו ראויה כגון מי שאינו יורה כהין יש לו לגרש • ואין ראוי לקחת עליה אשה אחרת שיגרע מהקה הנה הכתוב אומר אם אחרת יקה לו שארה כסותה ועונתה לא יגרע • ומי שהלך בדרך מרהוק ולא הניח לאשתו מזונות יורדת לנכסיו ומזכרת וזנה ולובשת כפי ספוקה • צריך האדם להספיק לביתו מצרכי בית שצרכיה האשה לשמש • יש לה לאשה שתשאל משכנתה אם אין לה קצת מן הכלים לעשות נחת רוח דבעלה ויש לה גם כן שתשאל לשכנותיה מפני דרך ארץ ולא יונה לה שלא תשאל ולא תשאל וכן היא תשכר שלא יצא עליה שם רע • יש לאשה לוהר מאלו שמהויב עליה הבעל שאר כסות אם תרצה הנה הכתוב אומר להסנו נאכל ושמלתנו נלבש רק יקרא שמך עלינו • ובענין העונה לא הרסיו עינין מן הראוי לבאר העונה על כן לא הזכירוה ויש לומר מן מאמר רק יקרא שמך עלינו שהן בקשו להסתר תחת בנפיו נראה שותרו לו העונה • ואם לא ברשותה אלא מצערה ואינו מספיק לה יש לו לגרש לשם אומר ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה חנם אין כסף ובלבד שלא תבקש ממנו מה שאין בהשגת ידו • האשה בזמן שהיא צריכה שתעדה כליה וקשוריה מן עדי ומלבוש להתנאות ולהתיפות לפני בעלה זוכה ממה שהכתוב אומר כמשפט הבנות יעשה לה שמלת משפט מצאננה שרוצה על הלבוש כגון שאומר מה משפט האיש אשר עלה לקראתכם שההפין בו מה מלבושו ומה תארו ומן ההשובה למדנו מן אמרו איש בעל שער ואזור עור וגו' • אם הלחה מרפאה אפילו הוציא מסון הרבה עליה • וכן אם נשבת פודה אותה אבל לא יותר ממה ששזה מישאר השבויות ולקברה כפי כחו מוציא עליה הוצאה הראויה ומכבדה כי הם בשר אחד וראוי לכבדה בעצמו • שלמה המלך ע"ה ספר בספר קהלת מענין האיש ואשתו איך הם נעזרים זה מזה לשם אומר טובים השנים מן האחד ואומר כי אם יפולו ר"ל אם יפול אחד מהם בחולי אומר האחד יקים את הברו ואומר ואי לו האחד שיפול ואין שני להקימו ואומר גם אם ישכבו שנים והם להם • זוכה הבעל במציאתה ובמעשה ידיה ולהשתמש בכנסיה ולהינות

המואחר • ויש לנו לבאר שיתחייב האדם באשתו בדברים אחרים מהם מדין תורה ומהם מדת השליה ע"ה • אלה הם שהם מדין תורה שאר כסות ועונה ובזמן אלמנותה שתהיה יושבת בביתו וזנונית מנכסיו אם יש לה זרע ממנו אם רוצה היא ואם לא יש לה זרע שתשב שלשה חדשים מפני השד הזרע • ואשר הם מדת השליה ע"ה לרפאתה אם הלחה לפדותה אם נשבת לקברה אם מתה • היות האלמנה זנונית מנכסי הבעל ואפילו שאין לה זרע ממנו אלא מפני שהיא שומרת ממתו מנהג טוב הוא ובכלל זה הסנהג עד שלא תתבע כתובתה • ומה שזוכה הבעל באשתו זוכה במעשי ידיה ובמציאתה וליהנות מנדוניותיה • אלא אם נפלו לה בירושה או היה לה מסון חוץ מנדוניותיה עושה כרצונה • האיש יתחייב באשתו בשאר כסות ועונה ממה שנאמר בנחרפת שארה כסותה ועונתה לא יגרע קל והומר באשת ברית • והיות זנונית בזמן אלמנותה אם יש לה זרע ממה שכתוב אומר וכת כהן כי תהיה אלמנה ונרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל מכלל אם יש לה זרע תאכל מנכסי בעלה • ואם לא יש לה זרע חוששים משום הרה והחרה לא תודע רק עד שלשה חדשים סמך לדבר והיו כמשלוש חדשים • ואם היא תלויה ביבום זנונית עד שתהלוק • הנה הכתוב התנה בה בשני דברים וזרע אין לה ושבה אל בית אביה שמלת ושבה מרע והוא תואר ויהיה תנאי שני ר"ל אם אין לה זרע ואם תהיה שבה מרסיו על היבמה שאם יהיה מלעיל מעמו ותשיב ולא יהיה תנאי • ויש לפרש כי רוצה במלת ושבה הואיל והיא תואר שאם לא תתבע האשה כתובתה לשוב אל בית אביה תהיה זנונית מנכסי בעלה • ומענה שארה מזונה כענין אם יכין שאר לעמו • כסותה ר"ל מלבושה כסות יום בימי חולה ושבתה וכסות לילה ומה שהיא צריכה לזמן נדתה ובית שתשב בו • ועונתה הוא למענה שכיבתה כענין באסרם לשתי עונותם שהיא לשון הרישה שהיא לשון שכיבה כענין לולי חרשתם בעגלתי • ויש חכמים מפרשים שאין הכונה במלת לולי חרשתם לענין שכיבה אבל הטעם לענין צער • אכן טעם ועונתה לענין השכיבה והכל כפי השגת ידו שאם תשיג ידו והוא יונה לה אין ראוי כי הכתוב אומר נומל נפשו איש הסד ועוכר שארו אכזרי • על השאר

זליהנות מהם • וכן נמי ספר בספר משלי שזוכה הבעל במעשה ידיה ובכל מה שתהנה בפרק אשת חיל מי ימצא באמרו בטח בה רב בעלה וגו' נמלתהו טוב ולא רע וכו' דרשה צמר וזפתים כל מה שספר באותו הפרק • צריך להיות האשה עושה מלאכה להיות הנאה לבעלה ואפילו היה לו מסון גדול שהבטלנות מביאה לידי זנות • לא יכריחה לעשות מלאכה שאינה ראויה אלא מה שעושות כל כיוצא בה במעמדה כמלאכה ראויה אם טווה טווה אם אורגת אורגת או רוקמת או תופרת וצורה כפי שכוונת לא יותר מדאי שאם היה עשיר היות עושה מלאכה על דרך טיול ואם ממעשה ידיה נהנה הוא הדין מנכסיה • וזוכה כמוהרה האהרון אם הכות בעודו חי וכל מה שיזכה האיש באשתו הוא ידוע מדת השליח ע"ה • אינו יכול לזון ולכסות אם רצתה עומדת ואם לאו יוצאת וכתובתה הוב עליו :

פרק עשרים

האב

נותן מסון ונכסים לבתו כמו שאמר במשפט הבנות יעשה לה • והכתוב ספר זה הנה כלב נתן לעכסה בתו גלות עליות וגלות ההתיות וכתוב ויתנה שלוחים לבתו אשת שלמה ויש כיוצא בזה • הנכסים שמכנסת האשה לבעלה מצאנו מנהגים מהולפים • יש מקומות שמוסיפין על האחד אחד והצי או רביע כפי המנהג • ויש שמעריכים אותם בשהו • ויש שמעריבין אותם בפחות למטה ממה ששוה • במקום שנהגו להוסיף אינה גובה אלא מה ששוה ואין ראוי להוסיף גם מה שהוסיפו • ובמקום שנהגו להעריך בפחות אם נמצא כשהוא גובה אותו ואם מכרו והחליפו בדבר אחר גובה אותו כפי שנמכר ואם לא נמכר אלא נפסד גובה כמה שהעריכוהו ונכתב עליו • אך אם נמכר והמעות קיימים כפי שנמכר גובה אותם אך אם נפסדו המעות גובה כפי שהעריכוהו • יש מקומות שנודר אבי הבת כמה יתן ונודר הצי המעות זהב להעריכם בפחות ממה ששוה והצי המעות בשוה כשהם • ויש מקומות שאינו נודר אלא בשעת העריכה מה שיתנדב נותן מבגדים ומטלמלים וזהב וכותבים אותם באחריות עליו • ואם יפסדו פודע ואם יכלו ויבלו עליה אפילו שהם באחריות אינו פורע נמצאו

בלויים גובה אותם כשהם • והמורה יוצא במצוא נדוניותיה מה שיכתוב הבעל לה נקרא כתובה ומה שתכנים האשה נקרא נדוניא • מה שתכנים האשה לבעלה יש מקומות נהגו וכותבים כלם באחריות לבעל • ויש מקומות נהגו וכותבים המעות והזהב באחריות על הבעל ויש מהם שאינם כותבים באחריות על הבעל כמו מטלמלים ובגדים ומצע מה שקבל הבעל באחריות עליו אם השביח השביח לו ואם פתח פתח לו ואם נפסד הבעל פורע • ומה שלא נכתב באחריות עליו נמצא גובה לבד מאשר יבלה ויכלה ואם נפסד נפסד לה ואם הרויח תרויח לה • יש לומר כי גם מה שנכתב באחריות אם נפסד משלם כפי שנערך אלא אם הוא קיים אפילו שהוא בלה גובה אותו כשהוא מכלל אם השביח השביח לו • נהגו בקהלות רומניא וכותב עליו באחריות מה שנותן עליו כסף וזהב • אבל הבגדים כסות יום וכסות לילה שנותן האב לבתו אינם באחריות עליו • כל אלו הדברים שסדרנו הם כפי ההסכמה • ויש שנהגו כסות לילה שנותן האב לבתו ואינם באחריות הוא מתנה לשניהם וזוכה הבעל ואשתו • ולא מצאנו הכתוב מסייע באלו המונחנות רק מצאנו לתת האיש לאשתו מוהר ומה שתכנים האשה לבעל מה שקבל הבעל באחריות עליו קבל ומה שלא קבל גובה לבד מאשר יכלה ויכלה • אבל מה שמצאנו שנותנת האשה מתנה לבעל או הבעל לאשה כל זה על המנהג וזכה אין סתירה אע"פ שהכתוב מניד ואומר לכל זונות יתנו נדה והנדה לזונה במקום המוהר לאשת ברית ואתנן לזונה במקום מתן לאשת ברית ולשם אומר בתוך אתנן ואתנן לא נתן לך ותהי להפך • מצאנו מנהג שער עת בניסת החפה מה שנתן אבי הבת להתן זכה בו כמתנה וזכו בו יורשיו הוין מאשר נכתב עליו באחריות • ומה שנתן הבעל לאשה עד עת בניסתה לחפה זכתה בה האשה וזכו בה יורשיה ממוהרה ונדניה ומלבושה אבל מה שנעשה לה אחר בניסת החפה אינה זוכה בה ולא יורשיה זוכים בה אחרי מותה :

יש קהלות וכותבים ממה שקבל הבעל באחריות מכתובתה ונדנים מה שנתן הבעל ומה שהכניסה היא וכותבים גם מה שהכניסה או קבלה ממנו ולא קבל הבעל אחריות עליו ומנהג טוב הוא • וספרו החכמים כי בשמרות היו בותבים כי המוהר המואתר

הקבלה • האשה שמתה בפני בעלה יורשיה זוכים על כל מה שנכתב על הבעל באהריות ונדרנים שנתנו לה מכית אביה ולא נכתבו בין שנתן לה, מכית בעלה על דרך מתנה מטלמלים ובגדים חוץ מה שנתן לו במתנה וכל הקודם קודם • זוכה הבעל במה שתותר לו מכתובתה אם ותרה קצת כי כן כתוב וכי יתן הנשיא מתנה מנהלתו שאם נתנה לו הכל אינו זוכה • יש הסכמות כפי מנהג כל מדינה אי זה נתן על דרך מתן ואיזה אינו נתן על דרך מתן והכל כפי המנהג ושענים עליו • נכסים שעשה הבעל משעת כניסתה לחפה אינם זוכים היורשים והבעל מהחוב לקברה • מתה ארושתו אינו מהחוב להשיב רק מה שנתן על ידי באהריות :

פרק עשרים ואחד

גרשה מפני ערות דבר מהחייב להשיב מה שנכתב עליו באהריות ונכסים שהכניסה ולא נכתבו עליו באהריות אם הם קיימים ומשלם לה המוחר המואחר על כל מה שנכתב עליו ומוחרה המואחר לפי כבודה ולפי נדוניותיה וכבר בארנוהו • גרשה לא מפני ערות דבר אלא כגד בה משלם כל מה שהוציאה עליו מפרומה ולמעלה וזוכה על כל מה שהוציא עליה ומשלם לה מוחרה המואחר עם כל מה שנכתב עליו באהריות ולוקחת כל מה שהכניסה מכל וכל • יש מנהג שאם רוצה לבגוד לה לא לעלה אין שומעין לו ואם אין יכולים להתקיים מעמיסין עליו לשלם כפל על מוחרה האחרון הוא הדין אם נתגרשה מן הארושין משלם לה מה שנתן לו באהריות ומשלם המוחר המואחר • גרשה בלא עלה מה שהוציאה עליו משלם אותם וזוכה על כל מה שהוציא עליה ומשלם מוחר המואחר בכפל • והאלמנה אם היא ארושה זוכה על כל מה שנתן על ידי באהריות לא דבר אחר • נכנסה לחפה נפרעת מנכסי בעלה מה שנכתב באהריות ומוחרה המוקדם והאחרון ולוקחת נכסים מה שהכניסה ולא כתבה אותם עליו באהריות חוץ מה שנתנה לו במתנה • ונוטלת מה שנתן לה מבעלה במתנה בעדות חוץ מה שעשה לה בעלה מזמן שנכנסה לחפה לכבודו שהם ליורשי הבעל ואם יש לה די ספקה מן הכסות הם שלה כי כן אמר כסותה ויהספה לה אם כן הם שלה חוץ מן המותר כי לא תצא ערוסת מכירתו שאינה כפי שנאמר עליה פן אפשיטנת ערוסת

לא יזכו יורשים בו • וכל זה בעבור בעלי הקבלה שמזכים הבעל בירושת אשתו • פירשו שלא יזכה הבעל רק במוחר המואחר כשתמות אשתו בפניו ואין הבעל יורש את אשתו והם עצמם ר"ל בעלי הקבלה אומרים שאין הבעל יורש את אשתו רק מדברי סיפרים ולא מן התורה • ואם אין הבעל יורש את אשתו אך זכו את בניה בכתובתה יתר על חלקם מאחיהם שהם מאשה אחרת • ולא תאבה לשמוע לדברי בנימן האוונדי שאמר שהבעל יורש את אשתו שהרי בעלי הקבלה אם זכוהו לא זכוהו אלא מדברי סופרים וזה נשען מן הכתוב מפסוק ולא תסוב נחלה ממטה למטה מלמד שהבעל יורש את אשתו • והלא בעלי הקבלה עצמם אומרים כי בסבת הבן הכתוב מדבר אך מפני שנשנה הגבירו שהוא אמור כסבת הבעל ואם הביאו בעלי הקבלה ראייה שהבעל יורש את אשתו מן פסוק העברתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה שעל פי הפשט השאר לוקח ואך יתן עד שהם הכרחו בזה ואמרו סכינא חריפא פסוקי אקראי • ורצו ליישב הכתוב כפי רצונם ואימרים מוסיפין וגורעין ודורשין ואמרו שהרצון בו ונתתם את נחלת שארו לו • ואלו דברים שאין אוזן משכיל יכולה לשמוע ואין להתלונן עליהם כיון שפסקן הדבר שהוא מדברי סופרים אך רצו ליפות מליצה בזה מן הכתוב • והכמי בעלי סקרא גורו אומר שאפילו בנתה ממנו והלך הילד אין אחד מהם זוכה בנכסי חבירו לא הבעל בנכסי אשתו ולא האשה בנכסי בעלה • ובן יפת אומר כי זה הענין הפילו חכמי הקראים תנאי אחד מתנאי הירושה שכל הזוכה בירושה יורשיו זוכים בירושתו • ואומר כי לא עשו זה חכמי הקראים אלא כדי שלא יושלם היות הבעל יורש אשתו • והלא לפי זה הענין כמו שהבעל יורש את אשתו כך האשה יורשת את בעלה אע"פ שאין לנו צורך בכל זה • והנה לפי זאת הדעת ראוי גם כן שתירש האשה את בעלה כמו שיירש הבעל את אשתו בלי ולד ר"ל במית הולד ההוא כי העלה אחת לשתי הפאות וכן לא יאות זאת הדעת רחוקה וזרה • והנה בעלי הקבלה לא זכו את הבעל בירושת אשתו בראוי כי אם במחזק ואם היו משלימים חכמי בעלי סקרא לרשת הבעל את אשתו מפני הולד שמת הנה יזכה בראוי כבמחזק וזה הפך דעת בעלי

פרק שנים ועשרים

ראוי למדווגין שיתבררו באבותיהם ובמשפחתם ובמדרגתם וכפי היכולת והכח ר"ל שלא ישא מיוחס פהותם וכן להפך • הגה כבר קדם כמו זה הענין כפי שספר הכתוב ממה שהקרה ויראו בני האלהים את בנות האדם ר"ל בני השוטים את בנות הפחותים וילרו להם המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ותהי מרוצתם רעה ונבורתם לא כן • אומרים הראשונים לעולם ישמור האדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד הכס • יש לו לאדם לקחת דרך ארין מרמזי התורה מה שאומר לאהרן אודות אלישבע בת עמינדב אחות נחשון שהיא אחות נשיא וזכו בניה לכהונה גדולה • לאלעזר אומר אשר לקח לו מבנות פוטריאל בעבור שזכה ויצא ממנה פינהם • ראויים שיהיו המדווגים ממוזגים בשנים שלא ישא זקן בחורה ולא בחור זקנה • דרשו החכמים במאמר אל תחלל את בתך להונתה שלא ישיאנה לזקן אבל ראוי להיות זוגן נאה ומשובח ולא יונה אחד לאחר • תנאים התנתה התורה בין במאורשה בין בנשואה • במאורשה אומר ומי האיש אשר ארש אשה אומר שאם יצא בצבא לשוב ממערכת המלחמה ככתוב ילך וישוב לביתו ולא הבדיל בין בתולה ובין זולת בתולה בין היותה אלמנה או גרושה • בנשואה אומר כי יקה איש אשה חדשה אפילו שלא יצא בצבא ויש לה רשות שלא להניחו ללכת בדרך מרהוק ובאסרו אשה חדשה רומז בזה שלא נשאת עדיין ואפילו שהיתה מאורשה ונתאלמנה או נתגרשה היא אשה חדשה כי כן הכתוב אומר ושמה את אשה אשר לקח והשמחה אינה כי אם בנשואה ואפילו שאינה בתולה ר"ל שהיא מוכת עין או אפילו גדולה • אבל אלמנה או גרושה מן הנשואין לא תקרא אשה חדשה • ואם הוא נשא אשה שנה אחר שנה ראוי לשמוה בכל אחת שנה שלמה מעת אל עת באמור נקי יהיה לביתו שנה אחת ויהיה נקי מכל טורח העם והמלחמה ולא יעבור על ביתו בכל דבר • בארו החכמים שאם יהיה עשיר והזקן ויהיה נושא בכל שנה להיותו נקי צריך להתרות עליו שלא יהיה פמור מעול אחיו אלא בשגר אחת כפי שצריך לקחת אך במלחמת חובה אסא אמר אין נקי • ומה שאמר ושמה את אשתו אשר

לקח

עז

ערומה • ואם לא יש לה זרע ויש לה חשד זרע מן החיוב שתהיה נזונית מנכסי בעלה שלשה חדשים ואם יש לה זרע יושבת ונזונית מנכסיו • ואם לא יש לה זרע ולא חשד זרע יושבת ונזונית מנכסיו מפני שהיא שומרת מטתו עד שלא תתבע כתובתה זהו מנהג ישראל הפשוט • ואם תבוא שתטול בכתובתה יש רשות לירשים להשביעה ואחרי כן נוטלת ואם יש לה וולד ואחרי מות אחד מהם בשעת מות הולד מי שנשאר נוהל את האחר ואפילו בן יומן נוהל ומנחיל • נמצאו בעלי חובות טובעים ותובעת גם האשה כתובתה אשר ימצא בעין מעין אותו החוב ולא נתחלף דנו החכמים שנוטל אותו בעליו ואפילו נתחלף בדבר אחר ועומד בעיניו • אבל אם נעשה ערוב דנו החכמים שבעלי חובות עם האשה חולקין כאחד כל אחד כפי חובו • ואין הנה דין קדימה שיפרע חוב שקדם תהלה נראה לי שאין דין קדימה בבעלי חובין רק מי שיצא כתב מתחת ידו שיהיו כל נכסי המהוייב קידמין ומאחרין אחרין תחת חובו ויהיה קודם הוא הקודם ליטול אבל אינו זוכה ליטול נכסי בעל חוב אחר שהם על ידי המהוייב אם הם עומרים בעין ואפילו חלופיהן • ויש חכמים חורו שהאשה זוכה יותר מן בעלי חובין מפני שהיא עושה קבלה לפני השם בכתובת אשתו וזה אינו דין ישר שמפני שבועת זה יפסיד בעל חוב מעותיו ואין בין בעלי החוב ובין כתובת האשה דין קדימה • באיזה תהיה האשה זוכה לחלוק עם בעלי חובין מה שקבל הבעל באחריות והמותר המואהר אינו נהשב בהשבון אלא אם הותר נוטלת שהרי לא נתנה לו כלום בזה והאשה עצמה בתחלה נוטלת מה שנתנה לו באחריות ואחרי כן נוטלת המוהר • לא נמצא להספיק מה שכתב באחריות • והמותר מה שנמצא יחשב על מה שנתן לו באחריות והמותר ישרא • מי שמת והוא עני ואין לו מה לשלם תכריכוז ומה שראוי לעשות לו לפי כבודו קודמין לכל בעלי החוב אם ישרא בין האשה ובין בעלי החוב הולכים להם • הניח בנים קטנים ובנות והאשה ואין לו יותר על כתובתה האשה נוטלת כתובתה והבנים והבנות חוזרים על הפתחים • וכן אם היו בעלי חובין והכתוב אומר והנשואה בא לקחת את שני ילדי ;

בעריות • אכן בארנו כי אשר הוא ספק בין ההכמים באכורו ראוי להנתן נג :

לקח השמחה היא בטאכל ובמשתה שנאמר ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם ושמתם ואמר יהי מקורך ברוך ושמה מאשת נעורך :

פרק ארבעה ועשרים

האישה אשר התגרש בנט התגרש אם

מפני שהוא אסור לאו ואסור עשה או ספק ערוה או מפני שבנד בה ואינו מכפיק לה בזכותה או מפני שמצא בה ערות דבר וערות דבר הוא אשר לא יוכל לסבלו לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו אפילו הקדיחה תבשילו אפילו מצא יותר נאה ממנה אלא ערות דבר הוא טום גדול ואותו המום יהלך לשלשה חלקים • אם שיהיה המום מפני שיש לה מעוט דין • או שיהיה המום בדברי העולם הזה • או שיהיה המום בשניהם והוא הנקרא שם רע • והראשון יחלק לשני חלקים אם שיהיה מעוט דינה לעצמה בנותן שתהלה השבת או זולתו • אם שיהיה מעוט דינה להחטיאו כגון שמאכילה אותו נבלות ומטאות ואינה נוהרת בטומאה בוסן טמאתה ובוסן נדתה • והמום אשר יהיה בדברי העולם הזה יהלך לשלשה חלקים • אם שיהיה המום ההוא מפני שהוא הולכת בקלות ראש וכחללת עצמה ומשחקת עם הבתורים ואינה הולכת בצניעות ומבקשת התשמיש בפרהסיא ומכל אלו הענינים רחוקות בנות ישראל הצנועות כפי שנודע מדת השליח ע"היאם שיהיה המום שהיא מביזה את יולדיו ומקללת אותם • אם שיהיה ערות דבר הוא טום • והמום יחלק אם שיהיה לה קודם שנשאת או נתהרש אחר שנשאת • ואם היה קודם שנשאת או שהיתה לו בו ידיעה או לא היתה לו בו ידיעה • ואם היתה לו בו ידיעה מקודם לכן אינו יכול לגרש בלי סוהר • ואם לא היתה לו בו ידיעה אם רוצה לגרש יגרש בלי סוהר כמו שבארנו • והכומים הם הכתובים בכהן גדול • וכונן ריה הפה והאף וכונן חסרון דעת שמות ושנעון • ואם נתקלקלה בטמאתה ויש לה וסת שאינו יכול לסבול מגרש וכן נמי אם חלתה חולי שאין רפואה לו • ואם נולד לה אחרי שנשאת דינם כדון המוסים שקדמו לה והיתה לו בה ידיעה שאם ישנאה ויציאנה ויתן הפודה כי כן הכתוב אוסר כי שנא שלח ואוסר גם כן ושנאה האיש האחרון שהרי על הבעל הראשון אוסר ומצא בה ערות דבר מלכד שהיה לה כוב שלא היתה לו בו ידיעה אלא אהרי שנשאה הבעל האחרון בידוע שהיתה לו ידיעה בטומאה

פרק שלשה ועשרים

האישה שצריכה נט היא המאורשה

והבעולה שהמאורשה נקראת אשת איש שנאמר על דבר אשר ענה את אשת רעהו • לא כדעת ר' יהודה האבל ור' בנימן האונדני שאמרו כי המאורשה אינה צריכה נט מפני שאמרו כי אשר תבנס בכתב תצא בכתב והמאורשה אין לה כתב כי כבר בארנו בטול זאת הראיה כי העושים כתב על האשה לקחהו מן הגט ואיך ידונו מן החוקש למה שהקישוהו ממנו כל שכן שאנחנו בארנו כי הכתוב אינו למד מן הגט • והמביאים ראיה מן כי יקח איש אשה ובעלה שחורה על הנשואה מכלל שהמאורשה אינה צריכה נט אין הוזהר לדבריו מפני שהכתוב לא תלה הגרש בה המקום אלא בערות דבר ולא ימצא איש ערות דבר באשתו אלא כשישנאה ודבר הכתוב כהווה • אמנם הראיה שאין שהמאורשה צריכה נט הנה הכתוב אוסר ויצאה מביתו והלכה והיתה לאיש אחר וההיות מצאנוהו על המאורשה כי תהיה נערה בתולה מאורשה לאיש והארוש נפל בשם היות ועליה הכתוב אוסר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתות מכלל שהמאורשה צריכה נט • אמנם המביאים ראיה מן ושלחתה לנפשה אין ראיה ממנו כי המאורשה צריכה נט כי מאמר תחת אשר עניתה אם יהיה על השכינה מכלל נשואה היא • ואם יהיה חוזר על גלוח השער הנה הוא קודם הארוש באשר פרשנו • ואם המעם בעבור שאמר קודם לכן ולקחת לך לאשה כבר בארנו שהלקיחה היא על הנשואין והנשואין הם אחרי עשותה תקוני המהרה ויהיה הענין כדרך ויצא יעקב מבאר שבע וילך הרנה • ומי שבא על אשה בלי שיתן לה קנין על דרך זנות היא מפותה והמפותה אינו צריך לתת לה נט ופמורה להנשא לאיש אחר וקנינו קנין שלם • ואם יבוא איש אחר עליה או אם יקנה נאמרה לבעל שבא על דרך זנות בהנכרה • ובענין אסורי עריות בהנכרה דנו החכמים אסורי ערוה שכאו ממנה • מי שנשא מאסורי עריות אין צריך להנתן נט אחר שאין הקנין תופש בעריות וכבר בארנו מאיזה כח אין הקנין תופש

מתקדשת לרצונה ומגורשת שלא לרצונה שהרי הם בעצמם אמרו שיש אנשים שכופין אותם לנרש את נשיהם מכלל בוכרתיים הם ואומרים שהוא הכריח את עצמו ממה שגזר הדין ואפילו מכריהין אותם על ידי נוגשי אינם ישראלים לתת גט וכדון אמרו • מכלל שהאשה מתגרשת לרצונה ויטלא לרצונה ומקרא מלא מן התורה ויצאה הנם אין כסף שזהו הגרוש • אך בעלי הקבלה פירשוהו על פנים אחרים שאין סובל הפשט • והספק על איש שנתן הדין לנרש והוא אינו מנרש ואינם יכולים לכנס אותו אך יהיה הענין • יש מן חכמינו ע"ה שאומרים בית דין פוטרים אותה ויכדילו ביניהם ולא תצטרך גט ממנו ואומר החכם שזה שער קשה • ואמת שזה שער קשה אלא צריך להוציא מידיו אע"פ שאין לכו שלם מפני שהוא קנין שלו • הנה בענין האנוסה מוציאים מידיו המוחר ומקדש אותה אע"פ שלכו בל עמה הנה הכתוב אומר ולו תהיה לאשה לא • וכל לשלחה כל ימיו :

פרק המשה ועשרים

זה שאמור בתורה וכתב לה ספר כריתות צריך שיהיה • וא עצמו הכותב בדעת או שיתן רשות לאחר לכתוב כיוצא בו שנתן לו רשות שלא יהיה הרש שובה וקטן שאינם בני דעת ואינו ישראל ועבד שאין בן ברית ויהיה בכתב • עברי וכלשון עברי • צריך שיהיה הנט לשם איש אחד לא לשם שני אנשים מנרשים שתי נשים שנאמר וכתב ולא גט אחד לשתי נשיו שנאמר וכתב לה • צריך שיכתב בזמן שהוא מנרשה שיכשר לכתוב לא שבת ולא מועד שנאמר וכתב והכתב כולל כל מה שהוא בדיו כתוב על ספר וזולת ספר והחרות בולט ושוקע שנאמר ואכתוב על הלוחות ואינו רוצה הנה אלא מה שהוא כתוב על ספר בדיו וכתוב ואני כותב על הספר בדיו דיו שרשומו נכר • והוא הכותב ולא היא שנאמר וכתב ובאמרו וכתב לה רצה להיות נכתב על שם האיש ועל שם האשה המגורשת שנאמר וכתב לה שאם לא כן יהיה כטל כאיזה צד כמו שנכתב על שם איש ואשה ונתתק על שם איש ואשה אחרת ששמותיהם דומים הוא כטל או • שנכתב על צד התלמידות ונודמן עתה או שנכתב על שמה ועוד נתיחד עמה

במסה ועליה אומר ושנאה האיש האהרון מכלל אם שנה יוציא • ואמנם השלשה שהוא שם רע שהיא עוברת בדברי העולם הזה ויש לה בו מעוט דין כגון שרואים אותה עושה דברים מראין שהיא עושה עברה שזה ממעוט דין שאינה נהרת ממה שהזהירה התורה עליה ושהפרה ברית שהיה לה בינה ובין בעלה להיות על מהרה וקדושה וזאת מגורשת בלי מוחר ואסור לקיימה עמו • והכתוב חייבו לקנאת בזמן שבית המקדש קיים • אבל בזה הזמן ינרש בנט ואין השבועה מטהרת אותה לקיימה עמו כי לא מצאנו הכתוב מראה על מטהרת רק על ידי מי שוטה • וזית תחתיו ונודע לו ואין עדות הראויה שתהרס מנרשה ופדע מוהרה • האיש אשר נאסרה אשתו עליו מפני שזנית בין ברצון בין באונס בין בשננה לא נפטרה מן הנט מדין תורה כי אם נאסרה עליו עדיין היא קנין שלו אשר בשבילו נקראת אשתו והקנין לא דנה התורה להפטר אלא בנט • ובן יפת אומר כיון שנאסרה עליו אינה צריכה גט • כשם שאמרנו שיש על האיש לנרש כך האשה זוכה להתגרש כמה שאמר ואם שלש אלה לא יעשה לה ויצאה הנם אין כסף • ואלו הם הדברים שמוזכרים אותה להתגרש אם נגד בה • והבגידה היא שהניחה והלך לאחזרת שנאמר ובאשת נעורך אל יגוד לשם אומר כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר • ואם חסר תנאי כמה שחייבה לו התורה עליה שאר כסות ועונה שהכתוב אומר ויצאה הנם אין כסף אם יש ביכלתו זאם מפני עניות הטוב לעמוד עמו • ואם רצתה לצאת הדין עמה ואין ראוי לעשות כן • ואם חלה אם רוצה לעמוד עומדת באורך החולי והוא הטוב ואם רוצה לצאת מפני אורך החולי שאין לו רפואה הדין בידה • ואם נמצא עקר והסבה ממנו זוכה האשה להתגרש שאם האשה עקרה האיש גיטא אשה אחרת אם רוצה והאשה אינה יכולה וזוכה להתגרש וכבר הזכרנו שיש להמתין לה עשר שנים • נמצאו לו מומים שאינה יכולה לסבול כגון ריח הפה והחומם לא מדברים שאין לה מהם הזק כגון נקמעה דגלו או נסמית עינו אם זכיותיה עמה • עולה מזה שהאיש מנרש ברצונו ויטלא ברצונו וכן האשה מתגרשת ברצונה ומתגרשת בעל כרחה • לא בדעת בעלי הקבלה שאמרו האיש מקדש בעל כרחו ומנרש ברצונו והאשה

עמה אינו ראוי שנאמר וכתב לה ספר בריתות שתהיה הכתיבה נקשרת עם הכריתות • נכתב הגט והניח מקום הזמן והמקום ושם האישה והאשה מעת שנכתב הזמן והשמות בס אם נתיחד במל אבל לא קודם • ואם כתבו ובטלו יהיה במל לא יגרש בו • צריך לכתוב שם האישה ושם אביה ושם האשה ושם אביה וצריך לכתוב הזמן והמקום :

ונהגו

לכתוב הזמן עתה מוזן חרובן בית המקדש השני שהיה בזמן ארבעת אלפים לכריאת העולם פחות עק"ב מחרובן להרבן • ואמר ספר כריתות שהיה משמעו שזכתב ההוא כורת בניו לבניה שלא יהיה שום תליאה בה ולא לה עליו שום חיוב • אלא אם יש עליו חוב מכתובתה אין בזה מניעה • וענין כריתה מורה שלא יהיה שום תנאי בנתינת הגט שלא יהיה כתוב בו שום מלה ממלות התנאי • שאם כתב את מגורשת ממני ותהיי מותרת לכל העולם חוץ מפלוני או את מגורשת ממני על מנת שתשתמשי לבני או שתתני כך וכך זה אינו ספר כריתות כי לכך נקרא ספר כריתות שלא יהיה ממנו עליה שום רשות ולא עליו שום חיוב אליה שאם לא יהיה כתוב בו מלת תנאי או הוא ספר כריתות • בעלי הקבלה נדרו גדרות רבות בכתיבת הגט בענין האותיות בכתיבתן וכל זה שיקשה על האישה לשלח את אשתו ואין זה יותר קשה מן חיוב הכתוב ונשמרתם ברוחכם ולא תבנודו • ועונש סמון מן מזהר המואהר וחיוב השבועה שלא יוציאנה רק בערות דבר וצריך לכתוב עדים בחתימת עדים כשרים שנאמר על פי שנים עדים יקום דבר • מה שאמר הכתוב ונתן בידה ענינו שיגיע הגט לה ממנו בין שזרקו לה בין ששלחו לה על ידי איש הכל אחד שהם תחת הנתינה ואמרו בידה ר"ל שהוא רשותה כמו ויקח את כל ארצו מידו ורשותה היא בין שהגיע לידה או ליד שלוחה שעשתה לקבלו בין שהרשתה לשומו במקום בין ששם אותו למקום שהוא תחת רשותה ושתקה הכל הוא בידה • נתנו בידה כחוקת שטר ואחר כך ראתה שהוא גט אם הסכימה בו והוא בידה מגורשת ואם השליכתו אינה מגורשת • היתה קטנה אביה מקבל את גרושיה • היתה קטנה שהשיאה אביה ונתינת יתומה בעוד שהיא קטנה ימתין עד שתגדל ותקבל גרושיה • נתן הגט על ידי שליח הולכה או שליח הבאה

קודם שיגיע הגט לידה לא נתגרשה ואם נפסד עד כואו לידה עדיין היא אשת איש • הגיע לידה היא מגורשת ואפילו חזר בו כדי דבור • וכן בעת געת גטה ביד שליח קבלה היא מגורשת • שלח הבעל את הגט וקודם געת בידה בטלו בעדים הגט במל • ואם הגיע הגט בידה אחרי שבטלו אינה מגורשת • הגיע הגט קודם שבטלו היא מגורשת ואם רוצה לקיימה עוד נתן קנין אחר • כשנותן לה הגט אינו צריך לקחת הקנין עד שיקרע השטר שהגט הוא הסבטל את הכל כדין שטר שובר וצריך שתקבלנו האשה ואו תהיה מגורשת שאם לא קבלתו עדיין לא נתגרשה והקבלה זו היא שאם נזרק למה שהוא תחת רשותה בין מקום בין איש ושתקה היא מגורשת • היה בינה לבניה בשוב ספק מגורשת וצריך גט אחר • האשה שעשתה שליח קבלה צריך להיות בעדים משעה שהגיע הגט ליד השליח להיותה מגורשת • אין ראוי לוטר האישה עד זמן פלוני תהא אשתי תהתי ומאו ואילך תהיי מגורשת כי אין ראוי להיות לאדם אשה שוכבת בחיקו ודעתו לגרשה • האשה שאומרת גרושה אני צריך להיות גט יוצא מתחת ידיה ואם אין הגט צריך להיות עדים מעידים שהגיע הגט לידה על כן אע"פ שעדים מעידים כתובים בגט כך צריך להנתן בעדים שהנחתמין מקיימין את הגט ומכשירין אותו ועדי נתינה מעידים בגרישתה ממה שאמר וכתב לה ואחר כך ונתן בידה מלמד שאפילו עבר זמן בין זמן הכתיבה ובין זמן הנתינה מתגרשת בו שהרי בעת שכותבו לה לא תהיה גרושה עד שינתן בידה • מה שאמרה התורה ושלחה מביתו ר"ל שלוחה מתחת רשותו כמו ואם בית אישה נדרה מלמד שאע"פ שנתן הגט לידה לא תהיה גרושה עד שיהיה רשותו לגרשה שנאמר ונתן בידה ואחרי כן ושלחה מביתו מלמד שאם יתן הגט בידה ואמר לה עד זמן פלוני שתתגרשי ועד שתתני לי שאלה פלונית מאמרן ושלחה מביתו צריך להיות הוא המשלח שהאיש צריך לשלח ולא האשה שהרי האישה רשאי לשאת אשה אחרת והאשה אינה יכולה לצאת שתנשא בלי גט מתחת ידה ואין טעם ושלחה מביתו שתצא מביתו אלא מאחר שהגיע גט לידה שלמו גרושיה :

והו נוסח הגט :

ביום

פלוני לשבוע בכך ימים להדש פלוני

ר"ל נסתרה מאחרים כי באמרו ונעלם מעיני אישה שהוא בעצמו ראה מהקדמות ועצם המעשה נעלם ממנו על כן אמר והיא נטמאה על עצם המעשה • וכמה שהשלים החל בדרך זאת הפרשה שרובה כן ואין הטעם כדעת בעלי הקבלה שאמרו שנסתרה כשעור ביאה ואומרים שצריכה עדי קנואי ועדי סתירה ואז ראוי להשקות • שהרי הם עצמם דרשו במאמר אמן אמן אמן מיאש זה אמן מיאש אחר • ואמר ועד אין בה אין צריך לומר ועדות שהרי הנטמאה בעדות נתבאר דינה אלא רוצה במאמר ועד אין בה שאם ראה אותה עד אחד אינה חייבת מות ולא ראוי להשקות אלא התגרש על כן אמר ועד אין בה ואמר והיא לא נתפשה הרצון על ידי הבעל בעצם המעשה שאם נתפשה בעצם המעשה לא ישקנה • ועל כן הוצרך לומר ועד אין בה והיא לא נתפשה שכל כך צריך לקנאת בהקדמות שאחריהן המעשה ובענינים שהם מפני המעשה • ואין טעם למאמר האומר כי לא נתפשה לשון אניסה כי האניסה יוצאת מן מאמר תשמה ומעלה ועוד שדין האניסה נזכר ועבר עליו רוח קנאה • ולאומר שיאמר ונעלם מעיני אישה להביא לאשת החרש ובאמרו ונסתרה להביא אשת הסוּמא ובאמרו ועבר עליו רוח קנאה פרט לאשת שוטה ובית דין יבדילו • ואמר וקנא את אשתו לא באמו ולא באחותו ולא בבתו ולא ביבמתו ולא באסורי ערוה • והביא האיש את אשתו מחויב להביאה בעל כרחו אם בא עליה אחר שקנא אינו מביא אלא מנרש ומשלם מזהרה והביא את קרבנה עליה אחר שקנא מחויב להביא עם האשה בעת אחת ואמר עשירית האיפה קמה שעורים כי השעורים פחותים מהסלת לפי שהמעשה מנונה • ובעלי הקבלה אמרו עשתה מעשה בהמה תביא מאכל בהמה • וראוי להיות הערה מן השם הנה סערת ה' חמה יצאה ואמר לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה והודיע העלה שהיא מנחת קנאות מנחת זכרון לרעה ולנקמה מזכרת עון למחר בנקימתה ואמר קנאות להסיר הקנאה מלב האיש ואמר לרבויו על שנטמאה ולא נטמאה לממא ולמחר או קנאת השם והבעל • ואם היתה בעלה כהן אע"פ שאמרגו כי זולתו מקריב אם הקריב הוא עצמו אוכל הקוספין אע"פ שהוא בכיסו כי לא הקריבה בשבילו שנאמר

וכל

זורת התורה שהוא מנוע מן השכל • ואחר שלא בארה התורה החרה בעינה אסור להשקותה והשוטה אם תמות מיד הפסידה כתובתה ואין צריך לומר הסוּמא כי הכתה בפני בעלה אין לה מוחר • השקה את האשה ומיד בהתחיל לנפול הירך סת בעלה קודם שהתמות האשה אינה זוכה גם במזהר גם בנדוניא אבל אם היתה אחרי זה לא הפסידה כלום אם נרשה • והכהן המשיביע את השוטה הוא כהן בעל המשמר שאינו מוסגל ככהן גדול ולא בבעלי טומין מפני הקרבת הקרבן • היתה אשת כהן הכהן עצמו מקריבה אבל אחר שאמר שהכהן אומר אם לא שמית תחת אישך ועוד שאמר מבלעדי אישך יתחייב שיהיה זולת אישה • היתה אם כהן לא יביאנה לבנה כי אינו תלוי לכהן מוסגל מאנשי המשמר • היתה בת כהן אביה עצמו מקריבה ודנו החכמים כי טעת שיגלה מזורה יפסל אביה שאמר ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף • ובעלי הקבלה אמרו כשם שהנקמה פוקדתה כך פוקדתו לנואף :

פרק שבעה ועשרים

אמר

הכתוב איש איש כי תשמה אשתו הכפל על מה שאמר ועבר עליו קנאה וקנא את אשתו והיא נטמאה ואמר או עבר עליו רוח קנאה ואי אפשר והיא לא נטמאה ואומר כי תשמה אשתו מורה שרואה אותה בדברים מנונים מקריבים דעתו שזנית לא שמלת תשמה מורה על הזנות אלא כמו שאמר אל ישט אל דרכיה לכן • ולא תורה המלה על ננאי כי כבר נאמר שמה מעליו ועבור אלא מהוך הענין יודע אם לשבח אם לננאי ועל אותם המעשים המנונים תקרא שוטה • ופרט האנוסה והשוונת השוטה והשבורה • ובאמרו אשתו כלל את המאורשה והבעולה ופרט מאסורי עריות • ואמר ומעלה בו מעל הוא לענין הנאוף שהפרה הברית שהיתה בינו לבינה ופרט לשוטה על כן באר ואמר ושכב איש אותה שכבת זרע והורה שעל השכיבה תהיה הטמאה • ואמר איש ולא בהמה • ואמר שכבת זרע למקום הידוע פרט לבא אליה דרך אברים • ואמר ונעלם מעיני אישה חייב להשקותה אם נעלם מעיניו שאם היתה לו ידיעה אינו מחויב להשקותה אלא ינרש • ואמר ונסתרה

קודם שיגיע הגט לידה לא נתגרשה ואם נפסד עד בואו לידה עדיין היא אשת איש • הגיע לידה היא מגורשת ואפילו חזר בו כדי דבור • וכן בעת געת גטה ביד שליח קבלה היא מגורשת • שלח הבעל את הגט וקודם געת בידה בטלו בלדים הגט בטל • ואם הגיע הגט בידה אחרי שבטלו אינה מגורשת •

הגיע הגט קודם שבטלו היא מגורשת ואם רוצה לקיימה עוד נותן קנין אחר • כשנותן לה הגט אינו צריך לקחת הקנין עד שיקרע השטר שהגט הוא המבטל את הכל כדין שטר שובר וצריך שתקבלנו האשה ואז תהיה מגורשת שאם לא קבלתו עדיין לא נתגרשה והקבלה זו היא שאם נזרק לבה שהוא תחת רשותה בין מקום בין איש ושתקה היא מגורשת • היה בינה לבינו בשוה ספק מגורשת וצריך גם אחר • האשה שעשתה שליח קבלה צריך להיות בעדים משעה שהגיע הגט ליד השליח להיותה מגורשת • אין ראוי לומר האיש עד זמן פלוני תהא אשתי תחתי ומאז ואילך תהיי מגורשת כי אין ראוי להיות לאדם אשה שוכבת בחיקו ודעתו לגרשה • האשה שאומרת גרושה אני צריך להיות גם יוצא מתחת ידיה ואם אין הגט צריך להיות עדים מעידים שהגיע הגט לידה על כן אע"פ שעדים מעידים כתובים בגט כך צריך להנתן בעדים שהנחתמין מקיימין את הגט ומכשירין אותו ועדי תנינה מעידים בגירשתה ממה שאמר וכתב לה ואחר כך ונתן בידה מלמד שאפילו עבר זמן בין זמן הכתיבה ובין זמן הנתניה מתגרשת בו שהרי בעת שכותבו לה לא תהיה גרושה עד שינתן בידה • מה שאמרה התורה ושלחה מביתו ר"ל שלושה מתחת רשותו כמו ואם בית אישה נדרה מלמד שאע"פ שנתן הגט לידה לא תהיה גרושה עד שיהיה רשותו לגרשה שנאמר ונתן בידה ואחרי כן ושלחה מביתו מלמד שאם יתן הגט בידה ואמר לה עד זמן פלוני שתהגרשי ועד שתתני לי שאלה פלונית מאמר ושלחה מביתו צריך להיות הוא המשלח שהאיש צריך לשלח ולא האשה שהרי האיש רשאי לשאת אשה אחרת והאשה אינה יכולה לצאת שתנשא בלי גט מתחת ידי ואין טעם ושלחה מביתו שתצא מביתו אלא מאחר שהגיע גט לידה שלמו גרושיה •

וזהו נוסח הגט :

ביום פלוני לשבוע בכך ימים לחדש פלוני

עמה אינו ראוי שנאמר וכתב לה ספר כריתות שתהיה הכתיבה נקשרת עם הכריתות • נכתב הגט והניח מקום הזמן והמקום ושם האיש והאשה מעת שנכתב הזמן והשמות כס אם נתיחד בטל אבל לא קודם • ואם כתבו ובטלו יהיה בטל לא יגרש בו • צריך לכתוב שם האיש ושם אביו ושם האשה ושם אביה וצריך לכתוב הזמן והמקום :

ונהניו

לכתוב הזמן עתה מוזן חרבן בית המקדש השני שהיה בזמן ארבעת אלפים לכריאת העולם פחות עק"ב מחרבן להרבן • ואמר ספר כריתות שהיה משמעו שזכתב ההוא כורת בינו לביתה שלא יהיה שום תליאה בה ולא לה עליו שום חיוב • אלא אם יש עליו חוב מכתובתה אין כזה מניעה • וענין כריתה מורה שלא יהיה שום תנאי בכתיבת הגט שלא יהיה כתוב בו שום מלה ממלות התנאי • שאם כתב את מגורשת ממני ותהיי מותרת לכל העולם חוץ מפלוני או את מגורשת ממני על מנת שתשתמשי לבני או שתתני כך וכך זה אינו ספר כריתות כי לכך נקרא ספר כריתות שלא יהיה ממנו עליה שום רשות ולא עליו שום חיוב אליה שאם לא יהיה כתוב בו מלת תנאי או הוא ספר כריתות • בעלי הקבלה נדרו נדרות רבות בכתיבת הגט בענין האותיות בכתיבתן וכל זה שיקשה על האיש לשלח את אשתו ואין זה יותר קשה מן חיוב הכתוב ונשמרתם ברוחכם ולא תכנודו • ועונש סמון מן מוהר המואהר וחוב השבועה שלא יוציאנה רק בערות דבר וצריך לכתוב עדים בחתימת עדים כשרים שנאמר על פי שנים עדים יקום דבר • מה שאמר הכתוב ונתן בידה ענינו שיגיע הגט לה ממנו בין שזרקו לה בין ששלחו לה על ידי איש הכל אחד שהם תחת הנתניה ואמרו בידה ר"ל שהוא רשותה כמו ויקח את כל ארצו מידו ורשותה היא בין שהגיע לידה או ליד שלוחה שעשתה לקבלו בין שהרשתה לשומו במקום בין ששם אותו למקום שהוא תחת רשותה ושתקה הכל הוא בידה • נתנו בידה כחוקת שטר ואחר כך ראתה שהוא גט אם הסכימה בו והוא בידה מגורשת ואם השליכתו אינה מגורשת • היתה קטנה אביה מקבל את גרושיה • היתה קטנה שהשיאה אביה ונהיתה יתומה בעוד שהיא קטנה ימתין עד שתגדל ותקבל גרושיה • נתן הגט על ידי שליח הולסה או שליח הבאה

ר"ל נסתרה מאחרים כי באמרו ונעלם מעיני אישה שהוא בעצמו ראה מהקדמות ועצם המעשה נעלם ממנו על כן אמר והיא נטמאה על עצם המעשה • וכמה שהשלים החל בדרך זאת הפרשה שרובה כן ואין הטעם כדעת בעלי הקבלה שאמרו שנסתרה כשעור ביאה ואוברים שצריכה עדי קנואי ועדי סתירה ואז ראוי להשקות • שהרי הם עצמם דרשו במאמר אמן אמן אמן מאיש זה אמן מאיש אחר • ואמר ועד אין בה אין צריך לומר ועדות שהרי הנטמאה בעדות נתבאר דינה אלא רוצה במאמר ועד אין בה שאם ראה אותה עד אחד אינה חייבת מות ולא ראוי להשקות אלא התגרש על כן אמר ועד אין בה ואמר והיא לא נתפשה הרצון על ידי הבעל בעצם המעשה שאם נתפשה בעצם המעשה לא ישקנה • ועל כן הוצרך לומר ועד אין בה והיא לא נתפשה שכל כך צריך לקנאת בהקדמות שאחריהן המעשה ובענינים שהם מפני המעשה • ואין טעם למאמר האומר כי לא נתפשה לשון אניסה כי האניסה יוצאת מן מאמר תשמה ומעלה ועוד שדין האניסה נזכר ועבר עליו רוח קנאה • ולאומר שיאמר ונעלם מעיני אישה להביא לאשת החרש ובאמרו ונסתרה להביא אשת הסומא ובאמרו ועבר עליו רוח קנאה פרט לאשת שומה ובית דין יבדילו • ואמר וקנא את אשתו לא באמו ולא באחותו ולא בבתו ולא ביבמתו ולא באסורי ערוה • והביא האיש את אשתו מחויב להביאה בעל כרחו אם בא עליה אחר שקנא אינו מביא אלא מנרש ומשלם מזהרה והביא את קרבנה עליה אחר שקנא מחויב להביא עם האשה בעת אחת ואמר עשירית האיפה קמה שעורים כי השעורים פחותים מהסלת לפי שהמעשה מנונה • ובעלי הקבלה אמרו עשתה מעשה בהמה תביא מאכל בהמה • וראוי להיות הערה מן השם הנה סערת ה' חמה יצאה ואמר לא יצוק עליה שמן ולא יתן עליה לבונה ותודיע העלה שהיא מנחת קנאות מנחת זכרון לרעה ולנקמה מזכרת עון למהר בנקימתה ואמר קנאות להסיר הקנאה מלב האיש ואמר לרבוני על שננטמאה ולא נטמאה למטא ולמהר או קנאת השם והבעל • ואם היתה בעלה כהן אע"פ שאמרנו כי זולתו מקריב אם הקריב הוא עצמו אוכל הקוסין אע"פ שהוא מכיסו כי לא הקריבה בשבילו שנאמר וכל

גורת התורה שהוא מנוע מן השכל • ואחר שלא בארה התורה הרהר בעינה אסור להשקות והשוויה אם תמות מיד הפסידה כתובתה ואין צריך לומר הכוהר כי הכתה בפני בעלה אין לה מוהר • השקה את האשה ומיד ברתחיל לנפול הירך כת בעלה קודם שתמות האשה אינה זוכה גם במוהר גם בנדוניא אבל אם היתה אהרי זה לא הפסידה כלום אם נרשה • והכהן המשיביע את השומה הוא כהן בעל המשמר שאינו מוסגל ככהן גדול ולא בבעלי טומין מפני הקרבת הקרבן • היתה אשת כהן הכהן עצמו מקריבה אבל אחר שאמר שהכהן אומר אם לא שמת תחת אישך ועוד שאמר מבלעדי אישך יתחייב שיהיה זולת אישה • היתה אם כהן לא יביאנה לבנה כי אינו תלוי לכהן מוסגל מאנשי המשמר • היתה בת כהן אביה עצמו מקריבה ודנו החכמים כי מעת שיגלה מזורה יפסל אביה שאמר ובת כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף • ובעלי הקבלה אמרו כשם שהנקמה פוקדתה כך פוקדתו לנואף :

פרק שבעה ועשרים

אמר הכתוב איש איש כי תשמה אשתו הבפל על מה שאמר ועבר עליו קנאה וקנא את אשהו והיא נטמאה ואמר או עבר עליו רוח קנאה ואי אפשר והיא לא נטמאה ואומר כי תשמה אשתו מורה שרואה אותה בדברים מנונים מקרבים דעתו שזניה לא שמלת תשמה מורה על הזנות אלא כמו שאמר אל ישט אל דרכיה לבך • ולא תורה המלה על ננאי כי כבר נאמר שמה מעליו ועבור אלא מהך הענין יודע אם לשבח אם לננאי ועל אותם המעשים המנונים תקרא שומה • ופרט האנוסה והשוננת השומה והשבורה • ובאמרו אשתו כלל את המאורשה והבעולה ופרט מאסורי עריות • ואמר ומעלה בו מעל הוא לענין הנאוף שהפרה הברית שהיתה בינו לבניה ופרט לשומה על כן באר ואמר ושכב איש אותה שכבת זרע והורה שעל השכיבה תהיה הטמאה • ואמר איש ולא בהמה • ואמר שכבת זרע למקום הידוע פרט לבא אליה דרך אברים • ואמר ונעלם מעיני אישה חייב להשקותה אם נעלם מעיני שאם היתה לו ידיעה אינו מחויב להשקותה אלא ינרש • ואמר ונסתרה

וכל סנתת כהן וגו' אבל בשבילה שנאמר והביא את קרבנה עליה • ואי אפשר דעת האומרים היו מאיימין בה עד שלא תשתה שתורה ואם הודית שזכרת כתובתה ויוצאת כי לא היתה שום שומה שותה • ולפי דעתנו שאם תורה תהרג היאך היו סתרין לה בדברי איזם ופחד והיא עכ"פ תזמת אך מפני שזאת הנקמה יתרה מהמיתה לפי דעת האשה היו סתרין לה בדברי איזם ופחד שלא תגרום להסחק השם הנכבד ואם הודית לא היתה שותה ואמר והקריב אותה עונה על האשה שעמידנה בעזרת נשים ואמר מים קדושי' מן הכיור להבדיל בין אשה עובדת אלהים לאשר לא עבדתו והפרה הכרית שהיה לה בינה ובין בעלה ואמר בכלי חרש כדון טהרת מצורע • מן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן מקום היה מונה בקרקע לכתחלה מכוסה ובשעת הצורך היו משיאין המכסה ולוקחין עפר • ונתן אל המים שעור עד שיעבור המים • ואמר והעמיד שני כדי שיאמר ופרע מפני קלות ראשה • ונתן על כפיה המנחה רמו על הידים שהבכו לנואף וביד הכהן יהיו מי המרים בכלי חרש ונקראו מרים על שם טופס על המרירות שיחדשו לה על כן אמר המאררים למרים • ונקראו מרים בין על הטהורה בין על הטמאה שהטהורה תתמרר על שהללה עצמה והטמאה על הגלות מזרה והמים כנגד הזרע שקבלה • ואמר והשביע הכהן פעמים ואמר והשביע הראשון החל לכאר על מה ישביע וכאר ויתן איש בך את שבכתו • ועוד אמר והשביע מפני אריכות הדברים והוא ענין האלה ותחלתה יתן ה' אותך לאלה ולשבועה ואמר אם לא שכב איש אותך ואם לא שמית טמאה תחת אישך שני מענים • ויהיה ענין אם לא שכב אם לא שוככה מאיש אחר שאינו השוד ואם לא שמית טמאה לאיש החשוד לא לפי דעת החכם ר' יוסף אם לא שכב על הארושה ואם לא שמית על הבעולה • ואמר פנים אחרים הם יותר רחוקים • ולא לפי דעת החכם ר' אהרן נ"ע שאם לא שכב על לא שכב באונס ולא הודית זה אינו דבור מחוכם ואם לא שמית ברצון • אבל מה שאמרנו הוא הראוי והרצוי ועל כן אמר אם לא שכב איש אותך קודם ואם לא שמית טמאה כי אחרי ששטחה מיד הביאה אבל אפשר ששוככה קודם ואמר הנקי ממי המרים ר"ל תהיי נקיה ועוד כמה שהשלים החל ואמר ואת כי שמית ואמר וכי נטמאת

מזה החשוד מרמזו שהמכוון לתכלית הפעולה כי סלת שמית תפול בענין ההקדמה • ואמר ויתן איש בך את שבכתו איש שאינו השוד בין שבא עליה ברצון בין שבא עליה באונס ולא הודית מפני שגם זאת מועלת יען שהיא טמאה לו ולא הודית אבל בהיות האנוסה מפורסמת נתבאר משפטם במקום אחר ולנערה לא תעשה דבר • ואמר מכלעדי אישך בעוד שהיא בעולת בעל לזה כי אם זנית קודם זה הבעל או שזנית תחת בעל אחר היא חויץ מזאת האלה • ואמר והשביע הכהן את האשה שאמר יתן ה' אותך לאלה ולשבועה והאלה הוא מה שאמר לצבות כמין ולנפיל ירך • והשבועה שתאמרנה הנשים יעשה ה' לי כמו שעשה לפלזנית • ואמר בתת ה' את ירכך נופלת והקדים הירך כי הפורענות הגדולה בנפילת הירך ועל כן בענין השבועה הקדים הירך ואחרי כן אמר וכאו המים המאררים האלה כמעיק לצבות כמין התהלות הפורענות כדרך ההשקאה מן הבטן • ואמרה האשה אמן אמן אמן איש זה אמן מאיש אחר או על שנון הבטן והירך או על האלה והשבועה או אמן על הנקיית אמן על הפורענות • ואחרי כן יכתוב את האלות האלה בספר בקלף ולא בנייר מפני כי אמר ומחה שימחה במי המרים ויהיה בדיו שאינו עושה רושם • ובעלי קבלה אמרו קודם שימחה שם הקדש אם לא רצה פטורה מן ההשקאה ומוציא אנותן כתובתה ואם אחר שנמחה משקין אותה בעל כרהה ואם אחר שנמחה הודית שנממאה שזכרת כתובתה ויוצאת • ואנחנו בארנו דעתנו כי בין שלא שמעה בין שהודית הייבט מות • ואולם הטוב אם לא שמעה שזכרת כתובתה ויוצאת • ותהלת האלות מן יתן ה' ואחריהם עד ולנפיל ירך הכתוב אומר והשקה את האשה את המים ואחרי כן אומר ולקה הכהן את המנחה • ובעלי הקבלה אמרו קודם משקה ואחרי כן מניף והלא הכתוב אומר אחר ההנפה ואחר ישקה את האשה את המים על כן אמר ר' יוסף נ"ע כי אמר בתחלה והשקה ורצה להשלים פעלת הכים אלא אחר שהניף ונתן הלך המזבח השקה אותה כי עד שיקרא ויכתב וימחה המנחה בידה ואחרי כן לוקח המנחה ונותן הקומין למזבח והשאר נאכלת בחוקת קדשים קלים ואחרי כן ישקה את האשה את המים והמים שעור שתייה ואמר והיתה אם נטמאה כנגד אם

כביאה ועל כן יש הבדל בין אנוסה למפונה אבל אם היא קטנה ביותר אף לפי דעת הרבנים בת שלש שנים איך תבחן בין מפונה לאנוסה • אך מה שיש לנו לומר כי כל עוד שלא תבחן בדעתה שהיא בת פתוי תהי נדונית בחוקת אנוסה ודין האנוסה כל הנבעלת בשדה עד שיכואו עדים שהיא כרצון • ודין המפונה כל הנבעלת בעיר עד שיכואו עדים שהיא אנוסה ולא ידעה לצעוק אך היא נלחמת בכל כחה • ובעלי הקבלה הביאו עשר נשים שפטרו אותן מן הקנס ואלו הן • הבוגרת והממאנת והמתגרשת והאילונית והשוטה והחרשת והגיורת והשבוייה והמשוחררת והיוצא עליה שם רע בילדותה • ונראה שדעתם בעבור שהבוגרת והאילונית אין להן קנס מפני שלא תקראנה בשם נערה • והלא הביא הקטנה שלא תקרא בשם נערה והאחרות כגון הממאנת המנורשת הגיורת והשבוייה והמשוחררת כיון שגלוי ערותן היה תחת רשות אחר אין להן קנס • אלא הגיורת השבוייה והמשוחררת שנתגירה ונשתחררה אחר שלש שנים אבל בתוך שלש יש לה קנס כי אם נבעלה בתוך שלש כאלו לא נבעלה • והם הביאו המנורשת מן הארושין שנאנסה תחת הקנס • השוטה והחרשת ומי שיוצא עליה שם רע שגלוי ערותן נקל בעיניהן ואחרי שהם כללו המפונה בקנס והנה המפונה לא נתפתתה אלא מפני שגלוי ערותה נקל בעיניה • אבל יש לנו לעמוד על גזרת התורה בין אנוסה למפונה ועל האנוסה חייב עונש ומוחר ועל המפונה מוחר ועל האנוסה יכנס בעל כרחו ועל המפונה אס ירצה • ולא הבדיל בין אנוסה לאנוסה ובין מפונה למפונה • והענין ינתן לאבי הנערה כי הביא את שם אביה • נראה מן הפשט שלא חייב הכתוב על המפונה זולתי המוחר ועל האנוסה המוחר והעונש • ומת שהוסיפו בעלי הקבלה על המפונה זולתי המוחר שלשה קנס ובושת ופנס • ועל האנוסה ארבעה והם הנזכרים והצער כי אלו החמשים כסף של אנוסה הם קנס ועל האנוסה פורע מיד ועל המפונה כשלא ישאנה אבל בשת ופנס למפונה ובושת ופנס וצער לאנוסה פורע מיד • וגם על אלו הבדילו נשים שמחויב בהן • ואלו דברים שלא נתעוררו מכת הכתוב כי אחר שיקחנה מי שבא עליה מהבושת ופנס ישלם אף הנשים שלא חייבוים בקנס חייבוים על אלו כגון הבוגרת והממאנת

אם לא שכב ותמעול מעל כנגד ואם לא שטית • וצנתה בטנה ונפלה ירכה כדרך ההשקאה • ואם לא נטמאה הוין מזה החשוד וטהורה היא מזה החשוד ונקתה ונזרעה וזע הוא הגדה ולא הכטחה כי אולי תהיה באה בימים • ואמר זאת תורת הקנאות כנגד אשר תטמא אשה תחת אישה וקנא וכנגד או איש אשר עבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והיא לא נטמאה • ואמר ונקת האיש מעון כי כשקנא יביא שאם בא אליה אחר שקנא אין המים בודקין והאשה החיה תשא את עונה מנקמת העולם הבא :

פרק שמונה ועשרים

מה שאמר הכתוב וכי יפתה איש בתולה אשר לא אורשה ושכב עמה ובמשנה תורה אמר כי ימצא איש בתולה אשר לא אורשה ותפשה • גזרה התורה על המפתה שימהרנה לו לאשה ואם מאן ימאן כי אולי אביה אדם נכבד והוא איש פהות או לא ירצה הוא בה אומר הכתוב כסף ישקול כמוחר הבתולות דמי הנאת שכיבה • והאנוסה ישאנה בעל כרחו שנאמר ולו תהיה לאשה ואומר ונתן לאבי הנערה חמשים כסף שהם העונש והמוחר נתחייב במאמר ולו תהיה לאשה ואם לא ירצה אביה לתתה לו יתחייב המוחר • והעונש לא יוכל שלחה בערות דבר זולתי אם היתה מאסורי עריות שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו • ובעלי הקבלה אמרו כי זאת נערה בתולה ושמו שעור סבת שלש עד שתעשה בוגרת בת שתיים עשרה שנה וששה חדשים אבל אם בגרה הבא עליה לא יתחייב עונש וכבר בארנו דעתם שיתחייב העונש על שתיים אלא אמרו שעל האנוסה פורע מיד ועל המפונה לכשלא ישא באמרו ואם מאן ימאן אביה לתתה לו אבל באמרו מהור יסחרנה והוא מה שאמר כמוחר הבתולות ולשם בארנו שבר דבריהם • ולא יחדו שעור זמן המפונה והאנוסה אלא בעבור שאמר נערה בתולה וידוע לפי דבריהם שהנערה היא תוך ששה חדשים ואיך הביאו גם הקטנה • ועוד שאנחנו מצאנו מן הכתוב שקורא האלמנה נערה מן הנערה הזאת • אבל מה שנאמר אנהנו כי כל אשה שבא עליה איש בין קטנה בין בוגרת כלן נכללות והכתוב לא דבר רק בדבר ההווה לפי רוב הנמצא על הראויה

הבתולה משלם השוטה וההרשת צער לבד אם נאנסו אך אם נתפתו אין להם כלום. ולפי דעתנו מה שהוסף הכתוב על האנוסה הוא העונש ומה שהיה בינה ובין המפותה הורה הכתוב כמו שנזכר והנראה אין שום דבר אחר ביניהם ולא תוספה שלא נזכר. אבל על האנוסה פורע הקנס מיד לפי דעתם ואין לה סוחר אחרי שיש עשה ולא תעשה שלא יגרש כי הסוחר לא הושם אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו וזה מצוה שלא יגרש ואם גרש יחזיר ואם מתה ולא החזיר לוקה. ולפי דעתנו על המפותה אם לא ישאנה משלם מוהרה המוקדם כמאמר כמותר הבתולות ואין בו מוהר המואחר. כי מוהר המואחר לא הושם אלא כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה וזה אחרי שלא ישאנה איך ישלם ואם ישאנה יתחייב בשניהם במוקדם וכמאחר. ועל האנוסה משלם יותר הקנס שהם המשים כסף ונותן לה מוהר מוקדם ולפי הנראה אחרי שהוא מצווה שלא יגרש אין לו מוהר מואחר. אך מפני שהאלמנה זוכה במוהר מואחר צריך להיות לה מוהר מואחר והבתולה שהיא גרושה או אלמנה אף על פי שאינה שכיבה מרבית ההכמים דנו אותן הבא אליהן כדין הבא באשת איש שהוא מחוייב מות והביאו ראיה מן פסוק ואיש אשר ישכב את אשת איש אשר ישכב את אשת רעהו ממה שאמר את אשת רעהו מלמד שהיתה לו לפי העת אבל באמרו את אשת איש היא אשת המת או המגרש וזה אי אפשר. ועוד לפטור הבא אליה בכל וכל אי אפשר אבל מאוסד הדעת יש לדין אותן אם מפותה מפותה אם אנוסה אנוסה ואע"פ שהכתוב אומר על המפותה ועל האנוסה אשר לא אורשה. ומה שיש לנו לומר כי דבר הכתוב למה שימצא ברוב והדין ישולח גם על המגורשת והאלמנה. ובעלי הקבלה אמרו אם נאנסה המגורשת מן הארושין יש לה קנס. וכבר בארה התורה שהעונש לאביה תמור הכשת ואם אין לה אב העונש יהיה לה וגם לא מצאנו הכתוב להזכיר על מי שאנס או פתה את השכובה אמור כי היא גרושה או אלמנה אך מדרך דיוק יש לנו לומר כי אחר שמוהר הבתולה הם דמי הנאת שכיבה מאמרו כסף ישקול כמותר הבתולות מכלל יש גם על השכובות מוהר שאלמלא לא היה לשכובות מוהר לא היה ראוי לומר כמותר הבתולות מכלל שאם פתה ואנס את

פרק תשעה ועשרים

מוציא שם רע זה שנשא אשה ובא אליה ולא מצאה בתולה והיא נשאת כחוקת בתולה. לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו שהכתוב לא דבר אלא על נערה והנערה לפי דעתם הוך ששה חדשים כמו שבארנו דעתם ועליה לוקה ומשלם הקנס אבל על הבוגרת לא יתחייב במלקות וקנס שהרי הורינו שגם השכובה תקרא נערה כל שכן הבתולה שהיא בוגרת כגון שנאמר כן הנערה הזאת. והתימה על האונס והמפתה חייבו הקנס מן השלמת שלשה שנים עד שתבטור וזאת הוך ששה חדשים ובשני המקומות נקראת בשם נערה. והנה הכתוב אוכר וכי יקה איש אשה ובא אליה ושנאה ושם לה עלילות דברים לאמר את האשה הזאת לקחתי ואקרב אליה ולא מצאתי לה בתולים שהוא כנוי לשכיבה. ומנהג ישראל הוא כשתנשא בתולה השושבינים הם הפקידים עליהם. ואם הבעל הוציא עליה שם רע אבי הנערה או קרוביה אומרים לפני בית דין את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנאה והנה הוא שם לה עלילות דברים לאמר לא מצאתי לכתך בתולים ואלה בתולי בתי ר"ל העדים שבידיהם השמלה ועל כן אומר ופרשו השמלה ועל פי האמת לפי הפשט אם לא אמר הבעל ביום קומו מכנתו כשיעשה כניכה להפה כי לא נמצאו בתולים אין שופעין לו ואין

באמרו לא תהיה אשת המת החוצה • ועוד
באמרו מלת יבום אשר נזכרה באחים מכש
בענין בני יהודה :

יש להשיב אמת הדבר כי כהיות השם נאמר
על אמת ומעבר לא יצא מן האמת אל
המעבר אלא כראיה • ואין לנו ראיה גדולה
מהיות סתירה בין שני המאמרים בין ערות
אשת אחיך ובין בי ישבו אחים ואי אפשר
לעבור סתירה בדברי השם על כן יש לנו הכרח
לומר שפסוק כי ישבו אחים נאמר על המעבר
כל שכן שיש שמות אשר יש בהם אמת ומעבר
ומשתמש המעבר בין בעלי הלשון יותר מן
האמת ובהצטרך להסגיל אל האמת אדרבא
יצטרך אל ראיה • והנה בהצטרכו בשם אח
על האמת אומר כי יסיתך אחיך בן אמך
מפני שנשתמש שם אח בכתובים על המעבר
יותר מן האמת • ואם יטעון כי אין זה סתירה
מפני כי בשעת צווי בערות אשת אחיך היה
הרצון הוץ מענין היבום כיוצא בדבר בענין
השבת כאמרו וכל מלאכה לא תעשו ואחרי
כן אומר וכיום השבת שני כבשים :

יש להשיב אמת הדבר • אך כבר ידוע כי
הדבור הוא המליץ בענין החפץ ודין
יש להרמיז שהוא רוצה בהסגלה שאם לא כן
ידמה סתירה • והנה בענין שבת אמר ששת
ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי
שבת וכו' וזוה הורה שמעשינו אסורים
ומעשה שמים מותרים אם כן אין הנה
סתירה • אך בפסוק ערות אשת אחיך אין
בו רמז להסגלה וחוב לקחת אותו על כללו
ובכן באמת מאמר ערות אשת אחיך היא
סתירה ולא יתכן לבוא סתירה בדברי השם •
וכבר ידעת מה שנתבאר בחכמת הדבר
שהסתירה לא תצדק רק בתנאים והם שבעה
תנאים ואז תהיה סתירה אמיתית • התנאי
הראשון שלא יהיה השם משותף אל שני
דברים הלוקי העצם כי אז לא תהיה הסתירה
סתירה כאמרו המלה ישחט המלה לא ישחט
ויצדקו שני המאמרים ואין לשם סתירה כן
הנה שהמעבר משתמש כדין המוסכם ואין
סתירה בין ערות אשת אחיך ובין כי ישבו
אחים יחדו שהראשון הוא על האמת והשני
הוא על המעבר • והתימה מן המשתדלים
להעזר בפסוק כי ישבו אחים יחדו שהוא אח
משם וזוה צריך לברוח כל משכיל מלבוא
תחת הסתירה ואלו עורי לב לא הרנישו
שהכתוב מנע מבוא בענין הסתירה כי בפסוק
ערות אשת אחיך הסגילו על האמת כמלת

שאר

ואין לו טענת בתולים ודן עליו הכתוב אם
הוא משקר במלקות זעונש מאה כסף כפל
המשימים שהיב על האונס שזה נדון בדין
גנב שנים ישלם כמורה המואחר שהוא
חייב לה אע"פ כן זה עונש גמור ומחויב
גם המורה אלא העונש על צד דמיון שעור
המורה בשעור ולו תהיה לאשה ולא יוציא
ואם יוציא ולא ההזיר לוקה • ולא דן אותו
הכתוב בעד זומם שזה בעל ריב והכסף לאבי
הנערה חלף בשתו ואם אין לה אב הם שלה •
ודין אחד לכל בתולה אע"פ שכתוב על בתולת
ישראל שהכתוב דבר על הרוב ואמר הכתוב
ואם אמת היה הדבר הוזה לא נמצאו בתולים
לנערה דן הכתוב לסקלה באבנים כי אולי
בעוד שהיא מאורשה שכבה עד שתביא
ראיה לדבריה כי קודם הארושין שכב עמה •
זאם תביא ראיה כי קודם הארושין זנית
או שהיתה מוכת עין והסתירה הדבר מן
בעלה לא תהרג אלא הרשות בידו לפטור
ואם לא תמצא עדות הרי היא בחזקת דרוסת
איש משנתארשה ותסקל פתח בית אביה
לראות המולידים גדולם ודבר הכתוב על
הרוב :

פרק שלשים

ראיתי כי רבתה החלוקה בינות החכמים
בענין היבום ונראה לי להעיר
בדבריהם מפני שמצאו הכתוב באזהרת העריות
ערות אשת אחיך לא תגלה • וידוע כי ענין
העריות בא לאסור אסורים שהיו מקודם לכן
באסור וגם לאסור מה שהיה ב'התר' • הנה
אסור האב והבת ואסור האחות מאב ומאם
היו מקודם לכן באסור ובאה גם התורה
ואסרה גם מה שהיה קודם בוא התורה בהתר
כגון הדודה ושתי אחיות • וכן יש לומר ביבום
שהיה בהתר לשני אחים אמתיים וכשבאה
התורה ואמרה ערות אשת אחיך לא תגלה
אסרה גם אותו מפני שפסוק ערות אשת אחיך
שזה עם פסוק ערות אשת אביך • וכמו שזה
הפסוק על כלולו אסור עולמי כך זה הפסוק
על כלולו אסור עולמי • אך מפני שמצאו
פסוק כי ישבו אחים יחדו נחלקו החכמים •
כלל חכמי הרבנים וקצת מהחכמי הקראים
אימרים כי הוא על אחים ממש מפני כי השם
בהיותו נאמר על אמת ומעבר לא נוציאחו
בן האמת אל המעבר אלא כראיה כל שכן
בהזכר מלות מורות שזה השם הוא על האמת

שאר מה שלא עשה בן כפסוק כי ישבו אחים יהודי ואין עזר לנעזר מפסוק לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר עד שיהיה המאמר אה ממש כי לא באו אלו המלות לבאר שאח ממש הוא כי מצאנו מלת זר- יאמר לרחוק ולקרוב כי יאמר זר על הקרוב כמו שנאמר במלואים וזר לא יאכל ונאמר שפינתם תחת מלת זר ונאמר זר בשבט זר לא יקרב אליכם ויאמר זר על ישראל כנגד הלויים • אם בן לא יאמר זר אלא כנגד אשר יסגיל הכתוב ואם יודע מה רצון הכתוב במלת אחים תהיה מלת זר כנגדו והוא באור למלת החוצה • והמביא ראיה מענין יהודה שאמר בוא אל אשת אחיך ויבם אותה שהיה על אחים ממש • יש להשיב כי קודם בוא התורה לא היתה אשת האח אסורה על כל אופן אבל היתה פטורה להנשא על צד הרשות לכך היה חיוב ביבום • וכשכבא התורה ואסרה אשת האח נאמר כי אסרה על כל אופן ותלה היבום באחי משפחה שיש להם רשות להנשא זה לזה והייבום ביבום ויהיה זה כמו אסור קדש וקדשה • כן היה קודם בוא התורה היבום באחים ממש וכשכבא התורה תלה אותו באחי משפחה כי אי אפשר שהוא תלוי בכרת שיהיה על צד הרשות • והמביא ראיה ממאמר נעמי העוד לי בנים במעי והיו לכם לאנשים זה המאמר על צד הגנום בדרך האתן בכורי פשעי כלומר שהוא על צד הנמנע • ועוד שהכמי הרבנים פוטרים לאח שלא היה בעולמו ולאח שהוא מן האם • והמביא ראיה משם יבום שמצא אותו נאמר על אחים ממש בענין יהודה באמרו בוא אל אשת אחיך ויבם אותה לאח בעלה ונאמר כרות הנה שבה יבמתך שהיו שתי נשי שני אחים אמתיים • יש להשיב אין למנוע שלא יקרא אח משפחה של בעלה יבם על צד המעבר לצד קרבת הבעל כמו שנקרא אח בשם מעבר ואמר לא אבה יבמי ויבמה להראות נשיאתם מצד קרבת הבעל :

פרק אחד ושלשים

י"ג להכריח בדברי בעלי הקבלה ור' בנימין האוונדי שאמר כי על המאורטה הכתוב מדבר שלפי דעתו המאורטה לא תכנס באסורי העריות • ודעת ר' יוסף הקרקאני נ"ע שהלך בדעת הרבנים כי אהרי

שאמר אשת האח מאסורי העריות והתירוה על פי זה הכתוב למה הוציאו המש עשרה נשים פטורות צרותיהן שהן אסורות ובאמר אשת האח לא הקפידו • ובאמר המש עשרה נשים השיטו ממאמר ולקחו לו לאשה אשר הראויה לו והוציאו משלשה ההי"ן של יבמה ולקחה ויבמה שבאו כמפיק עד שהוציאו צרותיהן ממאמר ואשה אל אהותה לא תקח לצרור • וזה הפסוק מורה לשתי אהיות שנשאנו לשני אחים והסגילו בעוד שהאחות בחיים בשעה שמת האח • ואם שתיהם בחיים וסת אחד מהן בלא בן נפלה אחות אשתו לפניו ואסרה ליבם אותה בחיי אשתו • ואמרו מה אשה זאת שהייבין על זדונה כרת ועל שנגתה המאת ואסרו צרתה קל והוסר בכל נשים שהייבין על זדונן כרת ועל שנגתן המאת לאסור צרותיהן • ואמרו באסור צרות כמלת לצרור שעשוה שם ר"ל לא צרור לא היא ולא צרתה וצרת צרתה מכפל ר"ש לצרור • ואסרו צרותיהן וצרות צרותיהן עד סוף כל הדורות ונסתייעו מן מאמר אשר לא יבמה את בית אחיו שבת שלם אתה כוננה ולא חצי בית שאם הערוה אסורה גם צרתה תהיה אסורה ופטורה מן היבום ומן ההלצה ואלו הדברים שאין להם שעור • ואיך הלקום לארבעה חלקים יש חולצים ומיבמים ויש לא חולצים ולא מיבמים ויש מיבמים ולא חולצים ויש חולצים ולא מיבמים עד שהכניסוהו לאסורי לאוין ועשה • יש שהן חולצות ולא מתיבמות מפני שביאה ראשונה במצוה ונמצא בביאה שנית תחת לא • ואם הוא רוצה בה היך יאמר לא הפצתי לקחתה והיא תאמר מאן יבמי • ויותר מה שיש לנו לחוש בענין רות שבתורה נאמר להקים לאחיו שם בישראל וברות כתוב להקים שם המת על נחלתו ובתורה כתוב ולא ימחה שמו מישראל וכן ברות כתוב ולא ימחה שם המת מעם אחיו ומשער מקומו כגון שאמרה התורה כי ישבו אחים יהודי אחים המיוחדים בנחלה • ומה שיש לנו לחוש כי לא הזכיר מלת יבום בענין רות רק מלת גאולה • ויש להשיב מפני שכלל את רות עם השדה על כן הוציאה בשם גאולה • ועוד שלא מצאנו גאולה על הנשים בתורה ואם כן הוא לענין היבום • ומפני שאין פשט הכתוב סובל מנתם ופירשו פירושים זרים כי אמרו בפסוק כי ישבו אחים יהודי באמרו כי ישבו אחים פרט לאח שלא היה

לו לאשה ויבמה • ואם היתה זקנה או אילונית לא יהיה שמה יבום אחר שלא יהיה שם בנין וטעם ולקחה לו לאשה שיקדשנה ותהיה אשת בריתה • שאם לפי דעת מי שאומר כי הוא אח ממש צריך עד שיקיים זרע ואחרי כן יבדל ממנה שהיא אסורה ולא הותרה לו אלא להקים זרע לבד והלא הם לאסורי לאוין שלא יבוא ביאה שניה אומרים שהן חולצות ולא מיבמות • ואמר והיה הבכור אשר תלד ר"ל הגדול בבניו יקום על שם המת ודבר הכתוב על ההוה על הבכור אף שהבכור הנה אי אפשר שאינו לא בכור און ולא בכור פטר הם אלא שהוא הקודם • ובעלי הקבלה אמרו הדבר תלוי על הבכור שנאחים ליבם כן אמרו והיה הבכור אשר תלד ואינו פשט נכון עד שמהם היבוחו ומהם אמרו שהוא רשות • ובאמרו יקום על שם אחיו המת לא שיקרא בשמו כי עובד לא נקרא בשם מחלון ויהיה זוכה במדרגתו ובנהלתו • במדרגתו שאמר להקים לאחיו שם בישראל ובנהלתו שאמר להקים שם המת על נהלתו • ויתחייב כזה הזכר ולא הנקבה ואם הוליד נקבה הדבר יהיה תלוי עד שיוליד זכר ואמר ולא ימחה שמו מישראל שיאמרו זה בן פלוני המת לא על דרך כי לא יתיחס אל אביו אשר הולידו אבל יסמך עליו שם המת • ואמר ואם לא יחפון האיש לקחת את יבמתו שאין לו תואנה ועם כל זה אינו שומע לקחת אותה אומר ועלתה יבמתו השערה אל הזקנים • ונראה שאם היו לו רוב נשים ואינו רוצה ליבם לאהת מהן הקודמת בנשואין חייבת לחלוץ ונפטרו הכל ואם אסורה מפאת ערוה תהיה השניה לה והיא אומרת מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל • ואמרו בעלי הקבלה הוא רוצה והיא אינה רוצה חולץ ואיך האמר מאן יבמי להקים לאחיו שם בישראל • ואמרו וקראו לו זקני עירו ודברו לו עצה ההנוגה לו והוא אומר לא חפצתי לקחתה • וכפי דעת האומרים יש חולצין ולא מיבמין היאך האמר היא מאן יבמי והוא יאמר לא חפצתי לקחתה והתורה לא מדבר שקר ואם לא יחפון ליבם חייבו הכתוב לחלוץ ואמר וננשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו מעל רגלו ושלפת נעל רמו שנפטרה מביאתו ושחייבה התורה להקים זרע לאחיו והנעל הוא של רגלו היסנית • ומה שאמר

היה בעולמו • וזה לא יתכן כי מלת ישיבה לא מצאנוה אלא למי שהם בהיים שאם האחד במזרה והאחר במערב איך יתכן להאמר להם ישיבה יחדו • אך מה שיש לנו לומר בפסוק כי ישבו אחים יחדו ר"ל אחי משפחה שהם מיוחדים בנהלה על כן אמר במלת ישיבה ויחדו • ואינו רוצה הנה אה אמת מפני האסור • ואינו רוצה לאח בדין מפני שרוצה בישיבה יחדו שהם מיוחדים בנהלה ועל כן פרט לאח משפחתו מאמו • ולכן אמר לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר ר"ל חוצה מן המשפחה ואמר לאיש זר כי קודם הקרוב יותר שאין לו אסור ערוה • ויש לדעת כי אלו רצה בשם אח האמת לא היה צריך כיון שאמר החוצה לאיש זר אלא בעבור שהעתיקו מאחים ממש לאחי משפחה על כן הוצרך כיון שאמר החוצה לאיש זר • נמצא עתה בגלות כיון שאין לנו ישיבת יהוד בנהלה אין לנו חיוב היבום כי הכתוב עלל באמרו כי ישבו אחים יחדו • וכל הקודם במשפחה יהיה ראוי ליבם אם לא יהיה לו אסור ערוה או תואנה ואם תהיה תיאנתו תואנה יתחייב הבא אחריו • ואמר ומת אחד מהם וכן אין לו אחד זכר ואחד נקבה • ובעלי הקבלה אמרו המסור ועובד עבודת כוכבים פוטר את היבמה ואין העבד פוטר ואלו דברים בעלמא • ואמר לא תהיה אשת המת החוצה שהיא אישות כשרה אחת ארושה ואחת בעולה והוא אסור באשה אחת ואם היו לו רוב נשים אותה שיבחר היבם • ואמר לאיש זר יחפון בו לא יהיה חוץ מן היורשים שהם משפחת אביו • ואמר יבמה יבוא עליה והוא בן הדוד כי אינו אסור מפאת הערוה • ואם יקרה שם אסור ערוה יהיה מי שהוא אחריו שהוא קרוב למת שאין לו אסור • ואם היו רוב אחים יראו מי הקודם ויחייבוה לו כגון שקדם טוב מן בועז • ואם תהיה לו תואנה כמו שאמר טוב פן אשחית את נחלתי ונעתק אל בועז לשם אומר וזאת לפניו בישראל על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לדעהו מי שהוא ראוי ויעתק הדבר לזולתו מפני תואנה ידועה • ואם יהיה עקר או זקן שאינו מוליד או שאינו יכול לעמוד בזכותיה ויתחייב לנרשה לא יחייבוה לו אלא למי שאין לו תואנה מן הקודם יחייבוה לו ועל כן אמר ולקחה

וירקה בפניו ואמרה כמה יעשה לאיש הוא לצד בזיון וחרפה לפני בית דין ויקרא שמו בית הלוי הנעל בעבור שלא נמל זה החסד על המת שבאמת הוא הסד ואם הוא על צד הצווי הוא על דרך הבהירה בין שני הדברים ולכן יגונה • אורשה היבמה לזולת יבמה אין הקנין תופש שנאמר לא תהיה אשת המת החוצה • בא אליה האיש פסלה

ליבום הלא בעז שאמר לרות הטבת הסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אהרי הבהורים ואמר ועתה כי אמנם כי גואל אנכי מכלל אם היתה הולכת היתה אינה ראויה ונפל מסנה חיוב היבום • והבא אליה נדון באסורי לאוין והרי הכתוב אומר לא תהיה אשת המת החוצה אבל אם תהיה לאיש זר לא יבוא עליה יבמה :

נשלם סדר נשים בעזרת בורא שמים חדשים ונתחיל אחריו בבאור מצות המילה בשם נורא עלילה

ענין מילה

במצות המילה חלק החכם רבינו ישועה נ"ע הדבור להמשה פנים ואלו הם • האחד מי הוא המצווה במילה • השני מה אשור עושה המילה • השלישי מה אשור המתחייב שתעשה בו המילה • הרביעי בכלי שתעשה בו המילה • החמישי זמן עשיית המילה • ואנחנו מבח דבריו נחלק הדבור לשבעה חלקים ואלו הם • יען שכל דבר טבעי יש לו ארבע סבות כשיתפעל ואלו הם החומר והצורה והפועל והתכלית • והואיל שמצות המילה הוא פועל רצוני מלאכותי צריך להבין מי הוא המחויב ברצון ההוא והכלי שיעשה בו והואיל ויחד זמן צורך לדבר בענין הזמן והנה יוציאנו החלוק לשבעה דרכים • האחד מי הוא המצווה • והשני תואר העושה • והשלישי תואר מי שתעשה בו • והרביעי הכלי שתעשה בו • והחמישי צורת המילה • והששי זמן עשייתה • והשביעי תכלית זאת המצווה :

פרק ראשון

מי הוא המצווה במילה • אמר החכם כי המצווה במילה מי שהוא מורע אברהם

אבינו ע"ה ושלמה דעתו והוא ערל על הנאי שיאמין במאמר ואתה את בריתי תשמור שירד על ידי אברהם אבינו ע"ה ונבואתו צדקה באות ומופת לאנשי דורו מפני כי הנביא לא יצדק בנבואתו אלא באות ומופת לאנשי דורו מפני שלא יתכן שדברי אברהם נאמנו על ידי משה רבינו ע"ה כי קדם זמן משה אי אפשר שלא האמינו דור אברהם ע"ה בדבריו מפני אות ומופת שנעשו על פיו • ואנחנו אם לא נדע האות בפרט ידענו אותו על דרך כלל אהרי שהגיד משה רבינו ע"ה כי היה נביא וכי הנביא לא יצדק אלא באות כל שכן שמשה רבינו ע"ה הגיד על אותות אשר נעשו בזמנו כגון ננעי פרעה ותוכחת אבימלך והפיכת כדום ועמורה ועליו נאמר כי נביא הוא • ומי שהוא מורעו של אברהם וידע אלו ההגדות בהגדת משה רבינו ע"ה ידע חיוב המילה על עצמו • ואם לא ידע כברור אותות אברהם הנה האותות שנעשו על ידי משה ע"ה נהיה זה קיום ידיעתו באותות אברהם ע"ה לא מפני כי אות משה הוא אות אברהם אבל אותות שהראו על נאמנותו הם שזכרנו ואפילו אם לא נעתקו אלינו העתקה ברורה אותות משה מקום העתקת אותות אברהם • כל שכן כי הידיעה

המילה הנעשית לבן שמונה והמילה הנעשית בזולתו וכיון שאמר את ברית הפך הפרת ברית היא ממלות הננאי ונראה מזה כי המצוה חובה לבן שמונה והערת משה ע"ה מה שאמר ויהי בדרך במלון וכו' מעיר לעזור שמילת בן שמונה בדרך חובה • ואמת כי מצות התורה שני מינים מצות עשה ומצות לא תעשה והשכר הוא במצות עשה והעונש במצות לא תעשה כאשר נתבאר במקום אחר לכד מצות המילה והפסח שהם מצות עשה וכא עליהם עונש • על הפסח נאמר והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה והדל לעשות הפסח ונכרתה • ועל הערל נאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה • אכן מי שלא ימול בשמיני אין עליו משפט כרת ולא על מי שלא ימול אותו אכן מבטל מצות עשה והפסיד השכר שלו ועל כן יתחייב הננאי • ואולם מי הוא המהויב במצות הפך אחר שאמר ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר ובמלת לכם רבה ולא נראה שהוא הסגל על האב כמו עחייב במקומות אחרים באמור כי ישאלך בנך מהר לאמר • נראה שהכל מהויבים במצות מילה והיא מן המצות הנעשות כדי קדם אחד ועשאה נפטרו הכל • והנראה כי האב והאדון הם יתרים במצוה על האב למול את בנו והאדון למול את עבדו ואם לא יהיה האב והאדון לעמוד יתחייב מי שהוא קרוב אהריו ובהפס מן שהוא קרוב כתייביים הצבור שהכתוב אמר המול ימול ליד ביתך ומקנת כספך ומרמזו על האדון ואין ראוי למול אותו שלא מדעתו אלא אם נמנע למול אותו כי הוא הקודם בחיוב ואין ראוי להפסיד שכרו על כן מתחייב האב כשתודמן המצוה על ידו לעסוק במצוה להשלימה • מה שאמרו בחיוב המילה על הגר נראה לי שהגר לא יתחייב במצות רק בעת שיבנס בדין ותחלת הכנסו בדין הוא על ידי שלשה דברים המילה והרהיצ' והרצאת הקרבן וקודם שיכנס לא יתחייב במצות ואם בן הוא כמתנדב במצות המילה :

פרק שני

אשור עושה המילה • עושה המילה צריך להיות מיוחד מאמין בתורה ומורה ביופי המצוה וזה נודע מקבוצן ישראל • ובעלי הקבלה אמרו שאין ראוי למול האינו ישראל

הידיעה באותות אמונת אברהם אמונה ודאית בהעתיקה משלשלת • ומי שידע אמונת אברהם והוא מזרעו הוא המצווה בזאת המצוה • ונראה כי המצוה היא למי שהוא בוגר מפני חיוב העונש שנאמר וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה כי לא יתכן היות זה על הקמן אלא על הבוגר אחר שעליו נאמר את בריתי הפך • ואינו מרמז למי שהוא בן שמונה כי לא יתכן עליו העונש כיון שאינו בן דעת ולא יקרא מפר ברית • ואי אפשר שיהיה העונש חוזר לאבי הנער כי לא נזכר ואין הבדל כי אם יהיה חוזר אל האב אם לא יהיה האב לחוזר למי שהוא קרוב אהריו האב וכאשר לא יתכן העונש עליו הוא הדין על האב • ולהיות העונש חוזר על הילד זה לא יתכן מפני שאמר את בריתי הפך והוא לא יאמר מפר ברית • הנה נתבאר כי לא יתכן להיות מאמר וערל זכר וכו' תלוי למה שאמר ובן שמונת ימים • ואולם על הנמול בשמיני 'אהריו שמוען החכם שהוא על דרך מצוה באמרו ובן שמונת ימים כיון שלא בא עליו עונש • ואומרים כי הצוויים על הנדבות צריך להורות חיובו מפאה אחרת • ויש חכמים מורים בחיובו ממאמר ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה הזאת להורות על חיובה ומה נתייבו כלל המצות • ואולם החכם הוצרך להורות חיובה מפאה אחרת אם לא יתקיים מאמר ארור האיש אשר לא יקים את דברי התורה להורות על חיובה ואם תתקיים שהיא חובה צריך להורות מי הוא המתחייב במילת בן שמונת ימים • והראה החכם כי משפחה אחת אם הניחה בניה בלא מילה היו נכזים מפני שבטלו מצות עשה • ואמת כי אין על זה עונש בתורה כי לא נתייב הכרת כי אם על הערל שהוא בן מצוה אכן מי שלא מל את בנו ראוי הביזיון לו • והטוען מדור המדבר כי לא מלו והם ערלים וכי הם היו בימי משה אע"פ שהתהלפו מזה הרבנים כי הם מלו ולא פרעו • סוף המאמר אם עזבו המילה לפי דעתנו איך לא נגה אותם הכתוב • יויש להשיב כי לא הונחה מילת בן שמונה לכד אלא גם מצות הבוגר ומן הדין כיון שהוא מחויב בעונש איך יהיה הדבר ועל בן יש למעון כי לא נשארו במדבר בלתי מילה אלא מפני שהיו בדרך מפני סכנה על כן נשארו • והקיש החכם ממלת ברית ששם ברית כולל

ישראל כי כן אמר וכן שמונת ימים ימול לבם כל זכר והדבור פונה אל המיוחדים ואמרו כי עבר ומל האיניו ישראל אין ראוי למול פעם שנית וכן פסקן חכמי הקראים • אך ספר החכם בשביל אנשי דת ענין ג'ע שכותנתם אם מל האיניו ישראל אין מילת האיניו ישראל מילה אבל צריך למול אותו ישראל עד שאמרו כי אנשי דור המדבר כבר מלו אלא מפני שהיו תועים לא היתה מילתם כשרה ועל כן מל אותם יהושע והחכם אמר כי טעם המילה לברות הערלה ואם נברתה הערלה והבריתה האחרת היא פצע • וכן אמרו במילת אברהם שנמול היה אלא מפני שמל אותו תרח והיה רשע ועל כן נצטוו למול את עצמו • ויש לטעון כי מילת ישמעאל היתה על ידי אברהם ואיך נשנית • ואולם ספר החכם כי משכם לזה בהאמינם לקדימת התורה שקשה בעיניהם לחדש השם מצוה שזה כנראה שנוי רצון • ויש לנו להעיר באלו הענינים במקום אחר :

סוף

המאמר יש לומר כי מצות התורות נחלקות • יש עניני מצות ואפילו אם תנשא המצוה עוד היא יפה לעשותה בעשיית הסבה וגלוח המצורע והנזיר ואפילו אם יעשה אותם זולת המאמין עשייתם כשרה • אך עניני מצות שאין להם תליאה בדעת כגון הטואי טמא מת ומתרת הבגדים והטמאים כיון שלא תכשירם הדעת יהיה רע לעשותם זולת המאמין כי יהשב פעלתם לריק כל שכן שהתורה הורית במקצת מצות הסגלה למיחד כמה שאמרה והזה המהור על הטמא ואין טהור אלא ישראל כי שם טמאה ומתרה משמית התורה מוסגלות לישראל והכופר לא יקרא טהור ולא טמא אע"פ שיש לוטור כי הוא טהור מן המת ובאר החכם כי אין להקיש מזה בשאר ענינים • ואולם החכם מנע לעשותם זולת המאמין ר"ל למצות התורות שיש להם תליאה בדעת עם כל זה אם יעשה המעשה ויהיה כשר ודי • אכן בעשיית המילה כיון שאי אפשר לה שנון ואם נפלה מן הכופר מה שעשה עשוי כי אשר יתכן כם השנון כמו הסכירה והקנין והזווג שאם יפלו משכור ושומה אין להם מעמד אבל צריך להעשות פעם שנית הסכירה והזווג ולא כן המילה • ואולם המונע מלעשות המילה מי שהוא כופר מפני שראוי מן העושה לעצור יופי זה המעשה בלבו בין שיעשהו לנו ויקה השכר בין שיעשהו על דרך הסדר •

פרק שלישי

איזה

הוא הראוי במילה • כבר נתבאר שהמילה מתחייבת למי שהוא כופר אברהם • והמתחייב במילה חלקנו אותו לשני חלקים מי שהוא גדול והוא ערל ויתחייב למול את עצמו • והשני שהוא בן שמונה שיתחייב במילתו אביו ואם לא יהיה אביו מחויבים כלל ישראל עשה אותה אחד נפטרו הכל • וזה הולד צריך שיהיה כופר אברהם כאשר חייב הכתוב באמור ואתה את בריתי תשכור אתה וזרעך אחריו • ואולם על ולד זולתנו לא הבשיר החכם על אופן שהוא מכיא כאב על הולד והכאב לא יוטב רק על מה שערב לו השם ית' לתת לו תמור כאבו ולא ערב זה אלא כופר אברהם ולא כופר זולתו מי שלא נכנס תחת כנפי השכינה וזה יהיה

דור המדבר שמפני סכנה נשארו בלי מילה כמו שאמר וכל העם הילודים עמדו בדרך לא מלו ואין הכונה כי על הנולדים במדבר לא מלו כי כבר אהרו במקומות אבל המליל מה שהיה בדרך וכאמר מוסכם שאם הגיד הנביא על הולד אם ימות בתשיעי הכשיר להמול בשמיני אבל אם הדבר מסופק שמא יחיה יש להעביר אך אם אין תקוה ממנו צריך לקבל ברית מילה • באר החכם כי אם תהיה על הערלה צרעת והיא צריכה הסגרה אך יהיה הדבר • בעלי הנפרא אמרו יבוא עשה וידחה את לא תעשה מה שאמר השמר בנגע הצרעת • ובעלי מקרא אומרים כי סימן טמאת הצרעת הוא השער וזה המקום לא יהיה בעל שער אך על הלובן שהוא גידן טמא • כבר הייב החכם להמול בנלווי הכתוב ועל דרך שיעור אלו היה בו שער להמול • וכן הן החכם שאם היתה בו צרעת וזרת אותה יצא משם צרוע ואולם צריך למלאה ימי הטמאה וחייב הקרבן לא יתחייב רק אם נרפא הצרוע מן הצרעת • ומי שנולד בלי ערלה לא יתחייב להמול • וסופר בספרי החכמים כי יולד כזה במצרים וגם בזמננו זה הקרה בקוסדינא אבן בעלי הקבלה חייבו להטיף ממנו דם • והחכם אומר כי לא נתייבבה המילה אלא בערלה וכיון שאין ערלה מה צורך המילה • ושאלו החכמים על דרך שיעור כי אם תלד האשה זכר וזולת צורת אדם היתחייב להמול ובאר החכם כי פשט הכתוב חייב זה אבל משמעו לא יורה עליו לאשר אמר דבר אל בני ישראל וכו' וההפ'ן בבני אדם לא בבהמות :

פרק רביעי

הדבור בכלי אשר תעשה בו המילה • החכם ר' ענין נ"ע אמר כי חוב שתעשה המילה במספרים בעבור שנאמר חרבות צורים לשון רבים ואלו היתה מלה שבורה על שניות היה דבורו צורך אלא אמר לשון רבים וימבול כי היו כלים רבים למול את העם כי היו רבים כל שכן שמצאנו בפעלה זאת לשון יחיד באמור ותקח צפורה צור וכו' ומלת צור מורה על הכלי העשוי מברזל מעולה כמו שאמר כשמיך חזק מצור • וצריך להיות הכלי חד ביותר למעט הכאב • וכדין אמר החכם שלא תהיה ההשתדלות רק למעט הכאב ובא על דרך מצוה עשה לך חרבות

יהיה על צד החכם אם נעשהו על ולד זולת זרע אברהם • וכן הורה החכם כי מי שהוא מזרע אברהם וכופר בתורתנו אבן הוא מתחייב במצות המילה מתורת נביא השקר לא מתורת משה אין ראוי לעשותה לו למה כי הטוב שערב השם על המילה הוא על פי אמונת תורת משה ואם יעשה על פי דברי זולתו הוא ערום מאותו הטוב ונשאר הכאב על צד החכם • אכן כיון שהשם חייב זה על זרע אברהם ואפילו שאינו מאמין בתורה אנהנו מתחייבים לעשות בו המילה ובלבד שלא נקח שבר על עשיית המילה להם מפני כי הנזופלת בהם לפי עצור דעתם אינה על פנים שבונה התורה והנה אין להם תועלת בנתינת השבר ויהיה ממנו אסורה לקחת השבר אחר שאין להם תועלת בנתינתו • ודמה החכם זה בנתינת הכסף בעשיית הפסל כיון שאנחנו סכירים כי אין להם בעשיית הפסל תועלת • אכן בעשיית הבמה הכשיר לקחת הכסף כי יש לו לשכון בו אבל הוא תועה בנפשו ויהרו בדבר שלא יועילנו • אכן אם הבונה לשכונת האלילים הוא באסור • ובמלת העבדים בחיוב שנאמר המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף • ונראה שאסור לקיים עמו בלי מילה אלא כמו שחייב במילת בנו כן הוא חייב במילת עבדו • ובעלי הקבלה נתנו שיעור להסתין עד שנים עשר חדש ואם ימול יתקיים עמו ואם לאו ימכרנו • אמנם על מילת הסת חכמי הרבנים הסכימו לכול ואפילו אם מת קודם יום השמיני מלים אותו ואמר החכם כי אשר משכם בזה הוא בעבור שלא יהיו ערלים כשיקומו בעת תחית המתים • וחכמי הקראים לא הכריחו על הסת קודם השמיני להמול כי לא חייבה התורה להמול רק בשמיני וקבורת הסת היא חובה ואיך אפשר להסתין עד השמיני על כן בטלו מאמנם • אכן על הסת בשמיני כנראה שהסכימו בזה מסאמר והיתה ברית בבשרכם ולא התנה החיים תנאי בו סכלל ראוי למול את הסת עד שאמר כי אם הגיד הנביא שימות הולד בתשיעי צריך למול אותו בשמיני • והנראה לי כי היוב המצוה על הבוגר ועל הולד והמצוה על הבוגר בעצמו ועל הולד על האב ומאמר והיתה ברית בבשרכם לוקח את שניהם וכשם שאי אפשר שיצוה הבוגר להמול כשהוא מת הוא הדין על הולד • אכן על הולד אם הוא חולה ואולי יסתכן מצד המילה יש להמתין שהרי אנשי

העמדה עדיין מכוסה הנה לא סרה הערלה ומה טעם להתירם שם המילה עם הערלה ועדיין לא סרה הערלה • על כן מה שאומרים בעלי הקבוצה שתי פעולות מילה ופריעה טעות בידם כי בהתיחס המילה אל הערלה היא עצם הפריעה והיא פעולה אהת אשר תכונה בשם מילה • ואם כן הנמול אשר לא נכרתה ערלתו אינה מילה ראויה וצריך לכול אותו פעם שנית • אכן הנוול בלתי ערלה אינו צריך מילה כך דנו החכמים וכבר אמרנו זה • ובארו החכמים אינו ישראל שנמול אכור כי שהוא • ישמעאל אם תהיה מילתו ראויה ויתגיר אינו צריך מילה לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו כי צריך להטוף מאלו שניהם דם • גם דעת הענניים כי מי שמל אותו ושע שצריך מילה על ידי מיוחד מאמין אין דבריהם נראים כי המילה לא נתחייבה רק בעבור הערלה וכשאין ערלה לא תקרא מילה כי אם פצע עד שנלחצו בעבור דור המדבר שנאמר על ידי יהושע ושוב מול את בני ישראל שנית כי בעבור שהיתה מילתם על ידי רשעים נשנית על ידי יהושע • והחכמים השיבו להם תשובות נכוחות • ולדעת בעלי הקבלה כי מלו ולא פרעו ועל כן אמר שנית • והנה לפי דעת אלו לא תקרא מילה רק בכרות הערלה ואם הם צריכים פריעה מבלל שלא מל אותם מקודם לכן כי הפריעה היא בכרות הערלה • ואם לפי דעת הענניים פעם שנית היא פצע לא מילה כי לא נשאר לחדש דבר אחר • ועור אי אפשר בזמן משה שיהיו כלם רשעים ובילת יוצאי מצרים הכשרה ומילת אנשי המדבר לא היתה כשרה • אך לפי דעת בעלי הנכרא מלו ולא פרעו מה הטעם שלא פרעו אם מפני ששגו או שהניחיה בזדון וזה אי אפשר בזמן משה ואם מפני צער הדרך דין היה שלא ימול בשום פנים כי המניעה מן הפריעה היא המניעה מן המילה מפני צער הדרך • ואמנם לפי כוננתו שנמנעו מפני צער הדרך שלא יסתכנו והורה העלה מפני שהיו במדבר בדרך מכלל אפילו הנולדים במדבר כשהיו חונים היו נמולים ואם יצטרכו טעם למלת ושוב ולמלת שנית באמרו ושוב מול את בני ישראל שנית יש לתקן הטעם שמלת ושוב אפשר מפני שהקדים בשליחות אל ישראל וזאת פעם שנית על כן אמר ושוב מול את בני ישראל שנית ומלת שנית חוזרת למלת ושוב אע"פ כן יש חכמים שנתנו טעם למלת שנית בעבור שמצות המילה לשני מינים מילה

חרכות צורים ועל ידי איזה כלי יכשר למעט הכאב ואפשר אפילו שיהיה במספרים • ובעלי הנכרא אמרו מצוה למול מן הטובה מן הכרזל בין בסכין בין במספרים • אך ישראל נהנו למול בסכין או בתער ואמרו בכל מלין ואפילו בצור ובזכוכית ובכל דבר שכורת ולא בקרומית של קנה מפני הסכנה :

פרק המישי

הדבור

בצורת המילה • הכתוב אומר ונמלתם את בשר ערלתכם • וצריכים אנהנו לבאר טעם שם מילה וטעם שם ערלה • ואזנים ענין מילה ענין כריתה בהסיר ענין מענין וישתתף ענינה על דרך השאלה כמו שאמר וכל ה' אלהיך את לבבך ומלתם את ערלת לבבכם והטעם בהסיר המחשבות הרעות הם הנקראים ערלת לב שמכסים הבנת הלב האמתית כנה הסרתם בלשון מילה • ולשון ערלה יורה על סתימה וכסוי ועל כן אמר בשר ערלתכם ושם בשר ימצא על העור כמ"ש דבקה עצמי לבשרי • והטעם בשר הכסוי כי בכל מקום שנשתתפה זאת המלה ענינה סתימה כנה בלשון כובד מה שאמר ערלה אזנים ענין סתימה תמורתו כבדה אזנו וכן ערל שפתים כבד פה • אכן מה שהרחיב הלשון במאמר וערלתם ערלתו את פרו • מהם פירשו לברות הפרי בכרות הערלה והנה יהיה שתופו מצד השאלת הבריתה בהסכמה תורית • ומה שאמר וערלתם ענינו הסירו הערלה ותהיה מלה צחה כדרך ושרשך מארץ הים • ואלמלא היה כן לא היה ראוי לומר ערלים לקרוא האילנות ערלים כיון שכורת הערלה ואשר יקרא ערל בהיות ערלתו נשארת עליו • והנראה כי יעזוב עליו הפרי שלא יכרת והטעם אשר נקרא בשם ערלה בהיות הפרי כתום ואטום הפכו פתח הסמדר ועל כן אמר וערלתם ערלתו החפין שעור הפרי ההוא כשהוא סתום בלתי מכושל שלא יתכשל והנה יהיה סתום בעצמו ועל כן קראו בשם ערלה ופעלת האדם עליו כנהו בשם ערלה כאמרו וערלתם ערלתו • ואמנם על מה שאנחנו בפירושו טעמו עור הקליפה ההופה את העמדה נקרא בשם ערלה והנה טעם ערלה על שם הכסוי והחפוי וכונת ר' יוסף נ"ע שנקרא כן לאיפן הלוחה וסבוכה לא ראי • והנה בהסיר הערלה תהיה פריעת העמדה וזאת היא אמתת ענין המילה שאם

וכל עתותיו בחיוב העת שקדם ובו היה חיוב המילה נראה כי אם יהיה מדלג מן עת אל עת יהיה עובר בכצוה ואיך יהיה הדבר שאי אפשר לוטר כי העת האחרון בחיוב ומה שקדם הוא על דרך נדבה כי מאמר וכיום כללם ולקה כלל עתי היום בדרך החיוב יש להשיב כי ההוב יש לו שני דרכים יש חוב צר ויש חוב מורחב והוב צר הוא כשלום הפקדון שאי אפשר לעבור מן העת לעמוד דבר אחר במקומו • והוב מורחב כשלום הנשיון שיש להחליף כסף תחת כסף וכן חיוב המילה בעת הראשון שיש לעמוד במקומו חוב אחר וידחה אל העת השני והשלישי • וצריך להבין איזה חוב עומד בעת הראשון תחת עשיית המילה ונדהית בעת השני • ואומר ההכם כי הקשרון בעת הראשון תחת עשיית המילה ובתורה נתבאר שיש מצוה תחת מצוה כגון קרבן שתי תורים או שני בני יונה וקרבן עולה ויורד וזה ההלוק נתבאר בתורה • ואולם הקשרון שעומד תחת המילה יוצא מן החפוש אם נולד הולד בין השמשות איך יהיה הדבר • יש להשיב אם יש לאחד משני הימים המסופקים על האחר יש למול ביום שהדעת בו מקריב כי הוא יום שמיני • ואם שניהם כאחד בהקרבה צריך למול בשמיני שהוא תשיעי ולא בשמיני שהוא שביעי כי המילה מצאנוה למעלה מן השמיני ולא למטה מן השמיני • וההכם ר' יוסף נ"ע עשה שני הימים כלי למילה כיום אחד וכאשר יש להעביר מן העת הראשון אל העת השני כן יש להעביר מן היום הראשון אל היום השני לא שיש ליום השני עדפנות על היום הראשון והנולד בין השמשות ליום ששי וליום שבת מה שהביאו בעלי הקבלה קטן נמול בשמיני בתשיעי בעשירי באחד עשר לא פחות ולא יותר • ואמרו כשם שספק לא יעשה בשבת ככה לא יעשה כיום טוב • וההכם הכריע כי אע"פ שלא נכריע לבטל העתקתם יש לנו משער החקירה והדרישה להעיר שראוי להמול בשבת משני אופנים אע"פ שהוא בספק • האופן האחד כיון שנתנו שני הימים שהם בספקה כלי למילה בשוה והעדפנו השני מן הראשון למה לא יהיה נמול ואם יהיה יום שבת • ועל האופן השני שכיון שאמרנו כי שני הימים כלי למילה בשוה ואם יהיה הראשון יום הששי לא יעבור מן המילה זמן ההרהור העומד תחתיה כאשר נתבאר • והיובה בזה היום הששי הוא חיוב מורחב

מילת בן שמונה ומילת מי שהוא יתר על שמונה ימים והנה הם שתי מצות • והכתוב על ידי יהושע בא הדבור במצוה השנית ועל כן אמר שוב מול את בני ישראל שנית • ויש לסבור כי יוצאי מצרים בשביל מצות הפסח נצטוו במצות המילה כנרמז ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמך ואומר לך בדמך חיי ואומר לך בדמך חיי שהוא דם מילה ודם פסח ועתה על ידי יהושע בשביל עשיית הפסח עוד נצטוו ישראל במצות המילה ועל כן אמר ושוב מול את בני ישראל שנית :

פרק ששי

זמן עשיית המילה הנראה מנלוי הכתוב שחייבה כיום השמיני שנאמר וכן שמונת ימים ימול לכם כל זכר • ויש מפרשים שאמרו שאלו הימים שלמים בראשיתם ושלמים באחריתם מעת אל עת • אמור אם יולד בחצי היום יהיה נמול בחצי יום התשיעי ללידתו באמרו בן חדש שהוא מיום אל יום אלא אחר שאפשר באמרו וכן שמונת ימים שיסבול היות קצת היום נחשב כיום כאמרו שבעת ימים תהיה בנדתה ובה מאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו ונבאר משמע המאמר כי כל עתי היום השמיני ראויים במילה מן העת הראשון עד העת האחרון עמדנו בזה המענה היות אלו הימים הסרים בראשיתם והסרים באחריתם אחר שמענה ובן שמונת ימים יכול זה המענה ולא נאמר כי על מענה ובן שמונת ימים נהיה הניחום • טעם אל שאומר ההכם ולא נאמר כי מאמר וביום השמיני נסמך אל מאמר ובן שמונת ימים הטעם שהחליפו ונתן דבר אחר במקומו יהיה זה מהכרה שאמר וממאה שבעת ימים ואמר וביום השמיני • ואמנם נתנו החכמים טעמים למה נשנית זאת המצוה על ידי משה רבינו ע"ה אמרו כדי להיות כלל המצות על ידי משה ואמרו כדי שתהיה נכללת במאמר וכי תשנו ולא תעשו את כל המצות האלה שאם ישנה ולא מל • וידוע פי מאמר וכי תשנו הוא מאמר הלוק • ואמרו טעם אחר כי כל מצוה תלויה בזמן כגון הנדרות והזיבות אינו מינה אותו יום אלא החלק הנשאר עד עריבת השמש אבל במאמר וביום השמיני קרא גם החלק הראשון יום • ומצוה למול ביום ולא בלילה שנאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו • יש לשאול אם כל היום כשר למילה

מורה ובשני שהוא בשבת היזב צר אהרי שעשינו שני הימים כיום אחד ואם בן אין מענה למאמר אשר אמרו קטן נמול בתשיעי בעשירי באחד עשר • ור' מוביא העובד פסק שספק לא יעשה בשבת • ואולם להעשות המילה בשבת מקשים החכמים אחר שבמצות מילה שהיא מצות עשה יש שבר ובמצות שבת שיש בה עשה ולא תעשה ועל לא תעשה יש עונש כאשר אמר מחלליה מות יומת למה אנהנו מקיימים עשה ומבטלים את לא תעשה ומלים בשבת • וידוע שהכמינו ע"ה הרבו דעות להיזב המילה בשבת מהם אומרים שהמואחר בותר לראשון ומצאנו שאמר בשבת לא תעשה כל מלאכה ובמילה אמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו זה מאמר הכהן • ויש קושיא על זה ונאמר בזמן שאמר וביום השמיני ימול בשר ערלתו אז אמר גלוח המצורע והטואי טמא מת בשלישי ובשביעי אם בן נחמא לטמא מת ונגלח המצורע ולא יודו החכמים בזה • ואחרים אמרו נשקול המצות ונפריד ההמורות מן הקלות ונדחה הקלה מפני ההמורה ואחר שהקדים מצות המילה מן מצות שבת המילה היא ההמורה • ויש קושיא להם הלא כתוב בשניהם ברית לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ונאמר והיתה בריתי בבשונכם לברית עולם • ועוד כי יש אזהרה בשבת מה שאין בן במילה והעובר במצות שבת בגלוי חייב מיתה ואם בסתר חייב כרת ואין מיתה ולא כרת על מי שלא ימול בשמיני ומאמר ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הוא על הבוגר הנה נודע כי איך המילה עדופה מן השבת • ועוד עם ההשלמה אם יהיו שונים הלא כתוב בנויר תער לא יעבור על ראשו ואם יהיה נגע הצרעת בראשו כתוב בו והתגלח ואת הנתק לא יגלח ואיזה נכבד משניהם ונדחה האחר אם בן יש ספק יש מי שיגביר האחד ויש מי שיגביר האחר • אמנם החכם רצה לחייב המילה מפאה אחרת ואמר ידוע שהשבת נקראת קדש ומצות המילה היא יפה שאלולי יפיה לא היה מצוה השי"ת בעשייתה ואם לא נעשה היפה אנהנו עושים את הרע כי לא עשינו עבודת ה' אשר היא כמו וביום השבת שני בבשים זכו • ויש למעון מה שיאמר בקרבנות היחידים כי גם הם יפים על כן צוה הכורא בעשייתם • והלוי ז"ל אמר כי כל דבר שהוא מעסקי העולם כמו רחיצת

הטמאים וגלוח המצורע לא יעשו בשבת • וקרבנות היחידים לא יעשו בשבת כי יש לכהן חלק והמילה אינה מעסקי העולם ותעשה בשבת ומה יאמר בחטוי טמא מת באפר הפרה והוא אינו מעסקי העולם • וכפר רבינו לוי כי בעל ספר האורים אמר כי יש חכמים לא יכשירו המילה בשבת • וחכם גדול היה בזמן ר' לוי ולא ראה שימול בשבת • אמנם בעלי הקבלה חייבו המילה בשבת מן פאה אחרת שאמרו כל עשה דוחה את לא תעשה והלא הם אמרו שאין עשה דוחה את לא תעשה ועשה ומצות שבת באה בעשה ולא תעשה ואולם דעתם מפני שהיא מצוה קודמת • ואולם הראוי שנתחייב המילה מפאה אחרת ונאמר כל מצוה שהיא לצבור עומדת על מעמדה כעולת התמיד והמוספים של מועדים כלם יעשו בשבת והעד שאמר על עולת התמיד יעשה ונסבה אם בן כל מצות הצבור לא יעברו מן זמנם • והמילה והפסה הם ממצות הצבור ויעשו בשבת וכן פסק ר' אהרן נ"ע שהפסה דוחה את השבת והלבי הפסחים ישרפו בשבת • אבל קרבנות היחידים וגרוח המצורע וטהרת המצורע וטהרת הטמאים וחטוי טמא מת לא יעשו בשבת משום שהם ליחידים • והאמת יש להעיר גם כמה שפירשנו בפירוש שבת מפני היות מצות המילה מצות קודמת והיתה נעשית בכל ימי השבוע • אחרת שבת לא במלה אחר שהיא מעויינת בזמן כי אזהרת שבת באה להשבית את העובר לא לכמל את החוב ובארנו שאם המילה תעשה בשבת אין מכשירי המילה נעשים בשבת אחר שיש להם לעשותם קודם השבת • ואנשי דת ענין ע"ה ראו להמול באחרית היום בעבור דבר הרפואה וכנראה לי שזה דבר מנוע לשער השעה אבל כמו שהשבת נדחית במילה כך נדחית ברפואתה • במצוה זאת ר"ל במאמר ובן שמונת ימים ימול לבם כל זכר כלל שלישה מינים באמרו כל זכר יליד בית ומקנת כסף • והנה כלל הנולד להם באמרו ימול לבם כל זכר ואמר יליד בית ומקנת כסף ויליד בית מחויב הרב למול אותו בשמיני והוא הדין למקנת כסף שאם קנה אותו קודם השמיני להסתין עד בוא השמיני ואז למול אותו • אך בעלי הנמרא אמרו שיליד בית נמול בשמיני ומקנת כסף ליומו וגלוי הכתוב אינו מורה כן אבל גם הוא נמול בשמיני ונבלל במאמר ובן שמונת ימים • עם כל זה הם אמרו שיש לילד בית שהוא נמול בשמיני ויש

נמול ליומו וכן עקנת כסף נמול לשמונה ונמול ליומו • באיזה צד לקח שפחה מעוברת וקנה גם העובר בפני עצמו אם ילדה אחרי שקנאה נמול לשמיני אע"פ שהוא סקנת כסף • לקח שפחה מעוברת על סנת שלא להמבילה על שם עבדות ישראל אם ילדה נמול ליומו כאלו הוא סקנת כסף ואינו יליד בית והגלוי מן הבתיב שחבל תלוי להמול בשמיני ללידתו • עבר יום השמיני וקנהו צריך למול אותו אחר שיקנהו • והנראה מנלוי הכתוב שהאיהור ביותר יהיה עד זמן הפסח עם ההרהור והמחשבה על עשייתה כאשר נאמר אנהנו כי הצוויים על הנדבות • אלא אחר שתלה הכתוב כי עשיית הפסח תלויה על סנת להמול לנו כל זכר יליד בית ומקנת כסף כאשר נאמר ובי יגור אתך גר ועשה פסה לה' המול לו כל זכר ואז יקרב לעשותו שמילת בניו ועבדיו מעבבת אותו מעשיית הפסח ויש כרת על מי שלא יעשה את הפסח • אמרו בעלי הקבלה הקונה עבד ואינו רוצה לקבל המילה מעבדו עד שנים עשר חדש ואם קבל קבל ואם לאו אינו מקיימו עמו • והמתנייר אמרו קנת החכמים שיקבל המילה בשמיני לביאתו בדין ואינו נראה כן • אמנם מי שישאר ערל לסכה צריך להשתדל לקבל המילה כי העובר בודון חייב כרת לא כדעת בעלי הקבלה שאמרו כי אינו חייב כרת אלא עד שימות • ומי שהוא מתרשל ומעביר מעת אל עת אע"פ שאינו נראה שעושה בודון רשולו מלקבל המצוה עולה זדון שמבטל מצות והיתה בריתי בכשרכם ונשאר תחת הננאי שהוא נקרא ערל ושם זה משמות הננאי למי שהוא יוצא מתחת תורת אברהם ודתו ודת משה הציר הנאמן ע"ה • הנה נאמר בשמשון אתה הולך לקחת אשה מפלשתים הערלים • ומאמר בני יעקב לתת את אהותנו לאיש אשר לו ערלה כי הרפה היא לנו • ודברי יהונתן אל מצב הערלים האלה ומי שהוא בזה הספור יתחייב לגנותו ולדין עליו במשפט מי שהוא נקי מן תורת השם ודינו ועליו יתחייב משפט הכרת באמרו ונכרתה הנפש היא כי חייב הגמול נמשך אחר חייב הננאי כאשר נתכאר בספרי החכמים ע"ה :

פרק שביעי

בבאר תכלית זאת המצוה • אמת

דבר ואולם שנשען על ההעברה שנעביר כי אולי היא רעה אי אפשר כי לא נבין שום טוב בעולם מפני שנעביר שיש בו צד רוע והטוב לא יבחן רק בהכחדת דרכי הרוע ואם לא נבין דרכי הרוע אך נכחידם ואם כן נשאר כי מצות לא תעשה היא רעה מפני שהיא שיהות לדבר אחר לא שיש בעצמו רוע ואם כן גם החוב מן התורה הוא מפני היותו לאוט לדבר אחר • והדרך השני הבחינה מצד החוב מפני שאנחנו רואים דבר שהוא חוב ודבר שאינו חוב ועל כל פנים יש לחוב דבר נוסף אשר מצדו נתחייב והלקח החכם לשלשה דרכים שנתחייב החוב ההוא אם מפני המצוה אם מפני המצווה אם מפני המעשה עצמו • ואולם שיהיה מצד המעשה הלא נפש המעשה בכל העתים כאחד כשהו ולמה היה חוב בעת זולת עת כמו שלום הפקדון שלא יהיה בעת זולת עת והמילה היא בעת זולת עת וכן נמי הטואי מי הנדה בשלישי ובשביעי ולא בזולתו מן העתים • ואי אפשר מצד העושה היותו הדש ונכרא ועבד ומצווה זולת זה והלא כל המעשים יחס אחד יש לו אליהם ולמה נתחייבו קצתם וקצתם לא • ואולם לא נשארנו חלקים אחרים זולתי היות השמים אשר על ראשנו והארץ אשר תחתנו ולא נשאר מצד העושה אלא היותו עושה מעשה להועיל לו בדבר אחר אע"פ שאין בעצם המעשה פאת יופי • ואולם זאת היא תלך השלישי שיתיפה מעשה מפני ענין אחר ויתחייב אותו המעשה בעשותו כשיתחייב אותו הדבר אשר הוא דרך אליו • והואיל וזה היה בינינו בדברי העולם הוא הדין בעניני המצות התוריות בין בחיוב בין באזהרה כשלא נשכיל בהם מצד עצמם פאת יופי ופאת רוע נאמר כי הם נתחייבו מצד היות החובות הצלחה בדין והאזהרות מצד היותם שיהות בדין • וכן אמר החכם אין אנו צריכי' במצות המילה (נ"א תורה) ובזולתה שיודיענו כי היא הצלחה בדין כי אנחנו משלום דעתנו נדע שכל דבר חוב מן התורה הוא הצלחה בדין ואם לא תודיענו התורה • ואולם התורה בארה בקצת מצות תירויות אך הם הצלחה בדין במאמר כללי ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה וכו' וכפירי מצות לא תחיה כל נשכה כי ההרם תחריכם וכו' למען אשר לא ילמדו אתכם וכיוצא בהם • וצריך עושה מצוה התורית לבון בה צד חיובה שאם לא כן יראה פעלת הבל וצד חיובה להבין אך היא

מתחייבת לתועלת הנפש ועל כן תתיפה • ואין ראוי להאמין ביפיה מפני שהיובה השם ית' כי אין המצות יפות לעלת עשה ואין האזהרות רעות לעלת לא תעשה וגם אין המצות יפות מפני נתינת שכר שאם כן היה ראוי ליפות השקר והחכם מפני נתינת השכר אל הצווי וכן לא יאות • וצריך להטיב העיון בציור זאת המחשבה כי נעלם מודה מרכים לדקות עיונה וריחוק הבנתם • וחכמי המחקר הרחיבו הבאור במצות המילה מפני שהיא ראשית המצות התוריות • ואולם השתדלותם לבאר שיש בה צד חיוב שמצדו תתיפה המצוה אכן לא בארו צד לאומה ואנחנו בארנו בספר ע"ץ החיים צד לאומה ובארנו מודה והסבין יבין • וראוי לעושה המילה להבין צד חיובה • ורעיוני החכם כמוב השכילו ודעת שפתיו כרוך מללו כי מצות השכליות יעשו ליפים ומצות התורה יעשו לחיובם • ואולם אחרי שנכללו מצות השכליות בתורה ראוי במה שיתחייבו מצות התורה שיתחייבו מצות השכליות ויעשו גם הם לצד חיובם והנה למצות התוריות יש בהם צד חיוב ולמצות השכליות יש צד יופי וצד חיוב • והכריח החכם כי אחר שיש במצות השכליות צד יופי וצד חיוב האפשר שתעשה המצוה היא לצד יופי או לצד חיוב או שצריך לעשותו לשני הפנים • והנראה כדברי החכם שאם יעשהו לצד יופי מספיק אכן אם יעשהו לצד יופי ר"ל להשכיל התועה בדרך יהיה לתועלת זולתו ואם יעשהו לחיובו יהיה לתועלת עצמו להיותו הצלחה ואע"פ כן על שני המעשים יקבל שכר • ואולם לעשותו לתועלת עצמו הענין קודם ודמה החכם זה הדמיון מי שיעשה עלייה לשכון עליה ובצל העלייה ישבון היעף ואע"פ שעשה הדבר לתועלת עצמו עשרו יעדף זולתו • ואולם מסין המצות התוריות אשר יעשו לחיובם הוא מילת האדם בעצמו • אכן מילת האדם הטף דמותו החכמים כדמיון המצות השכליות אשר יעשו לתועלת זולתם אכן העושה לא יעשהו אלא לחיובו מצד שהוא הצלחה לו • ואע"פ שזאת המצוה יש לה פאת יופי ופאת חיוב לא יעשה ליפיו אלא לחיובו בעבור כי לא יקבל הנבול המור על כאבו אלא מפני שיעשהו העושה לחיובו והנה החיוב הוא עקר ושורש אל היופי • ובכאן למדנו כי על המצות התוריות יש שכר אע"פ שהם הצלחה הקש במצות המילה כי עם היותה הצלחה

לשמירת מין האדם בסבת אבונות הרצויה הוא הדין בחיוב מילת עבד יליד בית ומקנת כסף לשמירת זרעו של אברהם אבינו ע"ה מהצטרף בענין העריות מפני שחטא גדול זה ומרי עצום אשר על זה הענין נאמר ולא תקיא אתכם הארץ כאשר קאה את הנוי • ואמר כי את כל התעבות האל עשו אנשי הארץ ואקוין בם • והורה הכתוב שהתחייבו נלות מצד זה המדי על כן אע"פ שהזהיר את ישראל מזה החטא עוד הקדים ועשה להם תקנה ואפילו על ידי יחסים רחוקים מה שהיה מלאוטם ונהולם • ברוך שהורנו נפלאות מתורתו :

למשכילים בעלי דעת הטף לא יעשה בו הכאב אלא לקבל תועלת והואיל והיא מצוה תורנית זייש עליה תועלת הוא הדין לכל המצוות התורניות ועל כן תקרא התורה חסד מצד זה האופן בתועלתו ותקרא חוב מצד התחייבה • ואולם יש לנו לומר כי האופן אשר בארנו בענין לאוטה יהיה ענין כולל בין גדולים בין קטנים שיתנהלו בעת שתשלם דעתם כי הלאוט לא יהיה לאוט כי אם לבעל שכל • אכן חיוב מילת יליד בית ומקנת כסף הוא גם כן מצד היותו לאוט למצווים וכבר העירונו סבת אכול החי על ידי שחיטה

נשלם ענין המילה שבח לשם השם יתעלה אשר לו נאוה תהלה

ומלכותו בכל משלה

בשם ובעזר מגיד חדשות נהל לכתוב דיני הירושות*

דיני ירושה

(* הדינים שבין אדם להברו אין להם במדינות הללו שום כח בפועל לפי חקי הממשלה יד"ה ורק דינא דמלכותא דינא •

להבין קצת פרטי הסנתג ההוא • אכן אחרי כוא התורה בארה דין הירושה ולא בארה אותו בפרט אלא הונחו פרטים שלא נתבאר וצריך לדון להם כהקש מן הכתוב ודרכי ההקש חלוקים זה אומר בכה וזה אומר בכה ולכן רבתה החלוקה בין חכמי ישראל • שהכתוב אמר איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו • ונכנס הספק אם שהבן יהיה קודם מן הבת בירושה או שהבן הבת יירשו כאחד בשווה מפני שלא אמר איש כי ימות ונתתם את נחלתו לבנו ואולם העקדים לא הזכרו זייש לתת טעם למה לא הזכרו אך ההקש יחייב אותה • ונפלה החלוקה אם שהאב זוכה בנחלה וזולתי האם או שהאב והאם שוים בנחלה או שהאם תירש אתרי האב

דין הירושה אינו ענין שנתחדש מנותן התורה אלא הוא ענין שהיה נותג קודם כוא התורה מפני שהוא ענין אשר ידיננו השכל האנושי מהשלמת ההנהגה המדינית שהאדם אחרי עבד מן העולם אפשר שתהיה לו השארות נכסים ומסון וצריך לדעת מי הוא הזוכה בהם לקחת אותם • וד' יוסף הדארה ג"ע אמר שדין הירושה יש לו תליה בשכל האדם יבחר על הועלתו הועלת הולד שלו • ואולם קרובי האדם הם לשלשה מעלות פרושים עקרים וכנפים ואין שלשתם במעלה אחת אלא שכל הקרוב זוכה מן ההחוק מסנו ואין לנו ידיעה היאך היה הסנתג קודם כוא התורה אע"פ שאנתנו יודעים מדרך כלל שדין הירושה היה גורג מקודם לכן מן משמע הכתוב יש

האב י ואחרי כן אמר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ונפלה גם כן החלוקה אם שאחיותיו יורשות בשוה עם אחיו או שהן יורשות אחרי האחים . ולאדם יש לו שלשה מיני אחים ואם שלשתם בשוה בנחלה או שיש הבדל בין אחיו מאביו לאחיו מאמו שאחיו מאביו יורשים ולא אחיו מאמו וכן לאחי אביו . אכן מה שיש לחוש בענין זאת הפרשה כי כפי הנראה מצדיית טענת בנות צלפחד כאמרם אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' כי בהטאו מת ובנים לא היו לו . מכלל אם היו לו בנים היו נוטלין חלק אביהן ולא היו הן זוכות לשאול . וצריך לדעת כי לא יטול הבן חלק האב מפסוק איש כי ימות שאם לא כן מה בא הכתוב ללמד משאלת בנות צלפחד אלא בנראה נודע היה להן כי הבנים יטלו חלק אביהם . וצריך לדעת מאיזה כח היה נודע להן אם מכח המשמע או מהמנהג ואם היה מן המשמע דין היה להן לקבל דין תורה ככה שגורה . ואולם נסתפק להן אם דין המשמע נמשך לפי המנהג . וצריך להבין כי המנהג היה מקודם נתינת התורה בענין הירושה כאשר קדם לנו זכרון זה . הנה אברהם אמר הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי מכלל אם היה לו זרע היה הוא היורש . וצריך להבין היך היה המנהג אודות הבן והבת אם שהם שוים בנחלה או שהנקה נוטלת כהאפס הזכר . ויש להבין שאין הענין נראה שהבן והבת יהיו שוים בנחלה שאם היו שוים בנחלה כיון שבאה התורה והזכירה הבן ולא הבת היה הדין נותן לקבל גורת התורה כמה שגורה ועוד לא היה ראוי לומר הבנות ובנים לא היו לו שמכה מאמרם 'עולה כי בהאפס הבן יטלו הן חלק אחר חלק אשר הוא הפך המנהג אלא נראה שמנהג הקדום היה שתטול הבת אחרי הבן וכיון שראו הבנות כי הכתוב תלה נחלת הארץ בזכרים הששו הבנות שבהאפס הבן אולי יהיה לפי המנהג הקדום ונתעצל הכתוב לכארו למעוט מציאותו באותו הזמן ועל כן שארו הבנות . ואולם מה שהרגישו הבנות מנותן התורה כי הבן נוטל נחלת האב בעבור שנספרו ישראל ואמר הכתוב לאלה תחלק הארץ והרצון בו לשכטים שאמר לשמות מטות אבותם ינהלו ונחלת השכט נחלקה למשפחות והכתוב אומר והתנהלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם והמשפחה נחלקה

לזכרים לגדולים ולקטנים הזכרים מכאן הועיל שהבן נוטל חלק האב (נ"א והמשפחה) והענין לא היה כי אם בשביל נחלת הארץ ועל כן החריש הכתוב ולא אמר איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבנו מה שכבר היה נודע ועל כן החריש והזכיר האב ולא הזכיר האם מפני שלא זכו הנשים בנחלה . אך מפני שזכו בנות צלפחד בנחלה אמר ולא תסוב נחלה מסטה למטה אחר בסבת הבן ועל כן החריש ולא הזכיר בירושת האב את הבן מפני שהנחלה הולכת מן האב אל הבן ועל כן אין מן הדין להזכיר אחיו מאמו ולא אחי אמו . ובנראה דין הירושה כנכסים לא הורה הכתוב איך נתנהג בהם ולא הורה גם כן איך היה המנהג קודם בוא התורה . אכן מפלפל דין הנחלה יש לנו רמזים בענין דין ירושת נכסים :

פרק ראשון

הכתוב

אמר איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו . ונסתפק להכמים אם שהבן והבת יורשים כאחד או שהבת אחרי הבן בגלוי הכתוב איש כי ימות וכן אין לו וכו' שבנראה בהאפס הבן תירש הבת והאיורים שהבן והבת יירשו כאחד בשוה . הנה החכם ר' יוסף הפקח נ"ע שאינו למד מן הין לאו ומלאו הין כאשר הורינו בזולת זה דעתו כאשר הביא ראיה ובטל שלא נלמוד מן הבעור קיום זמן הקיום בעור מן עגל הנשרף לאהרן ביום שמיני למלואים והטאת של יום המלואים . ובטל שאין מאמר וכל הטאת אשר יובא מדמה אל הקדש פנימה דינו ללמוד מן הבעור קיום וכן נמי מאמרו איש כי ימות וכן אין לו וכו' שזה המאמר מורה בירושת הבת בהאפס הבן אבל בהיות שניהם נמצאים יחד לא הורה הכתוב שיירש הבן לבדו . וטען לטוען כי פסוק ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו שבנראה שני הפסוקים דומים כי כשם שלא יירש האב בהמצא הבת הוא הדין שלא יירש הבת בהמצא הבן שאם לא כן כשם שתירש הבת בהמצא הבן הוא הדין שיירש האב בהמצא הבת וזה לא יתכן . ועוד שהיה ראוי לומר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו לא שיאמר ואם אין לו בת לבד אם היו הבן והבת שוים בנחלה . וטען ר' יוסף כי על הבת יתד הנחלה לעצמה אבל על

שכתוב אחד אומר לשמות מטות אבותיכם תתנחלו וכתוב אחר אומר והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם וכתוב אחר אומר איש לפי פקדו יותן נחלתו והנה כתוב אחד מותר את האחר שאם נחלקה הארץ לשבטים הנה לקחו קמנים וגדולים ועל בן זכו בנות צלפחד לשאול שאם נחלקה לפקדים מה מעם לשאלת בנות צלפחד • והטוענים כי בדרך מתנה לקחו ולא בדרך נחלה היא לא היתה שאלת בנות צלפחד לקחת בדרך מתנה כי אם בדרך נחלה כאשר זה מפורש • ומביאים ראיה כי ליוצאי מצרים נתנה הארץ שנאמר ונתתי אותה לכם מורשה עד שאמרו בעלי הקבלה כי בנות צלפחד נמלו שלשה חלקים חלק צלפחד שהיה מיוצאי מצרים וחלקו מנכסי חלק הפר ושהיה בכור נמל פי שנים שנאמר בתוך אחי אביהן ועל בן אמר נתון התן כפל מאמר עד שבהם אומרים כי נמלו ארבעה חלקים לקיים מאמר לאלה תחלק הארץ שזכו בה יוצאי מצרים ובאי הארץ ואומר ויפלו חבלי מנשה עשרה ששה לבני מנשה וארבעה לבנות צלפחד חלק צלפחד שהיה מיוצאי מצרים וחלקו מנכסי הפר ושהיה בכור נמל פי שנים ואחי אביה שהיו באי הארץ נמלו חלק מהם הרי ארבעה חלקים אלא הכתוב אומר ושם השני צלפחד ואיך היה בכור עד שדרשו שטעמו דור שני זה בלי טעם • ועוד שהם אומרים שאין הכבור נמל פי שנים בראוי כמבוהק שנאמר בכל אשר ימצא לו ונתלת הארץ ראויה • והכמים נחלקו בפירוש לאלה תחלק הארץ אם הוא הזור לשבטים שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו ומה מעם איש לפי פקדויו יותן נחלתו • ובהם אומרים לפקדים נחלקה ומה טעם לשמות מטות אבותם ועוד מה מעם והתנחלתם את הארץ בגורל למשפחותיכם ועוד מה טעם לשאלת בנות צלפחד • ומהם רצו לישב שני המאמרים מאמר לאלה תחלק הארץ הוא לשבטים ומאמר איש לפי פקדויו ר"ל נחלקה לפקדים כלומר לפקודי כל שבט ושכט בין רב למעט ונחלת הפקדים שבה אל השכט ונחלקה הארץ למשפחות ובאו קמנים וגדולים ועל בן שאלו בנות צלפחד והנה יישבו שני המאמרים כאחד • והחכם רבינו אהרן נ"ע פירש לפי פקדויו אינו על הפקדים רק על המשפחות שנתיהם הפקדים להם ולא היה רצון הכתוב כי אם לזכרים שנאמר איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל והכנות יוצאות

על הבן לא יחד הנהלה לו לבדו ונלמוד מן הבעור קיום אע"פ שכבר סתר זאת הדרך • והפליא ר' יוסף זאת הכונה ואמר כי הייתי סובר כי אני לבדי נפרדתי בזה הדת אבל ראיתי לר' דוד בן בועז הנשיא שספר כי יש אנשים רבים היה זה דתם אבל לא הודיע מי הם ואמת אמר הנה מה שכתוב בבבא בתרא כל האומר כי הבת תירש עם הבן אפילו נשיא בישראל אין שומעין לו כי זה דין הצדוקים • וספרו כי בזמן יוחנן בן זכאי חלק הצדוקי עמו והיה אומר הצדוקי הנה איש שהניח בת ובת בן איך תהיה בת הבן קודמת מן הבת והבאה מכה כחי תהיה קודמת מן הבאה מכחי ויוחנן בן זכאי השיב כי בן הבן יקרא בן כי הנה הכתוב אומר ואלה בני שעיר החורי לזמן ושובל וצבעון וענה וענה היה בנו של צבעון שנאמר ואלה בני צבעון ואיה וענה והכתוב יחסו בני שעיר והביא זה ראיה אע"פ שסוכל לומר כי צבעון הוליד בן וקראו ענה בשם אחיו ועל זה לפי דעתו בת בנו כאלו היא בתו ומה הדרך תהיה בת בנו קודמת מן בתו ולכך אמר הצדוקי ליוחנן וכי לכך אתה פוסטרי הורה שלא קבל דבריו עד שהביא ראיה מכנות צלפחד שירשו מנכסי אבי אביהן עם אחי אביהן כי לא אמר ולא ירשו בנות הפר כי לא אמר בתוך אחיות אביהן ואין צורך ומסהלל דבריהם שזה הדין היה בארבעה ועשרים לשכט ומפני שבטלו דברי הצדוקי אותו היום עשוהו יום שמה • ומודים שבהנים גדולים היו מכת הצדוקים אע"פ כן השיב רבן יוחנן בזה הענין • ואולם ראיתי שהכמיהם הגידו בשביל יוחנן כהן גדול ששמש בכהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעשה צדוקי :

סוף

דבר האמת תעיד על עצמה ואלו כל יושבי תבל יעמדו כנגד האמת לא תחלש אמתה ועוד אם יעזרה לא תתוסף אמתה לכך מה שיש לנו לומר ברדפנו אחרי פשטי הכתובים שמאמר הבנות אבינו מת במדבר וכו' ובנים לא היו לו מכלל אם היו לו בנים ביודע שיירש הבן לבד כמו שכבר הכתוב הורה לכך טענו הבנות זה המאמר • ואם תאמר מאין ידעו הבנות זה כבר הרמזנו הענין כאמור הכתוב לאלה תחלק הארץ בנחלה שר"ל לשבטים והשבט נחלק למשפחות והמשפחה נחלקת לזכרים • והחכמים נחלקו במאמר לאלה תחלק הארץ אם לשבטים אם לפקדים מפני

זוונים הכל כאחד מנכסי האב ואם יש השארות והנשאנה גם כן ואם אין השארות לאב ויש אהים גדולים עליהם לפרנסם ולהשיא את הבנות כפי כהם • בזמן הבית אם יש לבת נחלה ונשאת לשבטה הנחלה תהיה לה ואם נשאת לשבט אחר נמכרת הנחלה לנואל קרוב והדמים לבת • נשאר נכסים ובנות אם הנכסים מרובין משיאין את הבת לפי מעמדה לא בפחות ולא ביותר ואם הותרו הנכסים יורשים אחים • נשאר בנים קטנים ובנות גדולות אם היו הנכסים מרובין זוונים הקטנים והבנות מתפרנסות ממעשי ידיהן • נשאר בנים קטנים וגדולים חולקים הנכסים ואם אין להספיק במזונות לקטנים בחלקם מספיקים הגדולים להם עד זמן שראוי לפרנסם • ואם הוציא אביהן על הגדולים מה שהוציא אין על הקטנים למעון דבר כי אביהם הוציא עליהם יותר ואין עתה להם לקחת בשוה אבל יחזקו בשוה • וכן הבנות הגדולות שנסאו בחיי אביהן הקטנות אם יספיק חלקם להנשא יחזקו בשוה ואין להן למעון על הגדולות כי הן נשאו בחיי אביהן וצריכות גם הן להנשא ואחרי כן יחזקו וכן נמי אם הנכסים מועטים אין ראוי להשיא את הקטנה בנדוניה כמו שלקחו הגדולות בחיי אביהן שלא ישאר דבר אלא נשאת כדון היתומה בחלקה ובתוספת חלקה מחלקי אחיותיה ואם אין יותר אלא במה שתנשא הנשא היא ותשארנה האחיות • שתורתנו הקדושה היא ישרת ההנהגה ואע"פ שאין אלו הענינים נלקחים מכאור התורה הואיל והתורה נמשכה לפי המנהג הנוהג בדיני הירושות מפני שיש להם תליאה בדעת בדבר שלא הרטיזה התורה דנהו החכמים במה שנראה להם על צד היושר :

פרק שני

עתי הירושה שתיים • זמן שהמוריש בכריאותו הוא זמן שהוא סמוך למותו ועל כן אמר והיה ביום הנחילו את בנו אין לו להעדיף אחד על זולתו אלא מה שיהיה על דרך מתנה ואפילו למי שאינו זוכה בירושה שהכתוב מנע לדרך ירושה להעדיף אחד על האחר שנאמר לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור • ואולם מצאנו שיש לו לאדם להת על דרך מתנה שנאמר וכי יתן הנשיא מתנה • ודין התורה מכריע כי סמוך למותו אם המסון נעתק ליורשים

יוצאות הדין משבטן • ואם הן יורשות נחלה נראה להתקלקל הנחלה משבט לשבט וראו הבנות שהן פנויות ואם לא היה להן ליטול חלק צלפחד אביהן והן מן הזוכות ליטול חלק צלפחד אחרי שאין להן אה ועל כן שאלו הנה ולא אחרות שיש להן אה מפני שהבת לא תטול בהמצא הבן אלא בהאפס הבן • ואמנם כשם שהודיע לנו הכתוב בהמצא הבן והבת שייטול הבן את הנחלה ולא הורה גם בהאפס הבן איך יהיה המשפט וכדבר שלא הורה הכתוב בו היתה השאלה כנראה שהמנהג היה כי בהאפס הבן שתטול הבת ומפני שהחריש הכתוב ולא הורה בו על כן שאלו הבנות שאם לא כן מה טעם לשאול בהאפס הבן ולא שאלו בהמצא הבן ודעתן היתה חזקה לשאול מפני שראו שנותן התורה לא סדר עניני ירושות וסברו כי הנהיה הדבר לפי המנהג כאשר הזכרנו בסדר ענינים אחרים • ויש לחוש מענין איוב אשר הזכיר כי נתן לבנותיו נחלה בתוך אחיהן ונראה כי לא היה המנהג כך בתוך אלו הענינים נראה שהבת נוטלת אחרי הבן ועל כן הסכימה השכינה למאמר הבנות כאמרו בן בנות צלפחד דוברות ואמר נתון תהן להן ואמר ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כי ימות וכן אין לו ואע"פ שמדין הדעת אין הבדל לאב בין הבן ובין הבת ששניהם זרע לאב והכתוב אמר הן לי לא נתת זרע שאין הבדל בין הבן ובין הבת אך הקדים הבן על הבת זה על צד הסכימה ופשוט לדרך ההנהגה המדינית והתורה הסכימה עליו • יש מן הסכרייעים שאם הבת לא תטול בהמצא הבן הנה הבנות תשארנה אם ימות האב ויקח הבן את הכל וזה אינו דין ישראל עד שמהם עמדו על הפרק ואמרו הבן יורש את הכל והבת תשמש ותתפרנס • ומחם חורישו שלישיית הנחלה הקש מן הערכים והערכים אינם שווים עד שיביא מהם הקש שוה • והרבנים נתנו לה עשור נכסים וכן פסקו שאם אין הנכסים מרובין הבנות יזונו והבנים יחזרו על הפתחים • אכן חכמינו ע"ה בארו כי הוב על האה להסתיר לאהותו כמו אביו אם אין לה השארות מאכיה • וידענו מן הכתובים כי האה עומד במקום האב כגון שאמר ויען לבן ובהואל וכו' ונאמר ולקחנו את בתנו והלכנו וכן תקון הנהגה המדינית שהאב נותן מנכסיו לבתו • ואם מת האב אהיה משיאין את הבת מנכסי אביה • נשאר בנים קטנים ובנות קטנות

אדם כפי הראוי לו ואפילו אם אין לו שום דבר אבל יש לו חובין חייבים כל ישראל לכבדו לכל צרכיו כראוי לו. הכתוב העדיף לבכור און לקחת חלק נוסף מן אחיו שאם היו שנים יחשבו שלשה ואם היו שלשה יחשבו ארבעה וחלקו ארבעה חלקים לקחת הבכור פי שנים משאר האחים שנאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים לא שיקח הבכור שני חלקים כנגד כל האחים וכל האחים חלק אחד והעד מיוסף שנטל הבכורה ונטל חלק נוסף מכלל האחים שהיו מנשה ואפרים כראובן ושמעון. הבכור נטל פי שנים בנכסי האב ואינו נטל פי שנים בנכסי האם שבכור איש יקרא בכור און ובכור האשה יקרא פטר רהם ובכור פטר רהם אינו ראוי רק לקדושה. יש מהכמי הקראים שמורשים את הבכור פי שנים בנכסי האם מפני שאומרים כי מאמר איש כי ימות אחד האיש ואחד האשה. ולטוען שיטעון שיטול הבכור פי שנים אינו לקוח מן מאמר איש כי ימות כי אם מן מאמר כי תהיו לאיש שתי נשים ומיחד האיש ולא האשה הטענה טענה כי זה המאמר טוב ליהוד הזכר ולא הנקבה ועוד שאמר כי הוא ראשית אוננו ולו יהיה ראשית און לאשה על כן ראוי שיירש פי שנים בנכסי האב ולא האם. וכעלי הקבלה עזרו בזה ממה שאמר בכל אשר ימצא לו ולא אמר לה ודרשו במאמר לו משפט הבכורה ולא לה והלוקה בנייהם. יש מן החולקים אומרים היות הבן נוהל את האם הקש מן הבת ממה שאמר וכל בת יורשת נהלה ממצות וכו' מכלל שהיא נוהלת שתי מצות אמור אביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון והנה הבן מוקש על הבת בירושת האם מפני ששניהם נהבכרו והבת בירושת האם וכפי דינם בירושת האב הבן נטל פי שנים כך יהיה דינם שבירושת האם הבן יהיה נטל פי שנים וכיון שהוא מוקש על האב ועל האם כאחד בשוה כשם שהבכור נטל פי שנים בנכסי האב כך יהיה נטל פי שנים בנכסי האם. ואמת כי אין רצון הכתוב במאמר וכל בת יורשת נהלה ממצות שנוהלת הבת שתי מצות. ואולם היות הבן נוהל את אמו לפי דעת החכמים הוא ממאמר איש כי ימות ובן אין לו אחד האיש ואחד האשה כדון כל המצות ולוי שיש הסגלה כאשר קדם לנו הבאור. ואולם

ליורשים ואין למוריש זכות לתת ממנו מתנה או להקדיש דבר כי מה שיתן או מה שיקדיש אינם שלו אלא של יורש והזכות לא תהיה אלא ליורש על כן יש לנו לומר שמתנת האדם אינה כמתנת השם אשר יעשה הטוב ליפיו והטוב אשר יעשה ליפיו הוא בדבר המורשה. ואולם האדם סמוך למותו לא יעשה הטוב ליפיו כי אינו מורשה לו אבל הוא נעתק לזכות היורשים. ואולם בעוד שהוא בבריאותו אם יתן מתנה אולי יתננה מפני תקות התועלת לעצמו או משום שקדמה לו תועלת משום אדם אכן צוואת שכוב מרע לא תהיה המתנה ראויה אלא למי שקדמה לו תועלת ממנו או אם נלכד בשום הטא ורוצה לעשות כפרה לנפשו ומקדיש דבר הם על צד החוב אבל זולתי זה אינו רשאי לפזר לזולת היורש. אכן אם יהלוק היורשים בכוד למוריש לתת מתנה לזולתם או להעדיף דבר מועט לאחד מזולתו הדבר עובר. אבל לומר המוריש יירשנו פלוני הרחוק לא יתכן זולתי אם שיהיה היורש כופר כי הכפרן לא יירש למאמין הנה הכתוב אומר לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצהק. ונאמר ואם אין לאיש נואל ואמרו החכמים שהוא נר צדק מכלל שהכפרן לא יירש למאמין ולא יעשה זה בהפך. ומאמר בנות צלפחד אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנועדים על ה' כי בהטאו מת לפי דעתן. שהרי בני עובדי העגל ירשו. בעלי הקבלה אמרו כל הנותן נכסיו על דרך מתנה ולא שייר ליורש אין מתנתו מתנה אבל אם שייר מתנתו מתנה זהאמת ידועה. אין היורש יורש אלא מה שיש למוריש אבל אם היו לו חובות בעלי חובין קודמין מן היורשים. אין בעלי החוב זוכים לשאול מן היורשים לומר להם כאשר אתם זוכים לקחת ככה אתם חייבים לפרוע אלא הבנים כשביל חוב אביהם אם רוצים מפני שהם מחוייבים לכבוד אביהם פורעים כי הנה אם יהיה משום שהוא לוקח שהייב הוא לפרוע אם לא יהיה לו בן אלא יירשנו בן דודו והנשיה בא לקחת את שני ילדי הכתוב והנשיה בא לקחת את שני ילדי אמרו החכמים בערבות היו או שהם היו הלווים ואכלוהו ונתהייבו והעד על זה שאמר ושלמי את נשיך ומה שאמרה עבדך אישי מת כדי שיטא חסדו עליה בעבורו. אם היו לו בעלי חובין ומה נזרו החכמים שתכריכי המת קודמין לכל דברי החוב לעשות לכל

יש לנו סיוע מסקום אחר שזה המאמר כולל איש ואשה ממה שאמר וכל בת יורשת נחלה ואמר ולא תסוב נחלה ממטה למטה שבסבת הבן הכתוב מדבר והנה זה המאמר מורה שהבן נחל את אמו ואין נראה ממהות הענין שעקר המצוה בזה המאמר ואי אפשר שלא קרמה המצוה בו • ואנחנו לא מצאנו מקום אחר שמורה בענין הירושות על כן יש לומר שמאמר איש כי ימות אחד האיש ואחד האשה כדן כל המצות וכיון שאין הבן מוקש מן הבת בירושת האב איך יהיה נוטל פי שנים ממנה • ומאמר כי תהיון לאיש שתי נשים מצוה בפני עצמה • אין הנפל מעכב את הבכור מפני כי מאמר הכתוב כי הוא ראשית אוננו אינו רוצה בו מה שהוא ראשית הביאה כי לפי זאת הכונה מעטין הם הבכורים והכתוב לא ידבר מרמה באמרו לו משפט הבכורה ואם אינו רוצה למי שהוא ראשית הביאה בידוע הנפל אשר אינו בן קימא אינו מעכב את הבכור כי לא יקרא בן קימא • והבדילו החכמים בין מה שלא נשלמה צורתו ובין שנשלמה צורתו אבל הוא מחוסר זמן • והכמי הקבלה בארו כי בן תשעה חדשים שיצא ראשו מת ובן שמונה שיצא ראשו הי אינם מעכבים לבא אחריהם מן הבכורה לנחלה ולא לבתן • אבל בן תשעה חדשים שיצא ראשו הי הבא אחריו אינו בכור ובן פסקו הכמי הקראים כי כאשר אמר כי את הבכור בן השנואה יכיר יהייב להיותו הי • ואולם אם נולד בן שבעה חדשים והוא בן קימא מעכב לבא אחריו מן הבכורה • אך אם נולד בן שמונה אפילו שהוא הי יען שאינו בן קימא אינו מעכב לבא אחריו מן הבכורה • וכן פסקו החכמים כי לא יקרא פטר רחם אע"פ שהוא תהלת הריונה ואינו בכור אין אע"פ שהוא תהלת ההריון מן האיש • אמנם יש מהכמי הקראים שאומרים כי הבן הבא אחרי הבת הוא בכור והוא ראשית און והקישוה מן הנפל שאינו מעכב לבא אחריו מן הבכורה • והנה ברוב הקהלות מתנהנים בדבר זה וכן פסקו ר' יפת הלוי נ"ע ור' סהל נ"ע ולוי הלוי נ"ע עד שפרשו במאמר כי הוא ראשית אוננו ר"ל הבן הגדול מכלל בניו הוא העומד בעזרת האב לעזרו וזה טעם כי הוא ראשית אוננו • ונראה לפי הפשט שכל הבנים מכה הא • אבל זה יצא ראשונה להיותו בן קימא ועל כן נקרא ראשית און • וכנראה לי להקיש הבת מן הנפל שאינו מעכב לבא אחריו מן הבכורה אינו הקש שלם יען שהנפל אינו ראוי בנחלה

כשהוא אכל הבת היא ראויה בנחלה לולי המציא בן ואיך לא תהיה מעכבת לבא אחריה מן הבכורה כי לא יקרא ראשית אוננו לכל היוצאים ממנו בני קימא • הבן הבכור נוטל פי שנים חלק נוסף מכלל האחים לא שיקה שני חלקים כנגד כל האחים כאשר פירשנו והוא זוכה בראוי ובמוחזק שיטול פי שנים לא לפי דעת האומרים שנטול פי שנים במוחזק לא בראוי מפני שאמר בכל אשר ימצא לו והראוי אינו ממצא לו שענין זה המאמר לכל הבא מכה • באיזה צד נתן מעות לענין כהורה והריוהו אחרי מותו זהו שנקרא ראוי וזוכה גם הבן הבכור לקחת חלק בכורתו מאותו הריוח כי הנה ארץ ישראל שנטל יוסף חלק בכורה • ובעלי הקבלה עצמם אמרו שבנות צלפהד נטלו חלק בכורה מאביהן בתוך אחי אביהן שנאמר נתון התן וחלק אביהן וחלק הפר אבי אביהן חלק אביהן שיהיה מיוצאי מצרים וחלק אביהן בנכסי הפר שנאמר בתוך אחי אביהן ושהיה בכור נטלו פי שנים • וחלוקה ביניהם מהם אומרים שהבכור נוטל בראוי כמוחזק מכה אלו המאמרים שסדרנו • והחולקים להם אומרים שלא נטלו חלק בכורה רק במטלטלין ביתדות אדהלים ולמה הביאו יתדות אדהלים משאר מטלטלין והלא הם נעוצים ונדונים כקרקע רק להורות שאע"פ שהם נעוצים ונדונים כקרקע הם בחזקת מטלטלין והלא כתוב ויפלו הבלי מנשה עשרה וזה מורה לארץ ישראל שנהלקה בהבלים וחלק בכורה בהם לפי דעת האומרים שנטלו ארבעה חלקים כאשר קדם לנו הבאור עד שהכריחו ואמרו ארץ ישראל מוחזקת היא • ועוד אמרו מפני שאמר הכתוב כי את הבכור בן השנואה יכיר מלמד שיהיה אביו בחיים להכירו שאם נולד הבכור אחר שמת אביו כגון אשה שילדה תאומים או שהיו לו שתי נשים וילדו אחרי מותו מי שהוא בכור אינו זוכה בחלק בכורה והאמת שזוכה והכתוב דבר לפי רוב הנמצא • והנה הכתוב אומר והיה ביום הנחילו את בניו ואין הבדל אם מת האב ואחרי כן נולד הבן שהלקו תלוי ואם הוא במעי אמו לראות איך יהיה הדבר שגם הוא יקרא בן שנאמר ויתרוצצו הבנים בקרבה • אם מת הבכור בחיי אביו בניו עומדים במקומו ליטול פי שנים • פרחי הבכור בין זכרים בין נקבות עומדים במקום אביהם לא מפני שהמת יורש ומוריש מפני שהכתוב אומר והעברתם את נחלתו ונתתם את נחלתו ואם אינו נמצא המת איך יתאמתו

יתאמתו אלו המאמרים • אכן למדנו מדין תורה שפרחי האדם עומדים במקומו לרשת מה שיהיה ראוי לאביהם • והנה בנות צלפחד שנמלו חלק אביהן בתוך אחי אביהן ואחד הבן ואחד הבת ואין לחקשות שהבת עצמה לא תהיה יורשת וכת הבן תהיה יורשת שזהו דין תורה שהבת נמלת חלק אביה בתוך אחי אביה ואם היה בכור נמלת פי שנים בזכאי אבי אביה ולפי זה העקר נחלקו דעות החכמים שמהם אומרים שהמת נוהל ומנחיל והקישו מזה לכל מי שזוכה בירושה • אם מת כל הבא מכתו שיהיה נוטל ירושתו בין בן בין אה • ואם מנה הפשט נראה כי לא הורה הכתוב באמרו ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו שרוצה באפיסת בן הבן וכת הבן אלא באפיסת הבן עצמו לבד • הנה הכתוב למדנו מענין צלפחד באמרו נתון נתן להם אהות נחלה בתוך אחי אביהן ובאמרו בן בנות צלפחד דוברות על זה המענה יסד מאמר ואל בני ישראל הדבר לאמר איש כי ימות ובן אין לו שרוצה בזה המאמר הבן ובן הבן מפני שמלת בן כוללת האמת והמעבר • ולפי זאת הכונה שכן הבן וכת הבן הם קודמים מן הבת מכה זה המאמר כי בן הבן נקרא בן לא מפני שהמת נוהל ומנחיל כי מדרך דעת לא יקרא המת יורש והכתוב אומר ונתתם את נחלתו לשאריו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה שהמעט בו להיותו הי • ולפי זה העקר נחלקה דעת החכמים שמהם אומרים שהמת נוהל ומנחיל מפני שעשו גורה שזה לכל היורשים שיהיו יורשים במוחזק ובראוי ובאשר למדנו מן בנות צלפחד ולא תתקיים זאת הדעת אלא על מנת להסכים שהמת נוהל ומנחיל ועולה מכה זאת המהשבה שהבן אשר מת בהיי אמו יורש את אמו אחרי מות אמו להנחיל את אחיו מאביו • ומדרך דעת יען שלא יתכן שיאושר המת כי הוא יורש נטו רוב המשכילים מזה הדעת ולא הבשירו לכל היורשים שיירשו בראוי כמוחזק אלא בפרחים ובעיקרים על פנים אחרים לא מדרך שהמת נוהל ומנחיל אלא מדרך שבן הבן נדון כבן ועקר העקר הוא כעקר • ואולם אחי האב יורשים מכה הכתוב ולא מכה אביהם המת שיורש ומוריש • וראיתי לרבינו לוי הלוי ג"ע כי מכה דיוק התורה חייב כי כל הראוי בירושה אע"פ שהמת נוהל ומנחיל שעקרי התורה בענין הנחלות שנים האחד לחקרים הזכר על הנקבה והשני שהאיש היורש

פרק שלישי

נחלקו

דעות החכמים אם הבן הבא מן היבום נכלל בפסוק איש כי ימות ובן אין לו וחלוקם בו כחלוקם אם הבן הבא מן היבום נוטל ירושת המת או אינו נוטל • ודעות חכמי הקראים בענין היבום לשלש דעות • דעת ר' בנימין האוונדי ג"ע ור' יוסף הקרקסאני ג"ע שהאח הנאמר בפסוק כי ישבו אחים יחדו הוא אה אחתי • ור' סהל ג"ע אמר כי הוא אח בדת • ור' יפת הלוי ג"ע אמר כי הוא אח משפחה • אכן דעת ר' סהל שאינו כזכה לבן הבא מן היבום ליטול ירושת המת אך הירושה תשוב אל היורשים • וכן הורה ר' אהרן ג"ע אע"פ שהם חלוקים באהוה • אכן דעות שאר החכמים שהבן הבא מן היבום נוטל ירושת המת ועל כן תלה אותו באחי משפחה משום הנחלה כאשר אמר להקים שם המת על נחלתו והוא כשיהיו מיוחדים בנחלה •

ועל

פד

ועל כן נתחייב היבום כשישראל בארץ ויש להם נחלה • וכן פסק ר' טוביא העובד נ"ע שהבן הבא מן היבום נוטל ירושת המת זולתי יורשיו מפני שהכתוב אמר להקים שם המת על נחלתו • ועוד אומר והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת והענין שיקרא שמו עליו לפי כבודו לא שיקרא בשמו שאם לא תהיה הכונה שיטול הבן הנולד ירושת המת מה טעם להקים שם המת על נחלתו ועל כן נחלקו החכמים בפסוק וצמ אחד מהם וכן אין לו שר' סהל נ"ע פירשו בין בן בין בת שאינו דומה כמו איש כי ימות ובן אין לו אך ר' יפת פירש שהוא דומה לו שהטעם בן זכר ועל כן אפילו שהיתה לו בת צריך ליבם משום להקים שם המת על נחלתו • וצריך להוליד זכר והלא הכתיב אומר ואם אין לו בן ונתתם את נחלתו לבתו • אבל מה שראוי להאמין שזה דין תורה ולא הורה ביבום אלא על מנת אם אין לו זרע או בן או בת • ואמר והיה הבן הבכור אשר תלד ואם ילדה בת אינה מעכבת את הבכור וזה לבדו נוטל ירושת המת אבל אם הוליד בנים אחרים מטנה אינם זוכים • ור' טוביא נ"ע אומר כי אם תפיל עובר ואין בו צורה אינו מעכב לבא אחריו מן בכור היבום אבל אם יש בו צורה אנושית מעכב לבא אחריו מן בכור היבום וזאת הדעת ראויה לפי דעתי מפני ששם בכור יבום אינו בכור און ולא בכור פטר רחם מפני כי אפשר שהיו לו בנים אחרים וגם כן אפשר שילדה היא בנים וסתו בין מטנו בין מזולתו • והעד כי אי אפשר לרשת פי שנים כנגד האחרים כי הכל שלו אבל הרצון בו הבן הקודם יהיה נוטל ירושת המת ואפילו שאינו בכור און ולא בכור פטר רחם ועל כן הבת אינה מעכבת אותו ולא הנפל שאין לו צורה • אלא הנולד אם היה ראוי בכור יבום ומת הבא אחריו אינו נוטל הירושה כי כן אמר והיה הבכור אשר תלד וכו' ובענין בועז יען שאמר הכתוב סברה נעמי את כל אשר לאחימ'ך ואת כל אשר למחלון וכליון • יש אומרים שלא ירש בועז לאיפן היבום אלא קנה קנין שלם וקדם הוא סכל חיוורשים לנאול משום שלא היתה לו תואנה כמו טוב שאמר פן אשחית את נחלתי • ויש אומרים כי ירש • ומה שאמר הכתוב סברה נעמי יש לפרש בו פירוש שאם לא היתה הכונה שזכה בו מצד היבום וירש היה ראוי שיירשו אותה החיוורשים כמו טוב

ואין הכונה שנעמי היא הירושת ומכרה אותו כי הדין נותן לחזור ביוכל בדין שדה אהוזה הנסכר וחזור ביוכל • ועוד מה טעם ביום קנותך את השדה מיד נעמי ומאת רות אמואביה שאם היתה נעמי הירושת מה טעם ומאת רות והלא רות (נ"א לא) היתה יורשת והחלוקה בזה הענין מספקת • אכן הקושיא בזה שאם היה על דרך ירושה מה טעם לובר ביום קנותך את השדה וכו' ואמר גם כן סברה נעמי והסבר והקנין צריך לתת סהיר • ויש להשיב כי משם קנין יכול אופן הממשלה והרשות והעד על זה שאמר וגם את רות המואביה קניתי לי לאשה • והנראה לי כי הסבר והקנין באמת שהוא במהיר כי תואיל והענין היה תלוי לאופן היבום שהבכור הנולד הוא היה היורש ועל כל פנים קודם בוא היורש ירושת המת היתה תלויה ומה שהיה משביה היה תלוי ליורש ולא היה בועז היורש אלא קנה אותו במהיר כאשר כתוב כי מספר תבואות הוא מוכר לך עד בוא היורש להקים שם המת על נחלתו ומה שהשביה הוא ליורש על כן נאמר לשון מכר וקנין :

פרק רביעי

בהכתר הפרחים הכתוב הזכיר הכנפים באמרו ונתתם את נחלתו לאחיו וידענו שהעקרים הם קרובים מן הכנפים ולמה הניה העקרים והזכיר הכנפים וידוע כי הכנפים לא זכו רק על ידי אמצעות העקרים • יש להשיב באמת שהעקרים הם הקודמים מן הכנפים ולא יירשו הכנפים בהמצא העקרים אכן הכתוב לא רצה לתזכר העקרים בירושה קודם הכנפים בבאור אע"פ שהם נלקחים סקל והומר מפני שזה היה דומה לקללה מפני שמטבע העולם האב הולך לפני הבן ואם היה אומר שהאב יירש את הבן נמצא שהבן הולך לפני האב ועל כן לא רצה הכתוב להורות בנחלת העקרים • ועוד שדין הנחלות כבר קדם לנו הבאור שיש להם תלוי בשכל והאדם הם לתת מה שיש לו לעקריו משיתן אותו לכנפיו • ועוד שהנחלה במקום הזה בנחלת הארץ והנחלה הולכת מן העקר אל הפרח ומכמה פנים לא הזכיר העקרים • אכן אנהנו לומדים מזה הכתוב שהעקרים נוהלים את הפרחים קודם הכנפים ונתנו טעם למה לא הזכירם אכן כה הכתוב הסורה בזה בה שאמר ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב • ואם על

האב יורשים הדין שהאב קודם מהם אבל האם מאין • ואם יאמר מפני שהשווה שניהם בכבוד וכיראה צריך להשוותם בירושה • ויש טוענים כי אי אפשר להקיש זה בזה מפני שיש ענינים שנבדל האב מן האם כמו שבשאר נאולה מוסגל הזכר מן הנקבה • ועוד שהאב מתיר נדרי הבת והאם לא כן • ואולם אמרו אופן אחר שאם האב הוקש מקל וחומר מאחי האב הנה הכתוב הזכיר אחים סתם באמרו ונתתם את נחלתו לאחיו ולא הסגילם שהם מאביו • ויסבול לכלול לאחיו מאביו ואחיו מאמו • ואם אחיו מאמו יהיו יורשים האב קרובה מן האחים וצריך להיות האם יורשת • והשיבו על זה כי אחר שהסגיל אחי האב הוא הדין לאחיו שהם מאביו ולא אחים מאמו לכך • ועוד מצאנו אחים סתם והם מהאב כאשר אמר כי אם לשאר הקרוב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו • ואולם אם האם מנחלת את הכן החכמים נזרו אומר כי באמור הכתוב איש כי ימות שכולל זכר ונקבה ברובי המצות ומנהג הכתוב בהכליל הזכר והנקבה מוציאו בלשון זכר כמו איש איש כי יקלל וכו' איש איש אל כל שאר בשרו ויען שמוציאו בלשון זכר אין ראוי להסגילו על הזכרים • ויש לנו להכריע שחכמי הרבנים תורו שהאם מנחלת מטאמר וכל כת יורשת נחלה מטעות וכו' ר"ל שהבת נוהלת שתי מטות ר"ל בת שמעון נשאת לבן ראובן והבת הבאה מהם נוהלת האב והאם • מכלל שהאם מנחלת את בתה ואם האם מנחלת את בתה והבן והבת בבאור הכתוב שנוהלים מן האב הוא הדין לנחול שניהם מן האם ונמצא שהבן נוהל את אמו וכך הנחילוהו כדרך שהוא נוהל מן אביו שהבן קודם מן הבת עד שהכריעו קצתם לנחול הבן פי שנים בנכסי האם כאשר הקדימוהו בנכסי האב מן הבת בהקש מהנחלת האב הוא הדין להקישו בפי שנים כאשר קדמה לנו ההכרעה • ואולם חכמי הקראים העירו בהנחלת האם מפסוק ולא תסוב נחלה מטמה למטה שזה הפסוק אמור בסבת הבן כאשר העירו ג"כ בעלי הגמרא שנאמר שתי פעמים ולא תסוב נחלה אחד בסבת הבעל ואחד בסבת הבן כפי דעתם שהבעל יורש את אשתו • אכן להיות הבכור נוטל פי שנים בנכסי האם אינו נראה לי כאשר קדם לנו הבאור שאין הבכור נוטל פי שנים מטאמר איש כי ימות עד שנקיש האם מן האב אלא מפסוק כי תהיון לאיש וכו' ותכתוב עלל עלה באמרו כי הוא ראשית

על הרהוקים מאחי האב הרמזו לדין על הקרוב בקרוב הוא הדין על כלל הנזכרים ומה שהם בכח הנזכרים כאשר אמר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו • ונמצא שהפריחים קרובים מן הכנפים ועל כן יירשו העקרים קודם הכנפים ולמה לא יירשו העקרים קודם הפריחים מפני שהפריחים קודמים מן העקרים • וחכמי הגמרא הביאו ראיות להקדים הפריח מן העקר כי הנה האמה יש לו ליעדה לבנו ולא לאביו • וכענין היבום אם יש לו בן אין אשתו תלויה ביבום על כן לא יהיה העקר קודם מן הפריח • אכן החלוקה נפלה בין החכמים אם תירש האם או לא תירש • ובעלי הקבלה אמרו כי האם לא תירש שהיא מנחלת ולא נוהלת • וחכמי הקראים מהם נמו אחרי דעת בעלי הקבלה שאין האם נוהלת • הנה דעת לוי בן יפת אשר הכריע זאמר שכבר ידענו ששני עקרים נתבארו בענין הירושות • העקר האחד שהזכר קודם מן הנקבה בירושה • והעקר השני כי בני הסת או יורשיו זוכים בירושת המת בראוי ובמחוק • ואם נאמר כי האם תירש לא יצא משלשה פנים • אם נאמר כי היא תירש עם האב בשוה או נאמר כי היא תירש אחרי האב קודם פריחי האב לא בהמצא האב או שנאמר שתירש האם בהכחד כל יורש מן האב • ואולם החלק הראשון אי אפשר שיירשו האב והאם בשוה מפני שעקר הירושות שהנקבה נוהלת אחרי הזכר • ואי אפשר שנאמר כי היא תירש אחרי האב קודם פריחי מפני שעקר הירושות שיורשי המת זוכים בירושתו בראוי ובמחוק • ואי אפשר לומר כי היא תירש בהאפס כל יורש מהאב שזה אי אפשר שישאר האב בלא יורש כי כמו שיזכו בו פריחי כן יזכו בו עקריו אחרי פריחו ונמצא לשקר מורה הכתוב שתירש האם ולא תמצא אם שתירש כל עקר על כן פסקו הדין כי האם לא תירש כל עקר • אכן המנחילים את האם הביאו ראיות • אופן אחד אמרו כשם שיורישו העקרים את הפריחים כן יורישו הפריחים את העקרים • ויש משיבים בזה כי צריך להיות התקש שוה בכל חלקיו שאם יוקשו העקרים מן הפריחים צריך כשם שבפריחים הזכר קודם מן הנקבה להיות העקר הזכר קודם מן הנקבה וזה יולך אל שיחות • ואופן אחר אמרו כי כאשר נוריש את האב כן נוריש את האם הואיל ואין אחד מהם נזכר • יש להשיב כי האב ידע מקל וחומר בידוע מאחי האב שאם אחי

היה כה לדבריו כי מכה אחי האב הנחלנו את האב אלא אנהנו מנהלים את האב קודם האחים אם כן בשם שהאב מנהיל ונהל ככה האם מנהלת ונהלת והכתוב אומר ונתתם את נחלתו לשאריו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה • ואם על הרחוקים כאחי האב תלה הכתוב הנחלה על הקרוב בקרוב הוא הדין על הבאים מכה הנזכרים והאם קרובה מן האחים ובאשר מנהלת • כן תהיה נחלת וכבר בארנו הסבה למה לא הזכיר העקרים להיותם נוהלים • וכבר בארנו כי ענין הנחלה יש לו תליאה בשכל והכתוב הזכיר הענינים לפי המנהג • וידענו כי הארץ נחלקה למשפחות והזכרים נטלו נחלת הארץ • ובארנו שבנות צלפחד אם נטלו חלק מן הארץ שחל על דרך מעוט המנהג והכתוב נתן התקנה שלא תסוב נחלה במטה אל מטה שתדבק הנקבה לשבטה • וכידוע שאם היתה נחלת והיתה רוצה שתדבק בשבט אחר עכ"פ היתה מוכרת הנחלה לשבטה אל הגואל הקרוב • הוא הדין על האם שאם היתה נחלת את בנה אם היתה משבט אחר לא היתה חוזרת הנחלה לשבטה אלא תקנתן היתה להסביר הנחלה לאותו השבט של בנה אל הגואל הקרוב • ויש לסבור בענין נעמי כאשר אמר בוועז אל בוב מברה נעמי את השדה אשר לאחינו לאלימלך ואמר אם תנאל גאל ואם לא תנאל הנידה לי ואני אהריך ויאמר אנכי אנאל קודם שמוע לענין רות • וכשאמר לענין רות מיד אמר פן אשהית את נחלתי וקנה בוועז לשדה ולרות אשת מחלון ונראה הענין שהאם מנהלת את בנה ואם היתה אהוזת הארץ היתה נסכרת לנואלים הקרובים על כן אמר מיד נעמי ומאת רות המואבית אע"פ שיש מפרשים ואת רות • ואחרי שהבננו מכה הכתוב שהאם נחלת צריך לדעת באיזה זמן תירש • ואולם הר"ר דניאל אלקבסי הוריש שלישיית הנחלה בחקש מן הבת אשר הוריש שלישיית הנחלה מדין הערכים ואנהנו ידענו שהערכים אינם בדין אחד • ואולם סתי תירש האם החלוק יוציאנו לשלשה דרכים כמו שבארנו • אם שהאם והאב יירשו יחד או שהאם תירש אחרי האב קודם פרחיו או שתירש אחרי הכחד כל יורש ממנו כי כמו שתלך הירושה אל פרחיו כן תלך אל עקריו בהאסף הפרחים בראוי וכסוהוק • והנה לא תמצא אם יורשת כל עקר ואם נאמר אחרי האב יורשת זה מבטל עקר הכתוב כי נכטל מטה שלא נתבאר בכתוב

ואנו ופרט לאב לכד כי הוא ראשית און לא יאמר לאם כי אם לאב אבל לאם יאמר פער רחס ויש לו דין אחר בענין קדושה • ולא נאמר שעקר המצוה בירושת הבן את אמו הוא ממאמר ולא תסוב שכבר בני יוסף הששו בזה קודם בוא מאמר ולא תסוב באמרם והיו לאחד ממשפחות שבטי בני ישראל בידען שהבן נוהל את אמו שאין כונתם בסבת הבעל • ואם קדמה להם הדעת שהבן נוהל את אמו בידוע שאין לו עקר בירושות רק מפסוק איש כי ימות סכלל שעקר זה הפסוק כולל בין האב ובין האם שמנהלים • ואשר נסמכו בענין נעמי שירשה היא את בניה סמיכת הלושה מפני שיסבול אופנים • מהם שאזכרים מה טעם לומר מברה נעמי את כל אשר לאלימלך ואחרי כן לומר ואת כל אשר למחלון וכליון עד שתירצו מהם אשר היה לאלימלך עד שיהיה הרצון שירשה למחלון וכליון • ומהם אמרו שהיה חייב אלימלך לנעמי מזהר ומטה שהיה לאלימלך סקצתו נטלה אשתו על מזהרה ומקצתו ירשו בניו וגם היה לרות על מחלון מזהר ועל כן אמר ביום קנותך את השדה מיד נעמי ובאת רות המואבית • ויש מפרשים אותו ואת רות המואבית • והנראה לי כי זה היה עומד ליבום • וכבר קדם לנו הבאור שנהלת המת ההולך בלא ולד עומד עד שיראו מה יבוא מן היבום ומה שהשביה עד בוא הולד לקום על שם המת הוא על הולד וצריך להמכר מה שיהנה להיות לולד על כן נאמרה לשון מכירה ולשון קנין ואין מורה יורה שנעמי ירשה את בניה • סוף המאמר הנראה לי שאנחנו לא מצאנו בתורה שהאם מנהלת ולא נחלת בברור קודם שאלת יוסף • והנה בני יוסף אמרו ואדוני צווה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו ואומר והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנהלת אבותינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע • ולמד שהאם מנהלת את בנה ואין לנו מקום בזכרון הנחלות כ"א פרק איש כי ימות ובן אין לו וכו' ונראה מכה הכתוב שזה המאמר כולל הזכר והנקבה כשאר המצות שכוללים זכרים ונקבות כאשר קדם לנו הבאור ואם כה הכתוב מורה שהאב מנהיל ונוהל הוא הדין על האם • ואם ימעות טוען כי לא למדנו שהאב נוהל אלא מכה מה שאמר ונתתם את נחלתו לאחי אביו • יש להשיב שאם היינו מנהלים את האב אחר אחי המת

הואיל וראה בזכותה שהיא גדלה אותו ונצטערה בעבורו עד שרוצה לזכות את האם יותר מן האב מכל מקום אין דעתו להעדיף בשום צד את האם מן האב אלא דעתו אל הדעת התובעת בירושת האם היא יתרה מן הדעת התובעת בירושת האב אכן דעתו שהשוה אותם בנחלה • ואולם להיות דעתו שאם ימות האב ויתאר האם ומת כנס שתירש את הכל וישאר הזוכה בירושת האב אינו נודע בן מכה מאטריו • והלא זה ההכנס נ"ע הרבה מאטריו בפרק הירושות שחבר והביא מדברי כל חכם לב להחזיק שפרחי המת עומדים במקומו שיירשו בראוי ובמחוק ואיך היה פוסק שאם מת האב ונשארה האם תהיה נוחלת את הכל ופרחי האב הזוכים בירושתו בראוי ובמחוק ישארו זה ממה שאי אפשר • וההכנס הנזכר פירש במאמר ונתתם את נחלתו לאחיו שכולל מה שהם אחיו מאביו ואחיו מאמו ולא מאביו לבד ואם הפרחים הם בשוה גם העקרים הם בשוה ופרחיםם עומדים במקומם • ואולם יש לדעת שאם ננחיל אותם בשוה כנראה שאנחנו מפילים עקר אחד שנתבאר בירושות שהזכר קודם מן הנקבה • ואולם אם ננחיל האם אחרי האב כנראה שאנחנו מפילים עקר אחד שנתבאר בירושות שפרחי המת עומדים במקומו • והנה מן ההכרח שאי אפשר שלא להפיל עקר אחד בכל אחת משתי הדעות • אמנם להגביר דעת או לכמול שני העקרים זה אי אפשר בדעת כל משכיל • ואמנם נראה לי להגביר דעת שהאב והאם יהיו יחולקו יותר נאות כר אי אפשר להקיש העקרים מן הפרחים לפי זה העקר להיות הזכר קודם מן הנקבה לכל שכן שיש חכמים מודים שהבן והבת יירשו כאחד • אכן להגביר שפרחי המת לא יהיו עומדים במקומו זה אי אפשר שזהו כח התורה בעקרי הירושות • בעלי הקבלה חולקים בירושת האם יש מהם אומרים שהאם מנחלת ונוחלת את בניה יען שהכתוב אמר וכל בת יורשת נחלה ממוות בני ישראל • וכפי פירושם שהבת יורשת שני ממות מכלל שנוחלת את אמה והנה מקיש ממה האם למטה האב מה מטה האב מנחיל ונוחל אף מטה האם מנחיל ונוחל • ודקדקו באות מ"ם במלת ממוות שמחכים קצת מאלו הממוות מנחלת ואינה נוחלת וזו היא האם שמנחלת ואינה נוחלת ודרכי פירושיהם הם ידועים ומה שפירשנו הוא

בכתוב מה שנתבאר בכתוב שהכתוב באר שבני המת יורשים במקומו בראוי ובמחוק • ואיך נכמל מה שנתבאר במה שלא נתבאר ואיך תירש האם אחרי האב ופרחיו העומדים במקומו לא יירשו • והנראה שדעת ר' אהרן בזה הסכים שתירש אחרי האב כאשר הביא דעות חכמי הקראים האוסרים שהאם והאב יירשו כאחד בשוה והוא אמר ודעתי להפך • ועוד אמר שכלם כדרך הבן והבת והלא דעתו שבן הבן קודם מן הבת ולמה לא יהיה בן האב קודם מן האם ועוד שהוא בעצמו אומר במאמר ונתתם את נחלתו לאחיו שכולל אחיו מאביו ואחיו מאמו ואם בן הם יורשים בשוה ואיך כי הבאים מכה האב והאם יורשים בשוה והאב יהיה קודם מן האם והדבר בלי אפשר • ואמנם דעת החכם ר' יפת נ"ע ודעת ר' סהל גזרו אומר שהאב והאם יורשים בשוה • ואם ימות אחד משני העקרים כל הזוכה בירושת כל אחד עומד במקומו ונטל בין מפרח • בין מעקר בין מנכף אין לזו מזה כך הסכימה דעת אלו החכמים אע"פ שלפי דעתם השוו בין הזכר ובין הנקבה הפך העקר שנתבאר בפרחים שהזכר קודם מן הנקבה והטענה כי אין ראוי להקיש העקרים בפרחים מזה הדרך • אכן שתמצא דעת אומרת כי בהמצא שני העקרים האב והאם שיירשו יחד כמות בנם יורשים בשוה ואם מת האב ונשארה האם תהיה יורשת את הכל אחריו ופרחי האב העומדים במקומו ישארו וכן להפך כמות האם שיירש האב את הכל ר"ל בהמצאם יחד כמות בנם יורשים בשוה וכמות אחד מהם ונשארו האחד כמות בנם יירש האחד הנמצא את הכל זאת הדעת לא נשמעה ולא ראיתה לאחד מן החכמים כי כל הטורח אותם בשוה עכ"פ מסכים שאם מת אחד מהם הזוכה בירושתו עומד במקומו • ומי שמסכים כי הנשאר משניהם יירש את הכל אינו מסכים שבהמצא האב והאם יהיו יחולקו אלא הקדים הזכר מן הנקבה • אבל המסכים שבהמצאם שניהם יחד יחולקו ועוד בהשאר האחד ומת בנם שיקח את הכל זו דרך מקולקלת • ואולם אנשי זמננו ראיתים שדרכו בזאת המחשבה ופסקו דינים שכאו בדיהם לפי זאת הדעת ואני לא הודיתי בדעתם • ואולם מסתייעים שזאת דעת ר' יוסף המאור הנדול נ"ע וזה אי אפשר כי באמת הוא הכניס האם בנחלה וראה להנחילה כפי דעתו בשוה עם האב

הוא הנכון :

פרק המישי

אם שתק הכתוב ולא הזכיר העקרים הזכיר הכנפים באמור ואם אין לו כת ונתתם את נחלתו לאחיו • ושם אח כולל שלשה מיני אחים אח מן האב ומן האם • אח מן האב ולא מן האם • אמנם האה שהוא מן האב אין ספק בין מן גלוי הכתוב בין מן ההקשר באמרו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו כל שכן לאחיו שהם מאביו • אכן הספקה נפלה לאחיו שהם מן האם ולא מן האב אם הם נוחלים או אינם נוחלים • וכידוע כי מי שהוציא את האם מן הנחלה הוציא את האחים מן האם מן הנחלה • אכן יש מן המנהלים את האם שמנהלים גם את האחים מן האם • וחכמים האחרונים הסכימו להנחיל את האחים מן האם כיון שאמר לאחיו סתם ולא פירט אם הם מן האב אם הם מן האם כלל גם את האחים מן האם • ויש לקחת רמז ממה שאמר לאחיו לשון רבוי ולא אמר לאחיו לשון יחיד כמו שאמר לכתו לשון יחיד כדי לכלול כלל מיני אחים שהם מן האב ולא מן האם מן האם ולא מן האב • אך מה שאמר הכתוב ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ולא אמר לאחי אמו הוא בדמיון איש כי ימות שהרצון אחד האיש ואחד האשה הוא הדין הנה בזה המקום והכתוב מוציא המאמר בלשון זכר שהוא נוכר על הנקבה • וכשם שהאב והאם קודמים מן האחים כך אביו האב קודם מן אחי האם וכלם כדרך הבן והכת שהאב קודם מן האחות • ואם נלך אחר גלוי הכתוב ונזכיר העלה שהענין תלוי בנחלת הארץ הנה הנחלה תהיה הולכת למשפחת האב • ולכן לפי זאת הכוונה לא יירשנו האחים מן האם ולא האם • אכן אחרי שבארנו כי עניני הירושה יש להם תליה בשכל וקודם הנתן התורה היה דין הירושה כאשר נאמר הן לי לא נתת זרע והנה בן ביתי יורש אותי ואומר לא יירשך זה כי אם אשר יצא ממעיך הוא יירשך • וכשבאה התורה בענין נחלת הארץ ותלה הנחלה למשפחת האב לזכרים על כן חששו הבנות ושאלו ונתן להם תקנה עד שלא תצא הנחלה מן השבט כאשר נאמר נתן נתן להם

נהלה שתהיה כל אחת נשואה לשבטה ואם הנשא לשבט אחר הדין נותן להסכר הנחלה לאנשי משפחתה לכל מי שהוא נואל קרוב נוגע בנהלה • ואולם בזמננו זה אנחנו רואים דין הנחלה שאינו על הקשר אחד שמנהלים האב והאם בשוה וכמות אחד מהם נוהל מי שישאר משניהם אלא בהאפס העקרים מנהלים את האחים בין מן האב בין מן האם ואם אין אחים הנחלה הולכת לכשפתת האב לאחי האב • ודעתי נכונה בתקונם עד יבוא ויורה צדק • והמתחייב על פי אלו הדעות עולה לומר כי יש אשר יקח חלק שוה ויש אשר יקח חלק פחות באיזה צד כאלו אמרת שיש לו אחים מאב שלשה או ארבעה ומאם אח אחד מה שיטלו הארבעה שהיו מאב יטול האחד שהיה מאם • ואם היה לו אח מאב ומאם נוטל עם אחיו מאב ועם אחיו מאם • ואם לא היה לו אח מאם כי אם הוא לבדו נוטל את הכל ואם לא היה לו אח מאם נוטל אביו אמו עם אחיו מאבין אלו החצי ואביו אמו החצי וכן להפך וגלוי הכתוב באמרו ונתתם את נחלתו לאחיו וצריך לחלק כלם כאחד בשוה • וחכמי הרבנים עשו ארבע מדות בענין הירושה אמרו יש נוהלין ומנהלים ויש נוהלין ולא מנהלים ויש מנהלים ולא נוהלים ויש לא מנהלים ולא נוהלים • מי שנוהל ומנהיל האב את הבנים שמנהיל מן הכתוב ונוהל מן המדרש • והבנים את האב שמנהלים מן המדרש ונוהלים מן הכתוב • והיך הבנים שמנהלים את האב מן המדרש שאמר ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו במשפחתו • ומצאנו כי אם לשארו הקרוב אליו ממשפחתו לאמו ולאביו • ואמרו המעם הקרוב מן אחיו אלא בנו קודם מן אביו והסנילו האב ולא האם ממה שאמר ממשפחתו והלא משפחת האם גם כן קרואה משפחה ממה שאמר ויהי איש מבית להם יהודה ממשפחת יהודה והוא לוי • ועוד אינו פשט נכון לחזית מאמר ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו קודם ממה שפרט • אכן היאך הבן מנהיל את האב קדם לנו הבאור מכת הראיה • אכן מה שאמרו יש נוהלים ולא מנהלים אומרים הבן מנהיל את האם ובני אחיות לאחי אמן והבעל את אשתו • הבן את אמו ממה הבאור שבארנו קודם לפי דעתם ולפי דעתנו • אמנם הבעל את אשתו והראיה שלהם ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ואומרים שארו זו אשתו ממה שאמר הכתוב

הבעל • ונראה לי בעבור שמצאו מעין מעשה שכבר הוסבה הנחלה כגון שנאמר ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בנבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים • וכן נמי שגוב בן יאיר אשר לקח נחלה בתוך בני מנשה והוא היה מבני יהודה מתוך זה אומרים כי הוסבה הנחלה וזה לא היה בסבת הבעל שנשאת האשה משבט ולשבת והוסבה הנחלה • מכלל מאמר ולא תשוב נחלה לא היה אלא לאנשי אותו הדור לכד והוציאו סמך לדבריהם ממה שאמר זה הדבר וככל מקום שאמר זה הדבר אינו מצוה לדורות דמיון משוחמי חוץ אבל אם רצה להתמידו אומר הקת עולם כמו פרשת נדרים • ואם הוא מצוה לאותו הדור מה מעם לומר פעמים ולא תשוב אלא אחד אמור בסבת הבעל ואחר אמור בסבת הבן • ואולם אחר שיש לנו לומר שהאחד אמור לבנות צלפחד והאחד אמור לדורות כגון שאמר וכל בת יורשת נחלה ממתות בני ישראל • ואני תמיה לפירושים המקולקל שאם זה אמור בסבת הבן הלא לא בא להזכיר אלא לבת הבאה ממי שכבר הוסבה הנחלה באמרים כי מאמר וכל בת יורשת נחלה ממתות שר"ל יורשת שני ממות מכלל הוסבה הנחלה בהנשא בת שמעון לבן ראובן הבת הבאה מהם צוה עליה הכתוב שלא תנשא לשבט אחר • ואם היה בצווי על זו הבת אמה איך נשאה לשבט אחר • ונראה שכונתם באותו הדור אשר נמצאת נשואה והיא יורשת נחלה • בתה שיוורשת נחלתה תהיה נשואה למטה אביה • ולא ידענו מרצון הכתוב שהרצון היה שידבקו בני ישראל למטה אבותם באותו הדור לכד אבל הכונה גם כן לדורות שלא תשוב נחלה ממתה למטה והוא על דרך מצוה ובסבת הבן הכתוב מדבר • הם אומרים שפסוק אחד בסבת הבן והאחר בסבת הבעל • ואיך בסבת הבן אם הבעל יורש מפני שאם תמות האם שיש לה בן הירושה שזוכה מאביה אחריו מותה נוטל בנה מפני שהבעל אינו יורש את אשתו אלא במוחק לא בראוי והביאו סמך ממה שנאמר ואלעזר בן אהרן מת ויקברו אותו בנבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים אומרים שזו הנבעת אי אפשר היותה מקנה שחזורת ביובל עד שיהיה אותו הצדיק קבור בשדה אחרים • ואם כן הוא מידושת אשתו עד שמהם הכריעו כי אינו מירושת אשתו אלא הוא אפשר שהיה שדה חרמים אשר אינו תועב

ודבק באשתו והיו לבשר אחד ובשר ושאר טעם אחד ממה שכתוב אם יכין שאר לעמו ונאמר בתה ה' לכם בערב בשר והלא שם בשר מצאנוהו מושאל בזולת האשה אך עצמי זכשתי אתה • ועוד פשט הכתוב ונתתם את נחלתו הרצון בו של אדם המת בהאפס אחי האב זהו פשט הנכון • ועוד שבפשט הנכון השאר לוקה ואיך יתן עד שנלחצו הם עצמם מפרסום הפשט שעומד כנגדם כאשר אמרו סבינא הריפא פסוקי אקראי ורצו לתקן הכתובים כפי רצונם ואומרים מוסיפין ונורעין ודורשין שאומרים שהכתוב רבה אותיות וראוי לגרוע ולהוסיף והטעם בו ו"ו מן נחלתו ולמ"ד מן לשארו והטעם בו נחלת שארו לו עד שהכריעו יכול אף היא תירשנו תלמוד לומר יורש אותה שהשיבו אל האשה אבל היא לא תירשנו • ובפשט הנכון שמלת אותה חוזרת אל הנחלה שאמר ונתתם את נחלתו • ואלו דברים שאין להם שיעור כי מקום שצריך לגרוע ולהוסיף להקדים ולהאחיר הוא בעבור שאין יכולת לתקן המקרא ההוא כשהוא וההכרה מביאים להוסיף ולגרוע להקדים ולהאחיר אבל הנה בעבור עצור הכונה המשובשת מהפכים דברי אלהים היום עם היותם מתישבים כפי סדר המקראות זה הדבר בלי אפשר • והנה ר' ישמעאל מחכמיהם בשלא ניהא לו מביא הראיה ממקום אחר ממה שנאמר וכל בת יורשת נחלה ונאמר ולא תשוב נחלה ממתה למטה שבסבת הבעל הכתוב מדבר • ויש טוענים שבסבת הבן הכתוב מדבר מפני שהבן הבא ממנה יהיה מתיחס לשבט אביו • ומשייבים ואם הדבר בן למה אמר ולא תשוב שתי פעמים והאחד היה מספיק מכלל שהאחד אמור בסבת הבעל והאחד בסבת הבן וכן הורה גם כן בנימן האוונדי נ"ע כמאמר ולא תשוב נחלה ממתה למטה אל מטה שהבעל יורש את אשתו • ואם מפני שנאמר שתי פעמים אמרו שהאחד בסבת הבעל כבר פירשו החכמים שנאמר שתי פעמים שהאחד יהיה לבנות צלפחד באמרו לטוב בעיניהן תהיין לנשים אך למשפחת ממה אביהן תלמוד לומר ולא תשוב נחלה והאחר נאמר לדורות הבאות באמרו וכל בת יורשת נחלה • או יהיה הטעם באמרו פעם שנית ולא תשוב לאופן המכירה והתמורה • ומה שיש לתת טעם למה נאמר שתי פעמים ולא תשוב איך יהיה הרצון שהאחד בסבת הבן והאחד בסבת

ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הנלעד • והנה בטלה ככל וכל טענתם שהבעל יורש את אשתו • ובני אחיות שנוחלין ואינם מנהילין מפני שאחות נוחלת את אחיה • אם אין לו עקר ולא לה אח ואם אחותו נוחלת אותו אם מתה הנה בניה עומדים במקומה • ואולם מי שהם מנהילים ואינם נוחלים כגון האם את הבן סמה שפירשנו דבריהם כאמור וכל בת יורשת נהלה ממטות כיון שאמר מטות הורה על חלק המוריש ואינו יורש וזו היא האם • והאשה את בעלה יכול אף היא תירשנו תלמוד לומר יורש אותה הוא יורשה אבל היא לא תירשנו שהחזירו מלת אותה לאשה ופירושיהם ידועים • ועל פי האמת שמלת אותה הורית אל הנחלה שקדם זכרה כאמרו ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו • ואחי האב שמנחילים ואינם נוחלים באמת כי נחלת בני אחיות נעתקת אל משפחת אביהן באחת כן הדעות • ואחים מן האם לא נוחלין ולא מנהילין לפי דעתם כי נחלת כל אחד הורית למשפחת אביו שאינן מנהילין למשפחת האם כלל אלא לפי דעתנו שהאם נוחלת גם כן בניה האחים נאמנים נוחלין ומנהילין אלה לאלה • מה שאמר הכתוב ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ר"ל הרחוק מאחי האב כי שם שאר יאמר באמת ומעבר וממאמר קרוב יש רחוק • מי שמת והניח זכר ונקבה וטומטום ואנדרונינוס דנו החכמים הטומטום כדין הנקבה • ויש אומרים שיבחן הטומטום בבחינת צלעיו אם ימצא צד חסר צלע אחת הוא זכר שנאמר ויקח אחת מצלעותיו ואנדרונינוס יבחן בהשתנה • והכמי הרבנים אומרים הטומטום כמי שאינו • ואם נקרע הטומטום ונמצא זכר אינו נוטל חלק בכורה ואינו ממעט בחלק בכורה אבל נוטל חלק פשוט :

ביוכל • עד שדקדקו ומה טעם אמור בנבעת פינחס בנו וכי לא ידענו שהוא בנו אלא לכך אמר בנו מפני שבא לו מנחלת אמו שמתה בחיי אביה ולא זכה אלעזר מפני שהבעל אינו יורש את אשתו בראוי ועל כן ירש פינחס נחלת אמו ולכן נאמר בנבעת פינחס בנו אשר נתן לו בחר אפרים • והכמינו השיבו בזה תשובות לבטל את כונתם • האחת אשר אמר אשר נתן לו בחר אפרים ולא אמר אשר ירש • ותשובה אחרת כיון שאמר אשר נתן לו אפשר מפני כי השכטים נתנו לבני לוי ערים לשבת • ואולם זו הנבעת נתנה לפינחס בהסגלה בחר אפרים • והשוכה אחרת כי מצוה מן התורה שבת יורשת נהלה שלא תנשא לשבט אחר • ותשובה אחרת כי אולי הנבעת היתה שדה הרמים שאינה חוזרת לבעליה ונתנה לפינחס ועל כן נאמר בנבעת פינחס בנו • ומה שהביאו מענין יאיר בן שנוב שאמר ושנוב וזוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הנלעד • ואומרים מאין לו ליאיר שלא היה לו לשנוב אלא מלמד שנשא אשה ומתה וירש אותה בראותם כי יאיר בן שנוב ושנוב בן חצרון היה משבט יהודה • ואומר ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי נלעד והוא לקחה והוא בן ששים שנה ותלד לו את שנוב ושנוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושנים עיר בארץ הנלעד • כבר פירשו חכמינו ע"ה כי אלה הערים מאותם ששים עיר שקנה אותם יוסף בזמן הרעב על כן זכה בהם מכיר בן מנשה שהרי לא היה שבט מנשה מן השואלים אלא בעבור שהיה קנין יוסף זכו בני מכיר ובזמן שלקח חצרון לבת מכיר נתן לו אלו הערים בכתובת בתו וכזה הזמן היה יאיר בן שנוב ולקחה הוא על כן נאמר ויהי לו עשרים ושלוש ערים וכו' ובאמת כי משנוב זכה אלא שבן הבן הוא בכך על כן נאמר

תם ענין הירושה בשם אשר נתן תורה לקהלת יעקב מורשה
שומע תפלה ובקשה

בפרשת

נדרים מצאנו בה שני מפרשיות אחרות שלא נזכר

בזה דבור השם אל משה וידבר ה' אל משה אלא הזכיר דבור משה לישראל והותם זה הדבר אשר צוה ה' את משה • ויש לתת מעם בעבור שהתם בפרשה הקודמת אלה תעשו לה' בסועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם • והנה נסדרו סדרי הנדרים והותם וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל ועל בן הכר וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה ה' במה שנאמר לו במאמר לבד מנדריכם • ואולם המצות מצאנו מסירתם על שלשה דרכים • הדרך האחד איך מדבר השם עם משה ומשה מדבר לישראל כגון וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואינו מזכיר מדבר משה לישראל • והשני מצאנו שמדבר השם למשה ואינו מזכיר השליחות לישראל כאשר הוא אלא משמע אותו הדבור נכלע במאמרים אחרים כאשר נאמר לו בהר סיני את שבתותי השמורות ונסדר ענינו בפרשת ויקהל לא בצורת אותם הדברים • והשלישי שמזכיר כי דברם השם למשה ומזכיר שאומרים לישראל כגון פרשת סועדים ונאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל • ונראה שזה חלק רביעי כי הזכיר שאמרו לישראל ולא הזכיר במקום אחר שנאמר לו מפי השם ונאמר כי כשאמר לבד מנדריכם בזה המאמר באר לו פרשת נדרים ולכן סמך וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל והנה הראה תקון אחד והוא בנין אב לכל המצות כאשר אמר וידבר משה אל ראשי המטות • ויש אומרים שדבר אל ראשי המטות בעבור בני ישראל שיאמרו לבניהם לבני ישראל • ויש אומרים להוסיף ו'ו' והמעם ולבני ישראל • והנה נהלקו המפרשים יש אומרים שמה היה אומר לראשי העדה והם אומרים לישראל • או נאמר שקודם לכן היה אומר אל ראשי המטות ואחרי כן היה קורא לישראל ומסדר להם ועוד היו שומעים ראשי המטות • ויש אומרים שבתחלה היה מסדר לאהרן ואחרי כן לנשיאים ואחרי כן לכל ישראל והיו לשם אהרן והנשיאים והזקנים • נמצא שאהרן שומע ארבעה פעמים וכלם שומעים מפי משה שנאמר ויקרא אליהם משה וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה • וכאמרו הנה אל ראשי כולל את הכל מה מעם

להזכיר הנה ראשי המטות ללמד שכל הרוצה לנדור מתיעין בהכמי הדור והם נותנים עצה הגונה לו • או בעבור שיהיו הראשים משגיחים ומשקיפים לכל מי שנדר נדר לקיימו ושלא יפר השבועה • ואמר איש כי ידור ומלת איש נופלת על הבוגר שהוא בן דעת שנדרו נדר • ובסימן הבגרות נהלקו התכמים מהם אומרים שסימן הבגרות הוא השנים והוא כהיות בן שנים עשר שנים והאשה בת שתיים עשרה שנה ומהם אמרו שסימן הוא השער ובנשים סימן השער והשדים שנאמר שדים נבנו ושערך צמה • ולשון בוגר לשון תרנים שקוראים לאיש שער בנדה • ואחרים אמרו כי ראית הדם לאשה ושכבת זרע לאיש הוא סימן הבגרות • ואחרים אמרו כי הויב המצות אינו כי אם לאיש שיש בו דעת ואם בן שלמות הדעת הוא סימן הבגרות ועל כן יש מי שנתן הסימן מעת ראות החלוש • והאמת כי כהיות האיש בן דעת הוא בן שתיים עשרה שנה זה הזמן הוא בהבאת השער ועל כן כהינת הבאת השער הוא סימן הבגרות • וכבר בארנו במקום אחר דעת בעלי הקבלה • ואמר כי ידור נדר ומעם הנדר הוא בדבר המורשה שהדברים יחלקו על שלשה דרכים • הוב אסור ופטור • והחוב יחלק יש במנו חוב מן השכל ויש חוב מן התורה • וגם בן האסור יחלק יש במנו אסור מן השכל ויש אסור מן התורה • והחלק השלישי הוא הפטור והפטור יחלק יש במנו שהעושהו ישובה ועוובהו לא יענה ויש במנו שהעושהו לא ישובה ועוובהו לא יענה • וענין הנדר הוא מן החלק השלישי כאשר נאמר וכי תחדל לנדור לא יהיה בך חטא • והנדר האמיתי הוא לשם ה' • ויש הבדל בין נדר ובין נדבה • ואמרו התכמים כי הנדר הוא כשיוציאו ספיו וכשלא יוציאנו ספיו הוא נדבה שנאמר מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה אשר דברת בפיו • ובעלי הקבלה אמרו באמור עלי נדר ובלי עלי הוא נדבה ועל הנדרים חייב באחריות ועל הנדבה אינו חייב באחריות הטעם בו כי מה שנמצא לפניו נדר וכיון שנאסר אינו חייב דבר • ויש אומרים שהנדר יהיה על תנאי אם מוקדם אם מואחר • המוקדם הוא כמו אם נתון נתן את העם הזה בידי והחורבתי את עריהם וכגון אם יהיה אלהים עמדי והבואהר כמו אם אבוא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי

ויחל לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד • והנה בטלה ככל וכל מענתם שהבעל יורש את אשתו • וכני אהיות שנוחלין ואינם מנהילין מפני שאהות נוחלת את אחיה • אם אין לו עקר ולא לה אח ואם אחותו נוחלת אותו אם סתה הנה בניה עומדים במקומה • ואולם מי שהם מנהילים ואינם נוחלים כגון האם את הבן כמה שפירשנו דבריהם כאמור וכל בת יורשת נחלה ממוות כיון שאמר סמטות הורה על חלק המוריש ואינו יורש וזו היא האם • והאשה את בעלה ואינה נוחלת כאמרם הבעל יורש את אשתו יכול אף היא תירשנו תלמוד לומר יורש אותה הוא יורשה אבל היא לא תירשנו שהחזירו מלת אותה לאשה ופירושיהם ידועים • ועל פי האמת שמלת אותה הוזרת אל הנחלה שקדם זכרה כאמור ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו • ואחי האב שמנחלים ואינם נוחלים באמת כי נחלת בני אהיות נעתקת אל משפחת אביהן באהת מן הדעות • ואחים מן האם לא נוחלין ולא מנחילין לפי דעתם כי נחלת כל אחד הוזרת למשפחת אביו שאינן מנחילין למשפחת האם כלל אלא לפי דעתנו שהאם נוחלת גם כן בניה האחים נאמנים נוחלין ומנחילין אלה לאלה • מה שאמר הכתוב ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו ר"ל הרחוק מאחי האב כי שם שאר יאמר באמת ומעבר וממאמר קרוב יש רחוק • מי שמת והניח זכר ונקבה ומומטום ואנדרונינוס דנו החכמים ה'מומטום כדין הנקבה • ויש אומרים שיבחר ה'מומטום בבחינת צלעיו אם ימצא צד חסר צלע אהת הוא זכר שנאמר ויקח אחת מצלעותיו ואנדרונינוס יבחר בהשתנה • והכמי הרבנים אומרים ה'מומטום כמי שאינו • ואם נקרע ה'מומטום ומצא זכר אינו נוטל חלק בכורה ואינו ממעט בחלק בכורה אבל נוטל חלק פשוט :

ביובל • עד שדקדקו ומה טעם אמור כנבעת פינחס בנו וכי לא ידענו שהוא בנו אלא לכך אמר בנו מפני שבא לו מנחלת אמו שמתה בחיי אביה ולא זכה אלעזר מפני שהבעל אינו יורש את אשתו בראוי ועל כן ירש פינחס נחלת אמו ולכן נאמר כנבעת פינחס בנו אשר נתן לו בהר אפרים • והכמינו השיבו בזה תשובות לכטל את כונתם • האחת אשר אמר אשר נתן לו בהר אפרים ולא אמר אשר ירש • ותשובה אחרת כיון שאמר אשר נתן לו אפשר מפני כי השכמים נתנו לבני לוי ערים לשבת • ואולם זו הנבעת נתנה לפינחס בהסגלה בהר אפרים • ותשובה אחרת כי מצוה מן התורה שבת יורשת נחלה שלא תנשא לשבת אחר • ותשובה אחרת כי אולי הנבעת היתה שדה הרמים שאינה חוזרת לבעליה ונתנה לפינחס ועל כן נאמר כנבעת פנחס בנו • ומה שהביאו מענין יאיר בן שנוב שאמר ושנוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד • ואומרים מאין לו ליאיר שלא היה לו לשנוב אלא מלמד שנשא אשה ומתה יורש אותה בראותם כי יאיר בן שנוב ושנוב בן חצרון היה משכמ יהודה • ואומר ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן ששים שנה ותלד לו את שנוב ושנוב הוליד את יאיר ויהי לו עשרים ושנים עיר בארץ הגלעד • כבר פירשו חכמינו ע"ה כי אלה הערים מאותם ששים עיר שקנה אותם יוסף בזמן הרעב על כן זכה בהם מכיר בן מנשה שהרי לא היה שכמ מנשה מן השואלים אלא בעבור שהיה קנין יוסף זכו בני מכיר ובזמן שלקח חצרון לבת מכיר נתן לו אלו הערים ככתובת בתו וכזה הזמן היה יאיר בן שנוב ולקחם הוא על כן נאמר ויהי לו עשרים ושלוש ערים וכו' ובאמת כי משנוב זכה אלא שכן הבן הוא כבן על כן נאמר

תם ענין הירושה בשם אשר נתן תורה לקהלת יעקב מורשה שומע תפלה ובקשה

ואשר נשבעו נשיאי ישראל לנכעננים וקיימהו ובטלו מצות לא תעשה והיא לא תהיה כל נשמה פירשו החכמים כי זה היה על תנאי שאם יבואו בדתם כאשר אמר ולא ילמדו אתכם • ואולם בענין יהונתן כבר אמר ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם • ואם כתוב ויפדו העם את יהונתן בטענתם שלא חיבוחו משפט שהרי ההצלה אשר היתה על ידו היא תעיד כי לא הטא וזה הפירוש לא יתכן כי בידוע שלא ענהו ה' בעבור שעשה יהונתן מה שעשה ועוד קושיא שהכתוב הודיע כי יונתן לא ידע אך מה שיש לומר כי אחרי שנודע לזה כי הקל המצוה בענין השבועה מה שגדר אביו ועל בן הקרה מה שהקרה • מכאן יש לדעת כי המתרשל בנדרים ובאסורים אינו רצוי לפני השם • אכן אחרי שאמר ויפדו העם את יהונתן אומר החכם כי שבועת העם תוסף על שבועת המלך ואין זה ראוי להשבע לבטל שבועה והאמת כי זה שגת שבועה לא זדון שבועה ובתחייב בקרבן עולה ויורד ועל בן העיר השם עד שידוע הטאו להתכפר בעון • ומה שאמר ויפדו העם את יהונתן שנתנו טעם לדבר שאינו מזיד שהרי באה התשובה על ידיו ואלו היה מזיד לא היתה התשובה באה על ידיו • ויש לנדור ולהשבע האדם על זולתו שהוא ברשותו ותחת ממשלתו כגון מה שנדרה הנה לבנת ויפתח לבתו וראשי העם אל העם כגון שאול ועזרא ואין הטעם כאמור לאסור אסר על נפשו ולא על זולתו • אבל על כן אמר נפשו שרוצה בדברים שמענים הנפש כאשר אמר כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש • ואחר שהשלים מה שידור או ישבע האיש בעצמו רצה לכאר כגדר ושבועת זולתו ואמר ואשה כי תדור נדר לה' וזה על הבונרת שנדרה נדר שגדר הקטנים אינו נדר ואם דעת בעלי הנמרא שאמרו לא היא קטנה ולא היא בוגרת • תמיה אני בזה שהכתוב אומר איש כי ידור והוא על הבוגר ואיך במאמר ואשה כי תדור לא יהיה רוצה בבוגרת אבל לפחות מן הבוגרת • ועוד שהכתוב לא נתן סימן עד איזה זמן יהיה מפר האב קודם שתנשא אלא למדנו מן הכתוב כי עד שלא תנשא היא ברשות האב • והאמת שהיא בוגרת אחרי שהכשיר נדריה • ואם אמר הכתוב בנעוריה בית אביה אין הטעם בעוד שהיא נערה תוך ששה חדשים שמאמר נערה אמור על הבוגרת שנאמר מן הנערה הזאת והיא שכובה • לא כפי דעת בעלי הקבלה שאמרו כי לא נשאת ועדיין היא נערה • ואיך יתכן

לו שם כגון שגדר שלא יאכל ענבים שותה חוץ שלא יאכל זיתים אוכל השמן וכן להפך • כל הנודר שלא יאכל ביום אחד או הדיש או שנה או שלא יעשה מלאכה אם יאמר יום זה הדיש זה שנה זו יהיה הטעם אפילו לא נשאר מן היום או מן החדש או מן השנה אלא מעט יהיה אסורו באותו הזמן המעט • אבל באמרו יום אחד הדיש אחד שנה אחת יהיה הרצון מיום אל יום • ואמר לא יהל דברו פירושו יהל מלשון הלול ואם שבא בפת"ה בעבור שזא מן הדגושים כגון ויפכ אלהים את העם מכנין הפעיל ואין ממלאין על החיות וכן לא אהל ואין כונת המדקדקים שהוא מכנין הדגוש כאשר כבר ר' אהרן נ"ע • או אפשר לומר שבאו בפת"ה להכדיל בינם ובין כי יהל להושיע את ישראל שהוא לשון התחלה • והמפרשו לשון הכוי כטעם לא תאחר לשלמו מנורת ולא ייהל לבני אדם לא אבה הדקדוק כי לא יעלם יו"ד פ"א הפעל בהתחברו עם יו"ד העתידות אלא בהכנס ו"ו עליו להשבין השו"א ואע"פ שיש למעון ממאמר ועל ירושלם ידו גימל הוא דקדוק טכופק ואם כן טעם לא יהל לא יהלל דמיון לא אהלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה • אך בעלי הקבלה אמרו הוא אינו טוהל אבל אהרים מיהליון לו והם עצמם אימרים החר נדרים ושבועות אין לו עקר בתורה שבכתב ועל בן אמרו החר נדרים ושבועות פורחים באויר אלא אימרים רב מפי רב עד משה רבינו ע"ה ואיך מהליפין דברו אלהים חיים • ואמר ככל היוצא מפיו יעשה בין להרע בין להטיב וטעם בו להרע לעצמו שיענה לעצמו ממאכל ומשתה כל מה שהוא לענוי נפש ואמר ככל היוצא פרט לשונג לחרש ואלם • ובאמרו ככל היוצא מפיו בלי תוספת ונרוע ולא הלוקף כגון שגדר להתענות ויאמר אתן צדקה לעניים ואשאר מן הענוי • וצריך לעיין בוסנו אם עיין לו זמן ואם שבח יש לו לקיימו אחרי הזמן ההוא וכמהותו ואיכותו וכמותו • ואם נשכח לו צריך לתפוש החמור שיגביר בלבו באמרו ככל היוצא מפיו צריך להמשיך כפי הסכמת כל לשון מה שיאות מדבורו לבד שתהיה הסכמת הלב כגון האומר לא אוכל בשר והדעת בשר בקר וצאן לא אקום ממקומי לבד משלא יבוא צורך • והנה כל הנודר נדר צריך שיהיה התנאי חוץ מן המצוה כי כל המתנה בתורה תנאו בטל ונדרו קים והתנאי על צד המנהג אע"פ שהוא על צד המעבר • והנשבע לבטל מצוה שבועתו בטלה •

יתכן גם כן שמאמר ואם היו תהיה לאיש שהוא מרטיז על זמן היותה נערה ארושה בעודה בבית אביה שהאב והבעל מפירים עד שתבגור לא שמעו נדריה עד שתבגור אינם יכולים להפר ואין צריך לומר שנדרה בזמן הבגרות בעוד שהיה לה מארש ואב ואם ונשאת אין יכול הבעל להפר אלא מה שתדור בביתו • וכן אמרו שהאב והבעל מפירים ואם מת המארש האב מפר ואם מת האב הבעל אינו מפר והנה המארש מפר קודם שתבגס להפה בשותפות עם האב ואחר שנשאת אין יכול המארש להפר מה שנדרה מקודם שתנשא ואלו דברים שאין להם שעור • ולא קלקלם כי אם מאמר ואם בית אישה נדרה שאם מאמר ואם היא תהיה לאיש בנשואה הכתוב מדבר מה מעם ואם בית אישה נדרה :

ועתה

נחפש דברי אלהים היום במשמעם אמר הכתוב ואשה כי תדור נדר לה' ואמרה אסר בבית אביה בנעוריה • ואמר ושמע אביה את נדרה ואמרה אשר אמרה על נפשה בכל שמיעה ששמע ואמר וההריש לה אביה וקמו כל נדריה • ואמר ביום שמעו ואינו מעת אל עת אלא יום כימי הבריאה באיזה עת יהיה מן היום עד שישלם היום ואמרו חכמים שיש לו רשות כל היום להתיר ולאסור ואם הפר אותם יהיו מופרים וה' יסלה לה • ויש חכמים אומרים בעת שמעו עד שיאמר הין או לאו כל היום יש לו רשות • ואמר ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או סבטא שפתיה ענין השבועה שנאמר לכמא בשפתים להרע או להטיב • וצריך לחפש על מה שנאמר ונדריה עליה מה הם הנדרים אם נדרים שהוקמו בבית אביה או נדרים שלא הוקמו ולא הופרו • והנראה מכה הפשט שכולל בין נדרים שהוקמו בין אותם הנדרים שלא הוקמו ולא הופרו ורצה לכאור כי אחרי שתהיה לאיש מאז אין רשות לאב להפר כי אם הבעל אחרי כי מה שקיים האב מפר הבעל והנה אם הוא מפר שבביתו קל וחומר אע"פ כן יש חכמים שאמרו כי אינו רוצה רק על נדרים שלא הוקמו ולא הופרו כי על שהוקמו כיון שאמר וקמו איך יופרו • ואמר ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אמרה על נפשה יקום אחד ארושה ואחד בעולה אחרי שנתאלמנה אין רשות לאב להפר • ואחרי כן אמר ואם בית אישה נדרה • וצריך להבין על איזה צד מרטיז אחר שאמר ונדר אלמנה וכנראה שהוא מרטיז על זאת האלמנה כשהיתה בבית בעלה

הפרה ובעת שהכירו יש להם להפיר • וצריך הבעל או האב לומר לה מופר נדרך במלה שבועתך לא שיבטלם בלבו לבד אפילו שלא יאמר אלא נדרה שלא תאכל בשר והוא נתן לה בשר לאכול במל נדרה • אין רשות לבעל או לאב לומר כל נדר שתדרי וכל שבועה שתשבעי יהיו בטלים כי הכתוב אמר ביום שמעו וקודם שמעו איך יפר ואפילו עבר בזמן הנדר זמן רב מפר בעת שישמע והפרה תהיה בין על ידי עצמו בין על ידי כתב בין על ידי שליח • נדרה נדר והפר מקצתו וקיים מקצתו מה שהפר מופר ומה שקיים קיים ואמר הכתוב ואם החרש יחריש לה אביה או אישה מיום אל יום ונו' הורה הכתוב שאם עמד האב או הבעל ולא הפיר בו ביום יהיו נדריה קיימים • ואמר ואם הפיר יפר אותם אחרי שמעו הטעם אחרי יום שמעו ואמר ונשא את עונה הטעם ענשה • ואמר אלה החקים אשר צוה ה' את משה ונו' בעבור שענין הנדר ענין ראוי וכשר קודם בוא התורה כאשר מצאנו מענין יעקב אבינו ע"ה ואברהם אבינו ע"ה אבל לא יהיו על פי התנאים האלה ועל כן שם נדר הוא שם של תורה אע"פ שעקרן מן הלשון בעבור התנאים שנוספו לו מדין תורה • והתורה הכשירה ענין הנדר במקומות רבים כאשר אמרה לפלא נדר או בנדבה • ואמר נדבה תעשה אותו ולנדר לא ירצה • ואמר אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדרים ונדבותיכם ובעבור שבאה התורה והוכיפה תנאים מה שלא תסכים הדעת בהם על כן אמר אלה החקים אשר צוה ה' את משה בין איש לאשתו ממה שהשלים החל בין אב לבתו ואמר בנעוריה בית אביה ;

צריך

האדם להזהר בענין הנדרים כאשר נאמר אל התן את פיך לחטאי את בשרך ונאמר טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם ונאמר כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו ונו' ונאמר מוצא שפתיך תשמור וכו' ונאמר לך דומיה תהלה אלהים בציון ולך ישולם נדר ;

שלא הוקמו ולא הופרו כיון שהיא תלויה ברשות האב על כן בא הכתוב להורות כי זה לא היה עולה בדעת ומה בא הכתוב להבדיל • והחכם רבינו אהרן ג"ע אמר כי בפירוש הנכון אין ראוי לומר שמאמר ואם בית אישה נדרה הכונה שתנשא האלמנה בבעל שני ופירש בי הכונה בו כאמור ואם בית אישה נדרה שלא יאמר האיש בשעת מותו לאשתו כל נדר שתדרי עד שאת שומרת מטתי יהיו מופרים אלא הנדרים שנדרה בכיתו יפר • וכן נמי ההולך למדינת הים מפני שאמר ביום שמעו ואינו נראה כן אחרי הפשט כי לפי זה הפירוש כנראה שאמר זה המאמר ללמד בדבר אחר וזה לא יתכן • אכן הכונה בעבור שאמר ונדר אלמנה וגרושה כל אשר אסרה על נפשה יקום • והיה נראה שאם נדרה בעוד שהיא בעולת בעל ונפל הנדר בזמן אלמנותה הורה הכתוב שאיתו הנדר שנדרה בכית אישה יהיה כפי רשות בעלה אם קיים ואם הפיר אע"פ שנופל הנדר בזמן אלמנותה ועל כן חיש לומר ואם בית אישה נדרה וזהו הפירוש הנכון אחרי הפשט • והנשים הם לארבעה חלקים האחת פנויה השנית יתומה השלישית בעולה והרביעית אלמנה וגרושה והנה האב יש לו להפיר ולא האם • אמר הכתוב כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש בעבור שחבר זה המאמר אצל הפרת הבעל הבדילו בין נדרים שיפר הבעל שנשא האלמנה לפי דעתם ובין נדרים שיפר האב כי הבעל לא יפר אלא כל מה שתלוו בעניו הנפש כגון צום וזולתו • והאמת שכלל זה המאמר למד מסופו ולכלם דין אחד כי לכל מה שיש לו עניו נפש יש לו רשות להפיר • ובעלי הקבלה אמרו באמור הכתוב אלה החקים אשר צוה ה' את משה הוקשו כלם יחד • נדרה ושמע האב או הבעל והפר והיא לא ידעה שהפרו ועברה על נדרה או על שבועתה הייבת משום שנתכונה להחיר האסור • נדרה ועברה קודם שיפר לה בעלה או אביה אע"פ שיפר בו ביום הייבת • שמע האב או הבעל את נדרה ולא ידעו כי הם מפירים או לא ידעו כי אותו הנדר צריך

נשלם ענין הנדרים בשם מטפיל ומרים

אזהרת

השבועה מצאנוה בכתוב בשני מקומות באמרו בעשרת הדברים לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא ונשנית בפסוק ולא תשבעו בשמי לשקר • ואין שבועה שהימים עליה אלא כשתהיה אזהרת השם שהיא שם ה' ושאר כל שמותיו מפסוק ולא נשבעו בשמי לשקר • היתה שבועה שאין בה אזהרת ה' משמותיו שהייב לקיים כגון השבועה במקדש בתורה או כנביא אין חייבין בבית דין • אחד שבועת בטוי ואחד שבועת אלה אלו שני המינים מצאנום בכתוב לשני מינים • האחד כגון הי' שכבי עד הבקר • והשני הי' ה' אלהי ישראל כי אחקור את אבי וזה יקרא חסר השבועה • ואולם האלה גם כן תחלק המין האחד כגון שיאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובנה את יריחו והשני כגון בה יעשה לי אלהים וכה יוסף וגם זה יקרא חסר השבועה • והנה התורה כמו שמנעה מן השבועה כן הכשירה השבועה באמר ובשמו תשבע • וצריך להעיר הדברים להורות על איזה מין נמנע מן השבועה ועל איזה מין תכשר השבועה • ויש לדעת שהדברים נחלקים לשלשה חלקים • מהוייב נמנע אפשר • ומצאנו גם כן שיחס על השבועה שוא ושקר • ומדין לשוננו יש הבדל בין כזב ובין שוא שהכזב סכמיה ואינו עושה כגון אל כזב כשפחתך אשר לא יכזבו מימיו אם כן הוא מורה על דבר שאפשר להיות • והשוא כמה שאי אפשר להיות ועל כן אמר שוא ודבר כזב הרחק ממני ואם כן השבועה באלה שני החלקים אמרם בכתוב • ואולם הנשבע על המוכרח במציאותו כמה שאין בו חלוקה הוא מחלק השוא כגון הנשבע שהמשולש שלשת זוויותיו שוות לשתיים נצבות • וגם הנשבע על הנמנע כמה שאין בו חלוקה הוא מחלק השוא כגון הנשבע שקוטר המרובע שזה לצלעו ועל כל כיוצא בו כמה שאינו יכול כגון שלא יישן ולא יאכל ולא ישתה והנשבע על הברור כמה שאין בו חלוקה זהו מחלק השוא • ואולם האפשר נחלק לשלשה חלקים העובר ההוה והבא • העובר כגון הנשבע שלא יאכל והוא אכל או שכחש הפקדון אשר הפקד אתו או שגול או עשק ועל כל כיוצא בהם • וכן כהוה הנשבע על ראובן שהוא יושב בבית שהוא עומד זהו הנקרא שבועת שקר • אך על העתיד מה

שהוא מחויב מן התורה כגון שבת ומילה אם נשבע לבטלם הוא מהלק השוא וכן הנשבע לבטל מה שנשבע לקיימו גם זו שבועת שוא • והנשבע להרע כמה שמנעה התורה והדעת הוא שבועת שוא אכן יכשר להשבע לקיים המצוה כגון שאמר נשבעתי ואקימה • והנשבע חוץ כמה שסדרנו הנשבע צריך לקים אותה והתורה הכשירה זה על דרך החזק כגון השבועה כוונת האשה כגון שקדם לנו הכאור • והשבועה על הפקדון שננב להחזיק מענתו כאמור שבועת ה' תהיה בין שניהם • ויש שבועת הוכה כגון האשה כוננת אשר לא הנקה אלא כשבועת האלה ואלו שבועות הוכות • ויש שבועה ראויה כגון הנשבע לעשות הסד גם אדם או ישבע לאמור אכר על נפשו כגון שיצום או יתפלל וכיוצא בהם • ויש שבועה עוברת כגון שישבע שלא ישב בעיר או כסדינה פלונית או לדחות חוק או להביא הועלה שיאסנו דבריו לזולתו • ויש שבועה נזהנת לראשי האמה ומנהיגיה לחזק הדת והדין על ידי שבועה כגון שבועת אסא והאבות בבית שניישי אשר אינה לחזק הדת והדין כי אם על צד ההסכמה כגון שנאמר ויואל שאול את העם וכוה עובר בין הקהלות • כבר בארנו כי השבועה אשר הייבה התורה עליה עתה היא אשר יש בה אזהרת השם • אכן תקיעת כף הנזכרה והחמירו בה הדורות יותר משבועה עד שבארו הכמים שכזה מרמזו באמרו והנה נתן ידו וכל אלה עשה לא ימלט שהוא תקיעת כף אמרו בעלי הקבלה שלא נהנו הדורות להחמיר בה יותר משבועה אלא להקל להכנע מעונש השבועה • והמרבח בשבועות מחלל שם שמים והנשבע על דברים בטלים מחלל שם שמים • כבר נתבאר כי הנשבע שלא יאכל כשר אם עבר ואכל אין זה נשבע על שקר כי בעת שנשבע באמת לנשבע על מה שהיה לבו עם פיו שוים אלא הוא עובר משום לא יאכל דברו • אמור לו לאדם להרגיל לשונו בשבועה ואפילו בדבר אמת שנאמר הנשבע כאשר שבועה ירא והכתוב איים על הנשבע לשקר שנאמר וקרבתו אליכם למשפט והייתי עד מטהר במשפטים ובמנאפים ובנשבעים לשקר שהשבועה באמונה תובעת לקיום מציאותו ית' ונאמר הוצאתיה נאם ה' וכאן אל בית הנגב • ובעבור שמתפתה האדם ביותר בעון השבועה

בדברי הנביאים כמו זה המנהג ולא נהגו הכתוב באמור דוד המלך ע"ה חי ה' אם אשאר לנבל עד אור הבקר משתין בקיר ולא נשבע אלא על דעת שלא סבר כרעתו כי אביציל הולכת אצלו למנעו סבלתי בוא כדמים ובאה היא ומנעה אותו מן השבועה לכלתי נעת בו ועל זה התירו לאדם שאם ישבע בדבר ולאחר זאת נודע לו הדבר באיכותו וכמותו ויש לו שנוי על מה שסבר בדעתו ונשבע עליו חוזר על מה שהיה בתחלה ואין עליו חטא ועון:

השבועה שהוא בטואי שפה על בן איימה התורה כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא • ונתבאר בספרי החכמים כי מי שנשבע על דבר על פי צורה ידועה ואחר כך נשתנה הדבר מאותה הצורה או נוסף בו ענין או נגרע ממנו ענין אם חוזר משבועתו אינו סבטל השבועה כי השבועה מתקיימת על פי אותה הצורה • נהיה כאותו הדבר שום שנוי חוזר משבועתו ואינו נלכד על ידי חטא ועון אלא מפני שראו כזה

גשלים ענין דין השבועה בשם ה' אשר לו הישועה

דין הנזיר

מלשון נזר המעם יען שנפרש מתאות העולם כאלו כתר ונזר יש על ראשו כמו המלך שהוא נבדל מן ההמון בכתר אשר על ראשו כן הנזיר נבדל משאר העם ואפשר שהוא מלשון נזי נזרך והשליכי המעם מה שנאמר גרל פרע שער ראשו • וכל מקום שיוכיר שם נזיר אחרי שהוא שם של תורה דוצה על פי התנאים האלה הנזכרים בניזר בזה הפרק שהם שלשה תנאים • האחד תגלחת השער והשני הטמאה בנת והשלישי להנזר משתות היין • ועל כן באר החכם ר' יוסף ג"ע כי אלו התנאים אינם בשמטשון אבל נקרא נזיר על צורה אחרת והוא תקון אהר תורוי כי מה שנתקיים בו איננו בניזר מה שנוהרה אמו משתות היין ושלא תאכל מזמאה רומז מה שיוצא מנפן היין ואשר נזכרים בניזר אינם בו מפני כי מה שנאמר בו הוא התגלחת לעולם ודבר זה לא למדנו אותו מפרשה זו אלא הוא ענין בפני עצמו • ובעלי הקבלה אמרו ששני נזירים הם נזיר לזמן קצוב ונזיר לעולם ואולם הנזיר לעולם הוא ידוע מן הקבלה ויש הבדל בין נזיר לזמן קצוב ובין נזיר לעולם • והנזיר הנזכר הנה הוא נזיר לזמן קצוב מפני שאמר והימים הראשונים יפלו • ועוד שאמר זאת תורת הנזיר

אחרי

שתורתנו הקדושה ישרת ההנהגה בלי תוספת וחסרון כאשר נאמר תורת ה' תמימה משיבת נפש שהיא מרקחת תועיל לכל הלוי הנפש הבאים מצד החומר במה שיסבול הנוף למצוא לה מנוה להשיג לתכליתה • על כן בשירצה האדם לחייב אסורים יותר ממה שאמרה התורה הוא על דרך פלא על כן החלה התורה פרשת הנזיר בלשון הפלאה באמור איש כי יפליא לנזור נדר נזיר • אכן מפני היות מלת פלא שם כשותף שימצא לשון הפרשה כגון אשר יפלה ה' בין מצרים • וימצא ענין סתר כגון נפלאות ממני ולא ארע על כן פירשו המפרשים בו פירושים • מהם פירושותו ענין סתירה והמעם ידור שיאמר עלי נדר ויסתיר איזה ענין נדר והוא יהיה נדר נזיר • ומהם פירושותו לשון הפרשה והמעם בו מפני שכלת נדר כוללת סתם נרדי ערכים ונדר נזיר על כן כשיאמר עלי נדר יפיריש לנדר נזירות והאמת הוא מה שפירשנו • ושם נזיר הוא שם של תורה כי כן נאמר נדר נזיר להזיר לה' ויש לו חלק מן הלשון ותחלק ההוא הוא לשון הפרשה מלשון וינזרו מקדשי בני ישראל שהוא נבדל מתאות העולם • או שהרצון

המקדש להקריב קרבנותיו במלאת ימי נזרו ואין נזירות נוהגת בארץ ישראל • ומי שהיה נזיר בהוצאה לארץ היו כופין אותו לעלות לארץ ישראל והיה נוהג בנזירות שם עד שימות או עד שיכנה המקדש ויקריב קרבנותיו במלאת ימי נזרו וככל זמן שהוא מהוצאה לארץ אסור לשתות יין ולהטמא למתים ולגלה וכל דקדוקי נזירות עליו • וההל הכתוב לבאר תנאי הנזיר באמרו מיין ושכר יזיר ושם יין כולל החדש והישן אך בהתחברו עם שכר יהיה מוסגל על החדש • ויש אומרים כי כלת שכר יהיה כולל המשקה העשוי מדברים אחרים והאמת שהוא מוסגל למה שיעשה מנפן היין • ואמר הוסיף יין והוסיף שכר הוסיף הגעשה משניהם ואמר וכל מצרת ענבים לא ישתה הוא מה שירובו ענבים • ואחרים אמרו יין המבושל ויעשה כתוק הנקרא איפשימא • ויתכן לפרש כי רצה לאסור כל דבר השרוי ביין אך יש טענה כי למה אמר משרת ענבים ועוד שאמר לא ישתה • ואמר וענבים להים ויבשים לא יאכל ובאמרו ויבשים הטעם בו הצמוקים ואמר מכל אשר יעשה מנפן היין בזה כולל הבוסר העלים והשכטים החיים • ויש אומרים כי זה כולל היין החדש המבושל • ואמר מהרצנים ועד זג הרצנים הם קליפת הענבים וזג בפנים ואחרים אומרים ההפך כי ההרצנים הם הפנימיים וזג מה שבהין דמיון מזגי הבתמה שקוראים החיצון זג והפנימי ענבל • ואסור לאכול תערובת היין • ובעלי הקבלה נתנו שעורים מה שראוי לאכילה בית מה לשתיה כרביעית והאמת בכל שהוא • וההל תנאי שני באמור הער לא יעבור על ראשו והוא הדין לכל דבר העובר בראשו ואפילו דברים שמשרין השער באסור ואמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו לשון גדל המעם בו לגדל השער וזה יורה שלא ידור לזמן מועט • ויש מפרשים מלשון גדילים • ואמר בו תנאי שלישי באמור כל ימי הזירו לה' על נפש סת לא יבוא ואפילו מה שהתיר לבהן משנה אסרם לנזיר אבל הוא כמו בהן גדול באמור לאביו ולאמו לא יטמא • ולא הזכיר הבן והבת מפני שהנזירים נדר נזירות הם בהורים כמו שנאמר ואקים סבניכם לנביאים ומבחרונכם לנזירים וזה מבטל מה שאמרו אין בכלל רק מה שבפרט ויהיה קדוש שלא יטמא במתים • ואמר וכי ימות סת עליו כפתע פתאום וזה מוסגל כמת אדם לא כמת זולתו ובאמרו כפתע פתאום שהוא כלתי ידיעה הוא אסר יפלו הימים הראשונים

הנזיר ביום מלאת ימי נזרו המחייב תכלית ימי הנדר אבל מה שאינו נזכר הנה הוא נזיר לעולם • ואמרו בעלי הקבלה יש הבדל בין נזיר לעולם ובין נזיר לזמן קצוב שהנזיר לזמן קצוב אסור לגלה כל ימי נזרו שנאמר תער לא יעבור על ראשו אבל נזיר לעולם אם הכביד ראשו משערו מקל בתער מ"ב הדש ל"ב הדש ומביא קרבנותיו שלשה בהמות ונאמר באבשהום ויהי מקץ ימים לימים ואבשהום נזיר עולם ונזיר עולם אם הוא נטמא הרי זה מביא קרבן טמאה ומגלה תגלחת טמאה כמו נזיר לזמן קצוב • אלא נזיר לעולם מותר ליטמא למתים ונזירות שמשון נזיר עולם היה והיה נזיר מן היין וכן התגלחת אלא לא היה מגלה לשנים עשר חדש כשאר נזירי עולם ויא היה נזהר ליטמא במתים • אע"פ כן יש מהכמינו ע"ה שאמרו כי נזיר עולם נזכר בפרשה זאת לאשר אמר מיין ושכר יזיר ולא הורה שיש עד זמן קצוב • אכן החכם ר' יוסף ג"ע אמר כי באמרו וזאת תורת הנזיר רמיזה אל הנזכר בתהלה ואמר גם כן בתהלה עד מלאת ימי נזרו והנזיר בנדרו להיות נזרו לעולם נדר בטל • אבל נזירות שמשון היתה מצוה לעתה והיה מותר ליטמא ולא לגלה שערו • אכן למדנו כי אין ראוי לנדר נדר נזירות זמן מועט מאשר אמר גדל פרע שער ראשו וזה לא יהיה לזמן מועט • ובעלי הקבלה אמרו אין פחות משלשים יום כמנין קדוש יהי' והלא גדול השער לא יהיה בחדש אחד וראוי להיות לפחות שנה ויש רמז מענין אבשהום • והנשים כשרות בזה הנדר כאשר אמר איש או אשה כי יפליא וזאת היא שספרה בכשרות הנדר היא האלמנה והגרופה והיתומה ואשר שמע אביה ואישה והחריש לה • ונדר נזירות אין ראוי לנדר בזמן הגלות מפני שיש עליו תנאים שצריכים אל המקדש מהקרבת הקרבן ונתנית השער תחת האש שמבשלים השלמים • ואחר שאמר הכתוב וזאת תורת הנזיר אין הנזיר נזיר אלא עם תורתו • ושואלים החכמים אם נדר נדר נזירות עד זמן ובתוך הזמן הרב המקדש ואין לו להקריב קרבן איך יהיה הדבר הישלים נדרו והלא התנאי בטל אם יבטל נדרו • ומשיב החכם בזה שעקף הנדר היה בכשרות ואם באה טענה כבטול הקרבן נדרו אין בטל אכן אנשי הגלות עקף נדרם אינו בכשרות • ובעלי הקבלה אמרו נזירות נוהג בפני הבית ולאחר הבית ואם נדר בנזירות בזמן הזה הרי זה נזיר עולם שאין לנו בית

החכם רבינו יוסף נ"ע אומר מדרך סודר לחייבו מפני כי הנראה מגלוי הכתוב שלא חייב זה הקרבן אלא למי שאינו מזיר. ומי שננע במת בימי נדרו ועלם ממנו והשלים תנאי נדרו ואחרי כן נודע לו חייבו לו החכמים לשנות ענין הנדר והכאת הקרבן שנתחייב מפני הטמאה. ואם בא אל הקדש מתחייב בקרבן עולה ויורד והכתוב חייב לו אם ישמא במת לגלח שערו ביום טהרתו ויביא קרבן שתי תורים אחד לעולה ואחד להטאת. אבל הכביש הנזכר פירשו החכמים יתחייב להביאו אחרי שישלים נדרו בעבור שאמר יהיה לה' את ימי נזרו. ולא ימשר עליו בין שננע במת בפתע פתאום שינע במת כמזיד ושלא ישתה יין אחר שנפסל נדרו כי זה בא לו על דרך הכרה. ואולם איך יהיה הדין אם שתה יין או גלח שערו בתוך נדרו בשגגה אם יתחייב עליו כמו שנתחייב על נגיעת המת הכתוב לא הורה בזה אך החכמים הקישו מפני שאומרים ששלשה תנאים הם שלא ישתה יין ושלא יגלח ושלא יטמא במת. וכיון שדן הכתוב על מי שנטמא במת בשוגג הוא הדין להתחייב על שתיות היין ועל גלוח השער. ואמרו והימים הראשונים יפלו לפחות שנים אבל אם עבר יום אחד לא יתחייב על מה שסדר הכתוב. ואם שלם זמן קרבנו ועדיין אינו מביא אסור לו כאלו השלשה התנאים עד שיביא קרבנו ומצוה עליו לגלח לתת שערו באש תחת זכה השלמים שנאמר וגלח הנזיר פתח אהל מועד ולשתות גם יין ממה שאמר ואחר ישתה הנזיר יין. ומה שיתחייב על הנזיר אחר שישלים נדרו מפורש בפרק וזאת תורת הנזיר. ואלו היה כפי דעת בעלי הקבלה אשר אמרו כי מאמר על אשר הטא על הנפש על שצער נפשו מן היין לא היה ראוי לחייבו להזור על מה שחטא. ואמנם בהשלימו נדרו מלבד אשר נזכר יש לו להתנדב כאשר אמר מלבד אשר תשיג ידו כפי נדרו אשר ידור כן יעשה על תורת נזרו. הדעת בו שידור להוציא נדרו בשלום שלא יארע לו שום מכשול:

כיון שננע במת בין בקצות המת. וטמאת הנזיר מן המת בין בנגיעה בין בנשיאה בין באהילה על כלם מגלה ומותר הראשונים ומתחייב בקרבן שלש בהמות. ואין להקיש בטמאת מת אדם שאר טמאות ודבר זה למד מן האשה שהיא אינה נצולת מן הנדות בידוע. ובעלי הקבלה אמרו הנזיר מתטמא למת מצוה ומתגלח בתגלחת מצוה אבל בין מצוה אסור באיזה צד כגון הנשבע לשתות יין ביום ונדר נזיר הלה נזירות על השבועה והכמינו ע"ה לא הבשירו בכל זה. הכמינו ע"ה אמרו נזיר שהלה וצריך לשתות יין או לגלח שערו כדי שירפא ואם לא ימות אמרו ימות ולא יעבור והאמת כי לא ידור הנזיר אלא עם שלום נפשו מן המות ואע"פ כן שלא יתנה התנאי כפיו הוא ככה הנדר שזה דבר שהדעת מסכמת בו:

יש שואלים שהכתוב אמר גדל פרע שער ראשו ואם יהיה קרח איך יהיה הענין אומרים שאין ראוי שידור נדר נזירות ואם מאחר שנדר יהיה חזלי לו שלא יגדל שער. אומרים שאין ראוי שיפול נדר נזירות משתיית היין ומגיעת הטמאה ודנו החכמים שאם צורת הנזיר שיהיה על צד רפואה להסנע משתיית היין וכן גלוח השער נדר נזירות ימשר:

נזיר ישחלה עליו צרעת ויש לו מצוה לגלח איך יהיה הענין אמר רבינו יוסף כי הוב להקיש גלוח המצורע שהוא נזיר על טמאת מת ממה שאמר והימים הראשונים יפלו ויתחייב לגלח השער. ואמר שדבר זה מסופק כי יש מי שיגביר בתוב הנזיר עד שישלים נדרו ויתגלח ויש מי שיגביר כתוב המצורע ויתגלח. יש לשאול מה שיפול על דרך שגגה וטמא ראש נזרו ויתחייב בקרבן הכתוב בו או יתחייב לו גם כן הקרבן הכתוב בפרשת ויקרא שהיא חטאת קבועה. והחכם ר' יוסף נ"ע חייבו גם אותו הקרבן. אבל בעלי הקבלה לא חייבו לו כי אם זה הקרבן לפי דעתם שאין מחויבים הטאת קבועה אלא לחייבי כריתות ואם מזיד לוקח ומתחייב שיפלו הימים הראשונים. אך בענין הקרבן

נשלם ענין הנזיר תהלה לאל יתברך אשר נשמות

לפגרים מתים עתיד להחזיר

ונתחיל בעניני הנזיקים לכתוב דינים ומשפטים צדיקים

הדבור במאמר לא תרצה*

(* כל הדינים הללו אין להם שום כח בפועל בזמן הזה .

לומר ומיד כל היה אלא הוא כלל ופירושו אהריו והכתוב לא יהיר אלא על מה שהוא על רוב המציאה על בן סאמר לא תרצה הרצון בו לאהרים כי לא ירצה האדם רעת עצמו עד שיהיר . ופירושו כי אזהרתו מדין השכל וענינו בעולם הבא . אך החכם ר' ישועה נ"ע פירש ופסק שזה המאמר מורה להורג את עצמו ואם בא בחסרון ו'ו' הנה כמותו בצדו ומיד האדם מיד איש אחיו . ומי שיסכן עצמו הוא תחת האזהרה ואם יהיה בחזקת דמנכיר בנפשו כי ינצל אין לו בקשה . ואם נסתכן וכל המענה עצמו יותר ממה שסובל יש עליו בקשה שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך . ומטה שאמר ומיד כל היה אדרשנו כמעט השור יסקל . ויש מבעלי הקבלה שפירשו שמרמזו על שיהרג האדם על ידי היה עד שלא תהיה הדרושה בחיה רק באדם . ואמר ומיד האדם ואפילו שיהיה אחיו על בן אמו מיד איש אחיו . התורה הזהירה ברציחה באמרה לא תרצה . והרוצחים הלכם הכתוב לשלש מעלות . יש רוצה שרצח את הנפש אשר לא היה מרצונו להמיתו והוא המיתו וזה יקרא רוצח בשננה שנאמר מכה נפש בשננה . אך הכתוב הפליג בענין זה הרוצח שאם בון להכותו לבד והכהו בדבר אשר לא יתכן למות בו והוא מת זה יקרא רוצח בשננה . אך אם הכהו בדבר שימות בו ומת זה נסנה בחזקת רוצח מיד שטעם מיד שלא בדק אם ימות בו או לא ימות . ויש רוצח אשר בון להרוג ואם יהרג אין כתיבה באיזה דבר יהרג . ויש רוצח אשר לא בון להכות ולא להרוג ואם הרג את הנפש בבלי דעת אינו מחויב מות . ואלו השלשה עקרים נתבארו בפרשת ואלה המשפטים . על העקב הראשון הוא האמור מכה איש ומת מות יומת . ועל השני הוא אומר וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה וכוה אמרו בעלי הקבלה שפרט לאב המכה את בנו והרג הרודה את תלמידו והרופא את החולה ושלח בית דין . ובאמרו וכי יזיד איש פרט לשוטה ולקמן שאינם מעריסין

היות האדם חותם כל הבריות נברא בצלם אלהים ובדמותו בכתוב ותהסרתו מעט מאלהים וכבוד והדר תעטרהו הוא השכל האנושי היותו שליט בעולם השפל באמרו תמשיליהו במעשי יודך כל שמה תחת רגליו שעל ידי האדם התפשט השננה השם בעולם השפל להיות דעת אלהים בארץ . כאמרו ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ . על בן כל המסיר את האדם מן העולם מסיר השננה השם מן העולם ודינו שיפסד גם הוא מן העולם מיה כנגד מדה על בן אמו שופך דם האדם באדם דמו ישפך כי בצלם אלהים עשה את האדם . לא שם הכתוב תכלית המכה מפני שישניהו כאב והכאב רע והוא המס אלא אמר מכה צורית תכלית מפני שהוא נברא בצלם אלהים על בן דין הרוצח יהיה ענינו באמר עשה בן יעשה לו . ומפני זו המכה אשר הקדמנו על היות מין האדם נפסד נתנה התורה גדרות וסייגים גם בענין שהימת החי כאשר אמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו על צד הליאוש לשמירת מין האדם כאשר קדם לנו הבאור . גם נתנה גדרות וסייגים להורות הנתלים אהרי עיון והקירה שעל דרך פלא ימצא הורג שיהרג כדי שינצל איתו ההורג שאין דינו שיהרג ומי שחייב לההרג ולא יתחייב בדין הנה מקרא ספורש ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש יש מפרשים אומרים שזה המאמר אמור להורג את עצמו . ואמרו כי זה הפסוק כולל שלשה ענינים ההורג את עצמו והנהרג על ידי היה והנהרג על ידי אדם ולשלשתם יש דרישה . וכאמת כי על החיה ועל האדם התורג יש לומר כי השם יסבב וימותו אלו על ידי אהרים אכל ההורג את עצמו איך ידרוש דמו מידו על בן אמרו מיני העונשים שנים יש בקשה כהיים ויש בקשה אחר המות בדין הנפש עד שאמרו גם בן כי ההורג זולתו אם הרג שנים או שלשה יתחייב ההרינה באחד ועל האהרים יתחייב אהרי המות . וחכמים אומרים אין סאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש להורג עצמו שאלו היה בן היה ראוי

מערימין • והשלישי אשר הוא בבלי דעת הוא האסור ואשר לא צדה והשלשה עקרים נתבארו בפרשת אלה מסעי כל עקר משלשה ענפים • אמר הכתוב על ההורג רעהו בשגגה הוא מי שכוון להכות את רעהו ומתוך מכתו מת אם היה הדבר שהכה בו אין ראוי להחרג בו אדם ונהרג זה יקרא מכה נפש בשגגה ועל כן חבר ואמר ואם בכלי ברזל הכהו וימות וכו' כי הואיל שהכהו בדבר שימות בו אדם העלה עליו הכתוב שהוא רוצח מזיד • וכן מה שאמר באבן יד אשר ימות בה ואמר בכלי עץ יד דברים שימות אדם בהם אם מת הוא רוצח מזיד לא בדעת רבינו אהרן ג"ע שאמר כי הו' נוסף ולא אמר בכלי ברזל יד כי אפילו במהט יכול להמית אדם • והנה צריך לעיין דבר שהכהו בו ומקום שהכהו בו וכפי הנהרג כי כן אמר אשר ימות בה • ואין ראוי להבחין הנהרג בין גדול בין קטן כי כן אמר מכה גפש ואיש כי יכה כל גפש אדם שכולל קטן וגדול • אהרי כן באר הרוצח במתכון ממה שאמר ואם בשגגה יהדפנו וחלקן לשלשה חלקים בשגגה ובאיבה ובצדיה • שהשגגה היא בלב לאותו האיש לא מפני דבר אחר • והאיבה בעניני קנטורים לא מפני דבר אחר וכוללת השגגה • והצדיה הוא שרצה להרגו לא מפני שגגה אלא כדי לקחת ממונו • ושם לשלשה מעלות אם שהדפו בנופו כאמרו ואם בשגגה יהדפנו או שהכהו בידו שנאמר או באיבה הכהו בידו ויהיה המעם בו במה שבידו או שהשליך עליו כל כלי הואיל והדבר היה במתכון אין להבחין בדבר שהכהו בו בין שראוי למות בו אדם או לא ימות אלא הואיל ומת הוא רוצח בצדיה וראוי להמיתו • אהרי כן בא לבאר לרוצח בבלי דעת שאמר ואם בפתע בלא איבה ר"ל שלא היתה לו כונה לא להכות ולא להמית ועל כן אמר ואם בפתע וכו' והכתוב הורג בשגגה פרט למכה בכלי ברזל ובעץ יד ובאבן יד והדין להקיש כל דבר שימות בו אלא באר שלשה עקרים • מין סתת מין צומח והאבן מין הדומם הוא הדין בזה ובנספח ובפירות שימית בהן את הנפש • אחרי כן באר המתכון והמכון הוא מתוך שלשה דרכים השגגה והצדיה והאיבה • דיען שהשגגה תלויה בלב באמרו לא תשנא את אחיך בלבבך והוא דבר נעלם וצריך אל חקירה ויותר גלוי מזה אם הוא מתכון להמית

כדי לקחת ממונו או לקחת אשתו • ויותר גלוי מזה אם יש איבה בינו ובינו על כן חבר אותם זה אחר זה • וכשבא לשלול אותם ממה שהשלים החל באיבה השלים ובאיבה החל כאמרו ואם בפתע בלא איבה הדפו • ואהרי כן אמר או השליך עליו כל כלי בלא צדיה כנגד ואם בצדיה • ואהרי כן אמר או באבן יד אשר ימות בה בלא ראות כנגד ואם בשגגה כדי שיורה לנו כי כה שאמרו לזה אמרו לזה • על כן מה שנאמר ואם בשגגה יהדפנו נאמר ואם בפתע בלא איבה הדפו על כן התם ושפטו העדה בין הסכה ובין גואל הדם על המטפטים האלה • **והנה** אם יהיה הרוצח אויב או שונא ונגלה בעדות כי הרג בשגגה או בכלי דעת יהרג כיון שהיה שונא לו אע"פ שלא יתברר כי לא היה צודה בהריגת ההרג • ואם לא יהיה שונא צריך שתבוקש העדות אם היה שונא ואם לאו הוא נדון בהקזת שגגה • הרוצח הוא לאופנים כי לא יקרא רוצח אם הרג הוא בעצמו את הנפש אלא שאם הכהו על ידי בינוני הוא רוצח ואשר יכבן את האדם על ידי סם או במניעת מאכל ומשתה או בחנק ובמכויעת הים ובשלג ובחום ובשרפת האיש ותחת ההרס והשלהתו אל ההיה וכיוצא באלה הדברים • ואחד אם יעשהו האדם בעצמו או על ידי צווי • ואם יכול להצילו ולא יצילנו הוא רוצח שנאמר הצל לקוהים למות ומטים להרג אם תחשוך • ולשם אומר כי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות הוא יכין וכו' :

והחולך

רכיל ומתוך הרכילות המית את הנפש הוא מחוייב שנאמר לא תלך רכיל בעמך ואהריו אמר לא תעמוד על דם רעך ונאמר אנשי רכיל היו כך למען שפוך דם • והרוצח בהריגת אדם יקרא רוצח כגון אחאב שנאמר הרצחת וגם ירשת כאשר החריש ולא מנע • והנותן עצה להרוג את הנפש כמעשה יונדב כאמנון • אבל איש שנהרג בסבת איש אחר לא יתחייב האיש ההוא כמעשה דוד אשר נהרג נוב עיר הכהנים בסבתו לשם נאמר אנכי סבותי ככל נפש בית אביך • והמעיד עדות שקר להרוג את הנפש • וכל אלו כוללים מאמר לא תרצח ככל אלו הענינים אחד דיני נפשות ואחד דיני ממון • אכן המתכון להרוג בהמה זהו אדם פסור מסייתה • העדים שהעידו על איש ונהרג על לא המס הם חייבי מות ואם לא נהרג אינם

אינם חייבים ואפילו שנפסק דינו ועדיין לא נהרג ובאו אחרים והזימום שנאמר נפש בנפש והטעם לא מעת שנמסר הדין רק מעת שנהרגו. ובעלי הקבלה אמרו לא נהרג הם נהרגים נהרג אינם נהרגים שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה. ועוד שנאמר להרגו בערמה והלא הטעם בו שהרגו וכמוהו לזנות בית אביה שהטעם בו זנתה. עד שהקרה להם מעשה ליהודה בן טבאי שהרג את עד זומם קודם שנהרג המועד כדי להוציא מלבן של צדוקים שאמרו הרגו נהרגים לא הרגו אינן נהרגין ואפילו שהזום האחד ודעתם כדי שיוזמו שניהם ונמצא זה ששפך דם שכן אמרו בפירוש על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים להקיש שלשה לשנים כי כאשר אין העדים נהרגים עד שיוזמו שניהם כך אין העדים השלשה נהרגין עד שיוזמו שלשתם וכלם נהרגים כאחד. ואמרו משלשים במסון ואינם משלשים במכות הוא הקש לרבים שהרגו את הנפש שנהרגים ובעלי הקבלה אמרו שצריכים התראה ואהרי כן יענישו והאמת אחר שהדבר תלוי על פי ההקירה מה צורך ההתראה אחרי שנאמר ודרשו השופטים היטב. ומי שלא עשה מעקה לביתו וסבן את הנפש עליו נאמר ולא תשים דמים בביתך ויש להקיש עליו קיר גבוה וכל דבר רעוע אשר יהרוג את הנפש ובעל שור מועד שהמית את הנפש עליו נאמר וגם בעליו יומת. ובעלי הקבלה אמרו יומת זה בידי שמים ואינו כן כאשר יתבאר :

מה שגזרה התורה לשפוך דם האדם הוא על מעלות הריגת שבעה עבשים שנאמר לא תחיה כל נשמה ופחות מזה הריגת אנשי מדין שנאמר וכל הטף בנשים החיו לכם ופחות מזה העיר אשר נאמר עליה כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום ואמר והיה אם שלום תענד והיו לך למס ועבדוך ואם לאו נהרוג האנשים בלבד. והמחורמים חייבי מות שנאמר כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת. וההייבים בארבע מיתות בית דין והם ששה ושלישים כאשר בארו בעלי הקבלה שנים הרוגי סייף והם הרוצח והנדחת. והנמקלין שמונה עשרה והנשרפים עשרה והנחנקין ששה. דין הרוצח הוא מתחייב הריגת סייף חוץ מן עד זומם כאשר יתבאר. ואולם מאין יתחייב הרוצח הריגת סייף ממה שנאמר בפנעו בו הוא

בכל מושבותיכם הערים תהרבהנה שהוא תלוי בארץ. ומעם ושלשת את נבול ארצך בכל שלישיית הארץ לבנות שם עיר ויהיה מעם והקרייתם מלשון קריה. והאמת כל עיר שתקרה בכל שלישיית הארץ תהיה עיר מקלט וזהו מעם והקרייתם לכם ערים מלשון מקרה. וערי מקלט שנים לקטן ולגדול לגר ולתושב שנאמר ערי מקלט תהיינה לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים האלה למקלט. ובעלי הקבלה אמרו בעבור שמצאו כתוב אחד והיו הערים האלה לכם למקלט שטעמו לכם ולא לגרים ואומרים הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידי הכל הוין בנר תושב. וגר תושב נולה על ידי נר תושב כונתם שהם שנים ועשאו כמחד. ורכינו אהרן נ"ע אמר גם כן שה"ו והלמ"ד נוספים אלא אמר שהוא נר צדק. והנכון דבר רבינו יפת נ"ע שאמר הגר הוא נר צדק בעבור שאמר לבני ישראל ולתושב הוא נר שער ועל כן אמר שש ערים תהיינה כדי לומר ולגר ולתושב לא לחלק זה מזה כדעת בעלי הקבלה והנה הזכיר התושב שהוא נר שער בעבור צורך ערי מקלט. אבל הגר שאינו תושב אין צורך לשבת בערי מקלט על כן אמר ולתושב:

הבמינו

ע"ה אמרו שאין האב נולה על ידי הבן ולא הבן על ידי האב. ובעלי הקבלה אמרו שהאב נולה על ידי הבן והבן נולה על ידי האב. ובעלי מקרא בעבור שראו שהשונג אינו יושב בעיר מקלט אלא בעבור הנואל על כן אמרו אין הבן נולה על ידי האב מפני שאין נואל קרוב יותר ממנו. אכן מה שבאר ר' לוי וסראה כי האב נולה על ידי הבן ממה שאמר כי זה יהיה על צד היסור ומצא נואל הדם ויהיה לשני אופנים מצד נואל הדם ומצד עצירתו והעד שהוא על צד היסור ממה שאמר ולא תקחו כופר לנזם אל עיר מקלטו. ובעלי הגמרא חולקין על רוצח שיצא חוץ לעיר מקלט שאומרים מצוה ביד נואל הדם ורשות ביד כל אדם ומהם אומרים רשות ביד נואל הדם ושאר בני אדם אין חייבים עליו וזהו האמת. מה שאמר הכתוב ואם יצא יצא הרוצח את נבול עיר מקלטו כשבא הנואל להרנו אם הרג הרוצח את הנואל מה משפטו. דין לפסוק אם בסויד יצא יהרג ואם בשונג פטור. בעלי הקבלה הבדילו ברוצח בשונג איזה נולה ואיזה אינו נולה כגון שאמרו היה מעניל במענילה ונפלה עליו והרגתו. היה יורד בסלם ונפל עליו והרגנו היה

בין שונג בין מזיד אין עליו דם שנאמר פן ירדוף נואל הדם אחרי הרוצח כי יחס לבבו והשינו וגו' על כן אמרה התורה תכין לך הדרך ושלשת את נבול ארצך ומעם זאת ההכנה לסקל האבנים ולהסיר הקוצים. ושש ערי מקלט שלש בעבר הירדן ושלש בארץ כנען ולא היו השלש שבארץ סיחון ועוג קולטות עד שנבדלו השלש שבארץ כנען שנאמר תהיינה שש הערים האלה למקלט. ואמר וגם אל אחת מהערים האלה וחי עד עמדו לפני העדה למשפט אם הוא מזיד יהרג ואם הוא שונג ישב בערי המקלט עד מות הכהן הגדול אלא אחר שנים אל עיר מקלט קודם שיעמוד בדין ולא יצא חוץ לעיר מקלטו והרגו הנואל יש עליו דם ואפילו אם הוא מזיד שנאמר עד עמדו לפני העדה למשפט. ובעלי הגמרא אמרו ואם יצא קודם שיעמוד בדין אפילו שהוא מזיד והרגו יש עליו דין. והאמת שאם אחרי שנפסק דינו ויצא שונג אם יצא חוץ לעיר מקלטו אם נהרג אין עליו דם הוא הדין ואפילו אם לא נחקר דינם אם יצא ונהרג אין עליו דם. אם עמד בדין ויצא ההורג כהוב כוסרין אותו לנואלי הדם והורגין אותו והיוב עליהן להרגו שנאמר ורצח נואל הדם את הרוצח איננו רשות. ואם יצא שונג מחזירין אותו לעיר מקלטו שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו ואם יצא חוץ לעיר מקלטו ומצאו נואל הדם והרגו אין לו דם עד מות הכהן הגדול וזה על צד היסור כאלו נתן בבית הכלא עד מות הכהן הגדול דונמת אסיריו לא פתח ביתה. ונתנו החכמים טעם כי אולי היה עון לכהן גדול ואירע זה ביסו. ובעלי הקבלה אמרו כדי שינהלו אמותיהן של כהנים לנולים כדי שלא יקללו לכהן. ויש לתת הטעם שאין השונג נעצר אלא בעבור המימות לב הנואל ועל כן תלה הדבר עד מות הכהן הגדול כדי שיתיאש לב הנואל מהם לבבו כי הגה הכהן הגדול מה ואם מת קרובו ינחם לבבו. וכשם שהעיר קולטת כך נבולה קולטת. המזבח אינו קולט שנאמר מעם מזבחי תקחנו לבית. ובעלי הקבלה אמרו אפילו כהן ועבודה בידו ויואב יוכיח שמזבח אינו קולט למזיד. ואם הרג באותה העיר נולה משכונתה לשיכונתה שנאמר ושמתו לך מקום אשר ינום שמה. וישראל במדבר היו גולין למחנה לוי וכן לוי מפלך לפלך ופלו קולטו. ערי מקלט הם בארץ ישראל שנאמר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם. וזה כמו

יער רשות הרבים לזיק ולנזק ליכנס פרט רשות המזיק כגון הזורק אבן כחצרו והלא הכתוב אומר ולא תשים דמים בביתך • אבא שאול אומר מה הטיבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הירודה את תלמידו ושליח בית דין אע"פ כן פסקו שהאב נזקה על ידי הבן והבן על ידי האב על פנים שרצו • בלא ראות פרט לשונא • ואתה ידעת כי הכתוב לא דבר אלא בהווה וההכרח מביא ומדבר באלה הדברים ובדרך כלל אומר בבלי דעת וכלל בין בדרך הורדה בין שלא בדרך הורדה • הכתוב מנע לקחת כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות שנאמר ולא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות • ומנע לקחת כופר בין מי שהוא מחוייב גלות לפטרו מן הגלות שנאמר ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו לשוב לשבת וכו' והמעט מי שיצא דינו לנוס אל עיר מקלטו אלא יהיה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול • לא מצאנו בענש הרוצחים נתינת כופר רק למה שלא יהונג הוא בעצמו רק אם יהרג בסבתו כגון הריגת שורו הנגח בעבור שאמר אם כופר יושב עליו ופזה הקישו הכמינו ע"ה ה"ביר והאש אבל על הריגתו בעצמו לא ילקח כופר שנאמר ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו והכתוב באר כי בשלשה דברים הארץ נטמאת בעבדות בוכים בלוי עריות ובשפיכות דמים והנה הכתוב אומר ולארץ לא יכופר להם אשר שופך בה כי אם כדם ששופכו ועל כן אמר ולא תחניפו את הארץ ואמר ולא תטמא את הארץ והמעט ולא תטמא את הארץ החנופה שלא תהרגו את הרוצח תטמא החנופה את הארץ שאני דר בתוך בני ישראל אשר הם דרים עליה:

ואולם

בזמן הגלות בטל דין ארבע מיתות בית דין והלא כבר ידענו שבזמן הנביאים הניחו מיתת בית דין לקצת הזמנים ובארו החכמים כי נמצאו רוב ישראל עבדו גלולים והללו שבתות וקמו עליהם מלכים ישרים כמו אסא ויהושפט והזקיה ויאשיהו ע"ה ולא הרגו אותם אבל העירו אותם אל התשובה ואם היתה להם היד החזקה וההרב • ובבית שני אע"פ שהתיר להם המלך להרוג ולענוש וליכר שנאמר הן למות הן לשרושי ולא היו הורגין אלא היו מכר הים ומסירים ומענישים שנאמר יהרם כל רכישו והוא יבדל מקהל הגולה ונאמר ואריב עם ואקלם

היה משלשל בחבל החבית ונפל עליו והרגו הרי זה נזלה • אבל היה מושך במענילה ונפלה עליו והרגתו היה עולה בסלם ונפל עליו והרגו היה דולה בחבית ונפסק החבל הרי זה אינו נזלה זה הכלל כל שבדרך הורדתו נזלה כל שלא בדרך הורדתו אינו נזלה • הראיה שלהם מן ויפל עליו וימות עד שיפול דרך נפילה • והאמת שהכתוב מדבר בהווה ולא עוד אלא שאמר או השליך עליו כל כלי בלא צדיה ור"ל שההשלכה היתה בלא צדיה ואמר הכתוב ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים ונדהה ידו בנזק שרהו בארנו כי הכתוב באר שלשה עקרין בפרשת ואלה המשפטים ונתבאר בפרשת אלה מסעי לכל עקר שלשה ענפים ובמשנה התורה אמר זה הפסוק ואינו יוצא ממשנה איתם השפכים שנאמר בבלי דעת ואם כן איך הוציא זה בבאור • ויש להשיב בעבור שאמר לשם ויפול עליו וימות • ואמרו כל שבדרך הורדתו נזלה כל שלא בדרך הורדתו אינו נזלה על כן אמר הנה ונשל הברזל מן העין • וכשאמר ונדהה ידו בנזק ונשל הברזל מן העין לא הסגיל בין מלפניו בין מאחוריו להכליל בין שבדרך הורדתו בין שלא בדרך הורדתו • ואם הם הולקים במלת ונשל אם לעשותו יוצא בדרך ונשל ה' אלהיך עד שיהיה רצונו מן העין המתבקע פשט הכתוב אינו מורה כן רק על נשילת הברזל ויהיה בנין אחד עומד ויוצא מכלל אין המעט באמרו ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים כדי להבדיל בין רשות המזיק והנזק והנה הכתוב הורה בעשיית מעקה לנג באמרו כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לנגך ולא תשים דמים בביתך ובידוע שהוא רשותו ולא הבדיל בין בני ביתו לאיש זולתו:

מתוך

המאמרים אשר נאסרו לשונג לפטרו מהמיתה תפשו הפכם לפטרו מן הגלות כאמרו בשננה פרט למזיד זהו האומר מותר • והאמת כי ההורג למי שבא להרגו פטור מהמיתה ומהגלות • ואמרו בבלי דעת פרט למתכון להרוג בהמה והרג אדם וזהו כל שכן משה שאמרו כל מי שכוון להרוג את זה והרג את זה ופטרוהו מהמיתה ומהגלות • ואם כפתע פרט לקרן זוית • בלא איבה פרט לשונא שיש שונא נזלה ויש שינא שאינו נזלה כגון שאמרו נפסק נזלה נשמת אינו נזלה • הדפו בניפו או השליך להביא ירידה שהיא דרך עלייה בלא צדיה פרט למתכון לזרוק שתיים וזרק ארבע • ואשר יבוא את רעהו ביער מה

ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ולא זכר
הריגה בעת החיזא וכל שכן כוּמֵן הוּזָה ונראה

שזָה הוּזָה בּוּמֵן הַנְּבִיאִים והיתה הסכמה אלהית
ודין לנו להתנהג כזה :

תם ענין הנוזקים

דיני מומים*

(* כל הדברים האלו הנאמרים כאן בדינים שבין אדם לחברו אין להם כח בומן הזה
כי המה הולכים כפי חקי הממשלה יר"ה .

אמנם

בדיני מומים מה שאמרה התורה
נפש בנפש עין בעין שן בשן
גחלקו ההכמים • יש מהם אומרים שרצון
הכתוב לקחת כופר עליהן יען שמצאו הכתוב
מחיר מלקחת כופר על הנפשות והחריש
מלפרש על המומים שלא לקחת כופר ואומרים
מכלל שרצון הכתוב לקחת כופר על המומים •
ויש אומרים שאמר הכתוב נפש בנפש עין
בעין כיש שאין הלף על הנפש בן אין הלף
על המומים והדבר נראה • והראשונים הכריעו
לאחרונים בדברים מהם אמרו שאם הוציא
הזקן שן נער איך אפשר להוציא שן זקן כי שן
נער יש הלף ושל זקן אין לו הלף • או שאם היה
סימא עינו האחת וסמא עין חברו איך נוציא
עינו האחת • או שאם לא היו לו עינים מה
נעשה באמור הכתוב עין תחת עין • או
שאם השחית שלישיית או רביעית אור עינו
היאך נעשה בו בעין המזיק עד שלא יוסיף
ולא יגרע ועוד אם נעשה עליו באותו הנזק
ויסתכן איך יהיה הדבר • והטוענים אומרים
שאם אין למזיק עין חברו עין נשחית לו
הרגשה אחרת ואם נירא כי המקום מסוכן
נעשה אותו במקום אחר וערערו למערער שיש
תשלומין כמומים אם הוא עני מה יעשה ואלו
הסברות על דרך הנצוח • ואם נעזר ממאמר
כי כאשר יתן מום בעמיתו בן ינתן בו ממש
הנה כתוב אחר אומר כאשר עשה בן יעשה
לו והרצון בו תשלומין ומאמר לא תחום
עינך עליו תשלומין הטעם בו בדמיון אם הוא
עני • והאמת כי הכתוב אמר כפרשת ואלה
המשפטים מכה איש ומת מות יומת ואמר

ואשר לא צדה והאלהים אנה לידו וחיבו
גלות וכבר פירשנו שזה לא כון להרוג אלא
להכות וכיון שהרג חיבו מות • אך על
המתכון להרוג אמר וכי יזיד איש על רעהו
להרוג בערמה וכו' ואהרי כן אמד וכי יכה
איש את רעהו באבן או באגרוף ולא ימות
ונפל למשכב ועכ"פ זה אינו מדבר למכה
בשונג בעבור שאמר או באגרוף והתנה
הכתוב שאם לא עשה לו רושם אך יקבל
רפואה לשוב בתחלתו התנה הכתוב אם יקום
והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה רק
שבתו יתן ורפא ירפא ואם ימות אהרי כן
אפשר שיהיה מסכה אחרת לא מסכת המכה
ויש לחוש בדבר איך בהריגת הנפש כללה
השונג והמזיד והכדיל בין שונג למזיד • ובענין
ההכאה לא כלל בין שונג למזיר כדי להחיבו
בתשלומין אלא פרט למזיד ואם אמר ונקה
המכה הטעם בו מן המיתה אם הוא מזיד
וסן תצלת אם הוא שונג הוא לאופן המיתה
כי לא רצה להמית אלא להכות ועל כן יהיה
פסוק וכי יריבון אנשים וכהה איש את
רעהו באבן או באגרוף עם פסוק מכה איש
זמת אשר בארנו כי זה הפסוק מרמז על
המכה הכאה רצונית ולא כון להרוג ואם הרג
פירש הכתוב בין שונג למזיד • אם הרג בכלי
בדול או באבן יד או בעץ יד זאם בזולתו
יקרא הורג שונג ואז הוא פטור מן התשלומין
אלא הוא מכה מכה רצונית וכמו המכה
הרצונית אמר וכהה איש את רעהו באבן או
באגרוף זנו' מכלל שהמכה בשונג אין לו
תשלומין • ודין השכל מורה כי כל מקום
אשר

יהיה הוא לאשה כי דין היה לו לומר כאשר ישית עליו אבי הילדים לא שיאמר בעל האשה • וכבר בארנו טענה לדבריהם שאמר כי איך ימות איש בשביל עובר כי הכתוב לא הזכיר נפל אשת כל הזו שמש • ומה למדנו כי חייבי מיתות פטורים מן הענשים ואם כן הדבר כאשר קדם לנו הבאור אחרי שאין על הנפש תשלומין הוא הדין שאין על המומין תשלומין • ואם כן יתחייב להיות מדבר על המזיד לא על השונג כי איך אפשר שיתחייב השונג בפומים • אך על טעם מאמר הכתוב שאמר כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה שהטעם בו לשון דחיקה שלא בכונה על כן פירשו חכמינו אע"פ שהגלו נראה כי נקרתה האשה בדרך מקרה אך לא צדו הנצים להרנה נתחייבו בעבור כי נצו בדרך רשות הרבים אשר לא ינצל מעוכרים ושבים לא מפני שצדו הם להרנה ולא מפני שהיא באה ביניהם אלא בעבור שהיה כרשות הרבים ודין היה להם להשמר על כן נתחייבו • ואמר ונגפו והטעם אחד מהם איזה כשניהם על כן אמר ענוש יענש לשון יחיד • והכמים אמרו שהיא אשת אחד מן הנצים על כן נתחייב שבאה להציל את בעלה ונגפה בעל ריבו במזיד על כן נתחייב • סוף דבר יש לומר כי השונג בפומים אין לו חיוב בשום פנים ובמזיד גם כן אין תשלומין אלא עין בעין סמש • ובעלי הקבלה חולקין מהם אומרים כי יש תשלומין על המומים בין במזיד בין בשונג ור' אליעזר אומר הואיל ונתכין לתת בו מום אינו משלם מסון אלא כן ינתן בו סמש עין תחת עין מה הפרט ספורט פומים קבועים וראשי אברים בגלוי ומתכונן אף ביוצא בהן אין משלם מסון אבל אם אינו מתכונן משלם מסון דמי עינו דמי שנו • ואנהנו אומרים שהשונג אינו חייב כלום ואין על המומים שאינם מתרפאים תשלומין רק על המתרפאים ואינם עושים רושם יש תשלומין כשהיו במזיד על כן אמר רק שבתו יהן ורפא ירפא • והנה ר' משה המימוני אבר דבר מוהלט ומשה שהפך אבר יהוסר אבר כאשר יהן מום באדם כן ינתן בו ואמר ולא תמריד דעתך בהיותנו עונשים הנה במסון כי הכונה לתת סבת הפוסקים לא סבת דברי התלמוד עכ"ל • הנה למדנו מדברי זה החכם שאין להם כח מן הכתוב לענוש על המומים • ואולם מפני שהורתנו ישרת ההנהגה יש לנו לעיין במליצות דברי תורה • הנה אם הרגו

אשר יחס הפעולה אל הפועל הרצון שיהיה בכונה ואולם ברצותו לכאר השונג הוא כדי לחייבו משפט כגון השונג בקרבן והרוצה בגלות לא שהמאמר ההוא כולל שונג ומזיד • אך בעלי מקרא נחלקו מן בעלי הגמרא על חיוב השונג בפומים או במכה והבדל ביניהם שבעלי הקבלה חייבו למומין תשלומין הראיה שלהם שהכתוב אומר בפרשת אמור עין תחת עין ואמר ומכה בהמה ישלמנה נקיש נזקי בהמה לנזקי אדם מה נזקי בהמה בתשלומין אף נזקי אדם בתשלומין כי מאמר ומכה בהמה הטעם בו בפומים שבמיתת הכהמה אומר מכה נפש בהמה • ואע"פ כן ר' אברהם בן עזרא אמר כי לא אמר מכה נפש בהמה ועוד אמר מכה בהמה אלא לכלול בין מכה את הכהמה במקום שהנפש תלויה בו בין שיכה במקום שאין הנפש תלויה בו • אך לפי מאמרם שהטעם בפומים והקישו מנזקי בהמה לנזקי אדם בתשלומין עתה בזה המקום כשבאר בפרשת ואלה המשפטים ואמר וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענש ואומר ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש עין תחת עין ואמרו מה המומין בתשלומין אף הנפש בתשלומין והנה לא הבדיל בין שונג למזיד בתשלומין • ואם כן לפי דעתם שם שני ענשים ביציאת הילדים אמר ענוש יענש ובמיתת האשה אמר ונתת נפש תחת נפש להגדיל ענשה • ומחלוקת ביניהם שמהם אומרים המתכונן להרוג את זה והרג את זה פטור וחייבוהו כענש • אך החולקים עליהם אומרים כי המתכונן להרוג את זה והרג את זה חייב מפני שעשה מסין מחשבתו ר"ל להרוג האשה ויהיה חייב מות על כן אמר ונתת נפש תחת נפש כי איך יהיה זה ענוש כי מה הבדל יש בין האשה ובין הילד ועוד מה טעם שלא לכאר כי הוא ענוש אלא אמר נפש תחת נפש והטעם והרג אותה הרי נפש תחת נפש ואם אין על העונש תשלומין הוא הדין על המומים שאין עליהם תשלומין • ובאמת שהרצון באמרו ולא יהיה אסון בין על הילדים בין על האשה אך מפני שסבב צער לאשה על כן אמר כאשר ישית עליו בעל האשה שהטעם מפני צער האשה כי באמרו ויצאו ילדיה הטעם בו שלמים • אך אם יהיה אסון בין לילדים בין לאשה אומר ונתת נפש תחת נפש לא כדעת בעלי הקבלה כי באמרו ענוש יענש הטעם בו ענוש הילדים • ואם אסון

שנים שניהם חייבים ואם אחד הרג את שניהם נפש אחת יש לו ויהרג. ונאמר עין תחת עין ומה שאמר עין בעין הטעם ימין בימין ואם שן תחת שן מקיש שן לעין מה עין שאינו שב הוא הדין על השן שאינו שב הוציא הזקן של נער יתן דמים. וממה שאמר עין בעין מורה שאם המכה במקום מסוכן אשר לא יזיקנו בשעור שהזיק אלא יזק יותר הדין לתת דמים פן יסתכן החובל יותר ממה שיסכן. וכן אם הכל עינו בשלישית אורו או פחות או יותר והכתוב אמר כאשר יתן מום בעמיתו כן יתן בו. ואם אין לחובל עין חבירו עינים או עין אחת יתן כופר. והדין בראשי אברים שאין להם חלוק וכן כמה שיעשה רועם כגון כויה חבורה פצע. והכויה היא לשון שרפה כגון שכווהו במסטר או באש. פצע שבירת העצם. והכויה נקבים בעור. ואם כלל הכויות והחבורות עם ראשי אברים כגון עין יד ורגל הטעם שעושים רועם. והנראה לפי רצון הכתוב כיון שהזכיר לרוצח שלא ילקח כופר ולא הזכיר למומים כן אין הכוונה כי יש למומים כופר כי כאשר הזכיר בכל שצריך תשלומין כן היה ראוי לבאר הנה שיש עליהן תשלומין אבל הכוונה שלא הזכיר מלקחת תשלומין כי אפשר שיקרה הענין על האופנים שהקדמנו. והיאך רואים התשלומין באלו עבד נמכר בשוק כמה שוה הוא בלי הפסד עינו וכמה הפסד שוה עם הפסד עינו והכתוב אם הזכיר המכה במכה עצמו בפרק וכי יריבון אנשים והמומים בפרק וכי יצו אנשים הפרשיות למדות זו מזו. ואם היה מזכיר המומים בפרק וכי יריבון אנשים אולי לא היינו מקישים אותם לפרק וכי יצו אנשים. והזכיר המומים בפרשת אמור כדי שיאמר כגר באורח ונזכרו בפרשת שופטים בשביל העד הזומם. והנה במכה שלא תעשה רועם אלא תקבל רפואה הייב שבת ורפוי ולא מצאנו חיוב מות במכה אלא במכת האב והאם שנאמר ומכה אביו ואמו מות יומת. ובעלי הקבלה אמרו בפסוק ומכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מפני שבתחלת הפרק אמר ואיש כי יכה כל נפש אדם ואחרי כן אמר ומכה אדם יומת ועכ"פ באמרו כל נפש מרמז על הריגתו את הנפש. אבל באמרו ומכה אדם יומת הטעם מכה בלי מיתה ואין לך חיוב מיתה על המכה אלא על מכת האב והאם. ואמר

מאדוניו ויפסיד מכוון אחרים וימצא משלם :

הנה אהרי שהחל הכתוב בפרק וכי יריבון אנשים והורה מה שיכה איש לרעהו ולא יסכן אותו בנפש או במומים אלא חיובו ברפוי ושבת : והורה בפרק וכי יגצו אנשים מה שיכו בזולתם אע"פ שהיה בלא כונה כיון שהיה ברה"ר שיש שם מנהג עוברי דרכים לעבור ועל כן הזכיר אשה והזכיר שהיא הרה להקיש כל דבר אפילו שהיה במכה פחותה יהיה חיוב המכה בעונש כערך הנזק ואם סכנו בנפש או במומים יהיה מחויב בנפש או במומים לא בתשלומין : ואולם הנזק הכא מצד הגרמותיו בין בנפש בין במומים כן יעשה לו ואם לאו יתן כופר שעל רציחתו הזכיר הכתוב ולא תקחו כופר לנפש רוצח ולא על רציחת הגרמותיו : והנה על רציחת שורו אמר השור יסקל וגם בעליו יומת : ואמר אם כופר יושת עליו ונתן פדיון נפשו ככל אשר יושת עליו : והתורה הזכירה ארבע אבות נזקים והוא הדין לכלם שאם נהרג נפש באחד מהם יתן כופר ואם הכתוב הזכיר סנת נפש בנזק השור הוא למען ידוע כאשר יתבאר : ונכחד כל אחד מהם אבות ותולדותיהם : ואלו הם האבות

השור והבור הבעור וההבער

ובעלי הקבלה אמרו המבעה וההבער שלא ידמה לשון על לשון וקראו הבעור המבעה והוא השן שיורה לשון אכול מן מים תבעה אש : ואחרים אמרו כיהו וניעו : ואמרו מבעה זה האדם והכתוב חיש להזכיר ארבעתם שישונים זה מזה ואי אפשר שיוקש האחד על האחר שיש ענין מויק ואינו זו במקומו ואין לו פועל כלל וזהו הבור : ויש נזק שיעשה מצד פעלה מבעית והוא נזק האיש שיש לה העתקה : ויש נזק שיהיה מצד פעולת בעל חיים ותהליך לשני חלקים ממנו שיעשה להנאתו והם נזק השן והרגל : ויש נזק שיעשה אותו שלא להנאתו והוא נזק הקרן וכל אחד מאלו אב בנזקים ויש לו תולדות לכל כיוצא במינו :

דין נזק השור

אמנם הנזק אשר יבוא מבעל חי שלא להנאה מה שאמר הכתוב וכי יגח שור את איש או את אשה ובת : באמרו שור איש לא יל הפקר : ואמר את איש או את אשה שלא ימעון כי אין מנרג שתלך האשה ברחוב

מת העבד תחת ידו נקום נקם ר"ל שימות תחתיו וכי רחמיו על כל בעשיו : אך אם יום או יומים יעמוד לא יוקם כי כספו הוא : ואם אמר יום מה טעם יומים אמרו בזה פירושים שיומים פחות מן יום כמו על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר : ויש אומרים יום שהוא כיומים מעת אל עת שאם היה אומר יום לכד היינו אומרים שאינו יום שלם : ואין הטעם שאם יום יעמוד תהיה הנקמה פחותה ויומים לא יוקם : ואולם מה שאמר ומת תחת ידו הופש עד שישלם היום שאם כפחות מן היום יאמר תחת ידו : ומטענה כי כספו הוא למד כי אם המיתו זולתו ועמד יום או יומים זמת יומת הממית : ובעלי הקבלה פטרוהו מן המיתה ומן התשלומין כי לא בין להמיתו : ואולם אם סכנו אדוניו בראשי אברים שהוציא עינו אומר לחפשי ישלחנו תחת עינו : ואם הוציא שתי עיניו יש בדרך כפרא שעל האחת יצא חפשי ועל האחרת יוציאו עין אדוניו וכן הדין אם הוציא שני שנים שעל האחד יצא חפשי ועל השני יוציאו שן האדון : והזכיר בכלל ראשי אברים העין והשן ויש להקיש עליהם שאר ראשי אברים שהם בטול הרגשה ובטול אבר ולשן יש בו חלוק אם הוא קטן ועל כן צריך להורות להקיש שן בעין מה עין שאין בו חלוק אף שן אין בו חלוק ואם הוא שן רעוע לא יצא לחפשי בשבילו : ואולם אם סמא עין העבד זולת אדוניו כן ינתן בו לא שיתן כופר סומו לאדוניו ויצא לחפשי שאם וותר זה לאדון הוא ספני שהוא עבדו : מה שאמר וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו ושחתה אין הטעם שיפחית אורה ויצא חפשי אלא שיפסידנו לגמרי : העבדים הנזכרים אינם מישראל כי בישראל כעבד כאדוניו הוא הדין כגד צדק אבל הרצון עבדי עולם שאם הרצון כעבד הנמכר ביש יאם בשנה ששית הוציא עינו מה משפט יש לאדון : אמרו בעלי הקבלה נזק עבד ואשת איש אשר הזיקם אחרים משלמין אבל הם שהזיקו לאחרים אין משלמין אבל הם פטורים ואחרי שתתאלמן האשה או תתגרש וישתחרר העבד משלמין ואם הרנו נהרגין וזה לפי דעתם שיש תשלומין למומים : אבל לפי דעת בעלי מקרא על הנזקן כאשר עשו כן יעשה להם ואם הפסיד האדון הפסיד אבל במה שיש תשלומין אינו דין שיפרע הבעל או האדון אלא אם התגרש האשה או תתאלמן וישתחרר העבד : ואין להקיש נזקי העבד בנזקי שור כי העבד יש לו דעת ואפשר שירע לבבו

בהפסד עינו שזה יותר ונמצא משלם יותר בעינו ממיתתו • אבל הואיל ונתן סכום לכופר נפשו יהיה לפי זה השעור בראשי אברים כערך שיהיה בין הפסד הנפש ובין הפסדו במום בין עבד ובין בן חורים והפחות יהיה לאדון והנזק והצער לעבד שהרי אם הוציא אדונו עינו יצא העבד הפשי ועתה אם לקח כופר המום כעליו מה הועיל הנזק וזה יהיה אחר העדות לא קודם העדות ואמר וכי ינוק שור איש את שור רעהו ואמר שור איש ר"ל שור שיש לו בעל שיהיה משכיל לא קטן ולא שומה • ואמר שור רעהו ואפשר שור אינו ישראל אלא דבר הכתוב בהווה שאם היה שור תם והזיק דן הכתוב ומכרו את השור החי הרצון בו לשהימה והצו את כספו וגם את המת יהצון ולפי יושר הדין אם היה הנזק פחות ולקח בעליו חצי המעות משל המזיק נמצא הנזק מרובה וזה אי אפשר אלא הכונה לפי שויון מה שהפסיד מן חצי המת מה שפחת מהיותו חי ואם כן נזקי קרן תם משלם חצי נזק והצי הנזק כפי שבארנו יהיה לפי שויון הנזק ועל כן אמר לשון הצאים שהיה פחות ויותר כגון חצי העם אחרי תבני והחצי אחרי עכרי ואמר ומכרו את השור החי הורה שיהיה הפרעון מנבו של שור • ואם היה מועד משלם נזק שלם שור תחת השור לפי שויון שורו והמת יהיה לו אימרים שהוא לנזק ונותן לו הפחות שפחת מן החי • ואם עשה בו מום משלם חצי ההפחתה אם הוא תם ואם הועד ישלם כלל ההפחתה • ואם הזיקה הבהמה רוב שורים ישלם הבעל לכל אחד דין שדן הכתוב • ודין להקיש כל היה המורפת וכל עוף דורס כשור נגה אך על מנת שלא יכנס הנזק ברשות המזיק • והשור שננה את איש אחרי שהועד ולא המיתו אומרים החכמים מיסרין אותו על אופן שלא נשמר אך אין ממיתין • אמרו בעלי הקבלה נזקי שן ותל ברשות הרבים אינם משלמים דבר אבל ברשות הנזק משלמין נזק שלם חוץ מצורחות הנתזות מרגלי הבהמה שמשלמין חצי נזקו אם נכנס הנזק ברשות המזיק פטור מכלם אחרי שהוא מועד מתהלה באשר אמרנו • בעלי התלמוד אמרו כלל נזק שלם נגבה מחוצה לארץ וכל נזק פחות או יותר קנס אינו אלא לארץ ומדין תורה אין הסגלה • אומרים שור שהכל באדם אם תם משלם חצי נזק מנופו ואם מועד משלם גזק שלם אבל שבת ורפוי וצער הוא בשהחובל אדם • כל שיעשה להנאתה ברשות הרבים פטור בין אכילה בין בעיטה בין

תבוק

ברחוב • ואמר או כן יגח או בת יגח שלא יאמר כי היה לו לשמרו • ודין שזה בין שנכנס המזיק ברשות הנזק בין שנכנס הנזק ברשות המזיק חייב ספני שאין במנהג השור להזיק שלא להנאה והואיל והזיק שלא להנאה השור יסקל ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי מן המות ומן הכופר • ובעלי הנמרא אמרו נקי מעורו ובכשרו • אך אם הועד מתמול שלשום כי שור נגה הוא וזו העדות בפני בעליו על ידי עדים • ותמול שלשום יאמר לרהוק ולקרוב כמו גם מתמול גם משלשום • ובעלי הקבלה אמרו שהועד שלשה ימים רצופים • ואמר ולא ישמרנו בעליו והמית איש או אשה השור יסקל וגם בעליו יומת • אם כופר יושת עליו מן גואלי דם ונתן פדיון נפשו ואינו מיתה בידי שמים כדעת בעלי הקבלה וזה ההבדל בין שור תם למועד • וכאמרו ואם שור נגה הוא מתמול שלשום אין הטעם בו שננה מתהלה איש שאם נגה איש הוא כן מות אלא הטעם שננה ולא המית והועד בבעליו שאם יגח איש ולא ישמרנו יומת בעליו ואפילו היתה העדות באותו היום לא שטעמו שהועד שלשה ימים רצופים זה אחר זה • הוא הדין לכל היה מורפת כגון ארי זואב ורוב ואלו אינם צריכים עדות כי הם מועדים מתהלתם ועל כן צריכים שמירה מבעליהם שלא יזיקו וצריך הנזק שלא יכנס ברשות המזיק כי הוא אם יזיק יזיק להנאתו • אבל השור אחרי שהועד אין ראוי להכנס הנזק ברשות המזיק • ואם עשה מום השור המועד צריך לתת כופר על המום :

ותולדות

הקרן אמרו בעלי הקבלה שהן נשיכה נגיחה בעיטה רביצה • ואע"פ שהנשיכה והבעיטה ורביצה הן תולדות השן והרגל והם להנאתה אם נעשו שלא להנאה כגון שרפסה תינוק הן תולדות הקרן ואם המית עבד דן הכתוב לתת שלשים שקלים כסף לבעל העבד כדי שישמור שלא יזיק בהמתו והוא ערך שזה לכל העבדים • ובעלי הקבלה אמרו שעליו יש להקל ולהחמיר אחד עבד שבפחותים ואחד עבד שבחשובים ערך אחד גדולים וקטנים עבד ואמה אע"פ שיש מחכמי הקראים חולקים בזה יש מהם אומרים שזה ערך הפחות אבל יש להוסיף עליו • ומהם אומרים שזה ערך בינוני ויש להוסיף ולגרוע • ומהם אומרים כי הוא ערך שזה לכל וזהו הראוי להסכים • ואולם אם סכנו בראשי אברים לא פירש הכתוב מה דינו ואם נאמר יתן כופר לאדונו ויפטור העבד הנה במיתתו חייב שלשים כסף והעבד אפשר

הם אומרים בנזקי אדם חייב לשלם נזק שלם • והכמי הקראים אמרו המור ומשאו והדין עמם • ואמר בעל הבור בין שהוא ברשותו בין שהוא ברשות הרבים ומתיחס אליו • ובעלי הקבלה חולקים על בור שהוא ברשותו גם בו חייב בדעת ר' עקיבא שנאמר בעל הבור ויחמו אליו • ובארו החכמים על כמה פנים יתיחס אליו • משום שהוא הופר או פותח או משום שהוא באחזתו או משום שקנה אותו או שהוא בעליו על דרך שכירות או שיהיה לו על דרך שאלה או שיהיה בעזותפות • והנה אם יפתח איש בור ויעתק הבור אל אחר ויניחנו הראשון פתוח ולא יכסנו השני השני יתחייב ואפילו היו עשרה ויעתק מזה לזה האחרון יתחייב • ואמר ולא יכסנו ואין טענה לכורה לומר כי לא השלמתיו עדיין ואיך הייתי מכסה אותו מפני שיש לו לעשות תקנה כאשר יעשה מעקה סביב הבור על כן לא אמר או כי יכרה איש בור ויכסנו ואם לא יכסנו אלא אמר ולא יכסנו ומלמד בעוד שהוא כרה אפילו שלא השיג על הכונה שיכסנו מה שיפול משלם אותו בעל הבור • והנה אם הניח הבור פתוח בין בשוגג בין במזיד חייב • ובאמרו ונפל שמה שור או חמור שנפל דרך הלוכו אבל אם נבעתה בהמה ונפלה לאחריה אינו חייב • ואמרו חכמי הקראים חמור ומשאו על כן אמר כסף ישיב לבעליו • ולא אמר שור תחת השור להכליל דמי המשא לבד שלא יהיה הכלי על ידי בני דעת • והנה אם נפל כלי יקר בבור ונפסד חייב לשלם וזה אמת כי אדם שיהיה בר דעת וחמור או שור שיש לו מנהיג וכלי שהוא בידי בר דעת ונפלו אין בעל הבור חייב דבר • ושור שהוא פקח ונפל ומת פטור • תולדות הבור המניה סבין או משא כל מה שיהיה ומים והויקן התולדות

כאבות :

דין נזק הבער

מה שאמר הכתוב כי יבער איש שדה או כרם והכרם כולל גפנים ואילנים שנאמר ועד כרם זית והוא הדין לנגות ופירות שעל ההנותים • ולשון בעירה סגורת אנהנו ובעירנו והרצון שיכנס המזיק ברשות הנזק שנאמר ושלח את בעירה ובער בשדה אחר והוא הדין לכל בהמה או עוף אשר ירעה בשדה איש אחר • אבל מה שזייק ברשותו לזולתו נזק שן שאכלה ורנל שרבעתה ובעמטה

הנזק בין דבר אחר • שני שורים שהבלו זה את זה כל אחד משלם חצי נזק להברו • ואם מועד לתם הוא הדין שמהשבין חצי נזק לתם ולמועד נזק שלם • וההורג אדם אם תם הוא בעליו פטור מן הכופר ומועד חייב בכופר • ואם שור נגח הוא שנכנס ברשות בעליו השור נסקל והבעל פטור מן הכופר • בעלי הקבלה אמרו דברים שונים שהמועד שהוא נגח בכונה נסקל והבעלים חייבים בכופר בלא כונה כגון שכוון להרוג בהמה והרג אדם השור פטור ממיתה והבעלים חייבים בכופר ואם המית בלא כונה הוא פטור ממיתה והבעלים פטורים בכופר :

דין נזק הבור

אמר הכתוב וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולמה הקדים הפתיחה מן הכרייה ונראה כי ישראל כשנכנסו לארץ מצאו בורות הצובים שנאמר ובורות הצובים אשר לא הצבת ועל כן הקדים הפתיחה • ובעלי הקבלה אמרו אם על הפתיחה חייב קל וחומר על הכרייה אלא על כן אמר או כי יכרה שאין דנין מן הדין • ואמר או כי יכרה איש בור ואם כרה אחד אחר אחד אם לא כרה הראשון בשעור אשר תנזק בהמה ההפסד יהיה לאחרון אלא אם תפסד בהמה גם בשעור שכרה הראשון יהיה ההפסד לשניהם • בעלי הקבלה אמרו הבור בשעור עשרה טפחים ואמרו אם כרה הראשון בשעור תשעה טפחים והשלים האחרון את הטפה האחרון יהיה חייב • והלא הם אמרו אם הוא פחות מעשרה טפחים חייב בנזקי בהמה • והנכון בשעור אשר יהיה כפי ערך הנזק כי אפשר שיהיה שעור הבור שתנזק בהמה קטנה ולא תנזק בהמה גדולה • ואמר ולא יכסנו כסוי חזק אלא אם כסחו כסוי הלויש אם תפול בהמה הוא משלם • ואמר ונפל שמה שור או חמור להקיש על השור כל בהמה שחורה ועל החמור להקיש כל בהמה טמאה והוא הדין על עוף טהור ועל עוף טמא ולא חזיבין בין אדם באשר הוא בין דעת ואם נפל דינו כי היה לו להקטיב • אין בעל הבור חייב דבר אלא אם היה נער קמן או שהיה הכסוי הלויש ונפל הגדול או שפתחו והניחו ובלילה לא היתה לו ידיעה חייב לשלם הקט מן הנג שהוא בלא מעקה חייב לשלם כופר מן נגיחת השור • ומה שאמרו בעלי הקבלה שור ולא אדם חמור ולא כלים הלא

על האש אין מעצור ועם כל זה הזכירו כי על הזק האש יש לו לשלם ואע"פ שאין יכולת לעצרו. והנה האש אם הדליק בתוך השדה שלו והלך בשל חברו משלם מה שמנהג העולם להניח שם. אבל אם הבנים בתוך של חברו משלם כל מה שבתוכו ואם נמצא קטן ונשרף משלם כופר. אבל אם היה גדול יש לו לברוח ואם סכבתהו האש ולא הרגיש שיזבל לברוח יש לו לשלם כופר. וכך אמרו בעלי הקבלה היה גדיש ועבד בסמוך וגדי כפות הייב לשלם גדיש לבד שהעבד יוכל לברוח. היה גדיש ועבד כפות וגדי סמוך הייב לשלם עבד כפות וגדי סמוך שאינו יכול לברוח. ונהלקן הכמיהם במדליק את הגדיש והיו בלים ונדלקן. ונהלקן ר' יהודה אומר הייב והכמים 'אומרים אינו הייב אלא גדיש לבד שאין דרך בני אדם להניח בלים בגדיש. אבל על נפש אדם אמר ר' ישועה ונדמה משפטו אם שנקיש אותו כרוצה בשגגה וילך אל עיר מקלטו או שנקיש אותו במיטב שדהו והאמת כי הוא משלם כופר הקט מן השור המועד שנגה את איש ומה שדה עט האיש הייב לשלם גם כל מה שהיה לו לצורך אל השדה. ותולדות האש כגון מי שפרץ גדר המים והלך ועקר זרעים או הפסיד דברים. וכן מי שהניח הלונות פתוחים ונכנס רוח מצוי והניע בלים ושכרם או הניע סבן תלוי ונפל והרג את הנפש הייב לשלם כופר. ואם היה של שותפות משלשין במסון ואין האחד משלם דמי נזק שלם. והנראה כי אם לא נתנו תשלומי נזק אין משלשין בנזקן אלא כל אחד הייב נזק שלם. וכן אמרו בעלי הקבלה משלשין במסון ואין משלשין במכות;

ובעטה אשר הם להתנת הבחמה. אבל בשדה אחר אפילו היתה הבחמה הולכת ורמסה תינזק בהלכה משלם נזק השדה ונותן כופר על הנפש אבל ברשות הרבים אינו משלם כלום כי דין היה לו להשמר. אבל אם הויקה שלא להתנתה הם תולדות הקרן ומשלם חצי נזק אם הוא תם ואם מועד משלם נזק שלם ואמר מיטב שדהו טעמו של אחר ומיטב כרמו אין הטעם של מוזק כי אם של נזק. ואע"פ שאמר שדהו וכרמו ואמר כי יבער איש אין כנוי שדהו וכרמו חוזר לאיש הנוכח אלא אחר שאמר בשדה אחר שהטעם בשדה איש אחר יהיה כנוי שדהו וכרמו חוזר אליו ואין הטעם שישלם שדה וכרם אבל הטעם שיוון ההזק שלא יפרע לו בפחות הואיל והזק שיפחית ממה ששוה ההזק כדון שור תם שמשלם חצי נזק. לא כדעת בעלי הקבלה שאם הפסיד לו שדה פחות שיתן לו המשובה שבשדותיו עד שאמרו המוזק פורע מן העדית ובעל חוב בבינונית וכתובת אשה בזבורית ר"ל בפחות;

דין נזק האש

אמר הכתוב כי תצא אש ומצאה קוצים ונאכל גדיש או הקמה או השדה שלם ישלם המבעיר את הבערה. ובאמרו כי תצא הדעת בו שבעל השדה הבנים האש בשדהו לאכול קוציו והאש יצאה ואכלה גדיש של איש או הקמה הטעם בעוד שהזרע עומד בלא קצירה. ובאמרו או השדה ר"ל שהזק השדה בשרפה. ולמה הזכיר האש זולת הבעיר מפני שהבעיר אפשר לאסרו כרסן אבל

תם ענין ארבעה אבות נזיקין

דין המלקות

וכרת. ואולם דין ארבע מיתות בית דין נתבאר באזהרות נודעות וגם עונש כרת באזהרות ידועות. אכן המלקות לא נודע דינו באזהרות מעוינות. אכן מצאנו הכתוב שהוציאו בלשון יסור באמרו בכן סורר ומורה ויכרו

דין המלקות אינו רק לעוברי מצות לא תעשה שהכתוב לא העניש במצות עשה כי אם במצות פסה ומילה בעונש כרת אבל כל ענשים שמצאנו בתורה הם על מצות לא תעשה דין ארבע מיתות בית דין ומלקות

ויסרו אותו וכמוציא שם רע כמו כן • ונאמר
 והכהו כדי רשעתו במספר • ודין להקיש
 עליהם כל אזהרה שאין עליה חיוב מיתת בית
 דין וחיוב נזקין והיוב תשלומין • ובעלי הקבלה
 אסרו הייבי כריתות ישנן בכלל מלקות והייבי
 מיתות בית דין אינן הייבי מלקות והקישו
 בכל האזהרות במלקות מטה שאמר והפילו
 השופט לפסוק והפלא ה' את מכותיך זו היא
 הפלא זו היא הפלאה והכנילו במצות לא
 תעשה שנאמר והיה אם לא תשמור לעשות
 שמלת שמירה היא על האזהרה • ואמרו
 תנאים אחרים כי באמרו לעשות פרט ללאו
 שאין בו מעשה ושיהיה לאו שאינו נתק לעשה
 משום דסמיך לאו דחסימה שאינו נתק לעשה
 ושלא יהיה מחייבי מיתות הייבי נזקין הייבי
 תשלומין שנאמר כדי רשעתו במספר משום
 רשעה אחת אתה מחייבו ואין אתה מחייבו
 משום שתי רשעיות הוין מחייבי כריתות שדין
 של מעלה מוחלין דין של מטה אין מוחלין •
 ועל לאו שבכללות חולקין • ואולם המלקות
 הייבה התורה בעבירת מצוה והורה הכתוב
 היסור בקצת עבירות כאשר נאמר ויסרו אותו
 ונאמר והכהו כדי רשעתו במספר ונאמר ויסרו

אותו ולא ישמע אליהם • וכנראה במאמר
 והכהו כדי רשעתו אחרי שאמר ארבעים יכנו
 לא יוסף שהמכה הגדולה היא עד ארבעים •
 אמנם מאמר והכהו כדי רשעתו מראה שעל
 פי רצון השופט להעדיף כפי גודל העון
 ולהפחית כפי פחיתות העון אמנם לא יוסף
 על ארבעים • או יהיה הרצון במאמר כדי
 רשעתו במכות גדולות או קטנות וכלם במספר
 ארבעים ועד זה המספר יסבול המוכה •
 והארבעים מצאנו מספר מוגבל אשר יסבול
 החי • והנה מטה רבינו ע"ה שצם ארבעים יום
 ונינוה להחפך עד ארבעים וקין זמן המכול עד
 ארבעים • והנראה כי כל שביעי יש לו שנוי
 והארבעים לשים שביעיות והשכוע השביעי יש
 לו שנוי ואם עבר על רוב המצות ויתחייב
 ברוב מלקיות ילקה כפי שהוא סובל זמן
 אחר זמן • ואמר לא יוסף להכותו פן יוסף
 להכותו על אלה מכה רבה אפילו מכה אחת
 והמעם על אלה שהם מכה רבה לא שמכה
 אחת תקרא מכה רבה ומכאן אזהרה למכה
 את חברו • ואמר ונקלה אחיך לעיניך כרעי
 או בשתן • ויש אומרים בעבור שהכהו מכה
 רבה שלא כרצון השם כאלו הקלה :

תם דין המלקות

דין ארבעה שומרים

דין אלו הארבעה שומרים נתבאר בתורה וחלוקם חלוק הכרהי • חלוק ראשון אם שיתן אדם
 דבר לידי איש לשמרו • או שישאל דבר מידי איש אחר וצריך לשמרו • וכל אחד מאלו
 שני החלקים עוד יחלק לשני חלקים • אם שיהיה בשכר או בלא שכר ואלו הם • שומר שכר או
 שומר הנם שואל בשכר או בלא שכר :

דין שומר הנם*

(* כל הדברים הללו הנאמרים כאן בדינים שכיין אדם לתבוא אין להם בה בזמן הזה כי
 המה חולכים כפי חקי הממשלה יר"ה •

אמנם על שומר הנם אמר הסתוב כי יתן
 איש אל רעהו כסף או בלים
 לשמור דבר הכתוב בהוה כי על אלו אין
 נתינת שכר בשמירתם והוא הדין לכל מה
 שלא יותן שכר באשר יתבאר • ואמר ונוגב
 מבית האיש • ונאמר כי יתן איש אל רעהו
 הורה שהוא אהובו מאנשי דתו ואמר לשמור
 דעה בו שמירה מעולה במה שאפשר להשמר
 כי יש חלוק בשמירה כפי חלוק הדברים
 הנשמרים • נראה שאם לא שמרו כדין הדבר
 הנשמר

הנשמר

הנשטר ונפסד עליו לשלם אלא אם שמר שמירה מעולה ועם כל זה נפסד כאשר אם נגנב סבית האיש אם נמצא הנגב על פי עדים ישלם שנים לבעל הפקדון ואם לא נמצא הנגב ולא תמצא עדות שננגב ונפלה חזרה מבעל הפקדון לשומר אומר ונקרב בעל הבית אל האלהים • וזה המאמר מסתעף לשני מענים שאפילו העידו עדים שננגב ולא נמצא הנגב יש לערער לשומר כי אולי לא נשמר כטוב כדין הדברים הנשמרים שמירה מעולה או שיחד מקום לשומר והוא החליף המקום או ששלח ידו ונשתמש באותו הפקדון או אם שלח יד ולקח מקצת והשאר נגנב הייב לשלם את הכל • לא כדעת האופרים כי מה שלקח אותם יהויר כי אולי מפני שמושו נפסד שראהו הנגב או שהרגיש ואם לא הרגיש אפילו אדם זה לא ינצל מן המענה • אלא אם טלמלו מפני סכנה או מפני שוללים לשמרו אין עליו אחריות ואפילו הוציא עליו הוצאה לשמרו ועם כל זה נפסד יש לבעל הפקדון לשלם ההוצאה כך דנו החכמים • והאמת אם נתעצל השומר מלחוש בהצלחו יש עליו חיוב ואם נתנצל מכל אלו העלילות גם לא נמצא עליו עדות לחיובו יתחייב בשבועה כי לא לקהו הוא • זה הוא אם לא שלח ידו במלאכת רעהו וכל זה אם לא היה בתנאי יתחייב בשבועה • והנה השבועה תלויה ברשות בעל הפקדון אם רצה מותר ואם לאו יתחייב השומר להשבע • יש חכמים אומרים אם טען השומר שאם נפסד הדבר ממני יפסד ואני פורע לך ולא אתחייב בשבועה כיון שאמר בשומר שבר ולקח בעליו ולא ישלם ר"ל ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם שאם לא ישבע ישלם ולא יש לבעל הפקדון לחייבו השבועה על כרחו לומר לא אחפז לקחת משלך וממוני גפסד השבע והפטר ממני מפני כי אם ימצא הנגב אקח תשלומי כפל והחומש על השבועה ואולם השומר אם חשד אנשים מן היוצאים וזכאים בביתו יש לו להשביעם • ואם חשד על קהל אנשים יש לו להשביעם שבועת אלה • והאמת שאם ישלם לא יתחייב בשבועה שהרי אם רשל השומר כשמירתו יתחייב לשלם אותו הקרן לבר • ויש אומרים שזה תלוי לרצון בעל הפקדון • ואולם החלוקה אחרי שנשבע או אחרי שיפרע אם נמצא הנגב ויתחייב בתשלומי כפל הכפל למי יחיה • יש מי שאמר שאם נשבע השומר הכפל יהיה לשומר ולא כן אלא שמן השבועה נוצל מן

השלום • ואחרים אמרו אפילו ששלם ואחרי כן נמצא הנגב הכפל הוא לבעל הפקדון • והאמת כי הוא לשומר כך פסק ר' טוביא נ"ע וכך הודו בעלי הקבלה בין ששלם קודם שנשבע בין ששלם אחר שנשבע • אלא אם שמו תנאים אשר לא יזכה השומר בכל אלא מהצה על מהצה השומר ובעל הפקדון או אם תפש כנון אם קבל לשלם ומת ואמרו בניו אין אנו משלמין או לא הספיק לתבוע לשומר ישלמו הבנים או שישלמו הבנים לבנים • וכן יש תנאים לשואל והאמת שאם שלם או קבל לשלם יזכה בכפל • וכן אם השאיל שומר שותפין ישלם לאחד זוכים האחרים לחלקם בכפל • השאיל לאשה ישלם לבעלה וזכה האשה • הנה קודם השבועה אם נמצא רגנב שומר שכר ושומר הנס תובעים מן הנגב נשבע שומר שכר אהרי כן נמצא הנגב רצה עומד רצה אינו עומד • ובשלום הפקדון אם היה בעת הפקדון יוקר ובשעת השאלה הוזל איך יהיה הדבר וכן להפך • החכמים נחלקו זה אומר ככה וזה אומר ככה והאמת שאם נגנב והפסידו הנגב משלם הקרן בשעת הגנבה והכפל בשעת העמידה בדין • ואם שלם השומר משלם כפי הערך בשעת השאלה ואם כהש ואחר כך נחס לשלם ישלם כערך אם היה שוה בעת היוקר מעת שכחש עד שנחס • ואם יקרכו ימי השומר למות יתחייב להת הפקדון לאיש נאמן אשר נודע בנאמנות ויתחייב השני כמו הראשון • ואם נתרשל והניחו עם ממונו אם נפסד או לקה היוורש וישתמש בו יתחייב באחריותו מן הירושה • ואם רצה השומר לשלח הפקדון לבעליו בלי רשותו מה שהקרה בדרך האחריות לשומר אם לא שמר אותו השליח כהונן ונפסד • מי שיש אצלו פקדון ושאל אותו הבעל דין להחזירו בשעתו ואם נמנע ולא החזירו ונפסד האחריות עליו • היה יום שבת ולא החזירו לשעתו אין עליו אחריות אם נפסד מפני כי בעת שקבל הפקדון על דעת שלא ישיב אותו ביום שבת ואפילו שלא נזכר בתנאי • בא בעל הפקדון ובקש הפקדון וידע השומר כי אם יתגנו בעת שבקשו יקחנו השלמון או השולל יתחייב עליו שלא יתגנו כי לשמרו הפקדון בידיו שלא יפסד ואם נשאר בידיו ונפסד אין עליו אחריות • ערכב השומר הפקדון עם מסונו נתחייב באחריות • היו שני פקדונים ונתערבו ואין אחד מן המפקדים סכיר פקדונו דגו החכמים לחלקם בשוה • והשומר

הוא מאמר העד ע"כ אמר אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו כי כאשר זמם לעשות לאהיו כן יעשה לו • וסתר דברי רבותיו שאמרו כי מאמר כי הוא זה הוא למודה במקצת שיתחייב בשבועה והורה כי אין זה כח הפשט :

דין שומר שבר

אמר הכתוב כי יתן איש אל רעהו המור או שור או שה וכל בהמה לשמור ולכל אחת מאלו שתי הפרשיות דבר בהווה על הרוב כי על הכסף והכלים אין נותנין שבר שמירה וזה על הרוב • אך ימצא שנותנין שבר • וכן על המעוט אין נותנין על שמירת הבהמות שבר • ובפרשה השנית בשומר שבר מה שימצא על הרוב באמרו המור או שור או שה אם יקרו בדברים אשר לא יוכל להצילם כגון אם מת אשר לא יוכל להצילו כן המות ואמר או נשבר כי אם נשבר רגלו לא ישלם זה וכן אם נשכה כי הלסטם היו הזקים ממנו • ואמר אין רואה שאם היתה עדות אינו מחויב בשבועה • ואמר שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלה ידו במלאכת רעהו כי אולי הקרתה לו הסכנה משום שנשתמש לו לצרכו • והשבועה היא על הנתבע כאשר אמר ולקח בעליו ולא ישלם הטעם בעל הפקדון השבועה ולא ישלם הנתבע • ואולם יש שבועה על התובע כאשר יתבאר ואפילו לא יקבל התובע השבועה הדין יש לו לפטרו מן התובע בשבועה אלא אם יגנב מעמו חייבו לשלם על כל אופן ואם שמרו שמירה מעולה מפני שהוא שומר שבר • וכן אם יטרף צריך להביא עד המרפה אם שיביא סימן מן הבהמה עצמה כאמרו שתי כרעים או בדל אוזן שהם אברים נגלים מראים שנמרפה בהכרה או שיביא עד שראה כי נטרף ולא יכול להצילו מן החיה הרעה • ויש מי שמשוה שתי הפרשיות שהם כשומר הנם ואם הבדילם הכתוב הדעת בו שהכסף והכלים בבית ואלו בהמות יקרו בהם מאירעים אחרים ורצה לפטרו מהם ואם חייבו באלו אם נגנבו ופטרו מהם הוא בעבור כי הבהמה תמצא עמו ועל כן אמר אם נגנב יגנב מעמו ועל כן יתחייב לשלם כי לא שמרו כטוב לא מפני שהיה שומר שבר והאמת פי רשל ולא דרף אחרי הגנב להצילו יתחייב לשלם • ואנהנו הקדמנו כי אין הדעת באהת משתי השמירות שרשל בשמירתו שאם חייבו על

שגנב הפקדון הוא בעצמו ולא רצה להשבע ופרע ממון לבעל הפקדון ואחרי כן נמצא העדות כי נגבו יש לו תשלומי כפל כי כן נאמר על כל דבר פשע על שור על המור על שה ופרט דברים אחרים להורות שכלם דרך אהת להם אע"פ שהזכיר כסף או כלים והכר האבדה בעבור חיוב השבועה בבהוש • ואמרו קצת החכמים כי ונקרב בעל הבית אל האלהים שבועה היא לפני הדיינים על כן אמר אחריו על כל דבר פשע • ורבינו ישועה נ"ע פירש כי פשע הוא שיצא מרשות אל רשות כמו בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה • והנה על כל דבר פשע דבר שיצא מרשות בעליו בין שנגנב בין שאבד • ויש לומר שמאמר פשע כולל מה שיעשה השומר בפקדון שנוי דעת הבעלים שבאמת הוא בלי רשותו • אע"פ שהזכיר כסף או כלים והכר האבדה בעבור חיוב השבועה בבהוש ואמר אשר יאמר כי הוא זה ר"ל שראה הדבר ביד רעהו אחר שכחש עליו ואמר כי זה הוא שכחשתו וזה האמת אך יש מפרש אשר יאמר כי הוא זה דבר השומר או מוצא האבדה אשר יאמר כי זה אשר אתה מבקש הוא שלי ואמר עד האלהים יבוא דבר שניהם ר"ל דבר השומר ובעל הפקדון ואומר אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו • והנה במאמר ונקרב בעל הבית אל האלהים הוא לאופן השבועה שיפטר השומר בשבועה • אבל במאמר עד האלהים יבא דבר שניהם באר הרצון באמרו אשר ירשיעון אלהים הטעם בעדות העדים שהרי אמר אשר יאמר כי הוא הוזהרה באמרו אשר ירשיעון אלהים אין הטעם אחד משני היריבים ר"ל בעל הפקדון והשומר שאם כן נמצא משפט בעל הפקדון המור ממשפט השומר כי השומר ישלם שנים עם מה שנחשד באמרו אשר יאמר כי הוא זה אמנם בעל הפקדון ישלם שנים מכיסו על כן יש לומר כי מאמר אשר ירשיעון אלהים חוזר על שני אנשים שקדם זכרם ר"ל השומר והגנב כי אפשר שכחשו ואחרי כן הוזכר הדבר על ידי עדים על כן אמר אשר ירשיעון אלהים כי לא ינצל הדבר המופקד משניהם אחר שנפסד אם הוא על ידי השומר או על ידי הגנב ומאמר על כל אבדה הוא מעין הפקדון • אך מה שאמרו חכמינו כי מאמר אשר ירשיעון אלהים חוזר על הנתבע לבד אינו כן כח הפשט • אך ר' שלמה הצרפתי פירש עד האלהים יבא דבר שניהם העד עם הנתבע כי על מה שאמר אשר יאמר כי הוא זה

שאל ממנו אלא להועיל לו ולכך נתרצה הנשאל • ואם מת מבלי שסכנו השואל לא ישלם • ויש להקשות שאם תתקיים העדות כי לא נסתכנה בהכמה בעוד שאין בעליו עמו כמו שתסתכן בעוד בעליו עמו ונפטר השואל איך יהיה הדבר • ויש לתרין כי בעוד שבעליו יהיה משלים בדרך שהוא הולך על כן לא ישלם אבל אם אין בעליו עמו להשלים שלם ישלם • ויש מפרשים בעליו אין עמו בשעת השאלה ואין צורך כי לא יאות הפירוש :

דין שואל שכר

אמר הכתוב אם שכיר הוא בא בשכרו והשואל בשכר והטעם ואם אין בעליו עמו ובא בשכר אין לו לשלם • או הטעם אם שכיר הוא בא העונש במקום השכר ואין הטעם הלך בשכרו כמו באה שמשה בסברת רבינו יפת נ"ע כי לא ימצא במלה אחת דבר והפכו זולתי אם הוא דרך כנוי :

דין הגנבה

לא זכר הכתוב משפט • ואפשר שיתחייב יסור משום הגנב שאינו משלם דבר אכן מלבושו ומה שתופש יתחייב בכפל ואם העבירו ישלם לו שכר עבודתו • ואחרי שאמר ומכרו ונמצא בידו יש מפרשים או נמצא בידו זה לא יתכן כי אם לא ימכרוהו לא יתחייב מזה • ואין הטעם שאם נמצא שבידו מכרו והוא לא גנבו אבל רשותו לכד • ואולם הכונה אחרי שמכרו אפילו שנמצא בידו יומת בעבור שכנגבת בהמה אמר וטבחו או מכרו ואחרי כן אמר אם המצא תמצא בידו הגנבה ואפילו אם מכרו שנים ישלם ובמשנה תורה אמר והתעמר בו ומכרו ושתי הלשונות דומות שלשון ומכרו בכסף • והתעמר לשון המרה ויש מפרשים לשון רוממות האדון לעבד • אם מכרוהו רבים כלם חייבי מות אין להם כופר כי זה כשאר חייבי מיתת בית דין • ואמר בגונב בהמה וטבחו או מכרו ושוה הטביחה והמכירה במשפט אחד ואחרי שטבחו בין מכרו בין שלא מכרו כאחד • ואמר חמשה בקר

ישלם

צב

על זו הגנבה מפני רשולו יש גם להשוב על הנטרף מפני רשולו ולמה פטרו ואיך אפשר היות שני המאמרים כאחד על האחד נאמר רשל ועל האחד לא רשל והאמת שאם רשל בכל מה שספר להזיק בהכמה יתחייב לשלם :

דין שואל תנע

אמר הכתוב וכי ישאל איש מעם רעהו זה על שואל בהנעם ואמר ונשכר או מת שם שני תנאים בעליו אין עמו שלם ישלם אם בעליו עמו לא ישלם • ולא יתכן לקחת כל אחד מאלו שני המאמרים על כולו שאם לא היה בעליו עמו והוא נשתמש בו והזיק בכל מיני הזק דין לו לשלם אבל אם לקחו ועדיין לא נשתמש בו ובשהיה מוליכו מת לא ישלם אלא הוא פטור מן התשלומין אבל באונסים אחרים חייב • ואם בעליו עמו ונסתכן לא ישלם הטעם שירניש הנשאל כי לא הזיק מן השואל ומת אז לא ישלם הטעם כי לא

דין הגנבה הכתוב אמר לא תגנוב בעשרת הדברים ובפרשת קדושים כתוב לא תגנובו • ואולם בשנון האזהרה זכרו החכמים אופנים שאם שגן הוא להורות במה יתקדשו או כדי להכליל עם הגנב עוזריו • ואמתת הגנבה הוא שיקח האדם מה שאיננו שלו בסתר והאזהרה כוללת ואולם בחיוב המשפט חלוקה לפי משפטי הגנבה • נאמר על האדם וגונב איש ומכרו ונמצא בידו מות יומת וזה האיש הוא ישראל שנאמר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל • יש מפרשים שזה הסגלה לבני ישראל אבל וגונב איש כולל ישראל ואינו ישראל וזה לא יתכן כי דין ישראל מקל וחומר • ומי שאמר כי על כן אמר כי ימצא איש גונב נפש מאחיו להכליל האשה שבפסוק וגונב איש הסגלה על הזכרים אין דבריו נכונים כי בזכר האיש כולל גם הנקבה אבל היא מצוה נשנית לכלול את הגר ואמר ומכרו ונמצא בידו על סנת שמכרו יתחייב הגונב מיתה • ואולם אם לא ימכרוהו

ישראל תחת השור וארבע צאן תחת השור וכולל הנגבה והטביחה תחת המשה ותחת ארבעה לא שהנגבה חוץ מן הטביחה והמכירה עד שיתחייב ששה ושבעה • ואין סמך ממאמר לא יבוזו לנגב כי ינגוב ונמצא ישלם שבעתים כי לא עיין בנגבת שור אבל הטעם השלומין שלמים כמו שבעתים יוקם • ואין מאמר נכון מה שאמר מפרש אחד המשה כנגד הטביחה וארבעה כנגד המכירה שהטביחה בבקר ובצאן והמכירה בבקר ובצאן בשוה ואלו היה כן היה לו לומר בענין דוד ואת הכבשה ישלם המשה וענין מאמר דוד כי בן מות הוא משפט המלך שאם לא היה לו כי אם הכבשה לבדה כאלו היא חייו והנה נוטל נשמתו וממיתו והנה הנזול הייב מות • ואולם החברה אשר יביא לזה המפרש לומר כזה כי בענין הנגבה לא חלק ביניהם אם לא ימכר ואם לא ישחט הראיה של זה מה שאמר אם המצא תמצא בידו הנגבה וההקש לא יועיל כי ההקש הוא במה שאינו כתוב לא על הכתוב • ובהלוקף העונש כשה ארבעה ובשור המשה נתנו החכמים טעמים והם בלתי נאותים כי היה ראוי להיות כזה הלוקף בנגבה והלא בנגבה שוים בעונש שנים ישלם • ויש לומר כי בנגבה אפשר שימצא בראשו אבל במכירה וטביחה לא ימצא בראשו ועל כן החליף העונש • ואמרו כי נגבת השור בקלות ועל כן החמיר בשור בעונש ואמרו כי הפסד השור יותר על כן החמיר בעונש שבו יהרוש • ויש אומרים כי נגבת השור קשה להסתירה ומי שיגנוב שור הוא נגב חריף על כן ענשו יותר • ואולם השלום ארבעה וחמשה צריך להיות בערך הדבר הנפסד • וכן באמרו שנים ישלם וברשות המעניש יהיה הענין תלוי אם ימחול ואם לא ימחול • והנה אם נגב ראובן וזבא שמעון ונגבו ממנו איך יהיה הדבר • יש להשיב כי ראובן לא יתחייב רק הגנאי והעונש יחזור אל שמעון ואם לא ימצא שמעון ישלם ראובן • ואין טעם לאומר שהכתוב אמר אם המצא תמצא בידו הנגבה וזה נגב ממנו שמאמר אם המצא תמצא טעמו אע"פ שמכרו ועדיין נמצא בידו שנים ישלם כאשר פירשנו במאמר ונמצא בידו • שאם חסונה היות הנגבה נמצאת בידו או ישלם שנים הנה ימכרו או ישחט ויאמר נגב כי הכתוב לא תלה העונש אלא בנפש הנגבה • ואולם אם מת ביד הנגב או נשבר לא יתחייב תשלומי ארבעה או חמשה אלא תשלומי כפל ולא

יכשר מאמר מי שאמר שאם נגבו אחד מן הנגב והנגב השני טבח או מכר הנגב הראשון ישלם תשלומי כפל והשני לראשון תשלומי ארבעה וחמשה ונמצא נהנה הנגב הראשון • וגם דבר מי שאמר כי הראשון ישלם שנים והשני ארבעה או חמשה כולם לראשון ועל כן אמר ונמצא ישלם שבעתים כי הכתוב לא הסגיל הנה נגבת שור • אבל האמת שהאחרון משלם לבעל הדבר בין תשלומי כפל בין תשלומי ארבעה וחמשה • והכרים שנגבו משלמים כממון והכתוב אומר שור ושה לבד ולא הזכיר שום חי אחר ונראה שלא נקיש עליהם זולתם כך הורו חכמי הקבלה אע"פ כן אמרו להקיש גסה לגסה ודקה לדקה • ור"ל שאם נגב הכמור ומכרו ישלם המשה ואם נגב בלב ומכרו ישלם ארבעה • והנהרנן מן היות הטמאות כדון הכבוז ונעזרו מן מאמר ואם המצא תמצא בידו הנגבה וכלל שאר בהמה באמרו משיר עד המור עד ששה היים שנים ישלם • אבן בעלי הקבלה אשר אמרו כי תשלומי ארבעה וחמשה כשה ושור לבד על כן אמרו באמרו היים שנים ישלם ולא מתות והלא האתנה במלת חיים • והוא הדין על העוף אם נגב ומכר או טבח • ונראה שאם מתה הבהמה בעוד שנגבה לא יתחייב רק שנים • בעלי הקבלה אמרו שאם נגבו וגדל ואהרי בן מכר או טבח אינו משלם רק שנים כי נעשה בו שנוי והאמת שמשלם כמו שהיה שוה בשעת הנגבה • נגב את ההרה משלם בבפלו תשלום העובר • הרתה אהרי שנגבה. זוכה הנגב בעובר • ואם כמחירת ימצא הנגב והוכה ומת אין לו דמים הדעת בו בלילה שנאמר התר בחשך בתים • ואמר אין לו דמים הטעם שאם נתברר לו פן יסכנו יש לו להרנו ואמר אם זרחה השמש עליו דמים לו מפני כי אפשר שיצטעק ויתקבצו אנשים ולא יסתכן על כן אמר דמים לו ואם הרנו הייב מות • ואמרו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בנגבתו חוזר למה שנגב כי תשלומין חייב ולא הריגה דאם אין לו ונמכר בנגבתו והכתוב דבר על הנמצא אהרי הרוב כדרך כי כשה מצאה צעקה הנערה כי אפשר בלילה אם יתייש כי לא יסכן אדם יש לו דמים כגון כן שבה לנגוב בן האב או אח מן האח או שהוא חלוש בלי כלי זיין וכן ביזם אם לא היה ישם קבוץ והרגו אין לו דמים • ואמר אם במחירת ימצא הנגב הוא הדין אם שבר הדלת או עלה בחלון • דנו החכמים אם נכנס הנגב בבית וקבץ כל מה שקבץ תחת ידו עליהם

שלא יפסיד השומר ואם לא נודע הבעל וההוצאה עודפת משויון הבהמה הורו החכמים שאם הוציא הוצאה לפי שויונה ימכרנה על פי בית דין. ואם ראה שאם יפרנסנה תצא הפרנסה בשויונה והוא הפסד על הבעל ימכרנה וישמור המעות לבעליו ואם לא ימצא הבעל יתנם לכהן כאשר נאמר ואם אין לאיש נואל וכו' ודין לאספה במקום שראוי לשמרה ואפילו יהיה עמו ואמר כן תעשה להמורו להכליל בהמה טמאה ואמר וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת אחיך והנה באבדת ישראל אח צדיק יתחייב שלא יתעלם. ואם יהיה אויבו ואם הוא אחיו דין להשיב אבדתו כאשר אמר כי תראה שור אויבך או המורו תועה השב תשיבנו לו. ואם לא התנה הכתוב לאספו אליו הדין נותן לאספו ואם הוא אויב לו וחייבו שלא ינטור עליו איבה והוא נכלל באמרו ואם לא קרוב אחיך אליך כי אע"פ שהזהיר הכתוב לא ינצל אדם ממדה זו. ולא יקרא אויב ושונא משום שהוא עובר במצות כאשר אמרו קצת אנשים כי אויב ושונא הם פעלים יוצאים שנאמר והוא לא אויב לו. ואמר הכתוב כי תראה המור שונאך רוביץ תחת משאו והוא הדין לכל בהמה. ואמר וחדלת מעוזב לו עוזב תעוזב עמו וענין העויבה צריך לעוזב המשא מן החמור זה מצד זה ובעל החמור מצד זה. ויש מפרשים אותו לשון עזרה מלשון ואפס עצור ועוזב וטעמו לעזרו ונאמר במשנה תורה כי תראה המור אחיך או שורו גופלים בדרך הקם תקים עמו והטעם בו רוביץ תחת משאו ויקימו עם המשא ולשם הזכיר עזיבת המשא מן הבהמה והנה להקימו עם המשא ואמר הקם תקים עמו יש אומרים המשא עם החמור ויש אומרים עם הבעל שאם לא ירצה בעל החמור גם זו פטור ממצוה זו ואולם על האיני ישראל הוא על צד הרשות. נראה האבדה שצריך להשיב לכהן היא אשר נמצא הבעל וכחש וגם נתם אחרי כחושו ואם לא נמצא מבקש והוא מכיר מי הוא בעליו צריך להחזירו שנאמר השב תשיבנו לו אבל אם לא נמצא הבעל רורש וגם אינו מכיר מי הוא בעליו זכה במציאתו:

עליהם יש לשים תשלומי כפל אבל מה שלא בא מתחת ידו אינו חייב. אומרים החכמים שהכתוב אמר ונטמך בנגבתו ומי שימצא שיקנהו כי אולי יגנוב גם את שלו ואומרים כי על כמו זה היו מתרין בית דין שאם יוסף לגנוב להמיתו והיה נזהר והוא הדין במפתה. העבד או אשת איש שנגבו אם יש להם ממון לעצמם משלמין ואם אין להם לא יתחייב על הבעל והאדון דבר אלא העבד כשישתחרר והאשה כשתתאלמן או תתגרש יעשה להם הדין ואם הם חייבי מות ימותו ואם הפסיד האדון יפסיד. עבד התנחלות אין משלם האדון דבר כי לא יתחייב האדם במעשה זולתו וקטן שנגב אינו חייב בתשלומי כפל כי זה משפט והקטן לא יתחייב במשפט. ואולם גנבה שתעשה להצלת נפש אינו עובר בלא תעשה ואם גנב דעתו עד שתדד דעתו על צד השוה אין זה חטא כי התורה הזהירה הנגבה שהיא על צד החמס. ואולם חלוף משפטי הגנבה בארה התורה על גנבת נפש היוב מיתה ועל גנבת שור ושה תשלומי חמשה וארבעה. ואולם על גנבת שאר דברים תשלומי כפל כגון מה שאמרה התורה כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ונגב מבית האיש וכו' ונאמר אם ימצא הגנב ישלם שנים לרעהו. ונגנב דעת חברו במשקל או בהשכון או במדה גנב הוא וכן המכחש פקדון ותשומת יד או אבדה:

דין האבדה

הכתוב הזהיר שלא יתעלם האיש באבדת אחיו להפסד אלא אם יכיר כי אולי תפסד יתחייב להשתדל להחזירה אליו כאשר אמר לא תראה את שור אחיך או את שיו נדהים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיך הייבו להשיבם אל בעליו אם בעצמו אם על ידי שליח ואמר ואם לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו שיהיה עמו עד דרוש אחיך אותו והשבות לו על מנת שלא יהיה לזה הפסד באסוף אותו והכתוב לא הורה להעבירו אלא לאספו לבד ועל כל פנים הבהמה צריכה פרנסה ויתחייב לפרוע בעל הבהמה. והוצאה

התורה

אמרה אם כסף תלוה את עמי את העני עמך וזה נראה על דרך ספור לא על דרך חיוב • אכן הכתוב חייב במקום אחר כאשר אמר וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו בין על ידי מתנת בין על ידי הלואה • והנה זכר ההלואה ואמר והעבט תעביטנו די מהסורו אשר יהסר לו והזהיר ללוה באמרו ורעה עינך באחייך האביון וגדולה מצות ההלואה מן הצדקה שזה הצדק ושאל והזהיר הכתוב שלא יהיה הלוה נושה • חכמינו ע"ה הבדילו בין נושה ובין לזה שהלוה לזה כסף לתת כסף אבל הנושה לוקח המים לתת כספים • והאמת שהנושה תואר למלוה בשעה שינוש אותו עת אחר עת לפרוע לו הוא יודע שאין לו כנון שאמר והנושה בא לקחת את שני ילדי ונאמר והאיש אשר אתה נושה בו • ואם אינו יודע כי יש לו אסור לביישו ולהכליכו ולדהקו כי כן אמר את העני עמך לא תהיה לו כנושה • וכשם שהיב המלוה להלוות כך חייב הלוה לפרוע אם יש לו עליו נאמר אל תאמר לרעך לך ושוב וכו' ונקרא רשע שנאמר לזה רשע ולא ישלם • כשיתכע המלוה ממנו בית דין יורדים לנכסיו ופורעין למלוה מכל מה שימצא תחת ידו לבד שלא יהיו של אחרים שאולין או שכורין ואפילו יש לו בעלי חובין אחרים הקודם תובע כדון נפרע כשלא באו אחרים לתבוע • ואם טען המלוה שיש לו נכסים והלוה טוען שאין לו ומה שיש לו שאולין ושל אחרים ישבע ויפטור • יש דברים שאי אפשר שיפרע מהם בעל חוב כנון כמות יום וכמות לילה שלו ושל אשתו וכלי אומנותם והפרנסה שיש להם חיי צער אלא מה שיש להם לדרך טיול ואפילו של שבת נובה מהם • כשיבוא בעל חוב להפרע נובה כל מה שימצא אינו מניח לו רק כמות שראויה בימי הול ומזון וכלי חרש וכלי אומנות ששויונם מעט • ואין טענה במזונות אשתו ובניו שהרי אומר ושלמי נשיך ואת ובניך תחיי בנותר • אשתו ובניו אינם משתעבדים תחת חובו ומה שאמר והנושה בא לקחת את שני ילדי אולי ערבים היו ונשיי האשה היה כאשר אמר ושלמי את נשיך :

כשתבע

המלוה מן הלוה לפרוע לו והוא טען שאין לו והמלוה השד

שיש לו והסתירם אמר הכתוב להכנס אל ביתו של לזה לא הוא ולא שליח בית דין אלא אומר בהוין תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבט ההוצה • אם היה כסות לילה אומר הכתוב לא תשכב בעבטו ר"ל לא תשכב ויהיה העבט עמך וצריך להזהירו בלילה ואם הוא כסות יום אומר כי היא כסותו לבדה היא שמלתו לעורו וצריך להזהיר ביום וממה שאמר כי היא כסותה לבדה מראה אם יש לו אחרים לא יהויר • מה בין שליח בית דין ובין המלוה ששליח בית דין לוקח בזרוע והמלוה ברצון הלוה • יש חכמים אומרים שאם חבלו על ידי בית דין אין לו להחזיר לא נמצא לו שום דבר משביעין אותו אם יש ומסתירם או שמסר על ידי אחרים על כל איזה צד ומהריסין גם כן על מי שידע שיש לו ויבוא ויעיד • ואם אחר השבועה או החרם נראה לו כמון אין ללוה לומר אני נשבעתי שאין לי אלא יתפוש המלוה עד שיביא ראיה שאינם שלו • והיודע שאין לבעל חובו דבר והוא מלגל עליו לביישו ולהשביעו נוערין בית דין לכלות מפני אזהרת התורה לא תהיה לו כנושה • ואם היו לו חובות לאחרים מעתיקים חובותיו למלוה להפרע זה המלוה שיש לו שטר ההלואה ואפילו היו לו חובות אחרות שהיה חייב לאהר קודם זה שיש עליו שטר מן ההלואה שיש עליו על פה בלא עדות • המלוה בשטר ובעדים הוא משוכח והמלוה בעדים בלא שטר קודם להפרע מן המלוה על פה שאין לו כשכונן אם כן הנשבע שאין לו לפרוע למלוה בשטר מפני שיש לו חובות על פה ונדוע קודם להפרע המלוה בשטר שמא תהיה רמאות • הלוה מעבדו ומאשתו אם שהרר לעבדו ונרש לאשתו אינו משלם אם לא היתה לו הלוואת אשתו מנדוניתה • התורה אמרה למשכון האלמנה שנאמר ולא תחבול בנד אלמנה ואסור לחבול דבר שעושים בו מעשה אוכל כנון עריבה ומכין כי כן אמר לא יהבול רחים ורכב כי נפש הוא חובל ר"ל חיי נפש • ובעלי הקבלה אמרו מה הטעם לומר רחים ורכב והם שני כלים עושים מלאכה אחת ואם אמר הכלי האחד היה מספיק אלא כדי להייבו שתי מלקיות משום שני כלים אלא אמר זה שלא יאמר שלא חבלתי כלי שלם • אמרו בעלי הקבלה

אותו ואינו מהזיר • אבל בלים שאין בהם צורך יום ולילה תקנו להמתין לו עד הדין ימים ואחרי כן אם לא פרע לו מוכרין אותו ונפרע בעל החוב • מי שערב יש לקחת משכונו מתוך ביהו ברשות שומר הדין בהכרח שנאמר לקח בנדר כי ערב זר • לא אסרה התורה לקחת המשכון מביתו בהכרח אלא על ההלואה • אבל האדם על שכרו או שבר בהמתו וכליו ושכר ביתו הרי זה בא לביתו ולוקח המשכון אבן אם הניחו על דרך ההלואה אסור • הורו החכמים שמותר להת משכונו של איש בשכר אם איש עני הוא ומה שיקח בשכר להעבירו על חובו :

הקבלה אחרי שיחזיר המשכון ויקחנו בעת הצורך או בשאינו צריך יקחנו מה יועיל המשכון • והשיבו תשובה כדי שלא ישמט בעל חוב בשביעית ויעשהו מטלטלין אבל בניו אלא נפרע מן המשכון אחר שמת ואולי המקבל משכון בשעת הלואה אינו חייב להחזיר ואינו עובר בלא תעשה • הרי המשכונות על שלשה דרכים כלים שמכין בהם מזון אין ראוי למשכון והיון מאלו יש לו למשכון ויהזיר מה שצריך ביום ביום ומה שצריך בלילה בלילה ועד עולם יתחייב שיקח ויהזיר מת הלוח אינו מהזיר לבניו ואם חושש לו המשכון בשעת הלואה לוקח

תם דין ההלואה

דין הנשך והתרבות*

* כל הדברים האלו הנאמרים כאן כדברים שבין אדם לחברו אין להם שום מה בפועל בזמן הזה כי המת תולכים לפי חקי הממשלה יר"ה •

הכתוב חלק ואמר אל תקח מאתו נשך ותרבות וכפי דעתם שאין חלוק בין נשך ובין רבית ולמה חלקן הכתוב להיב לעובר בשני לאוין • ואולם חכמינו ע"ה הבדילו ביניהם ואמרו הנשך הוא אשר יתן איש זהב בזהב והצי עד זמן • והתרבות היא אשר יתן זהב בזהב וגרה לכל חדש וחדש וירבה • ואחרים אמרו כשיזכור הנשך והתרבות יחד הנשך במכירה בנשיון והתרבות יהיה בהלואה הטעם שלא יסבור דבר שזה בספק וגרה וכן לא ילוה אותו מור קמה בבור וסאה • ואחרים אמרו כי הנשך בתחלה משלש לתת גרה בזהב ויעלה בשנה זהב והצי ואם לא יפרע לו יעשה עוד הצי זהב קרן וישך אותו • ואחרים פירשו כי הנשך הוא כדמות שילוח לו עשרה זהב ויגבה סתם אחד והרבית להרבות על עשרה אחד ויתנו אחד עשר עד זמן פלוני • ומהם אמרו כי הנשך הוא כממון והרבית הוא במאכל שנאמר

התורה אסרה הנשך בארבעה מקומות • אמר לא תשימון עליו נשך את כספך לא תתן לו בנשך אל תקח מאתו נשך ותרבות לא תשיך לאהוד נשך כסף וכו' • אמר הכתוב לא תשימון עליו נשך לשון רבים להבליל המלוח והסופר והעדים והערב והספרור והמסויע לאחר והמורה עוברים משום לא תשימון עליו נשך ומשום ולפני עור לא תתן כבשול • ויש אומרים כי מה שאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך אמור לאנשים אשר ידם חזקה והם יבולים לעזור לעניים באה האזהרה עליהם לשון רבים לא תשימון עליו נשך • כל האזהרות תלויות למלוח לא ללוה שאם המלוח הוא מזהר לא ימצא לזה ועם כל זה לא יהיה חייב מלקות אחרי שיש להוציא הרבית מידיו בדין תורה • אומרים בעלי הקבלה שהרבית האסורה מן התורה היא רבית קצוצה והיא האסורה מן התורה • ואולם

את כספך לא תתן בנשך ובתרבית לא תתן אכלך • אך בעלי הקבלה בעבור שמיצאו לא תשך לאהיך נשך כסף נשך אוכל נשך כל דבר אשר ישך • אמרו הנה במקום אחד נאמר נשך בכסף ובמקום אחר נאמר מרבית מכלל שהתרבית הוא נשך והנשך הוא רבית • אך יש מן חכמינו אומרים שכל נשך רבית ולא כל רבית נשך • והנראה שיש הבדל בין נשך ובין רבית שהנשך הוא שמוסף מה שיתן בכל חרש ובכל עת נושך והרבית שלוקח עשרה בשנים עשר עד זמן פלוני אחרי כן יפרעם לו ושניהם יתכנו בכסף ושניהם יתכנו באוכל ר"ל הנשך והרבית • אמנם אחרי ההנהגה הנשך יותר ימצא מיוחד בכסף והתרבית תמצא מיוחדת באוכל על כן פרעם הכתוב אומר את כספך לא תתן לו בנשך ובתרבית לא תתן אכלך • ופעמים אומר לא תשך לאהיך נשך כסף נשך אוכל • על כן מה שפירשו בעלי הקבלה כי מה הועיל הכתוב בזה אלא כדי לחייב עליו בשני לאוין לא אמרו כלום עד שאמרו בפסוק לנכרי תשך ולאהיך לא תשך שעבר על שני לאוין ועשה • בעלי הקבלה אמרו שאסור ללוה ללות ברבית שנאמר לא תשך לאהיך • וכך אמרו שפני השמועה למדו שזה אזהרה ללוה כנראה מדעתם שפשט התורה אינו סובל אך למדו זה מן הקבלה והטעם לפי דעתם עשו מלת תשך פועל יוצא לשנים פעולים והטעם לא תגרום לאהיך לקחת ממך נשך ומה יעשו במלת לנכרי תשך ולאהיך לא תשך • אכן חכמי הקראים גם כן אמרו שאסור ללוה ללות בנשך מפסוק את כספך לא תתן לו בנשך ובתרבית לא תתן אכלך עד שאמרו כי ללוקח אסורו ממאמר אל תקח מאתו נשך ותרבית • ולגותן ממאמר את כספך לא תתן לו בנשך ויש למעון שהכנוי סותר דעתם • אכן יש להקשות שהכנוי הוא על הנשך ואם הדבר כן מה הטעם בנשך היה ראוי לומר נשך והבי"ת בית הכלי ונראה שזה טענה מחשבת • וזה לא יתכן כי לפי שנאמר עליו אל תקח מאתו נשך ותרבית לו נאמר את כספך לא תתן לו בנשך ששם ופירש מה הוא הנשך והתרבית ומה שאסור לזה אמרו לזה וגם מאמר כספו לא נתן בנשך להיות חוזר אל הנותן אי אפשר שהחריש בן הלוקח והחזיר הנותן אבל הטעם לא נתן כספו לקחת נשך • אמנם אסורו יהיה מפאה אהרת משום ולפני עור לא תתן מכשול שאסור עליו להחטיא את חברו • כל הלוקח נשך מחברו יש להוציאו

מידיו בדין תורה ואם נדר אינו נותן ואם הוא בשטר • בכל מקום הנשך אסור בין מן האב לבן בין מן הבן לאב • והמלוה להחזיר ובשפרע לו נתן לו יותר על מה שהלוהו דינו נשך שנאמר אל תקח מאתו נשך • הלוקח נשך והחזיר נמחל ואם החזיר וכת והחזירו קרובו אין סקבלין אבל נותן הנשך אם רוצה לסחול אינו מחול שהרי עצמו של דבר אסור • וכן אמרו בעלי הקבלה שכל רבית מחולה היא אבל התורה לא מחלה • אסור שיתן אדם מעות על דרך שותפות שיהיה קרוב לרווח ורחוק להפסד שזה ריה רבית וכן לא יחבר הקרן עם השכר וגם לא יהנה שאם יהנה הנה הוא רבית ולא יתכן שאם נתנם על דרך שותפות לכתוב אותם מלוה שאם יתגלגל הדבר ביד היורש נמצא זה פורע רבית • מדרך דעת כל הנותן מעות או דבר אחר על דרך שותפות צריך להותיר למתעסק שכר טרחה ומזונו שלא יחשוב טרחה רבית במעותיו • סוף המאמר אסור ליהנות לאדם אודות מעותיו בשום דבר כי זה ריה רבית כגון לשלוח סבלונות או נתינת שלום בין מלמוד וכל טובת הנאה ריה רבית בין לכבודו בכל מיני כבוד במה שלא היה רגיל עמו כאשר נאמר נשך כל דבר אשר ישך • אבל על ריוח שיהיה במכר וקנין אינו בחוקת נשך אבל הריוח שיהיה מצד המתנה מעות הוא רבית באיזה צד דבר שהיה שוה תשעים זהובים ולקחו במאה בהמתנה • היה שוה מאה ולקחו בתשעים ופרע לו מותר ואפילו אם חזר ולקחו מי שמכרו התשעים במאה • היה משכון על ידי אדם מלוה וחזר לבעליו ושכרו השכר שנותן נשך למעות שהלוהו • ואסור להשכיר דיגרים בדרך ששוכר כלים מפני שהכלי עומד במקומו והמעות מוציא אלו ומביא אחרים • המלוה לחברו מעות אם פתחו או הותירו איך יהיה הדבר צריך לפרעם כפי שהיו שוים בעת שנתנם לו • דמיון זהבכספים עולים ויורדים והזהוב עומד במקומו או הזקוק • ואם עקר המטבע בכספים בנשיאה ונתניה מחזיר לו כספים • נפסל המטבע שהלוה מחזיר לו המטבע הנמשך לפי העת • הותירוהו או פתתוהו פורע לו לפי שיוון המעות שהלוה • הנה אמרנו כל הנאה שיהנה האדם בהלוואתו הוא רבית וכל הממשכן דבר מהלוואתו אסור ליהנות ממנו • ובעלי הקבלה אמרו אם היו למשכון בשעת הלוואתו פירות אסור ליהנות מהם ואם אין לה פירות ונעשו נהנה מהם

למחר אסור • וככה אם השכיר שדהו שיתן בכל חדש זהוב וחזרי שנים עשר זהובים בשנה אם יאמר תן לי עשרה זהוב בידי מיד זה מותר • וככה הורו השכיר לו בית בעשרה זהוב בשנה ואם תתן כמה זהוב שאתקן הבית אתן לך שנים עשר זהובים זה מותר לכד שיתן המעות לתקן המשכון כי מה שהותר מן הריוה הוא לשבח המשכון אבל כדי שיסחר עם המעות הוא כאסור • אסור לו לאדם לומר עבוד לי כמלאכה זאת ואני אעבדך למחר כפלים • אסור להקדים נתינת שכר לפועל כדי לעבוד עבודה ששזה זהוב בעשרים נרה ונראה שהוא אסור בין שהקדים לו שכרו בין שיתחייב מיד כיון שפחת שכרו בשביל נתינת המעות • כל המוסף על המלוה הוא נשך והוא אסור מן התורה • וכך הנותן המים ארכעה כורים בחמשה גם הוא רבית :

נהגו אנשי הדור ומתירים זאת התוספת שאם קבל המלוה אחריות על מעותיו בין שהרויחו מעותיו בין שלא הרויחו והכתוב אומר אל תקח מאתו נשך ותרבית והנה לכל הלוואות מלוה לא הבשירה התורה להנאתו ואם זה המלוה כדי שיהנה בהלוואתו מקבל אחריות עליו והנה הוא מקבל הנאה כפלי כפלים על שכר האחריות ונמצא שזה נשך שבזולתי תנאי זה לא ילוהו • ובעלי הקבלה אמרו המשתף להכרו במעות אסור לצרף השכר עם הקרן כי אם לא יהנו המעות נמצא שזה פורע רבית וכידוע שקבל עליו אחריות • מה שנודר על הכתובה ונהגו ומוסיפים על הקרן הוא בדרך מתנה :

יאני רוצה לכאר הלוקי משא ומתן שעולה מצדם נשך שיהיה האדם נזהר בהם משום ריה נשך • ואלו הם הלוקי משא ומתן מצד הלוואה מצד שותפות מצד המשכון מצד המכר והקנין מצד השכירות מצד טובת הנאה מצד התמורה • וכל אלו הרמזונים אכן רצייתי לכאר כל אחד ואחד בפני עצמו :

רבית הבאה מצד הלוואה כגון שהלוה לו מעות נודעות והוסיפו במשקלו אמרו בעלי הקבלה כשיבוא לפרוע אם הוזלו הפירות מהסת התוספות מנכה התוספת ואם לא הוזלו פורע מן המטבע היוצא כאותה שעה • והאמת שפורע לו לפי שעור הראשון הוא הדין אם נפסל המטבע שהלוה לו פורע שויון שהיה לו בעת שהלוה • ואולם אם היו הכספים שזים עשרים זהובים יעלו שלשים הוב שיפרע כפי שהיו שזים בעת שלוה • ואם הוקירו

מהם מפני כי מה שזרע או יזנה או יפסיד • והאמת כי בין אלו ובין אלו צריך לנכות מה שאכל • והמוכר דברים ואמר עד זמן פלוני אם אתן לך מעותיך יהיו הבית או השדה שלי אם אבל מן הפירות מנכה לו • ואם היה זה מאמר הלוקה שעד זמן פלוני כל עת שתרצה אם תפרע לי מעותי יהיה הבית או השדה שלך וזכה כמה שיאכל • אלא אם מכר ולא פרע לו כלל המעות אלא קצתם ואמר בשתיבא לי כלל המעות יהיה השדה שך אסור לשניהם לאכול מן הפירות • הלוקה לא יאכל שאם לא יקה נמצא מה שאכל רבות על מעות שנתן והמוכר לא יאכל שאם יאכל והקונה פרע מה שאכל הוא רבית על מעות שעדיין לא פרע לו שאינו קנין נמור • אבל אם עשהו קנין נמור והמעות חוב עליו מותר • בעלי הקבלה הבדילו בין המשכונות יש משכון שאם אבל ממנה הוא רבית של תורה כגון שאכל הפירות שהיו לו בשעה שמשכן • ויש משכון שאפילו אם פחת מהלוואתו דבר מועט אינו יוצא מאסור אבק רבית • ויש משכון שאוכל פירותיו יש לו ריח רבית כגון שדה שזרע הוא אבק רבית אך אם יהיה בנכוי הוא משכון של התר • ויש משכון שמותר לאכול פירותיו כגון שהלוה מעות עד זמן פלוני לנכות כלל המעות עד אותו הזמן והמשכון יצא בהנם • והבדילו בין משכון שמסלק אותו הממשכן כל זמן שירצה ובין משכון שלא יוכל לסלק עד זמן הקצוב להם • והאמת שהכל תלוי על פי התנאי ואמת שאם התנאי לסלק בכל עת שירצה אין ידו שולטת בו • ובעלי הקבלה אמרו אין בעל חוב של מלוה נובה ואין הכבוד נומל פי שנים ושבעות משממת וכשיצא אינו נומל דבר בפירותיו אלא אם זכה ונטל אין מוציאין מידיו אך אם התנאי לסלקו עד תכלית הזמן הוא הפך אלה התנאים • וכלא מהם אומרים שזה הדין אמרוהו למה שיש לו אבק רבית ואסור הוא ואיך דנו כזה הדין בדבר שהוא אסור עד שאמרו שזה המשכון שדה היה בנכוי ר"ל על משכון של התר ואם היה משכון ישראל ביד עובד כוכבים והעובד כוכבים משכנו לישראל ישראל נהנה בו כאלו הוא של עובד כוכבים בדינו ואסור לומר הממשכן לבעל המשכון להשתמש בו למטה משויו רק בשויו • הורו החכמים שהמוכר דבר משל ששה כפרות לחם כזהוב אם יאמר קח ששה והצי ותן לי זהוב מותר אלא אם אמר קח חמשה וחצי כפרות לחם כזהוב עד

זמן אלא פחת מן המעות לקחת אותם מיד מותר • אמרו בעלי הקבלה המוכר דבר ביותר משווי עד זמן על תנאי אבל לא גהנה על מה שקנה יהזירנו מותר בין שאהריותו על הקונה בין על המוכר • היה למוכר דבר ששוה על שער שבשווק אבל אם ימצא קונה נתן בפחות מותר לתת אותה בהמתנה עד זמן בשווי • אסור למכור בזול מפני ההקפה כגון המוכר פירות קודם שנגמרו המשה ובשנגמרו שוים עשרה אבל קודם שיעשה פירות אם קנה וקבל עליו אחריות שמא יעשה ושמא לא יעשה • והפירות שלא נגמרו עתה אינם שוים דבר ולא תכשירם רק ההקפה • אבל אם פורע בשוה ובשעת הפרעון מוסיף מותר שהרי אינו אחרי התנאי וכל המוסיף בפרעון מפני הקפת זמן צריך הנפרע לעשות דבר ממלא התוספת • ואסור לתת מעות בהקפה עד זמן כדי שיקנה או בזול • ואדם שקנה דבר בשוה ופרע לו והתנה שיקבלנו ממנו עד זמן פלוני על מנת שלא תארע בו שום תקלה מותר ואפילו המוסיף מה שהמוסיף שהרי קבל עליו אחריות הזוג • אמרו בעלי הקבלה פוסק אדם לאדם שיתן לו המים כפי השער אע"פ שיתנו כעת שיתיקר אע"פ שאין לו מאותו המין אלא פוסק עמו אם היה ראש לבעלי אותו המין ואם לא יצא השער לבד שיהיה לו מאותו המין כלום אפילו שהוא מחוסר מלאכה ושתים ואין כאן נשך אם נתנה • אבל אם היה מחוסר שלש מלאכות הוא כמו שלא היה מאותו המין :

סוף המאמר כל הפוסק צריך לפסוק על שער שבשווק ואם אין השער ידוע

מתנה כפי שיצא השער ופוסק על שער הזול : המוכר על שער שבשווק ואם הוקירו אין כאן אסור • אכן אם היה השער ידוע והוא מכר בפחות לקחת המעות עובר לבד שיהיה לו ואם אין לו אסור ואם יצאו קולות מחולפות שוק שמוכר בזול לבד שתהיה אחריותו עליו עד בזאו לאותו המקום • ועל מקום סמוך לו ביוקר ואם נתן מעותיו על שער הזול מותר :

אדם שהיה בא מרחוק ורצה למכור מחורתו הוצרך מעות ולוה מן סבור והוסיף על מה שמוכר בשער השוק אם עזר לו והורוהו וסייעו אותה התוספת מפני צערן לא מפני מעותיו • אמרו בעלי הקבלה המוליך פירות ממקום למקום ומצאו איש מאותו המקום שמוליך אותם לשם ואמר לו תנם לי ואני אתן לך דמים ששוים לשם אם האחריות על המוכר עד שיוליכם לשם מותר ואם על הלוקח

הוקירו פורע כפי שהיו שוים בעת שלוה • ובעלי הקבלה אמרו בשלוה בלא קביעות זמן אם היה השעור קבוע או שהיה ללוה מאותו המין שלוה פורע לו בשעור שלוה שהרי היה לו לפרוע בעת שלוה אבל אם לא היה השעור קבוע ולא היה לו מאותו המין אסור ללוה סתם סאה בסאה שמא יוקירו נמצא פורע רבית ואם לזה עשה אותם דמים • ואם לזה סתם אם הזולו פורע כשעור שלוה ואם הוקרו פורע כפי שהיו שוים בעת שלוה ונראים הדברים • ואולם אסור ללוה פירות בפירות אם היה לו מאותו המין או שהיה השעור קבוע עד זמן קבוע אלא לזה סתם • אדם שיש לו מלוה אצל זולתו ובא לגבות כדי לסחור יין או חמה אם אמר לו הלוה אני אשער לך חמה במלוה שלך אם לא היה לו הוא אסור ואם היה לו מותר :

רבית הבאה מצד השותפות כגון המשתף מעות עם חברו אין ראוי שיהיה קרוב לריוה ורחוק להפסד אבל צריך שיהיה קרוב לריוה וקרוב להפסד • ואסור לצרף עם אדם במעותיו השכר עם הקרן שמא לא יריוה ונמצא משלם נשך • ואסור לתת בחכמה מעות לעסוק בהם שיהיה הצער תמור הקרן אלא צריך להוסיף לו כדי צערו • הברים שלקח אחד מהם מעות והצרך לעצמו אין ראוי להעשות לאחר וותור בהנאה • ואם לקחו שניהם בהלוואה ונושכים אותם ולקח האחד מעות מכניהם לצרכו אין ראוי לתת זה הנאתם מפני שהמלוה תובע משניהם ונמצא זה תובע מזה נשך :

רבית הבאה מצד מכר וקנין זהו כל נתן הלוואה בשביל שדה ואמר עד זמן פלוני אם לא תתנם לי תהיה השדה שלי אסור לאכול פירותיו • ומי שמכר שדה והתנה כשהיו לו מעות אקה השדה אסור לו לאכול מפירות השדה • ואם אמר הקונה כשהיו לך מעות תקח מותר לאכול הפירות • אבל אם אמר המוכר לקונה שנתן לו קצת מעות כשתביא שאר המעות יהיה קנוי לך מעכשיו אסורים הפירות למוכר ולקונה שכל אחד נמצא מהם אוכל רבית מצד מעותיו אבל מסתינים עד שיראו לפי יהיה השדה • אבל אם אמר המוכר כשתביא שאר המעות אז תקנה אוכל המוכר פירות השדה • אסור להוסיף על המכר באיזה צד קנה במאה ואמר עד זמן פלוני נתן לי מאה ושלושים וכן לכל דבר שהוסיף משווי בהמתנת זמן • אבל אם נמכר בשווי בהמתנת

לעשות כלל הימים שמהם שוים מהצוי זהוב ומהם מהזהוב ופרע לכלם מהצוי זהוב אין באן אסור :

רבית העולה מצד התמורה כגון המוליק פירות ממקום למקום ואמר הקונה תנם לי ואני אתן לך תמורתם באותו מקום אם היו לו מותר ואם לאו אסור :

רבית שהיא מתוך טובת הנאה להקדים או להאחיר כגון לשלוח ככלונות או לכבד או ללמדו תורה או שיאמר דור בחצרי או בביתי או אם יתן לו דבר מברכו ו והאמת כי אם יתנהג בעת שלוח כגון שהיה בעת שלא לזה הוא כשר אבל אם שנה המנהג אינו כשר לכד שלא יהיה על צד התנאי . ואם עשה מה שלא היה מן המנהג כאשר עשה כן יעשה לו לצאת מן העון הכתוב בענין זאת המצוה באר ההבטחה והעונש ההבטחה היא מה שנאמר ולאחריך לא תשיך למען יברכך ובאר הגמול הרע במאמר ויראת מאלהיך . הנביאים בספורי הצדיקים וננאי הרשעים הזכירו בשבחה הצדיקים בנשך לא יתן ותרבית לא יקח ועל הרשע אמר בנשך נתן ותרבית לקח ונאמר מרבה הוננו בנשך ותרבית להונן דלים יקבצנו . ואמר המשורר כספו לא נתן בנשך ושהד על נקי לא לקח והשווה עם שאינו לוקח שוחד ואומר עושה אלה לא ימוט לעולם :

אסור . אמרו הנותן לבעל הגנה דמי עשרה קשואין כשהיו קטנים וכשיגדלו שוים יותר שהרי בעת שקנה אותם המעות היו שוים והיה רוצה לכתרם ואם גדלו ונהנה זה המוכר כי לא הפסיד כלום שהם גדלים טאליהם . ונראה לי אם הם צריכים מלאכה מן המוכר באסור :

רבית העולה מצד השכירות . אסור להשכיר את הדינרים ומותר להשכיר את הכלים שהכלים עומדים בעצמם והדינרים לוקח אלו ומציא אחרים . מי שמשכן שדה בהלואה אסור לקחת אותה בשכר מפני שיראה כי נתנו בעבור הלואה . מי שהשכיר בית בעשרה דינרים בשנה לפרוע מיד ואם לא פורע לו מיד לתת לו ככל הדש דינר מותר . ומי שהשכיר בית בעשרה זהובים ואמר תן לי חמשים זהובים כדי לבנות הבית ואתן לך חמשה עשר זהובים עובר לכד שלא יתן אותם המעות הוין סבנין הבית כי מה שיעלה הוא לשכר הבית ואם לדבר אחר התוספת רבית במעות . ואסור לומר האדם עבוד לי היום מה ששזה כסף ואעבוד לך מה ששזה שני כספים . וכל השוכר מה ששזה עשרה זהובים בחמשה זהובים ספני שהקדים נתינת המעות אסור . ואם היה יום משכירותו שזה חצי זהוב ויום ששזה זהוב אם פרע לו מהיום

תם דין הנשך והתרבית

דין קיום הדברים*

(* כל הדברים האלו הנאמרים כאן בדינים שבין אדם לחברו אין להם כח בזמן הזה כי המה הולכים כפי חקי הממשלה יד"ה .

וקנין בעניני סחורות והלוואות הם בעדים ואפשר שיהיו ברצון לכד בלי עדים ואפשר שיהיו בעדים וכתב . ואולם מה שיהיו בעדים הדבר יותר מוחזק ומה שיהיה בשטר עוד יותר מוחזק . ואולם המלוה בעדים קראום בעלי

דברים המתקיימים בין איש לאיש הם ברצון וכתב ועדים . יש מן הדברים שאינם מתקיימים רק בכתב כגון הקרקעות ככתוב ואכתוב בספר ואעד עדים . והעבדים מקישים על הקרקעות . אבל סכר

לשניהם היה מוען המלוה שהיה שוה המשכון כנגד החוב והלוה היה אומר שהיה שוה יותר מן החוב ישבע המלוה שנאמר ולקח בעליו ולא ישרם. טען המלוה ששוה פחות מן החוב והלוה טוען ששוה יותר מן החוב ישבע הלוה וחזקה שאין משכון פחות מן החוב על הרוב. המלוה של חברו עד זמן אין רשאי לתבעו עד סוף הזמן ואם התנאי לתבעו בכל זמן יש לו לתבוע והרשות ביד המלוה. אין רשות ללוה שיפרע למלוה אלא במקום שוה אותם אבל על פי רצון המלוה שיקבלם אם יפרעם הלוה בכל מקום כשלא היה ביניהם תנאי. כל שטר היוצא מתחת יד המלוה בחוקתו עומד שיפרענו הלוה כשלא מצא בו יוקף וכשיפרענו הלוה צריך לבטל השטר או שיכתוב שזכר או שיפרענו בעדים. פרע לו ולא עשה אחד מאלו והלוה אומר פרעתי לך והמלוה מוציא השטר יתחייב המלוה בשבועה שלא פרע לו. ואם היה כתוב על השטר זמן כשטען לו אלו הטענות אחר שהשלים הזמן יתחייב בשבועה אבל קודם שהשלים הזמן אינו מחויב בשבועה אבל השטר עומד בחוקתו. ואם לא היה ביניהם שטר ולא עד יתחייב הנתבע בשבועה ואם היה עד אחד לתובע יתחייב התובע בשבועה. לזה ממנו בשטר והוא תובע ממנו בלא שטר ישבע על פי עדים שאין לו מזמן זה ולספרע שטר חוב עליו וכל היוצא מתחת ידו יהיה בטל שלא ישבע זה שאין לו ואחרי כן יוציא השטר. ונראה לי אם לזה ממנו בשטר ואינו יכול להסצא השטר והלוה אומר לא היו דברים מעולם ישבע המלוה שאינו בידו עתה והלוה אם ישבע ויפטר אם ימצא השטר אחרי כן יתקיים עליו ויענש על השבועה. ואם טען המלוה שיש לו שטרי חובות אחרות אבל על החוב הזה אין לו שטר אם הלוה כודה בזה החוב ישרם ואם לאו ישבע ויפטר. אם היה לבעל חוב שטר ונפסד ויש לו עדים העדים מקיימים את החוב אם תבעו קודם זמנו או בזמנו ואם אחר זמנו ישבע שלא נפרע מזה החוב ויפרע לו. נפל השטר ולקחו הנתבע וטוען שפרעתי והשטר בידי והתובע אומר לא היו דברים מעולם אם בתוך זמן שכורה השטר יתחייב המלוה בשבועה ואם אחר הזמן יתחייב הלוה בשבועה. היו שנים אוהוים בשטר המלוה אומר לא פרעתי לי ובידי הוא והלוה אומר פרעתי לך ובידי הוא דנו החכמים

בעלי הקבלה מלוה על פה ואומרים שאינו צריך לפרעו בעדים אבל המלוה בשטר צריך לפרעו בעדים והאמת כי לשניהם דין אחד שצריך לפרעו בעדים שאין לשטר עדפנות מן העדים אלא מפני שהעדים ילכו אנה ואנה או ימותו על כן קיימו השטר. וכתב יד הלוה אפילו בלא עדים אם כתבו נבר שטר מקיים כי הודאת פיו כמאה עדים שנאמר פיד ענה כך לאמר. וחזקה ביד המלוה לנכות מנכסי הלוה. מדין תורה שאין בעל חוב נפרע מן העלית שהרי בעכופ אומר בחוץ תעמוד והאיש אשר אתה נושה בו ונו'. לא היה ביניהם שטר ולא עדים אלא ברצון לבד וכשבא המלוה לתבוע וכפר הלוה משביעין את הלוה שבועה של תורה אם שלא הלוהו או שהלוהו ופרע לו בזה החוב. מת בעל חוב נפרע מן היררשין מנכסי אביהן. ואם בא לתבוע ולא היה לו שטר ולא עדים משביעין את המלוה שישבע שהלוהו ולא נפרע שאין מהיביבן השבועה אלא למי שהודיעה אליו יתרה. אבל כל מקום שיש שטר או עדים אין משביעין ואינו יכול הלוה לזייף העדים או הכתב אלא אם היתה לו חזקה יתרה לכפל את העדים ואת השטר לפיכך אין בעלי חוב נפרעין מן היררשין עד שיגדלו. המלוה שבא לתבוע בשטר ועדים שלא בפני הלוה יש לו שישבע ויטול. ואמרו בעלי הקבלה שצריך שלש ראיות לקיים השטר. ראיה אחת לקיים אמונת השטר שהוא אמתי על מה שכתוב בו שהוא חייב לו. ראיה שנית שבעל חוב במדינה אחרת ואינו הנח לעמוד עצמו בדין. ראיה שלישית שהנכסים שצריך להפרע מהם אם הם של לזה ואם היה משכון ביד המלוה ובא ואמר משכון יש לי בידי מוכרו על ידי בית דין מפני שהמלוה על המשכון מלוה בלי כתב ועדים. ואם טוען כי הוא משכון אין להשוד אותו כי אין הכדל בין שיאמר משכון ובין שיאמר קניו ויש להאמינו הואיל ואמר שהוא משכון. אבל אם היה נודע שמשכון יש בידיו נשבע כמה הלוה עליו ונפרע. אחריות המשכון על המלוה שאם נגנב או נפסד בלא אונס כי לא שטר שמיחה מעולה וטען המלוה נפסד ומה שהלוייתי עליו היה שוה לבד. המלוה נשבע שנפסד ממנו והלוה אם לא היה יודע מה היה שוה ישבע המלוה אבל אם יהיה יודע הלוה כמה היה שוה ישבע הלוה. ואם אינו יודע אחד משניהם יפטר זה מזה בלא כלום וכן אם שמרו שמיחה מעולה ילך חובו במשכנו. היתה ידיעה

שהם משעבדים לחובו • וכן נמי הנכסים שקנה או הרויח אחרי שלוח ממנו אלא אם • עיין נכסים בשעת הולאתו להפרע מהם ונפסדו נובה מנכסים אחרים שהרי אין אהריותם עליו • אם שעבדו עבד או בית אינו רשאי לשהרר העבד או להקדיש הבית עבר ועשה נובה מנכסים אחרים אין לו נכסים אחרים העבד משועבד וההקדש כשפודין אותו נוהגו בפתות על מנת שיסתפק בעל חוב ממנו כשיצא ממנו על דרך חול • • דין שאמרו החכמים היה חייב ראובן לשמעון חוב ידוע ומשכן לו משכון המשכון מכרו בחצי החוב לקונה אם בא הקונה ואמר ללוח אם תרצה קבלנו ככלל חובך ואם לאו הסתלק אם רצה לקבלו אין רשאי הקונה לבקש כלל החוב שהיה חייב ראובן • מי שהיה לו חוב ומת והניח נכסים עמדו יתומים וקנו אותם ממנו אע"פ שהיה הפרעון מסמון אביהם אינו חוזר וטורף אותם עוד • דבר שעיין הלוח שיפרע המלוה ממנו בעדות אפילו נמכר מוציא מיד הקונה ואם וותר המלוה שאין עמו דין ודברים אע"פ שמכרו לוקח ראשון וזה שמכר לשני אין בעל חוב חוזר וטורף אותם מן השני • אדם שיש לו חובות הרבה ובאו בעלי חובו לנבות אין קדימה לאחד מן האחר לבד אם היה דבר מעויין בתנאי לנבות חובו ממנו יש לו דין קדימה אלא אם אינו מעוין יד הכל שזה לבד אם לא נעשה הלוח לאותו דבר שנתן לבעל חוב • אלא אם נעשה בו שנוי על ידי בעל חוב הוא נדון כשאר נכסיו ויד הכל שזה בהם • קדם אחד וטרף אין מוציאין מידיו אלא אם באו כלם כאחד הולקין בשוה כל אחד לוקח כפי חובו • ובעלי הקבלה אמרו שהולקין בשויון כהלך הפחות ויוצא ועוד אם נשאר פחות אחד בחובו הולקין בשעור חובו ויוצא ואם ישאר מי שהיה לו חוב יתר ולא נשאר כלום מפסידים • והאמת שכל אחד יקח כפי חובו אלא אם מת בעל חוב אין זכות לשום אחד לטרוף אלא שמיך (נ"א שמיך כל מסונו וחולקין) כל אחד מסך חובו וחולקין • בעלי הקבלה אמרו דין קדימה יש לבעל חוב בקרקעות אלא במטלטלין מי שיטרף זכה והאמת שכלם דין אחד • ואם כתב הלוח כל ממנו ושעבדו למלוה ועשה גם לאחר כך הקודם קודם ומה שקנה אחרי כן יד הכל שזה • ואם כתב לראשון כי מה שיקנה ישתעבד לו אם טרף האחרון זכה • אמרו בעלי הקבלה בדין הקדימה ראובן

שישבע המלוה שאין לו בדמים אלו פחות מהציו ויפרע לו התצי ואם אינו יכול לקיימו ישבע הלוח וילך לו • הלוח אם יאמר פרעתי לך בפני עדים והעדים אינם במקום או מתו ישבע ויפטר אלא אם היה התנאי שיהיה בפני פלוני ופלוני ולא פרע בפניהם אלא מען שפרע בפני אחרים והם אינם נמצאים אינו נאמן אלא אם נמצאים נאמן • הלוח והמלוה אם התנו בפני עדים כל זמן שיאמר המלוה לא פרע לי שיהיה הנאמן נאמן אפילו אם פרע לו זהו אומר לא פרע לי פרע בלא שבועה אלא אם הביא עדים אינו פורע וכן הלוח אם התנה שיהיה נאמן אם יאמר פרעתי לך נאמן • אבל אם התנה המלוה שיהיה נפרע בלא שבועה נפרע מן בעל החוב בלא שבועה אמנם מן מן יורשיו צריך להשבע • התנה עמו לנבות מן המשובת נובה • היה שם בעל חוב אחר תנאו בטל מפני חוב אחרים עד שהגיע ההולאה לידי הלוח או לידי שלוחו האחריות על הלוח אלא אם התנו ואפילו הוא ביד שליח עד שישגי לידי השולח האחריות על הלוח • מלוה שמת ויורשיו גובין מן הלוח אם טען הלוח שפרע נשבעין היורשים שלא אמר כצוהאתו שנפרע פורע • ואם מת הלוח גם כן גובין היורשין מן יורשי הלוח בשבועה זו • מת הלוח תחלה ואחרי כן המלוה אין יורשי המלוה נוטלים כלום שבעת שמת הלוח היה למלוה שיתחייב שבועה ואם השטרין קיימים אינם יכולים לנבות ולא לקרוע שאין בני הלוח והמלוה מהחייבים להשבע שבועת תביעה אלא לקרוע כי אולי תמצא זכות על ידי דין ויוציאו חובם ואפילו אם היה ערב אינם נפרעים מן הערב שאם כן עוד הערב נפרע מן היורשין • והמלוה אם התנה בשטר שיגבה אפילו מן יורשיו בלא שבועה נובה ואפילו אמר הלוח לבניו פרעתי או לא לזוית • הקטן שמצא שטר יצא עליו גם שובר מונה השטר עד שיגדל כי אולי ימצא זיוף בשובר • שטר היוצא כפי המקום שמורה שנכתב נובה מסעות אותו המקום ואם טען הלוח מן כסף פחות הוא הכתוב ממה ששואל המלוה ישבע המלוה וישול • היה כתוב כסף ולא גודע מקום שנכתב פורע הלוח מכל מה שירצה • המלוה זוכה לנבות מכל נכסי בעל חובו את חובו מכל נכסים שהיו לו בעת שלוח לא הספיק להפרע אם נתן מנכסיו על דרך מתנה לוקח אותם אם נתן אותם מתנה אחר שלוח אלא אם מכר אינו יכול לטרוף מיד הקונה אע"פ

שיש לו שטר בניסן ושמעון בחמישה עשר בו ולא יודע איזה קודם משניהם עושים הסכמה ולוקחין שניהם בשוה • ואם היה לאחד יותר על האחר אם יש לבעל חוב משתלם חובו ואם אין מפסיד ועל כן ראוי לכתוב היום והשעה • המשועבד שדהו לבעל חוב אחד שהיה הייב מאתים דינרים והזר ומכרו לאיש אחר במאה חזר בעל חוב ולקחה מיד הקונה ואם השביחה הקונה שהיה שוה מאה ועתה שוה מאתים אם מחמת הוצאתו השביחה הולקין השבח ואם מעצמו שהוקר מוציא כל השבח והקונה • וזר ונפרע מן המוכר והואיל ונתיב הקונה והמלוה כשני בעלי חובין השבח שהשביח אחרי הקנין נפרעין השנים כפי חובם • ואם נתנה מתנה אם השביח השבח לבעל המתנה שלא קבל הנותן אחריות עליו אבל המוכר קבל אחריות מן הלוקח אם תטרף מן בעל חוב • ואולם הקונה השבח ששבח אם טרפו בעל חוב גובה אותו מן המוכר מנכסי בן חורין ואם היו משועבדים אינו גובה על כן אמרו החכמים שיהיה כתוב בשטר היום והשעה והזמן משום הקדימה והאחר שכל הקודם קודם כשיבוא לפרוע בעל החוב שבעל החוב שנתן מעותיו או סהורותיו בבקר והוא נתנם בערב קודם זה שיתנה בבקר מזה שנתנה בערב ומסבה זו מדקדקין בקדימה וצריך להיותו כתוב בשטר • וזו סבה אחת שתשע הסבות הנהוגות בשטר שתקנו אנשי העולם • והכמים אומרים השבח ששכחו יתומים בהוצאותם אין בעל חוב גובה • ואם מען בעל חוב שאביהן שבח על היתומים להביא ראיה אלא אם שכחו לעצמן גובה גם השבח • דין שדנו אם היה שדה אפותיקי לבעל חוב ומכרו ללוקח ועשה הוצאה והשביח אם היה הצי שהשביח יתר על ההוצאה מה שיותר מחצי השבח על ההוצאה גובה בעל חוב מן המוכר ואם היתה ההוצאה יתרה על חצי השבח

פורע ההוצאה ומה שהפסיד מחצי השבח גובה מן המוכר כי לעולם הצי השבח ללוקח שהשביח בהוצאתו • ראוי לנהל בעל חוב כאשר נאמר אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו בנושה ואם טעבירו לוקח ממנו משכון על ידי בית דין ואם אינו פורע אלא טעבירו בית דין נותנין רשות להסכר המשכון להפרע • אין לו לקחת משכון מוכרין מן הקרקע וכך עושין שסין לו זמן ואם עבר מן הזמן ולא פרע נמכר הקרקע ונפרע • אין לו קרקע מחפש מה שהיה לו משועבד ונמכר לאהר ונובה ממנו ואם אין לו דבר נמכר ופורע שנאמר עבד לזה לאיש מלוה • ובעלי הקבלה טעבירין לתובע ונותנין לו זמן עד שלשים יום שלמו השלשים כותבין אדרכתא ואם היה טוען ששטר זה מזוייף ולא הביא עדים לזייפו ואומר אני אביא עדים ונתנו לו זמן ולא בא ממתנין לו שני והמישי ושני ולא הביא כותבין לו פתחה מנדין אותו תשעים יום • שלשים ראשונים שם מורה ללוות אמצעיים שם מורה למכור אחרונים שם הלוקח מורה להביא מעות • שלמו התשעים ולא בא מתירין נדויו כותבין אדרכתא לא איחרו התשעים אלא אם היה נשטט • אלא אם אמר מיד אינו בא לבית דין כותבין האדרכתא מיד לגבות מנכסיו אם מנכסי בני חורין • אין נכסי בני חורין כותבין אדרכתא על הלוקחות אם היו משעבדים אם מצא מבטלין האדרכתא וכותבין שטר הטרפה לטרופ ואחרי שטרף עושים שומה מה שוה מה שטרף ונובה מן הקרן ומן השבח להספיק חובו כפי שקדם • ואחר שעושים שומה כותבין לו הורדה ונוטל אותה המלוה ומשתמש אם זכה הלוח לפרוע מוציאין מיד המלוה ונותנין לו אלא אם נתנם מתנה או שהורישא אינה הוזרת אלא אם נתנה לבעל חוב שלא מדעת הלוח מוציאים גם ממנו :

נקרע גובה בו אבל אם נקרע קרע בית דין שתי וערב פסול • והפורע פוכל חובו והשטר אבד כותב לו שובר בזמן הפרעון ולמפרע כל חוב שלא פרוע אבל לא יכתוב השובר עד שישבע כי אין לו השטר כי אולי יפסד השובר ויהיה השטר קיים • הוציא שתי שמרות אין ראוי לעשותם אחד ואפילו שהם בזמן אחד שמא כתוב על האחד שובר • שמרי חובות ושטרי מכר וקנין אחרי שקנו מידם כותבים שלא בפניהם • אבל שאר השטרים צריך להיותם מדעת שניהם • על הלזה לפרוע שבר השטר ועל הלוקח לפרוע שבר השטר ועל האשה לפרוע שבר נטה ועל החתן לפרוע שבר השטר של הארושין והנשואין • אבל על ברירת הדין שניהם נותנין • והמקבל מתנה נותן שבר השטר והכותב הודאת אדם נותן שבר הכופר מי שהוא צריך את ההודאה • והכותב פסק דין עליו לתת • צריך להיות שמות הנכתבין בשטר נכרים לעדים והעדים נכרין בשמותן ושטרי מקה וממכר ושטרי הלואה אפילו בלא מקום ובלא זמן כשרים לבד שיהיו בעדים • בארו ההכמים לדקדק באותיותיו ובמלותיו בין זיי"ן לו"ו ובין הי"ת לה"א ובסוף השטר בשלש וארבע פן יעשה שלשים וארבעים ואם נודמן להחזירו בתוך הכתב ושתי לשונות דומות הולכים אחר הפחות שהמוציא מחברו צריך להוציא בדבר שאין בו ספק ואם אין הלשונות דומות הולכים אחר התחתון בין פחות בין יותר • אין זנות לבעל חוב אם מכר המלוה לו מכר ופרע לו והוציא שטר המכר וזה הוציא שטר החוב לומר אלו הייתי חייב לך היית נפרע מן המעות שנתתי מן המכר על מנת אם היה המנהג שפורעין על המכר ואחר כך כותבין :

שטר שיש לו הזמן והמקום הוא שטר מקיים ודברים הפוסלין אותו שלא ימצא בו מחק או טעות • ואם מחק או טעה הסופר והורה למטה בשר • מן הדין שאין ראוי להיות העדים מרוחקים מן הכתב ואם לא הורה הוא פסול שמא מחק הזמן או סכום ההלואה או המכר וכל ענין שבו יודיף השטר • טעה הכותב והקדים או האחיר הזמן משעת ההלואה או המכר אמרו בעלי הקבלה על ההלואה המוקדמין פסולין • ועוד אומרים גובין בהן סכני הורין מכלל הפסלות על קדימת הזמן לא על השטר עצמו לעצם ההלואה ושאר תנאיו שהרי העדים מקיימין את השטר • ולמה פסלו המוקדמין שמא יטרוף קודם שלא כדון אבל המאוחרים הכשירים וצריך לכתוב הכתב על פי הלזה והמלוה ובפני עדים שיחתמו בפניהם ואם נתנו הפצם לסופר בעיני עדים ואחרו כתיבתו כותבים השטר מזמן הכתיבה • על שטר מקה וממכר אמרו בעלי הקבלה שהמאוחרין גם כן פסולין כי אולי יבוא המוכר קודם הזמן הכתוב ויקחנו מן הלוקח ויהוו ויקחנו בשטרו או בעל חוב שיפרע וזמן החוב כהוב מואחר והשובר נכתב קודם ויכול שיתבע עוד באותו השטר אבל צריך שלא יכתוב זמן בשובר ואז יהיה השובר שובר • אמרו לכתוב שני שטרי מכר ללוקח כי אולי ימכרנו ויהויר השטר ולאחר זמן יוציא השטר ויטרוף שלא כדון על כן מי שאבד שטרו והעדים קיימים הורו להכתב כתב שלא ינכה בו שום דבר אלא להעמיד הלוקח ביד הלוקח • אבל שטר חוב שנשרף או נגנב אין כותבין לו אחר • אבל שטר שעומד להסחק מצד בלויו מוליכו לבית דין ובית דין מעמידין ענין השטר בעדותם וגובה בו • ושטר שרשומו נכר כשר ואם

דין הערב

מידו • היה לו ערב לא יתבע לערב תחלה אלא ללוה ואם לא פרע הלזה חוזר לערב אבל אם היה מן התנאי איזה שירצה משניהם תובע • יש הפרש בין ערב ובין קבלן שהקבלן אוסר לו תן לי ואני אתן החובים זהו קבלן **צה**

הערב

משמעבר בעדים בשעת ההלואה או בפני בית דין כשבא לנכות • אבל זולתי אלו שני העתים צריכים לקנות מידו כגון בעת ששאל ממנו או הנייפו ואמר הניחמו ואני ערב אם החזוק ערב אם לא קנו

לערב עד שישבע הלזה • והמלוה בלא שטר ועדים והלוה הלך ותובע המלוה מן הערב אומר הערב למלוה הביא ראיה שלא פרעך • ערב שהקדים ופרע למלוה חוזר ונוכה מן הלזה או מן יורשיו אם אמר הלזה לערב שלם אלא אם לא אמר שלם יש כח ללוה שלא לשלם לו כלום • והפורע שטר הכרו בלא דעת הכרו אין הלזה חייב לשלם כי אולי היה מפיים וכוהל • ואם מת הלזה ונודע שלא פרע אם הקדים הערב ופרע נפרע מן היוורשים אלא אם לא נודע שלא פרע שטא פרע הוא ספסוד הפרעון ואם המלוה סוהוק שיפרע מן הערב והלך הערב ופרע אחר שמת הלזה ולא הודיע ליורשין הוא הספסוד מפני שאומרים כי אולי פרע לו אביהם אלא אם הודיע להם הייכים הם לשלם • וערב שפרע צריך להביא ראיה או להשבע ויפרע וכל תביעות שיש בין הערב והלוה והמלוה צריך להביא ראיה או להשבע : **עבד** ואשת איש שערכו או שלוו העבד כשישתחרר והאשה כשתגרש פורעין • והמלוה בערבית הקטן הפסיד מעותיו והאשה שלותה או שערכה ואחר נשאה הייבת לשלם ואם נשאת • הורו החכמים שיהיו השמרים נכתבין בלשון הקדש ובכתב קדש שנאמר ואכתוב בספר ואחתום ואעד עדים • וצריך להיות העדים מישראל ואולם בשטרי הלואה מקח וממכר אם היה כתב של אינו ישראל שיהיה כתקן ישראל ועדיו ישראל גובין בו אבל ישראל ואינו ישראל הותמין מפני דרכי שלום וגדונים בערכאות של אינם ישראלים :

והמלוה נפרע ממנו תחלה אבל אם אמר הלזה ואני ערב נפרע תחלה מן הלזה כל זמן שיש לו נכסים ואמת כי כל ערב או קבלן שהם על תנאי כאלו אינה קבלה ולא ערבה • אמרו החכמים שיש הבדל אחר בין קבלן ובין ערב שהקבלן יהיה על המעות אבל הערב יהיה לנפש המעורב • אמרו בעלי הקבלה שנים שלוו בשטר אחד או שלקחו מקח אחד וכן השותפין שלוו אחד מהם או שלקה לשותפות הם ערבין זה לזה אע"פ שלא פירש • ושנים שערכו אחד נפרע בעל הוב מאיזה מן השנים ואם לא הספיק חוזר אל השני • אחד שערב שנים ובעל הוב נפרע מן הערב אם לא הספיק יודיע איזה לא פרע ויפרע ממנו • ויש ערב לערב ובעל הוב ומשתעבד בו כגון המלוה מי שערפ דבר שאינו יודע כאלו אינו ערב אבל צריך להודיע לו אבל אם ערב בדבר שאינו יודע כאלו מעבד • מי שהיה ערב בנופו של לוח אינו פורע ממון ואם מת אינו חייב כי המיתה דבר הווה בעולם • ואם התנה שימסרנו לידו על מנת שלא ימות ואפילו שלא התנה ואם ברה אם התנה עד זמן עליו לשלם ואם לאו יוחיל עד שימצאנו • מלוה שבא להפרע מן הלזה אינו דוחה אותו אל הקבלן אלא שואל ממנו תחלה ואם קבל הקבלן המעות מיד הלזה אין למלוה דין ודברים עם הלזה • כשם שמסתין ללוה כן יש להסתין לערב אע"פ שהרשה הכתוב להבול בו באמרו קח בנדר כי ערב זר • אך אם מת הלזה או שהלך בדרך למרחוק תובע מן הערב • ולזה שמוען כי אין לו אינו הולך

דין התובע והמבכה

אלא המשים זוז הלזית לי והוה שאמר התובע כי היא זה ופורע אותם ועל השאר נשבע והלא זה המאמר אינו נאות אחריו הפשט אכן פירושו שתפשו התובע ואמר זהו שאני תובע • ויש מפרשים שמאמר העד הוא וכך פירשוהו מן חכמים ואומרים לפי שיקום עליו עד אחד שיתחייב בשבועה שנאמר לא יקום עד אחד כאיש לבד לבל עון ולכל חטאת בכל הטא אשר יחטא • לעדות אינו קם אבל לשבועה קם מפני שאמר בדיני נפשות ועד אחד לא יענה בנפש

אמר הכתוב נפש כי תחטא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בנזל או עשק את עמיתו או מצא אבדה וכחש בה ונשבע על שקר מלמד שמתחייב בשבועה שנאמר שבועת ה' תהיה בין שניהם והנה על כל תביעה ותביעה חייב הכתוב שבועה • ובעלי הקבלה אמרו שלשה הם מחוייבי שבועה המודה במקצת מסאמר אשר יאמר כי הוא זה רוצה לומר ששאל ממנו תנה טאה זוז שהלזית לך והוא אומר לא

אדמון אומר הואיל והודה מן הטענה ישבע
 וחכמים אומרים אין הודאה מסין הטענה
 אמר רבן נמליאל רואה אני את דבאי אדמון
 והכתוב אומר כל אשר ישבע עליו לשקר •
 אין מהייבין שבועה על טענת הרש שומה וקמן
 מפני שחקירה נדודה ראוי לבית דין לעשות
 בגלגול כמה דברים לפטור מן השבועה
 ואחרי כן משיביעין • ואם טען הנתבע שום
 טענה לאופן התביעה בבית דין ונמצאו עדים
 ששקר בפותו הטענה נעשה משקר ופורע
 ואינו נשבע באיזה דרך שבא התובע ואמר
 לנתבע בבית דין דינרים הלוייתך ושלם ואמר
 לא היו דברים מעולם והביא התובע עדים
 שבאמת לזה ממנו דינרים אע"פ שחזר ואמר
 אמת לויתי ופרעתי נעשה כפרן משלם ואינו
 נשבע וכן כל כיוצא בזה שנעשה כפרן
 בעצם התביעה אלא אם שקר בדבר שאינו
 בעצם הטענה אינו נעשה כפרן לשלם אלא
 נשבע ונפטור • ואם טען עליו דינרים הפקדתי
 בידך בעת שהיית מדבר עם פלוני זהו
 טוען מעולם לא דברתי עם פלוני והביא
 עדים שדבר עם פלוני אינו נעשה כפרן
 לשלם אלא ישבע ויפטור • כל כיוצא בזה •
 אמר לו דינרים הלויית לך וטען ואמר אמת
 אבל פרעתי לך בפני פלוני ופלוני באו
 פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם
 חייב לשלם שהודה בפיו והודאת פיו של
 אדם כשני עדים נאמנים שנאמר פיד ענת
 בך • וכל המקיים עדות התובע בפני הנתבע
 שדינר הלויית לו או הפקדתי ואומר הין אלא
 שלא הפקיד בפניהם הביאו לבית דין ותבע
 ואמר לא היו דברים מעולם הביא התובע
 עדים יכול לומר שלא בדעת דברתי
 אם לא קנו מידו ונשבע ונפטור והעדים
 שיעשה זה משקר צריך להיות כפניו לומר
 אתם עדי או שיאמר התובע וישתוק הנתבע •
 הורו החכמים אם ראו אנשים איש אחד
 מונה מעות ושאלו אותו למי אלה המעות
 ואמר אלה המעות שליויתי מאיש פלוני אם
 בא אותו פלוני ותבע ממנו בבית דין והביא
 אלו האנשים שהודה בפניהם אינו פורע
 כלום עד שלא העיד אותם לומר הווי עלי
 עדים אלא צריך על ידי עדים שהעיד בפניהם
 לשלם • הורו החכמים המניח ערבון ולוקח
 מאה כספים מהכרו ואין אדם יודע ביניהם
 זאחרי כן בא בעל הערבון טוען למלה ואומר
 לפני בית דין שיש לי אצל חברי זה ערבון
 בעשרה כספים והנה אותם העשרה כספים

בנפש לבית כל שכן בדינו מסוננת אלא כדי
 להיב שבועה ועוד נאמר והוא עד או ראה
 או ידע ואין הכתוב מורה זה • ואמרו גם
 כן שהשומר חייב שבועה שנאמר שבועת
 ה' תהיה בין שניהם והלא הכתוב אומר כל
 אשר ישבע עליו לשקר וכלל כל תביעה
 שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת
 יד שעל כל תביעה יתחייב שבועה והתורה
 לא חייבה השבועה רק לנתבע שנאמר שבועת
 ה' תהיה בין שניהם אם לא שלא ידו במלאכת
 רעהו • ואין משיביעין רק על טענת ודאי לא על
 אשר הוא בספק אצלו • ותקנה טובה זו היה
 להחרים הנשבע תחלה על המשיביעו כחנם •
 אין משיביעין את החשוד בשבועה ואפילו
 רצה התובע כשהוא בעל שבועת שוא וכל
 העבריינים ומעוטי דין שהם מקלין המצות
 חשידין על השבועה וצריך להעיד עליו
 ויהסד על השבועה לא ספי עצמו כי אולי
 עשה להנצל מן השבועה והואיל ועל טענת
 זדאי מהייבום השבועה אם הנתבע השוד על
 השבועה משיביעין את התובע • היה התובע
 השוד נפטר הנתבע מן השבועה והדין היה
 להחרים על החכמים לחברו ואם נשבע הנתבע
 זאחרי כן העידו עליו שהוא השוד על השבועה
 חזר בעל דין ותובע ונשבע ונומל בתקנת
 חכמים • ואם היה השוד ושכ לשטרות מקבלין
 אותו • ואמרו בעלי הקבלה מקבלין אותו מעת
 שילקה בבית דין • נשבע ואחרי כן באו
 עדים שבשקר נשבע פורע על פיהם ומוסיף
 חומש ומתחייב קרבן על השבועה כאשר
 יתבאר • בעלי הנסרא הוציאו דברים שאין
 משיביעין עליהם אפילו הודה במקצת או היה עד
 אחד או שומר • ואלו הם העבדים והקרקעות
 והשטרות וההקדשות והוציאום כפי דעתם מן
 הכתוב שאמרו כי מאמר כי יתן איש אל
 רעהו פרט להקדש כסף או כלים פרט לקרקעות
 והעבדים הוקשו לקרקעות והשטרות שאין
 נושן ממון והלא הכתוב אינו מדבר רק על
 מה שאפשר להשטר ודבר כהוה והוא הדין
 על כלם ועם כל זה חייבום לשבועת הסת
 מדבריהם חוץ מן ההקדשות ובהודאת המקצת
 נתנו שעורים שתהיה ההודאה פרומה משקלה
 חצי שעורה של כסף נקי והכפירה שני מעין
 משקלם שתיים ושלשים שעורות כסף ואם
 לאו אינו נשבע עד שאמרו צריך להיות
 ההודאה מסין הטענה כמו שאמרו אין אדם
 חייב בשבועה עד שיודה במקצת כאמרו
 המוען את חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים

נשבע ונוטל דמיו • אבל אם היו כלים שעומדים בהשאלה ובהשכרה אם תבע אותם התובע נאין טענה לנתבע להתחזק הכלי בידיו נשבע התובע ונוטל על מנת שראה התובע את הכלי אבל אם לא ראה אבל אמר השכרתי לך והוא אומר לא אלא מכרתו לי נשבע ונפטר הואיל ויכול לומר לא היו דברים מעולם • וכשלא מען טוען השכרתיו או השאלתיו אבל אומר נגנב או אבד יש לנתבע להורות כמה הוציא עליו ויטול ויחזיר הכלי לבעליו ובהזקת הטענה צריך להבין בין שהם כלים העומדים להשאל ולהשכיר שנשבע התובע בין ממלמלים אחרים שנשבע הנתבע • אמנם האופן אין לו הזקה על כלים הנמצאים בידיו שיכול לומר כדי לתקן נתתיו בידו אם טען האופן מכרתו לי התובע נשבע ונוטל יצא האופן מאומנותו הרי הוא ככל אדם • מי שלקה מבית חברו כלי ותבעו בעל הבית אם מנהג בעל הבית למכור כלים הלוקה נשבע ונוטל ואם אינו מוכר בעל הבית נשבע ונוטל כשלא היה הכלי עומד להשאל ולהשכיר לבעלים • שנים שהיו שותפים בדבר אחד זה אומר שלי וזה אומר שלי תקנו הכמים שנשבע כל אחד שאין לו פחות מהציו וחולקין בשוה וזו השבועה תקנה והשבועה תהיה כפי הטענה בכלו ובהציו כפי השעור שכל שבועה היא על מה שנוטל לא על מה שמוען • והטורף דבר מהכרו אין מציאתו בידיו הזקה לו אלא אם נמצא בידו בלי להטוף ולטרוף • והבמה אין מציאתה ביד האדם הזקה לו שהיא מהלכת מעצמה בידו לכד אם היתה מסורה ושמורה מציאתה בידיו הזקה הוא לו לפיכך אם אמרו הבעלים פקדון הוא בידך והתופש אומר לא אלא הזיקה לי או משכון הוא לי שבין שיכול לומר קניתי נשבע על דמי הנזק או על דמי הלואה המשכון ונוטל הדמים ומחזיר הבמה הוא הדין על העבד שהולך ואם נמצא בידי אדם ותבעו תובע הוא אומר מכרתו או נתתו דין שישבע התובע שלא מכר • ולא נתן ואם איהר העבד בידיו כמה זמן ולא מיהה לו נשבע ונפטר אבל לעבד קמן דנהו כדין ממלמלין :

יקח ויתן ערבוני וחברו ירא להודות בערבון שמה יקה ויפקדו טאה כספים מה יעשה המלוה ישבע שאין לחברי זה אצלי ערבון שבעשרה כספים ואם לא יעשה כן יחזיר הערבון ללוה ויקח מן הלוה מה שהורה לו ואחר כך ישבע על שאר כספו • דין שהורו החכמים שנים שאוחזים במלית וכל דבר מה שיהיה זה אומר שלי וזה אומר שלי אם אחד לובש ואחד אוחז או אחד אוחז ואחד טוען הוא כחזקת לובש ולא כחזקת אוחז אם יש עדים עושים לפי מאמר העדים ואם אין עדים ישבע מי שהוא כחזקתו ויטול • ואם שנים אוחזים מהצה על מהצה ואין עדים הוא כחזקת שניהם ויהדו יחלוקו אחרי ששניהם טוענים כאחד • שמעון שאמר יש לי פקדון אצל ראובן וראובן אומר שקניתי יושבע שמעון שלא מכרתי לו דבר ויטול ואם אומר ראובן מאחר קניתי או מכירו ימסרנו ביד שמעון והוא משלם כפל כל זמן שהעדים מעידים שאותו הדבר הוא לשמעון • עדי הוודיה צריך לומר להם היו עלי עדים שאני מודה כך וכך כל מודה בבית דין ונתחייב ואחרי כן נזכר לו שפרע אם יש לו עדים יביא ויפטר ואם אין לו עדים וישבע ואפילו שנתתך דינו יכול להזור לא בדעת בעלי הקבלה אשר אמרו כיון שנצמדך בדין אין חוזרין בו שנאמר ונף וצדיק אל תהרגו טענה ראשונה יש להזור בה אע"פ שיצא מבית דין ואע"פ שלא נתן אמתלא אלא בטענה השנית אם באו עדים ויבחישוה קודם שיצא מבית דין אם נתן אמתלא לדבריו נעתק לטענה אחרת אבל אם יצא מבית דין אינו יכול להזור ולטעון • והאמת כי הקירת האמת חוב וצריך להשבות כל טענה שיש לו ואחרי כן יחייבו • כל הנצדק בבית דין אם יאמר הנתבע פרעתי מה שנתחייבתי והתובע אומר לא פרעת הרי זה נשבע ואם ההנה התובע בבית דין אם יפרעני יפרעני כפני עדים או אם ישבע כפני עדים הרי טוב • כל ממלמלין שהם בידי אדם ותבע אותם תובע אם הביא התובע עדים הרי מה טוב ואם לא ישבע הנתבע ויפטר • ואם אמר הנתבע משכון הוא בידו

הקרקעות

בעבור שנמכרות בשטר ועדים
אם נמצא שדה שמעון או
ביתו בידי ראובן אם לא יש בידי ראובן
שטר מידיו ואפילו שהם תחת ידו אין לו
חזקה אלא אם יבוא שמעון לתבעה הדין
עמו ונשבע ונוטל כל זמן שלא הביא ראובן
ראיה שהיא מכורה לו לבד שלא ישתמש בו
ראובן זמן הרבה שיש להכריע לשמעון מה
היה לך ולא מחית זה כמה זמן • ובעלי
הנמרא אמרו זמן השמוש שמזה הוא שלש
שנים והואיל והקרקעות מוקשים על העבדים
הנה נאמר בשלש שנים בשני שכיר ונקלה
כבוד מאב • ואם עברו שלש שנים נשבע
ראובן ונפטר עד שלא יטעון שמעון כי הייתי
במקום אחר ולא שמעתי או מפני הלפטים
ושבש דרכים עומד בחזקתו או מפני שלא
הרגיש שתפשו אדם עדיין בחזקתו הוא אם
יש בדבריו ממש • ואין לומר לשמעון ואנה
שטרך כי יכול להשיב שעברו שלש שנים ואינו
נוהר על שהוא חזקה משום שמוש שלש
שנים ואם עשה ואחרי כן מחה צריך מעת
שמחה שלש שנים • ואם יגלגל ראובן דברים
שנתחבר עמו ולא מחה בעדות עומד בחזקתו •
והשלש שנים אם הוא בית הם מיום אל יום
ואם הוא שדה מזמן תבואה לזמן תבואה • וכל
קרקע שלא שמש בו שלש שנים אינה חזקה
וצריך להיות השנים רצופות :

השותפין

שעשו כתב אחד שנה אחת
ואחד שנה שנית ושלישית
מצטרפין ואם אין שום כתב אינן מצטרפין •
וכן אב וכן מצטרפין וכן מי שהוא מוכר זה
לזה עד שלש שנים מצטרפין ואם אינו משתמש
בו אפילו עשה זמן מרובה אינן חזקה לו • ואם
הוא משתמש במקום שאינו נכלל בכלל שדה
ובעל השדה אין לו להשוש אינו חזקה • ויש
אנשים אובלים שלש שנים ואין להם חזקה
בקרקע • ובעלי הנמרא מנו אותם האומנים
האריסים האפטרופין השותפין והאישי בנכסי
ביתו ר"ל אשתו והאשה בנכסי בעלה והבן
בנכסי האב והאב בנכסי בנו כאלו שאין בעל
הקרקע מקפיד עליהם ואם נמצא הקרקע כאחד
מהם מוציאם מידם והאוננים וראשי גליות
והגולנים אין ראייה לשם שני שמושים • חרש
שוטה וקטן אין אכילתם שלש ראייה להם אלא
חוזר לבעלים אלא אם יצאו מאלו השמות

לנמרי מי שראוי לצאת וההויק שלש שנים
חזקה לו • אין אחד מכל אלו אם הביא עדים
שהקרקע מכור לו עומד בחזקתו והוין כן
הנוזל שיראים ממנו והבעל בנכסי אשתו
שמפני דרכי שלום משלום לו • וכל חזקה צריך
להיות עמו מענה שהיא קנייה לו או מתנה
אבל אם אין מענה לו במלה החזקה ומהזויר
הפירות שאכלו וכל שני חזקה עם השטר
נצדקים בטל השטר במלה החזקה ומהזויר
הפירות ואם אין שטר צריך עדי חזקה • ומי
שהעיד על שדה שנמכר וחזר וערער כי השדה
שלו אין מקבלין דבריו על מה שהעיד לבד אך
אם יקח ממנו עצה לקנותה ונתן לו עצה ואחר
כך ערער אם היה המוכר ממי שאינו יכול
להתדיין עמו שומעין דבריו כי יאמר לך
נתתי כדי שאתדיין עם זה ואם לאו אומרים
אם היא שלך איך נתתה לי עצה לקנותה • אם
ערער ראובן לשמעון על שדה שהיא שלו
ושמעון אומר מלוי לקחתיה וראובן אומר
ואיך אתה אמרת אלי המכרנה לי יכול שמעון
לומר כדי שלא תטריחני בדברים אמרתי לך
כן ואפילו שאבסיד אבל אינו יודע שהוא שלך •
ראובן שערער לשמעון על שדה בעדים ואם אין
עדים על אכילת הפירות זה נשבע על השדה
ונוטל ופזרע גם הפירות והמתחייב להחזיר
פירות כיון שאינם יודעים מחייבים לו לומר
במה שדעתו נוטה • כל המשכיר קרקע שאינו
שלו והשוכרין קיימים מוציאים מהם לומר אחד
לבעל הקרקע והם מוציאין מן הראשון • אמרו
לטיען לטיעון מענות של שקר הנה הכתוב אומר
צדק צדק תרדוף כנגד שני היריבין כי אין
הדיין דן אלא מה שאזניו שומעות ועיניו רואות
ואין ראוי לטיעון מענות של שקר לעות הדין
ולבקש דבר שאין לו לחייב שבועה כמה שאינו
מחוייב שבועה • בעלי הנמרא אמרו הנשבעין
ונוטלין בנות שכיר ונהבל ונזול ופוגם שטרו •
והנשבעין במענות ספק בגון השותפין והאריסין
חייבין שבועה מדבריהם וכל הנטען בלי הודאת
מקצת או שהודה ונתן ביד כמה שהודה ועל
השאר טוען מענות מחייבים שבועת הסת
ומכדילים בין שבועת התורה ובין שבועת הסת
ששבועת התורה יש לה נקיטת הפץ הרעת בו
שתופש התורה ונשבע או תפילין ומסכו בזה
משבועת אברהם לעבדו שים נא ירך תחת ירכי
בין שנשבע הוא בעצמו בין שהשביעוהו בית

אין בה נקיטת הפנין ועל כל דבר שלא הייבה התורה שבועה לפי דעתם הייבו שבועת הסת :

דין להיות שם זכר משמותיו של שם ית' או כנוי מן הכנויים בין שתהיה שבועה בשם ה' בין שתהיה שבועת אלה . אבל שבועת הסת

דין הויב השבועה

ונשבע על שקר ולשם נאמר ונסלה לו והבעם מהאזה אע"פ שיש להחזירו על מה שהבא מהכחוש גם כנפירת השבועה שהייב עונש . והכמים פירשו כי השבועה על הידוע והאלה על מה שאינו ידוע ונראה הדבר . גם יתכן כי הוא לפי הבחירה רצה עושה שבועת בטוא רצה מחייבו כאלה בשם ה' והוא עונה אמן ועל זה נאמר אם יהטא איש לאיש ונשא בו אלה להאלותיו ובא אלה לפני מזבחך ועל זה אמר ונשא שהובע כפנו שבועת אלה . ואם שנידם רוצה לומר שבועת בטוא ושבועת אלה שניהם משתמשים . ושבועת בטוא הוא שיאמר בה' אלהי ישראל איני יודע דבר כמה שאהיה תובע . והאלה שיאמר אהיה כך וכך מהשם אם אני יודע . וצריך להיות השבועה עם תפיסת התורה כי בן אמר ובא אלה לפני מזבחך והו מה שאמרו בעלי הנבוא נקיבת הפנין . אמנם שבועת אלה תמצא גם בן מיוחדת על פי שאינו נודע כמו שקדם לנו הבאר . וכבר זה שבועת העדים ששבע קול אלה והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו וזה על מה שעבר ויהיה גם בן על העתיד כגון שיחריבו הקהל או הנשיא לעשות גדר כגון שאמר שאול ארור האיש אשר יאכל לחם היום . וכן מה שנאמר ארור נתן אישה לכנימן וכידוע שהמועל בהם מחוייב מות :

מה שאמרו בעלי הנבוא שאין משיבין מן התורה אלא על מי שהודה במקצת ועל השומר ועל מי שהעיד עליו עד אחד והם עצמם אמרו כמאמר לא יקום עד אחד באיש אחד היודע להברו עון שאין ראוי להשיביו שלא יקום להעיד ואם העיד העד שקר והו אמרם מוציא הטא וזיגוד מנגיד בעבור שאמר לכל עון ולכל הטאת . וראיתי להכמי הקראים שטענו להכמי הקבלה שביצאו בן הכתוב שמהייב השבועה למי שאינו מודה במקצת שנאמר וכהש בעמיתו בפקדון או בתשומת בטוא ואם ירצה משיביו שבועת אלה . ויש מהכמינו שפסקו ששבועת בית דין שבועת אלה והביאו ראיה מן המבטש בפקדון שנאמר

הויב השבועה מדין תורה מצאנוה על תנאים בין הטוען והנטען שזא הייבה התורה שבועה אלא על טענת ודאי שנאמר שבועת ה' תהיה בין שניהם ואם בן על טענת ספק אינו ראוי להתחייב שבועה . היו הטוען והנטען טוענים טענת ודאי הויב השבועה על הנטען שנאמר וכהש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד ונשבע על שקר . והנה הטוענים והנטענים על ארבעה חלקים . יש שהטוען טוען טענת ודאי והנטען טוען טענת ספק ויש שהטוען טוען טענת ספק ויש שהטוען טוען טענת ודאי ויש שהטוען טוען טענת ספק והנטען טוען גם בן טענת ספק ויש שהטוען טוען טענת ודאי והנטען כמו בן טענת ודאי . כאלו הארבעה דרכים אחרו שאין עדות יש שתתחייב שבועה על הנטען ויש שתתחייב על הטוען . ואולם כמה ששניהם טוענין טענת ודאי תתחייב השבועה על הנטען אך אם הנטען חשוד בשבועה ישבע הטוען היה גם הטוען חשוד בשבועה יש דין אחר שמשביעין אותם בשבועת אלה . אמנם אם הטוען טענתו ספק והנטען טענתו ודאי אין מחייבין שבועה לנטען . אמנם אם הטוען טוען ודאי והנטען טענת ספק מתחייב הטוען בשבועה . ובעלי הקבלה אמרו הנשבעין בטענת ספק השותפין והאריסין . ואם הטוען והנטען טענותיהם מסופקות אין מחייבים שבועה לא לטוען ולא לנטען . ואמנם הנמנע מלהשבע מפני חשד השבועה משיבועין אותו בשבועת האלה והו שנאמר אם יהטא איש לאיש ונשא בו אלה להאלותיו אע"פ שנחלקין החכמים בשבועת בית דין אם היא שבועת אלה או שבועת בטוא . ובעלי הקבלה מוללים את שניהם לפד להיות אומרת השם . והכמינו סקצתם כך אומרים אם ירצה משיביו שבועת בטוא ואם ירצה משיביו שבועת אלה . ויש מהכמינו שפסקו ששבועת בית דין שבועת אלה והביאו ראיה מן המבטש בפקדון שנאמר

כי הגזל לקחו מיד הגזול בהכרח אכן העושק שנמצא דבר של חברו בידו ועשקו שנאמר ובעושקי שבר שכיר • ואם הכתוב אמר והצילו גזול מיד עושק מעמו והצילו גזול מיד גזול ועשוק מיד עושק • ואמר או מצא אברה וכחש בה מעמו שיתפרסם כי מצא אברה וכחש בה • ואמר על אחת מכל אשר יעשה האדם לחטוא בהנה וכלל דבר ההלואה והשליחות ואשר לקח ראובן בשביל שמעון מן לוי או נאמר שחוזר על כל מה שהזכיר למעלה ועל כלם נתחייב שבועה • ואמר והיה כי יחטא ואשם ואמר והשיב את הגולה אשר גזל או את העושק אשר עשק או את הפקדון אשר הפקד אתו • ולא הזכיר תשובת יד כי הוא מחלק הפקדון אע"פ שאינו מחויב באהריותו כשלא שמר אותו שמירה מעולה • ואולם הניחום אינו אלא על הגזל שישבו מה שהחמים ונשבע עליו והייבו הכתוב חומש ואשם בעבור שנשבע לשקר החומש לבעל הקרן והנה החומש חלק רביעי מן הקרן וכל זה כשאין עליו עדות אבל יודה מעצמו והוא קודם שישבע אם הודה מעצמו משלם הקרן לכד • ואם העידו עליו עדים קודם שיכחש אינו משלם כפל ואם העידו עליו עדים אחרי שכחש נעשה בחזקת גנב למד שיהיה הכחוש בבית דין ומשלם כפל • ואם לא נמצאו עדים לו ונשבע ואהרי שנשבע נחם ואם נחם והודה משלם קרן וחומש והאשם • ואם העידו עליו עדים אחרי שנשבע משלם כפל בעין גנב ומקבל דין על הלול השבועה • והנה אם נחם מעצמו והודה ונתחייב החומש נהיה החומש כקרן שב וכחש שנית משלם חומש החומש • ואולם מי שנחם ואין לו לשלם מפני עניות בארו החכמים כי עצור הלב אם יעצור כי בעת שישגי בידיו יפרע תשובתו מקובלת • ואולם הכתוב אמר והשיב אותו בראשו ואפשר שלא ימצא הדבר בראשו ויתחייב לתת דמיו • ודמי שזיו עולים ויורדים יש ששזה בעת שלקחו יותר ממה ששזה בעת שהחזיר אותן • ויש ששזה פחות בעת שלקחו ממה ששזה בעת שהחזיר אותו וחיובו החכמים לדין על פי שהיה בעת הבקשה ויתחייב באחריות עד שישגיננו בידיו אפילו שהיה בעליו במקום רחוק ואם מת בעל הדבר חייב הכתוב לתת לירשיו ואמר הכתוב שאם אין לאיש נואל שינתן לכהן וזהו הגר שנאמר ואם אין לאיש נואל להשיב האשם אליו האשם המושב לה' לכהן ונתחייב לתת לכהן בשביל שהוא עובד עבודת ה' אמנם בזמן תולדות כשאין עבודה בכהנים אמרו החכמים

לי שאין הטענה טענה כי הנה הם עצמם מודים על השומר ועל מי שהעיד עליו עד אחד אע"פ שלא הודה במקצת מהחייבים עליו שבועה • אך מה שראוי לטעון כי מאותן הכחות אשר לקחו הרמז לחייב השבועה למודה במקצת או למי שהעיד עליו עד אחד • מה שהביאו ראיה למודה במקצת מסאמר אשר יאמר כי הוא זה אינו נאות לכונת הכתוב שאינו מסאמר הנמטען כי הוא זה והם עצמם מודים ואומרים שהוא מסאמר העד • גם על תיובו בשבועה על עדות עד אחד ממה שנאמר על הרוני בית דין לא יומת על פי עד אחד • ועוד אמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא המעם בו אבל לשבועה קם ונחם זה אינו מכת הפשט כאשר יתבאר במקומו • והם עצמם אומרים כי אדם שהלוח לפלוני מעות ועד אחד מעיד ואע"פ שמהויב שבועה הוא משלם ואינו יכול להשבע נמצא שחייב השבועה אינו כי אם על הכחוש • וסדר הכתוב הלקי הטענה שבהם ונתחייב השבועה כשאין עדות • הנה הכתוב אומר וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו או מצא אברה זכחש בה ונשבע על שקר • והנה הפקדון נזכר בפרשת ואלה המשפטים ומענתו על שלשה חלקים מה שנוכר לשם בפרק כי יתן איש אל דעתו כסף או כלים לשומר וגינב מבית האיש שמודה הנמטען על הפקדון וימצא גנב שגנבו • והשני שמודה בפקדון אמנם לא ימצא הגנב וישבע השומר ויפטר • והפקדון שנוכר הנה שבהש הנמטען בפקדון לא היו דברים מעולם • והנה העובר בזה עובר בשלש מצות משום לא תכחשו ולא תשקרו ולא תשבעו בשמי לשקר שגזל וכחש ונשבע • ואמר או בתשומת יד בזה מסאמר רבו הפירושים מה מעמו • מהם אמרו שהוא ברית תקיעת כף שנאמר הנה נתן ידו או בזה אשה או בשותפות או בדבר יתן אל רעתו וכחש בו וזה הפירוש בלתי נאות כי מה מעם ושלם אותו בראשו • ויש אומרים שהוא הלואה שנאמר ומשא כל יד או המעם דבר שהשגת ביד ראובן משמעון • אך הנאות מכל הכימות שזה אינו כדן הפקדון אלא שמו אצל איש לשעה עד שיובא ויקחנו ונפטר • ומה שאמר או בגזל הוא אשר יקח איש סחברו בעל כרחו כמו שנאמר ויגזל את החנית מיד המצרי • ואמר או עשק את עמיתו מה שיהיה חשבון בינו לבינו בין במכר בין בהלואה בין בשותפות • והנה הברל בין הגזל ובין העושק

התכמים שלש דעות • מהם אמרו שראוי לתת לעניים מפני שהוא מושב לשם ה' ונאמר מלוח ה' הונן דל • ואחרים אמרו כיון שהכתוב חיוב לתת לכהן מכלל שהוא להקדיש על כן חיבו לתת לבדק בית הכנסת ולקנות ספרי קדש • ואחרים אמרו כיון שהכתוב חיוב לתת לכהן ועתה אין ראוי לתת לכהן מכלל נשאר הדבר שאין לו בעל זוכה הקודם והנה הנזול בעצמו הוא הקודם וטוענים הכמים הנה מצאנו חוטא נשבר והנה החומש נוסף עליו ללאוט הכפרה ואיך יאכל גם הקרן • והחכם ר' יוסף אמר כי התשובה תספיק להפיל הנמול אבל כיון שאין בעל להשיב הקרן עם החומש נשאר לו כדבר המורשה שיד הקודם תבואנו • והאמת כיון שלא ימצא נוֹאל לו והוא מושב לה' הזוכה ליהנות מן הלשכה הוא יהנה מהם • אכן האבדה כיון שלא ימצא לה נוֹאל נשאר כדבר המורשה וזכה בה וזה הענין נזכר בפרשת ויקרא ונשנה בפרשת נשוא כדי להורות שיתחייב ודוי עם הקרבן ולהוכיח ואם אין לאיש נוֹאל • עונש השבועה גדול שאין לו מחילה אם לא יפרע דינו הנה אומר כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא • הנה אומר הוצאתיה נאם ה' ובהא אל בית הנגב ואל בית הנשבע בשמי לשקר וכלתו ואת עציו ואת אבניו • אין הבדל בחיוב הקרבן על עבירת השבועה בין שונג למזיד • ובעלי הנמרא אמרו שאם שנה בענין

הפקדון ונשבע ואחרי כן נזכר לו פטור מכלום • אך אם היה יודע אלא נעלם ממנו אם נתחייב על עבירת השבועה קרבן או אינו מחויב • לא יפטור מן הקרבן ואינו חיוב על השבועה אלא עד שהוציא מפיו שנאמר לכטא בשפתיו אפילו היה בלבו ובפיו דבר אחר בטוי צריך להיות לבו עם פיו שוים ואם נזכר בלבו ועדיין לא הוציא מפיו אינו חיוב • אולם מהדין אינו מחויב קרבן בעבירת השבועה הזאת אלא בזדונה • וכן נמי בשבועת העדות שנתחייב בקרבן עולה ויורד שלא נאמר שם ונעלם • והורה הכתוב שאם התודה מעצמו יהיה מחויב הקרבן הנזכר • אבל אם העידו לו וכידוע שהוא מעל בקול אלה כבר נאמר כל הרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת • אכן בשבועת בטוא חיוב בקרבן עולה ויורד על השננה שנאמר ונעלם ממנו אך על זדונה מחויב בבית דין • אמרו בעלי הקבלה התובע קרקע או עבד או שטר ונשבע הנתבע על שקר אינו חיוב משום שבועת בטוא אלא משום שביעת שקר ששבועת הפקדון מחויב באשם ושבועת בטוא בקרבן עולה ויורד מפני שהכתוב אמר בפקדון או בתשומת יד והוא במטלמלים יצאו קרקעות ועבדים שמוקשים עליהם שמרות שאין נזפן ממון ולכופר אין חיוב הומש אף שבועת העדות עליהם אינו חיוב מלקות ולא בקרבן עולה ויורד שאין עדות ממון :

תם דין חיוב השבועה

דין העדים*

(*) כל הדברים הללו הנאמרים כאן בדינים שבין אדם לחברו אין להם כח בזמן הזה כי המה חולכים כפי חקי הממשלה יר"ה •

נאמנים וידועים באמונתם שאין להם מדות מנונות שהרי אע"פ שעדותם תלויה על פי החקירה שאין משיבועין את העדים • מנע להתחבר עם רשע להיות עד המס שנאמר אל תשת ירך עם רשע להיות עד המס כיון שהרשע לא יקובל נמצא שתהיה אתה עד המס שלא תקובל עדותך שאם הרצון שתהיה מעיד בהמס הוא כיוצא ברשע • והנה עוברי עבירה

התורה הוזהרה לדון על פי עד אחד שנאמר לא יקום עד אחד באיש אלא חיובה התורה להיות העדות קיימת בשני עדים שנאמר על פי שנים עדים או שלשה עדים יקום דבר וחובה עליהם להעיד אם יתבעו בית דין שנאמר או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו • והעדים אשר צריך להשען השופט על דבריהם צריך להיותם

עבירה שאין ראויים להעיד מי שנקרא רשע משנתהייב דין מלקות שנאמר והיה אם בן הכות הרשע וכן הייבי מיתות שנאמר אשר הוא רשע למות • והגנבים והחמסנים ועד זומם והמלוה כריבית והרועים וסוחרו שביעית ומשחק בקיבא ומי שבקשו ממנו עדות וידע והעלים הוא נחשד בעדות • ואולם אם יחזורו אלו ממעשהם הרעים צריך לקבל עדותם • וכן אמר החכם ודע כי גם לא יזיק בשער העדות שיהיה מקצתם כבר עשה תועבה גדולה וישוב ממנה בתשובה ולא יוסף לעשות כמות משום כי אם נחייב על נפשותינו זה יוליד שלא נקבל אלא טן הנביא ובדין אמר • וכן פסקו בעלי הקבלה שאם לא כן מה מעם החקירה והדרישה • ועדות שונאים ואויבים בטלה • אכן הזכירו עשרה מיני פסלות בעדות • הנשים פסולות משום על פי שנים עדים לשון זכר ואין מזה כח כי כל לשון יוציאנו בלשון זכר אע"פ שכולל הנקבות • ורבינו לוי נ"ע אמר ממה שאמר עדים ולא אמר אנשים מכלל שהנשים באות בעדות אע"פ שאין כח למאמר זה • אך המעם מפני שהנשים נתחייבו מצות והן כשרות בעדותן במהרה וטמאה מכלל זה מראה שהן כשרות בעדות שהכונה להיות העדים יראי השם וככל מקום שתהיה היראה העדות כשרה • אמנם העבדים פסולים ממה שאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו פרט לעבד • והקטן פסול בעדות ממה שכתוב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות והקטן אין לו משפט • וכן החרשים והסומים ממה שאמר או ראה או ידע • והנוגעים בעדות הרשעים וזה אם הזר בו עדותו כשרה • והקרובים אמרו שהם פסולים בעדות ואמרו כי אין קרוב רואה את הננעים עד שאמרו לא יזמתו אבות על בנים שר"ל לא יזמתו אבות בעדות בניהם ואין זה פשט התורה רק הכונה לא יזמתו אבות בעון הבנים והלא נתפרש זה בדבר אמציה ואת בני המכים לא המית ככתוב בתורה לא יזמתו אבות על בנים והלא מצאנו בכן סודר ומורה ותפשו בו אביו ואמזיזכדין אמרו חכמינו שהקרובי'מעידים לחובה ולא לזכות • ואמרו האוכל בשוק ומי שמקבל צדקה בפרהסיא ואע"פ שהעדים צריך להיותם כשרים צריך שתחקר עדותם • והעדים אינם מחויבים בשבועה רק בחקירת דבריהם כמו שנאמר ודרשת והקרת ושאלת היטב ונאמר ודרשו השופטים היטב והונד לד ושמעת ודרשת היטב ומכאן דרשו בעלי הנסרא שבע

חקירות באיזו שמטה באיזו שנה באיזה הדש בכמה לחדש באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום • ועוד חוקרים בענינים אחרים אתם סבירים אותו ובודקין אותו בדברים שאין העדות תלויה בהם מה שיהיה לנפש הנחרג או העובד עבודת כוכבים • הבדל יש בין חקירה לבדיקה • לחקירה שאם כחש האחד את האחד עדותם בטלה • לבדיקה אם כחש האחד את האחד אין עדותם בטלה • למה הכשרה התורה שני עדים ולא הכשרה עד אחד מפני שהעדוה מתאמתת בחקירה ועד אחד יוכל לישב דבריו אע"פ שהם שקר שלא תמצא סתירה בדבריו • וכן היו עושים שמכניסום אחד אחד ושואלין והוקרין ובדקין אותו שלא בפני האחר ואם שונו דבריהם ר"ל דברי שניהם הרי עדותם אמתית ואם לאו עדותם בטלה • יש עדים שהיריבים צריכים לומר הונו עלינו עדים בעניני הלואות ומכר וקנין ושאר דברים שהם בחכמתם • ויש עדים בעניני נזיקים שאפילו לא יאמרו היו עלינו עדים מעידים הנה הכתוב אומר והוא עד או ראה או ידע אם לא יייד ונשא עונו • וצריכים העדים להעיד מה שהם יודעים לפני בית דין אם יתבעו בית דין שנאמר או ראה או ידע • וכשראה אדם עבריון בדבר צריך להעיד עליו הנה דבר המקושש וביאו אותו המוצאים אותו מקושש עדים אל משה ונאמר הוכח הוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא • והנה הכתוב הזהיר מלקבל עד אחד שנאמר ועד אחד לא יענה בנפש למות • ועוד נאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא שזהויר בזולת דיני נפשות קל והומר בדיני נפשות • ואולם הכתוב באר את שניהם שלא תקובל עדות עד אחד שאם היה אומר על דיני ממונות לכד היינו אומרים שדיני נפשות דין חסור ויש לחוש ואם היה אומר בדיני נפשות לבד היינו אומרים שדין ממונות הפסד סמון הוא וראוי לחוש בעדות עד אחד מפני שהוא דבר קל כנגד הפסד נפש ואין ראוי לדין מן הקשה אל הקל על כן בארו כשניהם • ובעלי הקבלה אמרו כי מה שאמר לא יקום עד אחד אבל לישבועה קם שהכונה לפי דעתם לכל עון דיני נפשות ולכל חטאת קרבנות ולא לחטא סכות • ובדיני נפשות אין משביעין ועל כן כשאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לעון שאין משביעין אינו קם אבל הוא קם למה שמשביעין ואנחנו

בארנו דעתנו • יש חכמים מפני שמצאו במקומות והוא עד או ראה או ידע מכלל יש מקומות שמועיל עד אחד • ואומר והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו • ואומר ועד אין בה ופירשו מפרשים שהטעם בו עדות שם מקרה כי כל מקום אשר אינו צריך שם מקרה אומר עד אחד • ואחרים אומרים שטעם והוא עד או ראה או ידע הטעם בהמצא עד אחד ואחרים פירשו על אותם הנזכרים כאמור בנבלת אדם או בבחמה טמאה עליהם אמר והוא עד או ראה או ידע ועליהם הכשר עדות עד אחד ששני עדים הם במה שיש בין בני אדם אחד לחברו אבל במה שיש בינו ובין בוראו עד אחד יכשר והלא כתוב בכל חטא אשר יחטא • ובענין דאיית הורה בארנו הכונה איך תכשר עדות עד אחד • אמרו בעלי הגמרא שעד אחד יועיל באשה שוטה שלא ישקו מי המרים שנאמר ועד אין בה ושלא תעשה עגלה ערופה בעבור שנאמר ועינינו לא ראו ואלו דברים בעלמא • ואלם אחרי שאמר על פי שנים עדים מה טעם לומר או על פי שלשה עדים אמרו קצת חכמים שזה כדרך אך אם יום או יומים יעמוד שהטעם שיומים פחותים מן יום וכן נמי השלשה עדים פחותים מן השנים בעבור שהשנים מן השלשה מקבלי עדות השנים וזה אינו נכון שאלו כשאר השומעים ומה טעם יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו • והרבו ג"כ אופנים אחרים אין צורך להזכירם • והאמת כי על כן אמר או שלשה עדים שלא תאמר אם נפסל האחד השנים מספיקים בעדות ועדותם קיימת אלא עדותם בטלה • וכן אמרו בעלי הקבלה היה האחד קרוב או פסול כדיני נפשות או כדיני ממונות תתקיים העדות ורוב החכמים פסקו אחד דיני נפשות ואחד דיני ממונות • עוד אמרו שהשנים כנגד השלשה ושלשה כנגד השנים כשם ששלשה מוסיף את השנים אף שנים מוסיף את השלשה ואין תוספת האחד מועיל ואפילו היו מאה • וכשם שאין שנים נהרגים עד שיוזמו שניהם כן אין שלשה נהרגים עד שיוזמו שלשתם ואפילו היו מאה מאמרו עדים • עדות השמורות כמו שנחקרה עדותם אמר הכתוב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו • העידו עדים ובאו אחרים ובמלום דין לעשות להם מה שזממו לעשות למועד אם במיתה אם במכות אם

כתשלומין • והנה זה העונש יתחייב לעדים וזממין לא לבעל הדין והעד לזה ממוציא שם רע ואין ראיה ממאמר אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים לרעהו שחזור לבעל הדין כי כבר נתבאר ענינו • אמרו בעלי הקבלה מפרשה האומרת לא מצאתי לכתך בתולים ואבי הנערה אומר ואלה בתולי בתי אמרו מפרשה זו למדנו עדים וזממין וזממין • והנה אם נמצאו העדים וזממין יעשה להם מה שזממו לעשות אמר כאשר זמם לעשות אם בסקילה אם בשרפה אם במכות • כל הזממים נסקלין או נהרגין ולקמן ארבעים כל אחד אבל במקום משרשין • ומה שאמר לעשות לאחיו למדו כי המעיד על בת כהן שזנית והזם אע"פ שהיא חייבת שרפה הוא נדון כדין הנועל אם הנק אם סקילה כפי הלוק דעתם אם כאורשה סקילה ואם בעולה הנק • ועוד אמרו אין נעשים וזממין עד שיוזמו את עצמם כגון שאמרו ראינו את פלוני ביום פלוני שהרג את פלוני כמקום פלוני באו אחרים ואמרו והלא אתם הייתם עמנו במקום פלוני כל היום הרי אלו וזממין • אבל אם הכהישום כי אותו שאמרתם שהרג היה עמנו במקום פלוני זו עדות מוכהשת ואינם וזממין • והעדים בעת שמכחישים זה את זה עדותם בטלה ואינם נעשים וזממין • אם העידו שהוא סבור והכתוב אומר ועשיתם לו כאשר זמם וזה אי אפשר להעשות והדין שהכתוב דבר כמה שאפשר ובעלי הקבלה אמרו שסופג את הארבעים • וכן אמרו בעלי הגמרא אין העדים הזממין נהרגין אלא אחר שנמר הדין לא הרג נהרגין הרגו אינן נהרגין • וחכמי הקראים אומרים לכל שכן והם אומרים אין דנין לבא מן הדין • והלא הבת האמתית לקחו דינה בהקש אע"פ שכתבנזלים שדין נורה שזה אינו הקש ואדרבא זהו הקש האמתי • אדם שהעיד על נפשו פיו כמאה עדים הנה מאמר דוד לעסלקי פיך ענה כך • והדיין עצמו אם ראה אינו דן על ראייתו אבל צריך עדים ואם היה עמו עד אחד אינו מצטרף עמו על מנת היות דין אלא ממנין דין אחר ומעיד • ואין תועלת להיות העדים רואין זה את זה אלא אפילו היה האחד רואה מהלון זה ואחד רואה מהלון זה ולא היו רואין זה את זה מצטרפין :

וכיוצא באלו • ודין העבד כדין הקרקע • סוף המאמר דברים הנעתיקים ליד הקונה כיון שנתן הכסף ונעתקו אינם צריכים כתב זקודם העתקתם כיון שנתן הכסף קם הקנין שנאמר ונתן הכסף וקם לו • ואין יכול אחד מהם לחזור בו ונהנו ונותנים ערכון ומספיק • אך דברים שאינם נעתיקים צריכים שמר להתמים הקנין וחזקה היא כעין ההעתקה אך כיון שאין החזקה מתמדת נתקיים השטר ומנהג קדום בישראל לפנים שנאמר וזאת לפנים בישראל על הנאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף איש נעלו ונתן לרעהו וזאת התעודה בישראל הרצון על דבר שאין בו תפישה שולף נעלו במקום אותו הדבר ונותנו לרעהו לקיים הקנין :

סוף

המאמר נראה כי דברים הנקנים ביד הקונה אינו צריך שטר ועדות אלא שאינם יכולים לבוא בידיו דנו בהם בחזקה והואיל והחזקה אינה מתמדת ביד הקונה נתחייב בהם השטר בעדות • ואמת שאין השטר והחזקה עצם הקנין אלא תובעים בקנין שאם אין קנין לא יתם אחד מהם • והקנין אם בכסף אם ברבר אחר לבד שיהיה ברצון ולא יתכן לחזור בו אחד מהם • וצריך המוכר למכור דבר שהוא שלו • היה ננוב או עשוק או גזול או אבדה או משועבד בחוב יד הבעלים קודמת לטרון אותו • מכרו המוכר בידיעת הקונה אין לקונה לטעון למוכר דבר אם תראה המוכר דבר מעויין אשר היה ננוב אם נלקח אל בעליו אין לקונה זכות לתבוע מן המוכר דבר הנמכר אלא גומל דמי והולך לו אלא אם מכר דבר כהם זאחרי כן נתן לו דבר ננוב והננוב נטרף מיד בעליו הקונה תובע מן המוכר דבר שמכר לו שפא היה בעת שמכרו בזול ואחרי כן הוקר :

הממלטלים נקנים בכסף וברצון והקרקעות והבתים

זהעכדים נקנים בכסף ובשטר ובחזקה ובקנין • בכסף כגון שאמר אוכל בכסף השכירני ואבלתי • ועל הקרקעות שדות בכסף יקנו וכתוב בספר והתום • ובחזקה ונכבשה הארץ לפניכם • ובקנין שלף איש נעלו ונתן לרעהו • בכסף באיזה צד נתן הכסף קיים לכל דבר ואפילו שאין שם עדים ואפילו שאין שטר ואין אחר מהם יכול לחזור בו • בעלי הקבלה אמרו דברי תורה מעות קונות אלא הם תקנו לעשות הנכחה שאינו מדין תורה בדברים שיאוי הנכחה ואם אין ראוי הנכחה כגון הבחטה עושים משיבה ואם אין יכול לעשות משיבה כגון ספינה עושים ססירה כגון הספינה והבית • אבן הקרקעות אע"פ שמעות קונות צריכים שטר וחזקה לפי דבריהם • ולמה תקנו משיבה כי כשתתן הקונה המעות מתרשל המוכר משימדת הדבר הקנוי ועל כן תקנו המשיכה שעד לא ימטוך הוא ברשות המוכר והם עצמם הקשו והמעות שנתנו אם יאמר מוכר ללוקח נשרפו מעותך בעליה לא יוכל לדבר בן כי אפילו יהיה לא להם אלא בשומר הגם כספים אין להם שמירה אלא בקרקע ולא רצו לתקן עד שיצטרך שניהם מעות ומשיכה • אבן הקרקעות נקנין דבר תורה בכסף בכתב ובחזקה • נראה לי שהכסף הוא המתמים הקנין אבן יען שאינו דבר נעתק ליד הקונה תקנו השטר עם העדים להיות מודיע הקנין • ואין הרצון שהכתוב בכתב ששרה מכור לך ונותנו בידיו וכוה יהיה מכור לך כגון שעושים בקנין האשה אבן השטר מודיע הקנין לחם אהרן • ובחזקה קונים כגון שמכר בית וקנה הקונה בחזקה כגון שבנה או פרץ או פתח בו פתח

דין ההונאה

שנאמר במקום אחר ולא תזנו איש את עמיתו הוא בהונאת דברים כגון שהיה בעל תשובה וחרפו על מעשיו הראשונים או שאלו

ההונאה

נזכרה במכר זקנין שנאמר ובי שמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תזנו איש את אחיו • ומה

אבל בהצית דין שזה לכל אינו אונאה. היה מוכר דבר והיה בו מום ומוכרו בהזקת שאינו בעל מום זהו אונאה כגון מכר לו יין ונתן לו חומץ מכר לו הסה יפה ונתן לו הסה בארשה מכר לו בהמה בריאה ונתן לו בהמה חולה או בעל מום. וכל הנוכל במכר בדבר שיש לו פחת והעלימו המוכר מיד הלוקח הוא הדין על הלוקח כשהוא מוכר עוד. וכן המכנים מים ביין וכיוצא בו וכן המשרה דברים שדינם להמכר יבשים וכיוצא בהם כל שהוא גנבת דעת. וכן מי שרמה חברו בדבר ולקחהו בפחות. ואמר ולא תנונו איש את עמיתו וכי בזולת עמיתו הדבר בהתר אלא דבר הכתוב לרוב גניו. בכלל אזהרה זו נכללת אזהרה לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמטורה ומי שיש לו אבן ואבן איפה ואיפה הין והין לקנות בגדול ולמכור בקטן כל אלו מיני ההמסים אסורים מצד ההואנה והמדות והאמות והמשקלים וכל כיוצא בהם לפי הסכמת אנשי המדינה. וכבר נגה הכתוב למשנה המנהג באמרו לאמר כתי יעבור ההדש ונשכירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעות מאוני מרמה. וכל הקורין בעיניו מולל ברנליו מורה באצבעותיו מהויב ככל מה שיוזיק לחברו. אבל השכיר והעבד במה שנתפשר כל אחד משניהם אינו אונאה:

במה שאינו יודע או שננהו במומו או בפחיתותו על כן נאמר ויראת מאלהיך שאינו עונה לעונש ממון. אכן ההונאה בממון וכי תמכרו ממכר אל תנונו איש את אהיו. ושעור ההונאה פירשו בעלי הנמרא שהוא שתות ר"ל אם היה חמשה ומכרו בששה מהזיר ההונאה. וכנראה מדין תורה לסמוך שורע הומר שני תבואות מה טעם שנים בחמשים כסף ולשם אומר כי מספר שני תבואות הוא מוכר לך והשנה בכסף ויותר והשנים הנמכרות שתים לפחות שנאמר כי מספר שני תבואות הוא מוכר לך ואם העדיף או פחת במכרו כסף יצא האחד באחד והצי ונראה שזו היא ההונאה ולמעלה מן השנים תהיה ההונאה בכסף ובשעור החמשים כסף תהיה ההונאה בכסף אבל למעלה מחמשים תהיה ההונאה בשתי כסף. וזה אינו כי אם בדברים משוערים לפי שער שבשוק והלוקה לא היה יודע או המוכר. אך אם הדבר נודע להם לפי שער שבשוק ורצו לגרוע או להוסיף זה אינו אונאה. בעלי הקבלה אטרו על הקרקעות ועבדים ושטרות אינו אונאה והאמת לכל דבר שאינו לפי שער שבשוק בחסרון דעת בעליו היא אונאה ובעניני הלופין אין אונאה כגון שהחליף פירות בפירות או בהמה בבהמה. היה דבר מתיקר משער שבשוק מפני מעוטו אם הוסיף זה אינו אונאה. אינו אונאה אלא למוכר לאחד בעשרה ולאחד באחד עשר כעת אהת זהו אונאה

דין השכירות

שכיר עושה בהלקי היום עליו אומר ביומו תתן שכרו ויש שכיר עושה כל היום עליו נאמר לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר ונקראת השכירות בשם פעלה כנרמו ופעלו לא יתן לו. ויש לומר שלא ישאיר חלק מן הפעלה לחיות עד לסחר כדי שלא יפרע לו באותו היום. הנשכר לעשות מלאכה כל היום ונשלמה המלאכה בחצי היום אם יש לו מלאכה אחרת עושה ואם לאו פורע לו משולם ואם לא ישלים השכיר מנכה לשעבר. השכירו ללכת למקום שליחות ולא מצא פורע לו שכרו. ושומר שכר הייב כאונסין שנגנב

כתוב אחד אומר ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש וכתוב אחר אומר לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר. ואם אמר לא תבוא עליו השמש מה טעם לא תלין פעלת שכיר אתך עד בקר. על כן יש מפרשים שמאמר ביומו תתן שכרו זה שכיר יום. ומה שאמר לא תלין פעלת שכיר זה שכיר לילה וזה לא יתכן כי היאך יאמר לא תלין ועדיין לא עשה מאומה והיה ראוי לומר בלילו תתן שכרו ולא תזרח עליו השמש. אכן הכונה שאם לא נתן לו עד שבא השמש לא יאחירנו עד הבוקר. ויש לומר שיש

הקבלה בשעה שנותן בבלוי של בעל או הוא אוכל שנאמר ואל כליך לא תתן כמו שאתה נותן בבלוי של בעל הכרם אלא מצווה להניח לאכול וזה מלמד כשעוסק בדברים שגדוליו מן הארץ אוכל בשעה שנגמרו • הנה אומר לא תחסום שור בדישו והרמזי זה בתלוש אבל במחובר הוסם • הנשכר לעשות פעלה ללל אוטנות שהוא בקי אם שנה ממה שהתנה לו אם השביה יותר על ההוצאה פורע כל ההוצאה ואם ההוצאה יתרה מן השבח פורע לו את השבח :

או נשבר • השכיר שנשכר לעשות מלאכה וקלקלה הייב לשלם • והשכיר שנשכר להשלים מלאכה בשכר משוער צריך להשלים מלאכתו ואפילו אם פרע מכיסו ואם הוזק השכיר ממנו המשיכיר פטור • יש מפרשים כי מה שנאמר כי תבוא בכרם רעך על השכיר הכתוב מדבר וכן מה שאמר כי תבוא בקמת רעך שאם זה בעוברי דרך יכול שיאכלו כל הכרם אלא הוא אזהרה לשומרים שלא יתן אל כליו אלא שיאכל עד לשבעה • ואמרו בעלי

דין המתנה

מרע תהיה מתנה אם מחלו היורשים לא כדעת בעלי הקבלה שאם רצה לכתוב נכסיו לאחד מבניו דבריו קימים חוץ מחלק בכורה שהרי חלק הבכורה מדין ירושה וכאשר יש לאו שלא ימעט או יעתיק חלק בכורה הוא הדין על הירושה • ואולם מתנת הבריא מתנה קיימת • מי שלא ידע שיש לו יורש קרוב כגון בן שסבר שמת והוא בחיים ובא אם נתן נכסיו מתנה הבן זוכה ונוטל אותם מיד הלוקחים שביוע אלו הכיר שיש לו בן לא היה נותנם האשה שנותנת כתובתה מתנה לבעלה אינה מתנה אולי שמפני דרכי שלום עושה לנוח לא מרצון לבה אלא אם נתנה לו קצת מה שעשתה עשוי :

המתנה קנויה בדברים ואם היה שם קנין או כתב או חזקה הרי טוב וצריך להיות הנותן מתנה בן דעת אבל קמן ושומה אין מתנתם מתנה • יש מתנה נתנת על תנאי ובהתקיים התנאי התקיים המתנה • ויש מתנה עד זמן ואהרי כן חוזרת לבעלים • המתנה צריך שלא תהיה משועבדת לבעל חוב אלא אם נתנה כא בעל חוב וטורף • החולה שנתן נכסיו על דרך מתנה אם שייר ממה שיש לו מה לחיות אם נתרפא מתנתו קיימת ואם לא שייר מתנתו בטלה שהרי אם יקום מחליו ואין לו ממה לחיות מכלל לא נתנם אלא על מנת לחיות • ומתנת שכיב

דין השותפין

נותן המעות והאחר עוסק יהיה הריזה באמצע וההפסד באמצע נמצא זה עוסק מפני מעותיו וזה ריח רבית • אלא עשו שלשה דברים בשותף אם שקבל יותר מן הריחה העוסק או שקבל פחות בהפסד או שיקצוב לו דבר על חצי העסק להיות חצי הריחה לו • והנה המעות בידי חצים דרך פקדון וחצים דרך הלואה • השותף יש לו להתחייב בשבועה • יש מענה בשרוצה להחזיר הממון לבעל השותף השותף

האחד

צח

השותפין כשיתחברו על הממון בשוה בין הפסד בין ריחה בשוה ואפילו הבנים האחד כל שהוא כששניהם עוסקין • הבנים האחד יותר על האחר כדי לעסוק מי שיש לו על החברה פחות מותר מן הריחה שכר העוסק שלא ישיגנו אבק רבית מפני מעותיו היתרים • הנה כל אחד מן החברים כשומר שכר על האחד שחייב בגנבה ואכרה ופטור מן האונסים • ויש שותף שהאחד

ספק סהריים סתם מי שקלקל בענין השותפות. ומתי יש לו לתבוע שבועה כל זמן שהשותפות קימת אבל אחרי שנחלקו אין לשם טענת שבועה שהרי נוטל כל אחד חלקו בין ריוח בין הפסד ובחשבון נחלקו. והטענות הבאות אחרי כן בהזקת טענות מסופקות לפיכך יש להחרימם סתם על מי שקלקל. אבל אם יש ביניהם עדיין ענין שותפות יש לתבוע כל אחד מהכרו שבועה אם טען טענה ודאית :

האחד יש לו למעון כי אולי מפני שנתן עיניו בסחורה שיש עליה ריוח ורוצה לבטל השתוף שיזכה בריוח לבדו. ויש טענה כשטען שיש בממון שום אונס מן האונסין שלא יתחייב בהם אם נפסד חלק של חברו שיש בידו בהזקת פקדון שמה עליו בהזקת מלוה חייב באונסים. ויש טענה כי אולי קלקל בענין ההנאה או ההפסד מן הקרן. ויש לתבוע שבועה מן החשודים לו בין מן השותף עצמו בין מבני ביתו אם טען טענת ודאי אבל אם טענתו טענת

דין דברים הנעתקים

והשלישי מה שיעתק מאיש לאיש במחיר שנאמר וכי תמכרו מסכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך. והרביעי הוא המטנה כגון שנתן כלב לעבסה בהו שנאמר ויתן לה כלב את נלות עליות ואת נלות תחתיות ונאמר וכי יתן הנשיא מטנה לאחד מבניו וכו'. והחמישי הם ההקדשות כגון בתים ושדות שנאמר ואם משדה אחזתו יקדיש איש לה'. והששי החרמים שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה. והשביעי הצדקה שנאמר נתון נתן לו ולא ירע לבכך בתתך לו. והחכמים בארו סכה התורה שבשערים וארבעה דברים זוכים הכהנים ואלו הם הנקראים עשרים וארבעה סתנות כהונה. ובשבעה דברים זוכים העניים כמו שנתבאר בתורה. ואמנם עשרים וארבע סתנות כהונה נחלקות מהם ארבע שזוכים במקדש זכרי כהונה. ואלו הם החטא'ת שנאמר המחטא אותה יאכלנה במקום קדוש. והאש"ם שנאמר כל זכר כהנים יאכלנו במקום קדוש. ולח"ם הפנים שנאמר והיתה לאהרן ולבניו ואכלוהו במקום קדוש. והנות"ר מן המנחה שנאמר והנותרת מסנה יאכלו אהרן ובניו במקום קדוש אלה הארבעה הם קדשי קדשים. ושנים עשר קדשים קלים תשעה מהם נאכלים בירושלם ושלושה בארץ

בארן החכמים דברים הנעתקים מאיש לאיש הם על ידי שנים עשר דברים. בהמשה מהם חוזרים לבעליהם ועל ידי שבעה דברים זוכה בהם. ואלו החמשה דברים שהוזכרו לבעליהם. האחד מה שהוא על דרך גולה שנאמר והשיב את הגולה אשר גזל או את העושק אשר עשק שאינו זוכה בה כל ימות עולם. והשני מה שהוא אברה שנאמר או מצא אברה עד שימצא בעל אך אם לא ימצא בעל הוא נקנה לו. והשלישי כל מה שהוא על דרך שאלה שנאמר וכי ישאל איש מעם רעהו ונאמר אהה אדוני והוא שאול שצריך להחזירו. והרביעי מה שהוא על דרך פקדון שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ונזכר סבית האיש וכו'. ונאמר כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמור וכו'. ונאמר שבועת ה' תהיה בין שניהם. והחמישי מה שהוא על דרך משכון שנאמר השב תשוב לו את העבוט. והשבעה דרכים שזוכים בהם אלו הם. האחד מה שינהיל האב לבן בכריאותו שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו. והשני מה שיירש היורש אחרי מות המוריש שנאמר איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו.

האשם אליו האשם המושב לה' לכהן אשר יכפר בו לו יהיה • והזרוע והלחיים והקבה אלה מן החולים נתנים ולא מן הקדשים • ונאמר הראשיות נקראו תרומה וההלה והמעשר והכתוב אומר לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכערות בקרך וצאנך והרומת ירך אם כן התרומות באות בנית הבחירה ואיך אמרנו שלא היו באים שמה • התשובה על זה כי מאמר התרומת ירך הם הכבורים כי לא מצאנו תרומה מעונה ביאה אלא הכבורים לכד שנאמר ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך • ואולם הדברים שזוכים בהם העניים הם שבעה ואילו הם פאה ולקט ושכחה מן השדה כאשר נאמר ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזוב אותם ונאמר ושכחה עומר בשדה לא תשוב לקחתו וכו' • ומן הכרם פאה ושכחה ופרט ועוללות שנאמר וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט • ואולם השכחה מוקשת לאילנות ממה שאמר כי התבוס זיתך לא תפאר אחריו הוא הדין לכל האילנות • ואולם בשאר אילנות שכחה ופאה ומעשר עני בשנה השלישית שנאמר מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך ובא הלוי וגו' ועליו נאמר כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר וגו' • וכך הוא הסדר בתהלת שנה ראשונה מוציא התרומה ונותנה לכהן ועל זה נאמר בתורה ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית נו צאנך תתן לו • ואחרי כן מפריש מן השאר אחד מעשרה הוא הנקרא מעשר ראשון ונותנו לכני לוי ועל זה נאמר בתורה וכל מעשר הארץ מורע הארץ מפרי העץ • ונאמר ולכני לוי נתתי וגו' • והלויים מעשרים לכני אהרן מכל חלבו את מקדשו מסנו אבל ישראל שעשר ללוי כל אשר יעבור תחת השבט • ואחרי כן מפריש מן השאר אחד מעשרה והוא הנקרא מעשר שני והוא לבעליו ועליו נאמר ואם נאול ינאל איש ממעשרו ועליו נאמר עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה ונאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך וכו' על הכרם הזה מפרשיין בשנה ראשונה ובשנה שניה וברביעית ובחמישית אבל משלישית ובששית אחר שמפרשיין מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחד ונותנו לעניים והוא הנקרא

מעשר

ישראל • ואילו הם עומר התנופה ושתי הלחם ושלמי חג השבועות ולוג השמן של מצורע ונאכלים בירושלם לזכרים ולנקבות שבכהנים ובלבד שיהיו טהורים וזאת היא ראיתם שנאמר וזה לך תרומת מתנם לכל תנופות בני ישראל לך נתתם ולבניך ולבנותיך אתך לחק עולם כל מהור בביתך יאכלנו אם כן כל המונפים נאכלים לזכרים ולנקבות • בעומר כתוב והניף את העומר ובשלמי החג ובשתי הלחם כתוב והניף הכהן אותם על לחם הבכורים • ובלוג השמן של מצורע כתוב והקריב אותם לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה לפני ה' • ולמה אמרנו זה מפני שבעלי הקבלה אמרו שגם אלו הארבעה הם קדשי קדשים ואומרים שהם נאכלים במקדש לזכרי כהונה • והחמשה האחרים שנאכלים בירושלם אלו הם • החזה והשוק מתן מן השלמים והמורם מאיל תודה ומאיל נזיר והמעשר והבכור אלה כלם שלמים • והבכורים גם הם מזה המין ר"ל מסין אלה החמשה הנאכלים בירושלם ועורות המוספים מן המקדש והקדשים הקלים השלשה נאכלים בארץ ישראל אלה הם • מעש"ר אהרן שנאמר ואכלתם איתו בכל מקום • והראשיות ראשית דגן תירוש ויצהר שנאמר כל הלב יצהר וכל הלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו לה' לך נתתם • וההלה שנאמר הלה תרומת תרומה לה' בתרומת גורן ר"ל כאשר תרומת גורן נאכלת בכל מקום כן ההלה נאכלת בכל מקום • ושבעה מהם הולים השנים בארץ ישראל והם שדה אחוזה שנאמר ואם משדה אחוזתו יקדיש וכו' ואין אחוזתו אלא בארץ ישראל וראשית הגז ואמרנו ככה משום שנתחבר עם הדגן והתירוש שנאמר ראשית דגנך תירושך ויצהרך וראשית נו צאנך תתן לו ממקום שאתה נותן הראשיות משם אתה נותן ראשית הגז • והחמשה הם בכל מקום הן בארץ ישראל הן בחוזה לארץ אלה הם • פדיון הבכור ופדיון פטר רחם בהמה טמאה שנאמר כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה • פטר חמור לפי דעת החכמים פדיון הבהמה הטמאה בשה שנאמר ופטר חמור תפדה בשה • ופדיון האדם חמשת שקלים ונתן לכהנים שנאמר ונתת הכסף לאהרן ולבניו • והחרם שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה • וגזל הגר שנאמר ואם אין לאיש גזל להשיב

מעשר עני • שנת השמטה כלו הפקר אין בה תרומה ולא מעשרות כלל לא ראשון ולא שני ולא מעשר עני • בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו שם מעשר עני נותן לכל עני שיעבור עליו מן המעשר כדי שבעו שנאמר ואכלו בשעריך ושבועו :

מצות

עשה ליתן צדקה לעניים כפי שראוי לעני ההוא וכפי שמשנת יד הנותן שנאמר פתוח תפתח את ירך לאחריך לענייך ונאמר והחזקת בו גר ותושב וחי עמך • ונאמר וחי אחריך עמך וכל המעלים עינו מן העני עובר על מצות לא תעשה שנאמר לא תאמין את לבבך ולא תקפוין את ירך מאחריך האביון • אבל צריך ליתן די מחסורו אשר יחסר לו ועניי עירו קודמין לעניי עיר אחרת שנאמר לאחריך לענייך ולאביונך בארצך • אמרו בעלי

הקבלה המתפיים בצדקה חייב כשאר הדברים הנדרים האומר סלע זה כזה הרי זו צדקה • כל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי לצדקה ואין מחשבין עמו שנאמר אך לא יהשב אתם את הכסף הנתן על ידם כי באמונה הם עושים • וצריכים להזהר במצות הצדקה שהיא סימן לזרע אברהם שנאמר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושטרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט • ודת האמת עומדת בצדקה שנאמר בצדקה תכונני • וישראל נגאלין בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה • ונאמר והיה מעשה הצדקה שלום ועבודת הצדקה השקט וכטח עד עולם • וכל הגורם לאחרים ליתן צדקה שכרו גדול משכר הנותן ועל כל כיוצא בהם נאמר ומצדיקי הרכים ככוכבים לעולם ועד :

ברוך ה' לעולם אמן ואמן :